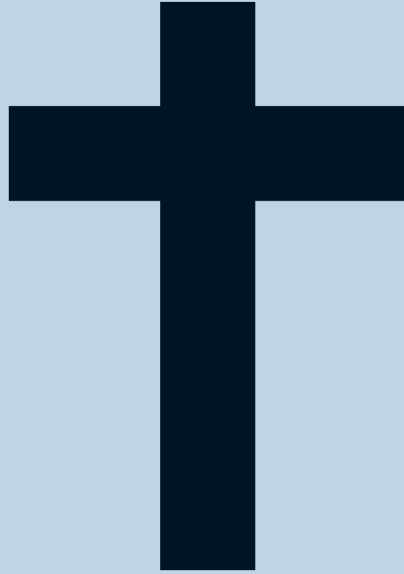

KILE JWUMPE SEMEŊI
JWUMPE NINTANMPE

New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

**KILE JWUMPE SEMENI JWUMPE NINTANMPE
New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp**

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Supyire Sénoufo (Sénoufo, Supyire)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Senoufo, Supyire

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
9c94658e-b59d-5cd7-bd2e-4e0770667d41

Contents

ZIINI	1
URUTI	68
MACWO	72
MARIKA	124
LUKA	156
YUHANA	213
KAPYIINKII	251
OROMU SHIINBII	302
1 KORENTI SHIINBII	324
2 KORENTI SHIINBII	347
GALATI SHIINBII	361
EFESE SHIINBII	369
FILIPi SHIINBII	376
KOLOSI SHIINBII	382
1 TESALONIKI SHIINBII	387
2 TESALONIKI SHIINBII	392
1 TIMOTI	395
2 TIMOTI	402
TITI	407
FILEMONE	410
EBURU SHIINBII	412
YAKUBA	429
1 PIYERI	435
2 PIYERI	442
1 YUHANA	446
2 YUHANA	452
3 YUHANA	453
ZHUDE	455
KACYEENKII	457

Dijnyeni s̄iŋkanni sémeni pi maha u pyi Zhenɛzi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeni funŋo jwumpe e ke

Nge sémeni u nyɛ Kile Jwumpe Sémpii puni n̄jcyiini. U mege nyɛ Zhenɛzi, kuru mege jwɔhɔ ku nyɛ: «tasiige». Uru sémeni meg'à le tasiige, jaha na yɛ u na yu dijnyeni tasiige ná s̄upyaŋi n̄jcyiini ná *Izirayeli shiinbii s̄iŋkanni kyaa na.

Uru sémeni na yu kabwɔhii shuunni kyaa na. Mà lwó kuni 1 na mà sà nɔ 11 wuuni na, kuru cyage na yu dijnyeni ná u funŋo yaayi puni s̄iŋkanni kyaa na, mu à jwo s̄upyaŋi n̄jcyiini kani ná kapiini jyenkanni dijnyeni i. S̄upyire kapegigii nyahaŋi kurugo, Kile à jwo na uru sí múnyaaayi puni shi bò ná lùbwɔh'e. Nka u à Nuhu shwɔ lire lùbwooni kakyaare na, jaha na yɛ u mpyi a tíi.

Mà lwó kuni 12 wuuni na mà sà nɔ sémeni takwòge na, kuru cyage na yu *Ibirayima ná u t̄luge shiinbii kyaa na, ná pire pi nyɛ Izirayeli shiinbii, pire mpiimu cye kurugo, Kile à jwo na uru sí jwó le n̄jke s̄upyishiŋi pun'á ke. Uru sémeni mú à li cyêe na Kile u nyɛ Kafoonji, u nyii wuuni li nyɛ s̄upyire shiŋi puni si dá uru na Ibirayima fiige. U à dá Kile na, ka Kile si u pyi u cevoo maa tunmbyaara le ná u ná u t̄luge e.

TUNMBYAARE na nyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire nyɛ me cevee shuunni shwɔhɔl'e; yii maha ŋkàa yiy'á na yii à pyi c̄nmpyii, lire nyɛ me shinnuu, na yii wà s̄i kapii pyi u sanji na me, fo kacɛnŋkii kanni.

Kile dijnyɛ yaanŋkanni

¹ Dijnyɛ tasiige e, Kile à n̄jyiŋi ná n̄jke dá. ² N̄jke yyaha baa woge n̄jgage ku mpyi. Lùbwɔhɔ ná numpini mpyi ku cyeyi puni i. *Kile Munaani sí mpyi na mpéele kuru lùbwɔhe n̄jyiŋi na.

³ Ka Kile si jwo: «Bèenmpe pu fworo» ka bèenmpe si fworo. ⁴ Kile à bèenmpe nya p'à jwɔ, ka u u pu ná numpini láha yiye na. ⁵ Maa bèenmpe mege le canŋke, maa numpini mege le numpilage. Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canjcyiige.

⁶ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Lwɔhe ku táa, laaga ku pyi ku shwɔhɔl'e.» ⁷ Maa kuru laage yaa, mà t̄g'a n̄jke lwɔhe ná n̄jyiŋi lwɔhe láha yiye na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ⁸ Ka Kile si kuru laage mege le n̄jyiŋi. Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canzhɔnwoge.

⁹ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo: «N̄jyiŋi jwɔhɔ lwɔhe ku bínni cyaga n̄jkin i, cyage sanŋke ku pyi tawaga.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ¹⁰ Ka u u tawage mege le n̄jke, lwɔh'à bínni cyage ŋkemu i ke, maa kuru mege le suumpe lwɔhe. Maa lire nya l'à jwɔ.

¹¹ Nyɛ ka Kile si jwo na yaayi shiŋi puni yi fyín n̄jke na, s̄umaŋi ná cire, yi i yasɛɛ pyi yi tàanna ná yi shiŋi i. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ¹² Ka yaayi shiŋi puni si fyín n̄jke na, s̄umaŋi ná cire, maa yasɛɛ pyi mà tàanna ná yi shiŋi i. Ka Kile si lire nya l'à jwɔ. ¹³ Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canntanrawoge.

¹⁴ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo na bèenmpe yaayi yi pyi n̄jyiŋi na, yi i canŋke ná numpilage tɛgeni láha. Yire yi pyi tàafyee mpiimu pi sí raa katángii ná canyi ná yyeegii cyêre ke. ¹⁵ Yire yaayi yi pyi n̄jyiŋi na, yi raa bèenmpe tírige n̄jke na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ¹⁶ Ka Kile si bèenme yaaya nimbwoyo shuunni yaa. Maa yi puni nimbwɔhe yaha canŋke j̄uŋo na, maa nimbileni

yaha numpilage nùŋo na. Maa wɔrigii mú yaa. ¹⁷ Kile à yire yaayi yaha nìnyinji na, bà yi si mpyi s'a bɛɛnmpe kaan nìŋke na mɛ. ¹⁸ Maa yi tìŋe canŋke ná numpilage nùŋo na, bà yi si mpyi si numpini ná bɛɛnmpe tɛgeni láha yiye na mɛ. Ka Kile si lire nya l'à jwɔ. ¹⁹ Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi cansicyere woge.

²⁰ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Nyii yaayi yi nyaha teetee lwɔhe e, saŋcyɛɛnre mú ti yîri t'a mpéele njaampe e.» ²¹ Maa lwɔhe nyii yaayi nimbwoyi ná lwɔhe nyii yaayi shiŋi sanŋi puni yaa teetee, maa yi pyi yi nyaha yi tàanna ná yi shiŋi puni i. Maa saŋcyɛɛnre yaa mú mà tàanna ná ti shiŋi i. Maa lire nya l'à jwɔ.

²² Kile à jwó le y'á, maa jwo yi si teetee yi i suumpe lwɔhe nî. Maa jwo na saŋcyɛɛnre mú ti nyaha nìŋke na. ²³ Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canŋkanjuro woge.

²⁴ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo nìŋke ku nî nyii yaayi shiŋi puni na, mu à jwo yatɔɔre, nìŋke yafiliyi, ná sige yaare, yi puni ná yi shiŋi. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ²⁵ Ka Kile si sige yaare yaa ti shiŋi puni, maa yatɔɔre yaa ti shiŋi puni, maa nìŋke yafiliyi yaa yi shiŋi puni mú. Ka u u lire nya l'à jwɔ.

²⁶ Cyire puni jwɔhɔ na, Kile à jwo: «Nyɛ numɛ, wuu sùpyaŋi yaa wuye fiige, u u mpyi wuu málwɔɔ. Bà u si mpyi si mpyi fyaabii puni nùŋo na, si mpyi saŋcyɛɛnre nùŋo na, si mpyi yatɔɔre nùŋo na, si mpyi nìŋke ná ku nùŋo yafiliyi puni nùŋo na mɛ.»

²⁷ Ka Kile si sùpyaŋi yaa uye málwɔɔ.

U à u yaa u yabilinji fiige.

Maa u yaa nò ná ceewe.

²⁸ Ka Kile si jwó le pi na, maa jwo: «Yii si, yii nìŋke nî, yii i ntɛɛn ku nùŋo na. Yii i mpyi fyaabii ná saŋcyɛɛnre ná nyii yaaga maha nyii yaaga ku nyɛ nìŋke na ke, yire nùŋo na.»

²⁹ Nyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Yii wíi. Mii à nìŋke sùmaŋi shiŋi puni ná cire shiŋi puni yasɛɛre kan yii á, yi pyi yii yalyîre. ³⁰ Mii à nyɛpuruge (nyapuruge)* ná wyempuruyi puni kan sige yaare ná yatɔɔre ná saŋcɛɛnr'á, yire si mpyi ti yalyîre.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. ³¹ Ka Kile si li nya na uru kapyiinji pun'à jwɔ sèe sèl'e. Ka numpilage si wwɔ, ka nyège si múgo, ka kuru si mpyi canbaani woge.

2

¹ Nyɛ nìnyinji ná nìŋke ná yi funŋo yaayi pun'à yal'a kwɔ amuni. ² Kile à kwɔ u báaraŋi puni na ke, ka u u ŋɔ canŋke baashɔnwoge e. ³ Puru ŋɔmpɛ kurugo, u à báraga le canŋke baashɔnwoge e, maa kuru pyi u wogo, ka kuru canŋke si kuye wwû canyi sanŋi i.

⁴ Nyɛ nìnyinji ná nìŋke yaanŋkanni l'à pyi lire.

Adama ná Awa kani

Nyɛ tɛni i Kafoonji Kile à nìnyinji ná nìŋke yaa ke, ⁵ cige mpyi na sàha ŋkwɔ a fyín nìŋke na mɛ, sùma mú mpyi na sàha ŋkwɔ a fyín mɛ, naha na yɛ Kafoonji Kile mpyi na sàha zánha cyán mɛ. Sùpya mú mpyi nìŋke na si ŋkwɔ raa ku fàa mɛ. ⁶ Kàŋkuraŋo* mpyi maha fwore nìŋke e, maha mpyi lwɔhɔ na ku puni lwúu.

⁷ Ka Kafoonji Kile si nìŋke pwoore tà lwó mà tɛg'a nàŋi* cyeere yaa. Lire kàntugo, ka u u shiŋi kafɛge fwɔ a le u múnawyiini i, ka tire cyeere si mpyi nyii yaaga.

⁸ Ka Kafoonji Kile si cikɔɔgo yaa Edɛni kini canŋa fworompe e, nàŋi u à yaa ke, maa uru yaha wani. ⁹ Maa ciyi shiŋi puni pyi y'à fyín nìŋke na, cire nisɛnante ntemu yasɛɛre t'à táan ke. Maa shiŋi cige yaha cire puni nìŋke e, ná cige ŋkemu ku maha sùpyaŋi pyi u à kacɛnni cè a wwû kapiini i ke.

¹⁰ Baŋi wà lwəhə mpyi na fwu na fwore Edəni k̀ini i, kuru ku mpyi na fwu cire ɲwəh'i, wani u mpyi a t́aa baŋkeɲyi sicyɛɛre. ¹¹ Baŋkeɲke niɲcyiige mege ɲye Pishən, kuru na fwu na nt̀uuli Kyavila k̀ini puni funɲke e. Sɛɛnɲi na ɲye lire k̀ini i. ¹² Uru sɛɛnɲi ɲye sɛɛnɲi yabili biliɲi. Sɪnme ǹuguntanga wumə mú na ntaa wani, pu mege ɲye bideliyɔmu, ná lulushiɲi wà, u mege ɲye onikisi. ¹³ Baŋkeɲke shənwoge mege ɲye Gikyən, kuru na fwu na nt̀uuli Kushi k̀ini puni funɲke e. ¹⁴ Baŋkeɲke tanrawoge mege ɲye Tigiri. Kuru na fwu Asiri k̀ini canɲafyinmpe e. Sicyɛrewoge mege ɲye Efirati.

¹⁵ ɲye ka Kafoonɲi Kile si s̀upyaɲi yaha Edəni cikɔɔge e, ur'à ku f̀aa, u s'a ku k̀aanmucaa. ¹⁶ Maa yi jwo u á: «Mu sí n-jà raa nte cire puni yasɛɛre lỳi, ¹⁷ ɲka mu aha bú kapiini ná kacɛnni ɲc̀eɲi cige yasɛɛre tà lỳi canɲke ɲkemu i ke, mu sí n-s̀i n-kẁu.»

¹⁸ ɲye lire k̀antugo, ka Kafoonɲi Kile si jwo: «Ǹaɲi u kẁoro uye niɲkin, lire ɲye a ɲwə me. Mii sí tɛgefoo yaa u á ɲgemu u sí n-yaa ná u e ke.» ¹⁹ Kafoonɲi Kile mpyi a pwoore tà lẃo mà t̀eg'a sige yaare ná saɲcyɛɛnre puni yaa, ɲye, maa ti puni yaha s̀upyaɲi taan, maa u k̀aanmucya, pyiɲkanni na u sí ti meyi le ke, mege maha mege u à le ti mú niɲkin niɲkin na ke, yire meyi y'à pyi ti meyi. ²⁰ Ǹaɲi mpyi a meyi le yatəore puni na, maa meyi le saɲcyɛɛnre puni na, maa meyi le sige yaare puni na, mà li ta yire yaayi puni i u mpyi a tɛgefoo ta uye na, ɲgemu u sí n-yaa ná u e me.

²¹ ɲye ka Kafoonɲi Kile si ǹaɲi ɲón'a c̀unnə. Mà u yaha puru ɲəəmpe na, ka u u u bèɲcibileni là niɲkin wẁu, maa kyambyimpe pà t̀eg'a lire wyiini tò. ²² Lire bèɲcibileni, Kafoonɲi Kile à yaa ceewe, mà kan ǹaɲ'á. ²³ T̀eni i ǹaɲ'à ceɲi ɲya ke, ka u funntangawuɲi si jwo «Anhaan, numɛ sa, mii shiɲi u ɲge. U kaciyi'à fwooro mii kaciyi i. U cyeer'à fwooro mii cyeere e. U mege sí n-le ceewe, Naha na ye u à fwooro ǹaɲi i*.»

²⁴ Lire kurugo ǹaɲi sí u tuɲi ná u nuɲi yaha si mpwə u cwonɲi na, pi mú shuunni si mpyi shin niɲkin†. ²⁵ Ǹaɲi ná ceɲi cípyire wuu pi mpyi. ɲka wà ɲye a mpyi a cẁdnrə ná w'e me.

3

Ǹaɲi ná u cwonɲi'à Kile ɲwəmɛɛni yaha

¹ ɲye Kafoonɲi Kile mpyi a sige yaare ntemu yaa ke, wẁonɲi u mpyi a cỳige tire puni na. Canɲka, ka wẁonɲi si jwo ceɲi'á: «S̀e wi na Kile à jwo, yii àha ɲkẁo cikɔɔge cire yasɛɛre tà lỳi mà?» ² Ka ceɲi si jwo: «Wuu sí n-jà cikɔɔge cire yasɛɛre lỳi yoo!» ³ ɲka cige ku ɲye cikɔɔge niɲke e ke, Kile à jwo wuu àha kuru woore lỳi me, na wuu bá ká n-s̀i n-bẁon ti na me, na lire ká mpyi, wuu sí n-kẁu!» ⁴ Ka wẁonɲi si jwo ceɲi'á: «S̀e bà me, yii s̀i n-s̀i n-kẁu me!» ⁵ Kile à yire jwo, naha na ye u à c̀e yii aha kure cige yasɛɛre tà lỳi canɲke ɲkemu i ke, yii sí n-pyi uru Kile yabiliɲi fiige, yii ɲyiigii sí múgo, yii sí kacɛnni c̀e n-wẁu kapiini i.»

⁶ ɲye ka ceɲi si li ɲya na ɲke cige yasɛɛre sí n-t́aan s̀el'e, ti lem'à ɲwə, ti mú sí n-jà s̀upya yá kili múgo, si mu pyi kacɛɲe. Ka u u tà kẁon a lỳi, maa tà kan u poonɲi'á, u à lỳi, uru na mpyi wani ná u e. ⁷ Pi à tire lỳi ke, ka pi i piye pyiɲkanni

* **2:23** *Eburubii shɛɛnre e, ǹaɲi ná ceɲi jwuɲkanni mpyi na ɲko si mpyi niɲkin. † **2:24** Pii maha jwo: Lire kurugo ǹaɲi ná u cwonɲi sí n-wẁo si mpyi shin niɲkin, ǹaɲi ná u cwonɲi shwəhəɲ'á yaa u ɲwə mà tòro ǹaɲi ná u sifeebii wuɲi na.

nɔya, maa ɔcè na pire cípyire wuu pi ɔye. Ka pi i ntashan cige weɔyi yà kwòn a tutu mà le piye na.

Kile à lanɔnke ɔkemu cyán nàni ná u cwɔni ná wwòni na ke

⁸ ɔye yàkonke, nàni ná ceen'á Kafoonɔ Kile tùmpe lógo, u u uye ɔaare cikɔoge e ke, ka pi i fê a ɔwòhɔ u yyaha na cire shwòhɔl'e. ⁹ Ka Kafoonɔ Kile si nàni yyere: «Taa mu de?» ¹⁰ Ka u u Kile pyi: «Mii à mu tùmpe lógo cikɔoge funɔke e ke, ka mii i fyá, ɔaha na ye mii cípyire wu u ɔye, lire l'à mii pyi mii à ɔwòhɔ.» ¹¹ Ka Kile si jwo: «Jofoo u à mu pyi na mu cípyire wunɔ u ɔye ye? Mii à mu sige cige ɔkemu yasere na ke, tire tà bà mu à lyí mà?» ¹² Ka nàni si jwo: «Ceeni mu à kan mii á ke, uru u à tà kan mii à lyí de!»

¹³ Ka Kafoonɔ Kile si ceeni yíbe: «Naha shi mu à pyi ame ye?» Ka ceeni si jwo: «Wwòni'á mii ɔwòfaanɔ, ka mii i tà lyí.»

¹⁴ Ka Kafoonɔ Kile si jwo wwòni'á:

«Ná mu s'à ɔen'a lire pyi,
mii à mu lánɔ
yatɔore ná sige yaare sannte puni shwòhɔl'e,
mu sí raa filili ma yaceni na
s'a nticyenni múre
ma shìni canmpyaagii puni i.

¹⁵ Mii sí pege le mu ná ceeni shwòhɔl'e,
si kuru pege ninuge le mu yasege ná ceeni woge shwòhɔl'e.
U aha mu ta, u sí mu ɔnɔnke bwòn n-jya,
mu mú ká u ta, maa u nɔ nintaani na.»

¹⁶ Maa jwo ceen'á
«Mii sí là bàre mu laani ɔjyàni na.
Mu lahigii zini sí n-waha sèl'e.
Mu la si mpyi si ma poonɔ jà,
nka uru u sí n-pyi mu ɔnɔ na.»

¹⁷ Maa jwo nàni'á
«Mu à ɔen'a taha ma cwɔni ɔwòmenni fye e,
mii à yi jwo mu á ma hà cige ɔkemu yasere lyí me,
tire mu à lyí.

ɔye ɔnɔk'á kèege mu kurugo,
mu sí raa ɔkànre sèl'e s'a ma ɔwòlyini taa ɔnɔke e
ma shìni canmpyaagii puni funɔke e.

¹⁸ ɔgure ná ɔyepege sí n-fyín ɔnɔke na,
mu ɔjyàni sí raa fworu mu yafaɔni i.

¹⁹ Mu sí raa lyí ma byenni fùnmpé e,
fo zà mu núruɔ ɔnɔke e,
naha na ye pworu ti ɔye mu,
mu sí núru n-pa n-pyi tire pwoore ninure.»

Kile à Adama ná Awa kàr'a yige cikɔoge e

²⁰ ɔye cyire karigii puni kàntugo, Adama à u cwɔni mege le Awa, naha na ye uru u à pyi sùpyire puni nuni. (Awa mege ɔwòhe ku ɔye shìni.)

²¹ Ka Kafoonɔ Kile si yatɔore tà seeyi pyi vanya mà le Adama ná u cwɔni na. ²² Maa jwo «Numé, sùpyani ɔye wuu fiige, u à kacenni ná kapiini cè a wwù yiye e. Wuu u sige u àha ɔkwò shìni cige yasere tà kwòn ɔjyí sí ɔkwòro shì na fo tèekwombaa me.» ²³ Amuni l'à pyi, ka Kafoonɔ Kile si u kàr'a yige Edeni kini cikɔoge e, maa u pyi u sà a ɔnɔke fàa, Kile à u yaa ná ɔnɔke ɔkemu pwoore e ke.

²⁴ Nye amuni Kile à Adama ná Awa kòrò. Maa sherubenbii* pìi yaha cikòoge canja fworompe e pi a ku kàanmucaa. Maa ñwòtòngò nawogo yaha ku u fyíngé, maa sùpyire tégelé kwòn shìñi cige na.

4

Kaṅe ná Abeli à sárayi wwû Kile á

¹ Nye Adama à wwò ná u cwonji Awa e, ka u u laa lwó maa Kaṅe si, maa jwo: «Ei! Mii à pùnambile si Kafoonji Kile barag'e.» ² Lire ñwòhò na, ka u u núr'a laa lwó, maa Kaṅe còonji *Abeli si. Ka Abeli si mpa mpyi mpàbyi, ka Kaṅe si mpa mpyi faapyi.

³ Tèni là à tòro ke, ka Kaṅe si u kérége yasere tà pyi sáraga Kafoonji á. ⁴ Ka Abeli mú si u mpàbilini là cù mpàpyire ñiñcyiire e mà bò, maa li sìnmpé kyaare pyi sáraga Kafoonji á. Ka Abeli ná u sárage kyaa si ntáan Kafoonji á. ⁵ Nka Kaṅe ná u woge kyaa ñye a mpyi a táan u á mē. Ka lire si Kaṅe lùuni yírigé sèl'e, ka u u yyaha tanha.

⁶ Nye ka Kafoonji si Kaṅe yíbe: «Naha k'à mu lùuni yírigé fo mu à yyahe tanha amē ye? ⁷ Mu kapyiinkii ká ñwò, tá mu ñùñke si n-yírigé mii yyaha taan mà? Nka mu kapyiinkii ká mpi, kapiini mpyiñi lage sí n-pyi mu na bà nanjyaaga maha mpyi ná kyaare lage e, maa yatòoge per'a sige si ku ta ñcù mē. Nka mu s'à yaa mu u ñcù maye na.»

⁸ Nye canṅka, ka Kaṅe si u còonji pyi na pi shà sige e. Mà pi yaha wani, ka Kaṅe si ñcwo u còonji Abeli na a bò.

⁹ Lire kàntugo, ka Kafoonji si Kaṅe yíbe: «Taa mu còonji, Abeli ñye ke?» Ka Kaṅe si u pyi: «Mii à cè la? Taha mii u ñye na còonji sañcwònsiginji la?» ¹⁰ Ka Kafoonji si jwo: «Naha kafiile mu à pyi amē ye? Mu à ma còonji bò ké? Mii à u sishange ñya ñiñke na ke, l'à pyi mu à jwo u na ñkwúuli na mii u uru ñkoonji wwû. ¹¹ Nye ñiñke k'à mu còonji sishange bya mu cye kurugo ke, kur'à mu láña. ¹² Mà lwó numē na, mu aha núr'a ñiñke fàa, mu saha si raa nta pyi k'e mē. Mu sí raa fahafaha raa ntùuli ñiñke na.»

¹³ Ka Kaṅe si jwo Kafoonji á: «Mu à mii lùbyage pyi wēge lwòhò, mii si n-jà ku bya mē. ¹⁴ Nye mu à mii kòr'a yírigé faañi tapyige e. Mii sí n-sà ñwòhò mu yyaha na tatòonge e, s'a fahafaha raa ntùuli ñiñke na. Shin maha shin u à mii ta ke, uru sí mii bò.» ¹⁵ Ka Kafoonji si jwo Kaṅe á: «Lire mpyi ñye mē, shin maha shin u à mu bò ke, lire kapiini fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.» Ka u u fyè bwòn Kaṅe na, shin maha shin u á círe ná u e ke, urufoo kà ñkwò u bò mē. ¹⁶ Ka Kaṅe si yíri Kafoonji taan, maa ñkàr'a sà ntèen Nòdi kini i Edeni canja fworompe e. *

Kaṅe tùluge kani

¹⁷ Lire ñwòhò na, ka Kaṅe si ceewe lèñe, maa pùnambile si u na, maa li mēge le Enòki. Ka u u kànha faanra maa u jyañi Enòki mēge le kuru na. ¹⁸ Nye Enòki à Iradi si, ka Iradi si Mèkwuyayeli si, ka Mèkwuyayeli si Mètushayeli si, ka uru si Lemeki si.

¹⁹ Lemeki mpyi ná cyee shuunni i. Wà mēge na mpyi Ada, u saañji woge sí mpyi Zila. ²⁰ Ada à pùnambile si, lire mēge ñye Yabali. Uru tùluge shiinbii pi na yatòore byíi, marii ñaare na ntùuli. ²¹ Yabali còonji u mpyi Yubali, uru u mpyi ñkònbwònbii ná tìmpirewyiibii tulyage. ²² Zila mú a pùnambile si, lire mēge mpyi Tubali Kaṅe. Ur'à pyi tunntun. U mpyi maha dàñyañi ná tòonntire yaayi yaa. Tubali Kaṅe còonji mpyi pùceebile, u mēge mpyi Naama.

* **3:24** Sherubenbii na ñye Kile mèlékèebii shiñi wà, fukanyi maha mpyi pi na, pi maha mpyi Kile ñwò kurugo. * **4:16** Nòdi mēge ñwòhe ku ñye: «tukanha baa», Edeni woge sí ñye: «kìre nisinaña».

²³ Canŋka, Lemeki à jwo u cyeebil'á:
 «Ada ná Zila, yii lógo na jwə na.
 Yii niŋgyiigii múgo.
 Nò maha nò cyege ká nò mii na ke, mii sí n-sì urufoo bò.
 Nàŋjiibile maha nàŋjiibile l'à kampee tiri mii na ke, mii sí n-sì urufoo bò.»
²⁴ L'à cyêe na Kaŋe mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.
 Nka, mii, Lemeki, mii mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi beetaanre ná ke
 ná baashuunni.»
²⁵ Nyε ka Adama si núr'a pùnambile si u cwonji na maa lire mege le Seti. Ka
 Awa si jwo: «Kaŋe à *Abeli bò. Lire e, Kile à pùnambilini labere kan mii á Abeli
 cyaga.» ²⁶ Nyε ka Seti mú si pùnambile si, maa li mege le Enoshi.
 Lire tēni i, ka sùpyire si nta a li jwə cū na Kile pēre maa u pyi Kafoonji Kile.

5

Adama tūluge

¹ Adama tūluge shiinbii meyi yi nyε nje.
 Canŋke Kile à sùpyanji yaa ke, u à u yaa uye fiige. ² U à u yaa nò ná ceewe,
 maa jwó le pi á, maa pi mege le sùpya.
³ Adama à yyeε ŋkuu ná benjaaga ná ke ta, maa pùnambile si uye málwəɔ.
 Maa u mege le Seti. ⁴ Seti siŋkwooni jwəhə na, Adama à yyeε ŋkwuu baataanre
 pyi sahanji. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ⁵ U shìŋi canmpyaagil'à pyi
 yyeε ŋkwuu baaricyεere ná benjaaga ná ke, ka u u ŋkwû.
⁶ Seti à yyeε ŋkuu ná kanŋkuro ta maa Enosi si. ⁷ Enosi siŋkwooni kàntugo na,
 Seti à yyeε ŋkwuu baataanre ná yyeε baashuunni ta. Cyire funŋke e u à pyiibii
 piiberii si. ⁸ Seti shìŋi canmpyaagii pun'à pyi yyeε ŋkwuu baaricyεere ná yyeε
 ke ná shuunni, ka u u ŋkwû.
⁹ Enosi à yyeε beecyεere ná ke ta, maa u jyanji Kena si. ¹⁰ Kena siŋkwooni
 kàntugo na, Enosi à yyeε ŋkwuu baataanre ná ke ná kanŋkuro ta. Cyire funŋke e
 u à pyiibii piiberii si. ¹¹ Enosi shìŋi canmpyaagil'à pyi yyeε ŋkwuu baaricyεere
 ná kanŋkuro, ka u u ŋkwû.
¹² Kena à yyeε beetaanre ná ke ta, maa u jyanji Malalēli si. ¹³ Malalēli
 siŋkwooni kàntugo na, Kena à yyeε ŋkwuu baataanre ná beeshuunni ta. Cyire
 funŋke e, u à pyiibii piiberii si. ¹⁴ Kena shìŋi canmpyaagil'à pyi yyeε ŋkwuu
 baaricyεere ná ke, ka u u ŋkwû.
¹⁵ Malalēli à yyeε beetaanre ná kanŋkuro ta, maa u jyanji Yεredi si. ¹⁶ Yεredi
 siŋkwooni kàntugo, Malalēli à yyeε ŋkwuu baataanre ná benjaaga ná ke ta.
 Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ¹⁷ Malalēli shìŋi canmpyaagil'à pyi yyeε
 ŋkwuu baataanre ná yyeε beecyεere ná yyeε ke ná kanŋkuro, ka u u ŋkwû.
¹⁸ Zheredi à yyeε ŋkuu ná beetaanre ná shuunni ta, maa u jyanji Enoki
 si. ¹⁹ Enoki siŋkwooni kàntugo na, Zheredi à yyeε ŋkwuu baataanre ta. Cyire
 funŋke e u à pùnampyire ná pùceepyire si. ²⁰ Zheredi shìŋi canmpyaagil'à pyi
 yyeε ŋkwuu baaricyεere ná yyeε beetaanre ná shuunni, ka u u ŋkwû.
²¹ Enoki à yyeε beetaanre ná kanŋkuro ta, maa u jyanji Metushala si.
²² Metushala siŋkwooni kàntugo, Enoki à jaare Kile kuni i yyeε ŋkwuu taanre
 funŋ'i. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. ²³ Enoki shìŋi canmpyaagil'à pyi
 yyeε ŋkwuu taanre ná yyeε beetaanre ná yyeε kanŋkuro. ²⁴ Enoki à u shìŋi puni
 pyi Kile kuni i. Lire kàntugo, u saha nyε a kwôro naha diŋyεŋi i me, naha na ye
 Kile à u lwó a kàr'a sà yaha uye taan.
²⁵ Metushala à yyeε ŋkuu ná beecyεere ná baashuunni ta, maa u jyanji
 Lemeki si. ²⁶ Lemeki siŋkwooni kàntugo na, Metushala à yyeε ŋkwuu baashu-
 unni ná beecyεere ná shuunni pyi. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si.

27 Mɛtushala shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beetaanre ná baaricyɛɛre, ka u u ŋkwû.

28 Tèni i Lemɛki shìŋi mpyi yyee ŋkuu ná beecyɛɛre ná shuunni ke, u cwon' à pùnambile si u á. 29 U à li mɛge le Nuhu, maa jwo: «Kafoonji Kile à ñŋke kèɛge, maa wuu yaha báarawayi njemu na ke, ŋge pyàŋi u sí n-pa wuu funjyi jíŋɛ, si wuu yige tire kanhare e.»*

30 Nuhu siŋkwooni kàntugo na, Lemɛki à yyee ŋkwuu kaŋkuro ná beecyɛɛre ná yyee ke ná yyee kaŋkuro pyi. Cyire funŋke e u à pyiibii piiberii si. 31 Lemɛki shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baashuunni ná yyee beetaanre ná yyee ke ná yyee baashuunni, ka u u ŋkwû.

32 Tèni i Nuhu shìŋi mpyi yyee ŋkwuu kaŋkuro ke, u cwon' à pùnampyire taanre si a taha tiye na. Tire ti jye Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

6

Kile à jwo na uru sí múnyaayi shi bò

1-2 Tèni i sùpyir'à li jwɔ cû na nyahage ñŋke na ke, Kile à nyii yaayi njemu dá ñjyinj na ke, ka yire si li nya na pùceepyire t'à si ñŋke na ke, tire lem'à jwɔ, maa tire tà cwɔnrɔ mà pyi pi cyee. 3 Lire e, Kafoonji Kile à jwo: «Mii sí jɛɛ sùpyire ti kwôro shì na mɛ, jaha na ye pi à cyé mii jwumpe na*. Mii sí pi yaha pi yyee ŋkuu ná beŋjaaga ta, si nta pi shi bò. 4 Mà lwó lire tèni i, yire Kile yaday'à wwɔ ná sùpyiibii pworibil'e, maa pyi si pi na, pire pyiibii na mpyi sùpyibwoyo nintɔnyo. Pire pi mpyi tècyiini nàntefebii, pi mɛge mpyi a fworro sèl'e.

5 Nyɛ Kafoonji à li nya na sùpyire peg'à pèl'a tòro ñŋke na, na pi funŋɔ sòŋŋɔre jye a sii yaaga mɛ, fo kapiini kanni canja maha canja. 6 Lire kurugo, u à núr'a li ta sùpyire njaambaan' à pwórɔ ti njaan na. Ka u u yyaha tanha sèl'e. 7 Maa jwo: «Mii à sùpyire yaa, ŋka mii sí ti shi bò ñŋke na, mà bàra yatɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná saŋcyɛɛre na, jaha na ye numɛ mii nyin'à fworro yi njaambaan na.» 8 Ŋka Nuhu wi ke, u kyaa mpyi a táan Kafoonji Kile á.

Kile à jwo uru sí Nuhu ná u pyenge shiinbii shwɔ

9 Nuhu tanjaanji u jye ŋge: Nuhu mpyi a tíi, tìgire cyaga mpyi u na u tiŋji sùpyire shwɔhɔl'e mɛ. Kile kuni kanni i u mpyi na jaare. 10 Pùnampyire taanrenji u à ta ke, pire pi jye Shemu ná Kyamu ná Zhafeti.

11 Lire tèni i, diŋyɛŋ' à kèɛge Kile nyii na. Sùpyire mpyi a pi tiye na, cyeyi puni i. 12 Kile à pa li nya na diŋyɛŋ' à kèɛge, sùpyire puni kapyiinkil' à pyi kapegii, 13 kuru cyage e, ka Kile si jwo Nuhu á: «Ná ñŋke kàmpañyi pun' à jí pege na, lire kurugo, mii à li yaha si sùpyire puni shi bò. Mii sí n-sii ti ná ñŋke kèɛge siŋcyan. 14 Lire e, mu sí batobwɔhɔ yaa ná cige shìwoge e ná jyege e† maa u funŋke ná u kàntuge wɔɔgɔ ná mánalwɔhe e.

15 U yaan'kanni li nde, u tɔnmpe jye mɛterii ŋkuu ná beeshuunni ná ke, u yyeparampe jye mɛterii beŋjaaga ná kaŋkuro, u yerempe jye mɛterii ke ná kaŋkuro. 16 Yarpwɔgɔ yaa u na, maa mɛtere taaga yaha yapwɔge ná batonji ŋkèrenkii shwɔhɔl'e. Maa tajyige yaa u ŋkère na, maa u yaa sankazuu: jwɔhɔbaga, niŋibaga ná niŋibaga.

* 5:29 Nuhu mɛge jwɔhe ku jye: «funŋɛ». * 6:3 «pi à cyé mii na», lire jye mɛ: «pi jye kwùŋi tɛɛre e» † 6:14 «ná jyege e» lire jye mɛ «maa bakwɔge táa táa bapya fiige»

¹⁷ Mii wi ke, mii sí n-pa zànbwòhò cyán òŋke na, yaaga maha yaaga ku na òŋni ke, si yire puni shi bò. Yafyin si n-kwôro nyii na me. ¹⁸ Mii sí tunmbyaara† le ná mu i. Jyè batonji i ná ma jyaabii ná ma cwoŋi ná ma napworibil'e.

¹⁹⁻²⁰ Nyii yaayi shiŋi puni sí n-pa mu á, saŋcyεenre ná yatòore ná sige yaare ná yafiliyi, bà yire si mpyi si òkwôro nyii na me. Ma a yi shiŋi puni shuunni shuunni nò ná ceewe le bakwòoge e. ²¹ Ma a yalyîre shiŋi puni lwó a le k'e, yii ná yir'á.»

²² Nyε lire Nuhu à pyi. Kile à kyaa maha kyaa jwo u á ke, u à lire pyi.

7

Nuhu à jyè batonji i

¹ Lire kàntugo, ka Kafoonji Kile si yi jwo Nuhu á: «Numε, yii jyè uru batonji i, mu ná ma pyεnge shiinbii, òaha na ye mii à li òya mu kanni u à tíi mii yyahe taan sùpyire puni shwòhòl'e. ² Múnayaayi shiŋi puni yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, mu sí yire nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋε batonji i. Múnayaayi shiŋi puni yi òye yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á me, ma a yire nò òiŋkin ná ceewe òiŋkin lèŋε. ³ Ma a saŋcyεenre shiŋi puni nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋε, bà ti shiŋi si mpyi t'àha mpîni me. ⁴ Òaha na ye ku sanja òye cibilaaga òiŋkin, mii sí zànze cyán òŋke na, si nta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. Mii à múnayaaga maha múnayaaga yaa ke, mii sí yire puni shi bò òŋke na.»

⁵ Kafoonji à kyaa maha kyaa jwo Nuhu á ke, u à lire pyi.

⁶ Nyε canŋke zànbwòh'á pa òŋke na ke, lir'á pyi mà Nuhu shiŋi ta yyeε òkwuu baani. ⁷ Ka Nuhu ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibii si jyè batonji i, si shwò zànbwòhe na. ⁸⁻⁹ Múnayaayi yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á, ná òje yi òye yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á me, ná saŋcyεenre ná òŋke yafiliyi pun'á pa jyè Nuhu fye e batonji i, shuunni shuunni, nò ná ceewe, bà Kile yabilinji mpyi a yi jwo Nuhu á me.

¹⁰ Cibilaaga à tòro ke, ka zànbwòhò si òcwo òŋke na.

Lubwooni kani

¹¹ Lir'á pyi mà Nuhu shiŋi ta yyeε òkwuu baani. Lire yyeeni yinŋke shònwoge, canmbilini ke ná baashònwuuni, kuru canŋke òŋke lùbilibii ná òiŋyini wuubii pun'á múgo, ka lwòhe si fworò mà òŋke cù.

¹² Nyε ka zànze si òcwo òŋke na, canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni. ¹³ Kuru canŋke yabilinji, Nuhu ná u cwoŋi ná u napworibii ná u jyaabii taanrenji, Shemu, Kyamu, ná Zhafeti à jyè batonji i, ¹⁴ ná sige yaare ná yatòore shiŋi puni, ná òŋke òyiyaare puni ná saŋcyεenre shiŋi puni. ¹⁵ Yire múnayaayi pun'á jyè batonji i Nuhu fye e, yaaga maha yaaga ku na òŋni ke, yire puni shuunni shuunn'á jyè. ¹⁶ Múnayaayi puni, yi puni shuunni shuunn'á jyè batonji i, nò ná ceewe, mu à jwo bà Kile à yi jwo Nuhu á me. Lire kàntugo, ka Kafoonji si ku òwòge tò.

¹⁷ Nyε zànbwòh'á cwo òŋke na, maa mpa canmpyaa beeshuunni. Lwòh'á òyaha fo mà batonji yîrig'a taha, marii òkèεge ná u e. ¹⁸ Lwòh'á pa òyaha mà dùgo sèl'e òŋke òiŋyini na, ka batonji si yîr'a taha. ¹⁹ Ka lwòhe si wá na òyahage fo mà òanyi nintòanyi puni òŋò jò. ²⁰ Lwòh'á òanyi tò, mà dùg'a nò mèterii baashuunni na. ²¹ Múnayaayi puni yi mpyi òŋke na ke, yire pun'á kwú: saŋcyεenre ná yatòore ná sige yaare ná yafiliyi ná sùpyire. ²² Múnayaaga maha múnayaaga ku mpyi òŋke na ke, yire pun'á kwú, lwòhe wuyi kanni y'á kwôro nyii na. ²³ Kile à yi puni shi tò, mà lwó sùpyire na mà kàre yatòore na, mà sà nò

† **6:18** TUNMBYAARE na òye mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire òye me ceveε shuunni shwòhòl'e;

yafilii ná saŋcyεenre na. Nuhu ná múnayaayi yi mpyi ná u e batonji i ke, yire kanni y'à kwôro nyii na.

²⁴ Ka lwôhe si ñiñke ñùñò jò mà ta canmpyaa ñkuu ná beeshuunni ná ke.

8

Kile à zànbwôhe yyéne

¹ Nka Kile nyε a funñò wwò Nuhu ná sige yaare ná yatôre na batonji funñke e mε. U à kafεεge pyi ku u fwu ñiñke na, ka lwôhe si wá na ntîre. ² Ka ñiñke lùbilibii ná ñiñyiñi zàñhe wyigigii si ntò, ka ku u yyére. ³ Ka lwôhe si wá na fwu na ñkèεge, canmpyaa ñkuu ná beeshuunni ná keñ'à ta cyi tòro ke, ka lwôhe fànhe si ñcyère.

⁴ Yiñke baashonwoqe, canmpyike ná baashonwuuni, ka batonji si ntîg'a téen Arara kîni ñañke kà ñuñ'i. ⁵ Ka lwôhe si ñkwôro na ntîre fo mà sà nò yiñke ke woge na, kuru canmpyicyiini ñaŋyi ñùñy'à fwororo.

⁶ Canmpyaa beeshuunni kântugo, Nuhu mpyi a ñwôge ñkemu yaa batonji na ke, ka u u ku múgo. ⁷ Ka u u fwônragò yaha a fwororo, ka kuru si wá na sî, marii ma, fo ka ñiñke lwôh'à sà ñkwò. ⁸ Ka u u mpánmpòragò yaha k'à fwororo, ku sà wíi kampyi lwôh'a kwò. ⁹ Nka mpánmpòrag' à fwororo ke, ku nyε a tatèenge ta mε, lwôhe mpyi ñiñke cyeyi puni i, ka ku u núr'a kàre Nuhu yyére. Ka u u cyεge yige mà tég'a ku cû a lèñe batonji i.

¹⁰ Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro, maa núr'a mpánmpòragè yaha k'à fwororo. ¹¹ Yàkonke, ka mpánmpòrage si láha a jyè batonji i ná olive cige wyempurug'e ñwôge e. Lire e, Nuhu à cè na pà a fwororo lwôhe e sèl'e. ¹² Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro sahañki, maa núr'a mpánmpòrage yige. K'à fwororo kuru tóoge e ke, ku saha nyε a núr'a pa u yyére mε.

¹³ Yyeeni Nuhu shìñ'à pyi yyee ñkwuu baani ná yyee ñiñkin ke, lire yyeeni canmpyicyiini, ñiñke mpyi a li ñwò cû na lwôhe byii. Ka Nuhu si batonji ñiñiñwôge múgo maa wíi, maa li ñya na lwôhe mpyi na ñkwùu ñiñke na. ¹⁴ Lire yyeeni yizhwónwoqe canmpyibeeñjaaga ná baashwónwuuni, lwôh'à kwò ñiñke na feefee.

¹⁵ Lire tènì i, ka Kile si jwo Nuhu á ¹⁶ «Fwororo batonji i, mu ná ma cwonji, ná ma jyaabii ná ma napworibii. ¹⁷ Sige yaare ná yatôre ti nyε ná mu i ke, ti shiñi puni ná ñiñke yafilii ná saŋcyεenre, yi puni yige, yi raa sî ñiñke cyeyi puni i, yi raa sini yi raa ñyahage.»

¹⁸ Nyε Nuhu à fwororo batonji i ná u jyaabii ná u cwonji ná u napworibil'e. ¹⁹ Sige yaare ná yatôre ná ñiñke yafilii ná saŋcyεenre pun'à fwororo batonji i, yi shiñi pun'à fwororo yiye ñiñkin ñiñkin.

²⁰ Ka Nuhu si sáraya tawwûgo yaa Kafoonji Kile mεge na. Sige yaare ná yatôre ná saŋcyεenre ti sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, u à tire tà pyi sáraya nizógoyo Kile á. ²¹ Ka yire *sárayi ñùgutaangawuyi si Kafoonji Kile lùuni bò. Ka u u jwo uye funñ'i: «Mii saha sî ñεε ñiñke kèεge sùpyire kurugo mε, sùpyañi múnaani mée ká ntaha kapegigii mpyiñi na, fo u nimbilere wuñi. Mii saha sî ñεε múnayaayi puni shi bò, bà mii à li pyi mε.

²² Mà ñiñke yaha wani,
 ñεεmpe ná sùmakwóngigii sî n-kwò mε,
 wyeere ná kafwuge sî n-kwò mε,
 ñùñgwôhe ná bènge sî n-kwò mε,
 numpilage ná canñke mú sî n-kwò mε.»

9

Kile à tunmbyara le ná Nuhu i

¹ Nye Kile à jwó le Nuhu ná u jyaabil'á, maa jwo pi á: «Sege ku táan yii na, yii pyi niŋyahamii si, yii i ñŋke ñŋ.» ² Yii sí n-sii n-pyi fyagara yaaga ñŋke múnayaayi pun'á, sige yaare ná yatɔɔre ná saŋcyɛɛnre ná ñŋke yaflyi ná fyaabii. Mii sí yi yaha yire puni ñŋɔ na. ³ Mii sí yire múnayaayi puni kan yii á yi pyi kyara, bà mii à fyânha a sùmanŋi kan yii á mɛ.

⁴ Nka yii àha múnayaage kà pyi kyara si ku múnaani yaha k'e mɛ, lire ñwɔhɔ ku ñye, yii àha ku sìshange yaha k'e si ku pyi kyara mɛ. ⁵ Yii sìshange ku ñye yii múnaani ke, yaaga maha yaaga k'à ku pyi k'à wu ke, mii sí yibige pyi ku kyaa na. Nanŋiyaaga ká sùpya bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe kuru nanŋiyaag'á, sùpya ká u supyŋɛe bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe urufol'á.

⁶ Kile à sùpyanŋi yaa uye málwɔɔ.

Lire e, sùpya ká u supyŋɛe múnaani kwɔn,
urufoo wun'à yaa li kwɔn sùpya cye kurugo mú.

⁷ Nye yii pi ke, sege ku táan yii na, yii pyi niŋyahamii si, yii tɛg'a ñŋke ñŋ.»

⁸ Lire kàntugo, Kile à núr'a jwo Nuhu ná u pyiibil'á ⁹ «Numɛ, mii yabilinŋi sí *tunmbyara le mii ná yii shwɔhɔl'e si ti le ná yii tɔluge e, ¹⁰ si ti le ná múnayaayi puni i, mu à jwo saŋcyɛɛnre, yatɔɔre, sige yaare ná yaaga maha yaaga k'á fworɔ batonŋi i ná yii e ke. ¹¹ Tire tunmbyaare ti ñye: zànbwɔhɔ saha sì múnayaayi shi tò ñŋke na mɛ, zànbwɔhɔ saha sì ñŋke kèɛge mɛ.

¹²⁻¹³ Nye mii à zànanŋwɔɔge yaa. Kuru ku sí n-pyi mii ná yii ná múnayaayi puni tunmbyaare tafyɛnŋi. Tire tunmbyaare sí n-kwôro n-yaha fo mu tɔluge tɛgeni. ¹⁴ Mii aha ñahanŋi bínni ñŋke niŋyŋi na, zànanŋwɔɔge sí n-fworɔ. ¹⁵ Lire tɛni i, tunmbyaare mii à le mii ná yii ná múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke, tire sí n-kwôro mii funŋ'i. Mii saha sì zànbwɔhɔ cyán ku kwɔ a múnayaayi puni shi tò mɛ. ¹⁶ Zànanŋwɔɔge sí raa n-fworɔ ñahanŋi i. Mii aha kuru ñya tère o tère e ke, mii funŋɔ sí n-cwo na tunmbyaare na, nte mii Kile à le mii ná ñŋke múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke.»

¹⁷ Nye lire pyŋkanni na, tunmbyaare Kile à le ná ñŋke múnayaayi puni i ke, Kile à jwo Nuhu á na tire tafyɛnŋi u ñye zànanŋwɔɔge.

Nuhu ná u jyaabii

¹⁸ Nye Nuhu jyaabii pi ñye Shɛmu ná Kyamu ná Zhafeti, u ná pire pi à fworɔ batonŋi i. Kyamu u ñye *Kana tunŋi. ¹⁹ Pire pi ñye Nuhu jyaabii taanrenŋi. Niŋke sùpyishinŋi pun'à fworɔ pire tɔluyi i.

²⁰ Nye Nuhu na mpyi faapyi. Uru u ñye shincyiiwe mà *ɛɛɛnŋi fàa. ²¹ Canŋka, Nuhu à ɛɛɛnŋi sinmpe pà bya, ka pu u u cyán, ka u u ñkàr'a sà sínni vâanŋke bage e u cípyire wunŋi i. ²² Nye Kana tunŋi Kyamu, ur'à kàr'a sà u tunŋi Nuhu cípyire wunŋi ta u à sínni. Ka u u fwor'a kàr'a sà yi jwo u sìŋɛbii sanmpii shuunnŋi'á, cyínni na. ²³ Ka Shɛmu ná Zhafeti si vâanntinmbwɔhe kà lwó a yaha pi fukanyi na, maa jyè kàntugo mà sà pi tunŋi cípyire wunŋi tò. Pi à kàntugo wà pi tunŋi'á, lire e pi ñye a u vâanŋyibaawunŋi ñya mɛ. ²⁴ Sinmp'à pa Nuhu yaha ke, ka u yyahe si ñcwo, nde u pyiibii puni kàntugowunŋi'á pyi ke, ka u u lire cè. ²⁵ Maa jwo

«Mii à Kana láŋa, u pyi u sìŋɛbii bilibii kàntugowunŋi.»

²⁶ Maa núr'a jwo

«Mii à Kafoonŋi Kile mɛtanga yyere, uru u ñye Shɛmu u Kilenŋi.
Kana u pyi Shɛmu biliwe.

²⁷ Kile u Zhafeti cyeyaayi ñyaha, u u u yaha u sà ntɛɛn u sìŋɛnŋi Shɛmu yyére.
U u Kana yaha u pyi pi bilinŋi.»

²⁸ Nye zànbwøhe paŋkwooni kàntugo, Nuhu à yye e ŋkwuu taanre ná beeshu-unni ná ke pyi sahaŋki. ²⁹ U à kwû mà u shìŋi yaha yye e ŋkwuu baaricyεere ná beeshuunni ná ke.

10

Nuhu pyìbii túluge.

¹ Nye zànbwøhe toroŋkwooni kàntugo na, Nuhu pùnampyire taanreŋi, Shemu, Kyamu ná Zhafeti, pir'à pùnampyire tà ta. Pire túluge ku nye ŋke. ² Zhafeti u pùnampyire ti nye, Gomeri, ná Magōgi, ná Madayi, ná Yavani, ná Tubali, ná Meshēki, ná Tirasi. ³ Nye Asikenazi, ná Irifati, ná Togarama túluy'à fworō Gomeri i. ⁴ Elisiya, ná Tarisisi, ná Kitimu, ná Dodanimu túluyi s'à fworō Zhavani i. ⁵ Pire pi à kàr'a sà ntēen suumpe lwøhe ŋwøge taare e, pimu ná pi cyaga, pimu ná pi shēenre, pimu ná pi tubaya, pimu ná pi shi.

⁶ Kyamu u pùnampyire ti nye Kushi, ná Misirayimu, ná Puti, ná Kana. ⁷ Kushi u pùnampyire ti nye Seba, ná Kyavila, ná Sabita, ná Arayema, ná Sabiteka. Nye Shēba ná Dedan túluy'à fworō Arayema e.

⁸ Kushi u pyàŋi wà mú u nye Nimirōdu. Uru u à pyi shincyiiwe ñŋke na mà fànhe pyi. ⁹ Maa mpyi lùuzupege. Lire kurugo, pi mpyi maha ŋko na mucyiin'à pyi lùuzupege Nimirōdu fiige. ¹⁰ Nimirōdu à fyânha a tēen fànhe na Shiniyari kini kànyi ñuŋ'i, yire yi nye: Babeli ná Ereki ná Akadi ná Kaline. ¹¹ U à pa yiri lire kini i, mà kàre Asiri wuuni i, maa kànya niŋyahaya faanra wani: Ninive ná Erobōti Iri ná Kalaka ¹² ná Ereseni, Ninive kànhe ná Kalaka kànbwøhe shwðhōŋi i.

¹³ Misirayimu, u à pyi Ludi shiinbii, ná Anami shiinbii, ná Lehabi shiinbii, ná Nafitu shiinbii, ¹⁴ ná Paturusi shiinbii, ná Kasiluki shiinbii, ná Kafitori shiinbii tuŋi. Nye Filisiti shiinbil'à fworō Kasiluhi shiinbil'e.

¹⁵ Kana à Sidōn ta u pyàŋi niŋcyiinjì. Lire kàntugo, u à Kyeti ta. ¹⁶ Yebusi shiinbii, ná Amōri shiinbii, ná Girigashi shiinbii mú à fworō Kana e, ¹⁷ ná Kyivi shiinbii, ná Ariki shiinbii, ná Sini shiinbii, ¹⁸ ná Arivadi shiinbii, ná Zimari shiinbii, ná Kyamati shiinbii. Nye lire kàntugo, Kana bagashiinbil'à caala. ¹⁹ Kana shiinbii kìn'à sù Sidōn na, mà kàre Gerari kànmpaŋke na, Gaza taan, maa ŋkàre Sōdōmu kànmpaŋke na, ná Gōmōri, ná Adima, ná Zeboyimu, mà sà nò fo Leshā na.

²⁰ Nye Kyamu túluyi yi mpyi wani, yi puni ná yi tubaya, ná yi shēenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

²¹ Shemu mú à pùnampyire si. Uru Shemu u à pyi Eberi shiinbii tulyage. Zhafeti yyahawuŋi u mpyi u wi. ²² Shemu pùnampyire t'à pyi Elamu, ná Ashuri, ná Arifasadi, ná Ludi, ná Aramu. ²³ Aramu pùnampyire t'à pyi, Uzi, ná Uli, ná Geteri, ná Masi.

²⁴ Arifasadi, ur'à Shelaki si, ka Shelaki si Eberi si. ²⁵ Eberi à pùnampyire shuunni si. Wà mege na mpyi Pelegi* ñaha kurugo ye uru tiŋi i ñŋk'à táa. U sŋeŋi mege na mpyi Yokitan. ²⁶ Ur'à Alimōdadi si, ná Shelēfu, ná Kyazamaweti, ná Yeraki, ²⁷ ná Adoramu, ná Uzali, ná Dikila, ²⁸ ná Obali, ná Abimayeli, ná Seba, ²⁹ ná Ofiri, ná Kyavila, ná Yobabu. Nye pire puni pi nye Yokitan túluyi. ³⁰ Pi mpyi a tēen Meshā ná Sefari ñaŋyi shwðhōŋi canŋa fworompe e.

³¹ Nye Shemu túluyi yi mpyi wani, yi ná yi tubaga, ná yi shēenre, ná yi cyaga, ná yi shi.

* **10:25** Pelegi mege ñwøhe ku nye: «k'à táa».

³² Nye Nuhu pyìbii bayi y'à pyi yire, yi mú ná yi tùluyo, ná yi shi. Sùpyire shiŋi u à caala cyeyi puni i ñiŋke na, zànbwøhe paŋkwooni kàntugo na ke, uru pun'à fworro Nuhu pyìbil'e.

11

Babeli etazhiŋi kani

¹ Tèecyiini i, diŋyeŋi sùpyire puni mpyi na shεεnrε ñiŋkin yu, pi ñjirigi kεεŋkanni mú mpyi ñiŋkin. ² Pi à yíri canŋa fworompe e mà kàr'a sà kaceebwøhe kà ta Shiniyari kini i, maa ntéen kuru cyage e. ³ Canŋka, pi à yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu làfa wu, wuu u u fwø a waha.» Uru làfaŋi u pyi bage kafaayi, mánalwøhe sí mpyi pwoore cyaga. ⁴ Ka pi i jwo: «Yii a ma, wuu u kànha faanra, wuu u etazhi faanra, ŋge u sí raa bwùun kileŋi na ke. Lire pyiŋkanni na, wuu mεge sí n-pêe, wuu sí n-wwò, yaaga sì n-jà wuu caala ñiŋke na mε.

⁵ Nye ka Kafoonji Kile si ntíge mà pa kànhe ná etazhiŋi wíi, ñje sùpyire mpyi na faanre ke. ⁶ Maa jwo: «Nye yii pi wíi, pi pun'à pyi mu à jwo kire ñiŋkin sùpyire ti, pi puni na jwumø ñiŋkin yu mú. Numε, pi à báaraŋi sìi. Pi aha ŋkwôro amε, pi aha yíri si kyaa maha kyaa pyi ke, yaaga sì n-jà pi sige lire na mε. ⁷ Wuu tíge, wuu u sà shεεnrε ñiŋyahara tírige bà pi si mpyi pi àha raa piye jwumpe núru mε.» ⁸ Lire Kafoonji à pyi, maa pi caala a láha piye na, mà tùugo ñiŋke cyeyi puni i. Ka pi i kànhe väänreŋi ñwø yyéreŋe.

⁹ Lire kurugo, kuru cyage mεg'à le Babeli, ñaha na ye wani Kafoonji à diŋyeŋi sùpyire puni jwumpe wùrugo, wani Kile à sùpyire kàr'a caala ñiŋke cyeyi puni i. (Babeli ñwøge ku ñye ñyàhaŋgurugŋi.)

Burama tulyeyi

¹⁰ Nye Shemu tùluge ku ñye ŋke. Mà Shemu shiŋi yaha yye ñkuu, u à Arifasadi si. Zànbwøh'à tòro yye shuunni ka lire si mpyi. ¹¹ Arifasadi zìŋi kàntugo, Shemu à yye ñkwuu kaŋkuro ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

¹² Mà Arifasadi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná kaŋkuro, u à Shelaki si. ¹³ Shelaki zìŋi kàntugo, Arifasadi à nùr'a yye ñkwuu sicyεere ná yye taanre ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

¹⁴ Mà Shelaki shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Eberi si. ¹⁵ Eberi zìŋi kàntugo Shelaki à yye ñkwuu sicyεere ná yye taanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

¹⁶ Mà Eberi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná sicyεere, u à Pelεgi si. ¹⁷ Pelεgi zìŋi kàntugo na, Eberi à yye ñkwuu sicyεere ná yye beŋjaaga ná ke pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

¹⁸ Mà Pelεgi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Erehu si. ¹⁹ Erehu zìŋi kàntugo Pelεgi à yye ñkwuu shuunni ná baaricyεere pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

²⁰ Mà Erehu shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke ná shuunni, u à Serugi si. ²¹ Serugi zìŋi kàntugo, Erehu à yye ñkwuu shuunni ná baashuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

²² Mà Serugi shiŋi yaha yye beŋjaaga ná ke, u à Nakwøri si. ²³ Nakwøri zìŋi kàntugo, Serugi à yye ñkwuu shuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

²⁴ Mà Nakwøri shiŋi yaha yye beŋjaaga ná baaricyεere u à Teraka si. ²⁵ Teraka zìŋi kàntugo, Nakwøri à yye ñkuu ná yye ke ná baaricyεere pyi. Cyire funŋke e u à pyìbii piiberε ta.

²⁶ M̀a Teraka sh̀iŋi yaha yyee beetaanre ńa ke, u à Burama ńa Nakẁori ńa Aran si.

Teraka ńa Burama kani

²⁷ Teraka u t̀luge ku nyɛ ŋke. U à Burama ńa Nakẁori ńa Aran si, ka Aran si Loti si. ²⁸ Aran à kẁu m̀a tufooni yaha nyii na. U mpyi a si Kalide k̀ini i, wani u mú à kẁu, Uri k̀anhe e. ²⁹ Burama ńa Nakẁori, ka pire si cyee l̀eŋe. Burama cwoni m̀ege mpyi Sarayi, Nakẁori wuni m̀ege sí mpyi Milika, uru na mpyi Aran pworu. U pworoni wabere m̀ege na mpyi Yisika. ³⁰ Sarayi na mpyi cijiriŋe, lire e ur'̀a pyi pyà baa.

³¹ Nyɛ ka Teraka si Burama, ńa Loti, ńa Burama cwoni, Sarayi lẃo a fworu Uri k̀anhe e, Kalide k̀ini i. Burama na mpyi Teraka jya, Loti sí nyɛ u nampyige, Sarayi sí nyɛ u napworu. Ka pi i ỳiri na ŋk̀ege zà nt̀en *Kana k̀ini i. Nka pi à ǹo Kyaran k̀anhe e ke, ka pi i ŋkẁoro wani. ³² Teraka sh̀iŋi canmpyaagil'̀a pyi yyee ŋkwuu shuunni ńa kanjkuro, maa ŋkẁu Kyaran k̀anhe e.

12

Kile à Burama yyere maa u pyi u a si Kana k̀ini i

¹ Nyɛ Kafooni Kile mpyi a jwo Burama á: «Burama, fworu ma tupyenge e, fworu ma k̀anhe e, fworu ma k̀ini i; k̀ini mii sí n-cyêe mu na ke, ma a sà nt̀en lire e.

² Mii sí mu pyi s̀upyishi niŋyahawa tu, si jwó le mu á, si mu m̀ege p̀e, si s̀upyire sannte pyi ti jwó ta mu cye kurugo.

³ Shin maha shin u à jwó le mu á ke, mii sí jwó le urufol'̀a. Nka shin maha shin u à mu c̀um̀o lemɛ pi ke, mii sí urufol'̀a. Mii sí jwó le niŋke s̀upyishiŋi pun'̀a, mu cye kurugo.»

⁴⁻⁵ Ka Burama si ŋk̀are bà Kafooni à yi jwo u á mɛ. U yyahafooni jyanj Loti mú à k̀are ńa u e. Burama à ỳiri Kyaran k̀ini i m̀a u sh̀iŋi ta yyee beetaanre ńa ke ńa kanjkuro, maa u cwoni Sarayi ńa Loti ńa pi cyeyaayi puni lẃo, ńa pi bárapyibii puni, ńa yaaga maha yaaga pi à ta Kyaran k̀ini i ke, maa fwor'a k̀are ńa y'e *Kana k̀ini i.

⁶ Pi à ǹo Kana k̀ini i ke, maa ŋk̀are fo Sikemu k̀anhe e, fo M̀ori cibẁohe cyage e. Lire t̀eni i, Kana shiinbii na mpyi k̀ini i. ⁷ Ka Kafooni si uye cyêe Burama na, maa yi jwo u á: «Mii sí nde k̀ini kan mu t̀lug'̀a.» Ka Burama si sáraya tawẁogo yaa wani Kafooni á, ŋge u à uye cyêe u na ke. ⁸ Maa ỳiri kuru cyage e m̀a k̀are ǹanyi woge e, Beteli canŋafyinmpe e. Maa v̀aannja baya kẁoro Beteli k̀anhe ńa Ayi woge shẁoh̀oni i. Beteli à pyi canŋacwumpe e, Ayi sí nyɛ canŋafyinmpe e. Ka u u núr'a sáraya tawẁogo yaa wani Kafooni Kile á, maa u m̀ege p̀e. ⁹ Maa ỳiri kuru cyage e m̀a k̀are yyaha na, na nt̀en na wá Negɛvi síwage k̀anmpanŋke na.

Burama à k̀are Misira k̀ini i

¹⁰ Nyɛ lire t̀eni i, katibẁoh'̀a cwo k̀ini na. Ka Burama si ŋk̀are *Misira k̀ini i, si sà t̀enle pyi wani, naha na yɛ katege mpyi a p̀e k̀ini i sèl'e. ¹¹ Pi niŋjyibii Misira e, ka Burama si jwo u cwoni Sarayi á: «Mii à c̀e na mu lem'̀a jwó sèl'e. ¹² Misira shiinbii ká mu nya, pi sí n-jwo na mii cwoni u nyɛ mu, si mii bò, si mu yaha nyii na. ¹³ Lire e, mii na mu jáare, wuu aha ǹo wani, maa jwo na mu na nyɛ mii c̀on, bà pi si mpyi si mii c̀um̀o lemɛ jwó mu kurugo, pi àha bú ŋkẁo na bò mɛ.»

¹⁴ Burama ná u cwonɔ'á nɔ Misira e ke, ka Misira shiinbii si li nyá na u cwonɔ lem'á ɲwɔ sèl'e. ¹⁵ Misira saanɔi, Farɔn fyèɲwɔhɔshiinbii mú à u nyá, maa u kyaa jwo u á ke, ka pi i u lwó a kàre Farɔn bage e. ¹⁶ Lire e, ka Farɔn si Burama* cùmɔ lemɛ ɲwɔ Sarayi kurugo, maa mpàa ná sikyaa, ná n̄iyi, ná dùfaanya, ná bilinambaa, ná bilicyee, ná dùfanɔcyee ná ɲwɔhɔnyá mú kan u á.

¹⁷ Nka Kafoonɔi Kile à pa yampimɛ wá Farɔn ná u pyenge shiinbii na, Burama cwonɔi Sarayi kurugo. ¹⁸ Farɔn à li nyá amuni ke, ka u u Burama yyere, maa yi jwo u á: «Naha mu à pyi mii na amɛ yɛ? Naha na mu nyɛ a sɛɛnɔi jwo mii á na mu cwonɔi wi mà yɛ? ¹⁹ Naha na mu à mii pyi na mu cɔɔnɔi wi yɛ, maa mii yaha mii à u lwó a pyi na cwo yɛ? Ma cwonɔi we, u lwó a yîri naha!»

²⁰ Maa u shiinbii pyi na pi Burama ná u cwonɔi yige Misira k̄ni i, pi ná pi cyeyaayi puni.

13

Pyiŋkanni na Loti ná Burama à tɛɛn tɛɛn piye piye ke

¹ Ka Burama si yîri *Misira k̄ni i maa nta a kàre Nɛgɛvi síwage e ná u cwonɔi ná u cyeyaayi puni i. Loti mú mpyi ná u e. ² Yatɔɔre ná wyéɛfyinɔi ná sɛɛnɔi mpyi a nyaha Burama á. ³ Lire kàntugo, ka u u yîri Nɛgɛvi síwage e na ntɛn na ɲkɛɛge fo Beteli kànmpañke na, fo cyage e u mpyi a fyânha a u vâanɲke bayi kwòro ke, Beteli ná Ayi kànyi shwɔhɔl'e. ⁴ Cyage e u mpyi a fyânha a *sárayi tawwúge yaa ke, u à nɔ wani ke, maa Kafoonɔi Kile mɛge pɛe.

⁵ Loti u mpyi ná Burama e ke, u yatoore ná u pyenge shiinbii mpyi a nyaha mú. ⁶ Lire na, tatɛɛng'á cyéɛ pi mú shuunni i, nyaha na yɛ pi cyeyaayi mpyi a nyaha sèl'e, pi mú shuunni mpyi na si n-jà n-kwú cyage niŋkin i mɛ. ⁷ Mà bâra lire na, *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii mú na mpyi kuru cyage e. Canɲka, ka yogo si mpa yîri Burama yatonahabii ná Loti wuubii shwɔhɔl'e, tatɛɛnge kurugo.

⁸ Burama à lire nyá ke, ka u u jwo Loti á: «Maye sanɲa yaha, Loti, wuu àha yogo yaha ku yîri mii ná mu shwɔhɔl'e mɛ, lire nyɛ mɛ mii yatonahabii ná mu wuubii shwɔhɔl'e mɛ, nyaha na yɛ wuu na nyɛ cìnmpyii. ⁹ K̄n'á pɛe. Nke puni nyɛ tatɛɛnge mà? Ta wá wuu u ntɛn tɛɛn wuu mɛge cyeyi i. Kampyi kàmɛni kànmpañke k'á mu táan, ta si wani, mii sí raa si kàniɲe woge na. Kàniɲe kànmpañke sí ká nta kuru k'á táan mu á, ta si wani, mii sí raa si kàmɛni woge na.»

¹⁰ Ka Loti si ɲùŋke yîrig'a Zhurudɛn bafage wíi, lwɔhe mpyi a nyaha kuru cyage e. Lire tɛni i Kafoonɔi mpyi na sàha ɲkwò a Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe jyà mɛ, kuru cyage lemɛ mpyi a ɲwɔ fo mà sà nɔ Zowari kànhe na. K'á pyi mu à jwo Kafoonɔi cikɔɔge nisinaɲke ki, mu à jwo Misira k̄ni li. ¹¹ Loti à kuru nyá ke, ka u u Zhurudɛn bafage puni lwó a pyi u wogo, maa ɲkàr'a sà ntɛn kuru cyage e Beteli canɲafyinmpe e. Lire pyiŋkanni na, Burama ná Loti à tɛɛn tɛɛn piye piye. ¹² Ka Burama si ntɛn Kana k̄ni i. Ka Loti si ɲkàr'a sà ntɛn kuru bafage kànyi yà shwɔhɔl'e, maa u vâanɲke bayi kwòro kwòro fo mà sà nɔ Sɔdɔmu kànhe byanhampe e, ¹³ Sɔdɔmu kànhe shiinbii mpyi shinmpii. Pi mpyi na kapegigii niŋyahagii pyi Kafoonɔi yyahe taan.

¹⁴ Loti ná Burama tɛɛnɲkwooni kàntugo piye, ka Kafoonɔi Kile si jwo Burama á: «Burama, ma nyiiigii yîrige niŋyiɲi na, cyage e mu nyɛ ke, tɛn wani ma a wíi suumɔkulo ná wòrokulo yyéɛ, canɲafyinmɛ ná canɲacwumɔ yyéɛ. ¹⁵ Mu nyii wá k̄ni ndemu na ke, mii sí lire kan mu ná ma tùlug'á tɛekwòmbaa. ¹⁶ Mii sí mu tùluge nyaha bà ɲùŋke nticɛnɲi nyɛ mɛ. Kàmpyi sùpya sí n-jà ɲùŋke nticɛnɲi

* **12:16** Farɔn: kuru mɛge na mpyi pɛɛnɛ mɛge ɲkemu ku mpyi na leni Misira k̄ni saanbii puni na ke

tòrò, nyε, sùpya mú sí n-jà mu tùluge sùpyire tòrò. ¹⁷ Yîri ma a kîni jaare, ma a li tònmpε ná li pèempe wîi, jaaha na ye mu á mii sí li kan.»

¹⁸ Ka Burama si vâan̄nyi bayi kòngò, ma a sà ntèen Mamire cibwòyi cyage e, kuru cyage na nyε Eburon taan. Ka u u núr'a sáraya tawwúgo yaa wani Kafoon̄i mεge na.

14

Burama à saan̄bii p̄i t̄un maa Loti shwò pi na

¹ Nyε lire t̄eni i, Amuraf̄eli à pyi Shiniyari k̄ini saan̄ji, ka Ariyòki si mpyi Elasari k̄an̄he saan̄ji, ka Kidolameri si mpyi Elami k̄ini saan̄ji, ka Tid̄eli si mpyi Golimi k̄uligii saan̄ji, ² pire saan̄bii shīin sicyε̄erēn'á wwò maa sà saan̄li kan̄kuro t̄un. Pire saan̄bii m̄eyi yi nyε n̄je: Sòd̄omu saan̄ji Bera, ná Ḡom̄ari saan̄ji Birisa, ná Adima saan̄ji Shinyabi, ná Zeboyimi saan̄ji Shem̄eberi, ná Bela k̄an̄he saan̄ji, Bela m̄εge ku nyε Zowari nīnjaa ke.

³⁻⁴ Kuru k̄ashige n̄n̄ke ku mpyi: yye ke ná shuun̄ni fun̄n̄'i, saan̄ji Kedolameri na mpyi pire saan̄bii kan̄kurūn̄i n̄n̄jò na. N̄ka yyeeni ke ná taanre wuuni i, pi à n̄n̄jò kyán u na, maa piye ta Sidimi bafage e. (Suumpe Lwòhe Nyii Yaaga Baa Woge ku nyε kuru cyage e nīnjaa.)

⁵ Lir'á pyi ke, yyeeni ke ná sicyε̄ere wuuni i, ka Kedolameri ná u saan̄jε̄ebii si ȳiri, maa sí ta Arafayiti shīin̄bii na, lir'á pyi Asiter̄oti Karinayimu k̄an̄he e, maa sí ta Zuzi shīin̄bii na mú, lir'á pyi Amu k̄an̄he e, maa sí ta Emi shīin̄bii na mú, Shave Kiriyatamu k̄an̄he e. ⁶ Maa sí ta Kwori shīin̄bii na mú, pi n̄anyi shwòh̄al'e, na pi maha yire n̄anyi pyi Seyiri; maa pi k̄àr'a sà n̄o fo *Eli Paran taan, síwage n̄kère na. ⁷ Lire k̄antugo, ka pi i m̄àhana a k̄are Enimishipati k̄an̄he e, pi maha kuru pyi Kad̄eshi mú, maa Amal̄eki shīin̄bii t̄un mú, maa sí ta pi k̄uligii puni na, ná Am̄ari shīin̄bii, pire mpyi a t̄een Kyazaz̄on Tamari k̄an̄he e.

⁸ Nyε Sòd̄omu saan̄ji, ná Ḡom̄ari saan̄ji, ná Adima saan̄ji, ná Zeboyimu saan̄ji, ná Bela k̄an̄he wūn̄i ná pi maha kuru k̄an̄he pyi Zowari ke; pire saan̄bil'á b̄egel'a pa ȳyére k̄ashige m̄ε na, Sidimi bafage e, ⁹ maa jwo na pire sí Elami saan̄ji Kedolameri, ná Goyimi saan̄ji Tid̄eli, ná Shiniyari saan̄ji Amuraf̄eli, ná Elasari saan̄ji Ariyòki t̄un. Ka pire saan̄bii sicyε̄erēn̄i, ná pire saan̄bii kan̄kurūn̄i si nt̄uyi taha piye na k̄ashige e.

¹⁰ Nyε Sidimi bafage mpyi a n̄i m̄ána lwòhe kac̄yew̄yiyi na. Mà pi yaha k̄ashige na, ka Sòd̄omu saan̄ji ná Ḡom̄ari wūn̄i si f̄e, maa nt̄ig'a n̄wòh̄o yire kac̄yew̄yiyi i, ka pi san̄mpii si f̄e a k̄are n̄anyi n̄un̄'i. ¹¹ T̄eni i Kedolameri ná u fyè̄n̄wòh̄oshīin̄bil'á jà pi na ke, ka pi i Sòd̄omu ná Ḡom̄ari shīin̄bii n̄afuun̄i ná pi n̄wòlyin̄i puni kul'a k̄are.

¹² Burama yyahawūn̄i jyan̄i, Loti u mpyi a t̄een Sòd̄omu k̄an̄he e ke, ka pi i uru ná u cyeyaayi puni kul'a k̄are piye cye e mú. ¹³ Ka n̄an̄i wà si f̄e a shwò k̄ashige na, maa sà yire yyaha jwo Burama á. (Burama mpyi *Eburu shin̄i n̄an̄i wà.) Lir'á u ta u à t̄een Mamire cire cyage e. Mamire à pyi Am̄ari u t̄uluge shin̄i wà. Esik̄oli ná An̄eri mpyi u s̄īn̄ε̄. Pire mp̄ii ná Mamire mpyi Burama wwōn̄ε̄. ¹⁴ T̄eni i Burama à lógo na u c̄in̄mpworon̄i Loti na nyε cye e ke, ka u u u n̄ambaabii p̄i n̄kwuu taanre ná ke ná baataanre b̄egele k̄ashige m̄ε na, mp̄ii pi à si u yabilin̄i pȳenge e ke. Ka pi i pire saan̄bii fyè̄ tòrò fo Dan k̄uluni i. ¹⁵ Ka u u u k̄ashik̄wò̄n̄bii t̄aa kuruyo kuruyo, maa pire saan̄bii t̄un numpilag'e, maa sí ta pi na, maa pi k̄àr'a sà n̄o Kwoba k̄an̄he na, kuru k̄an̄he na nyε Damasi suum̄ò k̄ulo k̄an̄mpan̄jke na. ¹⁶ Maa mpa ná pire saan̄bii n̄afuun̄i nīn̄kuun̄i i ná u c̄in̄mpworon̄i Loti ná u cyeyaayi puni ná cyeebii ná sùpyire puni pi mpyi a c̄u a k̄are ke.

Melikised̄eki à jwò le Burama á

¹⁷ Nye Burama à kàr'a sà Kedolameri ná u saanɲɛbii tòn maa sí ta pi na ke, u nimpaŋi ka Sɔdɔmu saanɲi si fwor'a u ɲùŋɔ bê Shava bafage e. Pi mpyi a kuru ŋke mege le Saanɲi Bafage.

¹⁸ Nye ka Salɛmu saanɲi Melikisedeki si mpa ná bwúuru ná *ερεzen sinm'e Burama á, uru ŋge sí na mpyi Kile nɲyi wuŋi sáragawwuŋi wà. ¹⁹ Ka u u jwó le Burama á, maa jwo

«Kile nɲyi wuŋi

ná uru u ɲye nɲyiŋi ná ɲɲke yaafooni ke,

uru u jwó le mu á, Burama.

²⁰ Kile nɲyi wuŋi u kêe,

ɲgemu u à mu zampɛɛnbii le mu cye e ke.»

Ka Burama si u cyeyaayi puni yahaŋi wwú mà kan Melikisedeki á.

²¹ Lire kàntugo, ka Sɔdɔmu saanɲi si jwo Burama á: «Nye na shiinbii kan na á, ma a ɲkwôro ná na nàfuuŋi i.» ²² Ka Burama si u pyi: «Mii sí n-kâa Kafooni Kile na, Kile nɲyi wuŋi, nɲyiŋi ná ɲɲke yaafooni, ²³ na mii sí yafyin shwɔ mu na mɛ, ali diizi mɛɛ, lire ɲye mɛ tanhaŋa mɛɛɛ, ɲaha na ye ma hà bú ɲkwò ɲjwo na mu à mii Burama pyi yaarafo mɛ. ²⁴ Mii sí yafyin shwɔ mu na mɛ, mii ɲye a jwo nàɲjiibil'á ɲjyɲi ɲgemu lyí wani, ná mpíi pi à kàre ná mii i kàshige takwònge e ke, Aneri, ná Èsikòli, ná Mamire, pire mpíi kòni sí pi nàzhanɲi lwó.

15

Kile à tunmbyaara le ná Burama e*

¹ Nye ɲcyii karigii puni kàntugo na, ka Kafooni Kile si uye cyêe Burama na, maa jwo u á: «Burama, ma hà vyá mɛ, mii u ɲye mu sancwònsigiŋi, mii sí kacɛnɲi nɲyahagii pyi mu á.» ²⁻³ Ka Burama si u pyi: «Kafooni, mii Kileni, pyà ɲye mii á mɛ. Naha mu sí n-sii n-jà n-kan mii á, ɲkemu ku sí n-jà là ɲwɔ mii na ye? Mu ɲye a tұлugo kan mii á mɛ. Mii bilinaŋi, Eliyezɛri, u à si mii pyɛnge e, ná u tuŋ'à yíri Damasi i ke, uru u sí n-pyi mii koolyiŋi.» ⁴ Ka Kafooni si Burama pyi: «Uru ŋge bà u sì n-pyi mu koolyiŋi mɛ, mu yabiliŋi sí pyàŋi ɲgemu si ke, uru u sí mu kòoge lyí.»

⁵ Lire kàntugo, ka Kile si Burama yige ntàani na, maa yi jwo u á: «Burama, ma ɲɲke yírige ma a wɔrigii tɔrɔ kàmpyi mu sí n-jà, ɲaha na ye mu tұлuge mú sí ɲyaha amuni.» ⁶ Nye ka Burama si dá Kafooni Kile ɲwɔmugure na, ka Kafooni Kile si jwo na u à tíi u dáníyaŋi cye kurugo.

⁷ Lire kàntugo ka Kafooni si jwo u á sahanɲi: «Mii u ɲye Kafooni, ŋge u à mu yige Uri kàhe e, Kalide kɲni i, maa nde kɲni kan mu á ke.» ⁸ Ka Burama si u pyi: «Kafooni, mii Kileni, ɲaha ku sí li cyêe mii na, si mii pyi mii u dá li na, na nde kɲni sí n-pa n-pyi mii wuu ye?» ⁹ Ka u u jwo u á: «Yee taanre nùcwo, ná yee taanre sikacwo, ná yee taanre mpàpoo cù, ná kuumpaan niŋkin ná mpánmpòrɔgɔ niŋjaaga niŋkin.» ¹⁰ Ka Burama si yire yaayi puni cù maa yi puni niŋkin niŋkinɲi táa niŋke e, maa yi kwònyi yaha yaha yiye sicama na. Saɲcyɛɛnre ti ke, u ɲye a tire kwòŋ kwòŋ mɛ. ¹¹ Saɲcyɛɛnre ti maha tiye ɲwɔ caa ná kyaare e ke, ka tire si wá na ntíre yatòre nimbonte kurugo, ka Burama si wá na ti kòre.

¹² Nye canɲaɲyiin'à pa a ɲkèege tacwuge e ke, ka Burama si ɲón'a cùnnu. Ka numpini si u máhana ka u u fyá sèl'e. ¹³ Ka Kafooni si jwo u á: «Burama, li cè na canɲka, mu tұлuge sí n-kàre kɲni labɛr'e si sà mpyi nàmpwuun. Pi sí n-pyi bilii lire kɲni i, pi sí kàha fo si nɔ yee ɲkwuu sicyɛɛre (400) na. ¹⁴ Nka kɲni li sí pi le tire bilere e ke, lire kɲni sí n-kyaala mii cye e, lire kàntugo, mu tұлuge sí n-yíri

* **15:** TUNMBYÈÈRE na ɲye mu à jwo kàaga, ti maha já a pyi kànyi shuunni, lire ɲye mɛ cevee shuunni shwòhòl'e;

lire k̄ini i ná nàfuubwàhe e. ¹⁵ Mu wi ke, mu sí n-kwû yyej̄in̄ke e. Mu sí lyege lage kwò si nta ŋkwû. ¹⁶ Mu t̄uluge bage sicyere woge, ku sí n̄uru n-pa naha, jaha na ye k̄ini s̄upyire ti nyε Am̄ari shiinbii ke, pi kapegigii ká n̄o t̄egeni na, mii sí pi k̄òr̄o.»

¹⁷ Nyε canja nyiin'à cwo mà numpini l̄en̄e t̄eni ndemu i ke, ka Kile si nan̄kyanhii pyi cyi i nan̄guruge yige marii j̄i na nt̄uli yat̄ore kyaare nint̄aare ná tiye shwàh̄al'e. ¹⁸ Kuru canjke yabiliŋi i, ka Kafoon̄i si tunmbyaara le ná Burama e, maa yi jwo u á: «Mii sí nde k̄ini kan mu t̄ulug'á, mà lwó *Misira baŋi na, mà k̄are babwàhe na, ná pi maha kuru pyi Efirati. ¹⁹ Keni shiinbii ná Kenizi shiinbii, ná Kadim̄oni shiinbii, ²⁰ ná Kyeti shiinbii, ná Perezi shiinbii, ná Arafayi shiinbii, ²¹ ná Am̄ari shiinbii, ná *Kana shiinbii, ná Girigashi shiinbii, ná Zhebusi shiinbii, pi à t̄en̄ kuru cyage e.»

16

Sumayila ziŋi kani

¹⁻³ Nyε Burama à n̄o yye ke na *Kana k̄ini i, mà u cwon̄i Sarayi ta u sàha ŋkwò a pyà si u á m̄e. Nyε bilicwon̄i wà na mpyi Sarayi á, u m̄ege mpyi Agari, *Misira shin u mpyi u wi. Ka Sarayi si jwo Burama á: «Wíi, Kafoon̄i Kile à mii pyi cijiriŋe. Maye sann̄i yaha, ma a wwò ná mii báarapyiŋi i, li sí n-jà n-ta uru sí pyà si mii á.» Ka u u j̄εε Sarayi jwumpe na. Nyε Sarayi à u báarapyiŋi Misira shin̄i lwó lire pyiŋkanni na, mà kan u poon̄i Burama á, u pyi u cwo. ⁴ Ka Burama si wwò ná Agari e, ka u u yyére. T̄eni i u à li ta na ur'à yyére ke, ka u u wá na yyejeere pyi ná u k̄af̄ɛɛcwon̄i i.

⁵ Sarayi à lire nya ke, ka u u yi jwo Burama á: «Nde Agari à pyi mii na nume ke, lir'à fworu mu i. Mii à na bilicwon̄i kan mu á. U à uye nya u à yyére ke, ka u yyahe si jyè mii woge e. Nyε Kafoon̄i Kile u wuu láha wuye na!» ⁶ Ka Burama si Sarayi pyi: «Mu bilicwon̄i na nyε mu yahare e, nde l'à táan mu á ke, lire mu sí n-pyi u na.» Yir'à jwo ke, ka Sarayi si kyaayi shiŋi puni t̄ege Agari j̄uŋ'i, fo ka u u f̄e a fworu pyenge e mà k̄are tat̄oŋge e.

⁷ Ka Kafoon̄i Kile M̄el̄ek̄en̄i si Agari nya síwage e l̄ubiliŋi wà taan, uru l̄ubiliŋi na nyε Shuri síwage kuni taan. ⁸ Maa jwo Agari á: «Agari, Sarayi bilicwon̄i, taa mu à ȳiri ke, taa mu sì ke?» Ka u u jwo: «Mii na f̄i na k̄af̄ɛɛcwon̄i Sarayi yyaha na.» ⁹ Ka Kafoon̄i Kile M̄el̄ek̄en̄i si jwo: «N̄uru ma a sì ma k̄af̄ɛɛcwon̄i yyére, ma a sà maye kan u á. ¹⁰ Mii sí mu t̄uluge nyaha, fo ku sì n-jà n-t̄òr̄o m̄e.

¹¹ Wíi, mu yacerewu u nyε,

mu sí n-si p̄un̄abile,

ma a u m̄ege le Sumayila*

jaha na ye Kafoon̄i à mu n̄avun̄jo parage lógo.

¹² Uru pyàŋi sí n-pyi sige dùfaan̄ja fiige,

U sí n-pyi s̄upyire puni k̄ashifoo,

s̄upyire puni mú sí n-pyi u k̄ashifoo.

U sí n-láha u c̄in̄mpyiibii na.»

¹³ Ka Agari si jwo: «Ei! S̄e wi na ŋge u nyε na mii jaa ke, mii à uru nya la?» Maa kuru m̄ege le Kile na: «Kilen̄i u nyε na mii jaa ke». ¹⁴ Lire kurugo, Agari mpyi l̄ubiliŋi ŋgemu taan ke, uru m̄eg'á le Lakyayi Ōr̄oyi (kuru m̄ege j̄wàhe ku nyε: «ŋgemu u nyε nyii na ke, uru na mii jaa.») Uru l̄ubiliŋi na nyε Kad̄eshi k̄an̄he ná B̄er̄edi k̄an̄he shwàh̄al'e.

* **16:11** Sumayila m̄ege j̄wàhe ku nyε: «Kile à lógo»

¹⁵ Nyε puru ɲwəhə na, Agari à pùnambile si Burama á. Ka u u li mege le Sumayila. ¹⁶ Agari à Sumayila si Burama á, mà Burama shìŋi yaha yyee beecyεεere ná baani.

17

Burama meɣ'á kɛɛnɲ'á pyi Ibirayima.

¹ Nyε mà Burama shìŋi yaha yyee beecyεεere ná ke ná baaricyεεere, ka Kafoonji Kile si núr'a uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ɲyε Kile síŋi puni foo. Ta mii ɲyii wogigii kanni pyi tigire cyaga baa. ² Lire e, mà tàanna ná wuu *tunmbyaare e, mii sí mu tùluge ɲyaha sèl'e.»

³ Burama à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa ɲùŋke sôgo maa Kile pêe. Ka Kile si núr'a jwo u á sahaŋki ⁴ «Nyε wíi, tunmbyaare mii à le ná mu i ke, tire ti ɲyε nte: mu sí n-pyi sùpyishi niɲyahawa tu. ⁵ Mu mege saha si n-pyi Burama me. Ku sí n-kɛɛnɲe n-pyi *Ibirayima (Ibirayima mege ɲwəhe ku ɲyε sùpyishi niɲyahawa tu), ɲaha na ye sùpyishi niɲyahawa sí n-fworo mu i. ⁶ Mii sí mu pyìbii ɲyaha sèl'e. Mu pyìbii sí n-pyi sùpyishi niɲyahawa, saanlii niɲyahamii sí n-fworo mu tùluyi i. ⁷ Tire tunmbyaare sí n-kwôro mii ná mu shwəhəl'e, ti sí n-pyi mii ná mu tùluyi shwəhəl'e tɛrigii puni i mú. Ti sí n-kwô me. Lire kurugo, mii sí n-pyi mu ná ma tùluyi u Kilenji. ⁸ *Kana kìnì i mu ɲyε niɲjaa nàmparantɛnre ke, mii sí lire kan mu ná ma tùluy'á. Li sí n-pyi pi wuu tɛrigii puni i, mii sí n-pyi pi Kilenji.»

Kile à pùnampyire ɲkwòŋi shɛɛnre jwo Ibirayima á

⁹ Ka Kile si núr'a jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Mu ná ma tùluyi nimpaɲy'á yaa yii yákili yaha mii *tunmbyaare na, mà tàanna ná pi lyeɲwəyi i. ¹⁰ Nde yii à yaa yii pyi mà yyaha tí ná tire tunmbyaare e ke, lire li ɲyε nde: mu ná ma tùluyi nimpaɲy'á yaa yii a pùnampyire puni kwùun. ¹¹ Yii à yaa yii a ɲkwùun, lire li sí n-pyi mii ná yii tunmbyaare tafyeenji. ¹²⁻¹³ Pùnampyire pun'á yaa ti kwòŋ ti canzege canmpyibataanre wuuni na mà tàanna ná pi lyeɲwəyi i. Bilibii pi à si mu pyenge e ná mpìi mu à shwə ke, pire pun'á yaa pi *kwòŋ. Lire e, tunmbyaare tafyeenji sí n-pyi yii sɛεge na si li cyêe na ti sí n-pyi niɲkwombaara. ¹⁴ Pùnambilini ndemu ká mpyi li ɲyε a kwòŋ, maa uru fyèŋi yaha u sɛεge na me, ur'á yaa u kàr'a láha u kìnì shiìnbii na, ɲaha na ye u ɲyε a yákili yaha mii tunmbyaare na me.»

Kile à Ishaka ziŋi kyaa jwo

¹⁵ Nyε puru ɲwəhə na, Kile à yi jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Ma hà nùru raa ma cwonji Sarayi yiri sahaŋki Sarayi me. Numε u mege sí n-kɛɛnɲe n-pyi Sara* ¹⁶ Mii sí jwó le u á, si pyà kan u á mu á. Mii sí jwó le u á si u pyi sùpyishi niɲyahawa nu. Saanlii sí n-fworo u e mú.»

¹⁷ Ibirayima à puru lógo ke, ka u u niŋkure sín maa ɲùŋke sôgo, maa Kile pêe. Maa ɲcyàha maa jwo uye funŋ'i: «Sùpyaŋi u à yyee ɲkuu ta ke, di uru sí pyà ta n-jwo ye? Sara shìŋi na ɲyε yyee beecyεεere ná ke, di uru sí n-jà pyà ta n-jwo sahaŋki ye?» ¹⁸ Maa jwo Kile á: «Sumayila yaha u shì ta, ma a jwó le u á.» ¹⁹ Ka Kile si u pyi: «Mii à lógo mu ɲwə na, ɲka mu cwonji Sara sí n-sìi pùnambile si. Ma a li mege le Ishaka. Mii sí n-kwôro na *tunmbyaare na ná u e, ná u tùluge e. Tire tunmbyaare si n-kwò me. ²⁰ Sumayila wi ke, nde mu à ɲáare u kyaa na ke, mii sí lire pyi mu á. Mii si jwó le á, si u pyìbii ɲyaha, si u tùluge ɲyaha sèe sèl'e. U sí ɲùŋufee ke ná shuunni si, mii sí u pyi tùlubwəhə tu. ²¹ ɲka nde li ɲyε mii tùnmbyeεere e ke, pyàŋi Sara sí n-si mu á yyeela numε cyiin ke, tire sí n-pyi mii ná ure shwəhəl'e mú.»

* **17:15** Sara mege ku ɲyε saanji pworonji

Ibirayima nkwònni kani

²² Nye Kile à puru jwumpe jwo a kwò *Ibirayima á ke, ka u u yîri u taan maa dùgo ninyiñi na.

²³ Nye kuru cannke, Ibirayima à Sumayila *kwònn, bilibii pi à si u pyenge e ná mpïi u à shwò ke, maa pire kwònn. Pùnambile maha pùnambile li nye u pyenge e ke, Ibirayima à pire puni kwònn, bà Kile à yi jwo u á me. ²⁴ Ibirayima yabilin'á kwònn mà u shiñi yaha yye beecyere ná ke ná baaricyere. ²⁵ U jyanji Sumayila à kwònn mà u shiñi yaha yye ke ná taanre. ²⁶ Nye lire pyinkanni na, Ibirayima ná u jyanji Sumayila à kwònn cannugo. ²⁷ Bilinambaabii pi à si u pyenge e ná mpïi u à shwò ke, u à pire puni kwònn mú.

18*Sarayi mpyi a dá na uru si pyà ta me*

¹ Ncyii karigii puni kántugo na, Kafoonji Kile à uye cyêe *Ibirayima na sahanji Mamire cibwoyi taan. Pyinkanni na u à uye cyêe Ibirayima na ke, lire li nye nde. Cannka, mà u ninteenji yaha u vaañke bage jwòge na canvwuge tenni i, ² u à pa u nùñke yîrige, maa wíl'a nàmbaa taanre nya pi à yyére u yyetiimpe na. Tenni i u à pi nya ke; ka u u fê a pi nùñò bê, maa ninjure sín pi taan maa nùñke sògo, maa pi shéere, ³ maa jwo pi wà ninjin á: «Mii nùñufoonji, kampyi mii kyal'á táan mu á, mii na mu jáare, mii u nye mu bilinani ke, ma hà ntòro na pyenge taan me. ⁴ Yii yyére, pi i mpa ná lwòhe e, yii tooyi si jyé. Yii i nò naha ñke cige jwòh'i. ⁵ Mii sí n-sà yalyîre cya mpa ñkan yii á, bà yii si mpyi si fànha ta si nta yii kuni lwó me. Naha kurugo ye yii à tòro yii bilinani yyére.» Ka pi i jwo: «Li pyi amuni.»

⁶ Ka Ibirayima si fyâl'a jyè Sara fye e u vaañke bage e, maa yi jwo u á: «Ta fyâa, maa mbyime yanyeyi taanre súma, maa tanteenye te.» ⁷ U à puru jwo ke, maa fê a kàre u kàcwòge na, maa u ninage sìnme woge kà cù mà kan u báarapyiñi wà á. Ka u u kuru bò, maa ku yal'a shwòhò fwòfwò. ⁸ Puru jwòhò na, ka Ibirayima si mpa ná nùjirintanhaga ná nimpuruge e, ná nùkyaare nizhwòhòre e, mà pa yaha nàmbaabii taanrenji taan, maa yyére pi taan cige mbyimpe e, njyiñi ká ñkùuñò si wà kan pi á. Ka pi taanrenji si wà na lyî.

⁹ Ka pi i Ibirayima yíbe: «Taa mu cwonji Sara nye ke?» Ka u u pi pyi: «U na nye naha vaañke bage e.» ¹⁰ Ka pi wà ninjin si jwo: «Nàkaana nye me, mii sí nùru n-pa naha mu yyére yyeela nume cyiin. Lire sí mu cwonji ta u à pùnambile si.»

Sara mpyi u poonji kántugo, vaañke bage e, marii puru jwumpe nùru. ¹¹ Lire tenni i, Ibirayima ná Sara mpyi a lyè sèe sèl'e. Sara pyitàani tenni mpyi a tòro. ¹² Nye Sara à yire lógo ke, ka u u jcyàha uye funñ'i. Maa jwo: «Tatange ñkire mii ninjyenkwonji saha sí n-ta nàñkwu i fo si zà nò pyà nta na ye? Mii pyengefoo mú à lyè.» ¹³ Ka Kafoonji si jwo Ibirayima á: «Naha kurugo Sara à cyàha uye funñ'i, maa jwo na uru ninjyenkwonji saha sí n-jà pyà ta sèenji na mà ye? ¹⁴ Kani ndire li sí n-jà n-waha fo si Kafoonji, mii Kile jà ye? Yyeela nume cyiin, mii sí n-pa mu yyére. Lire sí mu cwonji Sara ta u à pyà ta.» ¹⁵ Puru jwump'á jwo ke, ka Sara fyagara wuñi si yi kyáala maa jwo: «Mii nye a cyàha a ðe!» Ka Kafoonji Kile si jwo: «Mu à sàa cyàha.»

Ibirayima à Kile jáare Sòdumu kànhe zhwoñi kyaa na

¹⁶ Nye lire kántugo, ka pire nàmbaabii taanrenji si yîri na ñkèege maa dùgo ñanke kà na maa Sòdumu kànhe kànmpañke wii. Ka *Ibirayima si pi tùugo. ¹⁷ Ka Kafoonji Kile si uye yíbe: «Nde mii sí n-pyi Sòdumu ná Gòmòri kanyi na ke, tá mii à yaa mii u lire ñwòhò Ibirayima na be? ¹⁸ Naha na ye nàkaana nye sù me, Ibirayima sí n-pyi tülubwòhò tu, kuru tüluge fànhe sí n-pêe. Dinye tüluyi

sanŋyi sí jwó ta u cye kurugo. ¹⁹ Mii à u cwəonrə bà u si mpyi si yi jwo u pyibii ná u pyenge shiinbil'á mpíi pi na ma u kántugo ke, na pi à Kafoonŋi, mii Kile kuni jaare li jaarenkanni na, pi à li jaare ntinŋi ná sèenŋi nŋun'i. Lire ká mpyi, mii à kyaa maha kyaa nŋwəməe lwó Ibirayima á ke, mii sí lire pyi u á.»

²⁰ Lire kurugo, Kafoonŋi à jwo Ibirayima á: «Sədəmu kànhe ná Gəməri kànhe shiinbil'à lawwuge nkemu ta ke, kur'à pēe fo mà tòro, pi kapegigil'à nŋyaha sèe sèl'e. ²¹ Lire na, mii sí n-tíge n-sà wíi, l'aha nta nŋe pi na yu pi na ke, yire na ntùuli yi jwunŋkanni na, sèenŋi na, si nŋcè.»

²² Ka nambaabii shuunninŋi sanmpii si yíri Ibirayima taan mà kàre Sədəmu kànha kànmpañke na. Nka Ibirayima ninjyérenŋi'à kwôro Kafoonŋi yyaha taan.

²³ Maa file u na maa jwo: «Mu sí nŋe shiincēenmpii ná shiinmpiiibii shi bò siŋcyan la? ²⁴ Li sí n-jà n-ta shiincēenmii beeshuunni ná ke na nŋe kànhe e. Mu sí nŋe pire shi bò mú la? Mu sì kànhe yaha wani pire mpíi kurugo mà? ²⁵ Mà shiincēenmpii ná shiinmpiiibii puni shi bò siŋcyan, lire nŋe mē mà pi sàranŋi tàanna, mii à cè na mu sì n-si nŋe lire shinŋi i mē. Mu u nŋe diŋyeni sùpyire puni sàrafoonŋi mà tàanna ná pi kapyiinŋkil'e ke, mu sí n-jà n-pyi na mu nŋe a kacenni cè a wwù kapiini i mà?» ²⁶ Ka Kafoonŋi si u pyi: «Mii aha shiincēenmii beeshuunni ná ke ta Sədəmu i, mii sí kànhe puni yaha wani pire mpíi kurugo.»

²⁷ Ka Ibirayima si u pyi: «Mii kàfoonŋi, mii à cè na mii nŋe yafyin mu taan mē, nka mii na mu nŋáare ma a na yaha si jwo sahanŋi. ²⁸ Li sí n-jà n-ta kànhe shiincēenmpii nŋe a beeshuunni ná ke kwò mē. Shiin kanŋkuro sí n-jà n-fô. Nŋe kanŋkuro kanna ká fô shiin beeshuunni ná kenŋi i, pire kanŋkuruŋi kurugo mu sí kànhe puni shi bò la?» Ka u u jwo: «Mii aha beeshuunni ná kanŋkuro ta, mii sí kànhe yaha wani pire mpíi kurugo.»

²⁹ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Li sí n-jà n-ta kànhe shiincēenmpii nŋe a tòro beeshuunni na mē.» Ka Kafoonŋi Kile si jwo: «Pire mpíi kurugo mii sì yaaga pyi kànhe na mē.»

³⁰ Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Mii kàfoonŋi, ma hà lùuni yírige na taan mē. Mii sí n-jwo sahanŋi, l'aha nta kànhe shiincēenmpii pun'à bē benjaaga ná ke na de?» Ka u u jwo: «Mii aha benjaaga ná ke ta wani, mii sì yaaga pyi kànhe na mē.»

³¹ Ka Ibirayima si jwo: «Mii kàfoonŋi, mii na mu nŋáare si jwo sahanŋi, li sí n-jà n-ta kànhe shiincēenmpii pun'à bē benjaaga na?» Ka u u jwo: «Pire benjaaganŋi kurugo, mii sì kànhe shi bò mē.»

³² Ka u u núr'a jwo: «Mii kàfoonŋi, ma hà lùuni yírige na taan mē, mii jwumpe sí n-yyéere nke cyage e. Nŋe kànhe shiincēenmpii puni ká mpyi ke de?» Ka u u jwo: «Pire kenŋi kurugo, mii sì kànhe shi bò mē.»

³³ Kafoonŋi Kile à jwo a kwò ná Ibirayima e ke, maa yíri u taan. Ka Ibirayima si núr'a kàre u pyenge.

19

Kile à Loti shwə maa Sədəmu ná Gəməri shi bò

¹ Nŋe pire *Kile melekēebii shuunninŋi pi à yíri *Ibirayima yyéere ke, pir'à nə Sədəmu i kuru canŋke yàkonŋe. Maa Loti nintēenŋi ta kànhe shiinbii piyetabenŋe e. U à pi nŋya ke, ka u u yír'a pi nŋunə bē. Maa ninŋkure sín, maa nŋunke sôgo, maa pi shéere. ² Maa jwo: «Mii nŋunufēebii, mii na yii nŋáare, yii sumbage lēnŋe mii, yii bilinanŋi, pyenge e, si lwəhe kan yii á, yii i yii tooyi jyé, yii i shwəñ naha. Nŋmpañŋa nŋesəage na, yii i ntòro ná yii kùsheeni i.» Ka Kile melekēebii si u pyi: «ŋnhə, wuu sí n-shwəñ naha cyíinnŋi na.» ³ Ka Loti si yi jwo a waha pi á, fo pi à kàr'a sà shwəñ u pyenge e. Maa nŋyì nintan shwəhə, maa bwúuruŋi ninjîrimbaanŋi wà yaa, ka pi i lyí.

⁴ Mǎ nǎmpwuunbii yaha sínimbaa, ka Sǎdǎmu kǎnhe shiimbii si mpa pyenge kwũulo. Nǎnjiibii ná nǎŋkolyeebii puni na mpyi wani. ⁵ Ka pi i Loti yyere maa yi jwo u á: «Nǎmpwuunbii pi à sumbage lèŋe mu pyenge e ŋke numpilage e ke, taa pi de? Pi yige naha, wuu u pi shwǎn!» ⁶ Ka Loti si fwor'a pa pi fye e cyínni na, maa tajyige ŋwǎge shwǎhǎ nǎmpwuunbii na. ⁷ Maa jwo sùpyir'á: «Mii cǎnmpyiibii, mii à yii náare, yii àha kapii pyi pi na mε. ⁸ Mii pùcerii shuunni na ŋye naha, pi sàha nǎmbaa cè mε, mii sí pire yige yii á, nde l'à táan yii á ke, yii i lire pyi pi na. Yii àha yaaga pyi mii nǎmpwuunbii na mà dε!» ⁹ Ka kǎnhe shiin si jwo Loti á: «Mu u yír'ani dε!» Ka pi si jwo: «Yii pi ŋge nǎŋi wíi dε, uru nǎmpwǎŋi u à núr'a kèenŋe na *saliyaŋi cyére wuu na numε!» Ka pi i jwo Loti á: «Mu aha mpyi mu ŋye a yíri wuu yyaha na numε mε, nde wuu sí n-pyi mu na ke, lire sí n-pi mà tòro nǎmpwuunbii wuuni na.» Pi à yire jwo ke, maa Loti ŋǎŋ'a lwó wani fǎnhe e, maa file na pire na si pyenge ŋwǎge kebe.

¹⁰ Lire tèni i, ka Kile mèlekεεbii mú shuunniŋi si pyenge múgo, maa Loti cù a lèŋe ku funŋke e, maa ku shwǎhǎ. ¹¹ Sùpyire puni ti mpyi pyenge ŋwǎge na ke, mèlekεεbil'à tire puni pyi fyinmii, nǎnjii bàra nǎŋkolyee na. Pi à pyi fyinmii ke, ka pi i pyenge ŋwǎge cya a kǎnha.

¹² Ka Kile mèlekεεbii mú shuunniŋi si jwo Loti á: «Mu nafeebii, mu pùnampyire, mu pùcepyire, shin maha shin u ŋye mu sùpya ke, pi puni yige ŋke kǎnhe e. ¹³ Wuu sí ŋke kǎnhe shi bò, ŋaha na ye tìgire pi na ŋcyáan ku shiimbii na ke, tire tìgir'à pèe sèl'e Kafoonjii Kile yyaha taan. Lire e, u à wuu tun wuu u pa ku shi bò.» ¹⁴ ŋye ka Loti si fwor'o mà kǎr'a sà jwo ná u pùceribii tanambaabil'e, maa jwo pi á: «Yii fwor'o ŋke kǎnhe e, ŋaha na ye Kafoonjii Kile sí n-pa ku shi bò!» ŋka pire mpyi a li yaha bàhaga na u ŋye.

¹⁵ ŋye ŋyèkwǎng'à nǎ ke, ka Kile mèlekεεbii si li jwo a waha Loti á sahaŋki: «Yíri wahawaha, ma a ma cwonjii ná ma pùcepyire mú shuunniŋi cù cyege na, bà pi si mpyi pi àha bú ŋkwû ná kǎnhe e tasógoge e mε.»

¹⁶ ŋye Kile mèlekεεbil'à li ŋya pi à níŋe karigii tapyige e ke, ka pi i Loti cù cyege na, ná u cwonjii ná u pùcepyire mú shuunniŋi, maa fwor'o ná pi e mà sà yaha kǎnhe kǎntugo, ŋaha na ye Kafoonjii Kile la mpyi si pi shwǎ kwùŋi na. ¹⁷ Pi à fwor'a kwǎ kǎnhe e ke, ka Kile mèlekεŋi wà si jwo: «Yii a fí shwomǎ. Yii àha raa wíi kǎntugo mε. Yii mú sí kà n-yyére ŋke bafage cyage k'e mε. Yii a fí, yii a sì ŋanyi cyage e, bà yii si mpyi si shwǎ kwùŋi na mε.» ¹⁸ Ka Loti si jwo: «Aa! mii nùŋufoonjii, wuu sí n-jà kuru cyage ta la? ¹⁹ Mu à ŋwǎ wuu na, maa wuu nùŋaara ta mà nǎ fo naha, ŋka wuu sì n-jà n-fê nǎ ŋanyi cyage e mε, ŋaha na ye mà jwo wuu nǎ wani ke, kakyaare sí n-pyi, wuu sí n-kwû. ²⁰ Kǎnhe kà ku ŋke, kuru laage ŋye a tǎon mε. Wuu sí n-jà n-fê nǎ wani, si sà ŋwǎhǎ, kuru kǎnhe mú ŋye a pèe mε. Yii yiye sanmii yaha, yii kuni kan wuu á, wuu sà ŋwǎhǎ wani lire kǎnbileni na. Kǎnbwǎhǎ bà mo. Yii wuu yaha wuu sà wuye shwǎ wani.»

²¹ Ka Kile mèlekεŋi si jwo Loti á: «ŋye mii sí nde kani niŋkin pyi mu á sahaŋki. Kǎnhe kyaa mu à jwo ke, mii sì yaaga pyi ku na mε. ²² Yii a fyâa, yii sà ŋwǎhǎ wani, ŋaha na ye ná yii ŋye a nǎ wani mε, kuni ŋye a kan mii á mii i jà a yafyin pyi mε. Loti à kuru kǎnhe yyere nimbilere, lire e, kuru kǎnhe mεg'à le Zowari. (Zowari mεge ŋwǎhe ku ŋye nimbilere.)

²³ Loti tènǎni Zowari kǎnhe e, lir'à bê ná canŋanyiini tèefworoni i. ²⁴ Lire tèni i, ka Kafoonjii Kile si nage ná ŋkirigini tírige Sǎdǎmu ná Gǎmǎri ŋun'i zǎnpya fiige. Kafoonjii yabilini u à lire pyi. ²⁵ Maa yire kǎnyi puni shi tò, ná bafage, ná ku kǎnyi shiimbii puni, ná yaaga maha yaaga ku mpyi a fyin kuru niŋke na ke, yire pun'á súugo kuru nage cye kurugo.

²⁶ ŋye pi niŋkàribii na, Loti cwonj'à yyaha kèenŋ'a wíi kǎntugo. Ka u u ŋkèenŋ'a pyi suuŋkununǎ sùpya fiige.

²⁷ Nye kuru canŋke nyεsɔɔge na, cyage e Ibirayima à jwo ná Kafoonji i ke, ka u u yîr'a kàre wani kuru tanuge e. ²⁸ Maa jùŋke yîrig'a wí Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi ná kuru bafage kànmpañke puni i. Maa nanŋurugo nya ku u yîri jùŋke na, mu à jwo maan nanŋurugo.

²⁹ Canŋke Kile mpyi na kuru bafage kànyi súuge ke, u funŋk'à cwo Ibirayima na, maa Loti shwɔ nage na. Lire pyinŋanni na, kànyi na Loti mpyi a tɛɛn ke, nag'à yire puni shi tò.

Loti ná u pworibii shuunninji kani

³⁰ Nye Loti nyε a jɛn'a kwôro Zowari kànhe e mε, maa ŋkàr'a sà ntɛɛn ŋanŋke kànmpañke na, ŋaha na ye u mpyi na fyáge. U ná u pworibii mú shuunninji'à sà ntɛɛn ŋanŋke wyige k'e.

³¹ Canŋka, Loti pworonji ninjyêŋ'à jwo nimbilen'á: «Wuu tunj'a lyε, nò mú si nyε naha ŋgemu u sí wuu lèŋε nàmbaga na, bà li nyε cyeyi puni i mε. ³² Wuu *εɛɛɛn sinmε kan u bya, bà u funŋke si mpyi si wùrugo mε. Lire ká mpyi, wuu u wwò ná u e, bà wuu si mpyi si pyii ta wuu tunji tùluge kà mpîni mε.» ³³ Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmpe kan pi tunj'á. P'à u cyán ke, ka pworofoonji ninjyêŋi si sà sínni ná u e. Nka tufoonji nyε a u téesinnini ná u tɛeyirini cè mε. ³⁴ Nyèg'à múgo ke, ka mucwofoonji si cɔonfoonji pyi: «Pìlaga mii à sínni ná wuu tunji i. Ninjaa numpilage e, wuu sinmpe pà kan u á, u àha bya a wùrugo, mu sí n-sà sínni ná u e, bà mu mú si mpyi si pyàŋi wà ta, wuu tunji tùluge kà mpîni mε. ³⁵ Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmε kan tufoonj'á sahanŋi, ka u u bya fo mà wùrugo. Ka pworofoonji nimbileni si sínni ná u e. Tufoonji nyε a u téesinnini ná u tɛeyirini cè mú mε.

³⁶ Nye amuni Loti pworibii mú shuunninji'à lahigii lwó u á. ³⁷ Ka pworofoonji ninjyeni si si pùnambile na, maa u mεge le Mwabi. (Mwabi mεge jwɔhe ku nyε: «Tufoonj'á laa tɛge u na.») Uru u nyε Mwabi shinji tulyage fo mà pa nɔ ninjaa na. ³⁸ Ka cɔonfoonji si si pùnambile na mú, maa u mεge le Beni Ami*. Uru u nyε Amɔni shinji tulyage fo mà pa nɔ ninjaa na.

20

Abimɛlɛki à Ibirayima cwonji Sara kwɔn a lwó si mpyi u cwo

¹ Nye ka *Ibirayima si yîri u tateɛnnyεge e, mà sà ntɛɛn Nεgevi síwage yyére, Kadɛshi kànhe ná Shuri kùluni shwɔhɔl'e. Puru jwɔhɔ na, u à tɛɛnɛ pyi Gerari i mú.

² Nye u à nɔ wani ke, maa yi jwo sùpyir'á na Sara na nyε uru cɔon. Canŋka, ka Gerari saanŋi Abimɛlɛki si Sara nya maa u lwó si mpyi u cwo. ³ Numpilage k'e, ka Kile si uye cyêe Abimɛlɛki ná ŋɔɔge k'e, maa yi jwo u á: «Abimɛlɛki, mu sí n-kwû, ceenji mu à lwó ke, nɔ na nyε u á.»

⁴ Nye lir'à ta Abimɛlɛki sàha ŋkwò a wwò ná Sara e mε. Ka u u jwo Kile á ŋɔɔge e: «Kafoonji, mu sí jɛɛ mii ná na tùluge shi bò mà li ta wuu nyε a kapii pyi mà? ⁵ Nàŋi yabilinji bà u à mii pyi na uru cɔon wi mà? Ka ceenji mú si jwo na uru yyahafoo wi mà? Mii à nde kani pyi ná funvyinge e, mii nyε a kapii pyi mà dɛ!» ⁶ Ka Kile si yi jwo Abimɛlɛki á kuru ŋɔɔge ninŋinŋi i: «Mii à cè na mu à nde kani pyi ná funvyinge e, na mu nyε a kapii pyi mε, lire na mii nyε a jɛn'a mu yaha mu u wwò ná ceenji i, si ŋkwò kapii pyi mε. ⁷ Numε, nàŋi cwonji kan u á. U sí jwó le mu á bà mu si mpyi si shwɔ kwùŋi na mε, ŋaha na ye Kile sùpya u nyε u wi. Nka mu aha mpyi mu nyε a u cwonji kan u á mε, li cè na mu ná ma pyenge shiinbii puni sí n-kwû.»

* **19:38** Beni Ami mεge jwɔhe ku nyε: «Mii cinnpyiibii pyàŋi».

⁸ Ka Abimeleki si yîri kuru nyεsɔɔge na, maa u bilibii puni yyere, maa yi yyaha jwo pi á. Pir'à yi lógo ke, ka pi i fyá sèl'e. ⁹ Ka Abimeleki si Ibirayima mú yyere, maa u pyi: «Naha shi mu à pyi wuu na amε ye? Lire tɛni i ke, kapiini ndire mii à pyi mu na, fo mà pa nɔ mu u ŋke lawwuge fiige nɔ mii ná na kɔni shiinbii na ye? Nde mu à sà a pyi amε ke, li nyε a si kapyii mε. ¹⁰ Naha na mu à nde pyi ye?» ¹¹ Ka Ibirayima si jwo: «Mii mpyi na sɔnɔni na sùpya nyε a si nde kɔni i ŋgemu u na Kile père mε. Maa li yaha naye funɔ'i, na pi sí mii bò na cwɔni kurugo. Lire na, mii à jwo na mii cɔɔn wi. ¹² Lire na li wuuni mú i, mii cɔɔn mú wi dε! Wuu na nyε tu na, ŋka wuu nyε nu na mε. Mii cwo mú sí u nyε u wi. ¹³ Lire kurugo, canɔke Kile à mii yige na tupyenge e ke, mii à yi jwo Sara á: «Nde mii na jaare mu á ke, wuu aha nɔ cyaga maha cyag'e, ma a yi jwo sùpyir'á na mii na nyε mu yyahafoo.»

¹⁴ Ka Abimeleki si sikyaa ná mpàa ná n̄iye, ná bilinambaa ná bilicyee kan Ibirayima á, maa u cwɔni Sara n̄uruɔ'a kan u á. ¹⁵ Maa jwo Ibirayima á: «Mii kɔni li nde mu taan, cyage k'à mu táan ke, sà ntɛɛn wani.» ¹⁶ Maa jwo Sara á mú: «Mii sí wyɛɛfyinɔni darashii kampwoo kan mu yyahafooɔ'á, lire li sí li cyêe na mu zɔvvinre wu u nyε nde kani i, mu shiinbii puni nyii na.»

¹⁷ Ka Ibirayima si jwó le Abimeleki á, ka Kile si u cùuɔ, maa u cwɔni ná u bilicyeebii puni cùuɔ, ka pi i ja a pyi si sahanɔki, ¹⁸ naha na ye Kafooni Kile mpyi a zimbaa yama yaha u pyenge shiinbii na, Ibirayima cwɔni Sara ŋkwɔn njwɔni kurugo.

21

Ishaka ziji kani

¹ Nyε Kafooni Kile mpyi a jwumpe mpemu jwo Sara á ke, u funɔ mpyi a wwɔ puru na mε. Pyàni jwɔmɛɛni u mpyi a lwó Sara á ke, u à lire funɔ. ² Tɛni kyaa Kile mpyi à jwo *Ibirayima á ke, lir'à nɔ ke, ka Sara si laa lwó maa p̄nambile si Ibirayima nijjyenɔkwɔɔ'á.

³ Nyε lire p̄nambilini Sara à si ke, ka Ibirayima si li mεge le Ishaka. ⁴ Ishaka ziji canmpyibaataanrewuni na, ka Ibirayima si u *kwɔn, bà Kile mpyi a fyánha a yi jwo u á mε. ⁵ Ibirayima na mpyi yyee ŋkuu u jyanɔ Ishaka tɛsiini i. ⁶ Ka Sara si jwo: «Ei! Kile à funntanga ná katanra kyaa pyi mii á nde dε!* Shin maha shin ká li lógo, urufoo funɔke sí n-táan sèl'e.» ⁷ Ka Sara si n̄ur'a jwo: «Jofoo u mpyi si nyε njwo Ibirayima á na Sara na sí p̄nambile si fo si jirini kan u ŋwɔɔ ye? Ŋka kuru canɔke ku nyε nijjaa, mii à p̄nambile si u nijjyenɔkwɔɔ'á.»

Ibirayima à u cwɔni Agari ná u jyanɔ Sumayila yaha

⁸ Nyε pyàɔ'á pa lye a nɔ láhama jirimε na ke, ka *Ibirayima si njyì nijyahawa shwɔhɔ maa katáan nimbwoo pyi. ⁹ P̄nambilini *Misira shiinbii pworɔni Agari à si Ibirayima á ke, ka Sara si lire nya li i Ishaka fwɔhɔre. ¹⁰ Maa jwo Ibirayima á: «Ŋge bilicwɔni ná u jyanɔ kɔɔɔ, naha na ye u ná mii jyanɔ Ishaka nyε a yaa pi wwɔ kɔɔge na mε.» ¹¹ Puru jwump'à waha Ibirayima na sèl'e, naha na ye Sumayila mú nyε u pyàni wà. ¹² Ŋka Kile à jwo Ibirayima á: «Ma hà mpe jwumpe waha maye na mε. Sara ká yaaga maha yaaga cya mu á mà yyaha tí ná bilicwɔni ná u jyanɔ i ke, ma a lire pyi u á. Naha na ye t̄luge jwɔmɛɛni mii à lwó mu á ke, Ishaka e kuru sí n-fworo ¹³ Ŋka mu bilicwɔni jyanɔ wi ke, mii sí supyishinɔ wà yige u e mú, naha na ye mu jya wi.»

¹⁴ Kuru canɔke n̄umpanɔa nyɛsɔɔge na, Ibirayima à yîri maa yalyîre kan Agari á, maa lwɔhe le bùl'i mà kan u á mú, maa pyàni kan u á, maa u kɔɔɔ, ka u u ŋkàr'a sà a jaare na màre B̄risheba síwage e. ¹⁵ Lwɔh'à kwɔ ke, ka Agari si

* **21:6** Ishaka mεge jwɔhe ku nyε: «katanra».

pyàŋi yaha tahe kà ɲwəh'i. ¹⁶ Maa ntèen u yyetiimpe na mà laaga wwû meterii lada fiige, ɲaha na ye u la mpyi si u jyaŋi ɲya takwûge e me. U à tèen wani ke, maa wà na mee súu fo na ɲkwúuli.

¹⁷ Ka Kile sí pyàŋi meeni lógo. Ka Kile Mɛlɛkenji si ntèen nìjyini na, maa Agari yyere maa yi jwo u á: «Agari, ɲaha k'à pyi ye? Ma hà vyá me, ɲaha na ye Kile à pyàŋi meeni lógo mà u yaha tahe ɲwəh'i. ¹⁸ Yîri, ma a ma jyaŋi lwó, ma a u cû ná cyeyi shuunniŋi i. Mii sí sùpyishi nìjyahawa yige u e.» ¹⁹ Ka Kile si Agari ɲyiigii múgo, ka u u lùbilini wà ɲya maa kuru lwəhe kà kwó a le u bùlunji i mà pa ɲkan pyàŋ'á, u a bya.

²⁰⁻²¹ Ka Kile si pyàŋi ɲwəhə tò, ka u u mpa lyɛ maa ntèen Paran síwage e, maa mpa mpyi lùuzu nìjɛnɲe ná sintaage e. Ka u nunji si u pyi u à Misira kini shiinbii pworonji wà lèŋe.

Ibirayima ná Gerari saanji Abimɛlɛki kàage

²² Canɲka, Abimɛlɛki à pa ná u kàshikwəɔnbii ɲùŋufoonji Pikəli i, si jwo ná *Ibirayima i. Maa jwo u á: «Mii à li ɲya na Kile ɲye ná mu i ma karigii puni i. ²³ ɲye numɛ, mii la ɲye ma a ɲkàa Kile na mii á na mu si ɲɛɛ mii Abimɛlɛki, lire ɲye me mii tùluge ɲwəhə yaha, si kapii pyi wuu wà na me, na mu sí raa kacɛnɲkii kanni pyi mii na, s'a cyi pyi kini i mu ɲye nàmpantɛɛnre e ke, bà mii à fyànha a cyi pyi mu á me.» ²⁴ Ka Ibirayima si jwo: «Mii sí n-kàa lire na.»

²⁵ ɲka bèɛnɲke Abimɛlɛki báarapyiibil'á shwə Ibirayima na ke, u à Abimɛlɛki cêɛge lire na. ²⁶ Ka Abimɛlɛki si Ibirayima pyi: «Mii báarapyiŋi u à lire pyi ke, mii ɲye a u cè me, mu sí ɲye a yi jwo mii á me. Nijjaa mii à yi lógo. ²⁷ Ka Ibirayima si mpàa ná sikyaa ná nìyi kan Abimɛlɛki á, ka pi i wwɔɲɛge le piye shwəhəl'e.

²⁸ Lire ɲwəhə na, ka Ibirayima si mpàayaali baashuunni wwû u mpàabil'e mà yaha piye. ²⁹ Ka Abimɛlɛki si u yíbe: «ɲaha na mu à mpii mpàabii baashuunniŋi wwû mà yaha ɲkère na ye?» ³⁰ Ka u u jwo: «Mu aha ɲen'a mpii mpàabii shwə mii cye e, lire li sí li cyêe na mii u à ɲke bèɛnɲke tùgo.»

³¹ Lire e, pi à kuru cyage mege le Berisheba, ɲaha na ye kuru cyage e Ibirayima ná Abimɛlɛki à kàa piy'á.†

³² Tèni i pi à kàa piy'á mà kwò ke, ka Abimɛlɛki ná u kàshikwəɔnbii ɲùŋufoonji Pikəli si nùr'a kàre Filisiti shiinbii kini i. ³³ Ka Ibirayima si támara cige cɛnme Berisheba i, maa Teekwombaa Kafoonji Kile mege pèe.

³⁴ Lire kàntugo, ka u u ntèen nàmpantɛɛnre e mà mə Filisiti shiinbii kini i.

22

Kile à Ibirayima kàanmucya a wí

¹ ɲye ɲcyii karigii puni kàntugo, Kile à *Ibirayima kàanmucya mà wíi. Pɲiŋkanni na u à u kàanmucya ke, lire li nde.

Canɲka Kile à u yyere: «Ibirayima!» ka u u jwo: «Yo! Mii u ɲge.» ² Ka Kile si yi jwo u á: «Mu jyaŋi nìjkinŋi, Ishaka kyaa l'à táan mu á ke, ta si ná u e Məriya kini i. Mii sí ɲaŋke kà cyêe mu na, mu aha nə wani, ma a u pyi sáraga nizógogo kuru cyage e.»

³ Ka Ibirayima si sôl'a yîri, maa u dùfaanɲke kà cû, maa u báarapyiibii pi shuunni yyere ná u jyaŋi Ishaka. Maa kànciiyi yà ɲya maa yire lwó na ɲkèɛge sárage tawwûge e, cyage kyaa Kile à jwo u á ke. ⁴ Canmpyaa taanre ɲara pi à pyi. Canntanrawoge, ka Ibirayima si ɲùŋke dùrug'a wíl'a kuru cyage ɲya tatəɔnge e. ⁵ Maa jwo u báarapyiibil'á: «Yii tèen naha ná dùfaanɲke e. Mii ná na pyàŋi sí n-kàre ɲaŋke ɲunji zà Kile pèe. Wuu aha ɲkwò, wuu si nùru n-pa.»

† **21:31** Berisheba mege ɲwəhe ku ɲye: «kàaga bèɛnɲe» lire ɲye me: «baashuunni bèɛnɲe».

⁶ U à yire jwo ke, maa ntíl'a u jyaŋi tugo sárage súugo súugo kàŋciyi na, maa na ná ŋwə́lwó, ka pi i wá na jaare na ŋkèege sìncyan kuru cyage e. ⁷ Ka Ishaka si jwo u tun'á: «Baba!» ka Ibirayima si jwo: «Yo, na jya.» Ka Ishaka si jwo: «Nage nyε wuu á, kàŋciyi mú nyε wuu á, ŋka mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, taa lire si nyε ke?» ⁸ Ka Ibirayima si jwo: «Mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, Kile yabiliŋi u sí yire cwə́nrə.» Ka pi mú shuunni si wá na ŋkèege.

⁹ Cyage Kile mpyi a cyêe pi na ke, pi à nɔ wani ke, ka Ibirayima si sárage tawwúge yaa, maa kàŋciyi dùrugo ku ŋuŋ'i. U à kwò ke, maa u jyaŋi Ishaka cù a pwə́, mà dùrugo ku ŋuŋ'i kàŋciyi na. ¹⁰ Maa ŋwə́ni wwù si ntége raa u jyaŋi kə́nre. Tèni i u à jwo u sí li taha jyafooni yacige e ke, ¹¹ lire tènuuni i, ka Kafooni Kile Mélékeŋi si ntèen nìnyinji na maa sêe: «Ibirayima! Ibirayima!» Ka u u jwo: «Yo!» ¹² Ka Kafooni Mélékeŋi si jwo: «Ma hà ma cyege yaha ku nɔ pyàŋi na mɛ! Ma hà yaaga pyi u na mɛ! Numɛ, mii à li cè, sèeŋi na, mu na Kile père, naha na ye mu nyε a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi pyi sárage mà kan mii á mɛ.»

¹³ Ka Ibirayima si yyahe kèeŋi'a wíi wíi, maa mpàl'a mpàpoo nya, u ŋeŋkil'à sùr'a yyére tahe k'e. Ka u u sà uru mpàpooŋi cù a pyi sárage nizógogo u jyaŋi cyaga. ¹⁴ Maa kuru cyage mɛge le Yawe-Jire. (Yawe-Jire mɛge ŋwə́hə ku nyε: «Kafooni Kile sí yi yyaha cwə́nrə.») Lire kurugo, sùpyire puni maha ŋko nìnjaa: «Wuu aha nɔ Kafooni Kile ŋaŋke ŋuŋ'i, Kafooni Kile yabiliŋi sí yi yyahe cwə́nre.»

¹⁵ Nyε ka Kafooni Kile Mélékeŋi si ntèen nìnyinji na, maa Ibirayima yyére tozhə́nwogo, ¹⁶ maa yi jwo u á: «Kafooni Kile jwumpe pu nyε mpe: «Mii sí n-káa naye mɛge na, nde mu à pyi amɛ ke, mu nyε a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi kan sárage mii á mɛ, ¹⁷ lire kurugo, mii sí jwó le mu á, si mu tұлuge nyaha wə́rigii fiige, ná suumpe lwə́he nticə́nŋi fiige mú. Mu tұлuge sí raa jini ku zə́mpɛnbii na. ¹⁸ Dìnyeŋi sùpyishinji puni sí raa jwóŋi taa mu tұлuge cye kurugo, naha na ye mu à ŋeŋ'a mii ŋwə́mɛeni cù.»

¹⁹ Puru ŋwə́hə na, ka Ibirayima ná u jyaŋi si núr'a kàre báarapyiibii taan. Ka pi i kuni lwó a nuru na ŋkèege Berisheba e, Ibirayima tatèenge e.

Erebeka tulyeyi

²⁰ Nyε cyire karigii puni kàntugo, y'à pa jwo *Ibirayima á. na u yyahafooni Nakwəri cwə́ŋi Milika mú à pùnampyire ta. ²¹ Jyafooni nìncyinji mɛge nyε Uzi, shə́nwuŋi mɛge sí nyε Buzi, tanrawuŋi mɛge nyε Kemuyeli. Kemuyeli u à Aramu si. ²² Milika jyaŋi sicyerewuŋ'à pyi Kesedi, maa Kyazo taha uru na, maa Pidilashi taha uru na, maa Yidilafi taha uru na, maa nta a Betuyeli taha uru na. ²³ Ka Betuyeli si mpa Erebeke si. Nyε tire pùnampyire baataanreŋi Milika à si Ibirayima yyahafooni Nakwəri á. ²⁴ Nakwəri cwə́ŋi shə́nwuŋi mɛge na mpyi Ereyuma, uru mú à pùnampyire si. Tire pùnampyire ti nyε nte: Tebaki ná Gakyamu ná Takyashi ná Maaka.

23

Sara kwùŋi kani

¹ Sara à yyee ŋkuu ná benjaaga ná baashuunni pyi ke, ² maa ŋkwù Kiriyati Ariba kàŋhe e *Kana kini i. Kuru kàŋhe mɛge mú ku nyε Eburə́n. Ka *Ibirayima si mpa ntèen u cwə́ŋi buwuŋi taan marii yamɛeni súu. ³ Maa ŋkwò a pa yíri u taan, mà sà jwo ná Kyiti tұлuge shiinbil'e. ⁴ Maa jwo pi á: «Mii na nyε nàmpə́nŋə́ naha yii yyére. Yii taare cyage kà pére na á, si na cwə́ŋi buwuŋi lwó naye yyaha taan zà ntò.» ⁵ Ka Kyiti shiinbii si Ibirayima pyi: ⁶ «Wuu nùŋufooni, mu nyε shinbwo wuu shwə́hə́l'e. Wuu fanŋyi cyaga maha cyaga k'à mu táan ke,

sà ma cwoŋi tò wani. Wuu wà si jcyé si u kwùubii tatonke yaha mu á, mu u ma cwoŋi tò mε.»

⁷ Ka Ibirayima si lyêele, maa Kyiti shiinbii shéere. ⁸ Maa yi jwo pi á: «Nye yii aha mpyi a jεε mii u na cwoŋi tò, lire e mii à yii jáare yii Zokyari jyaŋi Efurɔn jáare na á. ⁹ Nangyige ku jye u á Makipela e, u kεεge tεgeni na ke, na u kuru kan na á. Mii sí ku wyéreni puni kan u á mà tàanna ná ku lwɔɔre e, bà kuru cyage si mpyi mii u kwùubii tatonke naha yii shwɔhɔl'e mε.»

¹⁰ Nye mà pi yaha puru jwumpe na kànhe shiinbii piyetabenke e, Efurɔn yabiliŋi na mpyi wani ná Kyiti shiinbii sanmpil'e. Ka u u Ibirayima pyi pi puni jyii na: ¹¹ «Ɔɔn, mii jùŋufooni, wii, mii sí nangyige kan mu á, si kεεge kan mu á si ntaha. Mii sí yire puni kan mu á na kànhe shiinbii puni jyii na. Sà ma buŋi tò.»

¹² Ka Ibirayima si lyêele kànhe shiinbii jyii na, maa u shéere. ¹³ Maa jwo Efurɔn á pi puni jyii na: «Mii á mu jáare, maa kεεge lwɔɔre shwɔ si nta zà na cwoŋi tò wani.» ¹⁴ Ka Efurɔn si jwo Ibirayima á: ¹⁵ «Mii jùŋufooni, ŋke kεεge lwɔɔre si n-tòro wyérfyinni darashii ŋkwuu sicyεere (400) na mε. Naha shi lire sí n-jà n-kéεge mii ná mu shwɔhɔl'e ye? Sà mà cwoŋi tò.» ¹⁶ Efurɔn à wyéreni jwɔge ŋkemu jwo ke, kur'à bê Ibirayima á, ka u u uru wyéreni tòro Kyiti shiinbii jyii na mà kan Efurɔn á wyérfyinni darashii ŋkwuu sicyεere mà tàanna ná cwɔhɔmpii tɔrɔmpe e. ¹⁷ K'à ta amuni ke, Efurɔn kεεge ku mpyi Makipela e, Mamire cyage canŋa fworompe e ke, kεεge ná nangyige ku mpyi kuru cyage e ke, ná cige maha cige ku jye kεεge e ke, ¹⁸ yire pun'à pyi Ibirayima wuyo. Kyiti shiinbii puni, pi mpyi kànhe shiin piye tabenke e ke, l'à pyi pire puni jyii na.

¹⁹ Lire kàntugo, ka Ibirayima si u cwoŋi Sara tò Makipela kεεge nangyige e, kuru cyage jye Mamire cyage canŋa fworompe e. Kuru cyage mege mú ku jye Eburɔn, maa mpyi Kana kɔni i. ²⁰ Lire pyiŋkanni na, kεεge ná nangyige ku mpyi wani ke, yire pun'à pyi Ibirayima wuyo, k'à pyi u kwùubii tatonke. Kyiti shiinbil'á u à ku shwɔ.

24

Ishaka ná Erebeke nàmbage

¹ Nye Kafooni Kile mpyi a jwó le *Ibirayima á u karigii puni i fo u à pa lye sèl'e. ² Nye canŋka, Ibirayima á jwo u báarapyiibii puni niŋjyen'á, ŋge u mpyi na u karigii puni cwɔɔnre ke: «Mii à mu jáare, ma cyεge le na cyiini jwɔh'i*», ³ maa ŋkâa Kafooni Kile na, niŋyiŋi ná jɔŋke foo, na *Kana kɔni i mii à tɛen ke, na mu si jεε lire kɔni pùceebilini là lwó ŋkan mii jyaŋi Ishaka á u cwo mε, ⁴ ŋka mu sí n-kàre mii kɔni i, mii cɔnmpyiibii yyéere zà ceewe cya u á.»

⁵ Ka báarapyiŋi si u jwɔ shwɔ: «Ceeni ká mpyi u jye a jɛn'a taha mii fye e lire kɔni i mε, lire sannii i ke, tá mii à yaa mii u kàre ná mu jyaŋi i mu cɔnmpyiibii yyéere u sà ntɛen wani ná ceeni i la? ⁶ Ka Ibirayima si jwo: «Ɔnhɔ dε! ma hà zii ŋkàre ná na jyaŋi i wani mε. ⁷ Kafooni Kile, niŋyiŋi foo, u à mii yige na tupyenge e ná mii kɔni i bà mii si mpyi si mpa naha nde kɔni i mε, uru u à jwo ná mii i, maa ŋkâa na uru sí nde kɔni kan mii tùlug'á. Uru yabiliŋi Kile, u sí u mεlekeni yaha mu yyaha na bà mu si mpyi si sà ceewe lwó na tupyenge e mii jyaŋi mεε na mε. ⁸ Ceeni ká jcyé paŋa ná mu i, mii kàage tugure sí n-láha mu na, ŋka mii na li caa mu á, ma hà ŋkàre ná na jyaŋi i wani mε!» ⁹ Ka báarapyiŋi si cyεge le u jùŋufooni Ibirayima cyiini jwɔh'i, maa ŋkâa, na nde u à jwo ke, na lire uru sí n-pyi.

* **24:2** Tèecyiini i, kuru cyage sùpyire n'a mpyi na sí raa ŋkàre yaage kà na, amuni pi mpyi maha li pyi.

¹⁰ U à yire jwo ke, maa jwəhənyə ke cū u jùŋufooni, Ibirayima jwəhənyi i, maa u jùŋufooni yacənyyi shiŋi puni yà lwó a kàre, Mesopotami kini i, Nakwəri kàhe na.

¹¹ U à nɔ wani ke, ka u u jwəhənyi pyi y'á sínni kàhe kàntugo jcwòoni là jwə na. Lir'á bē ná cyeebii yàkəŋə jwə lùkwuuni i. ¹² Maa jwo: «Kafooni Kile, mu u nyε mii jùŋufooni, Ibirayima u Kileni ke, mii na mu jáare, maa na nijjaa karigii cwəonrə na á, maa jwə na jùŋufooni na. ¹³ Nyε mii nijjyéreni u nge, nde jcwòoni taan. Kàhe shiinbii pùcyaabii sí n-pa a lwəhe kwóre. ¹⁴ Mii aha bú pùcwəŋi ŋgemu pyi: «Mii à mu jáare ma lùkwoyaage fēen, si bya» ka u u jən'a mii jwə shwə: «Bya, si ma jwəhənyi kan yi bya mú» ke, uru u pyi mu bilinaŋi Ishaka cwəŋi, ŋgemu mu yabiliŋ'á cyēe mii na ke. Lire e, mii sí n-cè na mu à jwə mii jùŋufooni, Ibirayima na.»

¹⁵ Mā u yaha puru jwumpe na, ka Betuyeli pworoni Erebeke si mpa ná u lùkwoyaage e fukange na, lwəhe takwóge e. Betuyeli tuni sí mpyi Ibirayima cəonŋi Nakwəri, u nunŋi sí mpyi Milika. ¹⁶ Pùceebile nisinaana li mpyi lili. Li mpyi a nò shi cè mε. Ka u u ntige jcwòoni i maa u lùkwoyaage jī a fworó. ¹⁷ Ka Ibirayima báarapyiŋi si fyâl'a file u na, maa u pyi: «Mii à mu jáare, ma lùkwoyaage tîrige, si bya.» ¹⁸ Ka pùcwəŋi si jwo: «Pa bya, Baba!» maa fyâl'a lwəhe tîrige, maa u kan u a bya. ¹⁹ U à bya a kwò ke, ka pùcwəŋi si jwo: «Mii sí mu jwəhənyi kan yi bya mú.» ²⁰ Maa fyâl'a lwəhe kēenŋe yatəore yabyage e, maa nūr'a kàre fwəfwə mà sà kabεε kwó. Amuni u à lwəhə nijyahaga kwó a kan jwəhəny'á y'à bya. ²¹ Ka nàŋi si yyére na wíi jwuməbaa, si jçè kampyi Kafooni sí n-sì jεε uru kùsheeni táan uru na.

²² Jwəhəny'á bya a kwò ke, ka nàŋi si múnafegewe sεenwu wwū uye jūŋ'i, u mpyi a garamu baani kwò, ná sεen kanjcyinŋii shuunni, cyire niŋkin niŋkinŋi mpyi a nyaha garamu ŋkuu na. Maa yire kan Erebeke á. ²³ Maa u yíbe: «Jofoo pworó u nyε mu yε? Na pwəhə, tá wuu sí tashwəngə ta mu tuni pyenge e bε?» ²⁴ Ka Erebeke si jwo: «Nakwəri ná Milika jyanŋi Betuyeli pworó u nyε mii.» ²⁵ Maa nūr'a jwo: «Yatəore yalyíre nijyahara sí n-ta wani, yii tashwəngə mú sí n-ta wuu yyére.»

²⁶ Nàŋ'á yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa Kafooni shéere. ²⁷ Maa jwo: «Mii à Kafooni Kile kēe, mii jùŋufooni, Ibirayima u Kileni, naha na ye u à kacεε pyi u na ma u jwəməefente cyēe mii jùŋufooni na sèl'e. Kafooni yabiliŋi u à kàre ná mii i, mii jùŋufooni cìmpyiibii yyére.»

²⁸ Ka pùcwəŋi si fē a kār'a sà yire yyahe jwo u nun'á. ²⁹⁻³⁰ U yyahafooni wà mεε na mpyi Laban. Tèni i ur'á múnafegeni ná kançiinŋkii nya u cəonŋi cyεge na, maa u jwumpe lógo nàŋi kàmpañke na ke, ka u u yîr'a fē a kàre jcwòoni na, nàŋi fye e mà sà u nijjyéreni ta jwəhənyi taan. ³¹ U à nɔ u na ke, maa jwo: «Yîr'a jyε pyenge e. Kafooni Kile à jwó le mu á. Naha na mu à tēen ntàani na ye? Mii à cyage kà bégele mu ná ma yatəore mεε na.» ³² Ka pi i yîr'a kàre sijcyan Laban pyenge e. Pi à nɔ ke, ka pi i jwəhənyi tugure tîrige, maa yatəore njyi kan y'á, wyεε ná nyε, maa lwəhe kan nàŋi ná u fyèjwəhəshiinbil'á pi à pi tooyi jyé. ³³ Puru jwəhə na, pi à pa ná njyi i pi á, ka nàŋi si jwo: «Ná mii nyε a na kapani jwo mε, mii sì n-lyí mε. Ka Laban si jwo: «Mpe pu nyε mu á ke, pu jwo sá.»

³⁴ Ka nàŋi si jwo: «Mii na nyε Ibirayima báarapyi. ³⁵ Kafooni Kile à jwó le mii jùŋufooni'á sèl'e, maa u pyi yaarafoo, u à mpàa ná sikyaa ná nīye kan u á, ná wyérefyin ná sεen, ná báarapyii, nàmbaa bāra cyee na, ná jwəhənyə ná dùfaanya. ³⁶ Mii jùŋufooni cwəŋi Sara nijjyenkwəŋ'á pùnambile si u á. Lire pùnambilin'á, u à u cyeyaayi puni kan.

³⁷ Canŋka, u à jwo mii á na mii u kâa uru jyi na, na Kana kîni i ur'à tèn ke, na mii si ceewe lwó uru jyan'á lire kîni i me, ³⁸ na mii u kàre uru tukanhe na, uru shiinbii yyére, si ceewe cya wani uru jyan'á. ³⁹ Ka mii i u pyi: «Ceeni ká mpyi u jye a jen'a pa ná mii i mà de?» ⁴⁰ Ka u u jwo: «Kafooni Kile jwóméni mii à cù tégii puni i ke, uru yabiliŋi u sí u mēlekeŋi wà le ná mu i, bà mu kuni si mpyi si ntáan, maa ceewe lwó mii tukanhe na ma kan na jyan'á me. ⁴¹ Mu aha shà ceeni náare mii pyenge shiinbil'á, pi mée ká jcyé si u kan mu á, lire tēni i mu kàage tugure sí n-láha mu na.»

⁴² Jye lire e mii à pa yyére nde jcwòoni jwage na, maa jwo: «Kafooni Kile, mii jūŋufooni Ibirayima u Kileni, kampyi mu la jye mii kūsheeni si ntáan, ⁴³ lire tēni i ke, mii sí n-yyére naha nde jcwòoni jwage na, pūcwoni u sí n-pa lwàhe kwó ke, mii aha bú jwo u á: «Na pwàhò, si bya ma lwàhe e.» ⁴⁴ ka u u mii jwò shwò: «Bya, mii sí n-kwò kà kan mu jwàhony'á mú» ke, uru u sí n-pyi mii jūŋufooni jyanj cwoŋi, Kafooni Kile yabiliŋ'á ngemu cyēe ke.»

⁴⁵ Jye mà mii yaha puru jwumpe na, ka Erebeke si nò ná u lùkwoyaage e, fukange na, maa ntíg'a lwàhe kà kwó jcwòoni i. Ka mii u u pyi: «Na pwàhò, si bya.» ⁴⁶ Ka u u ntíl'a lwàhe tìrige na mii u bya, maa jwo na uru sí kà yige ŋkan jwàhony'á. Jye ka mii i bya. Puru jwàhò na, ka u u kà kwó a kan mii jwàhony'á y'a bya. ⁴⁷ Ka mii i u yíbe: «Jofoo pwooro u jye mu ye?» Ka u u jwo: «Nakwòri ná Milika jyanj Betuyeli pwooro u jye mii.» Ka mii i fègewe le u múnaani na, maa kaŋcinŋii le u cyeyi na. ⁴⁸ Lire kàntugo, ka mii i niŋkure sín Kafooni Kile yyahe taan mii jūŋufooni Ibirayima u Kileni, maa u shéere, jaha na ye uru u à kuni niŋcenni le mii taan, maa mii pyi mii à ceewe ta na jūŋufooni jyanj mēe na, u cìmpyiibii shwòhòl'e.

⁴⁹ Kampyi yii la jye si kacenne pyi mii jūŋufooni'á si li cyēe na yii na jye u cìmpyii, lire tēni i, yii lire jwo na á, yii aha nta yii mú si n-jà lire pyi me, yii yire jwo mú, bà mii si mpyi si na takàrege cè me.»

⁵⁰ Jye ka Laban ná Betuyeli si Ibirayima báarapyiŋi jwò shwò: «Nde kan'à fwooro Kafooni e. Wuu si n-jà n-cyé me. ⁵¹ Erebeke u ŋge, u lwó ma a si, u u sà mpyi mu jūŋufooni jyanj cwoŋi, bà Kafooni à li yaa me.» ⁵² Ibirayima báarapyiŋ'á yire lógo ke, ka u u niŋkure sín maa yyahe cyígile, maa Kafooni pēe. ⁵³ Maa pūcyaga yaaya wwû uye jūŋ'i mà kan Erebeke á, wyérefyinwuyo, ná sēenwuyo ná vāanŋya, maa yacēŋye mú kan pūcwoni yyahawuŋi ná u nuŋ'á. ⁵⁴ Puru jwàhò na, ka u ná u fyèjwàhòshiinbii si lyí maa bya, maa sínni.

Jyèg'à múgo ke, ka Ibirayima báarapyiŋi si jwo Erebeke yyahawuŋi ná u nuŋ'á: «Yii kuni yaha, mii sí nūru na jūŋufooni yyére.» ⁵⁵ Ka pi i jwo: «Pūcwoni yaha u tère nimbilere pyi ná wuu e, canmpyaa ke fiige. Cyire ká ntòro, yii raa si ná u e.» ⁵⁶ Ka nàŋi si jwo: «Kafooni à mii kuni táan mà kwò, yii àha nūru na cù n-yaha me. Yii na yaha s'a ŋkēge na jūŋufooni yyére.» ⁵⁷ Ka Erebeke shiinbii si jwo: «Jye wuu pūcwoni yyere, wuu u u yíbe.» ⁵⁸ Ka pi i u yyer'a yíbe: «Mu la jye si ŋkàre ná ŋge nàŋi i nume la?» Ka u u jwo: «Mii kēge.»

⁵⁹ Lire pyiŋkanni na, pi à pi cìmpworocwoŋi Erebeke yaha a kàre ná Ibirayima báarapyiŋi ná u fyèjwàhòshiinbil'e. Báarapyicwoŋi u mpyi a Erebeke byé ke, uru mú a kàre ná pi e. ⁶⁰ Mà jwo pi kuni lwó ke, pi à jwó le Erebeke á maa jwo «Wuu cìmpworocwoŋi,

Kile u pyi niŋyahajyahamii kan ma á,

Kile u pi yaha pi jà pi zàmpēenbii na.» ⁶¹ Ka Erebeke ná u báarapyicyeebii si yír'a kàr'a sà dūgo jwàhonyi jūŋ'i, maa ntaha nàŋi fye e.

amuni pi à kàre ná Erebeke e.

⁶² Lir'á ta Ishaka á yíri Lakyayi Ōroyi lùbiliŋi cyage e maa mpa ntēen Nēgevi síwage kànmpañke na. ⁶³ Canŋka yàkoŋò, Ishaka à fwoor'a kàr'a sà a uye jaare

sige e, marii funŋke caa. U à ta u nùŋke yîrige si wíi ke, ka u u n̄wəhənyi nya yi i ma. ⁶⁴ Tèni i Erebeke nimpaŋ'à nùŋke yîrig'a Ishaka nya ke, ka u u ntîge n̄wəhəŋke nuŋ'i. ⁶⁵ Maa jwo Ibirayima báarapyiŋ'á: «Nàŋi ŋgire u na wuu bêni amε sige e ye?» Ka u u jwo: «Mii nùŋufooŋi Ishaka wi.» Erebeke á yire lógo ke, ka u u u v̄aann̄ke kà t̄eg'a yyahe tò. ⁶⁶ Nyε ka nàŋi si karigii toroŋkanni yyaha jwo Ishaka á.

⁶⁷ Nyε ka Ishaka si ŋkàr'a sà Erebeke yaha u nuŋi Sara bage e, maa u pyi u cwo, maa u kyaa táan uy'á. Ka lire si Ishaka funŋke níŋe u nuŋi kwùŋi woge na.

25

Ibirayima canmpyaagii sanŋkii toroŋkanni.

¹ Nyε n̄cyii karigii puni kàntugo, ka *Ibirayima si ceen̄i wabere lèŋe, uru mege na mpyi Ketura. ² Pùnampyire u à si Ibirayima á ke, tire meyi yi nyε n̄je: Zimiran, ná Yokishan, ná Medan, ná Madiyan ná Yishibaki, ná Shukya. ³ Yokishan mú à pùnampyire shuunni si: Sheba ná Dedan. Uru u t̄uluyi yi nyε Ashuri shiinbii ná Letushi shiinbii ná Lemi shiinbii. ⁴ Madiyan u pùnampyire ti mpyi Efa, ná Eferi, ná Kyanəki, ná Abida, ná Elida. Nyε pire pun'á pyi Ketura pyibii ná u nampyire.

⁵ Nyε Ibirayima á u kəage puni kan Ishaka á ⁶ N̄ka mà jwo u kwù ke, u à bùnyε pyi cyeebii sanmpii pyibil'á maa pi t̄ugo can̄a fworompe k̄irigil'e mà laage t̄əon u jyaŋi Ishaka na.

⁷ Nyε Ibirayima sh̄ŋi canmpyaagil'á pyi yyee ŋkuu ná beetaanre ná ke ná kaŋkuro. ⁸ U à lye fo mà lyege la kwò. Puru n̄wəhə na, u à kwù maa sà bâra u tulyeyi na. ⁹⁻¹⁰ Ka u jyaabii mú shuunni, Ishaka ná Sumayila, si u buwuŋi tò Makipela n̄ŋgyige e. Kuru n̄ŋgyige na mpyi Kyiti shiinbii kegege k'e Mamire can̄a fworompe e. Kuru cyage Ibirayima mpyi a shwə Kyiti shin̄i Zokyari jyaŋi Efurəon á. Nyε wani Ibirayima ná u cwon̄i Sara à tò.

¹¹ Ibirayima kwùŋi kàntugo, Kile à jwó le u jyaŋi Ishaka á sèl'e. Ishaka mpyi a t̄əen Lakyayi Ōrəyi l̄ubiliŋi cyage e.

Sumayila t̄uluge

¹² *Ibirayima jyaŋi Sumayila u t̄uluge ku nyε ŋke: *Misira shiinbii pworon̄i Agari, Sara bilicwon̄'á ŋgemu si Ibirayima á ke, ¹³ u pùnampyire meyi yi nyε n̄je mà tàanna ná pi t̄əsiini i: p̄nambilini n̄iŋcyiini mege ku nyε Nebayəti, uru kàntugo Kedari ná Adibeli ná Mibisamu ¹⁴ ná Mishima ná Duma ná Masa ¹⁵ ná Kyadadi ná Tema ná Yeturi ná Nafishi ná Kedima á si.

¹⁶ Sumayila pùnampyire ti nyε tire. Pi meyi yi nyε n̄je mà tàanna ná pi kànyi i. Pi à pyi n̄ŋufee ke ná shuunni mà tàanna ná pi tat̄əen̄nyi i. ¹⁷ Yyee ŋkuu ná beŋjaaga ná ke ná baashuunni Sumayila à pyi maa ŋkwù maa sà bâra u tulyeyi na. ¹⁸ U pyibii mpyi a t̄əen mà lwó Kyavila kànhe na, mà kàre fo Shuri woge na, kuru cyage nyε *Misira k̄ini ŋk̄ere na, mà kàre Asiri k̄ini kànmpañke na; pi à t̄əen wani pi c̄inmpyiibii puni ŋk̄ere na.

Ishaka ŋampii: Ezawu ná Yakuba kani

¹⁹ *Ibirayima jyaŋi Ishaka tan̄jaan̄i u nyε ŋge.

Nyε Ibirayima jya u mpyi Ishaka. ²⁰ Mà Ishaka sh̄ŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Betuyeli pworon̄i Erebeke lèŋe mà pyi u cwo. Erebeke na mpyi Laban c̄əon. Aramu t̄uluge shiin pi mpyi pi pi, Mesopotami k̄ini i. ²¹ Ishaka cwon̄i Erebeke na mpyi cijiriŋe, ka u u Kafoon̄i Kile náare u na, ka Kile si u n̄aarage shwə, ka u u yyere ŋamii laa na. ²² Yacen'á pa lye ke, ka pyibii si wá na piye

fuuli nufooni funŋke e, ka u u jwo: «Kampyi amε li nyε, tá nùŋɔ saha na nyε mii u kwôro shì na bε?» Maa ŋkàr'a sà Kafooni Kile yíbe. ²³ Ka Kafooni Kile si jwo: «Sùpyishi shuunni u nyε mu funŋke e, mu aha pi si, pi si n-bê ninŋin na mε, pi sí n-láhala. Pi mú shuunni i, wà fànha sí nyaha wà wogo na. Yyahawuŋi sí n-pyi cɔnfooni biliwe.»

²⁴ Nyε Erebeke canzeg'à nɔ, ka u u si ŋamii. ²⁵ Ka pyàŋi ninŋyini si si maa mpyi bòmbeewe, maa mpyi ná shire e, mu à jwo shire yaaga. Ka pi i u mεge le Ezawu. ²⁶ Lire kàntugo, ka cɔnfooni si si, uru nimpaŋ'à yyahafooni nintaani cù, ka pi i uru mεge le *Yakuba*. Pire ŋampil'à si mà Ishaka shìŋi ta yye beetaanre na.

²⁷ Nyε pi à pa yyaha cwo, ka Ezawu si wá na lùuzoge pyi fo mà pa mpyi lùuzupege. Nka Yakuba sí wi ke, uru nùŋke mpyi a jínε, ka uru si ntèn pyenge e. ²⁸ Ezawu kyaa li mpyi a táan Ishaka á, uru cye kurugo u mpyi maha kyaa taa na ŋkyàa. Nka Yakuba kyaa li mpyi a táan Erebeke á.

²⁹⁻³⁰ Canŋka, Yakuba mpyi na jàhii sore, cyire yyaha mpyi a jáaŋa. Ka Ezawu kategewuŋi si yíri sige e mà pa. Maa Yakuba pyi: «Katege naha na ŋko si mii bò, ma jàhigii ninŋyegii cyi kan na á jyjî.» Lire kurugo, Ezawu mεg'a le Edomu (kuru mεge jwɔhɔ ku nyε ku yyah'à jáaŋa.) ³¹ Ka Yakuba si jwo: «Mu aha jɛn'a ma lyεge tɔnŋi fáa mii á jàhigii na fɔlɔ, lire e mii sí cyi kan mu á.» ³² Ka Ezawu si jwo: «Ei! Katege na ŋko si mii bò, naha lyεge tɔnŋi sí jwɔ mii á yε?» ³³ Ka Yakuba si jwo: «Kâa na jyii na» ka Ezawu si ŋkâa, maa u lyεge tɔnŋi fáa Yakuba á jàhigii na. ³⁴ Ka Yakuba si nta a jàhigii cyi ná bwuuruŋi wà kan u á. Ka u u yire lyî maa bya, maa yîr'a tɔro.

Lire pyinŋanni na, Ezawu à u lyεge njini faha.

26

Ishaka ná Abimɛlɛki à wwoŋεεge le

¹ Nyε lire kàntugo, ka katege si mpa jyè lire kɔni i. Kuru katege ná *Ibirayima tɔni woge nyε a núr'a pyi ninŋin mε.

Ka Ishaka si yíri mà kàre Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki yyére, Gerari kànhe e. ² Ka Kafooni Kile si uye cyêe Ishaka na, maa yi jwo u á: «Ma hà ŋkàre *Misira kɔni i mà dε! Kɔni mii sí n-cyêe mu na ke, maa ntèn wani. ³ Tèen naha nde kɔni i. Mii sí n-pyi ná mu i si jwó le mu á, si nde kɔni puni kan mu ná ma tɔlug'á. Lire pyinŋanni na, jwɔmɛni mii à lwó mu tunj Ibirayima á ke, lire sí n-fùŋɔ. ⁴ Mii sí mu tɔluge nyaha, bà wɔrigil'à á nyaha mε, si ŋke cyage puni kan k'á. Ninŋke sùpyishiŋi puni si jwóni ta mu tɔluge cye kurugo, ⁵ naha na ye Ibirayima á mii jwɔmɛni cù, nde mii à jwo u á ke, lire u à pyi, u à mii tɔnnture ná mii *saliyanj kurigii jaara.»

⁶ Nyε ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i. ⁷ Pi n'a mpyi a Ishaka yíbe u cwoni kyaa na, u mpyi maha jwo na uru cɔn wi. U mpyi na fyáge na uru ká jwo uru cwoni wi, pi sí uru bò, naha na yε Erebeke lemε mpyi a jwɔ sèl'e.

⁸ Pi à pa mɔ Gerari i ke, canŋka Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki à wí finetiriŋi i, mà Ishaka ná u cwoni Erebeke nya, pi i bâhare sinŋyan mu à jwo wà ná u cwo, ⁹ ka u u Ishaka yyere maa yi jwo u á: «Nàkaana baa, mu ná ŋge ceenji baharaŋkann'à li cyêe na mu cwoni wi, naha na mu à jwo mii á na mu cɔn u nyε wi yε?» Ka Ishaka si jwo: «Mii à yi jwo naha na yε mii mpyi na fyáge na yii sí mii bò u kurugo.» ¹⁰ Ka Abimɛlɛki si jwo: «Naha kafiile mu à pyi amε yε? L'à kwôro jcyεε, mii shinŋi wà mpyi na sí n-wwò ná mu cwoni i, mu mpyi na

* **25:26** Yakuba mεge jwɔhɔ ku nyε u à nintaani cù, lire nyε mε u à u nàŋwɔhɔ

sí wuu pyi wuu lawwuugo ta.» ¹¹ Maa li jwo a waha u shiinbii pun'á: «Shinŋi ŋgemu ká bwòŋ Ishaka na, lire nyε me u cwonji na ke, urufoo sí n-bò.»

¹² Nyε ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i na faanji pyi. Ka Kile si jwó le u á, ka faanji si ntáan u na sèe sèl'e. ¹³ Ka u cyeyaayi si wá na nyahage, fo u à pa mpyi nàfuufembwòhò. ¹⁴ Yatonjkurujwò shi nijyahaya na mpyi u á, ná báarapyii nijyahamii. Ka u nyipεenni si jyè Filisiti shiinbil'e. ¹⁵ Lire e, u tunji Ibirayima báarapyiibil'à bèenŋe maha bèenŋe tũgo u tũnji i ke, ka pi i yire puni tò.

¹⁶ Puru jwòhò na, ka Abimεlεki si jwo Ishaka á: «Ta sì, maa yĩri wuu taan, jaha na ye mu à fànha tò wuu na. ¹⁷ Ka Ishaka si yĩri kuru kànhe e, maa ŋkàre Gerari bafage e. Maa ntèen kuru cyage e.

¹⁸ Nyε bèenŋyi Ishaka tunji Ibirayima mpyi a tũgo, ka Filisiti shiinbii si yi tò Ibirayima kwũŋkwooni kántugo ke, nyε, Ishaka á núr'a yire bèenŋyi pwoore wwù. Mɛyi Ibirayima mpyi a le yi na ke, maa yire mɛyi ninuyi le yi na sahanji.

¹⁹ Nyε canŋka, Ishaka báarapyiibil'à bèenŋke kà tũgo kuru bafage e mà nò lwòhe na. ²⁰ Gerari yatònahabil'à lire nya ke, ka pi i Ishaka wuubii tũn, maa jwo: «Ŋke lwòhe nyε wuu wogo.» Ka Ishaka si kuru bèenŋke mεge le Yogo. ²¹ Ka Ishaka báarapyiibii si núr'a bèenŋke kabεε tũgo, ka pi i núr'a tũn kuru kurugo. Ka Ishaka si kuru cyage mεge le Mbembaanji. ²² Ka pi i yĩri wani, maa sà bèenŋke kabεε tũgo. Sùpya nyε a yogo *kwòŋ pi na kuru kurugo mε. Ka u u kuru mεge le Tafabwòhò maa jwo: «Numε Kafoonji Kile à wuu funŋke jĩŋe maa tafabwòhò kan wuu á, wuu sí n-jà nyaha numε kuru cyage e.»

²³ Puru jwòhò na, ka Ishaka si yĩri kuru cyage e, maa ŋkàre Berisheba kànhe e. ²⁴ U canŋkarege numpilage e, Kafoonji Kile à uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u nyε mu tunji Ibirayima u Kilenji, ma hà raa fyáge mε, jaha na ye mii nyε ná mu i. Mii sí jwó le mu á, si mu tũluge nyaha, mii báarapyinji Ibirayima kurugo.»

²⁵ Ka Ishaka si sáraya tawwũgo yaa kuru cyage e, maa Kafoonji Kile mεge pêe. Maa u vāanŋke bage kwòro wani, ka u báarapyiibii si bèenŋke kà wwù.

²⁶ Canŋka, Abimεlεki ná u ceevoonji Ahusati ná u kàshikwònbii nũŋufoonji Pikòli à yĩri Gerari i mà kàre Ishaka yyé. ²⁷ Ka Ishaka si pi pyi: «Naha kurugo yii à pa mii yyé sahanji mà li ta mii kyal'à pεn yii á, yii mú s'a mii kòr'a yĩrige yii cyage e ye?» ²⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à li nya na Kafoonji Kile nyε ná mu i, lire kurugo wuu à pa mu yyé, wuu u mpa ŋkâa, wuu u wwoŋεεge le wuye shwòhòl'e. ²⁹ Mii la nyε maa ŋkâa, na mu sì kawaa pyi wuu wà na mε, mu à jwo bà wuu nyε wuu nyε a kapii pyi mu na mε, kacεnŋkii kanni wuu à pyi mu na. Wuu à mu yaha a yĩri wuu yyé yyeŋinŋe e. Nyε numε Kafoonji Kile mú à jwó le mu á.»

³⁰ Ka Ishaka si lyimbwoo shwòhò pi á, ka pi i lyi maa bya. ³¹ Kuru canŋke nũmpañja nyεsòge na, ka pi i yĩri maa wwoŋεεge le ná Ishaka e, maa jwòmεε lwó piye shwòhòl'e. Lire jwòhò na, ka Ishaka si kuni kan pi á, ka pi i ŋkàre yyeŋinŋe e.

³² Nyε kuru canŋke yabilinji, Ishaka báarapyiibii mpyi na bèenŋe tũru, maa mpa kuru bèenŋke kyaa jwo Ishaka á na pir'à ku tũg'a nò lwòhe na. ³³ Ka Ishaka si kuru bèenŋke mεge le Sheba*. Lire kurugo, kuru kànhe mεg'a pa le Berisheba. Kuru mεge ku na yĩri fo nijjaa.

Ezawu à Kana kini cyeebii p̄i shuunni lèŋe.

³⁴ Mà Ezawu shĩŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Kyiti tũluge cyeebii p̄i shuunni lèŋe nàmbaga na, Bεri pworonji Yudititi ná Elon pworonji Basimati.

³⁵ Pire cyeebii shuunniŋi kan'à Ishaka ná u cwonji Erebeke lùgigii yĩrige sèl'e.

* **26:33** Sheba mεge jwòhe ku nyε kàaga

⁴⁶ Nye ka Erebeke si ŋkàr'a sà yi jwo Ishaka á na Kyiti shiinbii pworibii Esawu à lèŋe ke, na pire cyeebil'à uru tɛgɛɛ ta fo mà diŋye la wwû uru na. Maa núr'a jwo na *Yakuba mú ká uru ceenji wà lèŋe, lire tɛni i ke, ur'à nyii yige kwùŋi kurugo mà tɔro lire na.

28

¹ Ka Ishaka si *Yakuba yyere maa jwó le u á, maa u pyi: «Ma hà ŋkwò ma cwɔŋi lwó *Kana kɔni pùceepyire e mà dɛ! ² Ta sɔ fo Mesopotami kɔni i, ma nuŋi tuŋi Betuyeli yyére, maa sà ma nuŋi yyahafoonji Laban pwɔrɔŋi wà lwó a pyi ma cwo kuru cyage e. ³ Kile Siŋi Punifoo u jwó le ma á, u u pyii niŋyahamii kan ma á, u ma pyi tɔlubwɔhɔ tu. ⁴ Jwóni Kile à le *Ibirayima á ke, u u uru fiige le mu ná ma tɔlug'á, kɔni i mu à tɛn nàmpɔnnte e, ná l'à kan Ibirayima á ke, bà mu si mpyi si lire ta mɛ.»

⁵ Lire e, Ishaka á Yakuba yaha a kàre Mesopotami kɔni i, Aramu shinŋi Betuyeli jyanji Laban yyére. Laban sí u mpyi Yakuba ná Ezawu nuŋi Erebeke yyahafoonji.

Ezawu à ceenji wabɛɛ lèŋe nàmbaga na.

⁶ Nye Ezawu à pa li nya na Ishaka á jwó le *Yakuba á, maa u pyi u sà u cwɔŋi lwó Mesopotami kɔni i ke, maa li nya mú na u à jwó le u á, maa yi jwo u á na u àha ceewe lwó *Kana shiinbii pùceepyire e mɛ. ⁷ Maa li nya mú na Yakuba á u tuŋi ná u nuŋi jwɔmɛɛni cù, maa ŋkàre Mesopotami kɔni i ke, ⁸ lire e Ezawu à cè na Kana pùcyaabil'à pɛn u tuŋi Ishaka á. ⁹ U à li nya amuni ke, ka u u yîr'a kàre *Ibirayima jyanji Sumayila yyére, maa u pwɔrɔŋi wà lwó nàmbaga na, mà bàra u cyeebii na. Uru pùcwɔŋi mɛge na mpyi Makyalati, u muŋcwɔŋi mɛge sí nyɛ Nebayɔti.

Yakuba ŋɔge

¹⁰ Nye *Yakuba á yîri Berisheba kànhe e na ŋkèɛge Kyaran kànhe e. ¹¹ U niŋkàriŋ'à sà nɔ cyage k'e, numpilag'à wwò ke, ka u u shwɔn wani, maa kafaage kà lwó a pyi jùntahaga, maa sínni.

¹² U à ŋɔɔ, mà katannɔŋcyiin nya l'à sɔn jɔŋke na, fo niŋyini na, ka *Kile mèlɛkɛɛbii si wá na dùru, marii ntíre li na. ¹³ Kafoonji Kile yabilini mpyi a yyere Yakuba taan, maa yi jwo u á: «Mii u nyɛ Kafoonji Kile, mu tulyage *Ibirayima ná mu tuŋi Ishaka u Kilenji. Cyage e mu à sínni amɛ ke, mii sí kuru cyage kan mu ná ma tɔlug'á. ¹⁴ Mu tɔluge sí nyaha jɔŋke nticyɛnŋi fiige. Mu sí n-pili canŋafyinmpe ná canŋacwumpe e, si mpili suumɔkulo ná wòrokul'e. Niŋke supyishini puni sí jwó ta mu ná ma pyɛnge shiinbii cye kurugo. ¹⁵ Ma niŋgyiini táan maa lógo, mii sí n-pyi ná mu i ma tashèyi puni i, s'a mu kàanmucaa, si nùru ná mu i nde kɔni i sahanji. Mii sí n-sii mu yyaha maye niŋkin mɛ, jwɔmɛɛ maha jwɔmɛɛ mii à lwó mu á ke, mii sí cyire puni fùŋŋɔ.»

¹⁶ Puru jwɔhɔ na, ka Yakuba si jɔcêl'a jɛ, maa jwo: «Nàkaana baa, Kafoonji na nyɛ ŋke cyage e, mii sí nyɛ a mpyi a li cè mɛ.» ¹⁷ Ka u fyagarawuŋi si jwo: «Ŋke cyage nyɛ fyagara cyaga dɛ! Numɛ mii à cè na Kile pyɛnge ná niŋyini tajyige ku nyɛ naha.»

¹⁸ Nye u à yîri kuru nyɛɔɔge na ke, kafaage u mpyi a tɛg'a u jùŋke taha ke, maa kuru yîrig'a yyéŋe mà pyi funjɔcwogoyaaga, maa sinmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. ¹⁹ Maa kuru cyage mɛge le Beteli, (kuru jwɔhɔ ku nyɛ Kile pyɛnge) mà li ta tècyiini i, kuru cyage mɛge na mpyi Luzi.

²⁰⁻²¹ Ka Yakuba si jwɔfaaga fáa Kile á maa jwo: «Kafoonji Kile, mu aha jɛn'a mii tɛge, maa mii shwɔ kawagigii na, nde jani i, maa yalyîre ná vɔanpyi nindeyi kan mii á, maa mii pyi mii à núr'a pa yyɛniŋke e na tupyɛnge e, maa

mpyi mii u Kilenji*, ²² lire ká mpyi, ŋke kafaage mii à yyéεε ame, mà pyi funɔwogoyaaga ke, kuru cyage ku sí n-pyi Kile pyεnge. Mii aha yaaga maha yaage ta ke, mii sí kuru yáhaŋi wwû ŋkan mu, Kile á.»

29

Yakuba à Leya ná Araseli lèŋε mà pyi u cyee

¹ Lire kántugo, ka *Yakuba si kuni lwó a kàre canɔafyinmpe kiringii kànmpañke na. ² Mà u niŋkàriŋi yaha, u à sà nò bèεŋŋke kà na sige funŋke e. Mpàkuruyo taanre ná sikyaa mpyi a sínni sínni ku ɔwɔge na. Yatɔre tabyage ku mpyi ku ki, kuru bèεŋŋke ɔwɔge mpyi maha ntùni ná kafaabwɔh'e. ³ Yatɔre puni n'a mpyi a pa bínni, pi mpyi maha kuru kafaage kùuŋkul'a láha bèεŋŋke ɔwɔge na maa ti kan t'a bya, maa ŋkwò maa kuru fáage tég'a ku ɔwɔ tò. ⁴ Ka Yakuba si pire yatonahabii yíbe: «Mii cìnmpyiibii, taa yii à yíri ke?» Ka pi i u pyi: «Wuu à yíri Kyaran kànhe e.» ⁵ Ka u u jwo: «Ta yii à Nakwəri jambilini, Laban cè bε?» ka pi i jwo: «Ɔɔn.» ⁶ Ka u u jwo: «U à cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, u à cùuŋɔ, u pworonji Araseli nimpaŋi u ŋge ná mpàabil'e.»

⁷ Nyε ka Yakuba si jwo yatonahabil'á: «Yatɔre tèebínini sàha nò mà de! Yii nyε a cè na canŋke saha a ɔyaha mà? Yii yatɔre yaha ti i bya, lire kántugo yii sà a ti nàha.» ⁸ Ka yatonahabii si jwo: «Ná yatɔre puni nyε a bín'a kwò mε, wuu nyε na lire pyi mε. T'aha bín'a kwò, wuu maha nta a kafaage láha bèεŋŋke ɔwɔge na, maa ti kan t'a bya.»

⁹ Mà Yakuba yaha u u yu ná pi e, ka Araseli si nò wani ná u tuŋi yatɔre e. Uru u mpyi na ti nàha. ¹⁰ Tèni i Yakuba à u yalwoŋi Laban pworonji Araseli ɔya ná yatɔre e ke, ka u u ŋkàr'a sà kafaage láha bèεŋŋke ɔwɔge na, maa ti kan t'a bya. ¹¹ Maa Araseli púr'a cù maa u yal'a shéere sèl'e, ka u ɔyaŋi funntange si ɔyilwòhe pyi ku u ntíri u ɔyiigil'e. ¹² Maa jwo Araseli á na u tuŋi cìnmpworo u nyε ure, na uru na nyε Erebeke jya. Ka Araseli si fê a kàre pyεnge maa sà yi jwo u tuŋ'á. ¹³ Tèni i Laban à u cɔɔnŋi ɔyaŋi Yakuba kyaa lógo ke, ka u u fê a kàre u fye e, maa sà u púr'a cù, maa u shéere, maa ŋkàre ná u e pyεnge. Kyaa maha kyaa l'à pyi ke, ka Yakuba si cyire puni jwo u á. ¹⁴ Laban à yire lógo ke, ka u u jwo: «Mà sèŋi jwo, mii ná mu na nyε cìnmpyii. Ka Yakuba si ŋkwôro na báaraŋi pyi Laban yyére mà nò yiŋε niŋkin na.

¹⁵ Nyε ka Laban si jwo u á canŋka: «Mii sùpya u nyε mu, ŋka lire ná li wuuni mu i, mu nyε a yaa mu u a báare mii á mana mε. Ma sàraŋi jwo na á, s'a uru kaan ma á.»

¹⁶ Nyε lir'à ta pworii shuunni na nyε Laban á. Niŋjyeni mεge mpyi Leya, nimbileni woge sí nyε Araseli. ¹⁷ Leya lemε mpyi a ɔwɔ mà Araseli kwò mε. ¹⁸ Ka Araseli kyaa si ntáan Yakuba á. Ka u u jwo Laban á: «Mii sí báaraŋi pyi yyee baashuunni i mu pworonji nimbileni, Araseli kurugo.» ¹⁹ Ka Laban si jwo: «Mii u u kan mu á, lir'à pwórɔ mii u u kan waber'á. Tèen naha ná mii i.» ²⁰ amuni Yakuba à kwôro Laban yyére, maa báaraŋi pyi yyee baashuunni Araseli kurugo. Bà Araseli kyal'à táan Yakuba á sèl'e mε, ɔcyii yyeeegii baashuunniŋ'à pyi u á canmpyaa fiige.

²¹ Cyire yyeeegil'à tòro ke, ka Yakuba si jwo Laban á: «Na cwonji kan na á, tèn'à fúnŋɔ. Mii la nyε si u lèŋε numε.» ²² Ka Laban si kuru cyage sùpyire puni bínni, maa katáan nimbwoo pyi.

²³ Nyε kuru canŋke numpilage e, ka Laban si u pworonji Leya lwó a kàre Yakuba yyére. Ka Yakuba sí shwòn ná u e kuru numpilage e. ²⁴ Laban mpyi a u báaraŋi pyi wà kan Leya á, uru mεge mpyi Zilipa.

* 28:20-21 maa mpyi mii u Kilenji: JWUŊKANNI LABÈRE: lire ká mpyi, Kafoonji sí n-pyi mii Kilenji

²⁵ Nyèg'à pa múgo ke, ka Yakuba si li ta na Araseli bà me, nka Leya wi. Maa jwo Laban á: «Naha mu à pyi ná mii i amε ye?» Lire tēni i ke, Araseli kurugo bà mii à báaraŋi pyi mu á mà? Naha na mu à mii najwəhəɔ ye?» ²⁶ Ka Laban si jwo u á: «Mà tàanna ná wuu tēnni i, cəonfoonji nyε na jà a kan nàmbage e muɲcwofoonji yyaha na me. ²⁷ Cikwənnre cibilaage sanŋke pyi ná Leya e. K'aha nkwò, wuu sí cəonfoonji kan mu á mú, maa núr'a yyee baashuunniŋi wabere báara pyi mii á.» ²⁸ Ka Yakuba si kuru cibilaage sanŋke pyi ná Leya e, ka Laban si u pworonji Araseli kan u á. ²⁹ Laban mpyi a u báarapyipucwonji wà kan Araseli á, uru mege mpyi Bila.

³⁰ Nyε ka Yakuba si shwòn ná Araseli e mú. Ka u kyaa si ntáan u á mà tòro Leya na. Ka Yakuba si núr'a báaraŋi pyi Laban á sahanŋi fo yyee baashuunni.

Yakuba pyìibii kani

³¹ Ka Kafoonji Kile si li nya na Leya kyaa nyε a táan *Yakuba á me, ka u u sege táan u na. Maa sege pen Araseli na. ³² Ka Leya si yyére maa si pùnambile, maa li mege le Uruben: «Kafoonji Kile à mii nàvunŋke nya, numε mii kyaa sí n-táan na poon'á*.»

³³ Ka u u núr'a yyére, maa si pùnambile, maa jwo: «Kafoonji Kile à lógo na mii kyaa nyε a táan na poon'á me, lire kurugo u à nde pùnambilini kan mii á mú.» Maa li mege le Simiyon†.

³⁴ Ka Leya si núr'a yyére maa si pùnambile, maa jwo: «Numε kəni, mii poonji sí mii mâra, naha na ye mii à pùnampyire taanre si u á.» Maa li mege le Levi‡.

³⁵ Ka u u núr'a yyére, maa pùnambile sicyεrewu si, maa jwo: «Numε, mii sí Kafoonji kêe.» Lire kurugo, u à lire mege le *Zhuda§. Lire kàntugo, ka u sege si yyére mà tère pyi.

30

¹ Nyε Araseli à pa li nya na uru sàha nkwò a pyà ta *Yakuba á me, ka u muɲcwonji yiɲcyεge si jyè u e. Ka u u jwo Yakuba á: «Pyìibii pìi kan mii á mú. Fo lire bà me, mii sí n-kwù.» ² Ka Yakuba lùuni si yîri Araseli taan, maa jwo: «Lire tēni i ke, mii u nyε Kile la? Kile bà u à mu sige pyìsini na mà?» ³ Ka Araseli si jwo: «Mii báarapyipucwonji Bila u nge, u lwó a pyi ma cwo, bà u si mpyi si pyi ta mii á me. Lire ká mpyi, pire pyìibii sí n-pyi mii wuu.» ⁴ Lire pyinŋanni na, Araseli à u báarapyipucwonji Bila kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

Ka Yakuba si u lènε. ⁵ Ka Bila si mpa laa ta, maa pùnambile si Yakuba á. ⁶ Ka Araseli si jwo: «Kile à mii tànga kan. Nde mii à jwo u á ke, u à lire lógo, maa pùnambile kan mii á. Lire kurugo, Araseli à li mege le Dan*.

⁷ Ka Araseli báarapyipucwonji Bila si núr'a laa lwó maa pùnambile shənwuu si Yakuba á. ⁸ Ka Araseli si jwo: «Sēnŋi na, mii à zhìŋi le ná na muɲcwonji i, maa jà u na.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Nefitali†.

⁹ Nyε Leya à pa li nya na uru seg'à *kwòn mà tère pyi ke, ka u u u báarapyipucwonji Zilipa kan Yakuba á, u à pyi u cwo.

¹⁰ Ka Zilipa si laa lwó, maa pùnambile si Yakuba á. ¹¹ Ka Leya si jwo: «Mii nùŋk'à táan de!» Lire kurugo, u à li mege le Gadi‡.

* **29:32** Uruben mege nwohe ku nyε «Pùnambile li nde», lire nyε me «U à mii nàvunŋke nya.» † **29:33** Simiyon nwohe ku nyε U à lógo ‡ **29:34** Levi nwohe ku nyε U à mii mâra § **29:35** Zhuda nwohe ku nyε U à kêe * **30:6** Dan mege nwohe ku nyε U à mii tànga kan † **30:8** Nefitali nwohe ku nyε «Mii à jà» ‡ **30:11** Gadi nwohe ku nyε nùntanga

¹² Ka Zilipa si núr'a pùnambile si Yakuba á. ¹³ Ka Leya si jwo: «Ei! funntange kyaa li nyε nde de! Cyeebii sí n-jwo na mii wuun'à jwɔ.» Maa lire pùnambilini mege le Asheri§

¹⁴ Nyε canŋka, sùmakwɔŋgii tɛni i, Uruben à fwor'a kàr'a sà mandaragɔri cige* kà nya kεrege e. Ka u u kuru cige fwuugii cyi tũgo a pa ŋkan u nuŋi Leya á. Ka Araseli si jwo Leya á: «Na pwɔhɔ, maa ma jyaŋi mandaragɔri cige fwuugii cyi kan na á.» ¹⁵ Ka Leya si jwo: «Na naha? Mu à mii poonji shwɔ mii na, lire nyε a mu funŋke níŋe me, fo mu sàha na ŋko mii u na jyaŋi fwuugii kan mu á si ntaha lire na kε?» Ka Araseli si jwo: «Nyε kampyi lire li, u sí n-pa niŋjaa numpilage pyi ná mu i. Lire sí n-pyi mu jyaŋi fwuugii cyaga.» Ka Leya si nyε.

¹⁶ Nyε yàkonke Yakuba niŋjĩriŋi kεrege e, ka Leya si ŋkàr'a sà u nũŋɔ bɛ, maa yi jwo u á: «Mu sí n-shwɔn mii yyére niŋjaa. Mii à na jyaŋi fwuugii tɛg'a mu fáa Araseli á niŋjaa kàzhwɔnni meε na.» Ka Yakuba si ŋkàr'a sà shwɔn Leya yyére kuru canŋke numpilage e. ¹⁷ Ka Kile si Leya ŋaarage shwɔ. Ka u u laa lwó maa pùnambilini kanjurowuuni si Yakuba á. ¹⁸ Maa jwo: «Mii à na báarapyipucwoŋi kan na poon'á ke, lire sàraŋi Kile à kan mii á amε.» Lire kurugo, u à lire pùnambilini mege le Isakari†.

¹⁹ Ka u u núr'a pa laa lwó maa pùnambilini baaniwuuni si Yakuba á. ²⁰ Maa jwo: «Kile à bùnyεbwɔhɔ pyi mii á. Numε, mii poonji sí mii le njire e, naha na ye mii à pùnampyire baani si u á.» Ka u u lire pùnambilini mege le Zabulɔn‡.

²¹ Lire kàntugo, ka u u pùceebile si, maa lire mege le Dina.

²² Nyε ka Kile si funŋɔ cwo Araseli na, maa u ŋaariyi shwɔ, ka u sege si jwɔ cù. ²³ Ka u u laa lwó maa si pùnambile. Maa jwo: «Kile à silege láha mii na numε.» ²⁴ Maa lire pùnambile mege le Yusufu. Maa jwo: «Kile u pùnambilini labεre bâra nde na mii á§.»

Yakuba á pa mpyi yaarafoo

²⁵ Nyε Yusufu siŋkwooni kàntugo Araseli á, ka *Yakuba si jwo canŋka Laban á: «Kuni kan na á, mii sí nùru n-kàre na tupyεnge e. ²⁶ Na cyeebii ná na pyiibii kan na á, pire kurugo mii à báaraŋi pyi mu á. Pi kan na á, mii kεrege na tupyεnge e. Nde mii à pyi mu á ke, mu yabilin'á li cè.» ²⁷ Ka Laban si u pyi: «Kampyi mii kyal'à táan mu á, mii la nyε maa ntɛen naha. Naha kurugo ye mii à cεere pyi mà li nya na Kafoonji Kile à jwó le mii á mu cye kurugo. ²⁸ Mu sàraŋi nyε yaage ŋkemu ke, kuru jwo na á, si kuru kan ma á.» ²⁹ Ka Yakuba si jwo: «Báarenkanni na mii à báara mu á, ná nyahaŋkanni na mu yatɔɔr'à nyaha mii cye e ke, mu à li cè. ³⁰ Yatɔɔre nimpigire ti mpyi mu á, mà mii ta mii sàha mpa me, tir'à pũgo a pyi kurumbwɔhɔ. Kafoonji Kile à jwó le mu á mii cye kurugo. Numε, mà mii yaha naha, tɛni ndire mii sí n-ta si mbáare na pyεnge shiinbil'á ye?»

³¹ Ka Laban si jwo: «Naha mu la nyε mii u kan mu á ma sàraŋi ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii nyε a tĩge yaage kabεre kurugo me, nje mii sí n-jwo mu á ke, mu aha ntɛen yire taan, mii sí nùru raa mu yatɔɔre naha. ³² Nyε niŋjaa, mii sí n-nyè mu yatɔɔre shwɔhɔl'e si ti wíi niŋkin niŋkin. Mpàabii puni pi nyε pi nyε a fĩniŋe me, ná sikaabii puni pi à jéŋe ke, pire pi sí n-pyi mii sàraŋi. ³³ Mu aha mpa mii yatɔɔre kàanmucya canŋke ŋkemu i ke, kampyi mii à tíi, mu sí n-cè. Mu aha bú mpa sika maha sika ta ti shwɔhɔl'e ŋgemu u nyε u nyε a jéŋe me, lire nyε me mpà maha mpà u à fĩniŋe ke, mu kú n-cè n-jwo na mii à uru yù.

§ 30:13 Asheri jwɔhe ku nyε funntange. * 30:14 Tire sùpyire mpyi na sɔnŋi na kuru cige fwuugii na nyε pyitawyerε † 30:18 Isakari jwɔhe ku nyε sàra wi ‡ 30:20 Zabulɔn jwɔhe ku nyε bùnyε, lire nyε me njire § 30:24 Yusufu jwɔhe ku nyε «U à wà bâra

³⁴ Nye ka Laban si jwo: «Bà mu à yi jwo me, wuu yi pyi amuni.» ³⁵ Nka kuru canŋke yabilinji i, Laban à yîri maa sikaabii ninjèŋebii, ná mpàabii ninjwòobii cwànr'a yaha piye kanni na, ³⁶ maa pire kan u pyibil'á pi sà a pire nâha cyage kabɛr'e, bà pi laage si mpyi si ntɔɔn Yakuba na me. Canmpyaa taanre nara pi à pyi, maa nɔ kuru cyage e. Ka Yakuba si ŋkwôro na Laban yatɔɔre sannte nâha.

³⁷ Nye ka Yakuba si kabiipuruyo *kwàn, pepiliye cige na, ná amandiye cige na, ná pilatani cige na. Maa cyire kàbigigii kwooyi nimpuruyi yà lálhala lálhala maa yire tafyinyi yige yig'a yaha. ³⁸ Maa cyi le le yatɔɔre yabyayi i, bà yatɔɔre si mpyi t'aha a ma tabyage e ti raa cyi naa me.

Nye yatɔɔre tiye tèekàrɔŋ'à nɔ ke, ³⁹ ka ti i wá na tiye dùru tabyage e, marii cyire kàbigigii naa, ka li i mpyi amuni, yatɔɔr'à pa a sini ke, ka ti pyire si jéŋe.

⁴⁰ Yakuba mpyi a mpàneebii cwànr'a yaha piye kanni na. Mpàpeebii n'a mpyi na ŋkor'a pi dùru tɛni ndemu i ke, u mpyi maha pi yaha pi i Laban yatɔɔre ninjèŋere ná ninjwòore naa, bà pi si mpyi pi aha si, pi pyibii si jéŋe me. Amuni Yakuba á pyi maa yatɔɔrɔ ninyahara ta, maa ti yaha tiye kanni na. ⁴¹ Mà bàra lire na, yatɔɔre sèewoore n'a mpyi na ŋkòr'a tiye dùru tabyage e, Yakuba mpyi maha cyire kàbigigii nɛmpe wogigii le lùbyayaayi i, ti i naa. ⁴² Nka ninjcwɔgɔre n'a mpyi na ma tabyage e, u mpyi maha jɛn'a kàbigigii le lwɔhe e me. Nye lire pyinŋkanni na, mpàpyire ná sikapyire ninjcwɔgɔr'à pyi Laban woro, ka nintubuunte si mpyi Yakuba woro.

⁴³ Nye amuni Yakuba à pa mpyi nàfuufeembwɔhɔ, u à sikyaa ná mpàa ninjahamii ta. Báarapyicyee ná báarapyinambaa na mpyi u á, ná jwóhɔnyí ná dùfaanya.

31

Yakuba vèŋi kani

¹ Nye l'à pa nɔ cyage k'e, fo Laban pyibil'à jwo na: «*Yakuba à wuu tunji cyeyaayi puni lwó a pyi u wuyo. Lire pyinŋkanni na, u à uye pyi yaarafoo.» Ka puru jwumpe si nɔ Yakuba na. ² Ka Yakuba mú si li nya na yyetange ku mpyi Laban á mà yyaha tíi ná ur'e ke, na u sàha nyɛ ná kur'e me.

³ Nye canŋka Kafoonji Kile à jwo Yakuba á: «Núru ma tupyenge e, cyage e mu à si ke. Mii sí n-pyi ná mu i.» ⁴ Pur'à jwo ke, ka Yakuba si ntɛɛn u yatɔɔre cyage e sige e, maa wà tun u à Araseli ná Leya yyere. ⁵ Pi à pa ke, ka u u yi jwo pi á: «Mii à li nya yii tunji yyahe e, cùŋkanni na u mpyi a fyânha a mii cù ke, u sàha nyɛ amuni ná mii i me. Nka mii tunji u Kilenji à kwôro ná mii i. ⁶ Yii yabilimpil'à cè na mii à báare yii tunj'á ná na fànhe puni i. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, yii tunj'à mii nanwɔhɔrɔ, maa mii sàranji kɛɛnŋe fo tooyo ke. Nka Kile nyɛ a jɛɛ u kapii pyi mii na me. ⁸ U n'a mpyi a jwo na mii sàranji u sí n-pyi yatɔɔre t'à jéŋe sèe sèl'e ke, ti puni pyibii mpyi maha jéŋe sèl'e. Nye u n'a mpyi a núr'a yi kɛɛnŋe, maa jwo mii sàranji u sí n-pyi ntemu ti nyɛ ti nyɛ a jéŋe sèe sèl'e me, yatɔɔre pyire puni mpyi maha sini amuni. ⁹ Kile u à yii tunji yatɔɔre shwɔ u na mà kan mii á. ¹⁰ Naha kurugo ye tɛni i yatɔɔre mpyi na tiye dùru ke, mii à ŋɔɔgɔ ŋɔɔ, mà li nya sikaperigii cyi mpyi na sikacyeebii dùru ke, cyire pun'á jéŋe. ¹¹ Lire tɛni i, Kile Melɛkɛŋi à mii yyere ŋɔɔge e: «Yakuba» ka mii i shwɔ. ¹² Ka u u jwo: «Ma yyahe yîrige maa wíi: Sikaperigii cyi wá na dùru sikacyeebii na ke, cyire pun'á jéŋe jéŋe.» Maa jwo: «Mii à lire pyi, naha na ye jcyii puni Laban à pyi mu na ke, mii à cyire nya. ¹³ Kilenji u à uye cyêe mu na Beteli i ke, mii u nyɛ ure. Kuru cyage e, mu à sɛmpe wu kafaage na, maa ku pyi funjcwoyaaga, maa jwɔ fáa mii, Kile á. Nye numɛ yîr'a fwororo nde kini i maraa si ma tasege e.»

si ke, pire puni nyii wuubii pi à si. Canja ninjin mii nye a mu mpàpoonji wà bò a kyà me. ³⁹ Nanjyaaga n'a mpyi a mu yatooge kà cù, mii mpyi maha ntèenn'a yi jwo mu á me, mii yabilinji mpyi maha kuru faare cya. Yatooge kà n'a mpyi a yû, l'à pyi canjke e yoo, l'à pyi numpilage e yoo, mu mpyi maha jwo na mii u ku cyage cya. ⁴⁰ Canjke e, kafwuge mpyi maha mii sore, numpilage e, wyeere mpyi maha mii ndiri, fo mii si n-jà ñó me. ⁴¹ Cyii yye bejjaaga u nye ñge, mii nye mu pyenge e. Mii à báara mu á yye ke ná sicyeere, mu pworibii mú shuunni kurugo. Puru jwòhò na, mii à yye baani pyi báaranji na sahanji si nta yatooe tà ta. Nka mu à mii sàranji kèenne fo tooyi ke. ⁴² Mii tulyage *Ibirayima u Kilenji, ñgemu yyaha fyagare e mii tunji Ishaka na ñaare ke, kàmpyi uru Kilenji mpyi ná mii i me, mu mpyi na sí mii cyengayi wunji yaha, mii u kàre. Kile à mii kanhare ná mii báaranji nya, lire kurugo u à tange kan mii á tanjaa mu ñooge e.

Laban ná Yakuba à wwoñeenge le

⁴³ Nye ka Laban si *Yakuba jwò shwò: «Mii pyi pi nye mu cyebii, pi pyibii mú na nye mii pyi. Nte yatooe nye mii woro, yaaga maha yaaga na mu nyii nya ke, yire puni nye mii wuyo. Naha mii sí n-jà n-pyi na pworibii ná pi pyibil'á ninjaa ye?» ⁴⁴ Maa núr'a jwo Yakuba á: «Wuu wwoñeenge le, wuu u yaaga yaa mu à jwo shéere wuu ná wuye shwòhòl'e, bà kuru si mpyi s'a wuu funño cwo tèrigii puni i me.»

⁴⁵ Ka Yakuba si kafaage kà lwó a yyéne mà pyi funjcwogoyaaga, ⁴⁶ maa jwo u shiinbil'á na pi kafaayi yà bíl'a bínni. Y'à bíl'a bín'a kwò ke, ka pi puni si wwò maa lyi yire kafaayi ñkère na. ⁴⁷ Ka pi i yire kafaayi mege le Shéere. Kuru mege ku nye Laban shéenne e Yegari Sahaduta maa mpyi Yakuba woore e Galeedi.

⁴⁸ Ka Laban si jwo: «Ñke kafaanjanke ku pyi mu à jwo shéere mii ná mu shwòhòl'e ninjaa. Lire kurugo, kuru cyage meg'à le Galeedi.» ⁴⁹ Nka kuru cyage meg'a pa le Mizipa mú, naha na ye Laban à jwo Yakuba á: «Wuu aha mpa mpyi wuu saha nye na wuye ñaa me, Kafoonji Kile u pyi wuu kàanmucyafoo.» ⁵⁰ Ka Laban si jwo Yakuba á sahanji: «Mu aha mii pùceribii cùmò lemè pi, maa cyebii piiberii lwó, sùpya nye wuu shèrefoo mà de! Ta maye kàanmucaa, naha na ye Kile u nye wuu shèrefoo.» ⁵¹ Maa jwo sahanji: «Ñke kafaanjanke wíi, na kafaage mii à yyéne mà pyi funjcwogoyaaga ke, ⁵² yire yi pyi wuu shèrefoo, mii nye a yaa mii u tòro yire kafaayi taan ná funmpege e si ñkàre mu yyéne me, mu mú sí nye a yaa mu u tòro yi taan si mpa mii fye e ná funmpege e me. ⁵³ *Ibirayima u Kilenji ná Nakwòri u kilenji, pire pi pyi wuu yukyaabii.» Ka Yakuba si ñkàa Kile na, uru ñgemu yyahafyagare e u tunji Ishaka na ñaare ke.

⁵⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si yatooge kà pyi sàraga kuru kafaanjanke cyage e. Maa pi pyer'a pa, ka pi i lyi sijcyan maa shwòn wani.

32

Yakuba á bùyè tùugo u yyahafoonji Ezawu á

¹ Kuru canjke nùmpañña nyèsòoge na, Laban à yiri maa pishéere kan u pucerebii ná u ñampyr'á, maa jwò le pi á. Puru jwòhò na, maa núr'a kàre u pyenge. ² Nye ka *Yakuba si ntòro ná ñaani i. Mà u yaha u u ñkèege u à círi ná *Kile mèlekèebii pìl'e. ³ Tèni i u à pi nya ke, ka u u jwo: «Kile tatèenge kà ku nye ñke!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Tateenyi Shuunni.

⁴ Lire kàntugo, ka Yakuba si u shiinbii pìi tun u yyahafoonji Ezawu yyéne Seyiri ñanyi i, Edomu kùluni i. ⁵ Maa yi jwo pi á na pi sà yi jwo uru ñùñufoonji Ezawu á na u bilinani Yakuba u à pire tun, na uru na mpyi Laban yyéne fo

mà pa nɔ nijjaa na. ⁶ Maa núr'a jwo pi á sahaŋki na pi yi jwo u á na ñiyyi na nyɛ ur'á, mà bâra dùfaanyi na, ná sikyaa ná báarapyinambaa ná báarapyicyee, na ur'á yire nje jwo u ñufoon'á, bà u si mpyi si uru cùmɔ lemɛ jwɔ mɛ.

⁷ Nyɛ ka tũntunpii si ŋkàr'a sà tire tũnture jwo Ezawu á maa núr'a pa yi jwo Yakuba á: «Wuu à shà mu yyahafoonji yyére. Nàmbaa ŋkwuu sicyɛɛre na wá u fye e na mu bêni.» ⁸ Tèni i Yakuba á yire lógo ke, ka u u fyá fo na jcyɛenni. Sùpyire ti mpyi u á ke, ná sikaabii ná mpàabii ná ñiyyi, ná jwɔhɔŋyi, u à yire puni táa mà pyi kuruyɔ shuunni. ⁹ Maa jwo uye funŋ'i: «Ezawu ká bú jcwɔ kurunke kà na, ku sanŋke sí tashwɔgɔ ta.»

¹⁰ Maa Kile jáare maa jwo: «Kafoonji Kile, mii tulyage *Ibirayima ná mii tunji Ishaka u Kilenji, mu à jwo mii á na mii u núru na kɪni i, na tasege e, na mu sí jwɔ mii na. ¹¹ Mu à kacɛnŋii pyi mii á, maa ma jwɔmɛɛfente cyêe mii na, mii u nyɛ mu bilinaŋi ke, mà li ta mii mpyi a yaa ná lire e mɛ. Mii niŋkàriŋi Laban yyére, tèni i mii à Zhurudɛn baŋi jyiile ke, yafyin mpyi mii cye e mɛ, fo kábii kanna. Nka nijjaa, mii à na sùpyire ná na yatɔɔre táa táa kurunyi shuunni. ¹² Mii à mu jáare maa na shwɔ na yyahafoonji Ezawu na, jaha na ye mii na fyáge u aha ŋkwɔ mii ná na cyeebii ná na pyibii bò mɛ. ¹³ Kafoonji Kile, mu yabilinji u à jwo na mu sí jwɔ mii á, si mii tũluge jyaha bà suumpe lwɔhe nticyɛnŋi nyɛ mɛ, fo wà sɪ n-jà ku tɔrɔ mɛ.»

¹⁴ Nyɛ Yakuba á Kile jáara a kwɔ ke, maa shwɔn wani. Maa yà wwù u cyeyaayi i mà tũgo u yyahafoonji Ezawu á mà pyi bũnyɛ. ¹⁵ Sikacyee ŋkwuu shuunni ná sikaperii beŋjaaga ná mpacyee ŋkwuu shuunni ná mpàpee beŋjaaga, ¹⁶ ná jwɔhɔncyee beŋjaaga ná ke ná yi pyi, ná nũcyee beeshuunni ná nũpyahahii ke ná dùfaanncyee beŋjaaga ná dùfaanmpee ke, ¹⁷ maa yire kan u báarapyibii pi màra, pi puni ná pi mɛge yatɔŋkurunɔ. Maa yi jwo pi á: «Yii yaha na yyaha na, yii i laaga le le yatɔŋkuruyi ná yiye shwɔhɔl'e» ¹⁸ Maa yi jwo yatɔŋkurunke niŋcyiige foon'á: «Mii yyahafoonji Ezawu ká bê ná mu i, maa mu yíbe: «Taa mu sɪ ke? Jofoo u báarapyi u nyɛ mu ye? Yatokurunke ku ŋke mu yyaha na ke, jofoo wogo ki ye?» ¹⁹ Maa u jwɔ shwɔ: «Mu bilinaŋi Yakuba woge ki, u ñufoonji Ezawu u bũnyɛ u nyɛ u wi. Uru yabilinji mú sí nyɛ kàntugo na ma. ²⁰ Puru ninumpe Yakuba á jwo yatɔŋkuruyi sanŋyi feebii niŋkin niŋkin á. Maa yi jwo pi á na pi aha jɔíri ná Ezawu i, pi i puru jwumpe ninumpe taha u á. ²¹ Maa núr'a jwo pi á: «Yii yi jwo u á na u bilinaŋi Yakuba sí n-pa kàntugo yyére.» Yakuba mpyi na yu uye funŋ'i: «Yatɔɔre nte mii à yaha a kàre naye yyaha na ke, tire ká ŋkan u á, u funŋke sí jɪŋɛ. Lire e, wuu aha bá wuye jya tèni ndemu i ke, lire kú n-jà u pyi u mii bê ná funntange e.

Yakuba á zhì le ná Kile e

²² Nyɛ *Yakuba á yire bũnyɛyaayi yaha a kàre uye yyaha na ke, ka u yabilinji si ntɛɛn wani kuru canŋke numpilage e. Numpilag'á nɔ cyage e ke, ²³⁻²⁴ ka u u u cyeebii mú shuunniŋi ná u báarapyicyeebii shuunniŋi, ná u pyibii ke ná niŋkinŋi pyi pi à Yabɔki baŋi jyiile ná u cyeyaayi puni i.

²⁵ Puru jwɔhɔ na, maa ntɛɛn uye niŋkin wani, ka nàŋi wà si mpa zhì le ná u e mà nɔ fo jyɛkwɔnge na. ²⁶ Nàŋ'á pa li jya na uru sɪ n-jà Yakuba cyán mɛ, ka u u u bwɔn dìshige na, ka ku u ŋwɔhɔrɔ. ²⁷ Maa jwo Yakuba á: «Na yaha s'a ŋkɛge, jaha na ye jyɛg'á múgo.» Ka Yakuba si jwo: «Ná mu nyɛ a jwɔ le mii á mɛ, mii sɪ mu yaha mu u ŋkàre mà de!» ²⁸ Ka u u jwo: «Di mu mɛge nyɛ ye?» Ka u u jwo: «Yakuba.» ²⁹ Ka nàŋi si jwo: «Mu mɛge saha sɪ n-pyi Yakuba mɛ, ku sí n-pyi *Izirayeli, jaha na ye mu à zhì le ná Kile e, mà bâra lire na, mu à sí ta sùpyire ná *.» ³⁰ Ka Yakuba si u pyi: «Mii na mu jáare, maa ma mɛge jwo na á.»

* **32:29** Izirayeli jwɔhe ku nyɛ Kile u nyɛ na cyi cwɔnre

Ka nàŋi si jwo: «Naha na mu na mii mege yíbili ye?» U à yire jwo ke, maa jwó le Yakuba á. ³¹ Ka Yakuba si kuru cyage mege le Peniyeli†, maa jwo: «Mii yábilinji nyiigil'à Kile nya, lire na li wuuni mú i, mii à kwòro nyii na.»

³² Tèni i Yakuba à yíri Peniyeli i, mà banji *kwònd ke, lir'à canŋa nyiini ta li i fwore. Dìshige njàŋi mpyi a u pyi u u sêgere tajaarege e. ³³ Mà lwó kuru canŋke na, fo mà pa nò ninjaa na, Izirayeli shiinbii nyε na yatòogò dìshige kapaanre tasogoge kyaare kyaa με, naha na ye kuru cyage kapaanre tasogoge e Kile à Yakuba bwònd.

33

Yakuba ná u yyahafoonji Ezawu à piye nùŋò bê

¹ Nyε tènì i *Yakuba à pa nùŋke yírig'a wíi mà Ezawu nya u u u bēni ná nàmbaa ŋkwuu sicyεere ke, ka u u u pyiibii táa Leya ná Araseli, ná báarapyicyeebii shuunninji shwòhòl'e. ² Maa báarapyicyeebii yaha yyaha yyéere ná pi pyiibil'e, maa Leya ná u pyiibii taha pire na. Maa nta a Araseli ná Yusufu yaha pi puni kàntugo. ³ Ka u yabilinji si ntòro pi yyaha na, maa ninjoure sín sín fo tooyi baashuunni, mà jwo u naar'a nò u yyahafoonji Ezawu na ke. ⁴ Ka Ezawu si fê a u nùŋò bê, maa u pur'a cú, maa u shéere. Ka pi mú shuunni si wá na myahii súu funntange na.

⁵ Tènì i Ezawu à nùŋke yírig'a cyeebii ná pyiibii nya ke, ka u u jwo: «Nte sùpyire ti nte mu fye e ke, mpirefee pi ye?» Ka Yakuba si jwo: «Mii, u nyε mu bilinanji ke, Kile à jwò mii na, maa pyiibii mpiimu kan mii á ke, pire pi.» ⁶ Ka báarapyicyeebii ná pi pyiibii si file maa ninjoure sín. ⁷ Ka Leya ná u pyiibii mú si file, maa ninjoure sín. Kàntugo, ka Yusufu ná u nuŋi Araseli si file maa ninjoure sín.

⁸ Pi à kwò ke, ka Ezawu si Yakuba yíbe: «Ná yatokuruŋke e mu à pa ke, naha wogo ki ye?» Ka Yakuba si u jwò shwò: «Mii la nyε si ti kan na nùŋufoonj'a bà mii kyaa si mpyi si ntáan u á με.» ⁹ Ka Ezawu si jwo: «Mii còŋŋi, yatòoro ninyahara na nyε mii á mà kwò, tèn na ma woore e.» ¹⁰ Ka Yakuba si jwo: «Mii na mu jáare, kampyi yog'à kwò mii ná mu shwòhòl'e, maa ŋge bùnyεŋi shwò. Mu mii bεŋkann'à jwò mu à jwo Kile u à mii nùŋò bê. ¹¹ Mii na mu jáare maa ŋge bùnyεŋi shwò, naha na ye Kile à jwó le mii á sèl'e, yaaga kuu nyε mii na με.» Yakuba á pu jwo a waha amuni ke, ka Ezawu si nta a nyε uru bùnyεŋi na.

¹² Puru jwòhò na, ka Ezawu si jwo: «Nyε wuu kuni lwó, wuu a sù sɪncyan.» ¹³ Ka Yakuba si jwo: «Mii nùŋufoonji, nàŋkopyire karigil'à waha, mpàpyire mú na nyε mii á, nùnaare tà na ŋwore. Wuu aha nani pēe yi fànhe na, canŋa ninjin kannna, yatòore sí n-kwù. ¹⁴ Lire e, mii nùŋufoonji, yaha ma bilinanji yyaha na. Mii sí raa ŋkèege lùtaan na, yatòore kàntugo ná nàŋkopyire e, fo zà nò na nùŋufoonji yyéere Seyiri kùluni i.» ¹⁵ Ka Ezawu si jwo: «Lire tènì i, mii sí na sùpyire tà le ná mu i kuni i.» Ka Yakuba si jwo: «Mii nùŋufoonji, nùŋò nyε lire na με, mii kyaa ká ja a táan mu á mà kwò, lire kanni sí mii tìn.»

¹⁶ Nyε kuru canŋke yabilinji, Ezawu à núr'a kàre Seyiri kùluni i. ¹⁷ Nka Yakuba nyε a nɛn'a kàre Ezawu fye e με, maa ŋkàre cyage kabεr'e, maa бага faanra wani, maa kàcwògò yaa u yatòor'á. Lire kurugo, pi à kuru cyage mege le Kacwògò.

¹⁸ Yakuba à fworo Mesopotami kini i, ka u ninjennε wuu si nò fo Sikemu kànhe e *Kana kini i. Ka u u u vāannke bayi kwòro kànhe yyaha yyéere. ¹⁹ Cyage e u mpyi a u vāannke bayi kwòro ke, u à pa kuru cyage shwò Kyaməri shiinbil'á

† 32:31 Peniyeli jwòhe ku nyε Kile yyahe

ná wyérefyinni darashii ŋkul'e. Kyaməri u mpyi Sikemu tunji. ²⁰ Ka Yakuba si sáraga tawwûgo faanra wani, maa ku mege le Eli Elohe *Izirayeli*.

34

Sikemu à Yakuba pworonji Dina njini láha u na

¹ Nye Leya mpyi a pùceebileni ndemu si *Yakuba á, ná li mege nye Dina ke, canŋka lire pùceebilin'à kàr'a sà fworu kuru kànhe pùcyepyire tà na*. ² Tèni i Kyivi kùlunifoo, Kyaməri jyaŋi, Sikemu à Dina nya ke, ka u u cyán a cù maa wwò ná u e. Amuni, Sikemu à Dina njini láha u na.

³ Nye lir'à pyi ke, ka Yakuba pworonji Dina kani si ñòmò para Sikemu yyahe e, ka u u wá na u fòonji si u ta ndènye mpyi u cwo. ⁴ Li nye a pa jwò me, fo Sikemu à kàr'a sà yi jwo u tunji Aməri á, na u Dina cya a kan ur'á, uru u pyi u cwo.

⁵ Nye ka Yakuba si mpa lógo na Sikemu à uru pworonji Dina njini láha u na. Lir'à Yakuba jyaabii ta sige e ná yatòre e, ka u u fyâha, u nye a yaaga jwo me, fo tèni i pi à pa yíri sige e ke.

⁶ Nye lire jwòhò na, ka Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu si ñkàre Yakuba yyére mà sà jwo ná u e. ⁷ Lir'à Yakuba jyaabii ta pi à pa mà yíri sige e, ka pi i puru jwumpe lógo, ka li i waha pi na sèl'e, ka pi lùgigii si yíri sèl'e, naha na ye Sikemu à kyaa pyi, ndemu *Izirayeli shiinbii na fún ke, u à wwò ná pi còonji Dina e fànhe e, kapyii sí bà me.

⁸ Ka Kyaməri si yi jwo Yakuba ná u jyaabil'á, na pi pworonji kyal'à táan uru jyaŋi Sikemu á, na ur'à pi jáare pi u kan u á u pyi u cwo. ⁹ Maa núr'a jwo pi á: «Yii wwoŋe mege le ná wuu e, yii sí raa yii pùceepyire kaan wuu á nàmbaga na, yii raa wuu wuubii lenji mú. ¹⁰ Yii sí n-kwôro naha ná wuu e. Kìni sí n-yaha yii á, ndemu ká yii táan ke, yii a lire pyi. Yii kwôro naha, yii raa si yii nyii cyeyi puni i, yii ñŋke kà shwò yiy'á.»

¹¹ Ka Sikemu mú si jwo Dina sŋeɛbii ná pi tun'á: «Yii ñeɛ, yii i nde ñŋkinji pyi na á sa! Yii aha yaaga maha yaaga jáare mii á, mii sí kuru kan yii á. ¹² L'aha yii táan, yii cikwònwyeɛɛni nyaha sèe sèl'e, mii sí uru kan yii á, li tɛgeni li nye, yii i pùcwoŋi kan mii á.»

¹³ Ka Yakuba jyaabii si Sikemu ná u tunji Kyaməri jwò shwò ná cwòore e, pi nye a ñen'a tí u á me, naha na ye Sikemu mpyi a pi sŋeɛni Dina njini láha u na.

¹⁴ Maa yi jwo Sikemu á: «Mà wuu còonji kan nò á, ŋgemu u nye u nye a *kwòn me, lire na nye kyaa wuu si ñeɛ ndemu pyi me. Kuru mú sí n-pyi silege wuu á.

¹⁵ Nje yii à jwo ke, wuu si ñeɛ yire e me, fo yii aha mpyi wuu fiige. Lire jwòhò ku nye, yii pùnampyire pun'à yaa ti kwòn.

¹⁶ Nye yii aha ñeɛ lire e, lire tèni i wuu sí raa wuu pworibii kaan yii á, s'a yii wuubii lwúu mú. Wuu sí n-kwôro yii yyére, wuu puni sí n-pyi ñŋkin. ¹⁷ Nka yii aha mpyi yii nye a ñeɛ wuu jwumpe na, maa yii pùnampyire kwòn me, wuu si wuu pworonji kan yii á me, wuu mú sí n-kàre.»

¹⁸ Nye ka puru jwumpe si bê Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu á. ¹⁹ Ka Sikemu si lire kani cù ná sèl'e, naha na ye Yakuba pworonji kyaa mpyi a táan u á. Pi pyenge shiinbii puni mpyi a cyege taha Sikemu na.

²⁰ Ka Kyaməri ná u jyaŋi Sikemu si ñkàre kànhe shiinbii piyetabenke e, maa sà jwo ná kànhe shiinbil'e, maa jwo: ²¹ «Nte sùpyir'à pa ná funɛɛni'i wuu yyére, wuu pi yaha pi i n-tèen wuu kìni i, pi raa jáare pi a si pi nyii cyeyi puni i. Wuu kìn'à pèe, pi tatèenge si n-cya n-kànha me. Wuu sí raa pi pworibii lènye,

* **33:20** kuru mege jwòhe ku nye Kile, Izirayeli u Kilenji * **34:1** Jwunŋkanni labere: lire pùceebilin'à yíri na lire kèege zà pùcyage kwòn kuru kànhe pùcyepyire shwòhòl'e.

s'a wuu wuubii kaan pi á mú. ²² Nka, wuu nàmbaabii puni nin̄kin nin̄kin̄ni, kà mpyi pi nyε a kwò̄n, bà pi à li pyi mε, pi s̄i nyε nt̄en ná wuu e, wuu u mpyi shin nin̄kin mε. ²³ Pi aha nt̄en wuu á, lire t̄eni i ke, pi yat̄ore, ná pi cyeyaayi puni s̄i n-pyi wuu wuyo mà? Pi aha njemu jwo ke, wuu nyε yire e.» ²⁴ Shin maha shin u à pa kànhe shiinbii piyetaβen̄ke e ke, pire pun'á nyε Kyam̄ori ná u jyan̄i Sik̄emu jw̄ajwumpe na, ka kànhe nàmbaabii puni si nk̄wò̄n.

²⁵ Nyε pi kw̄on̄kwooni canmpyitanrawuuni na, mà pi yaha ná n̄oyi i, li s̄īni mpyi pi na mà jà a kàshi s̄ulo mε, ka Yakuba jyaabii p̄i shuunni, Dina yyahawuubii, Simiȳon ná Levi, si pi njw̄h̄ogii lw̄ó a kàr'a sà j̄cwo kànhe shiinbii na, maa nàmbaabii puni bò. ²⁶ Maa Kyam̄ori ná u jyan̄i Sik̄emu bò mú, maa pi c̄on̄ni Dina yige Sik̄emu bage e mà kàre.

²⁷ Lire k̄antugo, ka pi ná Yakuba jyaabii sanmpii si mpa kw̄ubii yaayi nij̄c̄en̄nyi ww̄u pi na, maa kuru kànhe n̄afuun̄i puni tugo, jaha na yε Sik̄emu mpyi a pi c̄on̄ni njini láha u na. ²⁸ Yat̄ore puni ti mpyi kànhe ná keriyi i ke, pi à tire puni lw̄ó, mu à jwo sikaabii ná mp̄aabii ná n̄iyi ná dùfaanyi. ²⁹ Maa kànhe n̄afuun̄i puni ná pȳlibii, ná cyeebii, ná yaaga maha yaaga ku mpyi kànhe e ke, maa yire puni lw̄ó.

³⁰ Lire k̄antugo, ka Yakuba si s̄e maa jwo Simiȳon ná *Levi á: «Yii à mii mεge k̄eεge, maa mii la ww̄u *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii ná k̄ini shiinbii sanmpii puni na. Mii shiinbii nyε a nyaha mε, pi sí n-ww̄ò, si mpa mii ná na pyenge shiinbii puni bò. ³¹ Ka Simiȳon ná Levi si u jw̄ò shw̄ò: «Naha na pi mú à wuu c̄on̄ni pyi mu à jwo fworobacwo yε?»

35

Kile à Yakuba pyi u sà nt̄en Beteli i

¹ Nyε can̄ka Kile à jwo *Yakuba á: «Ȳiri, mà sà nt̄en Beteli i. Mu aha n̄o wani, maa *s̄arayi taww̄ugo faanra, mii, Kile á. Mii u à naye cȳe mu na, mu niv̄ēni ma yyahawun̄i Ezawu yyaha na ke.» ² Ka Yakuba si yi jwo u pyenge shiinbii ná u fȳejw̄h̄oshiinbii pun'á: «Yii kacyanhigii puni yige yii shw̄h̄ol'e. Mesopotami k̄ini yii à cyi ta. Yii yiye jȳe a f̄iniε, yii v̄aan̄nyi yaberε le bà yii kyaa si mpyi si nt̄aan Kile á mε. ³ Naha na yε wuu sí n-k̄are Beteli i, mii sí s̄arayi taww̄ugo yaa Kile á wani, uru nj̄emu u à mii jaariyi l̄ogo maa mii t̄eε na kanhare t̄erigil'e, maa nk̄w̄oro ná mii i na jaani i ke.»

⁴ Nyε ka Yakuba shiinbii si pi kacyanhigii puni kan u á, ná pi s̄araga f̄egempii. Ka Yakuba si wyige t̄ugo cibw̄he kà jw̄h̄'i Sik̄emu taan maa yi le wani. ⁵ Lire k̄antugo, ka pi i nk̄are. Ka Kile si kuru cyage k̄anyi shiinbii f̄uguro s̄el'e. Pi s̄upya nyε a j̄en'a taha Yakuba shiinbii fye e, si kàshi *kw̄ò̄n pi na mε.

⁶ Nyε Yakuba ná u fȳejw̄h̄oshiinbil'á k̄are, mà sà n̄o Luzi i, kuru kànhe mεge mú na nyε Beteli, ku na nyε *Kana k̄ini i. ⁷ Ka Yakuba si s̄arayi taww̄ugo yaa wani, maa ku mεge le *Eli Beteli, jaha na yε Kile à uye cȳe uru na kuru cyage e t̄eni i uru mpyi na f̄i u yyahafoon̄i yyaha na ke*.

⁸ Nyε lire t̄eni i, ceen̄i u mpyi a Erebeke bȳe ke, ur'á kw̄u. Ka pi i u t̄o Beteli taan, cige kà jw̄h̄'i, kuru cige mεge k'á pa le: «M̄esuuni Cige».

⁹ Nyε ka Kile si n̄ur'a uye cȳe Yakuba na, maa jw̄o le u á, lir'á u ta u à ȳiri Mesopotami k̄ini i. ¹⁰ Maa jwo u á: «Mu mεge nyε Yakuba, njka mu mεge saha s̄i n-pyi Yakuba mε, ku sí n-pyi *Izirayeli.» Lire pyin̄kanni na, Kile à Yakuba mεge le Izirayeli. ¹¹ Maa n̄ur'a jwo u á:

«Mii u nyε Kile S̄īni Punifoo.

Mii sí pyi nīnyahamii kan mu á,

* 35:7 Eli Beteli mεge jw̄he ku nyε Kilen̄i u à uye cȳe Beteli i ke

si mu pyi sùpyishiŋi wà tulyaga,
sùpyishi niŋyahawa ná saanlii sí n-fworo mu tùluge e.

¹² Kìni mii à kan Ibirayima ná Ishaka á ke,
mii sí lire kìni kan mu ná ma tùlug'á.»

¹³ Nye Kile à yîri cyage e u à jwo ná Yakuba e ke. ¹⁴ Ka Yakuba si kafaabwòhò yyéŋe kuru cyage e mà pyi funɔcwogoyaaga, maa *εεzen sinmpe pà pyi sàraga mà wu ku na, lire kàntugo maa sinmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. ¹⁵ Nye cyage Kile à jwo ná Yakuba e ke, ka u u kuru mege le Beteli.

Benzhama zinjì ná Araseli kwùŋi kani

¹⁶ Nye ka Yakuba ná u shiinbii si mpa yîri Beteli i na ηkèεge Efirata kànhe kànmpañke na. Mà pi laage sanŋke yaha ku nyε a tɔɔn Efirata na me, ka Araseli laani si yîri, ka u zinjì si waha sèl'e. ¹⁷ Mà u yaha u u laani yà, tèni i pyàŋ'á pa li ŋwò cù na fwore ke, ka lashwòŋi si jwo u á: «Ma hà vyá me, mu à pùnambilini labεε ta.»

¹⁸ Nye Araseli mpyi na kuro caa. Tèni i u múnaani mpyi na ηko si fworo u e ke, ka u u pyàŋi mege le Beni Oni† Nka kàntugo, tufoon'á pa pyàŋi mege le Benzhamat.

¹⁹ Nye kuru cyage e Araseli à kwû. Ka pi i u tò Efirata kànhe kuni na. Kuru kànhe mege k'à pa le Betilehemu. ²⁰ Ka Yakuba si kafaabwòhò yyéŋe Araseli kwùunni ŋuŋ'i. Ali niŋjaa kuru kafaage na nyε wani na Araseli kwùunni cyère.

Uruben à wwò ná u nubileni l'e

²¹ Ka *Yakuba si yîri wani mà kàre Migidali Ederi wòrokulo kànmpañke na, maa u vànŋke bayi kwòro wani, ²² Mà Yakuba yaha kuru cyage e, Uruben à wwò ná u nubileni Bila e. Yakuba à pa yire cè ke, ka li i waha u na sèl'e.

Yakuba jyaabii meyi yi nyε nje

*Yakuba pùnampyire na mpyi ke ná shuunni. ²³ Mpii u cwonji Leya à si ke, pire pi nyε Uruben, jyafoonji niŋcyiŋi, ná Simiyon, ná Levi, ná *Zhuda, ná Isakari, ná Zabulon. ²⁴ U cwonji Araseli wuubii pi mpyi Yusufu ná Benzhamat ²⁵ U cwonji Araseli u báarapyicwonji Bila wuubii pi mpyi Dan ná Nεfitali. ²⁶ U cwonji Leya u báarapyicwonji Zilipa wuubii pi mpyi Gadi ná Asheri. Pire pi nyε Yakuba jyaabii. Mesopotami kìni i pi à si.

Ishaka kwùŋi kani

²⁷ Nye *Yakuba à kàr'a sà nò Mamire cyage e, Kiriyaŋi Ariba kànhe taan, cyage e u tulyage Ibirayima mpyi ke, ná u tunji Ishaka mú sí nyε ke. Kuru kànhe ku nyε Eburon mú.

²⁸⁻²⁹ Nye Ishaka à pa ηkwû mà u shìŋi yaha yyeε ηkuu ná beεcyεere, ka u jyaabii Ezawu ná Yakuba si u tò. Ka u u sà bàra u tulyeyi na. U mpyi a lyε fo mà lyεge la kwò.

36

Ezawu tùluge

¹ Ezawu ná pi maha u yiri Edamu mú ke, u tùluge ku nyε ηke.

² Ezawu mpyi a u cyeebii lwó *Kana kìni pùcyaabii shwòhòl'e. U cwonji wà mege na mpyi Ada, Kyiti shinŋi Elon pworu u mpyi uru ηge. Wà mege na mpyi Olibama, uru na mpyi Ana pworu, Ana yabilinŋi tunji u mpyi Zibeyon. Zibeyon na nyε Kyivi shin. ³ Ezawu cwonji tanrawuŋi mege mpyi Basimati. Uru na mpyi Sumayila pworu, Nebayoti cɔɔn u mpyi uru ηge. ⁴ Ezawu cwonji Ada u à

† **35:18** Beni Oni mege ŋwòhò ku nyε: Pyàŋi mii à ta yyefuge e ke ‡ **35:18** Benzhamat mege ŋwòhò ku nyε pyàŋi u nyε mii kàninŋe cyεge na ke, lire nyε me nò nyii cwo pyà

Elifazi si. Ka u cwoŋi Basimati si Ereweli si. ⁵ Ka u cwoŋi Olibama si Yeshi ná Yalamu, ná Kora si. Ezawu pùnampyire ti mpyi tire, Kana k̀ini i t'à si.

⁶ Nye canŋka Ezawu à ỳiri ná u cyeebii ná u pỳibii ná u shiinbii sanmpii puni i, ná u yatɔ̀re puni, ná yaaga maha yaaga u mpyi a ta Kana k̀ini i ke, maa ŋkàre k̀ini laber'e mà laaga tɔ̀n u cɔ̀nŋi *Yakuba na. ⁷ Pi cyeyaayi nyahaŋi kurugo pi mpyi si n-jà ntèen piye taan me. Kuru cyage mpyi a cyére pi yatɔ̀re e. ⁸ Lire l'à pyi kapuŋɔ, ka Ezawu si ŋkàr'a sà ntèen Seyiri janyi i. Ezawu mege kà mú ku nye Edomu.

⁹ Nye Ezawu u mpyi a tèn Seyiri janyi i ke, uru u nye Edomu shiinbii tulyage. U t̀luge ku nye ŋke. ¹⁰ U yabilinji jyaabii meyi yi nye nje: Elifazi, u cwoŋi Ada jya u nye ure, Reweli, u cwoŋi Basimati jya u nye ure.

¹¹ Elifazi yabilinji pỳibii pi nye: Temani ná Omaru, ná Zefo, ná Gatamu, ná Kenazi. ¹² Elifazi mpyi a bilicwoŋi ŋgemu lèŋe ná u mege nye Timina ke, uru u à Amaleki si. Pire pi nye Ezawu cwoŋi Ada jampyire.

¹³ Nye Ezawu jyanji Ewelele jyaabii pi mpyi Nakyati, Yeraki, Shama ná Miza. Pire pi nye Ezawu cwoŋi Basimati jampyire.

¹⁴ Ezawu cwoŋi wà mege na mpyi Olibama, Ana pworo u mpyi u wi, u tulyage ku nye Zibeyɔn. Pùnampyire u à si Ezawu á ke, tire ti nye Yeshi, ná Yalamu ná Kora.

¹⁵ Nye t̀luyi y'à fworu Ezawu e ke, yire yi nye nje. U jyanji nijcyiinji Elifazi u t̀luyi yi nye nje: Temana shiinbii ná Omaru wuubii ná Zefo wuubii ná Kenazi wuubii, ¹⁶ ná Kora wuubii, ná Gatamu wuubii, ná Amaleki wuubii. Pire puni pi à pyi Ezawu cwoŋi Ada u jampyire.

¹⁷ Ezawu jyanji Ewelele u t̀luyi yi mpyi a tèn Edomu k̀ini i ke, yire yi nye nje: Nakyati shiinbii ná Yeraki wuubii ná Shama wuubii ná Miza wuubii. Ezawu cwoŋi Basimati jampyire ti nye tire.

¹⁸ T̀luyi y'à fworu Ezawu ná u cwoŋi Olibama e ke, yire yi nye nje: Yeshi shiinbii ná Yalamu wuubii ná Kora wuubii. Olibama sí na mpyi Ana pworo.

¹⁹ Nye yire t̀luyi pun'à fworu Ezawu e, pire pi nye Edomu shiinbii.

Edomu k̀inifeebii

²⁰⁻²¹ Nye Ezawu ná u jyaabil'à sà s̀pyire ntemu ta Edomu k̀ini i ke, pire pi mpyi Seyiri jyaabii. Seyiri sí mpyi Ōri t̀luge shin. Nye t̀luyi y'à fworu Seyiri i ke, yire yi nye nje: Lotan shiinbii, ná Shobali wuubii, ná Zibeyɔn wuubii, ná Ana wuubii, ná Dishɔn wuubii, ná Ezeri wuubii, ná Dishan wuubii.

²² T̀luyi y'à fworu Lotan e ke, yire yi nye nje Ōri shiinbii ná Emanu wuubii. U c̀mpworocwoŋi mege na mpyi Timina.

²³ T̀luyi y'à fworu Shobali i ke, yire yi nye nje Alivan shiinbii ná Manakyati wuubii ná Ebali wuubii ná Shefo wuubii ná Onami wuubii.

²⁴ Zibeyɔn jyaabii pi mpyi: Aya, ná Ana. Uru Anaŋi u à kàr'a sà fworu síwage e l̀bilibii p̀i na, pire mpyi na l̀fwuge yige, mà u ta u u u tuŋi Zibeyɔn dùfaanyi nàha. ²⁵ Ana jyanji mege mpyi Dishɔn, u pworoŋi mege sí mpyi Olibama.

²⁶ T̀luyi y'à fworu Dishɔn e ke, yire yi nye nje Emadan shiinbii, ná Esibɔn wuubii, ná Yitiran wuubii, ná Keran wuubii.

²⁷ T̀luyi y'à fworu Ezeri e ke, yire yi nye nje: Bilan shiinbii, ná Zaavan wuubii, ná Akan wuubii.

²⁸ T̀luyi y'à fworu Dishan e ke, yire yi nye nje: Uzi shiinbii, ná Aran wuubii.

²⁹ Ǹŋufeebii pi à fworu Ōri t̀luge e ke, pire pi nye mpii: Lotan, ná Shobali, ná Zibeyɔn, ná Ana, ³⁰ ná Dishɔn, Ezeri, ná Dishan. Pire pi à ǹŋufente pyi Seyiri k̀ini i.

Edomu k̀ini saanbii

31 Saanbii pi à *saanre pyi Edōmu k̀ini i, mà *Izirayeli k̀ini ta li saha ŋkwò a saanwa ta mε, pire mεyi yi nyε nje: uru saanŋi 32 niŋcyiŋi u nyε Beyōri jyaŋi Bela, u k̀anhe mεge na mpyi Dinaba. 33 Bela à kwù ke, ka Yeraki jyaŋi Yobabu si nt̀een saanre tat̀eenge e, Bozura k̀anha shin u mpyi ure. 34 Yobabu à pa ŋkwù ke, ka Kwushamu si nt̀een saanre tat̀eenge e. Uru mpyi na ỳiri Temani shiinbii k̀ini i. 35 Kwushamu à pa ŋkwù ke, ka Bedadi jyaŋi Kyadadi si nt̀een u tat̀eenge e. Ur'à Madiyan shiinbii bò Mwabi k̀ini i. U k̀anhe mεge na mpyi Aviti. 36 Kyadadi à pa ŋkwù ke, ka Samula si nt̀een saanre e u tat̀eenge e. Uru mpyi na ỳiri Masireka e. 37 Samula à pa ŋkwù ke, ka Shawuli si nt̀een saanre e u tat̀eenge e. Uru mpyi na ỳiri Ereboti k̀anhe e baŋi jwəge na. 38 Shawuli à pa ŋkwù ke, ka Akibori jyaŋi Bala Kyanani sí nt̀een saanre e u tat̀eenge e. 39 Ur'à pa ŋkwù ke, ka Kyadari si nt̀een saanre tat̀eenge e. U k̀anhe mεge na mpyi Pawu. U cwōŋi mεge na mpyi Mahatabeli. Mahatabeli nuŋi u nyε Matiredi, Matiredi tuŋi u mpyi Mezahabu.

40-43 Nyε j̀uŋufeebii pi à fwo-ro Ezawu pyiibil'e ke, pire mεyi yi nyε nje: Timina, ná Aliva, ná Yekyeti, ná Olibama, ná Ela, ná Pinə, ná Kenazi, ná Temana, ná Mibizari, ná Magadiyeli, ná Iramu. Pire pi à j̀uŋufente pyi Edōmu k̀ini i. Pi puni mpyi a t̀een pi mεge k̀iligil'e. Ezawu u à pyi Edōmu shiinbii tulyage.

37

Yusufu ŋəyi

1 Nyε Yakuba á t̀een *Kana k̀ini i. U tuŋi Ishaka mú mpyi a t̀eenle pyi wani.

2 Yakuba t̀uluge taŋjaanji u nyε ŋge.*

Mà Yusufu yaha yyee ke ná baashuunni na, u ná u s̀iŋeebii, Bila jyaabii ná Zilipa wuubii, mpyi maha mpàabii ná sikyaabii ǹaha s̀iŋcyan. Yusufu mpyi maha mpaa pire kakuuyi yu pi tuŋi Yakuba á.

3 Nyε Yusufu kyaa li mpyi a táan Yakuba* á mà tòro u jyaabii sanmpii na, jaha na ye u niŋjyewuŋi u à Yusufu ta. Lire e, Yakuba mpyi a v̀aanntinmbwəhə nisinaŋa jwool'a kan u á. 4 Yusufu yyahafeebil'à li nya na pi tuŋ'à u kyaa táan uy'á mà tòro pire na ke, ka Yusufu kyaa si nt̀il'a pən pi á. Ali pi s̀aha mpyi na jwupcənme yu ná u e mε.

5 Canŋka, ka Yusufu si ŋəəgə ŋəə, maa kuru yyaha jwo u yyahafeebil'á, ka lire si là bâra pi shwəhəŋi mpənŋi na. 6 U à yi jwo pi á «Yii na ŋəəge lógo! 7 Mii à ŋəə mà wuu nya kerege e, wuu u s̀umaŋi kwùun, marii u pwu kàmpahii. Ka mii u kàmpaani là si mpa ỳir'a yyéere, ka yii wogigii si wá na jcwō na b̀uruli na yyérelì na mii wuuni kwùuli, mu à jwo cyi na mii wuuni p̀ere.» 8 Ka u yyahawuubii si jwo «Lire t̀eni i, mu na s̀ōŋŋi si nt̀een wuu j̀uŋə na si mpyi wuu f̀anhafoo bε?» Ka pi i là bâra pi shwəhəŋi mpənŋi na, u ŋəəge kurugo.

9 Lire kàntugo, Yusufu à ǹur'a ŋəəge kabere ŋəə, maa kuru mú yyaha jwo u yyahafeebil'á. U à jwo «Mii à ŋəəge kabere ŋəə sahanŋi, mii à canŋa nyiini, ná yiŋke, ná wərii ke ná niŋkin nya cyi à pa cyiye t̀irige mii taan.» 10 Maa kuru ŋəəge yyaha jwo u tuŋi nyii na mú. Ka tufoŋi si yogo jwo u na, maa u pyi «Naha ŋəəgə fiige mu à ŋəə amε ye? Lire t̀eni i ke, mu la ku nyε mii ná mu nuŋi ná mu s̀iŋeebii, wuu puni s'a niŋkure sínni mu taan ke?»

11 Nyε ka Yusufu nyipεenni si jyè u yyahawuubil'e u ŋəəyi kurugo, ŋka u tuŋ'à puru jwumpe yaha uye funŋ'i, marii s̀ōŋŋi pu na.

Yusufu yyahawuubil'à u p̀ere

* 37:3 Yakuba mεge kà mú nyε Izirayeli

¹² Nyε Yusufu yyahawuubil'à pa ŋkàre Sikemu kùluni i ná pi tunji yatɔɔre e zàa nàha. ¹³ Canŋka, Yusufu tunji Yakuba à u yyer'a tun, maa jwo u á «Mu yyahawuubil'à kàre ná yatɔɔre e Sikemu i, ta ma si ma tun pi yyéere.» Ka Yusufu si u pyi «Ɔɔn.» ¹⁴ Ka u u jwo «Sà wíi, kampyi mu yyahawuubii ná yatɔɔre wá cùuŋɔ, maa mpa ná yyaha wwû kur'e.» Ka Yusufu si yîri Eburɔn bafage e u tunji taan mà kàre Sikemu kùluni i.

¹⁵ Ka nàŋi wà si sà bê ná u e sige e u u jaare na u yyahawuubii caa, ka u u yíbe «Naha mu na jcaaa ye?» ¹⁶ Ka u u jwo «Mii na na yyahawuubii caa. Taa pi maha yatɔɔre nàha ke? Na pwɔhɔ, maa pi saha cyêe na na.» ¹⁷ Ka nàŋi si jwo «Pi à yîri naha, mii à lógo pi jwɔ na, na pire na ŋkèege Dotan e.»

Ka Yusufu si ŋkàre pi fye e mà sà pi ta wani kuru cyage e. ¹⁸ Ka u yyahawuubii si u nya tatɔɔnge e u u ma, maa jwɔ li na, na pi u bò. ¹⁹ Maa jwo piye shwɔhɔl'e «Wuu ŋɔɔyifoo nimpani u ŋge! ²⁰ Yii a wá, wuu u bò a cyán wyikuunke k'e, wuu u sà yi jwo na sige yaage kà k'à u bò a kyà. Wuu fyâha, wuu raa wíi u ŋɔɔyi ká bú jà a pyi sèe.»

²¹ Nyε pi puni nijyeni, Uruben à u cɛɛnbii jwumpe lógo ke, ka u la si mpyi si Yusufu shwɔ pi na, maa jwo «Wuu àha u bò mɛ! ²² Yii àha jɛɛ sùpya bò mɛ! Yii u wà ŋke wyige e, naha sige e, yii àha kapii pyi u na mɛ.» Uruben à puru jwo, jaha na ye u la mpyi si Yusufu yige pi kàntugo, si núru ná u e zà ŋkan pi tun'á.

²³ Nyε Yusufu à pa nɔ pi na ke, ka pi i vâanntinmbwɔhe nisɔnanke ðir'a wwû u na. ²⁴ Maa u ŋɔɔŋ'a cyán wyige e, lwɔhe mpyi k'e mɛ. ²⁵ Puru jwɔhɔ na, maa ntèen na lyí.

Mà pi yaha njyìŋi na, ka pi i mpa jùnyi yîrig'a wíi mà Sumayila tùluge cwɔhɔmpii pìi nimpamii nya ná jwɔhɔ kurun'i mà yîri Galadi kùluni i, yire jwɔhɔnyì mpyi a tugo sɔmpe nùgontaanwumpe ná làtikolonji na, na ŋkèege *Misira kìnì i. ²⁶ Tèni i Zhuda à pi nya ke, ka u u yi jwo u sɔjɛɛbil'á «Wuu aha wuu cɔɔnŋi bò maa li ŋwɔhɔ, jaha lire sí jwɔ wuu na ye? ²⁷ Yii a wá, wuu u u pére mpìi cwɔhɔmpil'á. Wuu àha u bò mɛ. Nka wuu li cè a jwo wuu cɔɔnŋi wi, wuu wà wi.» Ka pi sanmpii si jɛɛ u jwumpe na.

²⁸ Nyε pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'á† nɔ wani ke, ka pi i Yusufu yige wyige e, mà pére pi á wyéɛfyinŋi darashii beŋjaaga na. Ka pi i ŋkàre ná u e Misira kìnì i.

²⁹ Nyε lire kàntugo, Uruben à núr'a pa wyige jwɔge na, na uru sí Yusufu yige. U à nɔ wani ke, ka u u fô Yusufu i wyige e. Ka u nàvunŋɔ wunji si u vâanntinŋke cù na jcwuun. ³⁰ Maa ŋkàre u cɛɛnbii cyage e, maa yi jwo pi á «Ei! Pyàŋi sàha wá bèenŋke e mà de! Di mii sí nde kani pyi ye?»

³¹ Ka pi i Yusufu vâanntinmbwɔhe lwɔ, maa sikapeni là bò, maa ku le kuru sishange e. ³² Puru jwɔhɔ na, maa kuru vâanntinŋke tùgo pi tun'á maa yi jwo u á «Wuu à ŋke vâanntinŋke ta sige e, ku wíi, kampyi mu jyanji woge ki.» ³³ Ka *Yakuba si ku wíi mà ku ta u jyanji Yusufu woge ki. Maa jwo «Ei! mii jyanji vâanntinŋke ku jye ŋke! Sige yaage kà k'à u cù maa u sulugo sulugo amɛ.»

³⁴ Ka nàvunŋke si Yakuba pyi u u u vâanntinŋke cwuun, maa kwùŋi vâanŋyi le, marii mɛɛ sùu u jyanji kwùŋi na, canmpyaa nijyahagii funŋ'i. ³⁵ Ka u jyaabii ná u pworibii puni si mpa si u fɔɔnŋɔ, ŋka u la jye a mpyi wà si uru fɔɔnŋɔ mɛ. U mpyi na ŋko «Mii sí n-kwôro mɛɛsuuni na fo sí n-kwû si ŋkàre kwùu kànha na, na jyanji fye e.» Maa ŋkwôro mɛɛsuuni na.

³⁶ Nyε pire cwɔhɔmpil'á nɔ Misira kìnì i ke, ka pi i Yusufu pére Potifara á. Uru u mpyi Misira kìnì saanŋi Farɔn sòrolashiibii jùŋufoonji.

† 37:28 Sumayila shiinbii mege kà ku jye Madiyan shiinbii mú.

38

Pyinkanni na lenkwucwoŋi Tamari à pyi maa pyà ta ke

¹ Nye ncyii karigii puni kàntugo na, *Zhuda à yîri u sìɲɛɛbii taan mà sà ntèen Adulamu kànhe shinŋi wà yyére; uru mɛge na mpyi Kyira. ² Mà u yaha wani kuru cyage e, ka u u nyii yige *Kana kîni pùcwoŋi wà kurugo maa uru lèŋe nàmbaga na, uru pùcwoŋi mɛge na mpyi Shuwa. ³ Ka u u laa lwó maa si pùnambile, ka Zhuda si li mɛge le Eri. ⁴ Ka u u núr'a yyére sahaŋki maa si pùnambile, maa lire mɛge le Ona.

⁵ Lire kàntugo, ka u u núr'a yyére, maa Ona tahare si pùnambile maa lire mɛge le Shela, lir'à Zhuda ta u à tèen Kezibi kànhe e.

⁶ Nye Zhuda jyaŋi niŋcyiŋi Eri à pa nɔ cipɛɛre na ke, ka u u ceewe kan u á, uru ceenji mɛge mpyi Tamari. ⁷ Nka Eri mpyi shinpi Kafoonji Kile nyii na. Lire kurugo, u à u múnaani wwû u e, u nyɛ a jà a shì ta mɛ.

⁸ Ka Zhuda si yi jwo Eri cɔonŋi Ona á: «Ma yyahafoonji cwoŋi lèŋe zàbanngara na, bà mu si mpyi si pyi si u na, mu yyahawuŋi sì mpyi ná tùluge e mɛ. ⁹ Nka Ona mpyi a cè na uru ká pyà ta u na, kuru tùluge sì n-pyi uru wogo mɛ, lire e tère o tère u à wwò ná u e ke, ka u u li pyi, bà u si mpyi u àha pyà ta u na mɛ. ¹⁰ Nye bà u à pyi u nyɛ a nyɛ si pyi ta u na mɛ, ka lire si mpɛn Kafoonji Kile e, ka u u múnaani wwû u e, uru mú nyɛ a jà a shì ta mɛ.

¹¹ Ka Zhuda si yi jwo u napworoŋi Tamari á: «Ta sì ma tupyenge e, maa ntèen wani lenkwucwɔgɔre e nɔ baa, fo mii jyaŋi sanŋi Shela ká lyɛ a nɔ cipɛɛre na. Zhuda à yire jwo, naha na yɛ u mpyi na fyáge Shela kà nkɔ̀ nkɔ̀ u yyahawuubii fiige mɛ, ka Tamari si nkàr'a sà ntèen u tuŋi pyenge.

¹² Nye canmpyal'à tòro ke, ka Zhuda cwoŋi si nkɔ̀, uru na mpyi Shuwa pworo. U à u cwoŋi kwùŋi yamɛɛni sú a kwò, ka u funŋke si níŋe tɛni ndemu i ke, ka u ná u cevoonji Kyira, Adulamu shinŋi si nkàre Tima e u mpàabii shire takwòŋe e. ¹³ Mà pi yaha pi sàha nkɔ̀ a kuni lwó mɛ, ka wà si sà yire yyaha jwo Tamari á na u natuŋi wá na nkɔ̀ raa nkèege Tima e, u mpàabii shire takwòŋe e. ¹⁴ Tɛni i Tamari à yire lógo ke, ka u u u lenkwucwɔgɔre vànnyii wwûl'a yaha, maa vànŋke kà tɛg'a u nùŋke tò, maa uye sanŋi puni tò mú, maa nkàr'a sà ntèen Enayimu kànhe tajyijwɔge na, Tima kànhe kuni mpyi a tòro kuru kànhe funŋke e. U à nɔ wani ke, maa uye pyi mu à jwo fworobacwo. Nye Tamari à lire pyi, naha na yɛ Shela á pa lyɛ a nɔ cipɛɛre na, nka Zhuda nyɛ a u pyi u a uru lèŋe mɛ.

¹⁵⁻¹⁶ Nye Zhuda niŋkàriŋ'à sà nɔ wani, maa u nya ke, ka u u wá na sônŋi na fworobacwoŋi wà u nyɛ u wi, naha na yɛ u mpyi a yyahe tò ná vànŋ'i, u mpyi a cè na uru napworoŋi wi mɛ. Ka u u file u na, maa u pyi: «Ceewe, na pwɔ̀hɔ̀, mu kyaa na naha mii na» ka Tamari si u natuŋi pyi: «Mii aha nyɛ mu na, naha mu sí n-kan mii á yɛ?» ¹⁷ Ka u natuŋi si jwo: «Mu aha nyɛ, mii sí sika kan mu á.» Ka u napworoŋi si jwo: «Mu à mii nya mii à nyɛ mu na, mu sí ma cyeyaage kà kan mii á, mà jwo sikaŋi u nɔ mii na ke.» ¹⁸ Ka Zhuda si jwo: «Na cyeyaage nkire mii sí n-kan mu á yɛ?» Ka ceenji si u jwɔ̀ shwɔ̀: «Mu mɛge tafyen'à séme yaage nkemu na ke, ná ku mɛɛre, ná kàbiini li nde mu cye e ke. Ka Zhuda si yire puni kan u napworoŋ'á, maa sà wwò ná u e, ka u u laa lwó. ¹⁹ Lire kàntugo, ka napworoŋi si yîri kuru cyage e maa nkàre u tupyenge e. Vànnyii yi mpyi u na ke, maa yire wwûl'a yaha, maa núr'a u lenkwucwɔgɔre vànnyii lwó a le sahaŋki.

²⁰ Nye lire jwɔ̀hɔ̀ na, ka Zhuda si uru sikaŋi kan u cevoonji, Adulamu shinŋ'á, u sà nkà ceen'á, u u uru cyeyaayi shwɔ̀, u à ma. Nka uru nyɛ a sà ceenji cya a nya mɛ. ²¹ Maa kuru cyage shiinbii yíbe: «Fworobaacwoŋi u mpyi naha ke, taa u nyɛ ke? U mpyi naha kuni jwɔ̀ge na.» Ka pi i u pyi: «Fworobaacwo nyɛ a

têl'a pyi naha mà nya mε.» ²² Ka u u núr'a kàre Zhuda yyére, maa yi jwo u á: «Mii nyε a jà a u cya a nya mε. Mpii mii à ta wani kuru cyage e ke, pir'à jwo na fworobacwo sàha ntêl'a pyi wani mε.» ²³ Ka Zhuda si jwo: «Ceenji u kwôro ná y'e ke! Wuu àha silege cya njaha wuye nuñ'i mε, mii nò, mii kòn'à sika tùugo u á. Mu aha mpyi mu nyε a u nya mε, y'á kwò.»

²⁴ Nyε yijyi taanre tatòroge e, ka pi i sà yi jwo Zhuda á, na u napworonji Tamari, na u à pyi fworobacwo, na u laa wu bá u nyε. Ka Zhuda si jwo: «Yii u yige kànha kàntugo, yii i u bò, yii u súugo!» ²⁵ Tèni i pi à jwo na pi sí raa u cwôre ke, ka u u wà tun u natuñ'á, maa jwo: «Nàni ngemu u à laani tège mii na ke, uru mεge tafyenji nyε yaage nkemu na ke, ná ku mεere ná u kàbiini yi nyε nje, yi kàanmucya kampyi mu à yifoonji cè.» ²⁶ Ka Zhuda si ntèen li taan na uru wuyo yi, maa jwo na nge ceen'á à tanga ta uru na. U à nde kani pyi uru na, naha na ye uru nyε a jèn'a u kan u jyanji, Shela á, zàbangara na mε.

Nyε mà láha lire tèni na, Zhuda saha nyε a sínni ná u e mε.

²⁷ Ceenji tètigin'à pa nò ke, ka li i nta njamii laa li nyε u á. ²⁸ Tèni i laan'à pa yíri ke, ka pyàni wà si cyεge yige, ka lashwonji si ku cù, maa dizimεε nijyaa pwò ku na, maa jwo na nge u nyε nijcyiinji. ²⁹ Ka pyàni si núr'a cyεge lènye wani, ka shonwunji si fworò, ka lashwonji si jwo na u à kuni múgo, ka pi i uru mεge le Perεzi*. ³⁰ Lire kàntugo, ka u sanji si si, ná dizimεeni nijyaani i cyεge na, ka pi i uru mεge le Yeraki.

39

Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii puni nùño na

¹ Nyε pire Sumayila tùluge cwòhampil'à kàre ná Yusufu i *Misira e, maa u pére Potifara á, Faròn sòrolashiibii nùñufeembwòh'á.

² Mà u yaha u nùñufooji Potifara pyenge e, ka Kafooji Kile si nkwoòro ná u e, maa u karigii puni jwò u á. ³ Ka Potifara si mpa li nya na Kafooji Kile na nyε ná Yusufu i, u àha cye le kyaa maha kyal'e ke, u maha lire jwò u cye e.

⁴ Ka Yusufu kyaa si ntáan u nùñufooji'á fo u à u yaha u pyenge karigii nùño na, maa u cyeyaayi puni le u cye e. ⁵ Potifara à Yusufu yaha u pyenge karigii ná u cyeyaayi nùño na ke, ka Kafooji Kile si jwó le Potifara á, maa u pyenge ná u sige karigii puni jwò Yusufu cye kurugo. ⁶ Lire kurugo, ka Potifara si u karigii puni puni le Yusufu cye e. U sàha mpyi na bwùun u cyeyaage kà na sahanji mε, fo u yalyíre kanni.

Yusufu nùñufooji cwon'à nyii yige u kurugo

*Nyε Yusufu na mpyi nànjiiwe nisinaña, u lempe mpyi a jwò sèe sèl'e. ⁷ Canñka, Yusufu nùñufooji cwon'à nyii yige Yusufu kurugo. Maa jwo «Síni ná mii i.» ⁸ Ka u u jcyé maa jwo u á «Onhò de! Mii nùñufooji sàha nyε na cye leni kyal'e pyenge e mε. U à u cyeyaayi puni le mii cye e. ⁹ Mii ná uru mú à pyi ninjin nke pyenge e. U nyε a mii sige kyaa na mε, fo muye ninjin, naha na ye mu u nyε u cwonji. Di mii sí jεε lire kapiini fiige pyi n-jwo Kile na ye?» ¹⁰ Canña maha canña, ceenji mpyi maha Yusufu yiri, nka Yusufu nyε a jèn'a sínni ná u e mε.

¹¹ Nyε canñka Yusufu à jyè bage e na báarañi pyi, lir'à pyenge shiinbii puni ta pi à fworò. ¹² Ka ceenji si Yusufu cù vāanntinñke na, maa jwo na u sínni ná ur'e. Ka Yusufu si uye dir'a shwò u na, maa u vāanntinñke fwòr'a yaha u cye e, maa fê a fworò ntàani na.

¹³ Nyε ceen'á à Yusufu nya u à vāanntinñke yaha u cye e, maa fworò ntàani na ke, ¹⁴ ka u u u pyenge shiinbii puni yyere, maa yi jwo pi á «Yii wíi, ná *Eburu

* **38:29** Perεzi mεge jwòhe ku nyε kun'á múgo

nàŋi i mii poon'á pa ke, u à pa mpa wuu pyenge mege kèege. U à pa mii fye e si ncwo mii na, ka mii i nkwúulo fànha na. ¹⁵ U à mii nya mii i nkwúuli ke, ka u u vâanntinŋke wwûl'a yaha mii cye e, maa fê a fworó ntàani na.»

¹⁶ Nye ka ceenji si ntèen ná Yusufu vâanntinŋke e na u poonji sigili. ¹⁷ U poon'á pa ke, ka u u jwo «Wíi, Eburu bilinan'í mu à pa ke, u la mpyi si mii njini láha mii na. ¹⁸ Ka mii i nkwúulo, ka u u vâanntinŋke yaha mii cye e, maa fê a fworó ntàani na.»

¹⁹ Nye ceen'á yire jwo Yusufu na ke, ka u poonji lùuni si yíri sèl'e. ²⁰ Ka u u Yusufu cû a le kàsuni i ná saanji kàsujyibil'e. U à mɔ wani.

²¹ Nka lire ná li wuuni mu i, Kafoonji Kile à kwôro ná Yusufu i, maa jwɔ u na, ka Yusufu kyaa si ntáan kasubage nùŋufoon'á. ²² Ka uru si Yusufu yaha kàsujyibii puni nùŋɔ na, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Nye lire pyinŋkanni na, Yusufu mpyi na karigii puni yyaha cwɔɔnre kasubage e. ²³ Kasubage kàanmucyafoon'á pa cyeyi láha karigii puni na, maa cyi kan Yusufu u u mpyi, naha na ye Kafoonji mpyi ná u e, marii u karigii puni jwɔge.

40

Yusufu à kàsujyibii pi shuunni nɔɔyɔ jwɔhe jwo

¹ Nye ncyii karigii kàntugo, *Misira saanji Farɔn* yabyaare kanfeebii nùŋufoonji ná bwúurufwoobii nùŋufoon'á kyaa pyi, ndemu lemɛ p'á pi Farɔn nyii na ke.

² Ka u lùuni si yíri pire nùŋufeebii mú shuunniŋi taan. ³ Maa jwo na pi pi cû a le kàsuni i. Kuru kasubage na mpyi sòrolashiibii nùŋufembwɔhe pyenge e, Yusufu mpyi kàsuni ŋgemu i ke. ⁴ Sòrolashiibii nùŋufembwɔh'á pi lèŋe ná Yusufu i, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Yusufu u mpyi na pi karigii puni cwɔɔnre. Pi à tère pyi wani kasubage e.

⁵ Canŋka, mà pi yaha kasubage e, yabyaare kanfeebii nùŋufoonji ná bwúurufwɔɔbii nùŋufoon'á nɔɔyɔ nɔɔ numpilage ninuge e. Pi shin maha shin ná u wogo, wà ná wà wogo jwɔhɔ nyɛ ninŋin mɛ. ⁶ Nye nyɛsɔɔge na, Yusufu à pa pi kàanmucya ke, ka u u pi yyahayi nya y'á tanha. ⁷ Ka u u pi yíbe: «Naha na yii yyahay'á tanha ninjaa ye?» ⁸ Ka pi i jwo: «Wuu à nɔɔyɔ nɔɔ, sùpya sí nàha naha ŋgemu u sí n-jà yi jwɔhe cè njwo wuu á mɛ.» Ka Yusufu si jwo «Yii nyɛ a cè na Kile u sí n-jà nɔɔyi jwɔhe jwo mà? Yii yii nɔɔyi jwo na á.»

⁹ Ka saanji yabyaare kanfeebii nùŋufoonji si u u nɔɔge jwo Yusufu á na «Mii nɔɔge e, *ɛɛɛɛn cige mii à nya naye yyaha na, ¹⁰ nkéŋyi taanre na mpyi ku na, ku mpyi a fyèn, maa se, yasɛɛre s'á nɔ. ¹¹ Farɔn lùbyaceni mpyi mii cye e, ka mii i ɛɛɛɛnŋi nimpinji lwɔ a yûg'a le lùbyaceni i mà kan u á.»

¹² Ka Yusufu si jwo u á «Mu nɔɔge jwɔhe ku nyɛ ŋke: cige nkéŋyi taanrenji jwɔhe ku nyɛ canmpyaa taanre. ¹³ Canmpyaa taanrenji ká fûnŋɔ, Farɔn sí mu yige kàsuni i si mu pée si mu le ma báaraŋi ninjyeni i. Mu sí raa yabyare kaan u á bà mu mpyi a fyànha na li pyi mɛ. ¹⁴ Nka mu aha fêremɛ ta tɛni ndemu i ke, ma hà funŋɔ wwɔ na na mɛ, maa jwɔ na na, maa na kyaa jwo Farɔn á, bà u si mpyi si mii yige kàsuni i mɛ. ¹⁵ Naha kurugo ye pi à mii cû fànhe e mà yíri *Eburu shiinbii kɔni i mà kàre naha. Pi à mii le kàsuni i mà li ta mii nyɛ a kapii pyi mɛ.»

¹⁶ Nye bwúurufwoobii nùŋufoon'á li nya na Yusufu à u shèrɛfoonji nɔɔge jwɔhe jwo a táan u na ke, ka uru mú si jwo «Mii nɔɔge e, sàhagii taanre na mpyi mii a tugo nùŋke e, bwúuru na mpyi cyi e. ¹⁷ Sàhani li mpyi cyi puni nìnyinji na ke,

* **40:1** Farɔn: kuru mege na mpyi pèene mege nkemu ku mpyi na leni Misira kɔni saanbii puni na ke

Farən jyii bwúuruŋi shiŋi puni na mpyi lire e. Nye ka saŋcyεenre tà si mpaa uru bwúuruŋi jòore sàhani i mii juŋ'i.»

¹⁸ Ka Yusufu si jwo «Mu ηəoge jwəhe ku nye ηke. Sàhagii taanrenji mú na nye canmpyaa taanre. ¹⁹ Canmpyaagii taanre ká fũnŋə, Farən sí mu yige kàsuni i si mu dùrugo cige k'e si mu bò. Saŋcyεenre sí n-pa a mu jòore.»

²⁰ Nye canmpyaagii taanren' à fũnŋə ke, ka canmpyitanrewuuni si mpa bē Farən canzege canmbilini na. Kuru canŋke katáanni mεge na, u à njyi niŋyahawa shwəhə kini shinbwoobii puni mεε na. Maa yabyare kanfeebii jũŋufooŋi ná bwúurufwəobii jũŋufooŋi yige kàsuni i, u kini shiinbwobii puni jyii na. ²¹ Maa yabyare yaafeebii jũŋufooŋi le u báaraŋi niŋjyenji i, ka uru si wá na yabyaare kaan u á. ²² Ŋka u à bwúuruŋi yaafeebii jũŋufooŋi pwə cige e, mà tàanna ná Yusufu jwumpe e.

²³ Lire ná li wuuni mú i, mà lwó yabyaare kanfeebii jũŋufooŋ' à fworo kàsuni i ke, u nye a sòŋŋ'a nə Yusufu na mε, u à funŋə wwə u na punə punə.

41

Yusufu à saanŋi Farən ηəoyi jwəhə jwo

¹ Nye yyee shuunni kàntugo, ka Farən yabiliŋi si ηəoge kà ηóə. U à ηóə mà uye nya Nili baŋi jwəge na. ² Maa n̄iye nimbwoyo baashuunni nya, yi lem' à jwə sèl'e, y' à fworo lwəhe e, mà paa lyi baŋi jwəge na. ³ Maa n̄iye niŋcwəgəɔ baashuunni nya, yi lem' à pi sèl'e, yire mú à fworo lwəhe e, n̄iye niŋcɛŋyi baashuunniŋi kàntugo, mà pa yyére yi taan baŋi jwəge na. ⁴ Ka niŋyi niŋcwəgəre baashuunniŋi si niŋyi nimbwoyi baashuunniŋi kyà. Puru jwəhə na, ka Farən si jè ηəəmpe na. ⁵ Nye lire jwəhe na, ka u u n̄r'a ηəoge kabere ηóə. Maa sùmaŋcahaya baashuunni nya y' à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyəŋi mpyi a bùuŋə, u lemε mú s' à jwə. ⁶ Lire kàntugo, ka sùmaŋcahayi yabere baashuunni si fworo kuru sùmacige ninuge na, yire sùmaŋcahayi mpyi a cyére cyére, síwage kafεεge mpyi a yi waha. ⁷ Nye sùmaŋcahayi y' á waha waha ke, yir' à sùmaŋcahayi niŋcɛŋyi lyi. Puru jwəhə na, ka Farən si jè mà li ta na ηəogə ur' à ηóə. ⁸ Nye kuru jyèsəoge na, ka Farən funŋke si mpen, ka u u *Misira kini céfeebii ná jçèfeebii puni yyere, maa u ηəoyi yyahe jwo pi á, ηka pi wà nye a jà a ku kà yyaha cè a jwo u á mε. ⁹ Lire tēni i ke, ka Farən yabyaare kanfeebii jũŋufooŋi si puru jwumpe lógo, maa jwo u á «ŋgurugoŋi u à mii ta ke, mii funŋ' à cwo uru na niŋjaa.» ¹⁰ Maa jwo «Canŋka, mu, Farən l̄uuni mpyi a yiri ma kini shiinbwoobii pi taan. Mu mpyi a mii ná bwúurufwoobii jũŋufooŋi cū lire tēni i, mà le sòrolashiibii jũŋufembwəhe kàsuni i. ¹¹ Mà wuu yaha wani, wuu mú shuunniŋ' à ηəoyə ηóə numpilage ninuge e, yi ηəoyi nye a pyi niŋkin mε, yi jwəhe mú nye a pyi niŋkin mε. ¹² *Eburu n̄aŋjiŋi wà u mpyi ná wuu e kàsuni i, sòrolashiibii jũŋufooŋi báarapyiŋi wà u mpyi a fyānha a pyi u wi. Ur' á wuu à wuu ηəoyi yyaha jwo, ka u u yi jwəhe cè a jwo u á. ¹³ Pyiŋkanni na u à yi jwəhe jwo wuu á ke, y' à tòro li jwuŋkanni na. Mii à le na báaraŋi niŋjyenji i, ka bwúurufwoobii jũŋufooŋi si mpwə cige e.»

¹⁴ Nye Farən à puru lógo ke, ka u u wà tun u sà Yusufu yyere. Ka pi i fyāl'a sà u yige kàsuni i, maa u jũŋke ná u mahajwoŋi k̄ulu, maa vāanŋyi yabere le u na, maa ŋkàre ná u e Farən yyére. ¹⁵ Yusufu à nə wani ke, ka Farən si jwo u á «Mii à ηəogə ηóə, sùpya sí nye a jà a ku jwəhe cè a jwo mii á mε. Mii s' à lógo na ηəogə ká jwo mu á, mu maha jà a ku jwəhe jwo.» ¹⁶ Ka Yusufu si jwo saanŋ' á «Sēŋi na, Kile yabiliŋi u sí mu funŋke j̄iŋe si mu ηəoge jwəhe jwo mu á.» ¹⁷ Ka Farən si u pyi «Mii ηəoge e, mii à naye nya Nili baŋi jwəge na. ¹⁸ Maa n̄iye nimbwoyo baashuunni nya, yi lem' à jwə sèl'e, y' à fworo lwəhe e mà pa a lyi baŋi jwəge na. ¹⁹ Lire jwəhe na maa n̄iye niŋcwəgəɔ baashuunni nya,

yi lem'à pi sèl'e, y'à fworò lwòhe e. Misira k̀ini puni i, mii nyɛ a yi n̄iyyi lempe piŋkanni fiige nya mɛ. ²⁰ Nyɛ ka n̄iyyi niŋcɔgɔyi si mpa nimbwoyi kyà. ²¹ Nka lire ná li wuuni mú i, l'à pyi mu à jwo yaaga nyɛ yi funɲyi i mɛ. Ka yi i ŋkwôro bà yi mpyi mɛ. Lire kàntugo, mii à n̄è. ²² Nyɛ mii à n̄úr'a ŋɔɔge kabɛɛ ŋɔɔ. Kur'e, mii à sùmaŋcahaya baashuunni nya y'à fworò sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋ'à bùuŋɔ, u lemɛ mú s'à jwɔ. ²³ Sùmaŋcahayi yabɛɛ baashuunn'à fworò yire kàntugo, yi mpyi a cyɛɛ cyɛɛ, maa waha síwage kafɛɛge cye kurugo. ²⁴ Nyɛ sùmaŋcahayi y'à cyɛɛ ke, ka yire si niŋcɛɲyi jò. Nyɛ nje ŋɔɔyi mii à jwo na céefebil'á, ŋka pi wà nyɛ a jà a yi jwòhe cè a jwo mɛ.» ²⁵ Ka Yusufu si yi jwo Farɔn á «Ŋɔɔyi shuunniŋi mu à ŋɔɔ ke, yi nyɛ niŋkin, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. ²⁶ N̄iyyi niŋcɛɲyi baashuunniŋi nyɛ yye baashuunni, sùmaŋcahayi niŋcɛɲyi baashuunniŋi mú nyɛ yye baashuunni. Yire puni na nyɛ ŋɔɔgɔ niŋkin. ²⁷ N̄iyyi niŋcwɔgɔyi baashuunniŋi (y'à fworò nje sanɲyi kàntugo ke), yire nyɛ yye baashuunni katege. Sùmaŋcahayi baashuunniŋi y'à cyɛɛ, kafɛɛge s'à yi waha ke, yire mú na nyɛ yye baashuunni katege. ²⁸ Bà mii à yi jwo mu Farɔn á numɛ mɛ, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. ²⁹ Nyɛ yyeegii baashuunniŋi cyi na ma ke, sùmaŋi sí jwɔ Misira k̀ini i sè sèl'e. ³⁰ Nka yyeegii cyiberii baashuunni sí n-pa kàntugo, cyire nyɛ katege, li sí n-pyi fo sùpyire funŋɔ sí n-wwò yyeegii baashuunniŋi sùmataani na. Katege sí k̀ini puni k̀èɛge. ³¹ Katege piŋkanni sí n-sii sùpyire funŋɔ pyi ku wwò yyeegii nintòrogi sùmatani na. ³² Kampyi mu à nje ŋɔɔyi ŋɔɔŋkanagii shuunni ŋɔɔ, lir'à li cyêe sɛɛni na, Kile kayaana li, li s̄i mɔ si mpyi mɛ. ³³ Nyɛ numɛ, mu à yaa mu u wà cya, ŋgemu nyɛ yákilifoo maa mpyi kacɛɲɛ ke, ma yaha Misira k̀ini puni jũŋɔ na. ³⁴ Maa sùpyire tà t̄iŋɛ k̀ini jũŋɔ na ná u e, bà li si mpyi sùmaŋi ŋgemu ká nta ke, uru u t̄aa tatayi kan̄kuro, si taage niŋkin yaha ŋk̀ere na, Misira k̀ini puni yyeegii niŋcɛɲkii baashuunniŋi funŋke e mɛ. ³⁵ Sùmaŋi ká jwɔ yyeegii jcyiimu i ke, pi i wà bégel'a yaha mu, Farɔn mɛge na, k̀anyi puni na, pi raa u k̀aanmucaa. ³⁶ Yyeegii baashuunniŋi katege ká nɔ Misira k̀ini na t̀eni ndemu i ke, sùmaŋi u à bégel'a yaha ke, uru u sí n-t̀eɛge raa sùpyire jwɔ caa. Lire ká mpyi, katege saha si k̀ini k̀èɛge mɛ.»

Yusufu à pyi Misira k̀ini kacwɔnrɔŋi niŋcyiŋi

³⁷ Nyɛ nje Yusufu à jwo ke, yir'à t̄aan Farɔn ná u k̀ini yyaha yyéɛ shiinbil'á. ³⁸ Ka Farɔn si jwo pi á «Sùpyaŋi ŋgi u sí n-jà n-ta, Kile à yáki niŋcɛɲɛ le ŋgemu i ŋge n̄aŋi fiige ye?» ³⁹ Maa jwo Yusufu á «Bà Kile à jcyii karigii cyêe mu na mɛ, sùpya saha s̄i nta ŋgemu u nyɛ yákilifoo, maa mpyi kacɛɲɛ mà mu kwò mɛ.» ⁴⁰ Maa n̄úr'a jwo: «Mii sí mu t̄iŋɛ na pyɛnge ná na k̀ini shiinbii jũŋɔ na. Mu aha ndemu jwo ke, lire pi sí n-pyi. Mii kanni u sí n-pyi mu jũŋɔ na *saanre tat̀eɛge kurugo. ⁴¹ Mii à *Misira k̀ini puni jũŋufente le mu cye e niŋjaa.» ⁴² U à puru jwo a kwò ke, maa u yabiliŋi f̄anhe kampefegeni wwù mà le Yusufu kampeeni na, maa v̄aanɲcɛɲyi le u na, maa s̄ɛɛn ŋk̀ɛɲcuro le u na. ⁴³ Maa Yusufu dùrugo shɔngɔ wòtoro jũŋ'i mà taha u yabiliŋi wuŋi fye e. Sùpyire tà na mpyi pi yyaha yyéɛ na ŋkwúuli, marii yu «Yabwòhe, yabwòhe na ma!» Nyɛ lire pyiŋkanni na, Farɔn à Misira k̀ini jũŋufente puni kan Yusufu á. ⁴⁴ Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Mii u nyɛ saanŋi Farɔn. Nka sùpya saha nyɛ a yaa u kyaa pyi Misira k̀ini puni funŋke e na mu bà u à kuni kan urufol'á mà ye.» ⁴⁵ Maa Yusufu mɛge le Zafinati Panɛkya. Maa ceewe kan u á, ceɛni mɛge na mpyi Asanati. Ceɛni tuni mɛge mpyi Potifira, uru u mpyi Ōni k̀anhe sáragawwuŋi. Ka Yusufu si nt̀ɛɛn lire pyiŋkanni na Misira k̀ini puni jũŋɔ na. ⁴⁶ U à báaraŋi s̄ii Misira saanŋi Farɔn á, mà u sh̄iŋi ta yye beŋjaaga ná ke. Puru jwòhɔ na, u à ȳiri Farɔn taan, mà sà Misira k̀ini puni jaara. ⁴⁷ Nyɛ yye baashuunni

funŋ'i, sùmaŋ'à ɲwɔ sèl'e. ⁴⁸ Ka Yusufu si cyire yyeegii baashuunniŋi sùmaŋi wà bégele mà yaha Misira k̀ini cyeyi puni i. U à k̀anha maha k̀anha wu bégele kuru k̀anche e uye kanna na. ⁴⁹ Sùmaŋi u à bínni ke, uru mpyi a ɲyaha mu à jwo suumpe lwɔhe ɲwɔge nticyenŋi fiige. Pi mpyi a li ɲwɔ c̀u na u peseli, ɲka pi à pa li ɲwɔ yyéenɛ, ɲaha na ye u p̀erege mpyi na si n-jà n-cè mɛ.

⁵⁰ ɲye mà jwo katege t̀eni li nɔ ke, Yusufu mpyi a p̀unampyire shuunni si u cwonŋi Asanati na, ɔni k̀anche s̀aragawwunŋi Potifira pworonŋi u mpyi u wi. ⁵¹ Ka Yusufu si u jyaŋi niŋcyiŋi mege le Manase, ɲaha na ye Kile à uru funŋɔ wwɔ u yyefuge karigii puni na, ɲcyii cyi à u ta mà u yaha u tupyenge e ke* ⁵² Maa u jyaŋi shɔnwunŋi mege le Efirayimu, ɲaha na ye ur'à kyaala k̀ini ndemu i ke, Kile à pyiibii kan ur'à lire k̀ini i†. ⁵³ ɲye yyeegii baashuunniŋi sùmaŋi u mpyi a ɲwɔ Misira k̀ini i ke, cyir'à pa ɲkwɔ. ⁵⁴ Lire k̀antugo, bà Yusufu mpyi a yi jwo mɛ, ka yyeegii baashuunniŋi katege si s̀ii. Katege mpyi k̀irigii sanŋkii puni i, ɲka yalyiŋe na mpyi Misira k̀ini cyeyi puni i. ⁵⁵ ɲye katege mú a pa nɔ Misira k̀ini puni na t̀eni ndemu i ke, s̀upyr'à paa ɲkwúuli Farɔn taan na u yalyiŋe kan pir'à. Ka u u pi pyi «Yii a s̀i Yusufu yyére, u àha ɲjemu jwo yii á ke, yii i lire pyi.» ⁵⁶ Kuru kateg'a cwo Misira k̀ini puni na. Ka Yusufu si sùmaŋi tayahayi ɲwɔ múgo, marii u p̀ereli Misira shiinbil'á, ɲaha na ye katege mpyi a p̀e sèl'e k̀ini i.

⁵⁷ Mà bàra lire na, katege mpyi a jyè diɲyɛŋi puni i. Ka s̀upyire si wá na ỳiri k̀irigii puni i, na ma na sùmaŋi shuu Yusufu á, Misira k̀ini i.

42

Yusufu yyahawuubil'à niŋkure sín u á Misira k̀ini i

¹ Ka *Yakuba si mpa lógo na sùmaŋi na ntaa *Misira e. Ka u u yi jwo u jyaabil'á «Naha kurugo yii à t̀een naha na yiye wí ye? ² Mii à lógo na sùmaŋi na ntaa Misira e. Yii a s̀i, yii sà wà shwɔ wani wuu á, bà wuu si mpyi si shwɔ katege na mɛ.» ³ Ka Yusufu yyahawuubii keŋi si ỳir'a k̀ar'a sà sùmaŋi wà shwɔ Misira e. ⁴ ɲka Yakuba ɲye a Yusufu c̀ɔnŋi Benzama yaha u à k̀are ná pi e mɛ, u mpyi na fyáge na kapii kà ɲkwɔ u ta wani mɛ. ⁵ ɲye Yakuba jyaabii kanni bà pi mpyi na sùmaŋi shuu mɛ, ɲaha na ye katege mpyi a jyè *Kana k̀ini puni i.

⁶ Lir'à ta Yusufu u ɲye Misira k̀ini puni ɲunɔ na, uru u mpyi na sùmaŋi p̀ereli s̀upyr'à. Yusufu yyahawuubil'à pa nɔ wani ke, ka pi i niŋkure sín, maa yyahayi s̀ogo u taan. ⁷ Yusufu à u yyahawuubii ɲya t̀eni ndemu i ke, maa ntíl'a pi c̀è, ɲka u à uye yaha mu à jwo u ɲye a pi c̀è mɛ. Maa yu ná pi e, mu à jwo u l̀un'á ỳiri pi taan. Maa jwo «Taa yii à ỳiri ke?» Ka pi i u pyi «Wuu à ỳiri Kana k̀ini i mpa s̀uma shwɔ naha.»

⁸ Yusufu m̀ee mpyi a u yyahawuubii c̀è ke, ɲka pire mpyi a u c̀è mɛ. ⁹ ɲɔyi Yusufu mpyi a ɲɔɔ u yyahawuubii kyaa na ke, ka u funŋke si ɲcwo yire na. Maa jwo pi á «Yii à pa mpa k̀ini ɲwɔhɔ ɲgí, cyeyi yii sí n-jà n-t̀un l'e ke, si yire c̀è.» ¹⁰ Ka u yyahawuubii si jwo «Wuu ɲ̀unjufoonŋi, lire bà mɛ! Mu bilibil'á pa mpa s̀uma shwɔ kanna. ¹¹ Wuu puni ɲye tu niŋkin pyi. S̀enŋi wuu na yu. Wuu ɲye a pa mpa k̀ini ɲwɔhɔ ɲgí mɛ.» ¹² Ka Yusufu si núr'a jwo «S̀ee bà mɛ! Yii à pa k̀ini tawíge e, cyeyi yii sí n-jà n-t̀un ke, si yire c̀è.» ¹³ Ka pi i jwo «Wuu na ɲye mu bilii. Wuu na mpyi s̀ɲee ke ná shuunni, wuu puni na ɲye tu niŋkin pyi, wuu à t̀een Kana k̀ini i. Wuu puni k̀antugo wunŋi ɲye ná wuu tunŋi i pyenge, wà niŋkin à p̀inni.» ¹⁴ Ka Yusufu si jwo «Nje mii à jwo ke, yire yi ɲye s̀enŋi. Yii à pa mpa wuu k̀ini ɲwɔhɔ ɲgí kanna. ¹⁵ Mii sí yii k̀aanmucya, ná yii puni nimbileni ɲye a pa mɛ, mii à k̀aa Farɔn mege na, yii sí n-ỳiri naha mɛ. ¹⁶ Yii wà niŋkin u

* **41:51** Manase mege ɲwɔhe ku ɲye: «U à mii funŋke pyi k'à wwɔ.» † **41:52** Efirayimu mege ɲwɔhe ku ɲye: «U à p̀unampyire kan»

núru u a sì yii cɔɔŋŋi fye e, u raa ma ná u e. Yii sanmpii sí n-kwôro naha kàsuni i. Mii sí yii jwumpe kàanmucya si jɔcè kampyi sèe yii à jwo. Yii aha mpyi yii jye a lire pyi mɛ, lire tɛni i ke, mii à kâa Farɔn mege na, na yii à pa kɔni ŋwɔh'a wíi.»
¹⁷ Yusufu à yire jwo ke, maa pi le kàsuni i canmpyaa taanre.

¹⁸ Canntanrawoge, ka u u jwo pi á «Numɛ, nde mii sí n-jwo yii á ke, yii aha lire pyi, lire tɛni i ke, mii saha sì yaage pyi yii na mɛ, naha na ye mii na fyáge Kile na. ¹⁹ L'aha nta yii na sɛɛŋi yu, lire tɛni i ke, yii wà ninŋin u tɛɛn naha kàsuni i, yii sanmpii s'a sì ná sùmaŋi i, yii sà ŋkan yii pyɛnge shiinbii katege wuubil'á. ²⁰ Puru jwɔhɔ na, yii ninúrubbii yii raa ma ná yii cɔɔŋŋi nimbileni i naha, lire ká mpyi, mii sí n-cè na yii à sèe jwo. Lire e, mii sì yii bò mɛ.» Ka u yyahawuubii si ntɛɛn lire taan.

²¹ Ka pi i wá na yu piy'á «Sɛɛŋi na, wuu à kapii pyi wuu cɔɔŋŋi Yusufu na, u kyaaga wuŋ'á wuu jáare na wuu uru jùñaare ta, ŋka wuu jye a jɛɛ mɛ. Lire kurugo, ŋke yyefuge pun'á wuu ta ninjaa.» ²² Ka Uruben si jwumpe lwó maa jwo «Mii ná yi jwo yii á na wuu àha kapii pyi ŋge pyàŋi na mà? Yii jye a jɛn'a mii jwumpe lógo mɛ. Ku ke numɛ, kuru kyaage fwooni Kile na ntùni wuu na amɛ.»

²³ Jye pi jye a mpyi a cè na Yusufu na pire jwumpe núru mɛ, naha na ye wà u mpyi na Yusufu jwumpe kɛɛŋŋi pi á. ²⁴ Yusufu à puru jwumpe lógo pi jwɔ na ke, ka u u yíri pi taan mà sà mɛɛ sú. Maa núr'a pa jwo ná pi e. Lire kántugo, maa Simiyɔn cú pi jyii na, mà le kàsuni i.

²⁵ Maa u báarapyiibii pyi na pi pi bɔrigii jí sùmaŋi na, pi i pi puni sùmaŋi lwɔɔre le pi bɔrigil'e, pi i pi kuni njyɔŋi kan pi á. Ka báarapyiibii si li pyi amuni.

²⁶ Ka pi i pi bɔrigii dùrugo dùfaanyi jwɔŋ'i na ŋkɛɛge.

²⁷ Pi à sà nɔ cyage k'e, lir'á numpilage ta k'á wwɔ, ka pi i shwɔn wani. Ka pi wà ninŋin si u boni jwɔ múgo si yalyíre kan u dùfaanŋk'á, maa u sùmaŋi lwɔɔre ta wani. ²⁸ Maa jwo pi sanmpil'á «Ei! pi naha mii sùmaŋi lwɔɔre núruŋ'a le mii boni i, u we.» Pi sanmpil'á lire jya ke, ka li i mɛɛn pi e. Ka pi i fyá fo na jcyɛɛnni, maa jwo «Naha Kile à pyi wuu na amɛ ye?»

²⁹ Jye pi à pa nɔ pi tuŋi Yakuba yyére, Kana kɔni i ke, nde l'á pi ta ke, ka pi i lire puni jwo u á, maa jwo ³⁰ «Misira jùŋufoonŋi jye a jwo ná wuu e tɛɛnmɛ na mɛ. U à jwo na wuu à kàr'a sà pire kɔni ŋwɔhɔ ŋgí kannna. ³¹ Wuu à yi jwo na sèeshiin pi jye wuu, na wuu jye a pa mpa kɔni ŋwɔhɔ ŋgí mɛ. ³² Wuu à yi jwo u á na wuu na mpyi sìjɛɛ ke ná shuunni wuu tuŋi na, wà ninŋin sàha jye mɛ, wuu puni kántugo wuŋi na jye ná wuu tuŋi i, Kana kɔni i.

³³ Jye ka u u jwo «Kani li sí mii pyi mii u dá na yii na jye sèeshiin ke, lire li nde. Yii yii sìjɛɛŋi wà ninŋin yaha naha, yii sanmpii sí sùmaŋi lwó a sà ŋkan yii pyɛnge shiinbii katege wuubil'á. ³⁴ Yii aha ŋkàre, yii núr'a pa ná yii puni kántugo wuŋi i naha mii yyére. Lire e, mii sí n-cè na yii jye a pa mpa kɔni ŋwɔhɔ ŋgí mɛ, na yii na jye sèeshiin. Lire ká mpyi, mii sí yii sìjɛɛŋi yaha. Lire kántugo, yii sí n-jà raa sì kɔni cyeyi puni i s'a pɛɛmpe ná zhwoŋi pyi yiy'á.»

³⁵ Jye tɛni i pi à pa sùmaŋi wwú pi bɔrigil'e ke, ka pi puni si pi wyéɛŋi ta wani. Pi à u jya ke, ka pi ná pi tuŋi si fyá sèe sèl'e. ³⁶ Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ei! yii sí mii pyi mii u pɔɔn ná pyiibil'e de! Yusufu sàha jye mɛ, Simiyɔn mú sàha jye mɛ, ka yii la si núr'a pyi si Benzhamá shwɔ mii na la? Naha na yii à tire tugure puni tɛge mii jwɔŋ'i ye?» ³⁷ Ka Uruben si jwo tufoon'á «Mii aha mpyi mii jye a núr'a pa ná Benzhamá e mu yyére mɛ, maa na jyaabii mú shuunni bò! Benzhamá yaha na cye e, l'aha fworó cyaga maha cyag'e, mii sí núru n-pa ná u e mu yyére.» ³⁸ Ka Yakuba si jwo «Ŋhɔ, mii jyanŋi sì n-sìi n-kàre ná yii e Misira e mɛ, naha na ye u ná ŋge u jye jirini na ke, ur'á kwú, maa uye ninŋin

yaha. Kyaa ká bú u kùshewuŋi ta, yii sí mii niŋjyenkwonji nàvunŋo wuŋi yaha mii u kàre kwùu kànha na.»

43

Yusufu yyahawuubil'à nùru na ŋkèege Misira e ná Benzhama e.

¹ Nyε katege mpyi na nâare *Kana kîni i. ² *Yakuba jyaabii mpyi a pa ná sùmaŋi ŋgemu i, mà yîri *Misira e ke, uru mpyi a kwò, ka Yakuba si yi jwo pi á «Yii nùru, yii a sì Misira e, yii sà sùmaŋi wà cya.» ³ Ka u jyaŋi *Zhuda si u pyi «Misira nàŋ'á yi jwo a waha, na wuu aha mpyi wuu nyε a nùr'a shà ná wuu còonŋi i mε, na uru sì wuu cumò lemε jwò mε. ⁴ Lire e, kampyi mu sí nyε wuu còonŋi yaha u kàre ná wuu e, wuu sí sà sùmaŋi shwò mpa mu á. ⁵ Nka mu aha mpyi mu sì nyε u yaha u kàre ná wuu e mε, wuu sì mε, naha na ye nàŋ'á jwo na wuu còonŋi ká mpyi u nyε ná wuu e mε, na uru si wuu cumò lemε pi.»

⁶ Ka tufoonji Yakuba si jwo «Yii à kapii pyi mii na dε! Naha na yii à yi jwo ŋge nàŋ'á na còonfoonji waberε na nyε yii á ye?» ⁷ Ka u pyilibii si u pyi «Nàŋi u à wuu yyahayi fwòhòrò ná yibiyi i, wuu ná wuu pyenge shiinbii kyaa na, u à jwo «Yii tunji na nyε shì na la? Sìnyεni waberε na nyε yii á la?» Ka wuu mú si u jwò shwò: «Dòŋ.» Di wuu mpyi na sí n-jà n-cè, na u sí n-jwo, wuu a ma ná wuu còonŋi i ye?»

⁸ Ka Zhuda si jwo «Baba, pyàŋi yaha na cye e, u raa sì ná wuu e, wuu yaha wuu yîri, wuu a sì, wuu sà yalyîre cya bà katege si mpyi k'àha wuu puni bò naha mε. ⁹ Mii sí n-yyére ná pyàŋi jùŋo karigil'e. Kyaa ká u ta, maa na yîbe. Mii aha mpyi mii nyε a nùr'a pa ná u e mu yyére mε, lire tēni i, mii jεcēge wuu u sí n-pyi tērigii puni i mu yyahe taan. ¹⁰ Kàmpyi wuu mpyi a cwùunnò mε, nume mpyi a wuu ta wuu à tooyi shuunni pyi mà kwò.»

¹¹ Ka pi tunji Yakuba si jwo «Nyε ná yii ŋkàriŋi sí naha pyi fànha, lire tēni i, nde yii sí n-pyi. Yii wuu kîni yacenyi yà le yii bōrigil'e, yii a sì yii sà ŋkan Misira nàŋ'á: wyεere tà ná nùguntanga yaayi yà ná seere tà, ná cire yasεere tà mu à jwo pisitasi ná amandi woore tà. ¹² Yii yii wyéreni figii shuunni lwó, lire e wyéreni pi à le yii bōrigil'e ke, yii nùru ná u e, pi sí n-jà n-ta pi à wurugo.

¹³ Nyε yii yii còonŋi lwó, yii i nùru yii a sì Misira nàŋi yyére. ¹⁴ Kile Siŋi Punifoo u yii jùŋaare le nàŋi i, bà u si mpyi si yii sìnyεni sanŋi ná Benzhama yaha pi a ma mε. Nka kampyi mii à yaa mii u pòon ná pyibil'e, lire tēni i sí n-pòon pi e.»

¹⁵ Nyε Yusufu yyahafeebil'à uru bùnyεni lwó, wyéreni i pi mpyi a yaa pi à ŋkèege ke, maa uru figii shuunni lwó. Ka pi ná Benzhama si yîri mà kàre Yusufu yyére Misira e. ¹⁶ Tēni i Yusufu à Benzhama jya ná pi e ke, ka u u jwo u báarapyiibii jùŋufoon'á «Mpii shiinbii lēŋe pyenge e, maa yatòge kà bò a shwòhò, pi sí canŋalyige lyî ná mii yabilinji i niŋjaa.»

¹⁷ Ka nàŋi si lire pyi. Maa ŋkàre ná pi e Yusufu pyenge e. ¹⁸ Yusufu yyahafeebil'à pi jya pi à kàre ná pire e Yusufu pyenge e ke, ka pi i fyá, maa jwo «Wyéreni u à kwòro toncyiige e wuu bōrigil'e ke, mu sí n-ta lire kurugo, pi à pa ná wuu e naha ŋke cyage e. sí wwò wuu na jεcû mpyi pi bilii, si wuu dùfaanyi ta mú.»

¹⁹ Tire fyagare funŋke e, pi à file Yusufu báarapyiibii jùŋufoonji na, pyenge jwòge na, maa jwo ná u e. ²⁰ Pi a jwo: «Yàkenji yaha, wuu jùŋufoonji, wuu à tēl'a pa sùma shwò naha. ²¹⁻²² Wuu sùmaŋi shwòncyiini na, wuu à nùr'a nò wuu tashwònge e ke, wuu à bōrigii múgo mà sùmaŋi lwòore ta wani, uye jwò na. Wuu nyε a wyéreni lefoonji cè wuu bōrigil'e mε. Numε wuu à nùru ná uru wyéreni i wuye cye e mpa ŋkan. Wuu à pa ná wyéreni waber'e mpa sùmaŋi wà shwò.» ²³ Ka báarapyiibii jùŋufoonji si jwo pi á «Tapege nyε mε, yii àha lire

tège yiye funŋə pən mε. Yii Kilenji, yii tunji u Kilenji, uru u à uru wyérenji yaha yii bərigil'e. Ná lire bà mε, sùmaŋi lwəore yii à kan ke, ur'à nɔ mii na.» Nàŋ'à puru jwo a kwə ke, maa mpa ná Simiyən e mà pa ŋkan pi á.

²⁴ Maa pi lèŋe Yusufu bage e, maa lwəhə kan pi à pi tooyi jyé, maa yalyîre kan pi dùfaanŋy'á. ²⁵ Pi à pa ná bùnyenji yaayi ŋjemu i Yusufu mεε na ke, ka pi i yire bégel'a yaha, na u sigili canvwuge na. Yi mpyi a jwo pi á na pi ná Yusufu sí n-pa lyî sɔncyan u pyenge e.

²⁶ Yusufu à pa tènì ndemu i ke, ka pi i yire yaayi kan u á, maa niŋkure sín u taan, maa fwù kan u á sèl'e. ²⁷ Ka Yusufu si pi yíbe «Yii à cùuŋə la? Yii tunji kyaa yii à jwo na u à lyε ke, u à cùuŋə la? U saha na nyε nyii na la?» ²⁸ Ka pi i u pyi «Mu bilinaŋi u nyε wuu tunji ke, u nyε nyii na, u à cùuŋə.» Ka pi i núr'a niŋkure sín Yusufu taan, maa u shéere.

²⁹ Tènì i Yusufu à u jiriŋwəŋnyenji Benzhama ŋya ke, maa jwo «Yii cəonŋi kyaa yii à jwo ke, uru u nyε ŋge la?» Ka pi i jwo «Uru wi.» Ka Yusufu si jwo Benzhama á «Mii jyaŋi, Kile u jwó le ma á.» ³⁰ Ka Benzhama ŋyaŋi funntange si Yusufu ta fo mà mεεsuu tírige u funŋ'i. Ka u u fyâl'a jyè u baashənge e, maa mεε sú.

³¹ Puru ŋwəhə na, u à u yyahe jyé, maa fworu u baashənge e. Mεεsuuni lage saha mpyi u na, ŋka u à jà a cù uye na. Maa jwo u báarapyiibil'á na pi a ma ná yalyîre e. ³² Ka pi i Yusufu ŋjyŋi wwù uye kanni na, maa u sɔŋεbii wuŋi wwù uye kanni na. Misira shiinbii pi mpyi ná pi e ke, maa pire wuŋi wwù uye kanni na, ŋaha na ye Misira shiinbii mpyi na ŋεεg'a lyî ná *Eburu shiinbil'e mε. Mà tàanna ná pi Kile kuni i, lire nyε a tíi mε. ³³ Ka pi i Yusufu sɔŋεbii tɔŋe u yyaha na, lyεga lyεga, mà lwó niŋjyenji na mà kàre nimbileni na. Ka pi kàkyanhala wubii si wá na piye wíi. ³⁴ Yalyîre ti mpyi Yusufu taan ke, ka u u tire tà kan pi á. Maa pi sanmpii nàzhannji fiigii kanjkuro kan Benzhama á. Ka pi i lyî maa bya, maa mùguro ná Yusufu i.

44

Yusufu à u yyahawuubii kàanmucya a wíi sahanji.

¹ Nyε puru ŋwəhə na, Yusufu à yi jwo u báarapyiibii ñuŋufoonj'á «Mpii shiinbii bərigii ŋi ŋi sùmaŋi na, pi fànhe sí n-jà ŋgemu na ke, uru kan pi á. Maa pi puni wyérenji taha taha sùmaŋi na pi bərigil'e. ² Maa nta a mii wyèrfyiinji fùŋcwokwuuni le pi puni nimbileni boni i, u wyérenji ŋun'i.» Nyε bà Yusufu à yi jwo mε, ka báarapyiibii ñuŋufoonji si li pyi amuni.

³ Nyèg'á múgo ke, ka pi i kuni kan *Yakuba jyaabil'á. Ka pi i pi tugure taha pi dùfaanyi ŋun'i mà kàre. ⁴ Pi à fworu kànhe e ke, mà pi ta pi sàha ŋkwə a laaga wwù mε, ka Yusufu si u báarapyiibii ñuŋufoonji yyere, maa yi jwo u á na u yîr'a taha pi fye e wahawaha, na u aha nɔ pi na, u u yi jwo pi á «Naha na yii à kacenni fwooni tò ná kapiini i ye? ⁵ Ta yii nyε a mii ñuŋufoonji fùŋcwokwuuni lwó mε, ná nde e u maha cεere pyi ke? Yii à kapii nimbwoo pyi amε dε!»

⁶ Nyε báarapyiibii ñuŋufoonj'a pi kər'a ta ke, maa yi jwo pi á amuni. ⁷ Ka pi i u pyi «Wuu ñuŋufoonji, ŋaha na mu na puru jwumpe shiŋi yu ye? Kile u wuu shwə lire kani shiŋi na. ⁸ Wyérenji wuu à ŋya wuu bərigil'e ke, wuu nyε a yîri ná u e *Kana kini i mà pa ŋkan mu á mà? Di wuu sí n-pyi si wyèrfyin, lire nyε mε sɛɛn yu mu ñuŋufoonji bage e ye? ⁹ Nyε nde fùŋcwokwuuni ká nyε wuu shin maha shin ŋun'i ke, yii urufoo bò, wuu sanmpii sí n-pyi yii bilii.» ¹⁰ Ka báarapyiibii ñuŋufoonji si jwo «Nyε nje yii à jwo ke, mii à ŋεε, ŋka fùŋcwokwuuni ká nta shinŋi ŋgemu ŋun'i ke, urufoo u sí n-pyi mii biliwe, yaaga si n-pyi yii sanmpii na mε.»

11 Ka pi puni si ntíl'a pi b̄origii t̄rige, maa cyi múgo. 12 Ka báarapyiibii ñũũfooni si wá na b̄origii funŋyi wíi. Maa ku s̄i pi puni niŋjyeni na, mà pa ñkwò nimbileni na. Ka fũñcwokwuuni si sà nta Benzhamá boni i. 13 L'à pyi amuni ke, ka li i tatèenge fô pi na fo pi na pi v̄aantijnyi cwuun. Maa núr'a pi tugure taha dùfaanyi na, maa nuru kànhe e.

Zhuda à Yusufu ñáare Benzhamá kyaa na

14 Ka *Zhuda ná u s̄iñeɛbii si ñkàre Yusufu pyenge e, mà sà u ta wani sahanŋi, maa niñkure sín u taan maa u shéere. 15 Ka u u jwo pi á «Naha kafiile yii à pyi amɛ yɛ? Yii ñyɛ a cè na mii shiŋi maha kañwòhòni ñaa mà?» 16 Ka Zhuda si jwo «Wuu ñũũfooni, ñaha wuu sí n-jwo bɛ? Jwumò sàha ñyɛ wuu á mɛ, di wuu sí wuye shwò n-jwo nde kani na yɛ? Kile à wuu ñwòhò múgo wuu kapyiinŋkil'e. Numɛ, wuu mp̄ii wuu à pyi wuu ñũũfooni bilii, wuu ná ñge u boni i fũñcwokwuun'à ñya ke.» 17 Ka Yusufu si jwo: «Kile u na shwò nde kani shiŋi mp̄yiŋi na. Mii fũñcwokwuun'à ñya ñgemu u bor'e ke, uru kanni, u sí n-pyi mii biliwe. Yii sanmp̄ii pi ke, yaaga ñyɛ mii ná yii shwòhòl'e mɛ. Yii a s̄i yii tunŋi yyé.»

18 Ka Zhuda si file Yusufu na, maa yi jwo u á: «Mii ñũũfooni, maye sanŋa yaha, maa ma bilinaŋi yaha u jwo ná mu i. Ma hà lùuni ȳrige na taan mɛ. Sèenŋi na, mu ná saanŋi Faròn taȳrige ñyɛ niñkin fànhe e. 19 Mii ñũũfooni, wuu pañcyiini naha, mu u ná wuu yibe na wuu tunŋi saha na ñyɛ wani la? Na còonfooni wabere na ñyɛ wuu á la? 20 Ka wuu u mu pyi na wuu tunŋi na ñyɛ wani, u à lyɛ, na wuu còonŋi wà na ñyɛ wani mú, wuu tunŋ'à uru si, mà u ta u à lyɛ sèl'e mà kwò. Yyahafoo ná mp̄yi uru ñge còonŋ'à mú, ñka ur'à kwù, pi shuunnŋi mp̄yi jiriñwòròñɛ. Ñyɛ còonfooni kanni u ñyɛ wani numɛ, u kyal'à táan wuu tunŋ'à sèl'e. 21 Mu à jwo na wuu a ma ná u e mu yyé, bà mu si mp̄yi si u ñya mɛ. 22 Ka wuu u mu pyi na pyàŋi s̄i n-jà n-ȳiri u tunŋi taan mɛ. Lire ká mp̄yi, tufooni sí n-kwù. 23 Ka mu u jwo wuu á na, wuu còonŋi ká mp̄yi u ñyɛ a pa mɛ, na mu saha s̄i wuu cumu lemɛ ñwò mɛ.

24 Tèni i wuu à núr'a kàre wuu tunŋi yyé ke, ka wuu u mu jwumpe niñjwumpe taha u á. 25 Canŋke wuu tunŋ'à jwo na wuu núr'a pa sùmanŋi wà shwò ke, 26 wuu à yi jwo u á, na wuu s̄i n-jà n-pa ná wuu còonŋi ñyɛ ná wuu e mɛ, ñaha na yɛ *Misira nàŋ'à jwo na, wuu còonŋi ká mp̄yi u ñyɛ ná wuu e mɛ, uru s̄i wuu cumu lemɛ ñwò mɛ. 27 Mu bilinaŋi, wuu tunŋ'à jwo «Yii à cè na mii cwonŋi Araseli à pùnampyire shuunni si mii á, 28 niñkin à wil'a fô, mii na sònŋi sige yaage kà ku si nta k'à uru cù. 29 Yii aha mpa ñge lwò mú, yaaga ká u ta wani, yii sí mii niñjyekwòŋi yaha mii u kwù nàvunŋke e.»

30 Ñyɛ numɛ wuu aha núr'a kàre mu bilinaŋi, wuu tunŋi yyé, mà li ta pyàŋi u ñyɛ u karigii puni ke, uru ñyɛ ná wuu e mɛ, 31 nàvunŋke sí u niñjyekwòŋi bò. Lire tèni i, wuu pi ñyɛ mu bilibii ke, wuu pi sí n-pyi lire ñũũke. 32 Mii ñũũfooni, mii u à jwo na mii sí n-yyé ná pyàŋi ñũũ karigii puni i. Mii aha mp̄yi mii ñyɛ a nuru ná u e u tunŋi yyé mɛ, lire tèni i, mii ñcèege wuu, u sí n-pyi tèrigii puni i u yyahe taan. 33 Lire kurugo, mii ñũũfooni, maye sanŋa yaha, maa na yaha si ñkwòro naha pyàŋi cyaga, si mp̄yi mu biliwe, maa pyàŋi yaha u a s̄i ná u yyahafeebil'e pyenge. 34 Di mii sí n-kàre n-jwo na tunŋi yyé mà li ta pyàŋi ñyɛ ná mii i mà yɛ? Ei! Mii s̄i n-jà n-kàre zà na tunŋi kyaaga wunŋi ñya mɛ!»

45

Yusufu à uye cyé u s̄iñeɛbii na

1 Ñyɛ *Zhuda à kwò puru jwumpe na ke, Yusufu ñyɛ a jà a cù uye na sùpyire shwòhòl'e mɛ, ka u u sèe maa jwo sùpyire puni ti fwooro bage e. Tèni i Yusufu à

uye cyêe u siŋεebii na ke, sùpyaŋi wabere mpyi ná pi e me. ² Yusufu à mee sú, fo *Misira shiinbii pi mpyi ntaani na ke, pir'à u meeni lógo, ka pure jwumpe si nɔ Farɔn pyenge.

³ Ka Yusufu si yi jwo u siŋεebil'á «Mii u nye Yusufu! Mii tunji saha na nye shi na la?» ka pi i fyá fo pi nye a já a u jwɔ shwɔ me. ⁴ Ka u u yi jwo pi á lùtaan na «Yii file na na.» Pi à file u na ke, ka u u jwo «Mii u nye yii siŋεeŋi Yusufu, ŋge yii à pére cwɔhɔmpil'á pi i ŋkèege Misira e ke. ⁵ Yii wà nye a yaa u funŋke pen u u uye la wwû na yii à mii pére naha me. Kile u à mii tũugo naha yii yyaha na, bà mii si mpyi si sùpyire tà shwɔ kwũŋi na me. ⁶ Katege yye shuunni cyi nye jcyii kɔni i. Nye faaŋi saha si n-jà n-pyi me, sùmaŋi mú si n-kwɔn me, fo yye kanjuro ká ntòro sahaŋki ⁷ Kile u à mii tũugo yii yyaha na naha, bà yii tũluge si mpyi si ŋkwòro ñŋke na si nyaha me. ⁸ Yii bà pi à mii tun naha me, Kile yabilinji wi. U à mii tũge naha, maa mii pyi Farɔn kacwɔnrɔŋi niŋcyiinji, maa mii yaha u bage puni ñŋke na, maa mii pyi Misira kɔni puni ñŋufembwɔhe.

⁹ Nye yii a fyáa, yii a si mii tunji yyére, yii i sà yi jwo u á na u jyaŋi Yusufu à jwo na Kile à uru pyi Misira kɔni puni ñŋufooŋi. Na u a fyáa, u a ma naha uru yyére. ¹⁰ Na u sí n-pa n-tèen uru taan Gozheni i, u ná u pyilibii ná u ñampyi, ná u yatɔre ná u cyeyaayi puni. ¹¹ Na uru sí n-pa yalyire kan u á, ñaha na ye katege sí n-pyi yye kanjuro funŋ'i sahaŋki. U aha mpa naha u ná u pyenge shiinbii ná u yatɔre si n-fô yaag'e me. ¹² Yii yabilimpai jyi wà li na, mii kántugo wuŋi Benzhami yabilinji jyi nye li na, na mii Yusufu u nye na yu ná yii e. ¹³ Pèente ti nye mii i naha Misira kɔni i ke, ná yii yabilimpai mu à ndemu nya ke, yii a si, yii sà li jwo mii tun'á. Lire kántugo, yii i nta, yii a ma ná na tunji i naha fwɔfwɔ.»

¹⁴ Nye Yusufu à puru jwo ke, maa cyeyi mígine u cɔŋŋi Benzhami yacige e maa mee sú, ka Benzhami mú si u wuyi mígine Yusufu yacige e, maa mee sú. ¹⁵ Ka Yusufu meesuwuŋi si u cyeyi mígine u yyahawuubii puni niŋkin niŋkin yacy'e. Ka pi i nta a jwo ná u e.

Farɔn à Yakuba yyere na u pa ntèen Misira kɔni i

¹⁶ Nye tɔni i Yusufu siŋεebii mpaŋ'à nɔ Farɔn ná u kɔni yyaha yyére shiinbii na ke, ka lire si ntáan pi e. ¹⁷ Ka Farɔn si Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Yi jwo ma siŋεebil'á na pi pi dùfaanyi tugo sùmaŋi na, pi núru pi a si *Kana kɔni i. ¹⁸ Na pi aha nɔ wani, pi pi tunji ná pi pyenge shiinbii puni lwó, pi a ma, pi pa ntèen naha na taan. Mii sí *Misira kɔni tacenŋke kà kan pi á. Pi sí n-pa a kɔni njyĩŋi niŋcenŋi lyí.» ¹⁹ Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Yi jwo ma siŋεebil'á na mii à jwo pi shɔnyi wòtorobii pii lwó naha Misira e, pi i sà pi pyilibii ná pi cyeebii ná pi tunji lwó, pi a ma. ²⁰ Pi aha mpyi pi nye a já a pa ná yaayi y'e me, lire kà pi funŋɔ pen me, ñaha na ye Misira kɔni tacenyi puni niŋcenŋke ku sí n-kan pi á.»

²¹ Nye Farɔn à ndemu jwo ke, ka *Yakuba jyaabii si lire pyi. Ka Yusufu si shɔnyi wòtorobii pii kan pi á, mà tàanna ná Farɔn jwumpe e. Maa njyĩŋi wà kan pi á na pi a uru lyí kuni na. ²² Maa vɔanvɔnyɔ kan pi puni niŋkin niŋkin'á, maa wyèefyĩŋi darashii ŋkwuu taanre ná vɔanvɔnyɔ kanjuro kan Benzhami á. ²³ Maa dùfaanmpeeye ke tugo Misira njyĩŋi niŋcenŋi na, maa dùfaancyaa ke tugo sùmapyaŋi ná bwúuruŋi ná njyĩŋi shĩŋi wabere na, pi i sà yire puni kan uru tun'á, bà pi si mpyi pi aha ma, pi uru pyi kuni njyĩŋi me. ²⁴ Lire jwɔhɔ na, u à kuni kan u siŋεebil'á na pi a si. Maa jwo pi á «Yii àha ŋkwò ntũn kuni na mà de!»

²⁵ Ka pi i yĩri Misira e, mà kàr'a sà nɔ Kana kɔni i, pi tunji Yakuba yyére. ²⁶ Pi à nɔ ke, ka pi i yi jwo pi tun'á «Yusufu na wá shi na! Uru yabilinji u à tèen Misira kɔni ñũŋɔ na.» Ka li i Yakuba paa maa u yákiŋi wurugo fo u à fyáha fyiii, ñaha na ye u nye a dá pi jwumpe na me. ²⁷ Ŋka jyafeebil'á pa a Yusufu jwumpe puni

yu u á tènì ndemu i ke, shònyi wòtorobii Yusuflu mpyi a yaha a pa u talwóge e, ka u u pire nya ke, ka u yákiliŋi si nta a tèn. ²⁸ Maa jwo «Mii jyaŋi Yusuflu na nye shì na la? Mii saha nye na yaaga caa mà tòro lire na mε. Mii kèege zà na nyiini tège u na mà jwo mii u kwû ke.»

46

Yakuba kàreŋkanni Misira kìnì i.

¹ *Yakuba niŋkàriŋi *Misira e, u à kàre ná u cyeyaayi puni i. U à sà nò Berisheba e ke, maa sàraya wwû u tunji Ishaka u Kilenji á. ² Ka Kile si uye cyêe u na kuru numpilage e, maa u yyere «Yakuba, Yakuba!» Ka u u jwo «Yo!» ³ Ka Kile si jwo «Mii u nye Kile, mu tunji u Kilenji. Ma hà raa fyáge si ŋkàre Misira e mε, naha na ye mii sí mu tùluge nyaaha wani kuru cyage e. ⁴ Mii, Kile yabiliŋi u sí n-kàre ná mu i Misira e, mii yabiliŋi mú u sí n-pa mu yige wani si nùru mpa naha. Yusuflu yyére, mu sí n-kwû, uru mú u sí mu nyiigii tò.»

⁵ Nye Yakuba à yîri Berisheba kànhe e. Faròn mpyi a wòtorobii mpiimu yaha pi sà u lwó ke, ka u jyaabii si u lèŋe pire wòtorobil'e, ná pi cyeebii ná pi pyìibii. ⁶ Maa pi yatòore mú lwó, ná yaayi puni pi mpyi a ta *Kana kìnì i ke. Ka Yakuba ná u pyenge shiinbii puni si ŋkàre Misira e ⁷ Lire pyiŋkanni na Yakuba à kàre Misira kìnì i ná u pyenge shiinbii puni i: u jyaabii, ná u pùceribii, ná u nampyire.

Yakuba pyenge shiinbii meyi

⁸ Nye *Yakuba pyìibii ná u nampyire pi à kàre *Misira e ke, pire meyi yi nye nje. U jyaŋi niŋcyiŋi mege ku nye Uruben. ⁹ Uruben jyaabii pi mpyi, Kyanaki, Palu, Kyeziròn, ná Karimi. ¹⁰ Simiyòn wuubii pi mpyi Yemuwoli, Yamini, Owadi, Yakèn, Zokyari, Shawuli. *Kana shin u mpyi Shawuli nunji. ¹¹ *Levi wuubii pi mpyi Gerishòn, Kehati, Merari. ¹² *Zhuda wuubii pi mpyi Eri, Ona, Shela, Perèzi, ná Yeraki. Nka Eri ná Ona mpyi a kwû Kana kìnì i. Peresi u jyaabii pi mpyi Kyeziròn ná Kyamuli. ¹³ Isakari wuubii pi mpyi Tola, Puva, Yobo ná Shimiròn. ¹⁴ Zabulòn wuubii pi mpyi Seredi, Elòn, ná Yalèli. ¹⁵ Tire pùnampyire Leya à si Yakuba á, mà pi yaha Mesopotami kìnì i, ná u pworonji Dina. Leya pyìibii ná u nampyire na mpyi shiin bejaaga ná ke ná taanre. ¹⁶⁻¹⁸ Nye bilicwonji Laban mpyi a kan u pworonji Leya á ke, uru mege mpyi Zilipa, u à Gadi ná Asheri si Yakuba á. Gadi jyaabii pi mpyi Sifiyòn, Kyagi, Shuni, Ezibòn, Eri, Aròdi, ná Arèli. Asheri wuubii pi mpyi Yimina, Yishiva, Yishiwi, Beriya ná pi pùcerenji Serakyi. Beriya wuubii pi mpyi Kyèberi, ná Malikiyèli. Zilipa pyìibii ná nampyire mpyi shiin ke ná baani. ¹⁹ Yakuba cwonji Araseli u jyaabii mpyi Yusuflu ná Benzhamà. ²⁰ Yusuflu à jyaa shuunni ta Misira e, pire pi mpyi Manase ná Efirayimu. U cwonji Asanati, u à pire si u á. Asanati na mpyi Potifira pworonji wà. Potifera na mpyi Oni kànhe sàragawwunji wà. ²¹ Benzhamà jyaabii pi mpyi Bela, Bekeri, Ashibeli, Gera, Naamani, Eki, Oròshi, Mupimi, Kwupimi ná Aridi. ²² Araseli pyìibii ná nampyire mpyi shiin ke ná sicyèere.

²³⁻²⁵ Nye bilicwonji Laban mpyi a kan u pworonji Araseli á, na u mege mpyi Bila ke, u à Dan ná Nefitali si Yakuba á. Dan jyaŋi u mpyi Kwushima. Nefitali jyaabii pi mpyi Yazeli, ná Guni, Yezeri, ná Shilemu. Zilipa pyìibii ná u nampyire na mpyi shiin baashuunni. ²⁶ Sùpyire t'à kàre Misira e ná Yakuba e ke, u yabiliŋi jyaabii ná u nampyire, pi puni mpyi shiin beetaanre ná baani. U napworibii nye a tòro mε.

²⁷ Nye jyaa shuunni mú à si Yusuflu á Misira e, lire pyiŋkanni na, Yakuba ná u shiinbii pun'à bê shiin beetaanre ná ke na Misira e.

Yakuba ná u pyenge shiinbil'à nɔ Misira e

²⁸ Nye mà jwo *Yakuba u kuni lwó u a ñkèege *Misira k̀ni i ke, u à *Zhuda yaha a k̀are uye yyaha na, Yusufu yyére, u sà yi jwo u á na uru wá na ma Misira e, Gozheni k̀luni i.

²⁹ Yusufu à yire lógo ke, ka u u shonge wòtoronji wà bégel'a k̀ar'a sà u tunji Yakuba ñùŋɔ bɛ? Gozheni i. U à nɔ u tunji na ke, maa u cyeyi mígine u tunji yacige e, maa mɛɛ sú sèl'e. ³⁰ Ka Yakuba si jwo Yusufu á «Numɛ, mii mée ká ñkwú, lire ñye a waha mii na mɛ, ñaha na ye mii à mu ñya a kwò, mà cè na mu saha na ñye shì na.» ³¹ Ka Yusufu si yi jwo u s̀ñɛɛbii ná u pyenge shiinbii sanmpil'á «Mii sí sà yi jwo Farɔn á na mii s̀ñɛɛbii ná mii tunji shiinbii pi mpyi *Kana k̀ni i ke, na pi à pa. ³² Mii sí yi jwo u á na mii shiinbii na ñye yatombyii, si yi jwo u á na yii à pa ná yii sikyaabii, ná yii mpàabii, ná yii ñiyyi, ná yii cyeyaayi puni i. ³³ Farɔn ká yii yyere, maa yii yíbe «Ñaha báara fiiwe yii na mpyi ye?» ³⁴ yii yi jwo u á «Mu bilibii na yatɔɔre byi mà lwó pi ñàñkocyyere e fo numɛ, wuu ná wuu tiibii pun'à lire pyi.» Lire ká mpyi, u sí yii yaha yii pi t̀ɛn Gozheni k̀luni i, ñaha na ye mà tàanna ná pi Kile kuni i, Misira shiinbii ñye a yaa pi a wwúu kari i na ná yatombyiibil'e mɛ.»

47

Yusufu à u pyenge shiinbii cyêe Farɔn na

¹⁻² Nye Yusufu à k̀are ná u s̀ñɛɛbii p̀i kanjkure e, maa sà yi jwo Farɔn á «Mii tunji ná mii s̀ñɛɛbil'à yíri *Kana k̀ni i mà pa, ná pi mpàabii, ná sikyaabii, ná ñiyyi, ná pi cyeyaayi puni i. Pi ñye Gozheni k̀luni i.» U à puru jwo a kwò ke, maa pire s̀ñɛɛbii kanjkurunji cyêe u na. ³ Ka Farɔn si pi yíbe «Báarañi ñgire yii na mpyi ye?» Ka pi i u pyi: «Wuu ñùñufooñi, wuu na ñye yatombyii, wuu tiibii fiige. ⁴ Wuu à pa ñàmpantɛnre na mu k̀ni i. Wuu wuuni i, yalyíre sàha ñye wuu yatɔɔr'á mɛ. Kateg'à p̀e Kana k̀ni i. Wuu yaha wuu u nt̀ɛn Gozheni k̀luni i.»

⁵ Ka Farɔn si jwo Yusufu á «Nye ná mu tunji ná mu s̀ñɛɛbii s'á pa mu yyére, ⁶ *Misira k̀ni li nde mu taan, ma tunji ná ma s̀ñɛɛbii yaha k̀ni tacɛñyi puni ñjɛɛñke e, Gozheni k̀luni i. Mu aha p̀i ta ma c̀nmpyibiil'e mpiimu pi à yatombyiini cè sèl'e ke, maa pire yaha pi a mii yabilinji yatɔɔre nàha.»

⁷ Ka Yusufu si mpa ná u tunji *Yakuba e mà pa ñcyêe Farɔn na. Ka Yakuba si jwó le Farɔn á. ⁸ Farɔn à Yakuba ñya u à lyɛ ke, ka u u u yyeegii dánji yíbe. ⁹ Ka Yakuba si u pyi: «Mii yye ñkuu ná beñjaaga ná ke u ñye ñjnyee, cyire mii à pyi ñani na. Mii ñye a lyɛ sèl'e mɛ, mii t̀inji mú s'á waha, mii s̀i n-jà shì nintɔnwo ta, na tiibii fiige mɛ.» ¹⁰ U à puru jwo ke, maa jwó le Farɔn á sahanji, maa nta a k̀are.

¹¹ Ka Yusufu si cyage kà kan u tunji ná u s̀ñɛɛbil'á bà Farɔn mpyi a yi jwo mɛ, u à k̀ni tacɛñke kà kan pi á, Gozheni k̀luni i. ¹² Maa ñjyi kan pi á mà tàanna ná s̀pyire dánji i.

Kateg'à nàara Misira e sahanji

¹³ Nye ñjyi yaaga sàha mpyi na ntaa *Misira k̀ni puni i mɛ, katege mpyi a nàara sèl'e. Ka Misira ná *Kana k̀rigii s̀pyire fànhe si ñkwò fo mà cwɔgɔ katege cye e. ¹⁴ Ka Yusufu si s̀mañi p̀ere pi á, maa cyire k̀rigii wyérenji puni shwò mà yaha nàfuunji tamàrage e Farɔn mɛɛ na.

¹⁵ Misira k̀ni ná Kana k̀ni wyérenj'á pa ñkwò t̀eni ndemu i ke, ka Misira shiinbii si mpa Yusufu yyére maa yi jwo u á «Yalyíre kan wuu á, ma hà wuu yaha katege ku bò mɛ. Wyére saha ñye a s̀i wuu á mɛ.» ¹⁶ Ka Yusufu si yi jwo pi á «Wyére ká mpyi u ñye yii á mɛ, yii pa yii yatɔɔre fáa s̀mañi na.» ¹⁷ Ka pi i

wá na ma ná pi yatɔɔre e yyeeni puni i Yusufu yyére. Ka u u wá na pi shɔnyí ná mpàabii ná sikyaabii ná ñiiyi ná dùfaanyi fáre sùmanji na.

¹⁸ Lire yyeen'à pa ñkwò ke, ka pi i mpa Yusufu yyére sahan̄ki, maa yi jwo u á «Wuu ñùñufooni, wuu wyéɛɛ'á kwò, wuu à pa ná wuu yatɔɔre puni i mu yyére. Wuu si li ñwòhɔ mu na mɛ, yaaga sàha ñye wuu pi kan mu á ná wuu yabilimpíi ná wuu taare bà mɛ. ¹⁹ Ma hà ñɛɛ wuu yaha wuu kwù ma taan mɛ, wuu taare kà ñkwòro sùpyiibaa mɛ. Wuu ná wuu taare shwò, yalyíre kan wuu á. Wuu ná wuu taare sí n-pyi Farɔn yahare e. Wuu la ñye si ñkwù si wuu taare yaha sùpyiibaa mɛ, sùma kan wuu á, wuu ñùgo. ²⁰ Ka Yusufu si Misira taare puni shwò Farɔn mɛgɛ na, ñaha na ye, kateg'á ta Misira shiinbil'e ke, ka pi i pi taare puni pére Farɔn á.

Lire pyin̄kanni na taare pun'à pa mpyi Farɔn woro. ²¹ Ka Misira kɔni sùpyire puni si mpa mpyi Farɔn bilii, mà lwó kɔni ñùñke kà na, ma sà fworu ku san̄ke na. ²² Taare t'à kwòro shwombaa ke, tir'à pyi sàragawwuubii woore. Farɔn mpyi a *saliyan̄i wà ñɛ sàragawwuubii kurugo, nte u mpyi na ñkaan pi á ke, tire mpyi a jà na pi ñwò caa. Lire l'à pi ta pi ñye a pi taare pére mɛ.

²³ Ka Yusufu si yi jwo sùpyir'á «Ñye numɛ, mii à yii ná yii taare shwò a kan Farɔn á ñin̄jaa. Mii sí sùmashin̄i kan yii á yii ñùgo. ²⁴ Nka sùmakwòngii ká nɔ, yii sí sùman̄i taa tataayi kan̄kuro, si taaga ñin̄kin kan Farɔn á. U san̄ji sí n-pyi shin̄i, ná yii pyengɛ shiinbii ñwòlyin̄i.

²⁵ Ka pi i Yusufu pyi «Wuu ñùñufooni, mu à wuu shwò katege na. Ñye ná mu s'à lire kacɛnni nimbwoni pyi wuu á, wuu sí n-pyi Farɔn bilii.» ²⁶ Ka Yusufu si to le Misira kɔni i: «Ñùñgwòhɔ maha ñùñgwòhɔ, yii sí yii sùman̄i nintan̄i taa tataayi kan̄kuro si taaga ñin̄kin kan Farɔn á.» Uru ton̄ji ñye wani fo ñin̄jaa. Sàragawwuubii u taare kanni t'à kwòro ti ñye a pyi Farɔn wooro mɛ.

²⁷ Ñye lire pyin̄kanni na, *Izirayeli shiinbil'à tɛɛn Gozheni kùluni i, Misira kɔni i. Ka pi cyeyaayi ná pi pyiibii si mpa ñyaha.

²⁸ Lire kàntugo, *Yakuba à yyeɛ ke ná baashuunni pyi Misira kɔni i. U shin̄ji yyeegii pun'à bɛ yyeɛ ñkuu ná beeshuunni ná baashuunni na. ²⁹ U tɛekwùun'à nɔ ke, ka u u u jyan̄ji Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Kampyi mii kyal'à táan mu á, ma tàange ná ma ñwòmfente cyêe na na. Mii aha ñkwù ma hà na tò Misira e mɛ, mii la ñye maa ma cyegɛ le na cyiini ñwòh'i, maa ñkâa, na mu si ñɛɛ mii tò Misira e mɛ. ³⁰ Mii aha ñkwù, maa na buwuñi lwó a yige Misira kɔni i, mà sà ntò na tulyeyi taton̄ke e.» Ka Yusufu si jwo ur'à yi lógo, na uru sí li pyi, bà u à yi jwo mɛ. ³¹ Ka Yakuba si jwo «Lire tɛni i, mu sí n-kâa mii á.» Ka Yusufu si ñkâa. Lire kàntugo, ka Yakuba si ñin̄kure sín u yasinn̄in̄ke ñùñɔ yyére, maa Kile pɛe.

48

Yakuba à jwó le Yusufu jyaabil'á

¹ Lire kàntugo, ka pi i mpa yi jwo Yusufu á, na u tun̄ji *Yakuba ñye a cùun̄ɔ mɛ. Ka Yusufu ná u jyaabii shuun̄in̄ji, Manase ná Efirayimu, si ñkàre Yakuba taan. ² Tɛni i y'à jwo Yakuba á na u jyan̄ji Yusufu wá na ma u yyére ke, ka u u ñkàrama a yîr'a tɛɛn u yasinn̄in̄ke na.

³ Yusufu à pa ke, ka u u yi jwo u á «Kile Sin̄ji Punifol'à uye cyêe mii na Luzi kànhe e, *Kana kɔni i, maa jwó le mii á. ⁴ Maa jwo mii á «Mii sí pyi ñin̄yahamii kan mu á, si mu shiinbii ñyaha, si pi pyi sùpyishi ñin̄yahawa, si nde kɔni kan mu tùlug'á, li sí n-pyi pi wuu tɛrigii puni i.» ⁵ Maa núr'a yi jwo Yusufu á «Pùnampyire shuun̄in̄ji mu à ta naha *Misira kɔni i, mà mii ta mii sàha mpa mu yyére naha mɛ, Efirayimu ná Manase, pire sí n-pyi mii pyi, bà Uruben ná Simiyɔn ñye mɛ. ⁶ Nka pyiibii mu sí n-ta pire kàntugo ke, pire sí n-pyi mu

yabilinji wuu. Pi sí pi nàntan kooḡe ta Efirayimu ná Manase cye kurugo. ⁷ Mii na lire pyi Araseli kurugo, ḡaha na ye mii ninjîriḡi Mesopotami kîni i, mu nunji Araseli à kwû mii á Kana kîni i, Efirata kânhe taan. Ka mii i u tò kuru cyage e Efirata kânhe kuni na.» (Efirata kânhe pi maha mpyi Betilehemu numε.)

⁸ Yakuba à Yusufu pyîbii ḡya ke, ka u u jwo «Mpii pi ḡye mpii ye?» ⁹ Ka Yusufu si jwo «Kile à pùnampyire shuunniḡi ntemu kan mii á naha Misira e ke, tire ti.» Ka Yakuba si jwo «Maye sanḡa yaha, maa pi file na na, bà mii si mpyi si jwó le pi á mε.»

¹⁰ ḡye lyage mpyi a Yakuba ḡyḡyaani cyéεḡε. U sàha mpyi na ḡaa na ḡcúu mε. Ka Yusufu si u pyîbii file u na, ka u u pi lwó a taha u tooyi na, maa pi pur'a cû. ¹¹ Maa jwo Yusufu á «Mii mpyi a tēen ná l'e na mii saha sí mu ḡya mε. ḡka li le, Kile à li yaa mii à mu pyîbii yabilimpîi ḡya.» ¹² Ka Yusufu si u pyîbii láha u tunji tooyi na, maa ninjkure sín ḡḡke na u taan maa yyahe cyígile.

¹³ Lire kântugo, maa u jyaḡi Efirayimu yaha u kânḡε cyage na, maa Manase yaha u kâmenε woge na. Maa file ná pi e u tunji na, maa Efirayimu yyéḡε tufoḡi kâmeni na, maa Manase yyéḡε u kânḡke na. ¹⁴ ḡka u tunji Yakuba à u cyeyi para a taha, maa u kânḡε cyεge taha Efirayimu ḡḡke na, mà li ta uru u ḡye cōnfoḡi, maa u kâmeni taha yyahafoḡi Manase woge na. ¹⁵ Maa jwó le Yusufu á maa jwo

«Mii tulyage *Ibirayima ná mii tunji Ishaka, pir'à Kilenji ḡgemu pēe ke, uru u jwó le mpii pyîbil'á.

Uru Kilenji ḡye ná mii i, mà lwó mii canzege na, mà pa bwòn numε na.

¹⁶ Kile Mελεkḡi u à mii shwó kawagii puni na ke,

Uru u jwó le mpii pyîbil'á.

Mpii pyîbii pi mii mεge pyi ku kwôro shi,

Mii tulyage Ibirayima ná mii tunji Ishaka mεge kâ mpîni mε.

Pi tûluge ku ḡyaha ḡḡke na.»

¹⁷ ḡye Yusufu à li ḡya na u tunj'à u kânḡε cyεge taha cōnfoḡi Efirayimu ḡḡke na ke, ka li i mpεn u e, ka u u tufoḡi kânḡε cyεge láha Efirayimu ḡḡke na mà taha Manase woge na. ¹⁸ Maa jwo «Baba, mu à wurugo, ḡge u ḡye jyafoḡi ninjyîḡi ke, uru u ḡḡke na mu mpyi a yaa mu u ma kânḡε cyεge taha.» ¹⁹ ḡka tufoḡi ḡye a ḡε mε, maa jwo «Mii jyaḡi, mii à yi cè fo mà ḡwó. Manase u tûluge mú sí ḡyaha n-pyi shiḡi wà. U sí n-pyi shinbwo, ḡka u kântugo wunji sí n-pēe u na. U cōnḡi tûluge sí ḡyaha n-pyi shi ninjyahawa.» ²⁰ Ka Yakuba si jwó le pi á kuru canḡke, maa jwo «*Izirayeli shiinbii sí raa jwóḡi leni ná yii mεge e. Pi sí n-pa a ḡko «Kile u jwó le yii á, bà u à u le Efirayimu ná Manase á mε.»» Lire pyinḡanni na, Yakuba à Efirayimu yaha Manase yyaha na.

²¹ Lire ḡwóḡo na, ka u u yi jwo Yusufu á «Mii à na tashàḡe byanhara, ḡka Kile sí n-pyi ná yii e. U sí yii pyi yii núru yii tulyeyi kîni i, Kana kîni i. ²² Mà bâra lire na, mii sí mu kooḡe ḡyaha n-tôro mu sḡεbii sanmpii woge taan. Mii sí Sikεmu kûluni kan mu á. Mii à kuru shwó Amōri shiinbii na, ná na kâshikwōḡḡwōḡi ná sintaage e.

49

Yakuba à nùmpaḡa jwumpe jwo mà yyaha tí ná u pyîbil'e

¹ Lire kântugo, ka *Yakuba si u jyaabii yyere maa jwo: «Yii a ma, yii i mpa bínni na taan, karigii nimpāḡkii cyi sí nō yii na ke, mii sí cyire jwo yii á.

² Yakuba jyaabii, yii a ma yii i mpa bínni, yii lógo yii tunji *Izirayeli* ḡwó na.

* 49:2 Yakuba mεge kâ ku ḡye Izirayeli

³ Uruben, mu u nyε mii jyaŋi niŋcyiŋi,
 Mu u nyε mii nante yaage, mii à mu si mà mii ta nàŋjiwe.
 Pèente mu à ta ke, tir'a fànha tò mu s̄nyεbii sanmpii woore na.
 Fànhe ku nyε mu i ke, kur'à nyaha mu s̄nyεbii sanmpii woge na.
⁴ Ŋka mu na nyε mu à jwo lwəhə ŋkemu k'à dùgo jî a fwordo na fwu ke, mu
 tɛɛnm'à pɛn.
 Mu à dùgo ma tuŋi yasínniŋke juŋ'i, maa wwò ná ma tuŋi cwonji w'e.
 Lire kurugo, mu saha s̄i yyaha yyereŋi ta mɛ

⁵ Simiyon ná *Levi kapyiŋkii nyε niŋkin,
 pi maha pi kàshikwəŋwəhəgii lwúu marii kakyaare pyi.
⁶ Mii nyε a s̄i ná pi e pi ŋwòŋi i mɛ
 Pi kapyiŋkii mú sí nyε a táan mii á mɛ
 Naha kurugo ye mà pi lùyiriwuubii yaha, pi à s̄upyire tà bò, pi pege kurugo.
 Mà pi yaha bàhage na, pi à nùpyahii cyi sirakapanya *kwòŋ.
⁷ Mii à pi láŋa pi lùyirini kurugo, naha na ye lùyirini l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi
 na.
 Mii à pi láŋa pi lùyirintoroni kurugo, naha na ye lùyirintoroni l'à pi wà lire
 kapiini mpyiŋi na
 Mii sí pi tüluyi pyi yi láha yiye na Izirayeli k̄ini i,
 Yi sí n-tèen n-tèen yiye Yakuba k̄ini† puni yyaha kurugo.

⁸ *Zhuda, mu s̄nyεbii sí raa mu p̄ere,
 mu sí ma cyεge taha ma zàmpɛɛnbii kaŋɛkwuunni na,
 mu s̄nyεbii sí raa niŋkure sínni mu á.
⁹ Mii jyaŋi, Zhuda, mu na nyε mu à jwo cànrage
 ku maha sà ŋaare maa sige yaare tà cù a kyà,
 maa núr'a pa sínni, maa tooyi sànhana.
 Mà ku yaha tasínage e, joofo u sí j̄ɛɛ n-jwo na uru sí ku k̄əɾə n-ȳirige ye?
¹⁰ *Saandre kàbiini s̄i n-fwordo Zhuda pyεnge e mɛ,
 j̄uŋufente kàbiini sí n-kwôro u tüluge cye e,
 *supyishinji sanŋi sí raa làampunji kaan u á,
 si ŋkúu u á.
¹¹ Zhuda, mu *ɛɛɛɛɛn cikəoge sí jwə s̄èe s̄èl'e,
 fo si mpyi mu méɛ ká dùfaanŋke pwə k'e, lire s̄i yaaga k̄èɛge mɛ.
 Mu sí raa ma v̄aanntinŋke jyí ɛɛɛɛɛnŋi lwəh'e
 s'a ma v̄aanntinmbwəhe jyí ɛɛɛɛɛnŋi sinmpe e.
¹² Mu nyiigii sí raa jî ɛɛɛɛɛnŋi lwəhe cyε kurugo,
 nùjirimpe sí mu ŋkyanhagii pyi cyi f̄iniŋɛ.

¹³ Zabulon tatèenge sí n-pyi suumpe lwəhe jwəge na,
 batoo nimbwoo sí raa yyerele kuru cyage e,
 mu k̄ini sí n-kàre sà nə fo Sidon k̄anha na.

¹⁴ Isakari fàn'h'à nyaha dùfaanŋa fiige,
 u tatèeng'à bɛ yatəore tabyige na,
¹⁵ u à tatèenge nya k'à jwə,
 k̄ini mú s'à táan ke,
 ka u u wá na báaraŋi niŋgaŋi pyi
 mu à jwo biliwe.

† 49:7 Yakuba k̄ini ná Izirayeli k̄ini nyε niŋkin

16 Dan sí u k̀ini shiinbii shwɔ u zàmpɛɛnbii na,
Izirayeli t̀luyi sanɲyi fiige.

17 U na ɲye mu à jwo wwɔ̀ ɲgemu u à sínni kuni i ke,
mu à jwo màcwɔ̀n kujɔcwɔ̀re e,
u maha shɔ̀nyi nɔ̀ni tooyi na, shɔ̀ndugubil'a sì wá na ɲcwo.

18 Kafoonji Kile, mii à t̀ɛɛn ná l'e na mu sí mii shwɔ̀.

19 Gadi wi ke, kakuumpyiibii p̀i sí n-pa n-cwo u na, si u tun.
Nka u sí pi k̀ɔ̀rɔ̀ n-caala.

20 Asheri wi ke, yafaayi sí raa ɲwɔ̀ge u k̀ini i.
Saanbii ɲjỳɲi ɲjɔ̀cɛ̀ɲi sí raa ntaa l'e.

21 Nɛ̀fitali na ɲye mu à jwo c̀ɛ̀ɲɛ̀, ɲkemu ku ɲye kuy'á ke, ku maha c̀ɛ̀mpyire
nisinante sini.

22 Yusufu fành'à ɲyaha mu à jwo sige dùfaanɲa ku ɲye lwɔ̀hɔ̀ ɲwɔ̀ na;
mu à jwo sige dùfaanmbile kafaawaga ɲuɲ'i.

23 Sintaayifeebil'à taha u fye e,
maa u ɲwɔ̀ ná t̀aanbil'e, maa u k̀anha s̀èl'e.

24 Nka u sintaag'à kwôro u cye e,
Yakuba u Kilenji Siɲifol'à fành'a kan u cyey'á.
Uru Kilenji u ɲye Izirayeli k̀aanmucyafoonji,
uru mú u ɲye Izirayeli taɲwɔ̀hɔ̀ge.

25 Mu tunji u Kilenji u sí mu t̀ɛ̀ge,
Kile Siɲi Punifoo u sí jwó le mu á,
si ɲjỳiɲi zành'e kan mu á,
si jwó le mu á,
si ɲj̀ɲke l̀ùbilibii kan mu á,
si mu pỳibii pyi pi ɲyaha;
si mu yatɔ̀re pyi ti p̀úgo.

26 Jwóobii Kile à le mu tun'á ke,
pir'à fành'a t̀ò ɲɲyi ɲjyeyi yacɛ̀nyi na,
Kile u jwó le Yusufu á amuni,
Kile u jwó le u á,
uru ɲgemu u ɲye u c̀inmpyiibii ɲ̀ɲɔ̀ na ke.

27 Benzhama na ɲye mu à jwo sige pwun katege wu.
Nyège na, u maha sige yaare tà c̀ú a kyà,
yàkɔ̀ɲke u maha tà t̀áa t̀áa u pỳibii na.»

28 Nyɛ Izirayeli t̀luyi ke ná shuunniɲ'à fworo mp̄ii shiin ke ná shuunniɲi
i. Pi tunji Yakuba jwumpe nizanmpe pu mp̄yi mpe mà yyaha tí ná pi puni
niɲkin niɲkinji i, wà ná wà wumɔ̀ ɲye a pyi niɲkin mɛ.

Yakuba kẁɲi kani

29 Nyɛ lire k̀antugo, ka *Yakuba si yi jwo a waha u jyaabil'á na: «Mii aha bú
ɲkẁú, yii i sà na t̀ò na tulyeyi tatonke e, ɲɲgyige ku ɲye Kyiti shinɲi Efirɔ̀n
kɛ̀ɛge e ke, wani yii sí n-sà mii t̀ò na tulyeyi taan. 30 Kuru ɲɲgyige na ɲye
Makipela kɛ̀ɛge e, Mamire cyage e, *Kana k̀ini i. *Ibirayima u à kuru cyage
shwɔ̀ Kyiti t̀luge shinɲi Efurɔ̀n á, mà pyi u kẁu tatòɲɔ̀. 31 Wani Ibirayima ná

u cwoŋi Sara, ná Ishaka ná u cwoŋi Erebeke à tò, wani mii à na cwoŋi Leya tò mú. ³² Kuru kerεge ná naŋgyige ku nyε k'e ke, yire pun'à shwə Kyiti shiinbil'á.»

³³ Nyε Yakuba à puru jwumpe jwo a kwò u jyaabil'á ke, maa tooyi dùrugo yasínniŋke na, maa sínni, ka u múnaani si fworó u e.

50

¹ Tèni i Yusufu à cè na u tunj'á kwú ke, ka u u u yyahe búru u woge na, maa mεε sú.

² U à kwò mεεsuni na ke, maa u wyempiiibii pyi pi à u tunji buwuŋi yal'a yaa ná nùguntangayaayi i mà yaha. ³ Ka pi i ŋkwôro u njaanji na fo mà sà nta canmpyaa beeshuunni, naha na ye *Misira kini làda u mpyi ure. Ka Misira shiinbii si yamεeni sú fo canmpyaa beetaanre ná ke. ⁴ Cyire canmpyaagil'à fúnŋə ke, ka Yusufu si yi jwo Farən fyèŋwəhəshiinbil'á «Kampyi sèe wi, mii kyal'à táan yii á, yii na pwəhə yii sà yi jwo Farən á, ⁵ na mà mii tunji yaha u sàha ŋkwú mε, u à yi jwo mii á na uru ká ŋkwú, mii i sà uru tò u fanŋke nintùgoge e *Kana kini i, mii s'à kâa u á na mii sí li pyi. Lire kurugo, mii la nyε si sà na tunji tò si láha nùru mpa.» ⁶ Nyε puru jwump'á nə Farən na ke, ka u u yi jwo Yusufu á «Sà ma tunji tò Kana kini i, maa nùru, naha na ye mu à kâa mà kwò u á na mu sí lire pyi.» ⁷ Yusufu niŋkàriŋi ná u tunji buwuŋi i, Farən kini nùŋufeebii pun'á sà u tùugo, Farən nàŋkolyeebii ná Misira kini nàŋkolyeebii sanmpii puni, ⁸ ná Yusufu pyεnge shiinbii puni, ná u sìnεebii, ná u tunji pyεnge shiinbii puni. Pyiibii ná yatəore kanni t'à kwôro Gozheni kùluni i, Misira kini i. ⁹ Shənyi wòtorobii ná shəndugubii mú na mpyi ná pi e. Sùpyiŋyahara ti mpyi tiye fye e na ŋkèεge.

¹⁰ Tafafyinge ku nyε Zhurudən baŋi kàntugo, ná ku mεge nyε Atadi ke, pi à nə wani maa yamεeni sú, maa kwuuyi wà sèl'e. Canmpyaa baashuunni pi à pyi kuru kwùge na wani. ¹¹ Kana shiinbii pi nyε lire kini i ke, pir'à kuru kwùge pyiŋkanni nya Atadi tafafyinge e ke, maa jwo «ŋke à pyi kwùbwəhə Misira shiinbil'á de!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mεge le na *Abeli Misirayimu, kuru cyage na nyε Zhurudən baŋi kàntugo*

¹² Lire pyiŋkanni na, *Yakuba mpyi a njemu jwo u pyiibil'á u kwùge kyaa na ke, lire pi à pyi. ¹³ Pi à kàre ná u buwuŋi i Kana kini i. Naŋgyige ku nyε Makipela kerεge e ke, mà sà ntò wani. *Ibirayima u mpyi a kuru cyage shwə Kyiti tùluge shinŋi Efirən á, mà yaha kwuutatonə, kuru cyage laage nyε a təən Mamire woge na mε. ¹⁴ Yusufu à u tunji tò a kwò ke, ka u u nùr'a kàre Misira kini i. U sìnεebii ná shin maha shin u mpyi a kàre ná u e tufoŋi tatonke e ke, ka pire puni si nùr'a pa Misira e.

Yusufu yyahafeebil'à yàfa cya u á

¹⁵ Nyε Yusufu sìnεebil'à li nya na pire tunj'á kwú ke, ka pi i jwo: «Yusufu ká yîri wuu kurugo numε de! Wuu à kapiini ndemu pyi u na ke, u aha jwo u sí lire fwooni tò wuu na de!» ¹⁶ Ka pi i wà yaha a kàr'a sà yi jwo Yusufu á «Mà jwo mu tunji u kwú ke, u mpyi a jwo na ¹⁷ wuu sà jwo ná mu i, wuu u mu nàare, maa náanji maa yàfa ma sìnεebii na, naha na ye pi à kapii pyi mu na.» Ka pi i jwo Yusufu á «Wuu na nyε mu tunji Kilenji bilii, náanji (maa yàfa*) maa ma sìnεebii kapiini yàfa pi na.» Yusufu à puru jwumpe lógo ke, ka u u mεε sú.

¹⁸ Ka u yyahawuubii si ŋkàr'a sà niŋkure sín u taan, maa jwo «Mu bilibii pi mpii.» ¹⁹ Ka u u pi pyi «Yii àha vyá mε, mii u nyε Kile la? ²⁰ Yii pi ke, yii la mpyi si kapii pyi mii na, ŋka Kile à li kēenŋ'a pyi kacεnne, maa li kàntugo pyi nde niŋjaa, bà sùpyire niŋyahara si mpyi si shwə mε. ²¹ Lire e ke, yii àha raa fyáge

* **50:11** Abeli Misirayimu, ŋwəhə ku nyε Misira shiinbii yamεeni tasúge.

mε, mii sí yii ná yii pyìibii puni le na kaloge ɲwɔh'i.» Maa jwo ná pi e tìpoom'i, mà pi zòmpii tìɲε.

Yusufu kwùŋi

²² Lire kàntugo, Yusufu ná u cìmpyiibil'à kwôro *Misira e. Yusufu shìŋi tεgen'à pyi yyeε ɲkuu ná ke. ²³ U à u jyaŋi Efirayimu pyìibii ná u ɲampyire ɲya. Nyε Manase ɲampyir'à si ke, ka Yusufu si pire pyi u pyi. Manase ɲampyire na mpyi Makiri pyi.

²⁴ Canŋka Yusufu à jwo u sìɲεεbil'á «Li sì mɔ mε, mii sí n-kwû, ɲka yii i dá li na na Kile sí yii le u kaloge ɲwɔh'i, si yii yige nde k̀ni i. K̀ni ɲwɔmεεni u à lwó wuu tulyeyi *Ibirayima ná Ishaka ná *Yakuba á ke, u sí n-kàre ná yii e wani.»

²⁵ Lire kàntugo, Yusufu à u sìɲεεbii pyi «Yii k̀aa na ɲyii na, na Kile ká bú yii yige Misira e, yii ɲiŋkàribii, yii sí n-kàre ná mii kaciiyi i.»

²⁶ Nyε Yusufu à pa ɲkwû mà u shìŋi yaha yyeε ɲkuu ná ke ke, ka pi i u buwuŋi bégele ná latikol'e mà le keshu funŋ'i mà tò Misira k̀ni i.

Uruti

Elimileki ná u pyenge shiinbil'a kênne Mwabi kîni i

¹ Tèni i *Izirayeli fânhe mpyi yukyaabil'a ke, katibwôhɔ mpyi kîni i. Lire kurugo, nàŋi wà ná u cwo ná u jyaabii shuunniŋ'a fwooro Betilehemu i, kuru nyɛ *Zhuda kîni kânhe kà, sà tɛɛnɛ pyi Mwabi kîni i. ² Nàŋi mɛge na mpyi Elimileki, ceɛŋi woge sí i mpyi Nahami, pylibii wuyi sí i mpyi Makulɔn ná Kiliyɔn. Efirata tɔluge wuubii pìi pi, mà yîri Betilehemu kânhe e, Zhuda kîni i. Lire tɛɛnni funŋke e Mwabi i, ³ ka Elimileki si ŋkwû, maa Nahami ná u jyaabii yaha. ⁴ Ka pire si Mwabi kîni cyebii pìi lèŋe, wà mɛge na mpyi Oripa, sannŋi woge sí nyɛ Uruti. Yyee ke fiige pi a pyi, ⁵ ka Makulɔn ná Kiliyɔn si ŋkwû mú. Ka Nahami si ŋkwôro nò ná pyi baa.

Uruti a taha Nahami ŋwôh'i na ŋkèege Betilehemu i.

⁶ Ka Nahami si lógo na Kafoonŋi Kile na wá u kîni shiinbii tɛge ná yalyire e. Lire e, ka u u wá na bégele si yîri Mwabi kîni i, s'a wá u kîni i ná u napworibii mú shuunni i. ⁷ Ka u u yîri u tatɛɛnge e, u ná u napworibii mú shuunni i, mà kuni lwó a núru na ŋkèege *Zhuda kîni i. ⁸ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Yii núru, yii a sì yii nɛebii yyére. Tɛgeŋkanni na yii a mii ná niŋkwûubii tɛge ke, Kile u yii tɛge amuni. ⁹ Kile u yyenŋke kan yii mú niŋkin niŋkin a, yii nàmbayi i.» Maa tàange fwùu kan pi a, ka pi mú shuunni si mɛɛ le na súu. ¹⁰ Ka pi i u pyi: «Ŋnhɔ, wuu sí raa ŋkèege ná mu i mu shiinbii yyére.»

¹¹ Ka Nahami si yi jwo pi a: «Mii napworibii, yii núru, yii a sì. Naha kurugo yii sí n-tɛn mii yyére ye? Mii yyegil'a nɔ cyage ŋkemu i ke, mii saha sì n-jà pyii si, mpiimu pi sí n-jà n-pyi yii nàmbaa mɛ. ¹² Yii na yaha naha, yii núru yii a sì yii shiin pyenge, naha na ye mii a lye a kwò, mii saha sì n-jà nàmbaga jyé mɛ. Mii mée n'a mpyi na sí nò ta niŋjaa, si pùnampyire ta u a, ¹³ yii sì n-jà pire sige fo pi aha lye mɛ. Yii sì n-jà nàmbaabii sanmpii cyé mɛ. Kafoonŋi Kile a yyefuge yaha mii na, yii s'aha ntaha mii fye e, yii sí n-ta kuru yyefuge e, lire laage sí i nyɛ mii na mɛ.» ¹⁴ Ka pi mú shuunni si myahii le na súu sahaŋki, ka Oripa si tàange fwùu kan, maa kàntugo wà pi nacwon'a, ka Uruti si ŋcyé, maa yyére u taan.

¹⁵ Ka Nahami si yi jwo u a: «Mu nyii wà ma na yyahafoonŋi cwonŋi na, u a núru na ŋkèege u shiinbii ná u yasunŋy'a. Ma mú u núru u fiige mà sì ma shiinbii pyenge.» ¹⁶ Ka Uruti si yi jwo:

«Ma hà na kárama si ŋjîri ma taan,
s'a ŋkèege na shiinbii yyére mɛ.
Cyage maha cyage e mu a kàre ke,
mii mú sí n-kàre wani.
Cyage maha cyage e mu a tɛn ke,
mii mú sí n-tɛn wani.
Mu shiinbii mú sí n-pyi mii shiinbii,
mu Kilenŋi mú sí n-pyi mii Kilenŋi.
¹⁷ Mu aha ŋkwû cyage ŋkemu i ke,
kuru cyage e mii sí n-kwû.
Mii sí n-tɛn ná mu i,
fo mà sà nɔ kwùŋi na.
Cyage e mu sí n-tò ke,
wani mii mú sí n-tò.
Lire ká mpyi li nyɛ a pyi mɛ,
Kafoonŋi u kawaa pyi mii na!»

18 Nahami a pa ntèen ná l'e na Uruti na sí n-sii n-kàre ná u e ke, ka u u puru jwumpe yyéne. 19 Ka pi mú shuunni si nkàre Betilehemi i. Pi a nò Betilehemi i ke, ka li i kànhe shiinbii puni kàkyanhala, ka cyeebii si jwo: «Ei! Nahami u nyε amε la?» 20 Ka Nahami si jwo: «Yii àha núru na yyere Nahami mε (Nahami jwòhe nyε nùntangafoo), yii a na yire Mara (Mara jwòhe sí nyε nùmpengefoo), jaha na ye Kafoonji Sinji Punifoo la mii lùbyage pyi wεεge lwòhò mii shìnjì funjke e. 21 Mii ninjkarinjì cyeyi mpyi a jî, Kile s'a mii pyi mii a núru ná cyenngaayi i. Yii àha zìi núru na yyere Nahami mε. Kafoonji Sinji Punifoo u nyε kani jyafoo ná li cèvoò ke, uru u a pònnjì nò mii na.»

22 Lire pyinjkanji na, Nahami a nùr'a pa, mà yîri Mwabi kîni i, ná u napworonji Uruti i, u nyε Mwabi kîni shin ke. Pi tèepani Betilehemi i, lir'a bê ná sùmakwòongil'e.

2

Uruti a báare Bwazi kerεge e

1 Nyε Nahami poonji Elimileki pyεnge shin maa mpyi u cévoò, ur'a pyi wani. U mεge na mpyi Bwazi, maa mpyi yaara ná mεgefoo.

2 Canjka, Mwabi Uruti a yi jwo Nahami a: «Mii kèεge sige e. Ngemu ká bú sà mii jùjaara ta ke, mii sí sà sùma fùgo urufoo fye e. Ka Nahami si jwo: «Ta sì, mii pworonji.» 3 Ka Uruti si yîri, maa nkàr'a sà sùmanji kòεge fùru sùmakwòonbii fye e. U nùntancyage k'a pa mpyi, u a sà bê ná Bwazi kerεge e, Elimileki pyεnge shinji wà.

4 Canjk'a ta ku nò cyage e ke, ka Bwazi si yîri Betilehemi i mà nò wani, maa pi shéere, maa jwo: «Kile u pyi ná yii e.» Ka pi i u jwò shwò: «Kile u jwó le ma a.» 5 Ka Bwazi si sùmakwòonbii jùnjufonji yíbe na: «Jofoo wu u nyε nde cibileni ye?» 6 Ka u u jwò shwò mà jwo: «Mwabi kîni cibileni l'a pa ná Nahami i mà yîri Mwabi i ke, lire li. 7 U a kuni cya mii a, si ntaha sùmakwòonbii fye e, s'a fùru pi kantugo. Mà lwó nyεge na, u na nyε u tooyi na, numε u a nè na tèen vùjke e si njò.»

8 Lire kantugo, ka Bwazi si yi jwo Uruti a na: «Ninjiyini tège, mii pworonji, mà hà núru njîri naha njke kerεge taan, s'a nkèεge kabεr'e s'a sùma fùru mε. Mà hà laaga tòn naha na mε, tèen mii sùmakwòoncyeebii taan. 9 Mà wíi sèl'e, cyage e pi na ntùuli ke, maa ntaha pi fye e. Mii sí yi jwo nànjjiipyir'a pi àha raa bàhare ná mu i mε. Byage ká ma ta, maa sà bya pi kucwòhil'e. 10 Ka Uruti si ninjkure sín, maa yyahe cyígile, maa jwo: «Mii na nyε nàmpònjò, ka jaha sí mu pyi mu a mii jaare ta ye?» 11 Ka Bwazi si u jwò shwò: «Nde mu a pyi ma nacwon'a, mu poonji njkwùnjì kantugo ke, pi a li jwo mii a. Mà bàre lire na, mu a yîri ma tunji ná ma nunji taan ma tasege e, maa mpa ntèen kîni labεr'e ná sùpyishinjì w'e, njgemu u nyε mu nyε a pyi a u cè a lyε mε. 12 Nde mu a pyi ke, Kile u mà sàra lire na. Kafoonji, *Izirayeli Kilenji njge fukanyi jwòh'i mu a maye njwòhò ke, u ma kan sèe sèl'e.»

13 Ka Uruti si jwo: «Kàfoonji Bwazi, mu a sùpygire pyi ná mii i. Mu a màban le mii i, maa lùtaanjwumbo jwo ná mii i, mà li ta, mii bá nyε mu bilicwònjì wà kwò mε.»

14 Tèelyiin'a nò ke, ka Bwazi si Uruti yyere u pa lyí ná pire e, maa bwúurukwònga kan, u a níginì cyenge e, u a lyí. Uruti a pa ntèen sùmakwòonbii taan, ka Bwazi si u kan sùmakaaga na. Ka u u lyí a tin fo mà u sanjì yaha. 15 Uruti a sà a fworò sahanjì, ka Bwazi si yi jwo u sùmakwòonbil'a: «Yii u yaha ba, u a yúu ninjkwònyahanjì i jwunyahama baa.» 16 Yii a sùmanjcyahayii yà cyán, ur'a yire bílilì. Yii bà sàha yaaga jwo lire na mε. 17 Ka Uruti si sùmanjì fùg'a canjke kwò Bwazi kerεge e. Yàkonjke, ka u u u nintanjì bwòn mà taha a sàhala

ɲí. ¹⁸ U a yíri sige e mà pa, maa mpa u sùmanɲi nivugutanɲi cyêe u nacwonɲi na. Maa u canɲa lyìge sanɲke wu mà kan u a.

Nahami a Kile metange yyere.

¹⁹ Ka nacwonɲi si u yíbe na: «Taa mu a nge sùmanɲi puni fûg'a ta ninjaa ke? Taa mu a canɲke pyi ke? Kile u jwó le nɲemu u a ɲùnaara ta ma na ke, ur'a.» Ka u u nacwonɲi pyi na ur'a canɲke pyi nàɲi nɲemu kerege e ke, na u mege na nyɛ Bwazi. ²⁰ Ka Nahami si jwo: «Bwazi mú na nyɛ wuu byanhama shin, u na nyɛ wuu kooɲge lyifoɲɲi wà, u sàha nkwò u cyɛge láha wuu nyii wuubii ná ninkwuubii na mɛ, Kile u jwó le u a.» ²¹ Ka Uruti si yi jwo u a, na uru nge nàɲi bá a jwo, na uru u ntɛɛn u kerege e sùmakwɔɔnbii kantugo, fo uru sùmanɲi ká *kwòɔn a kwò. ²² Ka Nahami si yi jwo Uruti nyii na sahanɲi, na lire nde a táan ur'e, ɲaha na ye u aha nɲàre wabere u kerege e, u sí n-jà yyefugo ta wani. ²³ Ka Uruti si ntɛɛn Bwazi kerege e ná u sùmakwɔɔnbil'e, fo ka pi i sà sùmanɲi kùuyi puni kwòɔn mà kwò. Lire tɛni i, u mpyi na shùun nacwonɲi yyere.

3

Uruti a kàre Bwazi sùmanɲi fyiini na.

¹ Canɲka, Nahami a jwo Uruti a: «Mii pworonɲi, mii sí mu le nàmbage e, bà mu si mpyi sà fèremɛ ná yyɛɲɲe ta mɛ. ² Nge nàɲi, Bwazi u mpyi a mu yaha mu u sùmanɲi fûru u báarapyiibii ɲwòh'i ke, mu a li cè wuu byanhamu shin u nyɛ u wi. Nke numpilage e, u sí n-sà u sùmanɲi pyàɲi wwù fyiini na. ³ Lire tɛni i, mu a yaa mu u wili, maa ntiri, maa ma vaaɲyi nisinaɲyi lwó a le, maraa sì fyiini na. Nka ma hà u yaha u ma cè mà u ta u sàha nkwò a lyí maa bya a kwò mɛ. ⁴ Mu aha shà, mu sí n-sà wí u tasínage e, cyage e u na uye nòni ke, maa wí u tooyi yyere, maa vaaɲntonɲi yírigɛ, mu sí tasínage ta, maa sínni wani. Nde mu a yaa mu u mpyi ke, u sí lire jwo mu a.» ⁵ Ka Uruti si u ɲwò shwò na: «Mu aha ndemu jwo mii a ke, mii sí lire pyi.» ⁶ Maa nɲàre sùmanɲi fyiini na. Bà u nacwonɲi a yi jwo u a mɛ, ka u u sà ntòro amuni. ⁷ Bwazi a lyí maa bya, u múguro wunɲi, maa nɲàr'a sà sínni sùmapyaɲi nkwùunni taan. Tɛni i u a nòo ke, ka Uruti si mpeel'a file u na, maa tasínaga ta u tooyi yyere, vaaɲntonɲi ɲwòh'i, maa uye sànhana. ⁸ Numpilag'a lyɛ ke, ka Bwazi si ɲè, fo na ɲcyɛɛnni. L'a pàa u e sèl'e, u a yîr'a ceewe ta u a sínni u tooyi yyere. ⁹ Ka u u yíbe: «Jo u nyɛ mu ye?»: «Mii u nyɛ Uruti, mu bilicwonɲi. Mii na li ɲáare mu a, maa vaaɲɲke cyɛge kà tò na na, maa na lwó mà le ma màrampe e. Mu na nyɛ wuu pyɛnge kòolyibil'e.» ¹⁰ Ka Bwazi si yi jwo Uruti a: «Kile u jwó le ma a. Mu a li cyèe sahanɲi ma nacwonɲi pyɛnge shiinbii na, na mu na nyɛ ceewe ɲiɲcɛɲɲe. Mu numɛ kacɛnn'a ɲwò ɲiɲcyiini na, ɲaha na ye mu nyɛ a nyii yige si nàmbaga lèɲe nàɲjiw'a mɛ, fòɲɔfoo bàre ntafoo na mɛ. ¹¹ Lire tɛni i, mii pworonɲi, ma hà nùru raa fyáge mɛ, mu aha yaaga maha yaaga cya, mii sí lire pyi mu a, ɲaha na ye nke kànhɛ shiinbii pun'a li cè na mu na nyɛ ceewe ɲiɲcɛɲɲe. ¹² Kuru cyage e, sèe u nyɛ u wi, mii na nyɛ mu pyɛnge kòolyiɲi wà, nka wà a nùr'a mu pyɛnge shiinbii byanhara mà tòro mii na. ¹³ Numpilage sanɲke pyi naha. Nyège na, mu kyaa ká mpyi u na, u a bú mu lwó, li sí n-pyi kacɛnnɛ. Nka u aha mpyi u nyɛ a li pyi mɛ, mii s'a na ɲwòmɛɛni kan mu a, Kafoonɲi Kile nyii wunɲi mege na, mii sí mu lwó. Síni fo nyèɲkwònge. ¹⁴ Ka Uruti si ntɛɛn Bwazi tooyi yyere fo nyèɲkwònge, maa yíri. Bwazi la mpyi wà sì ɲcè na nge ceen'a yíri uru yyere fyiini na mɛ. ¹⁵ Ka u u jwo na Uruti u u vaaɲɲke sànhɛ u u ku cù sèl'e. U a ku sànhɛ ke, maa ku cù. Ka Bwazi si sùmanɲi yaɲyɛɛyi baani le k'e, maa u tège, ka u u ku tugo maa nùr'a kàre pyɛnge. ¹⁶ Uruti a nùr'a pa u nacwonɲi yyere ke, ka uru si u yibe: «Di y'a tòr'a jwo ye, mii napworonɲi?» Nde Bwazi a pyi u a ke, ka u

u jyè yi yyahe e mà jwo, ¹⁷ maa sùmanji cyêe mú, maa núr'a jwo na li nyε a mpyi a táan Bwazi a uru cyengayi wunji si mpa Nahami yyére mε. ¹⁸ Ka Nahami si jwo: «Tèen naha, mii napworonji fo wuu aha nde tũgo mà nɔ li tɛgeni na. Ná Bwazi nyε a nde kani cwɔɔnrɔ mε, u sì tanɔnɔ ta wuu nyii na mε.»

4

Bwazi a Uruti lèhε nàmbaga na

¹ Ka Bwazi si nkàre kànhe bàanni i, maa sà ntèen, koolyinjì shεenre u a jwo ke, ka uru si mpaa ntùuli, ka Bwazi si u yyere: «Mucyiin pa naha, maa mpa ntèen» ka nànjì si mpa maa ntèen. ² Ka Bwazi si kànhe yyecwugofeebii shiin kε yyere mà pa ntìhε ná piye e. Tèni i pir'a pa ntèen ke, ³ ka u u yi jwo koolyinjì nyii na: «Mu a li cè, Nahami, u a yíri Mwabi kìnì i mà pa, si mpaa lwófoo caa wuu cìmpworonji Elimileki kerεge na. ⁴ Mii a li ta maa yi jwo mu ningyiigii taan, si yi cyêe mu na naha, mpìi pi naha naha ná wuu shiinbii yyecwugofeebii pi naha naha ke, pire nyii na. Mu u nyε koolyinjì, kampyi mu sí kerεge lwó, maa ku lwó Nahami cye e. Kampyi mu sì ku lwó mε, maa yi jwo sí li cè, naha na yε wà nyε mu ná nke kerεge shwɔhɔl'e mε, mii u a taha mu na.» Ka u u jwo uru sí ku lwó. ⁵ Ka Bwazi si jwo: «Mu aha kerεge lwó, mu a yaa u lenkwucwonji Uruti lwó mà pyi ma cwo bà kɔɔge si mpyi si nkɔwɔro kufoonji ninkwũnjì pyenge e mε.» ⁶ Ka nànjì si jwo: «L'aha mpyi amuni, mii a fwordo kɔɔge e, naha na yε, mii na fyáge mii kɔɔge kà nkɔwɔ mpîni mε. Lire tèni i, Bwazi, mu yabilinjì u ku lwó, sèenji na, mii sì n-jà ku lwó mε.» ⁷ Tèeciini i, *Izirayeli shin n'a mpyi na sí li cyêe na nde kani cyiin na yal'a kwò, u mpyi maha u tanhanke wwû maha kan u shèrefoon'a. Lir'a pyi kalyee Izirayeli a ndemu l'a li cyêe na mbè a pyi nde kani na ke. ⁸ Kuru cyage e, koolyinjì, ka uru si yi jwo Bwazi a: «Mu yabilinjì mu u ku lwó.» Maa u tanhanke wwû mà kan u a. ⁹ Bwazi, ka uru si yi jwo yyecwugofeebii nyii na, na sùpyire ti mpyi wani u shiinbii ke: «Mii a ku lwó Nahami cye e, yii mú puni nyii na. Yaaga maha yaaga ku nyε Elimileki, Kilwɔn ná Makilwɔn wogo ke, ¹⁰ ninjaa mii a nge ceenji Mwabi shinji Uruti lwó mà pyi na cwo, Makilwɔn lenkwucwonji, bà kɔɔgefoo mεge ku mpyi si nkɔwɔro ku na mε.» ¹¹ Bàanni shiinbii puni, ka pire si jwo l'a pyi pire nyii na, maa jwo: «Kile u li pyi nge ceenji u nge u u nkɔr'a jyè mu pyenge e ke, u pyi Araseli ná Leya fiige, mpìi mú shuunni pi a Izirayeli bage sìi ke. Ma nàfuunji u púgo, Efirata tùluge e, mu mεge ku táan, Kile u ma yaha mà pyà mεge le Bεtilehemu kànhe e. ¹² Kile u pyi ninnyahamii kan ma a, nde cibileni na. Ma pyenge sí n-pyi Perezì woge fiige, nge Tamara a si *Zhuda a ke.» ¹³ Ka Bwazi si Uruti lèhε u cwo, maa wwò ná u e tasínage na. Ka Kafoonji Kile si mpa ná l'e, ka u u laa ta, maa mpa si pùnambile. ¹⁴ Ka cyeebii si jwo Nahami a: «Kafoonji Kile a yaa u kèe. Ninjaa, u sàha nyε mu yaha koolyi baa mε. Kile u yaha u pyi metangafoo Izirayeli. ¹⁵ Mu nyii na yal'a fwordo ma napworonji na, mà tòro pùnampyire baashuunni na. U na ncáa mu na, ur'a si, pyà na ngemu u sí n-pa fànhe kabεε kan mu a, si mu tège ma canmpyaagii sannkil'e ke.» ¹⁶ Ka Nahami si pyànji lwó, maa u ta uye na, maa mpyi u byifoo. ¹⁷ Ka u cijnεebii si múguronji pyi ná u e sèl'e, maa pyànji mεge le Obedi. Nyε Obedi u a pa mpyi Zhese tunji, ka uru si mpyi saanrefoonji *Dawuda tunji. ¹⁸ Saanrefoonji Dawuda tasiige ku nke: Perezì u a pyi Ezirɔn tunji, ¹⁹ ka uru si Aramu si, ka Aramu si Aminadabi si, ²⁰ ka uru si Nakisɔn si, ka Nakisɔn si Salamɔ si, ²¹ ka uru si Bwazi si, ka Bwazi si Obedi si, ²² ka uru si Zhese si, ka Zhese si Dawuda si.

Macwo Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋo jwumpe e ke

Yesu cyelempyaŋi Macwo pi maha u pyi Levi ke, uru u à nge sémeŋi séme, múnalwǎre shwofoo u mpyi u wi. Nka mà jwo u pyi Yesu cyelempya ke, u à múnalwǎre shwofoo báaraŋi yaha. Yesu kareŋkwooni kántugo ñiŋyiŋi na, Macwo à Yesu kapyiŋkii séme, si li cyêe sùpyaŋi shiŋi u nyε Yesu ke, si li cyêe mú na Shwofooŋi kyaa Kile mpyi a jwo na u sí n-pa ke, uru u nyε Yesu.

Yee ñiyahagii funŋi'i Yahutuubii mpyi na Kile Njɔcwǎnrɔŋi pi Shwofooŋi mpaŋi sigili. Kile tũntunmpil'à jwo uru Shwofooŋi mpaŋi kyaa na. Macwo sémeŋi'à li cyêe na pyaŋi u à si Betilehemu kànhe e, ná u mege nyε Yesu ke, uru u nyε uru Shwofooŋi. Karigii cyi à li cyêe na Yesu u nyε uru Shwofooŋi ke, Macwo sémeŋi'à cyire puni kyaa jwo. Jwumpe Kile tũntunmpil'à jwo fo tèmɔni i ke, Macwo à núru puru pà kurugo maa li cyêe na nde Yesu mpyi na mpyi ke, Kile tũntunmpil'à jwo lire kyaa na mà jwo u pa ke.

Macwo mú à li cyêe na Yesu u nyε Yahutuubii saanŋi ngemu u à Kile Saanre jwǎo cù ñiŋke na ke. Mpii pi à taha u fye e ke, pyiŋkanni na Kile Saanre sùpyaŋi'à yaa u pyi ke, u maha pire kálali lire na. Ti nyε saanre sannte fiige mε. Kile Saanre sùpyaŋi'à yaa u Kile kyaa táan uy'á u tòro wyéŋi na, nde u la nyε sùpyire sannte t'a mpyi ur'á ke, u raa lire pyi t'á (7.12) u u zàmpeɛnbii kyaa táan uy'á mú (6.44).

Nyε sùpyir'à Yesu bò, nka Kile à u ñè. Lire kántugo Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi a Jwumpe Nintanmpe yu ñiŋke supyishini pun'á.

Mà jwo Yesu u si ke, Kile mpyi a jwo na u mege sí n-pyi: «Emanuweli». Kuru mege jwǎhe ku nyε: «Kile na nyε ná wuu e» (1.23). Yesu cye kurugo, Kile à pa sùpyire shwǎhǎl'e. Mpe jwumpe p'à tég'a sémeŋi ñùŋo kuu na: «Mii na nyε ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà ño diŋyeni tèekwooni na» (28.20).

Yesu Kirisita à fworu mpiimu i ke, pire meyi (Luka 3.23-38)

¹ Nyε Yesu Kirisita à fworu mpiimu i ke, pire meyi yi nyε nje: Yesu à fworu saanŋi Dawuda e, Dawuda s'à fworu Ibirayima tǔluge e.

² Nyε Ibirayima à Ishaka si,
ka Ishaka si Yakuba si,
ka Yakuba si Zhuda ná u sɔŋɛbii si,

³ Ka Zhuda si Pɛɛzi ná Zera si. (Pire nuŋi mege mpyi Tamari.)

Ka Pɛɛzi si Ɛsirɔn si,
ka Ɛsirɔn si Aramu si,

⁴ ka Aramu si Aminadabu si,
ka Aminadabu si Nashɔni si,
ka Nashɔni si Salamani si,

⁵ ka Salamani si Bwazi si. (Uru nuŋi mege mpyi Arahabu.)

Ka Bwazi si Obɛdi si. (Uru nuŋi mege mpyi Uruti.)

Ka Obɛdi si Zhese si,

⁶ ka Zhese si saanŋi Dawuda si.

Ka saanŋi Dawuda si Solomani si. (Uru nuŋi u mpyi Uri cwɔŋi.)

⁷ Ka Solomani si Oroboyamu si,
ka Oroboyamu si Abiya si,

ka Abiya si Azafu si.

⁸ Ka Azafu si Zhozafati si,
ka Zhozafati si Zhoramu si,
ka Zhoramu si Oziyasi si.

⁹ Ka Oziyasi si Zhoyatamu si,
ka Zhoyatamu si Akazi si,
ka Akazi si Ezekiyasi si,

¹⁰ ka Ezekiyasi si Manase si,
ka Manase si Amōni si,
ka Amōni si Zhoziyasi si,

¹¹ ka Zhoziyasi si Zhekoniya ná u sìṅɛbii si. (Lire tēni i Babilōn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyére.)

¹² Nyε pi à pi cye yaha Babilōn i, ka pi i nūr'a pa ke,
ka Zhekoniya si Salatiyeli si,
ka Salatiyeli si Zorobabeli si,
ka Zorobabeli si Abiyudi si,

¹³ ka Abiyudi si Eliyakimu si,
ka Eliyakimu si Azori si,
ka Azori si Sadōki si,

¹⁴ ka Sadōki si Akimu si,
ka Akimu si Eliyudi si,
ka Eliyudi si Eliyazari si,

¹⁵ ka Eliyazari si Matan si,
ka Matan si Yakuba si,
¹⁶ ka Yakuba si Yusufu si.

Nyε Yusufu cwōṅi mεge mpyi Mariyama. Uru u à Yesu si, ṅgemu pi maha yiri Kile Nṅcwānrōṅi ke.

¹⁷ Mā lwó Ibirayima tēni na mà pa nō saanṅi Dawuda wuuni na, tulyeye ke ná sicyεεr'à tòro. Mā lwó saanṅi Dawuda tēni na fo mà sà nō tēni i Babilōn shiinbil'à Izirayeli shiinbii kul'a kàre piye yyére ke, ka tulyeye ke ná sicyεεre si ntòro mú. Mā lwó Izirayeli shiinbii tèecūni na Babilōn shiinbil'á, mà sà nō Kile Nṅcwānrōṅi tèesini na, ka tulyeye ke ná sicyεεre si ntòro mú.

Yesu ziji kani

(Luka 2.1-7)

¹⁸ Nyε Yesu Kirisita siṅkanni l'à pyi nde: Mariyama u nyε u nuṅi ke, uru na mpyi Yusufu tàcwo. Nka mà jwo Yusufu u u lèṅε ke, u yacere wu u mpyi Kile Munaani sífente cye kurugo. ¹⁹ U tãnōṅi Yusufu mpyi a tíi, u la nyε a mpyi si Mariyama mεge kèεge mε. U la mpyi si u nãmbage fyilinne ṅwōhōre e.

²⁰ Mā u yaha ná tire sōnnōre e, ka Kafoōṅi Kile mèlekēṅi wà si uye cyēe u na ṅōge k'e, maa jwo: «Dawuda tūluge shinṅi Yusufu, ma hà raa fyáge si ma tàcwoṅi Mariyama lèṅε mε, ṅaha na ye yaceni li nyε u á ke, Kile Munaani sífente cye kurugo u à li ta. ²¹ U sí n-pa si pùnambile, maa li mεge le Yesu*, ṅaha na ye uru u sí n-pa u shiinbii kapegigii yàfa pi na, si pi shwō.» ²² Ncyii karigii pun'à pyi bà li si mpyi Kafoōṅi Kile à u tūntunṅi tun ná jwumpe mpemu i ke, puru si fūṅṅō mε. U mpyi a jwo: ²³ «Yii lógo, pūcepyinōcembraala sí n-pa laa lwó si pùnambile si, uru pyàṅi mεge sí n-le Emanuweli†» kuru mεge ṅwōhe ku nyε: «Kile nyε ná wuu e.»

²⁴ Nyε Yusufu à pa ṅè ke, maa li pyi bà Kafoōṅi Kile mèlekēṅi mpyi a yi jwo mε, maa Mariyama lèṅε mà pyi u cwo. ²⁵ Nka u nyε a sínni ná Mariyama i mε, fo mà sà nō u tēetigeni na. U à tíge pùnambile, ka Yusufu si li mεge le Yesu.

* **1:21** Yesu mεge ṅwōhe ku nyε: «Kafoōṅi Kile u nyε Shwofoōṅi.» † **1:23** Ezayi 7.14

2

Ncèfeebii pìl'à sà fworò Yesu na, maa u pèe

¹ Nye Yesu à si Zhude kùluni i, Betilèhemu kànhe e. L'à pyi Saanji Eròdi tènì i. Ka ncèfeebii pìi si yîri canñafyinmpe e mà pa Zheruzalèmu kànhe e, ² maa yíbe: «Yahutuubii saanji u à si numε ke, taa u nyε ke? Wuu à u woni nya mà wuu yaha canñafyinmpe e. Lire e wuu à pa mpa u pèe.» ³ Saanji Eròdi à puru jwumpe lógo ke, ka lire kani si u ná Zheruzalèmu shiinbii puni funñò wwòñò sèl'e. ⁴ Ka u u Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyaní cyelentiibii puni bínni maa pi yíbe na Kile Nìncwànràñi kyaa l'à jwo ke, taa ur'à yaa u si ke? ⁵ Ka pire si u pyi: «U à yaa u si Betilèhemu kànhe e, Zhude kùluni i. Yire Kile túnntunñ'á sémε na

⁶ «Betilèhemu u nyε Zhude kùluni kànhe kà ke, kuru bà ku nyε Zhude kùluni kànyi puni nimbileni mà dε! Naha kurugo ye ñùñufoonji wà sí n-pa fworò k'e, ñgemu u sí n-pyi mii sùpyire, Izirayeli shiinbii ñùñò na ke*.»

⁷ Nye ka Eròdi si ncèfeebii ñwòh'a yyere, maa pi yíbe na tènì ndire e won'à fworò ye. ⁸ Nye lire kàntugo ka u u pi yaha a kàre Betilèhemu kànhe e, pi sà yíbe pyàñi kyaa na sèl'e, pi aha u nya, pi i mpa yi jwo ur'á, uru sí n-sà u pèe mú. ⁹ U à puru jwo ke, ka ncèfeebii si ñkàre. Pi mpyi a fyànha a woni ndemu nya canñafyinmpe e ke, lire ninuun'à fworò pi yyaha na, maa pi yyaha cù. Cyage e pyàñi mpyi ke, l'à nò wani ke, maa yyére kuru cyage ñìnyi na. ¹⁰ Ncèfeebil'à li nya l'à yyére ke, ka pi funñyi si sàa táan. ¹¹ Ka pi i jyè bage e, mà pyàñi ná u nuñi Mariyama nya, maa ñiñkure sín maa pyàñi pèe. Lire kàntugo maa pi yaayi ñwò múgo, maa sεεñ† ná wusuna‡ ná miri§ kan pyàñ'á. ¹² Lire kàntugo ka Kile si yi jwo pi á ñòoge k'e, na pi àha núru ñkàre Eròdi yyére mε. Nye ka pi i kuni labεε lwó a kàre pi kìnì i.

Yesu sifeebil'à fè a kàre ná u e Misira kìnì i

¹³ Nye ncèfeebii karenkwooni kàntugo, Kafoonji Kile mèlεkεñi wà à uye cyée Yusufu na ñòoge k'e, maa u pyi: «Yîri, maa pyàñi ná u nuñi lwó, maa fí maa sì Misira kìnì i, maa ntèen wani fo mii aha mu pyi ma núru ma a ma tènì ndemu i ke, ñaha na ye Eròdi na pyàñi caa raa bùu.» ¹⁴ Nye ka Yusufu si yîri numpilage e, maa pyàñi ná u nuñi lwó mà kàre Misira kìnì i. ¹⁵ U à kwòro wani fo saanji Eròdi à pa ñkwù. Lire pyiñkanni na, nde Kafoonji Kile mpyi a jwo u túnntunñi cye kurugo ke, lir'à fùññò. U mpyi a jwo: «Mii à na Jyanji yyer'a yige Misira kìnì i*.»

¹⁶ Nye saanji Eròdi à pa li kàanmucya mà li nya na ncèfeebil'à uru ñwòhò yaha ke, ka u lùuni si yîri sèe sèl'e. Maa jwo na pùnampyire ti nyε Betilèhemu kànhe ná ku kwùumpe kànyi na, ná pi sàha ntòro yyee shuunni na mε, na pi pire puni bò, ñaha na ye mà tàanna ná ncèfeebii jwumpe e, uru pyàñi mpyi a yaa u ta cyire yyeegii shuunniñi ñwòhòntaan pùnampyire e. ¹⁷ Nde Kile túnntunñi Zheremi mpyi a jwo ke, lir'à fùññò, u mpyi a jwo:

¹⁸ «Mejwul'à fworò Arama kànhe e, myahigil'à sú maa yamεeni sú sèl'e. Araselì u nyε na u pyiibii yamεeni súu, u la nyε wà sì uru fòññò mε, ñaha na ye u pyiibil'à wíl'a fô†.»

* **2:6** Mishe 5.1 † **2:11** Sεεñji: uru na nyε yaaga ñkemu pi mpyi maha ñkan saanji'á ke. ‡ **2:11** Wusunani: uru na nyε yaaga ñkemu pi mpyi maha ñkan Kile á ke. § **2:11** Miri: Uru na nyε yaaga ñkemu pi mpyi maha ntég'a bunji bégele si u tò ke. * **2:15** Oze 11.1 † **2:18** Zheremi 31.15

¹⁹ Nye saanji Erōdi à pa ñkwù ke, ka Kafoonji Kile mèlekɛni wà si uye cyêe Yusufu na ñooge k'e, mà u yaha Misira kɛni i. ²⁰ U à jwo Yusufu á: «Yíri ma a pyàni ná u nuñi lwó ma a nùru ma a sì Izirayeli kɛni i, ñaha na ye mpii pi mpyi na pyàni caa raa bùu ke, pire saha ñye mɛ.» ²¹ Nye ka Yusufu si yíri maa pyàni ná u nuñi lwó a nùr'a kàre Izirayeli kɛni i.

²² Nka Yusufu à pa lógo na Arikilasi à tɛn ñuñufente na Zhude kùluni i u tunji Erōdi kwùnkwooni kàntugo ke, ka lire si u pyi u u fyáge takarege e wani. Nye ka Kile si nùr'a jwo ná u e ñooge k'e. Ka u u yíri wani mà kàre Galile kùluni i, ²³ maa sà ntɛn kànhe kà na, kuru mɛge ñye Nazareti. Lire pyiñkanni na, Kile tùnntunmpii jwump'à fùñjo. Pi mpyi a jwo: «U sí raa yiri Nazareti shinji.»

3

Yuhana Batizelipyiñi na kuni bégeli Yesu yyaha na (Marika 1.1-8; Luka 3.1-20; Yuhana 1.19-28)

¹ Nye yee ñiyahagil'à tòro ke, ka Yuhana Batizelipyiñi si uye cyêe Zhude kùluni síwage e maa Kile jwumpe yu. ² U mpyi maha ñko: «Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toronkanni kɛɛñɛ.» ³ Yuhana kyaa Kile tùnntunji Ezayi mpyi a jwo, tɛni i u à jwo na:

«Sùpya mɛjwuu na fwore síwage e fànha na
“Yii kuni yaa Kafoonji mɛɛ na,
yii kumpyɛɛ nintiire yaa u á*.”»

⁴ Nye Yuhana v àanntinñke mpyi a yaa ná ñwòhɔñi shire e, u mpyi a uye pwo ná seerpwage e. U ñyiyi mpyi kampɛɛñyi ná tuwyiyi sɛɛɛ. ⁵ Zheruzalɛmu kànhe shiinbii ná Zhude kùluni kànyi sanñyi shiinbii puni ná Zhurudɛn banji taan shiinbii puni mpyi maha fwore na sì u yyé. ⁶ Maa ntɛn li taan na pire kapyiñkii ñye a tíi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudɛn banji lwòhe e.

⁷ Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii ñiyahara mpyi na ma si mpa piye batize u yyé. Yuhana à pire ñya pi i ma ke, maa jwo: «Yii màcwɔn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliñi kanni sí n-jà yii shwò Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii zòompil'à kɛɛñɛ. ⁹ Yii àha ñkwò raa sònñi na li tɛgeni li ñye yii tulyage ku ñye Ibirayima mà dɛ! Naha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ñje kafaayi kɛɛñɛ n-pyi Ibirayima ñampyire†.

¹⁰ Yii li cè na kaciig'à cél'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige ku ñye ku ñye na yasɛɛ ñiɛcɛnɛ seni mɛ, kuru sí n-kwòn n-wà nage e. ¹¹ Mii wi ke, mii na yii batizeli lwòhe e si li cyêe na yii toronkann'à kɛɛñɛ, ñka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhanñi mɛɛɛ sànhà, mii ñuñk'à cyéɛ lire mpyiñi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹² U ntanhe ñye u cye e, u u u sùmanji nimbwònñi fwu. U sí u sùmapyanji le bwùnni i, si sìm wòhɔñke súugo nafugombaage e.»

Yuhana à Kile Jyanji Yesu batize (Marika 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ Nye ka Yesu si yíri Galile kùluni i, mà kàre Yuhana yyé Zhurudɛn banji ñwòge na, si sà uye kan u batize. ¹⁴ Nka Yuhana la mpyi si ñcyé maa u pyi: «Mu u à yaa mu u mii batize, ka mu u nùr'a pa mii á la?» ¹⁵ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à yi jwo mɛ, ñɛɛ wuu u yi pyi amuni numɛ, ñaha na ye lire cye kurugo wuu sí Kile jwumpe kuni ñaara si ño li tɛgeni na.» Nye ka Yuhana si ñɛɛ maa u batize. ¹⁶ Yesu à batize a kwò ke, maa ntíl'a fworo lwòhe e. Lire tɛnuuni i, ka ñiyiñi si múgo. Ka u u Kile Munaani ñya li i ntíri mpánmpòrɔgo fiige, mà

* **3:3** Ezayi 40.3 † **3:9** Yahutuubii mpyi na sònñi na Kile sí pire shwò, mà lire ñuñke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33, 37, 39: yii yire cyeyi kála.

pa ntèen u na, ¹⁷ ka meɲwuu si fworu nɲɲɲi i na: «Ŋge u ɲɲe mii Jyaŋi, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiŋkil'à táan mii á mú.»

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sòn u kapii pyi (Marika 1.12-13; Luka 4.1-13)

¹ Lire kàntugo ka Kile Munaani si Yesu yyaha cù mà kàre síwage e, bà Sitaanniŋi si mpyi si u sòn ŋgíi kampyi u sí ɲɲe kapii pyi me. ² Ka u u súnŋi le a ta canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni, ka katege si nta a u ta. ³ Sitaanniŋi u maha zònŋi pyi ke, ka uru si file u na maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲɲe mu, yi jwo ɲɲe kafaay'á na yi kêenŋ'a pyi bwúuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Yalyire kanni bà ti ɲɲe na sùpyaŋi ɲwɔ caa me, ŋka jwumpe puni pu ɲɲe na fwore Kile ɲwɔge e ke*.”»

⁵ ɲɲe lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ɲkàre ná Yesu i Kile kànhe nɲɲwɔnɲɔge Zheruzalɛmu i, maa sà dùgo ná u e Kileɲaarebage ɲùɲcyage e, ⁶ maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲɲe mu, kwɔn a cwo ɲɲke na, ɲaha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Kile sí u mèlekɛɛbii pyi pi mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i, bà li si mpyi kafaaga kà ɲkwɔ mu tɔɔge kà banni me†.”»

⁷ Ka Yesu si u pyi: «Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i mú na “Ma hà raa ma Kafoonɲi Kile ɲwɔ cwɔre me‡.”»

⁸ Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ɲkàre ná Yesu i ɲaŋke kà nintɔnntɔngɔ ɲuŋ'i, maa diɲɲɛŋi kirigii puni nàfuuŋi cyêe u na, ⁹ maa jwo: «Mu aha ɲɲn'a nɲkure sín mii á maa mii pêe, mii sí ɲcyii kirigii ɲùɲufente puni kan mu á.» ¹⁰ ɲɲe ka Yesu si jwo «Sitaanna wà we, yíri na taan! Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Ta ma nɲkure sínni ma Kafoonɲi Kile á, ma a uru kanni pêre§.”»

¹¹ ɲɲe lir'à pyi ke, ka Sitaanniŋi si láha Yesu na, ka Kile mèlekɛɛbii pìi si file u na, yaayi kyaa li mpyi u na ke, maa yire kan u á.

Bèenme nimbwom'à fworu

¹² ɲɲe Yesu à pa lógo na pi à Yuhana Batizelipyiŋi cù a le kàsuni i ke, ka u u núr'a kàre Galile kùluni i. ¹³ ɲka u ɲɲe a sà ntèen Nazareti kànhe e me, maa ɲkàr'a sà ntèen Kapɛrenamu kànhe e. Kuru kànhe na ɲɲe baŋi ɲwɔge na, Zabalɔn ná Nɛfitali taare e. ¹⁴ ɲɲe lire pyiŋkanni na, ka Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fùŋŋɔ. U mpyi a jwo:

¹⁵ «Zabalɔn tùluge taare ná Nɛfitali tùluge taare, ti ɲɲe Galile kùluni i, baŋi ɲwɔge na, Zhurudɛn baŋi canɲacwumpe e ke, Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi shiinbii, pi à tèn t'e ke,

¹⁶ pire mpyi numpini i, bèenme nimbwom'à fworu pi á, pi mpyi a tèn kùluni i, kwùŋi numpini i, bèenme nimbwom'à fworu pi á*.»

¹⁷ Mà lwɔ lire tɛni na, ka Yesu si li ɲwɔ cù na Kile jwumpe yu, maa yi yu sùpyir'á na: «Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toronkanni kêenŋe.»

Yesu à fyacumii sicyɛɛre yyer'a pyi u cyelempyii (Marika 1.16-20; Luka 5.1-11)

* **4:4** Duterɛnɔmu 8.3 † **4:6** Zaburu 91.11, 12 ‡ **4:7** Duterɛnɔmu 6.16 § **4:10** Duterɛnɔmu 6.13 * **4:16** Ezayi 8.23–9.1

¹⁸ Canḡka mà Yesu yaha u u ḡaare Galile baḡi ḡwəge na, u à sḡεε shuunni ḡya, Simə pi maha mpyi Pyeri ke, ná Andire. Pi mpyi na cwòo wàa baḡi i. Fyácyaa pi mpyi pi pi. ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mε, mii sí yii taanna, yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» ²⁰ Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.

²¹ Nyε pi à ta naha vili yyaha na sahaḡki ke, ka Yesu si núr'a sḡεε shuunni ḡya, pire pi mpyi Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuḡi Zebedi mpyi a tēen bakwəoge funḡke e, na pi cwòobii takeḡyi yaa. Ka Yesu si pi yyere, ²² ka pi i ntíl'a kàntugo wà bakwəoge ná pi tuḡi na, maa ntaha u fye e.

(Luka 6.17-19)

²³ Yesu à Galile kùluni puni ḡaara, u mpyi maha sùpyire kálali Kile Jwumpe kálambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U mpyi maha yampii puni ná cwəḡməfeebii puni cùuḡi pi shwəḡ'e. ²⁴ Lire e u mege mpyi a fworu Siri k̀ini puni i. Pi mpyi maha sì ná yampii shiḡi puni i u yyé: cifwure feebii ná jínacyaanbii ná kirikirisanḡi feebii ná supyimuruḡi. Yesu mpyi maha pire puni cùuḡi. ²⁵ Supyikuruḡo nimbwəḡo mpyi maha ntaha u fye e, tire sùpyire na mpyi Galile shiin ná Dekapoli kùluni shiin ná Zheruzalemu kàḡhe ná Zhude kùluni sanni shiin ná Zhurudən baḡi kàmpaḡke sanḡke shiin.

5

Jofoo wuu l'à ḡwəye?

(Luka 6.20-23)

¹ Nyε Yesu à kuru supyikuruḡke ḡya ke, maa dùḡ'a tēen ḡaḡke kà na. Ka u cyelempyibii si file u na. ² Ka u u jwumpe lwó maa sùpyire kálali na:

³ «Mpii pi à pi fàḡhaḡcyere e cè Kile kàmpaḡke na ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye Kile Saanre ḡye pire woro.

⁴ Mpii pi ḡye na myahii súu ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye Kile sí n-pa pi fəḡḡo.

⁵ Mpii pi ḡye ḡùmpinḡfee ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye ḡiḡke ḡwəmεeni Kile à lwó ke, kuru sí n-kan pi á kəḡḡo.

⁶ Ntiḡi lage ḡye mpiimu na bà ḡjyḡi ná lwəhe lage maha mpyi wà na mε, pire wuun'à ḡwə,

ḡaha na ye pi sí n-pa n-tin.

⁷ Mpii pi ḡye na ḡùḡaara taa sùpyire sannte na ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye Kile sí n-pa ḡùḡaara ta pi na.

⁸ Mpii pi ḡye ná zòvvinre e ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye pi sí n-pa Kile ḡya.

⁹ Mpii pi ḡye na s̀sure leni sùpyire shwəḡ'e ke, pire wuun'à ḡwə, ḡaha na ye Kile sí n-pa raa pi yiri uru pyibii.

¹⁰ Mpii sùpyire ḡye na ḡkyérege pi Kile ḡwəmεcuni kurugo ke, pire wuun'à ḡwə,

ḡaha na ye Kile Saanre ḡye pire woro.

¹¹ Sùpyire na yii mpiimu cyere, marii yii kyérege, marii kafinare ná jwumpimpe shiḡi puni yu yii na, mii mege kurugo ke, yii wuun'à ḡwə.

¹² Lire ká mpyi, yii a yóḡore, yii i mpyi funntange e, ḡaha na ye Kile à sàra nimbwo béḡel'a yaha yii mεε na ḡiḡiḡi na. Kile t̀nntunpii pi à tòro yii yyaha na ke, amuni pi à pire kyérege.

*Yesu wuubii nyε suumɔ ná bɛɛnmε fiige
(Marika 9.50; Luka 14.34-35)*

¹³ Yii pi nyε diɲyɛɲi suumpe. Nyε suumpe tìpoompe ká fworɔ p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanɲi yε? Pu saha sì n-jà yafyin ɲwɔ mε, pu sí n-wà cyíɲɲi na, sùpyire s'a pu tánhani.

¹⁴ Yii pi nyε diɲyɛɲi bɛɛnmpe. Kàhe k'à tɛɛɲ ɲaɲa ɲuɲ'i ke, kuru sì n-jà ɲwɔhɔ mε. ¹⁵ Wà nyε na fùkina mîni si u le ɲcyígile cere ɲwɔh'i mε. Nka u maha dùruɲo yaage kà ɲuɲ'i, bà u bɛɛnmpe si mpyi s'a nɔni bage shiinbii puni na mε. ¹⁶ Lire pyiɲkanni na, yii bɛɛnmp'à yaa p'a ɲi sùpyire puni ɲyii na, pi raa yii kacɛɲkii ɲaa, s'a yii Tuɲi ɲiɲyi wuɲi pɛre.

Yesu à jwo Musa Saliyaɲi kyaa na

¹⁷ Yii àha raa sɔɲɲi na mii à pa mpa Kile tùnntunɲi Musa Saliyaɲi ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwumpe fyinɲe mε. Mii nyε a pa mpa pu fyinɲe mε, ɲka mii à pa mpa pu fùnɲɔ. ¹⁸ Sɛɛɲi na mii sí yi jwo yii á, fo mà sà ɲiɲyiɲi ná ɲiɲke kwɔ, Saliyaɲi sémɛɲi gyanrampe pà, lire nyε mε u sémɛbilini là sì n-si n-pínni mε, fo mà sà nɔ karigii puni tɛɛɲi na. ¹⁹ Lire e ke shin maha shin ká ɲge Saliyaɲi tabilere ɲiɲkin kɛɛɲe, maa sùpyire sannte leni lire kumpiini i ke, urufoo u sí n-pyi Kile Saanre shiinbii puni nimbileni. Nka shinɲi u nyε na uru Saliyaɲi kurigii ɲaare marii sùpyire sannte taanni u na ke, urufoo sí n-pyi shinbwo Kile Saanre e. ²⁰ Mii sí yi jwo yii á, yii aha mpyi yii nyε na Kile Saliyaɲi kurigii ɲaare mà tòro Kile Saliyaɲi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii na mε, yii sì n-jà n-ɲyè Kile Saanre e mε.

Yesu à pi sɔɲɲɔ lùɲirini kyaa na

²¹ Yii à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà sùpya bò mε. Shin maha shin u à sùpya bò ke, urufoo sí n-yíbe lire na*.” ²² Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u lùu yíriɲe u shinɲɛɛ taan ke, urufoo sí n-yíbe lire na. Nɲemu ká u shinɲɛɛ pyi “Sìɲcoɲɔ!” ke, yukyaala kuruɲke sí urufoo yíbe. Nɲemu ká u shinɲɛɛɲi pyi “Sìcyerefoo!” ke, urufol'à yaa u wà nafugombaage e.

²³ Lire e ke mu aha a si sárage wwû Kile á, ka li i ntíge mu funɲ'i na mu shinɲɛɛɲi wà à mu la wwû, ²⁴ tìl'a sárage yaayi yaha sárayi tawwuge taan ma a núr'a sà jwo a bɛ ná urufol'e, ma a nta a pa ma sárage wwû.

²⁵ Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ɲkɛɲe wani, mu à yaa mu u jwumabeɲe cya fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaanɲi cye e, uru si ma le u báarapyiɲi cye e, pi i ma le kàsɲi i mε. ²⁶ Sɛɛɲi na mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu nyε a lire pyi mε, mu sì n-si n-fworɔ wani ná mu nyε a urufoo fwooni tò feefee mà yε!

Yesu à jwo jacwɔre ná cíyahaɲi kyaa na

²⁷ Yii à yi lógo na y'à jwo “Ma hà zínni ná wabɛɛ cwo e mε†.” ²⁸ Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à ceewe wí fo ká tasinnage wuuni si sà ntíge urufoo funɲ'i ke, urufol'à jacwɔre pyi a kwɔ ná u e u zɔmbilini na. ²⁹ Mu kàɲiɲe ɲyibilini ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà tatɔɲge e. ɲaha na yε mu u mpɔɔn ma cyeere cyage kà ɲiɲkin i, lire sí n-pwɔrɔ mu á pi mu cyeere puni wà nafugombaage e. ³⁰ Mu kàɲiɲe cyεge ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔn a wà tatɔɲge e. ɲaha na yε mu u mpɔɔn ma cyeere cyage kà ɲiɲkin i, lire sí n-pwɔrɔ, mu cyeere puni ti ɲkwɔ a sà ɲyè nafugombaage e.

³¹ Y'à jwo mú na “Nɲemu ká u cwɔɲi nàmbage kwɔ ke, urufol'à yaa u cíyaha sémε kan u á‡.” ³² Nka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwɔɲi nàmbage kwɔ, mà li ta jacwɔre ɲuɲɔ taan bà u à ku kwɔ mε, li maha mpyi mu à jwo

* 5:21 Ekizodi 20.13 † 5:27 Ekizodi 20.14 ‡ 5:31 Duterɛnɔmu 24.1

urufol'à kuni kan u á, u a jacwɔɔre pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lènɛ ke, urufoo mú à jacwɔɔrɔ pyi.

Yesu à pi sònhɔ kàage kyaa na

³³ Yii mú à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà raa ñkâre tawage e mɛ, ñka mu aha ñwɔfaaga fáa Kafoonji Kile á, mu à yaa mu u ku wwû.” ³⁴ Ñka mii sí yi jwo yii á, yii ñyɛ a yaa yii a ñkâre punɔ punɔ mɛ. Yii àha raa ñkâre ñìnyìni na mɛ, ñaha na yɛ uru u ñyɛ Kile fànhe tateenge. ³⁵ Yii àha raa ñkâre ñìjke na mú mɛ, ñaha na yɛ kuru ku ñyɛ u tooyi tatahage. Yii àha ñkwò ñkâa Zheruzalemu kànhe na mɛ, ñaha na yɛ kuru ku ñyɛ “Saانبwɔhe kànhe.” ³⁶ Yii àha raa ñkâre yii ñùnyì na mɛ, ñaha na yɛ yii wà sɪ n-jà u ñùnjunke kà ñìjkin kèenɛ mpyi ñivyinge, lire ñyɛ mɛ ñìngwɔhɔ mɛ. ³⁷ Kani ndemu ká mpyi “Ɔn” kyaa ke, yii jwo “Ɔn” ndemu sí ká mpyi “Ɔnhɔ” wuu ke, yii jwo “Ɔnhɔ” kàaga baa. Mpemu ká ntaha puru na ke, pur'à fworɔ Sitaanniji i.

*Yesu à jwo na wuu àha raa ñkooŋgwuure pyi mɛ
(Luka 6.29-30)*

³⁸ Yii à yi lógo na y'à jwo “Wà ha wà ñyii jya, urufoo wuuni mú à yaa li jya, wà ha wà ñkyàan wwû, urufoo wuuni mú à yaa li wwûš.” ³⁹ Ñka mii sí yi jwo yii á, wà ha kawaa pyi yii na, yii àha li ñkooŋji wwû u na mɛ. Wà ha kantawaa bwòn mu mùmpenge k'e, ku sannke kèenɛ urufol'á*. ⁴⁰ Wà la ká mpyi si mu yyere fànhe yyere si mu vâanntinmbileni shwɔ mu na, ma vâanntinmbwɔhe kan u á mú†. ⁴¹ Wà ha tuguro kárama a tège mu ñunji' i mà sà yaha culumetiri ñìjkin na‡, ti tugo mà sà yaha culumetirii shuunni na, ná urufol'e. ⁴² Wà ha mu ñáare, urufoo kan. Wà ha mu cyeyaaga ñáare si là pyi ná k'e si núru mpa ku kan mu á, ma hà ñcyé mɛ.

*Yesu à jwo na wuu wuu zàmpɛɛnbii kyaa táan wuy'á
(Luka 6.27-28, 32-36)*

⁴³ Yii à yi lógo na y'à jwo “Mu kyal'à táan ñgemu á ke, na ma uru kyaa táan may'á, mu kyal'à pɛn ñgemu á ke, maa uru kyaa pɛn may'á.” ⁴⁴ Ñka mii sí yi jwo yii á, yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á, yii raa Kile ñáare yii kyéregfeebil'á. ⁴⁵ Lire e yii sí n-pyi yii Tunji ñìnyì wunji pyi. Ñaha na yɛ uru u maha canŋanyìni pyi li i fwore shinpiibii ná shincɛmpil'á, maa zànhe kaan shintiibii ná shintiimbaabil'á. ⁴⁶ Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, sàraŋi ñgire yii sí n-ta lire e Kile yyere yɛ? Múnalwɔɔre shwofeebii mú ñyɛ na lire pyi mà? ⁴⁷ Yii aha a yii cinmpyiibii kanni shéere, lire ñyɛ kakyanhala kyaa la? Kilecembaabii mú ñyɛ na lire pyi mà? ⁴⁸ Lire e ke yii pyi ñgire cyaga baa, yii Tunji ñìnyì wunji fiige.

6

Yesu à jwo fòhɔfeebii tɛgɛŋkanni kyaa na

¹ Yii a yiye kàanmucaa, yii àha raa kacɛnŋkii pyi sùpyire ñyìnyage na mɛ. Lire baare e yii sɪ sàra ta yii Tunji ñìnyì wunji'á mɛ.

² Lire e mu aha a si bùnyɛ pyi fòhɔfoonji wà na, mpìi pi à fyìnɛ tò wwomɔ na ke, ma hà li pyi pire fiige mɛ. Pi maha tùnɛmpe pyi maa piye cyère Kile Jwumpe

§ 5:38 Ekizodi 21.24; Levitiki 24.20; Duterɛnɔmu 19.21 * 5:39 Yahutuubil'á, mà kantawaa bwòn sùpya e, lire mpyi mu à jwo mu à urufoo cyahala sèe sèl'e. † 5:40 Yahutuubii yyere, vâanntinŋke pi mpyi maha le a taha ñwɔhɔ woge na ke, kuru pi mpyi maha ntèg'a piye tò numpilage e. Lire kurugo canŋke kanni i pi mpyi maha jà a kuru ñìnyì vâanntinŋke kan wà á, ñka numpilage e bà mɛ (Ekizodi 22.26; Duterɛnɔmu 24.13). ‡ 5:41 Kuni mpyi a kan Ɔrɔmu sòrolashiibil'á pi pi yaayi tugure tège sùpya ñunji' i pi i u pyi u culumetiri ñìjkin ná taaga ñaara ná t'e.

kàlambayi ná kànhe kaṅwəɔ tateɛnyi i, bà sùpyire si mpyi s'a pi metange yiri me. Nka sèɛɛɛ na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraɛi ta a kwò. ³ Nka mu aha si bùnye pyi wà na, mu kàmeɛ cyege nye a yaa ku mu kàniɛ cyege kapyiini cè me, ⁴ bà mu bùnyeɛi si mpyi si ŋwəhə me. L'aha mpyi amuni, mu Tuɛi u nye na kaṅwəhigii naa ke, uru sí mu sàra.

*Yesu à pi taanna Kileɛarege pyiɛkanni na
(Luka 11.2-4)*

⁵ Yii aha a si raa Kile náare, mpíi pi à fyɛnme tò wwomə na ke, yii àha raa li pyi pire fiige me. Na yyérelí Kile Jwumpe kàlambayi ná kuɛgarigil'e maa Kile náare, bà sùpyire si mpyi s'a pi naa me, lire l'à táan pi á. Nka sèɛɛɛ na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraɛi ta a kwò. ⁶ Mu wi ke, mu aha a si raa Kile náare, jyé ma bage funɛke e maa ku tò, maa ma Tuɛi Kile náare kuru taṅwəhəge e. Lire ká mpyi, mu Tuɛi u nye taṅwəhəge e, maa karigii niṅwəhigii puni naa ke, uru sí mu sàra. ⁷ Mu aha a Kile náare, ma hà raa núruli jwumpe kurugo, bà Kilecembraabii maha li pyi me. Naha na ye pi maha sòɛɛɛ na pire jwunyahampe pu sí Kile yaha u pire ɛarege shwə. ⁸ Lire e yii àha mpyi pi fiige me. Yii li cè na yaage ŋkemu kyaa ku nye yii na ke, mà jwo yii pi ku náare ke, yii Tuɛi Kile maha ku cè. ⁹ Lire e ke yii aha a Kile náare, yii jwo “Wuu Tuɛi u nye niɛyiɛi na ke, mu mege ku táan.

¹⁰ Ma pyi saanwa sùpyire puni jùɛɛ na.

Mu nyii wuuni li pyi jùɛke na,
bà li nye na mpyi niɛyiɛi na me.

¹¹ Wuu niɛjja niɛyiɛi kan wuu á.

¹² Wuu kapegigii yàfa wuu na,
bà wuu maha wuu shinɛɛbii wogigii yàfani pi na me.

¹³ Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kèɛɛɛ kapegil'á me,
maa wuu shwə Sitaanniɛi na.

[Naha na ye mu u nye fàɛhe ná síɛi ná pèentefoo,
fo tèekwombaa.

Amiina.]”

¹⁴ Yii li cè na sùpyir'à kapegigii nyiimu pyi yii na ke, yii aha cyire yàfa ti na, yii Tuɛi niɛyi wuɛi mú sí yii wogigii yàfa yii na. ¹⁵ Nka yii aha mpyi yii nye na ɛeɛg'a sùpyire kapegigii yàfa ti na me, yii Tuɛi mú sì yii wogigii yàfa yii na me.

Yesu à jwo súnɛi kyaa na

¹⁶ Yii aha súnɛi le, mpíi pi à fyɛnme tò wwomə na ke, yii àha yyahayi tanha pire fiige me, pire maha li pyi sùpyire si ɛcè na pi à súnɛi le. Nka sèɛɛɛ na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraɛi ta a kwò. ¹⁷ Mu wi ke, mu aha súnɛi le, ma yyahe jyé, maa làtikolo le ma jùɛke e, ¹⁸ bà sùpyire si mpyi t'àha ŋkwò mu súnleni cè me, fo mu Tuɛi u nye taṅwəhəyi i ke, uru kanni. Lire ká mpyi, mu Tuɛi u nye na kaṅwəhigii naa ke, uru sí mu sàra.

*Nàfuunɛi sèe wuɛi kani ná karigii cyi nye cyi nye a yaa cyi sùpyaɛi funɛə pɛn me
(Luka 12.22-34)*

¹⁹ Yii àha raa nàfuunɛi caa raa bégeli yiye meɛ na jùɛke na me. Ntəɛɛɛ na zúnɛi maha u kèeɛge, nàɛkaabii maha bayi fúruge marii u lwúu. ²⁰ Nka yii nàfuu tabegege niɛcɛɛɛ yaa yiye meɛ na niɛyiɛi na. Wani ntəɛɛɛ na zúnɛi nye na nàfuu kèeɛge me, nàɛkaabii mú nye na u lwúu me. ²¹ Naha na ye cyage e sùpyaɛi nàfuunɛi nye ke, wani u sòɛɛɛ maha mpyi.

²² Sùpyaɛi nyiiɛi cyi nye u bèɛnmpe. Ngemu u nyii cyi à jwə ke, urufoo puni maha mpyi bèɛnmpe e mú. ²³ Ngemu wogigii sí cyi à kèeɛge ke, urufoo puni mú

maha mpyi numpini i. Mu aha jwo na mu na nyε bεenmpe e, mà li ta numpini i mu nyε, tahala maha ntaha lire numpini na!

²⁴ Yii li cè na báarapyiñi sì n-sii n-jà raa báare ñuñufee shuunn'á mε. Lire ká mpyi, u sí ñuñufooni wà kyaa táan uy'á, si u sanñi kyaa pen uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kántugo wà u sanñi na. Nyε amuni li nyε, nàfuunji lag'à tateenge fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi Kile báarapyii mε.

²⁵ Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyí, ná vaañyi yii sí raa leni ke, yire tanñani kà yii funño pen mε. Tá sùpyañi múnaani tayyérege nyε a fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vaañyi na mε? ²⁶ Yii sanñyεenre wíi ke! Ti nyε na ñεεmε núru mε, ti nyε na sùma kwúun mε, ti nyε na sùma bégeli bwúunni i mε. Nka yii Tunji u nyε ñiñyiñi na ke, uru na ti ñwò caa. Tá yii nyε a pwórò sanñyεenre na sèl'e mε? ²⁷ Funmpεenre sí n-jà yii jofoo pyi u já a nimbilere bàra u shìñi canmpyaagii na ye?

²⁸ Naha na yii à vaañyi nindeyi kani tég'a yiye funño pen ye? Yafwòhòfwòhòyi yi maha fyín sige e maa yafyεenre nisinante yaa ke, yii sòññò yire kyaa na ke! Yi nyε na báara pyi mε, yi mú nyε na kòonò pínni mε.

²⁹ Nka saanñi Solomani ná u nàfuufente puni i, u vaaññenke kà lemε nyε a já a ñwò mà ñke yafwòhòfwòhòge kà ñiñkin yafyεenre kwò mε. ³⁰ Yafwòhòfwòhòyi yi nyε sige e ñiñjaa, ná nùmpañña yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemε pyi p'à ñwò amuni, yii nyε a li cè na nàkaana baa Kile sí vaañya kan yii á mà? Yii dániyañ'á cyéεe de! ³¹ Nyε yii àha funñyi pen s'a ñko “Naha wuu sí n-lyí ye? Naha wuu sí n-bya ye? Taa wuu sí vaañya ta n-le ke?” mε. ³² Kilecembaabii pi maha funñyi pen ná yire yaayi kani i tèrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li nyε yii na ke, yii Tunji Kile à yire puni cè. ³³ Mà jwo yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage ñiñcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre ná ntiiñi. Lire ká mpyi, Kile sí yire yaayi sanñyi puni kan yii á. ³⁴ Yii àha karigii ñimpaanñkii tégε yiye funño pen mε, naha na ye nùmpaññke sí raa sòññi kuye na. Canña maha canña ná ku kawaagii cyi nyε.

7

Yii àha raa pi sanmpii cêεge mε (Luka 6.37-38, 41-42)

¹ Yii àha raa pi sanmpii cêεge mε, lire ká mpyi Kile mú sí yii cêεge mε. ² Naha na ye bà yii na sùpyire sannte cêεge mε, amuni Kile mú sí yii cêεge. Cùnñkanni na yii nyε na sùpyire sannte cwòre ke, amuni Kile mú sí yii cù. ³ Naha na mu nyε na nyèseni ñaa ma cìmpworonji ñyiini i, mà li ta bàññaji u nyε mu wuuni i ke, mu nyε na uru ñaa mà ye? ⁴ Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìmpworon'á na u yyére ma a nyèseni wwù u ñyiini i, mà li ta bàññaji nyε mu wuuni i ye? ⁵ Mu u à fyìnme tò wwomò na ke, fyànha a bàññaji wwù ma ñyiini i, lire ká mpyi, mu sí raa ñaa raa ñcwúu nyèseni tawwuge e ma cìmpworonji ñyiini i.

⁶ Yaayi yi nyε Kile wuyo ke, yii àha raa yire kaan pwuunbil'á mε, lire baare e pi sí n-jà n-yíri yii kurugo si yii sulugo. Yii àha raa yii kóññi longara wunji cyáan caabii taan mε, lire baare e pi sí raa u tánhani.

Kile maha u pyibii ñareyi shuu (Luka 11.9-13)

⁷ Yii a Kile ñáare, u sí yii kan, yii a ñcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

⁸ Yii li cè na shin maha shin u nyε na ñáare ke, uru maha ntaa.

Shin maha shin u nyε na ñcaa ke, uru maha ñaa.

Shin maha shin ká bàrage kúu ke, ku sí múgo urufol'á.

⁹ Jofoo u nyε yii shwǎhǎl'e, ηgemu u sí nyε kafaaga kan u pyàη'á, mà li ta bwúuru u à jáare u á ye? ¹⁰ Lire nyε mε, mà wwò kan u á mà li ta fya u à jáare ye? ¹¹ Nyε yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha já a yacεnyε kan yii pyiibil'á ke, yii nyε a cè a jwo na yii Tunji u nyε nìnyinji na ke, ur'à bégel'a tòro yii taan si yacεnyε kan u jáarafeebil'á mà?

¹² Lire e yaaga maha yaaga yii la nyε sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii lire pyi pi á mú. Yire Kile túnntunji Musa Saliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebil'á jwo.

Kurigii shuunninji kani

(Luka 13.24)

¹³ Yii jyè tajyiηwǎge nimbileni i. Naha kurugo ye kuni li maha kakyaare nǎ sùpyanji na ke, lire tajyiηwǎg'à pèe, lire kùn'à pèe, lire e shinnyahara nyε na jaare. ¹⁴ Nka kuni li maha shìni ninkwombaanji kaan ke, lire tajyiηwǎg'à cyéε, li jarama à pǎn, li jaarafeebii nyε a nyaha mε.

Cige maha ncè ku yasεere e

(Luka 6.43-44; 13.25-27)

¹⁵ Kafinivinibii pi maha piye pyi Kile túnntunmii fiige ke, yii a yiye kàanmucaa pire na. Pi aha a ma yii á, pi maha piye pyi mpàa fiige, mà li ta pi funny'à pi sige yaayi fiige. ¹⁶ Yii sí pi cè pi kapyiinjkii cye kurugo. Wà sí n-jà εzεn cige yasεε kwǎn ηguro cige na la? Lire nyε mε, mà fizhiye cige yasεε kwǎn ηguro cige na la? ¹⁷ Lire pyinjkanni na, cicεnke yasεεr'à ηwǎ, cipege woore s'à pi. ¹⁸ Cicεnε sǐ n-jà raa yasεε nimpere seni mε. Cipege mú sǐ n-jà raa yasεε nìncεnne seni mε. ¹⁹ Cige maha cige ku nyε ku nyε na yasεε nìncεnne seni mε, ku sí n-kwǎn n-wà nage e. ²⁰ Lire e ke yii sí pi cè pi kapyiinjkil'e, bà cige maha ncè ku yasεere e mε.

²¹ Mpii puni pi nyε na mii pyi “Kafoonji, Kafoonji” ke, pire puni sǐ n-jyè Kile Saanre e mε, mii Tunji nìnyi wunji nyii wuuni pyifeebii kanni pi nyε jyifeebii. ²² Kuru canke ká nǎ, shinnyahara sí n-pa mii pyi “Kafoonji, Kafoonji, wuu mpyi na Kile túnnture yu mu mεge na, marii jínabii kǎre na yige mu mεge na, marii kabwǎhii nìnyahagii pyi mu mεge na mà?” ²³ Lire tǎni i, mii sí yi jwo tire sùpyir'á “Mii nyε a sàa yii cè mà nya mε. Yii yîri na taan, yii kapimpyiibii!”

Yákilifoonji ná funnǎ baa shinji kani

(Luka 6.47-49)

²⁴ Shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa pu kurigii jaare ke, urufoo sí n-jà n-tàanna ná yákilifoonji w'e ηgemu u à u bage faanra kafaafoge ηunji ke. ²⁵ Kuru bage faanranjkwooni kǎntugo, zǎnbwǎh'à cwo, ka dùyi si jî na fwu na fwore, ka kafεεge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ηǎnji, nka ku nyε a cwo mε, naha na ye ku nintaani na nyε kafaafogo ηunji.

²⁶ Nka shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa mpyi u nyε na pu kurigii jaare mε, urufoo na nyε mu à jwo funnǎ baa shin, ηgemu u à u bage faanra nticyεnji ηunji ke. ²⁷ Kuru bage faanranjkwooni kǎntugo, zǎnbwǎh'à cwo, ka dùyi si jî na fwu na fwore, ka kafεεge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ηǎnji, ka ku puni si mpi a wu.»

²⁸ Yesu à puru jwumpe jwo a kwǎ ke, ka u kǎlanji pyinjkanni si sùpyire kǎkǎnhala. ²⁹ Naha na ye u mpyi na pi kǎlali ná Kile sífente e. U kǎlanji pyinjkanni ná Kile Saliyanji cyelentiibii wunji pyinjkanni mpyi ninjin mε.

8

Yesu à tògofoo cùunǎ

(Marika 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Yesu à tíge nanke na ke, ka shinnyahara si ntaha u fye e. ² Ka tògofoonji wà si file u na maa ninikure sín u fere e maa jwo: «Kafoonji, mu aha nee, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniñe.» ³ Nyé ka Yesu si u cyege sàha maa bwòn u na maa jwo: «Mii à nee, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na. ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cú ma nwoge na, ma hà yaaga jwo sùpya á me, nka ta si, maa sà maye cyéé sáragawwuñi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile túnntunñiMusa à jwo tògofeebii kyaa na ke, maa kuru wwú. Lire li sí li cyéé na mu à cùuñò*.»

Yesu à sòrolashiibii jùñufoonji wà báarapyi cùuñò
(Luka 7.1-10; Yuhana 4.43-54)

⁵ Mà Yesu yaha u u jyè Kapere namu kàhe e, Jramu sòrolashiibii yyaha yyére shinñi wà à file u na maa u jáare na: ⁶ «Kafoonji, mii báarapyiñi nizinniñi na wá bage e. U à múruñò, maa nkyaali sèl'e.» ⁷ Ka Yesu si u pyi: «Mii u sà u cùuñò la†?» ⁸ Ka sòrolashiibii yyaha yyére shinñi si jwo: «Kafoonji, mii jùñk'à cyéere mu u jyè mii pyenge e. Mu aha jwuñkanña ninkin jwo, kuru sí mii báarapyiñi cùuñò. ⁹ Mii wí ke, sòrolashiibii pìi na nyé mii jùñò na, mii sí nyé pìi jùñò na. Mii aha wà pyi “Ta sí” u maha nkàre. Mii aha wabere pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na biliñi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

¹⁰ Yesu à yire lógo ke, ka li i u kàkyanhala. Mpii pi mpyi u fye e ke, ka u u jwo pir'á: «Sèñi na mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntél'a sùpya nya ná nge dányani fiige e Izirayeli shiinbii shwòhòl'e me! ¹¹ Mii sí yi jwo yii á, shinnyahara sí raa yíri canñafworompe ná canñajyimpe e, si mpa lyí ná Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba e Kile Saanre e. ¹² Nka Izirayeli shiinbii mee na Kile Saanre à bégele ke, pire pìi sí n-wà cyíñi na numpini i. Wani pi sí raa myahigii súu s'a nkyañhigii kùru.»

¹³ Nyé Yesu à puru jwo ke, maa sòrolashiibii yyaha yyére shinñi pyi: «Ta sí pyenge. Ná mu à dá mii na, nde mu à cya ke, lire li pyi.» Ka u báarapyiñi si ntíl'a cùuñò lire tènuuni i.

Yesu à Pyeri nafencwoñi cùuñò
(Marika 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Nyé Yesu à kàre Pyeri pyenge mà sà Pyeri nafencwoñi ta tasinnage e cifwuro cye e. ¹⁵ Ka Yesu si bwòn u cyege na, ka cifwure si láha u na. Ka u u yíri, maa jjiyi kan Yesu á.

¹⁶ Yàkonk'à nò ke, ka pi i wá na ma ná jínacyaanbii niñyahamil'e Yesu á. Ka u u jínabii kòr'a yige pi e ná u nwójwumpe e, maa yampii puni cùuñò. ¹⁷ Nyé lire pyiñkanni na, ka Kile túnntunñi Ezayi jwumpe si fúnñò, u mpyi a jwo: «U à jyè wuu ná wuu cwòhòmpè shwòhòl'e, maa wuu yampe láha wuu na‡.»

Mpii la ku nyé si ntaha Yesu fye e ke
(Luka 9.57-62)

¹⁸ Nyé shinnyahara mpyi a pa Yesu kwùulo, lire kurugo ka u u u cyelempyi-ibii pyi pi bañi jyiile ná ur'e. ¹⁹ Ka Kile Saliyani cyelentuñi wà si file u na maa u pyi: «Cyelentuñi, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» ²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Wyigii na nyé sigepwuunbil'á, shèere mú sí nyé sañcyeeñr'á. Nka tashwòngò nyé Supyani Jyani á me.» ²¹ Ka u cyelempyanyi wabere si u pyi: «Kafoonji, yyére, mii aha na tunji tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» ²² Ka Yesu si u pyi: «Taha mii fye e, maa kwùubii yaha pi a piye tñni.»

* **8:4** Tògofoonji ká jùuñò, sáragawwuñi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si jicé kampyi u à cùuñò, u u nta a uye cyéé sùpyire na. † **8:7** Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, shinñi u nyé u nyé pi Kile kuni i me, Yahutu nyé a mpyi a yaa u jyè uru pyenge e me. U aha lire pyi, u mpyi maha jwòhò Kile yyahe taan. ‡ **8:17** Ezayi 53.4

Yesu à kafeebwəhe yyéηε banj nuj'i
(Marika 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Nyε Yesu à jyè bakwəoge e, ka u cyelempyiibii si jyè u fye e. ²⁴ Ka kafeebwəhə si yîri na fwu banj nuj'i, fo lwəhe na ηko si bakwəoge tò. Lir'à Yesu ta u u ηwúuni. ²⁵ Ka pi i file u na, maa u jè maa jwo: «Kafoonji, yîri maa wuu shwə, lire baare e wuu sí n-kwôro lwəhe e.» ²⁶ Ka u u pi pyi: «Naha na yîi na fyáge ye? Naha na yîi dáníyan'á cyére ye?» Maa yîr'a yyére maa fánha cyán kafεεge ná banj lwəhe na. Ka yi puni si yyére siu! ²⁷ Ka pi puni si wá na ηkyáli u na, maa jwo: «Naha supyifiwe u nyε ηge nànj, fo ka kafεεge ná lwəhe si ntèen u wuuni taan ye?»

Yesu à jínacyaan shuunni cùηη
(Marika 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Nyε ka Yesu si banj jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i. Ka jínacyaan shuunni si fworò fanjyi iS mà u jùηη bê. Pi mpyi a pi sèe sèl'e, fo wà sàha mpyi na jà a tòro kuru kuuge e mε. ²⁹ Ka pi i wá na yu fánha na: «Kile Jyanj, naha mu nyε na jcaa wuu á ye? Mu à pa mpa kawaa pyi wuu na mà ta tènì sàha nɔ mà?»

³⁰ Nyε lir'à caakurumbwəhə ta ku u lyí pi byanhampe e. ³¹ Ka jínabii si Yesu jáare sèl'e na: «Mu aha wuu kôr'a yige mpíi sùpyiibil'e, ma a wuu yaha wuu sà jyè mpíi caabil'e.» ³² Ka u u pi pyi: «Yii a sè.» Ka pi i fworò pire nambaabii shuunni i, maa sà jyè pire caabil'e, ka caakurunke puni si sùrug'a yîri nanke numpenge na, mà cwo cwo banj i mà kwû. ³³ Ka cáanahabii si fê a kàre kànhe e, jcyii cyi à pyi ke, maa sà cyire yyaha jwo, mà cye cyán jínacyaanbii wogigii na. ³⁴ Ka kànhe shiinbii puni si ntíl'a fwor'a kàre Yesu jùηη tabenji i. Pi à sà u nya ke, maa u jáare sèl'e na u fworò pire kùluni i.

9

Yesu à supyimurunη cùηη maa ku kapegigii yàfa ku na
(Marika 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Nyε ka Yesu si jyè bakwəoge e, maa banj jyiil'a kàre u yabilinji kànhe e. ² Ka pi i mpa u á ná yanj w'e u yasinninje e, u mpyi a mùrunη. Yesu à pi nya pi à dá uru na ke, maa jwo supyimurun'k'á: «Na nya, màban le maye e! Mu kapegigil'à yàfa mu na.»

³ Nyε Kile Saliyanj cyelentiibii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si wá na sònñi piye funj'i na Yesu na Kile mεge kèεge. ⁴ Ka Yesu si ntíl'a pi sònñore cè, maa jwo pi á: «Naha na yîi nyε ná nte sònñopeere shinj i ye? ⁵ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a jaare” yîi nyii na, cyire kapyaagii mú shuunni i, ndire jwumə p'à táan ye? ⁶ Nka yîi pi li cè na sínj na nyε Supyanj Jyanj á naha ninje na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimurun'k'á: «Yîri, maa ma yasinninje lwó, maa sí pyεnge.» ⁷ Ka u u ntíl'a yîr'a kàre pyεnge. ⁸ Sùpyir'à lire nya ke, ka pi i fyá maa Kile pèe, uru ηgemu u à ηge sínj figinj kan sùpyir'à ke.

Yesu à lyí ná mεpεnge shiinbil'e
(Marika 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yesu à yîri wani ke, u à sà múnalwəore shwofoonj wà nya u à tèn u báaranj tapyige e, u mεge mpyi Macwo. Ka Yesu si u pyi: «Yîr'a taha na fye e.» Ka u u yîr'a taha u fye e.

¹⁰ Nyε lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà ntèen na lyí Macwo bage e ná mεpεnge shiinbii nijyahamil'e mu à jwo múnalwəore shwofeebii ná

§ 8:28 Yahutuubii maha pi fanjyi wwú kafaayi nuj'i. Pi maha ku jwəge yal'a yaa fo maha tatεεnñηη yaa mú.

piiberii. ¹¹ Farizhɛɛnbii pìl'à lire nya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Naha na yii cyelentuŋi na lyî ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piiberil'e ye?» ¹² Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa nye pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani nye. ¹³ Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i «Yii a ñùñaara taa yii shinjɛɛbii na, lir'à táan mii á mà tòro sáragawwuuni na*.» Nye yii sônŋɔ puru jwumpe ñwɔhe na. Naha na ye mpii pi nye na piye sônŋi na pir'à tíi ke, mii nye a pa ñŋke na pire tayyerege e mɛ. Nka mpii pi à li cè na pire nye a tíi mɛ, pire tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à nyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Marika 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Lire kàntugo Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibil'à pa Yesu yíbe na ñaha na pire ná Farizhɛɛnbii maha súnŋi leni, Yesu cyelempyiibii sí nye na u leni mà ye? ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Cipooŋi ceveebii sí n-jà yyaha tanha, mà pi yaha ná cipooŋi i cikwɔɔnre na la? Nka tɛni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tɛni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.

¹⁶ Wà nye na v àanvɔnŋɔ taha na v àanŋjyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, v àanvɔnŋke maha v àanŋjyɛge kɛɛge, tacwɔng'a sɪ nàara a pɛe. ¹⁷ Wà mú sí nye na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sɪ ñkɛɛge. Pi maha sinmpuruge leni seeyi boofɔnŋkil'e, yire mú shuunniŋi y'à bɛ.»

Yesu à ceenji wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworonji buwuŋi ñɛ
(Marika 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, Yahutuubii ñùŋufoonji wà à pa ñŋkure sín u taan maa jwo: «Yesu! Mii pworon'á kwù numɛ. Maye sanŋa yaha, maa mpa ma cyeyi taha u na, u sí ñɛ.» ¹⁹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ñkɛɛge ná u e.

²⁰ Mà pi ñŋkaribii yaha, ceenji wà à file Yesu na maa bwɔn u v àanntinŋke zhwɔɔre na. Lùwuliŋkwombaayi mpyi uru ceenji na yyee ke ná shuunni funŋ'i. ²¹ U mpyi na yu uye funŋ'i: «Mii aha bú jà a bwɔn u v àanŋyi na, mii sí n-cùuŋɔ.» ²² Ka Yesu si yyaha kɛɛnŋ'a wíl'a u nya, maa jwo u á: «Na pwo, ma hà raa fyáge mɛ, ñaha na ye mu dáníyaŋ'á mu cùuŋɔ.» Ka ceenji si ntíl'a cùuŋɔ.

²³ Yesu à sà nɔ uru ñùŋufoonji pyɛnge e, maa kwùge tìmpirigii wyífeebii ná supyiŋyahare nya ti i ñyàha na wùruge tiye e ke, maa jwo pi á: ²⁴ «Yii caala a yîri naha, pùceebilini nye a kwù mɛ, li na ñwúuni.» Ka pi i wá na ñcyàhali u na. ²⁵ Sùpyir'á fwor'a kwɔ pyɛnge e ke, ka Yesu si jyè bage e, maa pyàŋi buwuŋi cù cyɛge na, ka u u yîri. ²⁶ Ka lire kani si ñcaala lire kùluni puni i.

Yesu à fyinmii shuunni ná búbu cùuŋɔ

²⁷ Yesu à fworo wani na ñkɛɛge ke, ka fyinmii shuunni si ntaha u fye e maa wá na yu fànhà na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ñùñaara ta wuu na!» ²⁸ U à sà jyè pyɛnge e ke, ka pire fyinmpii si file u na. Ka u u pi pyi: «Yii à dá na mii sí n-jà yii cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, mu sí n-jà, kàfoonji.» ²⁹ Ka u u bwɔn pi ñyiigii na maa jwo: «Li sí n-pyi yii á mà tàanna ná yii dáníyaŋi i.» ³⁰ Ka pi i ntíi na ñaa. Ka u u yi jwo a waha pi á na pi a piye kàanmucaa, pi àha wà yaha u li cè mɛ. ³¹ Nka pi à yîri wani ke, pi à kàr'a sà a lire kani yu lire kùluni puni i.

³² Nye pir'à yîri Yesu taan ke, ka pìi si mpa ná búbu e. Jínanji wà u mpyi u e. ³³ Yesu à jínanji kòr'a yige ke, ka búbuŋi si ntíi na yu. Supyiŋyahare ti mpyi wani ke, ka lire si tire kàkyanhala, ka ti i wá na ñko: «Wuu sàha ñkwɔ a nde kani fiige

* 9:13 Oze 6.6 † 9:17 Seeyi boni na nye boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire nye mɛ ñujirimpe, lire nye mɛ ɛɛɛɛn sinmpe leni l'e ke.

n̄ya Izirayeli k̄ini i m̄e!» ³⁴ N̄ka Farizh̄eɛnbil' à jwo na j̄inabii n̄uɲufoon̄ji f̄anhe cye kurugo, Yesu n̄ye na j̄inabii k̄òre na yige pifeebil'e.

S̄umak̄oɔg' à p̄e, n̄ka s̄umakw̄oɔnbil' à cȳeɛ

³⁵ N̄ye Yesu m̄pyi na n̄aare na m̄are k̄anbwoyi ná k̄anpyeere puni na. U m̄pyi na s̄upyire k̄âlali Kile Jwumpe k̄alambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha t̄ii ná Kile Saanre e, maa yampii puni ná cw̄òh̄om̄ofoebii puni c̄uɲji. ³⁶ U à supyinyahare n̄ya ke, ka pi n̄uɲaare si u ta s̄èl'e, n̄aha na ye ti m̄pyi a k̄anha maa n̄cw̄ònr̄o, mu à jwo mp̄aa pi n̄ye piye n̄uɲo kurugo. ³⁷ Ka Yesu si jwo u cyelempyiibil' á: «S̄umak̄oɔg' à p̄e, n̄ka s̄umakw̄oɔnbil' à cȳeɛ. ³⁸ Lire e ke yii k̄eɛge foo n̄aare, u u pii b̄ara s̄umakw̄oɔnbii na.»

10

*Yesu à u cyelempyiibii yyer'a tun
(Marika 3.13-19; Luka 6.12-16)*

¹ Lire k̄antugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniɲi yyere, maa f̄anhe kan pi á, pi j̄a pi a j̄inabii k̄òre pi a yige pifeebil'e, pi raa yampii puni ná cw̄òh̄om̄ofoebii puni c̄uɲji. ² T̄unntunmpii ke ná shuunniɲi m̄eyi yi n̄ye n̄je: niɲcyiɲi u n̄ye Sim̄o pi maha m̄pyi Pȳeri ke, ná u s̄iɲeɛɲi Andire ná Zebede jyaabii Yakuba ná u c̄oɲɲi Yuhana ³ ná Filipi ná Baritelemi ná Tomasi ná Macwo n̄ge u m̄pyi na múnalw̄oore shuu ke, ná Alife jyan̄ji Yakuba ná Taadi* ⁴ ná Sim̄o pi maha m̄pyi Zeloti† ke, ná Zhudasi Isikariyoti n̄ge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Marika 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Pire shiin ke ná shuunniɲi Yesu à yeɛ maa nta a pi tun. U à jwo pi á: «Yii àha n̄jȳe Samari shiinbii k̄anyi ná supyishini san̄ji wuy'e m̄e, ⁶ n̄ka yii a s̄i Izirayeli shiinbii yȳeɛ, pire mpiimu pi n̄ye mu à jwo mp̄apinniye ke. ⁷ Mà yii niɲkaribii yaha, yii a Jwumpe Nintanmpe yu s̄upyir' á na Kile Saanre t̄en' à byanhara. ⁸ Yii raa yampii c̄uɲji, yii raa kw̄ùubii n̄èni, yii raa tògofebii c̄uɲji, yii raa j̄inabii k̄òre yii a yige s̄upyire e. Yii à ti ta mana, yii a ti kaan mana. ⁹ Yii àha s̄eɛn, lire n̄ye m̄e wȳéɛ, lire n̄ye m̄e wȳéɛpya lw̄ó si nde yii dufaabil'e m̄e. ¹⁰ Yii àha k̄ùsheb̄arii lw̄ó m̄e, yii àha v̄aanntinye sh̄onwuyo lw̄ó m̄e, yii àha tanh̄anȳi yabere lw̄ó mb̄ara yii tooyi wuyi na m̄e, yii àha k̄àbii lw̄ó m̄e. Yii li c̄e na báarapyiɲ' à yaa u a n̄kaan u a lȳi.

¹¹ Yii aha j̄ȳe k̄anbw̄òh'e, lire n̄ye m̄e k̄anbilere e, yii s̄upya cya n̄gemu u sí n̄eɛn̄e yii sunmbage na ke. Yii aha uru s̄upya ta, yii i n̄kw̄òro wani fo yii s̄a n̄o yii t̄èkani na. ¹² Yii aha j̄ȳe pȳenḡe maha pȳeng' e ke, yii pi sh̄éere “Kile u yȳeɲiɲke kan yii á.” ¹³ Kuru pȳenge shiin k̄a yii fw̄uɲi shw̄o, pi sí kuru yȳeɲiɲke ta. N̄ka pi aha m̄pyi pi n̄ye a yii fw̄uɲi shw̄o m̄e, pi sí kuru yȳeɲiɲke ta m̄e.

¹⁴ Yii aha n̄k̄are cyage k' e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa m̄pyi pi n̄ye a n̄en' a yii jwumpe lógo m̄e, yii nivworobii kuru k̄anhe e, yii yii tooyi bamban̄ji kw̄òro kw̄òr' a wu wani‡. ¹⁵ S̄eɲi na mii sí yi jwo yii á, can̄ke Kile sí s̄upyire puni s̄ara si nt̄aanna ná ti kapyiɲkil' e ke, nde li sí yire k̄anyi s̄upyire ta ke, lire sí n-waha mà t̄òro S̄oɔm̄u k̄anhe ná Ḡom̄ori k̄anhe shiinbii wuuni na.»

(Marika 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ Ka Yesu si n̄úr' a jwo: «Yii lógo! Mii sí yii tun, n̄ka yii sí n-pyi s̄upyire shw̄òh̄òl' e mu à jwo mp̄aa pi n̄ye sige yaaya shw̄òh̄òl' e. Yii a yiye k̄aanmucaa

* **10:3** Taadi, kuru ku n̄ye u m̄eɛge sh̄onwoge. M̄eɛge niɲcyiige ku n̄ye Zhudasi (Luka 6.16). † **10:4** Zeloti: kuru m̄eɛge n̄w̄òhe ku n̄ye: «k̄ini k̄yal' à t̄aan n̄gemu á s̄èl' e ke». ‡ **10:14** Mà tooyi bamban̄ji kw̄òro kw̄òr' a wu k̄anha na: lire n̄w̄òhe ku n̄ye, wuu n̄àzhan à f̄woro yii karigil' e, yii n̄uɲo tuguro ti. Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

bà wwòo nyε mε, yii pyi tateennugo sùpyii mpánmpərəyɔ̃§ fiige. ¹⁷ Yii a yiye kàanmucaa sùpyire na, naha na ye pi sí n-kwò n-pa raa yii yiri yukyaabii yyére, s'a yii bwùun ná kàsərigil'e pi Kile Jwumpe kàlambayi i. ¹⁸ Pi mú sí n-kwò raa yii cwôre raa sì fànhafeebii ná saanbii yyére, mà li nùŋke pyi na yii na nyε mii cyelempyii. Lire cye kurugo yii sí mii kyaa jwo Yahutuubil'á, sí mii kyaa jwo supyishinji sann'á mú. ¹⁹ Nka tēni i pi sí n-pa raa yii leni cye e ke, jwumpe yii sí n-jwo, ná pyin'kanni na yii sí pu jwo ke, yii àha lire tège yiye funŋə pən mε. Jwumpe yii à yaa yi jwo ke, lire tēni yabilinji i, puru sí n-tíge yii funŋ'i. ²⁰ Yii li cè na yii yabilimpil'e bà puru jwumpe sí n-fworo mε, yii Tunji u nyε Kile ke, uru Munaani li sí raa yu yii cye kurugo.

²¹ Pii sí n-pa raa pi cìmpyibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu, pyìibii pìi mú sí n-pa n-yíri pi sifeebii kurugo si pi kan pi bò. ²² Yii kyaa sí n-pən sùpyire pun'á mii mεge kurugo. Nka ŋgemu ká já a uye waha maa ntēen Kile kuni i fo mà sà nə tēgeni na ke, urufoo sí n-shwə. ²³ Pi aha yii kyérege kànhe k'e, yii fē a fworo kur'e, yii raa sì kabər'e. Sēnɔ̃ na mii sí yi jwo yii á, mà jwo yii pi Izirayeli shiinbii kànyi puni jaara a kwò ke, Supyaŋi Jyaŋi sí nùru n-pa.

²⁴ Cyelempyaŋi sì n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuŋi na mε, biliwe mú nyε a pēe u kàfoonji na mε. ²⁵ Li tēgeni li nyε cyelempyaŋi u pa mpyi cyelentuŋi fiige, bilinji mú sí mpa mpyi u kàfoonji fiige. Ná pi à já a pyengefoo tàanna ná jínabii nùŋufoonji Belizebuli i, mpìi pi nyε pyengefoo shiinbii ke, pire wuuni sì n-tòro mà?

(Luka 12.2-9)

²⁶ Lire kurugo yii àha raa fyáge pi na mε. Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwəhə ke, cyire puni sí n-pa raa ja. Kyaa maha kyaa li nyε numpini i ke, lire là mú sí n-kwòro ncèmbaa mε. ²⁷ Mii aha jwumpe mpemu jwo yii á numpini i ke, yii a puru yu canŋke e. Mpe mii à jwo yii á katilwəhəre e ke, yii dùgo yii a puru jáare katanji nŋ'i. ²⁸ Mpìi pi maha já a sùpyaŋi cyeere bò, ná pi sì n-jà u múnaani bò mε, yii àha raa fyáge pire na mε. Kileni u maha já a sùpyaŋi múnaani ná u cyeere shi bò nafugombaage e ke, uru na yii à yaa yii a fyáge.

²⁹ Tá zíziine shuunni maha mpéere daashi ninŋin kanna mε? Nka lire zíziini là ninŋin sì n-kwú yii Tunji Kile pàama mε. ³⁰ Yii pi ke, ali nùŋjoore ti nyε yii nùŋyi i ke, Kile à tire puni pèregε cè. ³¹ Lire kurugo yii àha nùru kyaa tège yii yiye funŋə pən mε! Yii shin maha shin kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine ninjyahara na.

³² Shin maha shin ká yyére li na sùpyire nyii na na uru na nyε mii wu ke, mii Tunji u nyε nìnyinji na ke, mii mú sí n-yyére li na uru nyii na na urufoo na nyε mii wu. ³³ Nka ŋgemu ká mii cyé sùpyire nyii na ke, mii Tunji u nyε nìnyinji na ke, mii mú sí urufoo cyé uru nyii na.

(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Yii àha raa sōnɔ̃ na mii à pa si mpa jwumabenke le sùpyire ná tiye shwəhəl'e nìŋke na mà dε! Mii nyε a pa ná yyeŋinke e mε, ná kàshige e mii à pa. ³⁵ Naha kurugo ye mii à pa mpa “jyafoonji ná tufoonji láha piye na, si pworofoonji ná nufoonji láha piye na, si napworonji láha nacwonji na. ³⁶ Pii u zàmpenmii sí n-pa n-pyi pi pyengε shiinbii yabilimpìi*.” ³⁷ Shinŋi u à u tunji, lire nyε mε u nuŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e mε. Shinŋi u à u jyaŋi, lire nyε mε u pworonji kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e mε. ³⁸ Shinŋi la ku nyε si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi méε mpyi na sí urufoo

§ 10:16 Yahutuubii mpyi maha mpánmpərəyɔ̃ wii fyinme ná tateennugo saŋcyεenrε. * 10:36 Mishe 7.6

bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e mε. ³⁹Ngemu la ká mpyi si u ninjaanji yaa nwɔ ke, urufoo nùmpañke sí n-kèεge, nka ngemu ká kàntugo wá u ninjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañta ta.

(*Marika 9.41*)

⁴⁰Shin maha shin ká yii cùmu lemε nwɔ ke, urufoo mú à mii cùmu lemε nwɔ, ngemu sí ká mii cùmu lemε nwɔ ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmu lemε nwɔ. ⁴¹Ngemu ká Kile túnntunji wà cùmu lemε nwɔ, mà lire nùñke pyi na u na Kile túnnture yu ke, tònñi Kile sí n-pa n-kan Kile túnntumpil'á ke, uru tònñi Kile sí n-kan urufol'á. Sùpyire ti nyε na fyáge Kile na ke, wà ha tire tà cùmu lemε nwɔ, mà lire nùñke pyi na ti na fyáge Kile na, Kile sí urufoo sàra tire fiige. ⁴²Ngemu ká lùññe fùñcwokwunyaga kan nge nàñkocyaanji wà á, mà lire nùñke pyi na u na nyε mii cyelempya ke, sèenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sii lire tònñi ta.»

11

¹Nyε Yesu à kwò yire yεreyi nkanji na u cyelempyiibii ke ná shuunnin'á ke, maa nkar'a sà a sùpyire kálali, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á pi kanyi na.

Yuhana Batizelipyinji à túnntunmii tun Yesu á

(*Luka 7.18-35*)

²Nyε mà Yuhana Batizelipyinji yaha kàsunji i, u mpyi a Kile Ninjwɔnrɔñi kapyiinji kyaa lógo. Ka u u u cyelempyiibii pì tun Yesu á ³pi sà yíbe na: «Nge kyaa l'á jwo na u sí n-pa ke, mu u nyε u wi laa, wuu a waberε sigili?»

⁴Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu nya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na ⁵“Fyinmpii naha na naa, tonkεgyifeebii sí i naare, tógofeebii na ncùunji, nùncunnibii sí i nùru, kwùubii sí i nènì, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòñofeebil'á. ⁶Nyε mii kapyiinji ká mpyi cyi nyε a ngemu pyi u à cye láha mii na mε, urufoo wuun'á nwɔ.”»

⁷Nyε Yuhana cyelempyiibil'á kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à jwo: «Canñke yii ná nkàre síwage e ke, taha nyεε yii mpyi a kàr'a sà wí kafεεge sí i ku nyàha la? ⁸Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wí yε? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpì pi maha vàansinayi leni ke, pire maha mpyi saanbii bayi i. ⁹Lire sannì i ke, naha yii mpyi a sà wí yε? Kile túnntunñò la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile túnntunñò na. ¹⁰Naha kurugo yε Kile Jwumpe Semεñi à jwo ngemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na túnntunñi tun

u sà mu kuni yaa mu yyaha na*” ke,

uru túnntunñi u nyε Yuhana. ¹¹Sèenji na mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha nkòwò a si ngemu u à fànha tò Yuhana Batizelipyinji na mε, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'á fànha tò Yuhana na.

¹²Mà lwó Yuhana Batizelipyinji Kile jwumpe téejwuuni na, mà pa nɔ numε na, mpì la ku nyε si jyè Kile Saanre e ke, shinpiibii na pire kyérege, pi s'á piye waha si jyè t'e. ¹³Kile túnntunñi MusaSaliyanji ná Kile túnntunmpii sanmpil'á jwo Kile Saanre kyaa na, fo mà pa nɔ Yuhana tènì na. ¹⁴Kampyi yii sí n-jà n-dá pu na, Elinji mpanji shεenre Kile Jwumpe Semεñi a jwo ke, yii li cè uru u nyε Yuhana. ¹⁵Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ninjyigigii cyán sèl'e.

¹⁶Ná naha shi i mii sí nte sùpyire shinji tàanna yε? Ti na nyε mu à jwo nànkopyire, ntemu ti nyε na bàhare káfuge na ke, tà na bàhare maa nko ti shèrεfeebil'á ¹⁷“Wuu à tünmpini wyì yii á, yii nyε a nèn'a kwòhɔ mε. Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii nyε a nèn'a mεε sú mε.” ¹⁸Yii li cè, Yuhana à

* **11:10** Malaki 3.1

pa ke, u mpyi na njyitɔɔn wu lyi me, u mu mpyi na sinme byii me, ka pi i jwo na jina u nye u e. ¹⁹ Nye Supyani Jyani à pa, maa lyi maa byii, ka pi i jwo na u sɔnnɔre nye a taha yaage kabere na me, fo njyini ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mepenge shiinbii cevo mu à jwo munalwɔɔre shwofeebii.

Nka yákilifente Kile maha nkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha jɔcè urufoo kapyiin'kil'e.»

*Yesu à kanyi yà faha
(Luka 10.13-15)*

²⁰ Nye kanyi na Yesu à tòro maa kakyanhala kariii nijyahagii pyi, ka yire kanyi shiin si mpyi pi nye a nen'a pi toronkanni kɛɛnɛ me, ka Yesu si wá na yire shiinbii fare. ²¹ U à jwo: «Yii Korazen kánhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Yii Betisayida kánhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kánhe ná Sidon kánhe e†, cyire mpyi a pyi, nume mpyi na sí pi ta pi à pi toronkanni kɛɛnɛ maa láha kapegigii na fo tɛmɔni i, maa cafuborigii le mà pyi pi vandan'yi, maa cwɔɔnre wu piye na. ²² Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canjke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiin'kil'e ke, nde li sí n-pyi yii na ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidon kanyi wuuni na.

²³ Yii Kapere namu kánhe shiinbii pi ke, yii na sɔnni na yii sí n-kàre Kile yyére nijyini na be? Lire mpyi nye me, yii sí n-sii n-tirige fo njjke njwɔhɔ shiinbii cyage e. Naha kurugo ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Sɔɔmu kánhe e cyire mpyi a pyi, ku shiinbii mpyi na sí n-yyére pi kapegigii na. Ku mu mpyi na sí n-pyi wani fo mà sà nɔ nijjaa na. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canjke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiin'kil'e ke, nde li sí yii Kapere namu kánhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha n-tòro Sɔɔmu kánhe shiinbii wuuni na.»

*Yesu u maha tanjɔnke kan sùpyan'á
(Luka 10.21-22)*

²⁵ Nye Yesu à kwɔ puru na ke, maa jwo: «Tufooni Kile, nijyini ná njjke Kafooni, mii fwù nye mu na, naha na ye kani mu à njwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyé nànkopyire na. ²⁶ Sèe wi, Tufooni, mu à lire pyi mà tãanna ná ma nyii wuuni i.»

²⁷ Lire kántugo maa jwo sùpyir'á: «Mii Tunji à karigii puni le mii cye e. Sùpya nye a Jyafooni cè Tufooni baare e me. Sùpya mu nye a Tufooni cè Jyafooni baare e me, fo Jyafooni la ká mpyi si u cyé njgemu na ke.

²⁸ Yii a ma mii yyére, yii pi à kánha maa ntugo ke, mii sí tanjɔn kan yii á. ²⁹ Yii a báaraŋi pyi mii á, yii i na yaha s'a yii kɛɛnɛ. Lire ká mpyi, yii sí tanjɔn ta, naha na ye mii nye njumpiŋefoo, mii karigii mu sí nye a waha me. ³⁰ Mii báaraŋi pyim'à táan, tugure mii sí n-tège yii njun'i ke, tir'à faha.»

12

*Nje Yesu à jwo canjɔnke kyaa na ke
(Marika 2.23-28; Luka 6.1-5)*

¹ Nye canjka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e, kuru canjke na mpyi canjɔnɔ. Cyelempyiibii katege wuubii pi mpyi, ka pi i

† **11:21** Tiri ná Sidon na mpyi kánbwoyo shuunni njemu y'à cè ná kapegigii mpyini i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhouweli 3.4-8; Amosi 1.9-10).

sùmancahayi yà kwòn na mínage na ñkùru*. ² Farizhëenbii píl'à lire nya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, mu cyelempyiibii na canṅṅke kafuunṅkii pyi†!»

³ Ka u u pi pyi: «Nde Saanṅi Dawuda à pyi ke, yii nye a lire kâla mà? Canṅka mà u ná u fyèṅwəhəshiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruṅi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyèṅwəhəshiinbil'á. Mà li ta sárage wuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruṅi kyà.

⁵ Taha yii nye a li kâla Kile Jwumpe Semēṅi i na sárage wuubii ká báara pyi Kileñaarebage e canṅṅke e, lire nye na ntòre kapegigil'e mē? ⁶ Mii sí yi jwo yii á, wà na nye naha ṅemu u à pēe Kileñaarebage na ke. ⁷ Jwumpe Kile à jwo na yii aha a nùṅaara taa yiye na, na lir'à táan ur'á mà tòro sárage wuubii na† ke, kampyi yii mpyi a puru ṅwəhe cè, sùpyire ti nte yii à ti cēge mà li ta ti nye a yaaga pyi mē, yii mpyi na si ṅe lire pyi mē. ⁸ Supyaṅi Jyaṅi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canṅṅke e ke, li si n-jà n-tòro lire na mē.»

*Yesu à cyenkwugofoo cùṅṅ canṅṅke e
(Marika 3.1-6; Luka 6.6-11)*

⁹ Lire kántugo Yesu à yíri wani, maa ñkàre kuru cyage shiin Kile Jwumpe kálambage e. ¹⁰ Lir'à nàṅi wà ta wani ná cyenkwuge e. Ka pi i Yesu pyi: «Mà sùpya cùṅṅ canṅṅke e, tá lir'à yaa ná mpyi iṅ?» Kaṅṅṅ pi mpyi na ṅcaa ná kuru yibige e, si nta tígire cyán Yesu na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Jofoo u nye yii shwəhəl'e, ná mpà niṅkin na nye u á, ka uru mpàṅi si ṅcwo wyige e mà bê ná canṅṅke e, urufoo sí ṅe u yaha wwùmbaa ye? ¹² Yii nye a li cè na sùpyaṅi tayyereg'à pēe mpàṅi woge na sèe sèl'e mà? Yii li cè, mà tàanna ná Kile Saliyaṅi i, kacēni mpyiṅ'à ṅwə canṅṅke e.» ¹³ Nye u à kwò puru na ke, maa jwo cyenkwugefol'á: «Ma cyege sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ṅcùṅṅ ku sanṅke fiige.

¹⁴ Nye Farizhëenbii pi mpyi wani ke, ka pire si fwor'a kàr'a sà piye taanna Yesu bonṅkanni na.

Kile báarapyiṅi niṅcwəṅṅṅi u nye Yesu

¹⁵ Yesu à pa yire cè ke, maa yíri kuru cyage e, u niṅkareṅi, shinṅyahara mpyi a taha u fye e, ka u u yampii puni cùṅṅ. ¹⁶ Maa yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mē. ¹⁷ Lire pyiṅkanni na, Kile tūntunṅi Ezayi jwump'à fūṅṅ, u mpyi a jwo: ¹⁸ «Kile à jwo:

“Mii báarapyiṅi u nye ṅge, mii à u cwəṅṅṅ.

U kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiṅkil'à táan mii á mú.

Mii sí na Munaani pyi li tēen u e,

u sí raa supyishiṅi sanṅi leni kuni nintiini i.

¹⁹ U si raa jwumə ñrili ná wà e mē, u si raa sēre wà na mē.

Wà si u jwuyahama lógo sùpyire tabinniṅi i mē.

²⁰ Ali kaṅkyaange, u si ku kebe mē,

fūkinaṅi u nye na tafuguyo caa ke, u si uru fūgo mē.

U sí n-kwôro pur'e,

fo si ntiṅi kuni le sùpyire puni taan.

²¹ Supyishiṅi puni sí n-pa pi sòṅṅore taha u na*.”»

* **12:1** Kile Jwumpe Semēṅi à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerēge e, na u sí n-jà sùmanṅi wà kwòn ná cyege e, si ṅyí wani kerēge e (Duterenomu 23.25). † **12:2** Mà tàanna ná Farizhëenbii sòṅṅṅkanni i, mu aha sùma kwòn ná cyege e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cēge na pi à báara pyi canṅṅke (Ekizodi 34.21). ‡ **12:7** Oze 6.6 § **12:10** Farizhëenbii u sòṅṅṅkanni i, shinṅi u nye na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tège canṅṅke. * **12:21** Ezayi 42.1-4

*Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke
(Marika 3.22-30; Luka 11.14-23)*

²² Nye lire kàntugo, ka pi i mpa ná jínacyanŋi w'e Yesu á. Uru nàŋi mpyi na jaa me, maa mpyi búbu. Ka Yesu si u cùŋŋo u à jà na yu maa jaa. ²³ Ka li i sùpyire puni bilibili fo pi na piye yíbili maa ŋko: «Taha Dawuda Tuluge Shin bà u nye ŋge nàŋi me?» ²⁴ Nye Farizhɛɛnbil'à yire lógo ke, ka pi i jwo: «Ŋge nàŋi nye a sii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná fànhe kabɛr'e, jínabii nùŋufoonŋi Belizebuli woge kàntugo na me!»

²⁵ Ná Yesu sí mpyi a pi funzɔŋŋɔre cè, ka u u jwo pi á: «Kìre maha kìre li nye na liye tùnni ke, lire maha mpa jya. Kànhe ŋkemu, lire nye me pyenge ŋkemu shiin ká yíri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú. ²⁶ Sitaannŋi ká a u báarapyibii kòre, u na uye tùnni. Lire ká mpyi, u saanre si n-kwò mà? ²⁷ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná jínabii nùŋufoonŋi Belizebuli fànhe e, lire sannii i ke, yii shiinbii pi nye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpŋi pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ŋuŋ'i. ²⁸ Nka yii li cè na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile Munaani fànhe e, lir'à li cyèe na Kile Saanre à nò yii na mà kwò. ²⁹ Wà si n-jà n-nyè fànhaŋyahagafofo bage e, si u yaayi lwó, ná u nye a bage foo pwò a cyán maa nta a jyè mà ye. Urufoo ká jà a u pwò a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u jɛɛmpe.

Sùpyanŋi sí n-yíbe u jwójwumpe kurugo

³⁰ Shinŋi u nye u nye ná mii i me, urufoo nye mii zàmpɛn, ŋgemu u nye u nye na mii tère na sùpyire wàa tiye na me, urufoo na ti nùŋo kyáŋge.

³¹ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: kapegigii shinŋi puni ná Kile mekeɛge jwumpe puni sí n-jà yàfa sùpyire na. Nka ŋgemu ká Kile Munaani mege kèege ke, lire si n-sii yàfa urufoo na me. ³² Wà ha jwumpime jwo Supyanŋi Jyanŋi na, lire sí yàfa urufoo na. Nka ŋgemu ká jwumpime jwo Kile Munaani na ke, lire kapiini si yàfa urufoo na ŋge tiiŋi i me, li mú si yàfa urufoo na tiiŋi nimpanŋi i me.

(Luka 6.43-45)

³³ Cige ká jwò, ku maha yasere niŋcenne pyi. Cige ká mpyi ku nye a jwò me, ku nye na yasere niŋcenne pyi me. Cige shinŋi maha jwò ku yasere cye kurugo. ³⁴ Yii màcwɔn fiige sùpyiibii! Mà pege yaha yii funŋ'i, yii si n-sii n-jà jwunɛnme jwo me. Sùpyanŋi zòmbilin'à jì ndemu na ke, lire u jwòge maha yu. ³⁵ ŋgemu u zò u à jwò ke, uru maha jwunɛnme yu. ŋgemu u nye ná zòmpi i ke, uru maha jwumpime yu. ³⁶ Mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, jwumò maha jwumò sùpyir'à jwo, ná pu nye laaga baa ke, Kile sí ti yíbe puru puni na. ³⁷ Shin maha shin jwójwumò kurugo, Kile sí n-jwo na u à tí, lire nye me u à cèege.»

*Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire nye a u jwòmeɛni cù me
Marika 8.11-12; Luka 11.29-32*

³⁸ Nye ka Kile Saliyanŋi cyelentiibii pìi ná Farizhɛɛnbii pìi si jwumpe lwó maa jwo: «Cyelentunŋi, wuu la naha maa kani là pyi a cyèe wuu na, ndemu li sí li cyèe na mu à fworò Kile e ke.» ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha jcaa si kakyanhala kani là nya tapyige e. Nka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha si n-pyi n-cyèe pi na me. ⁴⁰ Yii li cè, bà Zhonasi a canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fyabwòhe funŋke e me, amuni Supyanŋi Jyanŋi mú sí canmpyaa taanre ná numpiliyi taanre pyi fanŋke e. ⁴¹ Canŋke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e ke, Ninive kànhe shiinbii sí n-pa n-yíri n-yyére si pire kapimpyiibii cèege, naha na ye Zhonasi à sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'à ke, pi à pi toronŋkanni kèenŋe. Mà li ta wà na nye naha, ŋgemu

u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, pire kapimpyiibii sí nyε a nyen'a pi toronkanni kēenye mε.

⁴² Kuru canŋke, saancwoŋi u mpyi Sheba kini jùŋɔ na ke, uru mú sí n-pa n-yîri n-yyére sí pire kapimpyiibii cêεge, naha na ye uru saancwoŋi mpyi a yîri diŋyeni jùŋke kâ na, mà sà saanŋi Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na nyε naha, ŋgemu u yákili u à pēe Solomani wuŋi na ke, pi sí nyε a nyen'a lógo uru jwɔ na mε.

(Luka 11.24-26)

⁴³ Jína ká fworɔ sùpya e, u maha sà jaara síwage yyaha kurugo maa tatεenye cya. U aha mpyi u nyε a kâ ta mε, ⁴⁴ u maha jwo “Mii sí núru raa wà na tayirige e.” Nyε u aha núr'a pa urufɔo ta bawaga fiige, ŋkemu k'à pwɔ, maa ku funŋke bégel'a jwɔ ke, ⁴⁵ u maha núr'a kâr'a sà jínahii baashuunni lwɔ a bâra uye na, mpïi pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufɔo pyiŋkanni nivənn'a sî nâar'a pi mà tòro niŋjyeeni na. Amuni pire kapimpyiibii wuuni mú sí n-pyi.»

*Mpïi pi nyε Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Marika 3.31-35; Luka 8.19-21)*

⁴⁶ Mà Yesu yaha puru jwumpe na ná sùpyire e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinŋi na, maa jcaa si jwo ná u e. [⁴⁷ Ka wà si Yesu yyere maa jwo: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.»] ⁴⁸ Ka Yesu si urufɔo pyi: «Mpire pi nyε mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii ye?» ⁴⁹ U à puru jwo ke, maa cyεge sàŋha u cyelempyiibii kàmpanŋke na, maa jwo: «Mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii pi nyε mpïi. ⁵⁰ Yii li cè na mii Tuŋi u nyε niŋyini na ke, ŋge u nyε na uru jyi wuuni pyi ke, uru u nyε mii cìnmpworonŋi ná mii nuŋi.»

13

Nεenugunŋi bàtaage

(Marika 4.1-20; Luka 8.4-15)

¹ Kuru canŋke yabiliŋi i, Yesu à fworɔ bage e maa ŋkâr'a sà ntèen baŋi jwɔge na. ² Ka shinŋyahara si mpa bínni u taan, li nyε a pa jwɔ mε, ka u u jyè a tèn bakwɔge k'e lwàhe jnŋ'i, ka sùpyire si yyére kùmpoge na. ³ Ka u u ti kâla kariï niŋyahagii na ná bàtaay'i. ⁴ U à jwo: «Nεenugunŋi wà u ná fwor'a kàre jεεmε tanuguge e. Mà u yaha u u sùmashiŋi wàa fini fiige, wà à cwo kuni jwɔge na, ka saŋcyεenre si mpa uru jò.

⁵ Kâ wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo niŋyahara mpyi kuru cyage e mε. Ka uru si fyîn wahawaha, naha na ye u mpyi a jyè jùŋke e sèl'e mε.

⁶ Nyε canŋk'à pa fworɔ ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndire kuŋi na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si yîr'a uru cû.

⁸ Ŋka wà tacwug'à pa bê ná jùŋke niŋcɛnŋke e, maa fyîn, maa lyε, maa se. Sùmácare tà à sùmápyaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi benjaaga ná ke ke.

⁹ Ŋgemu la ká mpyi si kariï yyaha cè ke, urufɔo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Ka Yesu cyelempyiibii si file u na, maa u yíbe: «Naha na mu nyε na bàtaayi yu sùpyir'á ye?» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Kariï cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e, ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire jcèŋ'à kan, u sí nyε a kan sùpyire sannt'á mε. ¹² Naha kurugo ye ŋgemu u à yaaga cè ke, là sí n-bâra urufɔo u tacenŋke na sèl'e. Ŋka ŋgemu u nyε u nyε a yaaga cè mε, urufɔo bá na sônŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ urufɔo na. ¹³ Lire kurugo mii na bàtaayi yu pi á, naha na ye pi jyiigil'à cwôro, ŋka pi nyε na jaa mε, niŋgyigigii na nyε pi á, ŋka pi nyε na núru mε, pi nyε na kariï yyaha cini mε. ¹⁴ Kile tūntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo ke, pur'à fūnŋɔ pi kàmpanŋke na. U mpyi a jwo:

“Yii sí raa núru, nka yii sí raa yafyin yyaha cini me.

Yii nyiigii sí n-cwôro nka yii sí raa yafyin naa me.

¹⁵ Yii li cè, nte sùpyire ningyigil' à waha,

pi à pi ningyigii tò, maa pi nyiigii tò,

bà pi si mpyi pi àha raa naa s'a núru me,

pi yákilibii mú ká raa kariii yyaha cini me.

Naha kurugo ye pi la nye sí núru mpa mii yyére, mii i pi shwə me*.”

¹⁶ Nka yii pi ke, yii wuun' à nwə, naha na ye yii na naa yii nyiigil'e, maa núru yii ningyigil'e. ¹⁷ Sèñi na mii sí yi jwo yii á, nde yii à nya maa ndemu lógo ke, Kile túnntunmii niñyahamii ná Kile nwəmεεcuvee niñyahamii la mpyi si lire nya, si li lógo. Nka pi nye a jà a li nya, maa li lógo me.

¹⁸ Nye kuru bàtaage k' à jwo mà yyaha tíi ná nεεnugunji i ke, yii ku nwəhe lógo. ¹⁹ Kuni nwəge na, sùmashiñi tacwug' à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo shinñi u à Kile Saanre kani jwumpe lógo, maa mpyi u nye a pu yyaha cè me, ka Sitaanniñi si mpa pu wwú u funñ'i ke.

²⁰ Kafaafoge nuñ'i sùmashiñi tacwug' à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t' à Kile jwumpe lógo maa ntíl'a nεε pu na ná funntange e ke. ²¹ Nka pu nye a jà a ndìre le t'e me, ti nwəmεeni kèngεmε nye a pen me. Kawaa, lire nye me yyefugo kyaa ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworro Kile kuni i.

²² Ngure shwəhəl'e sùmashiñi tacwug' à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire t' à Kile jwumpe lógo, ka diñyeñi karigii funmpεenre ná nàfuunji lage si pu cwənrə, pu nye a jà a yasere pyi me.

²³ Niñke niñcennke na sùmashiñi tacwug' à pa bê ke, kuru ku nye mu à jwo sùpyire ti nye na Kile jwumpe núru maa pu yyaha cini ke. Tire sùpyire na nye sùmasenje fiige, sùmacire tà à sùmañi se mà nə nkuu nkuu (100) na, ka tà si se mà nə beetaanre taanre (60) na, ka tà si se mà nə beñjaaga ná ke ke na.»

Nyèpege bàtaage

²⁴ Nye Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre à fworro nde kani kurugo: faapyiñi wà à sùmashi niñcennεe nùgo u kerεge e. ²⁵ Mà sùpyire yaha nɔmpe na numpilage e, u zàmpenñi wà à pa nyèpege kà shi wà kerεge e maa núr'a kàre. ²⁶ Nye ka ku ná sùmañi si fyîn maa lyε siñcyan.

²⁷ Kerεge foo báarapyiibil' à sà kerεge ta amuni ke, ka pi i sà u pyi “Nùñufoonji, sùmashiñi mu mpyi a nùgo ma kerεge e ke, taha u bà mpyi a nwə me? Nyèpege sí ku wá kerεge e ke, taa kur' à yîri ke?” ²⁸ Ka kerεge foo si jwo “Mii zàmpenñi wà u à nke báarapege pyi amε.” Ka báarapyiibii si u pyi “Mu la nye wuu u sà ku kɔng' a wwú sùmañi shwəhəl'e la?” ²⁹ Ka kerεge foo si jwo “Yii ku yaha wani, lire baare e, ku takɔnge e yii sí raa sùmañi kɔnge ná k'e. ³⁰ Yii ku ná sùmañi yaha u a lyεge siñcyan, sùmakwəngigii ká nə, mii sí yi jwo sùmakwənbil' á pi i kuru nyèpege kwən a yige sùmañi i, pi pwə pwə pi i ku súugo fələ, pi i nta a sùmañi kwən a le na bwùunni i.”»

Kile Saanre maha sù nimbilere maa mpêre (Marika 4.30-34; Luka 13.18-21)

³¹ Nye Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á. U à jwo: «Kile Saanre na nye mu à jwo mutaridi cige pyà nàñi wà à ngemu nùgo u cikɔge e ke. ³² Kuru cige pyàñ' à yilege cire sannte puni wunji na. Nka u aha nùgo, u maha fyîn maa mpyi cibwəhə mà tòro kanyege yawyεere puni taan, fo sañcyεenre maha ti shèere yaa ku nkényi i.»

* 13:15 Ezayi 6.9-10

³³ U à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre na nyε mu à jwo bwúuruñi yîrigeyirige yaani. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyìme nijyaham'i mà cwònhò, li maha puru mbyìmpe nijcwònhòmppe puni yîrige.»

³⁴ Nyε Yesu à puru jwumpe puni jwo bàtaay'i sùpyir'á. Bàtaayi jwumpe baare e, u mpyi na pabεε yu ná t'e mε. ³⁵ Lire e jwumpe Kile túnntunñi mpyi a jwo ke, pur'á fûññò, u mpyi a jwo:

«Bàtaayi mii sí raa yu pi á,

karigii cyi à ñwòhò fo dìnyεñi tasiige e ke, cyire mii sí raa yu pi á†.»

Yesu à nyèpege bàtaage ñwòhe jwo

³⁶ Nyε Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa jyè bage e, ka u cyelempyiibii si file u na, maa jwo: «Bàtaage mu à jwo mà yyaha tíi ná nyèpege e sùmañi shwòhòl'e ke, kuru yyaha jwo wuu á.»

³⁷ Ka u u pi pyi: «Sùmashiñi nijcεññi nùgufooni u nyε Supyañi Jyañi. ³⁸ Kεεge e sùmashiñi nijcεññi'á nùgo ke, kuru ku nyε dìnyεñi. Sùmashiñi nijcεññi u nyε mpii pi à ñεε Kile Saanre na ke, nyèpege ku nyε Sitaanniñi fyèñwòhòshiinbii.

³⁹ Zàmpeññi u à nyèpege wà sùmañi shwòhòl'e ke, uru u nyε Sitaanniñi. Sùmakwòñre ti nyε dìnyεñi tèekwooni, sùmakwòñbii pi nyε Kile mèlekεεbii.

⁴⁰ Pyinñkanni na nyèpege maha ñkòong'a wwû sùmañi shwòhòl'e maa ku súugo ke, amuni li mú sí n-pyi dìnyεñi tèekwooni. ⁴¹ Kuru canñke Supyañi Jyañi sí u mèlekεεbii tun. Yaaga maha yaaga ku nyε na sùpyire ñùñò kyáñge Kile na, ná mpii pi maha Kile Saliyañi kèεge ke, pi sí pire puni cwòñrò n-yige Kile Saanre e,

⁴² si ñgà nafugombaage e. Wani pi sí raa mεε súu s'a ñkyàñhigii kùru. ⁴³ Nka mpii pi à Kile ñwòmεeni cù ke, pire sí raa bèenmpe yige canña nyii fiige pi Tunji Saanre e. Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ñingyigigii cyán sèl'e.»

Nàfuunji niñwòhòñi ná kóonñi kani

⁴⁴ Kile Saanre na nyε sahañki mu à jwo nàfuun ñgemu u à ñwòhò kεεge k'e ke. Nàñi wà à sà fworu uru nàfuunji na tañwòhòge e, maa u yal'a ñwòhò sahañki. U funntanga wuñi, maa ñkàr'a sà u cyeyaayi puni pèr'a tèg'a kuru kεεge shwò.

⁴⁵ Kile Saanre à fworu nde kani kurugo: cwòhòñi wà u mpyi na kóon nisinanña caa. ⁴⁶ U à kóonbile longara wu ñya ke, maa ñkàr'a sà u cyeyaayi puni pèrε, maa li shwò.

Nde li sí n-pyi dìnyεñi tèekwooni i ke

⁴⁷ Kile Saanre à fworu nde kani kurugo: fyacuumpii pìi mpyi a cwò wà lwòhe e, ka uru cwòñi si fyaabii shiñi puni cù. ⁴⁸ U à ñî ke, ka pi i u ñr'a yige kùmpoge na, maa ntèen maa fyaabii nijcεnmpii cwòñr'a le yalenke e, maa tòn baa wuubii wà. ⁴⁹ Nyε amuni li mú sí n-pyi dìnyεñi tèekwooni i. Kile mèlekεεbii sí shinpiibii cwòñrò si ñgwû shincεnmpil'e, ⁵⁰ si pi wà nafugombaage e. Wani pi sí raa mεε súu s'a ñkyàñhigii kùru.

⁵¹ Yesu à puru jwo ke, maa u cyelempyiibii yíbe na pi à mpe jwumpe lógo la? Ka pi i jwo: «Òon, wuu à pu lógo.» ⁵² Ka Yesu si jwo: «Kile Saliyañi cyelentunji cye k'à le mà yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, uru maha kàla ñivòññò ta maha bàra nijnyεñi na maha yaha uye e, mu à jwo nàfujunñò na yige na ñkaan.»

*Yesu kànhe shiinbil'á cyé u na
(Marika 6.1-6; Luka 4.16-30)*

⁵³ Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yîri wani, ⁵⁴ maa ñkàre u tukanhe na. U à nò wani ke, maa jyè pi Kile Jwumpe kàlambage e, maa sùpyire kàlali. U kàlanji pyinñkanni mpyi a sùpyire kàkyanhala fo pi na ñko: «Di u à pyi maa mpyi

† 13:35 Zaburu 78.2

yákilifoo yé? Di u à pyi maa kakyanhala karigii pyi yé? ⁵⁵ Taha cíkyanganjì tooyo wunji bà u nyé u wi mé? Taha u nunji bà u nyé Mariyama mé? U cìmpyiibii bà pi nyé Yakuba ná Yusufu ná Simó ná Zhude mà? ⁵⁶ U ná pùcèribii pi nyé nu na ke, pire nyé naha ná wuu e mà? Di u s'à pyi maa jà na jcyii karigii pyi yé?» ⁵⁷ Nyé tire sònnòr'à pi pyi pi à nùñò tugo Yesu na. Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo pi á: «Kile túnntunñò maha le njire e cyeyi puni i fo u tukanhe ná u tupyenge yé!» ⁵⁸ Nyé pi dánabaare kurugo, Yesu nyé a kakyanhala kariii nijyahagii pyi wani mé.

14

Yuhana Batizelipyiñi kwùnkanni

(Marika 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Nyé saannji Eródi à pa a Yesu shenre núru ke, ² maa jwo u báarapyiibil'á: «Yuhana Batizelipyiñi wi, u à nè à fworò kwùñi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amé.»

³⁻⁴ Yii li cè na Eródi mpyi a u sìñeñi Filipi cwoñi kwòn a lwó mà pyi u cwo. Uru ceenji mege na mpyi Eródiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Eródi á na u nyé a yaa u u sìñeñi cwoñi shwò u na mé. Ka puru jwumpe si waha Eródi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cù a pwò a le kàsunji i. ⁵ Eródi la mpyi si Yuhana bò, ñka u mpyi na fyáge Yahutuubii yyaha na, ñaha na ye pi puni mpyi a li cè na Yuhana na nyé Kile túnntunñò.

⁶ Nyé Eródi canzeg'à pa mâhana a nò lire yyeeni ke, ka u u pìi yyere maa kataan pyi. Nyé mà pi yaha lire kataanni na, Eródiyadi pworon'á pa a ñkwòhòli shinyyerebii shwòhòl'e, ka lire si ntáan Eródi e, ⁷ fo u à kâa pùcwoñ'á na u aha yaaga maha yaaga jáare ur'á ke, kuru sí n-kan u á. ⁸ Ka pùcwoñi nunji si jwo a kan pùcwoñ'á na u sà jwo saann'á na u Yuhana Batizelipyiñi ñùñke kwòn a le ñkunan'i, u pa ñkan ur'á. ⁹ Ka puru jwumpe si saannji yyahe pyi k'à tanha. Ñka u mpyi na si n-jà n-cyé mé, ñaha na ye u mpyi a kâa u shinyyerebii nyii na. Nyé ka u u pìi pyi pi sà Yuhana ñùñke kwòn kàsunji i pi pa ñkan pùcwoñ'á. ¹⁰ Nyé ka pi i Yuhana ñùñke kwòn ¹¹ mà le ñkunan'i, mà kan pùcwoñ'á, ka u u ku kan u nun'á.

¹² Nyé lir'à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si mpa u buwuñi lwó mà sà ntò, maa sà u sànge wyi Yesu á.

Yesu à shiin kampwòhii kanjuro ñwò cya

(Marika 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

¹³ Nyé Yesu à puru jwumpe lógo ke, maa yîri kuru cyage e, maa jyè bakwòoge k'e, mà kàre sige funñke e. Sùpyir'à pa u saha cè ke, maa fworò pi kànyi i, maa ñkàre u fye e tóore na. ¹⁴ Yesu à fworò bakwòoge e mà pi ñya pi à ñyaha sèl'e ke, ka pi ñùñaare si u ta sèl'e, yampii pi mpyi tire sùpyire shwòhòl'e ke, ka u u pire cùñò.

¹⁵ Nyé yàkonk'á pa nò ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Cyelentunji! Sige funñke e wuu nyé, canñke s'à kwò a kwò. Sùpyire cye yaha bà ti si mpyi si sà njyì shwò ñwòkurugo kànyi i mé.» ¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire nyé a pi kakarala kwò mé, yii yabilimpii pi pi kan pi lyí.» ¹⁷ Ka pi i u pyi: «Bwúuru ñùnyo kanjuro ná fyapya shuunni kanna cyi naha wuu ñun'i.» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii a ma ná y'e.»

¹⁹ Nyé pi à pa ná y'e ke, ka u u sùpyire pyi t'à tèn nyége ñun'i. Pi à tènna kwò ke, ka u u bwúuru ñùnyo kanjuruñi ná cyire fyapyaagii shuunniñi lwó, maa yyahe yîrige ñjyñi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na. Maa bwúuruñi kwòn kwòn a kan u cyelempyiibil'á, pi à kan sùpyir'á. ²⁰ Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyí a tìn. Ka pi i ñkwò maa shàhii ke ná shuunni ñi njyìpaanyi na.

21 Pire lyilyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwəhii kan'kuro (5.000) kwò, cyeebii ná nànkopyire nyε a tərɔ mε.

Yesu à jaara lwəhe nyɔ'i
(Marika 6.45-52; Yuhana 6.16-21)

22 Nyε lire nywəhɔ na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwəoge e, maa banj jyiile u yyaha na. 23 Nyε Yesu à ti cye yaha ke, maa nkàr'a sà Kile jáare nanke kà na, u kanni. U à kwôro wani fo mà pa nɔ yàkonke na.

24 Nyε bakwəoge e cyelempyiibii mpyi na banj jyiile ke, lir'à kuru ta ku u byanhare lwəhe ninke na. Ka kafεεge si wá na fwu na lwəhe tère na bakwəoge ηəonji na wàa kàmpañyi puni na. 25 Nyε numpilag'à pa lyε ke, ka Yesu si yîri na jaare na nkεεge pi fye e lwəhe nyɔ'i. 26 Cyelempyiibil'à u nimpañi nya lwəhe nyɔ'i ke, maa fyá sèl'e fo na nyεenni maa jwo: «Buñj wà fwəon'gɔ ku nyε nke!» Mà pi fyagara wuubii yaha, pi mpyi na kwuuyi wàa. 27 Mà pi yaha pur'e, ka Yesu si ntíl'a jwumpε lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tinε, yii àha vyá mε, mii wi.»

28 Ka Pyeri si jwo: «Kampyi mu u nyε u wi, na yaha si jaara lwəhe nyɔ'i, si ma nyə bē.» 29 Ka Yesu si u pyi: «Ta ma.» Ka u u fwo bakwəoge e na jaare na Yesu nyə bēni lwəhe nyɔ'i. 30 Nka u à pa kafεεge nya k'à pēe maa fyá ke, ka u u li nywə cū na ntîri lwəhe nywəh'i, maa nkúuli: «Kafoonji, na shwə!» 31 Ka Yesu si ntíl'a cyεge sánha, maa u cū maa jwo: «Mu dányan'á cyére dε! Naha na mu nyε a funnke pyi ninjin mà yε?» 32 Ka Yesu ná Pyeri si jyè bakwəoge e, ka kafεεge si ntíl'a yyére. 33 Nyε lir'à pyi ke, mpíi pi mpyi bakwəoge e ke, ka pire si ninjure sín Yesu á maa jwo: «Nàkaana baa, Kile Jyanj u nyε mu.»

Yesu à yamii cùnyə Zhenεzarεti kàmpañyi na
(Marika 6.53-56)

34 Nyε Yesu ná u cyelempyiibil'à banj jyiile ke, maa jyè Zhenεzarεti kùluni i. 35 Kuru cyage shiinbii mpyi a Yesu cè, lire e pi à Yesu mpañi jwo puru màhampe puni i. Ka sùpyire si wá na ma ná yampii shinji puni i Yesu á. 36 Pi mpyi na Yesu jáare na u pire yaha pi i bwəon u vāanntin'ke zhwəore na kanna. Yampii pi mpyi maha bwūun u na ke, pire puni mpyi maha nyənyə.

15

Karigii cyi nyε na wuu nywəre Kile yyahe taan ke
(Marika 7.1-23)

1 Nyε cannka Farizhεnbii pìi ná Kile Saliyanj cyelentiibii pìl'à yîri Zheruzalεmu kànhe e mà pa Yesu yyére, maa u yíbe: 2 «Naha na mu cyelempyiibii nyε na wuu tulyeyi làdaabii karigii leni njire e mà yε? Naha na pi aha a si raa lyí, pi nyε na pi cyeyi jyíi mà tàanna ná pire làdaabil'e mà yε*?»

3 Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii à kàntugo wà Kile ton'á, maa ntaha làdaabii fye e yε? 4 Yii li cè na Kile à jwo “Ma tunj ná ma nunj pēe†. Njgemu ká jwumpime jwo a wà u tunj, lire nyε mε u nunj na ke, urufoo sí n-bò‡.” 5 Nka yii pi ke, yii maha yi yu sùpyir'á na “Wà ha já a jwo u sifeebil'á na yaayi uru mpyi a yaa u tég'a pi tégε ke, na ur'à yire kan Kile á mà kwò, 6 na urufoo mée ká mpyi u nyε na yaaga kaan u sifeebil'á sahan'ki mε, na tapege nyε yire e mε.” Mà tàanna ná lire e, yii à kàntugo wà Kile jwump'á, maa ntaha yii làdaabii fye e. 7 Yii pi à

* 15:2 Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyin'kanni là na maa sən'ni na lire jyin'kanni maha pire fīn'je Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, nka Farizhεnbil'à jwo na shin maha shin u nyε na Kilejarege pyi ke, na pire pun'à yaa ná l'e. † 15:4 Ekizodi 20.12; Duterεnəmu 5.16 ‡ 15:4 Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9

fyinme tò wwomɔ na ke! Kile tũntunji Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. U mpyi a jwo na

⁸ «Kile à jwo 'Nte sùpyire na mii père jwɔyi i kanna, mà li ta pi zòmpii laag'à tɔn mii na.

⁹ Pi na mii père tawage e, jaha na ye kàlanji pi jye na nkaan ke, ur'à lwó a pwɔ sùpyire làdaabii kanni naš.' »

¹⁰ Puru jwɔhɔ na, Yesu à sùpyire yyere maa jwo t'á: «Yii ninjyigigii pɛɛɛ, yii raa núru sèl'e. ¹¹ Yaaga maha yaaga ku jye na jyè sùpyanji jwɔge e ke, kuru kà jye na jà a u jwɔhɔ me. Nka nje yi jye na fwore sùpyanji jwɔge e ke, yire yi maha jà a u jwɔhɔ.»

¹² Jye Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Mu jye a cè na mu jwump'à waha Farizhɛɛnbii na mà?» ¹³ Ka Yesu si pi pyi: «Cige maha cige ku jye ku jye a cɛnme mii Tunji ninyi wunji cye kurugo me, yire puni sí n-kò n-wà. ¹⁴ Yii Farizhɛɛnbii yaha wani, fyinmii pi à fyinmii yyaha cù. Fyìn ká u fyinje kábii cù, pi mú shuunniji sí n-tíge wyige k'e.»

¹⁵ Ka Pyeri si jwo: «Puru jwumpe jwɔhe jwo wuu á.» ¹⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpíi, ali nume yákilitan jye yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii jye na puru núru mà? ¹⁷ Yii jye a li cè na yaaga maha yaaga ku maha jyè sùpyanji jwɔge e ke, na u yaceni i kuru maha nkàre, u aha shà yaare e, k'a sí fworo mà? ¹⁸ Nka nje yi jye na fwore sùpyanji jwɔge e ke, u zònji i yire maha fwore, yire mú sí yi maha u jwɔhɔ Kile á. ¹⁹ Yii li cè na sùpyanji zònji i sònnɔpeere maha fwore, mu à jwo: supyibuuni ná jacwɔɔre ná silege baa karigii ná nànkage ná kafinare ná jwoore. ²⁰ Cyire karigii cyi maha sùpyanji jwɔre Kile á. Lire baare e mà yalyige lyí cyeyi njyimbaa, lire jye na jìn'a sùpya jwɔhɔ me.»

*Supyishinji sanji cwonji wà à dá Yesu na
(Marika 7.24-30)*

²¹ Ka Yesu si yíri wani mà kàre Tiri ná Sidon kányi kàmpañke na. ²² Mà pi yaha wani, Kana shiinbii cwonji* wà à pa Yesu á, maa jwo fànha na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinji! Nùjaara ta na na, maa sà na pworonji kàanmucya. Jínanji wà u wá a u tɛɛnme pɛn.» ²³ Yesu jye a jɛn'a u jwɔ shwɔ me. Ka cyelempyiibii si jwo Yesu á: «Nge ceenji cye yaha, jaha na ye u na nkɔwúli wuu jwɔh'i.» ²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Izirayeli shiinbii kanni mɛɛ na Kile à mii tun, pire mpiimu pi jye mpàa nimpinnimii fiige ke.»

²⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, ceen'á pa ninjyire sín Yesu taan maa jwo: «Kafoonji! Cye le na á.» ²⁶ Ka Yesu si jwo: «Mà nànkopyire yalyire lwó a wà pwunmpyir'á†, lire jye a jwɔ me.» ²⁷ Ka ceenji si jwo: «Kafoonji, yire jye sèe, nka pyengefoo ká a lyí, njyìpaanre ti maha jcwɔ jn̄jke na ke, pwunmpyire maha tire lyí.» ²⁸ Jye ceen'á yire jwo ke, ka Yesu si jwo: «Ceewe, nka mu naha a dá mii na de! Nde mu à cya mii á ke, lire sí n-pyi mu á.» Jye ka u pworonji si ntíl'a cùunɔ.

*Yesu à shiin kampwɔhii sicyɛɛre jwɔ cya
(Marika 8.1-10)*

²⁹ Jye lire kántugo Yesu à yíri kuru cyage e maa nkàre Galile banji jwɔge na, maa dùg'a tɛɛn nanke kà jn̄j'i. ³⁰ Ka supyikurumbwɔhɔ si mpa u á. Kuru supyikurunke e, pìi mpyi a pa ná dìshiyifel'e, pìi s'à pa ná fyinmil'e, pìi sí jye ná yatanjkegyefel'e, pìi sí jye ná búbul'e, pìi sí jye ná yampii shi ninjahamil'e.

§ 15:9 Ezayi 29.13 * 15:22 Nge ceen'á fworo supyishinji w'e, ngemu u mpyi a fyànha a pyi Izirayeli shiinbii zàmpɛnmii ke. † 15:26 Sùpyiibii pi jye pi jye Yahutuu me, Yahutuubii mpyi maha pire wí puun fiige.

Pi mpyi na ma ná pire yampil'e Yesu á, ka u u pi cùuṅɔ. ³¹ Li mpyi a sùpyire bilibili mà búbuubii nya pi à jà na yu, yatannkegeyifeebii sí i jncùuṅi, dishiyifeebii sí i jaare, fyinmpii sí i jaa, lire kurugo pi à Izirayeli shiinbii u Kileni kée.

³² Nye ka Yesu si u cyelempyiibii yvere maa jwo: «Ŋke supyikuruṅke jùjaare naha mii na, naha na ye pi canṅke taanre woge ku nye naha mii taan, yalyire nye pi á me. Mii la nye si pi cye yaha njyimbaa me, lire baare e katege sí pi fànha kwò kuni na.» ³³ Ka cyelempyiibii si jwo: «Di wuu si n-jà njyi ta naha ṅke síwage e, si ntège ṅke supyikuruṅke fiige jwò cya ye?» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Bwúuru jùnyò jùuli yi wá yii jnṅ'i ye?» Ka pi i jwo: «Bwúuru jùnyò baashuunni ná fyapyire ti naha wuu jnṅ'i.» ³⁵ Ka u u sùpyire pyi t'à tèn jnṅke na, ³⁶ maa bwúuru jùnyi baashuunni ná tire fyapyire lwó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á, ka pire si yi táa ti na. ³⁷ Kuru supyikuruṅke pun'à lyí a tìn, ka pi i ṅkwò maa saanya baashuunni ní njyipaanyi na. ³⁸ Pire lyilyibil'e, nambaabii kanni mpyi kampwòhii sicyere (4.000) cyeebii ná nṅkopyire nye a tòrò me.

³⁹ Nye lire jwòhò na, u à ta a sùpyire cye yaha, maa jyè bakwòge k'e, mà kàre Magadan kùluni i.

16

Farizheenbii ná Sadusiibil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworò Kile e ke

(Marika 8.11-21; Luka 12.54-56)

¹ Nye canṅka Farizheenbii ná Sadusiibil'à file Yesu na, si u père jncù, maa u pyi na u kani là pyi ndemu l'à li cyêe na u à fworò Kile e ke.

[² Ka Yesu si pi pyi: «Yii aha kileni yyahe nya k'à jàaṅa yàkoṅke, yii maha jwo na zàhe sì n-pa njjaa me. ³ Nyège na, yii aha kileni yyahe nya k'à wwò, yii maha jwo na zàhe sí n-pa njjaa. Nye yii à jà a cyire karigii puni tèpyiṅkii cè, ka naha si li ta jcyii cyi nye na mpyi yii shwòhòl'e nume ke, yii nye a jà a cyire cè mà ye?]⁴ Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha jcaa si kacyele nya tapyige e. Nka nde l'à pyi Kile tūntunṅi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na me.» Nye u à puru jwo ke, maa yiri pi taan mà kàre.

⁵ Lire kàntugo ka Yesu cyelempyiibii si baṅi jyiil'a kàre kùmpoge sanṅke na. Pi à sà nò ke, ka pi i li kàanmucya mà li ta pi funṅ'à wwò, pi nye a bwúuru lwó me. ⁶ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizheenbii ná Sadusiibii bwúuruṅi yirigeyirige yaani na.» ⁷ Ka u cyelempyiibii si pi funṅi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwòhòl'e: «Bà wuu à pyi wuu nye a pa ná bwúuru i me, lire e u à mpe jwo be?»

⁸ Nye Yesu à pa pi kunṅke jwòhe cè ke, maa jwo: «Yii daniyaṅ'à cyère de! Naha kurugo bwúuruṅi wuun'à yii funṅò wwòṅò ye? ⁹ Ali nume yii yákilibii sàha ṅkwò a múgo mà? Canṅke mii à bwúuru jùnyi kanṅuruṅi tèg'a namba kampwòhii kanṅuruṅi (5.000) jwò cya, ka shàhigii dāni ṅgemu si ní njyipaanyi na pi lyiṅkwooni kàntugo ke, yii funṅ'à wwò lire na la? ¹⁰ Canṅke mii à bwúuru jùnyi baashuunni tèg'a namba kampwòhii sicyereṅi (4.000) jwò cya, ka yii i ṅkwò maa saanyi ní njyipaanyi na pi lyiṅkwooni kàntugo ke, taha yii funṅ'à wwò lire na mú? ¹¹ Ná yii funṅò nye a wwò lire na me, mii à yii pyi na yii a yiye kàanmucaa Farizheenbii ná Sadusiibii bwúuruṅi yirigeyirige yaani na, ka yii i wá na sōṅṅi na bwúuru kyaa mii nye na yu ke, naha na yii nye a jà a puru jwumpe jwòhò cè mà ye?»

¹² Nye ka cyelempyiibii si li cè na bwúuruṅi yirigeyirige yaani na bà Yesu à jwo pi a piye kàanmucaa me, ṅka Farizheenbii ná Sadusiibii kàlaṅi kyaa li.

*Pyeri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u nyɛ Yesu
(Marika 8.27-30; Luka 9.18-21)*

¹³ Nyɛ Yesu à kàr'a sà nɔ Sezare Filipi kùluni na ke, maa u cyelempyiibii yíbe: «Jofoo sùpyire nyɛ na Supyaŋi Jyaŋi sônŋi ye?» ¹⁴ Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u nyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u nyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Zheremi u nyɛ mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u nyɛ mu.» ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nyɛ na mii sônŋi ye?» ¹⁶ Ka Simɔ Pyeri si jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u nyɛ mu, Kileni nyii wuŋi Jyaŋi.»

¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Zhonasi jyaŋi Simɔ! Mu wuun'à ɲwɔ. Naha na ye sùpya bà u à ŋge sèŋi cyêe mu na mɛ, mii Tunji u nyɛ nìnyinji na ke, uru u à u cyêe mu na. ¹⁸ Mii sí jwo mu á, mii sí mu mɛge le Pyeri (kuru ɲwɔhe ku nyɛ kafaaga.) Mii sí kuru kafaage tɛge na dánafeebii kurunke ɲwɔhɔ cyán, kwùŋi mú bà sí n-jà yaaga pyi kuru ŋkemu na mɛ. ¹⁹ Mii sí Kile Saanre tirikyanhigii kan mu á. Mu aha ɲcyé kyaa maha kyaa na ɲɲke na ke, lire mú sí ɲcyé ta u à pyi lire na nìnyinji na. Mu aha ɲɛɛ kyaa maha kyaa na ɲɲke na ke, lire mú sí ɲɛɛ ta u à pyi lire na nìnyinji na.» ²⁰ Nyɛ ka Yesu si yi jwo a waha cyelempyiibil'á na pi àha ŋkwò yi jwo sùpya á na uru u nyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ.

*Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Marika 8.31-33; Luka 9.22)*

²¹ Nyɛ mà lwó fo lire tènì na, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kálali na fánha ki uru u kàre Zheruzalɛmu kànhe e, si ŋkyaala sèl'e kacwɔnrìbii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pi sí uru bò, ŋka uru kwùŋi canmpyitanrewuuni, uru sí ɲè. ²² Nyɛ Yesu à puru jwo ke, ka Pyeri si u fèen ŋkere na maa u cêege na: «Ma hà puru jwo mɛ, Kafoonji! Kile u ma shwɔ lire na, lire fiige kà zìi ma ta mɛ.» ²³ Ka Yesu si Pyeri wíi ná ɲyinŋeni i maa jwo: «Yíri na taan, Sitaanna wà we! Mu na mii ɲùŋɔ kyáŋge. Mu nyɛ na sônŋi Kile nyii wuuni na mɛ, fo sùpyire nyii wuuni!»

*Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Marika 8.34-9.1; Luka 9.23-27)*

²⁴ Nyɛ ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabilinji nyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi mée ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ²⁵ Naha na ye ŋgemu la ká mpyi si u niŋjaanji yaa ɲwɔ ke, urufoo sí nùmpañja ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kántugo wà u niŋjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta. ²⁶ Naha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma nyii yaayi puni ta ŋge diŋyɛŋi i niŋjaa, mu nùmpañjke si sà ŋkèege ye? Sùpya sí n-jà yafyin tɛge u múnaani ɲùŋɔ wwù nùmpañja mɛ. ²⁷ Yii li cè na canŋka, Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa ná u Tunji sinampe ná u mèlekɛɛbil'e. Kuru canŋke, u sí shin maha shin sára si ntàanna ná u kapyiinkil'e. ²⁸ Sèŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpìi pi nyɛ naha ke, pìi na nyɛ yii e, pire sí n-kwù ná pi nyɛ a Supyaŋi Jyaŋi saanra wuŋi nimpanji ɲya mà ye.»

17

*Yesu pyiŋkann'à kèenŋe
(Marika 9.2-13; Luka 9.28-36)*

¹ Nyɛ canmpyaa baani kántugo, ka Yesu si Pyeri ná Yakuba ná u cɔŋŋi Yuhana lwó, maa ŋkàre ná pire kanni i ɲanŋke kà nintɔŋgɔ ɲun'i. ² Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkèenŋe pi nyii na. U yyahe mpyi na ɲí canŋa nyiini fiige, ka u vaaŋnyi si finiŋe bèenmpe fiige. ³ Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile

tùntunmpiiMusa ná Eli si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre nyii na, mà pa a yu ná u e. ⁴ Ka Pyeri si jwo Yesu á: «Kafoonji, wuu à pa naha ke, lir'à ñwə. Mu aha ñεε, mii sí vùnyə taanre kwòro naha, ninjin sí n-pyi mu wogo, ninjin sí n-pyi Musa wogo, ninjin sí n-pyi Eli wogo.»

⁵ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, ka ñahaña si mpa pi tò, kuru ñahañke mpyi na bèenmpe yige. Ka mejwuu si fwooro kuru ñahañke e na: «Mii Jyani u nyε ñge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiinkil'à táan mii á mú, yii a núru u ñwə na.» ⁶ Nyε cyelempyiibil'à lire mejwuuni lógo ke, ka fyagare si pi ta fo pi à cwo cwo ñinke na maa yyahayi cyígile. ⁷ Ka Yesu si file maa bwòn pi na maa jwo: «Yii yíri, yii àha raa fyáge mε.» ⁸ Nyε pi à ta naha yyahayi yírigé ke, pi saha nyε a wà ñya mε fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntíri ñanke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Nde yii à ñya ke, yii àha ñkwò li jwo sùpya á mε, fo Supyani Jyani ká ñè a fwooro kwùñi i.»

¹⁰ Nyε ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyani cyelentiibii s'à jwo na Kile tùntunñi Eli u à yaa u fyànha a pa Kile Nijcwənrəñi yyaha na.» ¹¹ Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyànha a pa si karigii puni kurigii tíi. ¹² Nka mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, sùpyire nyε a u cè mε, maa u pyi pi nyii pyinñkanni na. Lire pyinñkanni ninuuni na, pi sí Supyani Jyani kyéregé mú.» ¹³ Nyε u à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si li cè na Yuhana Batizelipyinji kyaa u nyε na yu.

*Yesu à pyàñi wà jína kòr'a yige u e
(Marika 9.14-29; Luka 9.37-43a)*

¹⁴ Nyε pi à kàr'a sà nò sùpyire cyage e ke, ka nàñi wà si mpa ñinkure sín Yesu fere e maa jwo: ¹⁵ «Kafoonji, mii na mu ñáare maa ñwə na jyani na, kíkirisannji u nyε u e na u kànre sèl'e, u maha u cyáan nage e tèrigii cyíl'e, maa u cyáan lwəhe e tèrigii cyíl'e. ¹⁶ Mii à pa ná u e mu cyelempyiibii yyéere, ñka pire nyε a jà a u cùuñə mε.»

¹⁷ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpibii, fo ñaha tère e mii sí n-kwòro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiinñkii kwú naye e n-sà nò fo ñaha tère na ye? Yii a ma ná pyàñi i na á.» ¹⁸ Nyε pi à pa ná pyàñi i ke, ka Yesu si fànha cyán jínañi na, ka u u fwooro pyàñi i, ka pyàñi si ñcùuñə lire tèenuuni i.

¹⁹ Nyε lire kàntugo, ka cyelempyiibii si file Yesu na pi mεge cyage e maa u yíbe na ñaha na pire nyε a jà a ñge jínañi kòr'a yige pyàñi i mà ye? ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii dányani ñcyèrenji u à pa ná l'e. Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii dányani mée n'a mpyi a cyéere mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ñke ñanke pyi “Kò a yíri naha ñke cyage e” ku mú mpyi na sí lire pyi. Yaaga mpyi na sí n-jà yii jà pyige mε. [²¹ Kileñarege ná súnñi baare e, ñge jínañi shinji nyε na fwoore sùpya e mε.]»

*Yesu à u kwùñi ná u ñèñi kyaa jwo sahañki
(Marika 9.30-32; Luka 9.43b-45)*

²² Canñka mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha sijcyan Galile kùluni i, u à jwo pi á: «Pi sí n-pa Supyani Jyani le sùpyire cye e pi bò, ²³ ñka u kwùñi canmpyitanrewuuni, u sí ñè.» Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e.

Yesu ná Pyeri à Kileñaarebage wyérenji sàra

²⁴ Nyε Yesu ná u cyelempyiibil'à sà nò Kaperenam u kànhe e ke, mpyi pi maha Kileñaarebage wyérenji shuu ke, ka pire si file Pyeri na maa u pyi: «Taha yii cyelentuñi bà nyε na Kileñaarebage wyérenji sàrali mε*?» ²⁵ Ka Pyeri si pi pyi:

* **17:24** Yahutuubil'á, shin maha shin u mpyi a nò yee beñjaaga ná kàntugo na ke, yee maha yee uru mpyi maha yaa u wyérenjwəge kà sàra Kileñaarebage e (Ekizodi 30.11-16).

«U maha u sârali ke!» U à jyè bage e ke, ka Yesu si jwumpe lwó yyecyiige na, maa jwo: «Simò, naha mu nyε na sônñi ye? Jofoo na nge dînyenji saanbii maha múnalwôore shuu, lire nyε mε na wyéréwwuuge cyáan ye? Pi pyîibii na laa, nâmpwuunbii na?»²⁶ Ka Pyeri si jwo: «Nâmpwuunbii.» Ka Yesu si jwo: «Pi pyîibii kôni nyε a yaa pi a u sârali mε.²⁷ Nka ná wuu la sí nyε si ncyé u sâraga pi lùgigii cyi kwò a yîri mε, lire e, ta si banji nwôge na, maa ma myâhani wà lwôhe e. L'aha fyanji niñcyiini ngemu cû ke, maa uru nwôge múgo, mu sí wyére ta wani, uru sí n-bê mii ná mu wuñi na.»

18

Sùpyanji u nyε shinbwoñi Kile Saanre e ke (Marika 9.33-37; Luka 9.46-48)

¹ Nyε lire tēni i, ka cyelempyiibii si file Yesu na, maa u pyi: «Jofoo u nyε shinbwoñi Kile Saanre e ye?»

² Nyε ka Yesu si pyàñi wà yyere, maa u yyéenye pi shwôhól'e, maa jwo: ³ «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ná yii nyε a kēenñe mà pyi nàñkopyire fiige mε, yii si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e mε. ⁴ Lire e shinñi u à uye tîrige nge pyàñi fiige ke, uru u sí n-pyi Kile Saanre shinbwoñi.

⁵ Shin maha shin u à nēn'a nge pyàñi fiige cùmu lemε nwô mii kurugo ke, urufol'à mii cùmò lemε nwô mú.

Karigii cyi maha sùpyanji yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na (Marika 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ Nte nàñkopyire t'à dá mii na mà kwò ke, shin maha shin ká lire là niñkin nùñò kyán, l'à pwórò urufol'á pi kafaabwôhò pwô u yacige e, pi i u wà banji i.

⁷ Dînyenji sùpyire wuun'à kēege pi nùñkyan karigii kurugo. Karigii cyi nyε na sùpyire nùñò kyángé ke, cyire mpyimbaa nyε mε. Nka ngemu ká mpyi karuñò maa sùpya nùñò kyán Kile na ke, urufol'á wuun'à kēege!

⁸ Mu cyεge kà niñkin, lire nyε mε mu tōge kà niñkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwòñ a wà tatōnge e, naha na ye mu cye niñkin wuñi, lire nyε mε mu tōgò niñkin wuñi u jyè shìñi niñkwombaani i, lir'à pwórò pi mu wà nafugombaage e ná ma tooyi shuunniñi ná ma cyeyi shuunniñi i.

⁹ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà tatōnge e, naha na ye mu nyii niñkin wuñi u shìñi niñkwombaani ta, lir'à pwórò pi mu wà nafugombaage e ná ma nyiigii shuunniñi i.»

Mpàñi nimpinniñi bàtaage (Luka 15.3-7)

¹⁰ Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a yiye kàanmucaa dε! Yii àha ncwô nge nàñkocyaani w'e mε. Naha na ye mii sí yi jwo yii á, pi mèlekεebii* nyε niñyiñi na mii Tuñi Kile yyahe taan tērigii puni i. [¹¹ Mpii pi à pînni ke, Supyanji Jyanji à pa mpa pire shwô.]

¹² Naha yii nyε na sônñi ye? L'aha mpyi mu à jwo mpàa ñkuu (100) na nyε wà á, ka niñkin si mpînni pire e, tá urufol'á si pi sanmpii beecyεere ná ke ná baacyεerenji (99) yaha waber'á ñañke ñuñ'i, si sà a nimpinniñi caa mε? ¹³ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, u aha jà a u cya a nyá, u nyani funntange sí n-pêe u á mà tòro pi sanmpii beecyεere ná ke ná baacyεerenji (99) woge na, pire mpiimu pi nyε pi nyε a pînni mε.

* **18:10** Yahutuubii mpyi na sônñi na shin maha shin ná u mèleke u nyε niñyiñi i, ngemu u nyε na u kàanmucaa ke, na sùpyire ti nyε ná tayyérege e ke, tire u mèlekεebii kanni pi mpyi na sí n-jà nò Kile cyage e.

14 Amuni li mú nyε, yii Tunji u nyε n̄nyin̄i na ke, li nyε a táan ur'á n̄ge pyàñi wà nin̄kin si mp̄inni mε.»

Wurugofoonji len̄kanni kuntiini i

15 «Mu c̄nmpworó ká wurugo mu á, sà u yyer'a f̄εen, mu ná uru kanni, maa u kapyiini cyêe u na. U aha nen'a lógo mu á, yii c̄nmpworoge sí n-t̄εen ku lyempe e. 16 N̄ka u aha mpyi u nyε a nen'a lógo mu á mε, shin nin̄kin, lire nyε mε shiin shuunni yyer'a bâra maye na, maa jwo ná u e, bà y'à séme na “Karigii pun'à yaa cyi cw̄æn̄r̄o shiin shuunni taanre nyii na†” mε. 17 U aha n̄cyé lógogo pir'á, sà yi yyaha jwo dánafeebii kurun̄k'á. U aha mpyi u nyε a lógo dánafeebii kurun̄k'á mε, ma hà n̄uru raa u leni Kile kuni naarafeebil'e mε, ta u wíi mu à jwo múnalw̄ære shwofoo.

18 S̄en̄ji na mii sí yi jwo yii á, yii aha n̄cyé kyaa maha kyaa na n̄n̄ke na ke, lire mú sí n̄cyé ta u à pyi lire na n̄nyin̄i na. Yii aha n̄εε kyaa maha kyaa na n̄n̄ke na ke, lire sí n̄εε ta u à pyi lire na n̄nyin̄i na mú.

19 Mii sí yi jwo yii á mú, s̄en̄ji na, yii shiin shuunni ká bê li na, maa yaaga maha yaaga náare mii Tunji á, uru u nyε n̄nyin̄i na ke, u sí kuru kan yii á. 20 Naha kurugo yε cyaga maha cyag'e shiin shuunni taanr'à bínni mii m̄εge na ke, mii nyε pi shw̄h̄ol'e.»

Yàfambaaji kani

21 Nyε ka Pyeri si file Yesu na, maa jwo: «Kafoonji! Mii c̄nmpworó ká n̄kw̄oro na wuruge mii á, tooyi jùuli i mii à yaa mii u yàfa u na yε? Fo tooyo baashuunni la?» 22 Ka Yesu si u pyi: «Mii s̄i n-jwo mu á tooyo baashuunni mε. N̄ka mii sí n-jwo mu á tooyo beetaanre ná kε (70) tat̄εenyε baashuunni‡!

23 Lire kurugo Kile Saanre à fworó nde kani kurugo: saan̄ji wà u ná mpyi a li lw̄ó uye fun̄ji si u báarapyiibii fw̄h̄igii p̄èr̄εge c̄è, bà pi si mpyi si cyi s̄âra mε. 24 Mà u yaha cyire fw̄h̄igii kataanmpe na, pi à pa ná báarapyin̄i w'e u yyére, saan̄ji miliyoo n̄nyahamii fwoó mpyi uru n̄n̄i na. 25 Ná lire fwooni s̄ârasara sí mpyi uru báarapyin̄i na mε, ka u n̄n̄ufoon̄ji si jwo na pi u ná u cwon̄ji ná u pyiibii ná u cyeyaayi puni p̄ér̄ε, bà lire fwooni si mpyi si ntò mε. 26 Nyε báarapyin̄i'à yire lógo ke, maa nin̄kure sín u n̄n̄ufoon̄ji fere e maa jwo “Mii n̄n̄ufoon̄ji! Maye san̄ja yaha, maa na tàanna, mii sí mu fwooni puni tò mu á.” 27 Nyε u n̄naar'à jyè n̄n̄ufoon̄ji i ke, ka u u lire fwooni puni yaha a cyán, maa u cye yaha.

28 Nyε ka uru báarapyin̄i si fworó na n̄k̄εge mà sà bê ná u báarapyin̄εen̄ji w'e. U wyérebilere fwoó mpyi uru na, ka u u uru cyán a cw̄oro yacige e, maa u pyi “Na fwooni s̄âra!” 29 Ka u báarapyin̄εen̄ji si nin̄kure sín u fere e, maa u náare s̄èl'e “Maye san̄ja yaha maa na tàanna, mii sí mu fwooni tò.” 30 N̄ka u nyε a n̄εε mε, maa n̄n̄i tò k̄asun̄i i, fo u aha uru fwooni tò.

31 Nyε u báarapyin̄εebii sanmpil'à lire n̄ya ke, ka li i mp̄en pi e s̄èl'e, ka pi i n̄k̄ar'a sà yire paara n̄n̄ufoon̄i'à. 32 Ka n̄n̄ufoon̄ji si pi pyi pi à u yyere. U à pa ke, ka n̄n̄ufoon̄ji si u pyi “Shinpi wà we! Mii à mu fwooni puni yaha a cyán, naha na yε mu à mii náare. 33 Mii à mu n̄naara ta tan̄kanni ndemu na ke, mu mpyi na s̄i n-jà n̄naara ta ma báarapyin̄εen̄ji na amuni mà?” 34 Nyε ka n̄n̄ufoon̄ji l̄uyiri wun̄ji si uru báarapyin̄i pyi pi à le k̄asun̄i i u a n̄kyaali fo u aha uru fwooni puni tò.

35 Nyε lire pyin̄kanni na li mú nyε, yii shin maha shin u nyε u nyε na yàfani u c̄nmpworon̄ji na ná u z̄ombilini puni i mε, amuni Kile sí urufoo c̄ú.»

† 18:16 Duter̄en̄mu 17.6; 19.15 ‡ 18:22 Pii maha jwo: «tooyo beetaanre ná kε ná baashuunni (77).»

19

*Nòhì jnyε à yaa u u cwonji nàmbage kwò mè
(Marika 10.1-12)*

¹ Nye Yesu à kwò puru jwumpe na ke, maa yîri Galile kùluni i, mà kàre Zhude kùluni i, Zhuruden banji kàntugo. ² Shinjyahara mpyi a taha u fye e, mpìi pi mpyi na yà ke, ka u u pire cùuṅṅo wani.

³ Ka Farizhεenbii pìi si file si u pεε jεcù ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyanji i, tá nòh'á yaa u jà a u cwonji nàmbage kwò jùnyì puni na bε?»

⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Nje y'á sémε Kile Jwumpe Semεnji i ke, yii jnyε a yire kâla mà? Dinyεnji tasiige e, dinyεnji Davoonji à “sùpyanji yaa nò ná ceewe*.” ⁵ “Lire kurugo nòhì sí u tunji ná u nuji yaha si mpwò u cwonji na, pi mú shuunni si mpyi shin ninjin†.” ⁶ Lire e pi saha sì n-pyi shiin shuunni mε, ḡka pi sí n-pyi shin ninjin. Lire kurugo Kile à mpiimu pyi ninjin ke, sùpya jnyε a yaa u pire láha piye na mε.»

⁷ Nye ka Farizhεenbii si núr'a jwo: «Lire sannì i ke, jaha na Kile túnntunjiMusa s'á jwo na nò ká a ḡko raa u cwonji nàmbage kwòu, u nàmbage kwòkwò sémεnji kan ceen'á, u u nta a ku kwò yε?» ⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yii njíṅgage kurugo, Musa à cyeebii nàmbakwooni kuni kan yii á. Lire baare e dinyεnji tèesiini i, amuni bà li mpyi mε. ⁹ ḡka mii sí yì jwo yii á, shin maha shin u à u cwonji nàmbage kwò jùṅke kabεε na, mà ta jacwòrò bà mε, maa ceenji wabεε lèṅε ke, urufol'á jacwòrò pyi.»

¹⁰ Nye ka cyelemphyibii si jwumpe lwó maa jwo: «Kampyi nòhì tayyérege ku jnyε kure mà yyaha tíi ná u cwonji i, jùṅṅó mú bá naha cilenḡeni na mε.» ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sùpyire puni si n-jà cilenḡembaani na mε, fo Kile ká li pyimε táan mpiimu á ke. ¹² Karii njyahagii na jnyε wani jcyiimu cyi maha jà a nòhì sige cilenḡeni na ke. Pìi na jnyε wani, pi si n-jà ceewe lèṅε mε, jaha na yε pi à si amuni. Pìi u cilenḡembaani jùṅk'á fworò sùpyire e, jaha na yε pi à pi nànte kèεge. Pìi mú maha jcyé cilenḡeni na Kile Saanre kurugo. ḡgemu u sí n-jà jεε puru jwumpe na ke, urufoo u jεε pu na.»

*Yesu à jwó le nàḡkopyire tà á
(Marika 10.13-16; Luka 18.15-17)*

¹³ Nye lire kàntugo, sùpyiibii pìl'á pa ná nàḡkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si Kile jáare t'á mε. Ka cyelemphyiibii si pi faha. ¹⁴ Ka Yesu si jwo: «Yii nàḡkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige na na mε. Naha kurugo yε sùpyire t'á tiye pyi nte nàḡkopyire fiige ke, Kile Saanre jnyε pire woro.» ¹⁵ Nye u à puru jwo ke, maa u cyeyi taha ti jùnyì na maa jwó le t'á, maa nta a yîri kuru cyage e mà kàre.

*Nàfuufooṅji kani
(Marika 10.17-31; Luka 18.18-30)*

¹⁶ Nye mà Yesu ninjarenji yaha, nàhì wà à file u na maa jwo: «Cyelentunji! Kacenni ndire mii à yaa mii u pyi si shìṅji ninjkwombaanji ta yε?» ¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Naha na mu jnyε na mii yíbili kacenni kyaa na yε? Shin ninjin kanna u à jwò. Mu la ká mpyi si shìṅji sèe wunji ta, ta Kile tonji kurigii jaare.» ¹⁸ Ka nàhì si Yesu yíbe: «Kurigii jcyire yε?» Ka Yesu si jwo: «“Ma hà sùpya bò mε, mà hà zínni ná wabεε cwo e mε, mà hà nàḡkaaga pyi mε, mà hà vini ntaha wà na mε, ¹⁹ mà tunji ná ma nuji pèe‡.” “Ma supyjḡεenji kyaa táan may'á bà

* **19:4** Zhenezi 1.27 † **19:5** Zhenezi 2.24. Lire jwòhe ku jnyε: «Lire kurugo nòhì ná u cwonji sí n-wwò si mpyi shin ninjin, nòhì ná u cwonji shwòhòṅ'á yaa u jwò mà tòro nòhì ná u sifeebii wunji na.» ‡ **19:19** Ekizodi 20.12-16; Duterεnḡmu 5.16-20

mu kyal'à táan may'á mεŠ.»²⁰ Ka nànjiiṅi si Yesu pyi: «Mii na cyire karigii puni pyi. Naha shi saha k'à mii fô yε?»²¹ Ka Yesu si u pyi: «Kampyi mu la nyε si mpyi tìgirecyaga baa, ta sì maa sà ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyéreni kan fòṅfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»

²² Nyε uru nànjiiṅ'á puru lógo ke, ka u yyetanha wuṅi si ṅkàre, naha na ye nàfuubwòhò foo u mpyi u wi.

²³ Nyε ka Yesu si yi jwo u cyelempyiibil'á: «Sèṅi na mii sí yi jwo yii á, nàfuufòṅi jyim'à pεn Kile Saanre e.»²⁴ Mii sí yi jwo yii á sahanṅi, ṅwòhòṅi jyim'à táan músenṅi wyiini i, mà tòro nàfuufòṅi u jyè Kile Saanre e.»²⁵ Ka puru si u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpañṅa ta bε?»²⁶ Ka Yesu si pi wí wí maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ṅka kyaa nyε na Kile jìni mε.»

²⁷ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e! Wuu nàzhanṅi u nyε ṅgire yε?»²⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèṅi na mii sí yi jwo yii á, yaayi puni ká mpa mpyi nivònyò tènì ndemu i ke, Supyaṅi Jyaṅi ká mpa ntèen u fànhe tateṅge nisinaṅke e tènì ndemu i ke, yii pi nyε mii fyèṅwòhòshiiṅbii ke, yii sí n-pa n-tèen fànhe tateṅge ke ná shuunni i, s'a Izirayeli tùluyi ke ná shuunniṅi shiiṅbii kèṅṅi.»²⁹ Nyε shin maha shin ká ṅen'à kàntugo wà u bayi, lire nyε mε u sṅεεbii, lire nyε mε u sifeebii, lire nyε mε u pyiibii, lire nyε mε u kεreyi na mii mεge kurugo ke, urufoo sí yire fiigii ṅkuu (100) ta, si shìṅi niṅkwombaanṅi ta.³⁰ ṅka yyahe yyére shiin niṅyahamii sí n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niṅyahamii mú sí n-pyi yyahe yyére wuu.»

20

Báarapyiibii sàranṅi kani Kile saanre e

¹ «Nyε Kile Saanre à fworò nde kani kurugo: kεrege fòṅi wà à yíri nyèsòoge na maa ṅkàr'à sà a báarapyii caa u ερεzen cikòoge báaranṅi mεε na.»² Báarapyiibii kεrege fol'à ta ke, u ná pir'à bε canmpunṅke sàranṅi na. Nyε ka u u pi yaha a kàre cikòoge e.³ Canṅk'à pa nò cyage e ke, ka kεrege foo si sà sùpyire tà ta kàfuge na pi à tèen là mpyimbaa.⁴ Ka u u pi pyi “Yii yíri mú, yii a sì na ερεzen cikòoge e, yii i sà a báaranṅi pyi, yii ná sàranṅi u à yaa ke, mii sí uru kan yii á.”⁵ Ka pire si ṅkàre cikòoge e. Nyε ka cikòoge foo si núr'a fworò canvwuge na, maa pìi ta. Canvyinge laage e, maa núr'a pìi ta, maa pire puni pyi pi à kàre kεrege e.⁶ Yàkonṅke laage e u à pa fworò sahanṅi, mà sà pìi ta pi i yyérelì cyage k'e, ka u u jwo pir'à “Naha na yii à yyérel'a canṅke kwò là mpyimbaa yε?”⁷ Ka pire si u pyi “Mu aha li nya amuni, wà nyε a wuu lwó báaranṅi na niṅjaa mε.” Ka u u jwo “Yii a sì na ερεzen cikòoge e.”

⁸ Nyε yàkonṅk'à pa nò ke, ka cikòoge foo si jwo u pyenge kacwònròṅ'á “Báarapyiibii yyere ma a pi sàranṅi kan pi á, ṅka báarapyiibii pi à pa kàntugo ke, ku sìi pire na, ma a sì niṅcyiibil'á.”⁹ Mpii pi à pa yàkonṅke ke, pir'à canmpunṅke sàranṅi ta.¹⁰ Nyε ka báarapyiibii niṅcyiibii si file, maa sòṅṅi na pire u nintañṅi si nyaha, ṅka yaaga nyε a bàra u na mε, pi shin maha shin à canmpunṅke sàranṅi ta mú.

¹¹ Nyε wyéreni kanṅkwooni kàntugo pi á, ka pi i wá na cikòoge foo nùṅke tare maa ṅko¹² “Mpii pi à pa yàkonṅke ke, tère nimbilere kanna báara pir'à pyi, ka mu u wuu ná pire u sàranṅi pyi niṅkin, mà li ta wuu à canmpuni pyi báaranṅi na, canṅke kafuge e.”¹³ Ka cikòoge foo si jwumpe lwó maa jwo pi wà niṅkin á “Na cevoo, mii nyε a cwo mu na mε. Taha canmpunṅke sàranṅi na bà mii ná mu

mpyi a bê me? ¹⁴ Ma sàranji shwə maa yîri naha. Nge u à kan mu á ke, l'à táan mii á mii i uru ninuñi kan kàntugo yyére shinpañ'á. ¹⁵ Lire sanni i, taha mii wu bà u nyε na wyéreni me? Kacenni mii à pyi ke, taha lire yin cyεge ku nyε mu i?"

¹⁶ Amuni li mú nyε, kàntugo yyére shiin nijyahamii sí n-pyi yyahe yyére shiin, yyahe yyére shiin nijyahamii mú sí n-pyi kàntugo yyére shiin.»

*Yesu saha à jwo u kwùni ná u nèni kyaa na
(Marika 10.32-34; Luka 18.31-34)*

¹⁷ Nyε mà Yesu ninjarenji yaha Zheruzalemu kànhe e, u à u cyelempyiibii ke ná shuunniñi yyere pi meεε cyage e kuni na maa jwo: ¹⁸ «Wuu ninjkaribii pi mpiai Zheruzalemu i, wani pi sí Supyanji Jyanji le Kile sàragawwuubii nùñufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, ¹⁹ si u le Kilecembraabii cye e, pire sí u fwáhəɔ, si u bwòn ná tiripaanni i, si u kwòro cige na si mbò. Nka u kwùni canmpyitanrewuuni, u sí jè.»

*Zebede jyaabii yacyage
(Marika 10.35-45)*

²⁰ Nyε ka Zebede cwonji si file Yesu na ná u jyaabil'e, maa ninjkure sín, maa u jáare. ²¹ Ka Yesu si u yíbe: «Naha shi la ku wá mu na ye?» Ka u u jwo: «Mii jyaabii pi mpiai ke, mu aha mpa ntèen ma saanre e tènì ndemu i ke, ma a wà yaha u tènì ma kàniñke na, ma a u sannji yaha ma kàmèni na.» ²² Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na jáare mii á ke, yii nyε a ku shi cè me. Kyaage lwəhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la?» Ka pi i u pyi: «Ɔn, wuu sí n-jà.» ²³ Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwəhe bya mii fiige. Nka mà tènì mii kàniñke ná mii kàmèni na, mii bà u nyε yire kanvoonji me. Mii Tunji à yire tateenyi bégele sùpyire ntemu meε na ke, u sí yi kan tir'á.»

²⁴ Nyε Yesu cyelempyiibii keñi sann'á puru jwumpe lógo ke, ka pire lùgigii si yîri mpiai cìnmpyiibii shuunniñi taan. ²⁵ Yesu à pa kuru cyage wíl'a nya ke, maa yi jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a núru, yii à cè naha niñke na, kini nùñufeebii maha ntèen kini sùpyire nuñ'i fànhe e, kini shinbwoobil'a si wá na pi fànhe cyáan kini sùpyire na. ²⁶ Li nyε a yaa li pyi amuni yii shwəhəl'e me. Ngemu la ku nyε si mpyi shinbwo yii shwəhəl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpiai báarapyi. ²⁷ Ngemu la ku nyε si mpyi yii yyaha yyére shinñi ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpiai biliwe. ²⁸ Naha kurugo ye Supyanji Jyanji nyε a pa diñyeni i sùpyire si mpa mpyi u báarapyi me. U à pa si mpa uye pyi sùpyire báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinnyahara kapegigii shwəshwə lwəɔ.»

*Yesu à fyinmii shuunni nyii múgo
(Marika 10.46-52; Luka 18.35-43)*

²⁹ Yesu ná u cyelempyiibii nivworobii Zheriko kànhe e, supyikurumbwəhə mpyi a taha u fye e. ³⁰ Fyinnmii shuunni mpyi a tènì kuni njwəge na, pir'à pa lógo na Yesu u nyε na ntùuli ke, ka pi i wá na yu fànha na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinñi! Nùñaara ta wuu na.» ³¹ Ka sùpyire si pi faha na pi fyáha. Nka pi nyε a nèn'a fyáha me, maa là bàra pi sèεge na: «Kafoonji! Dawuda Tuluge Shinñi! Nùñaara ta wuu na!»

³² Ka Yesu si yyére maa pi yyere maa pi yíbe: «Naha yii la nyε mii u pyi yii á ye?» ³³ Ka pi i jwo: «Kafoonji, wuu nyiigii múgo, wuu raa naa.» ³⁴ Nyε ka pi nùñaare si u ta sèl'e, ka u u bwòn pi nyiigii na. Lire tènì mujye e, ka pi i ntii na naa, maa ntaha u fye e.

21

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalēmu kànhe e

(Marika 11.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

¹ Mâ pi yaha pi i byanhare Zheruzalēmu kànhe na, pi mpyi a nɔ Bɛtifajye kànhe na, Olivye cire ŋaŋke kàmpanŋke na. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, ² maa pi pyi: «Kànhe ku ŋye yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha sà nɔ wani, yii sí n-tí pi ta pi à dùfaanŋcwo ná u pyà pwɔ wani. Yii i yi sàhna, yii pa ŋkan na á. ³ Wà ha yà jwo yii na, yii i urufoo pyi “Yi kyaa li ŋye Kafoonji na, u aha ŋkwò yi na, yi sí n-pa.”»

⁴ Yesu à yire dùfaanŋyi cya, bà tèecyiini Kile túnntunŋi jwumpe si mpyi si fũnŋɔ mɛ. U mpyi a jwo: ⁵ «Yii yi jwo Siyɔn kànhe shiinbil'á na:

“Yii wí! Yii saanŋi wá na ma yii yyére,
u nùŋk'à pi sèl'e,

u à dùg'a tèen dùfaanŋa ŋun'i*,
dùfaanŋu pyìge kà ŋun'i†.”»

⁶ Nyɛ ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàre, nde Yesu mpyi a jwo ke, maa sà lire pyi. ⁷ Pi à pa ná dùfaanŋu ná u pyìge e ke, maa pi vaaŋyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèen na ŋkèege.

⁸ Sùpyire nìnyahara mpyi kuni ŋwɔge na, ka ti nìnyahara si ti vaaŋntinŋyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka pìi si weyi kwòn kwòn a pìli kuni i‡.

⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli maa ŋko:

«Yabwòhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!

Ŋgemu u ŋye na ma Kafoonji Kile mɛge na ke, Kile u jwó le u á\$!

Pèente ti taha Kile na nìnyicyeyi puni i.»

¹⁰ Nyɛ Yesu à pa jyè Zheruzalēmu kànhe e ke, ka kànhe puni si yír'a taha, fo pi na piye yíbili: «Taha jofoo u wà urufoo ye?» ¹¹ Ka sùpyire si pi pyi: «Yesu wí, Kile túnntunŋi u à yíri Nazarɛti i, Galile kùluni i ke.»

Yesu à cwòhɔmpii kàr'a yige Kileŋaarebage ntàani na

(Marika 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

¹² Nyɛ ka Yesu si ŋkàre Kileŋaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛɛmpe ná zhwoŋi pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyéɛfaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛɛbii yatɛɛŋyi ŋɔŋ'a cyán cyán*. ¹³ Maa pi pyi: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileŋaarebaga†.” Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i. Ŋka yii pi ke, yii à ku kèenŋ'a pyi “nàŋkaalii tabinniga‡.”»

¹⁴ Ka fyinmpii pìi ná dīshiyifeebii pìi si file u na Kileŋaarebage e, ka u u pire cùuŋɔ. ¹⁵ Nyɛ Kile sáragawwuubii nùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à cyire kakyanhala karigii ŋya tapyige e, maa nàŋkopyire ŋya ti i yu fànha na: «Yabwòhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!» ke, ka pire lùuni si yírì\$, ¹⁶ maa Yesu pyi: «Ŋje pi ŋye na yu ke, taha mu wá na yi núru mɛ?» Ka Yesu si pi pyi: «Mii

* **21:5** Saanwa ká dùgo dùfaanŋa na, lire li mpyi yyeŋŋke ná maye ntirigenji saŋcyɛɛnni. † **21:5** Zakari

9.9 ‡ **21:8** Saanŋi pi ŋye na mpère ke, pi maha ŋcyii karigii pyi si u bɛ (2 Saanbii 9.13). § **21:9** Zaburu

118.26 * **21:12** Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyéɛfaabii mpyi maha pire wyéɛŋi

fare Kileŋaarebage wunji na. Lire pyiŋkanni na, wyéɛŋwɔge ku mpyi a yaa k'a sárali Kileŋaarebage

e ke, pi mpyi maha já a kuru sára, maa núr'a já a ntége pyi. Yatɔre ti maha yaa ti já a pyi sáraga ke,

péɛmpyiibii mpyi maha tire péɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔre dùrugo. † **21:13** Ezayi 56.7 ‡ **21:13**

Zheremi 7.11 § **21:15** «Nde l'à pi lùuni yírige ke»: lire bà li ŋye na Yesu à péɛmpyiibii kòro kanna mɛ,

ŋka u à fyinmpii ná dīshiyifeebii yaha pi à jyè Kileŋaarebage e. Lire na mpyi kafuun Yahutuubil'á.

naha na yi nùru. Taha yii sàha ñkwò a mpe jwumpe kâla Kile Jwumpe Semeni i na “Kile à u pèente jwumpe le nàñkopyire ná jirinwàrò pyiibii ñwòyi i*” mε?»

¹⁷ Ka Yesu si yíri pi taan, maa fworò kànhe e, mà kàre Betani kànhe e, maa shwòn wani.

Yesu à fizhiye cige láña

(Marika 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Kuru canña nùmpañña, Yesu ninuruñi na ñkèεge Zheruzalεmu i, ka katege si u ta. ¹⁹ Ka u u fizhiye cige ñya kuni na, maa file ku na. Wyεεre baare e, u ñye a yasεε ta ku na mε†, maa jwo ku na: «Ma hà zii nùru yasεε se ñya mε!» Ka cige si ntíl'a waha.

²⁰ Cyelempyiibil'à lire ñya ke, ka li i pi bilibili fo pi à yíbe na: «Di ñke fizhiye cig'à pyi maa waha tèneuuni i ye?» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèñi na mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dáníyañi pyi ná funño ninñin i, nde mii à pyi ñke fizhiye cige na ke, yii sí lire fiige pyi, lire kanni bà mε, yii aha jwo ñke ñañke ku kò a yíri ku tatεenge e ku sà ñcwo bañi i, lire sí n-pyi. ²² Yii aha Kile ñáare yaaga maha yaaga kurugo ná dáníyañi i ke, yii sí kuru ta.»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na

(Marika 11.27-33; Luka 20.1-8)

²³ Ka Yesu si jyè Kileñaarebage e, maa sùpyire kâlali. Mà u yaha lire na, ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwònribii si shà u yyére, maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?»

²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa ninñin na, yii aha mii ñwò shwò, lire tène i, ñge u à kuni kan mii á, mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii sí n-ta urufoo cyêe yii na. ²⁵ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiñi tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile laa, sùpyire?»

Ñye ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ñaha na wuu sí ñye a ñen'a dá u na mà ye? ²⁶ Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí li yaha wuu na mε, ñaha na ye pi pun'à tèn ná l'e na Yuhana na mpyi Kile túnntunño.» ²⁷ Pi à piye taanna a kwò ke, maa nùr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinñi u mpyi a u tun ke, wuu ñye a cè mε.»

Ka Yesu si pi pyi: «Ñye l'aha mpyi amuni, ñge u à kuni kan mii á, mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii mú sí uru cyêe yii na mε.»

Jyafeebii shuunniñi kani

²⁸ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Naha shi yii ñye na sônñi mpe e ye? Nànji wà u ná mpyi ná jyafee shuunni i, maa jwo ññcyiñ'á “Na ñya, sà báara na ερεZen cikòoge e ninjaa.” ²⁹ Ka jyafoonji si jwo “Mii nàha na sì mε.” Nka kàntugo yyére, u à pa ntêr'a nùru, maa ñkàre cikòoge e. ³⁰ Ka tufoonji si puru ninumpe taha jyafoonji shònwuñ'á, ka uru si jwo “Baa, mii sí n-kàre” ñka u ñye a pa ñkàre mε. ³¹ Pire shiin shuunniñi i, u ñgire u à tufoonji ñyii wuuni pyi ye?»

Ka pi i jwo: «Jyafoonji ññcyiñi.» Ka Yesu si pi pyi: «Sèñi na mii sí yi jwo yii á, múnalwòore shwofeebii ná fwòrobacyeebii sí n-jyè Kile Saanre e yii yyaha na. ³² Naha kurugo ye Yuhana Batizelipyiñi à pa ntliñi kuni cyêe yii na, yii ñye a ñen'a dá u na mε. Nka múnalwòore shwofeebii ná fwòrobacyeebil'à ñen'a dá u na. Yii sí pi à lire ñya ke, yii ñye a ñen'a têt'a nùru maa dá u na mε.»

ΕρεZen kòoge faafeebii bàtaage

(Marika 12.1-12; Luka 20.9-19)

* **21:16** Zaburu 8.3 † **21:19** Ñke fizhiye cige ku ñye ná weñyahayi i yasεε baa ke, kuru na ñye Yahutuubii ñùñufeebii fiige, mpiimu pi à fyinme tò wwomò na ke.

³³ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii bàtaage kà lógo sahan̄ki. Pyengefoon̄i wà u ná ερεzen cikwōgo yaa, maa ku kwûulo, ερεzen lwōhe maha wwû wyige ηkemu i ke, maa kuru tũgo, maa ηkubaga yaa cikwōge kàanmucyafoon̄i mεε na. Lire kântugo maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasεere táali piye na, maa nta a kàre kùlutōnl'e. ³⁴ Nyε ερεzen̄i yasεere tèekwōnn'á pa nō ke, ka u u u báarapyiibii p̄i tun u cikwōge faafeebil'á pi sà uru nàzhan yasεere shwō pi a ma. ³⁵ Ka faafeebii si pire báarapyiibii cyán a cû, maa wà bwòn, maa wà bò, maa u san̄i wà ná kafaayi i. ³⁶ Ka cikwōge foo si núr'a báarapyiibii piiberε tun pi á, pire mpyi a nyaha mà tòro n̄ncyiibii na, ka faafeebii si pire pyi n̄ncyiibii fiige. ³⁷ Ka cikwōge foo si ηkànha a u yabil̄īn̄i jyan̄i tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyan̄i na.” ³⁸ N̄ka faafeebil'á cikwōge foo jyan̄i nyaha ke, maa wá na yu piy'á “Cikwōge foo koolȳīn̄i u nyε ηge. Yii a wá, wuu u bò, kōge sí n-pyi wuu wogo.” ³⁹ Ka pi i jyafoon̄i cyán a cû mà wà cikwōge kântugo, maa u bò.»

⁴⁰ Nyε Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire ȳibe: «Numε, cikwōge foo ká mpa, naha u sí n-pyi ku faafeebii na be?» ⁴¹ Ka pi i u pyi: «Cikwōge foo sí pire shinpiibii puni bompere bò, si cikwōge kan piiberil'á, mpiimu pi sí raa ku yasεere kaan u á ti tèewwuuni i ke.» ⁴² Ka Yesu si jwo: «N̄je y'á séme Kile Jwumpe Semε̄n̄i i ke, taha yii nyε a yire kâla mε? Y'á séme: “Bafaanribil'á cyé kafaage ηkemu na ke, kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mb̄ini na. Kafoon̄i Kile u à lire pyi,

l'à pyi kakyanhala wuu nyii na‡.”

⁴³ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: yii sí n-yige Kile Saanre e, si supyish̄īn̄i waberε l̄ε̄n̄e t'e, mpiimu pi sí raa Kile nyii wuuni pyi ke. [⁴⁴ Nyε shin maha shin u à cwo kuru kafaage nȳn̄' i ke, urufoo sí n-kyεεge n-kyεεge, kuru kafaage sí ká ncwo shin maha shin nȳn̄' i ke, ku sí urufoo cwònh̄n̄.]»

⁴⁵ Nyε Kile sáragawwuubii n̄nyufeebii ná Farizhε̄n̄bil'á Yesu bàtaayi lógo ke, ka pi i nta a cè na pire kyaa na u mpyi. ⁴⁶ Ka pi i wá na n̄caa si u cû, ηka pi mpyi na fyáge sùpyire yyaha na, naha na ye sùpyire mpyi a t̄en ná l'e na u na nyε Kile t̄unntun̄n̄.

22

Cikwōnre lyimbwooni bàtaage (Luka 14.15-24)

¹ Ka Yesu si núr'a bàtaaga jwo pi á, u à jwo: ² «Kile Saanre à fworō nde kani kurugo: saan̄i wà à kataan nimbwoo bégele u jyan̄i cikwōnre tooy'e. ³ U à bégel'a kwò ke, mpii pi mpyi a yyere ke, ka u u u báarapyiibii tun pi sà pire pyi pi a ma, ka pi i n̄cyé pāna. ⁴ Ka u u núr'a báarapyiibii p̄i tun, maa pire pyi “Yii sà yi jwo shinyyerebil'á na mii naha a lyimbwoo yaa, na mii naha a na nupyahigii cȳi ná yatōre s̄n̄mε woore tà bò, na mii naha a bégel'a kwò, na pi a ma cikwōnre z̄annεg'á.”

⁵ N̄ka pi wà nyε a saan̄i yini lwó a wí mε. Ka wà bá si ȳr'a kàre u kεrege e, ka wà si ηkàre u cwòh̄nt'á, ⁶ ka pi san̄m̄pii si saan̄i báarapyiibii cyán a cû, maa pi kyérege, maa pi bò. ⁷ Ka saan̄i l̄uuni si ȳri, ka u u u k̄ashikwōn̄bii ȳrige pi à sà pire shinbomp̄ii bò, maa pi kànhe sùgo.

⁸ Nyε ka u u núr'a jwo u báarapyiibil'á “Cikwōnre n̄jȳn̄'á bégele, ηka shinyyerebii ná uru n̄jȳn̄' mpyi a yaa mε. ⁹ Yii a s̄i k̄un̄nȳi na, yii aha shin maha shin nya ke, yii uru yyere cikwōnre z̄annεge na.” ¹⁰ Ka báarapyiibii si ȳr'a kàre kurigii n̄wōyi na. Shin maha shin pi à ta wani ke, maa pire puni yyer'a pa ntèg'a cikwōnre bage n̄i, shinpii bàra shinc̄nmii na.

‡ 21:42 Zaburu 118.22,23

11 Ka saanji si jyè si shinyerebii wíi, mà nàji wà ta pi shwòhòl'e, cikwànvaanji baa. 12 Ka saanji si u pyi “Na cevoo! Di mu à pyi maa jyè naha mà ta cikwànvaanji jye mu na mà ye?” Uru nàji jye a yà ta a jwo me. 13 Ka saanji si u báarapyiibii pyi “Yii u tooyi ná u cyeyi pwò, yii i u wà cyínnji na numpini i, wani sùpyire maha myahigii súu marii ñkyànhighii kùru.”»

14 Yesu à bàtaage jwo a kwò ke, maa núr'a jwo: «Yii li cè na Kile à shinjyahara yyere, ñka shinjyahara jye a cwònnrò me.»

*Pi à Yesu yíbe múnalwòore ñkanji kyaa na
(Marika 12.13-17; Luka 20.19-26)*

15 Jye ka Farizheenbii si ñkàr'a sà piye taanna, si kànhaña cyán Yesu na, bà pi si mpyi si u ta ñcù ná u yabilinji ñwòjwumpe e me. 16 Maa pi cyelempyiibii pii ná Eròdi tonkuni shiinbii pii tun Yesu á*, ka pire si sà u pyi: «Cyelentunji! Wuu à li cè na mu jye na fyáge sèenji tajwuge e me. Jwumpe mu sí jye na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na jye sèe, mu jye na fyáge sùpya na me, mu jye a sùpya pwòñjò sùpya na me. 17 Lire e ke ma tajyage jwo wuu á: wuu à yaa wuu a múnalwòore kaan Òromu saanbwòhe Sezari á la?»

18 Ñka Yesu mpyi a fworò pire cwofeebii cwòore ñwòhò na, ka u u pi pyi: «Yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, naha na yii na mii père si ñcù ye? 19 Wyérenji yii jye na ntège na múnalwòore sàrali ke, yii uru wà cyèe na na wee.» Jye ka pi i uru wyérenji tònñke kà cyèe u na. 20 Ka u u pi pyi: «Jofoo nàña ná u mege ku jye ñge wyérenji na ye?» 21 Ka pi i u pyi: «Saanbwòhe Sezari.» Ka Yesu si pi pyi: «Jye yii a Sezari wunji kaan Sezari á, yii raa Kile wunji kaan Kile á.» 22 Pi à Yesu ñwòshwòore lógo ke, ka li i pi kàkyanhala, ka pi i yíri u taan mà kàre.

*Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ñèñi kyaa na
(Marika 12.18-27; Luka 20.27-40)*

23 Kuru cannuge e, Sadusiibii pi maha jwo na kwunene jye nùmpañña me, pire píl'à file Yesu na maa jwo: 24 «Cyelentunji! Kile túnntunjiMusa à jwo “Nò ká ceewe lèñe maa ñkwù mà ta u jye a pyà si u na me, u cònnj'à yaa u ceenji lèñe zànbangara na, u u pyii si u na, u yyahafoonji ññkwunji mege na.” 25 Jye sìnne baashuunni na mpyi naha wuu yyére. Pi puni ññjyen'à ceewe lèñe maa ñkwù, u jye a pyà ta u na me. Ngemu u à taha u na ke, ka uru si ceenji lèñe. 26 Ka uru mú si mpa ñkwù, u jye a pyà ta u na me. Ka tanrewunji wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ñkwò pi baashuunni na. 27 Pire puni kántugo, ka ceenji mú si mpa ñkwù. 28 Jye ná pire nàmbaa baashuunni puni s'à uru ceenji lèñ'a círi, kwùubii ñèñi ká bú nta sèe, pi aha bú ñè canñke ñkemu i ke, pi ñgir'à ceenji sí n-kan ye?»

29 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo, lir'à ta yii jye a Kile Jwumpe Semenji yyahe cè, si nta ñjyére Kile sífente na me. 30 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ñè a fworò kwùñi i, nò sà ceewe lèñe me, ceewe mú sí n-kan nò á me. Ti sí n-pyi Kile mèlekèebii fiige. 31 Nje y'à séme Kile Jwumpe Semenji i kwuneni kyaa na ke, yii jye a yire kála mà? Kile à jwo 32 “Mii u jye Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenji†.” Jye puru jwump'à li cyèe na pire mpíi jyii wuu pi jye wani Kile yyére. Sùpyire jyii woore ti maha Kile père, kwùubii kyaa bà me.»

33 Sùpyire ti mpyi na nùru Yesu ñwò na ke, u kàlanj'à pire puni kàkyanhala.

*Kile Saliyanji kabilini l'à fànha tò cyi sanñkii na ke
(Marika 12.28-34; Luka 10.25-28)*

* 22:16 Eròdi shiinbii ná Farizheenbii mpyi na bēni me. Òromu shiinbii fànhe mpyi a táan Eròdi shiinbil'á, ka pi i wá na sònnji na múnalwòore ñgwùñj'à yaa. Farizheenbii mpyi na sònnji Kafoonji Kile u jye pire ññjò na: lire e, mà múnalwòore kan Òromu saanbwòhe Sezari á, lir'à li cyèe na mu à jye u fànhe na maa ñcyé Kafoonji Kile na. † 22:32 Ekizodi 3.6

³⁴ Nye Farizhɛɛnbil' à pa lógo na Yesu à jwumpe cyán Sadusiibii na ke, ka pi i nkàr'a sà bínni Yesu taan. ³⁵ Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà na mpyi pi e, ka uru la si mpyi si Yesu pɛɛ ɲcû maa u yíbe: ³⁶ «Cyelentuŋi! Saliyaŋi kabilini ndi l' à fànha tò cyi sanŋkii na ye?»

³⁷ Ka Yesu si u pyi: «“Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini ná ma múnaani ná ma sònɲore puni i‡.” ³⁸ Saliyaŋi kabilini niŋcyiini li ɲye lire, lire l' à fànha tò cyi sanŋkii puni na. ³⁹ Shɔnwuuni l' à taha lire na ke, lire tayyéreg' à pèe niŋcyiini fiige. Lire li ɲye “ma supyiŋɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal' à táan may'á mɛš.” ⁴⁰ Kile Saliyaŋi kapyaaŋii sanŋkii puni ná Kile túnntunmpii jwump' à lwó a pwɔ ɲcyii kapyaaŋii shuunniŋi na.»

*Kile Niŋcwɔnrɔŋi ɲye Dawuda Tuluge Shin kannna mɛ
(Marika 12.35-37; Luka 20.41-44)*

⁴¹ Mà Farizhɛɛnbii nimbinnibii yaha, Yesu à pi yíbe. ⁴² U à jwo: «Kile Niŋcwɔnrɔŋi kyaa l' à jwo ke, ɲaha yii ɲye na sònŋi mà yyaha tíi ná u e ye? Jofoo tұлuge e u sí n-fworo ye?» Ka pi i Yesu pyi: «Dawuda Tuluge Shin wi.» ⁴³ Ka Yesu si pi pyi: «Mà Kile Munaani yaha l' à Dawuda yyaha cû, ɲaha kurugo u à u yyere uru Kafoonji ye? ⁴⁴ Yii li cè na Dawuda à jwo

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á
‘Ta ma a pa ntèen na kàniŋe cyege na,
fo mii aha mu zàmpeɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i*.’”

⁴⁵ Ná Dawuda na Kile Niŋcwɔnrɔŋi yiri “Kafoonji” lir' à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kannna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl' à?»

⁴⁶ Pi wà ɲye a jà a Yesu ɲwɔ shwɔ mɛ. Mà láha kuru canŋke na, wà saha ɲye a ɲen' a u yíbe mɛ.

23

*Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii cêege
(Marika 12.38-40; Luka 11.39-52; 20.45-47)*

¹ Nye supyiŋyahare ti mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u tire ná u cyelempyi-
ibii pyi: ² «Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii ɲye ndemu laage e ke, lire
li ɲye: na Musa Saliyaŋi yyaha yu sùpyir' á. ³ Karigii pi ɲye na yu yii á ke, yii
cyire le barag' e yii raa cyi kurigii ɲaare, ɲka nde pi yabilimpii ɲye na mpyi
ke, yii àha raa lire pyi mɛ. ɲaha kurugo ye nde pi maha yu ke, lire bà pi maha
mpyi mɛ. ⁴ Pi maha Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire ɲuŋ' i, ti sè n-jà ntemu lwó
mɛ, pi yabilimpii sí ɲye na ɲɛɛg' a sùpyire tège ti ɲjwòŋi na, ali nimbilere mɛ.

⁵ Pi kapyiŋkii puni ɲye sùpyire ɲyiŋyaga karigii. Lire kurugo yaayi i pi maha
Kile Jwumpe sémɛ maha le a pwɔ pi byahigii ná pi cyeyi na ke, pi maha yire
pyi nitabaaya. Mà bâra lire na, pi maha pi vâantiniŋwoyi zhwòɲre tɔɔn*.
⁶ Wà ha pi yyere kataan ɲyi na, lire ɲye mɛ pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi
i, bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. ⁷ Sùpyire tabinniŋi i, pi la maha mpyi sùpyire
s' a pire père s' a pi shéere, s' a pi yiri “Cyelentuŋi”.

⁸ ɲka yii pi ke, yii àha ɲɛ sùpya u a yii pyi “Cyelentuŋi” mɛ, ɲaha na ye yii
mú puni na ɲye cìnmpyii, Cyelentu niŋkin u ɲye yii á. ⁹ Yii àha raa sùpyaŋi
wà tufiige yiri “Tufoonji” ɲiŋke na mɛ, ɲaha na ye Tufoo niŋkin u ɲye yii á,

‡ 22:37 Duterɛnɔmu 6.5 § 22:39 Levitiki 19.18 * 22:44 Zaburu 110.1 * 23:5 Yahutuubii
mpyi maha Kile Saliyaŋi jwumpe pà sémɛ maha le yatòre seeyi i, maha mpwɔ pi byahigii na, lire ɲye
mɛ kàmɛɛ cyege na (Ekizodi 13.9; 16; Duterɛnɔmu 6.8). Pi maha zhwòre le pi vâantiniŋyi ɲwɔŋkuyi na,
s' a piye funŋo cwo pi Saliyaŋi na (Nɔmburu 15.37-41; Duterɛnɔmu 22.12). Farizhɛɛnbil' à cyire karigii
cû ná sèl' e si li cyêe na pire na Kile ɲáare mà tòro sùpyire sannte na.

uru u nyε n̄nyin̄i na. ¹⁰ Yii àha sùpyire yaha t'a yii pyi “N̄nyufooni” mε, naha na ye N̄nyufoo nin̄kin u nyε yii á, uru u nyε Kile N̄nycw̄nr̄oni. ¹¹ Ngemu u nyε yii shw̄h̄al'e shinbwoñi ke, urufoo u pyi yii sanmpii báarapyi. ¹² Shin maha shin u à uye dùrugo ke, urufoo sí n-t̄rige, n̄ka shin maha shin u à uye t̄rige ke, urufoo sí n-dùrugo.

¹³ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii na Kile Saanre tajȳnw̄age t̄uni, yii sì n-jyε mε, mp̄ii la ku nyε si jyε ke, maa pire t̄εḡε kw̄n̄.

[¹⁴ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii maha len̄kwucyeebii cyeyaayi shuu pi na ná yii nw̄otanyi i. Yii maha Kile n̄áare na m̄oni sùpyire nȳnyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa yii ta ke, lire sí n-waha s̄è'e.]

¹⁵ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii maha n̄aare n̄n̄ke ná lw̄he cyeyi puni n̄ny'i, maa sùpyire caa na l̄n̄i yii Kile kuni i. N̄ka yii aha w̄a ta, nde li sí urufoo pyi u yaa ná nafugombaage n̄jȳni i fo tooyi shuunni mà tòro yii yabilimp̄ii taan ke, lire kuni yii maha le urufoo taan.

¹⁶ Yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii fȳnm̄ii wuubii pi à sùpyire yyaha c̄u, maa n̄ko pi á na sùpya k̄a n̄k̄aa Kilenaarebage na, kuru n̄gw̄n̄i nyε f̄anha urufoo na mε, n̄ka w̄a ha n̄k̄aa Kilenaarebage fun̄n̄ke s̄εn̄ni na, kuru n̄gw̄n̄i na nyε f̄anha urufoo na. ¹⁷ Yii na nyε fun̄n̄o baa shiin maa mpyi fȳnm̄ii, s̄εn̄ni u à f̄anha tò laa, Kilenaarebage k'à s̄εn̄ni le n̄jire e ke, kuru k'à f̄anha tò? ¹⁸ Yii à jwo mú na sùpya k̄a n̄k̄aa s̄arayi tawwuge na, na yafȳn̄ sì urufoo ta mε, n̄ka s̄arage yaage k'à ww̄u! a yaha s̄arayi tawwuge n̄ny'i ke, na sùpya k̄a n̄k̄aa kuru na, na urufol'à yaa u kuru k̄age ww̄u. ¹⁹ Fȳnm̄ii pi pi! S̄arage yaage k'à f̄anha tò laa, s̄arayi tawwuge ku maha s̄arage le n̄jire e ke, kuru ki? ²⁰ Shin̄ni u à k̄aa s̄arayi tawwuge na ke, urufoo mú à k̄aa ku n̄nȳo yaayi puni na. ²¹ Shin̄ni u à k̄aa Kilenaarebage na ke, urufol'à k̄aa Kilenaarebage ná ku foon̄i Kile na. ²² Shin̄ni u à k̄aa n̄nyin̄i na ke, urufol'à k̄aa Kile saanre yat̄εn̄n̄ke ná ku t̄εn̄foon̄i Kile na.

²³ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii maha yii n̄an̄ayen̄i ná k̄anyeyi yafw̄h̄ofw̄h̄ore sannte puni ȳahan̄i ww̄u, mà li ta karigii cyi à f̄anha tò Saliyan̄i k̄apyaagii puni na ke, yii à cyire f̄enn'a yaha n̄kere na. Cyire cyi nyε: n̄tiin̄i ná n̄naare ná nw̄m̄εfente. Cyire yii sí mpyi a yaa yii a mpyi, yii i cyi san̄k̄ii b̄ara cyire na. ²⁴ Fȳnm̄ii pi pi! Yii à sùpyire yyaha c̄u mà li ta yii yabilimp̄ii nyε na n̄aa mε. Yii maha yii l̄byage fyiinne si sis̄on̄ni ww̄u k'e, mà li ta yii na nw̄h̄oyi jwoore k'e†!

²⁵ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii maha yii yajigiyi k̄antuyi jȳi na f̄inin̄i, mà li ta yi fun̄ny'a n̄i n̄n̄kaage ná s̄on̄n̄opeere na. ²⁶ Yii Farizh̄εnbii, yii na nyε fȳnm̄ii! Yajigiyi fun̄nȳi yii à yaa yii fȳanha a jyé, lire k̄a mpyi, k̄antugo yyéren̄i mú maha f̄inin̄ε.

²⁷ Yii Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Farizh̄εnbii, yii pi à fȳn̄mε tò wwom̄o na ke, yii wuun'à k̄εge! Naha na ye yii na nyε mu à jwo fan̄nyeye, pi à n̄jemu f̄inin̄ε ke, mu aha yi k̄antuge w̄i, mu a sì yi lemε ta p'à nw̄o, yi fun̄n̄ke s'à n̄i kaciiyi ná k̄akyayi na‡. ²⁸ Amuni yii nyε, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tí

† **23:24** Yahutuubil'á, sis̄on̄mp̄ii ná nw̄h̄oy'á nw̄h̄o. ‡ **23:27** Yyee maha yyee, bilereñkwoñi kataanni k̄a byanhara, sùpyire maha kw̄nh̄igii fin̄in̄ε, bà shinparantorobii si mpyi s'a cyi n̄aa raa n̄cw̄u, pi àha n̄kw̄ò nt̄oro mbw̄n̄ cyi na mε. Naha na ye pi aha bw̄n̄ cyi na, pi saha nyε a fin̄in̄ε Kile á mε fo mà cibilaage máhana, pi mú saha si n-j̄a n-pyi bilereñkwoñi kataanni i mε.

sùpyire sannte nyii na, mà li ta yii à fyìnme tò wwomò na, yii funnyi s'à nî pege na.

²⁹ Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhεenbii, yii pi à fyìnme tò wwomò na ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii maha Kile tūntunmpii kwònhigii yaa na faanre, sùpyire t'à tí ke, maa kacεnŋkuure yaa tire kwònhigii na, ³⁰ maa ŋko “Kampyi wuu mpyi wuu tulyeyi tūnŋi i, wuu mpyi na sì jεε n-bâra pi na si Kile tūntunmpii bò mε.”

³¹ Lire pyiŋkanni na, yii yabilimpil'à li cyêe na mp̄ii pi à Kile tūntunmpii bò ke, yii mú à pi pire fiige. ³² Nyε sòŋke yii tulyey'à lyêele ke, yii yyaha le yii i ku fâl'a nò ku tεgeni na! ³³ Wwòpiyi yà ye! Yii màcwòn tūlugo sùpyiibii! Di yii sí n-jà n-shwò n-jwo nūmpanŋa nage na ye?

³⁴ Lire e ke yii lógo, mii sí raa Kile tūntunmpii p̄ii ná yákilifeebii p̄ii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii p̄ii tunni yii á. Yii sí n-bò pi e, si p̄ii kwòro cige na, si p̄ii bwòn Kile Jwumpe kálambayi i, si p̄ii kyérege kànyi yyaha kurugo. ³⁵ Lire e Kile sí n-tíge yii na pire shintiibii puni mbòŋi i: Abeli u à tí ke, mà lwó uru tèeboni na, fo mà sà nò Baraki jyaŋi Zakari mbòŋi na, Zakari pi à bò Kileŋaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwòhól'e ke. ³⁶ Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêεge tire boore puni kurugo.»

Yesu à jwo Zheruzalemu kànhe kyaa na

(Luka 13.34-35)

³⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Ei! Zheruzalemu shiinbii, yii Zheruzalemu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile tūntunmpii bùu, maa Kile jwumpe jwufeebii wàa ná kafaay'i maha bùu ke, y'à tooyo niŋyahaya kwò mii la mpyi si yii bínni yiye e s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnŋi maha u pyire bínni tiye e, maa búru ti ŋuŋ'i mε. Nka yii nyε a jεε lire e mε. ³⁸ Ku ke numε! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. ³⁹ Yii li cè, mà lwó numε na, yii nyiini saha sì n-tège mii na mε, fo canŋke yii sí n-pa raa ŋko “Ngemu u nyε na ma Kafoŋi Kile mεge na ke, Kile u jwó le ur'áŝ.»

24

Yesu à jwo na Kileŋaarebage sí n-jya

(Marika 13.1-23; Luka 21.5-24)

¹ Nyε mà Yesu yaha u u si raa fwore Kileŋaarebage e, ka u cyelempyiibii si file u na maa u pyi na u Kileŋaarebage ŋwòŋkanni wíi. ² Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii nyε na ŋan'amε ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwòn n-cyán, si ku ŋkunŋyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

³ Nyε ka Yesu sí n-kàr'a sà ntèen Olivye cire ŋaŋke ŋuŋ'i. Ka u cyelempyiibii kanni si file u na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, naha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Nde li sí mu tēenuruni ná diŋyeŋi tēekwooni cyêe wuu na ke, lire jwo wuu á.»

⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mε. ⁵ Yii li cè na shinŋyahara sí mii mεge le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niŋcwònròŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi nyε ure. Pi sí raa shinŋyahara ŋwò fáanŋi s'a wuruge. ⁶ Yii sí raa kàshiyi shenre nuru yiye táan, s'a yi shenre nuru laatònyi i, lire kà yii funŋò pēn mε. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyε mε, ŋka lire bà li nyε diŋyeŋi tēekwooni mε. ⁷ Supyishinŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, k̄ini là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Katibwòhe ná ŋiŋke ŋcyèenŋeŋi sí n-pyi cyeye niŋyahay'e. ⁸ Ncyii karigii puni na nyε kanhare tasiige, bà laani maha yîri maa nta a yaa ná li zini i mε.»

⁹ Pi sí n-pa raa yii leni cye e, pi raa yii kyérege, s'a yii bùu, yii kyaa sí n-pen supyishinji pun'á mii mege kurugo. ¹⁰ Lire sí shinnyahara pyi ti fworó Kile kuni i, s'a tiye leni zàmpeebii cye e, si tiye kyaa pen tiy'á. ¹¹ Kafinivinibii pìi sí n-pa piye pyi Kile túnntunmii, si shinnyahara wurugo. ¹² Pege mpèenji kurugo, tàange sí n-pa n-cyéere shinnyahara á. ¹³ Nka ngemu ká já a uye waha maa ntèen Kile kuni i fo mà sà nò tēgeni na ke, urufoo sí n-shwò.

¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru sí n-jwo dijyeni supyishinji pun'á, bà pi si mpyi si sèenji lógo me. Lire kántugo dijyeni tēekwooni sí n-ta nò.

¹⁵ Nyē yapege k'à sàa pen Kile á, ná Kile túnntunji Daniyeli à ku kyaa jwo ke*, yii aha kuru nya Kile naarebage sèecyage e tēni ndemu i ke, ngemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu nwòhe cya a cè! ¹⁶ Nyē lire tēni ká nò mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pìrefee pi a fì pi a wá nanyi kàmpañke na. ¹⁷ L'aha ngemu ta u bage kàtanñke nūñ'i ke, urufoo ká nūru ntíge si yaaga lwó bage e me, u u ntíl'a tíge u a fì. ¹⁸ L'aha ngemu ta kérege e ke, urufoo ká nūru raa ma pyenge si mpa u vāanntinmbwòhe lwó me. ¹⁹ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifēe ná pyñeēbii na sèl'e. ²⁰ Yii a Kile náare, bà yii canvenñke si mpyi k'àha mbē ná wyeere tēni i, lire nyē me ná canññke e me. ²¹ Yire cannyi sí n-waha sèl'e. Mà lwó dijyē tasiige e, mà pa bwòñ nñjaa na, uru ngahañi fiige saha mpyi a nya me, fo mà sà dijyē kwò, uru ngahañi fiige saha mú si n-pyi me. ²² Kàmpyi Kafoonji Kile mpyi a uru ngahañi tēni bere me, sùpya mpyi na si n-shwò me. Nka u à u tēni bere u nñcwòñribii kurugo, bà pìre si mpyi si shwò me.

²³ Nyē shin ká jwo yii á na Kile Nñcwòñrñji na wá naha, lire nyē me u wá menji i, yii àha ndá urufoo na me. ²⁴ Naha kurugo yē kafinivinibii pìi sí n-yíri na pìre pi nyē Kile Nñcwòñrñji, pìi sí raa ñko na pìre na nyē Kile túnntunmii. Pi sí raa kacyeenñkii cyēre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi, kampyi pi sí n-jà, s'a Kile nñcwòñribii mú bá wuruge me. ²⁵ Yii lógo! Mii à ncyii karigii jwo yii á, mà jwo cyi tēni li nò ke.»

*Yesu sí nūru n-yíri nñnyñji na si mpa
(Marika 13.24-27; Luka 21.25-28)*

²⁶ Ka Yesu si nūr'a jwo: «Nyē wà ha jwo yii á na Kile Nñcwòñrñji na wá síwage e, yii àha ñkàre wani me. Wà ha yii pyi na u na wá bage k'e, yii àha ndá yire na me. ²⁷ Bà sùpyire puni maha kileñini nya l'à yíri dijyeni nññke kà na, maha sà fworó nññke sanñke na me, amuni Supyañi Jyañi sí nya u cannuruge. ²⁸ Cyage e yakwugo nyē ke, wani cinmpunñyi nyē na bínnini.

²⁹ Cyire canmpyaagii yyefuge ká ntòro,
“Canña nyiini sí n-tíi n-pyi numpire,
yññke saha mú si raa bēenme yige me.
Wòrigii sí raa n-cwu,
yire kakyanhala yaayi yi nyē nñnyñji na ke,
yire sí n-cúnñò n-cúnñò n-yíri yi tateenyi iñ.”

³⁰ Nyē lire tēni i, Supyañi Jyañi fyèñi sí n-ta nya nñnyñji na, nññke supyishinji puni sí raa mēē súu, pi puni sí u nimpañi nya nahanyi i ná fànhe ná sinampe nimbwompe e. ³¹ Lire kántugo mpurubwòhò mēē sí n-fworó fànha na, u sí u mēlekeebii tun dijyeni kàmpañyi sicyēerenji puni na, pi i Kile nñcwòñribii wá piye na, mà lwó dijyeni nññke kà na mà sà nò ku sanñke na.»

*Yii a kacyeenñkii kàanmucaa
(Marika 13.28-31; Luka 21.29-33)*

* 24:15 Daniyeli 9.27; 11.31; 12.11 † 24:29 Ezayi 13.10; 34.4

³² Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi ke! K'aha nkénye nivonyo yige, maa fûn tènì ndemu i ke, yii maha jwo na nùngwòh'à byanhara. ³³ Lire pyiṅkanni na, yii aha mpa cyire karigii puni nya cyi i mpyi, yii i ntèen ná l'e na tèn'à byanhara, li bá a nò. ³⁴ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii nya tapyige e†. ³⁵ Njyinyi ná njike sí n-pa n-tòro, njka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.»

*Kile kanni u à Supyañi Jyañi Yesu tènuruni cè
(Marika 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)*

³⁶⁻³⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «Nde li nye Supyañi Jyañi nùruñi ke, shin ninḱin nye a sìi ngemu u à u tènuruni ná u cannuruge cè mε. Ali Kile mèlekεεbii ná Jyafoonji nye a kuru canḱke cè mε. Tufoonji Kile kanni u à ku cè. Karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tiiñi i ke, cyire shiñi sí raa n-pyi. ³⁸ Nuhu tiiñi i, mà jwo lùbwooni li pa ke, sùpyire mpyi na lyí marii byii, cyeebii mpyi na njkaan nàmbaabii'á, nàmbaabii sí i cyeebii lèñi fo mà sà nò canḱke Nuhu à jyè bakwòoge e ke, ³⁹ pi mpyi na sòññi yafyin na mε, ka lùbwooni si mpa pi puni shi bò. Nye amuni Supyañi Jyañi tènuruni mú sí n-pa n-pyi.

⁴⁰ Nye lire tènì ká shiin shuunni ta kεεge e, wà sí n-lwó si u sanñi yaha. ⁴¹ L'aha cyee shuunni ta pi i sùmañi tirili tirage na, wà sí n-lwó si u sanñi yaha.

⁴² Lire e ke yii bégele tèrigii puni i, njaha na ye yii nye a yii Kafoonji cannuruge cè mε. ⁴³ Yii lógo! Kàmpyi bage foo mpyi maha nàñkaañi tèepani cè numpilage e, u mpyi maha sì nεε zínni njó si u yaha u kakyaare pyi mε. ⁴⁴ Lire kurugo yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, njaha na ye canḱke ku nye yii nye a tèn ná k'e mε, kur'e Supyañi Jyañi sí n-pa.

⁴⁵ Nye báarapyiñi na njùñufoonj'à dá pi sanmpii shwòhòl'e, u yákiñi mú s'à pèe ke, uru báarapyiñi shiñi njùñufoonji maha yaha u u pyenge karigii cwòñre, maa njyñi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tèekanl'e. ⁴⁶ Lire e báarapyi maha báarapyi njùñufoo, u à pa u ta u u báarañi njicεññi pyi amuni ke, uru wuuni sí njwò. ⁴⁷ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiñi njùñufoonji sí u pyenge karigii puni njùñufente le u cye e. ⁴⁸ Njka báarapyiibii kacwònròñi ngemu ká mpyi shinpi maa sòññi uye funñ'i na uru njùñufoonji sí mò lire kùluni i, ⁴⁹ maa wá na u báarapyiñεεbii bwùun, maa uye yaha njyñi ná sinmbyaani laage e ná sinmbyampiyyi i ke, ⁵⁰ canḱke ku nye uru báarapyiñi nye a tèn ná k'e mε, ná tènì li nye u nye a sòññò ná l'e mε, u njùñufoonji sí n-pâa n-pa. ⁵¹ U sí uru báarapyiñi kyérege sèe sèl'e, mpii pi à fyinmε tò wwomò na ke, si u ná pire sàrañi pyi ninḱin. Wani u sí raa mεε súu s'a njyànhiḱii kùru.»

25

Pùceepyire keñi bàtaage

¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre njyñi sí n-fworo nde kani kurugo: pùceepyire ke ti ná fùkinabii lwó a kàre cipoonji njùñò tabenke e. ² Pi shiin kanḱkuro na mpyi funñò baa, pi sanmpii kanḱkuruñi sí mpyi yákiñifee. ³ Mpii pi mpyi funñò baa ke, pir'à pi fùkinabii lwó a kàre, pi nye a sinmε lwó piye cye e mε. ⁴ Njka yákiñifeebil'á pi fùkinabii lwó maa sinmpe pà lwó piye cye e.

⁵ Nye cipoonj'à mò u nye a pa mε, ka njòmppe si pi puni jà, ka pi i njó. ⁶ Nye njñk'à pa njí ke, ka mejwu si fworo fànha na “Cipoonji u nge! Yii fworo, yii i u njùñò bè!” ⁷ Ka tire pùceepyire keñi si nè njòmppe na, maa pi fùkinabii bégele. ⁸ Ka funñò baa wuubii si wá na yákiñi wuubii pyi “Yii sinmpe pà kan wuu á, njaha na ye wuu fùkinabii njaha na sí raa fùre sinñkuunji na!” ⁹ Ka pire si pi pyi

† 24:34 Pii maha jwo: «nde tènì shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.»

“Ná sìnmpé e wuu naha a pa ke, puru naha na sì n-jà wuu ná yii ta mε. Yii a sì sìnmpéεbii yyére, yii i sà pà shwə.”

¹⁰ Nyé mà pi yaha pi i ñkèεge sìnmpé tashwəge e, ka cipoonji si mpa. Mpii pi mpyi a bégele ke, ka pire si jyè ná u e cikwəonre bage e, ka pi i ku shwəhə.

¹¹ Nyé tèr'à pyi ke, ka pùceepyire kanjurunji sannji mú si mpa maa jwo “Nùñufoonji, nùñufoonji! Nwəge múgo wuu á.” ¹² Ka u u pi pyi “Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mii nyé a yii cè mε.”»

¹³ Nyé ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii bégele tèrigii puni i, naha na ye yii nyé a Kafoonji cannuruge ná u tèepani cè mε.»

*Báarapyiibii taanrenji bàtaage
(Luka 19.11-27)*

¹⁴ Ka Yesu si núr'a jwo: «Li sí n-pyi mu à jwo nàñi wà kùshe wu u à u báarapyiibii yyere, maa u nàfuunji le pi cye e. ¹⁵ U à wyérefyinñi təonyə ñkwuu kanjururo (500) kan wà ñinjin á, maa ñkwuu shuunni (200) kan wà á, maa ñkuu (100) kan tanrewun'á. U à wyérefyinñi kan pi á mà tàanna ná pi shin maha shin pèrege e, pi raa tòn caa u na, maa ñkàre. ¹⁶ Wyérefyinñi ñkwuu kanjurun'á kan ñgemu á ke, ka uru si ntíl'a kàr'a sà a cwəhənte pyi, maa ñkwuu kanjururo tòn ta mà bàra u wyérefyinñi na. ¹⁷ Ñkwuu shuunni'á kan ñgemu á ke, ka uru mú si li pyi amuni, maa ñkwuu shuunni tòn ta mà bàra u wyérefyinñi na. ¹⁸ Ñkuun'á kan ñgemu á ke, ka uru si ñkàr'a sà wyii kwəñ ñinje na, maa u nùñufoonji wyérefyinñi le a ñwəhə.

¹⁹ Tère nimbwol'à tòro ke, ka pire báarapyiibii nùñufoonji si núr'a pa, maa pi puni yíbe pi wyérefyinñi báaranjanni na. ²⁰ Wyérefyinñi ñkwuu kanjurunji mpyi a kan ñgemu á, ka u u ñkwuu kanjururo tòn ta mà bàra u na ke, ka uru si file maa jwo “Nùñufoonji, wyérefyinñi təonyə ñkwuu kanjururo mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ñkwuu kanjurunji wabere ta. U we.” ²¹ Ka nùñufoonji si jwo “L'à ñwə, mu na nyé báarapyi ñinjenne maa mpyi dānasupya. Mu à pyi dānasupya kapyere e, lire e mii sí kabwəhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro sijnayan.”

²² Nyé wyérefyinñi ñkwuu shuunni'á mpyi a kan ñgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùñufoonji, wyérefyinñi təonyə ñkwuu shuunni mu mpyi a kan mii á, mii à u báara mà ñkwuu shuunni'á wabere ta. U we.” ²³ Ka nùñufoonji si u pyi “L'à ñwə, mu na nyé báarapyi ñinjenne maa mpyi dānasupya. Mu à pyi dānasupya kapyere e, lire e mii sí kabwəhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro sijnayan.”

²⁴ Nyé wyérefyinñi ñkuunji mpyi a kan ñgemu á ke, ka uru si file maa jwo “Nùñufoonji, mii mpyi a li cè na mu kataanmp'á waha, mu nyé a kerεge ñkemu nūgo mε, mu maha kuru sūmanji kwəñ, mu nyé a sūmashi wà cyage ñkemu i mε, mu maha kuru sūmanji bégele. ²⁵ Lire kurugo mii à fyá, maa sà wyige tūgo, maa mu wyérefyinñi le a ñwəhə ñinje e. Mu wyérefyinñi u ñge, u shwə.” ²⁶ Ka nùñufoonji si u pyi “Mu nyé báarapyi ñinjenne mε, kayamafoo u nyé mu. Taha mu mpyi a cè na mii nyé a kerεge ñkemu nūgo mε, na mii maha kuru sūmanji kwəñ, na mii nyé a sūmashi wà cyage ñkemu i mε, na mii maha kuru sūmanji bégele la? ²⁷ Nyé mu à yire puni cè, naha na mu sí nyé a mpyi a jà a mii wyérefyinñi yaha wyérefyinñi bwūunni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tònñi ta.

²⁸ Yii wyérefyinñi ñkuunji shwə u na, yii kan kampwooni (1.000) fol'á. ²⁹ Yii li cè, shin maha shin u nyé ná yaage e ke, kà sí n-bàra urufoo woge na, ku u nyaha. Nka shin maha shin cyenjayi wu u nyé ke, yaaga sì n-kan urufool'á mε. Nimbileni urufoo bá na sōnñi uye cye e ke, lire sí n-shwə u na. ³⁰ Yii ñge

báarapyiŋi laaga baa wuŋi wà cyínni na numpini i, kuru cyage e sùpyire maha mεε súu maa ŋkyànhigii kùru.»»

Nùmpañja karigii cwònròŋkanni

³¹ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ná u sìnampe ná u mèlèkεεbii puni i tēni ndemu i ke, u sí n-tēn u fānhe tatεenge nisinaŋke e. ³² Supyishiŋi puni sí n-pa bínni u taan, u sí pi cwònrò si ŋgwû piye e, bà yatonahaŋi maha mpàabii cwònr'a wwû sikyaabil'e mε*. ³³ U sí mpàabii yaha u kàniŋe cyεge na, si sikyaabii yaha u kàmene woge na. ³⁴ Nyε mpíi pi nyε kàniŋe cyεge na ke, saanŋi sí n-jwo pir'á “Yii a ma naha, mii Tuŋi à jwó le yii á. Yii pa jyé u Saanre e, u à tire ntemu bégel'a yaha yii mεε na fò diŋyεŋi tēsiini i ke. ³⁵ Naha kurugo ye tēni i katege mpyi mii na ke, yii à mii kan mii à lyî, byag'à mii ta ka yii i mii kan mii à bya. Mii mpyi nàmpònn̄te e, ka yii i mii sunmbage lèŋe. ³⁶ Vàanŋkuuŋi mpyi mii na, ka yii i vāanya kan mii á. Mii mpyi na yà, ka yii i sà mii kàanmucya. Mii mpyi kàsuni i, ka yii i sà fworò mii na.”

³⁷ Nyε pire shintiibii sí n-jwo “Kafoonji, ŋaha tère e wuu à mu katege wuŋi ŋya, maa mu kan mu à lyî, lire ŋyε mε mà mu byaga wuŋi ŋya, maa mu kan mu à bya ye? ³⁸ Naha tère e wuu à mu nàmpònn̄o wuŋi ŋya, maa mu sunmbage tîrige, lire ŋyε mε mà mu ŋya vāanŋkuuŋi i, maa vāanya kan mu á ye? ³⁹ Naha tère e wuu à mu yaŋgwuŋi, lire ŋyε mε mu kàsujye wuŋi ŋya, maa sà fworò mu na ye?” ⁴⁰ Saanŋi sí pi pyi “Sēenji na mii sí yi jwo yii á, yii aha ŋcyii kacεnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na, yii li cè na mii na yii à cyi pyi.”

⁴¹ Lire kàntugo mpíi pi ŋyε u kàmene cyεge na ke, u sí pire pyi “Yii à lánja, yii laaga tōn na na, yii raa s̄i nafugombaage e, kuru ŋkemu k'à bégel'a yaha Sitaanniŋi ná u mèlèkεεbii mεε na ke. ⁴² Naha kurugo ye katege mpyi mii na, yii ŋyε a mii kan mii a lyî mε, byage mpyi mii na, yii ŋyε a mii kan mii a bya mε. ⁴³ Mii mpyi nàmpònn̄te e, yii ŋyε a ŋen'a mii sunmbage lèŋe mε, vāanŋkuuŋi mpyi mii na, yii ŋyε a ŋen'a vāanya kan mii á mε. Tēni i mii mpyi na yà, ná tēni i mii mpyi kàsuni i ke, yii ŋyε a ŋen'a sà fworò mii na mε.”

⁴⁴ Nyε pire mú sí u yíbe “Kafoonji, ŋaha tère e wuu à mu katege wuŋi ná mu byaga wuŋi ná mu nàmpònn̄o wuŋi ná mu vāanŋkuu wuŋi ná mu yaŋgwuŋi ná kàsujye wuŋi ŋya, maa mpyi wuu ŋyε a mu tège mà ye?” ⁴⁵ U sí pi pyi “Sēenji na mii sí yi jwo yii á, ná yii ŋyε a cyire kacεnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na mε, yii mú ŋyε a cyi pyi mii na mε.” ⁴⁶ Nyε pire sí n-pyi yyefuge niŋkwombaage e, ŋka mpíi pi à tii ke, pire sí n-pyi sh̄iŋi niŋkwombaani i.»

26

Pi à vùnŋo pwò Yesu na, si u bò

(Marika 14.1-2; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

¹ Nyε Yesu à kwò puru jwumpe puni na, maa jwo u cyelempyiibil'á: ² «Yii à li cè na cyi sannkii ŋyε canmpyaa shuunni bilereŋkwoŋi kataanni sí nò, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, si u kwòro cige na si mbò.»

³ Nyε ka Kile sáragawwuubii ñùŋufebii ná Yahutuubii kacwònr̄ibii si sà piye bínni Kile sáragawwuubii ñùŋufembwòhe Kayifu pyεnge e, ⁴ maa bê li na si Yesu cya ŋcû ná cwòre e, si u bò. ⁵ Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ŋyε a yaa li pyi kataanni tooy'e mε, lire baare e sùpyire sí n-cánra.»

Ceenji wà à s̄inme ñùguntanga wumò wu Yesu ñùŋke na
(Marika 14.3-9)

* **25:32** Yahutuubii yyére, yatonahampii maha mpàabii ná sikyaabii nāhe s̄iŋcyan. Numpilage e, mpàabii la maha mpyi si s̄inni ntāani na, bage zinn̄iŋi sí u à táan sikyaabil'á. Nyε yatonahampii maha pi cwònr'a wwû piye e.

⁶ Yesu na mpyi Betani kànhe e tògofoonji* Simo bage e. ⁷ Mà pi yaha talyige e, ceenji wà à file u na ná longaracwol'e†, li mpyi a nî sìnmpé nùguntanga wumpe longara wumpe pà na, maa puru sìnmpé wu Yesu nùŋke na. ⁸ Nyé u cyelempyiibil'à lire nya ke, ka li i mpen pi e fo pi na ŋko: «Ŋge ŋkèegēŋi nùŋke ku nyé naha yé? ⁹ Mpe sìnmpé mpyi na sí n-jà n-péré wyéreyahaga na, si ntaha fòŋafeebii tège.»

¹⁰ Nyé mpe pi mpyi na yu ke, ka Yesu si mpa puru cè, maa pi pyi: «Naha na yii nyé na ŋge ceenji cêge yé? Kacenné u à pyi mii na. ¹¹ Fòŋafeebii nyé naha ná yii e tèrigii puni i, ŋka mii wi ke, mii si n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà de! ¹² U à mpe sìnmpé wu mii na, si mii cyeere bégele njaha fanŋke mē na. ¹³ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nò cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge ceenji'à pyi nijnjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwôro sùpyire funŋ'i mē.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Marika 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Nyé wà na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i, pi mpyi maha uru pyi Zhudasi Isikariyoti, ka uru si ŋkàre Kile sáragawwuubii nùŋufēebii yyé, ¹⁵ maa pi pyi: «Mii aha yii tège, ka yii i Yesu cù, naha yii sí n-kan mii á yé?» Ka pire si wyérefyinŋi bejjaaga ná ke kan u á. ¹⁶ Mà lwó lire tēni na, ka Zhudasi si wá na pyinŋanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni njyìŋi karigii ncwənrəŋi kani
(Marika 14.12-21; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹⁷ Nyé bwúurunji nijnjirigembaanji kataanni canŋcyiige, ka Yesu cyelempyiibii si mpa u pyi: «Taa mu la nyé wuu u sà bilereŋkwonji kataanni njyìŋi karigii cwənrə ke?» ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii shà mucyinn'á kànhe funŋke e, na cyelentuŋ'á jwo na uru tèn'á byanhara, na uru la nyé si mpa kataanni njyìŋi lyî ná u cyelempyiibil'e u yyé.» ¹⁹ Nyé ka cyelempyiibii si li pyi bà Yesu mpyi a yi jwo mē, maa kataanni njyìŋi karigii cwənrə wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyanji wà sí uru le cye e

²⁰ Nyé yàkəŋk'á pa nò ke, ka Yesu si mpa ntēen na lyî ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i. ²¹ Mà pi yaha njyìŋi na, ka u u pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin ninŋin na naha yii shwəhəl'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e ke.»

²² Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii la, Kafoonji?» «Mii la, Kafoonji?»

²³ Ka u u pi pyi: «Ŋgemu cyége ku naha ná mii woge e yalyire yaage e ke, urufoo kyaa li. ²⁴ Supyanji Jyanji ŋkwumba nyé mē, bà l'à sémé u kyaa na Kile Jwumpe Semēni i mē. Ŋka ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'á kège! Urufoo zimbaanji mpyi na sí n-pwóro u zinji na.»

²⁵ Zhudasi u mpyi na sí n-pa u le cye e ke, ka uru si u yíbe: «Cyelentuŋi, mii wi la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabilinji u à yi jwo!»

Wwoŋeegē njyìŋi
(Marika 14.22-26; Luka 22.14-20; 1 Kòrenti Shiinbii 11.23-25)

²⁶ Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúurunji lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòn kwòn a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Yii ŋge shwə a lyî, mii cyeere ti.»

²⁷ Lire kàntugo maa fùŋncwokwuuni lwó, ezezen sinmē mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á maa jwo: «Yii puni pi pà bya. ²⁸ Naha

* 26:6 Pii na sòŋŋi na tēni i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyé ke, u mpyi a cùuŋ'a kwò. † 26:7 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mēge nyé: «alibatiri».

na ye puru pu nye mii sishange, tunmbyaare nivonnte Kile à le ke, tire sishange ki, k'à wu shinnyahara kapegigii yàfanji kurugo. ²⁹ Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì erenzen sinme bya me, fo canjke mii sí nuru pu bya ná yii e mii Tunji Saanre e ke.»

³⁰ Nye ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworro bage e, maa nkàre Olivye cire nanjke nun'i.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nye a uru cè me
(Marika 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

³¹ Pi à nò wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Ninjaa numpilage yabilinji i, yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, naha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semenji i: “Mii sí mpànahañi bò, mpàkurunke puni sí n-caala‡.»»

³² Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Ŋka mii aha jê a fworro kwùnji i tènì ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ³³ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni méé ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà me!» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo mu á, ninjaa numpilage yabilinji i, nkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na mu nye a mii cè me.» ³⁵ Ka Pyeri si jwo: «Pi méé ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sí n-sì n-jwo na mii nye a mu cè me.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi taha.

Yesu à Kile jáare Zhetisemani cikóoge e
(Marika 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶ Nye ka Yesu ná u cyelempyiibii si nkàr'a sà nò cyage k'e, kuru mege na nye Zhetisemani, ka u u pi pyi: «Yii tèn naha mà jwo mii u sà Kile jáare meyyere ke.» ³⁷ Ka u ninjarenji si nkàre ná Pyeri ná Zebede jyaabii shuunniñi i. Ka yyetanhare ná funmpèenre si sii u á. ³⁸ Ka u u pi pyi: «Mii funjke naha a pen fo na nkò si mii bò. Yii tèn naha, yii i nkwôro nyii na ná mii i.»

³⁹ Ka u u nkàre yyaha yyére, maa uye wà njñke na, maa yyaha cyígile, maa Kile jáare na: «Tufoonji, kampyi mu sí jee, na shwò nke kyaage lwòhe mbyañi na. Nka ma hà na nyii wuuni pyi me, ma nyii wuuni pyi.» ⁴⁰ Lire kàntugo maa núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i njwúuni. Ka u u Pyeri jê, maa u pyi: «Yii nye a jà a nde tènì ninjinnji pyi nyii na ná mii i mà? ⁴¹ Yii tèn nyii na, yii raa Kile jáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniñi na, u àha nkò yii sòn ngà kapii na me. Nàkaana baa, sùpyañ'á bégel'a yaha kacennkii mee na, nkà u fànha'á cyére.»

⁴² Lire kàntugo ka u u núr'a yîri pi taan tozhonwogo mà sà Kile jáare na: «Mii Tunji, kampyi mii sí n-jà n-shwò nke kyaage na me, mu nyii wuuni li pyi.» ⁴³ Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à njó, pi mpyi na sí n-jà nyiiigii múgo n-yaha me.

⁴⁴ Ka Yesu si núr'a yîri pi taan mà kàre Kile tajarege e tontanrewogo, maa nuru jwumpe ninumpe kurugo. ⁴⁵ U à kwò ke, maa núr'a pa u cyelempyiibii cyage e maa pi pyi: «Yii saha na njwúuni la? Yii yîri, tèn'à nò, Supyañi Jyañi sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴⁶ Yii yîri, wuu a sì, nge u sí mii le cye e ke, uru naha a nò naha.»

Yesu njcùnji kani
(Marika 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

⁴⁷ Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nò wani, uru na nye cyelempyiibii ke ná shuunniñi wà. U mpyi a pa ná shinnyahar'e, kàshikwònnwòoyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sàragawwuubii njñufeebii ná Yahutuubii kacwònrìbii pi mpyi a pi tun. ⁴⁸ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á na: «Yii aha mii nya mii à sùpyañi ngemu

‡ 26:31 Zakari 13.7

pûr'a cû maa u shéere ke, uru wi. Yii i u cû.» ⁴⁹ Pi à nò ke, ka Zhudasi si file Yesu na, maa jwo: «Fwù pìlaga na, wuu cyelentuji» maa u pûr'a cû. ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Na cevoo, ndemu tapyige e mu à pa ke, lire pyi.» Nyε ka sùpyire sannte si file maa Yesu cû.

⁵¹ Ka Yesu cyelempyanji wà si u kàshikwònɲwòoge dir'a wwû mà taha a sàragawwuubii nùɲufembwòhe báarapyiɲi nɲɲenɲe kà kwòn a cyán. ⁵² Ka Yesu si cyelempyanji pyi: «Ma ɲwòoni le li fwuuni i, ɲaha na ye ɲgemu u ɲye na kàshige kwùun ná ɲwòoni i ke, ɲwòoni li sí n-tège urufoo bò mú. ⁵³ Taha mu na sònɲi na mii sí n-jà na Tuɲi pyi u mèlɛkɛɛ kàshicyeye ke ná shuunni tùugo naha mii á numε, pi i nte sùpyire tun mε? ⁵⁴ Nka lire ká mpyi, ɲje y'à jwo Kile Jwumpe Semɲi i ke, di yire sí n-fùɲɲò n-jwo ye?»

⁵⁵ Ka Yesu si jwo sùpyir'á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwònɲwòoyi ná kàbiiyi i mpa ɲcû, mu à jwo kakuumpyi u ɲye mii. Mii mpyi maha sùpyire kálali Kileɲaarebage e canɲa maha canɲa, yii sí ɲye a mii cû mε. ⁵⁶ Nka nde mpyiɲi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fùɲɲò.»

Nyε ka Yesu cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha.

Yesu na ɲye yukyaabii cye e

(Marika 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Mpii pi à Yesu cû ke, ka pire si ɲkàre ná u e Kile sàragawwuubii nùɲufembwòhe Kayifu yyére. Kile Saliyanji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwònribii mpyi a bínni wani. ⁵⁸ Mà pi yaha pi i ɲkèege ná Yesu i, Pyeri à tèen laage e, marii sí pi fye e fo mà sà jyè sàragawwuubii nùɲufembwòhe pyenge e, maa sà ntèen pyenge saɲcwònsigibii shwòhòl'e, si karigii sanɲkii toronɲkanni ɲya. ⁵⁹ Kile sàragawwuubii nùɲufeebii ná yukyaala kurunɲe shiinbii puni mpyi na pyinɲkanna caa si Yesu cèege ná kafinare e, si u ta mbòš. ⁶⁰ Ali mà li ta shiɲnyahara mpyi a yà jwo, ɲka pi ɲye a ɲùɲò sèe wogo ta ɲkemu ku sí mpa ná l'e u bò mε. Ka shiin shuunni si ɲkwò a pa jwo: ⁶¹ «ɲge nàɲ'à jwo na uru sí n-jà Kileɲaarebage ɲya, si núru ku faanra canmpyaa taanre funɲ'i.»

⁶² Ka sàragawwuubii nùɲufembwòhe si yîri maa Yesu pyi: «Mpe jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ɲaha mu u à cè p'e ye?» ⁶³ Ka Yesu si fyâha. Ka sàragawwuubii nùɲufembwòhe si u pyi: «Kile ɲyii wuɲi mεge na, kâa wuu á, maa yi jwo wuu á kampyi mu u ɲye Kile Niɲcwònɲɲi, maa mpyi Kile Jyanji?»

⁶⁴ Ka Yesu si u pyi: «Nje mu à jwo ke, yire yi. Nka mii sí yi jwo yii á, mà lwó numε na, yii sí Supyanji Jyanji nintεɲɲi ɲya Kile Siɲi Punifoo kàɲɲe cyεge na. Yii mú sí u nimpanji ɲya ɲahaɲyi i mà yîri nɲyiɲi na.»

⁶⁵ Yesu à puru jwo ke, ka sàragawwuubii nùɲufembwòhe lùyiri wuɲi si u yabiliɲi vâanntinɲe cwòn*, maa jwo: «U à Kile mεge kèege, wuu saha ɲye a tíge wà ɲwòjwumò kurugo mε. Yii à u Kile mèkεεge jwumpe lógo. ⁶⁶ Naha yii ɲye na sònɲi ye?» Ka pi i u pyi: «U à yaa u bò.» ⁶⁷ Lire kàntugo ka pi i ntilwòhe wà u yyahe e, maa kanɲkuruyo cyán u e, ka pìi si kantawahii bwòn u e, ⁶⁸ maa jwo: «Kile Niɲcwònɲɲi, mu ɲye a jwo na mu na ɲye Kile tùnntunɲi mà? Nge u à mu bwòn ke, uru mεge yyere wuu á!»

Pyeri à jwo na uru ɲye a Yesu cè mε

(Marika 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

§ 26:59 Mà tàanna ná Yahutuubii saliyani i, li mpyi a ɲwò mà kyaa cwònrò numpilage e mε. Mà bàra lire na, kani li mpyi na sí n-jà n-pa ná kwù i ke, lire mpyi maha yaha canmpyaa shuunni si ntòro. Tèni i pi à Yesu yibe ke, pi ɲye a tòro cyire kurigil'e mε. * 26:65 Yahutuubil'á, sùpya ká jwumò jwo Kile na, mpemu ɲye a yaa pu jwo u na mε, mpii pi a puru jwumpe lógo ke, pire maha yîri maa pi vâanɲyi cwòn.

⁶⁹ Pyeri nintɛɛnɛnɛnɛ mpyi pyɛnge e ntàani na, ka báarapyicwɔnɛnɛ wà si file u na maa jwo: «Mu mú mpyi ná Galile kùluni shinɛnɛ Yesu e!» ⁷⁰ Ka Pyeri si yi kyáala sùpyire puni nyii na, na: «Mii nàha à mu jwumpe yyaha cè mɛ.»

⁷¹ Lire kàntugo ka Pyeri si yîr'a kàre pyɛnge tajyijwɔge yyére. Ka báarapyicwɔnɛnɛ wabɛɛ si u nya, mpìi pi mpyi wani ke, maa jwo pir'á: «Ŋge nàni mpyi ná Nazarɛti kànhe shinɛnɛ Yesu e.» ⁷² Ka Pyeri si núr'a yi kyáala na: «Mii à kâa na mii nyɛ a ŋge nàni cè mɛ!»

⁷³ Tère nimbiler'à tòro ke, mpìi pi mpyi wani ke, ka pire si file Pyeri na, maa jwo: «Nàkaana baa, mu na nyɛ pi wà, mu njini lwɔŋkanni naha a li cyê.» ⁷⁴ Nyɛ ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à ŋge nàni cè, Kile kà na yaha mɛ!» Ka ŋkùpoonɛnɛ si ntíl'a mɛɛ sú.

⁷⁵ Ka Pyeri funɛke si ncwo Yesu jwumpe nijjwumpe na na: «Ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na mu nyɛ a mii cè mɛ.»

Nyɛ ka Pyeri si fworɔ pyɛnge e maa sà mɛɛ sú sèè sèl'e.

27

Pi à kàre ná Yesu i fànhafoonɛnɛ Pilati yyére

(Marika 15.1; Luka 23.1-2; Yuhana 18.28-32)

¹ Nyèsɔɔge na, Kile sáragawwuubii jùŋufɛebii puni ná Yahutuubii kacwɔnribil'à sà piye nya, maa jwo a bê Yesu mbòni na, ² maa u pwɔ maa ŋkàre ná u e fànhafoonɛnɛ Pilati yyére*.

Zhudasi kwùni kani

(Kapyiŋkii 1.18-19)

³ Zhudasi u nyɛ Yesu lefoonɛnɛ pi cye e ke, u à pa li nya na pi à jwo na pi sí Yesu bò ke, ka li i mpɛn u e, ka u u wyérefyinnɛnɛ benjaaga ná kɛni nùruŋɔ Kile sáragawwuubii jùŋufɛebii ná Yahutuubii kacwɔnribii na, ⁴ maa jwo: «Mii à kapii pyi, mii à sùpya kan kwùŋ'á, ŋgemu u nyɛ u nyɛ a kapii pyi mɛ.»

Ka pi i u jwɔ shwɔ: «Wuu jaha nyɛ pur'e mɛ, mu wuyo yi nyɛ yire.» ⁵ Ka Zhudasi si wyérefyinnɛnɛ wà Kilejaarebage e, maa yîri pi taan mà sà uye pwɔ a bò. ⁶ Ka Kile sáragawwuubii jùŋufɛebii sí uru wyérefyinnɛnɛ kuu maa jwo: «Mà tàanna ná wuu Saliyanɛ i, wuu nyɛ a yaa wuu u le Kilejaarebage wyérenɛnɛ yalenke e mɛ, jaha na ye supyibowyerɛ wi.» ⁷ Ka pi i jwo a bê li na si sà coge faanrafoonɛnɛ wà kɛrege shwɔ ná uru wyérenɛnɛ i, si mpyi nàmpwuunbii fanɛya.

⁸ Lire na, pi à kuru kɛrege mɛge le: «Sishange Kɛrege» mà pa nɔ ná nijjal'e.

⁹ Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile túnntunɛnɛ Zheremi mpyi a jwo ke, pur'à fùŋɔ. U mpyi a jwo: «Pi à wyérefyinnɛnɛ tɔnmpyara benjaaga ná kɛ lwɔ. Izirayeli shiinbil'à uru tòrɔ mà yaha supyibowyerɛ, ¹⁰ maa sà coge faanrafoonɛnɛ kɛrege shwɔ ná ur'e, bà Kafoonɛnɛ Kile à yi jwo mii á mɛ†.»

Pilati à Yesu yíbe

(Marika 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuhana 18.33-38)

¹¹ Ka pi i Yesu yyéɛnɛnɛ fànhafoonɛnɛ Pilati yyaha na, ka u u yíbe na: «Yahutuubii saanɛnɛ u nyɛ mu la?» Ka Yesu si jwo: «Mu aha jwo amuni yo.» ¹² Ka Kile sáragawwuubii jùŋufɛebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si ntíge Yesu na kariii nijyahagil'e, ŋka u nyɛ a yafyin jwo mɛ. ¹³ Ka Pilati si jwo: «Ncyii karigii pi na yu na ntare mu na ke, mu nyɛ na cyi nùru mà?» ¹⁴ Yesu nyɛ a sàa yafyin jwo u á mɛ, ka lire si fànhafoonɛnɛ kakyanhala sèl'e.

Yesu kataanmp'à cwɔnr'a yaha u mbòni na

(Marika 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

* **27:2** Fànhafoonɛnɛ Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyini wà bò. † **27:10** Zakari 11.12,13; Zheremi 19.1-13; 32.6-9

¹⁵ Nyε li mpyi kalyee fànhafoon'á, bilerenkwonji kataanni n'a mpyi a nɔ, sùpyire ká kàsujyinjì ngemu jáare u á ke, u maha uru yaha u à fworo. ¹⁶ Lire tɛni i, wà mpyi kàsunjì i, sùpyire puni mpyi a u cè. U mεge mpyi Barabasi. ¹⁷⁻¹⁸ Pilati mpyi a cè na yjncyεge kurugo, Kile sáragawwuubii jùnjufeebil'à Yesu Kirisita le uru cye e. Lire e sùpyir'à bínni ke, ka Pilati si pi pyi: «Jofoo yii la nyε mii i yige yε? Barabasi laa, Yesu pi maha mpyi Kirisita ke?»

¹⁹ Nyε mà Pilati yaha yukyaalabage e, ka u cwonji si túnnturo yaha a shà u á, na nge nàni u nyε jçèεge cyaga baa ke, na u àha nkwd̄ u jwɔge le u kyal'e mε, jaha na yε kariii ninyahagil'à uru kànha nɔge e pilaga u kyaa na.

²⁰ Nyε ka Kile sáragawwuubii jùnjufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sùpyire fɔɔnɲ'a ta na ti Barabasi jáare, ti i Yesu yaha pi bò. ²¹ Ka fànhafoonji si núr'a pi yíbe: «Mpii shiinbii shuunninjì i, jofoo yii la nyε mii i yige yε?» Ka pi i jwo: «Barabasi!» ²² Ka Pilati si pi yíbe: «Yesu pi maha mpyi Kirisita ke, jaha mii sí n-pyi uru na yε?» Ka pi puni si jwo: «U kwòro cige na!» ²³ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yε?» Ka pi i wá na nkwd̄uuli fànha na: «U kwòro kworokworocige na!»

²⁴ Pilati à li nya na uru jwumpe fành'à cyére, túnmpε sí i nyahage na ma ke, ka u u lwɔhɔ lwɔ a u cyeyi jyé sùpyire nyii na, maa jwo: «Mii à na cyeyi jyé a yige nge nàni kani i. Yii á li nyε numε.» ²⁵ Ka sùpyire puni si u jwɔ shwɔ: «U kwùnjì nùmpañke tugure ti pyi wuu ná wuu pyiibii woro.»

²⁶ Lire tɛni i ka Pilati si Barabasi yige mà tàanna ná sùpyire nyii wuuni i, maa pi pyi pi à Yesu bwòn ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà nkwd̄o kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à cyàha Yesu na

(Marika 15.16-20; Yuhana 19.2-3)

²⁷ Nyε ka Pilati sòrolashiibii pii si nkàre ná Yesu i pi tatεenge e, maa sòrolashiibii piiberii yyér'a pa u kwùulo, ²⁸ maa u vàanɲyi wwù u na, maa vàanntinmbwɔhɔ ninyεga le u na, ²⁹ maa nguro cín mà pyi saanra jùntonɔ mà tò u na, maa kàbii le u kàniɲε cyεge e, marii nɲkure sínni u taan, marii u fwóhɔre marii nko: «Yahutuubii Saanɲi, wuu à mu shéere!» ³⁰ Marii ntilwɔhe wàa u na, maa kàbiini shwɔ u na mà taha na u bwùun jùnjke e. ³¹ Pi à u fwóhɔr'a kwò ke, maa vàanntinmbwɔhe ninyεge wwù u na, maa u yabilinjì vàanɲyi le u na, maa nkàre ná u e si sà nkwd̄o kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na

(Marika 15.21-32; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

³² Nyε mà sòrolashiibii yaha pi i nkèεge ná Yesu i tabonke e, pi à círi ná Sireni kànhe shinji w'e, u mεge mpyi Simɔ. Nyε ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ³³ Nyε pi à sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru cyage mεge pyi: «Nunkwɔge Cyage» ³⁴ maa yasorogo le sinm'e mà kan Yesu á, u bya bà u sεεge si mpyi si jíne mε. U à ku néen'a wíi ke, u nyε a jɛn'a ku bya mε.

³⁵ Sòrolashiibil'à u kwòr'a kwò ke, maa nkyaanlwooni tég'a u vàanɲyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhannjì cè mε. ³⁶ Lire kàntugo maa ntèen wani na u kàanmucaa.

³⁷ Nyε ka wà si u mbònjì jùnjke sém'a taha kworokworocige na u jùnjke ninyinjì na. Y'à séme: «NGE U NYE YESU, YAHUTUUBII SAANNI.»

³⁸ Nyε pi mpyi a nànkali shuunni kwòro kworokworociye na Yesu taan. Wà mpyi u kàniɲke na, u sannjì sí nyε u kàmɛni na. ³⁹ Sùpyire nintorore mpyi maha u fwóhɔre, marii jùnyì kwòre, ⁴⁰ marii nko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kilejaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u nyε amε la? Mu yabilinjì u maye shwɔ. Kampyi Kile Jyanjì u nyε mu, tíge kworokworocige na may'á!»

⁴¹ Nye ka Kile sáragawwuubii nùñufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii ná Yahutuubii kacwənríibii mú si wá na u fare marii ŋko: ⁴² «U à pìi shwə, maa mpyi u nye a jà a uye shwə mε. Kampyi uru u nye Izirayeli saanji, u tige cige na numε, lire ká mpyi, wuu sí n-dá u na. ⁴³ U à u cyεge taha Kile na, maa jwo na uru nye Kile Jyanji. Kampyi u kyal'à táan Kile á, Kile à yaa u u shwə numε.» ⁴⁴ Nàñkaabii pi mpyi a kwòro u taan ke, ka pire mú si wá na u fare amuni.

Yesu kwùñji

(Marika 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

⁴⁵ Nye canñke mpyi a nɔ nùñɔ niñi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìnì cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkonke na. ⁴⁶ Lire tènì i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eli, Eli, lama sabakatani†?» Lire ñwəhe ku nye: «Mii Kilenji, mii Kilenji, jaha na mu à kàntugo wà mii á yε§?» ⁴⁷ Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunji Eli yiri, na u pa uru tégε.»

⁴⁸ Lire tènenuuni i, ka pi wà si fê a sà sícogo fyinmε lùtanhage k'e, maa ku nórɔ kàbii na, mà yaha Yesu ñwəge taan, u u ku ta a shwənrɔ. ⁴⁹ Ka pi sanmpii si jwo: «Wuu a u wíi kampyi Eli sí n-pa u shwə.»

⁵⁰ Ka Yesu si núr'a jwo fànha na, maa u múnaani kan Kile á. ⁵¹ Lire tènì i, ka Kileñaarebage táataa vāanñke si ntíl'a cwəñ niñke e, mà lwó nìnyinji na fo ñwəh'i. Ka ññke si ñcyéenne, ka kafaabwoyi si jya. ⁵² Ka fanñyi si múgo. Kile wuubii pi mpyi a kwú ke, ka pire pìi nìnyahara si ñè, ⁵³ maa fworò fanñyi i. (Nye Yesu à pa ñè ke, ka pi i jyè Zheruzalému kànhe e mà piye cyèe shinnyahara na.) ⁵⁴ Nye Ɔromu sòrolashiibii yyaha yyére shinñi ná mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ná u e ke, tènì i pir'à ññke nya k'à cyéenne, karigii cyi à pyi ke, maa cyire nya ke, ka pi i fyá sèe sèl'e, maa jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàñi mpyi Kile Jyanji.»

⁵⁵ Cyee nìnyahamii mpyi a yyére tatənge e marii wíi. Pire cyeebii mpyi a taha Yesu fye e mà yíri Galile kùluni i, marii u tère. ⁵⁶ Mariyama u mpyi na yíri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama u nye Yakuba ná Yusufu nuñi ke, ná Zebede jyaabii nuñi mpyi pi e.

Yesu ntòñi kani

(Marika 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

⁵⁷ Yàkonk'à nɔ ke, ka nàfuufoonji wà si mpa, u mεge mpyi Yusufu, Arimati kànhe shin u mpyi u wi. U mú na mpyi Yesu cyelempya. ⁵⁸ Ka u u nɔ Pilati na, maa sà Yesu buwuñi jáare u á. Ka Pilati si pi pyi pi u kan u á. ⁵⁹ Ka Yusufu si Yesu buwuñi lwó a sà mpwə vāanntofonñi w'e, ⁶⁰ maa u le fanñke e, kuru mpyi a tugo kafaaga ññ'i, u mpyi a ku kwòn a yaha uye mεε na, bu mpyi na sàha ŋkwò a tò k'e mà nya mε. Ka u u kafaabwəhɔ kùuñkul'a pa ntò fanñke ñwəge na, maa ñkàre. ⁶¹ Nye Magidala Mariyama ná Mariyamanji sanñi mpyi a tèn'n'a yyaha kan fanñk'á.

Fanñke kàanmuñcyanji

⁶² Kuru canña nùmpañña mpyi canñonke, ka Kile sáragawwuubii nùñufeebii ná Farizheenbii si ñkàre sijn cyan Pilati yyére ⁶³ maa jwo: «Nùñufoonji, l'à tige wuu funñ'i na ŋge kafiniviniñi, mà u yaha ñyii na, u mpyi maha jwo uru ká ñkwú, canmpyaa taanre uru sí ñè. ⁶⁴ Kuru cyage e, mu à yaa mu u pìi yaha pi a fanñke kàanmucaa fo canñyi taanrenji ká mpa fùññɔ. Lire ká mpyi li nye a

† **27:46** Yesu na ñkwúuli Aramēni shēnre e. Tire shēnre e, Eli ñwəhe ku nye: «Mii Kilenji». Mpii pi nye pi nye na tire shēnre nuru mε, pire mpyi na sōñji na Kile túnntunji Eli Yesu nye na yiri. Yahutuubii pìi na sōñji na ná Eli nye a kwú mε, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwə (2 Saanbii 2.1-12).

§ **27:46** Zaburu 22.2

pyi mε, u cyelempyiibii sí n-jà n-pa u bunji yû, si jwo na u à nè a fworò kwùni i. Tire kafinare kântuge sí n-waha si ntòro niŋcyiire na.»

⁶⁵ Ka Pilati si pi jwə shwə: «Kàanmucyafeebii na nyε wani, yii a sì, yii i sà pi pyi, pi a ku kàanmucaa pyiŋkanni l'á táan yii á ke.» ⁶⁶ Ka pi i ŋkàr'a sà fannke yal'a tò, maa fyè bwòn kafaage na, maa kàanmucyafeebii tìŋe wani.

28

Yesu à nè a fworò kwùni i

(Marika 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

¹ Nyε canŋəŋk'à tòro ke, cibilaage canŋcyiige* nyèsəəge na, Magidala Mariyama ná Mariyamaŋi sann'á pa mpa fannke wíi. ² Ka nìŋke si mpâl'a cyêenne sèe sèl'e. Kafoonji Kile mèlekəŋi wà mpyi a yîri nìnyini na, maa ntíg'a pa kafaabwəhe kùŋkul'a láha a yaha ŋkere na, maa ntèen ku na. ³ U mpyi na jî kileŋini bèenmpe fiige, u vaaŋnyi mú s'à fíniŋe weewee. ⁴ Ka saŋcwənsigibii si fyá na ŋcyèenni, fo mà sà ŋcírige.

⁵ Ka mèlekəŋi si jwo cyeebil'á: «Yii àha raa fyáge mε. Yesu pi à kwòro cige na ke, mii à li cè na uru yii na ŋcaa. ⁶ U nyε naha mε, u à nè bà u mpyi a yi jwo mε! Yii u buwuŋi tasinnage wíi! ⁷ Numε, yii a sì fwəfwə, yii i sà yi jwo u cyelempyiibil'á na “U à nè a fworò kwùni i. U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u ŋya wani.” Yire yi mpyi mii á, mii u jwo yii á.»

⁸ Ka pi fyagara wuubii ná funntanga wuubii si fê a yîri fannke na, na fî na ŋkèege fwəfwə si sà yi jwo Yesu cyelempyiibil'á. ⁹ Ka Yesu si mpâl'a pi nìŋə bē mà pi yaha kuni na, maa pi shéere. Ka pi i file u na, maa niŋkure sín, maa u cù tooyi na, maa u pèe. ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «Yii àha raa fyáge mε. Yii a sì, yii sà mii cìnmpyiibii pyi na pi a sì Galile kùluni i. Wani pi sí sà mii ŋya.»

Sòrolashiibii ná sáragawwuubii kafinare kani

¹¹ Mà cyeebii yaha kuni na, sòrolashiibii pi mpyi na fannke kàanmucaa ke, ka pire pii si jyè kànhe e, mà sà yi puni yyaha jwo Kile sáragawwuubii nìŋufeebil'á. ¹² Ka sáragawwuubii nìŋufeebii si wwò ná Yahutuubii kacwənribil'e, maa jwo a bē li na, maa wyérenyahaga kan sòrolashiibil'á, ¹³ maa jwo: «Yii a yi yu yii a ntùuli na u cyelempyiibil'á pa numpilage e, mà pa u buwuŋi yû, mà yii yaha ŋəəmpe na. ¹⁴ Fànhafoonji ká yire lógo, wuu sí n-jà yi cwənrə ná u e, bà yii si mpyi si shwə kyaage na mε.» ¹⁵ Ka pi i wyérenji lwó, maa li pyi bà pi à yi jwo pi á mε. Ka puru jwumpe si ŋcaala Yahutuubii shwəhəl'e fo mà pa nə niŋjaa na.

Yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyi

(Marika 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuhana 20.19-23; Kapyiŋkii 1.6-8)

¹⁶ Ka cyelempyiibii ke ná niŋkinji si ŋkàre Galile kùluni i. Yesu mpyi a nàŋke ŋkemu kyaa jwo pi á ke, ka pi i sà dùgo kuru na, mà u ta wani. ¹⁷ Pi à sà u ŋya ke, maa u pèe, ŋka pi pìi funyə mpyi na pi kyáali. ¹⁸ Ka Yesu si file pi na, maa pi pyi: «Nìnyini ná nìŋke síŋi pun'á kan mii á. ¹⁹ Lire e yii a sì yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyi, yii s'a pi batizeli Tufoonji ná Jyafoonji ná Kile Munaani mεge na, ²⁰ yii raa pi taanni karigii puni mii à jwo a waha yii á ke, cyire na. Mii na nyε ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà nə diŋyeni tèekwooni na.»

* **28:1** Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku nyε káŋi.

Marika Jwumpe Nintanmpe Jwunkanni **Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋ** **jwumpe e ke**

Marika na mpyi Yesu cyelempyaŋi Pyeri wwoŋεε. Kakyanhala karigii Yesu mpyi a pyi maa kàlaŋi ŋgemu kaan ke, mà bàra lire na, pyiŋkanni na pi à u kwòr'a bò cige na ná pyiŋkanni na Kile à u jè a yige kwùŋi i ke, Marika à cyire karigii puni lógo Pyeri jwò na. Cyi lógoŋkwooni kàntugo u à cyi sém'a kan dánafeebil'á, pire mpyi yyefuge e.

Tèni i Yesu à jwo u yabiliŋi kyaa na ke, u à li cyêe na uru u jye Supyaŋi Jyaŋi. Lir'à li cyêe na ur'á Kile à síŋi puni kan. Puru funŋke e, sùpyire sàraŋi síŋi ná kapegigii yàfaŋi síŋ'a kan ur'á. Cyire pun'à li cyêe na sùpyaŋi u à fwooro Kile e ke, Yesu wi. Marika à li cyêe na Kile Jyaŋi u jye Yesu. U na jye Kile, maa mpyi sùpya.

Ná Yesu à kwòro kworokworocige na wuu kurugo, mpíi pi maha ntaha u fye e ke, pi à yaa pi kyaala mú u kurugo. Dánafeebil'á Marika à jwumpe jwo ke, wuu ná pire, wuu pun'à yaa wuu bégel'a yaha kyaage mεε na Yesu kurugo. Yesu à jwo: «ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi jyii karigii na, u u ntèn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méε ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Naha na ye ŋgemu la ká mpyi si u niŋjaanŋi yaa jwò ke, urufoo sì nùmpañja ta mε, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niŋjaan'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta.» (8.34-35).

*Yuhana Batizeliŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Luka 3.1-18; Yuhana 1.19-28)*

¹ Jwumpe Nintanmpe pu jye na Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa yu ke, puru jwòkwòŋre ti jye nte. ² Kile à fyànha a jwo u tùnntunŋi Ezayi sémeŋi i:

«Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun mu yyaha na,

u sà kuni yaa mu mεε ná* ,

³ sùpya me jwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na

“Yii kuni yaa Kafoonŋi mεε na,

yii kumpyere nintiire yaa u á†.”»

⁴ Lire pyiŋkanni na, Yuhana Batizeliŋi à kàre síwage e mà sà uye cyêe, marii sùpyire batizeli, marii yi yu pi á na: «Yii yii toroŋkanni kèŋŋε, yii i batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mε.» ⁵ Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii niŋyahamii mpyi na sì u yyéere, maa ntèn li taan na pire kapyiŋkii jye a tíi mε, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudεn baŋi lwòhe e. ⁶ Jye Yuhana vāanntinŋke mpyi a yaa ná jwòhōŋi shire e, u mpyi maha uye pwu ná seepwage e, maa uye jwò caa ná kampεŋŋi ná tuwyiyi sεere e. ⁷ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «ŋge u na ma mii kàntugo ke, uru tyyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà naye tírige si nta mpyi u tanhaŋi mεere sàhafoo, mii jùŋk'a cyéere lire mpyiŋi i. ⁸ Mii wi ke, mii à yii batize lwòhe e, ŋka uru wi ke, uru sí yii batize ná Kile Munaani i.»

*Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Luka 3.21-22)*

⁹ Cyire canmpyaagil'e, Yesu à yíri Nazarεti kànhe e Galile kùluni i mà kàre Yuhana yyéere. Ka Yuhana si u batize Zhurudεn baŋi lwòhe e. ¹⁰ Yesu

* 1:2 Malaki 3.1 † 1:3 Ezayi 40.3

nivworonji lwòhe e, ka u u nìnyinji nya u u múru, ka Kile Munaani si ntíg'a tèn u na mpánmpòrògò fiige. ¹¹ Ka mejwuu si fworò nìnyinji i na: «Mii Jyanji u nyè mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiin'kil'à táan mii á mú.»

Sitaanninji na ncaa si Yesu sòn u kapii pyi

(Macwo 4.1-11; Luka 4.1-13)

¹² Lire kàntugo ka Kile Munaani si nkàre ná Yesu e síwage e. ¹³ U à canmpyaa beeshuunni pyi wani sige yaare shwòhòl'e. Cyire canmpyaagii funnke e, ka Sitaanninji si file u na, maa ncaa si u sòn ngà kapii na. Kile mèlèkεεbii mpyi ná u e, marii u tère.

Yesu à fyacumii sicyεere yyer'a pyi u cyelempyii

(Macwo 4.12-25; Luka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Nyè Yuhana Batizelipinji lenkwooni kàntugo na kàsuni i, ka Yesu si nkàre Galile kùluni i, marii Kile Jwumpe Nintanmpe yu, na ntùuli. ¹⁵ U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Tèn'à nò, Kile Saanre tèn'à byanhara. Yii yii toronkanni kèεnne, yii dá Jwumpe Nintanmpe na.»

¹⁶ Cannka Yesu nijaranji Galile banji nwòge na, u à fyácyaa shuunni nya, Simò ná u sìneεnji Andire, pi mpyi na cwòò wàa banji i. ¹⁷ Ka u u yi jwo pi á: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mε, mii sí yii taanna yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» ¹⁸ Ka pi i ntíl'a pi cwòòbii yaha, maa ntaha Yesu fye e. ¹⁹ Nyè pi à ta naha vili yyaha na sahanji ke, ka Yesu si núr'a sìneε shuunni nya, pire pi mpyi Zebede jyaabii, Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tunji Zebede mpyi a tèn pi bakwòoge funnke e, na pi cwòòbii takegeyi yaa. ²⁰ Ka Yesu si ntíl'a pi yyere, ka pi i pi tunji Zebede ná u báarapyiibii yaha wani bakwòoge e, maa ntaha u fye e.

Yesu à jínani wà kòr'a yige nàni w'e

(Luka 4.31-37)

²¹ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nkàre Kapereεnamu kànhe e. Canneεnke, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e, na sùpyire kàlali. ²² Mpii pi mpyi wani na nùru u nwò na ke, u kàlanji pyin'kanni mpyi a pire kàkyanhala, naha na ye u nyè a mpyi na pi kàlali Kile Saliyanji cyelentiibii fiige mε, nka ná Kile sífente e u mpyi na pi kàlali.

²³ Lire tènì i, jínacyanji wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: ²⁴ «Nazareti kànhe shinji Yesu, naha shi ku nyè wuu ná mu shwòhòl'e ye? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, nge u à fworò Kile e ke, uru u nyè mu!» ²⁵ Ka Yesu si fànha cyán jínani na: «Ma nwòge tò! Maa fworò nge nàni i!»

²⁶ Ka jínani si nàni cúnne cúnne, maa nkawúulo fànha na, maa fworò u e. ²⁷ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Naha ku nkire ye? Kàlavonno nge nàni'à kan ná Kile fànhe e, u maha fànhe cyáan jínabii mú na pi i nùru u nwò na!» ²⁸ Ka Yesu mege si fworò Galile kùluni puni i.

Yesu à yamii nijyahamii cùunne

(Macwo 8.14-17; Luka 4.38-41)

²⁹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, maa nkàre ná Yakuba ná Yuhana e, Simò ná Andire yyere. ³⁰ Pi à sà Simò nafen'cwoji ta u à sínni cifwuro cye e, ka pi i u kyaa jwo Yesu á. ³¹ Ka Yesu si file u na tasinnage e, maa u cù cyεge na a yîrige. Ka cifwure si nkawò, ka u u yîri na sore pi á.

³² Yàkonke, canna nyiin'à cwo ke, ka pi i nkàre ná yampii puni ná jínacyaanbil'e Yesu yyere. ³³ Kànhe shinnyahara mpyi a bínni bage nwòge na. ³⁴ Ka u u yampe shini nijyahamafee cùunne, maa jínacyaanbii nijyahamii jínahii kòr'a yige pi e, maa jwumpe kwòn jínabii na, naha na ye pi mpyi a u cè Kile wunji wà.

*Yesu kapani
(Luka 4.42-44)*

³⁵ Kuru canŋa nùmpaŋŋa nyèsòoge na, ka Yesu si yîr'a fworò, maa ñkàre sige funŋke e si sà Kile jáare. ³⁶ Simò ná u shèrɛfeebil'à yîr'a fô u e ke, maa ñkàr'a sà a u caa. ³⁷ Pi à u nya ke, maa u pyi: «Sùpyire puni wá na mu caa.» ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Wuu a si wuu taan kànyi na. Mii à yaa mii i Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, naha na ye mii kapani li.» ³⁹ Lire e ka u u wá na jaare Galile kùluni puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu Kile Jwumpe kàlambayi i, maa jínabii kòre na yige pifeebil'e.

*Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Luka 5.12-16)*

⁴⁰ Ka tògofooni wà si file Yesu na, maa niŋkure sín u fere e, maa u jáare fànha na, maa jwo: «Mu aha ñɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na, si mii fíniŋɛ.» ⁴¹ Nàŋi jùñaar'à Yesu ta ke, ka u u u cyɛge sàhha maa bwòn u na, maa jwo: «Mii à ñɛɛ, tòge ku láha ma na!» ⁴² Ka tòge si ntíl'a láha u na, ka u u ñcùuŋɔ. ⁴³ Ka Yesu si u cyɛ yaha, maa li jwo a waha u á: ⁴⁴ «Cù ma ñwòge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ñka ta sì, maa sà maye cyêe sàragawwunji na u u ma kàanmucya, sàrage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii ñcùuŋɔŋi kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuŋɔ†.» ⁴⁵ Ñka nàŋi nyɛ a jà a cù u ñwòge na mɛ. U à kàr'a sà a yi yu cyeyi puni i, ka li i mpyi Yesu saha sì n-jà n-tíi n-jyè kànha na mɛ. U mpyi sige funŋke e, ñka lire ná li wuuni mú i, sùpyire mpyi na yîri cyeyi puni i, na u taa wani.

2

*Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Luka 5.17-26)*

¹ Canmpyal'à tòro ke, ka Yesu si nùr'a kàre Kapɛɛnamu kànhe e. Ka sùpyire si lógo na u nyɛ wani bage k'e, ² maa mpa bínni mà bage ñí. Tatɛngɛ sàha mpyi mɛ, bage ñwòge mpyi a ñí. Ka Yesu si wá na Kile jwumpe yu pi á. ³ Lire na u nyɛ, ka pi i mpa ná yaŋi w'e, u mpyi a mùruŋɔ. Nàmbaa sicyɛɛere mpyi a u tugo. ⁴ Ñka sùpyire nyahaŋi kurugo, pi nyɛ a jà a nò ná u e Yesu na mɛ. Ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa yaŋi ná u yasinninŋke le a tírige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwòhòl'e. ⁵ Yesu à li nya na mpíi nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, mu kapegigil'à yàfa mu na.»

⁶ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi a tɛɛn wani kuru cyage e ke, ka pire si wá na yu piye funŋ'i: ⁷ «Naha na ñge nàŋi nyɛ na mpe jwumpe shiŋi yu ye? U na Kile mɛge kɛɛge. Fo Kile kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegii yàfa u na mɛ!» ⁸ Ka Yesu si ntíl'a pi funŋɔ sònŋɔre cè, maa yi jwo pi á: «Naha na yii nyɛ ná nte sònŋɔre shiŋi i ye? ⁹ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a ma yasinninŋke lwó ma a jaare” yii nyii na cyire kapyaaagii mú shuunni i ndire jwumɔ p'à táan ye? ¹⁰ Ñka yii pi li cè na li síŋi na nyɛ Supyaŋi Jyaŋi na, naha ñinŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» ¹¹ Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Ta nùru na ñwò na, yîri ma a ma yasinninŋke lwó, ma a sì pyɛngɛ.» ¹² Ka nàŋi si ntíl'a yîri, maa u yasinninŋke lwó mà fworò sùpyire puni nyii na, ka li i pi puni kàkyaanhala, ka pi i Kile pèe sèl'e, maa jwo: «Wuu sàha nde fiige nya mɛ!»

*Yesu à lyi ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Luka 5.27-32)*

† **1:44** Tògofooni ká ñcùuŋɔ, sàragawwunji mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ñcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

¹³ Yesu à núr'a kàre Galile baŋi ɲwɔge na. Ka shinɲyahara si wá na ma u yyére, ka u u wá na pi kálali. ¹⁴ U nintonon'á Alife jyanɲi Levi ɲya u à tèn múnalwɔore tashwɔge e. Ka u u yi jwo u á: «Yír'a taha na fye e». Ka Levi si yír'a taha u fye e. ¹⁵ Canɲka Levi à Yesu ná u cyelempyiibii yyere pi sà lyí. Múnalwɔore shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piiberii mpyi a ɲyaha Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'e, ka Levi si pi niɲyahamii yyere pi sà lyí mú. ¹⁶ Kile Saliyanɲi cyelentiibii pi mpyi Farizhɛɛnbii tonkuni i ke, pire pil'á lire ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Naha na yii cyelentuɲi na lyí ná múnalwɔore shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piiberil'e ye?» ¹⁷ Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuɲɔ ke, wempyiɲi kyaa ɲye pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani ɲye. Mpii pi ɲye na piye sònnɲi na pir'á tí ke, mii ɲye a pa ɲɲke na pire tayererege e mɛ. Nka mpii pi à li cè na pire ɲye a tí mɛ, pire tayererege e mii à pa.»

*Jwumpe Nintanmpe fành'á ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Luka 5.33-39)*

¹⁸ Nye Yuhana Batizelipyiɲi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii mpyi maha súnɲi leni, ka sùpyire tà si mpa Yesu pyi: «Naha na Yuhana Batizelipyiɲi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii wuubii maha súnɲi leni, mu cyelempyiibii sí ɲye na u leni mà ye?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Cipooɲi ká mpyi ná cikwɔnbil'e, pi sí n-jà n-pyi lyimbaa lire tɛni i la? Mà pi ná uru yaha siɲcyan pi sí n-sii n-jà n-kwôro lyimbaa mɛ. ²⁰ Nka tɛni là na ma, cipooɲi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tɛni i pi sí n-ta raa súnɲi leni.»

²¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà ɲye na vâanvɔnɲɔ tɛge na vâanɲyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vâanvɔnɲke maha vâanɲyɛge kɛge, tacwɔng'a sí nâara a pɛe. ²² Wà mú sí ɲye na sinmpurugo leni seeye boolyegil'e* mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a sí ɲkɛge. Sinmpurug'á yaa k'a leni seeyi boofɔnɲkil'e!»

*Nje Yesu à jwo canɲɲke kyaa na ke
(Macwo 12.1-8; Luka 6.1-5)*

²³ Nye canɲka Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canɲke na mpyi canɲɲɔ. Ka u cyelempyiibii si cye le sùmanɲi i na ɲkwùun na mínage na ɲkùru†. ²⁴ Farizhɛɛnbii pil'á lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, ɲaha na mu cyelempyiibii na canɲɲke kafuunɲkii pyi ye‡?» ²⁵ Ka u u pi pyi: «Nde saanɲi Dawuda à pyi ke, yii ɲye a lire kâla mà? Canɲka mà u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii katege wuubii yaha, ²⁶ u à jyè Kile bage e, lire tɛni i Abyatari u mpyi Kile sáragawwuubii ɲɲufembwɔhe, maa sárage bwúuruɲi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruɲi kyà.»

²⁷ Lire kântugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Canɲɲk'á yaa sùpyire mɛɛ na, ku ɲye a yaa ku pyi tuguro pi á mɛ. Sùpyire ɲye a yaa canɲɲke mɛɛ na mɛ. ²⁸ Lire l'á li ta Supyanɲi Jyanɲi ká kyaa maha kyaa jwo ali mà yyaha tí ná canɲɲke e ke, li sí n-jà n-tòro lire na mɛ.»

3

*Yesu à cyenkwugofoo cùuɲɔ canɲɲke
(Macwo 12.9-14; Luka 6.6-11)*

* **2:22** Seeyi boni na ɲye boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔore seeyi i maa lwɔhe, lire ɲye mɛ nùjirimpe, lire ɲye mɛ ɛɛzen sinmpe leni l'e ke. † **2:23** Kile Jwumpe Semɛɲi à li cyèe na wà katege wu ká a ntùuli kerɛg'e, na u sí n-jà sùmanɲi wà kwɔn ná cyɛge e, si ɲyí wani kerɛge e (Duterenomu 23.25). ‡ **2:24** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sònnɲkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛge na pi à báara pyi canɲɲke (Ekizodi 34.21).

¹ Canḡka Yesu à núr'a jyè Kile Jwumpe kàlambage e, mà sà nàḡi wà ta wani ná cyenḡkwuge e. ² Ka pi i wá na u kàanmucaa, kampyi u sí uru nàḡi cùḡḡ canḡḡke e, si nta tigire cyán u na. ³ Ka u u jwo cyenḡkwugefoḡḡ'á na u yír'a yyére sùpyire shwòhòl'e, pi raa u ḡaa, ⁴ maa pi yíbe: «Mà tàanna ná Kile Saliyaḡi i, kacenni mpyiḡi u à ḡwò canḡḡke e laa, kapiini mpyiḡi? Mà sùpya múnaa shwò laa, mà sùpya múnaa wwû*?» Ka pi puni si fyâha. ⁵ Ka Yesu si ḡyiḡkeni le pi e, maa yyahe tanha pi na, u à li ta pi ḡye a cyenḡkwugefoo ḡḡḡaare ta me. Maa jwo cyenḡkwugefol'á: «Ma cyege sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ḡcùḡḡ. ⁶ ḡye Farizheḡḡbii pi mpyi wani ke, ka pire si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, maa ntíl'a kàr'a sà wwò ná Eròdi tonḡkuni shiinbil'e Yesu bonḡkanni kyaa na.

Shinḡyahara la ḡye si Yesu ḡya

⁷ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Galile baḡi kàmpaḡke na. Supyikuruḡḡ nimbwòḡḡ mpyi a taha u fye e. Tire sùpyire mpyi a yíri Galile kùluni ná Zhude wuuni ⁸ ná Zheruzalemu kàḡhe ná Iduma kùluni ná Zhurudēn baḡi kàntugo yyére kùluni ná Tiri ná Sidōn kàḡyi na. U kapyiḡḡkii kyaa sùpyire mpyi na nùru, maa ntaha u fye e. ⁹⁻¹⁰ U mpyi na shinḡyahara cùḡḡi, lire e yampii puni la mpyi si bwòḡḡ u na. Ka u u li ḡáare u cyelempyiibil'á na pi bakwòḡḡge kà béḡel'a yaha ur'á, uru ká bú ḡkwò a jà laaga wwû sùpyire na, t'àha bú uru fēḡre me. ¹¹ ḡínacyaan n'a mpyi a u ḡya, pi mpyi maha ḡcwo u fere e, maa ḡkwúulo, maa jwo: «Kile ḡyaḡi u ḡye mu!» ¹² ḡka Yesu mpyi maha yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cē me.

Yesu tùntunmpii ke ná shuunniḡi ḡcwòḡḡḡḡi kani (Macwo 10.1-4; Luka 6.12-16)

¹³ Lire kàntugo ka Yesu si dùḡo ḡaḡke kà na. Mpii kyaa li ḡye u na ke, maa pire yyer'a yige pi sanmpii shwòhòl'e, ka pire si n-kàre u fye e. ¹⁴ Shiin ke ná shuunni u à cwòḡḡḡ'a pyi u tùntunmpii pi i mpyi ná u e tēḡḡii puni i, u s'a pi tunni pi raa Kile jwumpe yu, ¹⁵ maa fàḡhe kan pi á, pi jà pi a ḡínabii kòre pi a yige pifeebil'e. ¹⁶ Shiin ke ná shuunniḡi u à cwòḡḡḡ ke, pire meyi yi ḡye: Simò ná Yesu à u meḡe le Pyeri ke, ¹⁷ ná Zebede ḡyaabii Yakuba ná Yuhana, Yesu mpyi maha pire yiri Bwonērizhe, lire ḡwòhe ku ḡye pi fàḡh'à ḡyaha kiletinni fiḡe, ¹⁸ ná Andire ná Filipi ná Baritelemi ná Macwo ná Tomasi ná Alife ḡyaḡi Yakuba ná Taadi† ná Simò, pi maha mpyi Zeloti‡ ke, ¹⁹ ná Zhudasi Isikariyoti, ḡge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

Pyiḡkanni na Yesu maha ḡínabii kòre ke (Macwo 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10)

²⁰ Lire kàntugo Yesu ná u cyelempyiibil'á nùr'a pa pyēḡḡe, ka shinḡyahara si nùr'a pa pi ḡwò tò sahaḡki ná pi funmpēn karigil'e, fo mà u ná u cyelempyiibii pyi pi ḡye a talyige ta me. ²¹ Yesu cìḡmpyiibil'á u kapyiḡḡkii kyaa lógo ke, maa wá na sòḡḡi na u ḡùḡbwuun'á kēḡḡe, maa shà zà u cù.

²² Kile Saliyaḡi cyelentiibii pi à yíri Zheruzalemu kàḡhe e ke, ka pire si wá na ḡko na ḡínabii ḡḡḡufoḡḡi Belizebuli u ḡye Yesu i, na ná uru fàḡhe e u na ḡínabii kòre na yige pifeebil'e.

²³ ḡye ka Yesu si pi yyere, maa bàtaaya jwo pi á. U à jwo: «Sitaanniḡi sí n-jà uye kòrò la? ²⁴ Kìre maha kìre li ḡye na liye tùnni ke, lire kìni fàḡhe maha ḡkwò. ²⁵ Pyēḡḡe maha pyēḡḡe shiin ká yíri piye kurugo ke, kuru pyēḡḡe fàḡhe maha ḡcyéḡe. ²⁶ Sitaanniḡi ká a u bárapyiibii kòre, u na uye tùnni. Lire ká mpyi, u

* **3:4** Farizheḡḡbii u sòḡḡḡḡkanni i, shinḡi u ḡye na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tēḡe canḡḡke. † **3:18** Taadi, kuru ku ḡye u meḡe shòḡwoge. Meḡe ḡiḡcyiḡe ku ḡye Zhudasi (Luka 6.16). ‡ **3:18** Zeloti: kuru meḡe ḡwòhe ku ḡye: «kìni kyal'á táan ḡḡḡe á sèl'e ke.»

fànhe sí n-cyére si mpa ñkwò. ²⁷ Wà si n-jà n-nyè fànhanyahagafoo bage e si u yaayi lwó, ná u nyé a bage foo pwò a cyán maa nta a jyè mà yé. Urufoo ká já a u pwò a cyán, lire e u maha já a bage yaayi pyi u ñempe. ²⁸ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, sùpyire kapegigii ná ti Kile mææge karigii puni sí yàfa ti na, ²⁹ ñka ñgemu ká Kile Munaani mæge kèæge ke, lire si n-sii yàfa urufoo na mæ, urufoo sí lire kapiini tugure lwó fo tèekwombaa.»

³⁰ Yesu à yire jwo amuni, ñaha na yé pi mpyi na ñko na jínanji wà u nyé u e.

*Mpii pi nyé Yesu nuñi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Luka 8.19-21)*

³¹ Mà Yesu yaha kuru cyage e, u nuñi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyínnji na, maa wà tun u u yyere. ³² Shinnyahara mpyi a tèn'n'a u kwùulo, ka pi i mpa yi jwo u á: «Mu nuñi ná mu cìnmpyiibii naha cyínnji na, pi naha na mu kyaa pyi.» ³³ Ka u u pi pyi: «Mpire pi nyé mii nuñi ná mii cìnmpyiibii yé?» ³⁴ Ka u u nyiigii yírig'a le sùpyire e, maa jwo: «Mpii nintænbií pi nyé mii nuñi ná mii cìnmpyiibii. ³⁵ Yii li cè, ñge u nyé na Kile nyii wuuni pyi ke, uru u nyé mii cìmpworonji ná mii nuñi.»

4

*Ñeenugunji bàtaage
(Macwo 13.1-23; Luka 8.4-15)*

¹ Puru ñwòhò na, Yesu à kàre Galile banji ñwòge na, ka shinnyahara si mpa bínni u taan, ka u u wá na ti kálali sahanji. Sùpyir'à pa nyaha sèl'e ke, li nyé a pa ñwò mæ, ka u u jyè a tèn bakwòge k'e lwòhe ñuñ'i. Ka ti i yyére kùmpoge na, ² ka u u ti kála karigii ñnyahagii na ná bàtaay'i. U à jwo: ³ «Yii a nùru, ñeenugunji wà u ná fwor'a kàre ñemæ tanuguge e. ⁴ Mà u yaha u u sùmapyanji wàa fini fiige, sùmashinji wà à cwo kuni ñwòge na, ka sanjcyænre si mpa uru jò.

⁵ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo ñnyahara mpyi kuru cyage e mæ. Ka uru si fyín wahawaha, ñaha na yé u mpyi a jyè ñiñke e sèl'e mæ. ⁶ Nyé canñk'à pa fworo ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuunji na.

⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ñgurotaha na, ka ñgure sí uru cù, u nyé a já a yasere pyi mæ.

⁸ Ñka wà tacwug'à pa bê ñiñke tacenñke na, maa fyín maa yíri fwòfwò. Sùmacire tà à sùmapyanji se mà ñò ñkuu ñkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi benjaaga ná ke ke.

⁹ Ñgemu la ká mpyi si karií yyaha cè ke, urufoo u u ñnyigigii cyán sèl'e.»

¹⁰ Yesu à puru jwumpe jwo a kwò ke, ka u ná u cyelempyiibii ke ná shuunninji ná shiin ñiñkin ñiñkin si yíri sùpyire sannte taan. Ka pire si sà a u yíbili u bàtaayi ñwòhe na. ¹¹ Ka u u pi pyi: «Kani l'à yyaha tí ná Kile Saanre e ná l'à ñwòhò ke, yii á lire ñcèñ'à kan. Ñka mpe jwumpe puni ñwòh'à ñwòhò sùpyire sannte na. ¹² Lire kurugo

“pi na Kile kapyiñkii wíi maa ñcyé cyi nyaga,
pi na Kile jwumpe nùru maa ñcyé pu lógogo,
ñaha na yé nde pi la nyé si zii vyínnæ ke,
lire li nyé, mà nùr'a sà piye kan Kile á,
bà pi kapegigii si mpyi si yàfa pi na mæ*.”»

¹³ Ka Yesu si yi jwo pi á sahanji: «Yii aha mpyi yii nyé a ñke bàtaage yyahe cè mæ, di yii sí yi sanñyi yyahe cè n-jwo yé? ¹⁴ Ñeenugunji u nyé Kile jwumpe jwufoonji. ¹⁵ Kuni ñwòge na sùmashinji tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyé mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, kuru tanuge e, ka Sitaanninji si pu wwù pi

* 4:12 Ezayi 6.9, 10

funɲ'i ke. ¹⁶ Kafaafoge ɲun'i sùmashiɲi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, maa ntíl'a ɲee pu na ná funntange e ke. ¹⁷ Nka pu ɲye a já a ndìre le t'e me, tire ɲwəməeni kəngeme ɲye a pən me. Kawaa, lire ɲye me yyefugo ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworó Kile kuni i. ¹⁸ Ngure shwəhəl'e sùmashiɲi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ¹⁹ ka diɲyeɲi karigii funmpɛɛnre ná nàfuɲi lage ná yaayi shiɲi puni lage si ti ta, ka tire sònɲore si pu cwənrə, pu ɲye a já a yasere pyi me. ²⁰ Nɲinke nɲɛɛnɲke na sùmashiɲi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲye mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ɲee pu na ke, tire sùpyire ti maha Kile ɲyii wuuni pyi. Tire sùpyire na ɲye sùmasenɛ fiige, sùmacire tà à sùmaɲi se mà nɔ beɲjaaga ná ke ke na, tà à yasere pyi mà nɔ beetaanre taanre (60) na, tà à yasere pyi mà nɔ ɲkuu ɲkuu (100) na.»

*Kile jwumpe na ɲye fùkina fiige
(Luka 8.16-18)*

²¹ Ka Yesu si nùr'a jwo pi á: «Wà ɲye na fùkina mîni si u le ɲcyígile yaaga ɲwəh'i me, ɲka u maha dùrugo yaage kà ɲun'i. ²² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ɲwəhə ke, cyire puni sí n-pa raa ɲaa. Kyaa maha kyaa l'à yaa numpini i ke, lire là mú sɪ n-kwôro ɲcəmbaa me. ²³ Ngemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u nɲgyigigii cyán sèl'e.»

²⁴ Maa nùr'a jwo pi á: «Kile jwumpe yii na nùru ke, yii pu yaha yiye funɲ'i, ɲaha na ye Kile sí yii kan n-tàanna ná yii lógoɲkanni i. Puru ɲwəhə na, u sí n-pa tà bàra yii nɲɛɛnɲe na. ²⁵ Lire tèn i, shin maha shin u na ɲcaa si Kile jwumpe yyaha cè ke, Kile sí là taha uru u nɲɛɛnɲe na. Nka shin maha shin u ɲye u ɲye na pu nùru me, nimbileni u à cè ke, lire sí n-pînni.»

Kile Saanre na ɲye sùmapya fiige

²⁶ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Kile Saanre à fworó nde kani kurugo: nàɲi wà u maha sùmashi nùru u kerege e. ²⁷ Uru nàɲ'à ɲóo numpilage e yo, u ɲye ɲyii na canɲke e yo, sùmapyaɲi sí n-fyín, sùmacire sí raa lyege. Nka nàɲi si pà cè lire pyiɲkanni i me. ²⁸ Nɲinke maha sùmaɲi pyi u à fyín, sùmacige ku maha fyànha a fworó, lire kàntugo sùmaɲcyahaɲk'a si nta a fworó sùmacige na, kàsanrage na sùmapyaɲi maha mpa fworó sùmaɲcyahaɲke na. ²⁹ Sùmapyaɲi ká lyé a nɔ u tɛgeni na, nàɲi maha ntíl'a kəɔnɲaɲi lwə na u kwùun, ɲaha na ye sùmakwəngigii tèn'à nɔ.»

*Kile Saanre maha sɪ nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-32, 34; Luka 13.18-19)*

³⁰ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Ná ɲaha shi i mii sí n-jà Kile Saanre tàanna ye? Ti ɲye mu à jwo ɲaha be? ³¹ Ti na ɲye mu à jwo mutaridi cige yasere, nàɲi wà à sà ntemu nùgo u cikəge e ke. Kuru cige pyàɲ'à yílege cire sannte puni wuɲi na. ³² Nka u aha nùgo, u maha fyín, maa yíri maha ntòro kaɲyege yawyere puni taan. Ku maha ɲkényi yige, yire maha mpêe fo saɲcyɛnre maha ti shèere yaa yi mbyimpe e.» ³³ ɲye yire bàtaayi shiɲi nɲyahaya Yesu mpyi maha yu sùpyir'á mà tàanna ná ti yi cɛɲkanni i. ³⁴ Puru jwumpe shiɲi baare e, u mpyi na pabere yu ná t'e me. Nka u ná u cyelempyiibii kanni ká mpyi tèn i ndemu i ke, u mpyi maha pu puni ɲwəhe yu pi á.

*Yesu à kafebwəhe yyéɲe baɲi ɲun'i
(Macwo 8.23-27; Luka 8.22-25)*

³⁵ Kuru canɲke yàkɔɲke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Wuu a sɪ baɲi kùɲke na.» ³⁶ Ka pi i sùpyire cye yaha, maa ɲkàre ná Yesu i baɲi ɲun'i, bakwooyi yabere mpyi pi ɲwəh'i. ³⁷ Ka kafebwəhə si yíri na fwu, ka lwəhe si wá na ɲcyànre na jyè bakwəge e fo na ɲko si ku ɲí. ³⁸ Yesu mpyi bakwəge kàntugo

yyére mà nùŋke taha nùntahaga na, na ñwúuni. Ka pi i u nè maa jwo: «Cyelentuŋi, wuu na ñko si ñkwôro lwôhe e, lire nyé a mu funŋo pɛn mà?» ³⁹ U à nè ke, maa yîr'a fànha cyán kafɛɛge na, maa lwôhe pyi ku tɛɛn. Ka kafɛɛge si yyére, ka lwôhe si ntɛɛn siu! ⁴⁰ Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii na fyáge amɛ yɛ? Naha na yii sàha ñkwò a dá mii na mà yɛ?» ⁴¹ Ka u cyelempyiibii si fyá sèl'e, marii yi yu piy'á: «Jofoo u nyé ñge nàñi fo ka kafɛɛge ná lwôhe si ntɛɛn u wuuni taan yɛ?»

5

Yesu à jínahii ñiŋyahamii kàr'a yige nàñi w'e (Macwo 8.28-34; Luka 8.26-39)

¹ Nyé ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ bañi kùŋke na, wani Gadara shiinbii nyé. ² Yesu à tíg'a fworó bakwɔɔge e ke, ka jínacyanñi wà si ntíl'a fworó fanñyi i*, maa mpa u nùŋɔ bɛ. ³ Uru nàñi mpyi na shùun fanñyi i. Sùpya sàha mpyi na si n-jà u pwɔ mɛ, u mpyi maha u yapwoyi puni kwùun, ali yàràyi. ⁴ Tooyi ñiŋyahay'e, pi mpyi maha u cwôre, marii u tooyi ná u cyeyi pwu ná yàrày'e. Nka u mpyi maha yire puni kyɛɛge. Sùpyire puni fàn'h'à pa ñcyéɛ u e, maa u nya, maa u yaha wani. ⁵ Pilaga bâra canña na, nàñi mpyi maha ñaare fanñyi i, marii dùru ñaŋyi ñuñ'i, marii ñkwúuli, marii uye kúuli na fwóroge kafaayi na.

⁶ Mà u yaha puru na, u à tɛɛn tatɔnge e maa Yesu nya, maa fê a pa ñiŋkure sín u taan. ⁷ Maa jwo fànha na: «Yesu, Kileni ñiŋyi wuñi Jyañi, ñaha shi ku nyé wuu ná mu shwôhòl'e yɛ? Mii na mu ñáare, Kile kurugo, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!» ⁸ U à puru jwo, ñaha kurugo yɛ Yesu mpyi a jínanyi pyi na u fworó u e. ⁹ Ka Yesu si nàñi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge nyé Shinñyahara, ñaha na yɛ wuu à ñyaha.» ¹⁰ Nyé ka jínacyanñi si Yesu ñáare fànha na na u àha pire kòre ñjige lire kùluni i mɛ.

¹¹ Nyé lir'à caakurumbwôhò ta ku u lyí ñaŋke kà numpɛnge na wani. ¹² Ka jínabii si Yesu ñáare sèl'e, na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e. ¹³ Ka u u ñɛɛ. Ka pi i fworó nàñi i maa sà jyè caabil'e. Lir'à pyi ke, ka caabii si sùrug'a yîri ñaŋke numpɛnge na mà cwo cwo bañi i. Pi mpyi a caalii kampwôhii shuunni (2.000) kwò, ka pi puni si ñkwôro lwôhe e.

¹⁴ Ka caabii kàanmucyafeebii si fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwônbugure puni i. Ka sùpyire si mpa lire kani wíi. ¹⁵ Pi à nɔ Yesu na ke, ka pi i nàñi nya, ñge e jínabii mpyi ke, u à tɛɛn u taan. Vãanñyi na mpyi u na, u mpyi a tɛɛn tanuge e, ka pi i fyá.

¹⁶ Nde l'à jínacyanñi ná caabii ta ke, mpiimu pi à lire nya ke, ka pire si sà a li yu na ntùuli sùpyir'á, fworonkanni na jínabil'à fworó nàñi i maa jyè caabil'e ke. ¹⁷ Sùpyir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi i wá na Yesu ñáare sèl'e na u fworó pire kùluni i.

¹⁸ Yesu ñiŋjyiñi bakwɔɔge e, nàñi i jínabii mpyi ke, ka uru si u ñáare sèl'e s'a ñkɛge ná u e. ¹⁹ Nka Yesu nyé a ñɛɛ mɛ, maa jwo: «Núru, ma a si pyɛngɛ, kabwooni Kafoonji Kile ñuñaaare wuñ'à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyɛngɛ shiinbil'á.» ²⁰ Ka nàñi si ñkàre, nde Yesu à pyi u á ke, mà sà a yire yu na màre Dekapoli kùluni i. Lir'à sùpyire puni kàkyanhala.

Yesu à ceenji wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworonji buwuñi ñè (Macwo 9.18-26; Luka 8.40-56)

²¹ Yesu à núr'a bañi jyiil'a kɛɛnñe kùŋke sanñke na ná bakwɔɔge e. U à fworó ke, ka shinñyahara si mpa u kwùulo. Mà u yaha kuru cyage e, ²² ka Kile

* **5:2** Yahutuubii maha pi fanñyi wwú kafaayi ñuñ'i. Pi maha ku ñwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnñɔ yaa mú.

Jwumpe kàlambage jùñufoonji wà si nò wani, u mege mpyi Zharusi. U à Yesu nya ke, maa niñkure sín u taan, ²³ maa u náare sèl'e: «Maye sannji yaha, mii pworonji wá na kuro caa, pa ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si jùcùuñò mε.» ²⁴ Ka Yesu si yír'a kàre ná u e, ka shinnyahara si ntaha u fye e fo na u fwòonji.

²⁵ Tire sùpyire shwòhòl'e ceenji wà mpyi wani, yyee ke ná shuunni funñ'i, lùwulinkwombaayi mpyi u na. ²⁶ U mpyi a kànha wempyiini taan, u cyeyaare mpyi a kwò, u à shà wempyii niñyahamii yyére, ñka pà nyε a sàa fworoyampe e mε, fo pu na nàare. ²⁷ U à Yesu kyaa lógo ke, ka u u mpa sùpyire shwòhòl'e Yesu kàntugo yyére, maa bwòn u vàanñyi na.

²⁸ U mpyi na yu uye funñ'i: «Mii aha bú jà a bwòn u vàanñyi na, mii sí n-cùuñò.» ²⁹ U à bwòn Yesu vàanñyi na ke, ka lùwulinkwombaayi si ntíl'a kwò, ka u u li cè uye e na ur'à cùuñò. ³⁰ Ka Yesu si ntíl'a li cè uye e na fànhe kà à fworoyur'e, maa yyaha kèenñ'a le sùpyire e, maa jwo: «Jofoo u à bwòn mii vàanñyi na ye?» ³¹ Ka u cyelempyiibii si u pyi: «Mu nyii na nyε nte sùpyire puni na, t'à mu fεnre kàmpañyi puni na, maa núru na yíbili na jo u à bwòn mu na ye?» ³² Lire ná li wuuni mú i, ka Yesu si wá na wíi na màre sùpyire shwòhòl'e, ñge u à bwòn u na ke, si uru cè. ³³ Ceenji u mpyi a bwòn u na ke, ur'à fyá fo na jcyéenni, nde l'à u ta ke, u à lire cè, ka u u mpa niñkure sín Yesu yyaha na, maa sèenji puni jwo u á. ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Na pworoyur'e, mu dáníyan' à mu shwò mpe yampe na, ta si yyenñke ná fεrempe e.»

³⁵ Mà u yaha puru jwumpe na, píl' à yíri jùñufoonji Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pworonji na. Ma hà núru cyelentunji yaha u uye kànha u a ma mε.» ³⁶ Ñka Yesu nyε a puru jwumpe lwó a wíi mε, maa yi jwo nàñ'á: «Ma hà raa fyáge mε, dá mii na kanna.» ³⁷ Ka pi i yíri na ñkèege Kile Jwumpe kàlambage jùñufoonji yyére. Yesu nyε a jεε sùpyañi wabere u kuni bínni ná ur'e mε, fo Pyeri ná Yakuba ná u cìmpworonaji Yuhana. ³⁸ Pi à nò jùñufoonji pyenge e ke, ka Yesu si shinnyahara nya ti i nyàha na wùruge tiye e, marii myahigii súu marii kwuuyi wàa. ³⁹ U à jyé ke, ka u u pi pyi: «Naha kurugo yii na tùpyaagii wàa marii myahigii súu ye? Pyàñi nyε a kwú mε, u na ñwúuni!» ⁴⁰ Ka pi i wá na jcyàhali u na. Ka u u pi yige ntàani na. Bage e pyàñi mpyi a sínni ke, ka u u jyé wani ná pyàñi sifeebii ná u cyelempyiibii taanrenji i.

⁴¹ Maa pyàñi buwuñi cù u cyege na, maa yi jwo u á pi shεenre e: «Talita kumi!» Lire jwòhe ku nyε: «Mii pworonji, ta núru, yíri!» ⁴² Kuru cyage mujye e, ka pùcwoñi si yíri na jaare, u mpyi yyee ke ná shuunni. Ka lire si sàa pi puni kàkyanhala. ⁴³ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ñkwò wà yaha u nde kani cè mε, maa pi pyi na pi njyi kan u á.

6

Yesu kànhe shiinbil' à cyé u na (Macwo 13.53-58; Luka 4.16-30)

¹ Lire kàntugo Yesu à nùr'a kàre u tukanhe Nazareti i, u cyelempyiibii mpyi u fye e. ² Canñonk' à pa nò ke, ka u u wá na sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambage e. Lir' à u lógofeebii niñyahamii kàkyanhala, ka pi i wá na ñko: «Nte yákilifente ti nyε u á ke, ná jcyii kakyanhala karigii u na mpyi ke, taa u à jà a cyire puni ta ke? ³ Taha cíkyanganji bà u nyε u wi mε? Mariyama pyìibii pi nyε Yakuba ná Zhoze ná Zhude ná Simò ná pùceribii pi nyε naha kànhe e ke, pire mpìi yyaha wuñi bàl' à?» Nyε tire sònñor' à nàara a pi pyi pi a jùñò tugo Yesu na.

⁴ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo pi á: «Kile tùnntunñò maha le njire e cyeyi puni i, fo u cìmpyiibii ná u tukanhe ná u tupyenge ye.» ⁵ Pi nyε a dá Yesu na mε, lir' à u sige u nyε a kakyanhala kari niñyahagii pyi wani mε. U à u cyeyi

taha yamii nin̄kin nin̄kin na, maa pire cùun̄j. ⁶ Pi dánabaare Yesu na, lir'à u kàkyanhala. Ka u u wá na kàlan̄ji pyi na ntùuli kuru kàmpan̄ke kànyi na.

*Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Kile jwumpe yu
(Macwo 10.5-15; Luka 9.1-6)*

⁷ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuun̄nīji yyere na ntun̄ni shuun̄ni shuun̄ni pi sà a Kile jwumpe yu. Maa fànhe kan pi á mú, pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. ⁸ Maa yi jwo pi á: «Fo kàbii bà mε, yii àha yaage kabεε lwó raa nkεεge kuni i mε, yii àha yalyire lwó mε, yii àha boro lwó mε, yii àha wyéε lwó nde dufaabil'e mε. ⁹ Yii tanhanya lwó, n̄ka yii àha v̄aan̄tin̄nyi shuun̄ni lwó mε.»

¹⁰ U à kwò maa pi pyi: «Yii aha nkàre kànha maha kànha na, ka wà si n̄εε yii sunmbage na ke, yii à yaa yii pi t̄ēn wani fo mà sà yaa ná yii t̄ēekani i. ¹¹ N̄ka yii aha nkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi n̄yε a n̄en'a yii jwumpe lógo mε, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bamban̄ji kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuu kwò kuru kànhe shiin na.»

¹² Ka pi i nkàr'a sà a Kile jwumpe yu sùpyir'á, na pi pi toron̄kanni k̄ēen̄jε. ¹³ Marii jínacyaan̄bii n̄inyahamii jínahii kòre na yige pi e, marii yamii n̄inyahamii t̄iri ná s̄in̄mpe e marii Kile n̄áare, ka pi i wá na n̄cùun̄ji.

*Yuhana Batizelipyīni kwùnkanni
(Macwo 14.1-12; Luka 9.7-9)*

¹⁴ Lire t̄ēni i, Yesu mεg'à fworó cyeyi puni i, ka saan̄ji Eròdi si u kyaa lógo. Pii mpyi na n̄ko: «Yuhana Batizelipyīni u à n̄è a fworó kwùni i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amε.» ¹⁵ Pii sí i n̄ko na Kile t̄un̄ntun̄ni Eli u à n̄úr'a pa, pii mú sí i n̄ko na t̄ēcyiini Kile t̄un̄ntun̄ni wà u à n̄è a fworó kwùni i.

¹⁶ Eròdi à cyire karigii lógo ke, maa jwo: «Yuhana Batizelipyīni n̄un̄jke mii à pyi pi à kwòn ke, uru u à n̄è a fworó kwùni i.»

¹⁷⁻¹⁸ Yii li cè na Eròdi mpyi a u s̄in̄εen̄ji Filipi cwon̄ji kwòn a lwó mà pyi u cwo. Uru ceen̄ji mεge na mpyi Eròdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Eròdi á na u n̄yε a yaa u u s̄in̄εen̄ji cwon̄ji shwò u na mε. Ka puru jwumpe si waha Eròdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cù a le kàsuni i.

¹⁹ Ka Eròdiyadi lùuni mú si ȳiri, maa wá na bon̄kanni caa Yuhana na. N̄ka u yabilin̄ji mpyi na s̄i n-jà mε. ²⁰ Eròdi mpyi na fyáge Yuhana na, n̄aha na yε u mpyi a cè na Yuhana à tíi maa mpyi Kile sùpya. Lire kurugo u mpyi a yaha u na. Eròdi n'a mpyi a u mεjwuuni lógo, u fun̄jke mpyi maha m̄p̄en. Lire ná li wuuni mú i, Yuhana jwumpe mpyi maha ntáan u á.

²¹ N̄yε Eròdi canzeg'à pa m̄ahana a n̄o lire yyeeni ke, ka u u kataan bēgele u wwon̄εebii ná s̄orolashiibii n̄un̄jufēebii ná Galile kùluni shinbwoobii mεε na. Kuru can̄jke Eròdiyadi sí u n̄impyiini pyi Yuhana na. ²² Eròdiyadi mpyi a n̄àmbage l̄en̄jε saan̄j'á ná p̄uceebilini ndemu i ke, mà sùpyire yaha kataanni na, lir'à jyè na nk̄wòh̄li, ka li kyaa si ntíl'a táan Eròdi ná u shinyyerebil'á. Ka saan̄ji si jwo p̄uceebilin'á: «Yaage na mu na n̄cáa ke, ku cyêe, mii sí ku kan mu á.» ²³ Maa nk̄aa p̄uceebilin'á, na u aha yaaga maha yaaga n̄áare ur'á ke, uru sí ku kan u á, ali u n̄jparege m̄éε k'à b̄ē uru k̄ini taaga nin̄kin na. ²⁴ Ka p̄uceebilini si fworó nt̄āani na, maa u nun̄ji ȳibe: «Naha mii à yaa mii u n̄áare yε?» Ka nufoon̄ji si u pyi: «Yi jwo u á na u Yuhana Batizelipyīni n̄un̄jke kan ma á.»

²⁵ Kuru cyage mujye e, p̄uceebilin'à fyâl'a jyè saan̄ji yyéere maa yi jwo u á: «Mii la n̄yε mà Yuhana Batizelipyīni n̄un̄jke kwòn a le nk̄unan'i mà kan na á numε.» ²⁶ Puru jwump'à saan̄ji yyahe tanha s̄èl'e, n̄ka mà u yaha u à k̄aa p̄ucwon̄j'á u shinyyerebii n̄yii na, u la sàha mpyi si n̄cyé mε. ²⁷ Kuru tanuge e, ka u u s̄orolashin̄ji wà tun u sà Yuhana n̄un̄jke kwòn, u a ma. Ka uru si

ɲkàre kasubage e mà sà Yuhana ɲùŋke kwòn, ²⁸ mà le ɲkunan'i mà pa ɲkan pùceebilin'á, ka uru sà ɲkan u nuŋ'á.

²⁹ U cyelempyiibil'à u mbòŋi kyaa lógo ke, maa mpa u lwó a sà ntò.

*Yesu à shiin kampwəhii kaŋkuro ɲwə cya
(Macwo 14.13-21; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)*

³⁰ Nyé Yesu tūntunmpil'à piye bínni u taan, maa pi kapyiŋkii puni ná pi kàlaŋi nimpyiŋi puni jwo u á. ³¹ Sùpyiibii nimpaaŋpii ná niŋkaribii mpyi a ɲyaha a tòro, fo mà Yesu ná u cyelempyiibii sige yalyire na, ka u u yi jwo pi á: «Yii a wá wuu yîri naha, wuu raa sî wuu mege cyage sige e, yii i sà ɲə wani.»

³² Ka pi i bakwəge lwó mà kàre pi mege cyage e sige e. ³³ Shinɲyahara à pi niŋkaribii ɲya mà pi cè. Ka kuru cyage kàmpaŋyi kànyi shinɲyahara si fê à núr'a sà pi caanra sige e.

³⁴ Yesu à fworó bakwəge e mà pi ɲya pi à ɲyaha sèl'e ke, ka pi ɲùnaare si u ta sèl'e, naha na ye pi mpyi mu à jwo mpàa pi ɲye piye ɲùŋə kurugo. Ka u u wá na pi kálali kari niɲyahagii na. ³⁵ U cyelempyiibil'à tēni ɲya li i ntùuli ke, ka pi i file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Sige funŋke e wuu ɲye, canŋke s'à kwə a kwə. ³⁶ Sùpyire cye yaha t'a sî sishwənbugure ná kànyi na, ti sà yalyire cya a shwə.» ³⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Wuu méé ká ɲkàr'a sà shin niŋkin canmpyaa ɲkwuu shuunni (200) báara sàra tég'a bwúuru shwə mà pa ɲkan pi á, uru sí n-jà pi ta la?» ³⁸ Ka Yesu si núr'a pi yibe: «Yii sà wíi! Bwúuru ɲùnyi jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i sà kàanmucyaga pyi, maa mpa Yesu pyi na bwúuru ɲùnyə kaŋkuro ná fyapya shuunni yi wá wani.

³⁹ Nyé ka Yesu si u cyelempyiibii pyi na pi sùpyire tìŋe tìŋe, kuruyo kuruyo ɲyèpuruge ɲuŋ'i. ⁴⁰ Ka pi i ntēen shiin ɲkuu ɲkuu (100) ná shiin beeshuunni ná ke ke kuruyi i. ⁴¹ Ka Yesu si bwúuru ɲùnyi kaŋkuruŋi ná fyapyaagii shuunniŋi lwó u cyeyi i, maa yyahe yîrige ɲiŋyiŋi i maa fwù kan Kile á yi kyaa na. U à kwə ke, maa bwúuruŋi ná fyapyaagii kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á pi à taa sùpyire na. ⁴² Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. ⁴³ Bwúuruŋi ná fyaabii paanyi y'à kwôro ke, yire mpyi a shàhii ke ná shuunni ɲí. ⁴⁴ Mpii pi à lyî ke, pire nambaabii kanni mpyi shiin kampwəhii kaŋkuro (5.000).

*Yesu à ɲaara lwəhe ɲuŋ'i
(Macwo 14.22-23; Yuhana 6.16-21)*

⁴⁵ Nyé lire ɲwəhə na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè bakwəge e, maa baŋi jyiile u yyaha na, Betisayida kàhe yyére.

⁴⁶ Yesu à ti cye yaha ke, maa ɲkàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na. ⁴⁷ Numpilag'à wwə mà u cyelempyiibii ta bakwəge e baŋi niŋke e, uru kanni u mpyi ɲiŋke na. ⁴⁸ Numpilyage na, kafεεge mpyi na pi bēni, ka Yesu si li ɲya na pi à kàha bakwəge mpuruŋi taan. Pi sàha mpyi na jìn'a ku pyi ku u ɲkεεge fwəfwə mε. Ka Yesu si yîri na ɲaare na ɲkεεge pi fye e lwəhe ɲuŋ'i. U à byanhara pi na ke, ka u la si mpyi s'a ntùuli pi ɲkere na. ⁴⁹ Nka pi à u nimpaŋi ɲya lwəhe ɲuŋ'i ke, pi mpyi na sòŋŋi na buŋi wà fwəngə ki, ka pi i yîri na kwuugii wàa, ⁵⁰ ɲaha na ye pi puni ɲyii mpyi u na, pi puni zòompai mpyi a kwòn. Ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwó maa pi pyi: «Yii yákilibii tìŋe, yii àha vyá mε, mii wi.»

⁵¹ Ka u u jyè bakwəge e pi fye e, ka kafεεge si ntíl'a yyére. Lir'à pi puni kàkyanhala fo pi funŋə jwump'à kwə. ⁵² Pi ɲye a mpyi a cè supyishiŋi u ɲye Yesu mε. Kakyanhani u à pyi mà bwúuruŋyahage kan sùpyir'á ke, lir'à pyi pi ɲyii na, ɲka pi funŋyi mpyi a múgo mε.

*Yesu à yamii cùuŋə Zhenəzarəti kàmpaŋyi na
(Macwo 14.34-36)*

⁵³ Nyε Yesu ná u cyelempyiibil'á banj jyiile ke, maa nɔ Zhenεzaretɪ kùluni i, maa bakwɔɔge yyéεnjε banj jwɔge na. ⁵⁴ Pi à fworɔ bakwɔɔge e ke, ka sùpyire si Yesu jya a cè, ⁵⁵ maa nkàre cyeyi puni i mà sà a Yesu mpanj kyaa yu. Cyaga maha cyag'e pi mpyi a u kyaa lógo ke, pi mpyi maha ma ná yampil'e na yíri kámpanjyi puni na, pi yasinnijyi jwɔj'i. ⁵⁶ Yesu n'a mpyi a nɔ cyaga maha cyag'e ke, kànbwɔhɔ yo, kànbilere yo, sishwɔn bùguro yo, sùpyire mpyi maha mpa ná yampil'e maha mpa yaha tafage e, marii u jáare na u pi yaha pi a bwùun u vàanntinjke zhwɔɔre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha jwɔunji.

7

Karigii cyi jye na wuu jwɔre Kile yyahe taan ke (Macwo 15.1-20)

¹ Kile Saliyanj cyelentiibii pìi mpyi a yíri Zheruzalemu kànze e, ka pi ná Farizhεεnbii si sà bínni Yesu taan. ² Maa li kàanmucya mà li jya na u cyelempyiibii mpyi na lyí ná cyeyi njwɔhɔyi i Kile yyahe taan, jaha na ye pi jye a yi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mε.

³ Farizhεεnbii ná Yahutuubii sanmpii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha cyeyi yal'a jyè a fíninjε Kile yyahe taan mà tàanna ná pi tulyeyi làdaabil'e. ⁴ Lire pyinjanni na, pi n'a mpyi a yíri caange na, pi mpyi maha wili maha piye fíninjε Kile yyahe taan mà tàanna ná làdaabil'e, maa nta a lyí. Làdaabii pìi saha na mpyi yaayi njyinj kyaa na, mu à jwo: fúnjcwoyi ná pwoore cwɔhigii ná dànyεnj yaayi ná yatεnjyi.

⁵ Ka Farizhεεnbii ná Kile Saliyanj cyelentiibii si Yesu yíbe: «Naha na mu cyelempyiibii jye na wuu tulyeyi làdaabii* kurigii jaare mà ye? Naha na pi jye na cyeyi jyí mà tàanna ná làdaabil'e maa nta na lyí mà ye†?» ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomɔ na ke! Kile túnntunji Ezayi mpyi a jwumpε mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. L'à séme Ezayi sémenj i na Kile à jwo:

“Nte sùpyire na mii père jwɔyi i kanna, mà li ta pi zòompìi laag'à tɔɔn mii na.

⁷ Pi na mii père tawage e, jaha na ye kàlanj pi jye na njkaan ke, ur'à lwɔ a pwɔ sùpyire làdaabii karigii na‡.”»

⁸ Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Yii à cyé Kile tonj na, maa ntaha sùpyire làdaabii fye e. ⁹ Yii na sɔnnj na yii tanga na jye mà cyé Kile tonj na, maa ntaha yii yabilimpìi làdaabii fye e. ¹⁰ Kile túnntunji Musa à jwo na “Ma tunj ná ma nunj pèe, njemu ká jwumpime jwo a wà u tunj, lire jye mε u nunj na ke, urufoo sí n-bòš.” ¹¹⁻¹² Nka yii pi ke, yii na sùpyire kálali njε làdanj na, u mege jye Kɔrɔban. Sùpya ká jwo na uru nàfuunj na jye Kɔrɔban, lire jwɔhe ku jye na ur'à u kan Kile á, na fànhe saha jye uru na u u sifeebii tège mε. ¹³ Lire pyinjanni na, yii làdaabii kurugo, Kile jwump'à pyi kanwɔɔ baa sùpyire jyii na, njka lire kanni bà mε, yii na cyire jcyii karigii shinj njnyahagii pyi.»

* **7:5** wuu tulyeyi làdaabii: Saliyanj Kile mpyi a kan Musa á ke, Kile Saliyanj cyelentiibii mpyi a wà bàra uru na. Saliyanj pi à bàra Musa wunj na ke, uru ná Musa wunj puni mpyi a tàanna pi jyii na. † **7:5** Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyí, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyjinnjanni là na maa sɔnnj na lire jyjinnjanni maha pire fíninjε Kile á. Mà tàanna ná Ekizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, njka Farizhεεnbil'á jwo na shin maha shin u jye na Kile père ke, na pire pun'à yaa ná l'e. ‡ **7:7** Ezayi 29.13 § **7:10** Ekizodi 20.12; Duterεnɔmu 5.16 Ekizodi 21.17; Levitiki 20.9

¹⁴ Puru ɲwəhə na, Yesu à núr'a sùpyire yyere, maa yi jwo t'á: «Yii puni, yii ɲiŋgyigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè sèl'e. ¹⁵ Yaayi yi na jyì sùpyaŋi funŋke e ke, kuru kà ɲye a sli na jìn'a u ɲwəhə mɛ. ɲka ɲjemu yi na fwore sùpyaŋi funŋke e ke, yire yi maha sùpyaŋi ɲwəhə Kile yyahe taan. [¹⁶ ɲgemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ɲiŋgyigii cyán sèl'e.]»

¹⁷ Tèni i Yesu à yîri sùpyire taan mà jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u yíbe lire tàanlini ɲwəhe na. ¹⁸ Ka u u pi pyi: «Yii yabilimpïi, ali numɛ yákilitan ɲye yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii ɲye na puru nùru má? Yaaga maha yaaga k'à yîri cyíinŋi na mà jyè sùpyaŋi funŋke e ke, kuru si n-jà u ɲwəhə mɛ. ¹⁹ Tire nte yalyire ɲye na jyè sùpyaŋi zòmbilini funŋke e mɛ, lage e ti maha jyè, lire kàntugo, urufoo ká shà yaare e, ti maha fworo.» Pure jwumpe cye kurugo, Yesu à li cyêe na yalyire pun'à fíniŋɛ.

²⁰ U a jwo: «ɲcyii cyi ɲye sùpyaŋi zòŋi na ke, cyire cyi maha u ɲwəhə Kile yyahe taan. ²¹ ɲaha kurugo ye sòŋŋəpeere maha fwore sùpyaŋi zòmbilini i, mu à jwo tasinnage keɣemɛ karigii ná nàŋkaage ná supyibuuni ná ²² jacwəore ná ntiimbaaŋi ná pege ná nàɲwəhəre ná silegebaare ná ɲyipɛɛnni ná jwoore ná yàmpeente ná funŋəbaare. ²³ Cyire ɲcyii kapegigii cyi ɲye na fwore zòmbilini i ke, cyire cyi maha sùpyaŋi ɲwəhə Kile yyahe taan.»

*Supyishinji sanŋi cwoŋi wà à dá Yesu na
(Macwo 15.21-28)*

²⁴ Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidən kànyi kàmpanŋke na. U à nɔ wani ke, maa jyè bage k'e. U la ɲye a mpyi wà si uru kyaa cè mɛ. ɲka u ɲye a já a ɲwəhə mɛ. ²⁵⁻²⁶ Ka ceenji wà si u kyaa lógo, maa ntíl'a pa ɲiŋkure sín u fere e. Uru ceenji mpyi Yahutu mɛ, u mpyi na yîri Sirofenisi kùluni i*. Jínaŋi wà mpyi u pworonji i, ka u u Yesu ɲáare na u u kòr'a yige u e. ²⁷ Ka Yesu si ceenji pyi: «Yyére nàŋkopyire si lyí a tìn fəlɔ, ɲaha na ye mà nàŋkopyire yalyire lwó a wà pwunmpyir'á, lire ɲye a ɲwə mɛ.» ²⁸ Ka ceenji si u pyi: «Kafoonji, yire ɲye sèe, ɲka pwuunbii pi maha ntèn tàbalaŋi ɲwəh'i ke, pire maha nàŋkopyire yalyire paanre lyí.» ²⁹ Ka Yesu si yi jwo u á: «Mu ɲwəshwəor'à ɲwə, mu sí n-jà nùru pyengɛ, mii à jínaŋi yige mu pworonji i.» ³⁰ Ka u u núr'a kàre pyengɛ mà sà pyàŋi ta u à sínni yasinninŋke na, jínaŋi mpyi a fworo u e.

Yesu à nàŋi wà ɲiŋgyigii múgo

³¹ Ka Yesu si yîri Tiri ná Sidən kànyi kàmpanŋke na, maa ɲkàre Galile baŋi kàmpanŋke na, maa sà jyè Dekapoli kùluni i. ³² Ka pi i shà ná nàŋi w'e u yyére. Uru nàŋi mpyi ɲùŋcunnə, jwumpe s'à waha u á mú sèl'e. Ka pi i Yesu ɲáare na u u cyege taha u na, bà u si mpyi si ɲcùuŋə mɛ.

³³ Ka Yesu si nàŋi cù mà yîri sùpyire taan mà kàre tatəŋge e. Kuru cyage e, u à kampeeni le u ɲiŋgyigigil'e, maa ntilwəhe ta u ɲjini na. ³⁴ Maa ɲùŋke dùrugo kilenji i, maa ɲə a kùuŋə, maa jwo: «Efata» lire ɲwəhe ku ɲye: «Yii múgo!» ³⁵ Lire tèni mujye e, ka ɲiŋgyigigii mú shuunni si múgo, ka ɲjini mú si sàŋha. Ka u u wá na ntíli na yu.

³⁶ Yesu à núr'a pa sùpyire cyage e ke, maa yi jwo a waha pi á, na pi àha sùpyaŋi wabɛɛ yaha u yi cè mɛ. ɲka u jwump'à pyi kee p'à pi náara, ka pi i ntíl'a sà a pu yu na ntùuli. ³⁷ Sùpyire ti mpyi wani ke, li mpyi a pire puni kàkyaŋhala sèl'e, ka pi i wá na ɲko: «Karigii ɲiŋcɛnŋkii kanni u na mpyi. U maha ɲùŋcunnibii pyi pi i nùru, maa búbuubii pyi pi i yu!»

* **7:25-26** Nge ceen'á fworo supyishinji w'e, ɲgemu u mpyi a fyánha a pyi Izirayeli shiinbii zàmpenmii ke.

8

Yesu à shiin kampwàhii sicyεere jwò cya (Macwo 15.32-39)

¹ Canḡka shinḡyahara à pa bínni Yesu taan sahaḡki, yalyire sí jye a mpyi pi á mε, ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: ² «ḡke supyikuruḡke nùḡaare naha mii na sèe sèl'e, pi canḡke taanre woge ku jye naha mii taan, yalyire jye pi á mε. ³ Mii aha pi katege wuubii yaha a kàre pi kànyi na, pi fàḡhe sí n-kwò kuni na, naha na ye pi pìi tayiriy'à tòon.» ⁴ Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Taa nte sùpyire puni tintin yalyire sí n-ta naha ḡke síwage e ke?» ⁵ Ka Yesu si pi yíbe: «Bwúuru jùḡyo jùuli yi wá yii á ye?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»

⁶ Ka u u sùpyire pyi t'à tèn jḡḡke na. Maa bwúuru jùḡyi baashuunniḡi lwó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòḡn kwòḡn mà kan u cyelempyiibil'á pi taa sùpyire na, ka pire si u taa pi na. ⁷ Fyapyire mú na mpyi wani, ka Yesu si tire lwó, maa fwù kan Kile á ti kyaa na, maa tire mú kan u cyelempyiibil'á pi taa sùpyire na. ⁸ Kuru supyikuruḡk'à lyí a tin, ka pi i ḡkwò maa saanya baashuunni jḡḡyìpaanyi na. ⁹ Pi mpyi a shiin kampwàhii sicyεere (4.000) kwò. Lire kàntugo ka Yesu si pi yaha a kàre.

Farizhεenbil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyé na u à fworò Kile e ke (Macwo 16.1-12)

¹⁰ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ntíl'a jye bakwòoge k'e mà kàre Dalimanuta kùluni i. ¹¹ Pi à nò ke, ka Farizhεenbii pìi si mpa Yesu jwòge waha. Pi à jwo na u kani là pyi u cyé pire na ndemu l'à li cyé u à fworò Kile e ke. Kàḡhaḡa pi mpyi a cyán Yesu na. ¹² Lir'à pεn u e ke, ka u u ḡò a kùḡḡo fàḡhe na, maa jwo: «Naha na nte sùpyire jye na kacyele caa mii á ye? Sèeḡi na mii sí yi jwo yii á, là sì n-cyé ti na mε.» ¹³ Ka u ná u cyelempyiibii si yíri pi taan mà jye bakwòoge e, maa baḡi jyiile.

¹⁴ Ka u cyelempyiibii funḡo si wwò yalyire na, bwúuru jùḡḡo niḡkin kanna ku mpyi pi á bakwòoge e. ¹⁵ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhεenbii ná Eròdi bwúuruḡi yírigeyirige yaani na.» ¹⁶ Ka u cyelempyiibii si pi funḡyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwòḡl'e: «Bà wuu à pyi wuu jye a pa ná bwúuru i mε, lire e u à mpe jwo be?»

¹⁷ Jye Yesu à pa pi kunḡḡke jwòhe cè ke, maa jwo: «Naha kurugo bwúuruḡi wuun'à yii funḡo wwòḡḡo ye? Ali numε yii yákilibii sàha ḡkwò a múgo mà? Yii funḡyi saha à tò la? ¹⁸ Nyiḡḡi na jye yii á, yii jye na jaa mà? Niḡyigigii na jye yii á, yii jye na núru mà? Yii funḡyi jye na jcwu kyaa na mà? ¹⁹ Canḡke mii à bwúuru jùḡyi kanḡkuruḡi kwòḡn kwòḡn mà kan shiin kampwàhii kanḡkuruḡi'á (5.000) ke, pi lyiḡkwooni kàntugo, shàḡḡi jùuli yii à jḡḡi bwúuru kwòḡnre na ye?» Ka pi i jwo: «Kε ná shuunni.» ²⁰ «Lire kàntugo canḡke mii à bwúuru jùḡyi baashuunniḡi tég'a shiin kampwàhii sicyεereḡi (4.000) jwò cya à de? Pi lyiḡkwooni kàntugo, saanyi jùuli yii à jḡḡi bwúuru kwòḡnre na ye?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.» ²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Ali numε, yii funḡyi sàha ḡkwò a múgo mà?»

Yesu à fyinḡi wà cùḡḡo

²² Puru jwòḡo na, Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Bεtisayida kàḡhe e. Pi à nò wani ke, ka pi i mpa ná fyinnaḡi w'e, maa Yesu jàare na u bwòḡn u na. ²³ Ka Yesu si u cù cyεge na, maa ḡkàre kàḡhe kàntugo, maa sà u ntilwòhe tég'a u jyiḡḡi cwuugo, maa cyeyi cyíḡile cyi na. U à pa cyeyi láha tènì ndemu i ke, maa u yíbe: «Mu wá na yaaga jaa la?» ²⁴ Ka nàḡi si jyiḡḡi múgo maa jwo: «Mii naha na sùpyire jaa, ḡka ti naha mu à jwo cire ti jaare.»

²⁵ Ka Yesu si núr'a cyeyi cyígile u nyiigii na, tènei i u à pa yi láha ke, ka nàñi si uye ta u à cùuñɔ, fo u na naa na ncwúu. ²⁶ Ka Yesu si u pyi u nùru, u a sì pyenge, u sàha bú ntòro kànhe e mε.

*Pyeri à jwo na Kile Njɔcwɔnrɔñi u nyε Yesu
(Macwo 16.13-20; Luka 9.18-21)*

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'á wá na ñkèege Sezare Filipi kùluni kànyi na. Mà pi yaha kuni na, ka u u pi yíbe: «Sùpyire na mii sòññi jofoo yε?» ²⁸ Ka pi i u pyi: «Pii wá na ñko Yuhana Batizelipyiñi u nyε mu, pii sí i ñko na Kile túnntunñi Eli u nyε mu, pii mú sí i ñko na Kile túnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u nyε mu.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nyε na mii sòññi yε?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile Njɔcwɔnrɔñi u nyε mu.» ³⁰ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á, na pi àha ñkwò yire jwo sùpya á uru kyaa na mε.

*Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Macwo 16.21-23; Luka 9.22)*

³¹ Cyire karigii kàntugo, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kâlali, maa jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyañi Jyañi u kyaala sèl'e. Kacwɔnrɔñi ná Kile sáragawwuubii ñuñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Nka u kwùñi canmpyitanrewuuni u sí ñè.» ³² Yesu à cyire karigii jwo a fíñiñe pi nyii na. Ka Pyeri si u yyer'a fêen ñkere na, maa u cêege u jwumpe kurugo. ³³ Ka Yesu si yyahe kêenñ'a u cyelempyiibii wíi, maa Pyeri faha: «Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu nyε na sòññi Kile nyii wuuni na mε, fo sùpyire nyii wuuni!»

*Pyiñkanni na wuu à yaa wuu taha Supyañi Jyañi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Luka 9.23-27)*

³⁴ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ná shinnyahara yyere, maa yi jwo pi á: «Ñgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'á yaa u cyé u yabilinñi nyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méε ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ³⁵ Naha na yε ñgemu la ká mpyi si u ñinjaanñi yaa ñwò ke, urufoo sì nùmpañña ta mε, ñka ñgemu ká kàntugo wà u ñinjaanñi'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpañña ta. ³⁶ Naha li sí ñwò sùpyanñi'á mà ma nyii yaayi puni ta ñge diñyeyi i ñinjaan, mu nùmpaññe si sà ñkèege yε? ³⁷ Sùpya sì n-jà yafyin tège u múnaani ñuñɔ wwù nùmpañña mε. ³⁸ Lire kurugo ñgemu u na ñcyíge Supyañi Jyañi ná u jwumpe na sùpyire nyii na, nte ti na kapegigii pyi maa kàntugo wà Kile á ke, Supyañi Jyañi ká bú mpa ná u Tunñi sìnampe ná Kile mèlekεebil'e canñke ñkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na.

9

¹ Sèenñi na mii sí yi jwo yii á, yii mpíi pi nyε naha ke, pii na nyε yii e, pire sì n-kwù ná pi nyε a Kile Saanre nya, ti i ma ná síñi puni i mà yε.»

*Yesu pyiñkann'á kêenñe
(Macwo 17.1-13; Luka 9.28-36)*

² Canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyeri ná Yakuba ná Yuhana lwó, maa ñkàre ná pire kanni i ñañke kà nintɔngɔ ñuñ'i. Mà pi yaha wani, Yesu pyiñkann'á pa ñkêenñe pi nyii na. ³ Ka u väännyii si mpâl'a fíñiñe fo na ñí. Yi mpyi a fíñiñe fíñiñkanni ndemu na ke, sùpya nyε ñiñke na ñgemu u sì n-jà yaaga pyi ku fíñiñe amuni mε. ⁴ Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile túnntunmpiiEli ná Musa si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre nyii na, mà pa a yu ná u e. ⁵ Ka Pyeri si Yesu pyi: «Wuu cyelentuñi, wuu à pa naha ke, l'à ñwò sèl'e. Wuu yaha wuu u vùnyɔ taanre kwòro, ñiñkin sí n-pyi mu wogo, ñiñkin sí n-pyi Musa wogo, ñiñkin sí n-pyi Eli wogo.» ⁶ Pyeri à puru jwumpe jwo uye ñuñɔ kurugo, ñaha na yε u ná u shèrefeebii shuunniñi mpyi a fyá a tòro. ⁷ Mà pi yaha puru

na, nahana à tige mà pi tò, ka mejwuu si fwordo kuru nahanke e: «Mii Jyani u nye nge, u kan'à waha mii na sèl'e. Yii a nuru u nwò na.» ⁸ Ka Yesu cyelempyiibii si mpâl'a wíi wíl'a maha, pi saha nye a sùpya nya me, fo Yesu kanni.

⁹ Mà pi yaha pi i ntiri nanke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á na nde pi à nya ke, na pi àha nkòd li jwo sùpya á me, fo Supyani Jyani ká nè a fwordo kwùni i.

¹⁰ Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe yaha piye funni'i, nka pi mpyi na piye yíbili: «Mà nè a fwordo kwùni i nwòhe ku nye naha ye?»

¹¹ Nye ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyani cyelentiibii s'à jwo na Kile túnntunni Eli u à yaa u fyánha a pa Kile Njncwónróni yyaha na.» ¹² Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyánha a pa si karigii puni kurigii tíi. Nka li mú à séme Kile Jwumpe Semeni i na “Supyani Jyani à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire kuro mú sè mpyi u e me.” Yii à sònnò lire na la? ¹³ Mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwò, pi à u pyi pi nyii pyin'kanni na, bà l'à séme u kyaa na Kile Jwumpe Semeni i me.»

*Yesu à pyàni wà jina kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-21; Luka 9.37-43a)*

¹⁴ Tèni i Yesu ná u cyelempyiibii taanren'à nò pi sanmpii cyage e ke, pi à sà shinnyahara ta t'à pi kwùlo, Kile Saliyani cyelentiibii pìi mpyi a nàkaana ta ná pi e. ¹⁵ Sùpyir'à pa Yesu nya ke, l'à paa pi puni i sèl'e. Ka pi i fè a kàre u fye e maa u shéere. ¹⁶ Ka Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Naha shi na yii ná pire na yiye kyáli ye?»

¹⁷ Ka wà si Yesu pyi tire sùpyire shwòhòl'e: «Cyelentuji, mii à pa ná na jyani i mu yyére. Jínanj wà u nye u e, ur'à u pyi búbu. ¹⁸ Uru jínanj ká yíri ná u e cyaga maha cyag'e ke, u maha u cyán njnke na, u maha nkyànhighii kùru, u nwòge mú maha nkànji, fo u maha mpa shiile. Mii à mu cyelempyiibii jáare pi jínanj kòr'a yige u e, pi nye a jà me.» ¹⁹ Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpyiibii, fo naha tère e mii sí n-kwòro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiinkii kwú naye e sà nò fo naha tère na ye? Yii a ma ná pyàni i na á.»

²⁰ Ka pi i mpa ná u e. Tèni i jínanj'à Yesu nya ke, ka u u pyàni cyán na kúu nkúu njnke na, maa u nwòge pyi ku u nkànji. ²¹ Ka Yesu si pyàni tunji yíbe: «Fo naha tère e jínanj'à jyè u e ye?» Ka tufoonji si u pyi: «Mà lwó fo u nimbilere wunji na. ²² Tèni l'e, jínanj maha u cyán nage e, tèni l'e maa u cyán lwòhe e si nta u bò. Kampyi mu sí n-jà cyaga pyi, wuu njnaare ta, maa wuu tégé.» ²³ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo kampyi mii sí n-jà cyaga pyi. Nka mu aha jà a dá mii na, karigii puni sí n-jà n-pyi mu á.» ²⁴ Ka pyàni tunji si ntíl'a jwo fánha na: «Mii à dá, nka na tégé, naha na ye mii dániyani fánh'à cyére.»

²⁵ Yesu à sùpyire nya t'à lwó a tò u na ke, ka u u fánha cyán jínanj na, maa u pyi: «Jínanj, mu u na jyè sùpyire e marii pi pyi búbu ná njncunnii ke, fwordo nge pyàni i, ma sàha nuru njyè u e me.» ²⁶ Ka jínanj si kwuugo wà, maa pyàni cúnno cúnno fánha na, maa fwordo u e. Pyàni'à pyi mu à jwo u à kwù, fo shinnyahara à jwo u à kwù. ²⁷ Ka Yesu si u cù cyége na a yírigé, ka pyàni si yyére.

²⁸ Yesu à jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u nwòh'a yíbe: «Naha na wuu nye a jà a nge jínanj kòr'a yige pyàni i mà ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kilenarege kanni ku nye na jin'a nge jínanj shini kòr'a yige sùpya e.»

*Yesu à u kwùni ná u neni kyaa jwo sahanji
(Macwo 17.22-23; Luka 9.43b-45)*

³⁰ Yesu ná u cyelempyiibii nin'karibil'à Galile kùluni jyiile, nka u la nye a mpyi sùpya si li cè me, ³¹ naha na ye u mpyi na u cyelempyiibii kálali, marii yu pi á: «Pi sí n-pa Supyani Jyani le sùpyire cye e pi bò, nka u kwùni canmpyitanrewuuni, u sí nè.» ³² Pi nye a pyi a puru jwumpe nwòhe cè me, fygare s'à pi sige pi nye a jà a u yíbe me.

*Sùpyañi u nyε nùñufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Luka 9.46-48)*

³³ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Kapεrenamu kànhe e. Tèni i pi a jyè bage e ke, ka u u pi yíbe: «Naha nákaana yii mpyi a ta kuni na ye?» ³⁴ Ka pi i fyâha, naha na ye nákaante nùñke ku mpyi na pire puni i, jofoo u nyε nùñufooñi ye. ³⁵ Ka Yesu si ntèen, maa pi shiin ke ná shuunniñi yyere, maa yi jwo pi á: «Ngemu la ká mpyi si mpyi nùñufoo ke, urufol'à yaa u uye pyi kàntugo yyére wuñi, u raa báare pi sanmpil'á.»

³⁶ Ka Yesu si pyàñi wà cû a pa pi shwəhəl'e, maa u lwó, maa yi jwo pi á na: ³⁷ «Shin maha shin u à nɛn'a nge pyàñi fiige cùmu lemε jwə mii kurugo ke, urufol'à mii cùmə lemε jwə mú. Shin maha shin sí u à mii cùmə lemε jwə ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmə lemε jwə.»

*Ngemu ká mpyi u nyε wuu zàmpen mε, uru na nyε ná wuu e
(Luka 9.49-50)*

³⁸ Ka Yuhana si yi jwo Yesu á: «Cyelentuñi, wuu à nàñi wà nya u u jínabii kòre na yige sùpyire e ná mu mεge e, ka wuu u u sige li na, naha na ye wuu wà bà mε.» ³⁹ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mε, sùpya sì n-jà raa kakyanhala pyi ná mii mεge e, si ntúí nùru mii mεge kèεge ntaha lire na mε. ⁴⁰ Ngemu u nyε u nyε wuu zàmpen mε, urufoo na nyε ná wuu e. ⁴¹ Amuni li mú nyε shin maha shin u à fùñcwokwunyaga lwəhə kan yii á mà lire nùñke pyi na yii na nyε Kile Nijcwənrəñi wuu ke, sèenji na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-si lire tònñi ta.»

*Karigii cyi maha sùpyañi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Macwo 18.6-9; Luka 17.1-2)*

⁴² Ka Yesu si nùr'a pi pyi: «Nte nàñkopyire t'à dá mii na mà kwə ke, shin maha shin ká lire là niñkin nùñə kyán, l'à pwórə urufol'á pi kafaabwəhə pwə u yacige e, pi i u wà banji i. ⁴³ Mu cyεge kà niñkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwəñ a wà, maa jyè ná ku sanñke e shìñi niñkwombaanji i. Lir'à pwórə mu á, mu ná ma cyeyi shuunniñi u jyè nafugombaage e. [⁴⁴ “Fyεεnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nyε na ñkwúu mε, kuru cyage nage mú nyε na fùru mε.”] ⁴⁵ Mu təεge kà niñkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwəñ a wà, maa jyè shìñi niñkwombaanji i ná təεgə niñkin i. Lir'à pwórə mu á, mu ná ma tooyi shuunniñi u jyè nafugombaage e. [⁴⁶ “Fyεεnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nyε na ñkwúu mε, kuru cyage nage mú nyε na fùru mε.”] ⁴⁷ Mu nyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwúl'a wà, mu nyii niñkin wuñi u jyè Kile Saanre e. Lir'à pwórə mu á, mu ná ma nyiigii shuunniñi u jyè nafugombaage e. ⁴⁸ “Fyεεnre ti maha sùpyire kyaare lyí kuru cyage e ke, tire nyε na ñkwúu mε, kuru cyage nage mú nyε na fùru mε*.”

⁴⁹⁻⁵⁰ Kyaage k'à náanə nage fiige ke, kuru kyaage Kile sí n-tèεε u shiinbii toronkanni kèεnñε. Suump'à táan, suumpe tìpoompe ká fworə p'e, naha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanñi ye? Yii pyi suumə nijcεnmε, yyejññke ku pyi yii shwəhəl'e.»

10

*Yesu à jwo na nòñi ná u cwonji nyε a yaa pi piye yaha mε
(Macwo 19.1-12; Luka 16.18)*

¹ Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Zhude kùluni i, Zhurudεn banji kàntugo. Wani sahanñi, ka sùpyire si mpa bínni u taan. Ka u u nùr'a cye le u kapyinjyeeni i, na ti kálali. ² Ka Farizhεεnbii pìi si file u na, si u pεε jcwú ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná Kile Jwumpe Semεñi i, nò sí n-jà u cwonji yaha la?» ³ Ka

* 9:48 Ezayi 66.24

Yesu si pi pyi: «Naha Kile tũnntunŋiMusa à séme lire nde kyaa na ye?» ⁴ Ka pi i u pyi: «Musa à jwo na mu aha ceenŋi nàmbage kwòkwò sémenŋi kan u á, na mu sí n-jà u yaha*.»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii njíngage kurugo, lir'à séme tonŋi i mà kan yii á. ⁶ Nka mà lwó dŋye tasiige e, Kile à “sũpyaŋi yaa nò ná ceewe†.” ⁷⁻⁸ “Lire kurugo nòŋi sí u tunŋi ná u nuŋi yaha si mpwò u cwonŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin ninŋin‡.” Lire e, pi saha si n-pyi shiin shuunni me, ŋka pi sí n-pyi shin ninŋin. ⁹ Lire kurugo Kile à mpiimu pyi ninŋin ke, sũpya nyé a yaa u pire láha piye na me.»

¹⁰ Tèni i pi à núr'a jyè bage e ke, ka Yesu cyelempyiibii si núr'a u yíbe cyire karigii kyaa na. ¹¹ Ka Yesu si pi pyi: «Shin maha shin u à u cwonŋi yaha maa ceenŋi waberé lèŋe ke, urufol'à jacwòrò pyi mà yyaha tíi ná ceenŋi ninŋyini i. ¹² Ceewe mú ká nàmbaga fworò, maa nàmbaga lèŋe nòŋi waber'á, uru ceenŋi mú à jacwòrò pyi.»

*Yesu à jwó le nàŋkopyir'á
(Macwo 19.13-15; Luka 18.15-17)*

¹³ Nyé lire kántugo, sũpyiibii pil'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si jwó le t'á me. Ka cyelempyiibii si pi faha. ¹⁴ Yesu à lire nya ke, ka li i mpèn u e, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Yii nàŋkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige me, naha na ye sũpyiibii pi nyé nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre nyé pire woro. ¹⁵ Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u nyé a ŋen'a uye tírige pyà fiige me, urufoo si n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e me.» ¹⁶ Ka u u nàŋkopyire cú a ta uye na, maa jwó le t'á.

*Nàfuufoonŋi kani
(Macwo 19.16-30; Luka 18.18-30)*

¹⁷ Ncyii karigii puni kántugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à kuni lwó sahanŋi. Mà pi yaha pi i ŋkèege, nàŋi wà à fê a sà ninŋkure sín Yesu taan, maa jwo: «Cyelentuŋi ninŋcenŋi, naha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi ninŋkwombaani ta be?» ¹⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo na mii à jwò wa? Kile kanni baare e, sũpya nyé a jwò me. ¹⁹ Mu à Kile tonŋi kurigii cè mà kwò “Ma hà sũpya bò me, ma hà zinni ná waberé cwo e me, ma hà nàŋkaaga pyi me, ma hà vini ntaha wà na me, ma hà jcwu sũpya na me, ma tunŋi ná ma nuŋi pèe§.”» ²⁰ Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyere e.»

²¹ Ka Yesu si u wíi, maa u kyaa táan uy'á, maa u pyi: «Yaaga ninŋin k'à mu fò, ta sì, maa sà ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyérenŋi kan fòŋofeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.» ²² Puru jwumpe nyé a u táan me, ka u yyetanha wunŋi si ŋkàre, naha na ye nàfuubwòhò foo u mpyi u wí.

²³ Lir'à pyi ke, ka Yesu si yyahe kêenŋe, maa sũpyire wíi wíi, maa yi jwo u cyelempyiibil'á: «Nàfuufoonŋi jyim'à pèn Kile Saanre e.» ²⁴ Lire jwòmèen'à Yesu cyelempyiibii funŋò wwòŋò, ka u u núr'a pi pyi: «Mii pyiibii, li pyim'à sàa pèn, wà u jyè Kile Saanre e. ²⁵ Nwòhòŋi jyim'à táan músenneni wyiini i mà tòro nàfuufoonŋi u jyè Kile Saanre e.» ²⁶ Ka puru sí nàara a u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i wá na yu piy'á: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nũmpañja ta be?» ²⁷ Ka Yesu si pi wíi wíi, maa jwo: «Lir'à sũpyire jà, ŋka kyaa nyé na Kile jini me, naha kurugo ye karigii puni síŋi nyé u á.»

* **10:4** Duterenomu 24.1-4 † **10:6** Zhenzi 1.27 ‡ **10:7-8** Zhenzi 2.24. Lire jwòhe ku nyé: «Lire kurugo nòŋi ná u cwonŋi sí n-wwò si mpyi shin ninŋin, nòŋi ná u cwonŋi shwòhòŋi'à yaa u jwò mà tòro nòŋi ná u sifeebii wunŋi na.» § **10:19** Ekizodi 20.12-16; Duterenomu 5.16-20

²⁸ Ka Pyeri si jwumpe lwó maa u pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká ñen'a kàntugo wà u bayi, lire nyε me u sìnεebii, lire nyε me u sifeebii, lire nyε me u pyiibii, lire nyε me u kerεy'á, mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, ³⁰ urufoo sí yire yaayi fiige ηkuu (100) ta naha ηge diñyεñi i. Urufoo sí baya ná sìnεε ná nεε ná pyi ná kerεyε ta, ηka sùpyire mú sí urufoo yyaha fwóhəɾə mii mεge ná Jwumpe Nintanmpe kurugo. Diñyεñi nimpañi i, urufoo sí shìñi niñkwombaanji ta. ³¹ Nka yyaha yyére shiin niñyahamii sí n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niñyahamii mú sí n-pyi yyaha yyére wuu.»

Yesu saha à jwo u kwùñi ná u ñèñi kyaa na
(Macwo 20.17-19; Luka 18.31-34)

³² Yesu ná u fyèñwəhəshiinbii mpyi kuni i na ηkèεge Zheruzalεmu kànhe e, uru u mpyi yyaha na. Nka pi fyagara wuu pi mpyi a taha u fye e. Ka u u núr'a u cyelempyiibii ke ná shuunniñi yyer'a file uye na, karigii cyi sí u le ke, maa jyè cyire yyahe e na yu pi á. ³³ Maa jwo: «Wuu niñkaribii pi mpìi Zheruzalεmu kànhe e, Supyañi Jyañi sí n-le Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, si u kan Kilecembaabil'á. ³⁴ Pire sí u fwóhəɾə, si ntilwəhe wà u na, si u bwòn ná kàsərigil'e, si u bò. Nka u kwùñi canmpyitanrewuuni u sí ñè.»

Zebede jyaabii yacyage
(Macwo 20.20-28)

³⁵ Lire kàntugo ka Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana si file Yesu na, maa u pyi: «Wuu cyelentuñi, nde wuu sí n-pa n-cya mu á ke, lire pyi wuu á.» ³⁶ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha yii la nyε mii u pyi yii á ye?» ³⁷ Ka pi i u pyi: «Mu aha mpa mpyi ma Saanre pèente e tēni ndemu i ke, ma a wuu wà niñkin yaha ma kàniñke na, ma a u sanñi yaha kàmēni na.» ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ñáare mii á ke, yii nyε a ku shi cè mε. Kyaage lwəhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la? Kyaage e mii sí mbyîgime ke, yii sí n-jà mbyîgime kur'e mii fiige la?» ³⁹ Ka pi i u pyi: «Ɔn, wuu sí n-jà.» Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwəhe bya, sí mbyîgime kyaage e mii fiige. ⁴⁰ Nka mà tēen mii kàniñke ná mii kàmēni na, mii bà u nyε yire kanvoonji mε. Kile à yire tatεenyi bégele sùpyire ntemu mε na ke, u sí yire kan pir'á.»

⁴¹ Nyε Yesu cyelempyiibii keñi sanñ'à puru lógo ke, ka pire lùgigii si yîri Yakuba ná Yuhana taan. ⁴² Yesu à pa kuru cyage wíl'a nya ke, maa jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a nùru, yii à cè naha ñiñke na, mpìi pi à yaha kini ñùñufeebii ke, pire maha ntēen kini sùpyire ñuñ'i fànhe e, kini shinwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kini sùpyire na. ⁴³ Nka li nyε a yaa li pyi amuni yii shwəhəl'e mε. Ngemu la ku nyε si mpyi shinbwo yii shwəhəl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii sanmpii báarapyi. ⁴⁴ Ngemu la ku nyε si mpyi yii yyaha yyére shinñi ke, urufoo u pyi pi sanmpii puni biliwe. ⁴⁵ Naha kurugo ye Supyañi Jyañi nyε a pa diñyεñi i sùpyire si mpa mpyi u báarapyii mε. U à pa si mpa uye pyi sùpyire puni báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinñyahara kapegii shwəshwə lwəɾə.»

Yesu à fyinñi wà nyii múgo
(Macwo 20.29-34; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Zheriko kànhe na. Pi nivworobii kànhe e, shinñyahara na mpyi pi fye e, pi à Timε jyañi Baritime fyin wuñi ta u à tēen kuni ñwəge na, na ñáare. ⁴⁷ U à lógo na Nazareti kànhe shinñi Yesu u wá na ntùuli ke, ka u u wá na yu fànha na: «Yesu, Dawuda Tuluge Shinñi, ñùñaara ta na na!» ⁴⁸ Ka shinñyahara si u faha na u fyàha. Nka u nyε a ñen'a fyàha mε,

maa là bâra sèege na: «Dawuda Tuluge Shinji, jùjaara ta na na!» ⁴⁹ Ka Yesu si yyére maa jwo: «Yii u yyere.» Ka pi i sà u yyere, maa u pyi: «Funjke njíe, ma a yákiliñi tíe, Yesu na mu yiri. Yíri, ma a ma.»

⁵⁰ Fyinn'á puru lógo ke, maa u vâanntinñke wwûl'a wà njñke na, maa búrug'a yíri na ñkèege Yesu yyére. ⁵¹ U à nò u taan ke, ka Yesu si u yíbe: «Naha mu la nyé mii u pyi mu á ye?» Ka fyinni si u pyi: «Cyelentuñi, mii la nyé si núru s'a naa.» ⁵² Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, mu dányañ'á mu cùuñ.» Ka u nyiigii si ntíl'a múgo, ka u u ntaha Yesu fye e.

11

Saannji Yesu à jyè Zheruzalému kànhe e

(Macwo 21.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

¹ Mâ pi yaha pi i byanhare Zheruzalému kànhe na, pi mpyi a nò Olivye cire nanke ñkere na, Betifajye ná Betani kányi taan. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, ² maa pi pyi: «Kànhe ku nyé yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha nò wani, yii sí n-tíi dùfaanñaaga ta k'à pwò, sùpya sàha ñkwò a dùgo ku na mà nya mε. Yii i ku sàha, yii pa ñkan na á. ³ Wà ha bú yii yíbe na “Naha na yii nyé na ku sàre ye?” yii urufoo pyi na “Ku kyaa li nyé Kafoonji na. U aha ñkwò ku na, ku sí n-pa.”»

⁴ Nyé ka cyelempyiibii mú shuunni si ñkàr'a sà dùfaanñaage ta k'à pwò pyenge ñwage na, kuni taan. Ka pi i wá na ku sàre. ⁵ Sùpyire ti mpyi wani ke, ka tire tà si cyelempyiibii pyi: «Hèn! Naha yii na mpyi amε ye? Naha kurugo yii nyé na dùfaanñke sàre ye?»

⁶ Ka cyelempyiibii si pi ñwò shwò bà Yesu mpyi a yi jwo pi á mε. Ka tire sùpyire si dùfaanñke yaha pi cye e na pi a sì ná k'e. ⁷ Cyelempyiibil'á pa ná dùfaanñke e Yesu yyére ke, maa pi vâanñyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèn na ñkèege. ⁸ Ka shinnyahara si ti vâanntinñyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka niñyahara si jyè kerεyi i na wyεere kwùun na jcyáan kuni i*. ⁹ Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na, ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ñkwúuli na:

«Yabwòhe!

Ñgemu u nyé na ma Kafoonji Kile mεge na ke,

Kile u jwó le u á†!

¹⁰ Yabwòhe! Yabwòhe!

Saanre ti nyé na ma ke,

Kile u jwó le t'á.

Wuu tulyage Dawuda Saanre ti.

Pèente ti taha Kile na niñyicyeyi puni i!»

¹¹ Yesu à nò Zheruzalému i ke, maa ñkàre Kileñaarebage e. U à yaayi puni wíi wíi ke, maa fwor'a kàre Betani kànhe e ná u cyelempyiibii ke ná shuunniñi i, naha na ye numpilage mpyi na wwùu.

Yesu à fizhiye cige láña

(Macwo 21.18-19)

¹² Kuru canña nùmpañña, pi niñjiribii Betani i, ka katege si Yesu ta. ¹³ Ka u u fizhiye cige kà nya tatònge e ná wyεere e, maa file ku na a wíi, kampyi u sí yasεε ta ku na. Nka u à nò ku ñwòh'i ke, u nyé a yasεε ta k'e fo wyεere bà mε†, naha na ye ku tèeseni mpyi sàha ñkwò a nò mε. ¹⁴ Ka Yesu si jwo cig'á: «Sùpya

* **11:8** Saannji pi nyé na mpère ke, pi maha cyire karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **11:9** Zaburu 118.26 ‡ **11:13** Nke fizhiye cige ku nyé ná weñyahayi i yasεε baa ke, kuru na nyé Yahutuubii jùñufeebii fiige, mpiimu pi à fyinne tò wwomò na ke.

saha sì n-sii yasere ta mu na, si njyî me.» Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe lógo.

*Yesu à cwàhàmpii kàr'a yige Kileñaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-17; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)*

¹⁵ Kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'á nò Zheruzalému kànhe e, ka u u ñkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pèrempe ná zhwonji pyi wani ke, maa pire kòre, maa wyérefaabii tàbalibii ná sanmpanmperebii yatènyi ñòñ'á cyán cyán. ¹⁶ U nyé a ñé sùpya u à jyè ná yapereni i Kileñaarebage ntàani na mēš. ¹⁷ Puru ñwòhò na, ka u u wá na pi puni kálali, marii ñko: «“Mii bage sí n-pa a yiri Kileñaarebaga supyishinji pun'á*.” Yire y'à séme Kile Jwumpe Semeni i. Nka yii pi ke, yii à ku kènni'a pyi “nàñkaalii tabinniga†”.»

¹⁸ Kile sàragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyani cyelentiibil'á puru lógo ke, ka pi i wá na Yesu bonkanni caa. Pi mpyi na fyáge u na, ñaha na ye u kàlanji mpyi a tatenge wwù shinnyahar'e. ¹⁹ Yàkonk'á nò ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo kànhe e.

*Yesu à jwo dániyani ná Kileñarege ná kapegigii yàfani kyaa na
(Macwo 21.20-22)*

²⁰ Kuru canñke nùmpañña nyège na, pi nintorobil'á fizhiye cige ñya k'à waha fo ndire e. ²¹ Ka Pyeri funño si ñcwo Yesu jwumpe ñijnwumpe na, maa u pyi: «Wuu cyelentuji, wii, fizhiye cige mu à láña tanjaa ke, ku naha a waha.»

²² Ka Yesu si u pyi: «Yii dá Kile na. ²³ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, sùpya ká dá Kile na ná u zòmbilini puni i, urufoo ká jwo na ñke ñanke ku yîri ku tatenge e, ku sà ñcwo banji i, urufoo ká nta u à dá li na, nde u à jwo ke, lire sí n-pyi. ²⁴ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, yii aha Kile ñáare yaaga maha yaaga kurugo ke, yii dá li na na yii à kuru yaage ta a kwò, lire ká mpyi, Kile sí kuru yaage kan yii á. ²⁵ Nka yii aha yîr'a yyére na Kile ñáare, ka li i ntíge yii funji na yii à tíge shin na, yii tire tígire kwò, bà yii Tunji u nyé ñinyinji na ke, uru mú sí n-pyi si yii kapegigii yàfa yii na mē. [²⁶ Naha na ye yii aha mpyi yii nyé na yiye shwòhò wogigii yàfani yiye na mē, yii Tunji Kile u nyé ñinyinji na ke, uru sì n-pa yii kapegigii yàfa yii na mú mē.]»

*Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Macwo 21.23-27; Luka 20.1-8)*

²⁷ Yesu ná u cyelempyiibil'á núr'a kàre Zheruzalému kànhe e, maa sà jyè Kileñaarebage e. Yesu ñinrani ku funñke e, Kile sàragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyani cyelentiibii ná Yahutuubii kacwòribil'á kàre u yyére. ²⁸ Maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa ñinjin na, yii aha mii ñwò shwò, lire tènì i ñge u à kuni kan mii á mii u a ñcyii karigii pyi ke, mii sí urufoo cyèe yii na. ³⁰ Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyinji tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile wi laa, sùpyire ti? Yii na ñwò shwò!» ³¹ Nyé ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ñaha na wuu sí nyé a ñen'a dá u na mà ye? ³² Nka wuu mú sì n-jà n-jwo na sùpya u à u tun mà de!» Pi mpyi a fyá sùpyire na, ñaha na ye tire sùpyire puni mpyi na sònnji na Yuhana na mpyi a sì Kile tùnntunño. ³³ Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinji u mpyi a u tun ke,

§ 11:16 Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenji fare Kileñaarebage wunji na. Lire pyinñkanni na, wyérenjwoge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa núr'a jà a ntège pyi. Yatòre ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pèrempyiibii mpyi maha tire pérelì pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. * 11:17 Ezayi 56.7 † 11:17 Zheremi 7.11

wuu nyε a cè mε.» Ka Yesu si pi pyi: «Nyε l'aha mpyi amuni, nge u à kuni kan mii á, mii u a ncyii karigii pyi ke, mii mú sù uru cyêe yii na mε.»

12

Ερεzen kəoge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Luka 20.9-18)

¹ Lire kàntugo Yesu à bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàñi wà u ná ερεzen cikəogə yaa, maa ku kwûulo, ερεzen lwəhe maha wwú wyige nkemu i ke, maa kuru tugo, maa nkubaga yaa cikəoge kàanmucyafoonji mεε na. Lire kàntugo maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasεere táali, maa nta a kàre kùlutəonl'e. ² Nyε ερεzenñi yasεere tèekwəonn'a pa nə ke, ka u u u báarapyiñi wà tun cikəoge faafeebil'á u sà uru nàzhan ερεzenñi shwə u a ma. ³ Nka uru tùnntunñ'á nə pi na ke, ka pi i u cù maa u bwəñ, maa u cyengayi wunji kòr'a tūugo. ⁴ Ka cikəoge foo si núr'a báarapyi shənwu tun, ka pi i uru bwəñ nùñke e, maa u cyahala sèl'e. ⁵ Ka u u shin tanrewu tun, ka pi i uru cù a bə. Puru n̄wəhə na, u à shinnyahara tun, ka pi i p̄i bwəñ maa p̄i bə. ⁶ U tùnntunmpil'e, shin niñkin kanna u mpyi tunmbaa, u jyasege ku mpyi kure, u kyaa mpyi a táan u á sèl'e. Ka u u nkànha a uru tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyanji na.” ⁷ Nka ज्याfooñ'á nə wani ke, ka pi i yi jwo piy'á na: “Cikəoge foo koolyñi u nyε nge. Yii a wá, wuu u bə, kəoge sí n-pyi wuu wogo.” ⁸ Ka pi i u cù maa u bə, maa u wà cikəoge kàntugo yyéere.

⁹ Nyε naha cikəoge foo sí n-pyi ye? Nàkaana baa, u sí n-pa mp̄ii faafeebii bə si u cikəoge le piiberε cye e.

¹⁰ Nje y'á séme Kile Jwumpe Semēñi i ke, taha yii nyε a yire kála mε? Y'á séme “Bafaanribil'á cyé kafaage nkemu na ke, kuru k'á pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mb̄ini na.

¹¹ Kafoonji Kile u à lire pyi, l'á pyi kakyanhala wuu nyii na*.”»

¹² Nyε Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Yahutuubii nùñufeebii si wá na u caa si u cù, naha na ye pi mpyi a cè na u à nke bàtaage jwo a wà pire na. Nka supyinyahara na mpyi wani kuru cyage e, ka pi i fyá tire na, maa Yesu yaha u a kàre.

Pi à Yesu yibe múnalwəore nkannji kyaa na
(Macwo 22.15-22; Luka 20.19-26)

¹³ Lire kàntugo Yahutuubii nùñufeebil'á Farizhēenbii p̄i ná Erədi tonkuni shiimbii p̄i yaha a kàre Yesu yyéere, bà pi si mpyi si u ta n̄cù u n̄wəməeni kurugo mε†. ¹⁴ Ka pire si sà Yesu pyi: «Wuu cyelentunji, wuu à li cè na mu nyε na fyáge sēenji tajwuge e mε, mu nyε na fyáge sùpya na mε, mu nyε a sùpya p̄wəñə sùpya na mε, mu na sùpyire kálali ná sēenji i Kile kuni jaarañkanni na. Lire na, wuu la nyε si mu yibe, wuu à yaa wuu a múnalwəore kaan Ĵrəmu saanbwəhe Sezari á la? ¹⁵ Naha mu na sōññi ye?» Nka Yesu mpyi a cè na pi à fyinme tò wwomə na, maa pi pyi: «Naha na yii na mii p̄ere si n̄cù ye? Yii wyérebile kan na á, si li wíi.» ¹⁶ Ka pi i mpa ná l'e, ka u u pi yibe: «Jofoo nàñja ná u mεge ku nyε nge wyérenji na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwəhe Sezari». ¹⁷ Ka u u pi pyi: «Yii a Sezari wunji kaan Sezari á, yii raa Kile wunji kaan Kile á.» Ka puru jwumpe si pi puni p̄aa.

* **12:11** Zaburu 118.22,23 † **12:13** Erədi shiimbii ná Farizhēenbii mpyi na bēni mε. Ĵrəmu shiimbii fānhe mpyi a táan Erədi shiimbil'á, ka pi i wá na sōññi na múnalwəore ngwùñ'á yaa. Farizhēenbii mpyi na sōññi Kafoonji Kile u nyε pire n̄ñə na: lire e, mà múnalwəore kan Ĵrəmu saanbwəhe Sezari á, lir'á li cyé na mu à n̄cē u fānhe na maa n̄cyé Kafoonji Kile na.

*Sadusiibil' à Yesu yíbe kwùubii nènji kyaa na
(Macwo 22.23-33; Luka 20.27-40)*

¹⁸ Nye Sadusiibii pi maha jwo na kwurɛɛɛ nye nùmpañja mɛ, pire pìl' à file Yesu na maa u yíbe: ¹⁹ «Wuu cyelentuɲi, Kile tùnntunɲi Musa à mpe jwumpe séme wuu Saliyaɲi i na “Nò ká ceewe lèɲɛ, maa ɲkwù, mà u ta u nye a pyà ta ceenji na mɛ, u cɔɔɲɲ' à yaa u ceenji lèɲɛ zànbangara na, u u pyi si u na, u yyahafoonji ninjkwuɲi mɛge na†.” ²⁰ Nye sìɲɛɛ baashuunni na mpyi wani, pi puni ninjyɛɲi mpyi a ceewe lèɲɛ maa ɲkwù, u nye a pyà ta u na mɛ. ²¹ Ka sìɲɛɛɲi shɔnwuɲi si ceenji lwó maa ɲkwù, u nye a pyà ta u na mɛ. Ka tanrewuɲi wuuni si mpyi amuni. ²² Ka pire nàmbaabii baashuunniɲi puni si ceenji lèɲɛ mà taha taha piye na, ɲka pi wà nye a pyà ta u na mɛ. Pire puni kàntugo, ka ceenji mú si mpa ɲkwù. ²³ Nye ná pire nàmbaa baashuunniɲi puni s' à uru ceenji lèɲ' a círi, kwùubii nènji ká bú nta sèe, pi aha bú ɲè canɲke ɲkemu i ke, pi ɲgir' á, ceenji sí n-kan yɛ?»

²⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo sùpyire nènji kyaa na, lir' à ta yii nye a Kile Jwumpe Semɛɲi yyaha cè, si nta ɲjyére Kile sífente na mɛ. ²⁵ Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ɲè a fworó kwùɲi i, nò sì ceewe lèɲɛ mɛ, ceewe mú sì n-kan nò á mɛ. Ti sí n-pyi Kile mèlɛkɛɛbii fiige.

²⁶ Nje Kile tùnntunɲi Musa à séme kwurɛɛɛ kyaa na ke, yii nye a yire kâla mà? Kuru cyage e, l' à séme na Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan na “Mii u nye Ibirayima, ná Ishaka, ná Yakuba u Kilenjì§.”

²⁷ Nye puru jwump' à li cyèe na pire mpii nyii wuu pi nye wani Kile yyére. Sùpyire nyii woore ti maha Kile père, kwùubii kyaa bà mɛ. Yii na sòɲɲi na sùpyire sì ɲè n-fworó kwùɲi i mɛ, kuru cyage e yii à sàa wurugo.»

*Kile Saliyaɲi kabilini l' à fànha tò cyi sanɲkii na ke
(Macwo 22.34-40; Luka 10.25-28)*

²⁸ Kile Saliyaɲi cyelentuɲi wà à Yesu ná nte sùpyire jwumpe lógo, maa li nya na Yesu à pi ɲwɔ shwɔ a ɲwɔ ke, ka u u file Yesu na, maa u yíbe: «Saliyaɲi kabilini ndi l' à fànha tò cyi sanɲkii na yɛ?» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Kile Saliyaɲi kabilini ninjyíini li nye “Izirayɛli shiinbii, yii lógo, wuu Kafoonji Kile kanni u nye Kafoonji. ³⁰ Ma Kafoonji Kile kyaa táan may' á, ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma sòɲɲore puni ná ma fànhe puni i*.” ³¹ Shɔnwuuni li nye “Ma supyíɲɛɲi kyaa táan may' á bà mu kyal' à táan may' á mɛ.” Kile Saliyaɲi kapyaaɲii puni i, là nye a pèl' a cyire shuunniɲi kwò mɛ†.»

³² Ka uru Kile Saliyaɲi cyelentuɲi si Yesu pyi: «Wuu cyelentuɲi, mu à sèe jwo, Kile nye ninjin, wà saha nye a bâra u na mɛ. ³³ Bà mu à jwo, ma Kafoonji Kile kyaa táan may' á, ná ma zòmbilini puni ná ma yákiɲi puni ná ma fànhe puni i, maa ma supyíɲɛɲi kyaa taan may' á bà mu kyal' à táan may' á mɛ, lir' à ɲwóɲ sárayi nizogoyi ná sárayi kuuyi sanɲyi na.»

³⁴ Yesu à li nya na Kile Saliyaɲi cyelentuɲ' à uru ɲwɔ shwɔ ná yákiɲifente e ke, ka u u u pyi: «Mu laage nye a tɔɔn Kile Saanre na mɛ.» Lire kàntugo wà saha nye a ɲɛn' a Yesu yíbe mɛ.

*Kile Nijcwɔɲrɔɲi nye Dawuda Tuluge Shin kannu mɛ
(Macwo 22.41-46; Luka 20.41-44)*

³⁵ Mà Yesu yaha u u sùpyire kálali Kileɲaarebage e, u à pi yíbe: «Kile Saliyaɲi cyelentiibii maha jwo na Kile Nijcwɔɲrɔɲi na nye Dawuda Tuluge Shin. Naha yii na sòɲɲi pur' e bɛ? ³⁶ Jwumpe Dawuda à jwo mà Kile Munaani yaha l' à u yyaha cù ke, yii sòɲɲo puru na. U à jwo:

† 12:19 Duterɛnɔmu 25.5-6 § 12:26 Ekizodi 3.6 * 12:30 Duterɛnɔmu 6.4, 5 † 12:31 Levitiki 19:18

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á,
 ‘Ta ma a pa ntèen na kàniŋe cyege na,
 fo mii aha mu zàmpeenbii le
 mu tooyi jwəh'i†.’ ”

³⁷ Ná Dawuda na Kile Nijcwənrəŋi yiri “Kafoonji” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kannna bà me, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Shinnyahare ti mpyi wani na núru Yesu jwə na ke, puru jwumpe mpyi a táan t'á sèl'e.

*Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii cêεεε
 (Macwo 23.1-36; Luka 20.45-47)*

³⁸ Mà Yesu yaha u u sùpyire kálali, u à yi jwo t'á: «Yii a yiye kàanmucaa Kile Saliyaŋi cyelentiibii na, pi maha vāanntinmbwoyi leni na jaare. Sùpyire tabinniyyi i, pi la maha mpyi pi raa pire père s'a pire shéere. ³⁹ Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyε me wà ha pi yyere kataan njyi na, bwompe tatεenyi pi maha jcaaa. ⁴⁰ Mà bàra lire na, pi maha lenkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi jwətanyi i. Pi maha Kile jaare na mōni sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

*Bùnyeyi lenkwucwoŋ'à pyi ke
 (Luka 21.1-4)*

⁴¹ Kilejaarebage e, Yesu mpyi a tēnn'a yyaha kan bùnyeyi yalenk'á, maa shinnyahara wyéreyi lenkanni wíi. Nàfuufeebii nijyahara mpyi na wyéreyi nijyahawa leni. ⁴² Lenkwucwoŋi kanhamafoonji wà mú mpyi a pa bùnyε pyi, ná daashipyara shuunni i. ⁴³ Ka Yesu si u cyelemphyiibii yyere, maa yi jwo pi á: «Sèenyi na mii sí yi jwo yii á, nge lenkwucwo fòŋfoon'á bùnyeyi ngemu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wunji na. ⁴⁴ Naha na ye pi sanmpii pun'à wwû pi cyeyaayi nijyahayi i, mà kan Kile á. Nka nge lenkwucwoŋi kanhamafoonji wi ke, u jùŋə wyéreyi puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwəore mú bá nyε u á me.»

13

*Yesu à jwo na Kilejaarebage sí n-ja
 (Macwo 24.1-14; Luka 21.5-19)*

¹ Yesu ná u cyelemphyiibil'à fworo Kilejaarebage e ke, ka pi wà ninŋin si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu u nke Kilejaarebage jwəŋkanni wíi! Kafaabwoyi y'à tég'a ku faanra, ku faanranŋkanni s'à jwə sèl'e!» ² Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii nyε na jan'amε ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sii n-pwəŋ n-cyán, si ku ŋkunuyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

³ Nyε ka Yesu sí n-kàr'a sà ntèen Olivye cire ŋaŋke jwə'i, maa yyaha kan Kilejaarebage á. Ka u cyelemphyiibii pìi sicyεere: Pyeri ná Yakuba ná Yuhana ná Andire si file u na. Mà pi kanni yaha ná Yesu i, ka pi i u yíbe: ⁴ «Wuu cyelentuŋi, naha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Cyi tēepyiini ká nə, naha ku sí li cyêe wuu na ye?»

⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo me. ⁶ Yii li cè na shinnyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Nijcwənrəŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi nyε ure. Pi sí raa shinnyahara jwə fáannji s'a wuruge. ⁷ Yii aha mpa a kàshiyi shenre núru yiye táan, maa yi shenre núru laatəonyi i, lire kà yii funŋə pεn me. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyε me, nka lire bà li nyε diŋyeyi tēekwooni me. ⁸ Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kîni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Niŋke jcyèennenyi ná

† 12:36 Zaburu 110.1

katibwōhe sí n-pyi cyeye nijyahay'e. Cyire ꞑcyii na ꞑye kanhare tasiige, bà laani maha yîri maa nta a yaa ná li zĩni i mε.

⁹ꞑye mii sí yii funṅɔ cwo li na si njaha na sùpyire sí raa yii yiri yukyaabii yyére, pi sí raa yii bwùun mú Kile Jwumpe kàlambayi i. Pi sí raa yii yiri fànhafeebii ná saanbii yyére. Cyire puni sí n-pyi yii na mà li ñùṅke pyi na yii na ꞑye mii cyelempii. Cyire karigii ñùṅ taan, yii sí mii kyaa jwo pi á. ¹⁰Jwumpe Nintanmpe à yaa pu fyânha a jwo supyishĩni pun'á. ¹¹ꞑye sùpyire ká mpa a yii cwôre na ñkèege yukyaabii yyére, lire tɛni i jwumpe yii sí n-jwo wani ke, yii àha puru kani tɛge yiye funṅɔ pɛn mε. Yii aha nɔ wani yukyaabii cyage e, Kile sí n-pa jwumpe mpemu kan yii á lire tɛni i ke, yii puru jwo, nahha na ye yii sí raa yu ná yii funṅɔ sòṅṅɔre e mε, Kile Munaani fànhe sí n-pyi yii e. ¹²Pii sí n-pa raa pi cìṅmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pii sí n-pa raa pi pyiibii kaan pi a bùu, pyiibii pii mú sí n-pa raa yîri pi sifeebii kurugo s'a pi kaan pi a bùu. ¹³Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mεge kurugo. Nka ṅgemu ká jà a uye waha maa ntɛen Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgeni na ke, urufoo sí n-shwɔ.

¹⁴Yapege k'à sàa pɛn Kile á ke, yii aha kuru ꞑya k'à jyè a tɛen Kileṅaarebage funṅke e na ku ꞑwóre Kile yyahe taan tɛni ndemu i ke, ṅgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ꞑwōhe cya a cè! Lire tɛni ká nɔ, mà sùpyire ntemu ta Zhude kùluni i ke, pi a fi, pi a wá ꞑanyi kàmpañke na. ¹⁵L'aha ṅgemu ta u bage kàtanṅke ꞑuṅ'i ke, urufoo kà nùru ntíge si yaaga lwó bage e mε, u u ntíl'a tíge u a fi. ¹⁶L'aha ṅgemu ta kerege e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge si mpa u vànantinmbwōhe lwó mε. ¹⁷Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyiṅɛbii na sèl'e. ¹⁸Yii a Kile ñáare, bà li tɛni si mpyi l'aha mbê ná wyeere tɛni i mε. ¹⁹Cyire canmpyaagii sí n-waha sèl'e. Mà lwó ñyɛ tasiige e, mà pa bwòn nijjaa na, uru ṅgahaṅi fiige sàha mpyi a ꞑya mε, fo mà sà ñyɛ kwɔ, uru ṅgahaṅi fiige saha mú sí n-pyi mε. ²⁰Kàmpyi Kafoṅi Kile mpyi a uru ṅgahaṅi tɛni bere mε, sùpya mpyi na sí n-shwɔ mε. Nka u à uru ṅgahaṅi tɛni bere u niṅcwɔnribii kurugo, bà pire si mpyi si shwɔ mε.

²¹ꞑye shin ká jwo yii á na Kile Niṅcwɔnrɔṅi na wá nahha, lire ꞑye mε u wá mɛṅi i, yii àha ndá urufoo na mε. ²²Naha kurugo ye kafinivinibii pii sí n-yîri na pire pi ꞑye Kile Niṅcwɔnrɔṅi, pii sí raa ṅko na pire na ꞑye Kile tũntunmii. Pi sí raa kacyeenkii cyêre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi s'a Kile niṅcwɔnribii wuruge, kampyi pi sí n-jà mε. ²³Yii a yiye kàanmucaa cyire karigii puni na, mii à cyi puni jwo yii á mà jwo cyi tɛni li nɔ ke.

*Supyaṅi Jyaṅi Yesu sí nùru n-yîri ñiṅyiṅi na si mpa
(Macwo 24.29-31; Luka 21.25-28)*

²⁴ꞑye yyefuge kàntugo,
“Canṅa ꞑyiini sí n-pyi numpire,
yiṅke saha mú sí raa bèenmε yiye mε.

²⁵Wɔrigii sí raa ꞑcwu,
yire kakyanhala yaayi yi ꞑye ñiṅyiṅi na ke, yire sí n-cúnṅɔ n-cúnṅɔ n-yîri yi
tatɛɛnyi i*.”

²⁶ꞑye lire tɛni i, pi sí Supyaṅi Jyaṅi ꞑya ꞑahanyi i, u à yîri ñiṅyiṅi na ná fànbwōhe ná sìnampe e. ²⁷Lire kàntugo u sí u mèlekɛɛbii tun ñiṅyɛṅi kàmpañyi sicyɛɛɛreṅi puni na, pi i Kile niṅcwɔnribii wà piye na, mà lwó ñyɛṅi ñùṅke kà na mà sà nɔ ku sanṅke na.

*Yii a kacyeenkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Luka 21.29-33)*

* 13:25 Ezayi 13.10; 34.4

28 Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi ke! K'aha ñkénye nivonyo yige, maa fûn tènì ndemu i ke, yii maha ñcè na nùngwòh'à byanhara. 29 Lire pyin'kanni na, yii aha mpa cyire karigii nya cyi i mpyi, yii i li cè na tèn'à byanhara, li bá à nò. 30 Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mpii pi a dá mii na ke, pire sí cyire karigii nya tapyige e†. 31 Nijyiñi ná ññke sí n-pa n-tòro, ñka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.

*Kile kanni u à Supyañi Jyañi Yesu tènuruni cè
(Macwo 24.36-44)*

32 Nde li nyé Supyañi Jyañi nùruñi ke, shin nin'kin nyé a sù ñgemu u à u tènuruni ná u cannuruge cè mε. Ali Kile mèlekεεbii ná Jyafoonji nyé a kuru canñke cè mε. Tufoonji Kile kanni u à ku cè. 33 Yii a yiye kàanmucaa, yii i ñkwôro nyii na, ñaha na ye yii nyé a u tèepani cè mε. 34 Li sí n-pyi mu à jwo nàñi wà kùshe wu u à u pyenge karigii puni táa báarapyiibii na, maa yi jwo a waha pyenge ñwoge tēen'foon'á, na u a ku kàanmucaa sèl'e, maa ñkàre. 35-36 Lire pyin'kanni na, yii bégele tērigii puni i, yii i ñkwôro nyii na, bà pyengefoo si mpyi u aha mpa, u àha mpa yii ta yii i ñwúuni mε. Naha kurugo ye yàkoñò u sí n-pa yo, ññiñe na yo, ñkùuñi mēeni na yo, ñyège na yo, yii nyé a cè mε. 37 Mpe mii sí n-jwo yii á ke, puru mii sí n-jwo pi sanmpii pun'á “Yii kwôro nyii na.”»

14

*Pi à vùññò pwò Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)*

1 Cyi sanñkii mpyi a kwôro canmpyaa shuunni, bilereñkwonji kataanni ná bwúuruñi nin'jirigembaañi kataanni sí nò. Kile sáragawwuubii ññufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii mpyi na Yesu caa ñcù ná cwòore e, si u bò. 2 Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li nyé a yaa li pyi kataanni tooy'e mε, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

*Ceenji wà à sìnme nùguntanga wumò wu Yesu ññke na
(Macwo 26.6-13)*

3 Yesu ná u cyelempyiibii na mpyi Betani kànhe e, tògofoonji* Simò bage e. Mà pi yaha talyige e, ceenji wà à file u na ná lon'garacwol'e†, li mpyi a ñi sìnmpε nùguntanga wumpe lon'gara wumpe pà na‡. Maa cwooni ñwoge kebe, maa sìnmpε nùguntanga wumpe wu Yesu ññke na. 4 Nyé sùpyire ti mpyi ná Yesu i ke, ka tire tà si wá na ñkunni tiye shwòhòl'e na: «Ñge ñkègεñi ññke ku nyé ñkire ye? 5 Mpe sìnmpε n'a mpyi a pére, pu mpyi na sí wyérenyahaga ta, si ntaha fòññeebii tēge. Pu lwòore mpyi na sí n-jà shin nin'kin yyee nin'kin báara sàra kwò.» Ka pi i wá na ceenji fare. 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii láha ceenji na! Naha na yii nyé na u cēge ye? Kacenne u à pyi mii na. 7 Fòññeebii nyé naha ná yii e tērigii puni i, tènì ndemu ká yii táan ke, yii sí n-jà pi tēge, ñka mii wi ke, mii sí n-pyi ná yii e tērigii puni i mà dε! 8 Ceen'á u nimpyiini pyi. U à mii cyeere bége'l'a yaha na fanñke sigili§. 9 Sèenji na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpε ká nò cyaga maha cyag'e ke, nde ñge ceen'á pyi nin'jaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ñkwôro sùpyire funñ'i mε.»

*Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.14-16; Luka 22.3-6)*

† 13:30 Pii maha jwo: «nde tènì shiinbii sí cyire karigii nya tapyige e.» * 14:3 Pii na sòñji na tènì i Yesu à kàre ñge nàñi yyére ke, u mpyi a cùuñ'a kwò. † 14:3 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mege nyé: «alibatiri». ‡ 14:3 Puru sìnmpε mpyi a ta cige ñgemu i ke, kuru mege na nyé «naridi». § 14:8 Yahutuubil'á, sùpya ká ñkwù, pi mpyi maha nùguntanga wyére ná sìnme nùguntanga wumò tēg'a urufoo tiri. Lire kyaa na, Yesu nyé ñke cyage e.

¹⁰ Zhudasi Isikariyoti na mpyi cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i, ka uru si shà Kile sáragawwuubii ñùñufeebii yyére, maa yi jwo pi á na uru sí Yesu le pi cye e. ¹¹ Ka puru jwumpe si pi funŋyi táan sèl'e, ka pi i wyére ñwò jya u á. Mà lwó lire tèni na, ka Zhudasi si wá na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ñjyìŋi karigii ñcwònròŋi kani

(Macwo 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

¹² Nyé bwúuruŋi ñiñjirigembaaŋi kataanni canŋcyiige, Yahutuubii mpyi maha ntère na mpàbili pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo. Kuru canŋk'à nò ke, ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Taa mu la ñye wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ñjyìŋi shwòhò ke?» ¹³ Ka Yesu si pi pìi shuunni tun, maa yi jwo pi á: «Yii a sí kànhe e, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwòhò kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyenge ñkemu i ke. ¹⁴ Yii aha sà nò wani, yii i yi jwo pyengefoon'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ñkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni ñjyìŋi lyí ye. ¹⁵ Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batòonge ñiñyibabilini là cyéé yii na, l'à bégel'a ñwò sèl'e. Lire babilini i, yii sí kataanni ñjyìŋi karigii cwònrò.» ¹⁶ Ka cyelempyiibii si ñkàre, pi à sà nò kànhe e ke, ka pi i sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni ñjyìŋi karigii cwònrò wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

¹⁷ Nyé yàkoŋk'à pa nò ke, ka Yesu si mpa ntèen na lyí ná u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi i. ¹⁸ Mà pi yaha ñjyìŋi na siñcyan, Yesu à pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi naha na lyí ná mii i ke, yii wà ñiñkin naha na sí n-pa mii le cye e.» ¹⁹ Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii wi la? Mii wi la?» ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii shiin ke ná shuunniŋi wà wi, ñge cyége ku naha na mii woge e ñjyìŋi yaage e ke. ²¹ Supyaŋi Jyaŋi ñkwùmbaa ñye mε, bà l'à séme u kyaa na Kile Jwumpe Semεŋi i mε. Nka ñgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèege! Urufoo zimbaaŋi mpyi na sí n-pwóro u ziŋi na.»

Wwoŋεεge ñjyìŋi

(Macwo 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Kòrεnti Shiinbii 11.23-25)

²² Mà pi yaha pi i lyí, Yesu à bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòñ kwòñ mà kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Yii ñge shwò a lyí, mii cyeere ti.» ²³ Lire kàntugo maa fùñcwokwuuni lwó, εrezεn sinmε mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á, ka pi puni si pu bya. ²⁴ Ka u u pi pyi: «Puru pu ñye mii sishange, tunmbyaare ñivònnite Kile à le ke, tire sishange ki, ñke k'à wu si ntaha shinnyahara ná Kile shwòhòŋi yaa ke. ²⁵ Sèenji na mii sí yi jwo yii á, mii saha sì εrezεn sinmε bya mε, fo canŋke mii sí nùru pu bya Kile Saanre e ke.»

²⁶ Nyé ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa ñkàre Olivye cire ñaŋke ñuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u ñye a uru cè mε

(Macwo 26.31-35; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

²⁷ Pi à nò wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, ñaha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i “Mii sí mpànaŋi bò, mpàkurunke puni sí n-caala*.”»

²⁸ Ka Yesu si nùr'a pi pyi: «Ŋka mii aha ñè a fworo kwùŋi i tèni ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» ²⁹ Ka Pyeri si u pyi: «Pi sanmpii puni mée ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà mε.» ³⁰ Ka Yesu si u pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo mu á, ñiñjaa numpilage yabilinji i, ñkùpoonji mεeni shònwuuni sí mu ta

* 14:27 Zakari 13.7

mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu nyɛ a mii cè mɛ.» ³¹ Ka Pyɛri si núr'a u jwɔmɛɛni taha maa yi jwo a waha: «Pi mɛɛ ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sí n-sì n-jwo na mii nyɛ a mu cè mɛ.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi jwo.

*Yesu à Kile jáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Macwo 26.36-46; Luka 22.39-46)*

³² Nyɛ ka pi i nɔ cyage k'e, kuru mɛge nyɛ Zhetisemani. Ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii tɛɛn naha mà jwo mii u sà Kile jáare mɛyyere ke.»

³³ Ka u nin̄karen̄i si nkàre ná Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana i. Ka yyetanhare ná funmpɛɛnre si sii u á. ³⁴ Ka u u pi pyi: «Mii fun̄ke naha a pɛn fo na nkɔ si mii bò. Yii tɛɛn naha yii i nkɔwôro nyii na.»

³⁵ Ka u u nkàre yyaha yyére, maa uye wà nin̄ke na, maa Kile jáare, bà lire tɛni kyaage si mpyi si njà ntôro u taan mɛ. ³⁶ U mpyi na nkɔ: «Mii Tu Baba, li fânhe nyɛ mu i mà jà a karigii puni pyi. Na shwɔ nkɛ kyaage lwôhe na. Nka ma hà na nyii wuuni pyi mɛ, ma nyii wuuni pyi.»

³⁷ Lire kântugo ka Yesu si núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i njwúuni. Ka u u Pyɛri njè, maa u pyi: «Simɔ, mu na njwúuni bɛ? Mu nyɛ a jà a nde tɛni nin̄kin̄i pyi nyii na ná mii i mà? ³⁸ Yii tɛɛn nyii na, yii raa Kile jáare, bà yii si mpyi si fânha ta Sitaannīi na, u àha nkɔwɔ yii sɔn ngà kapii na mɛ. Nàkaana baa, sùpyan̄i zòmbilin'á bégel'a yaha kacɛn̄kii mɛɛ na, nkɔ u fân'h'á cyére.»

³⁹ Lire kântugo ka Yesu si núr'a file yyaha yyére, maa wá na Kile jáare ná puru jwunumpe e. ⁴⁰ Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à njɔ, pi mpyi na sí n-jà nyiigii múgo n-yaha mɛ. Nje pi sí n-jwo Yesu á ke, pi saha nyɛ a cè mɛ.

⁴¹ Ka Yesu si núr'a kàre yyaha na, maa núr'a pa nɔ u cyelempyiibii na tontanrawoge e, maa pi pyi: «Yii saha na njwúuni la? Njɔmp'á ta, tɛn'á nɔ. Numɛ, Supyan̄i Jyan̄i sí n-le kapimpyiibii cye e. ⁴² Yii yîri, wuu raa sí, naha na yɛ nje u sí mii le cye e ke, uru na naha naha.»

*Yesu njcùni kani
(Macwo 26.47-56; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)*

⁴³ Nyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na nyɛ cyelempyiibii ke ná shuunnīi wà. U mpyi a pa ná shin̄nyahar'e, kàshikwɔn̄nywɔyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sáragawwuubii nj̄nyufeebii ná Kile Saliyan̄i cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔn̄ribii pi mpyi a pire tun.

⁴⁴ Zhudasi u mpyi na sí u le pi cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á: «Yii aha mii nya mii à sùpyan̄i ngemu pûr'a cù maa u shéere ke, urufoo wi. Yii i u cù, yii a sí, yii raa u kàanmucaa sèl'e.» ⁴⁵ Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si ntíl'a file Yesu na, maa jwo: «Wuu cyelentun̄i» maa u pûr'a cù.

⁴⁶ Nyɛ ka sùpyire si cye taha Yesu na, maa u cù. ⁴⁷ Ka Yesu cyelempyan̄i wà nin̄kin si u kàshikwɔn̄nywɔge wwû mà taha a Kile sáragawwuubii nj̄nyufembwôhe báarapyin̄i nin̄gen̄ke kà kwɔn̄ a cyán. ⁴⁸ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔn̄nywɔyi ná kàbiiyi i mpa njcù, mu à jwo kakuumpyi u nyɛ mii. ⁴⁹ Mii mpyi ná yii e can̄ja maha can̄ja. Mii mpyi maha sùpyire kálali Kilenaarebage e, yii sí nyɛ a mii cù mɛ. Nka nde mpyin̄i sí Kile tún̄ntun̄mpii jwumpe fún̄n̄.»

⁵⁰ Ka u cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha. ⁵¹ Nàn̄jiin̄i wà u mpyi a taha u fye e, vâan̄nto kanna u mpyi a taha a uye míginɛ. Ka pi i u cù vâan̄nton̄i na.

⁵² Ka u u láha u na, maa wá na fî u cípyire wun̄i.

*Yesu na nyɛ yukyaabii cye e
(Macwo 26.57-68; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)*

⁵³ Mpii pi à Yesu cù ke, ka pire si ñkàre ná u e Kile sáragawwuubii ñùñufembwøhe yyére. Kile sáragawwuubii ñùñufeebii puni ná Yahutuubii kacwønribii ná Kile Saliyañi cyelentiibii mpyi a piye bínni wani. ⁵⁴ Mà pi yaha pi i ñkèege ná Yesu i, Pyeri à tèen laage e, marii sì pi fye e fo sáragawwuubii ñùñufembwøhe pyenge e. U à sà nò ke, maa jyè pyenge e, maa ntèen sañcwønsgibii taan na uye ware.

⁵⁵ Sáragawwuubii ñùñufeebii ná yukyaala kurunke shiinbii puni mpyi na kañunə caa si Yesu bò. Nka pi ñye a yaaga ta me. ⁵⁶ Shinjyahara mpyi na fini Yesu na, ñka pi jwumpe ñye a bê ñinjin na me. ⁵⁷ Pìl'à pa yíri, maa fini na pir'à lógo na u à jwo: ⁵⁸ «Mii sí sùpyire Kileñaarebage nivanrage cyán, sí núru ku faanra canmpyaa taanre funñ'i sùpya baa.» ⁵⁹ Puru mpe ñunə taan sahanji, pi jwumpe ñye a jà a pyi ñinjin me.

⁶⁰ Ka sáragawwuubii ñùñufembwøhe si yíri sùpyire shwøhø'l'e, maa Yesu yíbe: «Mpe jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ñaha mu à cè p'e ye?»

⁶¹ Ka Yesu si fyáha fyii, u ñye a yaaga jwo me. Ka sáragawwuubii ñùñufembwøhe si núr'a u yíbe: «Kile Nijcwønriñi u ñye mu la? Kileni Nijcenni Jyañi u ñye mu la?» ⁶² Ka Yesu si u pyi: «Ɔon, mii wi! Yii sí Supyañi Jyañi ñya u à tèen Siñi Punifoo Kile kaniñe cyege na, lire kántugo yii mú sí u ñimpañi ñya ñahanji i, mà yíri ñinjin na.»

⁶³ Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ñùñufembwøhe lùyiri wunji si u yabilini vaañtinñke cwøn†, maa jwo: «Wuu saha ñye a tíge wà ñwøjwumə kurugo me. ⁶⁴ Yii à u Kile mekegege jwumpe lógo. Ñaha yii ñye na sònñi ye?» Ka pi puni si ntèen li taan na u à kapii pyi, na u mú s'à yaa u bò. ⁶⁵ Ka pìi si wá na ntilwøhe waa u na, maa u yyahe pwə, maa kañkuruyo cyán u e, maa u yíbe: «Mu ñye a jwo na mu na ñye Kile tünntunñə mà? Nge u à mu bwøn ke, uru mege yyere wuu á!» Ka pyenge sañcwønsgibii si kantawahii bwøn bwøn u e.

*Pyeri à jwo na uru ñye a Yesu cè me
(Macwo 26.69-75; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)*

⁶⁶ Lir'à Pyeri ta u mpyi ñwøhøntaan pyenge funñke e. Ka Kile sáragawwuubii ñùñufembwøhe báarapyicwoñi wà si mpa ⁶⁷ Pyeri ta u u na ware, maa u yal'a wíi maa u pyi: «Mu mú mpyi ná Nazareti Yesu e!» ⁶⁸ Ka Pyeri si yi kyáala maa jwo: «Ceewe, mpe mu na yu ke, mii ñye a puru cè me.» Lire kántugo ka Pyeri si fworó ntàani na mà sà yyére tajjiñwøge na, [ka ñkùpoonji si mee sú.] ⁶⁹ Lire kántugo ka uru ceenji ninunji si núr'a Pyeri ñya kuru cyage e. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka u u tire pyi: «Ñge nàñi ñye pi wà.» ⁷⁰ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Ñye tèr'à pyi ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si yi jwo Pyeri á: «Nàkaana baa, mu na ñye Yesu fyèñwøhøshinñi wà, ñaha na ye mu mú na ñye Galile kùluni shin.» ⁷¹ Ñye ka Pyeri si jwo: «Kampyi mii à ñge nàñi cè, Kile kà na yaha me!» ⁷² Ka ñkùpoonji si ntil'a mee sú tozhønwo. Ka Pyeri funñke si ñcwo Yesu jwumpe ñinjinjwumpe na na: «Ñkùpoonji meeni shønwuuni sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu ñye a mii cè me.» Ñye ka Pyeri si wá na mee súu.

15

*Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-14; Luka 23.1-5; Yuhana 18.28-38)*

¹ Kuru canñke ñyèsøge na, ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Yahutuubii kacwønribii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná yukyaala kurunke shiinbii sanmpii puni si piye bínni, maa wwø a jwo, maa Yesu cù a pwə maa ñkàre ná u e

† **14:63** Yahutuubil'á, sùpya ká jwumə jwo Kile na, mpemu ñye a yaa pu jwo u na me, mpii pi à puru jwumpe lógo ke, pire maha yíri maa pi vaañjini cwøn.

fànhafoonji Pilati á*. ² Ka Pilati si u yíbe: «Yahutuubii Saanji u nyε mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.»

³ Ka Kile sáragawwuubii nùñufeebii si tìgìre nìnyahara cyán Yesu na. ⁴ Ka Pilati si núr'a u yíbe: «Tìgìre pí à cyán mu na ke, mu nyε a pà cè a jwo tire e mà?»

⁵ Yesu saha nyε a jwo mε. Ka lire si Pilati kàkyanhala sèl'e.

*Yesu kataanmp'á cwənr'a yaha u mbòni na
(Macwo 27.15-26; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)*

⁶ Yyee maha yyee Yahutuubii bilereñkwonji kataanni n'a mpyi a nɔ, Pilati mpyi maha kàsujyi nìjkin yaha, ñge sùpyire mpyi maha jáare u á ke. ⁷ Nàñi wà, ná u mεge na mpyi Barabasi, uru mpyi a le kàsuni i, ñaha na yε u ná u wwoñεebii mpyi a cànra Ɔrəmu shiinbil'á, fo mà booro pyi. ⁸ Ka sùpyire si file Pilati na, maa u jáare na nde u maha mpyi pir'á yyee maha yyee ke, na u lire pyi. ⁹ Ka Pilati si pi yíbe: «Li sí n-bê yii á, mii u Yahutuubii Saanji yige kàsuni i la?» ¹⁰ U mpyi a cè na yìncyεge na Kile sáragawwuubii nùñufeebil'á Yesu le cye e. ¹¹ Nka Kile sáragawwuubii nùñufeebil'á sùpyire sòn na ti Pilati jáare u Barabasi yige kàsuni i, u u Yesu yaha wani.

¹² Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Ñge yii na mpyi Yahutuubii Saanji ke, ñaha yii nyε na sònji mii i mpyi uru na yε?» ¹³ Ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na!»

¹⁴ Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yε?» Nka pi saha na kwuugii wàa fànha na, marii ñko: «U kwòro cige na!» ¹⁵ Pilati la mpyi si sùpyire nyii wuuni pyi, maa Barabasi yige kàsuni i, maa pi pyi pi à Yesu bwòn ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà ñkwòro kworokworocige na.

*Sòrolashiibil'á Yesu fwóhəɔ
(Macwo 27.27-31; Yuhana 19.2-3)*

¹⁶ Ka sòrolashiibii si ñkàre ná Yesu i pi tateenge e, maa sòrolashiibii sanmpii yyer'a pa, ¹⁷ maa vāanntinmbwəhə nìnyεga† le u na, maa ñguro cín mà pyi saanra nùntonɔ mà tò u na. ¹⁸ Lire kántugo ka pi i wá na u fwóhəre, marii ñko: «Yahutuubii Saanji, wuu à mu shéere!» ¹⁹ Marii u bwùun nùñke e ná kàbiini i, marii ntilwəhe wàa u na, marii nìnkure sínni u taan, maa piye pyi mu à jwo pi na u père. ²⁰ Pi à u fwóhəɔ'a kwò ke, maa vāanntinmbwəhe nìnyεge wwú u na, maa u yabiliñi vāanpyi le u na, maa ñkàre ná u e si sà ñkwòro kworokworocige na.

*Pi à Yesu kwòro cige na
(Macwo 27.32-44; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)*

²¹ Nyε mà sòrolashiibii yaha pi i ñkèεge ná Yesu i tabonke e, pi à círi ná nàñi w'e u à yîri sige e, u mεge mpyi Simɔ, Sirəni kànhe shin u mpyi u wi. Alɛzandiri ná Urufusi yii tunji u mpyi u wi. Nyε ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. ²² Ka pi i ñkàre ná u e cyage mεge ku nyε Gəlikota ke, lire ñwəhe ku nyε: «Nunkwəεge Cyage.» ²³ Pi à nɔ wani ke, maa wyεere tà le sinmpe e mà kan Yesu á u bya, ñka u nyε a ñen'a ti bya mε. ²⁴ Sòrolashiibil'á Yesu kwòr'a kwò ke, maa ñkyaanlwooni tég'a u vāanpyi taa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhannji cè mε. ²⁵ U à kwòro cige na nyège tēni baacyεere wuuni na. ²⁶ U à bò nùñke ñkemu na ke, cikwooni na pi mpyi na sí kuru séme ke, pi à li séme kuru cyage e: «YAHUTUUBII SAANJI». ²⁷ Nàñkaalii shuunni mpyi a kwòro ná Yesu i. Wà mpyi u kàniñke na, u sannji sí nyε u kàmeni na. [²⁸ Lire pyiñkanni na, mpe p'à séme Kile Jwumpe Seməñi i u kyaa na ke, pur'à fúnñɔ: «U à tɔrɔ ná kapimpyiibil'e.»]

* **15:1** Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiñi wà bò. † **15:17** Vāanntinnyεge»: Yahutuubii yyére, pi mpyi maha kuru vāanntinñke jwoolo maha ñkan saanbii ná shinbwoobil'á.

29 Sùpyire nintorore mpyi maha u fwóhòre, marii nùnyi kwòre, marii ñko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileñaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u nyε ame la? 30 Mu yabilinji u maye shwò, maa ntíge kworokworocige na.»

31 Kile sáragawwuubii nùñufeebii ná Kile Saliyanji cyelentiibii mpyi na u fare, marii ñko piy'á: «U à pìi shwò, maa mpyi u nyε a jà uye shwò me. 32 Kile Nijcwónròñi! Izirayeli Saanji! Mu aha jà a tíge ñke cige na may'á, wuu sí n-dá mu na!» Mpii pi mpyi a kwòro u taan ke, pire mú mpyi na u fare.

Yesu kwùñi

(Macwo 27.45-56; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

33 Nyε canñke mpyi a nò nùñò ninji i, ka numpini si mpâ'l'a jyè kìnì cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkòñke na. 34 Lire tènì i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eloyi, Eloyi, lama sabakatani†?» Lire ñwòhe ku nyε: «Mii Kilenji, mii Kilenji, naha na mu à kàntugo wà mii á ye?»

35 Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile túnntunñiEli yiri na u pa uru tégε.» 36 Ka pire wà ninjin si fê a sà sìcogo fyinme lùtanhage k'e, maa ku nórò kàbii na, mà yaha Yesu ñwòge taan, u u ku ta a shwònrò. Maa jwo: «Yii u yaha wani, wuu a wíi kampyi Eli sí n-pa u tírige ñke cige na.» 37 Ka Yesu si núr'a sêe fànha na, ka u múnaani si fworò u e.

38 Nyε ka Kileñaarebage táataa v àanñke si ñcwón ninke e, mà lwó ninyinji na fo ñwòh'i.

39 Nyε Ìròmu sòrolashiibii yyaha yyére shinñi u mpyi a yyére Yesu yyaha na ke, u à ta naha u kwùñkanni nya ke, ka u u jwo: «Nàkaana baa, ñge nàñi mpyi Kile Jyani.»

40 Cyee kurunò mpyi a yyére laage e, marii wíi. Mariyama u mpyi na yíri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama, u nyε Yakuba bilere ná Zhoze nunji ke, ná Salome mpyi pi e. 41 Pire cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà u yaha Galile kùluni i marii u tère. Cyee ninyahamii mú mpyi wani, pi mpyi a taha u fye e mà kàre Zheruzalemu kànhe e.

Yesu ntòñi kani

(Macwo 27.57-61; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

42 Nyε yàkòñke mpyi a nò a kwò, ka pi i wá na canñòñke bégeli, lire ñwòhe ku nyε: kuru canña nùmpañja mpyi canñòñke. 43 Arimati kànhe shinñi Yusufu, uru na mpyi yukyaala kurunke sèe shinñi wà. U cyεge mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Ka uru si nùñò waha maa ñkàre Pilati yyére si Yesu buwuñi náare u á. 44 Pilati à Yesu kwùñi lógo ke, l'à u pàa, ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinñi yyer'a pa yíbe kampyi u tèekwuun'à mò. 45 Tènì i sòrolashiibii yyaha yyére shinñi'à Pilati pyi na Yesu à kwù ke, ka u u kuni kan Yusufu á na u sà u tírige kworokworocige na. 46 Ka Yusufu si v àanvyinge shwò, maa Yesu buwuñi tírige kworokworocige na, mà le k'e, mà sà ntò fanñke e. Kuru fanñke mpyi a tugo kafaaga na. Ka u u kafaabwòhò kùunkul'à pa ntò fanñke ñwòge na. 47 Magidala Mariyama ná Zhoze nunji Mariyama mpyi na Yesu buwuñi tasinnage wíi.

16

Yesu à ñè a fworò kwùñi i

(Macwo 28.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

† 15:34 Yesu na ñkwùuli Arameni sheenre e. Tire sheenre e, Eloyi ñwòhe ku nyε: «Mii Kilenji». Mpii pi nyε pi nyε na tire sheenre nùru me, pire maha sòñji na Kile túnntunñi Eli Yesu nyε na yiri. Yahutuubii pii na sòñji na, ná Eli nyε a kwù me, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufo shwò (2 Saanbii 2.1-12).

¹ Nye canṅṅk' à tòro ke, Magidala Mariyama ná Yakuba nunṅi Mariyama ná Salome, ka pire mú taanre si ṅkàr'a sà sìnme nùguntanga wumə shwə si ntège Yesu buwuṅi tìri. ² L' à pyi cibilaage canṅcyiige* nyèsəge na. Tèni i pi à nɔ kafaage fannke na ke, canṅa nyiini mpyi na fwore. ³ Pi ninṅkaribii mpyi na ṅko piy'á: «Jofoo u sí n-pa kafaabwəhe kùṅkuu n-láha wuu á fannke ṅwəge na ye?» ⁴ Pi à ta naha pi nyiigii yîrige ke, ka pi i kafaabwəhe ta k' à kùṅkul'a lwó fannke ṅwəge na. ⁵ Pi à nɔ wani ke, maa jyè fannke e, mà nàṅjiiwe nya u à vāanvyinge le, mà tēn kàniṅke na, ka cyeebii si fyá sèl'e. ⁶ Ka nàṅjiinṅi si pi pyi: «Yii àha vyá me. Nazareti Yesu pi à kwòro cige na ke, uru yii na ṅcaa la? U à nɔ a fworo kwùṅi i, u nye naha me. Yii u buwuṅi tasinnage wíi. ⁷ Yii sà yi jwo Pyeri ná cyelempyiibii sanmpil'á “U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u nya wani, bà u à fyànha a yi jwo a yaha me.”» ⁸ Nye ka cyeebii si fè a fworo fannke e. Pi puni mpyi a fyá fo na ṅcyèenni. Li funmpènr' à pi pyi pi nye a ṅen'a yaaga jwo sùpya á me.

Mpiimu na Yesu à uye cyêe ke

(Macwo 28.9-10, 16-20; Luka 24.13-49; Yuhana 20.11-23; Kapyiṅkii 1.6-8)

[⁹ Yesu à nɔ a fworo kwùṅi i cibilaage canṅcyiige nyèsəge na ke, Magidala Mariyama na u à fyànha a uye cyêe, ṅge e Yesu à jínabii baashuunninṅi kòr'a yige ke. ¹⁰ Ka uru ceenṅi si ṅkàr'a sà yi jwo Yesu fyèṅwəhəshiinbil'á. Pi mpyi a tēn yyetanhare e, marii myahigii súu. ¹¹ Nka tēni i pi a lógo na Yesu à nɔ a fworo kwùṅi i, na u wá nyii na, na Mariyama à u nya ke, pi nye a sàa dá me.

¹² Lire kàntugo Yesu à uye kēenṅ'a cyêe u fyèṅwəhəshiinbii pìi shuunni na mà pi yaha pi i ṅkèege sige e. ¹³ Ka pire si núr'a pa yi jwo pi sanmpil'á, ṅka pire mú saha nye a dá me.

¹⁴ Kàsanrage na, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii ke ná ninṅkinṅi na mà pi yaha pi i lyí. U à pi faha pi dánabaare na, naha na ye mpíi pi à u nya u à nɔ a fworo kwùṅi i, maa mpyi nyii na ke, u cyelempyiibii nye a ṅen'a dá pire jwumpe na me. ¹⁵ Puru ṅwəhə na, ka Yesu si pi pyi: «Yii a sí dṅyeṅi nùnyí puni na, yii s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyire pun'á. ¹⁶ Ngemu ká dá pu na, maa batize ke, urufoo sí nùmpañja ta, ṅka shin maha shin u à pu lógo, maa mpyi u nye a dá pu na me, Kile sí urufoo tùn. ¹⁷ Mpíi pi à dá mii na ke, pire sí raa kakyanhala karigii ṅcyiimu pyi ke, cyire cyi nye: pi sí raa jínabii kòre, pi sí raa yu shēenre taber'e, ¹⁸ pi sí raa wwòobii cwôre, ṅka pi sí raa yaage pyi pi na me. Pi méé ká bàha bya, ku sí n-jà kapii pyi pi na me. Pi sí raa cyeyi tare yampii na, s'a Kile jáare pi na pi raa ṅcùṅi.»

Yesu à kò a dùgo nṅnyinṅi na

(Luka 24.50-53; Kapyiṅkii 1.9-11)

¹⁹ Kafoonṅi Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwò ke, ka Kile si u kò a dùrugo nṅnyinṅi na, ka u u sà ntēn Kile kàniṅe cyēge na.

²⁰ Nye ka u cyelempyiibii si ṅkàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu cyeyi puni i. Kafoonṅi mpyi maha pi tère báaraṅi puni i, kakyanhala karigii pi mpyi maha mpyi Yesu mege na ke, cyire mpyi maha fànha kaan pi jwump'á, mà li cyêe na sèe wi.]

* 16:2 Yahutibil'á cibilaage canṅcyiige ku nye kárinṅi.

Luka Jwumpe Nintanmpe Jwuṅkanni Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeṅi funṅo jwumpe e ke

Luka na mpyi wempyi, Yahutu bà u mpyi u wi me. Mpii pi nye pi nye Yahutuu me, Luka la mpyi si Kile Jyanṅi Yesu kyaa jwo pir'á. Lire kurugo mpii pi à Yesu nya maa lógo u jwò na ke, u à file pire na maa Yesu karigii yyaha cya pir'á.

Yesu à si fòṅofee pyenge. Mpànahabii pi à sù mpànahabii ke, pir'á u zinj'à fyànha a jwo. Kile nye a sùpya p'wòṅo sùpya na me, u à jwo na shin maha shin u à uye cè kapimpyiṅe maa nye Yesu na ke, urufoo sí nùmpañña ta. Fòṅofebii ná yampii ná nàṅkopyire ná lenkwucyebii ná círimpíi ná zàmpɛɛnbii ná supyishinjì sanṅi u mpyi u nye laage e pìl'á me, pire puni kyaa mpyi a táan Yesu á. Tèni i Yesu à kwòro cige na ke, mpii pi à u kwòro ke, u à Kile jáare na u yàfa pire na.

Yesu à jè a fworò kwùṅi i ke, u à uye cyèe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi tèn Zheruzalemu kànhe e, pi i Kile Munaani sige, Kile mpyi a lire ndemu jwòmɛɛ lwó pi á ke. Yesu à puru jwo ke, maa dùg'a kàre nìnyinjì na, pi jyii na.

Karigii cyi à pyi lire kàntugo ke, Luka à cyire séme sémeṅi waber'e, uru mege na nye: «Yesu Tunntunmpii Kapyiinjìkii Seméṅi».

Luka sémeṅi kaseméni

¹⁻³ Yyaha yyére shinṅi Tofili, karigii cyi à pyi naha wuu yyére ke, cyire cyi mii nye na sémeṅi si ntun mu á. Shinnyahara mú à cyi séme cyire karigil'e, mà tàanna ná sùpyire cyi jwuṅkanni i, mpiimu jyii na cyi pun'à pyi ke, ná pire pi à pa mpyi Jwumpe Nintanmpe jwufebii ke. Lire e mii mú à li ta kacenne maa cyi yyaha cya fo cyi tasiige e maa cyi yal'a séme si ṅkan mu á, ⁴ bà mu si mpyi si li cè na karigii cyi à jwo mu á ke, na cyire na nye sèe me.

Kile mèlekeṅi wà à Yuhana Batizelipyinjì zinjì kyaa jwo

⁵ Tèni i Eròdi mpyi Zhude kùluni saanṅi ke, Kile sàragawwunṅi wà na mpyi Abiya u sàragawwukurunṅe e, u mege mpyi Zakari. U cwonṅi mpyi Aròn tùluge shin, u mege sí mpyi Elizabeti. ⁶ Pi mú shuunninjì mpyi a tíi Kafoonṅi Kile yyahe taan, pi mpyi a u jwòmɛɛni cù karigii puni i, marii u tonṅi kurigii puni jaare. ⁷ ṅka pyà mpyi pi á me, jaha na ye Elizabeti mpyi cijirinṅe. U ná u poonṅi mú sí mpyi a lyè a kwò.

⁸ Canṅka Zakari mpyi sàragawwubaaranṅi na Kile yyahe taan, jaha na ye màhani mpyi a nò pi sàragawwukurunṅe na. ⁹ Mà tàanna ná sàragawwuubii làdaabil'e, pi mpyi maha ṅkyaanlwooni tég'a sàragawwunṅi wà cwònrò, ur'a sì jyè Kilejaarebage funṅke e maa wusunanjì súugo. Nye ka kuru canṅke wunṅi si mpa bê Zakari na. ¹⁰ Mà u yaha u u wusunanjì súuge, sùpyire puni mpyi ntàani na na Kile jáare. ¹¹ Ka Kafoonṅi Kile mèlekeṅi wà si mpâl'a fworò Zakari na, maa yyére wusunanjì tasogoge kàninjè cyage na. ¹² Zakari à u nya ke, maa fyá sèl'e.

¹³ Ka mèlekeṅi si u pyi: «Ma hà vyá me Zakari, Kile à mu jarege lógo. Mu cwonṅi Elizabeti sí mu kan pùnambile na, maa li mege le Yuhana. ¹⁴ Uru pyànṅi zinjì kani sí n-pyi mu á funntanga ná múguro kyaa. Li mú sí n-pyi shinnyahara á funntanga kyaa, ¹⁵ jaha na ye u sí n-pyi shinbwo Kafoonṅi Kile yyahe taan. U sì raa sinmpe pà tufiige byii me. Kile Munaani sí u jì tèrigii puni i, ali mà u yaha zimbaa. ¹⁶ U sí Izirayeli shiinbii ninyahamii yyaha kèenṅe Kafoonṅi pi Kilenṅi á. ¹⁷ U kapyiinjìkii sí n-pyi Kile tùnntunṅi Eli wogigii fiige. Bà Kile Munaani

mpyi a fyânha a fânhe kan Eli á mε, amuni li sí fânhe kan u á, u u Kafoonji kuni bégele, u u tiibii ná pyìbii shwòhòni yaa. Mpii pi à jùhò kyán Kile na ke, u sí pire kèenye n-pyi shintilii, si supyishini wà bégele njaha Kafoonji yyaha na.»

¹⁸ Ka Zakari si jwo mèlekɛn'á: «Di mii sí puru sèenji cè n-jwo ye? Naha kurugo ye mii ná na cwonji shìh'à tòro zi taan.» ¹⁹ Ka mèlekɛnji si u pyi: «Mii u nyε Gabiriyeli. Mii u nyε Kile taan u tũnture laage e. U à mii tun mii u pa mpe jwumpe nintanmpe jwo mu á. ²⁰ Mu nyε a jɛn'a tèn mii jwòmugure taan mε, mà li ta nde mii à jwo mu á ke, li sí n-pyi li tèepyl'e. Lire kurugo mu sí n-pyi búbu, mà lwó numε na fo mà sà yaa ná li tèepyiini i.»

²¹ Lire tèn mpyi a sùpyire puni ta ti i Zakari sigili na nkànre, njaha na ye u mpyi a mɔ Kilejaarebage funnke e. U mɔni mpyi a pi puni pàa. ²² U à jà a pa fworò ke, ka u u mpyi búbu, u nyε a jà a jwo ná pi e mε, ka pi i jɛcè na Kile à kani là cyèe u na Kilejaarebage funnke e. Ka u u wá na yu ná cyeyi i. ²³ Nyε Zakari sáragawwubaaraŋi canmpyaagil'à fũnhò ke, ka u u nkàre pyεngε.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka u cwonji Elizabeti si laa ta, maa njwòhò yijnyε kanjkuro funn'i. Maa jwo uye funn'i: ²⁵ «Kile à jwò mii na ná nde e dε! U à mii pyitambaani silege láha mii na sùpyire nyii na.»

Kile mèlekɛnji wà à Yesu ziji kyaa jwo

²⁶ Nyε Elizabeti laani yinke baani woge e, ka Kile si u mèlekɛnji Gabiriyeli tun Galile kùluni kànhe kà na, ku mεge nyε Nazareti. ²⁷ Pùcwonji wà u mpyi wani, u mεge mpyi Mariyama. Saanji Dawuda tũluge shinji Yusufu tàcwo u mpyi u wi. ²⁸ Ka mèlekɛnji si jyè uru pùcwonji yyére, maa jwo: «Mii à mu shéere, Kafoonji Kile à jwò mu na maa mpyi ná mu i.» ²⁹ Ka puru jwumpe si Mariyama funnò wwòhò sèl'e, ka u u wá na uye yíbili uru fwùni jùhke na. ³⁰ Ka mèlekɛnji si yi jwo u á: «Ma hà vyá mε Mariyama, Kile à jwò mu na. ³¹ Mu sí laa ta, li sí n-si pùnambile, maa li mεge le Yesu*. ³² U sí n-pyi shinbwo, u mεge sí n-le Kileni njnyi wunji Jyanji. Kafoonji Kile sí u tulyage Dawuda saanre fânhe kan u á. ³³ U sí n-pyi Yakuba shinj† jùhò na fo tèekwombaa. U fânhe sì n-kwò mε.» ³⁴ Ka Mariyama si yi jwo mèlekɛn'á: «Di lire sí n-pyi n-jwo ye? Naha kurugo ye mii sàha nkòwò a nò cè mε.»

³⁵ Ka mèlekɛnji si u pyi: «Kile Munaani sí n-pa n-tèn mu jnɔn'i. Kileni njnyi wunji u síni sí n-pyi mbyime fiige mu jnɔn'i. Lire kurugo pyàni mu sí n-si ke, uru sí n-pyi Kile wu, u mεge sí n-le Kile Jyanji. ³⁶ Mu cìmpworocwonji Elizabeti, uru njnyenkwonji mú à laa ta, u sí pùnambile si. Sùpyire mpyi na uru ngemu sònni cijirinε ke, u laani yibaani woge ku nyε nke. ³⁷ Sèenji na, kyaa nyε na Kile jini mε.» ³⁸ Ka Mariyama si yi jwo u á: «Kafoonji bilicwo u nyε mii, Kile u li pyi mii á bà mu à yi jwo mε.» Ka mèlekɛnji si yiri u taan maa nkàre.

Mariyama à sà fworò u cìmpworocwonji Elizabeti na

³⁹ Cyire canmpyaagil'e, ka Mariyama si yir'a fyâl'a kàre njnyi kùluni i, Zhude kànhe kà na. ⁴⁰ Maa jyè Zakari pyεngε e, maa Elizabeti shéere. ⁴¹ Tèn i Elizabeti à Mariyama fwùni lógo ke, ka u pyàni si nyàha u funnke e. Ka Kile Munaani si Elizabeti jî, ⁴² ka u u jwo fânha na Mariyama á: «Kile à jwó le mu á mà tòro cyeebii puni taan! Pyàni mu sí n-si ke, Kile sí jwó le ur'á mú! ⁴³ Jo u nyε mii, fo mii Kafoonji nunji yabilinji u pa mii yyére ye? ⁴⁴ Naha kurugo ye mii sí yi jwo mu á, tèn i mii à mu fwùni lógo ke, funntang'à mii pyàni pyi u à nyàha mii funnke e. ⁴⁵ Mu wuun'à jwò, njaha na ye kani jwòmεeni Kafoonji Kile à lwó mu á ke, mu à jɛn'a dá lire na.»

* **1:31** Yesu mεge njwòhe ku nyε: «Kafoonji Kile u nyε Shwofoonji.» † **1:33** Yakuba shiinbii pi maha mpyi Izirayeli shiinbii.

Mariyama à Kile kêe

⁴⁶ Nye ka Mariyama si jwo:

«Mii à Kafoonji Kile kêe ná na zòmbilini puni i,

⁴⁷ mii funṅke naha a táan sèl'e mii Shwofoonji Kile kurugo.

⁴⁸ Naha na ye mii u nyε u bilicwonji ke,
u à ɲɛn'a ɲwɔ mii na, maa kacɛnnε pyi mii na,
mii ná na cyεɛmpɛ puni i.

Mà lwó numε na,

tìɲi nìmpaɲi sùpyire puni sí n-pa raa ɲko na mii wuun'à ɲwɔ.

⁴⁹ Naha kurugo ye Kile Siɲi Punifol'à kabwɔhii pyi mii á,
u mɛg'à táan.

⁵⁰ Mpii pi maha fyáge u na ke,

u maha pire ɲùɲaara taa tèrigii puni i, maa kacɛɲkii pyi pi á.

⁵¹ U maha kakyanhala karigii pyi

ná u cyεge fànha ɲyahaga woge e.

Mpii pi nyε ná yàmpeente funṅke e ke,

u maha pire tîn a caala.

⁵² U maha fànhafeebii tîrig'a lwó pi fànhe ɲuɲ'i,

mpii pi à piye tîrige ke, u maha pire dùrugo.

⁵³ U maha yacɛɲyi kaan kategefɛbil'á fo maha pi funɲyi ɲíɲε.

U maha nàfuufɛbii cyɛɲgaya wuubii yare pi i ɲkèεge.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nwɔmɛɛni u mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, u à lire fûɲɔ.

U à pa u báarapyiibii Izirayeli shiinbii tɛge

U maha kacɛɲkii pyi Ibirayima

ná u tûlug'á tèrigii puni i.»

⁵⁶ Nye ka Mariyama si ɲkwôro Elizabeti yyére fo mà nɔ yiyɲε taanre fiige na,
lire kântugo maa núr'a kàre u kànhe na.

Yuhana Batizeliɲi ziji kani

⁵⁷ Nye Elizabeti tɛetigen'à pa nɔ ke, ka u u si pùnambile. ⁵⁸ Tèni i Elizabeti tɛɛɲɛbii ná u cìɲmpyiibil'à lógo na Kafoonji Kile na wá à kacɛnnε nimbwoo pyi u na ke, ka li i mpyi u ná pi á funntanga nimbwɔhɔ.

⁵⁹ Pyàɲi ziji canmpyiibaatanrewuuni na, ka pi i ɲkàre u takwɔnge e. Pi la mpyi si u tuɲi Zakari mɛge le u na, ⁶⁰ ka pyàɲi nuɲi si jwo: «Ɔnhɔ, u mɛge sí n-le Yuhana.»

⁶¹ Ka pi i u pyi: «ɲka kuru mɛge fiige nyε mu sùpya na mà dɛ!»

⁶² Ka pi i Zakari búbu wuɲi kà, maa u yíbe pyàɲi mɛge na. ⁶³ Ka u u pi pyi pi kwɔɔgɔ lwó a kan ur'á. Pi à pa ná k'e ke, ka u u yi sémε ku na: «Pyàɲi mɛge sí n-le Yuhana» ka li i pi puni pâa.

⁶⁴ Nye lire tèenuuni i, ka Zakari ɲjini si sàɲha, ka u ɲwɔge si múgo, ka u u wá na yu marii Kile père. ⁶⁵ Ka cyire karigii si u tɛɛɲɛbii ná u kwùumpe shiinbii kàkyanhala, fo mà sà nɔ Zhude ɲaɲyi cyeyi kànyi puni na. Pi puni mpyi na cyire karigii shɛɛnre yu pi bàraɲwɔyi i.

⁶⁶ Ka lire kani lógofɛbii puni si li yaha piye funṅ'i, marii sòɲɲi li na. Pi shin maha shin mpyi na uye yíbili: «ɲge pyàɲi sí n-pyi ɲaha shi bɛ?» Sèɲi na, Kafoonji Kile cyεge mpyi ná u e.

Zakari à Yesu mpaɲi kyaa jwo

⁶⁷ Nye ka Kile Munaani si pyàɲi tuɲi Zakari ɲí, maa u pyi u à mpe jwumpe jwo:

⁶⁸⁻⁶⁹ «Wuu Kafoonji Kile kêe,

Izirayeli shiinbii u Kileni,

ɲaha na ye u à Shwofoo ɲiɲcɛɲɲε yige

u báarapyiŋi Dawuda tùluge e mà kan wuu á.

U à pa si mpa u shiinbii tègɛ

si pi nùŋɔ wwû bilere e.

⁷⁰ Uru shɛɛnre Kile tùnntunmpii mpyi a jwo fo tèemɔni i

⁷¹ na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,

wuu kyal'à pɛn mpiimu á ke, si wuu shwɔ pire na.

⁷² Lire cye kurugo, u à kacɛnnɛ pyi wuu tulyeyi na.

Nde u mpyi a jwo u tunmbyaare tooy'e ke, u à lire pyi.

⁷³⁻⁷⁴ U mpyi a nɔwɔmɛɛni ndemu lwó wuu tulyage Ibirayima á,

na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,

bà wuu si mpyi s'a uru père fyagara baa mɛ,

u à lire pyi.

⁷⁵ Kile à lire pyi bà wuu si mpyi s'a katiigii pyi u yyahe taan,

si ntaha uru kanni fye e wuu shìŋi puni i mɛ.»

⁷⁶ Lire kàntugo ka Zakari si jwo u pyàŋ'á:

«Mii pyàŋi, pi sí n-pa raa mu pyi Kileni nìŋyi wuŋi tùnntunŋi,

naha na ye mu sí n-pa nàara Kafoonji yyaha na, si u kuni yaa.

⁷⁷ Mu sí yi yyaha jwo Kile wuubil'á na

u sí pi kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.

⁷⁸ Wuu Kileni nùnaare ná u kacɛnŋkii kurugo,

u à bèɛnmpe yige wuu á mà yíri nìŋyiŋi na, mu à jwo canŋa nɔyiini niv-worovɔnni.

⁷⁹ Mpii pi mpyi a tèɛn kwùŋi numpini i ke, u à bèɛnmpe yige pir'á.

U à yyeŋinŋke kuni le wuu taan.»

⁸⁰ Nye uru pyàŋi mpyi na lyɛge, Kile Munaani sí i fàŋhe kaan u á. Ka u u nkwóro sige funŋke e fo mà sà nɔ u tèɛcyeeni na Izirayeli shiinbii na.

2

Yesu ziji kani

(Macwo 1.18-25)

¹ Nye tɛni là à pa nɔ, ka saanbwɔhe Ogusiti si tùnnturo tun na sùpyire puni mɛyi yi séme. ² Lire l'à pyi mɛsemɛni nɔncyiini, l'à pyi mà Kirinisi ta Siri kɔni nùŋɔ na. ³ Sùpyire puni mpyi na sɔ na pi mɛyi sémɛni pi tukanyi na. ⁴ Ka

Yusufu si yíri Nazareti kànhe e Galile kùluni i mà kàre saanŋi Dawuda kànhe na, Betilehemu i, Zhude kùluni i, naha na ye Yusufu mpyi Dawuda tùluge sùpya.

⁵ U ná u tàcwoŋi Mariyama mpyi a kàre wani mɛyi zèmɛni kurugo. Mariyama laa wuŋi u mpyi. ⁶ Mà pi yaha Betilehemu i, ka Mariyama laani tèesini si nɔ.

⁷ Ka u u u jyanŋi nɔncyiinŋi si, maa u le vɔanŋyi i mà sínŋiŋe yatɔɔre yabyage funŋ'i, naha na ye pi mpyi a tatirige ta nàmpwuunbii tashwɔnge e mɛ.

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yesu ziji kyaa jwo mpànahabii pìl'á

⁸ Nye mpànahabii pìi na mpyi puru kwùumpe e. Pi mpyi maha shwùun nɔyi na sige e, marii pi mpàabii saŋcwɔnŋi sigili. ⁹ Ka Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi wà si

uye cyèe pi na, ka Kafoonji Kile sínampe bèɛnmpe si míni kuru cyage e mà pi kwùulo, ka pi i fyá sèe sèl'e. ¹⁰ Ka mèlɛkɛŋi si yi jwo pi á: «Yii àha vyá mɛ, mii sí

múguro kyaa nimbwoo jwo yii á, lire sí n-pyi yii shiŋi puni wuu. ¹¹ Nɔnɔjaa numpilage yabilinŋi i, Shwofol'à si yii á Dawuda kànhe na. Uru u nɔye Kile

Nɔncwɔnɔnŋi ná Kafoonji. ¹² Amɛ yii sí li cè, yii sí pìnmpinnyɛga ta pi à le a sínŋiŋe vɔanŋyi i yatɔɔre yabyage k'e.»

¹³ Lire tɛni i, ka mèlɛkɛkurunɔ nimbwɔhɔ si mpâl'a pa bínni uru mèlɛkɛŋi taan, marii Kile père na:

¹⁴ «Pèente ti taha Kile na nìŋyiŋi na.

Mpii kyaa l'à táan Kile á ke, yyejĩke ku pyi njĩke na pire shwǎhǎl'e.»

¹⁵ Tèni i mèlekɛɛbil'à yĩri mpànahabii taan mà dùgo njĩyĩni na ke, ka mpànahabii si yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu u shà Bɛtilɛɛmu i, Kafoonji Kile à wuu pyi wuu à kani ndemu cè ke, wuu u sà lire wíi.» ¹⁶ Ka pi i fyál'a kàr'a sà Mariyama ná Yusufu ta wani, maa pĩnmpĩnyɛge nizinnage nya yatǎore lùbyakwǎage funɲ'i. ¹⁷ Pi à pĩnmpĩnyɛge nya ke, jwumpe Kile mèlekɛɛni mpyi a jwo pi á ku kyaa na ke, ka pi i puru puni jwo, ¹⁸ ka lí i mpyi kakyanhala pu lógofeebii pun'á. ¹⁹ Nka Mariyama wi ke, ur'a cyire karigii yaha u yákilini na, marii sǎnɲi cyi na. ²⁰ Lire kǎntugo ka mpànahabii si núr'a kǎre pi tayirige e, pi mpyi na Kile père marii u kère pi karigii nindogogii ná njĩyagii kurugo. Cyire karigil'à pyi bà Kile mèlekɛɛni mpyi a cyi jwo mɛ.

Pi à kǎre ná Yesu pĩnmpĩnyɛ wunji i Kileñaarebage e

²¹ Pyàni canzege canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i u kwǎn, maa u mɛge le Yesu. Kile mèlekɛɛni mpyi a kuru mɛge le pyàni na mà jwo u nunji u u laani ta ke.

²² Nyɛ mà tàanna ná MusaSaliyani i, sìveente canmpyaagil'à kwǎ ke, ka Yusufu ná Mariyama si njǎre Zheruzalɛmu kǎnhe e ná pyàni i mà sà njkan Kafoonji Kile á, ²³ bà l'à séme Kafoonji Kile Saliyani i na: «Pũnampyire njĩcyiire puni sí n-pyi Kafoonji Kile woro*.»

²⁴ Sárage kyaa Kafoonji Kile mpyi a jwo Saliyani i mà yyaha tíi ná sìivoonji tufeempe kani i ke, pi à kuru wwû mú. Kuru sárage ku mpyi: «Sanmpanra shuunni, lire nyɛ mɛ sanmpanmpwǎɲjaara shuunni†.»

²⁵ Nàni wà na mpyi wani Zheruzalɛmu i, u mɛge mpyi Simiyǎn. U mpyi a tíi maa fyáge Kile na. U mpyi na Izirayɛli shiinbii Tɛgefoonji mpanji sigili. Kile Munaani mpyi ná u e. ²⁶ L'à li cyêe u na na u sì n-kwû ná u nyɛ a Kafoonji Kile Njĩcwǎnɲɲi nya mɛ. ²⁷ Nyɛ tɛni i Yesu sifeebil'à sà nǎ ná u e Kileñaarebage e Kile Saliyani karigii mɛɛ na ke, ka Kile Munaani si Simiyǎn yyaha cù a lèɲɛ Kileñaarebage e. ²⁸ Ka u u pĩnmpĩnyɛge cù u cyeyi i, maa Kile kèe na:

²⁹ «Kafoonji Kile, mii u nyɛ mu báarapyĩni ke, numɛ mu sí n-jà mii yaha mii u kwû yyejĩke e,

nde mu à jwo ke, mu à lire pyi a kwǎ,

³⁰ jaha na yɛ Shwofoonji mu à tun ke, mii nyiin'à uru nya njĩjaa.

³¹ Nge mu à kan dijnyɛni sùpyire shini puni kurugo ke,

³² u sí n-pyi bɛɛnmɛ mpemu pu sí mu cyêe supyishini puni na ke, Izirayɛli shiinbii pi nyɛ mu wuubii ke, si pire mɛge pyi ku táan.»

³³ Puru jwumpe Simiyǎn mpyi a jwo Yesu kyaa na ke, puru mpyi a Yesu sifeebii kǎkyanhala. ³⁴ Ka Simiyǎn si jwó le pi á, maa yi jwo Yesu nunji Mariyama á: «Nge pyàni kapani li nyɛ Izirayɛli shiinbil'á, mà shinnyahara cyán si shinnyahara yĩrige. U sí n-pyi kacyeele, njka pìi sí n-cyé li na. ³⁵ Lire pyĩnkanni na, supyĩnyahara funzǎnɲore sí n-yige cyĩnni na. Mu wi ke Mariyama, kani là sí n-pa mu súugo ma zǎni na, mu à jwo kǎshikwǎnɲwǎ l'à mu sú u na.»

³⁶⁻³⁷ Cijnyɛni wà na mpyi wani, u mpyi a yyee beecyɛere ná sicyɛere (84) kwǎ, uru na mpyi Kile tũntunɲǎ, u mɛge mpyi Ana. U tunji mɛge mpyi Fanuwɛli. Ashɛri tũluge sùpya u mpyi u wi. Uru ceɛni mpyi a yyee baashuunni pyi nǎmbage e, ka u poonji sí njkwû. Ka u u njkwôro nǎ baa. Pílaga bàra canɲa na, u mpyi maha mpyi súnleni ná Kileñarege na Kileñaarebage e. ³⁸ Uru cijnyɛni mú à sà Yesu sifeebii ta wani, maa Kile kèe, mpii pi mpyi na Zheruzalɛmu kǎnhe shiinbii njũngwuure sigili ke, maa Yesu kyaa jwo pir'á.

* 2:23 Ekizodi 13.2, 12 † 2:24 Levitiki 12.8

³⁹ Nye Yusufu ná Mariyama à Kafoonji Kile Saliyaŋi kurigii puni jaara a kwò ke, maa núr'a kàre Nazareti i, pi kànhe na, Galile kùluni i. ⁴⁰ Pyàŋi mpyi na lyege ná fànhe e, u yákiliŋi mpyi a pèe sèl'e. Kile mpyi a jwɔ u na maa mpyi ná u e.

Yesu ná u sifeebil'à kàre bilereŋkwoŋi kataanni na

⁴¹⁻⁴² Yyee maha yyee, Yesu sifeebii mpyi maha ŋkàre ná u e Zheruzalemu kànhe e bilereŋkwoŋi kataann'á mà tàanna ná Yahutuubii làdaŋi i. Nye yyeeni kataann'á pi à kàre mà Yesu shìŋi yaha yyee ke ná shuunni na ke, ⁴³ lire kataann'à pa ŋkwò, ka pi i nùru na ŋkèege ke, ka Yesu si ntèen Zheruzalemu i u sifeebii pàama.

⁴⁴ Pi mpyi na sònŋi na Yesu ná pire shèrefebii pi sí n-ta pi i ma sɪncyan. Pi à jaara a canŋke kwò, pi nye a u nya me, ka pi i wá na u caa pi cɪmppyibii ná pi shincempii shwòhòl'e. ⁴⁵ Pi à u cya a kànha pire shwòhòl'e ke, maa nùru na u caa na ŋkèege Zheruzalemu i. ⁴⁶ Canmpyaa taanre tatoroge e, ka pi i sà u ta u à tèn Kilejaarebage e Kile Saliyaŋi cyelentiibii shwòhòl'e, marii pi jwumpe nùru, marii pi yíbili. ⁴⁷ Mpii pi mpyi na u jwumpe nùru ke, u yákilifente ná u jwòshwòre mpyi a pire puni kàkyanhala. ⁴⁸ Tèni i u sifeebil'à u nya ke, ka li i mpâa pi e, ka u nunji si u pyi: «Yesu, jaaha mu à pyi ná wuu e amɛ ye? Mii ná mu tunji funmpɛn wuubii mpyi na mu caa.» ⁴⁹ Ka u u pi pyi: «Naha na yii nye na mii caa ye? Yii nye a cè na mii à yaa mii u a na Tunji karigii cwòɔnre mà?» ⁵⁰ Nka u sifeebii mpyi a puru jwumpe jwòhe cè me.

⁵¹ Nye ka Yesu si nùr'a kàre ná u sifeebil'e Nazareti kànhe e. U mpyi a pi jwòmɛni cù. Ka u nunji si cyire karigii puni yaha uye funŋ'i, marii sònŋi cyi na.

⁵² Yesu mpyi na lyege, là sí i bàrali u yákilifente na. U kyaa mpyi a táan Kile á, maa ntáan sùpyir'á mú.

3

*Yuhana Batizeliŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Yuhana 1.19-28)*

¹ Mà saanbwòhe Tiberi yaha u saanre yyee ke ná kanŋkuro wuuni na, lir'à Pɔnse Pilati ta Zhude kùluni nùŋɔ na, Erɔdi sí nye Galile wuuni nùŋɔ na, u yyahafoonji Filipi sí nye Iture ná Tirasoniti kùligii nùŋɔ na, Lizaniyasi sí nye Abileni kùluni nùŋɔ na, ² Ana* ná Kayifu mú sí nye sáragawwuubii nùŋufente na, lire yyeeni mà Zakari jyaŋi Yuhana yaha síwage e, Kile à u tun u sà a uru jwumpe yu. ³ Ka u u ŋkàre Zhurudɛn baŋi jwòge kùluni puni i, mà sà a jaare na puru jwumpe yu sùpyir'á. U mpyi na yí yu pi á: «Yii yii toronŋkanni kèenŋe, yii batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yáfa yii na me.» ⁴ Nde Yuhana mpyi na mpyi amuni ke, lire na mpyi a séme tèecyiini Kile tùnntunŋi Ezayi sémeŋi i na:

«Sùpya mejwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na

“Yii kuni yaa Kafoonji mɛɛ na,

yii kumpyɛɛ nintiire yaa u á,

⁵ yii i kacyei puni nì a tàanna,

yii i jaŋyi ná mpògigii puni cɛɛg'a tàanna,

kurigii cyi à nahana ke, yii i cyire yal'a tíi,

kurigii cyi à jáhara ke, yii i cyire yal'a jwò.

⁶ Lire ká mpyi, sùpyire puni sí li nya na Kile u nye Shwofoonjì†.”»

⁷ Nye ka shinjyahara si wá na ma Yuhana yyére si mpa batize, ka u u pi pyi: «Yii màcwòɔn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwò Kile lùyirini nimpani na ye? ⁸ Yii a katiigii pyi, lire sí li cyèe na yii zòompil'à

* 3:2 Nge Anaŋi na mpyi nò. † 3:6 Ezayi 40.3-5

kêenne. Yii àha zii raa sônñi kanna na yii tulyage ku nyε Ibirayima mà de! Naha na ye mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà nje kafaayi kêenne n-pyi Ibirayima nampyire†. ⁹ Yii li cè na kaciig'à céll'a yaha cire ndire taan. Cige maha cige ku nyε, ku nyε na yasere njcenne pyi me, kuru sí n-kwòn n-wà nage e.»

¹⁰ Nyε ka sùpyire si Yuhana yíbe: «Lire tène i ke, naha wuu à yaa wuu pyi be?»

¹¹ Ka u u pi pyi: «Vàanntinnye shuunni nyε ngemu á ke, urufol'à yaa u kà kan kà baafoon'á. Ngemu u nyε ná yalyire e ke, urufol'à yaa u tà kan kategefoon'á mú.»

¹² Nyε múnalwære shwofeebii pi mpyi a pa mpa batize ke, ka pire mú si Yuhana yíbe: «Cyelentuñi, naha wuu à yaa wuu pyi be?» ¹³ Ka u u pi pyi: «Múnalwære nwage pi à pyi yii a shuu sùpyir'á ke, yii àha wyéε shwə wà na si ntòro kuru nwage taan me.» ¹⁴ Ka sòrolashiibii pìi mú si u yíbe: «Wuu de? Naha wuu à yaa wuu pyi ye?» Ka u u pi pyi: «Yii àha sùpyañi wà tufige wyéε cyán zhwə u na me, yii àha vini ntaha wà na mú me. Nka yii sàranj u yii funjyi njé.»

¹⁵ Nyε sùpyire puni sònñore mpyi a taha Kile Nijcwənrəñi nimpañi kani na, uru ngemu u sí n-pa pi shwə ke. Lire e pi mpyi na nko piye funñ'i: «Tá Yuhana bà u à yaa u ta u wi me?» ¹⁶ Mà pi yaha ná tire sònñore e piye funñ'i, ka Yuhana si pi pyi: «Mii wi ke, mii na yii batizeli lwəhe e kanna. Nka wà sí n-pa mii kántugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u tanhanyi mēere sánha, mii nùñk'à cyéε lire mpyiñi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile Munaani ná nage e. ¹⁷ U ntanhe nyε u cye e, u u u sùmanj nimbwəññi fwu. U sí sùmapyanj le u bwùunni i, si sìmwəhəñke súugo nafugombaage e.»

¹⁸ Nyε Yuhana à yeεye njnyahaya kan sùpyir'á sahanjki Yesu kyaa na.

¹⁹ Saanñi Erədi mpyi a u sijnəñi cwəñi Erədiyadi kwòn a lwó. Mà bàra lire na, u mpyi a kapyimbaagii ncyiimu pyi sahanjki ke, ka Yuhana si u cēεge cyire puni na. ²⁰ Lire nyε a já a bē Erədi á me, ka u u kapiini là bàra là na, maa Yuhana cū a le kàsuni i.

*Yuhana à Kile Jyanj Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Marika 1.9-11)*

²¹ Nyε mà Yuhana Batizeliipyiñi yaha u sàha nkwò a le kàsuni i me, canjka sùpyire puni mpyi na ma u yyéε marii batizeli, ka Yesu mú si mpa batize, maa Kile náare. Mà u yaha kuru njarege na, ka njnyiñi si múgo. ²² Ka Kile Munaani si liye pyi mpánmpərgə fiige mà tīg'a tēen Yesu na, ka mejwuu si fworò njnyiñi i na: «Mii Jyanj u nyε mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiñkil'à táan mú.»

*Yesu à fworò mpiimu i ke
(Macwo 1.1-17)*

²³ Tène i Yesu à báaranj sù ke, u shìñi mpyi a yyee beñjaaga ná ke kwò. Sùpyire mpyi na sônñi na Yusufu jya u nyε u wi. Yusufu yabilin'á fworò Aheli i.

²⁴ Aheli à fworò Matati i.

Matati à fworò Levi i.

Levi à fworò Mēleki i.

Mēleki à fworò Zhanayi i.

Zhanayi à fworò Yusufu i.

²⁵ Yusufu à fworò Maticya i.

Maticya à fworò Aməsi i.

Aməsi à fworò Nahumu i.

† **3:8** Yahutuubii mpyi na sônñi na Kile sí pire shwə, mà lire nùñke pyi pir'á fworò Ibirayima e. Yuhana 8.33,37,39: yii yire cyeyi kála.

Nahumu à fwordo Esili i.
 Esili à fwordo Nagayi i.
²⁶ Nagayi à fwordo Maati i.
 Maati à fwordo Maticya i.
 Maticya à fwordo Σεμε i.
 Σεμε à fwordo Zhoseki i.
 Zhoseki à fwordo Zhoda i.
²⁷ Zhoda à fwordo Zhwōnani i.
 Zhwōnani à fwordo Ερεσα i.
 Ερεσα à fwordo Zorobabeli i.
 Zorobabeli à fwordo Salatiyeli i.
 Salatiyeli à fwordo Neri i.
²⁸ Neri à fwordo Μελεki i.
 Μελεki à fwordo Adi i.
 Adi à fwordo Kosamu i.
 Kosamu à fwordo Elimadan i.
 Elimadan à fwordo Eri i.
²⁹ Eri à fwordo Zhosuwe e.
 Zhosuwe à fwordo Eliyezeri i.
 Eliyezeri à fwordo Zhorimu i.
 Zhorimu à fwordo Matati i.
 Matati à fwordo Levi i.
³⁰ Levi à fwordo Simiyōn i.
 Simiyōn à fwordo Zhuda i.
 Zhuda à fwordo Yusufu i.
 Yusufu à fwordo Zhonamu i.
 Zhonamu à fwordo Eliyakimu i.
³¹ Eliyakimu à fwordo Μεleya i.
 Μεleya à fwordo Μena i.
 Μena à fwordo Matata i.
 Matata à fwordo Natan i.
 Natan à fwordo Dawuda i.
³² Dawuda à fwordo Zhese e.
 Zhese à fwordo Obedi i.
 Obedi à fwordo Bwazi i.
 Bwazi à fwordo Salamōni i.
 Salamōni à fwordo Naasun i.
³³ Naasun à fwordo Aminadabu i.
 Aminadabu à fwordo Adimi i.
 Adimi à fwordo Arini i.
 Arini à fwordo Esirōmu i.
 Esirōmu à fwordo Περεzi i.
 Περεzi à fwordo Zhuda i.
³⁴ Zhuda à fwordo Yakuba i.
 Yakuba à fwordo Ishaka i.
 Ishaka à fwordo Ibirayima i.
 Ibirayima à fwordo Teraka i.
 Teraka à fwordo Nakwōri i.
³⁵ Nakwōri à fwordo Serugi i.
 Serugi à fwordo Erewu i.
 Erewu à fwordo Πεlegi i.
 Πεlegi à fwordo Eberi i.
 Eberi à fwordo Shelaki i.
³⁶ Shelaki à fwordo Kayinamu i.
 Kayinamu à fwordo Arifasadi i.
 Arifasadi à fwordo Shemu i.
 Shemu à fwordo Nuhu i.

Nuhu à fworò Lemeki i.
 37 Lemeki à fworò Mētusala i.
 Mētusala à fworò Enōki i.
 Enōki à fworò Zheredi i.
 Zheredi à fworò Malalēli i.
 Malalēli à fworò Kena i.
 38 Kena à fworò Enōsi i.
 Enōsi à fworò Seti i.
 Seti à fworò Adama i.
 Adama à fworò Kile e.

4

Sitaanniṅi na ṅcaa si Yesu sòn u kapii pyi
 (Macwo 4.1-11; Marika 1.12-13)

¹ Nye mà Yesu yaha u à ṅí Kile Munaani na, u à yíri Zhurudēn baṅi ṅwoge na mà kàre síwage e.

² U à canmpyaa beeshuunni pyi síwage e, u ṅye a yafyin lyí mē, ka katege si u ta. Cyire canmpyaaḡii funṅke e, ka Sitaanniṅi si file u na maa ṅcaa si u sòn ṅà kapii na.

³ Nye ka u u Yesu pyi: «Ná Kile Jyaṅi sí u ṅye mu, yi jwo ṅke kafaag'á ku kēṅṅ'a pyi bwúuru.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Y'á séme Kile Jwumpe Semēṅi i “Yalyire kanni bà ti ṅye na sùpyaṅi ṅwō caa mē*.”»

⁵ Lire kàntugo ka Sitaanniṅi si dùgo ná u e ṅṅyṅi na, maa dṅyēṅi kṅrigii puni cyēe u na yyerege ṅṅkin, ⁶ maa u pyi: «Mii sí ṅcyii kṅrigii puni ṅṅufente ná cyi nàfuunji kan mu á, ṅaha na ye t'á kan mii á. Shinṅi u à táan mii á ke, ur'á mii sí ti kan. ⁷ Mu aha ṅen'a ṅṅkure sín maa mii pēe, yire puni sí n-pyi mu wuyo.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Y'á séme Kile Jwumpe Semēṅi i:

“Ta ma ṅṅkure sínni ma Kafoonji Kile á, maa uru kanni pēre†.”»

⁹ Lire kàntugo ka Sitaanniṅi si ṅkàre ná Yesu i Zheruzalēmu kàṅhe e, maa sà dùgo ná u e Kileṅaarebage ṅṅcyage e, maa yi jwo u á: «Ná Kile Jyaṅi sí u ṅye mu, kwòn a cwo ṅṅke na, ¹⁰ ṅaha na ye y'á séme Kile Jwumpe Semēṅi i: “Kile sí u mēlekēebii tun, pi a mu kàanmucaa.

¹¹ Pi sí mu cwōhō ná pi cyeyi i, bà li si mpyi kafaaga kà ṅkwò mu tōoge kà bānni mē‡.”»

¹² Ka Yesu si u pyi: «Y'á séme Kile Jwumpe Semēṅi i “Ma hà raa ma Kafoonji Kile ṅwō cwōre mē§.”»

¹³ Nye Sitaanniṅi à Yesu sòn a kàṅha shiṅi puni u kapii pyi ke, maa yíri u taan maa u yaha na tēni labere sigili.

Yesu kàṅhe shiṅbil'à cyé u na
 (Macwo 13.53-58; Marika 6.1-6)

¹⁴ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a kàre Galile kùluni i. Kile Munaani fāṅhe mpyi u e sèl'e. Ka u mēge si fworò lire kùluni puni i. ¹⁵ U mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á Kile Jwumpe kàlambayi i, ka tire puni si wá na u mētanga yiri.

¹⁶ Ka Yesu si ṅkàr'a sà nō Nazareti i. Kuru kàṅhe na u à lyē. Canṅṅke e, ka u u jyē Kile Jwumpe kàlambage e bà u mpyi maha ntēe na li pyi mē, maa yír'a yyēre si Kile Jwumpe kàla. ¹⁷ Ka pi i Kile tūntunṅi Ezayi sémeṅi kan u á, ka u u u ṅwō múgo maa cyage kà kàla:

¹⁸ «Kafoonji Kile Munaani ṅye mii ṅṅṅ'i.

U à mii cwōnrō na mii u pa Jwumpe Nintanmpe jwo fōṅfeebil'á,

* 4:4 Duterēnōmu 8.3 † 4:8 Duterēnōmu 6.13 ‡ 4:11 Zaburu 91.11,12 § 4:12 Duterēnōmu 6.16

si kàsujyibii njahaŋi kyaa jwo pi á,
si fyinmpii nyiigii mùgoŋi kyaa jwo pi á,
mpii pi nyε cwònròmpe e ke, si pire yige pi kyéregfeebii cye e,

¹⁹ tɛni i Kafoonji Kile sí jwɔ sùpyire na si kacɛnnε pyi ti na ke, si lire kyaa jwo* .»

²⁰ Lire kàntugo ka Yesu si Kile Jwumpe Semɛŋi jwɔ tò maa u kan Kile Jwumpe kàlambage kacwònrɔŋ'á, maa ntɛn. Ka sùpyire puni si ti nyiigii le u e.

²¹ Ka Yesu si yi jwo pi á: «Kile Jwumpe yii à lógo numε ke, pur'à fúnŋɔ yii nyii na ninjaa.» ²² Pi puni mpyi na u metange yu. Jwumpe u à jwo ke, ka puru si mpyi kakyanhala pi pun'á. Ka pi i wá na yi yu piye shwòhòl'e: «Taha Yusufu jyaŋi bà mε?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à li cè na yii sí nde tàanlini jwo n-wà mii na “Wempyiŋi, maye cùuŋɔ ma yabilinji” si mii cɛεge na kakyanhala karigii yii à lógo na mii à pyi Kapɛɛnamu kànhe e ke, na naha na mii nyε a cyire fiige pyi naha na tukanhe na mà yε?» ²⁴ Maa núr'a jwo pi á: «Sɛnɛŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile túnntunŋi wà tufiige maha le njire e u tukanhe e mε. ²⁵ Nka sɛnɛŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile túnntunŋi Eli tìnŋi i, lenkwucyeebii mpyi a nyaha Izirayeli kìnɛ i. Yyee taanre ná yinyε baani funŋ'i zànhe nyε a pa mε, ka katibwòhò si jcwò kìnɛ puni na. ²⁶ Nka Kile nyε a Eli tun Izirayeli lenkwucwoŋi wà yyére mε, fo kìnɛ labεɛ wu, uru mpyi Sarɛpita kànhe na, Sidɔn kùluni i.

²⁷ Mà bàra lire na, Kile túnntunŋi Elize tìnŋi i, tògofee nijyahamii na mpyi Izirayeli i, nka pi wà nyε a pa Elize yyére si ticuumpe ta mε, fo kìnɛ labεɛ wu, u mεge mpyi Nama, Siri kìnɛ shin u mpyi u wi.»

²⁸ Mpii puni pi mpyi Kile Jwumpe kàlambage e ke, tɛni i pir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi lùgigii si yíri sèl'e. ²⁹ Ka pi i yíri, maa Yesu kòr'a yige kànhe e. Pi kànhe mpyi a cyán nanke kà jwɔŋ'i, ka pi i nkàre ná u e nanke jùjcyage e, si u ŋɔŋɔ jcyán nanke kacycage e. ³⁰ Ka Yesu si pi paha a fworò.

Yesu à jínanŋi wà kòr'a yige nàŋi w'e

(Marika 1.21-28)

³¹ Ka Yesu si nkàre Galile kùluni kànhe kà na, kuru mεge nyε Kapɛɛnamu, maa wá na sùpyire kálali canŋɔŋke e. ³² Ka u kàlanŋi si sùpyire kàkyanhala, naha na yε u mpyi na pi kálali ná Kile sífente e.

³³ Lire tɛni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: ³⁴ «Ei! Nazaretɛ kànhe shinŋi Yesu, naha shi ku nyε wuu ná mu shwòhòl'e yε? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworò Kile e ke, uru u nyε mu!» ³⁵ Ka Yesu si fànha cyán jínanŋi na: «Ma jwɔge tò! Maa fworò ŋge nàŋi i!» Ka jínanŋi si nàŋi cyán sùpyire shwòhòl'e, maa fworò u e. U nyε a kapii pyi u na mε. ³⁶ Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Mpe nyε jwumɔ dɛ! U maha fànha cyán jínabii na ná u sífente e, pi a sì wá na fwore pifeebil'e.» ³⁷ Ka Yesu mεge si fworò lire kùluni puni i.

Yesu à Pyɛri nafɛncwoŋi cùuŋɔ

(Macwo 8.14-17; Marika 1.29-34)

³⁸ Ka Yesu si fworò Kile Jwumpe kàlambage e, mà kàre Simɔ pyεngε. U à sà Simɔ nafɛncwoŋi ta u à sínni cifwuro cye e. Ka pi i li cya Yesu á, u pa jwɔ u na. ³⁹ Ka Yesu si file u na, maa fànha cyán cifwure na, ka ti i láha u na. Ka u u ntíl'a yíri na sore pi á.

⁴⁰ Canŋanyicwoore na, yama shi maha shi pu mpyi kànhe e ke, ka pi i mpa ná pire puni i Yesu yyére. Ka u u u cyeyi taha pi puni ninŋin ninŋinŋi na, maa pi cùuŋɔ. ⁴¹ U mpyi na jínacyaanbii nijyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi na yu fànha na: «Kile Jyanŋi u nyε mu!» Nka Yesu mpyi maha fànha

* 4:19 Ezayi 61.1-2

cyáan pi na, maa jwumpe kwùun pi na, ñaha na ye pi mpyi a cè na uru u ñye Kile Nijcwànranji.

*Yesu kapani
(Marika 1.35-39)*

⁴² Ñye ñyèg'à pa múgo ke, ka u u fwor'a kàre sige funñke e. Shinjyahara mpyi a fworro na u caa. Pi à pa u cya a ñya ke, ka pi la si mpyi u u ñkwôro ná pire e. ⁴³ Ka u u yi jwo pi á: «Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, mii à yaa mii u puru jwo kànyi sanjy'á, ñaha na ye lire mεε na mii à tun.»

⁴⁴ Lire e ka Yesu si wá na ñaare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu Zhude kùluni Kile Jwumpe kàlambayi i.

5

*Yesu à fyacumii taanre yyer'a pyi u cyelempii
(Macwo 4.18-22; Marika 1.16-20)*

¹ Ñye canñka mà Yesu nijjyerenji yaha Zhenzarati banji ñwøge na, sùpyire mpyi a yyér'a u kwùulo Kile jwumpe ndògonji kurugo, fo na piye ñoonji kàmpanjyi puni na, na u fenre. ² Ka u u mpa wíl'a bakwooyo shuunni ñya banji ñwøge na. Fyácyaabii mpyi a fworro yire bakwooyi i na pi cwòobii jyìi. ³ Ka Yesu si sà jyè kuru bakwøge k'e, Simò woge ku mpyi ku ki, maa yi jwo Simò á: «Bakwøge lwó banji ñwøge na mà file yyaha yyére dooni.» Simò à lire pyi ke, ka Yesu si ntèen bakwøge funñke e, maa Kile jwumpe yu sùpyir'á.

⁴ Ñye tènì i u à pa ñkwò Kile jwumpe ñjwuñi na ke, maa jwo Simò á: «Bakwøge file lwøhe tacugunke e, yii i yii cwòobii wà, yii i fyaabii pìi cya.» ⁵ Ka Simò si u pyi: «Cyelentuñi, wuu à numpilage puni pyi fyácyaani na, wuu ñye a yafyin ta mε, ñka ná mu s'à jwo amuni, mii sí cwòñi wà sahanji.» ⁶ Ñye pi à cwòobii wà ke, ka pi i fyaanijyahamii cù fo cwòobii na ñkwùun. ⁷ Ñye pi shèrefeabii pi mpyi bakwøge sanñke e ke, ka pi i pire yyere na pi pa pire tègε. Ka pi i bakwooyi shuunniñi ñi fyaabii na, fo bakwooyi mpyi na ñko raa ntìri lwøhe ñwøh'i.

⁸ Simò Pyeri à lire ñya ke, maa niñkure sín Yesu fere e, maa jwo: «Kafoonji, laaga tòn na na, ñaha na ye mii ñye kapimpyinε.» ⁹ Fyaabii pi mpyi a cù ke, Simò ná u shèrefeabii mpyi a fyá pi ñyahanñkanni na. ¹⁰ Zebede jyaabii pi mpyi ná Pyeri e, ná pire pi ñye Yakuba ná Yuhana ke, pire mpyi a fyá mú. Ka Yesu si Simò pyi: «Ma hà vyá mε. Mà lwó numε na, bà mu mpyi na fyaabii caa na ñcwôre mε, amuni mu sí raa sùpyire caa t'a bârali mii na.» ¹¹ Ñye ka pi i núr'a pa banji ñwøge na, maa kàntugo wà bakwooyi ná yi funñjo yaayi puni na, maa ntaha Yesu fye e.

*Yesu à tògofoo cùuñjo
(Macwo 8.1-4; Marika 1.40-45)*

¹² Mà Yesu yaha lire kùluni kànhe kà na, tògofoonji wà na mpyi wani, tòge mpyi a u tegε ta sèl'e. Tènì i u à Yesu ñya ke, ka u u niñkure sín u fere e, maa yyahe cyígile, maa u ñaare: «Kafoonji, mu aha ñεε, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii finiñε.» ¹³ Ñye Yesu à yire lógo ke, maa cyεge sánha maa bwòn u na, maa jwo: «Mii à ñεε, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na.

¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Cù ma ñwøge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mε. Nka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuñi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile túnntunñiMusa à jwo tògofeebii ñcùuññi kyaa na ke, maa kuru wwù. Lire li sí li cyêe pi na na mu à cùuñjo*.»

* **5:14** Tògofoonji ká ñcùuñjo, sáragawwuñi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ñcè kampyi u à cùuñjo, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

¹⁵ Nyε ka Yesu mεge si li ƚwɔ cù na fwore sèl'e. Shinjyahara mpyi maha mpa a bínnini u taan, maa u jwumpe núru, u a sì wá na pi cùunji. ¹⁶ Nka Yesu mpyi maha ƚkwɔ a yíri pi taan, maa sà Kile ƚáare síwage funƚke e.

*Yesu à supyimuruƚ cùunƚ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Marika 2.1-12)*

¹⁷ Canƚka mà Yesu yaha Kile jwumpe ƚjwuƚi na, Farizhεεnbii ƚì ná Kile Saliyaƚi cyelentiibii ƚì mpyi wani. Pire mpyi a yíri Galile kùluni ná Zhude kùluni kànyi puni ná Zheruzalεmu kànhe na. Ka Yesu si wá na yampii cùunji ná Kafoonji Kile sífente e. ¹⁸ Ka sùpyire tà si yaƚi wà tug'a pa u yasinninƚke e, uru nàƚi mpyi a mùruƚɔ. Pi la mpyi si jyè bage e si u file Yesu na. ¹⁹ Nka sùpyire ƚyahaƚi kurugo, pi ƚyε a ƚà a tajyige ta ná u e mε; ka pi i dùgo bage kàtanƚke na, maa kuru fùru, maa supyimuruƚke ná ku yasinninƚke le a tírige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwɔhɔl'e. ²⁰ Yesu à li ƚya na mpíi nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruƚk'á: «Nà wà we, mu kapegigil'à yàfa mu na.» ²¹ Kile Saliyaƚi cyelentiibii ná Farizhεεnbii pi mpyi wani ke, ka pire si wá na ƚkunnii maa jwo: «Naha na ƚge nàƚi ƚyε na Kile mεge kèεge yε? Fo Kile kanni bà mε, wà sì n-ƚà sùpya kapegigii yàfa u na mε!»

²² Nyε Yesu à pa pi kunuƚke ƚùƚke cè ke, maa pi pyi: «Naha na tire nte sòƚƚore shiƚi ƚyε yii funƚyi i yε? ²³ Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yíri, maa ƚaare” yii ƚyii na, cyire kapyaaƚii mú shuunni i ndire jwumɔ p'à táan yε? ²⁴ Nka yii pi li cè na síƚi na ƚyε Supyaƚi Jyaƚi á naha ƚùƚke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruƚk'á: «Ta núru na ƚwɔ na. Yíri maa ma yasinninƚke lwó maa sì pyenge.» ²⁵ Lire tènenuuni i, ka nàƚi si yíri maa u yasinninƚke lwó a fworo sùpyire ƚyii na, na Kile kère, na ƚkèεge pyenge. ²⁶ Ka li i pi puni bilibili. Pi mpyi na Kile kère, maa ƚko: «Ei! Wuu à kakyanhala kariii ƚya ƚijjaa dε!»

*Yesu à lyí ná mεpεngε shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Marika 2.13-17)*

²⁷ Lire kàntugo ka Yesu si fworo ntàani na, maa wíl'a múnalwɔɔre shwofoonji wà ƚya u à tèn u báaraƚi tapyige e. U mεge mpyi Levi. Ka Yesu si yi jwo u á: «Yír'a taha na fye e.» ²⁸ Ka Levi si báaraƚi puni ƚwɔ yaha maa ntaha Yesu fye e.

²⁹ Lire kàntugo Levi à kataan nimbwoo pyi Yesu mεε na u pyenge e. Shinjyahara mpyi na lyí ná pi e síƚcyan. Pire shwɔhɔl'e, múnalwɔɔre shwofeebii mpyi a ƚyaha. ³⁰ Farizhεεnbii ná Kile Saliyaƚi cyelentiibii ƚìl'à lire ƚya ke, maa Yesu cyelempyiibii yíbe: «Naha na yii ƚyε na lyí marii byii ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mεpεngε shiinbii piiberil'e yε?» ³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à cùunƚ ke, wempyiƚi kyaa ƚyε pire na mε, mpii pi na yà ke, pire na u kani ƚyε. ³² Mpii pi ƚyε na piye sòƚƚi na pir'à tí ke, mii ƚyε a pa ƚùƚke na pire tayyerege e mε. Nka mpii pi à li cè na pire ƚyε a tí mε, pire tayyerege e mii à pa, bà pi si mpyi si pi toroƚkanni kèεƚƚe mε.»

*Jwumpe Nintanmpe fành'à ƚyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Marika 2.18-22)*

³³ Ka pi i u pyi: «Tèrii ƚijyahagil'e Yuhana Batizelipyiƚi cyelempyiibii ná Farizhεεnbii wuubii maha súnƚi leni marii Kile ƚáare, mu wuubii sí maha lyí marii byii canƚa maha canƚa.» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Yii na sòƚƚi na yii sí n-ƚà fànhà cyán cifòƚƚi pooƚi ceveebii na, pi i súnƚi le mà cipoonji yaha ná pi e la? ³⁵ Nka tènì là na ma, cipoonji sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tènì i pi sí n-ta raa súnƚi leni.»

³⁶ Ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Wà nyε na vāanvōnhō kwūnn'a tēg'a vāanņjyεga tacwōngō jwooli mε. Lire ká mpyi, mu maha vāanvōnhōke kēεge, vāanvōnhōke kwōnge ná vāanņjyεge sí nyε na jīn'a yiye lwó mε.

³⁷ Wà mú sí nyε na sinmpurugo leni seeye boolyεgil'e† mε. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yalenke jya, maa wu, yalenk'a si ηkēεge.

³⁸ Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofōnhkil'e.

³⁹ Lire ná li wuuni mú i, sùpya nyε a sī na sinntanhaga byii maa nūr'a yyaha yige sinmpurugo kurugo mε. Naha kurugo ye u maha jwo na nintanhage k'à táan.»

6

*Nje Yesu à jwo canņōņke kyaa na ke
(Macwo 12.1-8; Marika 2.23-28)*

¹ Nyε canņka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canņke na mpyi canņōņō. Ka u cyelempyiibii si sùmaņcahayi yà kwōn a cwuugo pi cyeyi i mà kùn*. ² Farizhεεnbii pìl'à lire nya ke, maa Yesu pyi: «Naha na yii nyε na canņōņke kafuunnkii pyi ye†?» ³ Ka u u pi pyi: «Nde saanņi Dawuda à pyi ke, yii nyε a lire kála mà? Canņka mà u ná u fyēņwōhōshiinbii katege wuubii yaha, ⁴ u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruņi wà lwó a kyà, maa wà kan u fyēņwōhōshiinbil'á. Mà li ta sárage wuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruņi kyà.» ⁵ Ka Yesu si nūr'a jwo pi á: «Supyaņi Jyaņi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canņōņke e ke, li si n-jà n-tōro lire na mε.»

*Yesu à cyēņkwugofoo cùuņō canņōņke e
(Macwo 12.9-14; Marika 3.1-6)*

⁶ Nyε Yahutuubiicanņōņke kabεr'e, Yesu à jyè Kile Jwumpe kàlambage k'e, maa li ŋwō cū na Kile jwumpe yu. Nāņi wà na mpyi sùpyire shwōhōl'e, uru kàniņe cyεge mpyi a kwū. ⁷ Ka Kile Saliyaņi cyelentiibii ná Farizhεεnbii si wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí jεε sùpya cùuņō canņōņke e, si nta tìgire cyán u na. ⁸ Ka Yesu si pi funzōņōre cē, maa yi jwo cyēņkwugefoon'á na u yīr'a yyére sùpyire shwōhōl'e, pi raa u naa, ka nāņi si yīr'a yyére. ⁹ Mà u yaha tayyérege e, ka Yesu si jwo: «Mii sí yii yībe, mà tàanna ná Kile Saliyaņi i, kacenni mpyiņi l'à ŋwō canņōņke e laa, kapiini mpyiņi? Mà sùpya múnaa shwō laa, mà sùpya múnaa wwū?»

¹⁰ Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire puni wíi wíl'a mâha, maa jwo cyēņkwugefol'á: «Ma cyεge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ŋcùuņō.

¹¹ Nyε Kile Saliyaņi cyelentiibii ná Farizhεεnbil'à lire nya ke, ka pi lùgigii si yīri. Ka pi i ηkār'a sà piye taanna, nde pi sí n-jà n-pyi Yesu na ke, si lire cē.

*Yesu tūntunmpii ke ná shuunņiņi ŋcwōnņōņi kani
(Macwo 10.1-4; Marika 3.13-19)*

¹² Canņka Yesu à dūg'a kār'a sà Kile jāare ŋaņke kà na. U à numpilage puni pyi Kileņarege na wani. ¹³ Nyēg'à pa múgo ke, ka u u u cyelempyiibii yyere, maa shiin ke ná shuunni cwōnņō pi shwōhōl'e, mà pyi u tūntunmii. ¹⁴ Pire tūntunmpii ke ná shuunņiņi mēyi yi ŋje: Simō, ná Yesu à u mēge le Pyeri ke, ná Pyeri siņeņi Andire ná Yakuba ná Yuhana ná Filipi ná Baritelemi ¹⁵ ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaņi Yakuba ná Simō pi maha mpyi Zelōti† ke, ¹⁶ ná

† 5:37 Seeyi boni na nyε boro, Yahutuubii maha ndemu jwooli ná yatōre seeyi i maa lwōhe, lire nyε mε nūjirimpe, lire nyε mε εrezen sinmpe leni l'e ke. * 6:1 Kile Jwumpe Semēņi à li cyēe na wà katege wu ká a ntùuli kεreg'e, na u sí n-jà sùmaņi wà kwōn ná cyεge e, si ŋjyí wani kεrege e (Duterenōmu 23.25).

† 6:2 Mà tàanna ná Farizhεεnbii sōnņōņkanni i, mu aha sùma kwōn ná cyεge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cēεge na pi à báara pyi canņōņke. † 6:15 Zelōti: kuru mēge ŋwōhe ku nyε: «kani kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke».

Yakuba jyaŋi Zhudasi ná Zhudasi Isikariyoti nge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Macwo 4.23-25)

¹⁷ Nye ka Yesu si ntîge ná u túnntunmpil'e paŋke puŋ'i, maa mpa yyére tafage k'e. U cyelempyiibii niŋyahamii ná supyiŋyahara mpyi wani. Tire sùpyire mpyi a yîri Zhude kùluni i, Zheruzalemu kânhe ná kùluni cyeyi sanŋyi puni i, mà bâra Tiri ná Sidon kânyi na, yire kânyi nyε suumpe lwøhe jwøge na. ¹⁸ Tire sùpyire mpyi a pa si mpa a Yesu jwumpe núru, si ticuumpe ta. Jínabii mpyi mpiimu i ke, pire mpyi na jcuuŋi mú. ¹⁹ Sùpyire puni mpyi na jcaa si bwòn Yesu na, jaha na ye shin maha shin n'a mpyi a jà a bwòn u na ke, fànha mpyi maha fworu u e, maa urufoo cùuŋø.

Jofoo wuu l'à jwø ye?

(Macwo 5.1-12)

²⁰ Nye ka Yesu si yyahe yîrig'a le u cyelempyiibil'e, maa jwo «Yii pi nyε fòŋke e ke, yii wuun'à jwø, jaha na ye Kile Saanre nyε yii woro. ²¹ Katege nyε yii mpiimu na numε ke, yii wuun'à jwø, jaha na ye yii sí n-pa n-tîn. Yii pi nyε na myahigii súu numε ke, yii wuun'à jwø, jaha na ye yii sí n-pa raa jcyàhali. ²² Sùpyir'à yii mpiimu kyaa pen piy'á, marii yii kòre na láre piye na, marii yii cyere, marii yii mεpεnge yu na yii à taha Supyaŋi Jyaŋi fye e ke, yii wuun'à jwø. ²³ Lire ká mpyi yii na tēni ndemu i ke, yii pyi funntange e, yii raa yini, jaha na ye Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mεε na niŋyiŋi na. Cyire karigii shiŋi pi tulyey'à pyi Kile túnntunmpii na mú. ²⁴ Nka yii pi nyε ná nàfuuŋi i numε ke, yii wuun'à kèεge, jaha na ye yyeyiŋke e yii nyε ke, kuru sí n-pa n-kwò. ²⁵ Yii pi à tîn numε ke, yii wuun'à kèεge, jaha na ye katege sí n-pa n-cwo yii na. Yii pi nyε na jcyàhali numε ke, yii wuun'à kèεge, jaha na ye yii yyahayi sí n-pa n-tanha, fo yii sí raa myahigii súu. ²⁶ Sùpyire puni na yii mpiimu kère kafinare jùŋø taan ke, yii wuun'à kèεge, jaha na ye lire pyiŋkanni na, pi tulyey'à kafinivinibii kēe, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Kile túnntunmii ke.

Yii yii zàmpεεnbii kyaa táan yiy'á

(Macwo 5.38-48; 7.12)

²⁷ Nye mii lógofebii, mii sí yi jwo yii á: yii yii zàmpεεnbii kyaa táan yiy'á. Mpii pi nyε ná pege e mà yyaha tí ná yii e ke, yii a kacεŋkii pyi pire na. ²⁸ Mpii pi nyε na jwumpimpe yu mà yyaha tí ná yii e ke, yii a jwó leni pir'á. Mpii pi à yii cùmu lemε pi ke, yii a Kile jáare pir'á. ²⁹ Wà ha kantawaa bwòn mu mùmpenge k'e, ku sanŋke kēεŋε urufof'á. Sùpya ká mu vāanntinmbwøhe cyán a shwø mu na, ma vāanntinmbileni yaha u cye e mú. ³⁰ Wà ha mu jáare, urufoo kan. Sùpya ká mu yaaga cyán a shwø, ma hà ku fwoo jáara u na mε.

³¹ Nde yii la nyε sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii a lire pyi pi á mú. ³² Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, tònŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mεpεnge shiinbii mú nyε na lire pyi mà? ³³ Mpii pi nyε na kacεŋkii pyi yii na ke, yii aha a cyi pyi pire kann'á, tònŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mεpεnge shiinbii mú nyε na lire pyi mà? ³⁴ Yii à cè a jwo na yii sí n-jà yaaga jáare n-ta mpiimu á ke, yii aha a pire kanni kaan, tònŋi ŋgi yii sí n-ta lire e ye? Mεpεnge shiinbii mú na lire pyi. Pi à cè a jwo na mpii pi sí n-jà pire yaayi cyage núruŋø pire na ke, pire na pi maha yi fwøhigii leni mú. ³⁵ Nka yii pi ke, yii yii zàmpεεnbii kyaa táan yiy'á, yii raa kacεŋkii pyi pi na. Yii aha fwoo le

pi na, yii i yii sònṅṅore láha li zàranji na. Lire ká mpyi, Kile sí sàra nimbwo kan yii á, lire mú li sí li cyêe na yii na nyε Kilenji nìnyu wuṅi pyi, naha na ye u à jwɔ kacennεcemaabii ná shinpiibii na.

³⁶ Yii pyi jùnaarafee, bà yii Tuṅi Kile nyε jùnaarafoo mε.

*Yii àha raa pi sanmpii cêεge mε
(Macwo 7.1-5)*

³⁷ Yii àha raa pi sanmpii cêεge mε, lire ká mpyi Kile mú sì yii cêεge mε. Yii àha raa sùpyire sannte la wwû mε, lire e Kile mú sì yii la wwû mε. Wà ha kyaa pyi yii wà na, urufoo u lire yàfa. Lire ká mpyi, Kile mú sí yii kapegigii yàfa yii na. ³⁸ Yii a sùpyire sannte kaan, lire e Kile mú sí yii kan, yaage e yii à sumare pyi maa pi sanmpii kan ke, Kile sí kuru yaage jî si ku cúnṅṅo cúnṅṅo si ku fii si kà bàra ku na fo yaage si jî raa wuni.»

³⁹ Lire kàntugo ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Fyinṅi wà sí n-jà u fyinṅεε kàbii cù la? Lire ká mpyi, pi mú shuunniṅi puni sì n-tige wyige k'e mà? ⁴⁰ Cyelempanyi tacenke sì n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuṅi woge taan mε, ṅka cyelempanyi cyεge k'à le a jwɔ ke, uru u tacenke maha mpyi u cyelentuṅi woge fiige.

⁴¹ Naha na mu nyε na nyèsenni jaa ma cìmpworonji nyiini i, mà li ta bàannaṅi u nyε mu wuuni i ke, mu nyε na uru jaa mà ye? ⁴² Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma cìmpworon'á na u yyére maa nyèsenni wwû u nyiini i, mà li ta bàannaṅi u nyε mu wuuni i ke, mu nyii nyε uru na mà ye? Mu u à fyinmε tò wwomɔ na ke, bàannaṅi wwû ma nyiini i fɔlɔ, lire ká mpyi, mu sí raa jaa raa jcwúu nyèsenni tawwuge e ma cìmpworonji nyiini i.

*Cige maha jɔcè ku yasεere e
(Macwo 7.16-20; 12.33-35)*

⁴³ Cige njɔcɛnṅke nyε na yasεere nimpere yaa mε, cipege mú nyε na jìn'a yasεere njɔcɛnne yaa mε. ⁴⁴ Cire puni maha jɔcìni ti yasεere cye kurugo, lire jwɔhɔ ku nyε: wà sì n-jà fizhiye cige yasεere kwòn ṅguro cige na mε, wà mú sì n-jà εrezεn cige yasεere kwòn kilege taha na mε. ⁴⁵ Ngemu u zò u à jwɔ ke, uru maha jwujɔcɛnmpe yu. Ngemu u nyε ná zòmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. Yii li cè, sùpyaṅi zòmbilin'á jî ndemu na ke, lire u jwɔge maha yu.»

*Yákilifoṅi ná funṅṅo baa shinṅi kani
(Macwo 7.24-27)*

⁴⁶ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Naha kurugo yii maha mii pyi “Kafoṅi, Kafoṅi” mà li ta yii sí nyε na mii jwumpe kurigii jaare mà ye? ⁴⁷ Shin maha shin u à pa mii á, maa mii jwumpe lógo, maa pu kurigii jaare ke, urufol'à fwordo yaage ṅkemu na ke, mii sí kuru cyêe yii na. ⁴⁸ Urufoo na nyε mu à jwo bafaanraṅi u à jìnke tũgo fo mà sà nɔ kafaage na, maa u bage nintaani cyán ku na ke. Bag'à faanra a kwò ke, ka zànbwɔhɔ si mpa, ka lwòhe si wá na fwu na ma na ku kúuli, ṅka bage nyε a cwo mε, naha na ye ku nintaan'à cyán a jwɔ. ⁴⁹ ṅka shinṅi u nyε na mii jwumpe nùru, maa mpyi u nyε na pu kurigii jaare mε, urufoo na nyε mu à jwo bafaanraṅi u à u bage nintaani cyán jìntiige na ke. Zành'à pa, ka lwòhe si wá na fwu na ma na ku kúuli ke, ka bage si ntíl'a pi a wu.»

7

*Yesu à sòrolashiibii yyaha yyére shinṅi wà bilina cùṅṅo
(Macwo 8.5-13; Yuhana 4.43-54)*

¹ Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwò sùpyir'á ke, maa ṅkàre Kapεrenamu kànhe e. ² Jɔmɔ sòrolashiibii yyaha yyére shinṅi wà na mpyi wani kuru kànhe

e ná biliwe e. Uru bilinanji kani mpyi a waha u na. Ka yampime si mpa uru bilinanji cù, fo u na nko s'a kuro caa.

³ Nye uru nùñufoon' à Yesu kyaa lógo ke, maa Yahutuubii kacwənrībii pìi tun pi sà Yesu náare u u mpa uru bilinanji cùñɔ. ⁴ Pi à nɔ Yesu yyére ke, maa u náare fānha na, maa jwo: «Nge nùñufoon' à yaa ná mpwəh'e, mu à yaa mu u u pwəhə. ⁵ Naha kurugo ye wuu Yahutuubii kyal' à táan u á sèl'e. Uru mú sí u à wuu Kile Jwumpe kàlambage faanra.»

⁶ Nye ka Yesu si jεε maa nkàre ná pi e. Tèni i pi à sà byanhara sòrolashiibii yyaha yyére shinji pyenge na ke, lir' à sòrolashiibii yyaha yyére shinji ta u à u ceveebii pìi tun pi sà yi jwo Yesu á: «Kafoonji, ma hà maye kànha mpa mii pyenge e mε, naha na ye mii nùñk' à cyére mu u jyè mii pyenge e. ⁷ Lire kurugo mii à li kàanmucya mà li ta na mii yabilinji jye a yaa mii u shà mu fye e mε. Nka jwuñkanja ninjin jwo, kuru sí mii bilinanji cùñɔ. ⁸ Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na jye mii nùñɔ na, mii sí jye pìi nùñɔ na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha nkàre. Mii aha wabere pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na bilinji pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

⁹ Nye Yesu à puru jwumpe lógo sòrolashiibii nùñufoonji ceveebii jwə na ke, ka uru nàñi kani si u kàkyanhala. Supyikuruñke ku mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u yyaha kēenn' a pi wíi wíi, maa jwo: «Mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntêl' a sùpya nya ná nge dáníyanji fiige e mε, ali Izirayeli shiinbii shwəhəl' e mii jye a u fiige nya mε.»

¹⁰ Mà jwo tūntunmpii pi núr' a nɔ sòrolashiibii yyaha yyére shinji pyenge e ke, pi à sà uru bilinanji ta u à cùñɔ.

Yesu à nàñjiibili ninjkwuu jè

¹¹ Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si yíri na nkèεge Nayimu kànhe e, shinnyahara mpyi a taha pi fye e.

¹² Pi à sà byanhara kànhe tajyinjwəge na ke, ka pi i jcíri ná kànhe shiinbii pìl' e, pi i nkèεge ná nàñjiibilini là ninjkwul' e fanjiyi i. Lenjkwucwoñi wà u pyiniñkinge ku mpyi ku ki. Kànha shiinbii ninnyahamii mpyi a taha lenjkwucwoñi na, pi i nkèεge uru buñi tatonke e. ¹³ Kafoonji Yesu à uru ceenji mεsuwuñi nya ke, ka u nùñaare si jyè u e, ka u u u pyi: «Fyāha, ma hà raa mε sùu mε!»

¹⁴ U à yire jwo ke, maa file buñi lwófeebii na, maa bwəñ kariyi na, ka pi i yyére. Ka u u jwo buñ' á: «Nàñjiiwe, yíri!» ¹⁵ Ka nàñjiinji si yír' a tēen, maa li jwə cù na yu, ka Yesu si u kan u nuñ' á.

¹⁶ Shin maha shin u mpyi wani ke, ka li i pi puni bilibili, fo pi na Kile pēre marii nko: «Kile tūntunñi nimbwoñi wà u à uye cyēe wuu na! Kile à pa u shiinbii tège!» ¹⁷ Nde Yesu à pyi ke, ka sùpyire si sà a lire yu Zhude kùlumi ná li kwùumpe kùligii puni i.

Yuhana Batizelipyinji à tūntunmii tun Yesu á (Macwo 11.2-19)

¹⁸ Nye karigii Yesu à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si nkàr' a sà cyire puni yyaha jwo u á. Yuhana à yire lógo ke, maa u cyelempyiibii pìi shuunni yyér' a ¹⁹ tun pi sà Kafoonji Yesu yíbe na: «Y' à jwo na nge u sí n-pa ke, uru u jye mu laa, wabere wuu à yaa wuu a sigili?» ²⁰ Pire cyelempyiibil' à kàr' a sà nɔ Yesu na ke, maa u pyi: «Yuhana Batizelipyinji à wuu tun na wuu pa mu yíbe na “Njemu kyaa l' à jwo na u sí n-pa ke, mu u jye u wi laa, wuu a wabere sigili?”»

²¹ Lire tèni mpyi a Yesu ta u u yamii ninnyahamii ná cwəhəməfee ninnyahamii cùñɔ, maa jínabii kòre na yige pifeebil' e, maa fyinmii ninnyahamii jyii múru. ²² Nye ka Yesu si tūntunmpii pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu nya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na: fyinmpii naha na naa, tonkεεyifeebii

sí i jaare, tògofeébii sí i jncùunji, jùncunnibii sí i nùru, kwùubii sí i jèni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fònjòfeebil'á. ²³ Nyε mii kapyiinjkii ká mpyi cyi nyε a ηgemu pyi u à cye láha mii na mε, urufoo wuun'à jwɔ.»

²⁴ Yuhana túnntunmpil'à nùr'a kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à pi pyi: «Canηke yii ná ηkàre síwage e ke, taha jyεγε yii mpyi a kàr'a sà wíi kafεεge sí i ku jyàha la? ²⁵ Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi yε? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpíi pi maha vàansinayi leni, maa pi jyíi karigii pyi, maa pi jyíi njyìni lyí ke, pire maha mpyi saanbii bayi i.

²⁶ Nyε lire sannii i ke, jaha tawiige e yii mpyi a kàre yε? Kile túnntunηo la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile túnntunηo na. ²⁷ Naha kurugo yε Kile Jwumpe Semεni à jwo ηgemu kyaa na na

“Wíi, mii sí na túnntunηi tun

u sà mu kuni yaa mu yyaha na*” ke,

uru túnntunηi u nyε Yuhana.

²⁸ Mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ηkwò a si ηgemu u à fànha tò Yuhana na mε, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

²⁹ Sùpyire ti mpyi na nùru Yuhana jwɔ na, mà bàra múnalwòore shwofeebii na ke, pire puni mpyi a tèn ná l'e na Kile à tíi, maa jεε ka Yuhana si pi batize.

³⁰ Nka Kile mpyi a ndemu yaa mà yyaha tíi ná sùpyire e ke, Farizhεenbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii nyε a jεε lire na mε, maa jcyé pi nyε a jεn'a batize mε.

³¹ Ná jaha shi i, mii sí nte sùpyire shini tàanna yε? Ti ná jaha shi k'à fwooro bε? ³² Ti na nyε mu à jwo nànkopyire, ntemu ti nyε na bàhare kàfuge na ke, tà na bàhare maa ηko ti shèrefeebil'á:

“Wuu à tinnmpini wyi yii á, yii nyε a jεn'a kwòhɔ mε.

Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii nyε a jεn'a mεε sú mε.”

³³ Yii li cè, Yuhana Batizelipyini à pa ke, u mpyi na njyì tɔɔn wu lyí mε, u mú mpyi na sinmε byii mε, ka yii i jwo na jína u nyε u e. ³⁴ Supyanji Jyanji à pa, maa lyí maa byii, ka yii i jwo na u sònjore nyε a taha yaage kabere na mε, fo njyìni ná sinmbyaani kanni, maa nùr'a pyi mεpεnge shiinbii cevoo mu à jwo múnalwòore shwofeebii.

³⁵ Nka yákilifente Kile maha ηkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha jncè urufoo kapyiinjkil'e.»

Yesu à fwòrobacwoŋi wà kapegigii yàfa u na

³⁶ Nyε Farizhεnŋi wà na mpyi wani, uru mεge na mpyi Simɔ. Canηka uru nàŋ'á Yesu yyere na u sà lyí ná ur'e, ka u u jεε maa ηkàre, ka pi i sà ηkwùulo na lyí.

³⁷ Mà pi yaha wani, ceenji wà na mpyi kuru kànhe e, kànhe sùpyire puni mpyi na uru ceenji cyêre kamyahii na, u kapegigii kurugo. Uru ceen'á pa jncè na Yesu na nyε uru Farizhεnŋi bage e ke, ka u u mpa ná lonjaracwol'e†, l'à jî sinmε nùguntanga wumɔ na. ³⁸ Maa ntòro Yesu kàntugo yyére mà sà yyére u tooyi taan, maa mεε sú sèe sèl'e, fo jyíi lwòh'á wu mà Yesu tooyi jíŋε, maa u jùnjooore tég'a yi cwuugo, maa yi pùr'a cù, maa puru sinmpe nùguntanga wumpe tég'a yi tìri.

³⁹ Nyε Farizhεnŋi u mpyi a Yesu yyere ke, ur'à lire jya ke, maa jwo uye funŋ'i: «Kampyi sèenji na ηge nàŋi na nyε Kile túnntunηo, u mpyi na sí li cè na ceenji shini u nyε na bwùun uru na ke, na u nyε kapimpyinε.» ⁴⁰ Ka Yesu si

* 7:27 Malaki 3.1 † 7:37 Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mεge nyε: «alibatiri».

Farizhenji funzonjore cè, maa u pyi: «Simò, jwumò na naha mii u jwo mu á.»
Ka Simò si u pyi: «Ta yu, cyelentuji.»

⁴¹ Ka Yesu si jwo: «Nàñi wà fwòhii na mpyi shiin shuunni na, u kampwòhii ñkwuu kanjuro (500.000) na mpyi wà na, u sanji wuñi sí nyε kampwòhii beeshuunni ná kε (50.000). ⁴² Ná li síñi sí nyε a pyi pi wà na mà jà a u fwooni tò mε, ka uru nàñi si cyire fwòhigii yàfa pi na. Nyε pire shiin shuunniñi i, uru nàñi kyaa sí n-táan pi jofol'á mà tòro u sanji na yε?»

⁴³ Ka Simò si u pyi: «Mii na sòññi ñgemu u fwoo li mpyi a pèe sèl'e ke, nàñi kyaa sí n-táan ur'á mà tòro u sanji na.» Ka Yesu si u pyi: «Mu à sèe jwo.»

⁴⁴ Maa yyaha kèenñe ceenji yyéere maa jwo Simò á: «Mu à ñge ceenji nya la? Mii à pa mu yyéere, mu bá nyε a lwòhò kan mii i na tooyi jyé mε. Nka ñge ceenji wi ke, u à mii tooyi jyé ná u nyilwòhe e, maa yi cwuugo ná u ñùñjoore e. ⁴⁵ Mu nyε a mii pùr'a cù maa mii shéere mε, ñka ñge ceenji wi ke, mà lwó u à jyé bage e ke, u à kwòro na mii tooyi shwòonre ná u ñwòge e. ⁴⁶ Mu nyε a mii ñùñke tiri ná sìnme e mε, ñka ñge ceenji wi ke, u à mii tooyi tiri ná sìnme ñùguntanga wum'i. ⁴⁷ Lire kurugo mii sí yi jwo mu á, kapegigii u à pyi ke, cyi ná cyi nyahanji mú i, cyi pun'à yàfa u na. Lire e u à mii kyaa táan uy'á sèe sèl'e. Kapegii nimpigir'à yàfa ñgemu na ke, urufoo tàange nyε a pèe mε.»

⁴⁸ Lire kàntugo ka Yesu si ceenji pyi: «Mu kapegigil'à yàfa mu na.» ⁴⁹ Mpii pi mpyi na lyí sijnayan ná Yesu i ke, ka pire sí wá na ñko piye funñ'i: «Naha supyifiiwe u nyε ñge nàñi mà sà nò, fo u u sùpyire kapegigii yàfani ti na yε?»

⁵⁰ Nka Yesu nyε a puru jwumpe lwó a wíi mε, maa jwo ceen'á: «Mu dániyan'á mu shwò, ta sì yyenñke e.»

8

Cyeebii pi mpyi a taha Yesu ná u cyelempyiibii ñwòh'i ke

¹ Lire kàntugo ka Yesu si wá na jaare na ntùuli kànbwoyi ná kànpyεere na, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U cyelempyiibii kε ná shuunniñi mpyi ná u e. ² Cyeebii u à cùuñò, mà bàra mpiimu jínahii u à kòr'a yige pi e ke, pire pìi mú na mpyi ná u e. Wà mεge na mpyi Mariyama, pi mpyi maha uru pyi Magidala Mariyama mú (uru ñge ceenji i Yesu mpyi a jínabii baashuunniñi kòr'a yige) ³ ná Cwuzá cwoñi Zhanε (Cwuzá u mpyi na saanji Eròdi karigii cwòonre) ná Suzani ná cyeebii piiberii ñnyahamii. Pire cyeebii mpyi maha pi cyeyaayi yà kaan Yesu ná u cyelempyiibil'á, pi i piye tère.

Nεenugunji bàtaage

(Macwo 13.1-23; Marika 4.1-20)

⁴ Nyε canjka shinnyahara à pa bínni Yesu taan, tire sùpyire mpyi a yíri kànya ñnyahaya na, ka u u bàtaaga jwo pi á. U à jwo: ⁵ «Nεenugunji wà u ná fwor'a kàre ñεmε tanuguge e. Mà u yaha u u sùmapyanji wàa finí fiige, wà à cwo kuni ñwòge na, ka kuntorobii si uru tánhana, ka sañcyεenre si mpa u jò. ⁶ Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, maa fyín. U nyε a mò mε, maa waha, ñaha na yε mbyimε nyε a pyi kuru cyage e mε. ⁷ Ka wà tacwugo si mpa bê ñgurotaha na, maa fyín, maa wá na lyεge, ka ñgure si u cù. ⁸ Nka wà tacwug'à pa bê ná ññke tacenñke e, maa fyín, maa lyε, maa se. Sùmacige maha sùmacig'à sùmapyanji se mà nò ñkuu (100) na.»

Yesu à kuru bàtaage jwo ke, maa jwo fànha na: «Ñgemu la ká mpyi si kariii yyaha cè ke, urufoo u u ñnyigigii cyán sèl'e.»

⁹ Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Kuru bàtaage ñwòhe ku nyε ñaha shi yε?» ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná cyi à ñwòhò ke, yii á cyire ñcèñ'á kan, ñka sùpyire sannt'á bàtaay'i cyi à jwo:

“bà pi si mpyi s'a pu wíi, pi àha raa pu naa raa ncwúu mε,
s'a pu núru, pi àha raa pu yyaha cini mε*.”

¹¹ Kuru bàtaage ncwòhò ku nyε: sùmashiñi u nyε Kile jwumpe. ¹² Kuni ncwòge na sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyε mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka Sitaanniñi si pu wwû pi funñ'i, bà pi si mpyi pi àha ndá pu na, si shwò mε.

¹³ Kafaafoge ncwòhò'i sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyε mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ncε pu na ná funntange e, nka pu nyε a jà a ndìre le t'e mε. Pi maha mpyi Kile kuni i tère nimbilere e kanna, kawaa ká pi ta, pi maha fworò l'e.

¹⁴ Ngure shwòhòl'e sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyε mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, nka mà jwo tère nimbilere li nò ke, funmpεεnre karigii ná náfuunji lage ná nge diñyeni múguronji karigii maha pu cwònrò, fo pu yasεere sì n-jà nò mε.

¹⁵ Nñke nñcεnñke na sùmashiñi tacwug'à pa bê ke, kuru ku nyε mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ncε pu na ná funñò nñkin i, maa nkwòro pu ncwòhò'i ná ncwòmεε nñkin i ke, tire sùpyire ti maha tiye waha tèrigii puni i, marii Kile nyii wuuni pyi.

*Kile Jwumpe na nyε fùkina fiige
(Marika 4.21-25)*

¹⁶ Wà nyε na fùkina mîni si u le ncýigile yaaga ncwòhò'i mε. Nka u maha mîni maa u dùrugo yaage kà ncwòhò'i, bà u si mpyi s'a bènmpεe yige bage jyifeebil'á mε.

¹⁷ Nyε kyaa maha kyaa li nyε numpini i ke, cyire puni sí n-pa n-yige bènmpεe na, kyaa maha kyaa l'à ncwòhò ke, lire là si n-kwòro ncèmbaa mε. ¹⁸ Lire kurugo jwumpe yii nyε na núru mii ncwò na ke, yii yákili yaha pu na sèl'e, naha na ye ngemu u à yaaga cè ke, kà sí n-bàra urufoo u tacεnke na. Nka ngemu u nyε u nyε a yafyin cè mε, ali u na sònnji na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwò u nà.»

*Mpii pi nyε Yesu nuñi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Marika 3.31-35)*

¹⁹ Nyε ka Yesu nuñi ná u cìnmpyiibii si mpa u yyére. Nka sùpyire nyahañi kurugo, pi nyε a jà a tabaraga ta u na mε. ²⁰ Ka wà si Yesu pyi: «Mu nuñi ná mu cìnmpyiibii naha cyiññi na, pi naha na mu kyaa pyi.» ²¹ Ka Yesu si jwo: «Mpii pi nyε na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii naare ke, pire pi nyε mii nuñi ná mii cìnmpyiibii.»

*Yesu à kafeebwòhe yyéñε banji ncwòhò'i
(Macwo 8.23-27; Marika 4.35-41)*

²² Canñka Yesu à u cyelempyiibii pyi: «Yii a wá, wuu u banji jyil'a kèññε kùmpoge sannke na.» Ka pi i jyé bakwòge e na banji jyili. ²³ Mà pi yaha pi i nkéεge lwòhe ncwòhò'i, ka Yesu si mpa nò, ka kafeebwòhò si wá na fwu na lwòhe lwúu na wà bakwòge funñke e. Ku mpyi na nko si nî lwòhe na, fo na nko s'a ntíri lwòhe ncwòhò'i. ²⁴ Ka cyelempyiibii si Yesu nè, maa jwo: «Cyelentunji, cyelentunji, wuu sí n-kwù dε!» Ka Yesu si yíri maa fànha cyán kafεεge na, maa lwòhe pyi: «Tèen tanuge e!» Ka kafεεge si yyére, ka lwòhe si ntèen. ²⁵ Ka u u u cyelempyiibii yíbe maa jwo: «Taha yii bá nyε a dá mii na mε?» Nka cyelempyiibii fyagara wuubii ná pi kakyanhala wuubii pi mpyi, ka pi i wá na piye yíbili: «Jofoo u nyε nge nàñi fo ka kafεεge ná lwòhe si ntèen u wuuni taan ye?»

* 8:10 Ezayi 6.9

*Yesu à jínahii nínyahamii kàr'a yige nàñi w'e
(Macwo 8.28-34; Marika 5.1-20)*

²⁶ Nye ka Yesu ná u cyelempyiibii si bañi jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i, lire kùluni na nyɛ Galile wuuni yyetiimpe na bañi kàntugo. ²⁷ Pi nivworobii bakwɔɔge e, ka kuru kànhe nàñi wà si Yesu nùñɔ bɛ, jí nabii mpyi uru nàñi i. Li mpyi a mɔ, u sàha mpyi na vàanɣi leni mɛ, u sàha mpyi na shùun kànhe e mɛ, fo fanɣi i†. ²⁸ Tèni i uru nàñ'á Yesu nya ke, ka u u ñkwúulo, maa ɲcwo Yesu fere e, maa jwo fànha na: «Yesu, Kileni nìnyi wuñi Jyañi, ɲaha mu nyɛ na ɲcaamii á yɛ? Mii na mu ɲáare, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!»

²⁹ Nàñ'á yire jwo, ɲaha na yɛ Yesu mpyi a jí nañi pyi na u fworu u e. Uru jí nañi mpyi maha u cyáan tɛrii nínyahagil'e. Sùpyire mpyi maha uru nàñi cwôre maa u cyeyi ná u tooyi pwu ná yòrɔy'e, bà u si mpyi si ntɛɛn tanuge e mɛ, ñka u mpyi maha yire yapwoyi puni kwùun. Lire kàntugo jí nañi mpyi maha si ná u e síwage e.

³⁰ Nye ka Yesu si nàñi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge nyɛ Shinɲahara.» U à yire jwo ɲaha na yɛ jí nabii pi mpyi u e ke, pire mpyi a ɲyaha.

³¹ Ka pire jí nabii si Yesu ɲáare na u àha pire kòrɔ ñkàre kacycewyicugunke e mɛ.

³² Nye lir'á caakurumbwɔhɔ ta ku u lyí ɲanke kà numpɛnge na wani, ka jí nabii si Yesu ɲáare sèl'e na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakurunke e, ka u u ɲɛɛ. ³³ Nye ka jí nabii si fworu nàñi i maa sà jyè caabil'e. Ka kuru caakurunke puni si sùrug'a yíri ɲanke numpɛnge na mà cwo cwo bañi i mà kwù.

³⁴ Cáanahabil'á lire nya ke, maa fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. ³⁵ Ka sùpyire si fwor'a kàre si sà cyire karigii nya. Nàñi i jí nabii mpyi ke, ka pi i sà u ta u à tɛɛn Yesu fere e ná vàanɣi i tanuge e, ka pi i fyá. ³⁶ L'á pyi mpiimu ɲyii na ke, ka pire si nàñi cuunɔñkanni jwo pi sanmpil'á. ³⁷ Nye ka Gadara kùluni shiinbii puni si Yesu ɲáare na u fworu pire kùluni i, ɲaha na yɛ pi mpyi a fyá u yyaha na sèl'e. Ka Yesu si jyè bakwɔɔge e s'a ñkɛɛge.

³⁸ Nàñi i jí nabil'á fworu ke, ka uru si Yesu ɲáare sèl'e, na uru na ñkɛɛge ná u e. Ka Yesu si u núruñɔ maa jwo: ³⁹ «Núru, ma a si pyɛnge, kabwooni Kile à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyɛnge shiinbil'á.» Ka nàñi si ñkàre kànhe funɣe e, nde Yesu à pyi u á ke, maa sà a lire yu na ntùuli cyeyi puni i.

*Yesu à ceenji wà cùunɔ, maa Zharusi pworonji buwuñi ɲè
(Macwo 9.18-26; Marika 5.21-43)*

⁴⁰ Nye tɛni i Yesu à nùr'a bañi jyiil'a kɛɛnɣe kùñke sanñke na ke, ka shinɲahara si u nùñɔ bɛ, ɲaha na yɛ pi puni mpyi na u sigili. ⁴¹ Kile Jwumpe kàlambage kà nùñufoo na mpyi wani, uru mɛge mpyi Zharusi, ka uru nàñi si mpa niñkure sín Yesu fere e maa u ɲáare fànha na na u shà uru pyɛnge e, ⁴² ɲaha na yɛ pworonji niñkinñi u mpyi u á, ná u mpyi a yyee ke ná shuunni kwò ke, uru mpyi na yà, fo u mpyi na ñko raa ñkwùu.

Nye Yesu niñkarenji Zharusi pyɛnge e, sùpyire mpyi a u kwùulo kàmpanɣi puni na, fo na u fɛnre piye shwɔhɔl'e.

⁴³ Ceenji wà na mpyi tire sùpyire shwɔhɔl'e, lùwulinɣkwombaayi mpyi u na yyee ke ná shuunni funɣ'i. Wempyiibii mpyi a kwò u cyeyaare puni na, ñka wà nyɛ a jà a u cùunɔ mɛ.

⁴⁴ Nye ka u u mpa Yesu kàntugo yyére maa bwòn u vàanɣi zhwòre na, ka yampe si ntíl'a kwò. ⁴⁵ Ka Yesu si sùpyire yíbe: «Joofo u à bwòn mii na yɛ?» Ka sùpyire puni si wá na ñko: «Mii bà mɛ.» Ka Pyeri si jwo: «Cyelentuñi, mu ɲyii nyɛ sùpyire na t'á mu fɛnre kàmpanɣi puni na mà?» ⁴⁶ Ka Yesu si jwo: «Wà kɔn'á

† 8:27 Yahutuubii maha pi fanɣi wwù kafaayi ɲun'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tateɛnɣɔ yaa mú.

bwòn mii na, nahà na ye mii à li kàanmucya mà li nya na fànhe kà a fworò mii i.»

⁴⁷ Nye ceen'á li nya na nde ur'à pyi ke, na Yesu à li cè ke, ka u u fyá fo na ncyêenni, maa mpa nin'kure sín Yesu fere e, nde l'à u pyi u à bwòn Yesu na ke, ná pyin'kanni na u à uye nya u à cùun'ò tèneuuni mujye e ke, u à yire yyaha jwo Yesu á sùpyire puni nyii na. ⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Na pworò, mu dányan'á mu cùun'ò. Kile u yyejin'ke kan ma á.»

⁴⁹ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, túnntun'á yíri nùun'foon'ji Zharusi pyenge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nò mu pworon'ji na. Ma hà nùru cyelentun'ji yaha u uye kànha u a ma mε.» ⁵⁰ Yesu à yire lógo ke, maa jwo Zharusi á: «Ma hà raa fyáge mε, dá mii na kanna, mu pworon'ji sí n-yíri.»

⁵¹ Nye pi à sà nò Zharusi pyenge jwòge na ke, Yesu nyε a nεε sùpyan'ji wabere u jyè ná ur'e mε, fo Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná pyàn'ji tun'ji ná pyàn'ji nun'ji. ⁵² Sùpyire puni ti mpyi pyenge e ke, pire puni mpyi na myahigii sùu marii nk'wùli pyàn'ji nk'wùni na. Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha raa mεε sùu mε, pyàn'ji nyε a kwù mε, u na n'wùuni!» ⁵³ Ka pi i wá na ncyàhali u na, nahà na ye pi à li cè na pyàn'á kwù.

⁵⁴ Nye ka Yesu si pyàn'ji buwun'ji cù u cyεge na, maa jwo fànha na: «Pyà, yíri!» ⁵⁵ U à yire jwo ke, ka pyàn'ji múnaani si nùr'a jyè u e, lire tèneuuni mujye e, ka u u yíri, ka Yesu si pi pyi pi n'jyì kan u á. ⁵⁶ Ka lire kani si pyàn'ji sifeebii bilibili. Ka Yesu si yi jwo pi á na pi àha nde kani jwo sùpyan'ji wà tufiig'á mε.

9

Yesu à u cyelem'pyiibii tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu (Macwo 10.5-15; Marika 6.7-13)

¹ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelem'pyiibii ke ná shuunnin'ji pyi pi à bínni u taan, maa sín'ji ná fànhe kan pi á, bà pi si mpyi s'a jínabii puni kòre s'a yige pifeebil'e, s'a yampii cùun'ji mε. ² Lire jwòhò na, u à pi tun pi sà a Kile Saanre kyaa yu sùpyir'á, pi raa yampii cùun'ji. ³ U à pi pyi: «Yii àha nk'wò yaaga lwó yiye cye e lire kùsheeni na mε, mu à jwo kàbii, lire nyε mε boro ná bwúuru ná wyéε. Yii wà hà nk'wò v'aaantinn'ke kabere lwó mbàra u yacige woge na mε. ⁴ Yii aha nkàre kànha maha kànha na, ka wà si nεε yii sunmbage na, yii tēen wani fo mà sà yaa ná yii tēekani i. ⁵ Nka kànhe nkemu shiin kampyi pi nyε a nεε yii i yii sunmbage tūrige pire yyéε mε, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bamban'ji kwòro kwòr'a wu wani, lir'á kajwuu kwò kuru kànhe shiin na.»

⁶ Nye ka pi i yír'a kàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu na màre kànyì puni i, maa yampii cùun'ji.

Saan'ji Eròdi na uye yíbili na Yesu nyε jofoo ye (Macwo 14.1-12; Marika 6.14-29)

⁷ Nye Yuhana bon'kwooni kàntugo, saan'ji Eròdi à pa Yesu kapyiin'kii lógo, ka li i u yákilin'ji wùrugo sèl'e, nahà na ye pìi mpyi na nkò na Yuhana Batizelipyin'ji u à nè a fworò kwùn'ji i. ⁸ Pìi sí i nkò na Kile túnntun'ji Eli u à nùr'a pa, pìi mú sí i nkò na tèecyìini Kile túnntun'ji wà u à nè a fworò kwùn'ji i. ⁹ Ka Eròdi si jwo: «Mii à pi pyi pi à Yuhana nùnjke kwòn, jofoo shenre mii saha sí nyε na nùru ame ye?» Ka u u wá na Yesu caa si u nya.

Yesu à shiin kampwòhii kan'kuro jwò cya (Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Yuhana 6.1-14)

¹⁰ Nye Yesu túnntunmpil'á nùr'a pa ke, maa pi kapyiin'kii puni jwo u á, ka u u yíri ná pi e sùpyire sannte taan mà kàre pi mege cyage e Bētisayida kànhe kàmpan'ke na. ¹¹ Sùpyir'á pa pi saha cè ke, maa nkàre wani pi fye e. Ka u u

pi cùmu lemε jwɔ, maa Kile Saanre kyaa jwo pi á. Mpii pi mpyi na yà pi e ke, maa pire cùnjɔ.

¹² Tèni i canɲk'à pa a ntîri ke, ka Yesu cyelempyiibii ke ná shuunniŋi si file u na maa yi jwo u á na u sùpyire cye yaha, bà pi si mpyi si sà njyì ná tashwɔnyɔ cya kànyi ná sishwɔnbugure e mε, naha na ye sige funɲke e pire nyε. ¹³ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpïi pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Bwúuru jùnyɔ kanɲkuro ná fyapyaá shuunni cyi naha wuu á kanna, fo l'aha nta wuu yabilimpïi sí n-sà njyì cya mpa ɲkan nte supyiɲyahare pun'á.»

¹⁴ Tire sùpyire e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwɔhii kanɲkuro (5.000) kwɔ, ka Yesu si u cyelempyiibii pyi pi à sùpyire tɲε tɲε kuruyo kuruyo, yire kuruyi niŋkin niŋkinŋi puni mpyi a shiin beeshuunni ná ke ke kwɔ.

¹⁵ Nyε ka pi i sùpyire puni tɲε tɲε, bà Yesu mpyi a yi jwo mε. ¹⁶ Ka Yesu si yire bwúuru jùnyɔ kanɲkuro ná cyire fyapyaagii shuunniŋi lwɔ, maa yyahe yîrige niŋyiŋi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwɔn kwɔn a kan u cyelempyiibil'á, pi kan sùpyir'á. ¹⁷ Sùpyire puni ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tin. Ka pi i shàhii ke ná shuunni jî njyîpaanyi na.

*Pyeri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u nyε Yesu
(Macwo 16.13-21; Marika 8.27-31)*

¹⁸ Nyε lire kàntugo, mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha, u à yîri pi taan, maa sà Kile jáare. U à kwɔ ke, maa núr'a pa, maa pi yíbe: «Sùpyire na mii sɔnɲi jofoo ye?» ¹⁹ Ka pi i u pyi: «Pii wá na ɲko na Yuhana Batizelipyiŋi u nyε mu, pii sí i ɲko na Kile tũntunɲiEli u nyε mu, pii mú sí i ɲko na Kile tũntunmpii pi à tòro ke, na uru wà u à jè a fworokwùŋi i.» ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii nyε na mii sɔnɲi ye?» Ka Pyeri si u pyi: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u nyε mu.» ²¹ Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ɲkwɔ yire jwo sùpya á mε.

²² Maa núr'a jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyaŋi Jyaŋi u kyaala sèl'e. Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii jùɲufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Nka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí jè.»

*Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Marika 8.34--9.1)*

²³ Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo u lógofeebii pun'á: «ɲgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi nyii karigii na, u u ntèen kyaage taan u u ntaha mii fye e canɲa maha canɲa, pi mée ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. ²⁴ Naha na ye ɲgemu la ká mpyi si u niŋjaanŋi yaa jwɔ ke, urufoo sè nùmpañja ta mε, ɲka ɲgemu ká kàntugo wà u niŋjaan'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta. ²⁵ Naha li sí jwɔ sùpyaŋ'á mà ma nyii yaayi puni ta ɲge diɲyeŋi i niŋjaa, mu nùmpañke si sà ɲkèεge ye?

²⁶ Lire kurugo ɲgemu u na jcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na ke, u aha bú mpa ná u sinampe ná u Tuŋi wumpe ná Kile mèlεkεεbii wumpe e canɲke ɲkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na. ²⁷ Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pii na nyε yii e, pi si n-kwù ná pi nyε a Kile Saanre nya mà ye!»

*Yesu yyahe pyiŋkann'à kèeɲɲε
(Macwo 17.1-8; Marika 9.2-8)*

²⁸ Nyε canmpyaa baataanre fig'à tòro puru jwumpe jwuɲkwooni kàntugo ke, ka Yesu si ɲkàre ná Pyeri ná Yuhana ná Yakuba e naŋke kà na, si sà Kile jáare. ²⁹ Mà Yesu yaha Kileɲarege na, u yyahe pyiŋkann'à kèeɲɲε, ka u vaaŋyi si fíniŋe weewe fo na jî. ³⁰ Lire tèenuuni i, ka nàmbaa shuunni si mpa jwo ná u e. Pire pi mpyi tèecyiini Kile tũntunmpiiMusa ná Eli. ³¹ Pi mpyi a pa ná sinampe e. Pyiŋkanni na Yesu mpyi na sí n-kàre n-sà u báaraŋi fũnɲɔ si ɲkwù Zheruzalεmu kànhe e ke, maa lire jwo u á.

³² Lire tènei mpyi a ñɔɔmpe ta Pyeri ná u shèrɛfeebii na sèl'e. Ñɔɔmp'à pa láha pi na ke, ka pi i pire nàmbaabii shuunniñi niñjyerebii ñya ná Yesu i u sinampe e. ³³ Tènei i pire nàmbaabii mpyi na yîri Yesu taan ke, ka Pyeri si jwo u á: «Wuu cyelentuñi, wuu à pa naha ke, lir'à ñwɔ sèl'e. Wuu vùnyɔ taanre kwòro, niñkin sí n-pyi mu wogo, niñkin sí n-pyi Musa wogo, niñkin sí n-pyi Eli wogo.» Pyeri mpyi a puru jwumpe jwo uye ñùñɔ kurugo.

³⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, ka ñahaña si mpa pi tò. Mà ñahañke yaha ku u pi tùni, ka pi i fyá. ³⁵ Ka mɛjwuu si fworu kuru ñahañke e na: «Mii Jyanji u ñye ñge, mii à u cwɔɔnrɔ. Yii a núru u ñwɔ na.» ³⁶ Lire mɛjwuuni fworonkwooni kántugo, Yesu baare e, cyelempyiibii saha ñye a wà ñya mɛ. Nde pi à ñya ke, ka pi i lire yaha piye funñ'i, pi ñye a yaaga jwo wà á lire tènei i mɛ.

*Yesu à pyàñi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-18; Marika 9.14-27)*

³⁷ Kuru canña nùmpañña, Yesu ná u cyelempyiibii nintigibii ñañke na, ka supyikurumbwɔhɔ sí sà u ñùñɔ bɛ. ³⁸ Tire sùpyire shwɔhɔl'e, ka nàñi wà si jwo fànha na: «Cyelentuñi, mii na mu ñáare, maa na jyanji kàanmucya. Uru niñkinñi u ñye mii á. ³⁹ Jínañi wà u ñye u e, u aha yîri u kurugo, u maha ñkwúuli, jínañi maha u cúnñɔ cúnñɔ fànha na, u ñwɔge maha bàafwɔhe yige, u maha u kànha sèl'e, maa nta a fworu u e. ⁴⁰ Mii à mu cyelempyiibii ñáare pi jínañi kòr'a yige u e, ñka pi ñye a jà mɛ.»

⁴¹ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpyiibii, fo ñaha tère e mii sí n-kwòro ná yii e ye? Mii sí yii kapyiñkii kwú naye e sà nɔ fo ñaha tère na ye? Ta ma ná ma jyanji i naha.»

⁴² Ñye mà pi yaha pi i filili ná pyàñi i Yesu na, ka jínañi si pyàñi cúnñɔ cúnñɔ fànha na maa u cyán ñiñke na. Ñye ka Yesu si fànha cyán jínañi na, maa u pyi u à fworu pyàñi i, maa u kan u tun'á. ⁴³ Sùpyire ti mpyi wani ke, Kile sífente mpyi a pire puni kàkyanhala.

*Yesu à jwo u kwùñi kyaa na sahañki
(Macwo 17.22-23; Marika 9.30-32)*

Karigii Yesu mpyi a pyi ke, cyire mpyi a sùpyire puni kàkyanhala. Mà pi yaha pur'e, ka u u yi jwo u cyelempyiibil'á: ⁴⁴ «Yii mpe jwumpe lóg'a tàra, li saha sì mɔ mɛ, pi sí Supyanji Jyanji le cye e, pi i pi ñyii wuuni pyi u na.» ⁴⁵ Ñka cyelempyiibii ñye a mpyi a puru jwumpe yyaha cè mɛ, ñaha na ye pu ñwɔhe mpyi a ñwɔhɔ pi na, pi mú sí mpyi na fyáge si u yíbe pu ñwɔhe na.

*Sùpyani u ñye ñùñfoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Marika 9.33-37)*

⁴⁶ Ñye ka nàkaana si mpa yîri cyelempyiibii ná piye shwɔhɔl'e, tire ñiñke ku mpyi na pire puni i jofoo u ñye ñùñfooñi ye. ⁴⁷ Yesu à pa tire nàkaante ñiñke cè ke, maa pyàñi wà lwó a yaha uye taan, ⁴⁸ maa jwo cyelempyiibil'á: «Shin maha shin u à ñge pyàñi cùmu lemɛ ñwɔ mii kurugo ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ñwɔ. Ñgemu ká mii cùmu lemɛ ñwɔ ke, urufoo mú à mii tunvoonji cùmu lemɛ ñwɔ. Ñye ñgemu u à uye pyi yii puni kántugo yyére wuñi ke, uru u ñye yii puni ñùñfooñi.»

*Ñgemu ká mpyi u ñye wuu zàmpɛn mɛ, uru na ñye ná wuu e
(Marika 9.38-40)*

⁴⁹ Ñye ka Yuhana si jwo Yesu á: «Cyelentuñi, wuu à nàñi wà ñya u u jínañi kòre na yige sùpyire e ná mu mɛge e, ka wuu u u sige li na, ñaha na ye wuu wà bà mɛ.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Yii àha u sige li na mɛ, ñaha na ye ñgemu u ñye u ñye wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na ñye ná wuu e.»

⁵¹ Nye tɛni i Yesu tɛefworon'à pa byanhara nge diɲyɛni i, s'a ɲkɛɛge nɲɲyɛni na ke, ka u u sàa li lwó uye funɲ'i si ɲkàre Zheruzalɛmu kànde e, ⁵² maa tùnntunmii tùugo uye yyaha na, ka pire si ɲkàr'a sà nɔ Samari kànde kà na, maa sunmbage tatirige cya Yesu mɛɛ na kuru kànde shiinbil'á. ⁵³ Nka kuru kànde shiinbii ɲye a ɲɛɛ mɛ, ɲaha na ye Zheruzalɛmu i u mpyi na ɲkɛɛge.

⁵⁴ Tɛni i u cyelempyiibii pìi shuunni Yakuba ná Yuhana à pa yire lógo ke, maa jwo: «Kafoonji, mu sí wuu yaha wuu nage yige nɲɲyɛni na wuu tɪrige pi ɲuɲ'i wuu u pi shi bò mà?» ⁵⁵ Ka Yesu si yyaha kɛɛnɲ'a le pi e maa pi faha sèl'e*. ⁵⁶ Lire kàntugo ka pi i ntòr'a kàre kànde kabɛɛ na.

*Mpii la ku ɲye si ntaha Yesu fye e ke
(Macwo 8.19-22)*

⁵⁷ Mà pi nɲɲkaribii yaha, ka nàɲi wà si Yesu pyi: «Kafoonji, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» ⁵⁸ Ka u u pyi: «Wyigii na ɲye sigepwuunbil'á, shèere mú sí ɲye saɲcyɛɛnr'á. Nka tashwɔngɔ ɲye Supyaɲi Jyaɲi á mɛ.» ⁵⁹ Maa wabɛɛɛ pyi: «Taha na fye e.» Ka uru si jwo: «Kafoonji, yyéɛ, mii aha na tuɲi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» ⁶⁰ Ka Yesu si u pyi: «Kwùubii yaha pi a piye tùni, ɲka mu wi ke, ta sì maa sà a Kile Saanre kyaa yu.» ⁶¹ Ka wabɛɛɛ si jwo: «Kafoonji, mii la ɲye si ntaha mu fye e, ɲka na yaha si sà yi jwo na pyɛnge shiinbil'á fɔlɔ.» ⁶² Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u à nùtuuge cù nùfaaɲi na, maa wíi kàntugo ke, urufoo ɲye a yaa ná Kile Saanre e mɛ.»

10

Yesu à tùnntunmii beetaanre ná ke ná shuunni tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu

¹ Lire kàntugo Kafoonji Yesu à nùr'a shiin beetaanre ná ke ná shuunni cwɔɔnrɔ u fyɛɲwɔhɔshiinbil'e, mà tun shiin shuunni shuunni uye yyaha na, kànyi puni ná cyeyi puni i u mpyi a yaa u tòro ke.

² Maa yi jwo pi á: «Sùmakɔɔg'à pɛɛ, ɲka sùmakwɔɔnbil'à cyéɛɛ. Lire e ke yii kɛɛge foo ɲáare, u u pìi bàra sùmakwɔɔnbii na. ³ Mii à yii tun, yii a sì. Yii sí n-pyi sùpyire shwɔhɔl'e, mu à jwo mpàa pi ɲye sige yaaya shwɔhɔl'e.

⁴ Yii àha wyéɛɛ lwó nde yiye ɲuɲ'i mɛ, yii àha boro lwó mɛ, yii àha tanhɔɲi yabɛɛɛ lwó mbàra yii tooyi wuyi na mɛ. Mà yii nɲɲkaribii yaha, yii àha raa yyérelì kuni na s'a fwù pyi mɛ.

⁵ Yii aha jye pyɛnge maha pyɛng'e ke, yii jwumpe nɲɲcyiimpe pu pyi “Kile u yyɛɲɲke kan yii á.” ⁶ Nye sùpya ká nta kuru pyɛnge e, ɲgemu u ɲye na ɲcáa yyɛɲɲke na ke, urufoo sí kuru yyɛɲɲke dùbábii ta. Nka l'aha nta uru sùpya ɲye kuru pyɛnge e mɛ, pire dùbábii sí n-kwôro yii á. ⁷ Pyɛnge ɲkemu ká ɲɛɛ yii sunmbage na ke, yii tɛɛn wani. Pi aha yalyire ná yabyɛɛɛ ntemu kan yii á ke, yii raa tire lyí, ɲaha na ye báarapyɲi sàraɲ'à yaa u kan u á. Yii àha raa sunmbage kɛɛnɲi raa màre mɛ.

⁸ Yii aha ɲkàre kànda maha kànda na, ka pi i ɲɛɛ yii na, maa yalyire ntemu kan yii á ke, yii i tire lyí. ⁹ Yii i kuru kànde yampii cùuɲɔ, yii i yi jwo kànde shiinbil'á na Kile Saanre à byanhara pi na.

¹⁰ Nka yii aha ɲkàre kànda maha kànda na, ka pi i yii sunmbage cyé ke, yii jye kuru kànde pyɛnkuuɲi i, yii i yi jwo pi á ¹¹ “Ali yii kànde bambanji u à ta

* **9:55** Sémebii pìi maha jwo: «Ka Yesu si yyaha kɛɛnɲ'a le pi e maa pi faha sèl'e. Sòɲɲɔpɛere ti ɲye yii e ame ke, yii ɲye a ti shi cè mɛ. Supyaɲi Jyaɲi ɲye a pa si sùpyire shi bò mɛ, ɲka u à pa si pi múnahigii shwɔ.

wuu tooyi na ke, wuu sí uru kwòro kwòro n-yaha yii na* . Nka lire ná li wuuni mú i, yii li cè na Kile Saanre à byanhara yii na.”

¹² Mii sí yi jwo yii á, ònyèni canḡkwøge, nde li sí kuru kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha mà tòro nde li sí n-pyi Sòḡmu kànhe shiinbii na ke.»

*Yesu à kànyi yà faha
(Macwo 11.20-24)*

¹³ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii Korazèn kànhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Yii Betisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kèege! Naha na ye kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidòn kànhe e cyire mpyi a pyi, nume mpyi na sí pi ta pi à pi toronḡkanni kèenne maa láha kapegigii na fo tèmòni i, maa cafubòrigii le mà pyi pi vaaḡnyi, maa cwòḡnre wu piye na†.

¹⁴ Lire l'à li ta, canḡke Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiḡkil'e ke, nde li sí yii ta ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidòn kànyi‡ wuuni na.

¹⁵ Yii Kapereḡnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sòḡni na yii sí n-kàre Kile yyére ònyèni na be? Lire mpyi ḡye me, yii sí n-si n-túrige fo òḡke ḡwòḡ shiinbii cyage e.»

¹⁶ Lire kàntugo ka Yesu si núr'a jwo u tùnntunmpil'á: «ḡgemu ká ḡen'a lógo yii ḡwò na ke, l'à pyi mu à jwo mii ḡwò na urufol'à lógo. ḡgemu ká yii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii urufol'à cyé mú. ḡgemu sí u à mii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii tunvoḡni urufol'à cyé mú.»

¹⁷ ḡye ka pire tùnntunmpii beetaanre ná ke ná shuunnḡni si ḡkàre mà sà tère pyi, ka pi funntanga wuubii si núr'a pa, maa jwo: «Kafoḡni, mu mege cye kurugo, ali jínabil'à kúu wuu á.» ¹⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à Sitaannḡni ḡya, u à yíri ònyèni na ḡyaa òḡkin, kileḡini fiige, mà pa ḡcwo òḡke na. ¹⁹ ḡye mii à li síḡi kan yii á, yii a ḡaare wwòḡbii ná òḡḡyahigii ḡḡḡ'i, yii i wuu zàmpenḡni fànhe fwòḡḡ yiye tooy'e, yafyin si n-jà kapii pyi yii na me. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii àha funḡyi táan na jínabil'à kúu yii á me, ḡka yii pyi funntange e, ḡaha kurugo ye yii mey'à séme Ariḡinanḡi i.»

*Sùpya ḡye a Kile cè Jyafòḡni Yesu baare e me
(Macwo 11.25-27; 13.16-17)*

²¹ Lire tènuuni i, ka Kile Munaani si Yesu funḡke pyi k'à táan sèl'e, ka u u Kile kèe maa jwo: «Tufoḡni Kile, ònyèni ná òḡke Kafoḡni, mii fwù ḡye mu na, ḡaha na ye kani mu à ḡwòḡ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyèe nḡkopyire na. Sèe wi, Tufoḡni, mu à lire pyi mà tàanna ná ma ḡyii wuuni i.»

²² Lire kàntugo ka u u jwo sùpyir'á: «Mii Tuḡi à karigii puni le mii cye e. Sùpya ḡye a Jyafòḡni cè Tufoḡni baare e me. Sùpya mú ḡye a Tufoḡni cè Jyafòḡni baare e me, fo Jyafòḡni la ká mpyi si u cyèe ḡgemu na ke.»

²³ Lire kàntugo ka Yesu si yyaha kèenne u cyelemḡyibii kann'á maa yi jwo pi á: «Karigii yii na ḡaa ke, mḡii pi na cyire ḡaa ke, pire wuun'à ḡwò. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, nde yii à ḡya maa ndemu lógo ke, Kile tùnntunmii ònyèḡhamii ná saanlii ònyèḡhamii la mpyi si lire ḡya, si li lógo. Nka pi ḡye a jà a li ḡya maa li lógo me.»

Bàtaage Yesu à jwo mà yyaha tí ná Samari shinḡi ònyèḡni i ke

²⁵ Canḡka Kile Saliyanḡi cyelentuḡi wà à yír'a yyére si Yesu père ḡcú maa jwo: «Wuu cyelentuḡi, ḡaha mii à yaa mii u pyi si shḡḡi òḡkwombaanḡi ta ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Nde l'à séme Kile Saliyanḡi Semèḡi i ke, ḡaha mu à cè lire e ye?»

* **10:11** Mà ma tooyi bambanḡi kwòro kwòr'a yaha kànha na»: lire ḡwòḡe ku ḡye, wuu nàzhan à fwooro yii karigil'e, yii òḡḡ tuguro ti. † **10:13** Nde mpyi kyaa ndemu l'à li cyèe na pi a piye cèege pi kapegigii na ke. ‡ **10:14** Tiri ná Sidòn na mpyi kànbwoyo shuunni ḡjemu y'à cè ná kapegigii mḡyḡni i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyeli 26; Zhouweli 3.4-8; Amosi 1.9-10).

²⁷ Ka u u Yesu pyi: «Y'à séme Saliyanj Semenji i na “Ma Kafoonji Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma fànhe puni ná ma sònḡore puni i. Mà bâra lire na, ma supyiḡeeḡi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mēš.”» ²⁸ Ka Yesu si u pyi: «Mu ḡwḡshwḡr'à ḡwḡ. Mu aha jà na lire pyi, mu sí shìḡi niḡkwombaanj ta.»

²⁹ Nka nàḡi la mpyi si tanga kan uy'á maa jwo: «Jofoo u ḡye mii supyiḡeeḡi ḡe?» ³⁰ Ka Yesu si u ḡwḡ shwḡ ná bàtaag'e na:

«Nàḡi wà u ná yîri Zheruzalemu kànhe e na ḡkèeḡe Zheriko kànhe e. Mà u yaha kuni na, ka kakuumpyiibii pìi si ḡcwo u na, maa u cyeyaayi puni cyán a shwḡ u na, maa u bwḡn fo mà u bânnaga a yaha kwùubii ná ḡyii wuubii shwḡhḡl'e, maa yîri u taan.

³¹ Lir'à bê ná Kile sáragawwunji w'e u u ma lire kuni i, ur'à pa nḡ nàḡi niḡcwunji na ke, maa fènn'a tòro u taan. ³² Nye ka Kileḡaarebage báarapyinji wà si mpa a ntùuli lire kuni ninuuni i, uru na mpyi Levi tùluge shin, uru mú à pa nḡ nàḡi niḡcwunji na ke, maa fènn'a tòro u taan.

³³ Lire kàntugo ka Samari shinji wà kùshe wu si wá na ma lire kuni i mú. Ur'à pa nḡ nàḡi niḡcwunji na ke, ka u ḡḡaare si u ta. ³⁴ Ka u u file u na, maa u nḡyi wyere yal'a pyi, maa u lwḡ a dùrugo u dùfaanḡke ḡunji, maa ḡkàre ná u e nàmpwuunbii tatirige bage k'e, maa yaha u na. ³⁵ Kuru canḡa nùmpañḡa, maa bage sàraḡi wwù uye ḡunji mà kan bage foon'á, maa yi jwo u á “Yaha ḡge nàḡi na, mu aha wyere maha wyere wwù u ḡḡḡ taan ke, mii aha núr'a pa, mii sí uru puni nùruḡḡ mu na.” ³⁶ Nye Yesu à puru jwo ke, maa uru Saliyanji cyelentunji pyi: «Mpii shiin taanrenji i, mu á, ḡḡi u à ḡge nàḡi nimbannanji pyi u supyiḡeeḡi ḡe?» ³⁷ Ka u u Yesu pyi: «Nàḡi u à u ḡḡaara ta ke, uru u ḡye u supyiḡeeḡi.» Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, maa sà lire fiige pyi.»

Karigii cyi à Marita yyaha ḡi ke, cyire ná Mariyama wuuni ḡye niḡkin mē

³⁸ Mà Yesu ná u cyelemptyiibii yaha ḡani na na ḡkèeḡe Zheruzalemu kànhe e, pi à sà nḡ kànhe kà na, maa sunmbage lèḡe ceenji wà yyere. Uru ceenji mēge na mpyi Marita. ³⁹ Marita kàntugo wunji wà na mpyi wani, uru mēge mpyi Mariyama, ka uru si ntèen Kafoonji Yesu taan marii u jwumpe nùru. ⁴⁰ Lir'à Marita cyege ta k'à cwḡnrḡ sushwḡhḡbaaranji na, ka u u file Yesu na maa jwo: «Kafoonji, taha mu bá u à mii cḡnḡi ḡya u à tēen, maa mii kanni yaha mii i báaranji pyi mē? U pyi u yîr'a na tēge ke!» ⁴¹ Ka Kafoonji si u pyi: «Marita, Marita, mu yyah'à wyere ná kariii niḡyahagil'e maa cyi tēg'a maye funḡḡ pēn. ⁴² Nka kyaa niḡkin kanna li ḡye tḡon wuuni mà tòro cyi sanḡkii puni taan, lire Mariyama à pyi. Sùpya sì n-jà u láha lire mpyinji na mē.»

11

Yesu à u cyelemptyiibii taanna Kileḡarege pyinḡkanni na (Macwo 6.9-13; 7.7-11)

¹ Canḡka Yesu mpyi na Kile ḡáare cyage k'e. U à kwḡ Kileḡarege na ke, ka u cyelemptyanji wà si u pyi: «Kafoonji, wuu taanna Kileḡarege pyinḡkanni na, bà Yuhana a u cyelemptyiibii taanna ku na mē.» ² Ka Yesu si u pyi: «Yii aha a si raa Kile ḡáare, yii jwo:

“Tufoonji,
mu mēge ku táan.

Ma pyi saanwa sùpyire puni ḡḡḡ na.

³ Wuu canḡa maha canḡa ḡjyḡḡi kan wuu á.

⁴ Wuu kapegigii yàfa wuu na,

naha na ye wuu maha wuu shin $\eta\epsilon\beta$ ii wogigii puni yàfani pi na. Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha k $\epsilon\epsilon\eta\eta\epsilon$ kapegigil'á m ϵ .”»

⁵ Nye maa núr'a pi pyi: «L'aha mpyi mu à jwo cevoo na nye yii wà á, ka urufoo si yír'a kàre nìjìjìke na uru cevoonji yyé, maa sà u bage kúu mà jwo “Na cevoo, bwúuru nùjyi taanre kan na á, ⁶ naha na ye mii à nàmp $\omega\eta\omega$ ta, yalyire sí naha mii u kan u á m ϵ .” ⁷ Yii na sônji na uru cevoonji sí n-t $\epsilon\epsilon$ n bage funjke e si jwo “Ma hà zì mpa na yyaha fwóh $\omega\omega$ m ϵ . Mii à bage tò a kwò, mii ná na pyìbii naha a sínn'a kwò, mii saha naha na sì n-jà n-yíri bwúuru kan mu á m ϵ ” la? ⁸ Mii sí yi jwo yii á, u m $\epsilon\epsilon$ ká mpyi u nye a yír'a bwúuruji kan mu á yii cempe kurugo m ϵ , u m ϵ k ϵ gere* yyaha na, yaaga maha yaaga mu nye na jcaa ke, u sí n-yíri kuru kan mu á.

⁹ Mii sí yi jwo yii á, yii a Kile jáare, u sí yii kan, yii a jcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.

¹⁰ Naha kurugo ye shin maha shin u nye na Kile jáare ke, Kile sí urufoo kan. Nj ϵ mu u nye na jcaa ke, urufoo sí n-ta.

Nj ϵ mu ká a bàrage kúuli ke, ku sí múgo urufol'á.

¹¹ Jofoo u nye yii shw ω h ω l'e, nj ϵ mu u sí j $\epsilon\epsilon$ wwò kan u pyà η 'á mà li ta fya u à jáare u á ye? ¹² Lire nye m ϵ , mà n ω gyaa lwó a kan u á, mà li ta njùcere u à jáare ye?

¹³ Nye yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yac ϵ nnye kan yii pyìbil'á ke, yii nye a cè a jwo na yii Tunji u nye nìjyijì na ke, na ur'à b ϵ gel'a t ω ro yii taan si u Munaani le u jáarafebil'e mà?»

*Pyij η kanni na Yesu maha jínabii kòre ke
(Macwo 12.22-30; Marika 3.22-27)*

¹⁴ Cannka Yesu mpyi na jínanji wà kòre na yige nà η i w'e, uru jínanji mpyi a nà η i pyi búbu. Tèni i jínan'á pa fwo ω u e ke, ka uru nà η i si li jw ω cù na yu. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka li i pi puni kàk η anhala.

¹⁵ Nka pìl'á jwo sùpyire shw ω h ω l'e, na jínabii nùj η ufoonji Belizebuli† u à sí η i kan Yesu á, u u jínabii kòre na yige pifeebil'e. ¹⁶ Pii la na mpyi si Yesu p ϵ r ϵ j ω cù, maa jwo na u kani là pyi ndemu li sí li cy $\epsilon\epsilon$ pire na na u à fwo ω Kile e ke.

¹⁷ Nka Yesu mpyi a pi funz ω n η ore cè maa yi jwo pi á: «Kìre maha kìre li nye na liye tùn η i ke, lire maha mpa jya. Py ϵ ng ϵ maha py ϵ ng ϵ shiin ká yíri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya mú.

¹⁸ Ná yii na sônji na jínabii nùj η ufoonji Belizebuli fànhe cye kurugo mii nye na jínabii kòre na yige sùpyire e, nye Sitaanninji báarapyiibii ká ntáa maa piye tùn η i, pi saanre sì n-kwò mà? ¹⁹ Yii aha jwo na mii na jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Belizebuli fànhe e, lire sannì i ke, yii shiinbii pi nye na pi kòre ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kòre ye? Yii shiinbii yabilimpìi pi sí jwumpe pyi pu cwo yii j η ij'i. ²⁰ Nka mii aha a jínabii kòre na yige pifeebil'e ná Kile fànhe e, lir'à li cy $\epsilon\epsilon$ na Kile Saanre à n ω yii na mà kwò.

²¹ Yii li cè na fànha η yahagafoo ká kàshikw ω nyaaya lwó a t $\epsilon\epsilon$ n u py ϵ ng ϵ jw ω ge na marii ku san ω w ω n η i sigili, sùpya sì n-jà u yaage kà lwó m ϵ . ²² Nka wab ϵ r ϵ ká mpa j ω cwo py ϵ ng ϵ foo na, nj ϵ mu u à fànha tò u na, maa jà u na ke, py ϵ ng ϵ foo cy ϵ ge mpyi a taha kàshikw ω nyaayi nj ϵ mu na ke, urufoo sí yire shw ω u na, si u cyeyaayi cyán zhw ω u na, si ntáa.

²³ Shinji u nye u nye ná mii i m ϵ , urufoo nye mii zàmp ϵ n, nj ϵ mu u nye u nye na mii t ϵ re na sùpyire wàa tiye na m ϵ , urufoo na ti nù η o kyá η ge.

(Macwo 12.43-45)

* **11:8** Pii maha jwo: «mu j η yàhav ϵ re». † **11:15** Belizebuli: Sitaanninji m ϵ ge ká ku nye ku ki.

²⁴ Jína ká fworó sùpya e, u maha sà jaara síwage yyaha kurugo, maa tatεεnge cya. U aha mpyi u nyε a kà ta mε, u maha jwo “Mii sí nùru raa wà na tayirige e.” ²⁵ Nyε u aha nùr'a pa urufoo ta baga fiige nkemu k'à pwó maa ku funjke bégel'a jwó ke, ²⁶ u maha nùr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwó a bâra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliñi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyinjanni nivónn'a sà nâara a pi mà tòro nijjyeeni na.»

Shinji wuuni l'à jwó ke

²⁷ Nyε mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka ceenji wà si jwumpe lwó sùpyire shwóhál'e maa jwo u á: «Ceenji u à mu si maa mu byé ke, uru wuun'à jwó dε!» ²⁸ Ka Yesu si ceenji pyi: «Ngemu u nyε na Kile jwumpe nùru, marii pu kurigii jaare ke, urufoo wuun'à sàa jwó.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, nka sùpyire nyε a u jwó mεeni cù mε (Macwo 12.38-42)

²⁹ Sùpyir'a pa bínni mà Yesu kwúulo ke, ka u u jwo: «Nte sùpyir'à pi. Ti la na nyε mii u kakyanhala kani là pyi si ncyêe ti na ndemu l'à li cyêe na mii à fworó Kile e ke. Nka nde l'à pyi Kile túnntunji Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sà n-pyi n-cyêe ti na mε. ³⁰ Nde l'à pyi Zhonasi na ke, lir'à li cyêe Ninive kànhe shiinbii na na Kile u mpyi a u tun. Lire pyinjanni na, nde li sí n-pa Supyañi Jyañi ta ke, lire li sí li cyêe nte sùpyire na na Kile u à u tun.

³¹ Canjke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiinkil'e ke, saancwoñi u mpyi Sheba kîni jùñjò na ke, uru sí n-pa n-yîri n-yyéere, si nte sùpyire cêεge, jaha na ye uru saancwoñi mpyi a yîri dijyeyi jùñjke kà na, mà sà saanji Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na nyε naha, ngemu u yákili u à pée Solomani wuñi na ke, ti sí nyε a jεn'a lógo uru jwó na mε.

³² Kuru canjke, Ninive shiinbii mú sí n-pa n-yîri n-yyéere, si nte sùpyire cêεge, jaha na ye Zhonasi mpyi a sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi toronjanni kêεnñε. Mà li ta wà na nyε naha, ngemu u tayyéerege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, nte sùpyire sí nyε a jεn'a ti toronjanni kêεnñε mε.»

Bèenmpe sèe wumpe kani (Macwo 5.15; 6.22-23)

³³ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Wà nyε na fùkina mîni si u le ncyígile cere jwóh'i mε. Nka u maha dùrugo yaage kà juj'i, bà u si mpyi s'a bèenmpe yige bage jyifeebil'á mε. ³⁴ Sùpyañi nyiigii cyi nyε u bèenmpe. Ngemu u nyii cyi à jwó ke, urufoo puni maha mpyi bèenmpe e mú. Ngemu wogigii sí cyi à kèεge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. ³⁵ Lire e ke yii yiye kàanmucya a wíi, yii bèenmpe kà bú nkò nta numpire mε. ³⁶ Yii nyiigii ká jwó sèe sèl'e, làmpañi bèenmpe sí yii pyi yii a naa yii a jcwúu kuni i.»

Yesu à Farizhεnbii ná Saliyañi cyelentiibii cêεge (Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

³⁷ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Farizhεnñi wà si sà u yyere na u pa lyî uru yyéere, ka u u jεε. Tèni i pi à njyñi kwúulo si raa lyî ke, ³⁸ ka li i Farizhεnñi kàkyanhala, jaha na ye u à li kàanmucya mà li jya na Yesu nyε a u cyeyi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e, maa nta na lyî mε.

³⁹ Kafoonji Yesu à li jya l'à Farizhεnñi kàkyanhala ke, maa pi pyi: «Yii Farizhεnbii pi ke, yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyí na fíninji, mà li ta yii funjy'à jí nàñkaage ná pege karigii na. ⁴⁰ Yii na nyε sijnconyó! Kilenji u à yaage kàntuge yaa ke, uru mú bà u à ku funjke yaa mà? ⁴¹ Yii nàñkaage ná pege yaha, yii raa yii cyeyaayi kaan fòñjfeebil'á. Lire ká mpyi, yii sí n-pyi fyìnme sùpyii.

⁴² Yii Farizhεenbii pi ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii maha yii nànyenji ná kanyeyi yafwòhòfwòhòre sannte puni yáhanji wwû, yii sí nyε na katiigii pyi, maa Kile kyaa táan yiy'á mε. Mà li ta lire l'à yaa li pyi yii kapyiini nijcyiini, yii i nta a cyi sanjikii bàra lire na. ⁴³ Yii Farizhεenbii pi ke, yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii aha nkàre Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tatεenyi yii maha jcaaa. Sùpyire tabinniyyi i yii la maha mpyi sùpyire s'a yii père s'a yii shéere. ⁴⁴ Yii wuun'à kèεge! Yii na nyε mu à jwo fanjyeye, sùpyire maha jaare na ntùuli njemu njñ'i piye pàama ke.»

⁴⁵ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Kile Saliyanji cyelentuñi wà si jwo: «Cyelentuñi, mpe jwumpe saha nyε Farizhεenbii kanni wumò mà dε! Mu na wuu cyere mú dε!» ⁴⁶ Ka Yesu si u pyi: «Yii Kile Saliyanji cyelentiibii wuun'à kèεge mú, naha na ye yii à Kile Saliyanji pyi tuguro sùpyire njñ'i, pi sì n-jà ntemu lwó mε. Yii yabilimpìi mú sí nyε na jεεg'a pi tεge ti njwòñi na, ali nimbilere mε. ⁴⁷ Yii wuun'à kèεge! Naha na ye yii tulyey'à Kile tùnntunmpii mpiimu bò tèecyiini i ke, yii à pire kwònhigii yaa na faanre. ⁴⁸ Lire l'à li cyèe na kapegigii yii tulyey'à pyi ke, na cyir'à bê yii á, naha na ye pir'à Kile tùnntunmpii bò. Nka yii pi ke, yii na pi kwònhigii faanre. ⁴⁹ Kile à tèn u yákilifente e maa jwo “Mii sí raa na tùnntunmpii pì tunni pi á, pi sí pì bò si pi sanmpii kyéere.” ⁵⁰ Lire kurugo Kile tùnntunmpii pi à bò mà lwó fo tèecyiini i ke, Kile sí n-pa yii ná yii tulyeyi cèεge pire kyaa na, ⁵¹ mà lwó Abeli mbòñi na, fo mà sà nò Kile tùnntunñi Zakari mbòñi na, Zakari pi à bò Kilejaarebage sèecyage ná sàrayi tawwuge shwòhòl'e ke. Sènji na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cèεge tire boore puni kurugo.

⁵² Yii Kile Saliyanji cyelentiibii, yii wuun'à kèεge! Naha kurugo ye kuni li maha sùpyire pyi t'à Kile jwumpe cè ke, yii à para pi yaha lire kuni i. Yii yabilimpìi nyε na lire kuni jaare mε, mpii la ku nyε s'a li jaare ke, maa pire tεgele kwòñ.»

⁵³ Nyε puru jwumpe puni kàntugo, ka Yesu si fwordo uru Farizhεenji bage e na nkèεge. Ka Saliyanji cyelentiibii ná Farizhεenbii lùyiri wuubii sí yibiyyi shinjì puni taha u na. ⁵⁴ Pi mpyi na lire pyi si nta u pεε jcu u jwòshwòre cye kurugo.

12

*Yesu à u cyelemppiibii yeε na pi àha fyìnme tò wwomò na mε
(Macwo 10.26-27)*

¹ Lire tènì i, ka supyikuruñò nimbwòhò si mpa bínni Yesu taan fo na piye fwòñi. Pi mpyi a shiin kampwòhii lada kwò. Ka Yesu si jwumpe sii u cyelemppiibii na maa jwo: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha fyìnme tò wwomò na Farizhεenbii fiige mε. Pi na nyε bwúuruñi yîrigeyirige yaani fiige lire ndemu li maha mbyimpe nijcwònhòmpe yîrige sùpyanji pàama ke. ² Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à njwòhò ke, cyire puni sí n-pa raa jaa. Kyaa maha kyaa li nyε numpini i ke, lire là mú sì n-kwòro jécèmbaa mε. ³ Lire l'à li ta, yii aha jwumò maha jwumò njwòh'a jwo numpini i ke, puru sí n-lógo canñke e, yii aha jwumò maha jwumò jwo katilwòhòre e yii bayi kùruñcwòngil'e ke, puru sí n-pa raa jáare katanñyi njñ'i.»

*Wuu a fyáge Kile na, wuu nyε a yaa wuu kyaa tég'a wuye funñò pen mε
(Macwo 10.28-31)*

⁴ Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii pi nyε mii ceveebii ke, mii sí yi jwo yii á, ngemu u nyε u sì n-jà yaage kabεε pyi sùpyanji na u mbòñi kàntugo mε, yii àha raa fyáge uru yyaha na mε. ⁵ Yii à yaa yii a fyáge ngemu yyaha na ke, uru u nyε Kile,

ᵐaha na yε uru u maha ᵐà a sùpyañi wà nafugombaage e u bonᵐkwooni kàntugo. Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii a fyáge Kile na.

⁶ Tá zíziine kanᵐkuro maha mpére daashii shuunni kanna mε? Nka Kile à yaha ti puni ninᵐkin ninᵐkinᵐi na, marii ti saᵐcwənnᵐi sigili. ⁷ Yii pi ke, yii li cè na yii kan'à waha Kile na mà tòro tire zíziine niᵐyahara na. Ali ᵐᵐᵐjoore ti ᵐyε yii ᵐᵐᵐyi i ke, Kile à tire puni pèrege cè. Lire kurugo yii àha nùru kyaa tège yiye funᵐᵐ pεn mε.»

*Mà ᵐεε Supyañi Jyañi Yesu na, lire ᵐyε mε mà cyé u na
(Macwo 10.32-33, 12.32, 10.19-20)*

⁸ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká yyére li na sùpyire ᵐyii na na uru na ᵐyε Supyañi Jyañi wu ke, Supyañi Jyañi mú sí n-yyére li na Kile mèlekeebii ᵐyii na na urufoo na ᵐyε uru wu. ⁹ Nka ᵐgemu ká mii cyé sùpyire ᵐyii na ke, mii mú sí urufoo cyé Kile mèlekeebii ᵐyii na. ¹⁰ Sùpya ká ᵐcyé Supyañi Jyañi jwumpe na, lire kapiini sí n-ᵐà yàfa urufoo na. Nka ᵐgemu ká Kile Munaani mεge kèege ke, lire kapiini sì yàfa urufoo na mε.

¹¹ Pi aha mpa a yii cyáan na ᵐcwôre na ᵐkèege Kile Jwumpe kàlambayi ᵐᵐᵐfeebii, lire ᵐyε mε kᵐni yyaha yyére shiinbii ná yukyaabii yyére tēni ndemu i ke, jwumpe yii sí n-jwo pi i ᵐcè na yii na ᵐyε sèenji ᵐᵐᵐ'i ke, yii àha puru kani tège yiye funᵐᵐ pεn mε, ¹² ᵐaha na yε lire tēni yabilinᵐi i, jwumpe yii à yaa yii jwo ke, Kile Munaani sí puru tᵐrige yii funᵐᵐ'i.»

*Nàfuunᵐi sèe wunᵐi kani ná karigii cyi ᵐyε cyi ᵐyε a yaa cyi sùpyañi funᵐᵐ pεn mε
(Macwo 6.19-34)*

¹³ Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka nàᵐi wà si jwo u á sùpyire shwəhəl'e: «Wuu cyelentunᵐi, mii la ᵐyε maa yi jwo mii yyahafoonᵐ'á na u wuu tunᵐi kəoge táa, u u na nàzhan woge kan na á.» ¹⁴ Ka Yesu si u pyi: «Ei! Nà wə we! Jofoo u à mii tᵐᵐe mà pyi yii kacwənrəᵐi, lire ᵐyε mε yii tunᵐi kəoge táafoonᵐi yε?»

¹⁵ Nye Yesu à uru nàᵐi ᵐwə shwə amuni ke, maa yi jwo u lógofeebii pun'á: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha nàfuunᵐi lage yaha ku tateenge fô yii na mε. Naha kurugo yε sùpyañi nàfuunᵐi mée ká ᵐyaha fo mà sà ᵐpyi u tayahaga na ᵐcaa na ᵐkànre, yii li cè na uru nàfuunᵐi sì n-ᵐà urufoo sige kwùᵐi na mε.»

¹⁶ Mà tàanna ná puru jwumpe e, ka Yesu sí bàtaaga jwo pi á na: «Nàfuufoonᵐi wà u ná ᵐpyi ná kerege e, kuru kerege yafaayi ᵐpyi na ᵐwəge u á sèl'e. ¹⁷ Canᵐka ka u u ntēen maa funᵐke cya maa jwo uye funᵐ'i “Mii sàha naha na kapyii cè mε, ᵐaha na yε tayahaga ᵐyε mii niᵐjyee sùmaᵐi na mε.” ¹⁸ U à funᵐke kyáala a kwə ke, maa jwo “Nde mii sí n-pyi ke, lire li ᵐyε, mii sí na bwənhigii jya, si nùru nimbwəhii faanra, si na sùmaᵐi ná na yaayi sanᵐyi puni le cyire e. ¹⁹ Lire ká ᵐpyi, mii sí n-jwo naye funᵐ'i, na mii à yyee niᵐyahagii ᵐjyì bégel'a yaha naye mεε na. Mii saha sì raa naye kànre mε, s'a lyì s'a byii si ᵐpyi funntange e kanna.” ²⁰ Nye uru nàfuufoonᵐ'á puru jwo uye funᵐ'i mà kwə ke, ka Kile si jwo u á “Mu funᵐᵐ baa shinᵐi! Nke numpilage yabilinᵐi i, mu sí n-kwù. Yaayi mu à bégel'a yaha maye mεε na ke, jofoo u sí n-pyi ná yire e yε?”

²¹ Nye amuni li mú ᵐyε, shin maha shin u ᵐyε na nàfuunᵐi caa na bínnini ᵐge diᵐyēᵐi i uye mεε na, mà li ta nàfuu ᵐyε urufool'á Kile yyére mε, urufoo sí n-pa n-kwù n-yìri u taan ᵐge nàfuufoonᵐi fiige.»

²² Nye ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyì ná vāanᵐyi yii sí raa leni ke, yire tanᵐkanni kà yii funᵐᵐ pεn mε. ²³ Naha kurugo yε sùpyañi múnaani tayyéreg'á fānha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fānha tò vāanᵐyi na. ²⁴ Yii saᵐcyεenre kàanmucya kε! Ti ᵐyε na faa pyi mε, ti ᵐyε na sùma kwùun mε, sùma tabegege mú ᵐyε t'á mε. Nka Kile

maha ti jwɔ caa. Tá yii nyɛ a pɔ́wɔ sanyɛɛnre na sèl'e mɛ? ²⁵ Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u já a nimbilere bâra u shɛ̃ɛi canmpyaagii na yɛ?

²⁶ Nyɛ kampyi funmpɛɛnre sí n-jà yafyin bâra yii shɛ̃ɛi canmpyaagii na mɛ, nahã na yii à yaayi sanɛ̃ɛi kani tɛ̃g'a yiye funɛ̃ɛi pɛn yɛ? ²⁷ Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha fyɛ̃n sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sɔ̃nɛ̃ɛi yire kyaa na kɛ! Yi nyɛ na báara pyi mɛ, yi mú nyɛ na kòonɔ pɛ̃nni mɛ. Nka saanɛ̃i Solomani ná u nàfuufente puni i, u vâanndenɛ̃kɛ kà lemɛ nyɛ a já a jwɔ mà nke yafwɔhɔfwɔhɔge kà ninɛ̃kin yafyɛnre kwɔ mɛ. ²⁸ Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi nyɛ sige e ninjaa, ná nùmpanna yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p'à jwɔ amuni, yii nyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vâanɛ̃ɛi kan yii á mà? Yii dániyan'á cyé̃re dɛ!

²⁹ Yii yalyire ná yii yabyɛ̃ere tanɛ̃kanni nyɛ a yaa li tatɛ̃nge fô yii na mɛ. ³⁰ Mp̃ii pi nyɛ pi nyɛ a dá Kile na mɛ, pire pi maha funɛ̃ɛi pɛn ná yire yaayi kani i tɛ̃rigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li nyɛ yii na ke, yii Tunɛ̃i Kile à yire puni cè. ³¹ Mà jwo yii kwôro yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage ninɛ̃ɛiig'á yaa ku pyi Kile Saanre. Lire ká mpyi, u sí yire yaayi sanɛ̃ɛi kan yii á.»

³² Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii na nyɛ mu à jwo mpàkurunɔ nimbilere, nka yii àha raa fyáge mɛ, nahã na yɛ l'à táan yii Tunɛ̃i Kile e mà yii le u Saanre e. ³³ Yii yii cyeyaayi pé̃re, yii i uru wyé̃renɛ̃i tɛ̃g'a fòɛ̃ɛi tɛ̃ge. Yii nàfuu tabegege ninɛ̃ɛi yaa yiye mɛ na ninɛ̃ɛi na, nke mu ku nyɛ ku nàfuunɛ̃i sí n-kwɔ mɛ. Nànkali ná ntɔ̃n nyɛ kuru cyage e si nkwɔ u kè̃ge mɛ. ³⁴ Yii li cè, cyage e sùpyanɛ̃i nàfuunɛ̃i nyɛ ke, wani u sɔ̃nɛ̃ɛi maha mpyi.»

*Báarapyinɛ̃i ninɛ̃ɛi ná báarapyinɛ̃i nimpinɛ̃i kani
(Macwo 24.36-51)*

³⁵ Ka Yesu sí núr'a jwo u lógofeebil'á: «Yii yii báarapyi vâanɛ̃ɛi le yii i bégele tɛ̃rigii puni i. Yii i yii lâmpaabii mɛ̃n'a yaha tɛ̃rigii puni i. ³⁶ Yii pyi mu à jwo báarapyii mpiimu pi à bégel'a tɛ̃n pyenge e, na pi nùɛ̃ufoonɛ̃i tɛ̃epani sigili, u aha yíri cikwɔ̃nre cyage e, mà pa tère o tère e, maa mpa pyenge jwɔge kúu ke, pi i yír'a ku múgo u á. ³⁷ Nyɛ nùɛ̃ufoonɛ̃i ká mpa báarapyiibii mpiimu ta nɔ̃mbaa ke, pire wuuni sí jwɔ. Sè̃nɛ̃i na mii sí yi jwo yii á, lire ká mpyi, nùɛ̃ufoonɛ̃i sí uye pɔ̃ si nɛ̃ɛi yaa nkan báarapyiibii puni ninɛ̃kin ninɛ̃kin'á, pi lyí. ³⁸ Lire e ke nùɛ̃ufoon'á pa ninɛ̃nke na yo, u à pa nkupecyiini na yo, u aha mpa báarapyiibii mpiimu ta nɔ̃mbaa ke, pire wuuni kɔ̃ni sí jwɔ.

³⁹ Yii li cè na kàmpyi bage foonɛ̃i mpyi maha nànkani tɛ̃epani cè, u mpyi maha sí nyɛ u yaha u kakyaare pyi mɛ. ⁴⁰ Lire e ke yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, nahã na yɛ tɛ̃ni i Supyanɛ̃i Jyanɛ̃i sí nuru n-pa ke, yii nyɛ a lire cè mɛ.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, ka Pyɛ̃ri sí u pyi: «Kafoonɛ̃i, mu à nke bàtaage jwo mà yyaha tíi ná wuu kanni i laa, sùpyire puni kyaa li?»

⁴² Ka Yesu si u pyi: «Báarapyinɛ̃i na, nùɛ̃ufoon'á dá pi sanmpii shwɔhɔl'e, u yákilinɛ̃i mú s'à pèe ke, uru báarapyinɛ̃i shinɛ̃i nùɛ̃ufoonɛ̃i maha yaha u u pyenge karigii cwɔ̃nre, maa nɛ̃ɛi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tɛ̃kanl'e. ⁴³ Nyɛ báarapyi maha báarapyi nùɛ̃ufoo, u à pa u ta u u báaranɛ̃i ninɛ̃ɛi pyi amuni ke, uru wuuni sí jwɔ. ⁴⁴ Sè̃nɛ̃i na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyinɛ̃i nùɛ̃ufoonɛ̃i sí u pyenge karigii puni nùɛ̃ufente le u cye e.

⁴⁵ Nka báarapyiibii kacwɔ̃nrɔ̃nɛ̃i ngemu ká a sɔ̃nɛ̃i uye funɛ̃i na uru nùɛ̃ufoonɛ̃i sí mɔ lire kùluni i, maa wá na u báarapyinɛ̃ebii bwùun, maa uye yaha nɛ̃ɛi ná mbyanɛ̃i laage e, maa sinmpe byii na jcwɔ ke, ⁴⁶ canɛ̃ke ku nyɛ uru báarapyinɛ̃i nyɛ a tɛ̃n ná k'e ná tɛ̃ni li nyɛ u nyɛ a sɔ̃nɛ̃i ná l'e mɛ, u nùɛ̃ufoonɛ̃i sí n-pâa n-pa. Kapii maha kapii u à pyi ke, nùɛ̃ufoonɛ̃i sí u kyé̃rege cyire puni na, mp̃ii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i mɛ, si u ná pire sàranɛ̃i pyi ninɛ̃kin.

⁴⁷ Báarapyiŋi u à nùŋufooni nyii wuuni cè maa mpyi u nyε na li pyi mε, uru báarapyiŋi bwɔnre nizhwɔre sí nyaha dε! ⁴⁸ Nka báarapyiŋi u nyε u nyε a u nùŋufooni nyii karigii cè mε, maa ntòr'a wurug'a kapyimbaala pyi ndemu l'à yaa ná bwɔnr'e ke, urufoo sí bwɔnrɔ niŋyahara shwɔ mε.

Amuni li mú nyε, Kile à yaaya niŋyahaya kan ŋgemu á ke, u maha yaaya niŋyahaya cya urufol'á. U aha kariii niŋyahaniŋyahagii le ŋgemu cye e ke, u sí urufoo yíbe kariii niŋyahaniŋyahagii kyaa na mú.»

Sùpyire sí n-láhala tiye na Yesu kurugo
(Macwo 10.34-36)

⁴⁹ Ka Yesu sí núr'a jwo: «Mii à pa mpa nage le ñŋke na. Mii la mpyi numε si ku ta k'à mìn'a kwò. ⁵⁰ Nka mii à yaa mii u mbyígimε yyefuge e fɔlɔ, mu à jwo bà sùpyaŋi ká a ŋko si batize pi maha u mbyígimε lwɔhe e pyiŋkanni ndemu na mε. Mii funvwugo wuŋi u nyε na cyire karigii canmpyige sigili.

⁵¹ Yii àha raa sòŋŋi na mii à pa si mpa jwumabenke le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e ñŋke na mà dε! Mii sí yi jwo yii á, mii à pa mpa mbèmbaanŋi le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. ⁵² Lire kurugo mà lwó numε na, shiin kan̄kuro sí n-pyi pyenyi y'e, pi si n-bê mε. Shiin taanre sí n-wwò s'a shiin shuunni tùnni, shiin shuunni sí n-wwò s'a shiin taanre tùnni. ⁵³ Pyenyi y'e, tufooni sí n-yîri jyafooni kurugo, jyafooni mú sí n-yîri tufooni kurugo. Nufooni sí n-yîri pworofooni kurugo, pworofooni mú sí n-yîri nufooni kurugo. Nacwoŋi sí n-yîri napworoni kurugo, napworoni mú sí n-yîri nacwoŋi kurugo.»

Kacyeenkii ñcèŋi
(Macwo 16.2-3)

⁵⁴ Supyikuruŋke ku mpyi wani ke, ka Yesu si núr'a jwo kur'á: «Yii aha kilenŋi nya u à wwò canñacwumpe* e, yii maha jwo na zànha sí n-pa, nàkaana baa ku mú maha mpa. ⁵⁵ Kafεεge ká a fwu na yîri wòro kùl'e, yii maha jwo na kafuge sí n-pêe niŋjaa dε! Amuni li mú maha mpyi. ⁵⁶ Yii pi à fyinmε tò wwomɔ na ke, yii à jà a cyire karigii puni tèepyiŋkii cè, ka ñaha si li ta ñcyii cyi nyε na mpyi yii shwɔhɔl'e numε ke, yii nyε a jà a cyire cè mà yε?

(Macwo 5.25-26)

⁵⁷ Naha na kani yii à yaa yii pyi ke, yii nyε a jà a lire cè yiy'á si li pyi pyiŋkanna niñcenne na mà yε?

⁵⁸ Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ñkèεge wani, mu à yaa mu u jwumabenε cya fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaanŋi cye e, uru si ma le u báarapyiŋi cye e, pi i ma le kàsuni i mε. ⁵⁹ Mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu nyε a lire pyi mε, mu sì n-si n-fworo wani ná mu nyε a urufoo fwooni tò feefee mà yε!»

13

Yii à yaa yii toronkanni kèenŋe

¹ Nyε mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka sùpyire tà si mpa Galile kùluni shiinbii pìi mbò jwo u á. Fànhafooni Pilati u mpyi a pìi tun pi à sà pire bò Kileñaarebage e mà pi yaha pi i sárayi wwú. ² Ka Yesu si pi pyi: «Nte sùpyire ti nte pi à bò amε ke, yii na sòŋŋi na pire kapegigii nimpyiŋkii cyi mpyi a nyaha mà tòro Galile kùluni shiinbii sanmpii wogigii na bε? ³ Lire bà mε, ñka mii sí yi jwo yii á, ná yii nyε a yii toronkanni kèenŋe mε, yii puni mú sí n-kwú. ⁴ Silowe batɔnge k'à keb'a cwo Zheruzalemu kànhe shiinbii ke ná baataanreŋi mpiimu ñuŋ'i mà bò ke, yii na sòŋŋi na pire kapegigii nimpyiŋkii cyi à nyaha mà tòro Zheruzalemu kànhe shiinbii sanmpii wogigii na bε? ⁵ Lire

* 12:54 Izirayeli k̄ini i, canñacwumpe e zànhe niŋyahaga maha yîri.

bà mε, nka mii sí yi jwo yii á, ná yii nye a yii toronkanni kēenne mε, yii puni mú sí n-kwú.»

⁶ Nye ka Yesu si bàtaaga jwo pi á na: «Nàñi wà na mpyi ná ερεzen cikōoge e. Ερεzen cire shwōhōl'e fizhiye cige na mpyi wani. Cikōoge foo mpyi maha sì na kuru cige kàanmucaa u aha nkwò a yasere ta ku na. Nka u shèe maha shèe, u mpyi maha sà yafyin ta ku na mε. ⁷ Ka u u yi jwo u báarapyin'á “Wíi, cyi yee taanre cyi nye ncyii, mii na ma na nke cige kàanmucaa kampyi k'à yasere yaa, mii sí sì tà ta ku na mε. Ku kwòn à wà, naha na ye ku nye cikōoge cire sannte shwōhōl'e kanwō baa.” ⁸ Ka báarapyinji si u pyi “Mii nūñufoonji, mii na li caa mu á, maa ku yaha ku ninjyee pyi, mii sí ku nūñke tūgo n-kwúulo si nkyàra le ku taan. ⁹ Lire ká mpyi, ka ku u yasere pyi yyeela, ku sí n-yaha wani. Nka k'aha mpyi ku nye a yasere pyi mε, maa nta a ku kwòn.”»

Yesu à dàfoo cùñjō canñōñke e

¹⁰ Nye Yahutuubiicanñōñke k'e, Yesu mpyi na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kâlambage k'e. ¹¹ Sùpyire shwōhōl'e ceenji wà na mpyi wani, jínanji wà mpyi u e, uru jínanji mpyi a yee ke ná baataanre pyi u e, maa dāñi yampe yaha u na, fo mà u pyi u saha nye na jà a tíl'a yyé mε. ¹² Nye Yesu à u nya ke, maa u yyere maa jwo u á: «Ceewe, mu yamp'á láha mu na ninjaa.» ¹³ U à puru jwo ke, maa u cyeyi taha u na, lire tēnuuni i, ka ceenji tūbuñi si ntíl'a sànhana, ka u u Kile kēe.

¹⁴ Nye tēni i Kile Jwumpe kâlambage nūñufoon'á Yesu nya u à ceenji cùñjō canñōñke e ke, ka li i u lūuni yîrige sèl'e, ka u u jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Cibilaage e, yii à yaa yii a báaranji pyi canmpyaa baani funñ'i, lire e ke yii a ma, yii a cicuumpe caa cyire canmpyaagil'e, nka canñōñke e bà mε!» ¹⁵ Ka Kafoonji Yesu si u pyi: «Yii pi à fyinme tò wwomō na ke, jofoo u nye yii shwōhōl'e ngemu u nye u nye na u niyi, lire nye mε u dùfaanji sàre canñōñke e maa yi kan y'à bya mà ye? ¹⁶ Ná yii maha jà a lire pyi, nge ceenji sí u nye Ibirayima tūluge shin ke, ka Sitaanninji si u cū a pwō, fo yee ke ná baataanre e, ka naha si li ta tire pwōre kà njà zànha ndáha uru ceenji na canñōñke e mà ye?» ¹⁷ Nye Yesu à puru jwo ke, ka u zàmpeebii puni si silege. Nka sùpyire sannte puni mpyi funntange e Yesu kabwōhigii nimpyiñkii puni kurugo.

Kile Saanre maha sì nimbilere maa mpêre (Macwo 13.31-33; Marika 4.30-32)

¹⁸ Nye ka Yesu si nūr'a kàlanji sogo maa jwo: «Kile Saanre nye mu à jwo naha be? Ná naha shi i mii sí ti tàanna be? ¹⁹ Ti na nye mu à jwo mutaridi cige yasere, nāñi wà a sà ntemu nūgo u cikōoge e ke. Kuru cige pyāñi maha yílege, nka u aha fyin, cige maha lyēge fo maha mpa mpyi cibwōhō, sanjyēnr'a sì wá na ti shēere yaa ku nkéñyi i.»

²⁰ «Ná naha shi i mii sí Kile Saanre tàanna sahanji ye? ²¹ Ti na nye bwúurunji yîrigeyirige yaani fiige. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyime ninjaham'i mà cwōnhō, li maha puru mbyimpe ninjwōnhōmpe puni yîrige.»

Nūmpañke tata kuni na nye mu à jwo tajyinjwō nimbilere (Macwo 7.13-14, 21-23)

²² Nye lire kântugo ka Yesu si ntōro ná ñani i, na nkēege Zheruzalēmu kànhe kāmpanñke na. U ninjarenji mpyi na Kile jwumpe yu sùpyir'á kànbwoyi ná kànpyere na. ²³ Ka nāñi wà si u pyi: «Kafoonji, tá nūmpañja tafēebii sí nyaha be?» Ka Yesu si pi pyi: ²⁴ «Yii fānha le yii i jyè tajyinjwōge nimbilēni i, naha na ye mii sí yi jwo yii á, tēni là na ma shinnyahara la sí n-pa n-pyi si jyè kuru tajyinjwōge e, nka pi sì n-pa jà mε. ²⁵ Tēni i bage foo sí n-pa n-yîri si bage tò si ku shwōhō ke, lire ká yii ta cyíinñi na, yii sí raa bage kúuli s'a nko “Kafoonji!

Nwoge múgo wuu á.” Lire ká mpyi, Kafoonji sí n-jwo yii á na uru nyε a yii cè mε. ²⁶ Lire tēni i, yii sí raa ŋko “Kò wuu ná mu à tēl'a lyi maa bya sɔncyan kε! Mu mú s'à Kile jwumpe jwo wuu á wuu kànhe pyenkuunji i, ka mu u núr'a jwo na mu nyε a wuu cè mà?” ²⁷ Yii aha puru jwo, u sí nuru yi taha yii á na uru nyε a yii cè mε, na yii yiri uru taan, yii kapimpyiibii.

²⁸ Nyε mà yii yaha cyiinji na, yii aha mpa yii tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná Kile túnntunmpii puni nya Kile Saanre e tēni ndemu i ke, yii nāvunŋo wuubii sí raa myahigii súu s'a ŋkyànhighii kùru. ²⁹ Sùpyire tà mú sí raa yiri dɔnyɛni jùnyi sicyɛɛrenji na, si mpa jyè Kile Saanre e, si lyi. ³⁰ Lire tēni i, sùpyire ti nyε numε kántugo yyére ke, tire tà sí n-pa n-pyi yyaha yyére. Mpii pi nyε numε yyaha yyére ke, pire pì mú sí n-pa n-pyi kántugo yyére.»

Yesu à jwo Zheruzalemu kànhe kyaa na

(Macwo 23.37-39)

³¹ Nyε lire tēni yabilinji i, ka Farizhɛɛnbii pì si file Yesu na, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u fworò nde kùluni i feefee, ma a si cyage kabɛr'e, naha na yε saanji Erɔdi wá na mu caa raa bùu.» ³² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a sì, yii i sà yi jwo Erɔdi cwofoon'á, na mii naha na jínabii kòre na yige pifeebil'e marii yampii cùunji jcyii canmpyaagii shuunniŋi i, cyire ká ntòro, canntanrewoge e mii báaraŋi sí n-kwò. ³³ Mii à yaa mii u cyire canmpyaagii taanrenji pyi si sà na báaraŋi fùnŋo Zheruzalemu kànhe e. Naha kurugo yε Kile túnntunji wà tufiige nyε a yaa u bò cyage kabɛr'e Zheruzalemu kántugo mε.»

³⁴ Ka Yesu sí núr'a jwo: «Ei! Zheruzalemu shiinbii, yii Zheruzalemu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile túnntunmpii wà ná kafaayi i maha bùu ke, y'à tooyo nijyahaya kwò, mii la mpyi si yii bínni yiye e, s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnuŋi maha u pyire bínni tiye e maa búru ti jnuŋ'i mε. Nka yii nyε a jεε lire e mε. ³⁵ Ku ke numε! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. Mii sí yi jwo yii á, yii jyiini saha sì n-tègε mii na mε, fo canŋke yii sí n-pa raa ŋko “Ngemu u nyε na ma Kafoonji Kile mεgε na ke, Kile u jwó le ur'á*.”»

14

Yesu à yaŋi wà cùunŋo canŋonke k'e sahanji

¹⁻² Nyε Yahutuubiicanŋonke k'e, Farizhɛɛnbii jùŋufoonji wà mpyi a Yesu yyere na u sà lyi uru yyére, ka Yesu si jεε. Sùpyire ti mpyi wani uru shinbwonji pyenge e ke, nàŋi wà yaŋgwu na mpyi tire shwòhòl'e, puru yampe mpyi a u cyeere cyeyi yà pyi y'à fwò fwò. Ka pi i wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí jεε uru yaŋi cùunŋo canŋonke e.

³ Ka Yesu si jwumpe lwó maa Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, wà à yaa u jà a yaŋa cùunŋo canŋonke e la*?» ⁴ Ka pi i fyâha, pi wà nyε a jɛn'a u jwò shwò mε. Ka Yesu si u cyeyi taha yaŋi na maa u cùunŋo, maa u pyi u a sì pyenge.

⁵ Lire kántugo ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Jofoo u nyε yii shwòhòl'e, ná urufoo jyaŋi, lire nyε mε u nùŋi wà ká jcwò bèenn'i mà bê ná canŋonke e, urufoo sí jεε u yaha wwùmbaa yε?» ⁶ Pi nyε a jɛn'a u jwò shwò mε.

Nùnjirire ná jùzogore kani

⁷ Nyε Yesu à pa li kàanmucya mà li nya na Farizhɛɛn'á sùpyire ntemu yyere ke, na bwompe tatɛenyi kurugo pi puni nyε na fi ke, ka u u ŋke bàtaage jwo pi á:

* **13:35** Zaburu 118.26 * **14:3** Farizhɛɛnbii u sòŋŋonkanni i, shinji u nyε na múnaa tawwugo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tègε canŋonke.

8 «Sùpya ká mu yyere cikwǎnrǎ na, ka mu u shà, ma hà zà ntèen yatεεnyyi puni yyaha yyére woge e με. Naha kurugo ye u aha nta u à shinbwonji wà yyere ngemu u à fànha tò mu na ke, ⁹ uru ká mpa, ka yii yyerefoonji si mu pyi, na ma yíri maa kuru yatεεnyyke kan uru shinbwon'á, mu silege wunji u sí n-yíri n-sà n-tèen fo kántugo yyére yatεεnyyke e. ¹⁰ Lire e mii sí yi jwo yii á, pi aha yii wà yyere lire kataanni fiige na, mu aha shà, sà ntèen yatεεnyyi puni kántugo yyére woge e. Lire ká mpyi, mu yyerefoonji ká li nya na mu à yaa ná yatεεnyyke yyaha yyére woge e, maa sà mu pyi “Na cevo, yíri ma a ma naha, yatεεnyyke yyaha yyére woge e.” Lire tène i, mu jùnyke sí n-yíriga ma lyìnyεbii shwǎhǎl'e.

¹¹ Lire e yii li cè, shin maha shin u à uye dùrugo ke, Kile sí urufoo tírige, nka shin maha shin u à uye tírige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

¹² Nyε nànji u mpyi a Yesu yyere na u sà lyí uru yyére ke, ka Yesu si yi jwo ur'á: «Mu aha a nko si sùpyii yyere pi pa lyí mu yyére canyke e, lire nyε με numpilage e, mu sùpyire nijyerere nyε a yaa ti pyi mu ceveebii ná mu sìnεebii ná mu cìmpyibii ná mu tεεnyyεbii nàfuufεbii με. Naha kurugo ye pire mú sí n-jà mu yyere canyka, nde mu à pyi pi á ke, si lire fwooni tò mu á. ¹³ Nka mu aha sí raa kataan pyi, mu à yaa mu u fònyεbii ná cwǎhǎmǎfεebii ná dīshiyifεebii ná fyinmpii yyere. ¹⁴ Lire ká mpyi, mu wuuni sí jwǎ, mpai pi à tíi ke, Kile ká pire jè a yige kwùnji i canyke nkemu i ke, kacenni mu à pyi tíre sùpyire na ke, u sí lire fwooni tò mu á, naha na ye pi nyε a mpyi a jà a mu kacenni fwooni tò mu á με.»

*Lyìmbwooni bàtaage
(Macwo 22.1-10)*

¹⁵ Nyε Yesu lyìnyεbil'à puru jwumpe lógo ke, ka pi wà ninjin si jwumpe lwó maa jwo u á: «Mpii pi sí n-jyè Kile Saanre e si lyí ke, pire wuun'à jwǎ!» ¹⁶ Ka Yesu si uru nànji jwǎ shwǎ ná bàtaag'e na:

«Canyka nànji wà u ná njyi nijyahawa shwǎhǎ, maa shinnyahara yyere pi sà lyí uru yyére. ¹⁷ Tèelyiin'à pa nǎ ke, ka u u u báarapyinji tun u sà sùpyire yyere pi pa lyí. ¹⁸ Nka pi pun'à kariii μεγε le maa jcyé karaga uru njyini talyige e. Shincyinji báarapyin'á yyere ke, ka uru si yi jwo u á “Sà yi jwo ma jùnyfoon'á na u uye sanja yaha na á, mii à κεεγε shwǎ, mii à yaa mii u sà ku kàanmucya.”

¹⁹ Ka báarapyinji si nkàr'a sà wabεε yyere, ka uru si u pyi “Sà yi jwo ma jùnyfoon'á na u uye sanja yaha na á, mii à nupyahii ke shwǎ, mii s'à yaa mii u sà cyi taanna faanji na.”

²⁰ Ka u u núr'a kàr'a sà wabεε yyere, ka uru mú si u pyi “Sà yi jwo ma jùnyfoon'á na mii à ceewe fúru numε. Lire kurugo mii sí n-jà n-shà με.”

²¹ Nyε ka báarapyinji si núr'a pa puru jwumpe yyaha jwo u jùnyfoon'á. Ka u lùuni si yíri, maa jwo báarapyin'á na u fyál'a sà fònyεbii ná cwǎhǎmǎfεebii ná dīshiyifεebii ná fyinmpii yyere, sùpyire tabinniyyi ná pyenkuunji i, u a ma.

²² Nyε báarapyin'á sà pire yyere ke, maa jwo u jùnyfoon'á “Mii jùnyfoonji, mii à mu tūnture pyi nka tatεenyε nijgaya saha na naha dε!” ²³ Ka jùnyfoonji si u pyi “Sà ma a jaare ma a màre kumbwoyi ná κεεkuubil'e, ma a fànha le ma a sùpyire kárama t'a ma, bà tatεenyi sanji si mpyi si jii με. ²⁴ Mii sí yi jwo yii á, sùpyire t'à yyere yyecyiige na, ka ti i jcyé paña ke, pire wà cye sí n-jyè mii njyini i με.»

*Pyinjkanni na wà sí n-jà n-pyi Yesu cyelempya ke
(Macwo 10.37-38)*

²⁵ Canyka mà Yesu yaha jani na, supyikuruǎ nimbwǎhǎ mpyi a taha u fye e. Ka u u yyaha kêεnyε pi á, maa jwo: ²⁶ «Shin maha shin la ku nyε si mpyi mii cyelempya ke, ná urufoo nyε a mii kyaa táan uy'á mà tòro u tunji ná u nunji

ná u cwonji ná u pyibii ná u sìñeεbii na, maa mii kyaa táan uy'á, ali mà tòro u yabilinji na mε, urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e mε. ²⁷ Shinji la ku nyε si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi méε mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo nyε a yaa ná mii cyelempyigire e mε.

²⁸ Jofoo u nyε yii shwəhəl'e, ná urufoo la nyε si batəngə faanra, u sì n-tèen si funjke kyaala fəɓ, si li kàanmucya kampyi u sí n-pa n-jà ku faanra n-kwə mà yε? ²⁹ Ná urufoo nyε a lire pyi mε, maa ku jwə cū na faanre, kàntugo ka bage sanjke si u já faanraga, mpai pi na ntūuli marii ku jaa ke, pire sí raa urufoo cyàhali, ³⁰ s'a ŋko: “Aa! Nge nàñ'à u bage jwə cū na faanre, ka ku u mpa u já faanraga.”

³¹ Amuni li mú nyε, l'aha mpyi mu à jwo saanji wà na ŋko raa kàshi kwūun u saanjeεnji wà na ná u kàshikwənbii kampwəhii keñi i (10.000). Tá u sí n-tèen si funjke kyaala si jçè kampyi u kàshikwənbii sí n-jà u zàmpeñji kàshikwənbii kampwəhii beñjaaganji (20.000) tūn mε? ³² Nka u aha li kàanmucya mà li jya na u sì n-jà uru saanji na mε, u sí n-wyèε sìsurufoo tūgo u sà jwumabeñje cya u á.

³³ Nyε amuni li mú nyε, yii ŋgemu ká mpyi u nyε a kàntugo wà u cyeyaayi puni na mε, urufoo sì n-jà n-pyi mii cyelempya mε.

*Yesu wuubii nyε suumə ná bəenmε fiige
(Macwo 5.13; Marika 9.50)*

³⁴ Suumpe na nyε yacεñje. Nka pu tipoompe ká fworu p'e, jaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahanji yε? ³⁵ Pu saha sì n-jà là jwə jñjke na mε, pu mú sì n-jà n-pyi ŋkyàra mε. Pu sí n-wà cyiinji na.

Nyε shin maha shin la ku nyε si kari yyaaha cè ke, urufoo u niñgyigigii pεε, u raa nūru.»

15

*Mpàñi nimpinniñi bàtaage
(Macwo 18.12-14)*

¹ Nyε canjka, mεpεnge shiinbii pìi niñyahamii mu à jwo múnalwəore shwofeebii mpyi a pa bínni Yesu taan s'a u jwumpe nūru. ² Nyε Farizheεnbii ná Kile Saliyanji cyelentiibil'à lire jya ke, ka pi i wá na ŋkunni piye shwəhəl'e na: «Naha na nge nàñ'à jεn'a mεpεnge shiinbii yaha pi i bārali u na, fo maha bínnini na lyí ná pi e yε?»

³ Nyε Yesu à pi kunuñke lógo ke, maa ŋke bàtaage jwo pi á na:

⁴ «Jofoo u nyε yii shwəhəl'e, kampyi mpàa ŋkuu (100) pi nyε urufol'á, ka wà niñkin si mpinni, tá urufoo maha pi sanmpii becyεεere ná ke ná baacyεεrenji (99) yaha waber'á sige e, maa sà a nimpinniñi caa fo u aha jya mε? ⁵ U aha u cya a jya tēni ndemu i ke, u funntanga wuñi sí u lwó nde yacige e, ⁶ si mpa pyεnge. U aha mpa ná u e, u sí u ceveebii ná u tεεñjeεbii yyere si jwo “Yii a ma, wuu u mpa múguro sijnayan. Mii mpàñi u mpyi a pinni ke, mii à u jya.”

⁷ Mii sí yi jwo yii á, amuni li mú nyε, kapimpyiñe niñkin ká u toronkanni kēεñje, funntange ku maha mpyi niñyiñi na uru kanni kurugo ke, kur'à pē sèl'e. Kuru funntange fiige nyε na mpyi niñyiñi na, shiin becyεεere ná ke ná baacyεεere (99) kurugo mε, pire mpiimu pi nyε na sōñji na pir'à tíi na pire saha nyε a yaa pi pi toronkanni kēεñje mε.»

Wyéεfyinji nimpinnini bàtaage

⁸ Ka Yesu si nūr'a bàtaage kabεε jwo na:

«Ceeñji ŋgire u nyε, kampyi wyéεfyinji daashii ke u nyε u á, ka niñkin si jçwo mà pinni bage e, na u sì lūuni táan si làmpa mīni si bage kùruñcwəngii puni yaa

mpwó, si u cya fo si u nya mà ye? ⁹ U aha u nya tène ndemu i ke, u sí u pucyaabii ná u cipeebii yyere si yi jwo pi á “Yii a ma, wuu u mpa múguro sijcyan. Mii wyérenji u mpyi a pínni ke, mii à u nya.” ¹⁰ Lire pyinjanni na, mii sí yi jwo yii á, kapimpyiñe niñkin ká u toronkanni kèenne, kuru maha mpyi funntanga nimbwòhò Kile mèlekèebil'á niñyiñi na.»

Jyafoonji nimpinniñi bàtaage

¹¹ Nye ka Yesu sí núr'a bàtaage kabere jwo pi á na: «Nàñi wà u ná mpyi ná jyaa shuunni i. ¹² Canka ka jyafoonji nimbileni si jwo tufoon'á “Baba, mii nàzhann'á yaa u pyi ngemu yii kooge ke, yii ku taa yii i uru kan na á!” Nye ka tufoonji si ñee, maa u nàfuunji taa u jyaabii shuunniñi shwòhòl'e. ¹³ Canmpyal'á tòro ke, ka jyafoonji nimbileni si u cyeyaayi puni pére, maa fwor'a kàr'a sà ntèen kiritònni l'e ná u wyérenji i. Mà u yaha wani, ka u u cye le ñùñò baa karigil'e na mpyi, fo mà pa ñkwò u nàfuunji na.

¹⁴ Tèni i u à u nàfuunji kèeg'a kwò feefee ke, ka lire mú si bê ná katibwòh'e k'á cwo lire kini na. Ka ngahañi si li ñwò cù na u taa. ¹⁵ Y'á pa u yyaha jà ke, ka u u ñkàr'a sà jyè báarañi i lire kini shinñi wà á, ka uru si ñkàr'a sà u yaha sige e, u u caabii nàhe. ¹⁶ Katege kurugo, u la mpyi maha mpyi s'a caabii yalyire lyí. Nka wà mpyi maha tà kaan u á me.

¹⁷ Nye mà u yaha pur'e, ka u u mpa sòññò uye funñ'i canka maa jwo “Báarapyii niñyahamii na ñye mii tun'á wuu kini i, pi puni na lyí na ntinni fo na cyeyi wwù jyiñi i. Nka mii wi ke, katege ku ñke ku u ñko raa mii bùu naha. ¹⁸ Nde mii sí n-pyi nume ke, lire li ñye nde: mii sí nùru raa wá na tunji yyére, sí sà yi jwo u á na mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi u na. ¹⁹ U saha ñye a yaa u mii cù u pyà fiige me, ñka u à yaa u mii cù mu à jwo u báarapyi.”

²⁰ Nye u à funñke kyaala a kwò ke, maa kuni lwó na ñkèege u tunji yyére. Mà u yaha u sàha ñkwò a nò pyenge na me, ka tufoonji si u nimpani nya tatònge e, ka u ñùñaare si u ta, ka u u fê a jyafoonji ñùñò bê, maa sà u púr'a cù mà ta uye na. ²¹ Ka jyafoonji si jwo u á “Baba, mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi mu na de! Mu saha ñye a sàa yaa mu u mii cù ma pyà fiige me.”

²² Ka tufoonji si u báarapyiibii yyere maa jwo “Yii fyâl'a sà vaañtinmbwoyi puni nisinañke lwó yii pa le u na, yii i kampefegeni wà le u na, yii i tanhañyi yà le u na, ²³ yii i sà kàcwòge nùñi niñcenni cù, yii pa bò, wuu u lyí wuu u múguro sèl'e. ²⁴ Naha kurugo ye mii jyañi u ñge ke, mii mpyi a li yaha na u à kwù, ñka u ñyii wun'á pa, u mpyi a pínni, ñka mii à u nya sahañki.” Ka múguroñi si ñwò cù pi á.

²⁵ Lir'á pyi mà uru nàñi jyañi niñjyeni ta sige e. Nye tène i u à yíri sige e na ma mà pa byanhara pyenge na, na yatire tùnmpè nùru, maa kwòhòkwòhòbii ñaa ke, ²⁶ ka u u báarapyiñi wà yyere mà yíbe, nde li ñye pyenge e ke, si lire cè. ²⁷ Ka báarapyiñi si u pyi “Mu kàntugo wunji u à pa, lire e yii tun'á wuu pyi wuu à sà kàcwòge nùñi niñcenni cù mà pa bò, ñaha na ye uru jyañi niñcenni wu à núr'a pa.”

²⁸ Yyaha wun'á puru lógo ke, ka u lùuni si yíri, u ñye a ñen'a jyè pyenge e me. Ka tufoonji si fwor'a pa si mpa u fòññò si ndèñe pyenge e. ²⁹ Ka jyafoonji si jwumpe lwó maa jwo tufoon'á “Cyí yyee jùuli cyi ñye ñcyii mii na báarañi pyi yii á biliwe fiige ye? Canja niñkin, yii sàha mii tun, ka mii i ñcyé me. Nka ali sikabilini nintiini yii ñye a li kan mà nya mii ná na ceveebil'á wuu u múguro sijcyan me. ³⁰ Nka mu jyañi u à mu nàfuunji lwó a sà ñkèege cibahani i ke, ur'á pa ke, ka mu u kàcwòge nùñi niñcenni cù mà bò u na.”

³¹ Ka tufoonji si jwumpe lwó maa jwo jyafoonji niñjyeni'á “Mii jyañi, ma hà lire waha maye na me, mii ná mu u ñye naha tèrigii puni i ke, ko mii cyeyaayi

puni nyε mu wuyo ke! ³² Wuu mpyi a li yaha na mu kàntugo wuŋ'à kwû, ŋka u nyii wuŋ'à nûr'a pa. U mpyi a pînni ŋka wuu à nûr'a u nya. Lire e ke wuu à yaa wuu pyi funntange ná múguroŋi i.»

16

Báarapyiŋi s̄ŋcyiimε wuŋi bàtaage

¹ Nyε Yesu à nûr'a bàtaage kà jwo u cyelempyiibil'á na: «Nàfuufooŋi wà u ná mpyi a báarapyi lwó a yaha u u u karigii cwɔɔnre. Kàntugo, ka nàfuufooŋi si mpa a nûru sùpyire ŋwɔ na, na u báarapyiŋi wá na u cyeyaayi kèεge. ² Ka u u báarapyiŋi pyi “Mii à lógo na mu na mii cyeyaayi kèεge, ŋaha k'à pa ná lire e be? Nyε bégele ma a ma báaraŋi pyiŋkanni yyaha jwo na á, ŋaha na ye mu báaraŋi sí n-kwò ninjaa.”

³ Ka báarapyiŋi si jwo uye funŋ'i “Mii nùŋufooŋ'à jwo na mii báaraŋi sí n-yyére ninjaa. Nyε ŋaha mii sí raa n-pyi be? Faapyi fànha nyε mii i mε. Na ŋáare na lyí, kuru silege mú sí nyε mii na. ⁴ Nyε nde mii sí n-pyi ke, mii naha a li cè numε. Mii aha lire pyi, mii nùŋufooŋi ká mii yaha tènì ndemu i ke, sùpyire sannte sí mii màra pi pyenyi i.”

⁵ U nùŋufooŋi fwɔhigii mpyi mpiimu na ke, ka u u pire yyer'a yíbe ninŋin ninŋin maa shincyiiŋi pyi “Mii nùŋufooŋi jùuli u nyε mu na ye?” ⁶ Ka u u jwo “U s̄ŋŋc̄er̄ii ŋkuu (100) fwoo li nyε mii na.” Ka báarapyiŋi si u pyi “T̄εen fwɔfwɔ, maa ma fwɔhigii sémeŋi lwó, maa yi k̄εenŋ'a séme na u s̄ŋŋc̄er̄ii beeshuunni ná ke fwoo li nyε mu na.”

⁷ Maa nûr'a wabere yíbe “Mu de? Mu fwooni nyε jùuli ye?” Ka uru si jwo “S̄um̄ap̄yaŋi b̄er̄ii ŋkuu (100).” Ka báarapyiŋi si u pyi “T̄εen, maa ma fwɔhigii sémeŋi lwó, maa yi k̄εenŋ'a séme na u s̄um̄ap̄yaŋi b̄er̄ii beecyεere (80) fwoo li nyε mu na.”

⁸ Uru báarapyiŋi méε nyε u à u nùŋufooŋi nàfuuŋi kèεge ke, nùŋufooŋ'à u k̄e, ŋaha na ye u à yákili ta maa u nùmpaŋke yaa. Nyε mpii pi nyε numpini i ke, pire maha pi ná piye shwɔhɔŋi karigii cwɔɔnre ná yákilifente e pyiŋkanni ndemu na ke, mii à ŋke bàtaage jwo pire kyaa na si nt̄εge yii yeεe, yii mpiimu pi nyε b̄eenmpe e ke, bà yii si mpyi si yii nùmpaŋke bégele mε.»

Wà s̄i n-jà raa báare nùŋufee shuunn'á mε

⁹ Nyε ka Yesu si nûr'a jwo: «Yii àha nàfuuŋi yaha yii karigii puni yyaha yyére mε, lire nyε a tíi mε. Yii a cevee caa yiye na ná u e, lire ká mpyi, yii canmpyaagii ká ŋkwò ŋge d̄iŋyeŋi i tènì ndemu i ke, Kile sí yii l̄εŋe u pyenge e, yii sí n-pyi wani fo tèekwombaa.

¹⁰ Shinŋi u maha kapyεere pyi ná fȳnm'i ke, urufoo mú maha kabwɔhigii pyi ná fȳnmpe e. Ŋka shinŋi u nyε u nyε na kapyεere pyi ná fȳnm'i mε, kabwɔhii méε ká le urufoo cye e, u nyε na cyi pyi ná fȳnmpe e mε.

¹¹ Yii aha mpyi yii nyε a jà a ŋge d̄iŋyeŋi nàfuuŋi báara ná fȳnmpe e mε, nàkaana baa Kile mú sí ŋεe s̄eε nàfuu le yii cye e mε.

¹² Yaage ku nyε s̄up̄yaŋi wabere wogo ke, yii aha mpyi yii nyε a kuru báara ná fȳnmpe e mε, ŋke Kile à b̄egel'a yaha yii yabilimp̄ii mεε na ke, nàkaana baa, u mú sí ŋεe kuru kan yii á mε.

¹³ Yii li cè na báarapyiŋi s̄i n-s̄i n-jà raa báare nùŋufee shuunn'á mε. Lire ká mpyi, u sí nùŋufooŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa p̄en uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanŋi na. Nyε amuni li nyε, nàfuuŋi lag'à tatεenge fô yii mpiimu na ke, yii s̄i n-jà n-pyi Kile báarapyii mε.»

(Macwo 11.11-13; 5.31-32; Marika 10.11-12)

¹⁴ Nyε Farizh̄enbil'á puru jwumpe puni lógo ke, ka pi i wá na Yesu fwɔh̄ore, ŋaha na ye nàfuuŋi kanì mpyi a p̄e pi á. ¹⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi ke, yii maha

yiye pyi mu à jwo yii à tí sùpyire nyii na, mà li ta Kile à yii zòompíi cè. Yii li cè, yaage k'à pèe sùpyire nyii na ke, kur'à pèn Kile á.

¹⁶ Nyé Musa Saliyaŋi ná Kile túnntunmpíi sanmpíi jwump'à kwôro tooy'e fo mà pa nɔ Yuhana Batizelipyiŋi tɛni na. Mà lwó Yuhana Batizelipyiŋi na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tí ná Kile Saanre e ke, puru na yu sùpyir'á. Sùpyire puni la mú si nyé si fànha le si jyè tire saanre e*. ¹⁷ Yii li cè na ñìŋk'à mpínni tàaŋa a tòro Kile Saliyaŋi jwumbilini là ñìŋkin mpínni na.

¹⁸ Shin maha shin ká u cwonji yaha maa ceenji wabere lèŋe ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi. Shin maha shin u à ciyahawa lèŋe ke, urufoo mú à jacwɔrɔ pyi.»

Kanhamafoonji Lazari ná nàfuufoonji bàtaage

¹⁹ Ka Yesu si núr'a bàtaage kà jwo sùpyir'á na: «Nàfuufoonji wà na mpyi wani, u mpyi maha vaaŋyi nisinaŋyi longara wuyi leni, maa u nyii karigii pyi, maa u nyii nyiŋi lyi canŋa maha canŋa. ²⁰ Kanhamafoonji wà nizinniwe mpyi maha mpyi uru nàfuufoonji pyenge jwɔge na. Uru nàŋi cyeere puni mpyi nɔɔyɔ, u mege mpyi Lazari†. ²¹ U la mpyi maha mpyi s'a uru nàfuufoonji nyiŋipaanyi caa raa lyi, ŋka u mpyi maha yi taa me. Mà bàra lire na, pwuunbii mpyi maha mpa a u nɔɔyi laali.

²² Ka kanhamafoonji si mpa ŋkwù, ka Kile mèlèkèebii si mpa u lwó a kàr'a sà yaha Ibirayima taan Arijiŋaŋi i. Lire kàntugo ka nàfuufoonji mú si mpa ŋkwù, ka pi i sà u tò. ²³ Mà nàfuufoonji yaha kyaage e ñìŋke jwɔhɔ shiinbii cyage e, u à wíl'a Lazari nya Ibirayima taan tatɔnge e Arijiŋaŋi i.

²⁴ Nyé ka nàfuufoonji si Ibirayima yyere fànha na “Mii tunji Ibirayima, ñùŋaara ta na na, maa Lazari pyi u sà u kampeeni fyinme lwɔhe e, u pa ntèg'a na ñkɔnge ñìŋe. Naha kurugo ye kyaage e mii naha naha ŋke nage e ke, kur'à pèe sèl'e!” ²⁵ Ka Ibirayima si u pyi “Na pyà, mu à yaa mu u li cè na mu à ma tiŋi puni pyi ntàanŋi kanni na. Ŋka Lazari sí wi ke, ur'à u tiŋi puni pyi kanhare e. Numé, Lazari nyé naha yyenŋke e, mu sí nyé yyefuge e. ²⁶ Mà bàra lire na, kacyyewyicugunɔ na nyé wuu ná yii shwɔhɔl'e. Lire kurugo wà sè n-jà n-yíri naha wuu yyére, si ñkàre yii yyére me. Wà mú si n-jà n-yíri wani yii yyére, si mpa naha wuu yyére me.”

²⁷ Nyé ka nàfuufoonji si jwo “Mii tunji Ibirayima, l'aha mpyi amuni, mii na mu ñáare, ma a Lazari tun diŋyeni i, mii tunji pyenge e. ²⁸ Sìŋe kanŋkuro na nyé wani mii kàntugo. Lazari yaha u sà pi yeŋe, bà pi si mpyi pi àha ŋkwò mpa ŋke yyefuge e naha me.” ²⁹ Ka Ibirayima si nàfuufoonji pyi “Kile túnntunŋi Musa ná Kile túnntunmpíi sanmpíi jwumpe na nyé pi á, pi à yaa pi ñeŋe pire jwumpe na.” ³⁰ Ka nàfuufoonji si jwo “Mii tunji Ibirayima, lire kanni sè n-jà pi pyi pi lógo me, ŋka wà ha ñè a fworokwùŋi i maa ñkàr'a sà jwo ná pi e, lire e pi sí pi toronŋkanni kèenŋe.” ³¹ Ka Ibirayima sí núr'a u pyi “Pi aha mpyi pi nyé a ñeŋe Kile túnntunŋi Musa ná Kile túnntunmpíi sanmpíi jwumpe na me, ali wà méé ká ñè, maa ñkàr'a sà jwo ná pi e, pi si ñeŋe urufoo jwumpe na me.”»

17

Wà nyé a yaa u wà ñùŋɔ kyán Kile na me (Macwo 18.6-7, 21-22; Marika 9.42)

¹ Canŋka Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Karigii cyi maha sùpyaŋi ñùŋɔ kyán Kile na ke, cyire mpyimbaa nyé a sii me. Ŋka ŋgemu ká mpyi kanŋunɔ maa sùpya ñùŋɔ kyán Kile na ke, urufoo wuun'à kèeŋe! ² Li bá sí n-pwɔrɔ urufol'á pi

* **16:16** Pii maha jwo: «Shin maha shin la ku nyé si jyè ke, urufol'à yaa u fànha le u u puru jwumpe cú ná cyeyi shuunninji i.» † **16:20** Lazari mege jwɔhe ku nyé Kile u nyé tegefooni.

kafaabwəhə pwo u yacige e, pi i u wà banj i, mà tòro u nde nànkobilini là ninjin jùnjə kyán. ³ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa.

Mu cìmpworonji ká mu mùmpenme pyi, u yyere maa u yere. U aha mu yerege lógo, maa toronkanni kèenne, mu à yaa mu u yàfa u na lire kani i. ⁴ Canjke ninjinji i, mu cìmpworonji ká mu mùmpenme pyi mà sà nta fo tooyo baashuunni, təəgə maha təəgə u a sì mpa uye mpinni kan mu á, mu à yaa mu u yàfa u na cyire karigii puni i.»

⁵ Ka Yesu túnntunmpii si u pyi: «Kafoonji, nyε lire sannii i ke, là bâra wuu daniyanj na.» ⁶ Ka Kafoonji si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, yii daniyanj mée n'a mpyi a cyéε mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà njke cibwəhe pyi ku kò kuy'á, ku u sà jcúru banj i, ku mú mpyi na sí lire pyi.»

Báarapyi nyε a yaa ná nkèenji waber'e me

⁷ Ka Yesu si núr'a jwo: «L'aha mpyi mu à jwo báarapyi na nyε yii wà á, ka u u yíri faa sige e, lire nyε me yatəre tanahage e mà pa, tá urufoo sí nyε báarapyi pyi u tíl'a tèn u u lyí la? ⁸ Tá urufoo sí báarapyi pyi u vāanjwəhəyi wwú, u u shwəhə a kan uru u lyí si bya, lire kántugo báarapyi si nta a lyí si bya me? ⁹ Báarapyi mée ká u tayyerege jñ, u nyε a yaa ná nkèenji waber'e me!

¹⁰ Amuni li mú nyε, báaranj Kile à kan yii á ke, yii aha uru pyi a kwə, yii li cè na yii nyε a yaa ná nkèenji waber'e me. Naha kurugo ye nde yii mpyi a yaa yii pyi ke, lire yii à pyi.»

Yesu à tògofee ke cùunjə

¹¹ Nyε mà Yesu ninjarenj yaha Zheruzalemu kànhe e, u mpyi na nkèege Samari kùluni ná Galile wuuni tegenjkuunji i. ¹² U à sà byanhara kànhe kà na, ka tògofee ke si wá na u jùnjə bēni, maa ntèn laage e, ¹³ maa jwo ná u e fànha na: «Yesu! Cyelentuji! Njñara ta wuu na!» ¹⁴ Yesu à pi nya ke, maa pi pyi: «Yii a sì, yii sà yiye cyéε Kile sáragawwuubii na.» Mà pi ninjaribii yaha, ka pi i jcùunjə.

¹⁵ Nyε pi wà ninjin a uye nya u à cùunjə ke, maa nuru na Kile kère fànha na, na ma. ¹⁶ U à pa nə Yesu na ke, maa ninjare sín u taan maa yyahe cyígile njnke na maa fwù kan u á sèl'e. Uru nànj na mpyi Samari shin. ¹⁷ Ka Yesu si jwumpe lwó maa jwo: «Tá shiin ke bà mii à cùunjə me? Taa pi sanmpii baacyεrenj nyε ke? ¹⁸ Njge nànj u nyε u nyε Yahutu me, uru kanni baare e, sùpya nyε a ta mpíi shiin kenj i, si nuru n-pa fwù kan Kile á mà?» ¹⁹ Maa yi jwo nànj'á: «Yíri ma a sì, mu daniyanj'á mu cùunjə.»

Yii bégele yii a Yesu cannuruge sigili

(Macwo 24.23-28, 37-41)

²⁰ Nyε lire kántugo, ka Farizhεenbii si Yesu yíbe Kile Saanre téesiini kyaa na, ka u u pi pyi: «Kile Saanre sí n-pyi, njka ti sí n-pyi yawiige, ²¹ sùpyire sí raa njkemu cyéεre piye na s'a njko “Yii wíi, ti te naha!” lire nyε me “Ti te menj i!” me. Yii li cè na Kile Saanre nyε yii shwəhəl'e.»

²² Maa jwo u cyelempyiibil'á: «Tèni là na ma, canjke Supyanj Jyanj à yaa u pa ke, yii la sí n-sii n-pyi kuru canjke ku wyèr'a nə, njka ku sì nə lire tèni i me. ²³ Sùpyire sí n-pa raa njko “U naha naha!” lire nyε me “U wá me yyéε!” Njka yii àha ntaha pi jwəh'i, si njkàre wani me. ²⁴ Bà sùpyire puni maha kilejini nya l'à yíri dijnyenji njnke kà na, maha sà fworon njnke sanjke na me, amuni Supyanj Jyanj sí nya u cannuruge.

²⁵ Njka mà jwo kuru canjke ku nə ke, u à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire nijyahara sí u cyé.

²⁶ Nyε Supyanj Jyanj tènuruni ká byanhara, karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìnji i ke, cyire shinj sí raa n-pyi. ²⁷ Nuhu tìnji i, sùpyire mpyi na lyí, marii byii,

maa cyeebii lèŋi, marii pi pyiibii kaan nàmbaya na, fo mà sà nò canŋke Nuhu a jyè bakwəəge e, ka lùbwooni si sùpyire sannte puni shi bò ke.

²⁸ Nyé amuni Loti tèni i sùpyire mú mpyi. Pi mpyi na lyí, maa byii, marii zhwoŋi ná pɛɛmpɛ pyi, maa cire cɛnmi, maa bayi faanre. ²⁹ Nka canŋke Loti à fworó Səɔɔmu kànhe e ke, ka nage ná ŋkìriginji si fworó nìjyini na zànpya fiige, mà wu kànhe sùpyire na, maa pi shi bò, ³⁰ nyé canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí nùru uye cyêe sùpyire na ke, amuni kuru canŋke sí n-pâa pi e.

³¹ Kuru canŋke ká nò, mà ŋgemu ta u bage kàtanŋke juŋ'i ke, urufoo kà nùru ntíge si yaaga lwó bage e mɛ, u tìl'a tíge u a fí. L'aha mpyi mà ŋgemu ta kɛɛge e ke, urufoo kà nùru raa ma pyenge mɛ. ³² Nde l'à Loti cwɔŋi ta ke, yii sòŋŋɔ lire na kɛ! ³³ Shinŋi u nyé na lí caa u nìjjaanji si jwə ke, urufoo nùmpañke sí n-kèege. Nka shinŋi u à u nìjjaanji kèege mii kurugo ke, urufoo sí nùmpañja ta.

³⁴ Mii sí yi jwo yii á, lire tèni ká bê ná numpilage e, mà shiin shuunni ta pi à sínni yasinninje nìŋkin na, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. ³⁵ L'aha cyee shuunni ta pi i sùma sùu sɔncyan, wà sí n-lwó si u sanŋi yaha. [³⁶ L'aha mpyi mà nàmbaa shuunni ta kɛɛge e, wà nìŋkin sí n-lwó si u sanŋi yaha.]»

³⁷ Nyé ka cyelempyiibii si Yesu yíbe: «Kafoonji, taa lire sí n-pyi ke?» Ka u u pi pyi: «Cyage e yakwugo nyé ke, wani cinmpunŋyi nyé na bínnini.»

18

Yukyaanji nintiimbaanji bàtaage

¹ Ka Yesu si bàtaaga jwo u cyelempyiibil'á maa li cyêe pi na na pi à yaa pi kwôro Kileŋarege na tɛrigii puni i, pi àha sàa le mɛ. ² U à jwo pi á: «Yukyaanji wà u mpyi kànhe kà na, u mpyi na fyáge Kile na mɛ, u kuro mú sí mpyi sùpya e mɛ. ³ Lenkwucwoŋi wà mú na mpyi kuru kànhe e, sùpyaŋi wà mpyi a u mùmpɛnme pyi. Uru lenkwucwoŋi mpyi maha si uru yukyaanji yyéɛ tɛrigii puni i, bà u si mpyi si u ná uru nàŋi láha piye na mɛ. ⁴ Ceen'á mɔ uru zhà maa nùruŋi i, jaha na ye yukyaanji la mpyi si lire pyi mɛ. Ka ceenji si li wyèɛɛɛ u jwəh'i, fo u à pa jwo uye funŋ'i “Mii méɛ nyé mii nyé na fyáge Kile na mɛ, maa mpyi mii kuro nyé sùpya e mɛ, ⁵ ná ŋge lenkwucwoŋi s'á mii yyaha fwóhɔɔ mà nò ŋke cyage e, mii sí u ná uru nàŋi láha piye na. Ná lire nyé a pyi mɛ, mii si yyɛnɛ ta u jyii na mɛ.”»

⁶ Puru jwunŋkwooni kàntugo, ka Kafoonji Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Yii à uru yukyaanji nintiimbaanji jwumpɛ lógo kɛ! ⁷ Nyé ná u s'á uru ceenji tanga kan, Kile nìŋcwɔnribii pi nyé Kile jwəh'i marii u náare pìlaga bàra canja na ke, Kile sí n-sii pire tanga kan. Yii li cè u à lùuni bò ná pi e. ⁸ Mii sí yi jwo yii á, Kile sí tanga kan pir'á wahawaha. Nka lire ná li wuuni mú i, Supyaŋi Jyaŋi cannuruge ká nò jìŋke na, tá u nyé a yaa u pa dánafee ta ku na mɛ?»

Farizhenji ná múnalwəəre shwofoonji bàtaage

⁹ Lire kàntugo ka Yesu si nùr'a bàtaage kabɛɛ jwo mà yyaha tíi ná sùpyiibii pìl'e, mpiimu pi nyé na piye sòŋŋi na pir'á tíi maa piye pwóŋŋɔ sùpyire sannte na ke. U à jwo: ¹⁰ «Shiin shuunni pi ná ŋkàre Kileŋaarebage e zà Kile jáare. Wà na mpyi Farizhen, u sanŋi sí nyé múnalwəəre shwofoo. ¹¹ Mà pi yaha Kileŋaarebage e, ka Farizhenji sí yír'a yyéɛ u mɛge cyage e, maa Kile jáare na “Kile, mii à fwù kan mu á, jaha na ye mii à pwóɔɔ sùpyire sannte na, mpiimu pi nyé na nàŋkaage pyi, marii jacwəəre pyi, mà bàra kapegigii sanŋkii shiŋi puni na ke. Mii à pwóɔɔ ŋge múnalwəəre shwofoonji na mú. ¹² Cibilaaga maha cibilaaga, mii maha canmpyaa shuunni sún le. Yaaga maha yaaga mii à ta ke, mii maha yire puni yáhanji wwú.”

13 Múnalwǎare shwofoonji wi ke, ka uru si yîr'a yyére tatǎnge e Kileñaarebage funŋke e, maa nùŋke sôgo, maa mejwuuni tîrige maa jwo “Kile, mii na mu náare, maa lùŋiŋe wà ma lùuni na, naha na ye mii nyé kapimpyiŋe.”

14 Nyé mii sí yi jwo yii á, Kile à múnalwǎare shwofoonji kapegigii yàfa u na, ka u u núr'a kàre pyenge. Nka Farizhenji wi ke, uru u kapegigii nyé a yàfa u na me. Yii li cè na shin maha shin u à uye pèe ke, Kile sí urufoo tîrige. Ngemu u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

*Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á
(Macwo 19.13-15; Marika 10.13-16)*

15 Lire kàntugo ka pi i mpa ná pyiibii pìl'e Yesu yyére, bà u si mpyi si cyeyi taha pi na, si jwó le pi á me. Cyelempyiibil'à lire nya ke, mpìi pi à pa ná pyiibil'e ke, ka pi i pire faha. 16 Ka Yesu si pyiibii file uye na, maa jwo: «Yii àha pi sige na na me. Yii li cè na sùpyiibii pi nyé mpìi pyiibii fiige ke, Kile Saanre nyé pire woro. 17 Sèenji na mii sí yi jwo yii á, ngemu ká mpyi u nyé a ñen'a uye tîrige pyà fiige me, urufoo sì n-sii n-jà n-jyè Kile Saanre e me.»

*Nàfuufoonji kani
(Macwo 19.16-30; Marika 10.17-31)*

18 Nyé canŋka, Yahutuubii yyaha yyére shinji wà à Yesu yíbe: «Cyelentuŋi niŋcenni, naha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaanji ta be?» 19 Ka Yesu si u pyi: «Naha na mu nyé na mii yiri niŋcenni ye? Kile kanni baare e, sùpya nyé a ñwǎ me. Mu à sǎnŋǎ lire na la? 20 Mu à Kile Saliyanji kurigii cè mà kwǎ “Ma hà zinni ná waberé cwo e me, ma hà sùpya bò me, ma hà nàŋkaaga pyi me, ma hà vini ntaha wà na me, ma tunji ná ma nuŋi pèe*.”» 21 Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyere e.»

22 Nyé uru nàŋ'à puru jwo ke, ka Yesu si u pyi: «Yaaga niŋkin saha à mu fô, ta sì ma a sà ma cyeyaayi puni pére, ma a yi wyérenji táa táa fòŋǎfeebii na. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Ma a nta a pa ntaha na fye e.»

23 Tèni i uru nàŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka li i mpen u e, naha na ye nàfuubwǎhǎ foo u mpyi u wi. 24 Yesu à u nya u à yyahe tanha ke, maa jwo u á: «Nàfuufeebii jyim'à sàa pen Kile Saanre e. 25 Nwǎhǎŋi jyim'à táan músenneŋi wyiini i mà tòro nàfuufoonji u jyè Kile Saanre e.»

26 Nyé mpìi pi à puru jwumpe lógo ke, ka pire si jwo: «Lire sannii i ke, jofoo u sí n-jà nùmpañña ta be?» 27 Ka Yesu si pi pyi: «Kani l'à sùpyire jà ke, lire nyé na Kile jini me.»

28 Ka Pyeri si jwumpe lwó maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à ñen'a kàntugo wà u pyenge, lire nyé me u cwonji, lire nyé me u cìmpyiibii, lire nyé me u sifeebii, lire nyé me u pyiibii na Kile Saanre kurugo ke, 30 urufoo sí pire fiigii niŋyahamii ta mà u yaha naha diŋyeni i, sí shìŋi niŋkwombaanji ta diŋyeni nimpañi i.»

*Yesu à jwo u kwùŋi ná u ñèŋi kyaa na sahanji
(Macwo 20.17-19; Marika 10.32-34)*

31 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi yyére maa yi jwo pi á: «Wuu niŋkaribii pi mpìi Zheruzalemu kànhe e. Kyaa maha kyaa Kile tùnntunmpil'à séme Supyanji Jyanji kyaa na ke, cyire puni sí n-tòro cyi jwunŋkanni na. 32 U sí n-le Kilecembraabii cye e, pire sí raa u fwǎhǎre, s'a u cyere, s'a ntilwǎhe wàa u na, 33 si u bwǎn ná kàsǎrigil'e, si u bò. Nka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ñè.»

* 18:20 Ekizodi 20.12-16, Duterenǎmu 5.16-20

³⁴ Cyelempyiibil'à puru jwumpe lógo, nka pi mpyi a já a pu jwòhe cè me, naha na ye pu jwòhe mpyi a n̄wòhò pi na.

Yesu à fyinnaŋi wà nyii múgo
(Macwo 20.29-34; Marika 10.46-52)

³⁵ Nyε Yesu ná u cyelempyiibii nin̄karibii Zheruzalemu kànhe e, pi à sà byanhara Zheriko kànhe na ke, ka pi i fyinnaŋi wà ta u à t̄en kuni jwòge na na sùpyire n̄aare.

³⁶ Sùpyire màhaŋ' à jyè u nin̄gyigil'e ke, ka u u yíbe: «Naha na sùpyire nyε na n̄ge màhaŋi pyi amε ye?» ³⁷ Ka pi i yi jwo u á na Nazareti kànhe shin̄ji Yesu u nyε na ntùuli. ³⁸ Fyinnaŋ' à puru lógo ke, maa jwo fànha na: «Dawuda Tuluge Shin̄ji Yesu, n̄naara ta na na!» ³⁹ Mpii pi mpyi yyaha yyére ke, ka pire si u faha na u fyâha. Nka u nyε a n̄en'a fyâha me, maa là bâra u jwuŋkanni na: «Dawuda Tuluge Shin̄ji, n̄naara ta na na!»

⁴⁰ Ka Yesu si yyére, maa pi pyi pi u cû a pa. Pi à pa ná u e ke, ka Yesu si u yíbe: ⁴¹ «Naha mu la nyε mii u pyi mu á ye?» Ka fyin̄ji si u pyi: «Kafoon̄ji, mii la nyε si n̄uru s'a n̄aa.» ⁴² Ka Yesu si u pyi: «Ta n̄aa, mu d̄aniyaŋ' à mu cùuŋo.» ⁴³ Lire t̄enuuni i, ka fyin̄ji si nt̄ii na n̄aa, maa ntaha u fye e, maa Kile kêe. Sùpyir' à lire n̄ya ke, maa Kile kêe mú.

19

Yesu ná múnalwòore shwofoon̄ji Zan̄ke kani

¹ Nyε mà Yesu yaha u u ntùuli Zheriko kànhe e, ² n̄aŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e, u mege mpyi Zan̄ke. Múnalwòore shwofeebii n̄uŋufoon̄ji wà u mpyi u wi. Nàfuufoo u mpyi u wi. ³ U la mpyi si Yesu n̄ya, si n̄cè sùpyaŋi u nyε u wi ke. Nka u mberen̄ji ná sùpyire nyahaŋi kurugo, u nyε a já a Yesu n̄ya me. ⁴ Ka u u fê a kàre yyaha yyére, maa sà dùgo sikom̄ari cige e, kuni jwòge na, bà li si mpyi Yesu ká mpa a ntùuli ku jwòh'i, si u ta n̄ya me. ⁵ Yesu à pa n̄o kuru cyage e ke, maa n̄uŋke ȳirig'a wii cige e, maa jwo: «Zan̄ke, fyâl'a t̄ige naha, naha na ye mii à yaa mii u sunmbage l̄en̄e mu pyenge e nin̄jaa.»

⁶ Ka Zan̄ke si fyâl'a t̄ige maa Yesu n̄uŋo b̄é ná funntange e maa n̄kàre ná u e pyenge e. ⁷ Sùpyire puni ti mpyi wani maa lire n̄ya ke, ka li i mp̄en pi e, fo pi na n̄kunni piye shwòh̄al'e, marii n̄ko: «N̄ge n̄aŋ' à k̄ar'a sà sunmbage l̄en̄e n̄ge kapimpyin̄ji pyenge e.»

⁸ Nka mà pi yaha tire jwoore na, Zan̄ke nin̄jyeren̄' à kwôro Kafoon̄ji Yesu taan, maa yi jwo u á: «Kafoon̄ji, mii sí na cyeyaayi puni taaga nin̄kin kan f̄on̄feebil' á. Yaaga maha yaaga mii à cyán a shwò sùpyire na ke, mii sí yire yaayi puni fiigii sicyεere kan kan pi á.»

⁹ Ka Yesu si jwo: «Zhwon̄' à n̄o n̄ke pyenge na nin̄jaa, naha na ye n̄ge n̄aŋi mú na nyε Ibirayima t̄uluge shin̄. ¹⁰ Mii sí yi jwo yii á, mpii pi à p̄inni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire cya si pi shwò.»

Báarapyiibii bàtaage
(Macwo 25.14-30)

¹¹ Mà sùpyire yaha ti i n̄uru Yesu jwò na, pi à pa byanhara Zheruzalemu kànhe na ke, ka Yesu si li k̄aanmucya mà li n̄ya na sùpyire s̄on̄n̄or' à taha li na na Kile Saanre sí n-sii lire t̄eni yabilin̄ji i. Lire kurugo u à n̄ke bàtaage jwo pi á ¹² na:

«Fànhafoon̄ji wà jya u ná mpyi na n̄k̄eεge k̄irit̄on̄l'e, bà lire k̄ini saanbwòhe si mpyi si u t̄in̄e mpyi saanwa, u u n̄ur' a pa nt̄en u yabilin̄ji k̄ini shiin̄bii n̄uŋo na me.

¹³ Mâ jwo u lire kùluni tãoge lwó ke, u à u báarapyii ke yyere, maa wyérefyinni tãonyo ke kan pi puni ninjin ninjin á, maa pi pyi na pi à cwòhònte pyi ná u e, pi i tòn ta u na, mà jwo uru u nùr'a pa ke.

¹⁴ Nka uru nge nàni kyaa mpyi a táan u kini shiinbil'á me. U karenkwooni kântugo, ka pi i túnntunmii tun saanbwòh'á, maa yi jwo u á na pire la nye u u nge nàni tìne pire nùño na me. ¹⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, saanbwòh'á u pyi saanwa, ka u u nùr'a pa u kini i. U à pa ke, maa u báarapyiibii yyere, mpiimu á u ninKarenji mpyi a wyérenji kan ke, si ncè kampyi pi à tòn ta u na. ¹⁶ Ka báarapyiñi ninicyiñi si mpa maa jwo “Kafoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwòhònte pyi ná u e, mà u fiigii ke tòn ta.” ¹⁷ Ka saanji si yi jwo uru báarapyiñ'á “Fwù faa na. Mu na nye báarapyi ninçennje. Ná mu s'à pyi dânasupya kapyere e, mii sí mu tìne n-pyi nùñufoo kànyi ke nùño na.”

¹⁸ Nye ka báarapyiñi shonwuñi si mpa maa jwo “Nùñufoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwòhònte pyi ná u e mà u fiigii kanjuro ta.” ¹⁹ Ka saanji si yi jwo ur'á mú “Mii sí mu tìne kànyi kanjuro nùño na.”

²⁰⁻²¹ Ka báarapyiñi waberε si mpa maa jwo “Nùñufoonji, wyérenji mu mpyi a kan mii á ke, u we, mu yyahafyagar'à mii ta, ka mii i u le a pwò vâanñke k'e, mà bégele, naha na ye mu à kyán, mu cyege nye a yaage nkemu yaha me, mu maha kuru lwó, mu nye a kerεge nkemu nùgo me, mu maha kuru sùmanji kwòñ.” ²² Ka saanji si yi jwo u á “Mu nye báarapyi ninçennje me. Jwumpe mu à jwo mii na ke, mà tàanna ná pur'e, mu ná ndemu l'à yaa ke, mii sí lire pyi mu na. Mu à cè na mii na nye supyikyanga, na mii nye a yaage nkemu yaha me, mii maha kuru lwó, mii nye a kerεge nkemu nùgo me, mii maha kuru sùmanji kwòñ. ²³ Nye mu à yire puni cè, naha na mu sí nye a mpyi a já a mii wyérenji yaha wyérenji bwùunni na mà ye? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à nùr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tònñi ta.”

²⁴ Mpii pi mpyi ná saanji i wani ke, ka saanji si yi jwo pir'á “Yii na wyérenji shwò nge báarapyiñi na, yii kan báarapyiñi ninçyiñ'á, ngemu u à cwòhònte pyi mà u wyérenñke fiigii ke ta ke.” ²⁵ Ka pi i saanji pyi “Kafoonji, wyérenji u nye uru báarapyiñ'á ke, ur'à nyaha mà kwò.” ²⁶ Ka saanji si pi pyi “Yii lógo! Shin maha shin u nye ná yaage e ke, kà sí n-bâra urufoo woge na. Nka shin maha shin cyengaya wu u nye ke, yaaga si n-kan urufol'á me. Nimbileni urufoo bá na sônñi uye cye e ke, lire sí n-shwò u na. ²⁷ Nye numε, mii zâmpεenbii pi mpyi na li kòre bà mii si mpyi mii àha bú mpyi saanwa pire nùño na me, yii pi cù a yige naha, yii i pi bò na nyii na.”»

Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e

(Macwo 21.1-11; Marika 11.1-11; Yuhana 12.12-19)

²⁸ Nye Yesu à puru jwumpe puni jwo ke, maa ntòro sùpyire yyaha na na nkèεge Zheruzalemu kànhe e. ²⁹ Tèni i pi à sà byanhara Bètifajye ná Bètani kànyi na, Olivye cire nanke taan ke, ka Yesu si u cyelemphyiibii pi shuunni tun, ³⁰ maa pi pyi: «Kànhe ku nye yii yyaha na ke, yii a si k'e. Yii sí sà pi ta pi à dùfaanñjaaga pwò wani, sùpya sàha nkò a dùgo ku na mà nya me. Yii i ku sàha, yii a ma yii pa nkan na á. ³¹ Wà ha yii yibe na “Naha na yii nye na ku sàre ye?” yii i urufoo pyi “Ku kyaa li nye Kafoonji na.”»

³² Ka cyelemphyiibii mú shuunni si nkàre. Jwuñkanni na Yesu mpyi a yi jwo pi á ke, ka pi i sà yi ta amu. ³³ Tèni i pi à wá na dùfaanñke sàre ke, ka ku feebii si jwo: «Hèn! Naha na yii nye na ku sàre ye?» ³⁴ Ka pi i pi pyi: «Ku kyaa li nye Kafoonji na.» Nye pi à yire jwo ke, ka dùfaanñke feebii si pi yaha pi à ku sàha a kàre.

³⁵ Ka pi i mpa ná kuru dùfaanñke e Yesu yyére, maa pi vâanñyi yà taha ku na, maa Yesu pyi u à dùgo ku na. ³⁶ Ka pi i wá na nkèεge. Mà pi ninjaribii

yaha, ka sùpyire si wá na ti vâanntinnyi yà wwû na mpili Yesu yyaha na kuni i*. ³⁷ Pi mpyi a byanhara Zheruzalému kânhe na mà kwò. Pi à nò Olivye cire ñanke tatigige e ke, ka u fyèñwòhòshiinbii puni funntanga wuubii si li ñwò cù na Kile kère fànha na Yesu kakyanhala karigii kurugo, pi à cyire ñcyiimu ñya ke. ³⁸ Pi mpyi na yu fànha na:

«Saannji ñimpañi u ñge Kafoonji Kile mεge na ke,
Kile u jwó le u á!

Kilenji u ñye ñiñyiñi na ke,
uru u ñye yyeñiñkefoo!

Kile mεge ku kêe ñiñyicyeyi puni i!†.»

³⁹ Ñye Farizhεenbii pi mpyi sùpyire shwòhòl'e ke, ka pire pìi si Yesu pyi: «Cyelentuñi, ma cyelempyiibii faha, bà pi si mpyi si fyâha mε.» ⁴⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Mii cyelempyiibii mεε ká fyâha, ñje kafaayi sí raa ñkwúuli pi cyaga.»

Yesu à mεε sú Zheruzalému kânhe shiinbii kurugo

⁴¹ Ñye pi à sà byanhara Zheruzalému kânhe ñwòge na, ka Yesu si kânhe ñya ke, maa mεε sú ku shiinbii kurugo maa jwo: ⁴² «Kuni i yyeñiñke ñye na ntaa ke, kâmpyi yii mpyi a lire lwó a wíi, li mpyi na sí n-táan mii i ñiñjaa dε! Ñka lir'á ñwòhò yii na numε.»

⁴³ Ñye canña na ma, yii zâmpεenbii sí n-pa n-cwo yii na, si yii kwúulo kañcinne fiige, si kàsògò le ntaha yii kwúulo, si yii fεnre kâmpañyi puni na. ⁴⁴ Pi sí yii kânhe ñya si ku ñkununyi puni waraga feefee, si yii puni bò, ñaha na ye Kile à pa yii ntègεñi mεε na, ñka yii ñye a li cè ná u e mε.»

Yesu à cwòhòmpii kàr'a yige Kileñaarebage ntàani na (Macwo 21.12-17; Marika 11.15-19; Yuhana 2.13-22)

⁴⁵ Lire kântugo ka Yesu si ñkàre Kileñaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi pεrempe na wani ke, maa pire kòrò†. ⁴⁶ Maa yi jwo pi á: «“Mii bage sí n-pyi Kileñaarebage.” Yire y'á séme Kile Jwumpe Semεñi i. Ñka yii pi ke, yii à ku kêenñ'a pyi “nàñkaalii tabinniga§.”» ⁴⁷ Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu Kileñaarebage ntàani na canña maha canña. Ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná yyaha yyére shiinbii si wá na pyiñkanna caa si u bò. ⁴⁸ Ñka u cùñkanni mpyi a pi funñò wwòñò, ñaha na ye u jwumpe mpyi a sùpyire puni ñùmbogigii shwò a ta.

20

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na (Macwo 21.23-27; Marika 11.27-33)

¹ Canñka mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali maa Jwumpe Nintanmpe yu t'á Kileñaarebage ntàani na, ka Kile sáragawwuubii ñùñufeebii ná Kile Saliyañi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwòñribii si shà u yyére, ² maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ñcyii karigii pyi ye? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi ye?»

³ Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe, ⁴ jofoo u mpyi a Yuhana tun u pa a sùpyire batizeli ye? Kile laa sùpyire?» ⁵ Ka pi i ñkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ñaha na wuu sí ñye a

* **19:36** Saannji pi ñye na mpère ke, pi maha nde kani pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **19:38** Zaburu 118.26 ‡ **19:45** Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyérefaabii mpyi maha pire wyérenji fare Kileñaarebage wunji na. Lire pyiñkanni na, wyérenñwòge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa nùr'a jà a ntège pyi. Yatòre ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, pérempyiibii mpyi maha tire péreli pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. § **19:46** Ezayi 56.7, Zheremi 7.11

ɲɛn'a dá u na mà yɛ? ⁶Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí wuu wà n-bò ná kafaayi i, ɲaha na yɛ pi pun'à dá na Yuhana na mpyi Kile túnntunɲɔ.»

⁷Pi à piye taanna a kwò ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinɲi u mpyi a u tun ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ.» ⁸Ka Yesu si pi pyi: «Nyɛ l'aha mpyi amuni, ɲge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii pyi ke, mii mú sù uru cyêe yii na mɛ.»

Ερεzen kɔɔge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Marika 12.1-12)

⁹Lire kàntugo ka Yesu si bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàɲi wà u ná ερεzen cikɔɔɔ yaa, maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasɛere táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔn'l'e mà sà mɔ wani. ¹⁰Nyɛ ερεzenɲi yasɛere tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u u báarapyiɲi wà tun faafeebil'á u sà uru nàzhan ερεzenɲi shwɔ, u a ma. Nka uru túnntunɲ'à nɔ pi na ke, ka pi i u cù maa u bwòn, maa u cyɛɲgaya wuɲi kàr'a tùugo.

¹¹Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun pi á, ka pi i uru bwòn maa u cyahala, maa uru cyɛɲgaya wuɲi kàr'a nùruɲɔ mú.

¹²Ka u u núr'a shin tanrewu tun pi á. Ka pi i sà uru cù, maa u bwòn mà bànnaga, maa u yige cikɔɔge kàntugo.

¹³Nyɛ ka cikɔɔge foo si ɲkànha a jwo “Naha mii sí n-pyi numɛ bɛ? Jyɲi ɲiɲkinɲi u ɲyɛ mii á, ná u kyal'à táan mii á ke, mii sí uru tun pi á. Shwɔhɔl'e, pi aha uru ɲya, pi sí n-sílege uru na.” ¹⁴Nka faafeebil'à cikɔɔge foo jyɲi ɲya ke, maa wá na yu piy'á “Cikɔɔge foo koolyɲi u ɲyɛ ɲge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-ta n-pyi wuu wogo.” ¹⁵Nyɛ u à pa nɔ pi na ke, ka pi i u cù a wà cikɔɔge kàntugo maa u bò.»

Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Naha cikɔɔge foo sí n-pyi yɛ? ¹⁶Nàkaana baa, u aha mpa, u sí pi puni bò si cikɔɔge kan piiberil'á.»

Nyɛ sùpyir'à puru lógo ke, maa jwo: «Ei! Kile u wuu shwɔ lire shinɲi na dɛ!»

¹⁷Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na: “Bafaanribil'à cyé kafaage ɲkemu na ke,

kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na*.”

Di puru jwumpe ɲwɔhe ɲyɛ yɛ?

¹⁸Nyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage ɲuɲ'i ke, urufoo sí n-kyɛɛɛɛ n-kyɛɛɛɛ, kuru kafaage sí ká ɲcwo shin maha shin ɲuɲ'i ke, ku sí urufoo cwònhɔnɔ.»

¹⁹Nyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná Kile Saliyaɲi cyelentiibii si wá na ɲcaa si cye taha u na, si u cù lire tèenuuni i, ɲaha na yɛ pi mpyi a cè a jwo na u à ɲke bàtaage jwo a wà pire na. Nka pi mpyi na fyáge sùpyire na. ²⁰Nyɛ ka pi i wá na Yesu kàanmucaa, maa cwòfeebii pìi yaha pi à kàr'a sà piye pyi sèeshiin si kànhaɲa cyán u na, si nta u cù u ɲwɔjwumpe kurugo, si u le Ɔrɔmu shiinbii fànhafooɲi u ɲyɛ kuru cyage e ke, uru cye e.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ɲkanɲi kyaa na
(Macwo 22.15-22; Marika 12.13-17)

²¹Nyɛ pire cwòfeebil'à sà nɔ Yesu yyére ke, maa jwo: «Wuu cyelentuɲi, wuu à li cè na mu jwumpe ná mu kàlan'á tii, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na ma kàlanɲi tapyige e mɛ. Jwumpe mu sí ɲyɛ na yu mà yyaha tii ná Kile kuni i ke, puru na ɲyɛ sèe. ²²Wuu sí mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu Saanbwɔhe Sezari á la?»

²³Ka Yesu si ntíl'a li cè pi e, na cwòfee pi ɲyɛ pi pi, maa pi pyi: ²⁴«Yii wyérebile cyêe na na wee.» Pi à là cyêe u na ke, ka u u pi pyi: «Jofoo nàɲja ná u mɛɛɛ ku

* 20:17 Zaburu 118.22

nyε nge wyérenji na ye?» Ka pi i jwo: «Saanbwøhe Sezari.» ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Nyε yii a Sezari wuñi kaan Sezari á, yii raa Kile wuñi kaan Kile á.»

²⁶ Nyε pire cwòfeebii nyε a jà a jwumɔ ninjin ta Yesu jwɔ na sùpyire nyii na, mpe pu sí n-pa ná l'e pi jà a u cù mε. Yesu jwɔshwɔre mpyi a pi tεgεε ta fo pi à fyâha fyi.

Sadusiibil' à Yesu yíbe kwùubii jèñi kyaa na
(Macwo 22.23-33; Marika 12.18-27)

²⁷ Nyε Sadusiibii pi maha jwo na kwurɛnɛ nyε nùmpañja mε, pire pìl' à file Yesu na maa jwo: ²⁸ «Wuu cyelentuñi, Kile tùnntunñi Musa à mpe jwumpe séme wuu Saliyañi i na “Nò ká ceewe lèñε, maa ñkwû, mà u ta u nyε a pyà ta u na mε, u cɔññ' à yaa u ceenji lèñε zànbangara na, u u pyi si u na, u yyahafoonji ninjkwuñi mεge na.”

²⁹ Nyε sìnɛε baashuunni na mpyi wani, pi puni ninjyeni mpyi a ceewe lèñε maa ñkwû, u nyε a pyà ta u na mε, ³⁰ ka sìnɛɛñi shɔnwuñi si ceenji lwó maa ñkwû mà u yaha pyátambaa. ³¹ Ka tanrewuñi wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ñkwò pi baashuunniñi na. Pire sìnɛɛbii pun' à uru ceenji ninjinñi lèñ' a círi, maa ñkwû, pi wà nyε a pyà ta u na mε. ³² Pire puni kàntugo, ka ceenji mú si mpa ñkwû. ³³ Nyε ná pire nàmbaa baashuunniñi puni s' à uru ceenji lèñ' a círi, kwùubii jèñi ká bú nta sèe, pi aha bú jè canñke ñkemu i ke, pi ñgir' á ceenji sí n-kan ye?»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Ñge diñyeni i, nàmbaabii na cyeebii lèñi, cyeebii sí i nàmbayi jyè, ³⁵ ñka sùpyire t' à yaa ná diñyeni nimpañi i, ná Kile sí ti jè n-yige kwùñi i ke, tire e, nàmbaabii sì cyee lèñε mε, cyeebii mú sì nàmbaya jyè mε. ³⁶ Pi sí n-kwôro shì na fo tèekwombaa, si mpyi Kile mèlɛkɛebii fiige. Ná Kile s' à pi jè a yige kwùñi i lir' à li cyêe na pi à pyi Kile pyi.

³⁷ Kile tùnntunñi Musa sémenji mú à yi fíniñ' a jwo wuu á na kwùubii maha jèni. Tèni i Kafoonji Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan ke, u à jwo “Mii u nyε Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kilenji†.” ³⁸ Nyε puru jwump' à li cyêe na pire mpii nyii wuu pi nyε wani Kile yyére. Sùpyire nyii woore ti maha Kile père, kwùubii kyaa bà mε. Kile yyére, sùpyire puni nyii wuu pi nyε.»

³⁹ U à puru jwo ke, ka Kile Saliyañi cyelentiibii pìi si file u na, maa jwo: «Cyelentuñi, mu naha a jwumpe cè dε!» ⁴⁰ Lire kàntugo wà saha nyε a jɛn' a Yesu yíbe mε.

Kile Nijcwɔnrɔñi nyε Dawuda Tuluge Shin kannna mε
(Macwo 22.41-46; Marika 12.35-37)

⁴¹ Nyε ka Yesu si jwumpe lwó, maa jwo: «Mpii pi maha jwo na Kile Nijcwɔnrɔñi na nyε Dawuda Tuluge Shin ke, ñaha yii na sòññi pur' e bε?

⁴² Jwumpe Dawuda à jwo Zaburu sémenji i ke, yii sòññɔ puru na mú. U à jwo: “Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á,

‘Ta ma a pa ntéen na kàniñε cyεge na,

⁴³ fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le

mu tooyi jwɔh' i‡.’ ”

⁴⁴ Ná Dawuda na Kile Nijcwɔnrɔñi yiri “Kafoonji” lir' à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kannna bà mε, u Kafoo mú wi, sèe bàl' à?»

Yesu à Kile Saliyañi cyelentiibii faha
(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

⁴⁵ Mà sùpyire yaha ti i nùru Yesu jwɔ na, u à yi jwo u cyelempyiibil' á: ⁴⁶ «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ñkwò mpyi Kile Saliyañi cyelentiibii fiige mε. Mà

† 20:37 Ekizodi 3.6 ‡ 20:43 Zaburu 110.1

vàanntinmbwoyi le na jaare, lire l'à táan pi á. Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi pi a pire père pi raa pire shéere. Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyε me wà ha pi yyere kataan nyi na, bwompe tatεenyi pi maha jcaa. ⁴⁷ Mà bâra lire na, pi maha lenkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na ná pi jwotanyi i. Pi maha Kile jáare na mōni, sùpyire nyinyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

21

Bùnyεni lenkwucwoŋ'à pyi ke (Marika 12.41-44)

¹ Nyε Yesu à pa wíl'a nàfuufēebii pìi nya pi i ma na pi bùnyεni leni u yalenke e. ² Lenkwucwoŋi kanhamafooni wà mú mpyi a pa bùnyε pyi ná daashipyara shuunni i. ³ Ka Yesu si u lógofēebii pyi: «Sèeni na mii sí yi jwo yii á, nge lenkwucwo fòŋfoon'á bùnyεni nge mu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wunji na. ⁴ Naha na ye pi sanmpii pun'á wwú pi cyeyaayi niŋyahayi i, mà kan Kile á. Nka nge lenkwucwoŋi kanhamafooni wi ke, u nùŋo wyéreni puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwōre mú bá nyε u á me.»

Yesu à jwo na Kilejaarebage sí n-ja (Macwo 24.1-14; Marika 13.1-13)

⁵ Lire kàntugo ka pìi si jwo ná Yesu i Kilejaarebage kyaa na na k'à faanra ná kafaayi nisinanyi i, maa sùpyire bùnyε yaayi niŋkanyi tég'a ku wiime táan. Ka Yesu si pi pyi: ⁶ «Ŋke basinaŋke yii nyε na jan'ame ke, canja na ma, ku puni sí n-sii n-pwōn n-cyán, si ku ŋkununyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

⁷ Ka pi i Yesu pyi: «Wuu cyelentunji, naha tère e cyire karigii sí n-pyi ye? Cyi tēpyiini ká nō, naha ku sí li cyēe wuu na ye?»

⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo me. Yii li cè na shinŋyahara sí mii mege le piye na, si mpa jwo na Kile Niŋcwōnrōŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi nyε ure. Pi sí n-pa raa ŋko sùpyir'á na diŋyeni tēekwoon'á byanhara. Nka yii àha ntaha pi fye e me.

⁹ Yii sí n-pa raa kàshiyi ná nyàhanŋgurugunji kyaa núru, lire kà yii funŋo pēn me. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa nyε me, nka lire bà li nyε diŋyeni tēekwooni me.

¹⁰ Supyishinji wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kîni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. ¹¹ Niŋke sí n-pa raa nyεēnni cyeyi y'e s'a kakyaare pyi sèl'e, yampimpe ná katege sí n-pyi cyeyi y'e, fyagara yaayi ná kakyanhala kacyeenŋkii yaayi mú sí n-pa raa naa niŋyini i.

¹² Nka mà jwo cyire karigii cyi sîi cyi a mpyi ke, pi sí raa yii kyérege, s'a yii cwōre s'a ŋkēge Kile Jwumpe kàlambayi i, si nta raa yii cēge s'a yii tūni kàsuni i. Pi sí raa yii yiri saanbii ná fànhafeebii yyéere. Pi sí raa cyire puni pyi yii na mii mege kurugo. ¹³ Lire sí n-pyi tère niŋcennee yii á yii jà yii a mii kyaa yu pi á. ¹⁴ Lire e ke jwumpe yii sí n-jwo si ntēge pi nùŋo bê ke, yii àha puru kani tēge yiye funŋo pēn me. ¹⁵ Naha kurugo ye mii yabilinji u sí puru tîrige yii funŋ'i, si yákili niŋcennee kan yii á, bà yii si mpyi si jwumpe jwōge yaha yii zàmpēenbii na me. ¹⁶ Yii sifeebii ná yii s̄nēebii ná yii c̄nmpyibii ná yii ceveebii sí raa yii leni cye e, pi i yii p̄i bō. ¹⁷ Yii kyaa sí n-pēn sùpyire pun'á mii mege kurugo. ¹⁸ Nka lire ná li wuuni mú i, ali yii wà n̄n̄jūŋo niŋkin sí n-sii n-p̄inni me. ¹⁹ Lire kurugo yii yiye waha yii i ntēen Kile kuni i. Lire ká mpyi, yii sí n-shwō.

²⁰ Nyε yii aha mpa zàmpēenbii nya pi à Zheruzalēmu kànhe kwūulo ná pi kàshicyeyi i tēni ndemu i ke, yii i ntēen ná l'e ku tējyaan'á byanhara. ²¹ Lire tēni ká nō, mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, p̄irefee pi a f̄i, pi a wá

ɲaɲyi kàmpanɲke na. L'aha mpiimu ta Zheruzalemu yabiliɲi i ke, pifeefee pi fê a fworò kànhe e. L'aha mpiimu ta sige e ke, pire kà núru piye ta raa ma kànhe e mε. ²² Naha kurugo ye cyire canmpyaagil'e, Kile sí Zheruzalemu shiinbii sâra si ntâanna ná pi kapyiɲkil'e. Lire mpyiɲi cye kurugo jwumpe Kile tũntunmpil'à sémε ke, puru sí n-fũnɲɔ. ²³ Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifée ná pyiɲεebii na sèl'e. Yii li cè, Kile lùuni sí n-yîri kîni sùpyire taan sèl'e, yyefugo nimbwəhə ku sí n-pyi kîni i. ²⁴ Pi zàmπεεnbii sí n-pa niɲyahara bò pi e ná kàshikwəɲwəyi i, si pi niɲyahamii cù ɲkàre bilere na diɲye yyaha kurugo. Supyishiɲi sanɲi sí n-pa Zheruzalemu jya, si fànha cyán ku na, fo sí n-pa nò Kile ɲyii tēni na.

*Yesu sí núru n-yîri niɲyiɲi na si mpa
(Macwo 24.29-31; Marika 13.24-27)*

²⁵ Lire kântugo kakyanhala kacyeenɲkii sí n-pa raa n-pyi canɲa ɲyiini ná yiɲke ná wərigil'e. Suumpe lùbwəhe sí n-pa raa fuuli raa yîri s'a tũnmpe pyi sèl'e. Puru tũnmpe sí supyishiɲi puni pyi u a fyáge sèl'e. ²⁶ Kawaani li sí n-pa diɲyeɲi ná u funɲɔyaayi ta ke, lire funmpεεnre sí pìi bò. Yii li cè niɲyiɲi yaayi sí n-pa n-cũnɲɔ n-cũnɲɔ n-yîri yi tatεenyi i.

²⁷ Nyε lire tēni i, pi sí Supyaɲi Jyaɲi nimpaɲi ɲya ɲahajyi i, ná sífente ná sɪnampe tεgε baa wumpe e.

²⁸ Yii aha cyire karigii ɲya cyi à sɪi na mpyi tēni ndemu i ke, yii i yii ɲùɲyi yîrige, yii i yyahayi le niɲyiɲi i, ɲaha na ye tēni i Kile sí yii shwə ke, lire tēn'à byanhara.»

*Yii a kacyeenɲkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Marika 13.28-31)*

²⁹ Nyε ka Yesu si yyecyeenε pyi na: «Yii fizhiye cige ná cire sannte puni kàanmucya a wíi kε! ³⁰ Yii aha mpa ti ɲya ti i fũnni, yii maha ntēen ná l'e na nũngwəh'à byanhara. ³¹ Lire pyiɲkanni na, yii aha mpa cyire karigii ɲya cyi i mpyi, yii i ntēen ná l'e na Kile Saanre tēn'à byanhara. ³² Sēenɲi na mii sí yi jwo yii á, mpíi pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e*. ³³ Niɲyiɲi ná ɲiɲke sí n-pa n-tòro, ɲka mii jwumpe sí n-kwôro fo tēekwombaa.

³⁴ Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha yii sòɲɲore taha lyimbwooni ná sinmbyaani ná ɲge diɲyeɲi yaayi ɲcyani na fo mii cannuruge ku pa n-pâa yii e mε. Bà fyaɲi maha mpâl'a uye ɲya cwonɲi i mε, ³⁵ amuni mii cannuruge sí n-pâa diɲyeɲi sùpyire puni i. ³⁶ Lire e yii àha sàa le mε, yii kwôro Kileɲarege na tērigii puni i, bà yii sí mpyi si fànha ta, si shwə kawaagii nimpaanɲkii na, si jà ɲjyére Supyaɲi Jyaɲi yyahe taan mε.»

³⁷ Canɲke e Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu sùpyir'á Kileɲaarebage e, ɲka numpilage e, ɲaɲke pi maha mpyi Olivye cire ɲaɲke ke, u mpyi maha ɲkàr'a sà shwòn wani. ³⁸ Nyèsəoge na, sùpyire puni mpyi maha ɲkàre Kileɲaarebage e, maha sà a núru u ɲwə na.

22

*Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.1-5, 14-16; Marika 14.1-2, 10-11; Yuhana 11.45-53)*

¹ Nyε Yahutuubii mpyi maha kataanni là pyi, pi mpyi maha lire mεge pyi bilereɲkwonɲi kataanni, lire ɲye mε bwúuruɲi niɲjirigembaanɲi kataanni. Lire kataann'à pa byanhara ke, ² ka Kile sáragawwuubii ɲũɲufēebii ná Kile Saliyaɲi cyelentiibii si wá na pyiɲkanna caa si Yesu ɲwəhə mbò, ɲaha na ye pi mpyi na fyáge sùpyire na.

* **21:32** Pii maha jwo: «nde tēni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.»

³ Nye Zhudasi pi maha mpyi: «Isikariyoti» ke, Sitaanniŋi mpyi a sònŋopeere tà tîrige uru funŋ'i. Yesu tûntunmpii ke ná shuunniŋi wà u mpyi u wi. ⁴ Nye ka u u yîr'a kâr'a sà jwo a jwɔ ná Kile sáragawwuubii nùŋufeebii ná Kileŋaarebage saŋcwɔnsigibii nùŋufeebil'e, bà u si mpyi si pyiŋkanna ta si Yesu le cye e me. ⁵ Ka lire si ntáan pi e sèl'e, ka pi i wyéɛ jwɔ jya u á. ⁶ Nye ka u u jɛɛ, maa li jwɔ cû na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e, sùpyire pàama.

Kataanni njyìŋi karigii jcwɔɔnrɔŋi kani

(Macwo 26.17-25; Marika 14.12-21; Yuhana 13.21-30)

⁷ Nye bwúuruŋi niŋjirigembaaŋi kataanni tooy'e, canŋke Yahutuubii mpyi a yaa pi yatɔɔre tà pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo ke, ⁸ ka Yesu si Pyeri ná Yuhana tun maa yi jwo pi á: «Yii a sì, yii sà kataanni njyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.» ⁹ Ka pi i Yesu yíbe: «Taa mu la jye wuu u sà li karigii cwɔɔnrɔ ke?» ¹⁰ Ka u u pi pyi: «Yii aha sà nɔ kànhe tajyiŋwɔge na, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwɔhɔ kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyenge ŋkemu i ke. ¹¹ Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo pyengefoon'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ŋkire e uru ná u cyelempyiibii sí kataanni njyìŋi lyí ye. ¹² Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batɔɔnge niŋyibabilini là cyéé yii na, l'à bégel'a jwɔ sèl'e. Kuru bage e, yii sí kataanni njyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.»

¹³ Nye ka Pyeri ná Yuhana si ŋkâr'a sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni njyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Wwoŋɛɛge njyìŋi

(Macwo 26.26-30; Marika 14.22-26; 1 Kɔrenti Shiinbii 11.23-25)

¹⁴ Nye tèelyiin'à nɔ ke, ka Yesu ná u tûntunmpii ke ná shuunniŋi si njyìŋi kwûulo na lyí. ¹⁵ Ka u u yi jwo pi á: «Mii à sàa li lwɔ naye funŋ'i fo tèemɔni i si zii nde kataanni njyìŋi lyí ná yii e, si nta ŋkyaala. ¹⁶ Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì n-sii ŋge njyìŋi fiige lyí me, fo canŋke Kile sí u kalyiini nùŋke pyi ku fûŋŋɔ u Saanre e ke.»

¹⁷ Lire kântugo ka u u fûŋŋcwokwu u lwɔ ná ɛɛɛɛɛɛ sinm'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa jwo cyelempyiibil'á: «Yii ɛɛɛɛɛɛ sinme shwɔ a táa yiye na, yii bya. ¹⁸ Mii sí yi jwo yii á, mà láha niŋjaa na, mii saha sì ɛɛɛɛɛɛ sinme bya me, fo Kile Saanre tɛni ká nɔ.»

¹⁹ Lire kântugo ka Yesu si bwúuruŋi lwɔ, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔn kwɔn a kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Ŋge bwúuruŋi u jye mii cyeere, t'à kan yii kurugo ke. Yii a nde pyi, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» ²⁰ Nye pi à kwɔ njyìŋi na ke, ka Yesu si fûŋŋcwokwuuni lwɔ, ɛɛɛɛɛɛ sinme mpyi l'e, maa jwo cyelempyiibil'á: «Nde fûŋŋcwokwuuni li jye Kile tunmbyaare nivɔnnte, t'à le ná yii e mii sishange niŋŋŋke cye kurugo ke.

²¹ Nka lire ná li wuuni mú i, yii li cè, ŋgemu u sí n-pa mii le cye e ke, urufoo cyege na naha ná mii woge e njyìŋi yaage e. ²² Sèeŋi na, Kile à li lwɔ Supyaŋi Jyaŋi u bò. Nka ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kèɛge!»

²³ Nye Yesu cyelempyiibil'à yire lógo ke, ka pi i wá na piye yíbili na joofo u jye pire shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí jɛɛ n-pa lire kapiini shiŋi pyi ye.

Jwuŋyahama à yîri cyelempyiibii shwɔhɔl'e na joofo u jye pire shwɔhɔl'e nùŋufooŋi ye

²⁴ Lire kântugo ka jwuŋyahama si mpa yîri cyelempyiibii shwɔhɔl'e. Puru jwuŋyahampe nùŋke ku mpyi na joofo u jye pire shwɔhɔl'e nùŋufooŋi ye. ²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii li cè, naha nùŋke na, saanbii maha fànhe pyi kini sùpyire nŋŋ'i. Mpii nŋŋ'i pi sí jye na kuru fànhe pyi ke, pi la maha mpyi pire s'a pi kère s'a ŋko na pi na jye sèeshiin. ²⁶ Nka yii wuuni jye a yaa li pyi amuni me,

yii puni yyaha yyére shinŋ'a yaa u pyi yii puni kàntugo yyére shinŋi. Ngemu la ku nyε si mpyi yii puni nùŋufoonŋ ke, urufol'à yaa u uye pyi yii puni báarapyi.

²⁷ Báarapyiŋi u maha njyiŋi sore u nùŋufoonŋ'a sì ntéen maa lyí kanna ke, pire shiin shuunniŋi i, ngire u nyε yyaha yyére shinŋi yε? Tá nge u à téen marii lyí kanna ke, uru bà mε? Nka mii wi ke, mii nyε báarapyi yii shwəhəl'e.

²⁸ Yii pi ke, yii à kwôro ná mii i na yyefuge tɛrigil'e. ²⁹ Lire kurugo bà mii Tuŋi à mii tìŋ'a pyi saanwa mε, amuni mii mú sí yii tìŋe n-pyi saanlii. ³⁰ Lire e yii sí n-pa lyí si bya ná mii i, mii Saanre e. Yii sí n-pa n-téen saanre tatεenyi y'e, s'a Izirayeli tuluŋi ke ná shuunniŋi shiinbii kēenŋi.»

*Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyε a uru cè mε
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Yuhana 13.36-38)*

³¹ Lire kàntugo ka Yesu si jwo Simo Pyeri á: «Simo! Simo! Sitaanniŋi à li cya si yii nyàha ngùrugo, bà sùmapyanŋi maha nyàha a wùrugo tafwəge e nntanh'e mε.

³² Nka mii à Kile jáare mu kurugo, bà mu si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mε. Mu aha maye cēεge ma kapyiini na, si nuru raa ma mii yyére tēni ndemu i ke, ma a maban le ma cìmpyiibii dánafeebil'e.» ³³ Ka Simo Pyeri si Yesu pyi: «Kafoonŋi, l'à pyi kàsujyire yo, l'à pyi kwù yo, mii à bégele cyire puni mεε na ná mu i.» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Pyeri, mii sí yi jwo mu á, ninjaa ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu nyε a mii cè mε.»

³⁵ Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Tēni i mii à yii tun, maa yii pyi na yii àha wyéε ná boro ná tanhanŋi yabεε lwó mbàra yii tooyi wuyi na mε, tá yaaga kul'à yii ta bε?» Ka pi i u pyi: «Yaaga kuu nyε a wuu ta mε.» ³⁶ Ka Yesu si jwo: «Numε, wyéε na nyε yii ngemu á ke, urufoo u u lwó, yii ngemu u nyε ná bor'e ke, urufoo u li lwó, ngemu u nyε kàshikwəŋŋwə baa ke, urufoo u u vāanntinŋke pér'a tég'a là shwə. ³⁷ Naha kurugo yε mii sí yi jwo yii á, Kile tūntunmpil'à jwumpe mpemu séme mii kyaa na ke, puru tēfunŋon'à byanhara. Y'à séme na “Pi à u cū kapimpyiŋε fiige*.” Nde l'à séme mii kyaa na ke, lire tēpyiin'à byanhara.» ³⁸ Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafoonŋi, kàshikwəŋŋwəhii shuunni cyi jcyii.» Ka Yesu si pi pyi: «Yi à ta†.»

*Yesu à Kile jáare Zhetisemani cikəεge e
(Macwo 26.36-46; Marika 14.32-42)*

³⁹ Nyε lire kàntugo, ka Yesu si yīri wani mà kàre Olivye cire ŋanŋe na, bà u mpyi maha ntēe na li pyi mε. Ka u cyelempyiibii si ŋkàre u fye e. ⁴⁰ Pi à sà nɔ kuru cyage e ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii à Kile jáare bà yii si mpyi si fānha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwò yii sòn ŋgà kapii na mε.»

⁴¹ Yesu à puru jwo ke, maa yīri cyelempyiibii taan, maa laaga nimbilere le u ná pi shwəhəl'e, maa ninŋkure sín, maa Kile jáare. ⁴² U Kileŋarege e, u à jwo: «Tufoonŋi, kampyi mu sí jεε, na shwə ŋke kyaage lwəhe mbyanŋi na. Nka ma hà na nyii wuuni pyi mε, ma nyii wuuni pyi.» [⁴³ Nyε lire tēni i, ka Kile mèlεkεŋi wà si yīri nìnyinŋi na, maa maban le u e. ⁴⁴ Yesu yákiliŋi mpyi a wùrugo sèl'e, ka u u nūr'a là bàra Kileŋarege na, fo u fùnmp' à kēenŋ'a pyi sishan na jcwɔ nìŋke na.]

⁴⁵ U à kwò Kileŋarege na ke, maa yīr'a kàre u cyelempyiibii cyage e, mà sà pi nāvunŋə wuubii ta pi à ŋó. ⁴⁶ Maa pi jè, maa jwo: «Di k'à ta a jwo, ka yii i ŋó yε? Yii yīri, yii i Kile jáare, bà li si mpyi Sitaanniŋi kà ŋkwò yii sòn ŋgà kapii na mε.»

*Yesu jɔcùŋi kani
(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Yuhana 18.3-11)*

* **22:37** Ezayi 53.12 † **22:38** Pii maha jwo: «Ka Yesu si pi pyi “Cyire ká mpyi na sí n-jà yo!”»

⁴⁷ Nye mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka pi i wíl'a supyikuruṅɔ nya ku u ma. Zhudasi u mpyi Yesu cyelempyiibii ke ná shuunniṅi wà ke, uru u mpyi a ku yyaha cù. Pi à pa nɔ Yesu na ke, ka Zhudasi si file u na, maa u pûr'a cù, maa u shéere. ⁴⁸ Ka Yesu si jwo: «Zhudasi, uru fwùṅi mu à pyi si Supyaṅi Jyaṅi le cye e ke!»

⁴⁹ Nye Yesu cyelempyiibil'à pa li nya ná Yesu tacuṅke e pi à pa ke, ka pi i Yesu yíbe: «Kafoonji, wuu kàshikwɔṅṅwɔhigii lwó pi mɛɛ na la?» ⁵⁰ Ka pi wà ninṅin si ntíl'a u kàshikwɔṅṅwɔage tég'a Kile sáragawwuubii nùṅufembwɔhe báarapyiṅi kàniṅe niṅgeṅke kwɔn a cyán. ⁵¹ Ka Yesu si jwo: «Yii kakyaare jwɔ yaha!» U à yire jwo ke, maa nàṅi niṅgeṅke lwó a sogo.

⁵² Lire kàntugo Kile sáragawwuubii nùṅufeebii ná Kileṅaarebage saṅcwɔnsigibii nùṅufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pa Yesu tacuṅke e ke, ka u u yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔṅṅwɔyi ná kàbiyi i, si mpa jɔcù mu à jwo kakuumpyi u jye mii, ⁵³ mà li ta, tɛni i mii mpyi maha mpyi ná yii e canṅa maha canṅa Kileṅaarebage e ke, yii jye a yaaga pyi mii na mɛ. Nka nde tɛni na jye yii ná numpinifoo† wuu.»

Pyeri à jwo na uru jye a Yesu cè mɛ

(Macwo 26.57-58, 69-75; Marika 14.53-54, 66-72; Yuhana 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Nye ka pi i Yesu cù a kàre Kile sáragawwuubii nùṅufembwɔhe pyenge e. Mà pi ninṅaribii yaha, ka Pyeri si ntɛɛn laage e, marii si pi fye e, fo mà sà jyɛ pyenge e. ⁵⁵ Pi mpyi a na le, na ware ntàani ninṅe e, ka Pyeri si mpa ntɛɛn pi shwɔhɔl'e.

⁵⁶ Nye báarapyicwɔṅi wà à pa Pyeri nintɛɛnṅi nya nage taan ke, maa u yal'a wíi, maa jwo: «Nge nàṅi na jye Yesu fyɛjwɔhɔshiinbil'e.» ⁵⁷ Ka Pyeri si yi kyáala: «Ceewe, mii jye a u cè mɛ.»

⁵⁸ Lire kàntugo ka nàṅi wà si Pyeri wíi maa jwo: «Mu mú na jye Yesu fyɛjwɔhɔshinṅi wà.» Ka Pyeri si jwo: «Sèe bà mɛ!»

⁵⁹ Nye tɛr'à pyi ke, ka wabere si núr'a yi jwo a waha na: «Nàkaana baa, nge nàṅi na mpyi ná Yesu i, jaha na ye Galile kùluni shin u jye u wi.» ⁶⁰ Ka Pyeri si u pyi: «Mii nàha a mu jwumpe yyeshage cè mà dɛ!»

Nye mà Pyeri yaha puru na, ka ṅkùpooṅi si ntíl'a mɛɛ sú. ⁶¹ Ka Kafoonji Yesu si yyaha kɛɛnṅe maa Pyeri wíi. Ka u funṅke si jɔcwo Kafoonji jwumpe ninṅjwumpe na na: «Mà jwo ṅkùpecyiini li mɛɛ sú ninṅaa ke, lire sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu jye a mii cè mɛ.»

⁶² Nye ka Pyeri si fworɔ pyenge e, maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

Pi à kàre ná Yesu i Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbii yyére

(Macwo 26.59-68; Marika 14.55-65; Yuhana 18.19-24)

⁶³ Nye mpíi pi mpyi na Yesu kàanmucaa ke, ka pire si wá na u fwɔhɔre, maa u bwùun. ⁶⁴ Maa u yyahe pɔwɔ, maa u yíbe: «Mu jye a jwo na mu na jye Kile tùnntunṅɔ mà? Nge u à mu bwɔn ke, uru mɛge yyere wuu á!» ⁶⁵ Maa jwunṅwumbaampe pabere niṅyahama jwo u na.

⁶⁶ Nye jyèg'à pa múgo ke, ka Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii nùṅufeebii ná Kile Saliyaṅi cyelentiibii si piye bínni, maa ṅkàre ná Yesu i pi yukyaala kuruṅke yyére. ⁶⁷ Maa u yíbe: «Kile Ninṅcwɔnrɔṅi u jye mu la? Yi yyaha jwo wuu á.» Ka u u pi pyi: «Mii mɛɛ ká yi jwo yii á, yii sà n-dá yi na mɛ. ⁶⁸ Mii sí ká yii yíbe, yii sà jɛɛ mii jwɔ shwɔ mɛ. ⁶⁹ Nka mà lwó numɛ na Supyaṅi Jyaṅi sí n-sà n-tɛɛn Kile Sinjifoo kàniṅe cyɛge na.»

⁷⁰ Nye Yesu à yire jwo ke, ka pi puni si u pyi: «Lire sannii i ke, Kile Jyaṅi u jye mu la?» Ka u u pi pyi: «Nje yii à jwo ke, yire yi jye yi yi.» ⁷¹ Ka pi i jwo: «Wuu

† 22:53 Sitaanniṅi u jye numpinifoo.

saha nyε a t̄ige wà ɲwəɲwumə kurugo mε, ɲaha na ye wuu yabilimpil'à lógo u ɲwə na mà kwò.»

23

Pi à kàre ná Yesu i fànhafoonji Pilati yyére

(Macwo 27.1-2, 11-14; Marika 15.1-5; Yuhana 18.28-38)

¹ Nyε ka pi puni si ȳiri siɲcyan, maa ɲkàre ná Yesu i fànhafoonji Pilati yyére*.
² Pi à sà nɔ wani ke, maa fin'a taha Yesu na Pilati á na: «Wuu à sà ɲge nàɲi ta u u sùpyire ɲùɲɔ kyáŋge, na pi nyε a yaa pi a múnalwɔɔre kaan saanbwəhe Sezari á mε. U à jwo na uru u nyε Kile Niɲcwənrəɲi, na uru na nyε saanwa.» ³ Ka Pilati si Yesu ȳibe: «Yahutuubii saanɲi u nyε mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.» ⁴ Ka Pilati si jwo Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná sùpyire sannt'á: «Mii nàha t̄igire cyaga ta ɲge nàɲi na, ɲkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mε.» ⁵ Ka pi i núr'a yi jwo a waha Pilati á: «U wá na sùpyire ɲùɲɔ kyáŋge ná u jwumpe e Yahutuubii kùluni puni i, mà lwó Galile kùluni na, fo mà pa nɔ naha wuu na.»

Pi à kàre ná Yesu i saanɲi Erədi yyére

⁶ Tèni i Pilati à yire lógo ke, maa pi ȳibe na Galile kùluni shin u nyε ɲge nàɲi la. ⁷ Ka pi i u pyi: «ɔɔn.» Ka Pilati si pi pyi: «Yii a sì ná u e, saanɲi Erədi yyére, ɲaha na ye uru u nyε Galile kùluni ɲùɲɔ na, ɲka u nyε Zheruzalɛmu kànhe e ɲcyii canmpyaagil'e.»

⁸ Nyε pi à sà nɔ ná Yesu i saanɲi Erədi yyére ke, ka li i ntáan Erədi i sèl'e, ɲaha na ye u mpyi a Yesu kyaa lógo t̄emɔni i, u la mpyi Yesu si kakyanhala kani là pyi uru ɲyii na. ⁹ Lire kurugo Erədi à yibiyi niɲyahaya pyi u na. ɲka u nyε a yafyin jwo mε. ¹⁰ Nyε lir'à Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná Kile Saliyanj cyelentiibii mú ta pi à kàre wani Erədi yyére. Ka pire si wá na s̄ere Yesu na, maa kafinare shiɲi puni fini u na. ¹¹ Ka Erədi ná u sòrolashiibii si Yesu fwóhɔɔ maa u faha sèl'e. Maa v̄aanntinɲe nisinaɲa le u na, maa pi pyi pi à núr'a kàre ná u e Pilati yyére.

¹² Pilati ná Erədi mpyi a b̄eni mε. ɲka mà lwó kuru canɲke na, pi à pyi cevee.

Yesu kataanmp'à cwənr'a yaha u mbòɲi na

(Macwo 27.15-26; Marika 15.6-15; Yuhana 18.39--19.16)

¹³ Pi à núr'a sà nɔ ná Yesu i Pilati yyére ke, ka Pilati si bínn'a t̄een ná Kile sáragawwuubii ɲùɲufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbii ná Yahutuubii sanmpil'e, ¹⁴ maa jwo: «Yii à pa ná ɲge nàɲi i naha mii yyére, maa jwo na u wá na sùpyire ɲùɲɔ kyáŋge. ɲka mii à u ȳibe yii puni ɲyii na, yaaga maha yaaga yii à jwo a taha u na ke, mii nyε a kuru kà zò ta u na mε. ¹⁵ Erədi mú sí nyε a t̄igire cyaga ta u na mε, lire kurugo u à u núr'ɲ'a t̄uugo naha wuu á. Mii á, ɲge nàɲi k̄oni nyε a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò mε. ¹⁶ Lire kurugo mii sí na sòrolashiibii pyi, pi u bwòn si u cye yaha.»

[¹⁷ Nyε yyee maha yyee, Yahutuubii bilereɲkwonji kataanni i, Pilati mpyi maha kàsujyiɲi wà cye yaha, lire na mpyi kalyee.] ¹⁸ Ka sùpyire puni si bínn'a jwo fànhana: «ɲge nàɲi bò, maa Barabasi cye yaha!» ¹⁹ Mà li ta, Barabasi mpyi a ɲyàhanɲurugunji wà pyi kànhe e, maa booro pyi, lire kurugo pi mpyi a u c̄u a tò kàsujji i.

²⁰ Pilati la mpyi si Yesu cye yaha, lire e u à núr'a pi ȳibe. ²¹ Ka pi i s̄ee maa jwo: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!»

* 23:1 Fànhafoonji Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiɲi wà bò.

²² Ka Pilati si núr'a jwumpe lwó tontanrewogo maa jwo: «Kapiini ndire nge nàŋ'á sàa pyi bε? Mii nàha à òŋŋ ta ŋkemu ku sí u pyi u bò mε. Lire e ke mii sí sòrolashiibii pyi pi u bwòn si u cye yaha.»

²³ Ka pi i núr'a sêe fànha na: «U kwòro cige na!» Nyε pi màhan'á pa Pilati yyaha já ke, ²⁴ ka u u ñεε maa pi ñyii wuuni pyi.

²⁵ Pi mpyi a Pilati ñáare na u nàŋi ŋgemu cye yaha, mà li ta uru nàŋi mpyi a ñyàhan̄gurugun̄i ná boore pyi ke, ka Pilati sí uru cye yaha. Nde pi à cya u á Yesu kyaa na ke, maa lire pyi pi á.

Pi à Yesu kwòro cige na

(Macwo 27.32-56; Marika 15.21-41; Yuhana 19.17-30)

²⁶ Mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkèεge ná Yesu i tabon̄ke e, pi à círi ná nàŋi w'e u à yíri sige e, u mεge mpyi Simò, Sireni kànhe shin u mpyi u wi. Ka pi i Yesu kworokworocige kárama a tεε u ñun̄'i, maa u pyi u à taha Yesu fye e.

²⁷ Supyikurun̄o nimbwòhò mpyi a taha pi fye e na ŋkèεge mú. Cyeebii pìi na mpyi pi e, nàvun̄ke mpyi a pire pyi pi i myahii súu Yesu kurugo. ²⁸ Ka Yesu si yyaha kèen̄ne maa pire cyeebii wíi maa jwo: «Zheruzalemu kànhe cyeebii, yíi àha raa mεε súu mii kurugo mε. Yii a mεε súu yii ná yii pyiibii kurugo. ²⁹ Naha kurugo ye cijiriñyi yi nyε yi sàha pyi si mà ñya nta raa ŋko mà pyi kan pi à ŋwòr'a ñya mε, tēni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ŋko, pire wuun'á ñwò. ³⁰ Lire tēni i, sùpyire sí raa ŋko ñan̄y'á “Yii cwo wuu ñun̄'i!” s'a ŋko mpògogil'á “Yii cεεg'á wuu ñwò tò†!” ³¹ Naha kurugo ye pi aha ñcyii karigii shiñi pyi cipuruge na, ñaha pi sí n-pyi cíwage na ye‡?»

³² Pi mpyi na ŋkèεge ná kapimpyimii shuunni i si zà bò ná Yesu i mú.

³³ Nyε pi à sà nò cyage k'e, pi maha kuru cyage mεge pyi: «Ñun̄kwòεge Cyage» maa Yesu ná pire kapimpyiibii shuunniñi kwòro ciyi na wani. Wà mpyi u kànin̄ke na, u san̄ñi sí ñyε u kàmēni na.

³⁴ Ka Yesu si jwo: «Tufoon̄i, yàfa pi na, ñaha na ye nde pi à pyi ke, pi ñyε a li kapii cε mε.»

Lire kàntugo ka sòrolashiibii si ñkyaanlwooni tég'a u vāan̄yi taa piye na.

³⁵ Shin̄yahara mpyi a yyéere wani marii wíi. Ka Yahutuubii yyaha yyéere shiin̄bii si wá na Yesu fwóhòre na: «U à sùpyire tà shwò, u uye shwò numε ke! Lire e wuu sí n-sii n-cè na uru u ñyε Kile Nijcwònròñi.» ³⁶ Ka sòrolashiibii mú si file u na ná lùtanhage e maa u fwóhòrò ³⁷ maa jwo: «Kampyi mu u ñyε Yahutuubii saan̄ñi, maye shwò.» ³⁸ Pi mpyi a yi sém'a tàra Yesu kworokworocige ñiñyiñi na na «YAHUTUUBII SAAN̄ÑI U NYE NGE.»

³⁹ Nyε kapimpyiibii pi mpyi a kwòro ná Yesu i ke, ka uru wà si u faha maa jwo: «Mu ñyε a jwo na mu u ñyε Kile Nijcwònròñi mà? Maye shwò, maa wuu shwò mú!» ⁴⁰ Ka kapimpyiñi san̄ñi si u shèrefoon̄i cèεge maa jwo: «Mu ñyε na fyáge Kile na mà? Ko kuru yyefuge ninuge e mu ná uru ñyε! ⁴¹ Wuu pi ke, ŋke yyefuge ñyε wuu ñiñcyaga, ñaha na ye kapiini wuu à pyi ke, lire l'á ku nò wuu na. Nka nge nàŋi wi ke, u ñyε a kapii pyi mε.»

⁴² U à puru jwo ke, maa Yesu ñáare na: «Yesu, mu aha mpa ntēen ma saanre tatεenge e tēni ndemu i ke, ma a yákili yaha na na.» ⁴³ Ka Yesu si u pyi: «Sēen̄i na mii sí yi jwo mu á, ñiñjaa mu sí n-pyi ná mii i Arijan̄i i.»

Yesu kwùñi

(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Yuhana 19.28-30)

† 23:30 Oze 10.8 ‡ 23:31 Naha ŋke cyage e, Yesu a uye tàanna ná cipuruge e maa Yahutuubii tàanna ná cíwage e.

⁴⁴ Canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ ɲiŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kîni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà nɔ canvyinge na. ⁴⁵ Vànŋke k'à tég'a Kileŋaarebage táa mà pyi shuunni ke, ka kuru si ɲcwɔn ɲiŋke e.

⁴⁶ Ka Yesu si jwo fànha na: «Tufooni, mii sí na múnaani yaha mu cye e!» U à yire jwo ke, ka u múnaani si fwordo u e.

⁴⁷ Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi wani tayyérege e ke, ur'à lire ɲya ke, ka u u Kile pèe maa jwo: «Sèŋi na, ŋge nàŋi mpyi a tíi!»

⁴⁸ Sùpyire ti mpyi a pa cyire karigii tawiige e ke, ka pire puni nàvunŋɔ wuubii si nùru na ŋkèege pi pyenyi i maa myahigii súu. ⁴⁹ Yesu ceveebii ná cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà yîri Galile kùluni i ke, pire puni mpyi a yyére tatɔnge e, maa ɲcyii karigii wíi tapyige e.

Yesu ntòŋi kani

(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Yuhana 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Yahutuubii kànhe mɛge pi maha mpyi Arimati ke, nàŋi wà na mpyi na yîri kuru kànhe na, u mɛge na mpyi Yusufu. U mpyi Yahutuubii yukyaala kurunke e. Uru nàŋi na mpyi sùpya ɲiŋcɛnŋe, maa ntíi. U sònŋore mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Yukyaala kurunke shiinbii sanmpii mpyi a jwo a bê kani ndemu na Yesu kyaa na maa li pyi ke, u ɲye a ɲen'a jyè lire e mɛ. ⁵² Maa ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi ɲáare Pilati á, si sà ntò. ⁵³ Pilati à ɲɛɛ ke, ka Yusufu si ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi tírige kworokworocige na, maa u pwɔ vànntonŋi w'e, mà sà ntò. Fanŋke e u à sà Yesu tò ke, kuru mpyi a tùgo kafaaga ɲun'i, bu mpyi na sàha ŋkwɔ a tò kur'e mà ɲya mɛ. ⁵⁴ Kuru canŋa nùmpañña mpyi na sí n-pyi canŋonke.

⁵⁵ Cyeebii pi mpyi a Yesu tùug'a yîri fo Galile kùluni i mà pa ke, ka pire si ŋkàre ná Yusufu e fanŋke na si sà Yesu buwuŋi sínŋiŋkanni ɲya fanŋke funŋke e. ⁵⁶ Lire kàntugo ka pi i nùr'a kàre pyɛnge, maa sà sìnme nùguntanga wumɔ ná wusuna yaa mà yaha. Canŋonk'a nɔ ke, mà tàanna ná Yahutuubii Saliyanŋi i, ka pi i ɲò.

24

Yesu à ɲè a fwordo kwùŋi i

(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Yuhana 20.1-10)

¹ Cibilaage canŋcyiige* ɲyèkwɔnge na, sìnmpɛ nùguntanga wumpe ná wusunani pire cyeebii mpyi a yal'a yaha ke, ka pi i yire lwó na ŋkèege fanŋke na. ² Kafaage ku mpyi a tég'a fanŋke ɲwɔ tò ke, pi à sà nɔ wani ke, ka pi i sà kuru ta k'à kùunkul'a láha fanŋke ɲwɔge na. ³ Ka pi i jyè fanŋke e maa wíi, ŋka pi ɲye a Kafoonŋi Yesu buwuŋi ɲya mɛ. ⁴ Ka li i pi bilibili. Mà pi yaha pur'e, ka pi i mpâl'a nàmii shuunni ɲya pi à vànvyinweeweere le mà yyére.

⁵ Ka pire cyeebii fyagara wuubii si ɲiŋkure sín maa yyahayi cyígile ɲiŋke na. Ka pire nàmpii shuunniŋi si jwo pi á: «Naha na yii ɲye na ɲyii shinŋi caa kwùubii shwɔhɔl'e ye? ⁶ U ɲye naha mɛ. U à ɲè a fwordo kwùŋi i. Jwumpe u mpyi a jwo yii á mà u yaha ná yii e Galile kùluni i ke, yii funŋɔ cwo puru na. ⁷ U mpyi a jwo na “Fànha ki, Supyanŋi Jyanŋi u le kapimpyiibii cye e, pi i u kwòro cige na. U kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè n-fwordo kwùŋi i.”»

⁸ Pi à puru jwo a kwò ke, ka cyeebii funŋyi si ɲcwɔ Yesu jwumpe ɲiŋjwumpe na. ⁹ Ka pi i yîri fanŋke na maa ŋkàr'a sà yi puni yyaha jwo cyelempyiibii ke ná ɲiŋkinŋi ná pi shèrefeebii sanmpii pun'á. ¹⁰ Cyeebii pi mpyi a kàre fanŋke na ke, pire pi mpyi: Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, uru ná Zhane ná Yakuba nunŋi Mariyama mà bâra cyeebii piiberii na. Pire cyeebii pun'à yîri

* **24:1** Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku ɲye káŋiŋi.

fannke na, maa mpa jwumpe ninumpe jwo Yesu tũntunmpil'á. ¹¹ Nka pi mpyi na sũnji na ñũñ baa jwumɔ cyeebil'à jwo. Pi ñye a dá pu na mɛ. ¹² Lire ná li wuuni mú i, ka Pyeri si yĩri maa fê a kàre fannke na, maa sà jàara a wíi ku funnke e. Lempe kanni baare e, u ñye a yafyin ñya mɛ. Ka li i u bilibili, ka u u núr'a kàre pyenge.

Yesu à uye cyêe u fyèñwòhòshiinbii pìi shuunni na, pi i ñkèege Emayusi kànhe e (Marika 16.12-13)

¹³ Kuru canñke ninuge e, Yesu fyèñwòhòshiinbii pìi shuunni mpyi na ñkèege kànhe kà na, kuru kànhe mɛge na mpyi Emayusi. Ku ná Zheruzalɛmu kànhe laage mpyi a tòro culumɛtirii kɛ ná shuunni na mɛ. ¹⁴ Karigii cyi mpyi a pyi lire tɛni i ke, pi mpyi na cyire puni yu piy'á, na ñkèege. ¹⁵ Mà pi yaha jwumpe na piye shwòhòl'e, ka Yesu yabilinji si file pi na, maa kuni bínni ná pi e. ¹⁶ Pi mpyi na Yesu ñaa, ñka l'à pyi mu à jwo yaage kà k'à para pi yyaha na, mà pi pyi pi ñye a jà a u cè mɛ.

¹⁷ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi yii na yu, na ñkèege amɛ yɛ?» Ka pi yyetanha wuubii si yyére. ¹⁸ Nge mɛge ku mpyi pi e Kilopasi ke, ka uru si jwo: «Karigii cyi à pyi numɛ Zheruzalɛmu i ke, mu kanni baare e, sùpya ñye a sii Zheruzalɛmu i cyi cèmbaa mɛ.»

¹⁹ Ka Yesu si pi yíbe: «Naha shi k'à pyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Kile tũntunñi Yesu u mpyi a yĩri Nazarɛti kànhe e, ná Kile mpyi a fànha le u jwumpe ná u kapyiinkil'e sùpyire ñyii na ke, nde l'à u ta ke, lire kɛ! ²⁰ Wuu Kile sáragawwuubii ñũñufeebii ná wuu yyaha yyére shiinbil'à u le cye e, pi à u kwòro cige na a bò. ²¹ Wuu mpyi na sũnji na uru u sí n-pa Izirayeli shiinbii ñũñ wwù bilere e. Nka u à kwù ke, cyi canmpyaa taanre u ñye ñge. ²² Wuu kurunke e, cyeebii pìl'à pa jwumpe pà jwo wuu á, mpemu p'à sàa wuu bilibili sèe sèl'e ke. Nyège na, pi à sòl'a kàre u fannke na, ²³ maa mpa wuu pyi na pire ñye a sà u buwuñi ta wani mɛ, na pir'à Kile mèlɛkɛɛbii pìi ñya, ka pire mèlɛkɛɛbii si yi jwo pir'á na Yesu à ñè a fworò kwùñi i. ²⁴ Bà cyeebil'à yi jwo wuu á mɛ, wuu shèrɛfeebii pìi mú à shà fannke na, mà sà yi ta amuni, ñka pire mú ñye a u ñya mɛ.»

²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Yii yákili baafeebii, yii dama ñye a táan Kile tũntunmpii jwumpe na mà dɛ! ²⁶ Lire kyaalanjanni na, bà Kile Niñcwònròñi mpyi a yaa u kyaala u u nta a jyè Kile sɛnampe e mà?»

²⁷ Lire kàntugo mà lwó Kile tũntunñi Musa sémɛbii na, mà sà nɔ fo Kile tũntunmpii sanmpii puni sémɛbii na, jwumpe p'à sémɛ u kyaa na pire sémɛbil'e ke, ka u u puru yyaha jwo pi á.

²⁸ Kànhe na pi mpyi na ñkèege ke, pi à sà nɔ kuru na ke, ka Yesu si uye pyi mu à jwo u ko raa ntùuli s'a ñkèege yyaha yyére. ²⁹ Ka pi i u ñáare na u àha ñkàre mɛ, na numpilage na ñko raa wwu. Ka u u jyè pyenge e maa ntèen wani ná pi e. ³⁰ Tèni i pi à pa ñkwùulo s'a lyí ke, ka u u bwúuruñi lwó, maa fwù kan Kile á, maa u kwòn kwòn a kan pi á. ³¹ Lir'à pyi ke, ka pi yákilibii si múgo, ka pi i ñcè na Yesu wi. Lire kàntugo ka u u mpâl'a pìnni pi na.

³² Ka pi i wá na yi yu piy'á na: «Tèni i u mpyi na Kile Jwumpe Semɛñi yyaha yu wuu á kuni na ke, wuu funñyi mpyi a táan sèe sèl'e dɛ!» ³³ Ka pi i ntíl'a yĩri, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e, mà sà cyelemphyiibii sanmpii kɛ ná ninñinñi ná pi shèrɛfeebii ta pi à bínni. ³⁴ Ka pire cyelemphyiibii si jwo pi á na Kafoonji Yesu à ñè nàkaana baa, na Simò yabilin'á u ñya!

³⁵ Nyɛ nde l'à mpìi shiin shuunniñi ta mà pi ninñaribii yaha ke, ná pyinñkanni na pi à Yesu cè, tɛni i u à bwúuruñi kwòn kwòn mà kan pi á ke, ka pi i yire puni yyaha jwo.

*Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na**(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Yuhana 20.19-23; Kapyiinkii 1.6-8)*

³⁶ Mà cyelempyiibii yaha puru jwumpe na, ka pi i mpâl'a Yesu nijjyereni nya piye shwàhàl'e. Ka u u jwo: «Kile u yyejinke kan yii á.» ³⁷ Ka pi i fyá fo mà tatεεngε fô piye na, naha na ye pi mpyi na sônji na buji wà fwòngò pir'à nya. ³⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Naha na yii nyε na fyáge be? Naha k'à nte sònjore shiji tîrige yii funji'i ye? ³⁹ Yii na kantahigii ná na tooyi wíi, yii i jçè na mii wi. Yii bwòn na na a wíi, bufwòngò nyε na mpyi ná cyere ná kaciyy'i mii fiige mε.» ⁴⁰ Mà u yaha puru jwumpe na, u à u kantahigii ná u tooyi cyêe pi na.

⁴¹ Pi mpyi a dá Yesu jèni na mε, naha na ye u jèni mpyi a pi funjiyi táan fo mà pi bilibili. Ka Yesu si pi yíbe: «Yalyige na wá naha yii á la?» ⁴² Ka pi i fyafwògò kan u á. ⁴³ Ka u u ku shwà a kyà pi jyii na. ⁴⁴ Maa jwo: «Tèni i mii mpyi ná yii e ke, mii à yi jwo yii á na yaaga maha yaaga k'à séme mii kyaa na MusaSaliyani ná Kile túnntunmpii sanmpii sémebii ná Zaburu sémeji i ke, cyire pun'à yaa cyi tòro cyi jwuñkanni na.»

⁴⁵ Nyε u à yire jwo ke, maa pi yákilibii múgo, bà pi si mpyi si Kile Jwumpe Semεji jwàhe cè mε. ⁴⁶ Maa núr'a jwo pi á: «L'à séme amuni na Kile Nijçwònròji sí n-kyérege n-bò, nka u kwùni canntanrawoge u sí jè. ⁴⁷ Na mà lwó Zheruzalému kànhe na, Jwumpe Nintanmpe sí n-jwo u mεge na supyishiji pun'à, na pi pi toronkanni kèenje pi i láha kapegigii na, bà Kile si mpyi si cyi yàfa pi na mε. ⁴⁸ Nyε kyaa maha kyaa mii à pyi ke, yii à cyire puni nya tapyige e, yii a cyi yu yii a mâre. ⁴⁹ Yii tèen Zheruzalému i, mii Tuñi Kile à sífente ntemu jwòmεε lwó ke, fo mii aha tire tîrige yii jwñ'i tènì ndemu i ke.»

*Yesu à kò a dùgo nìnyini na**(Marika 16.19-20; Kapyiinkii 1.9-11)*

⁵⁰ Lire kàntugo ka Yesu si nkàre ná u cyelempyiibil'e Betani kànhe taan. Pi à sà nò wani ke, ka u u u cyeyi yîrige, maa jwó le pi á. ⁵¹ Mà u yaha u u dùbabii leni pi á, u à kò a yîri pi shwàhàl'e mà kàre nìnyini na. ⁵² Ka cyelempyiibii si wá na u kère. Pi à kwò ke, ka pi funntanga wuubii si núr'a kàre Zheruzalému kànhe e.

⁵³ Canja maha canja pi mpyi maha piye bínnini Kilejaarebage e, marii Kile kère.

Yuhana Jwumpe Nintanmpe Jwuṅkanni Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeṅi funṅṅ jwumpe e ke

Yuhana à mpe jwumpe séme, bà pu lógofeebi si mpyi si dá li na na Yesu u jye Kile Niṅcwənrəṅi ná Kile Jyaṅi me (20.30-31). Yesu jwəjwumpe ná u kapyiṅkii jwəhe k'à ṅwəhə ke, Yuhana à cyaga yaha sèl'e kur'á.

Sémeṅi'à táa tateṅye shuunni. Tateṅge niṅcyiige na Yesu kakyanhala karigii cyi baashuunni kyaa yu (1--12). Cyi na yiri kacyeṅkii, naha kurugo ye cyi à li cyèe na Kile Jyaṅi u jye Yesu. Yesu ná mpíi pí à bínn'a tēen jwumə na ke, ṅke cyage na yu lire kyaa na mú, mu à jwo u ná Yahutuubii Kile kuni yyaha yyéere shinṅi (3) u ná Samari shiinbii cwoṅi (4) u ná yampii (5--9).

Kàlaṅi Yesu jye na ṅkaan ke, ur'à li cyèe na uru u jye:

Njyṅi u à yíri nṅyṅi i ke

Mpànahāṅi niṅcəṅṅi

Dṅyṅi bēenmpe

Tajyṅwəge

Kuni i wà sí n-jà nə Kile yyéere ke

Sēṅi

ṅge u maha kwùubii jèni ke

ṅge u maha shṅi niṅkwombaṅi kaan ke.

Lire cyēṅkanni na, Yesu à uye cyèe dṅyṅi puni na.

Sémeṅi tateṅge shəwoge na yu Yesu vworoṅi kyaa na dṅyṅi i, s'a ṅkēge Tufoṅi Kile yyéere (13--21). Yesu na yu ná u cyelempyiibii ke ná shuunniṅi i maa pí yeṅge mà yyaha tí ná u tēefworoṅi i pí shwəhə'e (13--16). Yesu à u Tuṅi Kile jáare u cyelempyiibii kyaa na, maa pí le u cye e (17).

Kàntugo yyéere, Yahutuubii Kile kuni yyaha yyéere shiinbil'à u cū, ka pí i u bə kworokworocige na, maa u buwuṅi tò (18--19). Lire jwəhe na, ka u u jè a fworo kwūṅi i maa uye cyèe u cyelempyiibii na (20--21).

Yesu na mpyi Yahutu, u cyelempyiibii mú sí mpyi Yahutuu, ṅka Yesu kyaa mpyi a pēn Yahutuubii jūṅufēebil'á. Kile Saliyaṅi cyelentiibii ná Kile sàragawwuubii jūṅufēebii pí mpyi Yesu zàmpēenbii.

Yuhana sémeṅi jye na Yesu zṅi ná u nāṅkocyēere kyaa yu me. ṅka u à yi fīniṅ'a jwo na Kile Jwumpe pu jye Yesu, puru ná Kile u à wwə fo tasiige e. Yesu cye kurugo, Kile à pa ntēen sūpyire shwəhə'e. Lire pyiṅkanni na, tí sí n-jà n-pyi Kile pyi. Mà Yesu yaha jṅke na, u à sēnmeg'a wwə ná Tufoṅi i maa u tūnture pyi. Shin maha shin u na Kile caa ke, urufoo sí n-jà u cè Yesu cye kurugo.

Kile Jwumpe à pyi sūpya

¹ Mà jwo dṅyṅi u sṅi ke, Jwumpe mpyi wani mà mə. Pu mpyi ná Kile e. Puru Jwumpe pu mpyi Kile yabiliṅi. ² ṅge u jye puru Jwumpe ke, u mpyi wani ná Kile e, mà jwo dṅyṅi u sṅi ke. ³ Uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. Yaaga maha yaaga k'à dá ke, kuru kà jye a dá u baa me. ⁴ Ur'e shṅi niṅkwombaṅi'à fworo, uru u maha bēenmpe kaan sūpyir'á. ⁵ Puru bēenmpe na jṅi numpini i, ṅka numpini jye a jà pu na me*. ⁶ Tēni là à pa nə, ka Kile si nāṅi wà pyi u tūntunṅə, u mege na mpyi Yuhana. ⁷ U à pa mpa a bēenmpe kyaa yu, bà sūpyire puni si mpyi si dá pu na u jwumpe cye kurugo me. ⁸ Uru yabiliṅi bà u

* 1:5 Píi maha jwo: «Puru bēenmpe na jṅi numpini i, ṅka numpini jye a jye pu na me.»

mpyi puru bɛɛnmpe mɛ, u mpyi a pa si mpa pu kyaa jwo kannna. ⁹ Nge u mpyi bɛɛnmpe sɛesee wumpe ke, ur'à pa diɲyɛɲi i mpa bɛɛnmpe kan sùpyir'á.

¹⁰ U mpyi diɲyɛɲi i, diɲyɛɲ'á dá u cye kurugo, lire ná li wuuni mú i, diɲyɛɲi sùpyir'á u cyé. ¹¹ U à pa u yabiliɲi shiinbii yyére, pi ɲyɛ a ɲɛɛ u na mɛ. ¹² Nka mpíi pi à ɲɛɛ u na maa dá u mɛge na ke, u à kuni kan pire pun'á pi pyi Kile pyi. ¹³ Pi ɲyɛ a Kile pyifente ta sùpyire woore taɲkanni na mɛ. Pi ɲyɛ a ta nɔ ná u cwo pyi taɲkanni na mɛ. Sùpya ɲyii kyaa bà l'à pi pyi amuni mɛ. Nka Kile yabiliɲi u à ɲɛɛ maa pi pyi u pyi.

¹⁴ ɲyɛ puru Jwumpe à pa mpyi sùpya, maa ntɛɛn wuu shwəhəl'e mà tère pyi. Wuu à u pèente ɲya. Uru u ɲyɛ Jyafooni niɲkinɲi mà fworu Tufooni Kile e ke, ur'e tire pèente ɲyɛ. Uru u à ɲwɔ wuu na sèl'e, maa sèɛɲi cyêe wuu na.

¹⁵ ɲyɛ Yuhana à Yesu kyaa jwo. U à jwo fànha na: «Nge kyaa mii mpyi a jwo na u sí n-kwɔ n-pa mii kàntugo ke, ur'à fànha tò mii na, ɲaha na yɛ mà jwo mii u si ke, u mpyi wani mà kwɔ.»

¹⁶ U à ɲwɔ wuu na sèl'e maa kacɛnni là tɛg'a kacɛnni là fũɲɲɔ wuu á†. ¹⁷ Yii li cè, Kile mpyi a u Saliyanɲi kan Musa cye kurugo, numɛ u à ɲwɔ wuu na maa sèɛɲi cyêe wuu na Yesu Kirisita cye kurugo. ¹⁸ Sùpya sàha ɲkwɔ a Kile ɲya a ɲya mɛ. Nka Jyafooni niɲkinɲi u ɲyɛ Kile yabiliɲi, maa mpyi Tufooni Kile taan ke, uru u à Kile pyiɲkanni cyêe wuu na.

Pi na Yuhana yíbili uye kyaa na

(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ ɲyɛ Yahutuubii ɲùɲufeebil'á sáragawwuubii pìi ná Levi tùluge shiinbii pìi yírigɛ Zheruzalɛmu kànhe e mà tun Yuhana á, pi sà u yíbe na jofoo u ɲyɛ u wi yɛ? ²⁰ Pi à u yíbe ke, u ɲyɛ a yaaga ɲwəhɔ pi na mɛ, u à tíl'a jwo pi á: «Mii bà u ɲyɛ Kile Niɲcwənrɔɲi mɛ.» ²¹ Ka pi i u yíbe: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Mu u ɲyɛ Kile tùnntunɲi Eli la?» Ka Yuhana si pi pyi: «Ɔnhɔ, uru bà u ɲyɛ mii mɛ.» Ka pi i núr'a u pyi: «Kile tùnntunɲi wuu na sigili ke, uru u ɲyɛ mu la†?» Ka u u núr'a jwo: «Ɔnhɔ.» ²² Ka pi i ɲkànha a jwo: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Yà jwo wuu á, wuu sà jwo wuu tunveebil'á. Jofoo mu yabiliɲi na maye sɔɲɲi yɛ?» ²³ Ka Yuhana si pi ɲwɔ shwɔ ná Kile tùnntunɲi Ezayi ɲwəjwumpe e na:

«Mejwul'à fworu síwage e fànha na

“Yii kuro nintiile yal'a yaha Kafooni mɛɛ na.”

ɲyɛ mii Yuhana u ɲyɛ ná lire mejwuuni i§.»

²⁴ Sùpyire ti mpyi a tun Yuhana yyére ke, Farizhɛɛnbii pìi na mpyi ná pi e. ²⁵ Ka pire si núr'a u yíbe: «Mu bà u ɲyɛ Kile Niɲcwənrɔɲi mɛ, mu ɲyɛ Eli mɛ, mu sí ɲyɛ Kile tùnntunɲi niziginɲi mɛ, ka ɲaha si mu ta mu u sùpyire batizeli yɛ?» ²⁶ Ka Yuhana si pi pyi: «Mii na sùpyire batizeli lwəhe e kannna. Yii shwəhəl'e, nàɲi wà na ɲyɛ wani, yii ɲyɛ a u cè mɛ, ²⁷ uru sí n-pa mii kàntugo, ɲka mii ɲùɲk'á cyére u tanhanyi mɛɛre zànhanɲi i u tooyi na*.»

²⁸ Cyire karigil'á pyi Bɛtani kànhe e, Zhurudɛn banɲi kàntugo. Kuru cyage e, Yuhana mpyi na sùpyire batizeli.

Yesu u ɲyɛ Kile Mpabilini

²⁹ Kuru canɲa nùmpaɲa, Yuhana à Yesu ɲya u u sè u yyére ke, maa jwo sùpyir'á: «Yii wíi, Kile Mpabilini li ɲyɛ nde, lire lí sí n-pa diɲyɛ sùpyire kapegigii yàfa ti na. ³⁰ Uru kyaa mii mpyi a fyànha a jwo yii á, tɛni i mii à jwo “Nàɲi wà

† **1:16** Pìi maha jwo: «Wuu à kacɛnni là ta là kàntugo.» ‡ **1:21** Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunɲi sigili ɲgemu u ɲyɛ Musa fiige ná u mpyi na sí n-pa tɛrigii nizanzkil'e ke. Pìi mpyi na sɔɲɲi na uru Kile tùnntunɲi u sí n-pyi Kile Niɲcwənrɔɲi (Duterɛnɔmu 18.15-18; Kapyiɲkii 3.22). § **1:23** Ezayi 40.3

* **1:27** Yahutuubii mpyi maha pi nàmpwuunbii tanhanyi mɛɛre sàɲha, maa pi tooyi jyé. Pi bilibii pi mpyi maha lire pyi. Pi nàmpwuunbii sunmage shwonkanni li mpyi lire.

na ma mii kàntugo, nka u à pèe mii na, maa mpyi mii yyaha na, naha na ye mii à si mà u ta.”³¹ Mii yabiliñi mpyi a cè na uru wi mε. Nka mii à pa mpa a sùpyire batizeli lwøhe e, bà Izirayeli shiinbii si mpyi si u cè mε.»

³² Puru kàntugo, mpe Yuhana à jwo: «Mii à Kile Munaani nya l'à yîri nînyîni na mpánmpørøgø fiige, mà pa ntèen Yesu na. ³³ Mii yabiliñi mpyi a u cè mε. Nka nge u à mii tun mii u pa a sùpyire batizeli lwøhe e ke, uru u à yi jwo mii á na mii aha bú Kile Munaani nya l'à tîg'a pa ntèen ngemu na ke, uru u sí raa sùpyire batizeli ná Kile Munaani i. ³⁴ Mii à li nya li jwuñkanni na. Lire e mii à jwo sùpyir'á na “Nge nàni u nyε Kile Jyanj†.”»

Yesu cyelempyiibii nijcyiibii

³⁵ Kuru canña nùmpañña, Yuhana mpyi a yyére wani ná u cyelempyiibii pì shuunni i. ³⁶ Ka u u Yesu nintoronj wíi, maa jwo: «Yii wíi, Kile Mpabilini li nyε nde!»

³⁷ Yuhana cyelempyiibii mpìi shuunniñ'á puru jwumpe lógo ke, maa ntaha Yesu fye e. ³⁸ Yesu à yyahe kèenñ'a wíl'a pi nya pi à taha uru fye e ke, maa pi yíbe: «Naha yii na ncaa ye?» Ka pi i u pyi: «Arabi (lire nwøhe ku nyε cyelentunji) taa mu à tîrige ke?» ³⁹ Ka u u pi pyi: «Yii a ma, yii sí ku nya.» Ka pi i nkàre ná u e, maa sà pyenge nya, maa ntèen wani. Canvyinge tèni li mpyi li li, ka pi i canmpaange pyi ná u e.

⁴⁰ Mpìi nàmbaabii shuunniñi pi mpyi a Yuhana jwumpe lógo, maa ntaha Yesu fye e ke, pire wà mεge na mpyi Andire, Simø Pyeri sînyεñi. ⁴¹ Ka Andire si ntíl'a kàr'a sà u sînyεñi Simø cya a nya, maa yi jwo u á: «Wuu à Masiyanj nya.» (Lire nwøhe ku nyε Kile Nijcwørñi.) ⁴² Maa ntíl'a tòro Simø yyaha na mà kàre Yesu yyére. Pi à sà nò u na ke, ka Yesu si wá na Simø wíi maa nkwo a jwo: «Mu u nyε Simø, Yuhana jyanj, pi sí n-pa a mu yiri Sefasi.» (Girekiibii shεenre e, pi maha jwo: «Pyeri.»)

Filipi ná Natanayeli à taha Yesu fye e

⁴³ Kuru canña nùmpañña, ka Yesu si yîri na nkèege Galile kùluni i, mà bê ná Filipi i, maa u pyi: «Taha na fye e!» ⁴⁴ Filipi na mpyi Bētisayida kànhe shin. Andire ná Pyeri kànhe ku nyε kuru mú. ⁴⁵ Filipi à sà Natanayeli nya ke, maa u pyi: «Nàni kyaa Kile tūntunñi Musa à jwo u Saliyanj sémenj i, ná Kile tūntunmpii sanmpii mú à u kyaa jwo ke, wuu à u nya. U à yîri Nazareti kànhe e, u mεge nyε Yesu, Yusufu jyanj.» ⁴⁶ Ka Natanayeli si jwo: «Yacennε sí n-sìi n-jà n-fworo Nazareti† i la?» Ka Filipi si u pyi: «Ta ma wuu u shà, mu yabiliñi sí n-sà nya.»

⁴⁷ Yesu à Natanayeli nya u u sì u á ke, maa jwo: «Nge à sîi Izirayeli shinñi yabiliñi, naha na ye u funñk'á sàa fíniñε.» ⁴⁸ Ka Natanayeli si jwo: «Taa mu à mii cè ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mii mpyi a mu nya fizhiye cigeš nwøh'i, maa mu cè, ka Filipi si nta a mu yyere.» ⁴⁹ Ka Natanayeli si jwo: «Cyelentunji, Kile Jyanj u nyε mu, Izirayeli Saannj.» ⁵⁰ Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à mu pyi na mii à mu nya fizhiye cige nwøh'i mε, lire kanni kurugo mu à dá mii na la? Mu sí n-pa karigii cyiiberε nya ncyiimu cyi à pèe nintoroni na ke!» ⁵¹ Maa núr'a jwo: «Sèenji na mii sí n-sìi yi jwo yii á, canñka yii sí n-kwò nînyîni nya u à múgo, si Kile mèlekεebii nya pi i dùru na ntîri Supyanj Jyanj jwñ'i*.»

† 1:34 Sémebii pìi maha jwo: «Kile Nijcwørñi». ‡ 1:46 Nazareti na nyε kànbilere ndemu li nyε wà mpyi a li le njire e mε. Wà mpyi na sí Yesu le njire e u tasege e mε. § 1:48 Fizhiye cige»: kuru cige nkényj mpyi a lyéle na nko raa bwùun jññke na. Kuru cige nwøh'i Yahutuubii mpyi maha sì na pi funñyi caa Kile jwumpe na, maa Kile njáare, maa Kile Jwumpe Semenji kálali. * 1:51 Yesu cye kurugo, u cyelempyiibii sí Kile sinampe nya, bà Yakuba à pu nya njøge e, tèni i u à katanñacyiinni nya l'á sín njñke na maa sà sín kilenji na mε (Zhenεzi 28.12).

2

Yesu à lwòhò kènnè'a pyi éřéřen sinme

¹ Nye canmpyaa shuunn'à tòro, ka pi i wá na cikwònrò pyi Kana kànhè e, Galile kùluni i. Yesu nunji na mpyi wani tire cikwònrè cyage e. ² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi a yyere wani. ³ Nye mà pi yaha cikwònrè múguroŋi na, ka éřéřen sinmpe si mpa ñkùuŋò. Ka Yesu nunji si yi jwo u á: «Pi sinmp'à kwò.» ⁴ Ka Yesu si u pyi: «Nufoonji, mii à mu ñáare, ma hà ma ñwòge le na karigil'e me. Tèni sàha ñkwò a nò mii á me.»

⁵ Nye ka u nunji si yi jwo báarapyiibil'á: «U aha mpa kyaa maha kyaa jwo yii á ke, yii i lire pyi.»

⁶ Lir'à cwoyo baani ta wani. Yahutuubii mpyi maha piye jyí na fíniŋe ná yire cwoyi lwòhe e, mà tàanna ná pi Kile kuni i. Lwòhe litirii ñkuu (100) fiige mpyi maha jyè yire cwoyi ñiŋkin ñiŋkinji i. ⁷ Ka Yesu si báarapyiibii pyi: «Yii ñje cwoyi ñí ñí lwòhe na.» Ka pi i yi ñí fo mà nò yi ñwòyi na.

⁸ Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Yii kà kwó nume, yii sà ñkan cikwònrè ñjyíŋi táafoon'á.» Ka pi i sà kà kan u á. ⁹ Ka ñjyíŋi táafoonji si lwòhe bya a wíi, mà ku ta éřéřen sinme, u sí ñye a pu tayirige cè me. Nka báarapyiibii pi mpyi a lwòhe kwó ke, pire mpyi a pu tayirige cè. Ka u u ntíl'a cifòŋji poonji yyere, ¹⁰ maa yi jwo u á: «Sùpyire puni maha fyànha a éřéřen sinmpe nintanmpe kan pu byafeebil'á, pi aha ñiŋyahama bya, mpe pu ñye pu ñye a táan amuni me, puru maha nta a kan pi á. Nka mu wi ke, éřéřen sinmpe nintanmpe mu á yaha kàntugo!»

¹¹ Nye lire l'à pyi kyaa ñiŋcyiile, mà li cyèe na Yesu na ñye kakyanhala sùpya. Lir'à pyi Kana kànhè e, Galile kùluni i. Lire pyiŋkanni na, Yesu à u sífente cyèe sùpyire na, ka u cyelempyiibii si dá u na. ¹² Lire kàntugo Yesu ná u nunji ná u cìnmpyiibii ná u cyelempyiibil'á kàre Kapereŋamu kànhè e. Pi ñye a mò wani me.

*Yesu à cwòhòmpii kòr'a yige Kileñaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-13; Marika 11.15-17; Luka 19.45-46)*

¹³ Nye Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara. Ka Yesu si ñkàre Zheruzalemu kànhè e, ¹⁴ mà sà sùpyire ta ti i ñiiye ná mpàa ná kùmpanhii péřeli Kileñaarebage ntàani na, wyéřefaabii nintènbii na mpyi wani mú*.

¹⁵ Ka u u mēere pyi kàsorò mà tēg'a pi puni kòr'a yige Kileñaarebage ntàani na, maa pi mpàabii ná pi ñiiyi kòrò, maa wyéřefaabii wyéřeŋi lwó a wu, maa pi tàbalibii ñòŋ'a cyán cyán. ¹⁶ Maa jwo sanmpanmperebil'á: «Yii ñje yaayi lwó a yige naha, yii àha na Tuŋi bage kènnèe mpyi yaperembaga me.» ¹⁷ Yesu à lire pyi ke, ka u cyelempyiibii funŋò si ñcwo lí na na l'à séme Kile Jwumpe Semèŋi i na: «Mu bage kani na mii súuge nanŋyaan fiige†.» ¹⁸ Ka Yahutuubii ñiŋufeebii si Yesu yíbe: «Kakyanhala kani ndi mu sí n-pyi n-cyèe wuu na, wuu u ñcè na ñcyii karigii puni mpyiŋi kun'à kan mu á ye?» ¹⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii ñke Kileñaarebage jya, mii sí ku nùruŋò n-faanra canmpyaa taanre funŋ'i!» ²⁰ Ka pi i jwo: «Ei! Pi à yyee beeshuunni ná baani pyi ñke Kileñaarebage vaanraŋi na. Jofoo ñiŋkin u ñye mu, si ñkwò mpa ku faanra ñkwò canmpyaa taanre funŋ'i ye?»

²¹ Nka Kileñaarebage kani Yesu à jwo ke, u yabilinji cyeere kyaa u mpyi na yu. ²² Nye Yesu à pa ñè a fwooro kwùŋi i ke, ka li i ntíge u cyelempyiibii

* **2:14** Yahutuubii pi mpyi maha yíri cyeyi yabere e ke, wyéřefaabii mpyi maha pire wyéřeŋi fare Kileñaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyéřeŋwòge ku mpyi a yaa k'a sàrali Kileñaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sàra, maa nùr'a jà a ntēge pyi. Yatòore ti maha yaa ti jà a pyi sàraga ke, péřempyiibii mpyi maha tire péřeli pir'á. Pi mpyi maha ti lwòore dùrugo. † **2:17** Zaburu 69.10

funṅ'i na Yesu mpyi a ṅke cyage jwo. Ka pi i dá Kile Jwumpe Semēni ná Yesu ṅwəjwumpe na.

²³ Tèni i Yesu mpyi Zheruzalēmu i Yahutuubii bilereṅkwoṅi kataanni na ke, shinṅyahara à u kakyanhala karigii ṅya, ka cyire si pi pyi pi à dá u na. ²⁴ Yesu mpyi a pi puni zòmpii cè, lire kurugo u mpyi a dá pi na mε. ²⁵ U à shin maha shin funṅo kani cè, lire kurugo ṅùṅo sàha mpyi sùpya u à u supyiṅēṅi yu u á mε.

3

Kile Munaani maha shìṅi niṅkwombaanji kaan

¹ Farizhēṅṅi wà na mpyi wani, u mēge na mpyi Nikodēmu, maa mpyi Yahutuubii ṅùṅfoo. ² Canṅka numpilage e, u à kàre Yesu á maa sà yi jwo u á: «Cyelentuṅi, wuu à li cè na Kile à mu yaha a pa, mu u mpa a wuu kâlali, ṅaha na yε kakyanhala karigii mu na mpyi ke, wà sî n-jà cyire pyi ná Kile ṅyε a sî ná urufol'e mε.» ³ Ka Yesu si u pyi: «Sēṅi na mii sí n-sîi yi jwo mu á, sùpya sî n-jà n-jyè Kile Saanre e, ná u ṅyε a nùr'a si ṅiṅyiṅi na mε.» ⁴ Ka Nikodēmu si jwo: «Sùpya ká lyε a kwò, di u sí nùru n-si sahanṅi yε? Wà sí n-jà nùru u ṅunji funṅke e si si la?»

⁵ Ka Yesu si u pyi: «Sēṅi na mii sí n-sîi yi jwo mu á, shin maha shin ká mpyi u ṅyε a si lwòhe ná Kile Munaani fānhe e mε, uru sî n-sîi n-jà n-jyè Kile Saanre e mε. ⁶ ṅgemu ká si sùpyii sinṅkanna na ke, urufoo na ṅyε shintiiwe, ṅka ṅgemu ká si Kile Munaani sîṅi i ke, Kile Munaani na ṅyε urufol'e. ⁷ Mii à jwo na yii nùr'a si ṅiṅyiṅi na ke, lire kà ma kàkyanhala mε. ⁸ Cyage k'à táan kafēṅg'á ke, wani ku maha fwu na ṅkēṅge, mu maha ku fwəfwə tūnmpe nùru. ṅka mu sî ku tayirige cè mε, mu mú sî ku takarege cè mε. Amuni Kile Munaani maha mpyi sùpyanji i.»

⁹ Ka Nikodēmu si jwo: «Di cyire karigii sí n-jà n-pyi n-jwo yε?» ¹⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mu u ṅyε Izirayēli shiinbii cyelentu ke, mu yabiniṅi saha ṅyε cyire karigii ṅcēmbaa la? ¹¹ Sēṅi na mii sí n-sîi yi jwo mu á, ṅje wuu à cè ke, yire wuu na yu. ṅje wuu à ṅya ke, yire wuu na yu mú. ṅka yii la ṅyε sî ṅēṅ wuu ṅiṅjwumpe na mε. ¹² Mii na ṅiṅke karigii kyaa yu yii á, yii sí ṅyε a dá mε, mii aha bú mpa a ṅiṅyiṅi wogigii kyaa yu yii á, di yii sí n-jà n-dá n-jwo yε? ¹³ Mà li ta wà ṅyε a dūgo ṅiṅyiṅi na mε, fo ṅge u à yīri wani mà tīge naha ṅiṅke na ke, uru u ṅyε Supyanji Jyanji.»

¹⁴ Bà Kile tūnntunṅiMusa à dàṅyēṅi yal'a pyi wwò fiige, maa cyiin cūru, maa u dūruṅo sùpyire shwəhəl'e mε, amuni Supyanji Jyanji sí n-sîi n-dūruṅo, ¹⁵ bà li si mpyi ṅgemu ká dá u na ke, uru si shìṅi niṅkwombaanji ta mε.»

¹⁶ Kile à sàa diṅyε sùpyire kyaa táan uy'á fo u à u Jyanji niṅkinṅi kan sáraga, ṅgemu ká dá u na ke, urufoo nūmpanṅke kà ṅkēṅge mε, ṅka u shìṅi niṅkwombaanji ta. ¹⁷ Kile ṅyε a u Jyanji tun diṅyēṅi i u pa yoge kwòṅ sùpyire na mε. ṅka u à u tun, bà sùpyire si mpyi si shwə u cye kurugo mε. ¹⁸ ṅgemu ká dá u na ke, uru nàzhan ṅyε Kile yoge e mε. ṅgemu sí u ṅyε u ṅyε a dá u na mε, yog'á kwòṅ urufoo na mà kwò, ṅaha na yε u ṅyε a dá Kile Jyanji niṅkinṅi mēge na mε. ¹⁹ Kile yoge ṅiṅke ku ṅyε: bēṅmp'á pa diṅyēṅi i, ka sùpyire si ṅcyé pu na, maa ntaha numpini fye e, ṅaha na yε pi kapyiṅkii ṅyε a ṅwə mε. ²⁰ Shin maha shin u na kapegigii pyi ke, bēṅmpe ṅyε a táan urufol'á mε. U ṅyε na ṅēṅg'a fworō bēṅmpe na, sùpyire s'a u kapyiṅkii ṅaa mε. ²¹ ṅka ṅgemu ká mpyi sēṅi ṅunṅ'i ke, uru maha fworō bēṅmpe na, bà sùpyire si mpyi s'a u kapyiṅkii ṅaa, si ṅcè na u na ṅyε Kile kuni i mε.

Nje Yuhana à jwo Yesu kyaa na ke

²² Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si ñkàre Zhude kùluni i. U à tèn wani ná pi e mà canmpyaa pyi, marii sùpyire batizeli. ²³ Yuhana mú mpyi na sùpyire batizeli cyage k'e, ñaha na ye lwøhe mpyi a ñyaha wani. Kuru cyage mege mpyi Enõni, maa mpyi Salemi taan. Ka sùpyire si wá na sì u yyére, u sí i ti batizeli. ²⁴ Lir'à pyi a Yuhana ta u sàha jyè kàsuni i me.

²⁵ Canñka Yuhana cyelempyiibii pìi ná Yahutuñi wà à nàkaana ta. Tire mpyi a lwó a pwó Yahutuubii Kile kuni ñjyìviniñi kyaa na. ²⁶ Tire nàkaante ñùñò taan, Yuhana cyelempyiibil'à kàr'a sà yi jwo u á: «Wuu cyelentuñi, mu ná nàñi u mpyi sñcyan Zhuruden banji kùñke na ke, mu à ñgemu kyaa jwo ke, u we, u u sùpyire batizeli nume. Sùpyire puni mú si wá na ñkèege u yyére.»

²⁷ Ka Yuhana si pi pyi: «Kile ká mpyi u ñye a ndemu le sùpyañi i me, u ñye na lire taa me. ²⁸ Yii yabilimpìi na ñye mii shérii, mii à yi jwo yii á na mii bà u ñye Kile Nñcwõnrõñi me, ñka Kile à mii yaha a pa u yyaha na. ²⁹ Cikwõnre tèepyiini i, cipoonji ká jwo na uru ná u cifõñ'á bê, u cevoonji funñke maha ntáan sèl'e. Amuni, mii funñke puni mú maha ntáan, tère o tère e mii à lógo na sùpyire ñjyahara wá a taha Yesu fye e ke.

³⁰ Nume, là à yaa l'a bârali Yesu tassyérege na, là s'a fwore mii woge e, ³¹ ñaha na ye ñge u à yíri ñjyini na mà pa ke, uru u ñye sùpyire puni ñùñò na. Nge u à ta ñaha ññke na ke, uru na ñye ññke wu, ññke karigii uru mú sí raa yu. Nka ñge u à yíri ñjyini na ke, uru u ñye ñjyeni puni ñùñò na. ³² Nde u à ñya, ná nde u à lógo ke, lire u na yu, shinñyahara sí ñye a ñee u jwumpe na me. ³³ Nka ñgemu ká ñee u jwumpe na ke, urufol'à li fñiniñ'a cyêe na ur'à dá li na na Kile na sèenji yu. ³⁴ Nge Kile à tun ke, Kile Munaani à kan ur'à tegel baa, lire e u à jà na Kile jwumpe yu sùpyir'á. ³⁵ Jyafoonji kyal'à táan Tufoonji á, fo ka u u yaayi puni le u cye e. ³⁶ Ngemu ká dá Jyafoonji na ke, urufol'à shìñi ññkwombaañi ta. Ngemu ká ñcyé u na ke, urufoo sì uru shìñi ññkwombaañi ta me, ñka Kile lùuni sí n-yíri n-yaha urufoo taan.»

4

Yesu na yu ná Samari kùluni cwoñi i

¹ Yesu à pa ñcè na Farizhèenbil'à pa lógo na uru na cyelempyiibii pìi taa na batizeli, pi mú s'à ñyaha Yuhana wuubii na. ² Mà sèenji jwo, Yesu yabiliñi bà u mpyi na sùpyire batizeli me, u cyelempyiibii pi mpyi na li pyi. ³ Yesu à pa pi jwumpe ñjwumpe lógo ke, maa fworo Zhude kùluni i maa núru na ñkèege Galile wuuni i. ⁴ U ññkareñi mpyi a yaa u Samari kùluni jyiile, u u nta a ño Galile wuuni na. ⁵ Ka u u sà ño Samari kànhe kà na, kuru mege mpyi Sikari. Tèecyiini i, Yahutuubii tulyage Yakuba mpyi a kerenge ñkemu kan u jyanji Yusufu á ke, Sikari na ñye kuru taan. ⁶ Yakuba bèenñke na mpyi wani. Yesu à ñaara a kànha ke, maa sà ntèen kuru bèenñke taan. Canñke mpyi a ño ñùñò ññi i.

⁷ Ka Samari shiinbii cwoñi wà si mpa mpa lwøhò kwó. Ka Yesu si jwo u á: «Lwøhe kà kan na á, si bya.» ⁸ Lir'à u cyelempyiibii ta pi à jyè kànhe e si ñjyì cya zhwó. ⁹ Ka ceenji si u pyi: «Na ñaha? Mu na ñye Yahutu, mii sí ñye Samari shin, ñaha na mu na ma lùbyage ñáare mii á ye?» (Lire kajwuuni ñùñke ku ñye Yahutuubii ná Samari shiinbii ñye a mpyi na wwùu kyaa na me.) ¹⁰ Ka Yesu si ceenji pyi: «Yaage Kile maha ñkaan mana ke, kàmpyi mu mpyi a kuru cè, sùpyañi u na mu ñáare lùbyage na ke, kàmpyi mu mpyi a uru cè, mu u mpyi na sí u ñáare, u mpyi na sí lwøhò kan mu á, ñkemu ku maha shìñi sèe wunji kan sùpyañ'á ke.»

¹¹ Ka ceenji si jwo Yesu á: «Nùñufoonji, bèenñcere ñye mu á me, ñke bèenñke s'à cùgo sèl'e, taa mu sí kuru lwøhe ta si ñkan mii á ke? ¹² Wuu tulyage Yakuba u à ñke bèenñke kan wuu á ke, mu à pèe uru na la? U ná u pyiibii ná u yatõore mpyi na ñke bèenñke lwøhe byii.»

¹³ Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u nyε na ηke bεεnηke lwøhe byii ke, byage saha sí urufoo ta. ¹⁴ Nka ηgemu ká mii lùkange bya ke, byage saha sí n-sì urufoo ta mε. Naha na ye lwøhe mii sí n-kan u á ke, kuru sí n-pyi u funηke e lùbili. Uru lùbiliñi sí u pyi u shìñi niñkwombaani ta.»

¹⁵ Ka ceenji si jwo: «Nùñufooñi, kuru lwøhe kà kan na á, byage kà n-sii núru na ta mε, mii sàha kà núru mpa lwøhø kwó naha mε.»

¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Sà ma poonji yyere, ma a ma.» ¹⁷ Ka ceenji si u pyi: «Nò nyε mii á mε.» Ka Yesu si u pyi: «Mu u jwo na nò nyε mu á mε, mu à sèe jwo. ¹⁸ Mu à nàmbaya kan̄kuro jyé mà kwò, ηge á mu nyε numε ke, uru mú bá nyε mu poo mε. Sèe mu à jwo.»

¹⁹ Ka ceenji si u pyi: «Nùñufooñi, mii naha li nya, Kile tùnntunηø u nyε mu. ²⁰ Wuu tulyey'à Kile pēe ηke nañke na, ηka yii Yahutuubii, yii maha jwo na Zheruzalεmu kanni i Kile tapeen̄ke nyε.» ²¹ Ka Yesu si u pyi: «Ceewe, ηje mii sí n-jwo mu á ke, mu à yaa mu u dá yire na, tēni là sí n-kwò nø, yii saha sí raa sí ηke nañke na, lire nyε mε Zheruzalεmu kànhe e si nta raa Tufooñi pēre mε. ²² Yii Samari shiinbii na ηgemu pēre ke, yii nyε a uru cè mε, wuu Yahutuubii, wuu sí na ηgemu pēre ke, wuu à uru cè, naha na ye Shwofooñi à fworø Yahutuubil'e. ²³ Tēni sí n-pa nø, li bá à nø a kwò, mpii pi nyε Tufooñi pēveebii sèe wuubii ke, Kile Munaani li sí raa sēen̄ji cyēre Kile karigii kyaa na pir'á. Tire sùpyire shiñi Tufooñi Kile na jcaa t'a uru pēre. ²⁴ Kile na nyε Munaa, wà nyε na u jaa mε. Sùpyire sí n-jà raa u pēre kanna tēni i Kile Munaani sí sēen̄ji cyēe ti na ke.»

²⁵ Ka ceenji si u pyi: «Mii à cè na Masiyañi sí bá n-pa (ηge pi na yiri Kile Niñcwørñi ke). U aha mpa, u sí yaayi puni yyaha jwo wuu á.» ²⁶ Ka Yesu si ceenji pyi: «Mii u na yu ná mu i ke, mii u nyε ure.»

²⁷ Mà Yesu ná ceenji yaha puru jwumpe na, ka cyelempyiibii si ntíl'a nø wani. Ka li i pi kàkyanhala*. Li mpyi pi funñ'i mà u yibe naha kurugo u na yu ná ηge ceenji i ye, lire nyε mε naha u na jcaa u á ye, ηka pi wà nyε a jà a u yibe mε. ²⁸ Ka ceenji si u kucwooni yaha bεεnηke taan, maa jyè kànhe e, maa yi jwo sùpyir'á: ²⁹ «Yii a ma yii pa wíi. Nàñi wà u ηge u à mii kapyiin̄kii puni cè a jwo mii á. Kile Niñcwørñi kyaa li na yu ke, u sí n-jà n-pyi ure.» ³⁰ Ka sùpyire si fworø kànhe e, na ηkēεge Yesu yyére.

³¹ Mà ceenji yaha kànhe e, ka Yesu cyelempyiibii si yi jwo u á: «Wuu cyelentuñi, mu à yaa mu u mpa lyí amuni.» ³² Ka u u pi pyi: «Yalyige na nyε mii á, mii u lyí, yii nyε a ηkemu cè mε.» ³³ Ka u cyelempyiibii si wá na yi yu piye shwøhø'l'e na wà u à pa yalyire kan u á bε? ³⁴ Ka Yesu si jwo: «ηge u à mii tun ke, mii u uru nyii wuuni pyi, tùnnture u à kan mii á ke, mii u tire pyi fo ti tēgeni, mii yalyire ti nyε tire. ³⁵ Yii maha jwo yinyε sicyεere yi nyε nùgunte ná sùmakwøñni shwøhø'l'e. Nka mii sí yi jwo yii á, yii yyahayi yírige, yii i sùpyire nimpante wíi. Ti na nyε bà sùma maha nø a tēen kεrege e, na ηkwòñni sigili mε. ³⁶ ηge u na sùmañi kwùun ke, uru na u sàrañi tal'a kwò. Uru sàrañi u nyε: sùpyire u na ntaa ke, tir'à shìñi niñkwombaani ta. Lire pyin̄kanni na, ηεenugun̄i ná sùmakwøñni na múgure siñcyan. ³⁷ Tàanlini l'à jwo na “Wà na núru, wabere sí i ηkwùun” ke, l'à sèe jwo. ³⁸ Mii à yii tùugo yii sà kεrege ηkemu sùma kwòñ ke, yii nyε a ku fàa mε. Mpii pi à báarañi pyi ke, ka yii i pire kanhare tòññi ta.»

³⁹ Ka Samari kànhe sùpyire niñyahara si dá Yesu na, ceenji jwumpe cye kurugo, u mpyi a yi jwo pi á na Yesu à uru kapyiin̄kii puni cè a jwo ur'á. ⁴⁰ Tire sùpyir'á nø Yesu taan ke, maa u jáare na u tēen wani pire yyére, ka u u ntēen wani mà canmpyaa shuunni pyi, ⁴¹ maa jwo ná pi e, ka Samari shiinbii

* **4:27** Li mpyi a cyelempyiibii kàkyanhala, naha na ye Yahutuubii cyelentu nyε a mpyi a yaa u jwo ná ceewe e mε, mà bàra lire na, Samari shiinbii ná Yahutuubii mpyi a táan mε.

nijyahamii si dá Yesu na sahan̄ki, ɲaha na ye u yabiliɲi u à jwo ná pi e. ⁴² Ka pi i yi jwo ceen̄'á: «Numε wuu saha ɲye a dá Yesu na mu ɲwəɲwumpe kanni kurugo mε, wuu à lógo u yabiliɲi ɲwə na, wuu à li cè na uru u ɲye diɲyeɲi Shwofoon̄i, sèen̄i na.»

Yesu à shinbwoɲi wà jya cùuɲɔ
(Macwo 8.5-13; Luka 7.1-10)

⁴³ Cyire canmpyaagii shuunn̄i'á tòro ke, ka Yesu si yîri wani mà kàre Galile kùluni i ná u cyelempyiibil'e. ⁴⁴⁻⁴⁵ U à nɔ wani ke, sùpyire ti mpyi a kàre Zheruzalεmu kànhe e Yahutuubii kataanni cyage e, maa núr'a pa ke, pir'à u bê ná funntange e, ɲka lir'à ta pi à Yesu kapyiɲkii puni ɲya a kwò wani. Yesu yabiliɲi mpyi a jwo: «Kile tùnntun̄ɔ maha le ɲjire e u tukanhe e mε.»

⁴⁶ Yesu à núr'a pa Kana kànhe e, Galile kùluni i. Wani u mpyi a lwəhe kêenn̄'a pyi εrezεn sinmε. Fànhafembwəhe kà na mpyi Kaperenam̄u kànhe e, u jyaɲi mpyi na yà sèl'e. ⁴⁷ Kuru fànhafembwəh'à lógo na Yesu à fwordo Zhude kùluni i, mà kàre Galile wuuni i ke, maa ɲkàr'a sà u ɲáare na u shà ná ur'e Kaperenam̄u kànhe e u sà uru jyaɲi cùuɲɔ, ɲaha na ye u à yà fo sí raa ɲkwúu. ⁴⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yii aha mpyi yii ɲye a kacyeen̄ii ná kabwəhii ɲya mε, yii s̄i n-s̄i n-dá mε.» ⁴⁹ Ka shinbwoɲi si Yesu pyi: «Nùɲufoon̄i, ta ma, wuu a s̄i fwəfwə, fo lire bà mε, mii pyàɲi sí n-kwú.» ⁵⁰ Ka Yesu si yi jwo u á: «Ta s̄i, mu jyaɲi na ɲye ɲyii na.»

Ka u u dá Yesu jwumpe na, maa ntíl'a yîr'a kàre. ⁵¹ Mà u yaha u u ɲkèege pyenge, u bilibil'à u ɲùɲɔ bê, maa yi jwo u á: «Mu pyàɲi na wá ɲyii na!» ⁵² Ka u u pi yíbe: «Tèni ndire e u à pwórɔ ye?» Ka pi i u pyi: «Cifwur'à u yaha, tajjaa mà can̄ke yaha ɲùɲɔ niɲi i.»

⁵³ Ka tufoon̄i fun̄ɔ si ɲcwo na tèni i Yesu mpyi a u pyi: «Mu jyaɲi na ɲye ɲyii na» ke, lire tènuuni i pyàɲi'á cùuɲɔ. Ka u ná u pyenge shiin̄bii puni si dá Yesu na.

⁵⁴ Lire l'à pyi kacyeeni kakyanhala wuuni shonwuuni nde Yesu à pyi ke, u à li pyi mà u ta u à yîri Zhude kùluni i na ɲkèege Galile wuuni i.

5

Yesu à faanwa cùuɲɔ Betisayida kànhe e

¹ Puru ɲwəhə na, Yahutuubii kataanni là mpyi na mpyi Zheruzalεmu kànhe e, ka Yesu si núr'a kàre wani. ² ɲcwòɲɔ na mpyi wani, mpàabii tajyige taan, pi mpyi maha kuru ɲcwòge mεge yiri Eburubii shεenre e: «Betizata». ɲkubaya kan̄kuro na mpyi wani kuru cyage e. ³ Yamii nijyahamii mpyi maha sínnini yire ɲkubayi ɲwəh'i. Pii na mpyi fyinmii, pii sí ɲye d̄ishiyifee, pii sí ɲye faanlii. [Pi puni mpyi maha sínnini wani na ɲcwòge lwəhe tèɲyahani sigili, ⁴ ɲaha na ye Kile mèlεkεɲi wà mpyi maha yîri niɲyɲi i maha mpa kuru lwəhe ɲyàha tèrigii cyil'e. Lwəhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, yamafoo maha yamafoo ká fyànha a jyè k'e ke, uru wumpe mpyi maha láha u na.]

⁵ Nàɲi wà na mpyi pi shwəhəl'e, u yamp'à u ta fo mà nɔ yye beɲjaaga ná ke ná baataanre na. ⁶ Yesu à nàɲi nizinn̄iɲi ɲya, maa ɲcè na u à mɔ yampe na mà tòro ke, maa u yíbe: «Mu la ɲye si ɲcùuɲɔ la?» ⁷ Ka nàɲi si u pyi: «Na cevoo, sùpya ɲye mii á ɲge u sí n-jà mii lèɲe ɲcwòge e mε. Ku lwəhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, mii la ká mpyi si jyè, wà maha mii caanra.» ⁸ Ka Yesu si u pyi: «Yîri, ma a ma yasinn̄iɲe lwó, ma a ɲaare.» ⁹ Ka nàɲi si ntíl'a cùuɲɔ maa ku lwó na ɲaare.

ɲye kuru can̄ke sí mpyi Yahutuubii can̄ɔɲɔ, ¹⁰ ka Yahutuubii ɲùɲufeebii pii si jwo nàɲi niɲcuuɲ'á: «Nijnjaa ɲye can̄ɔɲɔke, mu ɲye a yaa mu u ma yasinn̄iɲe

tùgo ma a jaare me* .» ¹¹ Ka nàñi si pi pyi: «Nge u à mii cùuñò ke, ur'à jwo “Ma yasinninke lwó, ma a jaare!”» ¹² Ka pi i núr'a u yíbe: «Jofoo u à mu pyi “Ma yasinninke lwó ma a jaare” ye?» ¹³ Nka nge u à u cùuñò ke, u sàha mpyi a uru cè me, sùpyire mpyi a nyaha kuru cyage e, ka Yesu si mpinni ti shwòhòl'e.

¹⁴ Lire kàntugo Yesu à sà u nya Kilejaarebage ntàani na, maa u pyi: «Lógo, mu à cùuñ'a kwò. Ma hà nùru cye le kapiini laber'e nde li sí mu pyi mu u kyaa ta nde l'à waha ninyiini na me.» ¹⁵ Ka nàñi si ñkàr'a sà yi jwo Yahutuubii ñùñufeebil'á na Yesu u à uru cùuñò. ¹⁶ Ka pi i wá na pyin'kanna caa si kapii pyi Yesu na, ñaha na ye u à wà cùuñò canñòñke e. ¹⁷ Ka Yesu si pi pyi: «Mii Tunji na báarañi pyi tèrigii puni i, lire kurugo mii mú à yaa mii a báare†.» ¹⁸ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñùñufeebii si nàara na u caa raa bùu, ñaha na ye u kuro nyé canñòñke e me, maa núr'a jwo na uru Tunji u nyé Kile, maa uye tàanna ná Kile e.

Kile à kuni kan Yesu á u sùpyire sàra

¹⁹ Ka Yesu si núr'a jwumpe lwó maa jwo: «Sèñi na mii sí n-sii yi jwo yii á, Jyafoonji si n-jà yaaga pyi uy'á me, u aha ndemu nya u Tunji u u mpyi ke, lire u maha mpyi. Karigii puni Tufooni maha mpyi ke, cyire Jyafoonji maha mpyi mú, ²⁰ ñaha na ye Jyafoonji kyal'à táan Tufooni á. Lire e u maha u karigii nimpyiiñkii puni cyère u na. Karigii cyi à pèe yii ninyan'kwogigii na ke, u sí cyire cyèe u na u pyi, bà li si mpyi si yii kàkyanhala me. ²¹ Bà Tufooni na sùpyire ñèni na yige kwùñi i, marii shìñi kaan t'á me, amuni Jyafoonji maha shìñi kaan u nyii wuubil'á. ²² Tufooni bà u sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiin'kil'e me, u à kuni kan Jyafoonji á u a lire pyi, ²³ bà sùpyire puni si mpyi s'a Jyafoonji père, Tufooni pèen'kanni na me. Ngemu ká mpyi u nyé na Jyafoonji père me, Tufooni u à u tun ke, u mú nyé na uru père me.

²⁴ Sèñi na mii sí n-sii yi jwo yii á, ngemu ká mii jwumpe lógo maa dá mii tunvooni na ke, urufol'à shìñi ñin'kwombaanji ta. U nàzhan saha nyé Kile yoge e me, u à fworò kwùñi i mà jyè shìñi ñin'kwombaanji i mà kwò.

²⁵ Sèñi na mii sí n-sii yi jwo yii á sahan'ki, tèni là na ma, li bá à nò a kwò, kwùubii sí raa Kile Jyanji mejwuuni nùru, mpiimu ká u jwumpe lógo maa ñe pu na ke, pire sí shìñi ñin'kwombaanji ta. ²⁶ Bà Tufooni nyé shìñi ñin'kwombaanjifoo me, amuni u à Jyafoonji pyi uru shìñi kanfoo mú, ²⁷ maa kuni kan u á u sùpyire sàra u tàanna ná pi kapyiin'kil'e, ñaha na ye uru u nyé Supyanji Jyanji. ²⁸ Jwumpe puni mii à jwo a kwò ke, puru kà yii kàkyanhala me, tèni là na ma, kwùubii puni sí raa Supyanji Jyanji mejwuuni nùru. ²⁹ Kwùubii puni sí ñè n-fworò pi fan'nyi i. Mpii pi à kacennii pyi ke, pire sí shìñi ñin'kwombaanji ta, kapimpyiiibii nàntannji u nyé kwùñi. ³⁰ Mii sí n-jà kyaa pyi naye e me, nde mii Tunji à jwo ke, ná lire e mii sí sùpyire sàra si ntàanna ná pi kapyiin'kil'e. Mii sùpyire sàran'kann'à tíi, ñaha na ye mii nyé na li pyi na nyii wuuni me, fo na tunvooni nyii wuuni.

Yesu à jwo na uru jwumpe na nyé sèe

³¹ Kàmpyi mii yabiliñi u mpyi na yu naye kyaa na, mii jwumpe mpyi na si n-jà n-pyi sèe me. ³² Waberé u à mii kyaa jwo, mii à cè u jwumpe nyé sèe. ³³ Nyé yii à pìi tun Yuhana á, ka u u sèñi kanni jwo pi á mii kyaa na. ³⁴ Mii wí ke, mii nyé a naye tíñe sùpya ñwòmuguro na me, ñka mii na ñcyii karigii yu yii á, bà yii si mpyi si shwò me. ³⁵ Yuhana à pyi bà fùkina nyé na ñí yii shwòhòl'e

* **5:10** Musa Saliyanji mpyi a li cyèe na báara kà raa mpyi canñòñke e me. Kile Saliyanji cyelentiibil'á là bàra u na na wà méé ká tuguro lwó kuru canñke, urufol'à báara pyi. † **5:17** Y'à jwo Zhenézi 2.2-3 i na Kile à ñò u báarañi na canñòñke. Yahutuubil'á dá yire na maa ñe li na piye funñ'i na Kile na ninyiñi ná ñin'ke kèennji canñòñke e mú. Ná li sí nyé amuni, pi nyé a yaa pi Yesu cèe me.

mε. Puru bènmpe kurugo yii à tère nimbilere pyi funntange e. ³⁶ Kani là à mii kyaa jwo, lire fành'à nyaha mà tòro Yuhana jwumpe na. Karigii Tufoonji à kan mii á maa jwo na mii u cyi pyi a fúnṅò ke, cyire kyaa na mii nyε. Sèenji na, ṅcyii karigil'à li cyêe na Tufoonji u à mii tun. ³⁷ Tufoonji u à mii tun ke, uru u maha mii kyaa yu. Nka yii sàha u mejwuuni lógo mà nya mε, yii sàha u nya mà nya mε. ³⁸ U jwumpe nyε a tatεenge ta yii e mε, nahà na yε yii nyε a dá u túnntunji na mε. ³⁹ Yii na Kile Jwumpe Semεni kálali ná funṅinṅke e, nahà na yε yii na sônṅi na yii sí shìṅi nṅkwombaanji ta u e, uru sí u nyε na mii kyaa yu. ⁴⁰ Lire ná li wuuni mú i, yii nyε a ṅen'a pa mii á bà yii si mpyi si uru shìṅi ta mε.

⁴¹ Sùpyire t'a mii père, lire bà mii nyε na ṅcaa mε. ⁴² Mii à li cè mú na tàange nyε yii zòmpii na mà yyaha tíi ná Kile e mε. ⁴³ Mii à pa na Tunji mεge na, ka yii i mii cyé, ṅka kàmpyi sùpyanji waberε u mpyi a pa uye mεge na, yii mpyi na sí ṅεε uru na. ⁴⁴ Yii shinṅεebii pi a yii père, lire l'à táan yii á. Mà li ta ṅge u à sù Kile ke, pèente uru maha ṅkaan ke, yii nyε na tire caa mε. Nyε di yii sí n-jà n-dá mii na n-jwo yε? ⁴⁵ Yii àha raa sônṅi na mii u sí na Tunji sòn yii na mε. Kile túnntunji Musa na yii sònṅor'à taha ke, uru u sí u sòn yii na. ⁴⁶ Kàmpyi sèenji na yii mpyi a dá Musa na, yii mpyi na sí n-dá mii na mú, nahà na yε u à mii kyaa jwo u sémeṅi i. ⁴⁷ Nyε yii aha mpyi yii nyε a dá uru sémeṅi jwumpe na mε, di yii sí n-jà n-dá n-jwo mii ṅwójwumpe na yε?»

6

Yesu à shiin kampwàhii kanṅkuro ṅwò cya

(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Lire kàntugo Yesu à kàre Galile banji kùṅke na, uru banji mεge mú na nyε Tibεriyadi. ² Shinṅyahara mpyi a taha u ṅwàh'i, nahà na yε u mpyi na kakyanhala karigii ṅcyiimu pyi na yampii cùṅṅi ke, pi ṅyii mpyi cyire na. ³ Pi à nò banji kùṅke na ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà dùgo ṅanṅke kà na, maa ntèen wani. ⁴ Yahutuubiibilereṅkwoṅi kataanni sí mpyi a nò a kwò. ⁵ Mà pi yaha wani, Yesu à wíl'a sùpyire nṅyahara nya ti i si u yyére, ka u u jwo Filipi á: «Taa wuu sí bwúuru ta n-shwò n-kan nte sùpyire puni ti lyí ke?» ⁶ Yesu à puru jwo si Filipi zò shwò. Sèenji na, u mpyi a u nṅmpyiini cè a kwò. ⁷ Ka Filipi si u pyi: «Wuu mée ká sà shin nṅkin canmpyaa ṅkwuu shuunni (200) báara sàra tég'a bwúuru shwò mà pa ntáa nte sùpyire na, ti puni si bwúuru kwònrò ta mε.» ⁸ Mà pi yaha puru jwumpe na, Yesu cyelempyanji pi maha mpyi Andire, Simò Pyeri sṅεenji ke, ka uru si jwo Yesu á: ⁹ «Mii à bwúuru* ṅùnyò kanṅkuro ná fyapyaa shuunni nya nṅnjiibilini là á nahà. Nka nahà yire sí n-jà ṅwò nte sùpyire puni na yε?»

¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii sùpyire pyi ti tèn.» Ka ti i ntèen nyεge na, nahà na yε kuru cyage nyεge mpyi a nyaha. Nàmbaabii mpyi a kampwàhii kanṅkuro (5.000) kwò. ¹¹ Ka Yesu si bwúuru ṅùnyi lwó maa fwù kan Kile á, maa yi kan pi à táa sùpyire nintεenre na, maa fyaabii kan pi à táa ti na mú. Ka ti puni si lyí a tìn.

¹² Ti pun'à lyí a tìn ke, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Paanyi y'à kwòro ke, yii yire kuu, bà yi si mpyi y'àha ṅkèεge mε.» ¹³ Ka pi i yire kul'a tég'a shàhii ke ná shuunni ṅí.

¹⁴ Lire kakyanhala kani Yesu à pyi ke, sùpyir'à lire nya, maa jwo: «Sèenji na, ṅge u nyε Kile túnntunji, ṅge kyaa l'à jwo na u sí n-pa diṅyεṅi i ke†.»

* **6:9** Bwúuruṅ'à yaa ná sùmashinji ṅgemu i ke, uru mεge nyε orizhi. † **6:14** Yahutuubii mpyi na Kile túnntunji wà sigili, Musa fiṅe (Duterenomu 18.15). Píl'à kàlanji wà kan na uru sí bwúuruṅi pyi u yíri nṅyinj i, u tṅe nṅke na, bà Musa à li pyi me.

¹⁵ Yesu à li nya na sùpyire la nye si uru cù fànhe e si mpyi saanji ke, ka u u yîri ti taan, maa nûr'a dùgo nanke nun'i uye ninjin.

Yesu à jaara lwøhe nun'i
(Macwo 14.22-33; Marika 6.45-52)

¹⁶ Yàkøjwøar'à nò ke, ka Yesu cyelempyiibii si nkàre banji jwøge na. ¹⁷ Numpilag'à wwò a Yesu yaha u sàha nkwo a nò pi yyére mε. Ka pi i bakwøoge kà lwò si jyiile s'a nkèege Kapere namu kànhe e. ¹⁸ Mà pi yaha bakwøoge e ka kafeebwøhò si yîri na lwøhe nyàha sèl'e. ¹⁹ Pi à culumetirii kanjuro pyi na si baan'à lwøhe nun'i ke, ka pi i Yesu nya u u jaare lwøhe nun'i, na si pi á, ka fyagare si pi cù sèl'e. ²⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha vyá mε, mii wi.» ²¹ Lire tèni i, l'à táan pi á Yesu u jyè ná pire e bakwøoge e, ka pi i ntíl'a nò pi tashage e.

Sùpyire na Yesu caa

²² Kuru canja nùmpañña, sùpyire ti mpyi a kwôro wani banji kùñke na ke, ka tire si jçè na bakwøogò ninjin ku mpyi wani, maa jçè na Yesu nye a jyè kur'e ná u cyelempyiibil'e mε, naha na ye pire kanni pi à jyè a kàre. ²³ Nka bakwooyi yabere mpyi a yîri Tiberiyadi kànhe e. Kafoonji Yesu à fwù kan Kile á, maa bwúurunji taa taa sùpyire na cyage nkemu i ke, yi mpyi a yyére kuru cyage taan. ²⁴ Nye sùpyir'à pa li nya na Yesu nye wani mε, u cyelempyiibii mú sí nye wani mε, maa jyè yire bakwooyi i mà kàre Kapere namu kànhe e Yesu tacyage e.

Yalyire ti maha shìñi ninjkwombaanji kaan ke

²⁵ Pi à sà Yesu nya banji kùñke sanjke na ke, maa jwo: «Cyelentunji, tèni ndire e mu à pa naha ye?» ²⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sìi yi jwo yii á, kakyanhala karigii yii à nya mii u mpyi ke, cyire kurugo bà yii na mii caa mε, nka yalyire yii à lyî fo mà tìn ke, tire kurugo yii na mii caa. ²⁷ Yalyire ti na fwónre ke, yii àha raa báare tire kurugo mε, nte ti nye ti nye na fwónre mε, ná ti maha shìñi ninjkwombaanji kaan ke, yii a báare tire kurugo. Supyanji Jyanji u nye tire yalyire kanvoonji, naha na ye Tufoonji à uru cwøonr'a yaha lire mε na.»

²⁸ Ka pi i Yesu yíbe: «Naha wuu à yaa wuu a mpyi Kile nyii kani ye?» ²⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Kile nyii kani li nye yii dá u túnntunji na.»

³⁰ Ka pi i nûr'a u pyi: «Kakyanhala kani ndire mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u já a dá mu na ye? Naha mu sí n-pyi ye? ³¹ Mà wuu tulyeyi yaha síwage e, pi à maninji lyî bà l'à séme Kile Jwumpe Semenji i “U mpyi maha yalyire kaan pi i lyî ntemu t'à yîri ninyinji i ke†.» ³² Ka Yesu si nûr'a pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yalyire t'à yîri ninyinji i ke, Kile túnntunjiMusa bà u à tire kan mε. Nka mii Tunji kanni u maha sèe yalyire kaan, ntemu t'à yîri ninyinji i ke. ³³ Naha na ye yalyire Kile maha nkaan ke, tire ti nye nte t'à yîri ninyinji i ke, tire ti maha shìñi ninjkwombaanji kaan dinye sùpyir'á.» ³⁴ Ka pi i u pyi: «Kafoonji, mu à yaa mu a tire yalyire kaan wuu á tèrigii puni i.»

³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Mii u nye yalyire nte ti maha shìñi ninjkwombaanji kaan sùpyir'á ke. Ngemu ká mpa mii á ke, katege saha si n-sìi urufoo ta mε; ngemu ká dá mii na ke, byaga saha si n-sìi urufoo ta mε. ³⁶ Bà mii à yi jwo yii á mà kwò mε, yii à mii nya, yii sí sàha jæn'a dá mii na mε. ³⁷ Mpii mii Tunji na nkaan mii á ke, pire puni sí raa ma mii á. Ngemu ká mpa mii á ke, mii si n-sìi uru kòrò n-yige cyínnji na mε. ³⁸ Mii nye a yîri ninyinji na mà pa njñke na si mpa a na nyii wuuni pyi mε, mii à pa mpa a na tunvoonji nyii wuuni pyi. ³⁹ Mii tunvoonji nyii wuuni li nye, mpii puni u à kan mii á ke, mii àha zì nkwo pi wà ninjin yaha u pînni mε, nka mii u pi puni jè a yige kwùnji i dinye canjkwøge. ⁴⁰ Nde li nye mii Tunji nyii wuuni ke, lire li nye shin maha shin ká Jyafoonji nya, maa dá u na

† 6:31 Ekizodi 16.4; Nεemi 9.15; Zaburu 78.24, 25

ke, urufoo sí shìnji ninjkwombaanji ta, mii mú sí urufoo jè n-yige kwùnji i dijnye canjkwage.»

⁴¹ Yesu à jwo na uru u jye yalyire t'à yîri nînyinji i ke, ka puru jwumpe si mpen Yahutuubii nînyufebil'e, ka pi i wá na njkunni piye shwôhol'e. ⁴² Maa jwo: «Yusufu jyanji Yesu bál'à? Wuu à u tunji cè mà u nunji cè, ka u u mpa a njko na ur'à yîri Kile yyére la?»

⁴³ Ka Yesu si jwo: «Yii kununke jwô yaha. ⁴⁴ Sùpya si n-pa mii á, Tufoonji u à mii tun ke, ná uru bà u à pa ná u e me. Urufoo ká mpa mii á, mii sí u jè n-yige kwùnji i dijnye canjkwage. ⁴⁵ Kile tûntunmpii sémebil'e, yii sí mpe jwumpe ta wani “Kile yabilinji sí pi puni kâlaš.” Shin maha shin ká Tufoonji jwumpe lógo, maa jee pu na ke, uru sí n-pa mii á. ⁴⁶ Nka lire jye a li cyêe na wà a Tufoonji jya me, fo nge u à yîri Kile yyére ke. Uru u à Tufoonji jya. ⁴⁷ Sèenji na mii sí n-si yi jwo yii á, ngemu u à dá mii na ke, shìnji ninjkwombaanji na jye urufol'á. ⁴⁸ Yalyire ti maha shìnji ninjkwombaanji kaan sùpyir'á ke, mii u jye tire. ⁴⁹ Mà yii tulyeyi yaha síwage e, pi à maninji lyî. Lire ná li wuuni mú i, pi à kwû. ⁵⁰ Nka nte t'à yîri nînyinji na mà tîge jînge na ke, ngemu ká tire lyî ke, u saha si n-kwû me. ⁵¹ Mii u jye tire yalyire shìnji woore mà yîri nînyinji na. Shin maha shin u à tire yalyire tà lyî ke, urufoo sí shìnji ninjkwombaanji ta. Yalyire mii sí n-kan dijyenji si shìnji ninjkwombaanji ta ke, mii cyeere ti jye tire.»

⁵² Yesu à yire jwo ke, ka nâkaante si yîri Yahutuubii shwôhol'e na: «Di nge nâni sí n-jà u cyeere kan wuu lyî ye?»

⁵³ Ka Yesu si nûr'a yi jwo pi á: «Sèenji na mii sí n-si yi jwo yii á, yii aha mpyi yii jye a Supyanji Jyanji kyaare kyà, maa u sishange bya me, yii si shìnji ninjkwombaanji ta me. ⁵⁴ Ngemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya mú ke, shìnji ninjkwombaanji na jye urufol'á. Mii sí urufoo jè n-yige kwùnji i dijnye canjkwage, ⁵⁵ jaha na ye mii cyeere ti jye yalyire sèe woore, mii sishange mú sí jye lûbyage sèe woge. ⁵⁶ Ngemu ká mii cyeere kyà maa mii sishange bya ke, urufoo sí n-kwôro mii wwojneege e, mii mú sí n-kwôro urufoo woge e. ⁵⁷ Tufoonji u jye shîjifoo ke, ur'à mii tun, ur'e mii à shìnji ta, lire pyinjanni na, ngemu ká mii cyeere kyà ke, urufoo sí shìnji sèe wunji ta mii cye kurugo. ⁵⁸ Yalyire t'à yîri nînyinji na ke, tire ti jye nte. Yii tulyey'à ntemu lyî maa njkwû ke, ti jye tire fiige me. Ngemu ká tire yalyire lyî ke, urufoo sí shìnji ninjkwombaanji ta.»

⁵⁹ Jye Yesu à sùpyire kâla ná mpe jwumpe e Kapere namu kânhe Kile Jwumpe kâlambage e.

Yesu jwumpe maha shìnji ninjkwombaanji kaan

⁶⁰ Jye Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka u cyelempyiibii nijyahamii si jwo: «Sèenji na, mpe jwump'à waha a tòro. Jo u sí jee mpe e ye?»

⁶¹ Yesu à cè na nje ur'à jwo ke, na yir'à waha u cyelempyiibii na, lire e pi na njkunni, ka u u yi jwo pi á: «Mpe jwump'à yii yà mú la? ⁶² Yii aha bá Supyanji Jyanji jya u u dùru u tayirige e nînyinji na de? Naha yii sí n-jwo ye? ⁶³ Kile Munaani li maha shìnji sèe wunji kaan sùpyan'á, ná lire bà me, sùpyanji yabilinji fânhe si n-jà yaaga pyi me. Jwumpe mii à jwo yii á ke, p'à fworô Kile Munaani i, pu sí maha uru shìnji kaan. ⁶⁴ Nka pii na jye yii e, pi jye a dá me.»

Jye mà lwó fo tasiige e, mpai pi jye pi jye a dá me, ná nge u sí Yesu le cye e ke, u mpyi a pire cè. ⁶⁵ Ka Yesu si nûr'a pi pyi: «Lire kurugo mii à yi jwo yii á na sùpya si n-jà n-pa mii á ná Tufoonji Kile jye a li fânhe kan urufol'á mà ye.»

⁶⁶ Mà lwó kuru canjke na, u cyelempyiibii nijyahamil'à nûru u fye e, pi saha jye a jên'a taha u jwôh'i me. ⁶⁷ Ka Yesu si u cyelempyiibii ke ná

shuunniŋi pyi: «Yii sí de, yii sí ɲɛɛ n-kàre mú la?» ⁶⁸ Ka Simɔ Pyeri si u pyi: «Kafooŋi, joofo yyére wuu sí raa ŋkèege, shìŋi niŋkwombaani jwumpe sí ɲye mu á ye? ⁶⁹ Wuu à li cè maa dá li na na nge u à fworro Kile e ke, uru u ɲye mu.»

⁷⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Tá mii bà u à yii ke ná shuunniŋi cwɔɔnrɔ mɛ? Nka yii wà niŋkin na naha zàmpɛn.» ⁷¹ Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi kyaa Yesu mpyi a jwo ke, uru u sí n-pa u le cye e, maa li ta u na ɲye cyelempyiibii ke ná shuunniŋi niŋcwɔnrɔbil'e.

7

Yesu cìnmpyiibii ɲye a dá u na mɛ

¹ Lire kàntugo Yesu à tòro ná ɲani i Galile kùluni i, u ɲye a ɲɛn'a jyè Zhude kùluni i mɛ, ɲaha na ye Yahutuubii ɲùŋufɛebii mpyi na u caa si mbò.

² Yahutuubii vùnɲyi kataanni mpyi a byanhara a kwò. ³ Ka Yesu cìnmpyiibii si mpa u fye e, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u yîri naha numɛ mà kàre Zhude kùluni i, bà mu cyelempyiibii pi ɲye kuru cyage e ke, pire si mpyi si mu kakyanhala karigii ɲya mɛ. ⁴ Ngemu la ká mpyi sùpyire si u cè ke, uru ɲye a yaa u a karigii pyi ɲwòhɔre e mɛ. Ncyii kakyanhala karigii mu na mpyi amɛ ke, li pyi bà diɲyeŋi puni si mpyi si cyi ɲya mɛ.»

⁵ Yesu cìnmpyiibii mpyi na puru puni yu, ɲaha na ye pi ɲye a dá u na mɛ. ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Lire tèepyiiini sàha ŋkwò a nɔ mii á mɛ. Tère o tère l'à táan yii á ke, yii maha yii ɲyii wuuni pyi. ⁷ Yii kyaa sì n-jà n-pɛn diɲye sùpyir'á mɛ, ŋka mii kyal'à pɛn t'á, ɲaha na ye mii na li yu t'á na ti kapyiinŋkii ɲye a ɲwò mɛ. ⁸ Yii pi ke, yii a sì kataann'á. Nka mii wi ke, mii kèege numɛ mɛ, ɲaha na ye tɛni sàha nɔ mii á mɛ.» ⁹ U à yire jwo pi á ke, maa ntɛɛn wani Galile kùluni i.

Yesu à kàre vùnɲyi kataanni cyage e

¹⁰ ɲye Yesu cìnmpyiibil'à kàr'a kwò kataann'á ke, ka Yesu si ɲwòh'a kàre uye niŋkin. ¹¹ Lir'à ta Yahutuubii ɲùŋufɛebii mpyi na u caa sùpyire shwòhòl'e, fo na yíbili: «Taa u ɲye ke?»

¹² Sùpyire shwòhòl'e, jwumɔ niɲyahama mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na. Pii mpyi na ŋko: «Ŋge nàŋi ɲye sùpya niŋcɛnɛ» pii sí i ŋko: «Sèe bà mɛ, u na sùpyire leni kuni nimpini i.» ¹³ Mpe jwumpe puni mpyi na ɲwòhòni na yu, ɲaha na ye pi mpyi na fyáge Yahutuubii ɲùŋufɛebii na.

Yahutuubii pìl'à nàkaana pyi ná Yesu i

¹⁴ Tɛni i kataann'à nɔ niŋke e ke, ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na, maa cye le na sùpyire kálali. ¹⁵ Ka Yahutuubii ɲùŋufɛebii si wá na ŋkyáali marii ŋko: «Di nge nàŋ'á pyi maa Kile Jwumpe Semɛni cè na yu amɛ, wà sí ɲye a u kála pu na mà ye?»

¹⁶ Ka Yesu si jwo pi á: «Jwumpe na mii na sùpyire kálali ke, mii wumɔ bà mɛ, mii tunvooni wumɔ pi. ¹⁷ Ngemu la ká mpyi s'a Kile ɲyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-pa n-cè kampyi mii kàlan'á fworro Kile e, lire ɲye mɛ mii yabiliŋi i u à fworro.

¹⁸ Ngemu ká a yu u yabiliŋi mɛge na ke, uye pèente urufoo maha ɲcaa. Nka ŋgemu la ká mpyi u tunvooni s'a mpêre ke, urufoo cye e sɛɛni ɲye. Kafinara ɲye urufoo karigil'e mɛ. ¹⁹ Kile tùnntunŋiMusa bà u à Saliyaŋi kan yii á mà? Yii wà sí ɲye na cyire karigii kuni ɲaare mɛ. ɲye ɲaha na yii sí na mii caa raa bùu ye?» ²⁰ Ka pii si jwo sùpyire shwòhòl'e: «Jínacyan u ɲye mu, sùpya ɲye na mu caa raa bùu mà de!»

²¹ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à sàa ta naha kabwoo niŋkin pyi canŋɔŋke e ke, ka lire si yii kàkyahanla la? ²² Yii maha pùnampyire kwùun canŋɔŋke e, maa jwo na Musa u à lire kuni kan yii á (mà li ta Musa bà u à ŋkwòŋni sìi mɛ, ŋka yii tulyeyi yi.) ²³ Ná yii maha pùnampyire kwùun canŋɔŋke e, si nta raa Musa

Saliyaŋi kuni jaare, nyε jaaha na yii na nt̄ri mii na na mii à sùpya nimpun̄o cùun̄o can̄n̄oŋke e ye? ²⁴ Yii àha raa sùpyire la wwû kaŋyaani kanni na mε, ŋka yii fyâha a sèŋi cya yii cè, yii i nta a pà jwo.»

²⁵ Mà Yesu yaha jwumpe na, Zheruzalemu kânhe shiinbii p̄i mpyi na ŋko: «Tá nàŋi pi na jcaa si mbò ke, uru bà u nyε ŋge mε? ²⁶ Ŋka u we, u u yu sùpyire shwòhòl'e, pi s'à fyâha maa u yaha wani. Kampyi wuu jùŋufeebil'à t̄en li taan na Kile N̄jcwònr̄oŋi kyaa l'à jwo ke, na uru wi de? ²⁷ Wuu s'à ŋge nàŋi tayirige cè, mà li ta Kile N̄jcwònr̄oŋi ká mpa, sùpya niŋkin si u tayirige cè mε.»

²⁸ Nyε mà Yesu yaha kàlaŋi na Kilejaarebage e, u à jwo fànha na: «Yii à mii cè, maa mii tayirige cè mú la? Ŋka mii nyε a pa nay'á mε, sèŋi na wà u à mii tun, yii nyε a u cè mε. ²⁹ Mii s'à u cè, jaaha na ye mii à ȳri u yyére, uru mú sí u à mii tun.» ³⁰ Yesu à yire jwo ke, pi la mpyi si u cù. Ŋka sùpya nyε a jà mε, jaaha na ye u t̄ec̄ûni mpyi na sàha ŋkwò a nò mε. ³¹ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire shwòhòl'e shin̄yahara à dá Yesu na, tire sùpyire mpyi na ŋko: «Kile N̄jcwònr̄oŋi ká bú mpa, kakyanhala kani ndire u sí n-pa n-pyi mà núr'a tòro ŋge nàŋi wuuni taan ye?»

Yahutuubii jùŋufeebil'à p̄i tun pi sà Yesu cù

³² Mpe sùpyire mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na ke, p'à jyè Farizh̄eenbii niŋyigigil'e. Nyε ka Kile sàragawwuubii jùŋufeebii ná Farizh̄eenbii si Kilejaarebage saŋcwònsigibii p̄i tun pi sà Yesu cù. ³³ Ka Yesu si jwo: «Mii saha sí t̄ere nimbilere pyi yii shwòhòl'e, lire ká ntòro, mii sí nuru na tunvoon̄i yyére. ³⁴ Yii sí raa mii caa, yii si mii jya mε, jaaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii si n-jà nò wani mε.» ³⁵ Ka Yahutuubii jùŋufeebii si wá na ŋko piy'á: «Lire t̄eni i ke, taa ŋge nàŋi la nyε s'a ŋk̄eεge, marii ŋko na wuu si n-jà uru jya mà ye? Yahutuubii pi à caala a kàr'a sà nt̄en Gir̄ekiibii shwòhòl'e ke, kampyi pire yyére u la nyε s'a ŋk̄eεge, si sà a pi kâlali de? ³⁶ Di mpe jwumpe jwòhe nyε ye “Yii sí raa mii caa, yii si mii jya mε, jaaha na ye cyage e mii sí n-pyi ke, yii si n-jà nò wani mε”?»

Yesu à jwo uru sí Kile Munaani kan dánafeebil'á

³⁷ Nyε kataanni canzann̄k'à nò ke, kuru sí k'à pyi canmbwòhe, ka Yesu si ȳr'a yyere sùpyire yyaha na, maa jwo fànha na: «Byaga ká wà ta, urufoo u a ma mii yyére, u u mpa bya. ³⁸ Ŋgemu ká dá mii na ke, lwòhe ku maha sh̄iŋi kaan ke, kuru sí raa fwu raa fwore urufoo fun̄ŋke e ba fiige, bà l'à séme Kile Jwumpe Sem̄eŋi i mε.» ³⁹ Kile Munaani li mpyi na sí n-pa n-kan dánafeebil'á ke, lire kyaa Yesu mpyi na yu amε. Lire t̄eni i Kile Munaani mpyi na sàha ŋkan mε, jaaha na ye Yesu mpyi na sàha dùgo niŋyini na u p̄ente e mε.

Sùpyire jwòjwump'à táa Yesu kyaa na

⁴⁰ Sùpyire shwòhòl'e, shin̄yahara à Yesu jwumpe lógo ke, ka p̄i si wá na ŋko: «Nàkaana nyε mε, Kile t̄unntun̄ŋi wuu na sigili ke, uru u nyε ŋge nàŋi.» ⁴¹ P̄i bá mpyi na ŋko na Kile N̄jcwònr̄oŋi wi. Ka p̄i si jwo: «Di Kile N̄jcwònr̄oŋi sí n-jà n-ȳri Galile kùluni i n-jwo ye? ⁴² Li nyε a séme Kile Jwumpe Sem̄eŋi i na Kile N̄jcwònr̄oŋi sí n-fworo saan̄ŋi Dawuda t̄uluge e mà? Maa núr'a séme “U sí n-ȳri Dawuda kànsege na, Betilehemu kânhe e.”» ⁴³ Ka sùpyire funzòŋh̄ore si ntáa Yesu kyaa na. ⁴⁴ P̄i mpyi wani sùpyire shwòhòl'e, pire la mpyi si u cù, ŋka pi wà nyε a cye taha u na mε.

⁴⁵ Ka Kilejaarebage saŋcwònsigibii si núr'a kàre Kile sàragawwuubii jùŋufeebii ná Farizh̄eenbii yyére. Ka pire si pi ȳibe: «Di k'à ta a jwo, ka yii i mpa maa u yaha ye?» ⁴⁶ Ka pi i pi pyi: «Wuu sàha ŋkwò a ŋge nàŋi jwumpe fiige lógo wuu niŋyigigil'e mε!» ⁴⁷ Ka Farizh̄eenbii si pi pyi: «Yii mú à yiye

yaha u à wurugo la? ⁴⁸ Tá yii sàha ñkwò a lógo na wuu ñùñufoonji wà ñiñkin, lire ñye mε Farizhεnñi wà ñiñkin à dá u na? ⁴⁹ Mpii pi à dá u na ke, pire wà ñye a yaage cè MusaSaliyañi i mε, pi pun'à láña.»

⁵⁰ Pi wà na mpyi wani, uru mεge mpyi Nikodεmu. Uru u mpyi a shà Yesu yyére canñka numpilage e. Ka uru si jwumpe lwó, maa jwo Farizhεnñil'á: ⁵¹ «Mà tàanna ná wuu Saliyañi i, wuu sì n-sii n-jà yoge kwòn shin na, mà li ta wuu ñye a fyànha a lógo u ñwò na, lire ñye mε wuu ñye a u kapyiini cè mε.» ⁵² Ka pi i u pyi: «Lire e ke Galile kùluni shin mú u ñye mu la? Sà Kile Jwumpe Semεñi wíi, mu sì n-sii li ñya wani na Kile túnntunñi wà sí n-yíri Galile e mε.»

[⁵³ Pi à puru jwo ke, ka pi puni si yír'a caala mà kàre pi pyenyi i.

8

Pi à ceewe cù ná nàñi w'e

¹ Ka Yesu si ñkàr'a sà dùgo Olivye cire ñañke na. ² Kuru canña nùmpañña ñyèsòoge na, maa nùr'a pa Kileñaarebage ntàani na. Shinñyahara à pa bínni u taan, ka u u ntèen na pi kálali. ³ Mà u yaha u u sùpyire kálali, Kile Saliyañi cyelentiibii pìi ná Farizhεnñii pìl'à shà ná ceewe e u yyére, na u à ta a cù ná nàñi w'e jacwòrò na. Pi à u yyéεε Yesu taan, sùpyire shwòhòl'e, ⁴ maa jwo: «Wuu cyelentuñi, ñge ceen'à ta a cù ná nàñi w'e u u jacwòre pyi. ⁵ Mà li ta Kile túnntunñiMusa s'à jwo Saliyañi i na uru ceenji shin'à yal'a wà a bò ná kafaay'e. Naha mu s'à jwo ye?»

⁶ Kànhaña pi à cyán Yesu na ná ñke yibige e, bà pi si mpyi si u ta ñcù u yabiliñi ñwòjwumpe kurugo mε. Nka Yesu à lyéele na sémeni ñiñke na ná kampeeni i. ⁷ Ka pi i ñkwòro na u yibili. Ka u u ñkwò a yír'a yyére maa pi pyi: «Ñge u ñye yii shwòhòl'e kapii baa ke, uru u fyànha a kafaaga lwó a tég'a u wà.»

⁸ Yesu à puru jwo ke, maa nùr'a lyéele na sémeni ñiñke na. ⁹ Mpii pi à pa ná ceenji i ke, pir'à Yesu ñwòjwumpe lógo ke, ka pi i wá na fwore ñiñkin ñiñkin, mà lwó nàñkolyeebii na fo mà pa nò kántugo wuubii na. Yesu kanni u à kwòro wani ná ceenji i. ¹⁰ Yesu à pa ñiñke yír'ig'a wíi, u ñye a sùpya ñya ná ceenji i mε, maa jwo: «Ceewe, mpii pi à mu la wwú ke, taa pi ñye ke? Wà ñye a jwo mu à yaa mu u bò mà?» ¹¹ Ka ceenji si Yesu pyi: «Kafoonji, wà ñye a yire jwo mε.» Ka Yesu si jwo: «Ñye mii mú sì n-jwo mu à yaa mu u bò mε. Ta sì, ñka ma hà nùru lire kapiini fiige pyi mε.»]

Yesu u ñye Kile bεεnmpe, mpe p'à pa diñyεñi i ke

¹² Lire kántugo Yesu à nùr'a jwumpe lwó maa jwo sùpyir'á: «Mii u ñye diñyεñi bεεnmpe. Ngemu ká ntaha mii fye e ke, urufoo saha sì n-sii ñaare numpini i mε, ñka urufoo sí n-pyi bεεnmpe e mpe pu sí shìñi ñiñkwombaanji nò urufoo na ke.»

¹³ Ka Farizhεnñii si u pyi: «Mu yabiliñi kanni u ñye na maye kyaa yu, mu jwump'à wuu pεn.»

¹⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii yabiliñi méε ká sí i na naye kyaa yu, sèenji mii na yu yii á, ñaha na ye mii à naye tayirige cè, maa na takarege cè. Yii sí pi ke, yii ñye a mii tayirige cè mε, yii mú ñye a mii takarege cè mε. ¹⁵ Yii na mii karigii wíi mà tàanna ná sùpyire sònñòñkanni i. Mii wi ke, mii ñye na sùpya kapyiñii wíi lire pyiñkanni na mε. ¹⁶ Mii aha a sùpyire karigii kataampe cwòonre tēni ndemu i ke, mii maha li pyi ná ntiñi i, ñaha na ye mii kanni bà u maha mpyi mε, Tufoonji u à mii tun ke, uru maha mpyi ná mii i. ¹⁷ L'à séme yii yabilimpíi Saliyañi i, na shiin shuunni ñwòjwumpe ká mpyi ñiñkin kyaa na, lire li ñye sèenji. ¹⁸ Mii yabiliñi na naye kyaa yu, Tufoonji u à mii tun ke, uru mú na mii kyaa yu.»

¹⁹ Ka pi i Yesu pyi: «Taa mu tunji nyε ke?» Ka u u pi pyi: «Yii nyε a mii yabilinji cε mε, si nta njyεre mii Tunji na la? Yii n'a mpyi a mii cε, yii mpyi na sí mii Tunji cε mú.»

²⁰ Yesu à mpe jwumpe puni jwo mà u yaha Kilejaarebage ntàani na u u kàlanji pyi Kile bùnyεnji yaayi yalenke taan. Sùpya nyε a jà a u cù mε, jaha na yε u tèecùni mpyi na sàha ñkwò a nò mε.

Yesu à uye cyêe

²¹ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Mii sí n-pa n-kàre, mii sí ká bú n-kàre, yii sí n-pa a mii caa. Nka yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e. Cyage e mii kèege ke, yii sí n-jà nò wani mε.»

²² U à puru jwo ke, ka Yahutuubii ñùñufeebii si wá na yu piy'á: «Taha u sí uye bò maa ñko na cyage e uru sí n-kàre ke, na wuu sí n-jà nò wani mε?»

²³ Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ta naha ñke ññke na, mii s'à yîri ññyinj na. Naha ñge ñnyεnji wuu pi nyε yii, ñka mii nyε naha ñnyεnji wu mε. ²⁴ Lire na, mii à yi jwo yii á na yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e. Yii aha mpyi yii nyε a dá li na na “Mii u nyε ñge u nyε ke”* mε, yii sí n-kwù ná yii kapegigii tugure e.»

²⁵ Ka pi i Yesu pyi: «Jo u nyε mu lire sanni i yε?» Ka u u pi pyi: «Mii nyε ñgemu ke, mii à fyánha a yire jwo yii á. ²⁶ Karii ñnyahagii na nyε mii u jwo yii á si yii cêεge yii kapyiñkii ñnyahagil'e. Nje mii à lógo na tunvoonj'á ke, yire mii na yu ñnyε sùpyire pun'á. Mii tunvoonji u nyε sèenjifoo.»

²⁷ Pi nyε a mpyi a li cε na Yesu na yu Tufoonji Kile kyaa na mε. ²⁸ Lire kurugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii aha mpa Supyanji Jyanji yîrige ññyinj na tène ndemu i ke, yii sí n-ta n-cè na “Mii u nyε ñge u nyε ke†.” Yii sí n-ta n-cè na mii nyε a sù na yaage pyi nay'á mε, nde na Tufoonji à mii kàla ke, lire kanni mii na mpyi. ²⁹ Sèe, mii tunvoonji nyε ná mii i, u nyε a mii yaha naye ññkin mε, jaha na yε nde l'à bê u á ke, lire mii maha mpyi tèrigii puni i.»

³⁰ Yesu à puru jwo ke, ka shinnyahara si dá u na.

Yesu à pêe Ibirayima na

³¹ Yahutuubii pi à dá Yesu na ke, ka u u jwo pir'á: «Yii aha mii ñwøjwumpe cù, sèenji na yii à pyi mii cyelempyii. ³² Lire tène i, yii sí sèenji cè, sèenji mú sí yii yige bilere e.»

³³ Ka Yahutuubii ñùñufeebii si u pyi: «Wuu na nyε Ibirayima tùluge shiin. Wuu nyε a sàa pyi a nya wà biliwe mε, ka jaha sí mu ta mu à jwo na wuu sí n-fworo bilere e yε?» ³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-sù yi jwo yii á, ñgemu ká ñkwòro na kapegigii pyi ke, urufoo na nyε kapegigii biliwe. ³⁵ Mà li ta bilinji nyε pyenge ñkemu i ke, u nyε a sù na jìn'a pyi kuru pyenge shin mε, ñka pyengefoo jyanji u à sù pyenge shinñi yabilinji. ³⁶ Jyafoonji ká yii shwò kapegigii bilere na, lire e yii sí n-sù n-fworo t'e. ³⁷ Mii à li cè na yii na nyε Ibirayima tùluge shiin, lire ná li wuuni mú i, yii na ñcaa si mii bò, jaha na yε mii jwumpe nyε a tateεngε wwù yii e mε. ³⁸ Mii wi ke, karigii mii à nya na Tunji á ke, cyire mii na yu. Ncyii yii mú à lógo yii tunj'á ke, cyire yii na mpyi.»

³⁹ Ka pi i u pyi: «Wuu tunji u nyε Ibirayima.» Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi sèenji na Ibirayima pyi, karigii u mpyi na mpyi ke, yii mú mpyi na sí raa cyire pyi. ⁴⁰ Mà jwo yii pi à lire pyi ke, ka yii i wá na mii caa raa bùu na mii na sèenji yu yii á, bà mii à u lógo Kile á mε. Ibirayima sí nyε a lire fiige pyi mà nya mε. ⁴¹ Yii tunji maha karigii ñcyiimu pyi ke, cyire yii maha mpyi.» Ka pi i u pyi: «Wuu nyε kàsəəgə kùñə pyi mε. Wuu Tunji na nyε ññkin, Kile wi.» ⁴² Ka Yesu si

* **8:24** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mεge ku nyε: «Mii u nyε ñge u nyε ke.» † **8:28** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mεge ku nyε: «Mii u nyε ñge u nyε ke.»

pi pyi: «Kàmpyi sèe Kile u nyε yii Tunji, mii kyaa mpyi na sí n-táan yii á, naha na yε mii à fworó Kile e, uru u à mii yaha a pa naha. Mii nyε a pa nay'á mε, uru u à mii tun. ⁴³ Naha na yii nyε na mii jwumpe yyaha cini mà yε? Mii à li ta, yii la nyε si pu lógo mε. ⁴⁴ Sitaanniñi u nyε yii tunji, lire e l'à táan yii á, yii pi a u nyii wogigii pyi. Supyibonɔ u nyε u wi, fo mà lwó tasiige e, u sàha ntêl'a sèenji jwo a nya mε, naha na yε sèebili ninjin nyε u funnke e mε. U aha fini, u maha jwo a tàanna ná u funnɔ sònɔre e, naha na yε kafinare jwufoo wi, kafinare tunji mú wi. ⁴⁵ Nka mii wi ke, sèenji kanni mii na yu, lire kurugo yii nyε a dá mii na mε. ⁴⁶ Yii puni shwòhòl'e, jofoo ninjin u sí n-jà li cyêe na mii à kapii pyi yε? Mii sí i sèenji yu yii á, ka yii i mpyi yii nyε a dá mii na naha na mà yε? ⁴⁷ Ngemu ká mpyi Kile wu ke, urufoo maha Kile jwumpe núru. Mu aha yii nya yii nyε na pu núru mε, yii nyε Kile wuu mε.»

⁴⁸ Ka Yahutuubii jùnjufèebii si Yesu pyi: «Wuu tànga na nyε mà jwo mu na nyε Samari shin kanna, jína na nyε mu i.» ⁴⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Jína nyε mii i mε. Sèenji na, mii na na Tunji père, yii sí nyε na mii père mε. ⁵⁰ Mii nyε na na yabilinji mpèenji caa mε, nka wà u nyε wani, uru u nyε na mii mpèenji caa, uru u sí n-pa tàngé kan mii á. ⁵¹ Sèenji na mii sí n-si yi jwo yii á, ngemu ká mii jwumpe lógo maa jεε pu na ke, urufoo si n-si n-kwú mε.»

⁵² Ka Yahutuubii jùnjufèebii si Yesu pyi: «Numε wuu à li cè sèenji na na jína na nyε mu i. Ibirayima à kwú, Kile túnntunmpii puni mú à kwú, ka mu u jεn'a jwo na ngemu ká mu jwumpe lógo maa pu kurigii jaare ke, urufoo saha si n-kwú mε. ⁵³ Mu à pèe wuu tulyage Ibirayima na la? Ur'à kwú, Kile túnntunmpii mú à kwú. Jofoo mu na maye sònɔni yε?» ⁵⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Mii n'a mpyi na naye père, mii mpèenji mpyi na si là jwò mε. Nka mii Tunji u na mii père. Yii à jwo na uru u nyε yii Kilenji, ⁵⁵ mà li ta, yii nyε a u cè mε, mii s'à u cè. Mii n'a mpyi a jwo na mii nyε a u cè mε, mii mpyi na sí n-pyi yii fiige kafiniviniwe. Nka mii à u cè, maa u jwumpe kurigii jaare. ⁵⁶ L'à táan yii tulyage Ibirayima á mà mii canmpañke nya. U à ku nya ke, ka u funnke si ntáan sèl'e.» ⁵⁷ Ka Yahutuubii jùnjufèebii si Yesu pyi: «Ei! mu sàha yyee beeshuunni ná kε ta mε, maa jwo mu à Ibirayima nya la?» ⁵⁸ Ka Yesu si pi pyi: «Sèenji na mii sí n-si yi jwo yii á, mà Ibirayima ta u sàha si mε “Mii u nyε.”»

⁵⁹ Puru jwumpe kurugo, ka pi i kafaaya lwó si ntègε Yesu wà†, nka u à njwòh'a fworó Kilejaarebage e mà kàre.

9

Yesu à fyinji wà cùunɔ

¹ Yesu nintoron'à fyinji wà nya, uru nàni fyin wunji u à si. ² Ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Wuu cyelentunji, naha k'à nge nàni fyin wunji pyi u à si yε? U kapegigii fyè wi laa, u sifeebii wogigii fyè?» ³ Ka Yesu si pi pyi: «U fyinnte ná u kapegigii ná u sifeebii wogigii nyε cyiye kur'e mε, l'à pyi si Kile sífente cyêe. ⁴ Wuu à yaa wuu mii tunvoonji túnnture pyi canñke e, lire tènì ká ntòro wuu taan, numpilage sí n-wwò, báara saha si n-jà n-pyi mε. ⁵ Mà mii yaha naha dijnyeni i, mii u nyε dijnyeni bèenmpe.» ⁶ Yesu à puru jwo ke, maa ntilwòhe cyán nìnke na mà tèg'a pworo fànbara, maa tire tèg'a fyinnanji nyiigii cwuugo, ⁷ maa yi jwo u á, na u sà u yyahe jyé Silowe jcwòge e (Silowe jwòhe ku nyε: «túnntunɔ»). Ka fyinji si nkàr'a sà ku jyé, ka u nyiigii si múgo, ka u u núru.

⁸ Nyε u tɛɛnjɛebii ná mpìi pi mpyi maha u nintɛɛnni naa u u sùpyire jáare ke, ka pire si piye yíbe: «Ei! Tá nge nàni bà wuu mpyi maha naa u à tɛɛn na jáare

† **8:59** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyanji i, wà ká Kile mεge kèεge, urufoo mpyi maha yaa u wà ná kafaay'e.

mε?» ⁹ Ka pìi si jwo: «Uru wi» ka pìi si jwo: «Uru bà mε, u málwəɔ ti kannə.» Ka nàŋi yabilinji si mpa jwo: «Mii wi.» ¹⁰ Ka pi i u yíbe: «Di mu nyiigil'à pyi maa múgo ye?» ¹¹ Ka u u jwo pi á: «Nàŋi pi maha mpyi Yesu ke, uru u à pwoɔ fànhara a tiri mii nyiigii na, maa jwo na mii i sà yyahe jyé Silowe ɲcwəɔge e. Ka mii i ɲkàr'a sà ku jyé. Mii à ku jyé ke, ka mii i ntíi na ɲaa na ɲcwúu.» ¹² Ka pi i u yíbe: «Taa uru nàŋi ɲye ke?» Ka u u pi pyi: «Mii ɲye a u takarega cè mε.»

¹³ Nyε nàŋi nyiigii cyi à múgo ke, ka pi i ɲkàre ná u e Farizhεenbii yyére. ¹⁴ Canŋke Yesu à pwoore fànhara a tég'a u nyiigii tiri cyi i nta a múgo ke, kuru na mpyi Yahutuubiicanŋəŋə*. ¹⁵ Lire kurugo Farizhεenbii mú à u yíbe nyiigii múgunkanni na. Ka u u jwo pi á: «Pwoɔ u à fànhara a tiri mii nyiigii na, ka mii i sà yyahe jyé maa ntíi na ɲaa.» ¹⁶ Ka Farizhεenbii pìi si jwo: «Nàŋi u à fyinŋi cùuŋə ke, u sà n-jà n-yíri Kile yyére mε, ɲaha na ye u ɲye a canŋəŋke le dá e mε.» Nka pìl'à jwo: «Kàmpyi u mpyi kapimpyi, u mpyi na sà n-sii n-jà ɲcyii kakyanhala karigii pyi mε.» Lire pyinŋkanni na, pi ɲye a jà a bē ninŋin na mε.

¹⁷ Ka pi i núr'a nàŋi yíbe: «Mu wi ke, ɲaha mu na sòŋŋi ma nyiigii múgufoonji kyaa na ye?» Ka u u pi pyi: «Kile túnntunŋə wi.» ¹⁸ Nka Yahutuubii ɲùŋufeebii ɲye a ɲen'a dá li na na u à si fyin, kàntugo ka u nyiigii si nta a múgo mε. Lire e pi à u sifeebii yyere, ¹⁹ maa pi yíbe: «Sée wi nge nàŋi ɲye yii jya la? Sée u fyin wunji u à si la? U aha nta u à si fyin, di u à pyi marii ɲaa numε ye?» ²⁰ Ka u sifeebii si jwo: «Wuu à li cè na wuu pyà wi, maa li cè wuu à u si fyin. ²¹ Nka bà u à pyi marii ɲaa numε mε, wuu ɲye a cè mε. Wuu mú sí ɲye a u nyiigii múgufoonji cè mε. U saha ɲye pyà mε, yii à yaa yii i u yíbe, u yabilinji sí yi jwo yii á.» ²² Nàŋi sifeebil'à yire jwo Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha fyagare na. Pi mpyi a jwo a bē li na na ɲgemu ká jwo na Yesu u ɲye Kile Nɲcwəŋrəŋi ke, pi sí urufoo kəɔ n-yige Kile Jwumpe kàlambage e†. ²³ Lire na, u sifeebil'à jwo na u saha ɲye pyà mε, pi u yíbe.

²⁴ Ka Farizhεenbii si núr'a nàŋi yyere, maa u pyi: «Sèŋŋi jwo Kile yyahe taan, nàŋi u à mu nyiigii múgo ke, wuu à u cè kapimpyi.» ²⁵ Ka nàŋi si jwo: «U à pyi kapimpyi yo, u ɲye a pyi kapimpyi mà yo, mii ɲye a yire cè mε, ɲka kani ninŋinŋi mii à cè ke, lire li ɲye mii mpyi fyin, ɲka numε mii na ɲaa na ɲcwúu.» ²⁶ Ka pi i núr'a u yíbe: «Naha u à pyi mu na ye? Di u à mu nyiigii múg'a jwo ye?» ²⁷ Ka nàŋi si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwə, ɲka yii ɲye a lógo mii ɲwə na mε, ɲaha yyaha yii la ɲye mii u núr'a jwo yii á ye? Taha yii la mú ɲye si mpyi u cyelemphyii la?» ²⁸ Ka pi i u cyahala, maa jwo: «Mu u ɲye u cyelemphyani, wuu sí na ɲye Kile túnntunŋiMusa cyelemphyii. ²⁹ Wuu à cè na Kile à jwo ná Musa e, ɲka nge nàŋi wi ke, wuu bá ɲye a u tayirige cè mε.» ³⁰ Ka u u pi pyi: «Nde ɲye kakyanhala de! Yii à jwo na yii ɲye a u tayirige cè mε, u s'à mii nyiigii múgo. ³¹ Wuu pun'à cè na Kile ɲye na nùru kapimpyi á mε. Nge u na u pèrè marii u ɲyii wogigii pyi ke, uru ɲwə na u maha nùru. ³² Mà lwó diɲye tasiige e, wuu sàha sàa lógo na sùpyani u à si fyin ke, na wà à jà a uru nyiigii múgo mε. ³³ Kàmpyi nge nàŋi mpyi a fwoɔ Kile e mε, u mpyi na sà n-jà yaaga pyi mε.» ³⁴ Ka Farizhεenbii si jwo nàŋ'á: «Mu à si kapimpyi, tacəŋŋe ɲye mu i mε! Ka mu u ɲkwə a pa a wuu leni kure e la?» Maa u kəɔ.

³⁵ Nyε Yesu à pa lógo na pi à nàŋi kəɔ ke, maa sà u yíbe: «Mu à dá Supyani Jyani na la?» ³⁶ Ka nàŋi si u yíbe: «Wuu cyelentunji, joofo kyaa na mu ɲye ye? Mii la ɲye si u cè si dá u na.» ³⁷ Ka Yesu si u pyi: «Uru mu à ɲya amε, u u yu ná mu i.» ³⁸ Ka nàŋi si jwo: «Kafoonji, mii à dá mu na» maa ninŋkure sín Yesu

* **9:14** Yahutuubii Saliyanji ɲye a mpyi a ɲεε báaranji wà tufiige u a mpyi canŋəŋke e mε, lire mpyi na fún pi á. Pi mpyi maha sòŋŋi na mà yanja cùuŋə, lire na ɲye mu à jwo urufof'à báara pyi. † **9:22** Pi aha wà kəɔ Kile Jwumpe kàlambage e, sùpyire sannte mpyi maha urufoo wíi mu à jwo u à kwú, pi kuro sàha maha mpyi urufof'e mε.

taan. ³⁹ Lire tènei i, ka Yesu si jwo: «Mii à pa dijnyeni i si mpa sùpyire kapyiinikii kataampe cwəɔnrə, bà fyinmpii si mpyi s'a naa, nyafeebii si mpyi fyinmii mɛ.»

⁴⁰ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani maa puru lógo ke, ka pire si u pyi: «Mà tàanna ná mu jwuɔnkanni i, wuu mú na nyɛ fyinmii bɛ?» ⁴¹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi fyinmii, yii kapegigii tugure mpyi na sí n-láha yii na, ɛka yii na sɔnni na yii nyiigil'à múgo ke, lire e yii kapegigii tugure sí n-kwôro yii na.»

10

Yesu u nyɛ mpànahani niɲcɛnɲi

¹ Nyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Sèɛni na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ɲgemu ká a ɲcaa si jyè mpàbage e, u sí nyɛ a jyè mpàbage ɲwəge e mɛ, maa dùgo kàsəge na a jyè ke, urufoo na nyɛ nàɲkaawa, maa mpyi nàɲkalyɛga. ² ɲka ɲgemu ká jyè mpàbage ɲwəge e ke, uru u nyɛ mpànahani yabilini. ³ Mpàbage kàanmucyafoonji maha yír'a ku múgo u á. Mpàabii maha u mɛjwuuni nùru, u maha u yabilini mpàabii yiri niɲkin niɲkin pi mɛyi na, maha yige ntàani na. ⁴ U aha u wuubii nâha a yige ntàani na, u maha ɲaare pi yyaha na pi a sì ntaha u fye e, ɲaha na ye pi à tée u mɛjwuuni na a kwə. ⁵ Pi sì n-sìi n-taha nàmpɔnɲə fye e mɛ, pi bá sí raa fí u yyaha na, ɲaha na ye pi nyɛ a u mɛjwuuni cè mɛ.» ⁶ Yesu à ɲke bàtaage jwo pi á, ɲka pi nyɛ a ku ɲwəhe cè mɛ.

⁷ Nyɛ ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèɛni na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mii u nyɛ mpàbage ɲwəge. ⁸ Mpii pi à pa mii yyaha na ke, pire puni na nyɛ nàɲkaalii, pi mú na nyɛ nàɲkalyɛye, ɲka mpàabii nyɛ a lógo pi á mɛ. ⁹ Mii sí u nyɛ mpàbage ɲwəge. ɲgemu ká jyè mii i ke, urufoo sí n-shwə. Uru sí raa jyè, s'a fwore u ɲɛmpe. Mii sí raa yalyire kaan urufol'á mú. ¹⁰ Nàɲkaani kapani li nyɛ nàɲkaage ná boore ná kakyaare kanni. ɲka mii wi ke, mii à pa si shìni niɲkwombaanji ná fɛɛmpe kan na mpàabil'á.

¹¹ Mii u nyɛ mpànahani niɲcɛnɲi. Mpànahani niɲcɛnɲi maha u múnaani kan bà u mpàabii si mpyi si shwə mɛ. ¹² Sàrampanahawa nyɛ mpàabii foo mɛ. U aha sige yaaga ɲya, u maha fê maa mpàabii yaha. Sige yaage maha pìi cù, pi sanmpil'a sì ɲcaala. ¹³ Sàrampanahani sí n-fê, ɲaha na ye wyéɛ u caa, u kuro nyɛ mpàabil'e mɛ.

¹⁴⁻¹⁵ Mii wi ke, mii u nyɛ mpànahani niɲcɛnɲi. Bà Tufoonji Kile à mii cè, ka mii mú si u cè mɛ, amuni mii à na mpàabii cè, mii mpàabii s'à mii cè mú. Mii sí na múnaani kan na mpàabii kurugo. ¹⁶ Mpàabii pìi na nyɛ mii á, pi nyɛ ɲke mpàbage e mɛ*. Mii à yaa mii i pi nâha a pa, pi i mpa mii mɛjwuuni lógo. Lire e pi puni sí n-pa wà piye na mpyi mpàbaga niɲkin, mpànahawa niɲkin sí n-pyi pi ɲùɲə na. ¹⁷ Mu aha mii Tunji ɲya u à mii kyaa táan uy'á, lir'à ta mii sí na múnaani kan, si nùru li shwə. ¹⁸ Sùpya sì n-jà mii múnaani wwù mii i fànhe e mɛ. Mii sí li kan nay'á. Síni nyɛ mii á mà li kan, síni nyɛ mii á mà li shwə sahanɲi. Yire mii Tunji à jwo mii u pyi.»

¹⁹ Yesu ɲwəjwumpe mpe kurugo, Yahutuubii ɲwəmyahigil'à táa sahanɲi. ²⁰ Niɲyahara mpyi na ɲko: «Jína na nyɛ u e, sicyere mú na nyɛ u e. Naha kurugo yii à yyéɛ marii u jwumpe nùru ye?» ²¹ Ka pìi si jwo: «Ei! mpe nyɛ jínacyan jwumə mɛ. Jínacyan sí n-jà fyinmii pyi pi a naa la?»

Yesu à jwo uru u nyɛ Kile Jyani

²² Nyɛ Yahutuubii Kile ɲaarebage kataanni li maha mpyi Zheruzalɛmu kànhe e yyee maha yyee ke, lir'à pa nə mà bê ná wyeere tènei i. ²³ Mà pi yaha lire kataanni na, ka Yesu si wá na ɲaare na màre Kile ɲaarebage ntàani na,

* **10:16** Mpii pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, ná pi sí n-pa dá Yesu na ke, pire kyaa na Yesu nyɛ naha ɲke cyage e.

saanji Solomani nkubabwøhe jwøh'i. ²⁴ Ka Yahutuubii jùnjufeebii pìi si mpa Yesu kwùulo maa u yíbe: «Naha tère e mu sí wuu yige numpini i ye? Kampyi mu u nyε Kile Nijcwønrøji, yire fíniŋ'a jwo wuu á.»

²⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwò, nka yii nyε a dá mii na mε. Karigii mii na mpyi na Tunji mεge na ke, cyire maha mii kyaa yu. ²⁶ Nka lire ná li wuuni mú i, yii nyε a dá mii na mε, naha na ye yii nyε mii mpàabii pìi mε. ²⁷ Mii mpàabii na mii mejwuuni núru, mii à pi cè, pi maha ntaha mii fye e mú. ²⁸ Mii sí shìni nijkwombaanji kan pi á, pi nùmpañke sì n-kèεge mε. Sùpya saha sì n-jà pi òri n-shwø mii na mε. ²⁹ Mii Tunji u à pi kan mii á ke, ur'à pèe dijnyεŋi yaayi puni na. Wà mú si n-jà pi òri n-shwø Tufooni na mε. ³⁰ Mii ná Tufooni na nyε nijkin.»

³¹ Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii jùnjufeebii si nùr'a kafaaya bíle si ntège u wà mbò. ³² Ka Yesu si pi pyi: «Kacennkii nijyahagii mii à ta Tufooni á, maa cyire pyi yii nyii na ke, cyire shwøhø'l'e li ndi kurugo yii la nyε si mii wà mbò ye?» ³³ Ka pi i u pyi: «Mu kacenni là kurugo bà mε, nka mu Kile mεkεεge jwumpe kurugo. Mu shintiiwe, ka mu u wá na maye pyi Kile.»

³⁴ Ka Yesu si pi pyi: «Li nyε a sémε yii yabilimpìi Saliyanji i na Kile à jwo “Yii na nyε kileebii pi†” mà? ³⁵ Wuu s'à li cè na Kile Jwumpe Semεni sì n-jà n-kèennε mε, Kile s'à jwumpe kan mpiimu á ke, u na pire yire “kileebii” pìi. ³⁶ Mii wi ke, Tufooni à mii cwønr'a tun naha dijnyεŋi i. Mii à jwo na mii u nyε Kile Jyanji ke, ka yii i mpyi di mà jwo na mii na Kile mεge kèεge ye? ³⁷ Karigii mii à pyi ke, kampyi yii à li nya na cyire nyε mii Tunji wogigii mε, yii àha ndá na jwumpe na mε. ³⁸ Nka yii aha nta yii à cè na mii à jcyii karigii pyi mà tàanna ná Kile nyii wuuni i, yii mée ká mpyi yii nyε a dá mii na mε, yii dá li na na cyire karigil'à fworø Kile e. Lire tènì i yii sí li cè na sèni na, mii ná Tufooni à sàa wwò.» ³⁹ Lire tènì i, ka pi i nùr'a yíri s'a Yesu cwøre puru jwumpe kurugo, nka u à shwø pi na.

⁴⁰ Ka Yesu si nùr'a kàr'a sà ntèen Zhurudεn banji kùŋke na, cyage e Yuhana mpyi a fyànha na sùpyire batizeli ke. ⁴¹ Ka sùpyire nijyahara si shà u yyére kuru cyage e. Marii nko tiy'á: «Yuhana nyε a kakyanhala kariii pyi wuu á mε, nka yaaga maha yaaga u à jwo nge nàŋi kyaa na ke, yire pun'à pyi sèe.» ⁴² Ka pi nijyahara si dá Yesu na wani.

11

Lazari kwùŋkanni

¹⁻² Betani kànhe e, sìŋεε taanre na mpyi wani: Mariyama ná Marita ná Lazari. Mariyamanji u mpyi a sìnmpe nùguntanga wumpe wu Kafooni Yesu tooyi na, maa pu cwuugo ná u jùnjooore e ke, uru sìŋεεŋi Lazari mpyi na yà sèl'e. ³ Ka sìŋεεbii pùcεribii si wà tun u sà yi jwo Yesu á: «Kafooni, mu cevooni naha a pyi yampi.» ⁴ Yesu à tire tùnture lógo ke, maa jwo: «Mpe yampe nyε a pa si Lazari bò mε. Nka p'à pa si pèenε taha Kile mεge na, bà pèenε si mpyi si ntaha Kile Jyanji na mú mε.»

⁵ Marita ná Mariyama ná Lazari, pire shiin taanreŋi kyaa mpyi a táan Yesu á. ⁶ U à Lazari yampe kyaa lógo ke, maa ntèen wani kuru cyage e, mà canmpyaa shuunni pyi. ⁷ Lire kàntugo maa jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a wá, wuu núru wuu a sì Zhude kùluni i.» ⁸ Ka u cyelempyiibii si jwo: «Cyelentuŋi, li nyε a mō mε, Zhude shiinbii la mpyi si mu wà mbò ná kafaayi i, ka mu u nùr'a jwo wuu a sì wani la?» ⁹ Ka u u jwo: «Tá bèennmpe nyε canŋke e mà lwó nyège na fo yàkøŋke na mε? Nyε nge u na jaare canŋke e ke, u uye burugumø nyε

† 10:34 Zaburu 82.6

a táan me, naha na ye diɲyɛni bènmpe na ɲye wani. ¹⁰ Nka sùpya ká a ɲaare numpini i, u uye burugumə ɲye a pen me, naha na ye bènmpe ɲye wani me.»

¹¹ Puru ɲwəhə na, ka Yesu si pi pyi: «Wuu cevoonɲi Lazari à ɲóó, mii sí n-sà u ɲè.» ¹² Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafoonɲi, kampyi ɲəmppe kanni pi, u sí n-yíri.»

¹³ Lazari kwùɲi kyaa Yesu mpyi na yu, ɲka u cyelempyiibii mpyi na sônɲi na ɲəmppe yabiliɲi kyaa u na yu. ¹⁴ Ka Yesu si núr'a yi fínɲi'a jwo pi á: «Lazari à kwû. ¹⁵ L'à pyi mii kántugo na ke, l'à táan mii i, naha na ye nde sí yii pyi yii i dá mii na. Numɛ yii a wá, wuu a si u taan.» ¹⁶ Cyelempyanɲi mæge ku ɲye Tomasi, ná pi maha u pyi: «ɲaɲi» ke, ka uru si jwo u shèɛfeebil'á: «Yii a wá, wuu a si ná wuu cyelentuɲi i, wuu u sà ɲkwû ná u e.»

Yesu à Lazari buwuɲi ɲè

¹⁷ ɲye Yesu à nɔ Betani kànhe e, mà pi ta pi à Lazari le fanɲke e, canɲke sicyɛɛre woge e u à nɔ wani*. ¹⁸ Betani ná Zheruzalemu kànhe laage ɲye a mpyi a tɔn me. Ku laage ɲye a tòro culumɛtirii taanre na me. ¹⁹ Yahutuubii niɲyahamii mpyi a shà Marita ná Mariyama yyére mà sà fwù pyi, pi sɲɛɛɲi ɲkwùɲi na.

²⁰ Marita à pa lógo na Yesu na ma, u s'à byanhara kànhe na ke, maa yír'a sà u ɲùɲə bɛ, ka Mariyama si ntɛen bage e. ²¹ Marita à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo: «Kafoonɲi, kàmpyi mu mpyi naha, mii sɲɛɛɲi mpyi na si n-kwû me. ²² Nka mii à cè, cyage e wuu ɲye amɛ ke, mu aha kyaa maha kyaa ɲáare Kile á ke, u sí lire pyi mu á.» ²³ Ka Yesu si jwo: «Marita, mu sɲɛɛɲi sí ɲè n-fworo kwùɲi i!» ²⁴ Ka Marita si jwo: «Mii à cè diɲye canɲkwəge kwùubii ká mpa a ɲèni, mii sɲɛɛɲi mú sí ɲè.» ²⁵ Ka Yesu si jwo: «Mii u ɲye kwùubii ɲèfoonɲi maa mpyi shɲi niɲkwombaanɲifoonɲi. ɲgemu ká dá mii na ke, urufoo mée ká ɲkwû, u sí shɲi niɲkwombaanɲi ta. ²⁶ ɲgemu ká uru shɲi ta maa dá mii na ke, urufoo saha si n-sii n-kwû me. Marita, mu à dá lire na la?» ²⁷ Ka u u jwo: «Ɔn Kafoonɲi, mii à dá li na na mu u ɲye Kile Niɲcwənrəɲi, Kile Jyanɲi, ɲge u mpyi a yaa u pa diɲyɛni i ke.»

²⁸ ɲye Marita à puru jwo ke, maa núr'a kàre pyenge e, maa sà u sɲɛɛɲi Mariyama ɲwəh'a yyere maa yi jwo u á: «Wuu cyelentuɲi'à pa, u à jwo mà shà.» ²⁹ Mariyama à yire lógo ke, maa yíri fwəfwə mà kàre Yesu yyére. ³⁰ Lir'à Yesu ta u saha jyè kànhe e me. Cyage e Marita à u bɛ a ta ke, wani u saha mpyi. ³¹ Yahutuubii pi mpyi na Mariyama fɔnɲi bage e ke, pir'à u ɲya u à pâl'a fworo ke, maa yír'a taha u fye e mú, pi mpyi na sônɲi na u à kàre fanɲke na zà a mɛɛ súu.

³² Mariyama à sà nɔ Yesu na ke, maa ɲcwo u fere e, maa jwo: «Kafoonɲi, kàmpyi mu mpyi naha, mii sɲɛɛɲi mpyi na si n-kwû me.» ³³ Yesu à Mariyama ɲya u u mɛɛ súu, Yahutuubii pi mpyi wani kuru cyage e ke, maa pire ɲya pi i mɛɛ súu mú ke, ka u lùuni si yíri, ka u u yyahe tanha, ³⁴ maa pi yíbe: «Taa yii à Lazari buwuɲi yaha ke?» Ka pi i jwo: «Kafoonɲi, pa ku cyage wíi.» ³⁵ Ka Yesu si mɛɛ sú. ³⁶ Yahutuubii pi à Yesu mɛɛsuwuɲi ɲya ke, ka pire si jwo: «Yii wíi, ɲge nàɲi kyaa mpyi a táan u á de!» ³⁷ Ka pìi si jwo: «Uru u à fyin nàɲi ɲyigii múgo, u mpyi na si n-jà Lazari sige kwùɲi na mà?»

³⁸ Puru jwumpe saha à Yesu lùuni yírige sèe sèl'e. ɲye pi à sà nɔ fanɲke na, kur'à pyi kafawyige, maa kafaaga tɛg'a ku tò. ³⁹ Ka Yesu si pi pyi: «Yii kafaage láha fanɲke ɲwəge na.» Buɲi sɲɛɛɲi Marita mpyi wani, ka uru si Yesu pyi: «Kafoonɲi, mu sí u nùge ta ku u fwore, u canmpyaa sicyɛɛre cyi ɲye niɲjaa fanɲke e.» ⁴⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii ɲye a yi jwo mu á na mu aha dá mii na na mu sí

* **11:17** Yahutuubii cyelentiibii mpyi maha sônɲi na sùpyanɲi ká ɲkwû, u múnaani maha ntɛen u taan maha canmpyaa taanre pyi; cyire kántugo urufoo ɲye na ɲin'a yíri sahanɲi me.

Kile sífente nya mà?»⁴¹ Ka pi i kafaage láha fannke nwɔge na. Ka Yesu si n̄n̄ke d̄urugo n̄nyin̄i i, maa jwo: «Tufoon̄i, mii fw̄u nȳe mu na, naha na ye mu à mii n̄arege shw̄ɔ. ⁴² Mii wi ke, mii à cè na mu maha nȳege mii n̄areyi puni i, n̄ka mii na yu am̄e, bà s̄upyire puni ti naha a mii kw̄ulo ke, tire si mpyi si dá li na na mu u à mii tun m̄e.»⁴³ U à puru jwo ke, maa jwo f̄anha na: «Lazari, ȳir'a f̄woro naha!»⁴⁴ Ka u u nt̄il'a f̄woro fannke e, u tooyi ná u cyeyi mpyi a pw̄ɔ, u yyahe s'à tò ná v̄aan̄yi i, ka Yesu si pi pyi pi yire puni s̄anhana a láha u na, pi i u yaha u a si.

*Pi à v̄un̄n̄ɔ pw̄ɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Marika 14.1-2; Luka 22.1-2)*

⁴⁵ Yahutuubii pi mpyi a k̄are Mariyama ȳyere, maa Yesu kapyiin̄kii nya ke, pi n̄nyahara à dá u na. ⁴⁶ N̄ka pire p̄il'à k̄ar'a s̄à Yesu kapyiin̄kii kyaa jwo Farizh̄eenbil'á.

⁴⁷ Nȳe ka Kile s̄aragawwuubii n̄n̄ufeebii ná Farizh̄eenbii si piye nya, maa ww̄ɔ a jwo ná yukyaala kurun̄ke e Yesu kakyanhala karigii kyaa na. Pi mpyi na piye ȳibili: «N̄ge n̄an̄'à kakyanhala kariii n̄nyahagii pyi! Naha wuu sí n-pyi ye? ⁴⁸ Wuu aha u yaha u u n̄cyii karigii pyi, s̄upyire puni sí n-dá u na. Lire e ke Ɔromu shiin̄bii sí n-pa wuu Kile n̄aarebage nya, si wuu shin̄i puni bò.»

⁴⁹ W̄a na mpyi pi e, pi maha uru pyi Kayifu. Uru u mpyi Kile s̄aragawwuubii n̄n̄ufembw̄ɔhe lire yyeeni. Ka uru si pi pyi: «Yii nȳe a yaage cè m̄e! ⁵⁰ Yii nȳe a cè shin̄i n̄n̄kin u kw̄u k̄ini puni kurugo, lir'à pw̄ɔr̄ɔ k̄ini s̄upyire puni ti k̄eeḡe mà?»⁵¹ Nȳe Kayifu mpyi a puru jwumpe yige uye e m̄e. Bà u mpyi s̄aragawwuubii n̄n̄ufembw̄ɔhe lire yyeeni m̄e, lire kurugo Kile à puru jwumpe le u nw̄ɔge e, u jwo na Yesu à yaa u kw̄u Izirayeli k̄ini s̄upyire cyaga. ⁵² N̄ka Izirayeli s̄upyire kanni kurugo bà u sí n-kw̄u m̄e. Kile pȳibii pi nȳe di nȳe yyaha kurugo ke, u à yaa u kw̄u si pire puni w̄a piye na, si mpyi n̄n̄kin. ⁵³ Kuru can̄ke, Yahutuubii n̄n̄ufeebil'á b̄ê li na na Yesu à yaa u bò. ⁵⁴ Ka Yesu si láha uye n̄cȳeen̄i na s̄upyir'á. Maa ȳiri wani mà k̄are k̄an̄he k̄a na síwage taan, kuru m̄ege nȳe Efirayimu, mà s̄à t̄ere pyi wani ná u cyelempyiibil'e.

⁵⁵ Nȳe Yahutuubii bileren̄kwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ka shin̄nyahara si ȳiri cyeyi yabere e mà pa Zheruzal̄emu k̄an̄he e mà kataanni ta li s̄aha n̄ɔ m̄e, si mpa piye f̄inin̄e Kile yyahe taan. ⁵⁶ Pi mpyi na Yesu caa, maa n̄k̄are Kile n̄aarebage nt̄aani na. Maa w̄a na piye ȳibili: «Di ku nȳe ye? Lire e ke u si n-pa kataanni na mà?»⁵⁷ Lir'à Kile s̄aragawwuubii n̄n̄ufeebii ná Farizh̄eenbii ta pi à ȳi jwo s̄upyir'á mà kw̄ɔ na shin̄i maha shin̄i k̄a Yesu saha cè ke, urufoo u s̄à yi jwo pir'á, bà pire si mpyi si u ta n̄c̄u m̄e.

12

Mariyama à Yesu tooyi t̄iri ná s̄in̄m̄e n̄nguntan wum'i

¹ Yahutuubiibileren̄kwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ku san̄ja mpyi can̄mpyaa baani. Ka Yesu si n̄ur'a k̄are Betani k̄an̄he e. Lazari u mpyi a n̄è a yige kw̄un̄i i ke, uru na mpyi kuru k̄an̄he e. ² Ka pi i yal'a shw̄ɔh̄ɔ Yesu á kuru k̄an̄he na, Marita u mpyi na tire yalyire karigii cw̄ɔn̄re. Lazari mú na mpyi ná Yesu i talyige e. ³ Mà pi yaha pi i lȳi, Mariyama à s̄in̄m̄e n̄nguntan wum̄ɔ lon̄gara wum̄ɔ* bwuu wu Yesu tooyi na, maa u n̄n̄joore t̄eg'a yi cwuugo. Ka s̄in̄mpe n̄uge si bage fun̄ke puni n̄i. ⁴ Yesu cyelempyan̄i m̄ege ku nȳe Zhudasi Isikariyoti, n̄ge u mpyi na sí n-pa Yesu le cye e ke, ka uru si jwo: ⁵ «Naha na mpe s̄in̄mpe nȳe a p̄ere maa pu wȳeren̄i kan̄ f̄on̄f̄eebil'á mà ye? Pu lw̄ɔore mpyi na sí n-jà shin̄i n̄n̄kin yye n̄n̄kin báara s̄ara kw̄ɔ.»⁶ Zhudasi mpyi a puru jwumpe

* 12:3 Puru s̄in̄mpe mpyi a ta cige n̄gemu i ke, kuru m̄ege mpyi: «naridi».

jwo fòhɔfeebii kurugo mε, u na mpyi nàhkaawa, uru u mpyi na wyérenji bégei, u mpyi maha wyérenji lwúu. ⁷ Ka Yesu sí jwo: «Láha ceenji na! Mii canntonke kurugo u à nde pyi. ⁸ Fòhɔfeebii nyε naha ná yii e tèrigii puni i, mii sí sí n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà de!»

Sáragawwuubii nùnyefeebil'à jwo pire sí Lazari bò

⁹ Nyε Yahutuubil'à lógo na Yesu na nyε Betani kànhe e ke, ka pi nijyahamii si nkàre wani. Pi nyε a mpyi a kàre Yesu yabilinji kanni nyanji kurugo mε, nka Lazari u à nè a yige kwùnji i ke, si uru nya mú. ¹⁰ Kile sáragawwuubii nùnyefeebil'à puru lógo ke, maa jwo: «Kampyi lire li, wuu sí Lazari bò» ¹¹ naha na yε Lazari kurugo Yahutuubii nijyahamii mpyi na dáníyanji pyi Yesu na, marii fwore pire nwəh'i.

*Saanji Yesu à jyè Zheruzalemu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Marika 1.1-11; Luka 19. 28-40)*

¹² Nyε kuru canke nùmpañja na, shinnyahara na mpyi Zheruzalemu kànhe e Yahutuubii bilereñkwoñji kataann'á, pi à lógo na Yesu na wá kuro na. ¹³ Ka pi i sháhankeñyi kyεεge maa fworo na Yesu bēni. Pi mpyi na nkò fànha na: «Yabwəhe!

Nǵemu u nyε na ma Kafoonji Kile mεge na ke,
Kile u jwó le u á!

Izirayeli saanji wi†.»

¹⁴ Yesu à dùfaañjaaga ta a dùg'a tēn, mu à jwo bà l'à séme Kile Jwumpe Semēñi i na:

¹⁵ «Siyon kànhe pyilibii, yii àha raa fyáge mε!

Yii wíi, yii saanji na ma,

u à tēn dùfaañjaaga † nuñ'iš.»

¹⁶ Cyelempyiibii nyε a mpyi a pu yyaha cè lire tēni i mε, nka Yesu à pa nè a fworo kwùnji i, mà jyè Kile pēente e ke, lire kani li mpyi a séme u kyaa na ke, ka pi funñyi si nta a cwo lire na, maa li nya na l'à tòro li jwuñkanni na.

¹⁷ Nyε sùpyire ti mpyi ná Yesu i, Lazari buwuñji tapenke e fanñke na ke, tire mpyi na lire kani yyaha yu. ¹⁸ Lire kakyanhane Yesu à pyi ke, lire kyaa sùpyir'à lógo maa fwor'a kār'a sà u nùhɔ bē. ¹⁹ Farizhεenbil'à lire nya ke, maa wá na yu piy'á: «Yii yabilimpai nyii wà u na ke! Ali yafyin, wuu sí n-jà li pyi nge nāñi na mε, naha na yε diñyε pun'à taha u fye e.»

Nùmpañke ná pēente tanñkanni

²⁰ Kataanni tēni i, mpii pi mpyi a pa Zheruzalemu i mpa Kile jáare ke, Girēkiibii pii na mpyi pire shwəhəl'e. ²¹ Ka pire Girēkiibii pii sí yír'a nɔ Filipi na, nge u mpyi na yíri Betisayida kànhe e, Galile kùluni i ke, maa jwo: «Wuu na mu jáare, wuu la nyε si Yesu nya.» ²² Ka Filipi si nkār'a sà yi jwo Andire á, ka pi mú shuunni si yír'a kàre Yesu yyé, mà sà yi jwo. ²³ Ka Yesu si pi pyi: «Tēn'à nɔ numε, Supyanji Jyanji u jyè u pēente e.» ²⁴ Maa núr'a jwo: «Sēenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, sùmabilini ká mpyi li nyε a jyè nñke e maa fwónhɔ mε, li maha nkwooro liye ninñin, nka l'aha jyè nñke e maa fyin a fworo, li maha yasere nijyahara pyi. ²⁵ Nǵemu la ká mpyi si u nijjaanji yaa nwə ke, urufoo sí nùmpañja ta mε, nka nǵemu ká kántugo wà u nijjaan'á ke, urufoo sí nùmpañja ta. ²⁶ Shin maha shin la ká mpyi s'a báare mii á ke, u à yaa u taha mii fye e. Cyage e mii nyε ke, mii báarayinji sí n-pyi wani mú. Nǵemu ká a báare mii á ke, Tufoonji sí urufoo pēe.»

† 12:13 Zaburu 118.25, 26 † 12:15 Saanwa ká dùgo dùfaañja na, lire li mpyi yyeñinke ná maye ntirigenji sañcyεenni. § 12:15 Zakari 9.9

Yesu à u kwùñi kyaa jwo

²⁷ Ka Yesu si nùr'a jwo: «Numε, mii funηk'a pεn, tá mii ηye a yaa mii u Tufoonji jáare u na shwò nde tēni yyefuge na mε? Nka mii à pa dīnyεñi i nde tēni yyefuge mεε na. ²⁸ Tufoonji, ma mεge mpèēñi cyêe.» Ka mējwuu si yīri nīnyīñi na: «Mii à ku pēe mà kwò, ηka mii sí ku pēe sahan̄ki.»

²⁹ Sùpyire ti mpyi wani kuru cyage e, maa lire mējwuuni lógo ke, ka pīi si jwo: «Kileñ'a tīn.» Ka pīi si jwo: «Kile mèlεkεñi wà u à jwo ná u e.» ³⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Nde mējwuuni ηye a fworò nīnyīñi na mii kurugo mε, yīi kurugo l'à fworò. ³¹ Numε Kile sí yoge kwòñ dīnyε sùpyire na, si ηge dīnyεñi nūñufoonji kòrò n̄jīrige u nūñufente na. ³² Mii aha bú yīri n̄jīke na mà dùgo nīnyīñi na, mii sí sùpyire puni yyaha kēēñe naye yyé.» ³³ Yesu mpyi na sí n-kwù pyiñkanni ndemu na ke, lire u mpyi a jwo a cyêe sùpyire na amε. ³⁴ Ka sùpyire si u pyi: «L'à séme Kile Jwumpe Semεñi i na “Kile Nīncwònròñi sì n-sì n-kwù mε.” Nka mu à jwo na Supyañi Jyañi à yaa u lwó a yīrige nīnyīñi na. Lire tēni i ke, jo u ηye Supyañi Jyañi ye?» ³⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Bēēnmpe saha ηye yīi shwòhòl'e, pu sì mò sahan̄ki mε, yīi a jaare pu na, bà numpini si mpyi l'aha bú mpāa yīi e mε, numpini jaarafoonji ηye a u tashage cè mε. ³⁶ Bēēnmpe na ηye yīi shwòhòl'e numε, ηge u à puru bēēnmpe kan ke, yīi dá uru na, bà yīi si mpyi si mpyi puru bēēnmpe e mε.»

Yesu à puru jwo ke, maa yīri pi taan ma kàre cyage kabēr'e, maa sà ηwòhò wani.

Yahutuubii nūñufēebii ηye a dá Yesu na mε

³⁷ Yesu mēn'à kakyanhala kariii nīnyahagii pyi sùpyire ηyīi na ke, lire ηye a pi pyi pi à dá u na mε. ³⁸ Lir'a pyi ke, Kile tūntunñi Ezayi à jwumpe mpemu jwo tèecyiini i ke, pur'à fūññò na:

«Kafoonji Kile, jofoo u à dá wuu jwumpe na ye?

Jofoo na Kafoonji Kile à u sífente cyêe ye*?»

³⁹ Nde li mpyi a pi pyi pi sì n-jà n-dá mε, Ezayi à lire yyaha jwo. U à jwo:

⁴⁰ «Kile à pi pyi fyinmii,

maa pi funñyi tò,

ñaha na ye nde pi la ηye si zì vyìnnε ke,

lire li ηye ηyīñyaani

ná karigii yyahe ηcèñi

ná pi mpañi mii Kile yyére si ticuumpe ta†.»

⁴¹ Ezayi mpyi a Yesu pèente ñya, maa u kyaa jwo, lire kurugo u mpyi a puru jwumpe jwo.

⁴² Nka puru jwumpe ná pu wuuni mú i, Yahutuubii nūñufēebii nīnyahamil'à dá Yesu na, ηka Farizhēēnbii yyaha fyagare kurugo, pi ηye a ñen'a yi jwo a yige mε, pi àha bú ηkwò pi kòre n̄jige Kile Jwumpe kàlambage e mε. ⁴³ Sùpyire t'a Yahutuubii nūñufēebii pēre, lir'à táan pi á mà tòro Kile u a pi pēre.

Yesu jwumpe ná Tufoonji wumpe ηye nīñkin

⁴⁴ Canñka Yesu à jwo fànha na: «ηgemu ká dá mii na ke, urufoo ηye a dá mii kanni na mε, urufoo mú à dá mii tunvoonji na. ⁴⁵ ηgemu ká mii ñya ke, urufoo mú à mii tunvoonji ñya. ⁴⁶ Mii wi ke, mii à pa ηge dīnyεñi i si mpyi bēēnmε, bà shin maha shin u à dá mii na ke, urufoo kà nūru jaare numpini i mε. ⁴⁷ ηgemu ká mii jwumpe lógo, u sí ηye na pu kurigii jaare mε, mii bà u sí yoge kwòñ urufoo na mε. Mii ηye a pa si mpa yoge kwòñ dīnyεñi na mε, mii à pa si mpa u shwò. ⁴⁸ ηgemu ká mii ná na jwumpe cyé ke, yoge sí n-kwòñ urufoo na. Mii jwumpe nīñjwumpe pu sí yoge kwòñ urufoo na dīnyεñi canñkwòge. ⁴⁹ Mii

* **12:38** Ezayi 53.1 † **12:40** Ezayi 6.10

nyε a jwo naye n̄n̄ɔ kurugo mε, mii Tunji u à mii tun ke, uru u à mii jwumpe ninjwumpe puni cyêe mii na. ⁵⁰ Mii mú s'à cè na puru jwumpe pu maha sh̄n̄ji ninjkwombaanji kaan s̄upyaŋ'á. Tufoonji à yi jwo mii á jwuŋkanni ndemu na ke, amuni mii à yi taha yii á.»

13

Yesu à u cyelempyiibii tooyi jyé

¹ Yahutuubiibilereŋkwoŋji kataanni mpyi a n̄ɔ a kwò, Yesu mpyi a cè na uru t̄eefworon'à n̄ɔ n̄ge diŋyeni i s'a ŋk̄eεge u Tunji Kile yyé. Nyε ka u u u t̄ange t̄εḡε baa woge cyêe u diŋyeni t̄aan̄jεebii na.

² Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na numpilaga lyìge lyî, lir'à Sitaanniŋi ta u à s̄on̄ɔre le Sim̄ɔ Isikariyoti jyanji Zhudasi i u u Yesu le cye e. ³ Yesu mpyi a cè na Tufoonji à sífente puni le uru cye e, maa j̄cè mú na ur'à fworo Kile e, na uru sí n̄uru n-kàre Kile yyé.

⁴ Ka u u ȳiri talyige e, maa u v̄aan̄tinmbw̄he ww̄u mà yaha, maa v̄aan̄jke kà lw̄ó mà t̄èg'a uye b̄inni*. ⁵ Maa lw̄ohe kà le yaage k'e mà t̄èḡe na u cyelempyiibii puni nin̄kin nin̄kinji tooyi jyí, maa yi cwuuge ná v̄aan̄jke e.

⁶ U à pa n̄ɔ Sim̄ɔ Pyeri na ke, ka uru la si mpyi si j̄cyé, maa jwo: «Kafoonji, mu yabiliŋi u sí mii tooyi jyé la?» ⁷ Ka Yesu si u pyi: «Nde mii na mpyi ke, mu si n-jà lire j̄w̄ohe cè numε mε, fo k̄antugo yyé.» ⁸ Ka Pyeri si jwo: «Ōnh̄! Mu si n-s̄i mii tooyi jyé mε.» Ka Yesu si jwo: «Mii aha mpyi mii nyε a mu tooyi jyé mε, mii ná mu kawwoo saha nyε mε.» ⁹ Ka Sim̄ɔ Pyeri si jwo: «Kafoonji, l'aha mpyi amuni, ma hà na tooyi kanni jyé mε, mii cyeyi ná n̄n̄jke mú jyé.» ¹⁰ Ka Yesu si jwo: «ŋgemu u à w̄ul'a cw̄ó ke, urufoo t̄εgeni li nyε mà tooyi jyé. Nyε yii s'à f̄iniŋε, ŋka yii puni bà mε.» ¹¹ Yesu mpyi a cè na wà sí uru le cye e, u bá mpyi a urufoo cè, lire na u à jwo pi puni nyε a f̄iniŋε mε.

¹² Yesu à pi tooyi jyé a kwò ke, maa u v̄aan̄tin̄jke le maa nt̄en̄ talyige e maa pi ȳibe: «Nde mii à pyi yii na numε ke, yii à lire j̄w̄ohe cè la? ¹³ Yii maha mii yiri “Cyelentuŋi” ná “Kafoonji.” Yii t̄anga na nyε, mii u nyε ure. ¹⁴ Nyε mii u nyε yii Kafoonji ná Cyelentuŋi ke, mii à yii tooyi jyé, kuru cyage e yii mú à yaa yii a yiye tooyi jyí. ¹⁵ Mii à nde pyi a cyêe yii na, bà mii à li pyi mε, yii mú s'à li pyi ná yiye e. ¹⁶ S̄eŋi na mii sí n-s̄i yi jwo yii á, báarapyiŋi si n-jà n-p̄e u n̄n̄jufooŋi na mε, t̄un̄ntun̄ji mú si n-jà n-p̄e u tunvoonji na mε. ¹⁷ Numε, yii à j̄cyii karigii cè, yii aha j̄εε na nt̄uli cyi jwuŋkanni na, yii wuuni sí j̄w̄o.

¹⁸ Yii puni kyaa na bà mii nyε mε, mp̄ii mii à cw̄on̄r̄o ke, mii à pire cè. Nka Kile Jwumpe Sem̄ɔni à mpemu jwo ke, p'à yaa pu f̄un̄n̄ɔ. L'à séme “Mii lȳj̄εεŋ'á mii t̄oεge lw̄ó†.”

¹⁹ Mii na puru yu yii á numε, si yaa ná li t̄eepyiiini i l'à n̄ɔ, l'aha bú n̄ɔ, bà yii si mpyi si j̄cè na “Mii u nyε n̄ge u nyε ke‡.” ²⁰ S̄eŋi na mii sí n-s̄i yi jwo yii á, ŋgemu ká j̄εε mii t̄un̄ntun̄ji na ke, urufol'à j̄εε mii na, ŋgemu sí ká j̄εε mii na ke, urufol'à j̄εε mii tunvoonji na mú.»

Yesu à jwo na Zhudasi sí uru le cye e

(Macwo 26.20-25; Marika 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ Nyε Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u fun̄jke si mp̄en̄ s̄èl'e. Ka u u pu f̄iniŋ'a jwo pi á: «S̄eŋi na mii sí n-s̄i yi jwo yii á, shin̄ nin̄kin na naha yii shw̄h̄l'e, n̄ge u sí n-pa mii le cye e ke.»

* **13:4** Yire v̄aan̄jyi ná yi len̄kanni Yesu mpyi a le ke, bilibii pi mpyi maha mpyi amuni, bilibii báara u mpyi tooyi njȳiŋi mú. † **13:18** Zaburu 41.10 ‡ **13:19** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru m̄εge ku nyε: «Mii u nyε n̄ge u nyε ke.»

²² U à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si wá na piye wíi, shinji kyaa na Yesu nyε ke, pi nyε a cè mε. ²³ Yesu cyelempyanji kyaa li mpyi a táan u á sèl'e ke, uru u mpyi a téen u taan talyige e. ²⁴ Ka Simo Pyeri si cyεge yîrige u á, na u Yesu yíbe shinji kyaa na u nyε ke. ²⁵ Ka uru cyelempyanji si fêen Yesu kâmpañke na, maa u yíbe: «Kafoonji, joofo kyaa na mu nyε ye?» ²⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii sí nke bwúurukwange fyinmε. Mii aha ku kan ngemu á ke, urufoo kyaa li. Amuni u à bwúurunji lwó, maa u kan Simo Isikariyoti jyanji Zhudasi á.» ²⁷ Cyage e bwúurunji'à kan Zhudasi á ke, ka Sitaanninji si ntíl'a jyè u e. Ka Yesu si u pyi: «Nde mu la nyε si mpyi ke, li pyi fwofwó.»

²⁸ Nka Yesu lyìnyεenji wà mpyi a mpe jwumpe nwòhò cè mε. ²⁹ Zhudasi u mpyi na wyérenji bégele ke, ka pi si wá na sônji na Yesu à u tun u sà kataanni yaayi yà shwò, lire nyε mε u sà fònyofeebii pi kan§. ³⁰ Zhudasi à bwúurukwange shwò a lyì cyage nkemu i ke, maa ntíl'a funnke wyérenji'a fworò. Numpilage mpyi a wwò a kwò.

Yesu à to nivonno kan u cyelempyiibil'á

³¹ Nyε Zhudasi Isikariyoti à fworò ke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Supyanji jyanji sí u pèente ta numε, Kile pèente sí raa naa u e. ³² Lire ká mpyi, li saha si mò mε, Kile sí u sífente kan Supyanji jyanji á pi ngwòni funnke e. ³³ Mii pyiibii, mii saha si mò ná yii e mε. Yii sí raa mii caa, nje mii à jwo Yahutuubii nùnyufeebil'á ke, mii sí yire jwo yii á numε mú, cyage e mii na nkéεge ke, yii si n-jà nò wani mε. ³⁴ Lire kurugo mii sí to nivonno kan yii á. Yii yiye kyaa táan yiy'á. Bà yii kyal'à táan mii á mε, yii yiye kyaa táan yiy'á lire pyinčkanni na. ³⁵ Tãnge ká mpyi yii shwòhòl'e, lire e sùpyire puni sí n-cè na yii nyε mii cyelempyii.»

Yesu à jwo na Pyeri sí n-pa jwo na u nyε a uru cè mε (Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Ka Simo Pyeri si Yesu yíbe: «Kafoonji, lire tēni i ke, taa mu kēεge ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mu si n-jà n-pa mii fye e numε mε, kântugo yyére, mu sí n-ta n-pa mii fye e.» ³⁷ Ka Pyeri si nūr'a u pyi: «Kafoonji, naha kurugo mii si n-jà n-pa mu fye e numε mà ye? Mii à tēen li tēenl'e si na múnaani kan mu kurugo.» ³⁸ Ka Yesu si u pyi: «Sèe la? Mu sí nyε ma múnaani kan mii kurugo la? Sēenji na mii sí n-si yi jwo mu á, nkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nò tooyo taanre na na mu nyε a mii cè mε.»

14

Yesu à jwo na uru u nyε kuni l'à kàre Kile yyére ke

¹ Lire kântugo Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Yii àha kyaa tēε yiye funno pεn mε. Yii dá Kile na, yii dá mii na mú. ² Mii Tunji pyεnge e, tatεεnge na nyε wani sèl'e, kâmpyi lire bà mε, mii mpyi na si nyε n-jwo na mii sí tatεεnge bégele n-yaha yii yyaha na mε. ³ Mii aha cyage bégel'a kwò, mii sí nūru n-pa yii fye e, si yii lwó sí nkàre cyage e mii sí n-pyi ke. ⁴ Cyage e mii na nkéεge ke, yii à lire kuni cè a kwò.»

⁵ Ka Tomasi si Yesu pyi: «Kafoonji, wuu bá nyε a mu tashage cè mε, di wuu sí n-pyi si kuni cè ye?» ⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii u nyε kuni, mii u nyε ná sēenji i, mii u nyε shinji ninkwombaanjifoongi. Sùpya si n-jà nò Tufoongi yyére ná urufoo nyε a tòro mii yyére mε. ⁷ Kâmpyi yii mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tunji cè mú. Numε yii à u cè, yii à u nya mú.»

§ 13:29 Bilerenkwonji kataanni i, Kilejaarebage nwòyi mpyi maha múg'a yaha. Lire pyinčkanni na, fònyofeebii mpyi maha sa ntēen wani, sùpyir'a si wá na si na yaayi kaan pi á.

⁸ Ka Filipi si jwo: «Kafoonji, Tufoonji cyêe wuu na, lire kanni sí wuu tìn.» ⁹ Ka Yesu si u pyi: «Filipi, nijjaa kyaa bà l'à mii ná yii yaha sijcyan mε, mu sí sàha ñkwò a mii cè mà? Shinji u à mii nya ke, urufol'à Tufoonji nya mú. Ka mu u núr'a jà a jwo na mii u Tufoonji cyêe yii na la? ¹⁰ Lire tènì i ke, mu nyε a dá li na na mii ná Tufoonji à sàa wwò mà? Mpe mii na yu yii á ke, mii nyε na pu yige naye e mε. Mii ná Tufoonji u à wwò, ka u u wá na u karigii pyi mii cye kurugo. ¹¹ Yii dá na jwumpe na na mii ná Tufoonji a sàa wwò. Mii jwumpe ká mpyi pu nyε a yii tìn mε, yii dá li na mii kapyiinjkii kurugo. ¹² Mii kèεge Tufoonji yyére, lire kurugo sèenji na mii sí n-sì yì jwo yii á, ñgemu ká dá mii na ke, karigii mii na mpyi ke, urufoo mú sí n-jà raa cyire pyi, urufoo sí n-pa raa cyi pyi ñcyiimu cyi à pèe ndògogii na ke. ¹³ Yii aha kyaa maha kyaa jáare Tufoonji á ná mii mεge e ke, mii sí lire pyi, bà Jyafoonji si mpyi si Tufoonji pèente cyêe sùpyire na mε. ¹⁴ Yii aha kyaa maha kyaa jáare ná mii mεge e ke, mii sí lire pyi.

Yesu à jwo na Kile Munaani sí n-pyi ná uru cyelempyiibil'e

¹⁵ Kampyi mii kyal'à táan yii á, yii sí raa mii tonji kurigii jaare. ¹⁶ Mii sí Tufoonji jáare u u Tεgεfoonji wabεε kan yii á, bà uru si mpyi si ñkwòro ná yii e tεrigii puni i mε. ¹⁷ Kile Munaani li nyε uru Tεgεfoonji. Lire maha sèenji yu, ñnyε sùpyire sí n-jà li ta mε, ñaha na ye pi nyε na li ñaa, nta ñnyére si li cè mε. Ñka yii pi ke, yii à li cè, ñaha na ye li nyε yii taan maa mpyi yii e mú. ¹⁸ Mii sí yii yaha círimii fiige mε. Ñka mii sí nuru n-pa yii fye e. ¹⁹ Li saha sí mε mε, ñnyε sùpyire saha sí raa mii ñaa mε, ñka yii pi ke, yii sí raa mii ñaa. Mii sí bá ñè n-fworo kwùñi i, lire kurugo yii mú sí shìñi ñiñkwombaanji ta. ²⁰ Kuru canñke ká nò, yii sí n-cè na mii à wwò ná Tufoonji i, yii sí n-cè na yii à wwò ná mii i mú, mii mú s'à wwò ná yii e. ²¹ Ñgemu ká mii tonji karigii lógo, maa cyi kurigii jaare ke, urufol'à mii kyaa táan uy'á. Ñgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, mii Tunji mú sí urufoo kyaa táan uy'á, mii mú sí urufoo kyaa táan nay'á, si naye cyêe urufoo na.»

²² Yesu cyelempyanji wà mεge na mpyi Zhudasi, uru ná Zhudasi Isikariyoti nyε shinnu mε, ur'à jwo: «Kafoonji, ñaha na mu sí maye cyêe wuu na, si mpyi mu sí maye cyêe ñnyε sùpyire na mà ye?» ²³ Ka Yesu si u pyi: «Ñgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii jaare. Mii Tunji mú sí urufoo kyaa táan uy'á. Wuu sí n-pa n-tèen urufoo yyére. ²⁴ Ñgemu u nyε u nyε a mii kyaa táan uy'á mε, urufoo sí raa mii jwumpe kurigii jaare mε. Mpe yii na nuru mii ñwò na ke, mii nyε a pu yige naye e mε, Tufoonji u à mii tun ke, ur'e p'à fworo. ²⁵ Mii na ñje puni yu yii á, mà mii yaha ná yii e sahanji. ²⁶ Tufoonji sí n-kwò Tεgεfoonji ñgemu tun yii á mii mεge na, ná uru u nyε Kile Munaani ke, karigii puni mii à jwo yii á ke, uru sí yii funñò cwo cyire na.

²⁷ Mii kèεge, ñka mii sí yyenñke kan yii á. Yyenñke ku nyε mii á ke, kuru ná ñnyenji woge nyε ñiñkin mε, lire e yii funmpεεnre ná fyagare láha yiye na. ²⁸ Yii à yì lógo mii ñwò na mà kwò na mii na ñkèεge, ñka mii sí nuru n-pa yii yyére. Kampyi yii à mii kyaa táan yiy'á, yii sí raa múgure na mii kèεge Tufoonji yyére, ñaha na ye Tufoonji'à pèe mii na. ²⁹ Mii à yii sòññ'a yaha numε, si yaa ná ñcyii karigii tèepyiiini i l'à nò, bà yii si mpyi si dá mii jwumpe na li tèepyiiini i mε.

³⁰ Mii saha sí n-jwo ná yii e si mε mε, ñaha na ye ñge ñnyenji ñùñufoonji'à yìri mii fye e. Ñka lire nyε a li cyêe na u à fànha ta mii na mε. ³¹ Nde Tufoonji à jwo mii á ke, lire mii maha mpyi, bà ñnyε sùpyire si mpyi si ñcè na mii à Tufoonji kyaa táan nay'á mε.» Yesu à puru jwo ke, maa jwo: «Yii a wá, wuu yìri naha.»

15

Yesu à jwo na uru na nyε ερεzen cige

¹ Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii u nyε ερεzen cige sèe woge, mii Tunji u nyε ku faafoonji. ² Nkéné maha nkéné ku nyε mii na, ku sí nyε na yaserε pyi mε, u sí kuru kwòn n-wà. Nka nkéné maha nkéné ku nyε mii na, marii seni ke, u sí kuru binni, là s'a bàrali ku zenji na. ³ Kàlanji mii à kan yii á ke, uru kurugo yii à fíniñ'a kwò Kile yyahe taan. ⁴ Yii tèn mii wwojεεge e, mii sí n-tèn ná yii e mú. Erezεnñi nkénke sè n-jà n-se ná ku nyε a ta cige na mà ye. Amuni yii nyε, ná yii nyε a tèn mii wwojεεge e mε, yii sè n-jà yafyin pyi Kile a mε. ⁵ Mii u nyε ερεzen cige, yii pi nyε ku nkényi. Ngemu ká ntèn mii wwojεεge e, ka mii i ntèn urufoo woge e ke, urufoo sí raa kacεnñi niñyahagii pyi Kile á. Mii aha mpyi mii nyε ná yii e mε, yii sè n-jà yafyin pyi Kile á mε.

⁶ Ngemu ká mpyi u nyε a jεn'a tèn mii wwojεεge e mε, urufoo sí n-wà cyínni na, bà ερεzenñi nkényi maha nkwòn a wà mε. Yí sí n-waha, pi sí yi lwó n-wà nage e. ⁷ Yii aha ntèn mii wwojεεge e, ka mii jwumpe si nkwoóro yii funñ'i, kyaa maha kyaa yii na jcaa ke, yii aha lire jáare, li sí n-pyi yii á. ⁸ Yii aha kacεnñi niñyahagii pyi Kile á, lire li sí li cyêe na yii nyε mii cyelempyii. Lire e mii Tunji mεge sí n-pêe.

⁹ Bà mii kyal'à táan na Tunji á mε, amuni yii kyal'à táan mii á. Yii tèn mii tàange e. ¹⁰ Yii aha a mii tonji kurigii jaare, yii sí n-kwoóro mii tàange e, bà mii à na Tunji wunji kurigii jaara maa nkwoóro u tàange e mε.

¹¹ Mii na mpe puni yu bà funntange ku nyε mii i ke, kuru si mpyi si yii jñ mε. Lire e yii funntange sí n-fúnñò. ¹² Mii tonji u nge: yii yiye kyaa táan yiy'á, bà yii kyal'à táan mii á mε. ¹³ Mà ma múnaani kan kwùñ'á ma ceveebii kurugo, tàange sè n-tòro kuru na mε. ¹⁴ Nde mii à jwo yii á ke, yii aha a lire pyi, lire e yii sí n-pyi mii cevee. ¹⁵ Mii saha sè raa yii yiri na báarapyii mε, jaha na ye báarapyiñi sè n-jà u káfoonji karigii puni cè mε. Nka mii à yii pyi na ceveebii, jaha na ye kyaa maha kyaa mii à ta na Tunji á ke, mii à yii kála cyire puni na. ¹⁶ Yii bà pi à mii cwònrò mà dε! Nka mii u à yii cwònrò mà pyi túnntunmii, yii raa báare Kile á, u u mpyi báara ngemu tònñi u nyε u sè n-kwò mε. Lire pyiñkanni na, yii aha kyaa maha kyaa jáare mii Tunji á ná mii mεge e ke, u sí lire kan yii á. ¹⁷ Nde mii na jcaa yii á ke, lire li nyε yii yiye kyaa táan yiy'á.»

Djnyε sùpyire sí n-pa dánafeebii tún

¹⁸ «Yii kyaa ká mpεn djnyε sùpyir'á, yii li cè na mii kyal'à fyânha a pεn pi á. ¹⁹ Yii ná djnyε sùpyire n'a mpyi niñkin, yii kyaa mpyi na sí n-táan pi á, jaha na ye yii mpyi na sí n-pyi pi á. Nka yii saha nyε pi á mε, mii à yii cwònrò pi shwòhòl'e. Lire kurugo yii kyal'à pεn pi á.

²⁰ Jwumpe mii à fyânha a jwo yii á ke, yii funñke cwo puru na na báarapyiñi sè n-jà n-pêe n-tòro u nùñufoonji na mε. Ná pìl'à mii kyérege, pìl'á sí yii kyérege mú. Ná pìl'à jεε mii jwumpe na, pìl'á sí jεε yii wumpe na mú. ²¹ Nyε cyire karigii puni sí n-pyi yii na mii mεge kurugo, jaha na ye nge u à mii tun ke, pi nyε a uru cè mε. ²² Mii n'a mpyi mii nyε a pa maa jwo ná pi e mε, làwwugo mpyi na sè n-jà n-cyán pi na mε. Nka numε tashwògò nyε pi na mε. ²³ Mii kyal'à pεn ngemu á ke, mii Tunji kyaa mú à pεn urufol'á. ²⁴ Karigii cyi à sè sùpya sàha cyi pyi a nya mε, kàmpyi mii mpyi a cyire pyi a cyêe pi na mε, pi kapegigii yoge sàha mpyi na sè n-jà n-kwòn pi na mε. Nka numε, pi mén'à cyi nya ke, lire ná li wuuni mú i, pi à mii ná Tufoonji kyaa pεn piy'á. ²⁵ Lire pyiñkanni na, nje yi mpyi a séme pi Kile Jwumpe Semεñi i na “Pi à mii kyaa pεn piy'á nùñò baa*” ke, yir'à fúnñò.

* 15:25 Zaburu 35.19; 69.5

²⁶ Nye Tegεfooni mii sí n-tun yii á, si njîri Tufooni yyére ke, uru u nye Kile Munaani, li maha sèenji yu. L'aha mpa, li sí raa mii kyaa yu sùpyir'á. ²⁷ Yii mú sí raa mii kyaa yu sùpyir'á, naha na ye mii ná yii na nye sijncyan fo mii karigii tasiige e.»

16

Kile Munaani kapyiinjii

¹ Ka Yesu si núr'à jwo: «Mii à ncyii karigii puni jwo yii á, bà li si mpyi, tèni ká nɔ, yaaga kà njà yii kèenne njige Kile kuni i me. ² Pi sí n-pa raa yii kòre s'a yige Kile Jwumpe kàmbayi i. Tèni labere sí n-pa nɔ, ngemu ká jà a yii wà bò ke, urufoo sí raa sònji na ur'à báara Kile á amuni. ³ Pi sí cye le cyire karigii puni i s'a mpyi yii na, naha na ye pi nye a Tufooni Kile cè me, pi nye a mii cè mú me. ⁴ Mii à ncyii karigii puni jwo yii á mà yaha, li nùjke ku nye cyi tèpyiini ká nɔ, yii i li cè na mii à cyi jwo yii á mà kwò.

Mii nye a cyi jwo yii á fo tasiige e me, naha na ye mii mpyi ná yii e. ⁵ Nume mii kèege na tunvooni yyére, sùpya nye a ta yii e mà mii takarege yíbe me. ⁶ Nka mii à jà a mpe jwumpe jwo ná yii e ke, ka yii yyahayi si ntanha. ⁷ Lire ná li wuuni mú i, sèenji mii na yu, mii nkàren'á pwóro yii á, naha na ye ná mii nye a kàre me, Tegεfooni sí n-pa yii á me. Nka mii aha nkàre, mii sí u tùugo yii á. ⁸ U aha mpa, u sí dɔnye sùpyire kapegigii cyêe pi na, si li cyêe pi na na pi nye a tí Kile yyahe taan me, pi karigii sònjɔnkanni sí nye a nwò me. ⁹ U sí pi kapiini cyêe pi na, naha na ye pi nye a dá mii na me. ¹⁰ U sí li cyêe pi na na pi nye a tí me, naha na ye mii sí nuru n-kàre na Tunji yyére, yii saha si mii nya me. ¹¹ U sí li cyêe pi na na pi sònjɔnkanni nye a nwò me, naha na ye yog'à kwòn a kwò nge dɔnyeni nùjufooni na.

¹² Karii niyahagii na nye mii u jwo yii á sahanjki, nka cyi fành'à pèe yii na nume. ¹³ Lire e Kile Munaani li maha sèenji cyêe ke, lire ká mpa, li sí yii yyaha cù, si sèenji puni cyêe. Li jwumpe sí raa fwordo li yabilinji i me. Mpe li sí n-lógo ke, puru li sí n-jwo yii á. Li sí raa karigii nimpaanjii yu yii á mú. ¹⁴ Li sí pèente taha mii na, naha na ye mii jwumpe li sí raa yu yii á. ¹⁵ Yaaga maha yaaga ku nye Tufooni á ke, kuru na nye mii á. Lire kurugo mii à jwo na Kile Munaani li sí mii jwumpe lwò s'a yu yii á.»

Yesu nkàrenji sí u cyelempyiibii yyahayi tanha

¹⁶ Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Ncyère, yii saha si mii nya me. Ncyère, yii sí mii nya sahanjki.» ¹⁷ Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii pìi sí wá na piye yíbili: «Nje u à jwo ke, yire nwòhe ku nye naha ye? U à jwo “Ncyère yii saha si mii nya me, nka lire kántugo, ncyère yii sí mii nya.” U à jwo mú “Mii kèege Tufooni yyére.” ¹⁸ Uru ncyèrenji nwòhe ku nye naha ye? Wuu nye a uru yyaha cè me.» ¹⁹ Yesu à cè na pi sí raa uru yíbili ke, maa jwo: «Mii à jwo “Ncyère yii saha si mii nya me, maa núr'a jwo ncyère yii sí mii nya ke” lire na yii na yiye yíbili la? ²⁰ Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii sí mee sú, yii sí n-paara, nka dɔnye sùpyire sí múguro. Yii yyahayi sí n-tanha, nka yii yyetanhare sí n-kèenne mpyi funntanga. ²¹ Ceenji yaceni ká yîri, li zini funmpèenre maha u pyi u a yyahe tanha, naha na ye pyàni tèesini yyefug'à nɔ u na. Nka u aha si a kwò, kuru funntange cye e, u maha funjɔ wwò yyefuge na. ²² Amuni yii wuuni sí n-pyi. Yii sí yyaha tanha nume, nka mii saha sí yii nya. Lire tèni i, yii ná funntange ku sí n-pyi, sùpya sí n-jà kuru shwò yii na me.

²³ Kuru canjke ká nɔ, yii saha si yaaga yíbe mii á me. Sèenji na mii sí n-sii yi jwo yii á, yii aha mii Tunji jáare kyaa maha kyaa na ná mii mege e ke, u sí lire

pyi yii á. ²⁴ Yii sàha ñkwò a yaaga jáare Tufoonji á ná mii mege e me. Yii u jáare, u sí yii kan. Lire ká mpyi, yii funntange sí n-fûññò.

Yesu cyelempyiibii sí raa Kile jáare Yesu mege na

²⁵ Nyé mii à jwo ná yii e tàanliñkil'e, ñka tènei là sí n-pa nò, mii saha sì raa yu ná yii e amuni me, mii sí raa fíniñi raa yu yii á Tufoonji kyaa na. ²⁶ Kuru canñke ká nò, yii sí raa Tufoonji jáare ná mii mege e, li saha sì nò mii u a u jáare yii kyaa na me. ²⁷ Naha na ye Tufoonji yabilin'á yii kyaa táan uy'á, na yii á mii kyaa táan yiy'á, maa dá li na na mii à fworò ur'e. ²⁸ Sèe wi, mii à fworò Tufoonji i, maa mpa diñyeñi i, nume mii na yíri diñyeñi i s'a ñkèege Tufoonji yyére.»

Yesu à fànha ta diñyeñi na mà kwò

²⁹ Yesu à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si jwo: «Wíi, mu na fíniñi na yu, mu saha ñye na tàanliñii yu me. ³⁰ Nume wuu à cè na mu à karigii puni cè a kwò, mu saha ñye na ntèn pi i mu yíbe me, lire e wuu à dá na mu à fworò Kile e.»

³¹ Ka Yesu si pi pyi: «Sèe yii à dá mii na nume la? ³² Nyé tènei là sí n-pa nò, li bá à nò a kwò, yii puni sí n-fê n-caala, shin maha shin sí n-kàre u pyenge e, si mii kanni yaha. Ñka sèenji na, mii kanni bà u sì n-pyi me, Tufoonji ñye ná mii i. ³³ Mii à mpe jwo, bà yii si mpyi si yyeñiñke ta mii ná yii wwoñeenge e me. Yii sí n-kyaaala naha diñyeñi i, ñka yii màban le yiye e, mii à fànha ta diñyeñi na mà kwò.»

17

Yesu à Kile jáare uye kyaa na

¹ Yesu à puru jwo ke, maa u ñyigii yírige ñiñyiñi na, maa jwo: «Tufoonji, tèn'à nò nume, mu u pèene taha ma Jyanji na, bà u si mpyi si pèene taha mu na mú me. ² Nyé mu à fànhe kan u á sùpyire puni ñùñò na, mpii mu à kan u á ke, u u shìñi ñiñkwombaanji kan pir'á. ³ Pi shìñi ñiñkwombaanji sí u ñye pi mu kanni cè Kilenji sèe wuñi, pi i mu tùnntunji Yesu Kirisita cè mú. ⁴ Mii à mu pèe naha ñiñke na. Tùnnture mu mpyi a kan mii á ke, t'à fûññò. ⁵ Tufoonji, na pèe maye yyére nume, bà mii mpyi a pèe mu taan mà diñyeñi ta u sàha sì me.

Yesu à Kile jáare u cyelempyiibii kyaa na

⁶ Sùpyire mu à cwòñrò diñyeñi i mà kan mii á ke, mii à mu mege cyêe ti na. Pi mpyi mu wuu, mu s'à pi kan mii á, pi mú s'à ñee mà mu jwumpe yaha piye funñ'i. ⁷ Nume, pi à cè na yaaga maha yaaga mu à kan mii á ke, na kur'à fworò mu i. ⁸ Jwumpe mu à jwo mii á ke, puru mii à jwo pi á mú, pi s'à ñee pu na. Pi à tèn li taan sèenji na na mii à yíri mu yyére, maa dá li na na mu u à mii tun.

⁹ Mii ñye na mu jáare diñye sùpyire kyaa na mà de. Mpii mu à kan mii á ke, pire kyaa na mii na mu jáare, ñaha na ye pire pi ñye mu wuubii. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku ñye mii á ke, kuru na ñye mu wogo, yaaga maha yaaga ku ñye mu á ke, kuru mú na ñye mii wogo. Mii cyelempyiibii pi sí mii pèente pyi ti cè. ¹¹ Mii sí n-fworò ñge diñyeñi i, mii kèege mu yyére, pi sí n-kwôro naha. Tufoonji ñiñcenni, pi màra ma tàanna ná ma mege mpèenji i, mu a kuru ñkemu kan mii á ke, bà pi si mpyi si mpyi ñiñkin mii ná mu fiige me. ¹² Tènei i mii mpyi ná pi e ke, mii à pi màra mà tàanna ná mu mege mpèenji i, mu à ñkemu kan mii á ke. Mii à pi puni kàanmucya maa pi shwò, pi wà ñye a pînni me, fo li mpyi a jwo a yaha ñge u sí n-pînni ke, mpe pu mpyi a sème Kile Jwumpe Semenji i ke, ka lire si puru pyi p'à fûññò.

¹³ Ñka nume mii kèege mu yyére, mii na ñcyii puni yu mà mii yaha naha diñyeñi i, bà pi si mpyi si mii funntange puni ta me. ¹⁴ Mii à pi kâla mu jwumpe na. Pi kyal'à pen diñye sùpyir'á ñaha na ye pi ñye ñge diñyeñi wuu me, bà mii ñye mii ñye ñge diñyeñi wu me. ¹⁵ Mii ñye na mu jáare maa pi lwó a yige naha

dijnyeni i mà de, mii na mu jáare ma raa pi kàanmucaa Sitaanniŋi na. ¹⁶ Pi nyε nge dijnyeni wuu mε, bà mii mú nyε mii nyε nge dijnyeni wuu mε. ¹⁷ Sèenŋi cyêe pi na, bà pi si mpyi si piye puni kan mu á mε. Mu jwumpe pu nyε uru sèenŋi. ¹⁸ Bà mu à mii tun dijnyeni i mε, amuni mii à pi tun wani mú. ¹⁹ Mii à naye puni kan mu á pi kurugo, bà pi mú si mpyi si piye puni kan mu á mε.

Yesu à Kile jáare dánafeebii sanmpii kyaa na

²⁰ Mii nyε na mu jáare pire kanni kyaa na mε, mpai pi sí n-dá mii na pi jwumpe kurugo ke, mii na mu jáare pire kyaa na mú, ²¹ bà pi puni si mpyi si mpyi niŋkin mε. Tufoonŋi, mii ná mu à sàa wwò pyiŋkanni ndemu na ke, pi puni pi pyi niŋkin ná wuu e amuni, lire e dijnyε sùpyire sí n-dá li na na mu u à mii tun.

²² Pèente mu à kan mii á ke, tire mii à kan pi á, bà pi si mpyi si wwò si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mε. ²³ Pyiŋkanni na mii ná pir'à wwò mà pyi niŋkin, ka mii ná mu si wwò mà pyi niŋkin ke, pi wwò pi i mpyi niŋkin amuni. Lire ká mpyi, dijnyε sùpyire sí n-cè na mu u à mii tun, si ncè na mu à pi kyaa táan may'á, bà mu à mii kyaa táan may'á mε. ²⁴ Tufoonŋi, mii aha mpyi cyage nkemu i ke, sùpyire mu à kan mii á ke, mii la nyε tire ti tèn, tir'à mii pèente wí wani, mu à tire ntemu kan mii á ke, jáaha na ye mu à mii kyaa táan may'á, mà dijnyeni ta u sàha sù mε. ²⁵ Tufoonŋi, mu u à tí ke, dijnyε sùpyire nyε a mu cè mε, nká mii wi ke, mii à mu cè, mii cyelempyiibii mú à cè na mu u à mii tun. ²⁶ Mii à pi pyi pi à mu cè, mii sí pi pyi pi mu cè sahanŋi. Bà mu à mii kyaa táan may'á mε, kuru tàange fiige ku pyi pi shwòhòl'e, mii ná pire si wwò wuu u mpyi niŋkin.»

18

Pi à sà Yesu cù

(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Luka 22.47-53)

¹ Nyε Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Sedərən dùge kàntugo. Cikòògò na mpyi kuru cyage e, ka pi i jyè kuru funŋke e. ² Yesu mpyi a tée na sì ná u cyelempyiibil'e kuru cyage e. Nyε Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a kuru cyage saha cè. ³ Mà Yesu ná u cyelempyiibii sanmpii yaha kuru cyage e, ka Zhudasi si nò wani. Sòrolashikuruŋò ná Kilejaarebage saŋcwənsigibii pii na mpyi ná Zhudasi i. Kile sáragawwuubii jùŋufeebii ná Farizhεenbii pi mpyi a pire tun ná Zhudasi i. Fùkinahii ná bènme yaayi yabere ná kàshikwənyaaya na mpyi pi cye e. ⁴ Karigii cyi mpyi na sí Yesu ta ke, u mpyi a cyire cè a kwò. Ka u u file pi na, maa pi yíbe: «Jofoo yii na jcaa ye?» ⁵ Ka pi i u pyi: «Nazarəti kànhe shinŋi Yesu.» Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ŋgel!»

Lir'à ta Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi pi shwòhòl'e. ⁶ Tèni i Yesu à jwo: «Mii u ŋgel!» ke, ka pi i wá na núruli kàntugo fo mà sà jcwò jìŋke na. ⁷ Ka u u núr'a pi yíbe: «Jofoo yii na jcaa ye?» Ka pi i jwo: «Nazarəti kànhe shinŋi Yesu.» ⁸ Ka u u núr'a pi pyi: «Mii nyε a jwo yii á mà kwò na mii u ŋge mà? Kampyi mii yii saha na jcaa, yii na fyèŋwòhòshiinbii yaha pi a sì.» ⁹ Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu à jwo na: «Mii Tunŋi, shin maha shin mu à kan mii á ke, u wà nyε a pìnni mε*» ka puru si fùŋŋò.

¹⁰ Lir'à Simò Pyeri ta ná kàshikwəŋwòg'e, ka u u ku dir'a wwù mà tég'a Kile sáragawwuubii jùŋufembwòhe báarapyiŋi kàniŋe niŋgenŋe kwòŋ a cyán. Uru báarapyiŋi mege na mpyi Malikusi. ¹¹ Ka Yesu si Pyeri pyi: «ŋwòŋni le li fwuuni i. Lire sanni i ke, kyaage lwòhe mii Tunŋi à yaha mii mεε na ke, mu la nyε mii u ku bya mà?»

* 18:9 Yuhana 6.39

¹² Nye Yesu à puru jwo ke, ka sòrolashiibii ná pi nùñufooni ná Kileñaarebage sañcwònsigibii si u cú maa u cyeyi pwò. ¹³ Maa fyânda a kàre ná u e Ana† yyére, Kayifu nafenanji u nyé ure. Kayifu u mpyi sáragawwuubii nùñufembwòhe lire yyeeni. ¹⁴ Uru u mpyi a Yahutuubii nùñufeebii yéé na: «L'à pwórò shin ninjin kannu u kwû sùpyire puni cyaga.»

Pyeri à jwo na uru nyé a Yesu cè mé

(Macwo 26.69-70; Marika 14 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Pi ninjaribii ná Yesu i, Simò Pyeri ná cyelempyanji waber'à taha pi fye e, màceñe na mpyi uru cyelempyanji ná sáragawwuubii nùñufembwòhe shwòhòl'e. Lire kurugo u mú à jyè ná pi e Kile sáragawwuubii nùñufembwòhe pyenge e. ¹⁶ Pyeri mpyi a kwòro pyenge jwòge na, cyínnji na. Nge cyelempyanji u mpyi sáragawwuubii nùñufembwòhe shincenji ke, ka uru si fworò cyínnji na, bilicwonji u mpyi na pyenge jwòge kàanmucaa ke, maa jwo ná ur'e, maa Pyeri lèñe pyenge funñke e.

¹⁷ Nye Pyeri ninjyiji, ka uru bilicwonji si jwo u á: «Tá mu mú nyé nge nàñi cyelempyanji wà mé?» Ka Pyeri si jwo: «Ñhò, mii nyé u wà mé!» ¹⁸ L'à pyi wyeere tēni i, báarapyiibii ná Kileñaarebage sañcwònsigibii mpyi a yyére na kyànhiigi nage ware, Pyeri mú mpyi a yyére na ku ware ná pi e.

Kile sáragawwuubii nùñufembwòh'à Yesu yíbe

(Macwo 26.59-66; Marika 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Nye Kile sáragawwuubii nùñufembwòh'à Yesu yíbe u cyelempyiibii ná u kàlanji kyaa na. ²⁰ Ka Yesu si u pyi: «Mii nyé a kyaa jwo ñwòhòre e mé. Tère maha tère mii mpyi maha sùpyire kálali Kile Jwumpe kàlambayi ná Kileñaarebage e, cyeyi i Yahutuubii maha piye bínnini ke. Mii nyé a yafyin jwo ñwòhòre e mé. ²¹ Naha kurugo mu saha na mii yíbili yé? Mpii pi à ñen'a mii jwumpe lógo ke, sà pire yíbe nje mii à jwo pi á ke, pir'à yi lógo fo mà jwò.»

²² Yesu à puru jwo ke, Kileñaarebage kàanmucyafooni u mpyi a yyére u taan ke, ka uru si kantawaa bwòn u e, maa u pyi: «Sáragawwuubii nùñufembwòhe jwò mu à shwò amé la?» ²³ Ka Yesu si nàñi pyi: «Kampyi jwumpimé mii à jwo, cyage k'à pu pi ke, kuru jwo na á. Kampyi jwumpimé bà mé, ñaha na mu à mii bwòn yé?» ²⁴ Nye ka Ana‡ si u cyempwò wunji tùgo sáragawwuubii nùñufembwòhe Kayifu yyére.

Pyeri saha à jwo na uru nyé Yesu cyelempya mé

(Macwo 26.71-75; Marika 14.69-72; Luka 22.58-62)

²⁵ Mà Simò Pyeri yaha u u nage ware, wà à u pyi: «Tá mu mú nyé nge nàñi cyelempyanji wà mé?» U nyé a tēn li taan mé, maa jwo: «Ñhò, mii nyé u wà mà dé!»

²⁶ Nye nàñi ninjenke Pyeri a kwòn ke, Kile sáragawwuubii nùñufembwòhe báarapyiñji wà na mpyi uru cìmpworo. Ka uru báarapyiñji si Pyeri pyi: «Lire sannii i ke, mii yabilinji nyiigii nyé a kànha a mu ná uru ñya cikòge e mà?»

²⁷ Ka Pyeri si núr'a yi kyáala. Ka ñkùpooni si ntíl'a méé sú.

Pilati à Yesu yíbe

(Macwo 27.1-2, 11-31; Marika 15.1-20; Luka 23.1-5, 13-25)

²⁸ Lire kàntugo pi à yíri ná Yesu i Kayifu yyére maa ñkàre fànhafooni pyengeŠ. L'à pyi nyèsòge na. Nka Yahutuubii nyé a ñen'a jyè fànhafooni pyenge e mé. Lir'à pyi bà pi fwònrò baa wuubii si mpyi si bilerenkwonji kataanni njyiji lyí

† 18:13 Nge Ananji na mpyi nò. ‡ 18:24 Nge Ananji na mpyi nò. § 18:28 Fànhafooni Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiji wà bò.

Kile yyahe taan mε*. ²⁹ Lire kurugo fànhafooni Pilati à fworò pi fye e cyínni na, maa pi yíbe: «Nge nàni làwwuge nùñke ku nyε ñkire yii á ye?» ³⁰ Ka pi i u pyi: «Nge nàni n'a mpyi u nyε a kapii pyi mε, wuu mpyi na sí u le mu cye e mε.» ³¹ Ka Pilati si pi pyi: «Yii yabilimpíi pi u cù yii i u kataanmpe cwònrò yii tàanna ná yii Saliyañi i.» Ka Yahutuubii nùñufeebii si u pyi: «Kuni nyε a kan wuu á, wuu sùpya bò mε.»

³² Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu mpyi a jwo u mbòñi kyaa na ke, ka puru si fúnñò. ³³ Lire tènì i, ka Pilati si nùr'a jyè u bage e, maa Yesu yyere, maa u yíbe: «Yahutuubii Saanñi u nyε mu la?» ³⁴ Ka Yesu si u pyi: «Mu à yi jwo maye e laa, pìi pi à yi jwo mu á mii kyaa na?» ³⁵ Ka Pilati si u pyi: «Mu à mii nya Yahutu la? Mu kìnì shiinbii ná Kile sáragawwuubii nùñufeebii pi à mu le mii cye e. Naha mu à pyi ye?» ³⁶ Ka Yesu si u pyi: «Mii Saanre nyε naha dijnyeni woro mε. Kàmpyi ti mpyi naha woro, mii fyèñwòhòshiinbii mpyi na sí kàshige kwòñ, bà Yahutuubii nùñufeebii si mpyi pi àha njà mii cù mε, ñka sèenji na, mii Saanre nyε naha woro mε.» ³⁷ Ka Pilati si u pyi: «Lire e ke saanwa u nyε mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabilinji u à jwo na mii nyε saanwa! Mii à pa si dijnyeni i, si sèenji cyèe sùpyire na. Shin maha shin la ku nyε s'a ñaare sèenji fye e ke, urufoo sí ñεε raa mii jwumpe nùru.» ³⁸ Ka Pilati si jwo: «Naha k'à sù sèenji ye?»

U à puru jwo ke, maa fwor'a kàre Yahutuubii yyére sahanñi, maa sà yyére pi yyaha na, maa pi pyi: «Mii nàha sàa tìgìre cyage ta nge nàni na mε! ³⁹ Nyε ná lire na nyε kalyee, yyee maha yyee bilereñkwonji kataanni ká nò, mii maha yii sùpya yige kàsuni i, li sí n-bê yii á mii u Yahutuubii Saanñi yige la?» ⁴⁰ Ka Yahutuubii si jwo fànha na: «Ònhò, uru yaha wani! Barabasi yige!» Mà li ta uru nge na mpyi kapimpyi.

19

¹ Nyε Pilati à yi nya amuni ke, maa jwo na pi Yesu cù, pi i u bwòñ ná kàsor'e. ² Ka sòrolashiibii si nguro cín mà pyi saanra nùntonjò mà tò u na, maa saanlii väänntinmbwòhò ñnyεga le u na. ³ Maa file u na, marii ñko: «Yahutuubii Saanñi, wuu à mu shéere!» Maa wá na kantawahigii bwùun u e.

⁴ Ka Pilati si nùr'a fworò cyínni na, maa sùpyire pyi: «Mii sí yii yaha yii fworò ná u e tafage e, bà yii si mpyi si ñcè na mii nàha a sàa tìgìre cyaga ta u na mε.» ⁵ Ka Yesu si fworò tafage e, ngure nìntonjke nyε u nùñke na, saanbii väänntinmbwòhe sí nyε u yacige e. Ka Pilati si jwo sùpyir'á: «Nàni u nge.»

⁶ Tènì i Kile sáragawwuubii nùñufeebii ná Kileñaarebage sançwònsigibii nyiigil'à tège Yesu na ke, ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!» Ka Pilati si jwo: «Yii yabilimpíi pi u cù, yii sà ñkwòro cige na*, mii nàha a sàa tìgìre cyaga ta u na mε.» ⁷ Ka Yahutuubii nùñufeebii si Pilati pyi: «Saliyañi wà na nyε wuu á, mà tàanna ná ur'e, u à yaa u bò, ñaha na ye u à jwo uru u nyε Kile Jyañi.»

⁸ Pilati à puru lógo ke, ka là si bàra u fyagare na sahanñi. ⁹ Ka u u nùr'a jyè ná Yesu i bage e, maa u yíbe: «Taa mu à yíri ke?» Ka Yesu si fyâha u na. ¹⁰ Ka Pilati si u pyi: «Mu à fyâha mii na la? Mu nyε a cè na síñi nyε mii á mà mu yaha, lire nyε mε mà mu kwòro cige na mà?» ¹¹ Ka Yesu si u pyi: «Kile u à uru síñi kan mu á ñijjaa. Ná lire bà mε, mu mpyi na sù ñ-jà kyaa pyi mii na mε. Lire e nge u à mii cù mà le mu cye e ke, urufoo u kapiin'à pée mu wuuni na.»

* **18:28** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyañi i, shinñi u nyε u nyε Yahutu mε, Yahutu n'a mpyi a jyè uru wà pyenge e, li mpyi maha mpyi mu à jwo uru Yahutonji à ñwòhò Kile á. Lire n'a mpyi a pyi, uru Yahutonji mpyi na jà a lire yyeeni bilereñkwonji kataanni pyi sahanñi mε. * **19:6** «Yii yabilimpíi pi u cù, yii sà ñkwòro cige na»: puru jwumpe e, Pilati mpyi na pi fówòhòre; u mpyi a sàa li cè na Ìromu shiinbii nyε na ñεeg'a kuni kan Yahutuubil'á pi sùpya bò mε.

¹² Yesu à puru jwo ke, ka Pilati si wá na kaṅṅo caa si Yesu ta njaha. Nka Yahutuubii saha mpyi ṅko fànha na: «Mu aha ṅge nàṅi yaha, mu saha si n-pyi Ɔṛomu saanbwàhe Sezari cevoonj mε. Shin maha shin u à uye pyi saanwa ke, urufoo sí n-pyi Sezari zàmpen.»

¹³⁻¹⁴ Kuru canṅke nùmpañja na mpyi bilereṅkwoṅi kataanni. Canvwuge na, Pilati à puru jwumpe lógo ke, maa Yesu yige cyíinṅi na sahaṅki. Tafabwàhe na mpyi wani, k'à yaa ná kafaayi i, Eburubii shεenre e ku mege nyε: «Gabata». Ka Pilati si ntèen wani u yukyaala tateṅge e, maa jwo Yahutuubii nùṅufeebil'á: «Yii saanṅi u nyε ṅge!» ¹⁵ Ka pi i wá na ṅko fànha na: «Yii u bò! Yii u bò! Yii u kwòro cige na!» Ka Pilati si pi pyi: «Mà yii saanṅi yabilinṅi kwòro cige na la?» Ka Kile sáragawwuubii nùṅufeebii si u pyi: «Saanwa nyε wuu á mà tòro Sezari na mε†!» ¹⁶ Kàntugo ka Pilati si Yesu yaha pi á pi sà ṅkwòro kworokworocige na.

Yesu à kwòro cige na

(Macwo 27.32-44; Marika 15.21-32; Luka 23.26-43)

Ka sòrolashiibii si Yesu cù a kàre. ¹⁷ Maa fwooro ná u e kàṅhe kàntugo, maa u kworokworocige tège u yabilinṅi ṅun'i. Ka pi i ṅkàre cyage k'e, pi maha kuru yiri: «Nunṅkwoṅe Cyage» Eburubii shεenre e pi maha ku yiri: «Golikota». ¹⁸ Kuru cyage e pi à Yesu kwòro cige na, maa shiin shuunni kwòro ciyi na u taan. Wà mpyi u kàṅṅe na, u sanṅi sí nyε u kàmèni na. ¹⁹ Ka Pilati si pi pyi pi à sémeṛe pyi mà dùrugo Yesu kworokworocige na na: «YESU NAZARETI KANHE SHINṅI, YAHUTUUBII SAANṅI.» ²⁰ Yahutuu nijyahara à tire sémeṛe kàla, ṅaha kurugo yε Yesu takworoge ná kàṅhe laage mpyi a tòn mε. Mà bàra lire na, tire sémeṛe mpyi a séme Eburubii ná Ɔṛomu shiinbii ná Girekiibii shεenre e. ²¹ Ka Kile sáragawwuubii nùṅufeebii si ṅkàr'a sà yi jwo Pilati á na u mpyi a yaa u séme: «Yahutuubii Saanṅi» mε, u mpyi a yaa u séme na ṅge nàṅ'a jwo na uru u nyε Yahutuubii Saanṅi. ²² Ka Pilati si pi pyi na nte t'à séme a kwò ke, tire ti sí n-si n-yaha wani.

²³ Nyε sòrolashiibil'á Yesu kwòr'a kwò cige na ke, maa u vāanṅi lwó a táa tataayi sicyεere, pi shin maha shin à taaga lwó, ka pi i u vāanntinmbwàhe lwó mú, kuru na mpyi jwòṅkuriibaa. ²⁴ Maa jwo piy'á na pi àha kuru vāanntinṅke táa mε, na pi ṅkyaanlwooni pyi, ṅge u sí ku ta ke, urufoo sí n-cè. Jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semēṅi i ke, lir'à pyi bà puru si mpyi si fūṅṅo mε. L'à séme: «Pi à mii vāanṅi táa piye na,

maa ṅkyaanlwooni pyi mii vāanntinmbwàhe kurugo‡.»

Lire nde sòrolashiibil'á pyi.

²⁵ Yesu nunṅi ná u nunṅi sṅṅeṅi ná Kilopasi cwoṅi Mariyama ná Mariyama mà yiri Magidala kàṅhe e, pire mpyi a yyére Yesu kworokworocige taan.

²⁶ Yesu à u nunṅi ṅya, maa u ṅyii cyelempyanṅi ṅya u taan ke, maa jwo nufoon'á: «Nàa, mu jyanṅi u nyε ṅge.» ²⁷ Maa núr'a jwo u cyelempyan'á: «Mu nunṅi u nyε ṅge.» Mà lwó kuru canṅke na, ka cyelempyanṅi si u kēṅṅe uye yyére.

Yesu kwùṅi kani

(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Lire kàntugo mà Yesu yaha u à cè na karigii pun'à fūṅṅo, u à jwo: «Byage naha mii na.» U à puru jwo bà Kile Jwumpe Semēṅi si mpyi si fūṅṅo mε.

²⁹ Lir'à cwooni là ta wani, l'à ṅi lùtanhaga na. Ka sòrolashiibii si sìcogo fyinmε kuru lwàhe e mà dùrugo kàbii na, mà yaha Yesu ṅwàge taan, lire kàbiini na mpyi izope cige. ³⁰ Yesu à kuru lùtanhage néenε ke, maa jwo: «Numε cyi pun'à fūṅṅo.» Lire kàntugo u à ṅṅṅe sògo maa u múnaani kan Kile á.

† **19:15** Shinṅi u nyε u nyε a Kile cè mε, Yahutuubii mpyi na ṅεεge urufoo u pyi pire saanṅi mε. Lire e ke pi nyε a sēṅi jwo mpe jwumpe e mε. ‡ **19:24** Zaburu 22.19

Sòrolashinji wà à Yesu buwuñi fûru

³¹ Nye kuru canñke nùmpañja mpyi Yahutuubiicanñonñ, kuru mpyi a pèe canñonñyi sanñyi na. Lire kurugo Yahutuubii nùñufeebii la nyε a mpyi pi kwòro ciyi na canñonñke e mε. Ka pi i ñkàre Pilati á maa sà u jáare na u pire yaha pi sà pi tooyi bwòn a kyεεγε, pi i wyèr'a kwû, pi i pi buwuubii tîrige ciyi na. ³² Ka sòrolashiibii si ñkàre, mpíi shuunniñi pi mpyi a kwòro Yesu taan ke, ka pi i ñiñcyiñi tooyi kyεεγε, maa nta a shonwuñi wuyi kyεεγε. ³³ Pi à nò Yesu na ke, mà uru ta u à kwû a kwò. Lire kurugo pi saha nyε a uru u tooyi kyεεγε mε. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, sòrolashinji wà à Yesu sú a fûru ñkere na ná tãanbil'e. Ka sishange ná lwøhe si ntíi na fwore kuru tafuruge e.

³⁵ Sùpyañi u à ñcyii karigii séme ke, uru yabiliñi u à cyi ñya, u jwumpe mú na nyε sèe. U à cè cεcε na sèenji uru na yu, bà yii si mpyi si dá mú mε. ³⁶ Nye ñcyii karigii mpyiñ'á Kile Jwumpe Semεñi fûññ. L'à séme: «U kaciige kà si n-kebe mε§.»

³⁷ L'à séme Kile Jwumpe Semεñi cyage k'e mú na:

«Ñge pi à sú a fûru ke, pi sí n-pa yyahayi le u e si raa wíi*.»

Yesu ntòñi kani

(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Lire kântugo Arimati kànhe shinñi Yusufu à kàre Pilati yyére si Yesu buwuñi jáare u á. Yesu cyelempyanji wà u mpyi u wi, ñka u mpyi na uye ñwøhønñi Yahutuubii nùñufeebii yyaha fyagare na. Pilati à ñεε ke, ka Yusufu si ñkàr'a sà Yesu buwuñi lwó. ³⁹ Nye Nikodemu, ñge u ná ntêl'a kàre Yesu fye e canñka numpilage e ke, ka uru si mpa ná miri ná aloyesi sìnme lwøhe e, pu nùg'à táan, pu s'à wùrugo, pu s'à cúluyi beñjaaga ná ke kwò. ⁴⁰ Ka pire shiin shuunniñi si pi pyi pi à Yesu buwuñi lwó, maa u le u tòto vãanñyi i, maa puru sìnmpε nùguntanga wumpe wu u na, bà Yahutuubii maha pi kwùubii bégeli mà jwo pi pi tò mε. ⁴¹ Cyage e Yesu à kwòro cige na ke, cikøøgø na mpyi wani, fanña nivønñø na mpyi kuru cikøøge e, bu mpyi na sàha ñkwò a tò kur'e mà ñya mε. ⁴² Kuru yàkonñke ku mpyi Yahutuubii canñonñke zònñonñi. Kuru fanñke laage mú sí nyε a mpyi a tøn mε, lire kurugo ka pi i Yesu buwuñi le wani.

20

Cyelempyiibil'á sà Yesu fanñke ñiñgaga ta

(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Cibilaage canñcyiige* ñyèsøøge na, ñyεge mpyi na sàha já a cwó mε, Magidala Mariyama à kàre fanñke na mà sà li ta kafaage pi mpyi a tég'a ku ñwø tò ke, kur'à lwó wani. ² Nye ka u u fê a kàre Simø Pyeri ná cyelempyanji kyaa li mpyi a táan Yesu á sèl'e ke, pire yyére, maa pi pyi: «Pi à Kafoonji buwuñi lwó a yige fanñke e, wuu sí nyε a u tayahaga cè mε.»

³ Ka Pyeri ná uru cyelempyanji si fworro na ñkèεge fanñke na. ⁴ Pi mú shuunni mpyi na fí, ñka cyelempyan'á Pyeri caanra fanñke na. ⁵ U à lyêele ke, maa lempe ñya ñiñke na, ñka u nyε a jyè mε. ⁶ Li nyε a mø mε, ka Simø Pyeri si nò wani, maa ntíl'a jyè fanñke e, maa lempe wíi. ⁷ Vãanñyi yi mpyi a tég'a Yesu ñiñke tò ke, yire na mpyi a kúrul'a yaha yi mεγε cyage e, yi ná lempe nyε a mpyi tanuge e fanñke e mε.

§ 19:36 Ekizodi 12.46; Nòmburu 9.12; Zaburu 34.21. Yyee maha yyee bilereñkwoñi kataanni ká nò, Izirayeli shiinbii mpyi maha mpàbili bò maha mpyi sáraga pi kapegigii yàfanji kurugo. Lire mpàbili kaciige kà maha yaa ku kebe mε. Yesu u à lire mpàbilini fáa, lire e Kile nyε a ñεε Yesu kaciige kà si ñkebe mε. * 19:37 Zakari 12.10 * 20:1 Yahutibil'á cibilaage canñcyiige ku nyε káñi.

⁸ Nye cyelempyanji u mpyi a fyânha a nɔ ke, ka uru mú si jyè maa nya, maa dá. ⁹ Fo mà sà nɔ lire tɛni na, cyelempyiibii nye a mpyi a yi yyaha cè na Kile Jwumpe Semɛni à jwo na Yesu mpyi na sí n-sì jè n-fworo kwùni i mɛ. ¹⁰ Puru jwɔhɔ na, cyelempyiibii mú shuunn'à núr'a kàre pyɛnge.

*Yesu à uye cyêe Magidala Mariyama na
(Macwo 28.9-10; Marika 16.9-11)*

¹¹ Nye ka Mariyama si mpa yyére fannke jwɔge na, maa mɛɛ le na súu. Ka u mɛɛsuwuŋi si nkɔwò a lyêel'a wíi fannke e, ¹² mà Kile mèlɛkɛɛbii pìi shuunni nya ná vâanvynnyí i, pi à tɛɛn Yesu buwuŋi tasinnage e. Pi wà à tɛɛn Yesu jùŋke tayahage e, ka u sanŋi si ntɛɛn Yesu tooyi woge e. ¹³ Ka pi i u yíbe: «Ceewe, naha na mu na mɛɛ súu ye?» Ka u u pi pyi: «Pi à mii Kafoonji buwuŋi lwó a yige, mii sí nye a u tayahaga cè mɛ.» ¹⁴ U à ta u puru jwo a kwò ke, maa yyaha kɛɛnɛn'a wíi mà Yesu nya u à yyére, nka u nye a mpyi a cè na uru wi mɛ. ¹⁵ Ka Yesu si jwo: «Ceewe, naha na mu na mɛɛ súu ye? Jofoo mu na jcaa ye?» Ka u u wá na sônŋi na cikɔge faafoonji wi, ka u u pyi: «L'aha nta mu u à Yesu lwó, u saha cyêe na na si sà u lwó.» ¹⁶ Ka Yesu si jwo: «Mariyama!» Ka u u yyaha kɛɛnɛnɛ Yesu yyére maa jwo Eburubii shɛɛnre e: «Araboni!» Lire jwɔhe ku nye: «Cyelentuŋi!» ¹⁷ Ka Yesu si u pyi: «Ma hà na cù n-yaha mɛ, mii sàha nkɔwò a dùgo Tufoonji yyére mɛ, nka sà yi jwo mii cìmpyiibil'á na mii naha na dùru na Tuŋi yyére, uru mú sí u nye yii Tuŋi, na mii naha na dùru na Kilenji yyére, uru mú sí u nye yii Kilenji.» ¹⁸ Ka Mariyama si nkàr'a sà a yi yu cyelempyiibil'á: «Mii à Kafoonji nya!» Nje Yesu à jwo u á ke, maa wá na yire yu.

*Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na
(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Luka 24.36-49)*

¹⁹ Kuru cannuge, cibilaage canjcyiige yàkonke, Yesu cyelempyiibii mpyi a bínni bag'e, maa ku shwɔhɔ piye na Yahutuubii jùŋufɛebii yyaha fyagare na. Ka Yesu si mpa yyére pi shwɔhɔl'e maa pi pyi: «Kile u yyenŋke kan yii á.» ²⁰ Mà u yaha puru na, u à u kantahigii ná u kàmpañke cyêe pi na. Cyelempyiibil'á Kafoonji nya ke, ka pi funŋke si ntáan sèl'e. ²¹ Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Kile u yyenŋke kan yii á! Bà Tufoonji à mii tun mɛ, amuni mii à yii tun.» ²² Yesu à puru jwo a kwò ke, maa jwɔge kafɛɛge fwɔ pi na, maa pi pyi: «Yii Kile Munaani ta.» ²³ Yii aha mpiimu kapegigii yàfa pi na ke, pire wogigii sí n-yàfa pi na, yii aha jcyé mpiimu wogigii na ke, pire wogigii sí n-kwôro pi na.

Yesu à uye cyêe Tomasi na

²⁴ Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii ke ná shuunniŋi na canjke nkemu i ke, nge mɛge ku nye pi e Tomasi ná pi maha u pyi: «Ŋaŋi» ke, uru nye a mpyi ná pi e mɛ. ²⁵ Ka cyelempyiibii sanmpii si u pyi: «Wuu à Kafoonji nya!» Ka u u pi pyi: «Mii aha mpyi mii nye a sikanŋkii fyèni nya u cyeyi i mɛ, mii sí nye a na kampeeni tɛge fyèni na, maa bwòn u nkèni tafuruge nɔopiige na mɛ, mii sí n-dá mɛ.»

²⁶ Cibilaaga ninŋin à tòro ke, ka cyelempyiibii si núr'a piye bínni bage e, maa ku shwɔhɔ piye na, Tomasi na mpyi ná pi e lire tɛni i, ka Yesu sí mpa yyére pi shwɔhɔl'e, maa jwo: «Kile u yyenŋke kan yii á.» ²⁷ Maa Tomasi yyere na u file uru na, maa jwo: «Kampeeni taha naha, na cyeyi wíi, ma cyege file, maa ku le na nkèni tafuruge e. Fworo dánabaare e, ma a dá.» ²⁸ Ka Tomasi si u pyi: «Mii Kafoonji ná mii Kilenji!» ²⁹ Ka Yesu si u pyi: «Mu à mii nya ke, lire e mu à dá, mpii pi à dá mii na, mà li ta pi nye a mii nya mɛ, pire wuun'à jwɔ.»

Yuhana sémɛni kasemɛni

³⁰ Nye Yesu à kakyanhala karii niŋyahagii pyi u cyelempyiibii jyii na, cyire kyaa nye a jwo nge sémɛni i mɛ. ³¹ Nka jcyii cyi à séme ke, cyir'à séme bà yii si

mpyi si dá li na na Yesu u nyε Kile Nijcwɔnrɔŋi ná Kile Jyanj mε. Yii aha dá u na, yii sí sh̄ŋi nijkwombaanj ta u mege kurugo.

21

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii pì baashuunni na

¹ Nyε cyire karigii kàntugo, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na sahanjki Tiberiyadi banj jwɔge na. Amε u à uye cyêe pi na: ² kuru cyage e, Yesu cyelempyiibii pì baashuunni na mpyi wani, pire e Simɔ Pyeri, ná Tomasi pi maha mpyi: «Ŋanji ke, ná Natanayeli u à ȳiri Galile kùluni i Kana kànhe e ke, ná Zebede jyaabii mú shuunni. ³ Ka Simɔ Pyeri si pi pyi: «Mii na nkèege fyaa tacunji i.» Ka cyelempyiibii sanmpii si jwo: «Wuu mú na nkèege ná mu i.» Ka pi i fworro lire e, mà sà jyè bakwɔge e na cwòobii wàa lwòhe e, nka kuru canjke numpilage e, pi nyε a fya ninjin ta mε.

⁴ Nyèg'á pa múgo ke, ka pi i Yesu nijjyerenj nya banj jwɔge na, nka pi nyε a núr'a u cè mε. ⁵ Ka Yesu si pi pyi: «Na pyi, yii à fyaabii pì ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu nyε a yaaga ta mε.» ⁶ Ka Yesu si pi pyi: «Yii cwòŋi wà bakwɔge kàniŋke na, yii sí pì ta.» Pi à cwòŋi wà ke, fyaabii nyahanj cye e pi nyε a jà a cwòŋi dir'a yige lwòhe e mε. ⁷ Cyelempyanj kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, ka uru si jwo Pyeri á: «Kafoonji wi!» Simɔ Pyeri u mpyi a u v̄aanjyi wwù marii fyaabii caa ke, tènì i u à lógo: «Kafoonji wi!» ke, ka u u láha a yi le maa jyè lwòhe e. ⁸ Ka cyelempyiibii sanmpii si wá na nkèege bakwɔge e kùmpoge yyéere, cwòŋi mpyi a j̄i fyaabii na, ka pi i wá na u dirili. Pi ná lwòhe jwɔge laage mpyi a tɔn mε, ku mpyi a kuye wwù metirii nkul'e (100) mε.

⁹ Pi à nɔ kùmpoge na maa ntíge ke, ka pi i nanjyanhii nya, fyaa sí nyε cyi j̄un'j, bwúuru mú na mpyi wani. ¹⁰ Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma ná yii fyaabii nijcumpii pìl'e.» ¹¹ Ka Simɔ Pyeri si dũgo kùmpoge na, maa cwòŋi dir'a yige ná fyabwoyi i. Pi puni na mpyi nkũu ná beeshuunni ná ke ná taanre (153) nka fyaabii na pi nyahanj mú i, cwòŋi nyε a cwɔn mε. ¹² Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma, yii pa lyí.» Cyelempyanj wà nyε a j̄en'a u yíbe na: «Jo u nyε mu ye?» mε, jaha na ye pi mpyi a cè na Kafoonji wi. ¹³ Ka Yesu si file, maa bwúuruŋi lwò, maa u táa pi na, maa fyaabii mú kan pi á.

¹⁴ Kuru k'à pyi Yesu tontanrawoge mà uye cyêe u cyelempyiibii na, mà lwò u à j̄è a fworro kwùŋi i ke.

Yesu à Pyeri yíbe

¹⁵ Pi à lyí a kwò ke, ka Yesu si jwo Simɔ Pyeri á: «Yuhana jyanj Simɔ, tàange ku nyε mu i mà yyaha tí ná mii i ke, tá kur'à p̄e mà tòro nke ku nyε pi sanmpil'e mà yyaha tí ná mii i be?» Ka Pyeri si u pyi: «Ɖɔn, Kafoonji! Mu yabilinji nyε a cè na mu kyal'à táan mii á mà?» Ka Yesu si jwo u á na u a uru mpàpyiyi jwɔ caa. ¹⁶ Maa núr'a jwo tozhɔnwogo: «Yuhana jyanj Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka u u jwo: «Ɖɔn, Kafoonji! mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si jwo u á na u a uru mpàabii kàanmucaa. ¹⁷ Ka Yesu si núr'a jwo tontanrewogo: «Yuhana jyanj Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka Pyeri si yyaha tanha na Yesu à uru yíbe a ta taanre na u kyal'à táan ur'á la, maa Yesu pyi: «Kafoonji, mu à karigii puni cè, mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu sí yi jwo u á na u a uru mpàabii jwɔ caa.

¹⁸ Maa núr'a u pyi: «Sèenji na mii sí n-sii yi jwo mu á, mu n̄anjiiwe wunji mpyi maha v̄aanntin̄ke le, maa maye pwɔ, cyage k'à táan mu á ke, maa nkàre wani. Nka mu aha mpa lyε, mu sí cyeyi ȳirige*, wabere sí mu v̄aanntin̄ke le mu na, si mu pwɔ si nkàre ná mu i cyage ku nyε ku nyε a táan mu á mε.»

* 21:18 «Mu sí cyeyi ȳirige»: lire na mpyi kyaa mà li cyêe na pi sí Pyeri kwòro cige na, si mbò.

¹⁹ Kwùnkanni na Pyeri mpyi na sí n-kwû si pèene taha Kile na ke, lire Yesu mpyi na yu ná mpe jwumpe e. Puru ñwòhò na, ka Yesu si Pyeri pyi: «Taha na fye e.»

Cyelempyañi kyaa l'à táan Yesu á ke

²⁰ Cyelempyañi kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, Pyeri à yyaha kèenn'a wíi mà uru ñya u u ma pi kàntugo. Cannka mà pi yaha pi i numpilaga lyige lyí, uru cyelempyañi u ná mpyi a tèn maa fèen Yesu kàmpañke na, maa u yíbe: «Kafoonji, jofoo u sí mu le cye e ye?» ²¹ Nyé Pyeri à uru cyelempyañi ñya ke, maa jwo Yesu á: «Kafoonji, nge de, ñaha ku sí uru ta ye?» ²² Ka Yesu si u pyi: «Mii la ká mpyi uru u kwôro kwùmbaa fo mii cannuruge, mu ñaha ku ñye lire e ye? Mu wi ke, taha mii fye e kanna.» ²³ Puru jwumpe cye kurugo, dánafeebil'à jwo cyeyi puni i na uru nge cyelempyañi sí n-kwû mɛ. Mà li ta Yesu ñye a jwo Pyeri á na u sí n-kwû mɛ. Mpe Yesu à jwo ke, puru p'à pyi: «Mii la ká mpyi u kwôro kwùmbaa fo zà nò mii cannuruge na, mu ñaha ku ñye lire e ye?»

²⁴ Uru cyelempyañi ninuñi u à ñcyii karigii puni jwo, uru mú sí u à cyi séme. Wuu mú s'à cè na cyi na ñye sèe.

²⁵ Nyé Yesu à karigii cyiiberii ñjyahagii pyi. Li n'a mpyi a yaha na cyire karigii cyi le cyi mɛge sémi ñin kin ñin kin i, mii na sònñi pire sémebii tayahaga mpyi na sí n-ta ñjnyeñi i mɛ.

Yesu Tunntunmpii Kapyiinkii Semɛŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋɔ jwumpe e ke

Karigii Yesu à pyi ñɛke na ke, Luka à cyire yyaha jwo u sémeŋi ñɛcyiini i. Nge sémeŋi shɔnwuŋi i, pyiŋkanni na Yesu à kàre ñɛnyini na, ná pyiŋkanni na u à Kile Munaani tun u fyèŋwɔhɔshiinbil'á ke, u na yire yyaha yu. Jwumpe Nintanmpe p'á yyaha tíi ná Yesu i ke, Kile Munaani à Yesu fyèŋwɔhɔshiinbii yyaha cù, ka pi i puru jwo diŋyeni cyeyi puni i.

Pi n'a mpyi na puru Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Yesu u ñye Kile Niŋcwɔnrɔŋi, ngemu ñwɔmɛɛ Kile mpyi a lwó na u sí sùpyire shwɔ ke. Mpii pi ñye pi ñye Yahutuu mɛ, pi n'a mpyi na pu yu pir'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Kileni u à yaayi puni dá ke, na uru la ñye si pi ná uye shwɔhɔŋi yaa. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á na li síŋi ñye Kile na mà yampii cùŋɔ si pi shwɔ Sitaanniŋi na. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á mú na Yesu à kwú kworokworocige na, sùpyire kapegigii tugure yáfaŋi kurugo; na sùpyir'á yaa ti toroŋkanni kɛɛŋɛ, ti i dá Yesu na, bà Kile Munaani si mpyi si ti yyaha cù mɛ.

Karigii tèesiini i, Yesu túnntunmpii mpyi na sɔnŋi na Yahutuubii làda karigii tayyérege na ñye Yesu kuni ñaaraŋi i. Ka Kile Munaani si yi fíniŋ'a cyêe pi na na Jwumpe Nintanmpe na ñye supyishiŋi puni wumɔ. Nde li ñye na wíi ke, lire li ñye mà toroŋkanni kɛɛŋɛ maa dá Yesu na. Lire e ke mà maye kan pi à kwɔn si nta mpyi Yahutu mà tàanna ná pi làdaabil'e, mpii pi ñye pi ñye Yahutuu mɛ maa dá Yesu na ke, lire mpyiŋi fàŋha ñye pire ñuŋ'i mɛ.

Jwumpe Nintanmpe à jwo cyaga maha cyag'e ke, píl'à ñeɛ pu na, ka pìi si pu cyé. Cyeye ñɛnyahay'e mpiimu pi à pu cyé ke, pir'á Yesu fyèŋwɔhɔshiinbii kyérege, maa pi le kàsuŋi i. Poli na mpyi pi kyérefeebil'e, ka Yesu si uye cyêe u na maa u pyi u túnntunŋɔ. Lire kàntugo ka Poli si wá na ñaare na màre kànyi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu maa dánafeebii kuruyi tìŋi. U à ngaha ñɛnyahawa ta uru báaraŋi i. Luka u à nge sémeŋi séme ke, uru na mpyi ná u e lire kùsheeni là na.

Yesu à jwo cyelempyiibil'á na pi sí Kile Munaani ta

¹⁻² Mii cìmpworonji Tofili, mà lwó tɛni i Yesu à u karigii sù na mpyi maa sùpyire yerege ná Kile jwumpe e, fo mà sà nɔ u tèekoŋjirini na mà kàre ñɛnyini na ke, mii mpyi a cyire puni yyaha jwo mu á na sémeŋi ñɛcyiini i. Nka mà jwo Yesu u kàre ñɛnyini na ke, túnntunmpii u mpyi a cwɔnrɔ ke, karigii pire mpyi a yaa pi a mpyi ke, Kile Munaani mpyi a u pyi u à cyire puni jwo pi á. ³ Yesu ñeŋkwooni kàntugo mà fwooro kwùŋi i, u à uye cyêe pi na pyiŋkannigii ñɛnyahagii na. U à lire pyi canmpyaa beeshuunni funŋ'i bà pi si mpyi si ñcè na, sèeŋi na, uru na ñye ñyii na mɛ. U mpyi maha Kile Saanre kyaa yu pi á mú. ⁴ Canŋka mà u ná pi yaha pi i lyí siŋcyan, u à yi jwo pi á na pi àha laaga tɔn Zheruzalɛmu kàŋhe na mɛ, na yaage ñwɔmɛɛni Tufoonji à lwó, ná uru mpyi a ku kyaa jwo pi á ke, pi kuru sige, ⁵ na Yuhana à pi batize ná lwɔhe e, nka mà jwo canmpyaa cyi tòro ke, pi sí batize ná Kile Munaani i.

*Yesu à kò a dùgo ñɛnyini na
(Marika 16.19-20; Luka 24.50-53)*

⁶ Nye mà túnntunmpii nimbinnibii yaha Yesu taan, pi à u yíbe: «Kafoonji, lire tène i mu sí Izirayeli shiinbii saanre núruŋɔ pi á la*?» ⁷ Ka u u pi pyi: «Mii Tunji à tène ná canmbilini ndemu bégele ná u yabiliŋi sífente e ke, yii àha raa lire caa si ɲcè me. ⁸ Nka Kile Munaani sí n-tíge yii ɲun'i si fànha kan yii á, lire ká mpyi, yii sí raa mii kyaa yu Zheruzalemu kànhe ná Zhude kùluni sanni puni ná Samari kùluni i, fo mà sà nɔ diɲyeŋi cyeyi puni i.»

⁹ Nye u à puru jwo ke, mà u túnntunmpii yaha pi i u wíi, u à kò a yíri pi shwɔhɔl'e mà kàre nìnyinji na, ka ɲahanke kà si u ɲwɔhɔ pi na. ¹⁰ Mà pi yaha pi à yyahayi yírig'a le nìnyinji i, na u niŋkareŋi wíi, pi à pâl'a nàmbaa shuunni ɲya pi à vāanvyinɲye le a yyére pi taan. ¹¹ Ka pire shiin shuunniŋi si jwo: «Galile kùluni shiinbii, di k'à ta a jwo ka yii i yyére na nìnyinji wíi ye? Yesu u à kò a yíri yii shwɔhɔl'e mà kàre nìnyinji na ke, canŋka u sí núru n-pa bà yii à u niŋkareŋi ɲya nìnyinji na me.»

Macyasi à Zhudasi tayyérege lwó

¹² Nye ka Yesu túnntunmpii si yíri Olivye cire ɲanke na, maa núr'a kàre Zheruzalemu kànhe e. Kuru cyage ná Zheruzalemu mpyi a culumɛtiri niŋkin kwɔ. ¹³ Pi à núr'a nɔ kànhe e ke, batɔnge nìnyibabilini i pi mpyi maha ntêe na piye bínnini ke, ka pi i dùg'a jyè lire e. Pyeri ná Yuhana ná Yakuba ná Andire ná Filipi ná Tomasi ná Baritelemi ná Macwo ná Alife jyanji Yakuba ná Simɔ pi maha mpyi Zeloti†, ná Yakuba jyanji Zhude, pire pi mpyi. ¹⁴ Pire puni mpyi maha piye bínnini tèrii nìnyahagil'e, marii Kile ɲáare ná funŋɔ niŋkin i. Cyeebii pi ná Yesu nunji Mariyama ná Yesu cìmpyiibii mú mpyi maha mpyi ná pi e.

¹⁵ Nye pi canmbinniŋi canŋke kà, mà pi nimbinnibii yaha, pi mpyi a shiin ɲkuu ná beɲjaaga (120) kwɔ, ka Pyeri si yír'a yyére pi shwɔhɔl'e maa jwo: ¹⁶ «Mii cìmpyiibii, Kile Munaani mpyi a Dawuda yyaha cù, ka u u jwumpe mpemu jwo ná p'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i, na Zhudasi u sí n-tòro sùpyire yyaha na, si Yesu le cye e ke, fànha kyaa li mpyi li li, puru jwumpe pu fúnŋɔ. ¹⁷ Zhudasi sí na mpyi wuu kurunke sùpya, wuu ná uru mpyi na báara niŋkin pyi.»

¹⁸ (Nye pi à sàraŋi ɲgemu kan u á u kapiini nimpyiini ɲùŋɔ taan ke, u à sà kerɛge shwɔ ná ur'e. Lire kántugo u à cwo a jya, ka u funŋɔ yaayi si ɲcɛɛg'a mâha. ¹⁹ L'à pyi kyaa Zheruzalemu kànhe shiinbii puni mpyi a ndemu cè ke, fo ka pi i mpa kuru cyage mege le pi shɛɛre e: «Akɛlidama» kuru ɲwɔhɔ ku ɲye: «Sishange Kerɛge».)

²⁰ Nye Pyeri à shà yyaha na ná jwumpe e sahanke maa jwo na: «Y'à séme Zaburu sémeŋi i na

“U pyenge niŋgage ku kwôro,

Sùpya kà ntèen k'e me‡.”

“Waberɛ u u báaraɲwɔge lwó§.”

²¹⁻²² Lire kurugo mà Kafoonji Yesu yaha u u ɲaare na ntùuli ná wuu e cyeyi yyaha kurugo, mpíi pi mpyi maha mpyi ná wuu e ke, wuu à yaa wuu shín niŋkin cwɔnɔrɔ pire e, wuu bâra wuye na, wuu raa yi yu sùpyir'á na Yesu à ɲè sèeŋi na. Mà lwó canŋke Yuhana à Yesu batize ke, fo mà sà nɔ canŋke u à kò a yíri wuu shwɔhɔl'e mà kàre nìnyinji na ke, mpíi pi à cyire karigii puni ɲya tapyige e ke, uru wà u à yaa u pyi urufoo.»

²³ Nye ka pi i shiin shuunni cyêe, Yusufu pi maha mpyi Barisabasi, lire ɲye me Zhutusi ke, uru ná Macyasi. ²⁴ Lire kántugo maa Kile ɲáare na: «Kafoonji,

* **1:6** Yesu túnntunmpii mpyi na Kile Niŋcwɔnɔrɔŋi mpanji sigili Yahutuubii sanmpii fiige, u u mpa pire yige Ɔromu shiinbii fānyage e, u u Izirayeli shiinbii wà piye na, bà pi mpyi saanŋi Dawuda tiŋi ná saanŋi Solomani tiŋi i me. † **1:13** Zeloti»: kuru mege ɲwɔhe ku ɲye: «kìni kyal'à táan ɲgemu á sèl'e ke». ‡ **1:20** Zaburu 69.26 § **1:20** Zaburu 109.8

mu u à sùpyire puni zòompìi cè ke, mpìi shiin shuunniŋi i, nge mu à cwòonrò ke, uru cyêe wuu na, ²⁵ bà u si mpyi si Zhudasi tayyérege lwó tùnnture báaraŋi i, Zhudasi à kuru nkemu yaha maa nkàre u yabiliŋi cyage e ke.»

²⁶ Nye ka pi i nkyaanlwooni pyi, ka nkyaanlwooni si Macyasi cyêe, ka uru si bâra Yesu tùnntunmpii ke ná niŋkinŋi na.

2

Kile Munaani à tîge dánafeebii nuŋ'i

¹ Pantekōtiŋi canŋke, dánafeebii puni mpyi a bínni cyaga niŋkin i. ² Ka tùnmbwòhò si mpâl'a fworò niŋyiŋi na, mu à jwo kafeebwòhò tùnmbò, bage e pi mpyi a bínni ke, mà kuru jî. ³ Ka pi i njirii nya na fiige cyi à láha láha cyiye na mà pa ntèen ntèen pi puni niŋkin niŋkinŋi na. ⁴ Ka Kile Munaani si pi puni jî, maa pi shin maha shin pyi u u shèenre tabere yu mà tàanna ná Kile Munaani ti kanŋkanni i urufol'á.

⁵ Yahutuubii pi mpyi na fyáge Kile na diŋyeŋi puni yyaha kurugo ke, lir'à pire pìi ta Zheruzalemu kànhe e. ⁶ Nye puru tùnmp'à fworò ke, ka pire si sà piye bínni wani, pi puni kakyanhala wuu pi mpyi, jaha na ye pi shin maha shin mpyi na u tatèenge shèenre nùru pi jwò na. ⁷ Li mpyi a pi puni bilibili fo mà pi yîrige pi yákilibii nuŋ'i. Ka pi i wá na piye yíbili maa nkò: «Nte sùpyire ti jye na yu amè ke, taha Galile kùluni i bà pi pun'à yîri mè? ⁸ Di l'à pyi wuu shin maha shin sí i u tatèenge shèenre nùru pi jwò na ye? ⁹ Pariti kìni ná Medi kìni ná Elamu kìni shiin na jye wuu e, pìi na jye wuu e pir'à yîri Mezopotami kìni i, pìi s'à yîri Zhude ná Kapadòsi ná Pòn wuuni ná Azi kùligil'e, ¹⁰ ná Firijyi wuuni ná Panfili wuuni ná Misira wuuni ná Libi kìni cyage ku jye Sireni kànhe taan ke, wuu pìi s'à yîri Jromu kànbwòhe e. ¹¹ Yahutuu na jye wuu e, pìi sí jye Yahutuu mè, nkà pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i. Pìi na jye wuu e, pir'à yîri Kereti kìni ná Arabubii wuuni i. Di pi à pyi maa jìni na Kile kabwòhigii nimpyiŋkii yu, wuu shin maha shin sí i cyi nùru u tatèenge shèenre e ye?»

¹² Nye mà pi kakyanhala wuubii yaha fo pi jye a pi niŋjwuyo cè mè, ka pi i wá na piye yíbili: «Nde jwòhe k'à sii nkì be?» ¹³ Ka pìi si wá na pi fwòhòre maa nkò: «Sinmpe pu jye pi na!»

Pyeri à jwo ná sùpyire e

¹⁴ Nye ka Yesu tùnntunmpii ke ná shuunniŋi si yîr'a yyéere, ka Pyeri si jwo fànha na: «Yii pi à tèen Zhude kùluni ná yii mpìi puni pi naha naha Zheruzalemu kànhe e ke, yii niŋgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè. ¹⁵ Sinme bà pu jye nte sùpyire na mà tàanna ná yii sònŋòŋkanni i mè, jaha na ye jyege tènì baacyere wuuni li jye nume, sinme tèebyaa sàha nkò a nò, wà u kwò a bya a wùrugo mè. ¹⁶ Kile tùnntunŋi Zhoueli mpyi a ndemu jwo ke, lire li jye na mpyi nume. ¹⁷ U mpyi a jwo na Kile à jwo:

“Diŋyeŋi canzanŋyi ká nò,

mii sí na Munaani pyi li tîge sùpyire puni nuŋ'i.

Yii nànjiiŋpyire ná yii pùcepyire sí raa Kile tùnnture yu.

Mii sí naye cyêe yii nànjiiŋbii na, si karigii yyaha cyêe pi na.

Yii nànkolyeebii sí raa mii karigii jaa nòoyi i.

¹⁸ Sèe wi, cyire canmpyaagil'e,

mii sí na Munaani pyi li tîge

mii bilinambaabii ná mii bilicyeebii nuŋ'i.

Pi sí n-pyi mii tùnntunmii.

¹⁹ Mii sí kakyanhala yaayi yà pyi yi fworò niŋyiŋi na, si kakyanhala kacyeenŋkii cyi yaa niŋke na,

sìshange ná nage ná nguruge sí n-pyi.

²⁰ Canṅanyiini sí n-kêenṅe n-pyi numpire.

Yinṅe sí náaṅa mu à jwo sìshan.

Cyire puni kàntugo, Kafoonji canmbilini sí nɔ.

Li sí n-pyi canmbwəhə, sí n-pyi canmbile ndemu sɪnampe sí n-pêe ke.

²¹ Nyɛ shin maha shin u nyɛ na Kafoonji mɛge yiri ke, urufoo sí n-shwə*.”»

²² Nyɛ Pyɛri à kwə Zhoueli jwumpe ninjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Yii, Izirayeli shiinbii, yii ninṅyigigii pɛɛ, yii raa nuru. Yii à li cè na Nazareti kàñhe shinṅi Yesu na mpyi sùpya, ṅgemu cye kurugo Kile à u fàñhe cyêe yii na ná kabwəhigii ná kakyanhala karigii ná kacyeenṅii mpyiṅi i yii shwəhəl'e ke.

²³ Nka nde Kile mpyi a yaa mà yyaha tí ná u e, mà tàanna ná u karigii puni ṅcèṅi i ke, lire yii à pyi. Yii à u le shinpiibii cye e pi à kwəro cige na mà bò.

²⁴ Nka Kile à u ṅṅə wwú kwùṅi yapwoyi i, maa u ṅè a yige kwùṅi i. Naha kurugo yɛ li fàñhe mpyi kwùṅi na u ja a u cù a yaha wani mɛ. ²⁵ Saanṅi Dawuda à fyànha a jwo u kyaa na, u mpyi a jwo:

“Mii maha na Kafoonji naa naye taan tɛrigii puni i,

ṅaha na yɛ u maha mpyi mii kàñṅe na,

bà li si mpyi yaaga kà n-ja mii cúnṅə ṅjírige na tayyérege e mɛ.

²⁶ Lire kurugo mii zòmbilin'à ṅi funntange na,

mii jwumpe puni sí nyɛ funntanga jwumə.

Mii à tɛen ná l'e, ali mii kwunṅwooni kàntugo,

mii cyeeere sí ṅiṅe mii na.

²⁷ Naha kurugo yɛ Kafoonji, mu si ṅɛɛ mii múnaani yaha

li kwəro kwùṅi numpini i mɛ.

Mu mú si ṅɛɛ ma báarapyiṅi ninṅcɛnṅi yaha u fwónhə fanṅke e mɛ.

²⁸ Mu à nùmpañke tata kuni le mii taan

Mà mu yaha ná mii i, mu sí mii pyi mii i ṅi funntange na†.”»

²⁹ Nyɛ Pyɛri à kwə Dawuda jwumpe ninjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii na yaha si wuu tulyage Dawuda kani fíniṅe ṅjwo yii á. Tèni i u à mpe jwumpe jwo ke, u mpyi a pu jwo a wà uye na mɛ, ṅaha kurugo yɛ wuu à li cè na u à kwú, u buwun'à tò. Ali ninṅaa u kwùnni na nyɛ naha wuu yyéere.

³⁰ Dawuda na mpyi Kile túnntunṅə, u mú mpyi a li cè na Kile à kâa ur'á na uru na sí n-pa u ṅambilini là tiṅe u fàñhe tatɛenṅe e u kàntugo. ³¹ Kile à wyèr'a yi jwo Dawuda á na Kile Niṅcwənrəṅi sí n-pa ṅè n-fworo kwùṅi i. Lire kurugo Dawuda à jwo na “U si n-kwəro kwùṅi numpini i mɛ, u cyeeere si n-fwónhə fanṅke e mɛ‡.” ³² Yesu kyaa li, Kile à u ṅè a yige kwùṅi i. Lir'à pyi wuu mú puni ṅyii na. ³³ U à dùg'a kàr'a sà ntɛen Kile kàñṅe cyɛge na. Kile Munaani ṅwəmɛeni u mpyi a lwó wuu á ke, Tufoonji Kile à lire kan u á, ka u u li yaha l'à tige wuu ṅun'i. Lire yii nyɛ na naa amɛ, maa nuru li ṅwə na. ³⁴ Yii li cè na Dawuda yabiliṅi nyɛ a dùgo nṅyiṅi na mɛ, ṅka lire ná li wuuni mú i, u à jwo

“Kafoonji Kile à jwo mii Kafoonji á

‘Ta ma a pa ntɛen na kàñṅe cyɛge na,

³⁵ mii sí n-pa mu zàmpɛenbii le mu tooyi ṅwəh'iš.’ ”»

³⁶ Nyɛ Pyɛri à puru jwumpe taha a kwə ke, maa jwo: «Lire e ke yii Izirayeli shiinbii pun'à yaa yii li cè na nàkaana baa na Yesu yii à kwəro cige na ke, Kile à uru pyi Kafoonji ná uru Kile Niṅcwənrəṅi.»

³⁷ Pi à puru lógo ke, ka pu u pi zòmpii cúnṅə sèl'e, ka pi i Pyɛri ná túnntunmpii sanmpii pyi: «Wuu cìnmpyiibii, ṅaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» ³⁸ Ka Pyɛri si pi pyi: «Yii yii toronṅanni kɛenṅe, yii puni ninṅin ninṅin'à yaa yii batize Yesu

* 2:21 Zhoueli 2.28-32 † 2:28 Zaburu 16.8-11 ‡ 2:31 Zaburu 16.10 § 2:35 Zaburu 110.1

Kirisita mege na, bà yii kapegigii si mpyi si yàfa yii na me. Lire ká mpyi, yii sí Kile Munaani ta. ³⁹ Naha kurugo ye Kile à u Munaani ñwóméeni lwó yii ná yii tülug'á, mà bâra mpíi pi ñye tatónyi i ke. Mpíi wuu Kafoonji Kile sí n-pa n-yyere si mpyi u pyii ke, l'á lwó pire pun'á.»

⁴⁰ Pyeri à jwumə ñiñyahama jwo pi á sahañki Yesu kyaa na, maa pi yeere na pi núru ñge diñyeni sùpyire nintiimbaare ñwəh'i, bà Kile si mpyi si pi shwə me. ⁴¹ Sùpyire t'à dá u jwumpe na ke, ka pire si batize. Mpíi pi à bâra dánafeebii kurunke na kuru canñke ke, pire mpyi a shiin kampwəhii taanre (3.000) kwò.

Dánafeebii wwoñeegge pyiñkanni

⁴² Yesu túnntunmpii mpyi maha yeeyi ñjemu kaan ke, dánafeebii mpyi a piye waha maa yire núru tērigii puni i, maa ñkwôro wwoñeegge e. Pi mpyi maha bwúuruñi kwúun na ntáali piye na na lyî, maa Kile ñáare siñcyan. ⁴³ Sùpyire puni mpyi ná fyagare e, ñaha na ye kakyanhala karigii ná kacyeenñii mpyi na mpyi Yesu túnntunmpii cye kurugo. ⁴⁴ Shin maha shin u mpyi a dá Yesu na ke, pire puni mpyi a wwò maa mpyi ñiñkin, pi cyeyaayi puni mpyi kəngwəro wuyo. ⁴⁵ Tērigii cyil'e, pi mpyi maha pi taare tà ná pi cyeyaayi yà péreli, maa yire wyéreni táali piye na mà tàanna ná shin maha shin ñùñə tugure e.

⁴⁶ Pi mpyi maha piye bínnini canña maha canña, ná sòññəro ñiñkin i Kileñaarebage e, maa Kile pēre. Pi mpyi maha bínnini pi pyenyi i, maa bwúuruñi kwúun na ntáali piye na maa pi ñjiñi lyî ná funntange ná funñenñi i. ⁴⁷ Pi mpyi maha Kile kēre, pi kyaa mpyi a táan sùpyire pun'á. Mpíi Kafoonji à shwə ke, u mpyi maha pire bārali pi kurunke na canña maha canña.

3

Pyeri à cwəhəməfooni wà cùñə

¹ Canñka yəkoñə, Kileñaarege tēni i, Pyeri ná Yuhana à kàre Kileñaarebage e. ² Lir'à pi ta pi à sà faanñi wà yaha Kileñaarebage tajjiñwəge kà na, pi maha ñkemu pyi: «Tajjiñwəge Nisinañke» ke. Amuni u mpyi a si. Canña maha canña, pi mpyi maha mpa u yaha kuru cyage e, sùpyire ti ñye na jyè Kileñaarebage e ke, bà u si mpyi s'a pire ñáare me. ³ Uru faanñ'á Pyeri ná Yuhana ñya tajjiye e maa pi ñáare. ⁴ Ka pi i u yal'a wii, ka Pyeri si jwo: «Wuu wii.» ⁵ Ka nàñi si yyahe yirig'a le pi e. U mpyi na sòññi na pi sí yaaga kan ur'á.

⁶ Ñye ka Pyeri si u pyi: «Wyéere, lire ñye me seen ñye mii á mii u kan mu á me, ñka yaage ku ñye mii á ke, mii sí kuru kan mu á. Nazarəti kàñhe shinñi Yesu Kirisita mege na, yiri ma a ñaare!» ⁷ U à yire jwo ke, maa nàñi cù kàññe cyege na mà yirige. Ñye ka nàñi tooyi ná u nintajjiigii si ntíl'a cyiye ta.

⁸ Ka u u yi a yir'a yyere, maa li ñwə cù na ñaare, maa sà jyè Kileñaarebage e* ná Pyeri ná Yuhana i, maa ñaare, maa yini, maa Kile kēre. ⁹ Sùpyire pun'à u ñya u u ñaare marii Kile kēre. ¹⁰ Pi mpyi a li cè na nàñi u mpyi maha ntèn Kileñaarebage Tajjiñwəge Nisinañke na maa sùpyire ñáare ke, uru wi. Pyiñkanni na uru nàñ'á pyi maa jà na ñaare ke, ka lire si sùpyire bilibili.

¹¹ Nàñi mpyi a taha a yaha Pyeri ná Yuhana fye e. Ka sùpyire kàkyanhala wubii si fē a kàr'a sà bínni pi taan, Kileñaarebage ñkubabwəhe kà ñwəh'i, pi mpyi a Saanñi Solomani mege le kuru ñkubage na. ¹² Pyeri à sùpyire ñya ke, maa jwo: «Wuu cìñmpyiibii, Izirayeli shiinbii, ñaha na nde kan'à yii kàkyanhala ye? Naha na yii na wuu wíl'amé mu à jwo wuu yabilimpíi sífente ná wuu Kile yyahafyagare t'à wuu pyi wuu à ñge nàñi pyi u à yiri na ñaare ye? ¹³ Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná wuu tulyeyi sanñyi u Kilenji, u à u báarapyiñi Yesu

* **3:8** Kuru k'à pyi urufoo canñcyiige mà jyè Kileñaarebage kaanñke funñke e, ñaha na ye Yahutuubii Saliyanji i, kafuun li mpyi li li cwəhəməfoo u jyè Kileñaarebage kaanñke funñke e.

nùŋke yîrige ná l'e. Yii à u le fànhafoonji Pilati cye e, ka uru si li ta na yaaga nyε a yaa ku pyi u na mε, ka yii i ncyé u na Pilati nyii na. ¹⁴ Nge u à jwɔ maa ntí ke, yii à cyé uru na, nge u à boore pyi ke, maa Pilati jáare na u uru cye yaha. ¹⁵ Nge u nyε na shìŋi niŋkwombaanji kaan ke, yii à uru bò, ŋka Kile à u jè a yige kwùŋi i. Wuu à u nya u jεŋkwooni kàntugo. ¹⁶ Nge nàŋi u nge yii i jaa, ná yii à u cè ke, wuu à dáníyanji pyi Yesu na, lire cye kurugo, u à jà a yîr'a yyé. Wuu à dáníyanji pyi Yesu mεge na, lire l'à nge nàŋi yampe kwò feefee bà yii puni nyii wá u na mε.

¹⁷ Mii cìmpyibii, mii à li cè na li jεcèmbaanji u à yii ná yii jùŋufeebii pyi yii à lire kani pyi. ¹⁸ Lire e ke Kile à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo ke, pur'à fûŋŋɔ. U mpyi a jwo na Kile Niŋcwɔnrɔŋi à yaa u kyaala. ¹⁹ Lire e ke yii yii toroŋkanni kēεŋε, yii i yiye kan Kile á, bà u si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mε. ²⁰ Lire ká mpyi, Kafoonji Kile sí taŋŋɔ kan yii á. Mà bâra lire na, nge u à yaha yii yahare e ke, u sí uru tùgo yii á, Yesu u nyε Kile Niŋcwɔnrɔŋi ke, uru kyaa li. ²¹ Nka u à yaa u tēn nìnyìŋi na fo u aha yaayi puni pyi y'à nùru yi lyempe e, yire Kile à jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo.

²² Nyε Kile tùnntunŋiMusa à jwo
 “Bà wuu Kafoonji Kile à mii tun mε, amuni u sí n-pa yii cìmpworonji wà pyi u tùnntunŋɔ mii fiige. U aha jwumɔ maha jwumɔ jwo yii á ke, yii i jεε puru na.

²³ Shin maha shin u nyε u nyε a jεε uru tùnntunŋi jwumpe na mε, urufoo sí n-bò n-yige sùpyire shwɔhɔl'e†.”

²⁴ Nyε mà lwó Kile tùnntunŋi Samuweli na, Kile tùnntunmpii pun'à jwo nde tēni kyaa na mú, Musa fiige. ²⁵ Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo ke, pur'à jwo yii á mú. Tunmbyaare Kile à le ná yii tulyeyi i, tēni i u à jwo Ibirayima á na uru sí jwó le jùŋke supyishìŋi pun'à u tùluge cye kurugo ke, tire tunmbyaar'à le ná yii e mú‡. ²⁶ Lire e Kile à u báarapyiŋi yaha a pa yii Izirayeli shiinbii mεε na yyecyiige na, u u jwó le yii á, yii i láha pege karigii na.»

4

Pi à kàre ná Pyeri ná Yuhana i yukyaabii yyé

¹ Nyε mà Pyeri ná Yuhana yaha jwumpe na, Kile sáragawwuubii ná Kilejaarebage saŋcwɔnsigibii jùŋufoonji ná Sadusiibii pil'à nɔ wani. ² Li mpyi a sàa pεn pi e mà Pyeri ná Yuhana nya pi i sùpyire yεεge ná Kile Jwumpe e na Yesu à jè a fworò kwùŋi i, na lir'à li cyé na sùpyire sí n-pa jè n-fworò kwùŋi i nùmpañja. ³ Ka pi i pi cú a le kàsuni i fo mà sà nɔ kuru canŋa nùmpañja na, jaha na yε numpilage mpyi a wwò a kwò. ⁴ Nka lire ná li wuuni mú i, mpai pi mpyi na Pyeri ná Yuhana jwumpe nùru ke, pire nijyahamil'à dá Yesu na, ka lire si dánafeebii kurunke shiinbii pyi pi à kampwɔhii kanjuro (5.000) kwò.

⁵ Kuru canŋa nùmpañja, Yahutuubii jùŋufeebii ná kacwɔnrɔbii ná Kile Saliyanji cyelentiibil'à pa piye bínni Zheruzalemu kànhe e. ⁶ Kile sáragawwuubii jùŋufembwɔhe Ana* mú mpyi wani, mà bâra Kayifu ná Yuhanaŋi wabere ná Alεzandiri ná sáragawwuubii jùŋufembwɔhe pyεŋε shiinbii puni. ⁷ Ka pi i ŋkàr'a sà Pyeri ná Yuhana yige kàsuni i mà pa yyéŋε piye shwɔhɔl'e, maa pi yíbe: «Ná fànhe ŋkire e, lire nyε mε ná mεge ŋkire e yii à nge nàŋi cùuŋɔ yε?»

⁸ Nyε mà Pyeri yaha u à jî Kile Munaani na u à jwo: «Yii pi nyε wuu Yahutuubii jùŋufeebii ná kacwɔnrɔbii ke, ⁹ ná yii sí naha a wuu yíbe faanŋi ná u cuuŋŋkanni kyaa na nijjaa, ¹⁰ yii puni, mà bâra Izirayeli shiinbii sanmpii

† 3:23 Duteremumu 18.15, 18, 19 ‡ 3:25 Zhenεzi 22.18; 26.4 * 4:6 Nge Anaŋi na mpyi nò.

puni na, yii li cè na Nazareti kànhe shinji Yesu Kirisita mege na nge nàŋ'à cùuŋɔ. Yesu yii à kwòro cige na mà bò, ka Kile si u jè a yige kwùŋi i ke, uru mege na nge nàŋi nijnjyerenji u nge yii yyaha na ke, u à cùuŋɔ. ¹¹ Yesu kyaa l'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na

“Yii bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,

kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.”

¹² Nyɛ shwofoonji wà saha nyɛ uru baare e mɛ. Mege cye kurugo wuu sí nùmpañja ta ke, kuru nyɛ a le sùpyañi wà tufiige na nke jìŋke na Yesu baare e mɛ.»

¹³ Yahutuubii jùŋufɛebii ná kacwɔnribil'à Pyɛri ná Yuhana jya pi i yu fyagara baa ke, ka li i pi kàkyanhala, jaha na yɛ pi mpyi a li cè na Pyɛri ná Yuhana nyɛ a kála sèl'e mɛ, ka pi i li kàanmucya mà li jya na pi ná Yesu u mpyi.

¹⁴ Nyɛ nàŋi u à cùuŋɔ ke, pi à uru nijnjyerenji jya Pyɛri ná Yuhana taan ke, pi nyɛ a yà ta si jwo mɛ.

¹⁵ Ka pi i Pyɛri ná Yuhana pyi pi à fworɔ ntàani na, maa ŋkwôro na piye yíbili:

¹⁶ «Naha wuu à yaa wuu pyi mpíi shiinbii na bɛ? Kakyanhala kani pi à pyi ke, Zheruzalɛmu shiinbii pun'à li cè, wuu mú si n-jà nàkaana pyi lire e mɛ. ¹⁷ Nka nde kani nyɛ a yaa li cɛɛg'a nɔ cyeyi puni i mɛ, lire e ke wuu pi yyere, wuu u pi fùguro, bà li si mpyi pi àha núru kuru mege kyaa jwo sùpyañi wà tufiig'á mɛ.»

¹⁸ Ka pi i Pyɛri ná Yuhana yyere maa yi jwo a waha pi á, na pi àha núru Yesu kyaa jwo sùpyañi wà tufiig'á, lire nyɛ mɛ si sùpyañi wà kála ná u kani i mɛ.

¹⁹ Ka Pyɛri ná Yuhana si pi pyi: «Ncyii kapyaaagii mú shuunniŋi i, li ndi l'à tí Kile á yɛ? Mà yii jwɔmɛɛni cù laa, mà Kile jwɔmɛɛni cù? Yii yabilimpíi pi yi kàanmucya dɛ! ²⁰ Nde wuu kɔn'à jya maa li lógo ke, wuu si n-jà n-pyi ná wuu nyɛ na lire yu mɛ.»

²¹ Ka pi i pi fùguro sahanji maa pi yaha. Pi nyɛ a mpyi a cè yaage pi sí n-pyi pi na mɛ, jaha na yɛ kakyanhala kani li mpyi a pyi ke, sùpyire mpyi na Kile kère lire kurugo. ²² Nàŋi u mpyi a cùuŋɔ lire kakyanhala cuuŋɔŋkanni na ke, uru shìŋi mpyi a jyaha yyee beeshuunni na.

Dánafeebil'à Kile jáare

²³ Pi à Pyɛri ná Yuhana cye yaha ke, ka pi i ŋkàre Yesu túnntunmpíi sanmpíi cyage e. Nje Kile sáragawwuubii jùŋufɛebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à jwo pi á ke, maa sà yire puni yyaha jwo pi á. ²⁴ Nyɛ pi à yire lógo ke, ka pi puni si wwò sòŋŋɔrɔ nìŋkin na maa Kile jáare fànha na: «Kafoonji, mu u à nìjyìŋi ná jìŋke dá, maa suumpe lwàhe ná ku funŋɔ yaayi puni dá. ²⁵ Wuu tulyage Dawuda u nyɛ mu báarapyiŋi ke, mu à ma Munaani pyi l'à u yyaha cù, ka u u jwo

“Naha kurugo supyishin'á jùŋɔ kyán yɛ?

Naha na kìrigii sùpyire maha vùnmpwɔɔre pyi yɛ? Ti nyɛ jùŋɔ baa.

²⁶ Saanbii pi nyɛ jìŋke na ke, pir'à piye bégele kàshige mɛɛ na,

ka jùŋufɛebii si piye bégele Kafoonji Kile ná u Nìjcwɔnrɔŋi mɛɛ na‡.”

²⁷ Sèe wi dɛ! Nke kànhe e, saanji Erɔdi ná Pɔnse Pilati à wwò ná Izirayeli shiinbii ná supyishinji sanji i, báarapyiŋi mu à cwɔnr'a yaha maye mɛɛ na, ná uru u nyɛ Yesu ke, maa ntùŋke taha uru na. ²⁸ Lire mpyiŋi cye kurugo, kyaa maha kyaa mu à kyaala a yaha fo tɛmɔni i mà tàanna ná ma sífente ná ma jyii wuuni i ke, cyire pi à pyi. ²⁹ Nka Kafoonji, pi à wuu fùguro ná jwumpe mpemu i numɛ ke, mu à puru lógo. Wuu pi nyɛ mu báarapyii ke, wuu tɛge, wuu raa mu jwumpe yu fyagara baa. ³⁰ Li síŋi yaha wuu na, wuu jà wuu a yampíi cùuŋi, wuu raa kacyeenjkii ná kakyanhala karigii pyi mu báarapyiŋi nìjcwɔnrɔŋi Yesu mege na.»

† 4:11 Zaburu 118.22 ‡ 4:26 Zaburu 2.1, 2

³¹ Pi à Kile ɲáar'a kwò ke, cyage e pi mpyi a bínni ke, ka kuru cyage ɲɪŋke si ɲcyêenne, ka Kile Munaani si pi puni ɲí, ka pi i wá na Kile jwumpe yu fyagara baa.

Dánafeebii cyeyaayi pun'à pyi kàngwɔrɔ wuyo

³² Dánafeebii kurunke mpyi a wwò maa pi zòmpii ná pi sònnɔre pyi ɲɪŋkin, fèrenɛ yaaga saha ɲye a mpyi pi wà á mɛ, pi yaayi puni mpyi kàngwɔrɔ wuyo. ³³ Sífente na mpyi Yesu túnntunmpil'á sèe sèl'e pi i yi yu sùpyir'á na Kafoonji Yesu à ɲè a fwordo kwùŋi i. Kile mpyi a ɲwɔ pi puni na maa pi tège sèl'e. ³⁴ Kanhamafoo ɲye a mpyi pi e mɛ, ɲaha na ye mpíi pi mpyi ná taare e, lire ɲye mɛ pyenyi i ke, pire mpyi maha yire péréli, ³⁵ maa ma na uru wyérenji kaan Yesu túnntunmpil'á. Pi mpyi maha uru wyérenji táali piye na, maha ntàanna ná pi shin maha shin ɲùŋɔ tugure e. ³⁶ ɲye nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Yusufu, Levi tұлuge shin u mpyi u wi, u mpyi na yíri Sipiri kɪni i. Yesu túnntunmpii mpyi a u mɛge le Barinabasi, kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲye: «Ŋgemu u maha màban leni sùpyire e ke.» ³⁷ Kerege na mpyi uru nàŋ'á, ka u u ku péré, maa mpa ná ku wyérenji i mà pa ɲkan Yesu túnntunmpil'á.

5

Ananiyasi ná u cwoŋi Safira kani

¹ ɲye nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Ananiyasi, u cwoŋi mɛge sí ɲye Safira, ka pire mú si taare tà péré. ² Ka pi mú shuunni si bê li na, ka u u taare wyérenji táa, maa taaga ɲwɔhɔ, maa ɲkàre ná ku sanŋke e mà sà ɲkan Yesu túnntunmpil'á. ³ Ka Pyeri si u pyi: «Ananiyasi, di mu à pyi maa Sitaannɪŋi yaha u à sònnɔpeere tég'a mu zòmbilini ɲí fo mu à ma taare wyérenji wà ɲwɔhɔ maa mpa finɛ Kile Munaani á ye? ⁴ Mà mu yaha mu sàha ɲkwò a taare péré mɛ, taha mu woro bà ti mpyi ti ti mɛ? Mu à ti péré ke, taha mu wu bà u mpyi ti wyérenji mɛ? ɲaha k'à nde kani mpyiŋi sònnɔre tírige mu funŋke e ye? Sùpya á bà mu à finɛ mà dɛ! Kile á mu à finɛ.»

⁵ Ananiyasi à puru lógo ke, maa ɲcwo ɲɪŋke na mà kwù. Mpíi pi à yire lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e. ⁶ Ka nàŋjiibii si yíri maa u buwunji pwɔ a sà ntò. ⁷ ɲye tɛr'à pyi ke, ka Ananiyasi cwoŋi si nɔ wani, nde l'à u poonji ta ke, u mpyi a lire cè mɛ. ⁸ Ka Pyeri si u pyi: «Sèenji jwo na á, kampyi ɲge dáŋi na taar'à péré.» Ka ceenji si jwo: «Ɖɔn, uru na t'à péré.» ⁹ Ka Pyeri si u pyi: «ɲaha k'à pa ná l'e, ka yii i jwo a ɲwɔ si Kafoonji Munaani ɲwɔ cù ye? ɲye mpíi pi à sà mu poonji tò ke, pire pi mpíi cyíinŋi na, pi mú si n-kàre ná mu i.» ¹⁰ Ka ceenji si ntíl'a cwo ɲɪŋke na Pyeri fere e mà kwù. Ka nàŋjiibii si jyè pyenge e, mà u ta u à kwù. Ka pi i u lwó a kàr'a sà ntò u poonji taan. ¹¹ ɲye dánafeebii kurunke ná sùpyire puni t'à puru jwumpe lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e.

Yesu túnntunmpil'à kakyanhala karii ɲɪnyahagii pyi

¹² Kacyeenji ɲɪnyahagii ná kakyanhala karii ɲɪnyahagii mpyi maha mpyi sùpyire shwɔhɔl'e Yesu túnntunmpii cye kurugo. Dánafeebii puni mpyi maha piye bínnini Kileɲaarebage ntàani na, saannji Solomani ɲkubabwɔhe ɲwɔh'i. ¹³ Mpíi pi ɲye pi ɲye a dá Yesu na mɛ, pire wà ɲye a mpyi na ɲɛg'a bâra pi na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha pi péré sèl'e. ¹⁴ Nàmbaabii ná cyeebii pi mpyi na ma na piye kaan Kafoonji á ke, là mpyi na bârali pire na sèl'e. ¹⁵ Kakyanhala karigii ɲimpyiŋkii kurugo, sùpyire mpyi maha ma na yampii sínniŋi bàmbahajyi, lire ɲye mɛ demɛbii na pyenkuubil'e, bà li si mpyi li mée ka bê shin ɲɪŋkin na, Pyeri nintoronji nàŋjanji ká ntò ɲgemu na ke, urufoo si ɲcùunɔ mɛ. ¹⁶ Shinɲyahara mú mpyi maha yíri ná yampii ná jɪnacyaanbil'e

Zheruzalemu kwùumpe kànyi na, na ma na jcyêre Yesu tûnntunmpii na, pi puni mú sí mpyi maha jçùunji.

Pi à Yesu tûnntunmpii kyérege

¹⁷ Nye ka yjncyege si jyè Kile sáragawwuubii jùñufembwøhe ná u fyèjwøhøshiiinbii Sadusiibil'e.

¹⁸ Ka pi i cye taha Yesu tûnntunmpii na, maa pi cû a le kasubabwøhe e. ¹⁹ Nye ka Kafoonji Kile mèlekèñi wà si mpa kasubage jwø múgo numpilage e, maa pi yige, maa pi pyi: ²⁰ «Yii a sì Kileñaarebage e, yii i sà a ñge shìñi kani sènmège yii a yu sùpyir'á.» ²¹ Nye pi à yire lógo ke, kuru canña nùmpañña jyèsøøge na, ka pi i ñkàre Kileñaarebage e, maa sà a sùpyire kâlali.

Tèr'à pyi ke, ka Kile sáragawwuubii jùñufembwøhe ná u fyèjwøhøshiiinbii si yukyaala kurunke ná Izirayeli shiinbii kacwønribii puni yyer'a bínni, maa sòrolashiibii pyi pi sà Yesu tûnntunmpii yige kasubage e, pi a ma. ²² Ka pire si ñkàre, pi jye a sà tûnntunmpii ta wani mε, maa núr'a sà pi pyi: ²³ «Wuu à kàr'a sà kasubage ta k'à yal'a tò, ku sañcwønsigibii mú si wá a mpyi na ku sañcwønñi sigili. Nka wuu à ku múgo ke, wuu jye a sùpya ta wani k'e mε.»

²⁴ Nye Kileñaarebage sañcwønsigibii jùñufoonji ná sáragawwuubii jùñufeebil'à puru lógo ke, pi saha jye a pi nimpyii cè mε, ka pi i wá na piye yíbili li pyiñkanni na. ²⁵ Mà pi yaha puru na, ka wà si mpa pi pyi: «Nàmpii yii à cû a le kàsunji i ke, pi wá na sùpyire kâlali Kileñaarebage e.» ²⁶ Nye ka Kileñaarebage sañcwønsigibii jùñufoonji ná u shiinbii pìi si yîr'a kàr'a sà pi yyer'a pa. Pi jye a jæn'a pi cû fànhe e mε, jaha na ye pi mpyi na fyáge sùpyire kà ñkwò pire wà mbò ná kafaayi i mε.

²⁷ Pi à nò ná pi e yukyaala kurunke yyére ke, ka sáragawwuubii jùñufembwøhe si pi pyi: ²⁸ «Taha wuu jye a mpyi a yi jwo a waha yii á na yii àha nùru raa sùpyire kâlali ná Yesu mεge e mε? Ku ke, yii à Zheruzalemu kànhe puni shwø a ta ná yii kàlanji i, mà bàra lire na, yii sí ñge nàñi mbòñi tugure pyi ti pyi wuu woro.» ²⁹ Ka Pyeri ná Yesu tûnntunmpii sanmpii si pi pyi: «Wuu pi Kile jwømεeni cû, wuu à lire funñø cè mà tòro wuu yii jwømεeni cû. ³⁰ Yesu yii à kwòro cige na mà bò ke, wuu tulyeyi u Kilenji à u jè a yige kwùñi i, ³¹ maa u pyi u à dùg'a kàr'a sà ntèen uru kànñe cyege na, maa u pyi Jùñufoonji ná Shwofoonji, bà u si mpyi si Izirayeli shiinbii pyi pi pi toronkanni kèenñe pi i láha kapegigii na, Kile si cyi yàfa pi na mε. ³² Wuu ná Kile Munaani na cyire karigii shεenre yu, Kile à lire ndemu kan u jwømεeni cùveebil'á ke.» ³³ Yukyaala kurun'k'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo pi la mpyi si Yesu tûnntunmpii bò.

³⁴ Nye Farizhenji wà na mpyi pi shwøhøl'e, uru mεge na mpyi Gamaliyeli, Kile Saliyañi cyelentu u mpyi u wi, sùpyire puni mpyi na u père, ka uru si yîr'a yyére yukyaala kurunke shwøhøl'e maa jwo na pi Yesu tûnntunmpii yige ntàani na tère nimbilere funñ'i. ³⁵ Pi à fworò ntàani na ke, ka u u jwumpe lwó maa jwo: «Mii cìnmpyibii Izirayeli shiinbii, nde yii la jye si mpyi mpìi shiinbii na ke, yii a yiye kàanmucaa de! ³⁶ Naha kurugo ye li sàha mø mε, nàñi wà mpyi a yîri naha, u mεge mpyi Tedasi. U mpyi a uye pyi shinbwo fo shiin ñkwuu sicyεere (400) fiige mpyi a taha u fye e. Nka pi à pa u bò ke, ka u shiinbii puni si jcaala, ka yire si yyére wani. ³⁷ Lire kàntugo Galile kùluni shinñi wà à yîri sùpyire mεsemeni tènì i, uru nàñi mεge mpyi Zhudasi, u mpyi a shinjyahara yákilibii kèenñe pi à taha u fye e. Nka uru mú à bò, ka u fyèjwøhøshiiinbii puni si jcaala.

³⁸ Lire kurugo numε, mii sí jjemu jwo yii á ke, yire yi jye, yii àha mpìi shiinbii kani pwø yii múnahigii na mε, yii pi yaha pi a sì. Kampyi pi funñø kani, lire jye mε pi kapyin'à fworò sùpyire e, li sí n-pa n-yyére. ³⁹ Nka kampyi

Kile e l'à fworò, yii sî n-jà li kèege mε. Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ñkwò nta yii i Kile tùnni mε.»

Nye ka yukyaala kurunke si jεε Gamaliyeli jwumpe na, ⁴⁰ maa Yesu tūntunmpii yyer'a pa, maa pi bwòñ, maa pi pyi na pi àha nùru Yesu mεge kyaa jwo sùpya á mε, maa pi cye yaha pi a sî. ⁴¹ Ka tūntunmpii funntanga wuubii si yîri yukyaala kurunke taan mà kàre jaha kurugo ye Kile à li ta na pi à yaa pi kyaala Yesu mεge kurugo, ka lire si mpyi pi á jùnjirire kyaa. ⁴² Canja maha canja, pi mpyi maha sùpyire yerεge Kilejaarebage ná pyenyi i tèrigii puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu na Yesu u jye Kile Nijcwònròji.

6

Kacwònrìbii tεgεfeebii kani

¹ Nye cyire canmpyaagil'e là mpyi na bàrali cyelempyiibii jyahañi na. Dánafeebii kurunke e, mpìi pi mpyi na Girekiibii sheenre yu ke, ka pire si wá na Eburubii sheenre jwufeebii jùnyi tare, jaha na ye pi mpyi a li kàanmucya mà li jya na pire u kàmpañke lenkwucyeebii jye a cù cùnkanna nijcenne na yalyire kàmpañke na mε*. ² Nye ka Yesu tūntunmpii ke ná shuunninji si cyelempyiibii puni yyer'a bínni, maa yi jwo pi á: «Wuu aha Kile Jwumpe jwunji yaha maa wuye pwò jyiñi karigii kanni jcwònròji na, lire jye a tí mε. ³ Lire e ke wuu cìmpyiibii, yii nàmbaa baashuunni cwònrò yiye shwòhòl'e, mpiimu pi jye ná mεtange e maa mpyi yákilifee, maa jî Kile Munaani na ke. Wuu sí jyiñi kataanmpe le pire cye e. ⁴ Wuu pi ke, wuu sí wuye pwò Kilejarege ná Kile jwumpe jwunji na.» ⁵ Ka puru jwumpe si ntáan sùpyire puni i, ka pi i shiin baashuunni cwònrò. Pi nijcyiñi u à pyi Ecyeni, u mpyi a dá Kile na sèl'e, Kile Munaani mpyi a u jî, uru ná Filipi ná Porokori ná Nikanòri ná Timò ná Parimènasi ná Antiyòshi kànhe shinji Nikola u mpyi a fyànha a pyi Yahutuubii Kile kuni i ke. ⁶ Ka pi i mpa pire shiin baashuunninji cyèe Yesu tūntunmpii na, ka pire si Kile jáare pi na, maa cyeyi taha pi jùnyi na, maa jwò le pi á.

⁷ Kile Jwumpe mpyi na jcaali, cyelempyiibii sí i jyahage fwòfwò Zheruzalemu kànhe e, Kile sáragawwuubii nijyahamii sí i jεεge Yesu na.

Yahutuubil'à Ecyeni cù

⁸ Kile mpyi a jwò Ecyeni na sèl'e, maa síñi kan u á. U mpyi maha kakyanhala karigii ná kacyeen̄kii pyi sùpyire shwòhòl'e. ⁹ Nye Kile Jwumpe kàlambage pi maha mpyi: «Bilibii nijjahabii kàlambage» ke, Sireni kànhe shiinbii ná Alezandire kànhe shiinbii pii mpyi a yîri kuru kàlambage e, mà bàra Silisi kùluni shiinbii pii ná Azi shiinbii pii na, ka tire sùpyire si mpa nàkaana pyi ná Ecyeni i. ¹⁰ Nka Kile Munaani mpyi a Ecyeni yyaha cù maa u pyi u u yákilifente jwumpe mpemu yu ke, pi jye a já a jwòshwòrò ta puru na mε.

¹¹ Nye lir'à pyi ke, ka pi i wyérenji tég'a sùpyire tà sòn a yaha Ecyeni na, ka pire si fin'a taha u na maa jwo: «Wuu à u jwumpe lógo, u à Kile tūntun̄jiMusa ná Kile mεge kèege.» ¹² Lir'à pyi ke, ka sùpyire ná kacwònrìbii ná Kile Saliyanji cyelentiibii lùgigii si yîri Ecyeni taan, maa u cyán a cù fànhe e, maa ñkàre ná u e yukyaala kurunke yyé. ¹³ Pi mpyi a kàre ná kafinivinibii pìl'e mú, ka pire si fini na: «Ñge nàñi maha jwumpimpe yu Kilejaarebage ná Musa Saliyanji na

* **6:1** Yahutuubii mpyi a taa mà pyi kuruyo shuunni: 1 mpìi pi jye pi jye Izirayeli taare e mε, maa Girekiibii sheenre yu, ná tire ti jye pi nushéenre ke; 2 mpìi pi jye Izirayeli taare e maa Eburubii sheenre yu ke. Mpìi pi à tēen cyeyi yabere e nàmpònte e ke, ñgemu ká lye ke, uru maha nùr'a kàre Izirayeli k̄ni i, jaha na ye Yahutuubii la mpyi pire puni si ntò Izirayeli taare e. Mpìi pi à kwù Zheruzalemu i maa pi cyeebii yaha ke, pire lenkwucyeebii mpyi maha ntēen wani. Lire kurugo lenkwucyeebii nijyahamii mpyi na Girekiibii sheenre yu.

tèrigii puni i. ¹⁴ Wuu à lógo u ƚwɔ na na Nazareti kànhe shinƚi Yesu na sí n-pa Kileƚaarebage jya, si Kile túnntunƚi Musa làdaabii kêenƚe.»

¹⁵ Ka yukyaala kurunƚe shiinbii puni si yyahayi le Ecyeni i na wíi, mà u yyahe ƚya k'à pyi mu à jwo Kile mèlekeƚi wà wogo ki.

7

Ecyeni à Yahutuubii funƚɔ cwo Kile Jwumpe na

¹ Ka Kile sáragawwuubii ƚùƚufembwɔhe si Ecyeni pyi: «Nje pi na yu mu na ke, sèe wi la?» ² Ka u u pi pyi: «Mii cìmpyiibii ná mii tiibii, yii lógo na ƚwɔ na. Mà wuu tulyage Ibirayima yaha Mɛzopotami k̀ini i, s̀inampe foonƚi Kile à uye cyêe u na mà u ta u sàha ntèen Kyaran kànhe e mɛ. ³ Maa yi jwo u á na u fworu u tupyenge e, u fworu u k̀ini i, k̀ini uru sí n-cyêe u na ke, u raa sí lire e*. ⁴ Nye ka Ibirayima si ỳiri Kalide shiinbii k̀uluni i, maa ƚkàr'a sà ntèen Kyaran kànhe e. U tunƚi kwùƚkwooni kàntugo, k̀ini i yii ƚye amɛ ke, ka Kile si u pyi u à núr'a pa naha. ⁵ Kile ƚye a mpyi a u mɛge cyaga kan u á k̀ini i mɛ, ali cyaga nimbilere ƚye a mpyi a kan u á mɛ. Nka Kile mpyi a ƚwɔmɛeni lwó u á na uru sí k̀ini kan u á, u kwùƚkwooni kàntugo, li mú sí n-pyi u t̀uluge wuu, mà li ta kuru canƚke na, pyà ƚye a mpyi Ibirayima á mɛ. ⁶ Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na u t̀uluge sí n-pa n-pyi nàmpɔnnte e k̀ini labɛr'e, pi sí n-pyi bilii, pi sí pi kyérege yyee ƚkwuu sicyɛere (400) funƚ'i. ⁷ Nka k̀ini shiinbil'á pi sí bilere pyi ke, uru Kile yabilinƚi u sí lire k̀ini shiinbii tún†. Lire kàntugo pi sí n-ỳiri wani si mpa uru Kile p̀ee naha ƚke cyage e. ⁸ Lire kàntugo ka Kile si tunmbyara le ná Ibirayima e, maa ƚkwòƚƚi pyi tire fyèƚi. Lire kurugo Ibirayima à u jyanƚi Ishaka kwòƚ u canzege canmpyiibaatanrewuuni. Ishaka mú à pa Yakuba ta ke, maa uru kwòƚ, ka Yakuba mú si wuu tulyeyi ke ná shuunninƚi kwòƚ.

⁹ Wuu tulyeyi i, wà mɛge na mpyi Yusufu, uru ỳiƚcyege mpyi pi sanmpil'e, ka pi i u pére, u à kàr'a sà mpyi biliwe Misira k̀ini i. Nka Kile mpyi ná u e, ¹⁰ maa u shuu yyefuge karigii puni na. Kile mpyi a yákilifente kan u á, maa u kyaa pyi l'à táan Misira k̀ini saanƚi Farɔn á, ka uru si u t̀iƚe Misira k̀ini ná u pyenge puni ƚùƚɔ na. ¹¹ Nye ka katibwɔhɔ si mpa ƚcwo Misira k̀ini puni ná Kana k̀ini puni na. S̀upyre mpyi na ƚkyaali sèl'e. Wuu tulyeyi mpyi na ƚjyi taa na lyí mɛ. ¹² Yakuba à pa lógo na ƚjyi na wá na ntaa Misira k̀ini i ke, maa wuu tulyeyi tun pi toƚcyiige e pi sà wà shwɔ, pi a ma. ¹³ Nye pi à pa shà pi tozhɔnwoƚe na s̀umaƚi tashwɔge e ke, ka Yusufu si nta a uye cyêe u cìmpyiibii na. Lir'à pyi ke, ka Farɔn si nta a Yusufu cìmpyiibii cè. ¹⁴ Lire kàntugo ka Yusufu si pi tun pi à kàr'a sà u tunƚi Yakuba ná u pyenge shiinbii lwó mà pa. Pi shiin beetaanre ná ke ná kanƚuro (75) pi mpyi. ¹⁵ Lire pyinƚkanni na, Yakuba à kàre Misira k̀ini i. Wani u à kwù, mà bàra wuu tulyeyi sanƚyi na mú. ¹⁶ Ibirayima mpyi a fanƚke ƚkemu shwɔ Kyamòri jyaabil'á Sikemu kànhe e ke, ka pi i pi buwuubii tug'a kàr'a sà ntò wani kuru fanƚke e.

¹⁷ Nye ƚwɔmɛeni Kile mpyi a lwó Ibirayima á ke, lire tèefunƚɔn'à pa na byanhare ke, ka wuu shinƚi si mpa ƚyaha maa mp̀ee Misira k̀ini i. ¹⁸ Pi à kwòro Misira k̀ini i fo mà sà nɔ saanƚi wà u t̀i na. Uru saanƚi ƚye a mpyi a yafyin cè Yusufu kataanmpe e mɛ. ¹⁹ Uru saanƚ'á wuu shinƚi s̀upyre kyérege cwòore e. U mpyi maha pi pyi pi i pi pyilibii lwúu na wàa, bà pi si mpyi s'a ƚkwúu mɛ. ²⁰ Lire t̀eni i Kile túnntunƚi Musa à si. U lemɛ mpyi a ƚwɔ, u kyaa mpyi a táan Kile á, ka u sifeebii si u ƚwɔhɔ ỳiƚye taanre funƚ'i bage e maa u ƚwɔ caa. ²¹ U à pa ƚwɔhɔ jà, ka pi i u yige bage e ke, ka saanƚi Farɔn pworonƚi si u lwó na byíi mu à jwo u yabilinƚi jya wi. ²² Lire pyinƚkanni na, yaaga maha yaaga na Misira k̀ini

* 7:3 Zhenezi 12.1 † 7:7 Zhenezi 15.13, 14

shiinbii mpyi a taanna ke, Musa mpyi a taanna yire puni na. Fànhe na mpyi u jwumpe ná u kapyiinkii puni i. ²³ Nye Musa shìŋ'á pa nɔ yyee beeshuunni na ke, u cìmpyiibii pi nye Izirayeli shiinbii ke, ka u u li lwó uye funŋ'i si sà fworopi na. ²⁴ U à sà nɔ wani mà sà Misira shinŋi wà ta u u u cìmpworonŋi wà bwùun, ka Musa si u cìmpworonŋi shwə maa u ŋkoonŋi wwû fo mà Misira shinŋi bò. ²⁵ Musa mpyi na sônŋi na lire mpyiŋi sí uru cìmpyiibii pyi pi li cè na Kile na sí pi yige bilere e uru cye kurugo, ŋka u cìmpyiibii nye a jà a yi yyaha cè mɛ. ²⁶ Kuru canŋa nùmpañña, ka Musa si sà u cìmpyiibii pìi shuunni ta pi i ntùnni, ka u u wá na ŋcaa si pi jwo nde piye e maa jwo pi á “Yii na nye cìmpyii, ŋaha kurugo yii nye na ntùnni ye?” ²⁷ Nge u mpyi na u shinŋeŋi bwùun ke, ka uru si Musa ŋɔŋ'a wà maa jwo: “Jofoo u à mu tìŋe mà pyi wuu ñùŋufoonŋi ná wuu yukyaanŋi ye? ²⁸ Bà mu à Misira shinŋi bò tanjaa mɛ, taha amuni mu la nye si mii bò†?” ²⁹ Nàŋ'á puru jwo ke, ka Musa si fê a kàre Madiyani kìni i. Maa ceewe fúru wani maa pùnampyire shuunni ta u na.

³⁰ Nye yyee beeshuunni kàntugo, canŋka mà Musa yaha Sinayi ñanŋe byanham'i, ka Kile mèlekeŋi wà si uye cyêe u na, nage mpyi na ñi tahe ŋkemu na ke, kuru funŋke e. ³¹ Musa à lire ñya ke, ka li i u kàkyanhala. Ka u u file ku na si ku yaa ŋgí, ka Kafoonŋi Kile si u pyi ³² “Mii u nye mu tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u KilenŋiŠ.” Ka Musa si fyá fo na ñcyêenni, u saha nye a ñen'a ku wíi mɛ. ³³ Nye ka Kafoonŋi si u pyi “Ma tanhanŋi wwû ma tooyi na, ŋaha na ye cyage e mu à yyéere amɛ ke, kuru na nye Kile wogo. ³⁴ Yyefuge e mii shiinbii nye Misira kìni i ke, mii à kuru ñya, mii à pi parage lógo mú. Mii à tìg'a pa si mpa pi ñùŋə wwû bilere e. Nye numɛ, mii sí mu tun Misira e*.”

³⁵ Nye Izirayeli shiinbii mpyi a cyé Musanŋi ŋgemu na, maa u pyi “Jofoo u à mu tìŋe mà pyi wuu ñùŋufoonŋi ná wuu yukyaanŋi ye?” ke, uru Musanŋi Kile à tun u à sà mpyi pi ñùŋufoonŋi, si pi yige bilere e, Kile mèlekeŋi u à uye cyêe u na tahe nage woge e ke, uru mèlekeŋi cye kurugo. ³⁶ Uru Musanŋi u à pi yige bilere e Misira e, maa kakyanhala karigii ná kacyeenŋii pyi Misira kìni ná Sumppe Lwəhe Nìnyage ná síwage e yyee beeshuunni funŋ'i. ³⁷ Uru Musanŋi ninuŋi mú u à yi jwo Izirayeli shiinbil'á na, bà Kile à uru tun mɛ, amuni Kile sí n-pa tùnntunŋə yige pi shiŋi i uru fiige†. ³⁸ Mà sùpyire yaha t'á bínni síwage funŋke e, Kile Mèlekeŋi u mpyi na yu Sinayi ñanŋe ñuŋ'i ke, uru Musanŋi ninuŋi u mpyi uru Mèlekeŋi ná wuu tulyeyi shwəhəl'e. U à jwumə báraŋa wumə jwo u á, ka u u pu jwo wuu á. ³⁹ Nka wuu tulyeyi nye a ñee puru jwumpe na mɛ, pi à pu cyé maa sônŋi si nùru s'a wá Misira kìni i. ⁴⁰ Ka pi i Aron pyi “Yasunŋi yà yaa ñjemu yi sí wuu yyaha cù ke, ŋaha na ye Musanŋi u à pyi kaŋunŋə mà wuu pyi wuu à fworopi Misira e ke, yaage k'à u ta ke, wuu nye a cè mɛ†.” ⁴¹ Nye cyire canmpyaagil'e, ka pi i nunaga yaa mà pyi kacyiin, maa kuru sunni. Kuru nunage pi à yaa ná pi yabilimpìi cyeyi i ke, maa kuru kataanni pyi. ⁴² Nye ka Kile lùuni si yîri, maa kàntugo wà pi á, maa pi yaha pi i nìnyinŋi yaayi père mu à jwo bà Kile tùnntunŋi wà mpyi a yi séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Yii Izirayeli shiinbii, yatəore yii à pyi sárage, mà bàra sárayi yii à wwû yyeegii beeshuunniŋi funŋ'i

mà yii yaha síwage e ke, taha mii á yii à yire wwû la?

Mii á bà yii à yire wwû mà de!

⁴³ Yii yasunŋke mege ku nye MəlòkiŠ ke, kuru u vāanŋke bage yii à tug'a kàre.

† 7:28 Ekizodi 2.14 § 7:32 Ekizodi 3.6 * 7:34 Ekizodi 3.5, 7, 8, 10 † 7:37 Duterənəmu 18.15, 18

† 7:40 Ekizodi 32.1 § 7:43 Amərìti shiinbii yasunŋke mege ku nye kure. Kuru yasunŋke kyal'á pen Kile á mà tōro yasunŋi sanŋi na. Ku téesunni i, nàŋkopyire ku maha mpyi pi i ŋkaan k'á sárage. (Levitiki 18.21; 20.2-5; 1 Saanbii 11.7; 2 Saanbii 23.10; Zheremi 32.35).

Mà bâra lire na, woni mege ku nye Erefan ke, lire shiŋi yii à yaa na mpêre. Lire e ke mii sí yii cù n-kàre fo Babilon kàntugo*.”»

⁴⁴Nye Ecyeni à puru jwumpe taha a kwò ke, maa jwo: «Mà wuu tulyeyi yaha nani na síwage e, tunmbyaare vaaŋke bage na mpyi pi á. Kuru bage mpyi maha li cyêe na Kile na nye ná pi e. Kile mpyi a yaaŋkanni ndemu cyêe Musa na ke, lire yaaŋkanni na u mpyi a ku yaa. ⁴⁵Lire kàntugo lyeŋwage ku mpyi a taha wuu tulyeyi woge na ke, ka u u kuru bage kan pir'á. Kìni shiinbii Kile mpyi na sí n-kòrò n-yige si li kan Izirayeli shiinbil'á ke, ka Zhosuwe si pi yyaha cù mà kàre lire kìni i ná kuru bage e. Tunmbyaare vaaŋke bag'à kwòro wani pi á fo mà sà nò saanŋi Dawuda tìŋi na.

⁴⁶Dawuda kyaa mpyi a táan Kile á, ka u u li cya Kile á si бага faanra u á, uru ŋemu u nye Yakuba u Kileni ke. ⁴⁷Ŋka saanŋi Solomani u mpyi Dawuda jyanj ke, uru u à pa mpyi kuru bage faanrafoonji.

⁴⁸Ŋka wuu à yaa wuu li cè na nìnyinji u Kileni nye na ntèn sùpyanji bafanrage e me, bà Kafoonji Kile à yi jwo u tùnntunji wà cye kurugo me, na

⁴⁹“Nìnyinji u nye mii saanre yatεenŋke, nìŋke sí nye mii tooyi tayahage.

Bage ŋkire yii saha sí n-jà n-faanra mii á, kuru si mpyi mii taŋŋke ye?

⁵⁰Mii cyege bà k'à yire yaayi puni yaa mà†?”»

⁵¹Nye Ecyeni à puru jwumpe taha a kwò ke, maa jwo: «Yii à kwòŋ, ŋka yii à yii zòmpii ná yii niŋgyigigii tò Kile yini yyaha na, maa ŋcyé Kile Munaani na. Yii à pyi yii tulyeyi fiige. ⁵²Yii tulyey'à Kile tùnntunmpii puni kyérege. Ŋge u à sàa tí ke, mpìi pi à uru mpani kyaa jwo ke, pi à pire bò. Numε, ka yii i núr'a pa wwù uru sùpyanji nintuŋi ŋwòh'i mà bò. ⁵³Yii pi à Kile Saliyanji ta Kile mèlekεebii cye kurugo ke, yii nye a ŋεε na uru Saliyanji kurigii ŋaare me.»

Ecyeni boŋkanni

⁵⁴Yukyaabil'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yíri fo mà tatεenge fô pi na Ecyeni kurugo. ⁵⁵Ŋka mà Ecyeni yaha u à ŋi Kile Munaani na, u à yyahe yírig'a le nìnyinji i, mà Kile sìnampe nya, maa Yesu nya u à yyére Kile kàniŋe cyege na, ⁵⁶ka u u pi pyi: «Yii lógo, mii naha nìnyinji nya u à múgo, Supyanji Jyanji s'à yyére Kile kàniŋe cyege na.»

⁵⁷Nye Ecyeni à puru jwo ke, ka pi i ŋkwúulo fànha na, maa pi niŋgyigigii tò, maa ŋkàr'a sà bôgoro u na, ⁵⁸maa u cù a yige kànhe kàntugo yyére, maa sà u wà ná kafaayi i mà bò. Mpìi pi à fin'a taha u na ke, pire mpyi a pi vaaŋtinnyii wwù a kan nàŋjiŋi wà á, uru mege na mpyi Soli.

⁵⁹Mà pi yaha pi i Ecyeni wàa ná kafaayi i, u à Kile ŋáare na: «Kafoonji Yesu, mii sí na múnaani kan mu á!» ⁶⁰Maa niŋkure sín maa jwo fànha na: «Kafoonji, ma hà nde kapiini fwooni tò pi na me!» U à puru jwo ke, ka u múnaani si fwooro u e.

8

Soli à dánafeebii kyérege

¹Soli mú mpyi a ŋεε Ecyeni mbòŋi i. Kuru canŋke, ka pi i li ŋwò cù na Zheruzalemu kànhe dánafeebii kyérege sèe sèl'e. Kuru yyefuge mpèenji kurugo, tùnntunmpii baare e, dánafeebii puni mpyi a caala mà kàre Zhude kùluni ná Samari wuuni i. ²Mpìi pi mpyi na fyáge Kile na ke, ka pire pìi si Ecyeni lwó a kàr'a sà ntò, maa u kwùŋi yamεeni sú sèl'e.

* 7:43 Amosi 5.25-27 † 7:50 Ezayi 66.1-2

³ Soli sí wi ke, uru mpyi a sàa uye pwɔ si dánafeebii kurunke shi tò. U mpyi maha jyè pyenyi i, maa dánafeebii, nambaabii bâra cyeebii na, maa pire cwôre na si na leni kàsunjì i.

Filipi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni i

⁴ Nyɛ dánafeebii pi mpyi a fê a yîri Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire mpyi na naare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu. ⁵ Pire e, wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Filipi, ka uru si ŋkàre Samari kànhe e mà sà na Kile Nijcwɔnrɔŋi kyaa yu sùpyir'á. ⁶ Kakyanhala karigii Filipi mpyi na mpyi kànhe shiinbii sí i cyi naa marii cyi kyaa núru ke, cyire mpyi a pi puni pyi pi a niŋgyigigii pɛɛ sèl'e maa u jwumpe núru. ⁷ Filipi mpyi na jínacyaanbii nijyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi maha ŋkwúuli fànha na maa fwore pifeebil'e. U mpyi na supyimuruyo nijyahaya ná dîshiyifee nijyahamii cùunjì. ⁸ Lire mpyi a pyi kuru kànhe shiinbil'á funntanga nimbwɔhɔ.

⁹ Nyɛ nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe na, uru mɛge na mpyi Simɔ. U mpyi maha jinamahare pyi, u kapyiinŋkii mpyi maha Samari kùluni shiinbii puni kàkyanhala. U mpyi a uye pyi shinbwo. ¹⁰ Shinbwo bâra shinbilere na, sùpyire puni mpyi a ɲɛɛ u á. Pi mpyi maha ŋko na: «Kile sífente ti nyɛ sífente nimbwɔore ke, tire ti nyɛ ŋge nàŋ'á.» ¹¹ Pi puni mpyi a ɲɛɛ u á, naha na yɛ mà lwó fo tɛemɔni i, u mpyi a pi tɛgɛɛ ta ná u jinamahare karigil'e.

¹² Nyɛ Jwumpe Nintanmpe Filipi à jwo pi á Kile Saanre ná Yesu Kirisita kyaa na ke, ka pi i dá puru na, maa batize, nɔ bâra ceewe na. ¹³ Ka Simɔ mú si dá puru jwumpe na, maa batize, maa ŋkwôro Filipi taan. Kakyanhala karigii ná kacyeenŋkii u mpyi na naa cyi i mpyi ke, cyire mpyi a u bilibili.

¹⁴ Yesu túnntunmpii pi mpyi a kwôro Zheruzalɛmu kànhe e ke, pir'à lógo na Samari kànhe shiinbii pii na wá a dá Kile jwumpe na ke, ka pi i Pyɛri ná Yuhana tun pi á. ¹⁵ Pyɛri ná Yuhana à nɔ Samari kànhe e ke, maa Kile náare dánafeebil'á, bà pi si mpyi si Kile Munaani ta mɛ. ¹⁶ Naha na yɛ Kile Munaani mpyi na sàha ŋkwò a tíge pi ɲun'i mɛ, pi mpyi a batize kanna Kafoonji Yesu mɛge na. ¹⁷ Nyɛ ka Pyɛri ná Yuhana si pi cyeyi taha pi ɲunyi na, ka Kile Munaani si jyè pi e.

¹⁸ Nyɛ Simɔ à túnntunmpii nya pi à pi cyeyi taha dánafeebii na, ka Kile Munaani si jyè pi e ke, ka u u wyéɛɛ ɲwɔ jya Pyɛri ná Yuhana á, ¹⁹ maa pi pyi: «Yii kuru fànhe kà kan na á mú, bà li si mpyi mii aha na cyɛge taha shin maha shin ɲunke na ke, Kile Munaani si jyè urúfol'e mɛ.»

²⁰ Ka Pyɛri si u pyi: «Ná mu sí naha na sônŋi na Kile màkange maha jà a shwɔ wyéɛɛni na, mu ná ma wyéɛɛni puni u kèɛge sijnayan. ²¹ Mu nàzhan nyɛ a sù ɲde kani i mɛ, naha na yɛ mu zòŋi nyɛ a ɲwɔ Kile yyahe taan mɛ. ²² Ma toronkanni kèɛnɲɛ, ma a ma sònŋonkanni nimpini yaha, ma a li náare Kile á, kampyi li sí n-jà n-pyi, u u li yàfa ma na. ²³ Naha kurugo yɛ mii naha a li nya mu i, na mu a ɲi nyipɛɛnni na, maa mpyi biliwe kapegigii mpyinji kàmpañke na.»

²⁴ Nyɛ ka Simɔ si Pyɛri ná Yuhana pyi: «Yii yabilimpii pi Kafoonji náare na á, ɲje yii à jwo ke, bà u si mpyi si mii shwɔ yire puni na mɛ.»

²⁵ Pyɛri ná Yuhana à Kafoonji kani ná u jwumpe jwo sùpyir'á mà kwò ke, maa núru na ŋkèɛge Zheruzalɛmu kànhe e. Pi niŋkaribii mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni kànyi nijyahaya na, na ŋkèɛge.

Filipi ná Ecwopi kùni shinŋi kani

²⁶ Ka Kafoonji Kile mèlɛkɛŋi wà si Filipi pyi: «Yîri maa si wòro kùl'e yyéɛ kàmpañke na. Kuni l'à yîri Zheruzalɛmu kànhe e mà kàre Gaza kànhe e, ná wà saha nyɛ na ntùuli l'e mɛ, ma a lire lwó.» ²⁷ Ka Filipi si ntíl'a yîr'a kàre. U niŋkarenji, ka u u bê ná Ecwopi kùni shinŋi w'e, u à yîri Kile tapeenke e

Zheruzalemu i. Uru nàŋi na mpyi fànhafembwòhò. Saancwòŋi u mpyi Ecwopi kini jùŋò na, ná u mege mpyi Kandasi ke, uru u mpyi uru saancwòŋi nàfuunji puni tabegege jùŋò na. ²⁸ U mpyi a nùru na ñkèege pyenge. U mpyi a tèn u shange wòtoroŋi funŋke e maa Kile tùnntunŋi Ezayi Semèŋi kâlali.

²⁹ Ka Kile Munaani si Filipi pyi: «File nge wòtoroŋi na.» ³⁰ Ka u u fê a file wòtoroŋi na, mà sà Ecwopi shinŋi ta u u cyage kà kâlali Kile tùnntunŋi Ezayi sémeŋi i. Ka u u pyi: «Cyage mu nyé na ñkâlali amé ke, mu à ku yyaha cè la?»

³¹ Ka u u Filipi pyi: «Di mii sí ku yyaha cè, ná wà bà u a ku yyaha jwo mii á mà yé?» Maa li cya Filipi á na u dùg'a tèn uru ñkere na wòtoroŋi jùn'i. ³² Ka u u dùg'a tèn u ñkere na. Cyage u mpyi na ñkâlali ke, kuru ku nyé:

«U à pyi mu à jwo mpàŋi pi à cù na ñkèege tabonke e ke, mu à jwo mpàŋi u nyé u nyé na yu u shire kwonfeebii cye e mé.

U nyé a yafyín jwo mé.

³³ U à uye tírige, ñka pi nyé a tanga kan u á mé.

Ná pi à u shi tò ñke jùŋke na,

di wà sí n-jà u tùluge kyaa jwo n-jwo yé*?»

³⁴ Ka nàŋi si Filipi pyi: «Jofoo kyaa Kile tùnntunŋi nyé na yu amé yé? U yabilinji laa, wabere? Mii na mu jáare, ma a yi yyaha jwo na á.» ³⁵ Ka Filipi si jwumpe lwó, maa uye tígile kuru takalage na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tí ná Yesu i ke, maa puru fínin'a jwo u á. ³⁶ Mà pi ninŋaribii yaha, pi à sà nò lwòhe kà na, ka nàŋi si u pyi: «Lwòhe ku ñke de, mii sí n-jà batize mà?» [³⁷ Ka u u jwo: «Mu aha dá Yesu na ná ma zòmbilini puni i, mu sí n-jà batize.» Ka u u pyi: «Mii à dá li na na Yesu Kirisita u nyé Kile Jyaji.»] ³⁸ Nyé ka u u wòtoroŋi yyéene, ka pi i ntíge lwòhe e, ka Filipi si u batize. ³⁹ Pi à fworò lwòhe e ke, ka Kafoonji Kile Munaani si Filipi lwó a yíri nàŋi taan, u saha nyé a u nya mé, ka u funntanga wunji si kuni lwó na ñkèege.

⁴⁰ Filipi wi ke, ka uru si sà uye ta Azoti kànhe e, maa yíri wani mà kàre Sezare kànhe e. U ninŋarenji Sezare e, kànha maha kànha na u à tòro ke, u à Jwumpe Nintanmpe jwo yire puni na.

9

Soli à dá Yesu na pyinŋanni ndemu na ke

¹ Nyé lire tèn i Soli saha mpyi a uye pwò Kafoonji Yesu cyelempyiibii vùguroŋi na. U mpyi maha ñko na uru ká pi ngemu ta ke, na uru sí urufoo bò. Canŋka ka u u ñkàre Kile sáragawwuubii jùŋufembwòhe pyenge e, ² maa sà yi jwo u á na u sémi yaa u kan ur'á. U la mpyi si sà pire sémebii kan Kile Jwumpe kàlambayi jùŋufeebil'á Damasi kànhe e, bà li si mpyi, nò bàra ceewe na, u aha shin maha shin ta u à jyè Yesu kuni i ke, si urufoo pwò s'a ma Zheruzalemu kànhe e mé.

³ Mà u ninŋarenji yaha, u à sà byanhara Damasi kànhe na ke, ka bènme si mpál'a yíri nìnyinji na mà pa u kwùulo. ⁴ Ka u u ncwo jùŋke na, ka mejwuu si fworò na: «Soli, Soli, ñaha kurugo mu nyé na mii kyérege yé?» ⁵ Ka u u jwo: «Jofoo u nyé mu yé, jùŋufoonji?» Ka mejwuuni si nùr'a fworò maa jwo: «Mii u nyé Yesu, mii mu nyé na ñkyérege. ⁶ Numé, yíri ma a sì kànhe funŋke e, nde mu à yaa mu u pyi ke, pi sí lire jwo mu á wani.»

⁷ U kùsheŋeεbii fyagara wuubii mpyi a yyére jwumò baa, pi mpyi na jwumpe nùru, ñka pi mpyi na sùpya ñaa mé. ⁸ Ka u u yír'a yyére, u jyiigi mpyi a múgo, ñka u mpyi na ñaa cyi e mé, ka pi i u cù cyége na mà kàre Damasi kànhe e. ⁹ U à canmpyaa taanre pyi, u nyé na ñaa mé, u nyé na lyí mé, u nyé na byii mé.

* **8:33** Ezayi 53.7, 8

¹⁰ Nyε Yesu cyelempyaŋi wà na mpyi Damasi kàñhe e, uru mεge na mpyi Ananiyasi, ka Kafoonji si uye cyêe uru na maa u pyi: «Ananiyasi!» ka u u jwo: «Mii u nge, Kafoonji.» ¹¹ Ka Kafoonji si jwo: «Pyenkuunji pi maha mpyi kuntiige ke, yîri ma a kuru lwó, ma a sî Zhuda pyenge e. Tarisi kàñhe shinji mεge pi maha mpyi Soli ke, ma a sà uru yibige pyi. U numε wuŋi na nyε Kileŋarege na. ¹² Mà u yaha Kileŋarege na, u à mu Ananiyasi nya, mu à jyè bage e, ma a ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si nûru s'a jaa mε.»

¹³ Ka Ananiyasi si jwo: «Ei Kafoonji! Mu wuubii pi nyε Zheruzalemu i ke, kyéregenŋanni na nge nàŋ'a pire kyérege ke, shinnyahara à lire jwo mii á. ¹⁴ Kile sáragawwuubii ñùŋufebil'à kuni kan u á naha wuu yyére, na u aha shin maha shin ta u u mu mεge yiri ke, u u pirefee cû a pwɔ.»

¹⁵ Ka Kafoonji si Ananiyasi pyi: «Ta si, naha na ye mii à nge nàŋi cwɔɔnrɔ, bà u si mpyi s'a báare mii á, si mii mεge cyêe supyishinji sanji ná pi saanbii ná Izirayeli shiinbii na mε. ¹⁶ Yyefuge k'à yaa ku u ta mii mεge kurugo ke, mii yabilinji sí kuru cyêe u na.»

¹⁷ Nyε ka Ananiyasi si yîr'a kàre, maa sà jyè bage e, maa u cyeyi taha Soli na, maa jwo: «Mii cìmpworoŋi Soli, Kafoonji Yesu u à uye cyêe mu na mà mu nimpaŋi yaha kuni na ke, uru u à mii tun mu á, bà mu si mpyi si nûru s'a jaa, Kile Munaani si mu jî mε.»

¹⁸ Ka yaayi yà si ntíl'a fworu Soli nyiigil'e fyákwooyo fiige, mà cwo ñŋke na. Ka u u nûru na jaa, maa yîri, ka pi i u batize. ¹⁹ Lire kàntugo ka pi i njyì kan u á, ka fàñhe si jyè u e. Yesu cyelempyiibii pi mpyi Damasi kàñhe e ke, ka u u canmpyaa pyi pire taan.

Soli à Jwumpe Nintanmpe sî na yu

²⁰ Ka Soli si ntíl'a li jwɔ cû na yi yu Kile Jwumpe kàlambayi i, na Yesu u nyε Kile Jyaŋi. ²¹ Mpii pi mpyi na u jwumpe nûru ke, ka pire puni kakyanhala wuubii si wá na ŋko: «Taha nge nàŋi bà u mpyi maha Yesu mεge yyerefeebii kyérege Zheruzalemu kàñhe e mε? U kapani ñŋke bà ku mpyi naha, si mpa tire sùpyire shini cû si pi pwɔ si raa si Kile sáragawwuubii ñùŋufebii yyére Zheruzalemu i mà?»

²² Nyε Soli jwumpe mpyi a li jwɔ cû na sùpyire yákilibii kêenji. Yahutuubii pi mpyi Damasi kàñhe e ke, li mpyi a pire bilibili, fo pi sàha mpyi a ñŋjwuyo cè mε, u mpyi maha yi ffiniŋi na yu pi á na Yesu u nyε Kile Nijcwɔnrɔŋi.

²³ Nyε tèr'à pyi ke, ka pi i bê li na, maa li lwó piye funŋ'i si Soli bò. ²⁴ Nka kuru vùŋŋke pi à pwɔ Soli na ke, u à pa fworu kuru jwɔhɔ na. Pi mpyi na kàñhe tajyŋwɔyi puni kàanmucaa pilaga bàra canŋa na, bà pi si mpyi si u ta mbò mε.

²⁵ Canŋka numpilage e, ka Soli cyelempyiibii si u le shàhala funŋ'i, maa mεere pwɔ li na mà yige káaŋke kàntugo, bà u si mpyi si shwɔ mε.

²⁶ Ka Soli si ñkàre Zheruzalemu i. U à nɔ wani ke, ka u la si mpyi si jyè Yesu cyelempyiibii kurunke e, ŋka pi puni mpyi na fyáge u na. Pi nyε a mpyi a dá li na na Soli na nyε sèenji na Yesu cyelempya mε. ²⁷ Barinabasi sí wi ke, ka uru si ñkàre ná Soli i Yesu tûntunmpii yyére. Mà Soli ñŋkarenji yaha Damasi kàñhe e, nyaŋkanni na u à Kafoonji nya mà u yaha kuni na ke, ná jwuŋkanni na Kafoonji à jwo ná u e ke, ná pyiŋkanni na Soli à Yesu mεge finin'a jwo fyagara baa Damasi kàñhe e ke, ka Barinabasi si yire puni yyaha jwo tûntunmpil'á. ²⁸ Mà lwó lire tènì na, ka Yesu tûntunmpii sí jεε Soli na, ka u u wá na sî na Jwumpe Nintanmpe yu Kafoonji Yesu mεge na fyagara baa Zheruzalemu kàñhe e, marii ma. ²⁹ Yahutuubii pi mpyi na Girekiibii shεenre yu ke, u ná pire mpyi maha Kafoonji kani nàkaante pyi, ŋka pire mú mpyi na pyiŋkanna caa si

u bò. ³⁰ Dánafeebii sanmpil'à yire lógo ke, maa u tùugo Sezare kànze e. Lire kàntugo maa u yaha u à kàre Tarisi kànze e.

³¹ Nyε mà lwó lire tēni na, dánafeebii pi mpyi Zhude ná Galile ná Samari kùligil'e ke, ka pire puni si yyejĩnke ta. Pi mpyi maha piye tēre, maa jaare Kafoonji yyahafyagare e. Kile Munaani mpyi a pi pyi pi i si yyaha na Kile kuni i, là sí i bārali pi nyahañi na.

Pyeri à Tabita buwuñi jè

³² Pyeri mpyi maha jaare na màre k̄ini yyaha kurugo, maa dánafeebii k̄aanmucaa. Canjka dánafeebii pi mpyi Lida kànze e ke, ka Pyeri si njàr'a sà fwooro pire na, ³³ mà sà n̄aṅi wà ta u à yee baataanre pyi yampe tasinnage e. Uru n̄aṅi m̄ege mpyi En̄e. U mpyi a m̄uruṅo. ³⁴ Ka Pyeri si jwo: «En̄e, Yesu Kirisita à mu c̄uṅo, ȳiri ma a ma yasin̄inke yaa may'á.» U à yire jwo ke, ka En̄e si nt̄il'a ȳiri. ³⁵ Lida ná Sar̄on k̄anyi shīinbii pun'à lire nya ke, ka pi i piye kan Kafoonji á.

³⁶ Nyε ceñi wà na mpyi Zhope kànze e, cyelempya u mpyi u wi, u m̄ege mpyi Tabita. Kuru m̄ege ku nyε Gir̄ekiibii sh̄enre e: «Dorokasi» kuru jw̄ohe ku nyε: «Ceñke». Uru ceñi mpyi maha kac̄en̄kii pyi t̄erigii puni i, maa f̄oṅoṅfeebii t̄ere.

³⁷ Mà Pyeri yaha Lida kànze e, ka yama si Tabita ta cyire canmpyaagil'e, ka u u njkw̄u. Ka pi i u buwuñi w̄ili, maa u lwó a sà yaha bat̄oṅge n̄nyibabilini l'e. ³⁸ Lida kànze ná Zhope kànze laage mpyi a t̄oṅ m̄e. Cyelempyiibii pi mpyi Zhope kànze e ke, pir'à lógo na Pyeri na nyε Lida kànze e ke, ka pi i shīin shuunni tun pi sà u jāare, na u pa num̄e sasa. ³⁹ Nyε pi à sà t̄unnture jwo ke, ka Pyeri si nt̄il'a ȳir'a kàre ná pi e. U à n̄o wani ke, ka pi i dùgo ná u e bat̄oṅge n̄nyibabilini i. Lenkwucyeebii pi mpyi wani ke, ka pire puni m̄esuwuubii si file u na. V̄aan̄tinmpyεere ná v̄aan̄tinmbwoyi Tabita mpyi a yaa pi á mà u yaha shī na ke, maa yire cyēe Pyeri na. ⁴⁰ Ka u u s̄up̄yire puni yige nt̄aani na, maa nin̄kure sín̄in̄ke na, maa Kile jāare. Lire kàntugo maa yyahe k̄ēen̄je buñi yyere maa jwo: «Tabita, ȳiri!» Ka u u nyiigii múgo. U à Pyeri nya ke, maa ȳir'a t̄ēn. ⁴¹ Ka Pyeri si u c̄u cyege na, maa u t̄ēge, ka u u ȳiri. Lire kàntugo ka Pyeri si lenkwucyeebii ná Kile wuubii sanmpii yyere, maa Tabita nyii wuñi cyēe pi na. ⁴² Zhope shīinbii pun'à lire kani lógo. Ka pi niñyahamii si mpa dá Kafoonji na. ⁴³ Ka Pyeri si nt̄ēn mà t̄ere nimbwoo pyi Zhope e, seefanhanji wà pyenge*.

10

Pyiñkanni na Kile à Pyeri taanna Jwumpe Nintanmpe njwuñi na supyishinji sanj'á ke

¹ N̄aṅi wà na mpyi Sezare kànze e, uru m̄ege mpyi K̄or̄ineyi. J̄oṛmu s̄òrolashiibii yyaha yyere shin̄ji wà u mpyi u wi. S̄òrolashiibii kurun̄ke j̄uṅo na u mpyi ke, pi mpyi maha kuru m̄ege pyi Itali s̄òrolashikurun̄ke. ² U ná u pyenge shīinbii mpyi a piye pw̄o s̄èl'e Kile na, maa mpyi ná Kile yyaha fyagare e. U mpyi maha Yahutuubii f̄oṅoṅfeebii t̄ere s̄èl'e, u mpyi maha Kile jāare t̄erigii puni i.

³ Nyε canjka yàkoṅo*, mà u yaha u bage e, ka Kile m̄èlek̄eñi wà si uye cyēe u na, maa u pyi: «K̄or̄ineyi!» ⁴ Ka K̄or̄ineyi fyagara wuñi si yyahe ȳirig'a le m̄èlek̄eñi i, maa jwo: «N̄uṅufoonji, jaaha shi yē?» Ka m̄èlek̄eñi si u pyi: «Kilejareyi mu nyε na mpyi, maa f̄oṅoṅfeebii t̄ere ke, yir'à pyi s̄araga n̄uguntanga wugo fiige

* **9:43** Yahutuubil'á, shin̄ji u nyε na yat̄oore seeyi báare ke, urufoo maha jw̄óh̄o Kile á, u mú si n-jà n-file Kile na m̄e. Puru fun̄ke e, Pyeri u nyε Yahutu ke, mu aha uru nya u à j̄en'a kàre seefanhanji Simo pyenge e, lir'à li cyēe na u s̄on̄oñkanni na nj̄k̄ēñi. * **10:3** Yahutuubii yàkoñke Kilejarege tēni li mpyi li li.

mà nɔ Kile na. ⁵ Numε, ma shiinbii pii yaha pi shà Zhope kànhe e, nàŋi mεge ku nyε Simɔ, ná pi maha u pyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere. ⁶ U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, uru mεge mú na nyε Simɔ. U bage na nyε suumpe lwɔhe jwɔge na.»

⁷ Nyε mèleken' à puru jwumpe jwo a kwɔ maa ŋkàre ke, ka Kòrinεyi si u báarapyiibii pii shuunni yyere, sòrolashiŋi u mpyi na fyáge Kile na u sòrolashikuruŋke e ke, mà bàra uru na. ⁸ Jwumpe mèleken' à jwo u á ke, maa puru puni jwo pi á, maa pi tun Zhope kànhe e.

⁹ Kuru canŋa nùmpaŋa, pire shiin taanren' à kàr'a sà byanhara Zhope kànhe na mà canŋke yaha jùŋɔ niŋi i ke, ka Pyeri si dùgo bage kàtanŋke na, maa Kile jáare. ¹⁰ Kateg' à pa u ta ke, ka u u jwo na uru sí n-lyî. Mà pi yaha pi i yalyire sore u á, ka Kile si kani là cyêe u na. ¹¹ Ka u u nìnyin' jya u à múgo, maa yaage kà jya vaaŋa nitabaaga fiige, ku mbiiŋkii sicyεereŋi s' à pwɔ, k' à yîri nìnyin' na, na ntîriŋke na. ¹² Sige yaare shiŋi puni ná jìŋke yafiliyi shiŋi puni ná saŋcyεenre shiŋi puni mpyi kuru vaaŋke funŋ' í†. ¹³ Ka mejwu u si fwooro na: «Pyeri, yîri ma a bùu ma a ŋkyaà.» ¹⁴ Ka Pyeri si jwo: «Lire sí n-jà n-pyi la Kafoon' i? Yaaga maha yaaga ku nyε ku nyε a yaa k' a lyî mε, lire nyε mε k' à jwɔhɔ ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà jya mε.» ¹⁵ Ka mejwuuni si núr'a fwooro maa jwo: «Yaage Kile à pyi na k' à fíniŋe ke, ma hà njwo na kur' à jwɔhɔ mε.» ¹⁶ Lir' à pyi mà nɔ tooyo taanre na ke, ka vaaŋke si ntíl'a núr'a dùgo nìnyin' na.

¹⁷ Lire kani Pyeri à jya ke, mà u funmpen wuŋi yaha u u uye yíbili li jwɔhe na, lire tɛni mpyi a Kòrinεyi tùnntunmpii ta pi à nɔ Zhope kànhe e, maa seefanhaŋi Simɔ pyenge yibige pyi, ka pi i ku saha cyêe pi na, ka pi i ŋkàr'a sà yyére pyenge jwɔge na, ¹⁸ maa yini pyi, maa jwo: «Simɔ pi maha mpyi Pyeri ke, naha u sunmbage nyε la?» ¹⁹ Lire tɛni saha mpyi a Pyeri ta u u uye yíbili lire kani jwɔhe na. Ka Kile Munaani si jwo: «Pyeri, shiin taanre pi mpii pi i mu kyaa pyi pyenge jwɔge na. ²⁰ Yîri numε sasa, ma a ntíge, ma a sì ná pi e fyagara baa, jaha na ye mii u à pi tun mu á.» ²¹ Ka Pyeri si ntíg'a pa, maa jwo: «Sùpyaŋi yii nyε na jcaa ke, mii wi, yii kà kan!» ²² Ka pi i u pyi: «Sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mεge ku nyε Kòrinεyi ke, uru u à wuu tun. U na nyε sùpya ŋgemu u à tíi, maa fyáge Kile na ke. Yahutuubii puni na u metange yîri. Kile mèleken' wà à uye cyêe u na, maa yi jwo u á na u mu yyer'a shà u pyenge e, na jwumɔ na nyε mu á, mu u jwo u á.» ²³ Ka Pyeri si pi pyi pi à jyè pyenge e, maa tashwɔngɔ kan pi á. Nyèg' à múgo ke, ka u ná pire si ŋkàre, mà bàra Zhope kànhe cìmpyiibii dánafeebii pii na.

²⁴ Kuru canŋa nùmpaŋa, pi à sà nɔ Sezare kànhe e, mà sà Kòrinεyi ta u u pi sigili. U mpyi a u cìmpyiibii ná u ceveebii sèe wuubii yyere uye yyére. ²⁵ Nyε Pyeri à sà nɔ na ŋko raa jyè pyenge e ke, ka Kòrinεyi si mpa u jùŋɔ bɛ, maa niŋkure sín jìŋke na u fere e, si u pèe. ²⁶ Ka Pyeri si u cú cyege na mà yîrige, maa jwo: «Mii mú na nyε sùpya mu fiige!» ²⁷ Ka Pyeri ná Kòrinεyi si wá na yu na ŋkèege mà sà jyè bage e, mà sà shinŋyahara ta pi à bínni wani. ²⁸ Ka Pyeri si pi pyi: «Yii à li cè na mà tàanna ná wuu Yahutuubii saliyaŋi i, wuu nyε a yaa wuu a bàrali supyishiŋi sanŋi na mε, lire nyε mε mà jyè u wà pyenge e mε. Nka Kile à li cyêe mii na na mii nyε a yaa mii u sùpyaŋi wà tufige pyi na u à jwɔhɔ, lire nyε mε u nyε fíniŋimbaa Kile yyahe taan mε. ²⁹ Lire l' à li ta, yii à mii yyere, ka mii i ntíl'a pa jwuŋyahama baa. Nyε numε, yii à mii yyere ndemu na ke, mii la na nyε si lire cè.»

³⁰ Ka Kòrinεyi si Pyeri pyi: «Cyì canmpyaa sicyεere u nyε niŋjaa, mà mii yaha Kilejarege na yàkonke na pyenge e, mii à pâl'a nàŋi wà jya u à vaaŋvynweeweere le mà yyére mii yyahe taan, maa jwo ³¹ «Kòrinεyi, Kile à mu

† 10:12 Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, Kile mpyi a pi pyi na pi àha raa kyaare shiŋi wà kyàa mε.

parege shwə, ntègɛŋi mu à pyi fòŋəfeebil'á ke, Kile funŋə ɲye a wwə uru na mɛ. ³² Pii tun Zhope kànhe e, Simə pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyere pi a ma. U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, pi maha uru mɛge pyi Simə mú. U pyenge na ɲye suumpe lwəhe ɲwəge na.»

³³ Lir'à pyi ke, ka mii i ntíl'a pii tun pi sà mu yyere. Mu pama lem'à ɲwə. Numɛ, wuu puni pi mpai Kile yyahe taan, yaaga maha yaaga Kafooni à pyi mu u jwo wuu á ke, wuu la ɲye si yire lógo.»

³⁴ Ka Pyeri si jwumpe lwə maa jwo: «Numɛ mii à li cè sèenji na, Kile ɲye a sùpya pwəŋə sùpya na mɛ. ³⁵ Shin maha shin u ɲye na fyáge Kile na, maa ɲaare ntiiŋi i ke, u mée ká nta supyishi o shi ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. ³⁶ Kile à u jwumpe jwo Izirayeli shiinbil'á. Jwumpe Nintanmpe pu ɲye na yyeŋiŋke kaan ke, maa puru jwo pi á Yesu Kirisita cye kurugo, uru ŋgemu u ɲye sùpyire puni Kafooni ke.

³⁷ Yuhana Kile jwumpe jwuŋkwooni kàntugo maa batizeliŋi pyi, karigii cyi à pyi mà lwə Galile kùluni na, mà sà nə Zhude wuuni na ke, yii à cyire cè.

³⁸ Piiŋkanni na Kile à Nazareti kànhe shinŋi Yesu cwənrə, maa u Munaani tég'a u ɲi, maa fànha kan u á ke, yii à lire cè. U mpyi na ɲaare na màre, maa kacɛŋkii pyi sùpyire na. Mpii pi mpyi Sitaanniŋi bilere e ke, maa pire puni yige tire bilere e, ɲaha na ye Kile mpyi ná u e. ³⁹ Karigii puni u à pyi Zheruzalɛmu kànhe ná Yahutuubii kànyi sanŋi na ke, wuu na ɲye cyire shérii. Pi à u kwòro cige na mà bò. ⁴⁰ U kwùŋi canmpyitanrewuuni, Kile à u ɲè a yige kwùŋi i, maa u pyi u à uye cyèe sùpyire na. ⁴¹ Sùpyire puni bà t'à u ɲya mɛ. Kile mpyi a fyànha a wuu mpiimu cwənrə mà pyi u shérii ke, wuu pi à u ɲya. U ɲenkwoni kàntugo mà fworò kwùŋi i, wuu pi à lyi maa bya ná u e. ⁴² U à tùnnture le wuu cye e, na wuu a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, wuu raa yi fiiŋi wuu a yu pi á, na Kile à Yesu tìŋe u u kwùubii ná ɲyii wuubii sàra u tàanna ná pi kapyiinkil'e. ⁴³ Kile tùnntunmpii puni mpyi a jwo u kyaa na na shin maha shin u à dá u na ke, u mɛge fànhe cye kurugo, urufoo kapegigii sí yàfa u na.»

⁴⁴ Mà Pyeri yaha puru jwumpe na, mpai pi mpyi na u jwumpe núru ke, Kile Munaani à tige pire puni ɲuŋ'i. ⁴⁵ Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a shà ná Pyeri e ke, li mpyi a sàa pire kàkyaanhala mà Kile ɲya u à u Munaani sùguro supyishiŋi sanŋi ɲuŋ'i mú. ⁴⁶ ɲaha kurugo ye pi mpyi a tire sùpyire ɲya ti i yu sheenre taber'e, maa Kile mɛge kère Kile Munaani cye kurugo.

ɲye ka Pyeri si jwo: ⁴⁷ «Tá wuu saha sí n-jà nte sùpyire sige t'àha batize lwəhe e mɛ? Bà wuu à Kile Munaani ta mɛ, amuni pi mú à li ta.»

⁴⁸ ɲye u à puru jwo ke, maa pi pyi pi à pi batize Yesu Kirisita mɛge na. Pi batizenkwoni kàntugo, ka pi i li cya Pyeri á na u canmpyaa pyi ná pire e.

11

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwəhəl'e ke, Pyeri à cyire jwo Zheruzalɛmu dánafeebil'á

¹ Yesu tùnntunmpii ná dánafeebii pi mpyi Zhude kùluni i ke, pire mpyi a lógo na supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi mú na ɲye a ɲɛɛ Kile Jwumpe na.

² ɲye Pyeri à nùr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e ke, Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a ŋkwòŋŋi le barag'e ke, ka pire si u faha, ³ maa jwo: «Naha na sùpyire ti ɲye ti ɲye a kwòŋ mɛ, mu à ɲen'a sà wwə ná pire e, fo mà lyi ná pi e ye?» ⁴ ɲye karigii cyi à pyi ke, ka Pyeri si jyè cyire yyahe e niŋkin niŋkin mà jwo pi á.

⁵ U à jwo: «Mà mii yaha Zhope kànhe e Kileparege na canŋka, Kile à kani là cyèe mii na, ka mii i yaage kà ɲya vànŋa nitabaaga fiige, ku mbiiŋkii sicyɛrenŋi s'à pwə, k'à yiri nìnyinŋi na na ntiri, mà pa yyére mii taan. ⁶ Ka mii i ku yal'a wii. Yatəre ná sige yaare ná ɲiŋke yafiliyi ná sanɲyɛenre, yire yi mpyi

kuru v̄aann̄ke e. ⁷ Ka mii i mejwuu lógo na “Pyeri, ȳiri ma a bùu ma a ŋkyàa.”
⁸ Ka mii i jwo “Lire sí n-jà n-pyi la Kafoon̄i? Naha na ye yaaga maha yaaga ku
 nȳe ku nȳe a yaa k'a lȳi m̄e, lire nȳe m̄e mà jwóh̄o ke, mii s̄aha s̄aa kuru kà lȳi
 mà nya m̄e.” ⁹ Ka mejwuuni si núr'a fwo ro n̄jȳiŋi na “Yaage Kile à pyi na k'à
 f̄iniŋe ke, ma hà j̄jwo na kur'à jwóh̄o m̄e.” ¹⁰ Lir'à pyi mà n̄o tooyo taanre na,
 ka v̄aann̄ke ná ku funŋo yaayi si nta a dùgo n̄jȳiŋi na. ¹¹ Pyenge e mii mpyi
 ke, lire tèn'à n̄amba taanre ta pi à yyé kuru pyenge jwóge na. Pi mpyi a pire
 tun mii á mà ȳiri Sezare kànhe e. ¹² Ka Kile Munaani si yi jwo mii á na mii u
 a si ná pi e fyagara baa. C̄impyinambaabii baaniŋi u nge ke, pire pi à mii t̄ugo
 mà k̄are Sezare e, ka wuu u sà jyè K̄orin̄eyi pyenge e. ¹³ Nyan̄kanni na u à Kile
 m̄elekeŋi n̄jyeren̄i nya u bage e, ka m̄elekeŋi si njemu jwo u á ke, ka u u jyè
 yire yyahe e mà jwo wuu á, na m̄elekeŋ' à jwo na uru u p̄i tun Zhope kànhe e,
 Sim̄o pi maha mpyi Pyeri ke, pi i sà uru yyé pi a ma. ¹⁴ Pyin̄kanni na u ná u
 pyenge shiin̄bii sí n-pa n-shw̄o ke, na mii Pyeri u sí n-pa lire jwo u á.

¹⁵ Nȳe mii à jwumpe sii ke, ka Kile Munaani si nt̄il'a t̄ige pi j̄uŋ'i bà li mpyi
 a fȳanha a t̄ige wuu j̄uŋ'i m̄e. ¹⁶ Lir'à pyi ke, jwumpe Kafoon̄i mpyi a jwo ke,
 ka mii funŋo si nt̄il'a cwo puru na. U mpyi a jwo na “Yuhana à s̄up̄yire batize
 ná lw̄ohe e, ŋka yii pi ke, ná Kile Munaani i yii sí batize.” ¹⁷ Nȳe lire pyin̄kanni
 na, wuu pi à dá Kafoon̄i Yesu Kirisita na ke, Kile à jw̄o wuu na maa m̄akange
 ŋkemu kan wuu á ke, kuru ninuge u à kan pi á, lire e ke, di mii mpyi na sí n-jà
 Kile j̄yii wuuni fȳinne n-jwo ye?»

¹⁸ Mpii pi mpyi wani maa Pyeri jwumpe lógo ke, ka pire fun̄yi si nta a
 j̄iŋe, ka pi i Kile k̄e maa jwo: «Sèe wi, mpii pi nȳe pi nȳe Yahutuu m̄e, Kile à
 pyin̄kanna kan pir'á bà pi si mpyi si pi toron̄kanni k̄eŋe, si n̄umpan̄ja ta m̄e.»

Antiȳoshi kànhe dánafeebii kurun̄ke tasiige

¹⁹ Yyefuge ku mpyi a dánafeebii ta Ecyeni bon̄kwooni k̄antugo na ke, kuru
 mpyi a pi pyi pi à f̄e a caala. Ka pi p̄i si ŋk̄are fo Fenisi k̄uluni ná Sipiri k̄ini
 i, ka p̄i si ŋk̄are Antiȳoshi kànhe e. Yahutuubii baare e, pire nȳe a mpyi na
 Jwumpe Nintanmpe yu waber'á m̄e. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, dánafeebii p̄i
 mpyi a ȳiri Sipiri k̄ini ná Sireni kànhe e mà pa Antiȳoshi kànhe e. Mpii pi nȳe
 pi nȳe Yahutuu m̄e, Jwumpe Nintanmpe p' à yyaha t̄i ná Kafoon̄i Yesu i ke, ka
 pire si puru jwo pi á. ²¹ Kafoon̄i à pire dánafeebii t̄ege s̄èl'e pi báaraŋi i, ka lire
 si shin̄yahara pyi t' à dá u na, maa tiye kan u á.

²² Zheruzal̄emu kànhe dánafeebii kurun̄k' à yire lógo ke, ka pi i Barinabasi
 tun Antiȳoshi kànhe e. ²³ Pyin̄kanni na Kile mpyi a jw̄o Antiȳoshi kànhe
 dánafeebii na ke, Barinabasi à n̄o wani maa lire nya ke, ka u funŋke si nt̄aan,
 ka u u m̄aban le pi e, maa pi pyi na pi piye waha pi i ŋkw̄oro Kafoon̄i kuni i.
²⁴ Yii li c̄e na Barinabasi na mpyi s̄up̄ya n̄j̄c̄eŋe. Kile Munaani mpyi a u j̄i, u
 d̄aniyaŋi mpyi a p̄e, ka shin̄yahara si j̄e Kafoon̄i na.

²⁵ Lire k̄antugo ka Barinabasi si ŋk̄are Tarisi kànhe na mà sà a Soli caa. ²⁶ U à
 u cya a nya ke, maa núr'a k̄are ná u e Antiȳoshi e. Pi à yyee nin̄kin pyi wani, pi
 mpyi maha si na b̄inn̄ini ná cyelempȳiib̄il'e, maa shin̄yahara k̄ala Kile kuni
 na. Antiȳoshi kànhe e, pi à cyelempȳiib̄ii m̄ege le: «kercȳen̄bii*». Lire l' à pyi
 ku ton̄cyiige.

²⁷ Kile t̄un̄ntun̄mpii p̄i mpyi a ȳiri Zheruzal̄emu i cyire can̄mpyaagil'e mà pa
 Antiȳoshi kànhe e. ²⁸ Wà m̄ege na mpyi pi e Agabusi. Mà Kile Munaani yaha
 l' à uru yyaha c̄u, ur' à jwo na katibw̄o na sí n-pa n-pyi dīnȳeŋi cyeyi puni i.
 Nȳe saan̄i Kolodi t̄eni i, lir' à pa mpyi. ²⁹ Lir' à pyi ke, cyelempȳiib̄ii pi mpyi
 Antiȳoshi e ke, ka pire si li lw̄o piye fun̄'i, c̄impyiib̄ii dánafeebii pi nȳe Zhude

* **11:26** Kercȳen̄bii jw̄ohe ku nȳe: Yesu Kirisita fȳejw̄oh̄oshiin̄bii.

kùluni i ke, si cyeyi wà yiye na mà tàanna ná pi shin maha shin pèrege e si ntège pire tège. ³⁰ Yaayi pi à wà yiye na mà ta ke, ka pi i yire kan Barinabasi ná Soli á pi sà nƙan Zhude kùluni dánafeebii kacwɔnribil'á.

12

Yakuba mbòŋi ná Pyeri kàsujyiini kani

¹ Lire tɛni i, saanƙi Erɔdi mpyi na dánafeebii pìi kyérege. ² U à Yuhana cìmpworonƙi Yakuba bò ná kàshikwɔnƙwɔni i. ³ U à lire nya l'à táan Yahutuubil'e ke, bwúuruƙi nijnjirigembaanƙi kataanni i, ka u u pi pyi pi à Pyeri cù mú. ⁴ Pi à Pyeri cù ke, ka u u pi pyi pi à u le kàsuni i, maa sòrolashii ke ná baani pyi pi i u kàanmucaa. U la mpyi kataanni ká ntòro si nta u yíbe sùpyire nyii na. ⁵ Mà Pyeri yaha kàsuni i, dánafeebii mpyi a kwôro Kilejarege na u á.

⁶ Canmbilini i Erɔdi mpyi na sí Pyeri yíbe sùpyire nyii na ke, numpilage ku sí n-tòro lire canmbilini sí n-ta a nɔ ke, kuru numpilage e, mà Pyeri nimpwɔŋi yaha ná yòrɔyò shuunni i sòrolashiibii pìi shuunni shwɔhɔl'e, u mpyi na nƙwúuni. Sòrolashiibii pìi mpyi a yyére kasubage nƙwɔge na maa ku kàanmucaa. ⁷ Ka Kafoonƙi Kile mèlekeŋi wà si mpâl'a jyè kasubage e, ka ku puni si mpyi bɛɛnme, ka mèlekeŋi si Pyeri bwɔn bwɔn nƙere na mà nɛ, maa jwo: «Yíri fwɔfwɔ!» Ka yòrɔyi si ntíl'a kwɔn a láha u cyeyi na mà cwo, ka u u yíri. ⁸ Ka mèlekeŋi si jwo: «Seepwɔge tɛg'a maye bínni, ma a ma tanhaŋyi pwɔ.» Ka u u li pyi amuni. Ka mèlekeŋi si núr'a jwo: «Ma vaaŋntinmbwɔhe le, ma a ma na fye e.» ⁹ Ka u u fwor'à taha u fye e. Nde mèlekeŋi'à pyi ke, u nyɛ a mpyi a cè na lire na nyɛ sèe me. U mpyi na sòŋŋi na nɔɔgo uru nyɛ na nƙwúuni. ¹⁰ Sòrolashiibii pi nyɛ na kasubage kàanmucaa ke, ka Pyeri ná mèlekeŋi si nƙàr'a sà ntòro pire sòrolashikuruŋke nijnjyige taan, maa nƙàr'a sà ntòro kurunƙe shɔnwoge taan, tɔnnte bàrage ku mpyi a tɛg'a tajjynwɔge tò, ná ku nƙwɔge mpyi a kan kàhe funƙe yyére ke, mà jwo pi nɔ kuru na ke, ka ku u múgo kuy'á, ka mèlekeŋi ná Pyeri si fworro na nƙɛge. Mà pi nijnkaribii yaha, ka mèlekeŋi si mpâl'a pínni u na.

¹¹ Lir'à pyi ke, ka Pyeri yákiŋi si nta a múgo, ka u u jwo: «Numɛ sɛɛŋi na, mii à dá lí na na Kafoonƙi u à u mèlekeŋi wà tun u à pa mii shwɔ Erɔdi na, Yahutuubii la mpyi si kapegigii ncyiimu pyi mii na ke, si mii shwɔ cyire puni na mú.»

¹² Pyeri yákiŋi'à pa ntɛɛn ke, Yuhana pi maha mpyi Marika ná u nunƙi mege nyɛ Mariyama ke, ka u u nƙàre uru Mariyamaŋi pyenge e. Dánafee nijnyahamii mpyi a bínni wani, maa Kile nàare. ¹³ U à nɔ maa bage nƙwɔge kúu ke, báarapyicwɔŋi wà na mpyi wani na Ɖɔda, ka uru si yír'a pa si mpa ku múgo. ¹⁴ U à Pyeri mejwuuni lóg'a cè ke, funntange kurugo, mà jwo u pyenge nƙwɔge múgo ke, ka u u fê a kàr'a sà yi jwo pi sanmpil'á, na Pyeri nijnjyerenƙi na wá pyenge nƙwɔge na. ¹⁵ Ka pi i jwo: «Taha mu nɔmbwuuni bà nyɛ a nƙwɔ me?» Ka Ɖɔda sí núr'a jwo: «Sèe, uru u wá sɛi u wi!» Ka pi i núr'a jwo: «Mèlekeŋi u maha u kàanmucaa ke, uru u sí n-ta u à uye pyi u fiige mà pa.»

¹⁶ Mà pi yaha puru na, ka Pyeri si nƙwôro na pyenge nƙwɔge kúuli. Pi à pa nƙwɔge múgo mà u nya ke, ka li i pi bilibili. ¹⁷ Ka u u cyege yírige pi á, maa pi pyi pi à fyâha. Pyinƙanni na Kafoonƙi à u yige kàsuni i ke, ka u u yire puni yyaha jwo pi á. Maa yi jwo pi á na pi sà yi yyaha jwo Yakuba* ná cìmpyiibii sanmpil'á, maa yíri wani mà kàre cyage kabɛr'e.

¹⁸ Nyèg'à pa múgo ke, ka sòrolashiibii si wá na nyàha na wùruge piye e, maa piye yíbili: «Di Pyeri à pyi a jwo ye?» ¹⁹ Ka Erɔdi si pi pyi pi à sà a u caa, nƙa pi

* 12:17 Yakubaŋi kyaa l'à jwo naha ke, Yesu cìmpworonƙi kyaa li.

nyε a u nya mε. Ka Erōdi si sòrolashiibii yyer'a yíbe, maa pi pyi pi à pi bò†. Lire kàntugo maa yíri Zhude kùluni i, mà kàre Sezare kànhe e mà sà tère pyi wani.

Erōdi kwùŋkanni

²⁰ Lire mpyi a saannji Erōdi lùuni ta l'à yíri Tiri ná Sidon kànyi shiinbii taan sèe sèl'e. Ka pire si bê niŋkin na, maa sà jwo a jwɔ ná saannji bage jùŋufoonji i, uru mεge na mpyi Bilasitusi. Lire kàntugo maa ŋkàr'a sà saannji jáare na u uye sanŋi yaha u u yoge kwò, jaha na ye Erōdi k̀ni i pire mpyi na pi jyj̀ni taa.

²¹ Canmbilini na pi mpyi a bê si cyire karigii yyaha cwɔɔnrɔ ke, lir' à pa nɔ ke, ka Erōdi si u fànhe v̄aanntinŋke le, maa mpa nt̄ɛɛn saanre yat̄ɛɛnŋke e, jwumpe pu nyε u á ke, maa puru jwo sùpyir'á. ²² U à kwò u jwumpe na ke, ka sùpyire si jwo fànha na: «Kile u à mpe jwo lire baare e, sùpya bà mε!» ²³ Lire tèenuuni i, ka Kafoonji Kile mèl̄ek̄ɛŋi wà si nt̄il'a fȳɛɛnre cyán Erōdi i mà bò, jaha na ye pèente t' à yaa ti taha Kile na ke, u nyε a tire taha u na mε.

²⁴ Kile Jwumpe mpyi na jcaali, dánafeebii sí i jyahage. ²⁵ Barinabasi ná Soli à kwò pi báaraŋi na Zheruzalemu kànhe e ke, maa núr'a kàre Antiyòshi kànhe e. Pi niŋkaribii, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, maa ŋkàre ná ur'e.

13

Kile Munaani à Barinabasi ná Soli cwɔɔnr'a yaha piye kanni na

¹ Kile túnntunmii ná cyelentii na mpyi Antiyòshi kànhe dánafeebii kurunŋke e. Pire m̄eyi yi nyε: Barinabasi ná Simiyon pi maha mpyi: «Nizheri» ke, ná Lusisi uru mpyi a yíri Sireni kànhe e, ná Manayeni uru ná saannji Erōdi mpyi a lye pȳɛnnuge e, ná Soli. ² Canŋka mà dánafeebii yaha pi a súnŋi le maa Kile p̄ere, ka Kile Munaani si jwo ná pi e na: «Yii Barinabasi ná Soli yaha piye kanni na mii á, báaraŋi m̄ε na mii à pi yyere ke, bà pi si mpyi si uru pyi mε.» ³ Pi à súnŋi le maa Kile jáare a kwò ke, maa pi cyeyi taha Barinabasi ná Soli jùŋke na, maa pi yaha pi à kàre Kile báaraŋi na.

Barinabasi ná Soli à kàre Sipiri k̀ni i

⁴ Nyε lire pyinŋkanni na, Kile Munaani à Barinabasi ná Soli tun pi à kàre Selusi kànhe na. Pi à nɔ wani ke, ka pi i jyè bakwɔɔge k'e maa ŋkàre Sipiri k̀ni i, lire k̀ni na nyε lwòhe niŋke e. ⁵ Pi à sà nɔ Salamisi kànhe e ke, ka pi i wá na jaare na Kile jwumpe yu Yahutuubii Kile Jwumpe kàlambayi i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, uru mpyi a pi t̄ɛge pi báaraŋi i.

⁶ Lire kàntugo ka pi i k̀ni puni jyil'a sà nɔ Pafosi kànhe na. Yahutu n̄aŋi wà na mpyi kuru kànhe na, uru mεge na mpyi Bariyesu. Jinamaha u mpyi u wi. U mpyi maha fini na uru na nyε Kile túnntunŋɔ. ⁷ Uru jinamahaŋi mpyi ná Sipiri k̀ni jùŋufoonji Serijusi Polusi i. Serijusi Polusi yákiŋi mpyi a jwɔ, ka u u Barinabasi ná Soli yyere, jaha na ye u la mpyi si Kile jwumpe lógo. ⁸ Pi mpyi maha uru jinamahaŋi pyi Girekiibii sh̄ɛɛnre e: «Elimasi». Ka u u wá na Barinabasi ná Soli kyáli. U la mpyi si k̀ni jùŋufoonji jùŋɔ kyán bà u si mpyi u àha ndá Yesu na mε.

⁹ Soli pi maha mpyi: «Poli» ke, mà u yaha u a j̄i Kile Munaani na, u à jinamahaŋi yal'a wíi, ¹⁰ maa jwo: «Mu funŋk' à j̄i cwòɔre ná kafinare na, Sitaanniŋi sùpya u nyε mu, mu kafuunni li nyε mà katiile pyi. Kafoonji Kile kurigii cyi à tí ke, jaha tère e mu sí cyire ŋk̄ɛɛŋi jwɔ yaha ye? ¹¹ Yi lógo! Numε, Kafoonji sí mu pyi fyin. Mu sí tère pyi, mu sì canŋaŋyiini b̄ɛɛnmpe nya mε.»

† 12:19 Jromu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafoonji ká mpyi u nyε na ku kàanmucaa na jwɔge mε, ka kàsujyiŋi wà si fworɔ, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonji na.

Lire t̄enuuni i, ka Elimasi nyiigii si nt̄íl'a wwò, ka numpini si jyè u yyahe e, ka u u wá na cyege fyíngé na mâre na wà caa ŋgemu u si u cyege cû, si u yyaha cû ke. ¹² Kìni òñufoon'á lire nya ke, maa dá Yesu na. Nde u mpyi a lógo Kafoonj kyaa na ke, lire mpyi a u kákyanhala sèe sèl'e.

Poli ná Barinabasi à kàre Antiyoshi kànhe e

¹³ Lire kàntugo ka Poli ná u shèrefeēbii si ȳiri Pafōsi kànhe e, maa jyè bakwōoge k'e mà kàre P̄erige kànhe e, kuru kànhe na mpyi Panfili kùluni i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, ka uru si láha pi na, maa núr'a kàre Zheruzalēmu kànhe e.

¹⁴ Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si ȳiri P̄erige kànhe e mà kàre Antiyōshi kànhe e, kuru na nyē Pisidi kùluni i. Yahutuubiicanŋōŋk'á pa nō ke, ka pi i ŋkàr'a sà jyè a t̄ēn Kile Jwumpe kàlambage e. ¹⁵ Nyē cyag'á pa ŋkàla a kwò mà fworo MusaSaliyaŋi ná Kile t̄untunmpii sanmpii sémēbil'e ke, ka kàlambage òñufēbii si pi pyi pi à yi jwo Poli ná Barinabasi á: «C̄inmpyiibii, kampyi yērege jwumō na wá yii á mà jwo s̄upyr'á, yii pu jwo.»

¹⁶ Nyē ka Poli si ȳiri, maa cyege ȳirige s̄upyr'á, maa pi pyi na pi fyâha. Pi à fyâha ke, ka u u jwo: «Yii Izirayeli shiīnbii ná yii mp̄ii puni pi nyē na fyáge Kile na ke, yii lógo na jwō na. ¹⁷ Wuu pi nyē Izirayeli shiŋi ke, wuu u Kilenji à wuu tulyeyi cwōōnrō, maa pi pyi pi à nyaha mà pi yaha bilere e Misira k̄ini i. Lire kàntugo maa pi yige lire k̄ini i ná u fānhe e. ¹⁸ U à kwōro ná pi e síwage funŋke e, maa pi karigii kwú uye e, mà sà nō yyeē beeshuunni laage na.

¹⁹ Lire kàntugo u à supyishi kuuyo baashuunni shi bō a yige Kana k̄ini i, maa pire u taare kan pi á. ²⁰ Pi à tire taare fente pyi mà sà nō yyeē ŋkwuu sicyēere ná yyeē beeshuunni ná ke (450) laage na. Lire kàntugo ka u u kacwōnribii p̄ii t̄iŋe wuu tulyeyi òñ'í fo mà sà yaa ná Kile t̄untunŋi Samuweli u t̄iŋi i. ²¹ Puru funŋke e, ka wuu tulyeyi si li cya na u saanŋi wà kan pir'á. Nyē Kisi u nyē Benzhamā u t̄uluge shin ke, ka Kile si uru jyanŋi Sawuli pyi u à pyi pi saanŋi yyeē beeshuunni funŋ'i.

²² Nyē ka Kile si mpa jcyé Sawuli na, maa Dawuda kan pi á, pi à pyi pi saanŋi. Uru kyaa na Kile à jwo na “S̄upyanŋi shiŋi mii nyē na jcaa, ná uru u nyē mii nyii wuŋi ke, uru u nyē Zhese jyanŋi Dawuda. Uru u sí n-pa mii nyii karigii puni pyi.” ²³ Bà Kile mpyi a li jwōmēēni lwó mē, Dawuda t̄uluge shin u à pa mpyi Izirayeli shiīnbii Shwofoonj. Uru u nyē Yesu.

²⁴ Mà jwo uru Shwofoonj u pa ke, Yuhana mpyi a fyānha a yi jwo Izirayeli shiīnbii pun'á, na pi pi toronkanni k̄ēnŋe pi i láha kapegigii na, pi i batize. ²⁵ Yuhana báaraŋi mpyi na byanhare u takwōore na ke, u mpyi maha ŋko s̄upyr'á na “Yii na sōnŋi na jofoo u nyē mii yē? Shwofoonj yii nyē na sigili ke, uru bà u nyē mii mà dē! Nka wà sí n-pa mii kàntugo, mii òñŋke bá à cyéere u tanhaŋyi mēere zānhaŋi i.”

²⁶ Mii c̄inmpyiibii, wuu pi nyē Ibirayima t̄uluge shiīnbii ke, mà bāra yii mp̄ii puni pi nyē na fyáge Kile na ke, wuu á uru zhwoŋi jwump'á jwo. ²⁷ Yii li cē na Zheruzalēmu kànhe shiīnbii ná pi òñufēbii mpyi a cē na Yesu u nyē uru Shwofoonj mē. Kile t̄untunmpii jwumpe pi mpyi na ŋkálali canŋōŋō maha canŋōŋō ke, pi mpyi a puru yyaha cē mē. Nyē pi Yesu nt̄unŋi cye kurugo, Kile t̄untunmpii jwump'á t̄oro pu jwuŋkanni na. ²⁸ Ali mà li ta pi nyē a òñŋō ta, ŋkemu ku sí n-pa ná l'e u bō mē, lire ná li wuuni mú i, pi à fānhafoonj Pilati náare si u ta mbō kworokworocige na. ²⁹ Kile t̄untunmpii mpyi a yaaga maha yaaga sémē Yesu kyaa na ke, tēni i cyire pun'á f̄unŋō ke, ka pi i u t̄irige kworokworocige na mà sà ntō fanŋke e.

³⁰ Nka Kile à u jè a yige kwùŋi i. ³¹ Mpii pi mpyi a taha u fye e mà yîri Galile kùluni i, mà kàre Zheruzalèmu i ke, u jèŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe pire na canmpyaa niŋyahagii funŋ'i. Pire mú pi jye na u kyaa yu sùpyir'á numè.

³² Mii ná Barinabasi sí wi ke, Jwumpe Nintanmpe jwómèeni Kile mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, puru wuu mú jye na yu yii á. ³³ Wuu pi jye pi tùluge shiin ke, Kile à lire jwómèeni fùŋŋo wuu á, Yesu jèŋi cye kurugo, bà l'á séme Zaburu sémeŋi kuni shonwuuni i na

“Mu u jye mii Jyaŋi,

Nijjaa mii à pyi mu Tuŋi*.”

³⁴ Kile à Yesu jè a yige kwùŋi i, lire e u saha sì n-fwónhò me, yire y'à jwo “Yaayi niŋcèŋyi jwómèeni mii à lwó Dawuda á ke, mii sí yire kan yii á†.”

³⁵ Y'à séme Zaburu sémeŋi cyage kabè'e lire jwómèeni kyaa na na

“Mu sì jee ma báarapyiŋi niŋcèŋi buwuŋi yaha u fwónhò fanŋke e me‡.”

³⁶ Dawuda sí wi ke, Kile mpyi a ndemu yaa ke, Dawuda à báaraŋi pyi mà tàanna ná lire e. U à báaraŋi pyi a kwò ke, u a kwù, maa sà bàra u tiibii na, maa fwónhò mú. ³⁷ Nka Kile à Yesu jè a yige kwùŋi i, u jye a fwónhò me.

³⁸ Mii cìmpyiibii, yii à yaa yii li cè na uru cye kurugo, yii kapegigii sí n-jà yàfa yii na. Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi mpyi na sì n-jà cyi yàfa yii na me.

³⁹ Nka yii shin maha shin u à dá Yesu na ke, urufoo wogigii puni sí yàfa u na.

⁴⁰ Lire e ke nde Kile tùnntunmpil'à jwo ke, yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi lire kà ŋkwò nò yii na me. Pire cye kurugo Kile à jwo

⁴¹ “Yii wíi, yii pi jye yii jye a Kile jwumpe yaha laage e me,

nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire sí yii kàkyaŋhala, puru funŋke e yii sí n-kwù.

Yii tèn ná l'e, mii sí n-pa kani là pyi yii tìŋi i,

ndemu li jye, wà méè n'a mpyi a li jwo yii á,

yii mpyi na sì n-dá li na me§.”»

⁴² Jye Poli ná Barinabasi mpyi na fwore Kile Jwumpe kàlambage e ke, pi à li cya pi á, na pi pa yà jwo pir'á nde kani ninuuni kyaa na canŋŋke nimpaŋke na. ⁴³ Sùpyire mpyi na jcaali ke, mpii pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka pire niŋyahamii ná Yahutuu niŋyahamii si ntaha Poli ná Barinabasi jwòh'i, ka pi i wá na màban leni pi e, maa pi pyi, na Kile à jwò pi na maa pi le kuni ndemu i ke, na pi kwòro lire e.

⁴⁴ Jye canŋŋk'à núr'a nò ke, ka kànhe shiinbii fànha si ŋkàr'a sà bínni, maa Kafoonŋi Jwumpe lógo Poli ná Barinabasi jwò na. ⁴⁵ Yahutuubii jùŋufeebil'à tire supyiŋyahare nya ke, ka yìncyège si jyè pi e, ka pi i wá na Poli ná Barinabasi jwumpe ndire páanni, maa pi cyere.

⁴⁶ Jye ka Poli ná Barinabasi si yi fíniŋ'à jwo pi á: «Yii Yahutuubil'á, Kile Jwumpe mpyi a yaa pu fyânha a jwo. Nka ná yii s'à cyé pu na, maa li cyêe na yii jye na jcaa shìŋi niŋkwombaanŋi na me, lire e ke mpii pi jye pi jye Yahutuu me, wuu sí n-kàre pire yyére. ⁴⁷ Naha kurugo ye yire Kafoonŋi Kile à jwo wuu á u Jwumpe Semèŋi i na

“Mii à mu tìŋe, bà mu si mpyi si mpyi bènme supyishinŋi pun'á,

si zhwoŋi jwumpe jwo diŋyèŋi cyeyi puni i me*.”»

⁴⁸ Mpii pi jye pi jye Yahutuu me, pir'à puru jwumpe lógo ke, pi funntanga wuubil'à Kafoonŋi Jwumpe le barag'e. Mpii pi mpyi shìŋi niŋkwombaanŋi ntanŋi laage e ke, ka pire puni si dá Yesu na.

* 13:33 Zaburu 2.7 † 13:34 Ezayi 55.3 ‡ 13:35 Zaburu 16:10 § 13:41 Abakuki 1.5 * 13:47 Ezayi 49.6

⁴⁹ Lire pyinŋanni na, Kafoonji Jwumpe mpyi na ꝑcaali lire kùluni puni i. ⁵⁰ Cyeebii megefeebii pi mpyi a jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka Yahutuubii ñùñufeebii si pire ná kànhe shinbwoobii sòn mà yaha Poli ná Barinabasi na, ka pi i pi kyérege, maa pi kòr'a yige pi kùluni i. ⁵¹ Poli ná Barinabasi nivworobil'à pi tooyi bambanji kwòro kwòr'a wu pi na†. Lire kàntugo maa ñkàre Ikoni kànhe e. ⁵² Cyelempyiibii pi mpyi Antiyòshi kànhe e ke, pire mpyi a ñî funntange ná Kile Munaani na.

14

Poli ná Barinabasi à Kile jwumpe jwo Ikoni kànhe e

¹ Nyè nde l'à pyi Antiyòshi kànhe e ke, lire ninuuni l'à pyi Ikoni kànhe e. Poli ná Barinabasi à sà nò Ikoni i ke, maa ñkàre YahutuubiiKile Jwumpe kàlambage e, maa Kile Jwumpe jwo fo ka Yahutuu ñinyahamii ná supyishinji sanji sùpyire tà ñinyahara si dá Yesu na. ² Nka Yahutuubii pi mpyi a cyé si piye kan Yesu á ke, ka pire si dánafeebii meyi kèεge supyishinji sanj'á, ka pire si yíri dánafeebii kurugo. ³ Lire ná li wuuni mú i, Poli ná Barinabasi à kwôro wani mà tère nimbwoo pyi. Pi mpyi a pi cyege taha Kafoonji Yesu na maa u kyaa yu sùpyir'á fyagara baa. Kafoonji mpyi maha fànhe kaan pi á, pi i kakyanhala karigii ná kacyeenŋii pyi. Lire cye kurugo pi mpyi maha li cyée na jwumpe pi nyè na yu na Kile à ñwò ke, na puru na nyè sèe. ⁴ Nyè lir'à pyi ke, ka kànhe shiinbii si ntáa, ka taage kà si mpyi ná Yahutuubii kàmpanŋke e, ka ku sanŋke si mpyi ná Yesu tùnntunmpil'e.

⁵ Yahutuubii ná supyishinji sanji ná pi ñùñufeebii mpyi a bê li na, si Poli ná Barinabasi kyérege, si pi wà mbò ná kafaayi i. ⁶ Poli ná Barinabasi à pa ñcè na pi na pire tabonjo caa ke, maa fê a kàre Likayoni kùluni i, Lisitiri ná Dεribe ná yi kwúumpe kànyi na. ⁷ Mà pi yaha wani, pi mpyi maha Jwumpe Nintanmpe yu.

Pii mpyi na sònni na Poli ná Barinabasi na nyè yasunyò

⁸ Nànji wà na mpyi Lisitiri kànhe e, u tooyi mpyi a fàan. U mpyi a si cwòhòmfòo. ⁹ Canŋka mà Poli ná Barinabasi yaha pi i yu ná sùpyire e, uru nànji nintεenji na mpyi sùpyire shwòhòl'e. U mpyi na Poli jwumpe núru. Ka Poli si mpa u yal'a wíi mà li ñya na dániyaŋi nyè u á, u jà a cùuŋò. ¹⁰ Ka u u jwo fànha na: «Yíri, ma a ntíl'a yyére ma tooyi na!» Ka nànji si yi a yír'a yyére, maa ntíi na ñaare. ¹¹ Sùpyir'à lire ñya ke, maa jwo fànha na pi shεenre e: «Kakyanhala! Yasunŋyi yà à yiye kèenŋ'a pyi sùpyii, mà tíg'a pa wuu yyére!» ¹² Ka pi i Barinabasi mege le Zusi, pi yasunmbwòhe mege ku mpyi kure. Yasunŋke mege ku mpyi Erimesi ke, kuru ku mpyi maha Zusi tùnnture yu, ka pi i kuru mege le Poli na, ñaha na ye uru mpyi maha jwumpe yu. ¹³ Yasunŋke Zusi bage na mpyi kànhe tajyijwòge na. Nge u mpyi maha kuru sunni ke, ka uru si nupyahigii cyi cù, maa cire yafyεenre myígile cyi yaciyi i, mà pa yyéenŋe yyéenŋe kànhe tajyijwòge na. U ná sùpyire la mpyi si yire ñiyyi bò si mpyi sáraga Poli ná Barinabasi á.

¹⁴ Poli ná Barinabasi à pa yire cè ke, ka pi nàvunŋò wuubii si pi vànntinŋyi cwòn cwòn, maa fyâl'a pi ñùŋò bê, maa jwo fànha na: ¹⁵ «Wuu cìnmpyiibii, ñaha kurugo yii nyè na nde pyi ye? Wuu na nyè sùpyii, yii fiige. Wuu à pa mpa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, na yii kàntugo wà ñcyii laaga baa karigii na, Kilenji nyii wuŋi u à ñinyiŋi ná ññke ná suumpe lwòhe ná ku funŋò yaayi dá ke, yii i yyaha kèenŋe uru Kilenji á. ¹⁶ Tèni là à tòro, Kile mpyi a supyishinji puni yaha pi i pi nyii kurigii ñaare. ¹⁷ Nka lire ná li wuuni mú i, Kile maha u tàange cyére yii na ná kacεnŋii ñinyahagil'e: u maha zànhe kaan yii á na yíri ñinyiŋi

† 13:51 Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

na, maa yii sùmanji pyi u u ɲwɔge u tɛɛfaani i, maa ɲjyɪŋi kaan yii á fo maha yii funɲyi táan.»

¹⁸ Poli mɛɛ ɲyɛ u à mpe jwumpe puni jwo ke, pi à kànha maa jà a sùpyire sige nìyi mbòŋi na, si mpyi sáraga pi á.

¹⁹ Lire kàntugo ka Yahutuubii pìi si yîri Antiyɔshi kànhe ná Ikoni kànhe e, maa mpa sùpyire sòn a wà pi na, ka pi i Poli wà a cyán ná kafaayi i, maa u filil'a sà ɲcyán kànhe kàntugo. Pi mpyi na sònŋi na u à kwû. ²⁰ Nka cyelemɲyibil'à pa bínni u taan ke, ka u u yîri mà jyè kànhe e. Kuru canɲa nùmpañña, ka u ná Barinabasi si yîri wani mà kàre Dɛribe kànhe na. ²¹ Nyɛ Poli ná Barinabasi à Jwumpe Nintanmpe jwo Dɛribe kànhe e, ka shinɲyahara si dá Yesu na, maa mpyi u cyelemɲyii.

Poli ná Barinabasi à núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e

Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si núr'a kàre Lisitiri kànhe e, maa yîri wani mà kàre Ikoni kànhe e, maa núr'a yîri wani mà kàre Antiyɔshi kànhe e, kuru na ɲyɛ Pisidi kùluni i. ²² Pi nintorobii na yire kànyi na, pi mpyi maha màban leni cyelemɲyibil'e, maa pi yɛɛge bà pi si mpyi si ɲkwôro Kile kuni i mɛ. Pi mú mpyi maha yi yu pi á na: «Wuu à yaa wuu yyefugo kariii niɲyahagii kwú wuye e si nta ɲjyè Kile Saanre e.»

²³ Dánafeebii kurunɲi yi mpyi yire kànyi na ke, ka Poli ná Barinabasi si kacwɔnribii pìi cwɔnɲr'a yaha yire kurunɲi puni niŋkin niŋkinɲi ɲùŋɔ na. Lire kàntugo maa súnŋi le, maa Kile ɲáare pi kyaa na. Kafoonji Yesu na pi à dá ke, maa pi kyaa le uru cye e.

²⁴ Lire kàntugo maa Pisidi kùluni jyiile maa ɲkàre Panfili wuuni i. ²⁵ Pi à Kile jwumpe jwo Pɛrigɛ kànhe e mà kwò ke, maa ɲkàre Atali kànhe e.

²⁶ Pi à nɔ wani ke, maa jyè bakwɔge e mà kàre Antiyɔshi kànhe e. Báaraŋi u ɲge Poli ná Barinabasi à pyi amɛ ke, wani kuru kànhe na dánafeebii mpyi a Kile ɲáare pi na maa pi le Kile cye e uru báaraŋi mpyiŋi mɛɛ na, bà Kile si mpyi si ɲwɔ pi na si pi tɛge mɛ. ²⁷ Pi à nɔ wani ke, maa dánafeebii puni bínni. Kile mpyi a pi pyi pi à jà a yaaga maha yaaga pyi ke, mà bâra pyiŋkanni na Kile mpyi a dáníyaŋi kuni cyêe supyishiŋi sanŋi na ke, maa yire puni yyaha jwo dánafeebil'á. ²⁸ Maa ntɛnn'a tère nimbwoo pyi ná pi e wani.

15

Dánafeebil'à mpinni nimbwoo pyi Zheruzalɛmu i

¹ Yahutuubii dánafeebii pìi mpyi a yîri Zhude kùluni i mà pa Antiyɔshi kànhe e, cìmpyiibii dánafeebii pi mpyi pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, maa mpa a pire kâlali maa ɲko pir'á na: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a kwòn mà tàanna ná Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi i mɛ, yii sè nùmpañña ta mɛ.» ² Poli ná Barinabasi ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ, ka ti i mpyi nàkaana pi shwɔhɔl'e fo mà ti ɲáañña. Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ fo ka li i yaa mà Poli ná Barinabasi ná piiberii tun Zheruzalɛmu kànhe e, pi sà mpe jwumpe cyêe Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii na.

³ Ka dánafeebii kurunɲe si pi tùugo. Pi niŋkaribil'à tòro Fenisi kùluni ná Samari wuuni i. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pyiŋkanni na pir'à piye kan Yesu á ke, ka pi i lire yyaha jwo cyire kùligii cìmpyiibil'á. Puru jwumpe mpyi a cìmpyiibii puni funɲyi táan sèl'e. ⁴ Poli ná u shɛɛfeebil'à sà nɔ Zheruzalɛmu i ke, ka dánafeebii kurunɲe ná Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii si pi ɲùŋɔ bê a ɲwɔ. Yaaga maha yaaga pi à jà a pyi Kile fànhe cye kurugo ke, ka pi i yire puni yyaha jwo pi á. ⁵ Farizhɛɛnbii pi mpyi a dá Yesu na ke, ka pire pìi si yîri maa jwo: «Supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à dá Yesu na ke, fànha kyaa li pire pi kwòn, mà bâra lire na, pi à yaa pi a Musa Saliyaŋi kurigii sanŋkii ɲaare.»

⁶ Lir'à pyi ke, ka tũntunmpii ná kacwǎnrìbii si bínn'a t̃ɛn, maa piye nya puru jwumpe na. ⁷ Pi à puru jwumpe òrì piye shwǎhǎl'e mà mǎ, ka Pyeri si mpa ỹri maa jwo:

«Mii c̃nmpyiibii, yii à li cè, mà lwó fo t̃ɛm̃ni i Kile à mii cwǎnr̃o yii shwǎhǎl'e, bà mii si mpyi s'a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiñi sañŋ'á, pi i pu lógo, si dá Yesu na m̃ɛ. ⁸ Kile sí u à s̃ũpyire puni z̃òmpii cè ke, ur'à li cỹɛ na ur'à ñɛɛ supyishiñi sañŋi na, lire kurugo u à u Munaani le pi e bà u à li le wuu e m̃ɛ. ⁹ Kile nỹɛ a s̃ɛncwǎnr̃og̃o pyi wuu ná pire shwǎhǎl'e m̃ɛ. U à pi z̃òmpii f̃iñŋɛ, naha na ỹɛ pi à d̃ániyañi pyi Yesu na.

¹⁰ Nỹɛ wuu Yahutuubii, tugure ti nỹɛ wuu ná wuu tulyeyi nỹɛ a jà ti na m̃ɛ, naha na yii à cỹɛ Kile nỹyi wuuni na si tire t̃ɛg̃ɛ mp̃ii cyelempyiibii ñuñ'i ỹɛ?

¹¹ Yii àha fuñŋo ww̃ò li na na bà wuu à dá li na m̃ɛ, amuni pire mú à dá li na na Kafooñi Yesu à ñw̃o wuu na maa wuu shw̃o.»

¹² Ka s̃ũpyire puni si fỹàha maa núru, kakyanhala karigii ná kacyeeñkii Barinabasi ná Poli à pyi Kile f̃ànhe cye kurugo supyishiñi sañŋi shwǎhǎl'e ke, ka pi i cyire jwo pi á. ¹³ Pi à jwo a kw̃ò ke, ka Yakuba* si jwumpe lwó maa jwo: «Mii c̃nmpyiibii, yii lógo na ñw̃o na. ¹⁴ Mà lwó fo ku tasiige e, Kile à yákili yaha supyishiñi sañŋi na, maa pii cwǎnr̃o pi shwǎhǎl'e mà pyi uye wuu pyiñkanni ndemu na ke, Sim̃o Pyeri à yire jwo yii á. ¹⁵ Puru jwumpe ná Kile tũntunmpii jwump'à pa b̃ê niñkin na, bà yi mpyi a s̃ém̃ɛ Kile Jwumpe Sem̃ɛñi i na

¹⁶ «Lire k̃ántugo mii sí núru n-pa,

Dawuda bage k'à cwo ke, mii sí kuru faanra sahañki.

Mii sí n-pa ku ñkuñnyi ỹrige si nt̃í sahañki,

¹⁷ Mp̃ii pi nỹɛ pi nỹɛ Yahutuu m̃ɛ, bà pire puni si mpyi si mpa mii Kafooñi Kile á, s'a mii p̃ɛr̃ɛ m̃ɛ.

Mii à supyishiñi sañŋi yyer'a pyi naye wuu, pi raa mii p̃ɛr̃ɛ†.

¹⁸ Cyire karigii mii Kafooñi Kile à cỹɛ fo t̃ɛm̃ni i.»

¹⁹ Lire kurugo mii Yakuba á, supyishiñi sañŋi s̃ũpyiibii pi à piye kan Kile á ke, wuu àha núru tuguro taha pire ñuñ'i m̃ɛ. ²⁰ Ñka wuu let̃ɛr̃ɛ kan pi á, wuu u yi jwo pi á na pi àha raa yasuñnyi kyaare kỹàa m̃ɛ, pi àha raa jacw̃or̃o pyi m̃ɛ, yat̃ooge k'à kw̃ù mà ta s̃ishañ nỹɛ a f̃woro k'e m̃ɛ, pi àha kuru kỹà m̃ɛ, pi àha raa s̃ishange lỹi m̃ɛ. ²¹ Yii à li cè na mà lwó fo t̃ɛm̃ni i, cañŋo maha cañŋo, Musa Saliyañi jwumpe na ñk̃álali Kile Jwumpe k̃álambayi i k̃anyi puni i.»

Yesu tũntunmpil'à let̃ɛr̃ɛ tun supyishiñi sañŋi d̃ánafeebil'á

²² Yakuba a jwo a kw̃ò ke, ka tũntunmpii ná kacwǎnrìbii ná d̃ánafeebii kuruñke shiiñbii puni si b̃ê li na na pi p̃ii cwǎnr̃o piye shwǎhǎl'e pi bàra Poli ná Barinabasi na, pi tun Antiỹoshi k̃ànhe e. Nỹɛ Zhude pi maha mpyi Barisabasi ke, ka pi i uru ná Silasi cwǎnr̃o, pire shiiñ shuuñiñi tayỹerege mpyi a p̃ê c̃nmpyiibii d̃ánafeebii shwǎhǎl'e. ²³ Let̃ɛr̃ɛñi pi mpyi a s̃ém̃'a kan pi á pi s̃à ñkan ke, yi mpyi a s̃ém̃ɛ ur'e na:

«Wuu c̃nmpyiibii d̃ánafeebii pi à f̃woro supyishiñi sañŋi i ná pi nỹɛ Antiỹoshi k̃ànhe ná Siri k̃ini ná Silisi wuuni i ke, wuu fw̃u na nỹɛ yii na. Wuu pi nỹɛ Yesu tũntunmpii ke, wuu ná d̃ánafeebii kuruñke kacwǎnrìbii pi à ñge let̃ɛr̃ɛñi tun yii á. ²⁴ Wuu à lógo na p̃ii na nỹɛ a ỹri naha wuu yỹere mà k̃àr'a s̃à ỹii yákilibii w̃urugo ná jwumpe p'e fo mà ỹii fuñnyi pyi y'à p̃ɛn, mà li ta wuu bà pi à pi tun m̃ɛ.

²⁵ Lire kurugo wuu pun'à ww̃ò a t̃ɛn maa b̃ê li na, si p̃ii tun yii á, mà bàra wuu nt̃àannamacinmpyiibii Barinabasi ná Poli na. ²⁶ Pire shiiñ shuuñiñi'à

* **15:13** Yakuba na mpyi Yesu c̃nmpworo maa mpyi Zheruzalemu d̃ánafeebii kuruñke yyaha yỹere shiñi. † **15:17** Am̃osi 9.11, 12

piye kan wuu Kafoonji Yesu báaraŋ'á fo na ŋko si mpôon pi múnahigil'e. ²⁷Wuu à Zhude ná Silasi tun mà bâra pi na, nje wuu à jwo sémenji i ke, pire yabilimpíi sí yire jwo yii á.

²⁸Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na, ka wuu u nɛɛ li na ke, lire li nyɛ, wuu nyɛ a yaa wuu tugure tabɛɛ tɛgɛ yii nɔŋ'i, ná nɔyii kapyaaɣii bà mɛ. Wuu sí yi jwo n-waha yii á, ²⁹yii àha raa yasunɔyi kyaare kyàa mɛ, yii àha raa sìshange lyí mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan nyɛ a fworó k'e mɛ, yii àha kuru kyaare kyà mɛ, yii láha jacwɔɔre na. Yii aha láha cyire karigii mpyiŋi na, lir'á jwɔ. Wuu fwù nyɛ yii na.»

³⁰Nyɛ ka pi i pi yaha pi à kàre. Pi à sà nɔ Antiyɔshi kànhe e ke, maa dánafeebii bínni, maa letɛɛŋi kan pi á. ³¹Ka pi i u kâla, yɛɛyi jwumpe pu mpyi u e ke, puru jwumpe mpyi a sàa pi funɔyi táan. ³²Zhude ná Silasi u nyɛ Kile túnntunmpii ke, ka pire si yɛɛyɛ niɔyahaya kan cìnmpyiibii dánafeebil'á, maa màban le pi e Kile kuni i, ³³maa ntɛɛn wani mà tère pyi ná pi e. Lire kántugo ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi tùugo. Cyage e pi mpyi a yíri ke, ka pi i núr'a kàre wani pi tunveebii yyére. [³⁴Ka Silasi si li lwó uye funɔ'i si ntɛɛn Antiyɔshi kànhe e.]

³⁵Ka Poli ná Barinabasi si tère pyi Antiyɔshi e. Sùpyire tabɛɛ niɔyahara mpyi a bâra pi na, pi i sùpyire kâlali, maa Kafoonji jwumpe yu pi á, puru pu nyɛ Jwumpe Nintanmpe.

Poli ná Barinabasi à láha piye na

³⁶Lire kántugo ka Poli si Barinabasi pyi: «Wuu à Kafoonji jwumpe jwo kànyi njemu na ke, wuu núr'a shà wani, wuu sà dánafeebii kàanmucya kampyi pi wá na sì yyaha na Kile kuni i.»

³⁷Mà pi yaha pi i ŋko raa núruli, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, Barinabasi la mpyi uru si ŋkàre ná pire e. ³⁸Ka Poli si jwo na u nyɛ a yaa u kàre ná pire e mɛ, naha na yɛ mà pire yaha Panfili kùluni i, u à nùru pire fye e, u saha nyɛ a pire tɛgɛ pi báaraŋi na mɛ. ³⁹Nyɛ ka li i mpyi jwuɔyahama pi shwɔhɔl'e fo ka pi i láha piye na. Ka Barinabasi si Marika bâra uye na, ka pi i jyè bakwɔɔge e, mà kàre Sipiri kìni i. ⁴⁰Poli wi ke, ka uru si Silasi bâra uye na. Ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi kyaa le Kile cye e, bà Kafoonji si mpyi si jwɔ pi na, si pi tɛgɛ mɛ. ⁴¹Lire kántugo ka pi i ŋkàre Siri kìni i, maa yíri wani mà kàre Silisi kùluni i. Lire tooy'e, pi mpyi maha màban leni dánafeebil'e.

16

Timoti à bâra Poli ná Silasi na

¹Lire kántugo ka Poli ná Silasi si ŋkàre Deribe kànhe e, maa yíri wani mà kàre Lisitiri kànhe e. Cyelempyaŋi wà na mpyi wani Lisitiri kànhe e, uru mɛge na mpyi Timoti. U nuŋi na mpyi dánafoo, Yahutu u mpyi ure, ŋka u tuŋi na mpyi Girɛki. ²Cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi Lisitiri kànhe e, mà bâra mpíi pi mpyi Ikoni kànhe e ke, pire mpyi na u metange yiri. ³Lire kurugo Poli la mpyi si u pyi u báarapyɔɛɛ. Nyɛ Yahutuubii pi mpyi wani ke, pire kurugo, ka Poli si u kwòn, naha na yɛ sùpyire puni mpyi a cè na u tuŋi na nyɛ Girɛki*. ⁴Pi niŋkaribii na, kànha maha kànha na pi à tòro ke, Yesu túnntunmpii ná Zheruzalɛmu kànhe dánafeebii kacwɔnribii mpyi a karigii nɔyiimu jwo ke, ka pi i cyire jwo yire kànyi dánafeebil'á, maa li cya pi á, na pi a cyi kurigii naare. ⁵Là mpyi na bàrali dánafeebii kurunyi fànhe nyahaŋi na, pìi sí i bàrali pi na canɔa maha canɔa.

* **16:3** Ná Timoti nuŋi sí mpyi Yahutu, lire e pi mú mpyi maha u wíi Yahutu. Nka Yahutuubii pi jà pi a u wíi Yahutu sèe wu, u mpyi a yaa u kwòn mà tàanna ná pi saliyaŋi i. Poli à Timoti pyi u à uye kan pi à kwòn bà u si mpyi si mpyi Yesu Kirisita shenre jwufoo niɔcɛnɛ Yahutuubii shwɔhɔl'e mɛ.

Kile kacyeeni l'à Poli pyi u à kàre Masedoni kùluni i ke

⁶ Nye Poli ná u shèrɛfeebii la mpyi si sà Kile jwumpe jwo Azi kùluni i, ŋka Kile Munaani nyɛ a ɲɛɛ mɛ. Lire e ka pi i Firijyi kùluni jyiile mà kàre Galati kùluni i. ⁷ Pi à sà byanhara Misi kùluni na ke, ka pi la si mpyi si ŋkàre Bitini wuuni i, ŋka Yesu Munaani † nyɛ a ɲɛɛ mɛ. ⁸ Nye ka pi i Misi kùluni jyiile mà kàre Torasi kànhe na. ⁹ Mà Poli yaha wani, Kile à kani là cyêe u na. Canŋka numpilage e, u à Masedoni kùluni shinŋi wà niŋjyerewe nya, ka uru si jwo: «Poli, mii na mu ɲáare, ta ma Masedoni i ma a wuu tɛgɛ.»

¹⁰ Nye Poli à yire jwo wuu á ke, ka wuu‡ u ntíl'a li lwó wuye funŋ'i si ŋkàre Masedoni i, ɲaha na ye wuu à li nya na nàkaana baa, Kile à li cyêe wuu na na wuu sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani shiinbil'á.

Lidi à uye kan Kafoonji á Filipi kànhe na

¹¹ Ka wuu u yîri Torasi kànhe e, maa bakwɔɔge lwó maa ntíl'a kàre Samɔtirasi kànhe e. Kuru canŋa nùmpañña, maa ŋkàre Nɛyapolisi kànhe e. ¹² Maa yîri wani mà kàre Filipi kànhe na, kuru ku nyɛ Masedoni kùluni kànhe niŋcyiige, maa mpyi Ɔrɔmu shiinbii màrampe e. Wuu à canmpyaa pyi kuru kànhe e. ¹³ Canŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka wuu u ŋkàre kànhe kàntugo yyére dùge ɲwɔge na, ɲaha na ye wuu à li ta na wani pi maha Kileɲarege pyi§. Wuu à sà cyeebii mpiimu ta pi à bínni wani ke, wuu à Kile jwumpe jwo pir'á. ¹⁴ Pire cyeebil'e, wà mɛge na mpyi Lidi, uru mpyi a yîri Cyatiri kànhe e, u mpyi na fyáge Kile na. Uru ceenji mpyi maha vàanɲyi niŋjyeyi lonɲara wuyi péreli. Ka Kafoonji Kile si u zòmbilini múgo, maa u pyi u à ɲɛɛ Poli jwumpe na. ¹⁵ Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni si batize. Lire kàntugo ka u u wuu pyi: «Ná yii s'à dá li na na sèenji na mii à naye kan Kafoonji á, yii a ma mii pyɛngɛ e.» U à wuu kárama fo wuu à ɲɛɛ.

Pi à Poli ná Silasi cù a tò kàsunji i

¹⁶ Canŋka mà wuu niŋkaribii yaha Kileɲarege cyage e, wuu à círi ná bilicwonji w'e. Jínanji wà na mpyi u e, uru jínanji mpyi maha u pyi u u cɛɛre pyi. Uru ceenji mpyi maha wyéɛɲyahaga taa lire céepyiini i na ŋkaan u ɲùɲufeebil'á. ¹⁷ Ka uru ceenji si ntaha wuu ná Poli fye e, maa ŋko fànha na: «Mpii shiinbii na nyɛ Kilenji niŋyi wuŋi báarapyii. Kuni i zhwonji nyɛ na ntaa ke, lire pi nyɛ na ɲcyêre yii na.»

¹⁸ Ceen'á lire pyi canmpyaa niŋyahagii funŋ'i, li nyɛ a pa ɲwɔ mɛ. Canŋka ka Poli lùyiri wuŋi si yyaha kɛɛnɲɛ u á, maa jínanji pyi: «Yesu Kirisita mɛge na, fwororo ŋge ceenji i.» Ka jínanji si ntíl'a fwororo u e. ¹⁹ Uru bilicwonji ɲùɲufeebil'á li ɲya na wyéɛɲji pire nyɛ na ntaa u céepyiini cye kurugo ke, na lire kuni na ŋko s'a ntùni ke, ka pi i Poli ná Silasi cù, cyage e sùpyire maha bínnini ke, maa ŋkàre wani ná pi e fànhafeebii yyére. ²⁰ Pi à nɔ wani ke, maa jwo yukyaabil'á: «Mpii shiinbii wá na wuu kànhe ɲyàha na wùruge. Yahutuu pi nyɛ pi pi. ²¹ Pi wá na karigii ɲcyiimu yu sùpyir'á ke, kapyimbaagii cyi nyɛ cyi cyi, wuu Ɔrɔmu shiinbii sà ɲɛɛ cyi na, si nta ɲjyere cyi mpyi na mɛ.»

²² Sùpyir'á yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri Poli ná Silasi taan. Ka yukyaabii si pi pyi pi à pi vàanɲyi ðiril'a wwù pi na, maa pi bwòn ná kàsorigil'e. ²³ Pi à pi bwòn sèl'e mà kwò ke, maa pi le kàsunji i, maa kasubage kàanmucyafoonji pyi u a pi kàanmucaa sèl'e. ²⁴ Pi à puru jwo kàanmucyafoon'á ke, ka u u ntíl'a Poli ná

† 16:7 Yesu Munaani ná Kile Munaani nyɛ niŋkin. ‡ 16:10 Luka à jwo: «wuu»: lir'á li cyêe naha ŋke cyage e u à bára Poli na, pi i báare siŋcyan. § 16:13 Filipi kànhe Yahutuubii nambaabii nyɛ a mpyi a ke kwò mɛ. Lire e kuni nyɛ a mpyi a kan pi á pi Kile Jwumpe kàlambaga cyán wani mɛ. Lire kurugo Yahutuubii mpyi maha piye bínnini lwòhe ɲwɔge na kànhe kàntugo. Làdaabii pi mpyi maha mpyi tufeempe ntaŋi kurugo ke, kuru lwòhe pi mpyi maha ntɛge na pire pyi.

Silasi lèŋe kasubage bapyeegii puni kàntugo yyére wuuni i, maa pi tooyi le a shwôhò cinŋke kà na.

²⁵ Nye ñìñŋke byanhampe e, Poli ná Silasi mpyi na Kile ñáare, maa Kile pèente myahigii cêe, kàsujyibii sanmpii sí i nùru. ²⁶ Mà pi yaha puru na, ka ñŋke si mpâl'a cyêenne, maa kasubage cúnŋò cúnŋò sèe sèl'e, ka ku ñwòyi puni si ntíl'a múgo, ka kàsujyibii puni yòròyi si ñkwòn ñkwòn a láha pi na. ²⁷ Ka kasubage kàanmucyafoonji si ñè. U à kasubage ñwòyi ñya y'à múgo ke, maa wá na sônŋi na kàsujyibil'à fê a fworò, maa u ñwòtòŋge ñr'a wwú si ntège uye bô*. ²⁸ Ka Poli si jwo fànha na: «Ma hà kapii pyi maye na mɛ! Wuu puni na naha naha!»

²⁹ Nye ka kasubage kàanmucyafoonji si bèenmɛ cya. U fyagara wuñi fo na ñcyêenni, maa fyâl'a jyè babilini i, mà sà ñcwo Poli ná Silasi fere e. ³⁰ U à yîri ke, maa pi yige ntàani na, maa jwo: «Na cìnmpyii, ñaha mii à yaa mii u pyi si nùmpañja ta ye?» ³¹ Ka pi i u pyi: «Dá Kafoonji Yesu na, lire ká mpyi, mu ná ma pyenge shiinbii sí nùmpañja ta.»

³² Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si Kafoonji jwumpe jwo u ná u pyenge shiinbii pun'á. ³³ Kuru numpililyage e, ka kasubage kàanmucyafoonji si ñkàre ná Poli ná Silasi i, maa sà pi ñwòyi wyeɛ pyi, maa ntíl'a batize mà bàra u pyenge shiinbii puni na. ³⁴ Lire kàntugo maa Poli ná Silasi pyi pi à dùgo u bage ññyñji na, maa pi kan pi à lyî. Uru nàñi ná u pyenge shiinbii puni mpyi funntange e, ñaha na ye pi mpyi a piye kan Kile á.

³⁵ Nye ñyèg'à pa múgo ke, ka yukyaabii kurunke si pìi tun pi sà yi jwo kasubage kàanmucyafoon'á na u Poli ná Silasi cye yaha. ³⁶ Ka kasubage kàanmucyafoonji si sà Poli pyi: «Fànhafeebii naha a tùnntunmii yaha pi à pa yi jwo mii á na mii u yii cye yaha. Yii sí n-jà n-fworò s'a sè yeyñŋke e.» ³⁷ Ka Poli si pi pyi: «Pi ñye a wuu yal'a yíbe mɛ, maa wuu bwòn, mà li ta wuu na ñye Ñrømu shiin†. Lire kàntugo pi à wuu le kàsuni i. Numɛ, pi la na ñye si nùru wuu ñwòhò ñjige kàsuni i la? Lire mpyi ñye mɛ, fo pire yabilimpìi pi pa wuu yige.»

³⁸ Ka tùnntunmpii si nùr'a kàr'a sà yire jwo yukyaabil'á. Pi à lógo na Poli ná Silasi na ñye Ñrømu shiin ke, ka pi i fyá, ³⁹ maa ñkàr'a sà piye mpìnni kan Poli ná Silasi á, maa pi yige kàsuni i, maa li ñáare pi á na pi fworò kànhe e. ⁴⁰ Pi à fworò kàsuni i ke, maa ñkàre Lidi yyére, mà sà dánafeebii ta wani, maa pi yeɛ maa màban le pi e, maa nta a kàre.

17

Nyàhanŋgurugunji u à pyi Tesaloniki kànhe e ke

¹ Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ntòro Anfipolisi kànhe e, maa yîri wani maa sà ntòro Apoloni kànhe e mà kàre Tesaloniki kànhe e. Kile Jwumpe kàlambage kà na mpyi wani Yahutuubil'á. ² Bà Poli mpyi maha ntèe na li pyi mɛ, canŋŋke ká nò, u mpyi maha ñkàre Kile Jwumpe kàlambage e. Canŋŋyi taanre funŋ'i, ñje y'à séme Kile Jwumpe Semɛñi i ke, ka u ná wani shiinbii si jwo yire kyaa na. ³ U mpyi maha yi fíñŋi na yu pi á, maa li cyère pi na na fànha ku mpyi ku ki Kile Nìñcwònròñi u kyéreg'a bò, u u ñè a fworò kwùñi i. U mpyi maha pi pyi: «Yesu kyaa mii ñye na yu yii á ke, uru u ñye Kile Nìñcwònròñi.» ⁴ Yahutuubii pìi mpyi a ñeɛ puru jwumpe na, maa bàra Poli

* **16:27** Ñrømu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafoonji ká mpyi u ñye na ku kàanmucaa na ñwòge mɛ, ka kàsujyñji wà si fworò, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyñji na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafoonji na. † **16:37** Mpii pi ñye pi ñye Ñrømu shiin mɛ, yukyaabii mpyi maha pi pyi pi à pire bwòn maa nta a pi yíbe. Nka li mpyi na fún mà Ñrømu shin pyi amuni. Poli ná Silasi mpyi Ñrømu shiin, lire e ke pi mpyi a yaa pi bwòn mɛ.

ná Silasi na. Mpii pi mpyi na fyáge Kile na Girēkiibil'e ke, ka pire niŋyahamii ná cyeebii megefeebii p̄i niŋyahamii mú si dá.

⁵ Ka lire yiŋcyege si jyè Yahutuubii ñuñufebil'e, ka pire si kànhe supyifahafahayi yà yyer'a wà yiye na, maa yi sòn mà wà Poli ná Silasi na. Ka yire si jwunyahama yirige sùpyire shwòhòl'e fo mà kànhe puni ñyàha a wùrugo. Maa piye tug'a kàre Zhasòn pyenge e, mà sà a Poli ná Silasi caa si ñcù raa ma sùpyire cyage e. ⁶ Pi ñye a sà Poli ná Silasi ta wani me, maa Zhasòn ná dānafeebii piiberii cù a kàre fānhafeebii cyage e maa jwo fānha na: «Nte sùpyire ti ñye na diŋyeni puni ñyàha na wùruge ke, nume pir'à nò naha wuu yyére! ⁷ Zhasòn yyére pi à sunmbage lēŋe, mà li ta karigii cyi ñye cyi ná Ōromu saanbwòhe saliyaŋi ñye a bē me, cyire pi ñye na yu. Pi wá na ŋko na saanŋi waberē na ñye, na uru mege na ñye Yesu.»

⁸ Puru jwumpe ndògoŋi mpyi a sàa kànhe shiinbii ná fānhafeebii yákilibii wùrugo. ⁹ Mà tàanna ná saliyaŋi i, wyére Zhasòn ná u pyenge shiinbil'à kan a yaha fānhafeebil'á pi i nta a pi yaha.

Poli ná Silasi à Kile jwumpe jwo Bere kànhe e

¹⁰ Numpilag'à pa wwò ke, ka dānafeebii si ntíl'a Poli ná Silasi pyi pi à kàre Bere kànhe e. Pi à sà nò wani ke, maa ntíl'a jyè Yahutuubii Kile Jwumpe kàlambage e. ¹¹ Yahutuubii pi mpyi Bere kànhe e ke, pire mpyi funɔcɛŋɛfee mà tòro Tesaloniki kànhe wuubii na. Kile jwumpe ndògoŋi mpyi a táan pir'à sèe sèl'e. Jwumpe Poli ná Silasi mpyi maha yu ke, pi mpyi maha puru kàanmucaa canŋa maha canŋa, si ñcè kampyi pu ná Kile Jwumpe Semɛŋi wumpe na ñye niŋkin. ¹² Lir'à pyi ke, ka Yahutuubii niŋyahamii si dá Yesu na. Girēkiibii shwòhòl'e, ka cyeebii megefeebii niŋyahamii ná nambaabii niŋyahamii mú si dá Yesu na. ¹³ Ōka Tesaloniki kànhe Yahutuubii p̄l'à lógo na Poli ná Silasi wá na Kile jwumpe yu Bere kànhe e ke, ka pire si ŋkàr'a sà Bere kànhe shiinbii sòn a wà pi na. ¹⁴ Ñye ka cìmpyiibii dānafeebii si ntíl'a Poli pyi u à kàre suumpe lwòhe ñwòge na, maa sà bakwòoge kà lwó, ka Silasi ná Timòti si ntèen wani Bere kànhe e. ¹⁵ Mpii pi mpyi a kàr'a sà Poli tùugo ke, pir'à kàr'a sà u yaha fo Ateni kànhe e. Pi ninurubii na, ka Poli si yi jwo pi á na pi sà yi jwo Silasi ná Timòti á, na pi a fyàa, pi a sà uru ñwòh'i.

Poli à jwo ná Ateni kànhe ñcèfeebil'e

¹⁶ Mà Poli yaha u u Silasi ná Timòti sigili Ateni kànhe e, u à li kàanmucya mà li ñya na kàn'h'à ñi yasunŋyi na, ka lire si sàa pen u e. ¹⁷ Ñye Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi u mpyi na fyáge Kile na ke, u mpyi maha sà na yu ná pire e Kile Jwumpe kàlambage e. Canŋa maha canŋa, u mpyi maha sà sùpyire tabinniŋi i, u aha sà mpiimu ta wani ke, u mpyi maha jwo ná pire e. ¹⁸ Ka Epikuri toŋkuni shiinbii p̄i ná Sitoyiki toŋkuni shiinbii p̄i si mpa na yu ná Poli i*. Pi p̄l'à jwo: «Naha jwunyahama ŋge nàŋi ñye na yu ye?» Ka p̄i si jwo: «Yasunŋyi yi ñye yi ñye naha wuu yyére me, li naha kee yire kyaa u ñye na yu.» Pi à yire jwo ñaha na ye Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo pi á Yesu ná kwuneni kyaa na†.

* **17:18** Mà tàanna ná Epikuri toŋkuni shiinbil'e sùpyaŋi maha mpyi shì na ntàanŋi kanni meē na, na Kile kuro ñye ñiŋke e me, na karigii puni na ñye ñuñu kurugo wogii. Sitoyiki toŋkuni shiinbii ñye a mpyi a ñe sùpyire t'a ntàanŋi kanni caa me. Mà tàanna ná pire sòŋŋŋkanni i, ñiŋke kataanmp'á cwòŋŋrò mà tàanna ná saliya e, lire e ke, sùpyir'à yaa pi piye waha pi i uru saliyaŋi yaha ñjire e. Pi mpyi a kari soro, pi la mpyi si fānha ta pi funŋo karigii puni ná cyereyampe na ná pi yákilibil'e. † **17:18** «Kwuneni: Girēkiibii sheenre e, cyee mege ki. Poli mpyi na Yesu ná kwuneni kyaa yu ke, lire mpyi a pi pyi pi i sòŋŋi na yasunŋyi yà shuunni kyaa Poli ñye na yu. Yasunmpege ku ñye yesu ná yasunɔcwòge ku ñye kwuneni ke, pi mpyi na sòŋŋi na yire kyaa Poli ñye na yu.

¹⁹ Ka pi i Poli yyer'a kàre kàhe jwumpe tabinnige e, pi maha kuru cyage mege pyi: «Areyopazi». Pi à nò wani ná u e ke, maa jwo: «Ná kàlanjì nivə̀nŋi i mu à pa ke, wuu la nyɛ ma a yà jwo wuu á uru kàmpañke na. ²⁰ Naha kurugo yɛ jwumpe mu nyɛ na yu ke, puru na nyɛ jwumə nivə̀nmə wuu á, lire kurugo, wuu la na nyɛ ma a pu yyaha yal'a jwo wuu á.»

²¹ Atɛni kàhe shiinbii puni ná nàmpwuunbii pi mpyi pi shwə̀həl'e ke, pire mpyi maha pi tɛni fàha lwó kafə̀nni kani ndògoŋi ná li bàraŋi na.

²² Mà Poli ninjyerenjì yaha kàhe jwumpe tabinnige e, u à jwo: «Yii Atɛni kàhe shiinbii, mii à li kàanmucya mà li nya na yii na Kile caa cyanŋkannigii shiŋi puni na. ²³ Naha kurugo yɛ mà mii yaha ɲani na yii kàhe e, yaaga maha yaaga yii nyɛ na sunni ke, mii à yire puni nya. Ali mii à sémere tà nya t'à séme tasunŋke k'e, na “Kilenjì u nyɛ sùpya nyɛ a u cè mɛ.” Uru Kilenjì yii nyɛ na mpêre mà li ta yii nyɛ a u cè mɛ, uru kyaa mii nyɛ na yu yii á.

²⁴ Uru u nyɛ Kile. Uru u à diɲyɛŋi ná u funŋə yaayi puni dá ke, uru u nyɛ niɲyɛŋi ná niŋke Kafoonjì. U nyɛ na ntɛn sùpya bafanrage e mɛ. ²⁵ Kile nyɛ a tige na sùpya u báara pyi si ntaha uru tɛge mɛ, ɲaha na yɛ uru u maha shiŋi ná ɲə̀ni ná yi sanɲyì puni kaan sùpyire pun'á. ²⁶ U à supyishiŋi puni pyi u à fworò shin niŋkin i, maa pi pyi pi à tɛn niŋke cyeyi puni i, maa tɛrigii láha láha cyiye na, maa pi tatɛnyì tɛgigii láha láha cyiye na mà kan pi á. ²⁷ U à lire pyi bà pi puni si mpyi s'a uru Kile caa, bà wà maha yaaga caa na mâre mɛ, mà li ta u laage nyɛ a tɔn wuu wà tufige na mɛ. ²⁸ Naha kurugo yɛ uru u à wuu dá, maa shiŋi kan wuu á, maa wuu pyi wuu u jini na ɲàha. Mpii pi maha myahigii cêe yii shwə̀həl'e ke, yire pire pil'a jwo na “Wuu à fworò Kile e.”

²⁹ Nyɛ ná wuu s'à fworò Kile e, lire e ke sùpyaŋi cyɛg'à yaayi ɲjemu yaa na mpêre mu à jwo sɛɛŋjì wuyi, lire nyɛ mɛ wyérfyinnjì wuyi, lire nyɛ mɛ kafaayi lonɲara wuyi ke, wuu nyɛ a yaa wuu a sɔnŋi na yire yaayi sùpyaŋ'á yaa ná u sɔnŋəre e ke, na Kile na nyɛ yire fige mɛ. ³⁰ Mpii pi à pi tiŋjì pyi Kile ɲcɛmbaanjì i ke, Kile nyɛ a pire cù a tàanna ná lire e mɛ. Nka Kile na yi yu numɛ sùpyire pun'á cyeyi puni i, na pi pi toronŋanni kɛɛnŋe pi i mpa ur'á. ³¹ Naha kurugo yɛ Kile à canŋke kà tɛge, ɲkemu i u sí n-pa diɲyɛŋi sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiinŋil'e ntìŋjì funŋke e ke. U yabilinjì shincwə̀nrə̀ŋi cye kurugo u sí lire pyi. U à u ɲè a yige kwùŋi i, lire cye kurugo u à li cyêe sùpyire na na uru Kile à u cwə̀nrə̀.

³² Nyɛ pi à kwùubii ɲèŋi jwumpe lógo Poli ɲwə̀ na ke, ka pìi si wá na u fwóhə̀re, ka pìi si jwo: «Wuu sí n-pa pu sanmpe lógo canŋke kabɛɛ.» ³³ Nyɛ ka Poli si yìri pi taan mà kàre. ³⁴ Lire ná li wuuni mú i, pìi mpyi a taha u fye e, maa dá Yesu na. Pire e, wà mege na mpyi Denisi. Kàhe jwumpe cwə̀nrə̀foonjì wà u mpyi ure. Ceenjì wà mú na mpyi, uru mege na mpyi Damarisi, mà bàra piiberii na.

18

Poli à kàre Kə̀renti kàhe e

¹ Lire kàntugo Poli à yìri Atɛni kàhe e, mà kàre Kə̀renti kàhe e. ² U à sà Yahutu nàŋi wà ta wani, uru mege na mpyi Akilasi. Pə̀n kùluni shin u mpyi u wi. U nimpavə̀nŋi u mpyi mà yìri Itali kini i ná u cwə̀ŋi Pirisili i, ɲaha na yɛ saanŋi Kolodi mpyi a jwo na Yahutuubii puni pi fworò Ɔrə̀mu kànbwə̀he e. Ka Poli si bàra pi na. ³ Ná u ná pire sí mpyi na vàanɲyì bayi báaraŋi ninunjì pyi, ka u u ntɛn pi yyére maa tère pyi ná pi e báaraŋi na. ⁴ Canŋə̀ŋyì puni i, u mpyi maha sì na yu ná Yahutuubii ná Girekiibil'e Kile Jwumpe kàlambage e, maa ɲcaa pyinŋannigii puni na, si pi pyi pi dá Yesu na. ⁵ Mà lwó Silasi ná Timə̀ti à yìri Masedoni kùluni i mà shà ke, Poli saha nyɛ a labɛɛ bàra Kile jwumpe

ɲjwuɲi na mɛ*. U mpyi maha yi fíniɲi na yu Yahutuubil'á na Yesu u ɲye Kile Njɲcwɔnrɔɲi. ⁶ Nka Yahutuubii ɲye a ɲɛɛ Poli jwumpe na mɛ, maa u cyere. Lir'à pyi ke, ka u u u v̄aanntin̄ke n̄âhara mà wà pi na†, maa yi jwo pi á: «Yii m̄ɛɛ ká mpyi yii ɲye a shwɔ n̄ũmpan̄ɲa yoge na mɛ, mii kuro saha ɲye yire e mɛ. Mpii pi ɲye pi ɲye Yahutuu mɛ, numɛ mii sí raa wá pire yyére si sà Jwumpe Nintanmpe jwo pir'á.»

⁷ ɲye ka Poli si ȳiri wani mà kàre n̄àɲi wà pyenge, uru mege na ɲye Titusi Zhutusi. Uru n̄àɲi mpyi na fyáge Kile na, u pyenge mpyi a tíɲɛ Kile Jwumpe kálambage na. ⁸ Ka Kile Jwumpe kálambage ɲ̀ɲufooɲi Kirisipusi ná u pyenge shiinbii puni si mpa dá Kafooɲi Yesu na. Kɔrenti kànhe shiinbii pi mpyi na núru Poli ɲwɔ na ke, ka pire ɲjyahamii si mpa dáníyaɲi pyi, maa batize.

⁹ Can̄ka numpilage e, Kafooɲi à kani là cyêe Poli na maa jwo: «Ma hà raa fyáge mɛ, ta yu, ma hà vyâha mɛ, ¹⁰ mii na ɲye ná mu i, wà mú s̄i n-jà nɔ mu na si kapii pyi mu na mɛ, mii wuubil'á ɲyaha naha ɲke kànhe e.»

¹¹ ɲye ka Poli si nt̄ɛn mà yyee ɲjɲkin ná yjɲye baani pyi wani kuru kànhe e na s̄ypyire kálali Kile jwumpe na.

¹² ɲye mà Galiyɔn yaha Akayi kùluni ɲ̀ɲufente na, can̄ka Yahutuubii p̄il'á jwo a ɲwɔ, maa ɲkàr'a sà Poli cù a kàre u yyére, u u sà u yíbe. ¹³ Pi à sà nɔ ná u e Galiyɔn yyére ke, maa jwo: «ɲge n̄àɲi wá na s̄ypyire yákilibii k̄ɛɛɲi na pi a Kile p̄ere pyiɲkanni labere na, ndemu l'á kàntugo wà wuu Saliyaɲi á ke.»

¹⁴ ɲye mà Poli yaha u u ɲko raa yu, ka Galiyɔn si jwumpe lwó maa jwo Yahutuubil'á: «Kampyi kapii, lire ɲye mɛ kapyimbaala ɲge n̄àɲi mpyi a pyi, mii mpyi na sí ɲɛɛ yii Yahutuubii jwumpe lógo. ¹⁵ Nka ná li s'á pa nta na jwumpe p̄a ná meyi yà ná yii Saliyaɲi karigii cyi n̄akaana ti ɲye ti ti, yii yabilimp̄ii pi yi yyaha cwɔnrɔ. Mii la ɲye si yogo kwɔn wà ná mpe e mɛ.» ¹⁶ Galiyɔn à puru jwo ke, maa pi pyi pi fworu yukyaala bage e. ¹⁷ Lir'à pyi ke, Kile Jwumpe kálambage ɲ̀ɲufooɲi mege ku ɲye S̄ositeni ke, ka pi i uru cyán a cù, maa u yal'a jya yukyaala bage yyaha yyére, ka Galiyɔn si uye pyi mu à jwo u ɲye na pi ɲaa mɛ.

Poli à n̄ur'a kàre Antiȳoshi kànhe e

¹⁸ Cyire puni kàntugo, Poli à mɔ Kɔrenti kànhe e sahan̄ki maa nta a kuni cya d̄ánafeebil'á, ka u ná Pisisili ná Akilasi si jyè bakwɔge e mà kàre Siri k̄ini k̄ampan̄ke na. Lire mpyi a Poli ta u à ɲwɔfaaga fáa Kile á, lir'à pyi ke, ka u u u ɲ̀ɲjooore kwɔn San̄kere kànhe e maa nta a kàre. ¹⁹⁻²¹ Pi à sà nɔ Efese kànhe e ke, ka Poli si ɲkàre Kile Jwumpe kálambage e, maa sà jwo ná Yahutuubil'e. Ka pire si u náare na u t̄ɛn wani pire yyére u t̄ere pyi, ɲka Poli ɲye a ɲɛɛ mɛ, maa kuni cya pi á, maa jwo na l'aha nt̄áan Kile e, na uru na sí núru n-pa pi yyére. Lire kàntugo maa ȳiri u sh̄ɛɛfeebii Pisisili ná Akilasi taan maa ɲkàr'a sà jyè bakwɔge e mà kàre. ²² Pi à sà nɔ Sezare kànhe e ke, ka Poli si fwor'a kàre Zheruzalemu kànhe e mà sà d̄ánafeebii kurun̄ke sh̄ɛɛre, maa ȳiri wani mà kàre Antiȳoshi kànhe e. ²³ U à t̄ere pyi wani maa nta a kàre Galati kùluni i, maa ȳiri wani mà kàre Firijyi wuuni i. Lire ɲani tooy'e, u à màban le cyelempyibii puni i, bà pi si mpyi s'a s̄i yyaha na Kile kuni i mɛ.

Apolosi à kàr'a sà a Kile jwumpe yu Efese ná Kɔrenti kànyi na

²⁴ Lire t̄eni i, Yahutuɲi wà na mpyi a ȳiri Alezandire kànhe e mà pa Efese kànhe e, uru mege mpyi Apolosi, u mpyi a jwumpe cè, maa Kile Jwumpe Sem̄ɲi cè s̄èe s̄èl'e. ²⁵ Pi mpyi a u kàla Kafooɲi Yesu kuni ɲaaran̄kanni na,

* **18:5** Filipi kànhe d̄ánafeebil'á wȳɛre kan Silasi ná Tim̄oti á pi t̄ũgo Poli á. Lire mpyi a Poli pyi u à yyɛɲiɲɛ ta u Kile báaraɲi i, ka lire si u pyi u saha ɲye a uye yaha wȳɛre cya báara na mɛ. Yii 2 Kɔrenti Shiinbii 11.9 ná Filipi Shiinbii 4.14-15 ná Kapyiɲkii 17.15 w̄i. † **18:6** Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 w̄i.

ƚka nde li ƚye batizeliƚi kani ke, u tacenke mpyi a láha Yuhana Batizelipyiƚi u kàlaƚi na. Lire ná li wuuni mú i, u mpyi maha Yesu kani fíniƚi na yu ná u zòmbilini puni i sùpyir'á. ²⁶ U mpyi maha yu sùpyire yyaha yyére fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. Piriſili ná Akilasi à u jwumpe lógo ke, maa u yyer'a kàre, maa Kile kuni yal'a cyêe u na.

²⁷ Akayi kùluni zhèƚi lage mpyi a pa mpyi Apolosi na, ka cìmpyiibii dánafeebii si màban le u e, maa lèterε sém'a kan Akayi kùluni cyelempyiibil'á, maa yi jwo pi á na u aha nò wani pi yyére, pi i u cùmu lemε jwò. U à pa shà ke, ka Kile si jwò u na, ka u kàlaƚi niƚkanƚi si fànha kan dánafeebil'á, maa pi pyi pi i si yyaha na Kile kuni i. ²⁸ U mpyi maha Yahutuubii tawurugoyi cyére pi na sùpyire shwòhòl'e. Wà mpyi na si n-jà u kyáala mε. U mpyi maha Kile Jwumpe Semerƚi yyahe fíniƚi na yu pi á na Yesu u ƚye Kile Niƚcwònròƚi.

19

Poli na Kile jwumpe yu Efese kànhe e

¹ Mà Apolosi yaha Kòrenti kànhe e, Poli à Azi ƚaƚyi jyiile mà kàre Efese kànhe e, mà sà cyelempyiibii pì ta wani, ² maa pi pyi: «Tèni i yii à dá Yesu na ke, yii à Kile Munaani ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu bá sàha ƚkwò a Kile Munaani kyaa lógo mà ƚya mε.» ³ Ka u u nùr'a pi pyi: «Lire sanni i ke, batizeliƚi shiƚi ƚgire pi à pyi yii na ye?» Ka pi i u pyi: «Yuhana Batizelipyiƚi mpyi na ƚgemu pyi ke.» ⁴ Ka u u jwo: «Mpii pi mpyi maha pi toronƚkanni kèenƚe ke, pire Yuhana mpyi maha batizeli lwòhe e. ƚka u mpyi maha yi yu sùpyir'á na ƚgemu u sí n-pa uru kàntugo ke, na pi dá uru na, uru u ƚye Yesu.» ⁵ ƚye pi à yire lógo ke, maa nta a batize Kafoonƚi Yesu mεge na. ⁶ Ka Poli si u cyeyi taha pi ƚùƚyi na, maa Kile ƚáare pi na, ka Kile Munaani si ntíge pi ƚun'i, ka pi i wá na yu shèenre taber'e, maa Kile tùnnture yu. ⁷ Tire sùpyire mpyi a shiin ke ná shuunni kwò.

⁸ Mà Poli yaha kuru kànhe e, u mpyi maha si na Kile Saanre kani fíniƚi na yu sùpyir'á fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. U mpyi maha pyiƚkannigii puni pyi bà u lógofeebii si mpyi si ƚεε puru jwumpe na mε. U à lire pyi fo mà sà nò yiƚye taanre na. ⁹ ƚka shiƚƚyahara mpyi a pi niƚgyigigii waha, maa ƚcyé si ndá Poli jwumpe na, maa Kafoonƚi kuni fwòhòre sùpyire ƚyii na. ƚye ka Poli si cyelempyiibii yyer'a yíri pi taan, maa ƚkàre ná pi e Tiranusi kàlambage e, maa sà a pi kálali wani canƚa maha canƚa. ¹⁰ Poli à lire pyi mà nò yyee shuunni na. Lir'à pyi ke, Yahutuubii ná supyishi maha shi u mpyi Azi kùluni i ke, pire pun'à Kafoonƚi jwumpe lógo.

Yahutuubii pi mpyi na jínabii kòre na yige pifeebil'e ke, pire kani

¹¹ Kakyanhala karigii cyi à sù sùpya sàha sàa cyi ƚya mε, Kile mpyi maha cyire pyi Poli cye kurugo. ¹² Vànƚyi, lire ƚye mε sìcuyi yi mpyi a bwòƚ Poli na ke, pi mpyi maha yire lwúu maha si na ntare yampii ná jínacyaanbii na. Lire mpyi maha yampii pyi pi i ƚcùuƚi, maa jínacyaanbii jínabii pyi pi i fwore pi e.

¹³ Yahutuubii pì na mpyi wani, pire mpyi maha ƚaare na màre, marii jínabii kòre na yige pifeebil'e. Ka pire la si mpyi s'a jínabii kòre s'a yige pifeebil'e ná Kafoonƚi Yesu mεge e mú. Pi aha jínacyanƚi wà ƚya, pi mpyi maha jwo: «Yesuƚi kyaa Poli maha yu ke, uru mεge na, yii fworo!» ¹⁴ Yahutuubii sàragawwuubii ƚùƚufembwòhe kà mεge na mpyi Sikεva. Uru pyiibii nàmbaa baashuunni mú mpyi maha uru ƚge báaraƚi pyi. ¹⁵ ƚye canƚka, pi à puru jwumpe jwo ná jínacyanƚi w'e, ka jínaƚi si jwo: «Mii à Yesu cè, Poli ƚye sùpyanƚi ƚgemu ke, mii à uru cè mú, ƚka yii de? Mpire pi ƚye yii ye?»

¹⁶ Nànƚi i jínabii ƚye ke, ka uru si ƚcwò pi na, maa pi kyérege sèe sèl'e fo mà pi bànnaga, ka pi cìpyire wuubii si fè a fworo u bage e.

¹⁷ Yahutuu yo, supyishiŋi sanni yo, shin maha shin u mpyi Efese kàñhe e ke, pire pun'à nde kani lógo maa fyá. Ka Kafoonji Yesu mege sí n-pêe.

¹⁸ Mpii pi mpyi a dá Yesu na ke, pire niŋyahamii mpyi na ma na yyérelì sùpyire yyaha na, maa pi kapegigii nimpyiinŋii yu. ¹⁹ Mpii pi mpyi na siŋkanmpe pyi ke, pire niŋyahamil'à pa ná pi siŋkanmpe sémebil'e, ka pi i mpa pi bínni piye niŋ'i, maa pi súugo sùpyire niŋii na, maa pire sémebii lwɔɔre wà tiye na, ka pi lwɔɔre sí mpa bê wyérefyinŋi kampwɔhii beeshuunni ná ke (50.000) na.

²⁰ Lire pyinŋanni na, Kafoonji jwumpe mpyi na jcaali cyeyi yyaha kurugo fwɔfwɔ maa fànha taa.

Nyàhanŋurugunji u à pyi Efese kàñhe e ke

²¹ Cyire karigii toronŋkwooni kàntugo, mà Kile Munaani yaha l'à Poli yyaha cù, u à li lwó uye funŋ'i si ntòro Masedoni ná Akayi kùligil'e si raa wá Zheruzalemu kàñhe e. U mpyi maha yi yu na uru ká nɔ wani, na ur'à yaa u sà fworo Ɔrɔmu kànbwɔhe e mú. ²² Nyé ka u u u jaaraŋɛebii pìi shuunni yaha pi à kàre Masedoni i, pire pi mpyi Timòti ná Erasiti. Ka u yabiliŋi si ntèen mà tère pyi sahanŋi Azi kùluni i.

²³ Kafoonji Yesu kuni kani mpyi a nyàhanŋurugo nimbwo yîrige lire tène i. ²⁴ Sɛɛnɔnŋi wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Demetirusi, wyérefyinŋi u mpyi na bùu. Yasunŋke mege pi maha mpyi Aritemisi* ke, uru nàŋi mpyi maha kuru yasunŋke bage shiŋi yaa ná wyérefyinŋi i na mpérelì. U ná u báarapyiibii mpyi maha wyérefyahaga taa uru báaraŋi i. ²⁵ Nyé canŋka, ka uru nàŋi si u báarapyiibii ná sɛɛnɔnŋi puni yyer'a bínni maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, yi à li cè na ŋge báaraŋi i wuu nyé na wuu jwɔlyiŋi taa. ²⁶ Nka nde ŋge Poliŋi nyé na mpyi ke, yi na li núru maa li jaa. U à jwo na sùpyire maha kacyanhigii jcyiimu yaa ná pi cyeyi i ke, na cyire nyé yafyin mɛ. Nde kani nyé Efese kàñhe kanni niŋɔ kyaa mà de, li na ŋko si mpyi Azi kùluni puni niŋɔ kyaa. U s'à shinŋyahara niŋmbogii kèenŋe ná puru jwumpe e mà kwò. ²⁷ Ná wuu nyé a wuye waha mɛ, wuu là nta kuni sí n-tò, mà bàra lire na, wuu yasunŋcwɔge mege ku nyé Aritemisi ke, kuru yasunŋke bage saha sì n-pa n-pyi laage e mɛ. Kuru yasunŋke Azi kùluni shiinbii ná kini shiinbii puni nyé na sunni ke, pèene saha sì n-pa n-taha ku na mɛ.»

²⁸ U à puru jwo ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire lùyiri wuubii si wá na yasunŋke báami maa ŋko fànha na: «Wuu Efese kàñhe shiinbii yasunŋcwɔge Aritemisi fiige nyé mɛ!»

²⁹ Nyé ka pi i kàñhe puni nyàha a wùrugo ná puru tùnmpɛ e. Lire mpyi a Poli jaaraŋɛebii pìi shuunni, Gayusi ná Asitariki ta wani. Masedoni kùluni shiin pi mpyi pire, ka sùpyire si ntíl'a pire cyán a cù mà kàre tafage e. ³⁰ Poli yabiliŋi la mpyi si ŋkàre sùpyire tabinnige e, ŋka cyelempyiibii nyé a jɛɛ mɛ. ³¹ Azi kùluni fànhafebwoyi yà mú na mpyi wani, yire na mpyi Poli cevee, ka pire si tùnnturo tun u á, na u àha zhà sùpyire tabinnige e mɛ.

³² Lire tène mpyi a jwumpe ta p'a nyaha sùpyire shwɔhɔl'e, wà ná wà wumɔ nyé a mpyi niŋkin mɛ. Nde na pi mpyi a bínni ke, shinŋyahara na mpyi wani, pi nyé a mpyi a lire cè mɛ.

³³ Yahutonji wà na mpyi wani, uru mege na mpyi Alɛzandiri. Ka pi i uru ŋɔŋ'a kàr'a sà yyéenŋe sùpyire yyaha yyére. Ka u u cyége tég'a sùpyire pyi na ti fyàha. U la mpyi si u Yahutonŋebii túbile kòrɔ sùpyire shwɔhɔl'e. ³⁴ Nka sùpyir'à pa jcè na Yahutu u nyé u wi ke, ka pi puni si bínn'a jwo fànha na: «Wuu Efese

* **19:24** Shinŋyahara mpyi na sònni na kuru yasunŋke na nyé ceewe ŋgemu u maha pyiibii kaan sùpyir'à, maa sùmanji pyi u u jwɔge ke. Efesi kàñhe e kuru yasunŋke tabwɔhe mpyi.

kànha shiinbii yasunŋcwəge Aritemisi fiige ɲye mə!» Maa ŋkwôro lire na fo na ŋko si nɔ leri shuunni fiige na.

³⁵ Sémeseɲɛŋi u mpyi kànhe e ke, uru u à pa jà a sùpyire pyi t'à fyâha, maa jwo: «Efese kànhe shiinbii, sùpyire pun'à li cè na yasunŋcwəge Aritemisi k'à yîri nìnyìŋi na mà cwo ke, na Efese kànhe ku ɲye kuru ná ku bage kàanmucyafoonji. ³⁶ Sùpya sì n-jà yire kyáala mə. Lire e ke yii yii funɲyi ɲíŋe, yii àha raa karigii pyi ɲùŋɔ kurugo mə. ³⁷ Yii à mpìi nàmpii cù mà pa naha, mà li ta pi ɲye a yafyin yû yasunŋke bage e mə, pi mú ɲye a jwumpime jwo mà yyaha tíi ná wuu yasunŋke e mə. ³⁸ Demetirusi ná u báarapyiɲeɲbii la ká mpyi si sùpyaŋi wà cêeɲe kani là na, pi a sì yukyaala bage e yukyaabii yyéere ná lire kani i. ³⁹ Kampyi pabere sí na wá yii á, wuu mpìnniŋi canŋke, wuu sí puru cwəonrɔ. ⁴⁰ Lire baare e nde li nde wuu à pyi amɛ niŋjaa ke, wuu sí n-jà ɲcèeɲe ta l'e, ɲaha na ye pi aha wuu yíbe, wuu sì n-jà ɲùŋɔ ta sùpyire kabinnini na mə.» ⁴¹ U à puru jwo a kwɔ ke, maa sùpyire cye yaha.

20

Nde Poli à pyi Masedoni ná Geresi kùliqil'e ke

¹ ɲye màhaŋ'à pa fyâha ke, ka Poli si cyelempyiibii yyer'a bínni maa pi yeɲe, lire kàntugo maa kuni cya pi á maa ŋkàre Masedoni kùluni i. ² U à yeɲeɲe niŋyahaya kan lire kùluni dánafeebil'á maa nta a jyiil'a kàre Geresi kùluni i. ³ U à yìnye taanre pyi wani. Tèni i u à uye bégele si jyè bakwəge e raa ŋkèeɲe Siri kini i ke, ka u u lógo na Yahutuubii pìi na wá a vùŋŋɔ pwo u məe na. ɲye lir'à pyi ke, ka u u li lwó uye funŋ'i si núru ntòro Masedoni i s'a wá. ⁴ Mpìi pi mpyi a u tũgo ke, pire pi mpyi Bere kànhe shinŋi Pirusi jyaŋi Sopateri ná Asitariki ná Sekundusi, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Tesaloniki kànhe e, mà bàra Gayusi na, uru mpyi a yîri Deribe kànhe e, ná Timoti, ná Tisike ná Torofimu, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Azi kùluni i. ⁵ Ka pire si ŋkàre wuu yyaha na maa sà wuu sige Torasi kànhe e. ⁶ Bwúuruŋi niŋjirigembaanji kataanni toronkwooni kàntugo, ka wuu u bakwəge kà lwó Filipi kànhe e, maa canmpyaa kanŋkuro ɲara pyi maa nta a nɔ Torasi kànhe e, maa ntèn wani mà cibilaaga pyi.

Poli à bu ɲè Torasi kànhe e

⁷ Cibilaage canŋcyiige* ka wuu u wwò maa Kafoonji ɲjyìŋi lyi sɲcyan. Poli la mpyi s'a ŋkèeɲe kuru canŋa nùmpaŋa na. ɲye ka u u Kile Jwumpe jwo ná dánafeebil'e fo mà sà ɲìŋke ɲí. ⁸ Wuu mpyi a bínni batəŋge niŋyibabilini l'e, bènme yaaya niŋyahaya mpyi a mîni mîn'a yaha lire babilini yyaha kurugo. ⁹ Nàŋjiŋi wà na mpyi ná wuu e, uru məge na mpyi Etikusi, uru mpyi a tɛen finetiriŋi ɲwəge na. Poli à mə jwumpe na ke, ka uru si mpa ŋón'a funŋɔ wwò uye na. Pur'e u à kwôro mà bwòn a pôl'a yîri batəŋge niŋyibabilini tanrewuuni i mà pa ɲcwo. Pi à ta pi sà u yîrige ke, mà u ta u à kwû. ¹⁰ Ka Poli si ntíg'a kàre maa sà lyéele u ɲuŋ'i, maa u cù u cyeyi na maa jwo: «Yii àha raa fyáge mə, u na ɲye ɲyii na!»

¹¹ Lire kàntugo ka Poli si núr'a dùgo maa sà bwúuruŋi lwó maa u kwòn kwòn a táa pi à lyi, maa ŋkwò maa jwumpe sogo mà sà nɔ fo canŋaŋyiini tɛefworoni na, maa nta a kàre. ¹² ɲye ka pi i nàŋjiŋi tũg'a kàre pyeŋge e, u mpyi ɲyii na, ka lire si màban lèŋe dánafeebil'e.

Poli na Efese kànhe dánafeebii kacwənrribii yeɲeɲe

* **20:7** Yahutibil'á cibilaage canŋcyiige ku ɲye káŋiŋi.

¹³ Lire kàntugo ka wuu u bakwɔɔge lwó a kàre Azosi kànhe e. Poli mpyi a jwo na uru sí raa jaare s'a wá tɔ̀re na kuru kànhe na. Wani u mpyi na sí sà bâra wuu na bakwɔɔge e. ¹⁴ U à sà wuu ta Azosi kànhe e ke, maa bâra wuu na, ka wuu u bakwɔɔge lwó mà kàre Mitilèni kànhe e, ¹⁵ maa yíri wani mà kàr'a sà nɔ kuru canɲa nùmpañña na Kiyɔsi kini sìcampe na. Kuru canɲa nùmpañña, maa nɔ Samɔsi kini i. Kuru canɲa nùmpañña, maa nɔ Milèti kànhe e. ¹⁶ Yii li cè na Poli la mpyi si ntòro Efese kànhe taan yyérembaa. U la nyɛ a mpyi si mɔ Azi kùluni i mɛ. U funɲke mpyi a wyèrɛ, ɲaha na yɛ u la mpyi, ná labɛrɛ nyɛ a pyi mɛ, si Pantekɔtɪnɪ kataanni ɲùɲɔ bɛ Zheruzalɛmu kànhe e.

¹⁷ Lire e ka u u ntɛ̀n Milèti kànhe e maa tùnnturo tùugo Efese kànhe dánafeebii kurunke kacwɔ̀nribil'á, na pi pa.

¹⁸ Pi à pa ke, ka u u pi pyi: «Mà lwó mii à pa naha Azi kùluni i ke, fo mà pa nɔ ɲɲjaa na, yii à mii toronkanni cè yiye shwɔ̀hɔ̀l'e. ¹⁹ Mii à naye tìrige pyinƁannigii puni na, maa báaraɲi pyi Kafoonɪ á, maa ɲkyaala fo mà ɲyilwɔ̀he wu, ɲaha na yɛ Yahutuubil'á vùnɲyi pwɔ tooyo ɲɲyahay'e mii na, maa yyefugo ɲɲyahaga nɔ mii na. ²⁰ Lire ná li wuuni mú i, yaaga maha yaag'e yii tɔ̀n nyɛ ke, mii nyɛ a kuru kà ɲwɔ̀hɔ̀ yii na mɛ. Sùpyire shwɔ̀hɔ̀l'e yo, yii pyɛnyi i yo, mii à yii kâla yire na.

²¹ Yahutuubii bâra supyishinɪ sanɲi na, mii à yi jwo a waha pi á na pi pi toronkanni kɛ̀nɲɛ, pi i piye kan Kile á, pi i dá wuu Kafoonɪ Yesu na. ²² Nyɛ numɛ, mii ɲɲkareɲi u ɲge Zheruzalɛmu i, nde li sí n-sà mii ta wani ke, mii nyɛ a lire cè mɛ. Nka Kile Munaani fànhe ku nyɛ mii na. ²³ Nde mii à cè ke, lire li nyɛ: kànha maha kànha na mii na ntùuli ke, Kile Munaani maha li cyêe mii na na kàsujyiini ná yyefuge ku nyɛ mii yyaha na wani. ²⁴ Nka mii múnaani kani nyɛ a mii funɲɔ pɛn mɛ. Nde l'á mii funɲɔ pɛn ke, lire li nyɛ: Kafoonɪ Yesu à báaraɲi ɲgemu le mii cye e ke, mii u jà a uru pyi a ɲwɔ̀ si nɔ u tɛgeni na. Uru u nyɛ, Kile à ɲwɔ̀ wuu na maa kani ndemu pyi ke, mà lire jwumpe jwo sùpyir'á.

²⁵ Nyɛ yii mpiimu yyére mii à tòro maa Kile Saanre jwumpe jwo ke, mà lwó numɛ na, yii saha sì mii ɲya mɛ. ²⁶ Lire kurugo mii sí yi jwo yii á ɲɲjaa, yii ɲgemu ká kani là para ke, urufoo ɲùɲɔ tuguro ti nyɛ tire, ti saha nyɛ mii woro mɛ. ²⁷ Naha kurugo yɛ yii zhwonɪ kàmpañke na, kyaa maha kyaa li nyɛ Kile ɲyii wuuni ke, mii nyɛ a lire là ɲwɔ̀hɔ̀ yii na mɛ. ²⁸ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, Kile Munaani à yii tìɲɛ yatonkurunke ɲkemu ɲùɲɔ na ke, yii raa kuru kàanmucaa. Kile Jyanɪ à u sìshange wu, ka Kile si dánafeebii mpiimu cya mà wà piye na ke, yii yaha pire na, yii raa pi ɲwɔ̀ caa. ²⁹ Mii à li cè, mii karenkwooni kàntugo, bà sigepwuunbii maha jyè mpàkurunke shwɔ̀hɔ̀l'e maa ku bwɔ̀n a caala mɛ, amuni sùpyire tà sí n-pa jyè yii shwɔ̀hɔ̀l'e si yii wurugo. ³⁰ Ali yii shwɔ̀hɔ̀l'e, pìi sí n-pa raa fini si cyelempyiibii pìi fáanɲa si ɲgurugo pi i ntaha pire fye e. ³¹ Lire e ke yii yákili yaha yiye na, yii funɲyi cwo li na na mii à yyee taanre pyi na yii puni yɛrɛge pìlaga bâra canɲa na, fo tooyi y'e mii mpyi maha ɲyilwɔ̀he wuuni yii kurugo.

³² Nyɛ numɛ, mii sí yii le Kile cye e. Jwumpe p'á li cyêe na Kile à ɲwɔ̀ wuu na ke, puru pu sí n-jà fànha kan yii á si yii pyi yii a sì yyaha na Kile kuni i, yaayi ɲwɔ̀mɛni Kile à lwó ke, si yire kan yii á mà bâra u wuubii puni na. ³³ Mii nyɛ a ɲyii yige sùpya wyéerɛ, lire nyɛ mɛ sɛɛn, lire nyɛ mɛ u vàanya kurugo mɛ. ³⁴ Yii yabilimpil'á li cè na mii à báaraɲi pyi ná na cyeyi i, bà mii si mpyi si jà ɲyíre ná naye e, mà bâra na shèrɛfeebii na mɛ. ³⁵ Mii à li cyêe yii na pyinƁannigii puni na, na amuni wuu à yaa wuu a báaraɲi pyi, wuu raa fòɲɔfeebii tère, mà bâra lire na, wuu u funɲɔ cwo Kafoonɪ Yesu jwumpe na. U à jwo na “Jwónɪ na ntaa ɲkanɲi i mà tòro ntaɲi taan.”»

³⁶ Poli à puru jwumpe jwo a kwò ke, maa ninjoure sín maa Kile jáare ná pi e. ³⁷ Lire kàntugo ka dánafeebii puni m̄esuwuubii si wá na Poli p̄uruli na j̄cwôre maa pi fwùŋi nizanŋi kaan u á. ³⁸ Pi yyetanha wuubii pi mpyi, jaha na ye u mpyi a jwo na pi saha si uru j̄ya m̄e, ka pi i ŋkàr'a sà u t̄uug'a yaha bakwòoge talwòge e.

21

Poli à n̄ur'a kàre Zheruzal̄emu kànhe e

¹ Wuu à pish̄ereŋi kan a kwò ke, maa jyè bakwòoge e, maa nt̄il'a kàre K̄osi k̄ini i. Kuru canŋa n̄umpanŋa, maa ŋkàre Ōr̄odi i, maa ȳiri wani mà kàre Patara kànhe e. ² Wuu à sà bakwòoge kà ta wani ku u ŋko raa ŋkèege Fenisi k̄uluni i, ka wuu u jyè kur'e mà kàre. ³ Wuu à kàr'a sà byanhara Sipiri k̄ini na fo na li j̄aa ke, ka wuu u li kwòŋ a yaha wuu kàmen̄e cyege na, maa ŋkàre Siri k̄ini i. Wuu à sà n̄o Tiri kànhe na ke, maa yyére wani, jaha na ye yaayi yi mpyi bakwòoge e ke, wani kuru kànhe na yire mpyi na sí n-t̄irige. ⁴ Ka wuu u jyè kànhe e mà sà cyelempyibii p̄i ta wani, maa nt̄enn'a canmpyaa baashuunni pyi ná pi e. Kani li mpyi na sí n-pa Poli ta Zheruzal̄emu kànhe e ke, ka Kile Munaani si lire cyèe pi na. Lir'à pyi ke, ka pi i yi jwo Poli á na u àha ŋkàre Zheruzal̄emu i m̄e.

⁵ Cyire canmpyaaŋi baashuunniŋ'à tòro ke, ka wuu u kuni cya. Ka cyelempyibii puni si fwooro ná pi cyeebii ná pi pȳibil'e, maa wuu t̄uug'a fwooro kànhe e. Wuu à sà n̄o suumpe lwòhe j̄wòge na ke, ka wuu puni si ninjoure sín lwòhe j̄wòge na, maa Kile jáare. ⁶ Wuu à pish̄ereŋi kan wuy'á mà kwò ke, ka wuu u bakwòoge lwó na ŋkèege. Dánafeebii pi ke, ka pire si n̄ur'a kàre kànhe e.

⁷ Nȳe j̄ani wuu à pyi suumpe lwòhe j̄un'i mà ȳiri Tiri kànhe e ke, Pitolemayisi kànhe e wuu à lire j̄un̄ke kuu. Ka wuu u fwooro bakwòoge e mà kàre kànhe e mà sà dánafeebii sh̄éere, maa canmbile ninjkin pyi ná pi e. ⁸ Kuru canŋa n̄umpanŋa, ka wuu u ŋkàre Sezare kànhe e, maa sà sunmbage l̄eŋe Filipi yyére. Jwumpe Nintanmpe j̄wufooni wà u mpyi u wi. Nambaabii baashuunniŋi pi mpyi a cwòonr̄o pi a Yesu t̄unntunmpii t̄ege Zheruzal̄emu kànhe e ke, pire wà u mpyi u wi mú. ⁹ P̄ucepyilyeye sicyere na mpyi u á, yire mpyi maha Kile t̄unnture yu s̄upyr'á.

¹⁰ Wuu à canmpyaa ninyahagii pyi Filipi pyenge e. Mà wuu yaha wani, ka Agabusi si ȳiri Zhude k̄uluni i mà pa. Kile t̄unntunŋo u mpyi u wi. ¹¹ U à pa wuu ta wani ke, maa Poli seepwòge lwó, maa ku t̄eg'a u yabilini tooyi ná u cyeyi pwò maa jwo: «Kile Munaani à jwo na ŋgemu u j̄ye ná ŋke seepwòge e ke, Yahutuubii j̄un̄ufeebii sí n-pa urufoo c̄u Zheruzal̄emu kànhe e, si urufoo pwò am̄e si nde supyishiŋi sanŋi cye e.» ¹² Wuu à puru jwumpe lógo ke, ka wuu ná kuru cyage dánafeebii puni si wá na Poli jáare na u àha ŋkàre Zheruzal̄emu i m̄e. ¹³ Ka Poli si jwo: «Jaha na yii j̄ye na m̄e s̄úu am̄e ye? Yii àha na yákiliŋi w̄urugo mà d̄e! Mii à j̄e na mpwòŋi i fo mà sà n̄o na mbòŋi na Zheruzal̄emu i Kafoonj̄i Yesu m̄ege kurugo.» ¹⁴ Wuu à pa li j̄ya na wuu si n-jà u zhèŋi fȳin̄ne Zheruzal̄emu kànhe e m̄e, ka wuu u u yaha wani, maa jwo: «Kafoonj̄i j̄yii wuuni li pyi.»

¹⁵ Canmpyal'à tòro ke, ka wuu u wuye bégele, maa ȳiri Sezare kànhe e mà kàre Zheruzal̄emu i. ¹⁶ Sezare kànhe cyelempyibii p̄i mpyi a kàre ná wuu e. Pire pi à wuu yyaha c̄u a kàre, ka wuu u sà wuu sunmbage l̄eŋe Sipiri k̄ini shinŋi wà yyére, uru n̄an̄i m̄ege mpyi Minas̄on. Cyelempyanj̄i wà u mpyi u wi fo t̄em̄oni i.

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwòh̄al'e ke, Poli à cyire yyaha jwo Zheruzal̄emu dánafeebil'á

17 Wuu à sà nɔ Zheruzalemu kàñhe e ke, ka dánafeebii si wuu jùñɔ bê ná funntange e. 18 Kuru canña nùmpañña, Poli à kàre ná wuu e Yakuba yyére. Dánafeebii kurunke kacwɔnribii puni mpyi a piye bínni wani mú. 19 Fwùñi pyinƷwooni kàntugo, Poli à jwumpe lwó, karigii Kile à pyi mà u yaha supyishinji sanji shwɔhɔl'e ke, maa cyire puni yyaha jwo pi á ninƷin ninƷin. 20 Pi à puru lógo ke, maa Kile kêe. Lire kàntugo maa jwo Poli á: «Wuu cìmpworonaji, mu nyɛ a nya mà? Yahutuu kampwɔhii niñyahamil'à dá Yesu na naha, ñka ali numɛ, pi à piye pwɔ Kile tùnntunñi Musa Saliyañi kurigii ñaarañi na. 21 Nyɛ pìl'à pa yi jwo pi á na mu à jwo na Yahutuubii pi à tèen supyishinji sanji shwɔhɔl'e ke, na pire kà nùru raa Musa Saliyañi kurigii ñaare mɛ, na pi àha raa pi pyiibii kwùun sahanƷi mɛ, na pi àha nùru raa làdaabii karigii pyi mɛ. 22 Lire e ke ñaha wuu à yaa wuu pyi bɛ? Ñaha kurugo ye pi sí mu mpañi cè. 23 Nyɛ wuu sí njemu jwo mu á ke, yire mu à yaa mu u pyi. Nàmbaa sicyɛere na nyɛ naha wuu shwɔhɔl'e, pire mpyi a ñwɔ fáa Kile á. 24 Jyè ná pi e Kileñaarebage e, maa maye fíniñe ná pi e, maa pi fíniñe fíniñe yaare lwɔore wwù, pi i pi jùñyi kùlu* . Lire ká mpyi, Yahutuubii sí n-cè na jwumɔ maha jwumɔ sùpyire nyɛ na yu na ntare mu na ke, na puru pà nyɛ sèe mɛ, ñka na mu yabilinji na Musa Saliyañi kurigii ñaare.

25 Nyɛ mpìi pi à dá Yesu na supyishinji sanji i ke, ñje wuu à jwo pir'á ke, yire yi nyɛ: pi àha raa yasunñyi kyaare kyàa mɛ, pi àha raa sishange lyî mɛ, yatɔoge k'à kwù mà ta sishan nyɛ a fwo ro k'e mɛ, pi àha kuru kyà mɛ, pi àha raa jacwɔore pyi mɛ.»

26 Kuru canña nùmpañña, ka Poli si bàra pire nàmbaabii na, maa sà uye fíniñe ná pi e. Lire kàntugo ka u u ñkàr'a sà jyè Kileñaarebage e, canmpyaagii pi sí n-pyi si fíniñe ke, cyire canmpyaagii sí n-kwɔ canñke ñkemu i ke, maa kuru canñke cyêe. Kuru canñke ninuge e, pi shin maha shin sárage mpyi a yaa ku wwù.

Pi à sà Poli cù Kileñaarebage e

27 Canmpyaagii baashuunñi sùpyañi mpyi maha mpyi si nta víniñe ke, cyir'à pa byanhara cyi takwɔore na, lire mpyi a Azi kùluni Yahutuubii ta pi à Poli nya Kileñaarebage funñke e, ka pire si jwuñyahama pyi maa sùpyire yírig'a yaha Poli fye e, pi à cù. 28 Pi mpyi na màhanji jyii maa ñko: «Izirayeli shiinbii, yii pa wuu tège! Nge nàñi u maha ñaare cyeyi puni i maa ñko na wuu shinji nyɛ yafyin mɛ, na wuu Saliyañi nyɛ a ñwɔ mɛ, na wuu maha wuu Kilenji père cyage ñkemu i ke, na kuru nyɛ a ñwɔ mɛ. Mà bàra lire na, u à pa ná supyishinji sanji sùpyire t'e wuu Kileñaarebage funñke e mà pa kuru cyage nisinanñke ñwɔhɔ wuu á†.»

29 Pi mpyi na puru yu, ñaha na ye pi mpyi a Poli ná Efese kàñhe shinñi Torofimu nya sijnayan kàñhe funñke e, ka pi i wá na sònñi na Poli à kàre ná u e Kileñaarebage funñke e. 30 Li mpyi a kàñhe puni ñyàha a wùrugo, ka sùpyire si wá na fí na fwore kàmpañyi puni na. Ka pi i sà Poli cyán a cù, maa u ñir'a yige Kileñaarebage e, maa ntíl'a ku ñwɔyi tò. 31 Mà pi yaha pi i Poli bonƷanna caa, ka pìi si sà yi jwo sòrolashiibii jùñufembwɔh'á na: «Zheruzalemu kàñhe puni na wá a ñyàha a wùrugo!» 32 Ka uru si ntíl'a sòrolashiibii pìi ná pi yyaha yyére shiin yírigi pi a fê a kàre pi cyage e. Yahutuubil'à sòrolashiibii ná pi jùñufembwɔhe ñya ke, maa Poli bwɔonre ñwɔ yaha.

33 Nyɛ ka sòrolashiibii jùñufembwɔhe si file, maa Poli cù, maa pi pyi pi à u pwɔ ná yòrɔyɔ shuunni i. Pi à u pwɔ ke, ka u u sùpyire yíbe: «Jofoo u nyɛ u wi ye?

* 21:24 Ñwɔfaage mpìi Yahutuubii mpyi a fáa ke, ná kuru tèni mpyi a fùnñɔ mɛ, pi jùñyi nyɛ a mpyi a yaa yi kùlu mɛ. † 21:28 Mpìi pi nyɛ pi nyɛ Yahutuu mɛ, pire mpyi a yaa pi a jyè Kileñaarebage kaanñke funñke e mɛ (Ezekiyeli 44.7).

Naha shi u à pyi ye?» ³⁴ Sùpyire puni mpyi na màhanj jyii, wà ná wà wumò nyε a mpyi niŋkin mε. Màhanj nyahanj kurugo, sòrolashiibii nùŋufembwòhe nyε a jà a yafyin yyaha cè pi jwumpe e mε, ka u u sòrolashiibii pyi pi à kàre ná Poli i pi káanŋke funŋke e. ³⁵⁻³⁶ Pi à kàr'a sà nò tajyinjwòge na ke, ka supyinyahara si lwó a tò pi na ná kafuge e, maa ŋko: «Yii u bò!» Li nyε a pa jwò mε, ka sòrolashiibii si Poli lwó.

Poli à uye jwo a fɪniŋe sùpyir'á

³⁷ Tèni i pi mpyi na ŋko raa jyè ná Poli i káanŋke funŋke e ke, u à sòrolashiibii nùŋufembwòhe yíbe: «Nùŋufoonj, mii sí n-jà n-jwo ná mu i la?» Ka uru si jwo: «Taha mu à Girékiibii shεenre cè? ³⁸ Li sàha mò mε, Misira kɪni shinŋi u mpyi a pa nùŋò kyán naha maa ŋkàre ná shiin kampwòhii sicyεere e (4.000) síwage funŋke e supyibuuni mεε na ke, taha uru bà u naha mu mo!» ³⁹ Ka Poli si u pyi: «Mii na nyε Yahutu, mii à yíri Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i. Mii na yíri kànbwòhò na, ŋkemu mεge k'à pèe ke. Mii na mu jáare, ma a na yaha si njwo ná sùpyire e.» ⁴⁰ Ka sòrolashiibii nùŋufembwòhe si kuni kan Poli á, mpe pu nyε u á ke, u u puru jwo. Nyε mà u niŋjyerenj yaha babwòhe tajyinjwòge na, ka u u cyεge yírige sùpyir'á. Pi pun'à pa fyáha ke, ka u u jwo ná pi e Eburubii shεenre e. U à jwo:

22

¹ «Mii cɪnmpyiibii ná mii tiibii, mii na li caa yii á, yii i lógo na jwò na. Mii sí jwumò jwo si ntège naye fɪniŋe yii á.» ² Sùpyir'á u nya u u yu ná pi e pi yabilimpɪi shεenre e ke, ka pi puni si fyáha fyii, ka Poli si jwo: ³ «Mii na nyε Yahutu, mii à si Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i, ŋka naha a Zheruzalɛmu kànhe e pi à mii byé. Mii cyelentuŋi u mpyi Gamaliyeli. Uru u à mii yal'a kâla wuu tulyeyi Saliyanj na. Mii mú mpyi a naye pwò sèl'e Kile na, bà yii naha yiye pwò u na niŋjaa mε. ⁴ Mpii pi mpyi na Yesu kuni jaare ke, mii mpyi maha pire kyérege fo maha pɪi bùu. Mii mpyi maha lire kuni jaarafeebii cwòre, nò bàra ceewe na, na mpwu na leni kàsuni i. ⁵ Sáragawwuubii nùŋufembwòhe ná Yahutuubii kacwònrɪbii puni pi nyε mii shéribii lire kani i. Pire pi mpyi a séme yal'a kan mii á mii u sà ŋkan Damasi kànhe Yahutuubil'á, maa li cyéè na mii aha sà lire Kile kuni jaarafoonj shin maha shin ta ke, si u pwò s'a ma Zheruzalɛmu kànhe e, pi i mpa pi kyérege. ⁶ Mà mii niŋkarenj yaha Damasi kànhe e, canvwuge laage e mii à sà byanhara kànhe na ke, ka mii i bèenge nya k'à pâl'a yíri niŋyinj i mà pa mii kwùulo. ⁷ Ka mii i wwùl'a cwo jɪŋke na, ka mejwuu si fworona “Soli Soli, naha na mu nyε na mii kyérege ye?”

⁸ Ka mii i jwo “Kafoonj, jofoo u nyε mu ye?” Ka mejwuuni si fworona “Mii u nyε Nazareti kànhe shinŋi Yesu, mii mu nyε na ŋkyérege.” ⁹ Nyε mpii pi mpyi ná mii i ke, pir'à bèenge nya, ŋka shinŋi u mpyi na yu ná mii i ke, pi nyε a mpyi a urufoo jwumpe lógo mε. ¹⁰ Ka mii i jwo “Kafoonj, naha mii à yaa mii i mpyi ye?” Ka Kafoonj si jwo “Yíri ma a sɪ Damasi kànhe e, yaaga maha yaaga mu à yaa mu u pyi ke, pi sí sà yire puni jwo mu á.”

¹¹ Nyε ná bèenge sí mpyi a mii nyiigii bya mà mii pyi mii saha nyε na jaà mε, mpii pi mpyi ná mii i ke, ka pire si mii cù na cyεge na, mà kàre Damasi kànhe e. ¹² Nànj wà na mpyi wani Damasi kànhe na, u mεge mpyi Ananiyasi, u mpyi na fyáge Kile na, maa MusaSaliyanj kurigii jaare cyi jaaraŋkanni na. Damasi kànhe Yahutuubii puni mpyi maha u metanga yiri. ¹³ Ka uru si mpa mii fye e, maa mpa yyére mii taan maa jwo “Mii cɪnmpworonj Soli, ma nyiigii múgo ma raa jaà.” Ka mii nyiigii si ntíl'a múgo, ka mii i wíl'a u nya. ¹⁴ Ka u u jwo “Mà niŋjaa yaha u sàha nò mε, wuu tulyeyi u Kilenj à mu cwònrò, bà mu si mpyi si u nyii wuuni cè mε, ŋgemu u a sàa tíi ke, si uru nya, si lógo u yabilinj jwò na.

¹⁵ Naha kurugo ye mu sí n-pyi u shenre jwufoo, nde mu à nya maa ndemu lógo ke, si cyire puni yyaha jwo sùpyire pun'á. ¹⁶ Lire e ke nume ma hà nùru yi le shuunni i me, yîri ma a batize, ma a Kafoonji Yesu mege yyere bà mu kapegigii si mpyi si jyé ndáha mu na me.»

¹⁷ Nye ka mii i mpa núr'a kàre Zheruzalemu i. Canka mà mii yaha Kileparege na Kileparebage e, Kile à kani là cyêe mii na. ¹⁸ Ka mii i Kafoonji nya. Ka u u jwo mii á “Fyâl'a fworó Zheruzalemu i, naha na ye jwumpe mu sí n-jwo mii kyaa na ke, ñke kânhe shiinbii si ñee pu na me.” ¹⁹ Ka mii i u pyi “Kafoonji, mii mpyi maha jyé Kile Jwumpe kálambayi i, maa dánafeebii cyán na ñcwôre, maa pi bwùun, maa pi leni kàsunji i pyin kanni ndemu na ke, pi à lire cè. ²⁰ Ecyeni u mpyi maha mu kyaa yu ke, tènì i pi à uru bò ke, mii yabilinji mpyi wani kuru cyage e. Mii mpyi a ñee u mbòñi i. Mpii pi à u wà a bò ke, mii bá u mpyi a pire vâanntinmbwoyi shwô a cû.” ²¹ Ka Kafoonji si jwo mii á “Fworó kânhe e, mii sí mu tun tatònge e supyishinji sanji sùpyir'á.”»

²² Nye sùpyire puni mpyi a fyâha maa nùru fo Poli à jwo mà pa nò ñke cyage na. Nka tènì i u à mpe jwumpe jwo ke, ka pi puni si wá na màhanji jyii maa ñko: «Yii u bò, ñge sùpyanji shinji ñye a sàa yaa u yaha shì na me!»

²³ Maa wá na màhanji jyii fànha na, maa pi vâanntinnyi wwû na fyíngé, maa nticyenji kure na wàa ñnyinji i.

²⁴ Nye lir'a pyi ke, ka sòrolashiibii ñunufembwôhe si sòrolashiibii pyi na pi Poli lèñe babwôhe e, pi i u bwôn ná tiripaanni i, nde u à pyi ka sùpyire si wá na màhanji jyii u kurugo ke, pi i u kárama u u li jwo. ²⁵ Mà pi yaha pi i u pwu ná yapwôyi i s'a u bwùun, sòrolashiibii yyaha yyére shinji ñgemu u mpyi wani u taan ke, ka u u uru pyi: «Mà tàanna ná saliyani i, yii à yaa yii i Ìrômu shin bwôn u yíbembaa la?»

²⁶ Ur'à yire lógo ke, maa ñkâr'a sà ñunufembwôhe pyi: «Naha mu la ñye si mpyi ñge nàñi na ame ye? Ko Ìrômu shin u wá u wi.» ²⁷ Ka ñunufembwôhe si sà Poli pyi: «Ìrômu shin u ñye mu la? Yi yyaha jwo na á.» Ka Poli si jwo: «Òn.» ²⁸ Ka u u jwo: «Wyéreyahaga mii à sâra maa nta a pyi Ìrômu shin de!» Ka Poli si jwo: «Mii wi ke, mii à si Ìrômu shin.»

²⁹ U à yire jwo ke, mpii pi mpyi na ñko s'a u bwùun ke, ka pire si ntíl'a yîri u taan. Sòrolashiibii ñunufembwôhe yabilin'á ta u cè na Ìrômu kîni shin ur'à pyi pi pwô ke, ka fyagare si jyè u e.

Pi à kàre ná Poli i yukyaala kurunke yyére

³⁰ Nùnke na Yahutuubii mpyi na Poli cêege ke, sòrolashiibii ñunufembwôhe la mpyi a sîi si kure cè. Kuru canja ñumpanja, ka u u Kile sáragawwuubii ñunufeebii ná yukyaala kurunke yyer'a bínni, maa yòrôyi wwû Poli na, maa ñkâr'a sà u yyéene pi yyaha yyére.

23

¹ Ka Poli si yukyaala kurunke wíl'a mâha maa jwo: «Mii cîmppyiibii, mii à sàa Kile ñyii wuuni pyi fo mà pa nò ñinjaa na ná zòvynre e.» ² Mpii pi mpyi Poli taan ke, ka Kile sáragawwuubii ñunufembwôhe Ananiyasi si pire pyi na pi u bwôn u ñwage na. ³ Ka Poli si jwo: «Mu à fyìnme tò wwomô na, Kile mú sí mu bwôn. Mu à tíg'a tèn naha na mu na yogo kwùun mii na mà tàanna ná Saliyani i, mà li ta mu yabilin'á Saliyani kyáala. Mu à jwo na pi mii bwôn, mà tàanna ná Saliyani i, lire sí ñye a yaa li pyi me.» ⁴ Mpii pi mpyi u taan ke, ka pire si jwo: «Kile sáragawwuubii ñunufembwôhe mu ñye na ñcyere ame la?» ⁵ Ka u u pi pyi: «Mii cîmppyiibii, mii ñye a mpyi a cè na Kile sáragawwuubii ñunufembwôhe ki me, lire baare e mii mpyi na si ñee yi jwo me. Naha kurugo ye y'á sème Kile

Jwumpe Semēŋi i na “Ma hà jwumpime jwo yii shinji yyaha yyére shinŋi na mē*.”»

⁶ Poli mpyi a cè na yukyaala kurunŋe kàmpañke kà na mpyi Sadusii, ku sanŋke sí nyē Farizhēen, ka u u jwo fànha na pi shwòhòl'e: «Mii cìmpyiibii, mii na nyē Farizhēen, mii sifeebii na nyē Farizhēen! Mii à na sòŋŋore taha li na na kwùubii sí ñè nùmpañja ke, lire kurugo yoge nyē na ŋko raa ŋkwùun mii na amē!»

⁷ Nyē u à yire jwo ke, ka jwunyahama si yîri Farizhēenbii ná Sadusiibii shwòhòl'e, ka sùpyire si ntáa. ⁸ Sadusiibii maha ŋko na kwunēnyē nyē nùmpañja mē, na mēlekēnyē mē, na jínahii nyē mē, mà li ta Farizhēenbil'á dá na yire puni na nyē. ⁹ Là mpyi na bârali màhanŋi nyahanŋi na, ka Farizhēenbii kàmpañke Saliyanŋi cyelentiibii pìi si mpa yîri maa ŋcyere maa jwo: «Wuu nàha sàa tapege nya ŋge nàŋi na mē. Li sí n-jà n-ta mēlekēŋi wà, lire nyē mē jínanŋi wà u à jwo ná u e.»

¹⁰ Màhanŋ'á pa nyaha fo sòrolashiibii ñunufembwòhe mpyi na sòŋŋi na pi sí Poli ñiri n-wáaga piye shwòhòl'e. Nyē ka u u sòrolashiibii pìi pyi na pi tìge, pi i sà u cyán a shwò sùpyire na pi a ma pi babwòhe e.

¹¹ Nyē kuru canŋa nùmpañja numpilage e, ka Kafoonŋi si uye cyêe Poli na maa jwo: «Maye waha, mu à mii kyaa jwo Zheruzalemu kànhe shiinbil'á pyinŋanni ndemu na ke, amuni mu à yaa mu u sà mii kyaa jwo Ōromu kànbwòhe shiinbil'á mú.»

Yahutuubil'á vùnŋò pwò Poli na

¹² Kuru canŋa nùmpañja nyège na, ka Yahutuubii pìi si vùnŋò pwò Poli mēē na, maa ŋkàa piy'á na pi wà si n-lyî, lire nyē mē si n-bya mē, fo pire ká bú Poli bò. ¹³ Mpii pi mpyi a kuru vùnŋke pwò ke, pire mpyi a nyaha shiin beeshuunni na. ¹⁴ Ka pire si ŋkàre Kile sàragawwuubii ñunufēebii ná Yahutuubii kacwònrībii yyére maa sà pi pyi: «Wuu à kàa wuy'á na wuu wà si n-lyî, lire nyē mē si n-bya mē, fo wuu aha Poli ta à bò tēni ndemu i ke. ¹⁵ Lire e ke yii ná yukyaala kurunŋ'á yaa yii bē li na, yii i pìi tun pi sà sòrolashiibii ñunufembwòhe ñáare, na u Poli yaha u pa, na yii sí n-pa u karigii kàanmucya si vyinnē. Wuu pi ke, wuu sí n-bégele si u sige, si u cya mbò mà u yaha kuni na.»

¹⁶ Ŋka kuru vùnŋke pi mpyi a pwò ke, Poli cìmpworocwoŋi jyanŋi mpyi a fworò ku ñwòhò na. Babwòhe e Poli mpyi ke, maa ŋkàr'a sà jyē kuru bage e, maa yi yyaha jwo u á. ¹⁷ Nyē ka Poli si sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà yyere maa jwo: «Mii na mu ñáare ma a shà ná ŋge nàŋjiinŋi i ma ñunufembwòhe yyére, jwumò na nyē u á mà jwo u á.»

¹⁸ Ka uru yyaha yyére shinŋi si ŋkàre ná u e u ñunufembwòhe yyére maa sà jwo: «Ñunufoonŋi, Poli u nyē kàsunŋi i ke, uru u à mii yyere maa jwo na mii u pa ná ŋge nàŋjiinŋi i mu yyére, na jwumò na nyē u á mà jwo mu á.» ¹⁹ Ka ñunufembwòhe si nàŋjiinŋi cù cyage na, maa fēēn ná u e, maa u yíbe: «Naha shi ku nyē mu á mà jwo mii á ye?» ²⁰ Ka nàŋjiinŋi si u pyi: «Yahutuubii pìl'á bē li na na pire sí n-pa yi jwo mu á na ma Poli yaha u shà nùmpañja, na yukyaala kurunŋ'á jwo na kuru la na nyē si sà u karigii yaa vyinnē sahanŋi. ²¹ Ŋka ma hà ndá pi jwumpe na mē, naha na ye pi pìi na wá a mà vùnŋò pwò u na si u bò mà u yaha kuni na. Mpii pi à kuru vùnŋke pwò ke, pir'á nyaha shiin beeshuunni na. Pi à kàa piy'á na pi si n-lyî, lire nyē mē si n-bya mē fo pire ká bú Poli bò tēni ndemu i ke. Pi à bégele li mēē na mà kwò, mu ñwòshwòore kanni pi nyē na sigili.» ²² Ka ñunufembwòhe si nàŋjiinŋi cye yaha maa u pyi: «Ma hà njwo sùpya á na mu à ŋcyii karigii yyaha jwo mii á mē.»

Pi à Poli tùugo fànhafoonŋi Felisi yyére

* 23:5 Ekizodi 22.28

²³ Lire kàntugo ka ñùñufembwøhe si sòrolashiibii yyaha yyére shiinbii pìi shuunni yyere maa pi pyi: «Yii sòrolashii ñkwuu shuunni (200) ná shònfemii beetaanre ná ke (70) mà bàra shiin ñkwuu shuunni (200) mpiimu pi à se tàanbii na ke, yii pire bégel'a yaha. Pi sí n-kàre numpilage tèni baacyerewuuni na Sezare kànhe na. ²⁴ Yii shònyi yà bégele, bà Poli ñjncennε wu si mpyi si nò fànhafoonji Felisi yyére mε.»

²⁵ U à puru jwo ke, maa séme séma kan Felisi á ñgemu funŋ'i u à jwo:

²⁶ «Mii Kolodi Lisiyasi u à ñge sémenji séme si ñkan fànhafoonji ñjncennji Felisi á. Mii fwù na ñye mu na.

²⁷ Nàñi u ñge mii à tùugo wani mu yyére ke, Yahutuubii pìi mpyi a u cù raa bùu. Mii à lógo na Ɔrømu shin u ñye u wi ke, ka mii i na sòrolashikuruñke kà yaha k'à sà u shwø pi na. ²⁸ Nde u à pyi ka pi i u cêege ke, mii la mpyi si lire cè, ka mii i pi pyi pi à kàre ná u e pi yukyaala kurunke yyére.

²⁹ Mii à pa li kàanmucya mà li ñya na pi Saliyanji kurugo pi à u cêege, lire baare e u ñye a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò, lire ñye mε mà u le kàsujji i mε.

³⁰ Numε, pi à pa yi jwo mii á na pi wá à vùnŋø pwø u mε na. Lire kurugo mii à tìl'a u tùugo wani mu yyére. Mpii pi ñye na u cêege ke, ñunke na pi ñye na u cêege ke, mii à yi jwo pi á, pi a si mu yyére pi i sà ku yyaha jwo mu á. Yire yi mpyi mii á mà jwo mu á.»

³¹ Ka sòrolashiibii si li pyi bà y'à jwo pi á mε maa ñkàre ná Poli i kuru numpilage e fo Antipatirisi kànhe na. ³² Kuru canŋa nùmpañja, sòrolashiibii pi mpyi tòore na ke, ka pire si shònyifeebii yaha pi i ñkèege ná u e, maa núr'a kàre pi babwøhe e. ³³ Shònyifeebil'à sà nò Sezare kànhe e ke, maa sémenji ná Poli kan fànhafoonji Felisi á. ³⁴ Fànhafoonj'à sémenji kála ke, maa Poli yíbe na kùluni ndire e u à yíri ye†. Ka u u jwo na ur'à yíri Silisi kùluni i. ³⁵ Ka u u Poli pyi: «Mpii pi à mu cêege ke, pi aha nò naha, mii sí jwumpe kan mu á.» U à kwò ke, maa pi pyi pi Poli lènε saanji Erødi saanre bage e, pi raa u kàanmucaa.

24

Pi à Poli cêege fànhafoonji Felisi á

¹ Ñye canmpyaa kanŋur'à tòro ke, Ananiyasi u ñye Kile sáragawwuubii ñùñufembwøhe ke, ka uru si mpa Sezare kànhe e ná Yahutuubii kacwønribii pìl'e mà bàra Teritulusi na, uru na mpyi yoge tùpyikørøwø. Karigii cyi à tòro pi ná Poli shwøhøl'e ke, ka pi i mpa cyire tígire cyán u na fànhafoonji Felisi á. ² Ka pi i Poli yyer'a pa. Nde na pi à u cêege ke, ka Teritulusi si jwumpe lwó si lire yyaha jwo Felisi á. U à jwo: «Fànhafoonji ñjncennji, mu u à wuu kìni pyi l'à tèn yyeñjke e. Mu yákilifente kurugo, ñkèennε ñjnyahawa à pyi kìni i, li yyaha yyére zhèñi kurugo. ³ Cyire shiñi mu ñye na mpyi wuu á cyeyi puni ná tèrigii puni i ke, wuu fwù na ñye mu na sèe sèl'e cyire kurugo. ⁴ Ñka mii la ñye si mu cù ñjaha mε, lire kurugo mii na li caa mu á ma a maye sanŋa yaha ma a lógo wuu ñwø na tère nimbilere funŋ'i. ⁵ Wuu à li kàanmucya mà li ñya na ñge nàñ'á pyi yapege sùpyire shwøhøl'e. U à Yahutuubii puni yákilibii ñyàha a wùrugo ñjnyenji cyeyi puni i. Uru u ñye Nazareti shiinbii Kile kuni yyaha yyére shinji. ⁶ U la bá mpyi si wuu Kileñaarebage pyi ñjirivaha yaaga, ka wuu u u cù. [Wuu la mpyi si yoge kwòn u na, si ntàanna ná wuu Saliyanji i, ⁷ ñka sòrolashiibii ñùñufembwøhe Lisiyasi à u cyán a shwø wuu na fànhe e, maa jwo na wuu pa u kacεgeni ñunke jwo naha mu á.] ⁸ Wuu à u cêege yaaga maha yaaga na ke, mu yabilingi ká u

† 23:34 Felisi la mpyi si ñcè kampyi kìrigii ñunø na uru ñye ke, lire l'e Poli à yíri, puru funŋke e si ñcè kampyi uru si n-jà Poli yíbe.

yíbe, mu sí li cè na yire puni na nyε sèe.» ⁹ Yahutuubii sanmpii pi mpyi wani ke, ka pire si sogo puru jwumpe na, maa jwo: «Sèe u à jwo!»

Poli à uye jwo a fñinε Felisi á

¹⁰ Nyε ka fànhafoonji si kuni kan Poli á u jwumpe lwó. Ka u u jwo: «Mii à li cè, cyi à yye ninyahagii kwò, mu u nyε wuu shinji yukyaalanji. Lire kurugo mii sí n-fyá si naye tanga jwo mu á mε. ¹¹ Li sàha ñkwò a tòro canmpyaa ke ná shuunni na mε, mii à kàr'a sà Kile pèe Zheruzalεmu kànhe e. Li mée ká bê mu á, mu sí n-jà puru jwumpe kàanmucya si pu sèe ná pu kafinara cè. ¹² Canja ninŋin wà nyε a mii nyε mii i nàkaana pyi ná sùpya e, lire nyε mε na sùpyire ñùŋo kyángε Kileñaarebage e, lire nyε mε Kile Jwumpe kàlambayi i, lire nyε mε kànhe yyaha kurugo mε. ¹³ Nte sùpyire sí yafyin ta si ñjwo na lire li nyε mii kacεgeni ñùŋke mε. ¹⁴ Mii sí yi jwo mu á, mii na báaranji pyi wuu tulyeyi u Kilenji á kuni laber'e. Pi à jwo na lire Kile kuni nyε sèe mε. Yaaga maha yaaga sí k'à séme Saliyanji sémenji ná Kile túnntunmpii sémebil'e ke, mii à dá yire puni na. ¹⁵ Mii à na sòñŋore taha yaage ñkemu na ke, kuru ninuge na pi à pi sòñŋore taha, na shincenŋe bâra shinpi na, Kile sí sùpyire puni ñè nùmpañja. ¹⁶ Lire kurugo mii à naye waha bà mii si mpyi si mpyi tìgire cyaga baa Kile ná sùpyir'á mε.

¹⁷ Yye ninyahagii toronkwooni kàntugo, mii à nùr'a kàre Zheruzalεmu i, mii shinji sùpyiibii pi nyε wani ke, maa sà wyéε kan fòŋofeebil'á, maa sáraya wwù Kile á. ¹⁸ Nyε yire na mii mpyi, ka pi i sà mii ta wani Kileñaarebage ntàani na. Karigii sùpyanji maha mpyi si nta víninε Kile yyahe taan ke, cyire nizannkii mii mpyi na mpyi. Shinnyahara nyε a mpyi wani mε, nyàhanŋurugo nyε a mpyi wani mε. ¹⁹ Mii ná Azi kùluni Yahutuubii pii pi mpyi wani. Pire pi mpyi a yaa pi pyi naha, kampyi mii à kapyimbaala pyi, pire mpyi na sí mii cèεge mu á. ²⁰ Lire nyε mε, tènì i pi à mii yyéenε sùpyire yyaha yyéε maa yoge kwòn mii na ke, kampyi mii à kapyimbaala pyi, sùpyire ti naha naha ke, pi yi jwo. ²¹ Mà mii ninjyerenji yaha pi yyaha yyéε, mii à jwo fànha na “Mii à téen ná l'e na kwùubii sí ñè n-fworo kwùŋi i nùmpañja. Lire kurugo yoge nyε na ñkwùun mii na yii yyaha yyéε ninjaa.” Puru jwumpe mii à jwo ke, mii kacεgeni ñùŋke ku nyε kuru la?»

²² Nyε Felisi mpyi a Kafoonji Yesu kuni karigii yyaha cè sèl'e, lire e u à jwumpe nùruŋ'a yaha canŋke kabere na maa pi pyi: «Yii a sì, sòrolashiibii ñùŋufembwøhe Lisiyasi ká bú mpa, mii sí yii kataanmpe kàanmucya.»

²³ Lire kàntugo ka u u sòrolashiibii yyaha yyéε shinŋi wà pyi na u Poli lèŋε kasubage e u raa u kàanmucaa, na u àha u fége n-tòro mε, na u shincenji wà la ká mpyi si mpa fworo u na, si yaage kà kan u á, u àha urufoo sige lire na mε.

²⁴ Canmpyal'à tòro ke, ka fànhafoonji Felisi si mpa ná u cwonji Durusili i. Yahutu u mpyi u cwonji, maa pi pyi pi a sà Poli yyere. Poli a pa ke, pyinŋanni na sùpyanji sí n-jà n-dá Yesu Kirisita na ke, maa yire yyaha jwo pi á. ²⁵ Pyinŋanni na sùpyanji'à yaa u a ñaare ntinji i, ná pyinŋanni na u à yaa u cù uye na ke, ná pyinŋanni na Kile sí n-pa sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiinŋkil'e ke, mà Poli yaha u u yire yyaha yu, ka Felisi fyagara wunji si u pyi: «Wuu ninjaa wuyi yaha amε, mu sí n-jà raa sì, mii aha tènì labere ta, mii sí nùru mu yyere.»

²⁶ Felisi la mpyi Poli si wyéε kan ur'á, lire kurugo u mpyi maha u yíri tère maha tère maa yu ná u e. ²⁷ Pi a yye shuunni pyi pur'e, lire kàntugo, ka Pòrisusi Fesitusi si mpa Felisi fáa kini ñùŋufente na. Felisi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire kurugo u mpyi a Poli tò a yaha kàsuni i.

25

Poli à jwo na uru karigii cyi sà ñcwøñrø saanbwøhe Sezare yyéε

¹ Canŋke Fesitusi à tèn kùluni nùŋufente na ke, canmpyaa taanr'à tòro ke, u à yîri Sezare kànhe na mà kàre Zheruzalemu kànhe e. ² U à nɔ wani ke, nàvunŋke ku nyɛ Kile sàragawwuubii nùŋufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbil'e mà yyaha tíi ná Poli i ke, ka pire si sà kuru paara u á, ³ maa li náare u á na u Poli yaha u núru u a ma Zheruzalemu i. Yii lí cè na pi mpyi a vùnŋɔ pɔɔ Poli na si u cya mbò mà u yaha kuni na. ⁴ Ka Fesitusi si yi jwo pi á na Poli na nyɛ kàsuni i Sezare kànhe e, na ŋcyère uru mú sí núru n-kàre wani. ⁵ Maa yi jwo pi á na: «Kampyi yii la nyɛ si tìgire cyán nge nàŋi na, yii yii yyaha yyére shiinbii yaha pi a ma Sezare kànhe e. Pi aha nɔ wani, nde na pi nyɛ na tìgire cyáan u na ke, pi i sà lire jwo.»

⁶ Fesitusi nyɛ a tòro canmpyaa baataanre, lire nyɛ mɛ canmpyaa ke na Zheruzalemu i mɛ, maa nùr'a kàre Sezare kànhe e. Canŋke u à shà ke, kuru canŋa nùmpaŋŋa, u à kàr'a sà ntèn yukyaala bage e, maa pi pyi pi à sà Poli yyere. ⁷ Poli à pa ke, Yahutuubii pi mpyi a yîri Zheruzalemu i mà pa ke, ka pire si mpa yyér'a u kwùulo, karigii cyi à pi ke, maa u cêege na u à cyire niŋyahagii pyi, mà li ta pi yabilimpíi mpyi na si n-jà pi jwumpe pyàagii cyêe sùpya na mɛ. ⁸ Nyɛ ka Poli si jwumpe lwó si uye fíniŋe maa jwo: «Mii nyɛ a yafyin pyi ndemu l'à para Yahutuubii Saliyaní i, lire nyɛ mɛ mà Kileŋaarebage kafuun pyi, lire nyɛ mɛ mà saanbwàhe Sezari mùmpɛnme pyi mɛ.»

⁹ Nyɛ Fesitusi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire e u à Poli pyi: «Mu la nyɛ si ŋkàre Zheruzalemu i pi i sà mu karigii cwɔɔnrɔ mii nyii na la?» ¹⁰ Ka Poli si u pyi: «Cyage e saanbwàhe Sezari maha pi pyi pi i karigii cwɔɔnre ke, mii niŋjyereni u nge kuru cyage e mà kwò, naha mii karigil'à yaa cyi cwɔɔnrɔ. Mii nyɛ a yafyin pyi Yahutuubii na mɛ, mu yabilin'à lire cè. ¹¹ Mii n'a mpyi a ta mii à wurugo, lire nyɛ mɛ mà kapii pyi ndemu l'à mii kabonɔ kwò ke, mii mpyi na si n-cyé na mbòŋi i mɛ. Nka pi na mii cêege ndemu na ke, sêe ká mpyi u nyɛ a ta lire e mɛ, wà nyɛ a yaa u mii le pi cye e mɛ. Mii la na nyɛ saanbwàhe Sezari u mii karigii cwɔɔnrɔ.»

¹² Nyɛ ka Fesitusi ná u jwunɛɛbii si sà piye taanna. Pi à kwò ke, ka u u Poli pyi: «Ná mu s'à jwo na mu karigii cyi sà ŋcwɔɔnrɔ saanbwàhe yyére, mu sí sà yyéene saanbwàhe yyaha taan.»

Saanŋi Agiripa la nyɛ si lógo Poli ŋwà na

¹³ Canmpyal'à tòro ke, ka saanŋi Agiripa ná u cɔɔnŋi Berenishi* si ŋkàre Sezare kànhe e mà sà fworó Fesitusi na. ¹⁴ Nyɛ pi à canmpyaa niŋyahagii pyi Sezare kànhe e ke, ka Fesitusi si Poli kyaa jwo saanŋ'á na: «Nàŋi wà na nyɛ Felisi u à le kàsuni i naha. ¹⁵ Tèni i mii à shà Zheruzalemu kànhe e ke, Kile sàragawwuubii nùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à nge nàŋi kyaa jwo mii á, maa li cya mii á na mii u tòn. ¹⁶ Ka mii i pi pyi na Ōrɔmu fànhafeebii nyɛ na ŋɛeg'a sùpya tòn, mà li ta mpíi pi nyɛ na urufoo cêege ke, u ná pìrefee nyɛ a tèn maa jwo piye nyii na urufoo sí uye tanŋkanna jwo mà ye.»

¹⁷ Nyɛ ka pi pìi si mpa ná mii i naha. Wuu à nɔ naha ke, mii nyɛ a yi le shuunni i mɛ, kuru canŋa nùmpaŋŋa ka mii i ŋkàre yukyaala bage e maa ntíl'a pi pyi pi à u yyer'a pa. ¹⁸ Mpíi pi mpyi na u cêege ke, ka pire si jwumpe lwó maa pi wumpe jwo. Nka kapii maha kapii mii mpyi na sòŋŋi u sí n-ta u à pyi ke, pi nyɛ a lire là jwo mɛ. ¹⁹ Pi Kile kuni karigii na pi mpyi na piye kyáali kanna. Tire nàkaante mpyi a yyaha tíi ná nàŋi wà kyal'e, uru mɛge na nyɛ Yesu. Pi mpyi na ŋko na u à kwù, Poli sí i ŋko na u à ŋè. ²⁰ Mii wi ke, mii nyɛ a mpyi a cè nde mii sí n-pyi mpe kataanmpe e mɛ. Nyɛ ka mii i Poli yíbe kampyi u sí ŋɛɛ n-kàre Zheruzalemu i, u kataanmpe si sà ŋcwɔɔnrɔ wani. ²¹ Nka Poli à jwo

* 25:13 Ceewe mɛge ku nyɛ Berenishi.

na mà uru karigii yaha saanbwøhe ku cwønrø, lire kurugo mii à pi pyi pi à u yaha kasubage e fo mii aha a si u tùugo saanbwøhe yyére tèni ndemu i ke.»

²² Ka Agiripa si Fesitusi pyi: «Mii yabiliŋi la na nyε si lógo uru nàŋi jwø na.» Ka Fesitusi si jwo: «Nùmpañña mu sí n-lógo u jwø na.»

²³ Nyε kuru canña nùmpañña, ka Agiripa ná Berenishi si piye yal'a le vaañnyi i, ka shinnyahara si pi jùŋjò bē mà lèŋε bàanni i. Pi ná sòrolashiibii jùŋufembwoyi ná kànhe shinbwoobii pi mpyi. Ka Fesitusi si pi pyi pi à pa ná Poli i.

²⁴ U à pa ke, ka Fesitusi si jwumpe lwó maa jwo: «Saannji Agiripa ná yii mpíi pi naha naha ná wuu e ke, yii jyii nyε ŋge nàŋi na, mà lwó Zheruzalemu na, mà pa nò naha, Yahutuubii pun'à piye nāvunŋjò jwo mii á u kyaa na, maa jwo na u saha nyε a sàa yaa u yaha shì na mε. ²⁵ Mii sí wi ke, mii u kàanmucyage e, mii nyε a yafyin nya u à pyi ndemu l'à u kabonò kwò mε. Ná u yabiliŋi s'à jwo na uru kataanmpe pu le saanbwøhe cyε e, lire kurugo mii à li lwó si u tùugo wani. ²⁶ Mii nàha a jwumò ta si zéme u kyaa na si ŋkan saanbwøh'á mε, lire kurugo mii à pa u yyéεŋε yii yyahayi taan, mu saannji Agiripa kañyεε na, bà li si mpyi u aha bú yíbe, ka u u njemu jwo ke, si yire séme mε. ²⁷ Naha kurugo ye mà kàsujyi tùugo Ōromu i, jùŋke na u à le kàsujyi i ke, mà li ta kuru nyε a cè mε, jùŋjò nyε lire na mii á mε.»

26

Saannji Agiripa à jwumpe kan Poli á

¹ Ka Agiripa si Poli pyi: «Jwump'à kan mu á, mpe pu nyε mu á ke, mu sí n-jà puru jwo.» Ka Poli si cyεge yíriŋe maa jwumpe lwó si uye fíniŋε. ² U à jwo: «Saannji Agiripa, l'à táan mii i mà naye ta mu yyahe taan ninjaa, si li cyéε mu na na Yahutuubil'à yaaga maha yaaga jwo a taha mii na ke, na kuru kà nyε sèε mε. ³ Mu yabiliŋi'à Yahutuubii làdaabii karigii puni ná pi nàkaante pyiŋkanni cè. Lire e ke mii na mu jáare ma a ma lùuni bò, ma a lógo na jwø na.

⁴ Pyiŋkanni na mii à na nàŋkocyεere pyi, ná jaaraŋkanni na mii mpyi na jaare mà lwó fo tasiige e na shiŋi shwøhøle Zheruzalemu kànhe e ke, Yahutuubii pun'à lire cè. ⁵ Mà lwó fo tèmòni i, pi pun'à li cè na Farizhεenbii tonkuni i mii nyε, Yahutuubii Kile kuni jaarafeebii'e, pire tonkuni karigii cyi à waha mà tòro pi sanmpii wogigii na. Pi sí n-jà n-pyi mii shérii, kampyi pi la na nyε si sèenji jwo.

⁶ Nyε jwømεeni Kile à lwó wuu tulyey'á ke, mii à na sònŋore taha lire na ke, lire l'à pi ta pi i yoge kwùun mii na numε. ⁷ Wuu shiŋi tùluyi ke ná shuunnin'á* pi sònŋore taha li na na Kile sí lire jwømεeni fùŋŋjò, lire kurugo pi na Kile père pílaga bàra canña na. Saannji Agiripa, mii mú à na sònŋore taha lire na ke, lire kurugo Yahutuubii na mii cèεge ame! ⁸ Yii Yahutuubii, jaha k'à li ta yii nyε a dá li na na Kile sí n-jà kwùubii jè n-yige kwùŋi i mà ye?

⁹ Mii mú mpyi na sònŋi na fànha ki, mii i sàa Nazareti kànhe shinŋi Yesu mege tùn. ¹⁰ Lire mii à pyi Zheruzalemu i. Kile sáragawwuubii jùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á, ka mii i Yesu fyèjwøhøshiinbii niŋyahamii le kàsujyi i. Pi aha ŋko si pi bò, mii mú mpyi maha jwo na mii à jεε. ¹¹ Tèrii niŋyahagil'e, mii mpyi maha jaare Kile Jwumpe kàlambayi i, maa pi kyérege. Mii la mpyi maha mpyi si pi kárama njige pi Kile kuni i. Mii lùuni mpyi a sàa yíri pi taan fo mii mpyi maha jaare kànkwoore na, maa pi kyérege.

¹² Lire pyiŋkanni na, sáragawwuubii jùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á báaraŋi ŋgemu mεε na ke, canŋka mii à yíri na ŋkèεge Damasi kànhe dánafeebii mεε na. ¹³ Saannji Agiripa, mà mii niŋkarenji yaha, canŋk'à pa nò jùŋjò niŋi i ke, ka mii

* **26:7** Yakuba jyaabii ke ná shuunninji i Yahutuubii tùluyi ke ná shuunnin'á fworò, pire pi nyε Izirayeli shiinbii.

i mpâl'a bèenge nya k'à yîri nînyîni na. Kuru bèenge mpyi a pêe canŋke woge na, ka ku u mpa mii ná na shèrɛfeebii kwûulo. ¹⁴ Ka wuu puni si wwûl'a cwo ñîŋke na. Ka mii i mejwuu lógo wuu Eburubii shɛenre e na “Soli, Soli, ñaha na mu na mii kyérege amɛ ye? Mu à ma ntûŋke taha mii na, lire e mu à maye bânni bà faapyinuŋi nîncyîni maha uye bânni tûuge na mɛ.” ¹⁵ Ka mii i yîbe “Kafoonji, joofo u ñye mu ye?” Ka Kafoonji si mii ñwɔ shwɔ “Mii u ñye Yesu, mii mu ñye na ñkyérege. ¹⁶ Ñye yîr'a yyére numɛ. Mii à naye cyêe mu na bà mu si mpyi s'a báare mii á mɛ. Nyanŋkanni na mu à mii ñya nînjaa ke, mu sí raa lire yu sùpyir'á. Mii sí n-pa naye cyêe mu na si karigii ñcyiimu jwo mu á ke, mu sí raa cyire yu pi á mú. ¹⁷ Yahutuubii ná supyishiŋi sannj'á mii sí mu tun ke, mii sí n-pyi ná mu i, si mu shwɔ pi na. ¹⁸ Mii sí mu tun pi á, bà mu si mpyi si pi ñyiigii múgo, si pi yige numpini i si mpa bèenmpe na, si pi yige Sitaanniŋi fânhe ñwɔh'i, pi i piye kan Kile á, bà pi si mpyi pi aha dá mii na, pi kapegigii nimpyiinŋii si yâfa pi na, pi ná Kile wuubii sanmpii si mpyi koolyijɛɛ mɛ.”

¹⁹ Ñye saanŋi Agiripa, mà láha lire tɛni na, nde Kile à cyêe mii na ke, lire kyaa mii ñye na yu. ²⁰ Damasi kânhe shiinbil'á mii à fyânha a yi jwo, lire kântugo maa yi jwo Zheruzalɛmu kânhe ná Zhude kùluni shiinbii sanmpii pun'á fo mà sà nɔ supyishiŋi sannj'á shiinbii na. Mii à yi jwo pi á pi pi toronŋkanni kɛɛnɛ, pi i nûru Kile á, pi raa kariii pyi ñcyiimu cyi sí li cyêe na pi à pi toronŋkanni kɛɛnɛ sɛɛnɛ na ke. ²¹ Lire kurugo Yahutuubil'á sà mii cû mà mii yaha Kileñaarebage e, maa ñko raa mii bùu. ²² Ñka Kile à kwôro ná mii i, maa mii tɛge fo mà pa nɔ nînjaa na. Kile tûntunŋi Musa ná Kile tûntunmpii sanmpii mpyi a fyânha a kani ndemu shɛnre jwo na li sí n-pa n-pyi ke, mii mú sí na ñye naha si lire kyaa jwo sùpyire pun'á, shinbwoo bâra sùpyire sannte na. Mii mú sí ñye na yaaga bârali lire na mɛ. ²³ Pi mpyi maha yi yu na Kile Nîncwɔnrɔŋi sí n-kyaala n-kwû, na uru mú u sí n-pyi shincyiiwe si ñè vworo kwùŋi i, si bèenmpe kyaa jwo wuu shiŋi ná supyishiŋi sannj'á.»

²⁴ Mà Poli yaha puru jwumpe na u u uye tànga yu, ka Fɛsitusi si sêe u na: «Poli, sìcyer'á jyè mu i! Mu à kàlanji pyi fo mà sà ma ñîŋke pyi k'à yîri!» ²⁵ Ka Poli si u pyi: «Mii ñîŋufoonji, sìcyere ñye mii i mà dɛ! Sɛɛnɛ jwumpe kanni mii ñye na yu, pu mú s'à fîniŋɛ. ²⁶ Saanŋi Agiripa yabilin'á ñcyii karigii puni cè, lire l'á mii ta mii i cyi yu fyagara baa u yyahe taan. Mii à tɛɛn ná l'e na u à cyi puni cè, ñaha na ye li là ñye a pyi ñwɔhɔre e mɛ. ²⁷ Saanŋi Agiripa, Kile tûntunmpil'á ñjemu jwo ke, mu ñye a dá yire na mà? Mii à li cè na mu à dá yire na.» ²⁸ Ka Agiripa si u pyi: «Poli, mu naha na sônŋi na mu sí n-jà mii kɛɛnɛ mpyi dánafoo dɛ!» ²⁹ Ka u u u pyi: «L'á pyi numɛ yo, l'á pyi canŋke kabɛre yo, mii na Kile ñáare l'áha ndâ mu kanni na mà dɛ, ñka li pyi yii puni pi naha na mii jwumpe nûru nînjaa ke, yii puni pi pyi mii fiige, ñka pi àha yɔrɔyɔ tɛge yii pwɔ mii fiige mɛ.»

³⁰ Ñye ka saanŋi ná fânhafoonji ná Berenishi, mà bâra mpîi pi mpyi ná pi e ke, ka pire puni si yîri na fwore, ³¹ maa ñko piy'á: «Ŋge nàŋi naha a kyaa pyi ndemu l'á u kabonɔ kwɔ, lire ñye mɛ mà u kalenɛ kwɔ kàsuni i mɛ.» ³² Ñye ka Agiripa si yi jwo Fɛsitusi á: «Kàmpyi ñge nàŋi naha mpyi a u kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e mɛ, u cye naha a mpyi sí n-jà n-yaha numɛ.»

27

Poli ná kafeebwɔhe kani suumpe lwɔhe ñunji

¹ Tɛni i pi la mpyi si wuu lɛŋɛ bakwɔɔge e wuu a ñkɛɛge Itali kini i ke, pi à Poli ná kàsuyiibii pli kan sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà á, uru mɛge na mpyi Zhuliyusi. Uru nàŋi na mpyi Ōramu shiinbii sòrolashikurumbwɔhe kà ñùŋɔ na, pi mpyi maha kuru mɛge pyi: «Saanbwɔhe Sorolashikurunŋke.» ² Ñye ka wuu u

Ƶyè bakwɔɔge k'e, kuru mpyi a yîri Adaramiti i na ŋkèege Azi kùluni kàmpanŋke na. Asitariki na mpyi ná wuu e. Tesaloniki kànhe shin u mpyi u wi, Masedoni kùluni i. ³ Kuru canŋa nùmpañña, ka wuu u nɔ Sidɔn kànhe e. Zhuliyusi mpyi a Poli cùmu lemɛ Ƶwɔ, maa kuni kan Poli á u sà fworɔ u ceveebii na, yaayi kyaa li Ƶye u na ke, bà u si mpyi si sà yire cya pi á mɛ. ⁴ Lire kàntugo wuu à yîri wani maa kuni lwɔ na ŋkèege mà sà ntòro Sipiri kini ŋkere na, Ƶaha na ye kafɛege mpyi na wuu Ƶùŋɔ bēni. ⁵ Ka wuu u ŋkàre suumpe lwɔhe Ƶuŋ'i mà sà ntòro Silisi kùluni ná Panfili wuuni taan, maa ŋkàre mà sà nɔ Mira kànhe na Lisi kùluni i. ⁶ Ƶye ka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi si bakwɔɔge kà ta wani k'à yîri Alɛzandire kànhe e na ŋkèege Itali kini i, maa wuu pyi wuu à fworɔ bakwɔɔge niŋcyiige e mà Ƶyè kur'e.

⁷ Wuu à canmpyaa niŋyahagii pyi lwɔhe Ƶuŋ'i. Bakwɔɔge Ƶye a mpyi a Ƶà na ŋkèege fwɔfwɔ mɛ. Wuu à kànha sèl'e maa nta a Ƶà a nɔ Kinidi kànhe sìcampe na. Ƶye ná kafɛege mpyi a wuu kárama pɛn kuru kàmpanŋke na, ka wuu u ntòro Kɛrɛti kini ŋkere na, mà kàre Salamɔni kàmpanŋke na. ⁸ Kuru kàmpanŋke shemɛ mpyi a pɛn, ŋka wuu à wuye waha maa ŋkàre mà sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru mɛge pyi: «Bakwooyi Tayyerege Niŋcɛnŋke». Kuru cyage na Ƶye Lase kànhe ŋkere na.

⁹ Tère nimbwoo mpyi a tòro wuu na kuni na mà kwɔ. Bakwofeni mpyi a pa mpyi farati, Ƶaha na ye wyeere tɛni mpyi a nɔ a kwɔ, Yahutuubii sùnŋi tɛni mpyi a tòr'a kwɔ. Ƶye ka Poli si u tanyage jwo. ¹⁰ U à jwo: «Mii ceveebii, mii naha a li kàanmucya mà li Ƶya na wuu kùsheeni si Ƶùŋɔ kuu ná kakyara nimbwɔɔ Ƶye a fworɔ l'e mɛ. Yaayi wuu à le bakwɔɔge e ke, ti si n-dâ yire ná bakwɔɔge na mà dɛ! Wuu yabilimpìi pi Ƶye k'e ke, wuu múnahigii na Ƶye ku Ƶwɔge e mú.»

¹¹ ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mpyi a dá bakwɔɔge fèvoonji ná ku Ƶùŋufoonji wumpe na mà tòro Poli wumpe táan. ¹² Kuru cyage bakwooyi tayyerege mú Ƶye a mpyi a Ƶwɔ wyeere tɛni i mɛ. Lire kurugo mpìi pi mpyi bakwɔɔge e ke, pire niŋyahara mpyi a li ta na pi pyiŋkanna cya pi i yîri wani kuru cyage e, pi a si Fenikisi kànhe bakwooyi tayyerege e Kɛrɛti kini i, pi i sà wyeere tɛni pyi wani. Kuru cyag'à yyaha kan canŋacwumpe e. Kafɛebwoyi Ƶye na nɔni kuru cyage na mɛ.

¹³ Ƶye kafɛege nimbiler'à pa na fwu na yîri wòro kùl'e ke, ka pi i wá na sòŋŋi na pire sí n-Ƶà n-kàre. Tɔnmpirige pi maha ntèg'a bakwɔɔge yyéŋɛ ke, maa kuru wwú wani, ka bakwɔɔge si wá na ŋkèege Kɛrɛti kini ŋkere na.

¹⁴ Li Ƶye a mɔ mɛ, ka kafɛebwɔhɔ si yîri na fwu na yîri suumɔ kùl'e na ŋkèege canŋafyinnmpe e na Ƶcwúunni wuu Ƶuŋ'i. Pi maha kuru kafɛebwɔhɔ mɛge pyi: «Erakilɔn». ¹⁵ Ka kuru kafɛebwɔhe si mpa bakwɔɔge lwɔ. Wuu Ƶye a Ƶà a ku kèɛnŋe mɛ, ka wuu u wuye yaha ku cye e. ¹⁶ Kafɛeg'à kàre ná wuu e, ka wuu u sà ntòro kìre nimbilere ŋkere na, suumpe lwɔh'à li kwúulo, li mɛge Ƶye Koda. Kuru cyag'à pa Ƶyè wuu ná kafɛege shwɔhɔl'e maa ku tɛgɛɛ kwɔn wuu na dooni ke, bakwobileni* li mpyi wuu á ke, ka wuu u wuye waha maa lire ŋáhana a yige lwɔhe e, ŋka báara u mpyi lire tayigege e dɛ!

¹⁷ Ƶye wuu à núr'a pa bakwobileni lèŋɛ ke, maa mɛɛɛ tɛg'a bakwobwɔhe yal'a pɔwɔ. Váanŋke ku maha bakwɔɔge pyi ku u ŋkèege ke, maa kuru tírige, Ƶaha na ye wuu mpyi na fyáge kafɛege kà ŋkwɔ bakwɔɔge lwɔ si ŋkàre zà yaha nticyɛnŋi Ƶuŋ'i Libi kini kàmpanŋke na mɛ, maa wuye yaha kafɛege cye e ku u ŋkèɛnŋi. ¹⁸ Kafɛebwɔhe fànha mpyi na mpêre fo li Ƶye a pa Ƶwɔ mɛ, kuru canŋa nùmpañña, ka pi i wá na bakwɔɔge funŋɔ yaayi yà wwú na wàa lwɔhe

* 27:16 Bakwobileni maha mpyi nimbwɔhe funŋke e. Nimbwɔhe ká ŋkèege, sùpyire maha Ƶyiile ná nimbileni i.

e. ¹⁹ Ku canntanrewoge, ka bakwɔɔge feveebii yabilimp̄ii si pi báarapyiyaayi yà wwùl'a wà lwɔhe e. ²⁰ Wuu à canmpyaa nijyahagii pyi, canŋanyiiini bâra wɔrigii na, wuu nyɛ a kuru kà nya mɛ. Kafɛɛbwɔhe fànhe mpyi na nyahage na wá, fo wuu puni mpyi a li yaha na wuu wà saha sì n-shwɔ mɛ.

²¹ Wuu mpyi a mɔ maa yalyige lyî. Ka Poli si mpa yîr'a yyére sùpyire yyaha na, maa jwo: «Mii ceveebii, yii mpyi a yaa yii i mii jwumpe lógo, wuu u ntɛɛn Kɛɛɛti kɛni i. Lire n'a mpyi a pyi, ŋke kafɛɛbwɔhe ku ŋke k'à wuu ta, ka wuu u mpɔɔn yaayi njemu i ke, lire là mpyi na sì n-pyi mɛ. ²² Ŋka numɛ, mii sí yi jwo yii á, yii àha vyá mɛ, yafyin sì yii wà ta mɛ. Bakwɔɔge kanni i wuu sí n-pɔɔn. ²³ Kilenji ŋgemu wu u nyɛ mii, mii sí i báare u á ke, yii li cè na uru mèlekenji wà à uye cyêe mii na pìlaga, ²⁴ maa yi jwo mii á na mii àha raa fyáge mɛ, na mii à sàa yaa mii yyéɛɛ saanmbwɔhe Sezari yyahe taan. Kile à jwɔ mii na maa mii jareyi lógo. Shin maha shin u nyɛ ná mii i bakwɔɔge e ke, u sí wuu puni shwɔ. ²⁵ Lire e ke mii ceveebii, yii àha raa fyáge mɛ. Mii à dá Kile na. Nje y'à jwo mii á ke, yire puni sí n-tòro yi jwuŋkanni na. ²⁶ Ŋka bakwɔɔge sí n-kɛɛge ná wuu e lwɔhe niŋke kɛni l'e.»

²⁷ Kuru ku mpyi wuu numpili kɛ ná sicyɛrewoge suumpe lwɔhe jwɔŋ'i, kafɛɛbwɔhe sí i wuu lwúu na ŋkɛɛge ku jyii cyeyi i. Suumpe lwɔhe jwɔŋ'i wuu mpyi ke, kuru mɛge na mpyi Adiriyatiki. Niŋk'à pa jî ke, ka bakwɔɔge feveebii si wá na sɔnni na wuu à byanhara kùmpoge na. ²⁸ Ka pi i mɛɛɛ le a tîrige lwɔhe e maa ku súma mà ku cùgumpe ta mɛtirii bejaaga ná ke ná baashuunni. Ka pi i file yyaha na, maa núr'a ku súma mà ku ta mɛtirii bejaaga ná baataanre. ²⁹ Pi mpyi na fyáge bakwɔɔge kà ŋkwɔ zà ŋkúu kafaage kà na lwɔhe e mɛ. Nyɛ tɔɔnmpiriyi pi maha ntɛg'a bakwɔɔge yyéɛɛ ke, ka pi i yire sicyɛɛɛ tîrige lwɔhe e bakwɔɔge kàntugo yyére, maa ntɛɛn pi funvwugo wuubii na nyège sigili. ³⁰ Nyɛ mà pi yaha pur'e, mp̄ii pi mpyi na bakwɔɔge fî ke, pir'à bakwobileni yig'a tîrige lwɔhe e, maa piye pyi mu à jwo tɔɔnmpirige kà pire la nyɛ si ntîrige bakwɔɔge yyaha yyére, mà li ta tafɛɛ pi mpyi na jcaa bakwobileni cye kurugo. ³¹ Ka Poli si sòrolashiibii ná pi yyaha yyére shinŋi pyi: «Ná bakwɔɔge feveebii nyɛ a tɛɛn bakwɔɔge funŋke e mɛ, yii sì n-sii n-shwɔ mɛ.» ³² Nyɛ mɛɛɛ ti mpyi a tɛg'a bakwobileni pwɔ ke, ka sòrolashiibii si tire kwɔn, maa li yaha l'à kàre lwɔhe jwɔŋ'i.

³³ Nyɛ jwɛg'à pa byanhara ke, ka Poli si li cya pi pun'á na pi jjiyi cya pi lyî. U à jwo: «Canmpyaa kɛ ná sicyɛɛɛ cyi nyɛ jcyii, yii funmpɛn wuubii pi nyɛ, yii sàha jjiyi sèe wu lyî mɛ. ³⁴ Lire e mii na li caa yii á, yii jjiyi cya yii lyî. Lire li sí yii pyi yii fànha ta yii i shwɔ. Mii sí yi jwo yii á, yii wà jwɔŋjwɔ niŋkin sì n-sii n-p̄inni mɛ.»

³⁵ Poli à yire jwo ke, maa bwúuruŋi lwɔ maa fwù kan Kile á pi puni jyii na, maa u kwɔn kwɔn, maa wà lwɔ na lyî. ³⁶ Pi sanmpil'à lire nya ke, ka pi puni yákilibii si ntɛɛn, ka pi i wá na lyî mú. ³⁷ Wuu shiin ŋkwuu shuunni ná shiin beetaanre ná ke ná baani (276) pi mpyi bakwɔɔge e. ³⁸ Wuu pun'à lyî a tîn ke, sùmapyaŋi u mpyi bakwɔɔge e ke, ka pi i uru wu lwɔhe e, bà bakwɔɔge si mpyi si faha mɛ.

³⁹ Nyèg'à pa múgo mà wuu ta wuu à nɔ cyage ŋkemu i ke, bakwɔɔge feveebii nyɛ a mpyi a kuru cyage cè mɛ. Ka pi i lùŋkuuŋi wà nya, jwɔke mpyi a fworu wani, ka pi la si mpyi s'a ŋkɛɛge wani kuru cyage e. ⁴⁰ Nyɛ tɔɔnmpirige ku maha ntɛg'a bakwɔɔge yyéɛɛ ke, pi à kuru sàha mà tîrige lwɔhe e, mɛɛɛ ti maha ntɛg'a bakwɔɔge yafɛɛke pwɔ ke, maa tire sàha mú, maa vaaŋa nitabaaga p̄ili bakwɔɔge yyaha yyére, bà kafɛɛge si mpyi s'a ŋkɛɛge ná k'e suumpe lwɔhe jwɔge na mɛ. ⁴¹ Pur'e pi nyɛ, ka bakwɔɔge si ŋkàr'a sà dùgo nticyɛn jwɔke kà jwɔŋ'i, lùŋkuubii p̄ii shuunni shwɔhɔl'e. Bakwɔɔge munag'à

kàr'a sà ñcûru nticyenŋi i, ku ñye a jà a fwororo mε. Lir'à lwøhe ta ku u fuuli na yîri na ma na bakwøøge kàntugo yyérenŋi bwùun, fo mà sà kuru kèεge.

⁴² Sòrolashiibii la mpyi si kàsujyibii bò, bà li si mpyi pi wà kà ñkwò lwøhe ñà vworo si shwø mε. ⁴³ Nka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi la mpyi Poli si bò mε. Lire kurugo nde sòrolashiibii la mpyi si mpyi ke, ka u u pi sige lire na. Mpii pi na jìni lùñani na ke, ka u u jwo na pire pi fyànha a cwo lwøhe e, pi i ku ñà pi sà fwororo kùmpoge na. ⁴⁴ Maa yi jwo pi sanmpil'á na pi cikwooyi yà, lire ñye mε bakwøøge jyayi yà lwó pi i dùgo yire ñuñ'i pi i fànha le, pi i lwøhe jyiile yire ñuñ'i. Amuni l'à pyi, ka pi puni si jyiil'a kàre kùñke na, yaaga ñye a pi wà ta mε.

28

Karigii cyi à pyi mà Poli yaha Maliti kini i ke

¹ Ñye wuu shwonkwooni kàntugo, ka pi i yi jwo wuu á na kuru cyage mεge na ñye Maliti. ² Lire kini shiinbil'à wuu cùmu lemε ñwø sèl'e. Ná zànhe sí mpyi na ñcwo wyeere sí ñye, ka pi i nabwøhø le, maa wuu puni pyi wuu à pa ntènn'a kuru kwùulo na ware. ³ Poli à pa yîri si kànkyaaanyi yà fâara si mpa le nage e, lir'à màcwønŋi wà ta wani yire kànkyaaanyi i. Yi talenke e, nage kafug'à jyè uru màcwønŋi i ke, ka u u yîr'a kwòro Poli cyεge na. ⁴ Kànhe shiinbil'à wwòñi ñya u u fánŋi Poli cyεge na ke, ka pi i wá na yu piy'á na: «Nàkaana baa, ñge nàñi sí n-ta shinbu. U méε ñye u à shwø lwøhe na ke, wuu yasunŋke “Seenjifoo” ñye na ñko si u yaha u shì shà mε.»

⁵ Ñye ka Poli si wwòñi ñàhara a cyán nage e. Wwòñi tanønke ñye a mpyi a yafyin pyi u na mε. ⁶ Sùpyire mpyi na sônŋi na kuru cyεge sí n-fwø, na u sí n-cwo n-kwù lire tènuuni i. Pi à u ñyii cyán mà mø, pi ñye a yafyin ñya k'à u ta mε, ka pi funzønŋore si ñkèenŋe, maa jwo na yasunŋke kà ku ñye Poli.

⁷ Cyage e wuu mpyi ke, kinifoñi cyage kà na mpyi kuru ñkere na, uru nàñi mεge na mpyi Pubilusi. U mpyi a wuu ñùñò bê a ñwø, maa wuu pyi wuu à wuu sunmbage lènŋe u pyenŋe e canmpyaa taanre funŋ'i. ⁸ U tunŋi mpyi tasinnage e cifwure ná tãgøtãgønŋi cye e. Ka Poli si ñkàr'a sà fwororo u na, maa u cyεge taha u na, maa Kile ñáare u á, ka u u ñcùuñò. ⁹ Lir'à pyi ke, ka kuru cyage yampii puni si wá na sì Poli yyére, ka u u wá na pi cùuñi. ¹⁰ Kuru cyage shiinbil'à pèente shinŋi puni taha wuu na. Wuu tèekaren'à pa nò, ka wuu u wá na ñko raa jyè bakwøøge e ke, yaayi kani li mpyi wuu na ke, pi à yire puni kan wuu á.

Poli à nò Ìrømu kànbwøhe e

¹¹ Yìñye taanre wuu à pyi kuru cyage e. Bakwøøge k'à yîri Alezandire kànhe e ná pi maha ku pyi: «Ñampii*» ná ku mpyi a yyér'a kafeebwoyi tènì pyi wani ke, wuu tèekaren'à pa nò ke, ka wuu u jyè kur'e na ñkèεge. ¹² Wuu à sà nò Sirakusi kànhe na ke, maa canmpyaa taanre pyi wani. ¹³ Wuu à yîri wani ke, maa ñkèεge suumpe lwøhe ñwø kurugo mà sà nò Erezho kànhe na, maa shwòn wani. Kuru canña nùmpañña, mà wuu ñiñkaribii yaha, ka kafeebwøhø si yîri na fwu wuu kàmene yyére. Canmpyaa shuunni wuu à pyi kuni na, maa nta a nò Puzali kànhe na. ¹⁴ Wuu à sà dánafeebii pìi ta wani kuru kànhe na, ka pire si li cya wuu á na wuu cibilaaga ñiñkin pyi wani ná pire e. Puru funŋke e wuu à pa yîri wani mà kàre Ìrømu kànbwøhe e.

¹⁵ Ñye Ìrømu dánafeebil'à wuu kyaa lógo na wuu wá na sì wani pi yyére ke, ka pi pìi si mpa wuu ñùñò bê fo Apwusi caange na. Cyage mεge pi maha mpyi: «Nampwuunbii Tatiriyi Taanrenŋi» ke, ka pìi si mpa wuu ñùñò bê wani. Poli à pi ñya ke, maa ntíl'a fwù kan Kile á, ka màban si jyè u e. ¹⁶ Wuu à sà nò Ìrømu

* **28:11** Bakwofempii mpyi maha pire ñampii sunni bà pi si mpyi s'a pire kàanmucaa lwøhe ñuñ'i mε.

kànbwøhe e ke, ka pi i ñkàr'a sà Poli yaha u mεε cyage e, maa sòrolashiŋi wà yaha u u u kàanmucaa.

Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Ɔrømu kànbwøhe e

¹⁷ Nyε canmpyaa taanr'à pa ntòro ke, ka Poli si Yahutuubii ñùñufeebii yyere uye yyére. Pi à pa bínni ke, ka u u jwo: «Mii cìnmpyiibii, pi à mii cù Zheruzalemu kànhe e, maa mii le Ɔrømu fànhafeebii cye e mà li ta mii nyε a yafyin pyi wuu shiŋi sùpyire na mε, mii mú nyε a yafyin pyi ndemu l'à para ná wuu tulyeyi làdaabil'e mε. ¹⁸ Pir'à mii yíb'a kwò ke, pi la mpyi si mii yaha, ñaha na ye pi nyε a yafyin ta mii à pyi ndemu li sí n-pa ná l'e pi mii bò mε. ¹⁹ Nka Yahutuubii nyε a mpyi a ñεε pi mii yaha mε, lire kurugo, li mpyi a pyi fànha kyaa mii na, mii i na kataanmpe le saanbwøhe Sezari cye e. Nka wuu shiŋi sùpyire ñcèεεε funŋo nyε a mpyi mii á mà dε! ²⁰ Lire na mii à li cya si yii ñya si jwo ná yii e. Izirayeli shiinbii sònŋər'à taha Shwofoonji ŋgemu na ke, yii li cè na uru kurugo pi à mii pwò ná ñje yòrøyi i.»

²¹ Ka pi i Poli pyi: «Zhude kùluni shin sàha séme kan naha wuu á mu kyaa na mε, wuu cìnmpworonji wà mú sàha ñkwò a yíri wani mà pa yafyin jwo, lire nyε mε mà mu mεpεngε jwo wuu á mε. ²² Nka ñje yi nyε mu á ke, wuu la nyε ma a yire jwo wuu á, ñaha na ye wuu à li cè na Kile kuni i mu nyε ke, sùpyir'à ntùŋke taha lire na cyeyi puni i.»

²³ Nyε ka pi i canŋke kabεε tég'a kan piy'á. Kur'à pa nò ke, ka shinnyahara si bàra sùpyire na mà piye ta Poli cyage e. Mà lwó nyège na fo mà sà nò yàkonke na, ka Poli si wá na Kile Saanre kyaa yu pi á, maa pyiŋkannigii puni cya ná MusaSaliyanji ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémebii jwumpe e, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. ²⁴ Ka pì si dá Poli jwumpe na, ñka pì nyε a dá pu na mε. ²⁵ Tire sùpyire nyε a bê ñiŋkin na mε. Nka mà jwo pi caala ke, ka Poli si kyaa ñiŋkin jwo pi á, u à jwo: «Kile tùnntunji Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii tulyeyi na, Kile Munaani fànhe cye kurugo ke, puru mpyi a sù sè. ²⁶ Kile mpyi a u pyi “Sà yi jwo ŋge supyishin'á na:

‘Yii sí n-sii raa núru, ñka yii sí raa yafyin yyaha cini mε.

Yii sí n-sii raa wíi, ñka yii sí raa yafyin ñaa mε.’

²⁷ Naha kurugo ye ŋge supyishin'á cyé si pi zòompìi kèenŋε,

maa pi ñiŋgyigigii tò,

maa pi ñyiigii tò,

bà pi ñyiigii si mpyi cyi àha raa ñaa mε,

pi ñiŋgyigigii kà hà raa núru mε,

pi zòmpyaagii kà hà ñkèenŋε mε.

Lire l'à pi ta pi nyε a ñen'a yyaha kèenŋε mii yyére, si shwò mε†.»

²⁸ Ka Poli si núr'a pi pyi: «Supyishinji sanji u nyε u nyε Yahutuu mε, yii li cè na Jwumpe Nintanmpe pu nyε na sùpyire zhwoŋi kyaa yu ke, Kile à puru tun pir'á. Pire pi ke, pire sí pu lógo.»

[²⁹ Poli à puru jwo ke, ka Yahutuubii si yíri na ñkèεge, maa piye kyáali sèl'e na wá.]

³⁰ Poli à yyee ñimpuŋii shuunni pyi bage k'e Ɔrømu kànbwøhe e. U mpyi maha kuru bage sàrani. Sùpyire ti mpyi maha sù u yyére ke, u mpyi maha tire puni cwòre na ñwøge. ³¹ U mpyi maha sùpyire kálali Kile Saanre kyaa na, maa Kafoonji Yesu Kirisita kyaa yu pi á fyagara baa, wà mú mpyi maha u sige uru báaranji mpyiŋi na mε.

† 28:27 Ezayi 6.9, 10

Lɛtɛɛŋi Poli à tun Ɔrɔmu dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funɔ jwumpe e ke

Poli na mpyi Yahutu, u à si Siri kɪni i, Tarisi kànhe e. Nka Zheruzalɛmu kànhe e u à lyc, wani u à Kile Jwumpe taanna mú. Poli mpyi a uye pwɔ Yahutuubii làda karigii na sèl'e. U mpyi maha dánafeebii kyérege sèl'e. Nka Kafoonji Yesu à uye cyêe u na, maa u yyer'a pyi u tũntunɔ supyishinji sanɔ'á.

Poli la mpyi si nkàre Ɔrɔmu kànbwàhe e si Jwumpe Nintanmpe jwo, si yíri wani si nkàre Ɛsipani kɪni i si sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, nka u jyɛ a jà a li pyinɔkanni ta mɛ.

Dánafeebii kurunke ku mpyi Ɔrɔmu kànbwàhe e ke, kuru shiinbii mpyi Yahutuubii ná supyishinji sanɔ.

Nye ka Poli si mpa lógo na dánafeebii pi mpyi a fwordo Yahutuubii shinji i, ná mpii pi mpyi a fwordo supyishinji sanɔ i ke, na ngaha na wá uru supyishinji kuuyi shuunniɔi shwɔhɔl'e: Yahutuubii mpyi a supyishinji sanɔi le barag'e mɛ, naha kurugo ye pi mpyi a li ta na supyishinji sanɔi jyɛ na Kile tũntunɔi Musa Saliyani kurigii naare mɛ. Supyishinji sanɔi mpyi na sɔnɔi na pir'à pɔwɔ, naha kurugo ye pire jyɛ a pwɔ uru Saliyani na mɛ.

Ka Poli si li cyêe pi kuuyi shuunniɔi na na Kile jyɛ a sùpya pɔwɔnɔ sùpya na mɛ, Jwumpe Nintanmpe na jyɛ sùpyire puni wumɔ, Yahutuubii bâra supyishinji sanɔi na.

Sùpyire pun'à Kile nwɔmɛni yaha, Yahutuubii bâra supyishinji sanɔi na. Kile lúun'à yíri sùpyire puni taan (1.18--3.20). Nka Yesu u jyɛ u jyɛ a kapii pyi mɛ, ur'à kwú sùpyire puni cyaga. U kwùɔn'à sùpyire kapegigii yàfa ti na. Lire e shin maha shin u à dá u na ke, Kile maha pire tɔre shintiibil'e (3.21--5.21). Pyinɔkanni na Kile maha sùpyani pyi na u à tíi ur'á ke, Jwumpe Nintanmpe na lire cyêe. Dániyani kanni kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige na, mà sà nɔ takwɔge na (1.17).

Poli à li cyêe na Kile Saliyani na jyɛ yacɛnɔ, nka li fànhe jyɛ sùpyani i, u jà u a u kurigii naare mɛ. Nka Kile à jùnaara ta wuu na, maa u Munaani tun l'à wuu tɛge (6--8).

Nye Poli à jwo mà yyaha tíi ná Yahutuubil'e, u a jwo: Yahutuubii pi mɛn'à Kile Ninɔwɔnrɔni cyé ke, Kile jyɛ a u shiinbii cyé mɛ. U à nwɔ pi na maa pi cwɔnrɔ. Canɔka Izirayeli shiinbii sí shini ninɔkwombaanji ta Yesu Kirisita cye kurugo (9--11).

Mà tàanna ná Kirisita kacɛnni nimpyiini i wuu mú pun'á, pyinɔkanni na dánafeebil'à yaa pi piye pwɔ u na, pi i piye kyaa táan piy'á ná pi zòmɔpyaagii puni i ke, Poli à lire cyêe pi na (12--16).

Lɛtɛɛŋi tasiige

¹ Mii Poli na jyɛ Yesu Kirisita báarapyi. Kile à mii cwɔnrɔ maa mii yyere mà pyi Yesu tũntunɔ, bà mii si mpyi s'a u Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á mɛ.

² Kile mpyi a puru Jwumpe Nintanmpe nwɔmɛni lwó fo tɛmɔni i u Jwumpe Semɛni i u tũntunmpii cye kurugo. ³ Puru Jwumpe Nintanmpe na u Jyani shɛnrɛ yu, uru ngemu u à pa mpyi sùpya maa mpyi saanɔi Dawuda tùluge shin ke. ⁴ U à jè a fwordo kwùni i, Kile Munaani à li cyêe na Kile Jyani wi, uru u jyɛ wuu Kafoonji Yesu Kirisita, uru u jyɛ sínjifoo. ⁵ Uru cye kurugo Kile à nwɔ mii na, maa mii pyi tũntunɔ Kafoonji mɛtange kurugo, bà supyishinji puni si

mpyi si dá u na s'a u père mε. ⁶ Yii mú na nyε tire sùpyire e, yii Kile à yyere yii pyi Yesu Kirisita wuu ke. ⁷ Yii pi nyε Ɔrɔmu kànbwəhe e ke, yii pun'á mii à nge lɛtɛrɛnɔ kan. Kile à yii kyaa táan uy'á, maa yii yyer'a pyi u wuu. Wuu Tuɔni Kile ná wuu Kafoonɔ Yesu Kirisita pi n̄wɔ yii na, pi i yyeɔn̄ke kan yii á.

Poli la nyε si sà fwordo Yesu dánafeebii na Ɔrɔmu kànbwəhe e

⁸ Yyeciyyige na, mii à fwù kan na Kilenɔ á, Yesu Kirisita mεge na yii puni kurugo, naha na yε yii dániyani kyaa na yu diɔnyɛnɔ cyeyi puni i. ⁹ Mii na báare Kile á ná na zòmbilini puni i, u Jyani Jwumpe Nintanmpe n̄jwuɔni cyε kurugo. Kile à li cè na mii na sònɔni yii kyaa na, na Kilen̄areyi puni i. ¹⁰ Tère o tère e mii nyε na Kile náare ke, mii maha li cya u á, kampyi u nyii wuuni li nyε li li, u na yaha si tère ta sà fwordo yii na. ¹¹ Yii li cè na mii la à s̄i si yii n̄ya, Kile Munaani à kàlanɔ n̄gemu kan mii á ke, bà mii si mpyi si sà yii taanna uru na, yii i fànha ta mε. ¹² Mii la nyε si màban le yii e bà yii si mpyi s'a s̄i yyaha na Kile kuni i mε. Mà bàra lire na, mii la nyε yii Kile kuni yyaha yyére zhèni si màban le mii i.

¹³ Mii c̄n̄mpyiibii, mii la na nyε yii li cè, na mii mpyi a li lwó tooyo n̄nyahay'e naye funɔ'i, si sà fwordo yii na, bà mii si mpyi si báara pyi yii yyére si u fyè n̄ya yii shwəhəl'e, bà mii à u n̄ya supyishinɔ sanɔni shwəhəl'e mε. N̄ka ali numε, mii sàha jà a shà mε. ¹⁴ Kànbwəhəshiin bàra nyεgɛn̄wəhəshiin na, mpii pi à kàla ke, mà bàra mpii pi nyε pi nyε a kàla mε, sùpyire puni fwoo na nyε mii na Jwumpe Nintanmpe n̄jwuɔni kàmpann̄ke na. ¹⁵ Lire kurugo l'à sàa táan mii á, mà sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii Ɔrɔmu shiinbil'á mú.

¹⁶ Mii nyε na sílege si Jwumpe Nintanmpe jwo mε, naha kurugo yε mpiimu ká dá pu na ke, Kile sífene ti nyε pu pi mà pire shwə, mà lwó Yahutuubii na, mà sà n̄o supyishinɔ sanɔni na. ¹⁷ Yii li cè, pyin̄kanni na Kile maha sùpyanɔ pyi u à tí u yyaha taan ke, Jwumpe Nintanmpe maha lire cyére. Dániyanɔ kanni cyε kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige e, mà sà n̄o takwəge e. Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛnɔ i na: «Sùpyanɔ u à tí ke, dániyani cyε kurugo uru maha mpyi nyii na*.»

Mpii pi nyε pi nyε na fyáge Kile na mε

¹⁸ Mpii pi nyε pi nyε na fyáge Kile na, maa mpyi pi nyε a tí mε, Kile lùyririni na liye cyére mà ȳiri n̄nyinɔ i pire mεε na, naha na yε pi n̄tiimbaanɔ kurugo, pi à cyé sèenɔ na. ¹⁹ Mà li ta, nde wà sí n-jà n-cè Kile kyaa na ke, lir'à f̄fin̄n̄e pi á. Kile yabilin̄'a lire f̄fin̄n̄'a cyé pi na. ²⁰ Kile sífente tɛgɛlɛ baa woore ná u yabilinɔ nyε yaage n̄kemu ke, yire na nyε yaaya n̄nyambaaya. N̄ka mà lwó diɔnyɛn̄'a dá ke, yaayi Kile à dá ke, u sífente tɛgɛlɛ baa woore ná u kileere na n̄aa na n̄cwúu yire cyε kurugo. Lire e ke tanga tataga nyε sùpya á mε. ²¹ Ali mà li ta pi à Kile cè, u ná pèente t'à yaa ke, pi nyε a tire taha u na mε, pi nyε na fwù kaan u á mú mε. Pi s̄on̄n̄ore na nyε laaga baa, pi yákilibii puni sí nyε numpire. ²² Pi à piye yaha yákilifee, mà li ta s̄n̄comii pi.

²³ Kile u nyε u nyε na n̄kwúu mε, pi à uru sinampe fáa ná yaayi yà malwəore e, n̄jemu yi nyε na n̄kwúu ke, mu à jwo: sùpyanɔ ná san̄cɛn̄re ná tooyo sicyɛere yaayi ná n̄n̄ke yafiliyi.

²⁴ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i katupwəhəyi pyi mà tàanna ná pi nyii wuuni i, fo ka pi n̄jini si láha pi na. ²⁵ Pi à Kile sèenɔ fáa kafinare na, maa u yadayi père maa yi kère, maa n̄cyé yi Davoonɔ na, uru sí u à yaa ná n̄kèenɔ i fo tèekwombaa. Amiina. ²⁶ Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i pi nyii karigii sílege baa wogigii pyi. Tasinnage k'à yaa k'a mpyi n̄n̄ni ná ceenɔ shwəhəl'e ke, pi cyeebil'á kuru k̄ɛn̄n̄e na mpyi ná piye e. ²⁷ Lire pyin̄kanni na, nàmbaabii mú à cyeebii yaha wani, ka pi nàmban̄ɛbii lage si shwə pi e. Nyε nàmbaabil'á

* 1:17 Abakuki 2.4

silegebaare pyi ná pi nàmbanɛbil'e, maa pi kapiini sàranj ta. ²⁸ Nyɛ ná pi sí nyɛ a li ta kacɛnnɛ si Kile cè mɛ, lire e Kile à pi yaha piy'á ná pi sònɲɔŋkanni nimpini i, ka pi i wá na kapyimbaagii pyi. ²⁹ Pi zòmpil'à jí ntiimbaanji karigii shinj puni ná pege na, pi nyɛ na ntinni mɛ, maa mpyi nyipɛɛnfee. Pi zòmpil'à jí yɛncyɛge ná boore ná yoge ná nàɲwɔhɔre ná zòŋkuuyi ná jwoore na. ³⁰ Mɛkɛɛgefee pi, maa mpyi Kile zàmpɛnmii. Pi nyɛ na silege mɛ, yàmpeene ná funmbwɔhɔ sùpyii pi. Tèrigii puni i, kapegii nivɔŋɲii yyaha pi na ɲcaa. Pi nyɛ a pi sifeebii ɲwɔmɛɛni cù mɛ. ³¹ Yákili baafɛe pi, ɲwɔmɛɛfee bà mɛ, sùpyigire nyɛ pi e mɛ, ɲùɲaara nyɛ pi e mɛ. ³² Ali mà li ta pi à Kile Saliyanj cè, na cyire ɲcyii karigii pyifeebil'à yaa ná kwùŋi i, pi nyɛ a li dâ cyi mpyinj kanni na mà dɛ! Nka mpìi pi nyɛ na cyi pyi ke, pi maha màban leni pire e.

2

Shinj u nyɛ na sùpyire sannte cêɛge ke, urufoo maha ɲcêɛgeŋi nɔ uye na

¹ Nyɛ mu shin maha shin u maha sùpyire sannte cêɛge ke, tanga nyɛ a sù mu á mɛ. Mu aha a sùpyire sannte cêɛge, mu maha ɲcêɛgeŋi cyán maye na, ɲaha na yɛ karigii na mu na sùpyire sannte cêɛge ke, mu mú na cyire pyi. ² Wuu à li cè na mpìi pi nyɛ na cyire karigii pyi ke, Kile sí pire sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ntìŋi funŋke e. ³ Mu u nyɛ na cyire karigii pyifeebii cêɛge mà li ta cyire mu mú nyɛ na mpyi ke, mu na sònɲi mu sí n-shwɔ Kile yibige na bɛ? ⁴ Lire e ke Kile u à karii kwú ke, mu na uru ticɛnmpɛ ná u lùtaanni tɛgele baa wuuni ɲjini fare la? Mu nyɛ a cè na Kile ticɛnmp'à yaa pu mu pyi mu u ma toronkanni kèɛnɲɛ mà? ⁵ Mu niŋgyiwaani ná mu toronkanni ɲkèɛnɲɛmbaanji kurugo, mu na nàvunŋke bínnini maye yyaha na canŋka mɛɛ na, kuru ɲkemu i Kile sí u lùyirini ná u yukyaani cyêe sùpyire na ntìŋi funŋke e ke. ⁶ U sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná ti kapyiŋkil'e*. ⁷ Mpìi pi à piye waha maa kacɛnɲkii pyi bà pi si mpyi si mpyi shinbwoo Kile yyahɛ taan, u u pi kèe, pi i mpyi ná u e tèrigii puni i mɛ, u sí shinj niŋkwombaanji kan pir'á. ⁸ Nka mpìi pi nyɛ na nàkaante pyi, maa ɲcyé sèŋi na, maa ɲɛ ntiimbaanji na ke, nàvunŋke ná lùyirini sí nɔ pire na. ⁹ Shin maha shin u nyɛ na kapegigii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na yyecyiige na, mà sà nɔ supyishinj sanŋi na, kyaage ná yyefuge sí pire puni ta. ¹⁰ Nka shin maha shin u nyɛ na kacɛnɲkii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishinj sanŋi na, ɲkèeŋi ná pèente ná yyɛniŋke sí n-kan pire pun'á. ¹¹ Naha na yɛ Kile nyɛ a sùpya pɲwɔŋɔ sùpya na mɛ.

¹² Mpìi pi à kapegigii pyi mà pi ta pi nyɛ a MusaSaliyanj cè mɛ, yoge sí n-kwɔn pire na u baa. Nka mpìi pi à kapegigii pyi mà pi ta pi à Musa Saliyanj cè ke, yoge sí n-kwɔn pire na si ntàanna ná u e. ¹³ Mpìi pi nyɛ na Musa Saliyanj jwumpe núru kanna ke, pire bà pi à tíi Kile á mɛ. Nka mpìi pi nyɛ na u kurigii ɲaare ke, pire Kile sí n-pyi na pi à tíi. ¹⁴ Supyishinj sanŋi u nyɛ u nyɛ a Musa Saliyanj cè mɛ, pire ká a ɲaare na ntàanna ná u e piy'á, pi mɛɛ nyɛ Saliyanj cèmbaa ke, pi maha li cyêe pi ɲaaranɲkanni cye kurugo, na pir'à pi nimpini cè. ¹⁵ Pi maha li cyêe na ɲje Saliyanj nyɛ na yu ke, yir'á tɛɛn pire funŋ'i. Pi zòmpyaagii maha lire cyêe. Tèrigii cyil'e, pi sònɲɔre maha pi cêɛge; tèrigii cyil'e ti maha pi tanga kaan. ¹⁶ Nyɛ bà mii à li jwo Jwumpe Nintanmpɛ e mɛ, canŋke Kile sí shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiŋkil'e Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru canŋke, sùpyire numpire karigii puni ɲwɔhɔ sí múgo.

Kile à Yahutuubii cêɛge mú

¹⁷ Nyɛ mu u à maye pyi Yahutu, ma a ma sònɲɔre taha MusaSaliyanj na, ma a maye pèe na mu na nyɛ Kile wu ke, ¹⁸ mu à Kile ɲyii wuuni cè, mu s'à taanna

* 2:6 Zaburu 62.13; Taanliŋkii 24.12

Musa Saliyañi karigii na, ka mu u kacenni cè. ¹⁹ Mu à maye pyi fyiinmpii kàbicuñi, mpìi pi ñye numpini i ke, ma a maye pyi pire bèenmpe. ²⁰ Mpìi pi ñye pi ñye a kyaa cè mε, maa mpyi nàñkopyire fiige ke, mu à jwo na mu u ñye pire cyelentuñi, mà li ñuñke pyi na mu à sèenji kuni ñcèñi puni ta Saliyañi i.

²¹ Ñye mu u ñye na sùpyire sannte kâlili ke, maye kâla ke! Mu u ñye na ñko na nàñkaage ñye a ñwə mε, mu sí i ku pyi mà de? ²² Mu u ñye na ñko na jacwəwə kà raa mpyi mε, mu sí i ti pyi mà de? Mu u ñye na ñko na kacyzinn'a pən mu á, mu sí maha kacyzinmbayi yaayi nàñkaage mà de? ²³ Mu u à maye pèe na mu à Musa Saliyañi karigii cè, mu sí ñye na u kurigii ñaare mε. Lire e mu à Kile ñjini faha! ²⁴ Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Seməñi i na: «Yii Yahutuubii kurugo, supyishinji sanñ'a Kile mεge kèege†.»

²⁵ Sèe wi, mu aha a Musa Saliyañi kurigii ñaare, kañwəwə maha mpyi ñkwəññi na, ñka ná mu ñye na Saliyañi kurigii ñaare mε, mu ñkwəññi maha mpyi laaga baa. ²⁶ L'aha mpyi mu à jwo shinñi u ñye u ñye a kwəñ mε, ñka u na Saliyañi kurigii ñaare, tá li sí n-pyi Kile á mu à jwo u à kwəñ mε? ²⁷ Uru nàñi ñye a kwəñ u cyeere e mε, ñka u na Saliyañi kurigii ñaare. Ñye mu u ñye mu ñye na Saliyañi kurigii ñaare mε, uru nàñi u sí mu cêege. Mà li ta, Saliyañi à sém'a kan mu á, mu mú s'à kwəñ. ²⁸⁻²⁹ Mà si Yahutu cye kurugo, lire kanni ñye na wà pyi Yahutu sèe wuu mε. Fyèñi mú sí u à bwəñ cyeere na mà tàanna ná Yahutuubii karigil'e ke, uru bà u ñye ñkwəññi sèe wuñi mε. Yahutuñi sèe wuñi u ñye shinñi u ñye u wi funñə karigil'e ke, Kile Munaani maha ñkwəññi ñgemu pyi zombilini i ke, uru u ñye ñkwəññi sèe wuñi. Sùpyir'á bà Yahutuñi sèe wuñi maha u ñkèenji taa mε; Kile á u maha u taa.

3

Sùpyañi wà tufige ñye à tíi mε

¹ Ñye l'aha nta amuni, ñaha k'à Yahutuñi wwú supyishinji sanñi i ye? Kañwəwə na ñye ñkwəññi na be? ² Kañwəwə nimbwoo na ñye u na kàmpanñyi puni na! Yahutuubil'á Kile à fyànha a u Jwumpe kan. ³ Ñye ná Yahutuubii pìi sí ñye a pyi ñwəmmε ninkinfee mε, lire sí Kile pyi u yîri u ñwəmmεni ñuñ'i la? ⁴ Sèenji na, lire sì n-pyi mε. Wuu à yaa wuu li cè na Kile na sèenji yu, sùpyire puni sí ñye kafinivinimii bà y'à sémε Kile Jwumpe Seməñi i mε, na: «Kile, sùpyir'á yaa ti li cè na mu jwump'a tíi.

Pi aha mu cêege, mu à yaa mu u ta tàngafoo*.»

⁵ Ñka kapegigii wuu ñye na mpyi ke, cyire ká li cyêe na Kile à tíi, ñaha saha ye? Kile lùuni ká yîri wuu taan, tá wuu à yaa wuu jwo na u ñye a tíi mε? (Naha mii na yu funñə baa shin fiige.) ⁶ Kañεε bà mε! Kampyi Kile mpyi a tíi mε, di u mpyi na sí dñyeñi sùpyire kapegigii fwooni tò pi na n-jwo ye?

⁷ Ñye pìi mú sí n-jà n-jwo: «Mii kafinare cye kurugo, Kile sèenji ká fwor'a yyére u pèente kurugo, lire e, ta mii saha à yaa mii i ñcú mu à jwo kapimpyinε?» ⁸ Ñye pìi ká a puru yu, ñaha na wuu àha n-jwo na: «Wuu à kapegigii pyi, kacennkii si nta a fworro cyi e mà ye?» Pii na mii cêege na mii à yire jwo. Pire sì n-sii n-shwə Kile yoge na mε.

⁹ Di yi ñye ye? Wuu Yahutuubil'á pwórə sùpyire sannte na la? Mà byanhara bá la! Mii à fyànha a li cyêe, Yahutuubii bâra supyishinji sanñi na, pi puni na ñye kapegigii tugure ñwəh'i, ¹⁰ bà y'à sémε Kile Jwumpe Seməñi i na:

«Sùpyañi wà tufige ñye a tíi mε, ali shin ninkin!

¹¹ Wà ñye a sù yákilifoo mε,
wà ñye na Kile caa mε!

† 2:24 Ezayi 52.5; Ezekiyeli 36.22-23 * 3:4 Zaburu 51.6

12 Pi pun'à kuni niɲɛnni yaha,
pi pun'à pyi kaɲwɔɔ baa.
Wà nyɛ na kacɛnnɛ pyi mɛ,
ali shin niɲkin†!

13 Pi ɲkòɔnyi na nyɛ mu à jwo fanmugonahaga.
Pi maha pi ɲjirigii tɛgɛ na pi sanmpii wuruge‡.
Pi ɲwɔshɛnr'à pi mu à jwo màcwɔn shɔnrɔ§.

14 Lanan̄ke jwumpe ná jwumpimpe kanni pu maha fwore pi ɲwɔyi i*.

15 Pi supyibo ton'à wyɛɛ.

16 Pi maha ɲkèɛgɛɲi ná yyefuge yare pi tatoroyi puni i.

17 Pi nyɛ a yyɛɲin̄ke kuni cè mɛ†.

18 Pi nyɛ a sii na fyáge Kile na mɛ‡.»

19 Nyɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛɲi i Saliyan̄i kyaa na. Wuu s'à cè na wuu Yahutuubil'á y'à sém'a kan, bà li si mpyi sùpya kà tanga ta mɛ, sùpyire puni si ɲcèɛgɛ Kile yyahe taan. 20 Lire kurugo Kile yyahe taan, sùpyan̄i wà tufiige si n-jà n-tíi Saliyan̄i kurigii ɲaraan̄i cye kurugo mɛ. Nde kanni Saliyan̄i maha já a pyi ke, lire li nyɛ, u maha sùpyan̄i pyi u à kapiini cè.

Sùpyan̄i ká dá Kile na, Kile maha jwo na u à tíi

21 Nka numɛ, pyin̄kanni na wuu si n-jà n-tíi Kile yyahe taan ke, Kile à lire cyêe wuu na. Lire nyɛ a lwó a pwɔ Saliyan̄i kurigii ɲaraan̄i na mɛ. Yire Kile tũnntun̄ɲi Musa ná Kile tũnntun̄mpii sanmpil'á jwo. 22 Kile maha sùpyire pyi shintiilii dáníyan̄i cye kurugo Yesu Kirisita na, wà nyɛ a wwú w'e mɛ. 23 Sùpyire pun'à kapegigii pyi, lire l'á pi nàzhan yige Kile sinampe e. 24 Nka Kile à ɲwɔ pi na maa pi pyi pi à tíi mana, Yesu Kirisita à pi ɲùɲɔ wwú pi kapegigil'e ke, lire cye kurugo. 25-26 Kile à Yesu yaha a pa, pi i u kwòro cige na, bà u si mpyi si Kile lùuni tɲɛ, si wuu kapegigii yàfa wuu na, u sishange ɲguɲi cye kurugo mɛ. Mà ta lire sàha mpyi mɛ, Kile lùtaanni kurugo, u nyɛ a mpyi a sùpyire cú a tàanna ná ti kapyiin̄kil'e mɛ. Numɛ, Yesu à pa, mpil'á pi à dá u na ke, ali mà ta pi à kapegigii pyi, Kile à jwo na pi à tíi. Lire Kile à pyi ke, ntiimbaa bà mɛ, ɲaha na yɛ Yesu à pi kapegigii tugure lwó.

27 Nyɛ tá tanga saha na nyɛ wà a u uye pèe? Ɔnhò! Naha kurugo yɛ nde li nyɛ na wii ke, Saliyan̄i kurigii ɲaraan̄i bà mɛ, ɲka dáníyan̄i. 28 Sèe wi, wuu à li cè na sùpyire ntiin̄i na ntaa dáníyan̄i cye kurugo, ɲka Musa Saliyan̄i kurigii ɲaraan̄i i bà mɛ. 29 Taha Yahutuubii kanni wu u nyɛ Kile? Supyishin̄i san̄i wu mú bàl'á? Ɔɔn kɛ! Supyishin̄i san̄i wu wi mú dɛ! 30 Naha kurugo yɛ Kile niɲkin u nyɛ. Uru u sí Yahutuubii pyi na pi à tíi pi dáníyan̄i kurugo, si supyishin̄i san̄i mú pyi na pi à tíi pi dáníyan̄i kurugo.

31 Nyɛ wuu aha dáníyan̄i kaɲwɔɔni jwo amuni, lir'á li cyêe na Musa Saliyan̄i na nyɛ kaɲwɔɔ baa la? Mà byanhara bá la! Wuu bá maha u kaɲwɔɔni yal'a cyêe.

4

Pyin̄kanni na Kile à Ibirayima pyi na u à tíi ke

1 Nyɛ Ibirayima u mpyi wuu Yahutuubii tùluge sùifoon̄i ke, ɲaha wuu sí n-jwo uru kyaa na yɛ? 2 Kampyi yi mpyi a jwo na Ibirayima à tíi u kapyiin̄kii kurugo, u mpyi na sí n-jà uye pèe, ɲka ná yire sí bà y'à jwo mɛ, u si n-jà uye pèe Kile yyahe taan mɛ. 3 Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛɲi i na: «Ibirayima à dá

† 3:12 Zaburu 14.1-3; 53.2-4; Ekileziyasi 7.20 ‡ 3:13 Zaburu 5.10 § 3:13 Zaburu 140.4 * 3:14 Zaburu 10.7 † 3:17 Ezayi 59.8 ‡ 3:18 Zaburu 36.2

Kile na, u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tí* .» ⁴ Shin ká báara pyi, u sàraŋ'á yaa u kan u á. Uru sàraŋi nyε a kan mana mε, ŋka u ná ur'á yaa. ⁵ Shinŋi u nyε u nyε a u sòŋŋore taha u katiigii nimpyiŋkii na mε, maa dá li na na Kile maha kapegigii pyifeebii kapegigii yàfani pi na ke, Kile maha urufoo le shintiibil'e u dáníyaŋi kurugo.

⁶ Lire pyiŋkanni na, sùpyaŋi Kile à pyi u à tí mà ta u kapyiŋkii fye bà mε, saanŋi Dawuda mú à mεε cêe urufoo wuuni ŋwɔŋi kyaa na:

⁷ «Mpiimu u ntiimbaa kariii cyi à yàfa pi na, ka toro si ntaha pi kapegigii na ke, pire wuun'à ŋwɔ.

⁸ Kafoonji Kile nyε a shinŋi ŋgemu cû a tàanna ná u kapegigil'e mε, urufoo wuun'à ŋwɔ†.»

⁹ Nyε mpíi pí à kwɔn ke, pire kanni wuuni l'à ŋwɔ laa, niŋkwɔnmbaabii wuuni mú à ŋwɔ? Wuu à yi jwo a kwɔ na: «Ibirayima à dá Kile na, u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tí». ¹⁰ Tèni i Kile à u cè shintiiwe ke, u mpyi a kwɔn laa, u mpyi na sàha ŋkwɔn mε? U niŋkwɔnŋi bà mε, ŋka u niŋkwɔnmbaanji.

¹¹ Lire kàntugo ka u u ŋkwɔnŋi fyèŋi ta, ŋgemu u à li cyêe na Kile mpyi a u cè shintiiwe u dáníyaŋi kurugo mà u ta kwɔnmbaa ke. Lire pyiŋkanni na, mpíi pí nyε pí nyε a kwɔn mε, ŋka pí à dá Kile na, ka Kile si jwo na pí à tí ke, Ibirayima à pyi pire puni tunji dáníyaŋi kuni i, ali pí mée nta pí nyε a kwɔn mε. Kile à pire cè shintiilii. ¹² Mpíi pí à kwɔn ke, Ibirayima mú u nyε pire tunji. Mpíi pí nyε pí nyε a kwɔn cyeere e kanna mε, ŋka pí na dáníyaŋi kuni jaare wuu tunji Ibirayima fiige ke, pire kyaa mii nyε na yu. Ur'á dá Kile na mà ta u sàha ŋkwɔn mε.

¹³ Nwɔmɛɛni Kile à lwɔ Ibirayima ná u tɔlug'á na pí sí dɔnyɛŋi ta kɔɔɔ ke, li nyε a lwɔ mà li ñɔŋke pyi na Ibirayima na Saliyaŋi kurigii jaare mε, u à dá Kile na ka Kile si jwo u à tí ke, lire kurugo l'à lwɔ. ¹⁴ Lire ŋwɔmɛɛni n'a mpyi a lwɔ a pwɔ Saliyaŋi kurigii jaaraŋi na, dáníyaŋi kaŋwɔɔ mpyi na sì n-pyi mε, Kile ŋwɔmɛɛni mpyi na sì n-pyi laage e mú mε. ¹⁵ Yii li cè na Kile lùyirini ñɔŋke ku nyε Saliyaŋi, ŋka ná Saliya nyε mε, wà mpyi na sì u kafuun pyi mε.

¹⁶ Lire pyiŋkanni na, yaayi ŋwɔmɛɛni Kile à lwɔ ke, dáníyaŋi kurugo l'à lwɔ, bà yi si mpyi s'a ntaa mana mε. Wuu pí nyε Ibirayima tɔluge shiinbii ke, wuu à tɛɛn ná l'e, wuu sí yire ta dáníyaŋi cye kurugo, ali wuu mée ká mpyi wuu nyε na Yahutuubii làda karigii pyi mε. Mpíi pí à dá Kile na Ibirayima fiige ke, pire puni mú sí yire ta. Uru u nyε wuu puni tunji Kile kuni i. ¹⁷ Amuni y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à mu pyi supyishi niŋyahawa tu‡.» Kile u maha kwúubii ñèni, yaayi yi nyε yi mpyi mε, maa yire dá ke, uru u à mpe jwo. Ibirayima à dá Kile na maa mpyi wuu tunji Kile yyahe taan.

¹⁸ Sòŋŋorɔ mpyi na sì n-jà n-taha kani ndemu na mε, Ibirayima à dá maa u sòŋŋore taha lire na. Lire e u à pa mpyi supyishi niŋyahawa tu bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i mε na: «Mu tɔluge shiinbii sí nyaha wɔrigii fiige§.»

¹⁹ Ibirayima mpyi a byanhara yyee ŋkuu (100) na mà kwɔ. Ali mà u yaha u u sòŋŋi na ur'á lye pyítaa na, u cwonji Sara sí nyε cijiriŋe, u nyε a u sòŋŋore láha Kile na mε. ²⁰ Nwɔmɛɛni Kile à lwɔ ke, u sòŋŋore nyε a láha lire na mà nya mε. Lire bá mpyi a u pyi u à dá Kile na sèl'e, maa u père. ²¹ Ibirayima mpyi a sàa dá li na na ŋwɔmɛɛni Kile à lwɔ ke, u sí n-jà li fũŋŋɔ. ²² Lire e u dáníyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tí. ²³ «Kile à jwo na u à tí» puru jwumpe nyε a séme uru kanni kurugo mε. ²⁴ Kile u à wuu Kafoonji Yesu ñè a yige kwùŋi i ke, wuu mpiimu pí à dá uru na ke, p'à séme wuu kurugo mú, ñaha kurugo yε wuu mú sí n-pyi na

* 4:3 Zhenezi 15.6 † 4:8 Zaburu 32.1-2 ‡ 4:17 Zhenezi 17.5 § 4:18 Zhenezi 15.5

wuu à tí. ²⁵ Kile à u kan kwùñ'á wuu kapegigii kurugo, maa u jè a yige u e, bà wuu si mpyi si ntíi uru yyahe taan mε.

5

Wuu ná Kile shwàhəñ'à yaa

¹ Lire pyiñkanni na, wuu à pyi shintiilii Kile yyahe taan, wuu dániyañi kurugo, lire e wuu jye yyeñinke e ná Kile e numε, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. ² Yesu barag'e, wuu dániyañi kurugo, wuu à Kile ticεnmpe cè, maa pu taa numε canña maha canña. Wuu funñy'á sàa táan, jaha na ye wuu à dá li na na Kile sí wuu pyi shinbwoo uye yyére. ³ Mà bâra lire na, wuu à kwôro funntange e yyefuge tēni i, jaha na ye wuu à li cè na yyefuge maha ma ná mayezhiilinj i. ⁴ Mayezhiilinj maha ma ná sítaare e zòzhwəre na. Síñi ká nta, sòñjore tatahage mú maha nta. ⁵ Tire sòñjore tatahage si wuu jwəhə yaha mε, jaha na ye Kile à wuu zòmpyaagii jñi u tàange na u Munaani cye kurugo, u à lire ndemu kan wuu á ke.

⁶ Mà wuu yaha wuu fàñhəñcyere e, Kile jyii tēn'á nə ke, ka Kirisita si ñkwú maa wuu nimpibii shwə. ⁷ Shinñi u à tí ke, li sí n-waha sùpya u jεε si ñkwú uru kurugo; ñka shinñi u jye na ñkanñi pyi sèl'e ke, wà bá kú n-jà nùñə waha si jεε ñkwú uru kurugo. ⁸ Ñka Kile à li cyée wuu na na ur'á sàa wuu kyaa táan uy'á. Mà wuu yaha kapegigii mpyinj i sahanñi, Kirisita à kwú wuu kurugo. ⁹ U à u sishange wu mà pyi sáraga maa wuu pyi shintiilii numε Kile yyahe taan. Ná lire s'á pyi, wuu à sàa tēn ná l'e na Yesu Kirisita sí wuu shwə Kile lùyirini na. ¹⁰ Mà wuu yaha Kile zàmpenmii, Kile à wuu ná uru shwəhəñi yaa u Jyañi ñkwùñi cye kurugo. Mà wuu ná u shwəhəñi yaha u à yaa, nàkaana baa, wuu sí n-shwə u Jyañi jēñi cye kurugo. ¹¹ Lire kanni bà mε, wuu funntanga wuu pi jye Kile wwoñεεge e wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, uru u à wuu ná Kile pyi wuu à wwə.

Kapegigii sèñkanni ná cyi láhanñkanni

¹² Kapegigil'á jyé dijyeñi i shin niñkin cye kurugo, uru u jye Adama, ka kapegigii si mpa ná kwùñi i. Lire pyiñkanni na, kwùñ'á nə sùpyire puni na, jaha na ye pi pun'á kapegigii pyi. ¹³⁻¹⁴ Yii li cè, mà lwó Adama tēni na mà pa nə Kile tūntunñiMusa wuuni na, sùpyire mú mpyi na kapegigii pyi. Lire tēni i, Kile mpyi na si n-jà yoge kwəñ pi na na pi à Musa Saliyañi kuni yaha mε, jaha na ye uru Saliyañi mpyi na sàha ñkwə à kan pi á mε. Pi mú jye a mpyi a Adama kapiini nimpyiini shi pyi mε. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha ñkwúu. Jye nde Adama mpyi a pyi ke, lire mpyi a kyaa nə sùpyire na. Amuni li mú jye, Yesu Kirisita u mpyi na sí n-pa ke, nde ur'á pa mpyi ke, lir'á kyaa nə sùpyire na.

¹⁵ Ñka Kile à kani ndemu pyi mana ke, lire tayyérege ná Adama kapiini nimpyiini woge jye sumara mε. Shin niñkin kapii ká mpyi kañjə mà kwùñi nə shinnyahara na, yii li cè na kacenni Kile à sàa pyi shinnyahara á shin niñkin cye kurugo, ná uru u jye Yesu Kirisita ke, lire si n-jà n-jwo si nə li tēgeni na mε. ¹⁶ Mà bâra lire na, Kile kacenni tayyérege ná shin niñkinñi kapiini tayyérege jye niñkin mε, jaha na ye shin niñkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cēεge. Ñka kapegii niñyahagii pyiñkwooni kàntugo, Kile kacenni nimpyiini kurugo, pi sí n-jà n-tíi Kile yyahe taan. ¹⁷ Shin niñkin kanna u à kapiini pyi, ka lire si sùpyire pyi ti i ñkwúu. Ná lire s'á pyi, nàkaana baa, shin niñkin cye kurugo mú, mpiimu ká jεε Kile ticεnmpe na, ka u u pi pyi na pi à tí ke, pire sí sí ta, mà lwó numε na, fo tèekwombaa. Uru shinñi niñkinñi u jye Yesu Kirisita.

¹⁸ Jye shin niñkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cēεge, lire pyiñkanni na mú, shin niñkin kacenne kurugo, sùpyire pun'á pyi shintiilii maa shiñi

ninjkwombaanji ta. ¹⁹Shin ninjkin Kile jwəməɛyahani kurugo, shinjyahara à pyi kapimpyimii. Lire pyinjkanni na mú, shin ninjkin Kile jwəməɛcunte kurugo, shinjyahara sí n-pyi shinztiilii Kile yyahe taan.

²⁰Kile à Saliyañi kan, bà sùpyire si mpyi si jçè na pir'à kapegii nijyahagii pyi mɛ. Nka cyage e kapegigil'à nyaha ke, Kile kacɛnjkii maha núr'a nyaha sèl'e cyi na. ²¹Tèni l'e, sùpyire mpyi na sì n-jà n-pyi ná ti jye na kapegigii pyi mɛ; lire na kwùñ'à nò ti na. Nka Kile à jwə wuu na maa jwo na wuu à tíi, lire e, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo, wuu sí shìñi ninjkwombaanji ta.

6

Wuu à kwû kapegigii kàmpañke na, maa mpyi nyii na, ná Kirisita e

¹Jye wuu jaha jwo bɛ? Wuu à yaa wuu kwôro kapegigii mpyiñi i, Kile ticɛnmpe si mpêe la? ²Mà byanhara bá la! Wuu pi jye mu à jwo kwùu, kapegigii kàmpañke na ke, jaha na wuu saha sí n-kwôro kapegigil'e ye? ³Wuu mpïi pi à batize Yesu Kirisita mɛge na ke, yii jye a cè na l'à pyi mu à jwo wuu à kwû ná u e mà? ⁴Uru batizeliñi kurugo, l'à pyi mu à jwo wuu à le fanjke e ná u e, bà Kirisita à jè a fworro kwùñi i Tufoonji sífente cye kurugo mɛ, amuni wuu sí shìñi nivəññi ta.

⁵Sèñi na, ná wuu s'à wwò ná u e u kwùñi shiñi i, wuu mú sí n-wwò ná u e u jèñi shiñi i. ⁶Wuu li cè na wuu à wuu pyinjkanni nijjyeeni kwôro cige na ná Kirisita e, kapegigii mpyiñi lage ku mpyi maha mpyi wuu na ke, bà kuru si mpyi si njkwò mɛ. Wuu saha jye ku bilere e mɛ. ⁷Jaha na ye shinñi u à kwû ke, uru saha jye kapegigii fànhe jwəh'i mɛ.

⁸Ná wuu à kwû ná Kirisita e, wuu à dá li na mú na wuu sí n-kwôro ná u e nyii na. ⁹Jaha na ye wuu à li cè na Kirisita à jè, u saha sì n-kwû mɛ, kwùñi saha sì n-jà u na mɛ. ¹⁰U ninjkwùñi, u à kwû təgə ninjkin si kapegigii fànhe kwò. Numɛ, mà u yaha nyii na, u na karigii puni pyi si Kile pèe. ¹¹Lire pyinjkanni na mú, yii a yiye tòre kwùubil'e kapegigii kàmpañke na. Yesu Kirisita wwojɛge kurugo, yii a yiye tòre nyii wuubil'e, yii raa yii karigii puni pyi Kile mɛge mpèenji kurugo. ¹²Lire e yii àha nùru kapegigii mpyiñi lage yaha ku fànha ta yii na mɛ. Mà yii yaha yii sí n-pa n-kwû n-fworro nge dijyənji i, yii àha nùru jɛɛ u nyii karigii na mɛ. ¹³Yii àha nùru yii cyeere yatanji yaha ntiimbaanji karigii lage e mɛ. Ná yii s'à jè mà fworro kwùñi i, yii yiye puni kan Kile á. Yii yii yatanji yaha katiigii mpyiñi laage e. ¹⁴Yii li cè na kapiini fànhe saha jye yii na mɛ, jaha na ye yii saha jye MusaSaliyañi fànhe jwəh'i mɛ, nka Kile ticɛnmpe funjke e yii jye.

¹⁵Jye ná wuu sí jye Musa Saliyañi fànhe jwəh'i mɛ, fo Kile ticɛnmpe funjke e, tá lir'à li cyêe na wuu à yaa wuu a kapegigii pyi? Mà byanhara bá la! ¹⁶Yii à li cè na yii aha yiye kan shin á s'a u père, yii maha mpyi urufoo biliwe. Lire e yii aha a kapegigii pyi, yii maha mpyi cyire bilii, cyire sí cyi maha ma ná kwùñi i, nka yii aha a Kile père, yii maha mpyi u bilii, lire sí li maha ma ná ntiiñi i. ¹⁷Wuu fwù kan Kile á, jaha na ye yii pi mpyi kapegigii bilii ke, numɛ, kàlañi u à kan yii á ke, yii à jɛɛ uru na ná yii zòmpyaagii puni i. ¹⁸Yii à fworro ntiimbaanji bilere e mà jyè ntiiñi bilere e. ¹⁹Kilenji ná sùpyire karigii jcyii yyaha cèmə sì n-táan mɛ, lire kurugo, mii à nde taañini jwo yii á mà yyaha tí ná bilere kani i. Yii mpyi a fyànha a yiye puni yaha jwəhəmpe ná ntiimbaanji bilere e, tire ntemu ti maha ma ná jñjyaanre e Kile na ke. Lire pyinjkanni na, yii yiye puni kan bilii fiige ntiiñi karigii mpyiñi mɛɛ na, bà yii si mpyi si fñiñe mɛ. ²⁰Tèni i yii mpyi kapegigii bilere e ke, yii kuro jye a mpyi ntiiñi karigil'e mɛ. ²¹Yii na silege karigii jcyiimu tapyige e numɛ ke, təññi ngire yii mpyi maha ntaa cyi mpyiñi i ye? Cyire karigii maha ma ná kwùñi i. ²²Nka numɛ,

yii à fworò kapegigii bilere e mà pyi Kile bilii. Lire e yii maha sì yyaha na Kile nyii karigii mpyiñi i. Tònni yii sí n-ta lire e ke, uru u nyε shìñi niñkwombaañi.

²³ Nyε yii li cè na kapiini fwotonte ti nyε kwùñi. Nka Kile maha yaage ñkemu kaan mana wuu ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wwoñεεge kurugo ke, kuru ku nyε shìñi niñkwombaañi.

7

¹ Mii cìmpyiibii, mii à li cè na ñje mii na yu yii á ke, yii à yi cè a kwò, ñaha na yε yii à saliyañi karigii cè. Yii à li cè na sùpyañi ká mpyi shì na, lire e saliyañi fànhe maha mpyi u na. ² Yyεcyeenε na, ceenji u nyε nàmbage e ke, mà u poonji yaha shì na, saliyañi maha pi pwò piye na. Nka nòñi ká ñkwù, saliyañi fànhe saha nyε ceenji na nòñi kàmpañja na mε*. ³ Nyε mà u poonji yaha shì na, u aha ñkàre nòñi waber'á, u à jacwəɾə pyi. Nka u poonji ká ñkwù, saliyañi saha nyε u ñuñ'i mε, u aha ñkàre nòñi waber'á, u nyε a jacwəɾə pyi mε.

⁴ Mii cìmpyiibii, amuni yii wuuni mú nyε. Li mpyi mu à jwo MusaSaliyañi u mpyi yii poonji. Nka numε, l'à pyi mu à jwo yii à kwù ná Kirisita e. Lire e ke yii poonji fànhe saha nyε yii na mε. Yii na nyε nòñi waber'á ñgemu u à ñè a fworò kwùñi i ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi s'a kacennji pyi s'a Kile père mε. ⁵ Yii li cè na tènì i wuu mpyi na wuu nyii karigii pyi ke, Musa Saliyañi mpyi a wuu nyii karigii nimpegigii lage pyi k'à wuu yaha kapegigii na, ñcyiimu ná Saliyañi mpyi a kàntugo wà yiy'á ke. Lire mpyi a wuu le kwùñi kuni i. ⁶ Numε wuu à fworò Musa Saliyañi bilere e, ñaha kurugo yε wuu mpyi uru ñgemu cye e kasujyii fiige ke, wuu à kwù uru kàmpañke na. Saliyañi nizemεñi u nyε ke, wuu mpyi maha ñcaa s'a ñaare s'a ntàanni ná ur'e, ñka numε, Kile Munaani à fànhe kan wuu á, wuu u ñaare ñaarañkanna nivənnə na.

Musa Saliyañi maha kapegigii cyère

⁷ Nyε mpe funñke e, ñaha mii la nyε si jwo yε? MusaSaliyañi na nyε kapii la? Mà byanhara bá la! Saliyañi u à mii pyi mii à kapiini cè. Uru baare e, mii mpyi na sì n-cè na ñyipεenni na nyε kapii mε. Nje y'à jwo Saliyañi i na: «Ma hà ma supyiñεñi cyeyaage ñyipεen pyi mε» yire y'à mii pyi mii à li cè kapii†. ⁸ Nyε Saliyañi à pyi kañuñə mà kapegigii mpyiñi lage tîrige mii funñ'i pyiñkannigii niñyahagii na. Naha na yε Saliyañi kàmpyi u nyε mε, wuu mpyi na sí wuu kapegigii cè mε. ⁹ Tènì l'e, mii mpyi a Saliyañi cè mε, ñka tènì i u à cyèe mii na ke, ka mii i nta a cè na mii na kapegigii pyi, ¹⁰ na mii laage mpyi a tənn Kile na. Lire e Saliyañi u mpyi a yaa u shìñi niñkwombaañi kuni le mii taan ke, u à kwùñi kuni le mii taan. ¹¹ Kapegigii mpyiñi lage ku nyε mii i ke, kur'à mii wurugo, maa mii pyi mii à kwù Saliyañi cye kurugo.

¹² Nyε Saliyañi à fworò Kile e, ñje y'à jwo u e ke, yire mú à tíi, maa ñwə. ¹³ Lire e ke yaage k'à ñwə ke, kuru k'à pyi kañuñə si mii bò la? Mà byanhara bá la! Nka kuru yaag'à pyi kañuñə mà kapegigii mpyiñi lage pèe mii funñ'i, ka lire si mii pyi mii à kwù. Lir'à pyi mii si li cè na mii kapyiñkii nyε a tíi mε. Mii aha ñcè na mii à Kile Saliyañi kuni yaha, mii maha ñcè na mii sòññəre nyε a sàa ñwə mε.

¹⁴ Sèenji na, wuu à li cè na Saliyañi à yîri Kile yyère, ñka mii na nyε sùpya, ñgemu fànha k'à cyère ke. Mii na nyε mu à jwo biliwe kapegigii mpyiñi kàmpañke na. ¹⁵ Naha na yε nde mii na mpyi ke, mii nyε na lire yyaha cini mε. Nde l'à táan mii á ke, mii nyε na lire pyi mε, nde l'à pεn mii á ke, lire mii maha mpyi.

* **7:2** Ɔrəmu shiinbii yyère, wà fànha mpyi lenkwucyeebii na mε. U poonji kwuñkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèñε wani. † **7:7** Ekizodi 20.17; Duterənmə 5.21

16 Nyɛ nde l'à pɛn mii á ke, ná lire mii maha mpyi, lire e ke, mii à li cè na Saliyaŋi à ɲwɔ. 17 Nka mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, ɲaha na yɛ kapegigii mpyiŋi lage ku ɲyɛ mii i ke, kuru ku maha mii yaha li na. 18 Mii à li cè na kacɛŋkii mpyiŋi fànha ɲyɛ mii i mɛ. Sèɛŋi na, mii la maha mpyi s'a katiigii pyi, nka mii maha jà mɛ. 19 Kacɛŋkii mii la maha mpyi s'a mpyi ke, mii ɲyɛ na jìni na cyire pyi mɛ fo kapegigii, cyire lage sí ɲyɛ mii na mɛ. 20 Nde l'à pɛn mii á ke, mii aha a lire pyi, lir'à li cyêe na mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, nka kapegigii mpyiŋi sònɲɔre ti ɲyɛ mii i ke, tire fànhe ku ɲyɛ mii na.

21 Mii à nde kani kàanmucya naye e, tère o tère e mii la ɲyɛ s'a kacɛŋii pyi ke, kapiini mpyiŋi lage ku maha mii ta. 22 Kile Saliyaŋi kyal'à sàa táan mii á. 23 Nka mii maha kani labɛɛ fànha ɲya naye na, ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ mii ɲyii wuuni mɛ. Lire li maha mii yaha kapegigii mpyiŋi na, mii a sì mpyi cyi biliwe. 24 Ei! Mii wuun'à kèɛge dɛ! Mii sònɲɔpeere ti sí kwùŋi nɔ mii na ke, joofo u sí mii shwɔ tire na yɛ? 25 Wuu Kile kèe, ɲaha na yɛ wuu Kafoonji Yesu Kirisita à wuu shwɔ.

Nyɛ mii la na ɲyɛ s'a Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, nka kapegigii mpyiŋi lage kurugo, mii ɲyɛ a jà a li pyi mɛ.

8

Naaraŋkanni l'à táan Kile Munaani á ke

1 Nyɛ numɛ, mpíi pi ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile saha sì tìgire cyán pire na mɛ. 2 Kile Munaani maha shìŋi ɲgemu kaan Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, lire fàn'h'à mii ɲùŋɔ wwù kapegigii ná kwùŋi fànhe e. 3 Sùpyaŋi fàn'h'à cyéɛɛ, lire kurugo wuu ɲyɛ a jà na Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare si ntíi mɛ. Lire e Kile à u yabilíŋi Jyaŋi tun, u à pa sùpya wuu kapimpyiibii fiige, maa u pyi kapegigii yàfaŋi sárage. 4 U à lire pyi, bà wuu si mpyi s'a ɲaare ntíiŋi i Kile Saliyaŋi yi jwuŋkanni na mɛ. Numɛ, wuu saha ɲyɛ na ɲaare wuu ɲyii wuuni i mɛ, nka wuu na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i.

5 Yii li cè, shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná u ɲyii wuuni i ke, u ɲyii karigii kanni na urufoo maha sònŋi. Nka shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, lire ɲyii karigii na urufoo maha sònŋi. 6 Na sònŋi ma ɲyii karigii na, lire maha kwùŋi nɔ mu na, nka na sònŋi Kile Munaani ɲyii karigii na, lire maha shìŋi ná yyeŋiŋke kaan. 7 Mpíi pi maha sònŋi pi ɲyii karigii kanni na ke, pire na ɲyɛ Kile zàmpɛnmii. Naha na yɛ pi ɲyɛ na ɲɛɛge na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, pi bá jìni mɛ. 8 Lire l'à li ta, mpíi pi na sònŋi pi ɲyii karigii kanni mpyiŋi na ke, pire sì n-jà Kile ɲyii kariii pyi mɛ. 9 Yii pi ke, yii ɲyɛ na ɲaare na ntàanni ná yii ɲyii wuuni i sahaŋki mɛ, Kile Munaani ɲyii wuuni yii ɲyɛ na mpyi, ɲaha na yɛ Kile Munaani na ɲyɛ yii e.

Ná Kirisita Munaani* ɲyɛ ɲgemu i mɛ, urufoo ɲyɛ Kirisita wu mɛ. 10 Yii mée ɲyɛ yii sí n-kwù yii kapegigii kurugo ke, ná Kirisita sí na ɲyɛ yii zòmɲyaagil'e, Kile Munaani sí shìŋi niŋkwombaanji kan yii á, ɲaha na yɛ Kile à jwo na yii à tíi. 11 Ná Kile s'à Yesu ɲè a yige kwùŋi i u Munaani cye kurugo, Kile Munaani sí ɲyɛ yii e, yii aha ɲkwù, Kile sí yii ɲè u Munaani cye kurugo mú.

12 Lire e ke cìmpyiibii, wuu à yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i, nka wuu ɲyɛ a yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná wuu ɲyii wuuni i mɛ. 13 Yii aha a ɲaare na ntàanni ná yii ɲyii wuuni i, yii sí n-kwù, nka yii aha yii ɲyii karigii nimpegigii bò Kile Munaani barag'e, yii sí shìŋi niŋkwombaanji ta.

* 8:9 Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

14 Nyε mp̄ii pi na jaare na ntàanni ná Kile Munaani j̄yii wuuni i ke, pire puni na nyε Kile pȳi. 15 Naha na yε Kile Munaani li nyε ȳii e ke, lire kurugo, ȳii saha sì n-pyi bilii mε, ȳii mú saha sì raa fyáge mε. Li sí ȳii pyi Kile pȳi, si ȳii pyi ȳii jà ȳii a ḡko fànha na Kile á: «Baba, Tufoonji!» 16 Lire Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à tēen ná l'e wuye funḡ'i na wuu na nyε sēenji na Kile pȳi. 17 Nyε ná wuu sí nyε u pȳi, wuu à pyi u koolȳii mú, maa mpyi Kirisita koolȳij̄εε. Ná wuu s'à pyi ná u e u yyefuge e, wuu mú sí n-pyi ná u e u sìnampe e.

Sìnampe nimpampe kani

18 Mii à li cè na yyefuge e wuu nyε amε numε ke, kuru nyε yafyin mε, sìnampe nimpampe Kile sí n-kan wuu á ke, ku bá sì n-jà n-tàanna ná pur'e mε. 19 Yii li cè na canḡke Kile sí u pȳibii sìnampe cyēe ke, Kile yadayi puni funvwugo wuyi yi nyε na kuru canḡke sigili. 20 Yaayi Kile à dá ke, yire pun'à pa mpyi kanwō baa. Lire nyε a pyi yire yaayi j̄yii kyaa mà dε! Kile u à li pyi l'à pyi amuni. Lire ná li wuuni mú i, sōḡḡō tatahaga saha na nyε. 21 Bà bilinj̄i maha fworō bilere e mε, amuni yaayi Kile à dá ke, yire sí n-pa n-fworō vwōnhōji i. Lire pyinj̄kanni na, Kile pȳibii na nyε sìnampe mpemu i ke, yire yaayi sí n-pyi pur'e. 22 Wuu à li cè, ali ninjaa, yaayi puni na ḡkyèn yyefuge cye e, layirilifoo fiige. 23 Lire kanni bà mε, wuu mú na ḡkyèn. Yaayi Kile sí n-pa n-kan wuu á ke, Kile Munaani à kan wuu á mà pyi yire ninj̄cyiige. Kile sí n-pa yaayi puni kan u pȳibil'á mà bàra cyeere nivōnnte na canḡke ḡkemu i ke, mà jwo kuru canḡke ku nō ke, wuu mú na ḡkyèn. 24 Kile à wuu shwō, ḡka wuu sàha ḡkwō a yire yaayi puni ta mε. Wuu à wuu sōḡḡōre taha yire na. Yii li cè na mu aha yaage ḡkemu ta a kwō ke, mu sàha maha kuru nta sōḡḡi mε. 25 Nyε yaage na wuu na sōḡḡi ke, ná wuu sàha ku ta mε, wuu wuu funj̄yi j̄ij̄e wuu raa ku sigili.

26 Kile Munaani maha wuu tère wuu fànhanj̄cyεεεε karigil'e mú. Naha na yε wuu à yaa wuu Kile jaare kani ndemu na ke, wuu maha lire cè mε. Kile Munaani maha Kile jaare wuu kurugo fo maha kyēḡḡkanni là pyi, wuu nyε a ndemu yyaha cè mε. 27 Kile u maha sùpyanj̄i zōmbilini karigii yyaha caa ke, nde u Munaani nyε na j̄caa ke, uru u à lire cè. Yii li cè na mp̄ii pi nyε Kile wuubii ke, Kile Munaani maha u jaare pire kurugo maha ntàanna ná Kile j̄yii wuuni i. 28 Mp̄ii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, wuu à li cè na yaayi puni maha báaranj̄i pyi sijn̄cyan pire ntēḡenji kurugo, u à pire mpiimu yyere mà tàanna ná u kayaanj̄ahani i ke. 29 Kile à fyânha a mpiimu cwōḡnrō ke, u à wyèr'a li lwó uye funḡ'i, si pire pyi u Jyanj̄i fiige, bà u Jyanj̄i si mpyi si mpyi shinj̄yahara yyaha wu mε. 30 Mpiimu u karij̄i Kile à fyânha a cwōḡnrō ke, u à pire yyere. U à pi yyere ke, maa pi pyi na pi à tí. Nàkaana baa, u mú sí pi pyi shinbwoo uye yyére.

Tàange ku nyε Yesu Kirisita e ke, yafyin sì n-jà wuu láha kuru na mε

31 Nyε naha wuu saha sí raa yu yε? Ná Kile sí nyε ná wuu e, naha wà sí n-jà n-pyi wuu na yε? 32 Kile nyε a j̄en'a u yabilinj̄i Jyanj̄i shwō kyaage na mε, ḡka u à u yaha u à kwū mà pyi sáraga wuu puni kurugo, naha ku sí li ta na u àha yaayi puni kan wuu á u Jyanj̄i cye kurugo mà yε? 33 Mp̄ii Kile à cwōḡnrō ke, jofoo u sí n-jà t̄igire cyán pire na yε? Wà sì n-jà mε, naha na yε Kile u à pi pyi pi à tí. 34 Jofoo u sí n-jà pi cēḡe yε? Wà sì n-jà mε, naha na yε Yesu Kirisita à kwū wuu cyaga, lire kanni bà mε, u à j̄è a fworō kwūḡi i, u à sà ntēen Kile kâninj̄e cyεge na, maa Kile jaare wuu á. 35 Tàange ku nyε Kirisita e mà yyaha tí ná wuu e ke, naha ku sí n-jà wuu láha kuru na yε? Yyefuge sí n-jà la? Lire nyε mε fyagare, lire nyε mε wuu ḡkyèreḡenji, lire nyε mε katege, lire nyε mε fōḡke, lire nyε mε kawaa, lire nyε mε boore la? 36 Yire y'à sémε Kile Jwumpe Semēnji i na:

«Mu kurugo, wuu maha mpyi kwùŋi laage e canmpuni, pi maha wuu pyi mu à jwo mpàa, pi na ŋkèεge ná mpiimu i taboŋ'i ke†.»
 37 Nka lire ná li wuuni mú i, ŋge u à wuu kyaa táan uy'á ke, uru fànhe cye kurugo, wuu à sí ta yire yyefuyi puni na. 38 Sèŋi na, mii à sàa dá li na na kwùŋi yo, shìŋi yo, mèlèkεεbii yo, jínabii yo, numε yaayi yo, yaayi nimpayi yo, 39 nìŋyìŋi fànhe yaayi yo, nìŋke nùŋɔ wuyi yo, yaaga maha yaaga k'à dá ke, tàange ku ŋye Kile á mà yyaha tíi ná wuu e, u à kuru ŋkemu cyêe wuu na wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru kà sî n-jà wuu láha kuru na mε.

9

Kile à Izirayeli shiinbii cwɔɔnrɔ

1 Sèŋi mii ŋye na yu yii á, kafinara bà mε, ŋaha kurugo ye mii ŋye Kirisita wu, mii zòmbilini yyaha Kile Munaani à cû ke, lir'à li cyêe mii na na sèŋi mii ŋye na yu na: 2 mii yyetanha wu ná mii nàvunŋɔ wu u ŋye mii shiŋi shiinbii taan. 3 Lanŋke méε n'a mpyi a cwo mii na pi cyaga, maa mii yige Kirisita wwoŋεεge e bà pi si mpyi si jyè kuru wwoŋεεge e mε, lire mpyi na sí n-táan mii i. 4 Pire pi ŋye Izirayeli shiinbii, Kile à pi pyi u pyεŋge shiin. U à sinampe kan pi á, maa tunmbyaare le ná pi e, maa Saliyaŋi kan pi á, pyiŋkanni na pi à yaa pi a uru père ke, maa lire cyêe pi na, maa yaayi ŋwɔmyahigii lwó pi á. 5 Pi à fworo tiibii niŋcyiibil'e. Pire cye na Kirisita à pa, uru u ŋye yaayi puni nùŋɔ na, uru u ŋye Kile. U à yaa u a mpère tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina.

6 Izirayeli shiinbii niŋyahamii mén'à Kile cyé ke, lire ŋye a li cyêe na yaayi ŋwɔmyahigii Kile à lwó ke, na cyir'à pyi kaŋwɔɔ baa mà dε! Yii li cè na Izirayeli shiinbii puni ŋye Izirayeli tùluge shiin mε. 7 Ibirayima tùluge shiinbii puni ŋye Ibirayima pyii mε. Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na: «Ishaka pyiibii pi sí n-pyi mu tùluge shiinbii*.» 8 Lire ŋwɔhe ku ŋye, pyiibii pi à ta mà tàanna ná sùpyire ŋyii wuuni i kanna ke, pire ŋye Kile pyii mε. Mpii pi à ta mà tàanna ná Kile ŋwɔmεeni i ke, pire pi ŋye Ibirayima tùluge shiinbii. 9 Kile ŋwɔmεeni jwumpe pu ŋye mpe: «Yyeela numεcyiin, mii sí núru n-pa, lire sí pyà ta Sara á†.» 10 Lire kanni bà mε. Wuu sòŋŋɔ Erebeke na mú! Ur'à u ŋampii laani lwó wuu tulyεge Ishaka á. 11-13 Mà pyiibii yaha pi sàha si, si ŋkwò kacenne, lire ŋye mε kapii pyi mε, Kile mpyi a yi jwo Erebeke á na yyahafoonji Ezawu sí n-pyi kàntugo wuŋi Yakuba báarapyi†. Kile à jwo u Jwumpe Semεŋi i na: «Mii à Yakuba funŋɔ lwó mà tòro Ezawu na§.» Kile à yire jwo mà pi ta pi sàha si mε. Lir'à li cyêe na kani Kile à bégel'a yaha ke, u na u báaraŋi pyi na ntàanni ná lire e, u ŋye na u pyi mà tàanna ná sùpyaŋi kapyiinkil'e mε.

Kile maha sùpyire cwɔɔnre maha ntàanna ná u ŋyii wuuni i

14 ŋye ŋaha wuu sí n-jwo ye? Lire e ke Kile ŋye a tìl'à bε? Ɔnhɔ! Lire bà mε!
 15 Sèŋi na, u à yi jwo Musa á na: «Shinŋi na mii la ŋye si nùŋaara ta ke, mii sí ti ta uru na, shinŋi i mii la ŋye si nùŋke pi ke, mii sí ku pi ná ur'e*.» 16 Lire e ke sùpya ŋyii wuu, lire ŋye mε u kapyiŋii sî n-jà lire pyi li pyi mε, fo Kile ká nùŋaara ta ŋgemu na ke. 17 Kile Jwumpe Semεŋi i, Kile à jwo Farɔn á na: «Mii à mu tìŋe saanre tatεεnge e bà mii fànhe ná mii mεge si mpyi si nɔ nìŋke cyeyi puni i mu cye kurugo mε†.» 18 Lire e ke shinŋi na Kile la ŋye si nùŋaara ta ke, u maha ti ta urufoo na, u la ká mpyi si ŋgemu niŋgyii waha ke, u maha li waha. 19 Wà sí n-jà mii yíbe na «Naha na Kile maha núru na wuu cêεge ye? Jofoo u sí n-jà n-cyé u ŋyii wuuni i ye?» 20 Mu u ŋye sùpya kanna ke, ŋaha ku ŋye mu, ka

† 8:36 Zaburu 44.23 * 9:7 Zhenezi 21.12 † 9:9 Zhenezi 18.10, 14 † 9:11-13 Zhenezi 25.23
 § 9:11-13 Malaki 1.2,3 * 9:15 Ekizodi 33.19 † 9:17 Ekizodi 9.16

mu u wá na Kile kyáali ye? Pwoore cwooni sí n-jà li yaafooni pyi na jaha na u à lire yal'amε ye la†? ²¹ Pwoore cwònhofooni bà u maha ti pyi u jεεmpe mà? L'aha u táan, ná pwoore ninure e, u sí n-jà longara cwoo, lire jye mε cwotiile yaa. ²² Kile la mpyi si li cyêe na uru lùun'à yîri, si u sífente cyêe mú. Nka cyire cwòhigii cyi mpyi a yaa cyi kèεge ná Kile lùuni mpyi a yîri cyi taan ke, Kile à li kwû uye e, maa jcu uye na cyi taan. ²³ Mpii na u à jùnaara ta maa pi bégel'a yaha pi i jye ninyiñi i ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire puni na na u pèente na jye tεgele baa. ²⁴ Wuu u à yyere ke, Yahutuubii kanni shwòhòl'e bà u à wuu yyere mε, u à wuu pìi yyere mà fworò supyishinji sanji shwòhòl'e mú. ²⁵ Yire y'à jwo Kile tùnntunji Oze sémenji i na:

«Mpii pi jye pi mpyi mii shiin mε,
mii sí pire pyi na shiin.

Supyishinji u jye mii mpyi a u kyaa táan nay'á mε,
mii sí uru kyaa táan nay'á sèl'eŠ.

²⁶ Cyage e yi mpyi a jwo pi á na
“Yii jye mii shiinbii mε” ke,

kuru cyage ninuge e pi sí raa yiri Kile jyii wunji pyiibii*.»

Nje Kile à jwo Izirayeli shiinbii kyaa na ke

²⁷ Kile tùnntunji Ezayi mú mpyi a jwo Izirayeli shiinbii kyaa na na:
«Izirayeli shiinbii méε ká sàa jyhaha suumpe lwòhe jwòge nticenji fiige,
pi shin paanra kanna ti sí n-shwò.

²⁸ Yii li cè na jwumpe Kafooni Kile à jwo ke,
u sí pu fúnjò feefee jìñke na fwòfwò†.»

²⁹ Kile tùnntunji Ezayi mú mpyi a fyànha a jwo na:

«Kàmpyi Sìnji Punifoo Kile jye a mpyi a shinpaanra yaha t'à kwòro wuu shinji
i mε,

wuu shinji mpyi na sí n-tò Sòdòmu fiige,
wuu shinji mpyi na sí n-tò Gòmòri fiige‡.»

Mpii pi à dá Kirisita na ke, Kile à jwo na pire pun'à tí

³⁰ Jye supyishinji sanji shiinbii pi mpyi pi mpyi na ntinji caa mε, pir'à ntinji ta pi dániyani kurugo; ³¹ mà li ta, Izirayeli shiinbii pi mpyi na sònnji si ntinji ta MusaSaliyani kurigii jaarani kurugo ke, pire jye a u ta mε. ³² Naha na lir'à pyi ye? Pire pi ke, mà jwo pi dániyani pyi si u ta ke, pi mpyi na u caa ná pi kapyiinkil'e. Jye l'à pyi mu à jwo pi à búrugò kafaage na mà cwo. ³³ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semenji i na:

«Yii wíi, kafaage na sùpyire sí raa búrugè ke, mii à kuru yaha Siyòn kànhe e.
Kafaage ku sí raa sùpyire cyáan ke, mii à kuru yaha wani.

Nka ngemu u à dá ku na ke, urufoo sì n-sílege mεŠ.»

10

¹ Jye mii cìmpyiibii, nde mii na jcaa ná na zòmbilini puni i, maa Kile jáare li na na shinji Izirayeli shiinbii kurugo ke, lire li jye, pi nùmpañja ta. ² Sèenji na, mii à li jya na pi à piye pwò sèl'e Kile kuni jaarani na, nka pi jye a li yyaha cè mε. ³ Pyinjkanni na Kile maha sùpyani pyi na u à tí ke, pi jye a lire yyaha cè mε, maa ntinji caa ná pi yabilimpíi kapyiinkil'e. Lire pyinjkanni na, kuni i Kile maha sùpyani pyi u à tí ke, pi à cyé lire na. ⁴ Kirisita u jye Saliyani tεgeni, bà li si mpyi, shin maha shin u à dá u na ke, Kile sí urufoo le shintiibil'e mε.

† 9:20 Ezayi 29.16; 45.9; Zheremi 18.6 § 9:25 Oze 2.22 * 9:26 Oze 1.10 † 9:28 Ezayi 10.22, 23
‡ 9:29 Ezayi 1.9 § 9:33 Ezayi 8.14; 28.16

⁵ Ntiɛni u maha ntaa Saliyani cye kurugo ke, Kile tũntunɛni Musa à jwo uru kyaa na na: «Ɔgemu ká jà na Saliyani kurigii puni jaare ke, urufoo sí shì ta lire cye kurugo*.» ⁶ Ntiɛni u maha ntaa daniyani kuni i ke, shinɛni u nyɛ na jaare lire kuni i ke, urufoo sí n-jà n-jwo Kile tũntunɛni Musa fiige na: «Li nyɛ a nɔ yii pi dùgo nɛnyini i† (yii sà Kirisita cya yii tĩrige mɛ.) ⁷ Li mú nyɛ a nɔ yii tĩge kacycwycugunke e (yii i Kirisita pyi u nyɛ a fworɔ kwũni i mɛ.)» ⁸ Nka naha Kile Jwumpe Semɛni à jwo yɛ? U à jwo: «Jwumpe na nyɛ mu taan, mu jwɔge e ná mu zɔmbilini i‡.» Puru jwumpe pu nyɛ daniyani jwumpe, wuu na puru mpemu yu sùpyir'á ke. ⁹ Mu aha nyɛn'a yyére li na ma jwɔge e na Yesu u nyɛ Kafooni, maa dá li na ná ma zɔmbilini puni i na Kile à u nyɛ a yige kwũni i, mu sí nũmpanɛa ta. ¹⁰ Wà ha dá Kirisita na u zòni na, Kile maha jwo na urufol'à tii. Wà ha yyére li na u jwɔge e sùpyire nyii na na Yesu u nyɛ Kafooni, urufoo sí nũmpanɛa ta. ¹¹ Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i na: «Shin maha shin u à dá u na ke, urufoo sí n-sílege mɛ§.» ¹² Lire e ke Yahutuubii bâra supyishini sanɛni na, wà nyɛ a wwû w'e mɛ. Kafooni ninuɛni u nyɛ pi puni nyũnyũ na. Mpiimu ká u jaare ke, u maha pire kan fo maha pi funɛni nyũnyũ. ¹³ Naha na yɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛni i na: «Shin maha shin ká Kafooni Kile mɛge yyere ke, urufoo sí n-shwɔ*.»

Yahutuubil'à cyé Jwumpe Nintanmpe na

¹⁴ Nyɛ wà sí n-jà n-jwo, ná pi nyɛ a dá u na mɛ, di pi sí n-jà u yyere n-jwo yɛ? Ná pi nyɛ a u kyaa lógo mɛ, di pi sí n-jà n-dá u na n-jwo yɛ? Ná wà nyɛ na u kyaa yu mɛ, di pi sí u kyaa lógo n-jwo yɛ? ¹⁵ Ná pii nyɛ a tun u shɛnre njwuɛni mɛ na mɛ, di u shɛnre sí raa yu s'a nko yɛ? Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛni i na: «Mpii pi na ma ná Jwumpe Nintanmpe e ke, pire pama lem'à jwɔ cyeyi puni i†.» ¹⁶ Nka sùpyire puni nyɛ a dá Jwumpe Nintanmpe na mɛ. Nyɛ yire Kile tũntunɛni Ezayi à jwo na: «Kafooni Kile, Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo ke, jofoo u à dá pu na yɛ‡?» ¹⁷ Daniyani maha ntaa Jwumpe Nintanmpe ndògoni cye kurugo, puru Jwumpe Nintanmpe à fworɔ Kirisita e. ¹⁸ Yíbigɛ wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Yahutuubii nyɛ a pu ta a lógo mɛ?» Pi à pu lógo ke! Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Pi à yi§ jwumpe lógo nyũnyũ cyeyi puni i,
yi jwump'à nɔ di nyɛni nyũnyũ puni na*.»

¹⁹ Yíbigɛ wà saha sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Izirayeli shiinbii nyɛ a mpe jwumpe yyaha cè mɛ?» Kile tũntunɛni Musa mpyi a jwo na Kile à jwo: «Supyishini u nyɛ yii nyɛ a u le dá e mɛ, mii sí uru yĩncyɛge lɛnyɛ yii e, yii na supyishini Ɔgemu sɔnni yákili baafee ke, mii sí uru nàvunɛke pyi ku yii ta†.»

²⁰ Ezayi mú à jwo fyagara baa na Kile à jwo:

«Mpii pi mpyi pi mpyi na mii caa mɛ, pir'à mii nya,
mpii pi mpyi pi mpyi na mii yíbili mɛ, mii à naye cyêe pire na‡.»

²¹ Nka nde li nyɛ Izirayeli shiinbii kãmpanɛke ke, Kile à jwo:

«Mii à canmpuni pyi na na cyɛge kaan sùpyire t'á,
ntemu ti nyɛ ti nyɛ ná pèen'i mɛ, maa nyũnyũ kyán ke§.»

* 10:5 Levitike 18.5 † 10:6 Duterɛnɔmu 30.12 ‡ 10:8 Duterɛnɔmu 30.14 § 10:11 Ezayi 28.16

* 10:13 Zhoueli 2.32 † 10:15 Ezayi 52.7 ‡ 10:16 Ezayi 53.1 § 10:18 Canɛnyini ná yĩnke ná wɔrigii, cyire kyaa li nyɛ naha nke cyage e. * 10:18 Zaburu 19.5 † 10:19 Duterɛnɔmu 32.21

‡ 10:20 Ezayi 65.1 § 10:21 Ezayi 65.2

11

Kile nyɛ a cyé Izirayeli shiinbii na mɛ

¹ Nyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Lire e ke Kile à u shiinbii, Izirayeli shiinbii cyé bɛ?» Mà byanhara bá la! Naha na yɛ mii yabilinji na nyɛ Izirayeli shin, maa mpyi Ibirayima tɔluge shin, mà fworɔ Benzhamá bage e. ² Sùpyire Kile à cwɔ̀nrɔ̀ mà lwó fo ku tasiige e ke, u nyɛ a pi cyé mɛ. Nje Kile tɔ̀nntunji Eli à jwo Kile á Izirayeli shiinbii kyaa na ke, Kile Jwumpe Semɛ̀ni à njemu jwo mà yyaha tí ná yire e ke, yii nyɛ a yire cè mà? ³ U à jwo: «Kafoonji, pi à mu tɔ̀nntunmpii bò, maa mu sárayi tawwuyi jya. Mii kanni u à kwôro, pi la na nyɛ si mii mú bò*.» ⁴ Nka di Kile à u jwɔ shwɔ a jwo yɛ? U à jwo: «Mii à shiin kampwɔ̀hii baashuunni (7.000) bége'l'a yaha naye mɛɛ na, pire wà nyɛ a u niɲkure sín Baali† taan mɛ.» ⁵ Lire pyiɲkanni na mú, niɲjaa Izirayeli shiinbii paanra na nyɛ wani, Kile à jwɔ pire na, maa pi cwɔ̀nrɔ̀. ⁶ Ná u s'á jwɔ pi na maa pi cwɔ̀nrɔ̀, pi kapyiɲkii bà cyi à lire pyi l'á pyi mɛ. Kampyi pi kapyiɲkii fyè u mpyi u wi, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo fwotonɔ̀ na Kile nyɛ, ná lire bà mɛ, u nyɛ a jwɔ pi na mɛ.

⁷ Nyɛ nje mii sí n-jwo ke, yire yi nyɛ: nde Izirayeli shiinbii mpyi na jcaa ke, pi nyɛ a lire ta mɛ. Mpii Kile à cwɔ̀nrɔ̀ ke, pire pi à lire ta. Pi sanmpil'á pi niɲgyigii waha. ⁸ Yire y'á jwo Kile Jwumpe Semɛ̀ni i na:

«Kile à pi yákilibii tò,
maa pi jyiigii pyi cyi nyɛ na jaa mɛ,
maa pi niɲgyigii pyi cyi nyɛ na núru mɛ,
fo mà pa nɔ̀ niɲjaa na‡.»

⁹ Saanji Dawuda mú à jwo:

«Njyɲi pi à wwò a lyí ke,
Kile à uru pyi pi á kánhaɲa k'a pi cwôre,
maa u pyi pi á kaɲuɲɔ̀ sí raa pi cyáan,
lire si mpyi pi kapyiini sàraɲi.

¹⁰ Na pi jyiigii cyi wwò, pi àha raa jaa mɛ,
pi túbubii pi kûr'a yaha tɛrigii puni i§.»

Izirayeli shiinbii nùmpañke kani

¹¹ Nyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku nyɛ: «Taha Izirayeli shiinbii sí n-kwôro pi taburugunɔ̀woge e?» Mà byanhara bá la! Pi jcwun'á pyi kaɲuɲɔ̀, ka supyishinji sanji si nùmpañja ta. Lir'á pyi bà yiɲcyɛge si mpyi si jyè Izirayeli shiinbil'e mɛ. ¹² Nyɛ Izirayeli shiinbii ɲgurugonji ká mpyi kaɲuɲɔ̀ mà kacɛɲɲii nimbwɔ̀hii pyi ɲɲke na, ka pi jcwunji si mpyi kaɲuɲɔ̀ mà supyishinji sanji pyi u à tɔ̀n nimbwo ta, lire e ke pi puni ká núr'a pa Kile á tɛni ndemu i ke, nákaana baa, là sí n-bâra kacɛɲɲkii nyahaɲi na. ¹³ Yii pi nyɛ supyishinji sanji wuubii Yahutuubii shwɔ̀hɔ̀l'e ke, ná yii e mii nyɛ na yu. Mii na nyɛ Yesu tɔ̀nntunɲɔ̀ ɲgemu u à tun supyishinji sanj'á ke. Mii à uru báaraɲi cù ná na cyeyi shuunniɲi i, ¹⁴ bà yiɲcyɛge si mpyi si mpêe mii cɛnmpyiibii Izirayeli shiinbil'e, lire si pi pì pyi pi shwɔ̀ mɛ. ¹⁵ Kampyi Kile à pi yaha ɲkere na ke, lir'á pyi kaɲuɲɔ̀ mà Kile ná diɲyɛ sùpyire shwɔ̀hɔ̀ɲi yaa, Kile ká núr'a pi bâra uye na tɛni ndemu i ke, karigii niɲcɛɲɲkii cyi sí n-pyi ke, yii sɔ̀nɲɔ̀ cyire na ke. Li sí n-pyi mu à jwo mpii pi mpyi a kwû ke, pir'á núr'a jè.

* **11:3** 1 Saanbii 19.10, 14 † **11:4** Baali»: Sùpyire ti mpyi a tɛɛn Izirayeli shiinbii ɲkere na ke, pire yasunmbwɔ̀he kà mɛge ki. Izirayeli shiinbii niɲyahamii mú mpyi a li jwɔ̀ cù na ku père (1 Saanbii 19.18).

‡ **11:8** Duterɛnɔ̀mu 29.4; Ezayi 29.10 § **11:10** Zaburu 69.23-24

16 Sùmanji ninjcyiini u à nɔ pi à kwɔn ke, uru ká yaha Kile mɛɛ na, u mbyìmpɛ ká ntèg'a bwúuru yaa, uru mú na nyɛ Kile wu. Cige ndìre ká yaha Kile mɛɛ na, ku nkényí mú maha mpyi u wuyo. 17 Izirayeli shiinbii na nyɛ mu à jwo olivye cige, nkemu k'à cɛnmɛ kɛɛge e ke, yii supyishini sanji sí nyɛ mu à jwo nyɛge funɔ woge. Pi à kɛɛge woge nkényí yà kwɔn, maa nyɛge funɔ woge nkényí yà kwɔn a pwɔ yire takwanyi i, bà yii si mpyi si ku tunmpe pà ta mɛ. 18 Lire e ke ma hà raa nkényí ninjkwɔnyí fwóhɔre sí maye pɛe mɛ. Mu aha maye pɛe, li cè na mu bà u à ndìre yyéɛɛ mɛ, nka ndìre t'à mu yyéɛɛ. 19 Mu sí n-jà n-jwo na yire nkényí'à kwɔn, sí mu pwɔ yi takwanyi i. 20 Sèe mu à jwo. Yi dánabaare kurugo y'à kwɔn, maa mu pwɔ yi takwanyi i mu dániyani kurugo. Nka ma hà maye pɛe ná lire e mɛ! Fyá Kile na! 21 Kile ká mpyi u nyɛ a nùnaara ta cige yabilini nkényí na mɛ, mu nyɛ a cè na u sí n-jà mu mú pyi amuni mà? 22 Kile kacenni ná u kawaani nimpyiini wíi kɛ! Mpii pi à cwo ke, u à kawaa pyi pire na, maa kacennɛ pyi mu na. Maye waha maa nkwoɔro puru ticɛnmpe e dɛ, lire baare e mu mú sí n-kwɔn. 23 Izirayeli shiinbii mú ká fwoɔro pi dánabaare e, Kile sí nùru pi pwɔ pi talyɛge e, naha na ye sí na nyɛ Kile na mà pi pwɔ sahanji. 24 Mu u à kwɔn nyɛge olivye cige na mà pa mpwɔ kɛɛge olivye cige nkényí takwange e mà ta yii nyɛ ninjin mɛ, mu nyɛ a cè a jwo na yire pwɔhɔmɔ sí n-táan yi nùnke na mà tɔro mu taan mà?

25 Mii cìmpyiibii, kani l'à nɔwɔhɔ ke, mii la nyɛ yii i lire cè, bà li si mpyi, yii pi nyɛ supyishini sanji shiinbii ke, yii àha nkwoɔ yiye pyi yákilifɛe mɛ. Supyishini sanji shiinbii pi sí n-shwɔ ke, Izirayeli shiinbii pi sí pi ninjyigigii waha fo sà yaa ná pire e pi à fúnɔ. 26 Lire ká mpyi, Izirayeli puni sí n-shwɔ bà y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Shwofooni sí n-yiri Siyɔn kànhe e,

U sí n-pa Yakuba tùluge shiinbii pyi pi pi toronkanni kɛɛnɛ, pi raa fyáge Kile na.»

27 Yire Kile mpyi a jwo u Jwumpe Semɛni i na: «Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e ke, tire ti nyɛ nte: mii sí pi kapegigii yàfa pi na*.»

28 Jwumpe Nintanmpe kàmpañke na, pi à cyé puru na ke, pi à pyi Kile zàmpɛnmii, ka lire si yii pyi yii à tòn ta. Kile pi ncwɔnrɔni kàmpañke na, pi kyaa saha à táan u á pi tulyeyi kurugo. 29 Naha na ye Kile ká yaage nkemu kan ke, u saha nyɛ na kuru shuu mɛ, u à ngemu yyere ke, u nyɛ na urufoo cyíge sahanji mɛ. 30 Tèni l'e, yii nyɛ a mpyi a Kile nɔwɔmɛɛni cù mɛ, nka numɛ, Izirayeli shiinbil'à cyé Kile na ke, lir'à Kile pyi u à nùnaara ta yii na. 31 Lire pyinɔkanni ninuuni na, Izirayeli shiinbil'à Kile nɔwɔmɛɛni yaha, bà li si mpyi, Kile à nùnaara ta yii na pyinɔkanni ndemu na ke, u u nùnaara ta pi na numɛ mú. 32 Yii li cè na Kile à sùpyire puni yaha ti nɔwɔmɛɛ yahare e, sí nkwoɔ mpa nùnaara ta ti puni na.

Kile yákilifente kani

33 Ei! Tɛgeɛ nyɛ Kile nàfuufente ná u yákilifente ná u ncèni na mɛ!

Karigii u à bégel'a yaha ke, wà sì n-jà cyire yyaha cè mɛ.

Wà nyɛ a u kurigii cè mɛ.

34 Y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Jofoo u à Kafooni Kile sònɔre cè ye?

Jofoo u nyɛ u yɛɛfooni ye†?

35 Jofoo u à fyánha a yaaga fwoo le u na,

u u mpa urufoo fwooni tò ye‡?»

36 Yii li cè na yaayi pun'à fwoɔro Kile e,

* 11:27 Ezayi 59.20, 21; 27.9; Zheremi 31.33, 34 † 11:34 Ezayi 40.13 ‡ 11:35 Zhobu 41.2

maa mpyi u mεε na,
 maa mpyi u wuyo.
 Pèente ti taha u na fo tèekwombaa.
 Amiina.

12

Naarañkanni nivənni kani

¹ Nyε mii cìnmpyiibii, ná Kile s'a jùñaara ta wuu na, lire e ke, mii na li caa yii á, yii yiye puni kan u á sáraga ninçennε* fiige, ηkemu ku nyε Kile yahare e, maa ntáan u á ke. Kile pèenjkanni ninçenni li nyε lire. ² Yii àha raa yii karigii pyi diñyε sùpyire wogigii fiige mε, ηka yii Kile yaha u a yii kêenni, u u yákilii nivənmii kan yii á. Lire ká mpyi, nde li nyε Kile nyii wuuni, maa jwə, maa ntáan ná cyaga nyε a li fō mε, yii sí lire cè.

³ Kile à jwə mii na maa sífente ntemu kan mii á ke, mà tàanna ná tire e, mii sí yi jwo yii pun'á, yii àha yiye pēe si ntōro mε. Yii yiye tīrige, fānhe Kile à kan yii á yii dáníyañi kurugo ke, yii a yii karigii pyi yii a ntàanni ná kur'e. ⁴ Wuu cyeeere na nyε ninñin, ηka ti yatanñy'à nyaha, yi puni ná yi báara sí u nyε. ⁵ Lire pyinñkanni na, wuu dānafeebil'à nyaha, ηka wuu na nyε cyere ninñin Kirisita wwəñεεge e. Wuu pun'á jwə jwə wuye na. ⁶ Kile à jwə wuu na, maa màkanyi njemu kan wuu á wuu a báare ke, yir'à nyaha. Kile tūnture njwuñi màkange nyε ηgemu á ke, urufoo u a ti yu u tàanna ná u dáníyañi i. ⁷ Dānafeebii ntègeni màkang'à kan ηgemu á ke, urufoo u a pi tère. Ngemu wogo ku nyε na kàlañi kaan sùpyir'á ke, urufoo u a lire pyi. ⁸ Yεεge màkang'à kan ηgemu á ke, urufoo u a sùpyire yεεge. Sùpyire ηkanñi màkange nyε ηgemu á ke, urufoo u a sùpyire kaan sèl'e. Yyahe yyéere shingire màkang'à kan ηgemu á ke, urufoo u a ti pyi ná sèl'e. Kanhamafeebii ntègeni màkang'à kan ηgemu á ke, urufoo u a li pyi ná funntange e.

⁹ Tàange sèe woge ku pyi yii ná yiye shwəhəl'e, yii a kapegigii fún, yii i ηkwôro yii a kacennkii pyi. ¹⁰ Tàange ku maha mpyi cìnmpyiibii ná piye shwəhəl'e ke, kuru ku pyi yii shwəhəl'e. Shin maha shin u a li caa si mpyi shincyiiñi sí raa pi sanmpii pēre. ¹¹ Yii àha mpyi sàafee mε, yii pyi màbanfee. Yii a báare Kafoonji á ná yii zòmpyaagii puni i. ¹² Səññore tatahage ku nyε yii á ke, yii pyi funntange e kuru kurugo. Yii funñyi jñε yyefuge tēni i, yii yiye waha Kileñarege na. ¹³ Yaayi kuñi u nyε yii cìnmpyiibii dānafeebii na ke, yii yire kan pi á, yii raa nāmpwuunbii cwôre yii a jwəge yii pyenyi i.

¹⁴ Mpii pi na yii kyéerege ke, yii a jwó leni pir'á. Yii àha pi láña mε, yii a jwó leni pi á. ¹⁵ Mpii pi nyε funntange e ke, yii pyi funntange e ná pire e; mpii pi na mεε súu ke, yii a mεε súu ná pire e. ¹⁶ Yii yii səññore pyi ninñin, yāmpēene ká mpyi yii e mε, yii yiye tīrige, yii àha yiye yaha yákilifee mε.

¹⁷ Yii àha kapii fwoo tò ná kapil'e mε, yii yiye waha yii raa kacennii pyi sùpyire puni na. ¹⁸ Yii fānha le bà yyenñke si mpyi si ηkwôro yii ná pi sanmpii shwəhəl'e, kampyi lire sí n-jà n-pyi mε. ¹⁹ Mii ntāannamacinmpyiibii, wà ká yii mùmpenmε pyi, yii àha yii wuuni ηkooni láha mε, yii li yaha Kile á. Yii li cè na y'à sémε Kile Jwumpe Semēñi i na: «Mii u sí yii túbileni kòrə, mii u sí yii ηkooni wwú†.» Kafoonji Kile u à jwo amuni. ²⁰ Y'à jwo mú na: «Katege ká mpyi mu zāmpenñi na, njyi kan u á. Byage ká mpyi u na, lwəhə kan u á. Mu aha lire pyi, li maha mpyi mu à jwo nāñkyanhii mu à wwú u jūñke e‡.» ²¹ Ma hà kapegigii mpyiñi lage yaha ku fānha ta ma na mε, maye waha ma a kacennkii pyi, ma a fānha ta kapegigii mpyiñi na.

* **12:1** Pii maha jwo: «sáraga nyii wogo». † **12:19** Duterənəmu 32.35 ‡ **12:20** Taanliñkii 25.21, 22

13

Dánafeebil'à yaa pi piye tîrige fânh'á

¹ Sùpyire pun'à yaa ti tiye tîrige fânh'á, naha na ye fânhá nyε wani, nkemu k'à tîye Kile pàama mε, fânhafeebii pi nyε ke, Kile u à pi tîye. ² Lire e ke ngemu u à cyé fânhafeebii wuyi na ke, urufol'à cyé Kile wuyi na mú. Mpii pi à cyé amuni ke, pire maha ncèεεεɲi pyi u à nɔ piye na. ³ Mpii pi na kacεɲkii pyi ke, pire nyε na fyáge fânhe yyaha na mε, mpii pi nyε pi nyε na kacεɲii pyi mε, pire pi maha fyáge ku yyaha na. Kampyi mu la nyε s'a fyáge ku yyaha na mε, ta kacεɲii pyi. Lire ká mpyi, mu sí nkée ta. ⁴ Fânhafeebii na nyε Kile báarapyii yii tɔɲɲi kurugo. Ná mu nyε na kacεɲii pyi mε, mu sí raa fyáge pi na, naha na ye kâshikwɔnyaage nyε pi cyε e tawage e mε. Kile báaraɲi na pi nyε s'a kapegigii pyifeebii kapyiɲkii nkooɲi wwú pi na. ⁵ Lire e ke sùpyir'à yaa ti tiye tîrige fânh'á. Yyefuge pi maha ntège sùpyire na ke, pi àha li pyi kuru yyaha na kanna mà dε, nka pi li pyi, naha na ye li kun'à tí.

⁶ Lire na yii na múnalwɔɔre sárali mú. Mpii pi maha ti shuu ke, Kile u à pire yaha uru báaraɲi na, pi raa u pyi pi a ɲwɔge. ⁷ Shin maha shin à yaa ná ndemu i ke, yii lire kan u á. Shinɲ'á yii à yaa yii a múnalwɔɔre kaan ke, yii a ti kaan ur'á. Cùuy'à yaa y'a nkaan ngemu á ke, yii a yi kaan ur'á. Shinɲi na yii à yaa yii a fyáge ke, yii a fyáge uru na. Shinɲi yii à yaa yii a mpêre ke, yii a uru pêre.

⁸ Tàange baare e, yafyin kà zii mpyi yii ná yii supyiɲεebii shwɔhɔl'e mε. Ngemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo na Kile Saliyaɲi kurigii puni ɲáare. ⁹ Yii li cè na ɲje y'à jwo Kile Saliyaɲi i na: «Ma hà zinni ná wabere cwo e mε, ma hà sùpya bò mε, ma hà nàɲkaaga pyi mε, ma hà ma supyiɲεεɲi cyeyaage ɲyipeɲɲi pyi mε*» ke, yire ná Saliyaɲi kapyaaagii sanɲkil'à lwó a pwo nde kabilini na: «Ma shinɲεεɲi kyaa táan may'á ma yabilɲi fiige†.» ¹⁰ Tàange ká mpyi ngemu i ke, urufoo nyε na kawaa pyi u shinɲεεɲi na mε. Nyε mu aha sùpyire sannte kyaa táan may'á, mu à Kile Saliyaɲi kurigii puni ɲaara.

Wuu bégele, wuu a wuu Kafoonɲi cannuruge sigili

¹¹ Yii mpe lóg'a tara, tɛni i wuu nyε numε ke, yii à lire cè. Tɛn'à nɔ wuu ɲè a yîri ɲɔmpe na, naha na ye tɛni i wuu à jyè Kile kuni i ke, wuu à zhwoɲi byanhara numε mà tɔro lire tɛni na. ¹² Numpilag'à nɔ cyage e, ɲyεge na nko raa múru. Lire e ke wuu numpire karigii ɲwɔ yaha, wuu bɛɛnmpe kâshikwɔnyaayi le wuye na. ¹³ Wuu a ɲaare ntiiɲi i, bà sùpyaɲi maha ɲaare canɲke e mε. Wuu láha ɲyɲintoroɲi ná sinmbyaani ná jacwɔɔre ná silegebaare ná yukwɔɔnni ná yɲicyεge na. ¹⁴ Yii Kafoonɲi Yesu Kirisita pyiɲkanni lwó yii karigii puni i, yii àha raa yii cyeere ɲyii karigii pyi mε.

14

Dánafeebii nyε a yaa pi a piye cêεge mε

¹ Mpii pi nyε pi sâha fânhá ta Kile kuni i mε, yii pire cùmu lemε ɲwɔ, yii àha raa pi jwumpe cyíge mε. ² Wà na nyε wani, ur'à cè a jwo na uru sí n-jà raa yalyire puni lyî, wà sí nyε wani ngemu u nyε u sâha fânhá ta Kile kuni i mε, faayaayi kanni uru na lyî. ³ Nge u nyε na yi puni lyî ke, uru kà raa yi puni lyimbaafoonɲi fare mε, yi puni lyimbaafoonɲi mú kà raa yi puni lyifoɲi fwɔhɔre mε, naha na ye Kile à ɲεε uru na mú. ⁴ Di mu nyε na maye sɔɲɲi maa wabere báarapyi cêεge ye? U à báaracεɲε pyi yo, u nyε a báaracεɲε pyi mà yo, mu kuro nyε yire e mε, u ná u ɲùɲufoonɲi shwɔhɔl'e yire nyε. U mú sí báaracεɲε pyi, naha na ye síɲi na nyε Kafoonɲi na mà lire pyi. ⁵ Wà maha canmpyaagii cyii

* 13:9 Ekizodi 20.13-15, 17; Duterεnɔmu 5.17-19, 21 † 13:9 Levitike 19.18

sɔnnɔ na cyir'à nɔwɔ mà tòro cyi sannkii na, waberε sí i sɔnnɔ na canmpyaagii pun'à tàanna. Shin maha shin u u sɔnnɔnkanni yaha li pyi sèe. ⁶ Shinɔ u à canɔke kà pɔwɔnɔ canɔyi sanɔyi na ke, urufoo maha lire pyi Kafoonɔ pèente kurugo. Shinɔ u nɔye na yalyire puni lyí ke, uru mú na lire pyi Kafoonɔ pèente kurugo, naha na ye u maha fwù kaan Kile á ti kyaa na. Shinɔ u nɔye u nɔye na yalyire puni lyí mε, uru mú maha lire pyi Kafoonɔ pèente kurugo, naha na ye uru mú maha fwù kaan Kile á. ⁷ Sèenɔ na, wuu wà tufiige nɔye na u shɔnɔ pyi uye kurugo mε, wuu wà mú sí nɔye na nkɔwù uye kurugo mε. ⁸ Mà wuu yaha shì na, wuu nɔye Kafoonɔ wuu, wuu mú sí ká nkɔwù, wuu na nɔye Kafoonɔ wuu. Lire e ke wuu nɔye shì na yo, wuu à kwù yo, wuu na nɔye Kafoonɔ wuu. ⁹ Lire kurugo Kirisita à kwù maa nè si mpyi kwùubii ná nɔyii wuubii Kafoonɔ.

¹⁰ Nɔye mu wi ke, naha na mu nɔye na ma cɔnmpworonɔ cêεge ye? Mu sí wi ke, naha na mu nɔye na ma cɔnmpworonɔ fare ye? Wuu shin maha shin sí Kile yibige nɔwɔ shwɔ canɔka.

¹¹ Kafoonɔ Kile à jwo u Jwumpe Semɔnɔ i na:

«Mii nɔyii wunɔ u nɔye,
sùpyire puni sí raa ninɔkure sínni mii yyahe taan,
pi puni sí raa mii père* .»

¹² Lire pyinɔkanni na, wuu shin maha shin sí u kapyinɔi yyaha jwo Kile á.

Yii àha raa yii cɔnmpyiibii nùɔnɔ kyángε mε

¹³ Nɔye wuu wuye nɔcèεgeɔnɔ nɔwɔ yaha, yii àha yaaga yaha yii cɔnmpworonɔ yyaha na si u yyaha kwɔn, lire nɔye mε si u pyi u cwo mε. ¹⁴ Mii à li cè maa dá li na, na Kafoonɔ Yesu barag'e, yaage kà tufiige nɔye a nɔwɔhɔ mε. Nka wà ha nkemu pyi na k'à nɔwɔhɔ ke, kuru maha nɔwɔhɔ urufol'á. ¹⁵ Mu aha nɔcè na mu shinɔnɔnɔ sí nɔige mu yalyige na, ma hà ku lyí u nɔyii na mε, ná lire bà mε, mu sí tàange kuni yaha u kàmpannɔke na. Mu cɔnmpworonɔ kurugo Kirisita à kwù ke, ma hà mpyi kanɔnɔ si u nùɔnɔ kyán yalyire kurugo mε. ¹⁶ Ma hà ma mεge yaha ku kèεge yaaga kurugo, na k'à táan mu á mε. ¹⁷ Yii li cè na Kile Saanre kani nɔye a yyaha tíi ná nɔyìnɔ ná yabyεere e mε, nka Kile Munaani maha ntiinɔ ná yyenɔnɔke ná funntange nkemu kaan ke, ná yire e t'à yyaha tíi. ¹⁸ Shinɔ u nɔye na báare Kirisita á lire pyinɔkanni na ke, urufoo kyaa li maha ntáan Kile á, sùpyire mú maha urufoo kère.

¹⁹ Nɔye nde li sí yyenɔnɔke kan wuu á, si wuu pyi wuu fànha ta wuu ná wuye shwɔhɔl'e Kirisita kuni i ke, wuu wuye waha lire na. ²⁰ Ma hà Kile báaranɔ kèεge yalyire nùɔnɔ taan mε. Sèe wi, yalyire pun'à nɔwɔ, nka ntemu nɔyì sí n-jà n-pyi kanɔnɔ si mu cɔnmpworonɔ nùɔnɔ kyán ke, tire nɔyìnɔ nɔye a nɔwɔ mε. ²¹ Kyara yo, sinmbyaa yo, yaaga maha yaaga ku sí n-jà n-pyi kanɔnɔ si mu cɔnmpworonɔ nùɔnɔ kyán ke, kuru yaha wani, lire l'à pɔwɔ. ²² Nde mu nɔye na sɔnnɔ mà yyaha tíi ná nke cyage e ke, lire yaha mu ná Kile shwɔhɔl'e. Shinɔ u nɔye u funnɔke nɔye a cεenne ná u kapyiinɔkil'e mε, uru wuun'à nɔwɔ. ²³ Nka mu funnɔke ká nɔcεenne yalyige kà nɔyì na, maa núr'a ku lyí, Kile sí mu cêεge, naha na ye mu nɔye a li pyi ná dániya e mε. Kani sí li nɔye li nɔye a pyi ná dániya e mε, lire maha mpyi kapii.

15

Dánafeebil'à yaa pi piye cùmɔ lemε nɔwɔ

¹ Wuu mpiimu pi à fànha ta Kile kuni i ke, mpii pi nɔye pi sàha fànha ta l'e mε, wuu pi fànhanɔcyerεεε karigii kwú wuye e. Wuu àha raa wuu nɔyii karigii kanni caa raa mpyi mε. ² Shin maha shin à yaa u a u shinɔnɔnɔ nɔyii kariii pyi nɔcyiimu cyi sí là nɔwɔ u na, si u pyi u a sì yyaha na Kile kuni i ke. ³ Yii li cè na

* 14:11 Ezayi 45.23

ali Kirisita nyε a u yabiliŋi nyii wuuni pyi mε, mà tàanna ná yi jwuŋkanni i Kile Jwumpe Semεŋi i na: «Mpii pi à mu faha ke, mii pirefel'à faha*.» 4 Yaaga maha yaaga ku mpyi a séme fo tēmōni i Kile Jwumpe Semεŋi i ke, yire pun'à séme si wuu kála, bà wuu zòmpii si mpyi si ntàra, wuu u wuye waha, wuu u sòŋŋɔɔ tatahaga ta mε. 5 Kile u maha wuu pyi wuu a wuye waha, maa wuu zòmpii taali ke, uru u yii sòŋŋɔre pyi niŋkin, bà Yesu Kirisita nyε na li caa mε, 6 bà wuu puni si mpyi si wuu Kafoonji Yesu Tuŋi Kile pēe ná yákili niŋkin ná mεε niŋkin i mε. 7 Bà Kirisita à yii cùmu lemε ŋwɔ mε, yii a yiye cùmu lemε ŋwɔge amuni, lire sí pēene taha Kile mεge na. 8 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kirisita à pyi Yahutuubii báarapyi, ŋwɔmyahigii Kile à lwó pi tulyey'á ke, bà cyire si mpyi si fūŋŋɔ mε. Lir'à li cyêe na Kile ká ndemu jwo ke, u maha lire pyi. 9 U kapani ñŋke ku nyε mú, bà supyishiŋi sanŋi si mpyi s'a Kile pēre u kacεŋkii kurugo bà y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na:

«Lire kurugo mii sí mu pēe supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e, mii sí mεε cēe si mu kêe†.»

10 Y'à séme mú na:

«Supyishiŋi sanŋi puni, yii pyi funntange e ná Kile shiinbil'e siŋcyan†.»

11 Y'à nūr'a séme mú na:

«Supyishiŋi puni, yii a Kafoonji kêre.

Sùpyire puni, yii a u pēre§.»

12 Kile tūntunŋi Ezayi mú à jwo na:

«Sùpya sí n-pa n-fworo Zhese tūluge e, u sí n-pa n-yîri si mpyi supyishiŋi sanŋi ñŋufoonji, pi mú sí pi sòŋŋɔre taha u na*.»

13 Kileŋi u maha sòŋŋɔre tatahage kaan ke, uru u funntanga nimbwɔhɔ ná yyeyiŋke kan yii á, yii dáníyaŋi kurugo, bà li si mpyi ŋwɔmεeni u à lwó wuu á ke, Kile Munaani fànhe si yii pyi yii sòŋŋɔre taha lire na sèl'e mε.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

14 Mii cìmpyiibii, nde li nyε yii kàmpanŋke ke, mii à sàa li cè na yii à sàa yiye yaha cènmpe mpyiŋi laage e, ñcèŋi sèe wuŋi mú sí na nyε yii e, na yii sí n-jà raa yiye yeεge. 15 Nka ŋge letεŋi i, mii à naye waha maa karigii cyii séme si yii funŋyi cwo cyi na. Mii à lire pyi, ñaha na ye Kile à ŋwɔ mii na, 16 maa mii pyi Yesu Kirisita báarapyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e. Jwumpe Nintanmpe ñjwuŋi báaraŋi mii nyε na mpyi ke, uru na nyε mu à jwo sáragawwu báara, mpii pi nyε pi nyε Yahutuu mε, bà pire si mpyi si mpyi sáraga fiige ŋkemu k'à táan Kile á, ka Kile Munaani si ku yaha kuye kanna na, uye mεε na ke. 17 Lire e ke Yesu Kirisita wwoŋεεge kurugo, mii sí n-jà raa ŋkwɔhɔli ná na báaraŋi nimpyiŋi i Kile á. 18 Sèeŋi na, mii aha a si yaaga jwo, nde Kirisita à pyi mii cye kurugo ke, lire kanni mii maha jwo. Mpii pi nyε pi nyε Yahutuu mε, u à mii tège, maa pire pyi pi à ñen'a Kile ŋwɔmεeni cù mii jwumpe ná mii kapyiŋkii cye kurugo. 19 Lir'à pyi kacyeenŋkii ná kakyanhala karigii cye kurugo, Kile Munaani sífente funŋke e. Lire pyiŋkanni na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, puru kàmpanŋke na, mii à sàa báaraŋi pyi mà nɔ u tεgeni na mà lwó Zheruzalému kànhe e mà sà nɔ Iliri kùluni puni i. 20 Kirisita kyaa sàha jwo a ñya cyeyi ñjemu i mε, mii à naye waha maa Jwumpe Nintanmpe jwo yire cyeyi i, bà li si mpyi, mii àha ŋkwɔ raa wà fyè tare mε. 21 Nka l'à pyi mu à jwo bà y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na: «U kyaa nyε a jwo mpiimu á mε, pire sí u ñya,

* 15:3 Zaburu 69.10 † 15:9 2 Samuwɛli 22.50; Zaburu 18.50 ‡ 15:10 Duterenoŋmu 32.43 § 15:11 Zaburu 117.1 * 15:12 Ezayi 11.10

Mpii pi nyɛ pi nyɛ a u kyaa lógo mɛ, pire sí u cè†.»

²² Nyɛ lire l'à sàa mii tɛgɛ kwɔn fo tooyo niɲyahay'e yii yyére zhèni na.

²³ Nyɛ numɛ, mii báaraɲ'à kwɔ naha ɲcyii kùligil'e. Ná cyi naha a yyeɛ lada kwɔ, mii la mpyi si sà fwordo yii na, ²⁴ mii niɲkareɲi Ɛsipaɲi kɪni i, mii sí n-yyére si tère pyi yii yyére. Mii aha a ɲkèɛge, yii i na tɛgɛ bà mii si mpyi si nɔ wani mɛ. ²⁵ Ɗka mii sí n-fyânya n-shà Zheruzalɛmu i, Kile wuubii pi nyɛ wani ke, mii sí n-sà ntɛgɛ kan pir'á. ²⁶ Yii li cè na dánafeebii pi nyɛ Masedoni ná Akayi kùligil'e ke, pir'à cyeyi wà yiye na si ntɛgɛ Zheruzalɛmu dánafeebii fòɲafeebii tɛgɛ. ²⁷ Pi à li lwó piye e si pi tɛgɛ, ɲka sèɛni na, pi ná li mpyiɲ'à yaa, ɲaha na ye pi nyɛ Yahutuu mɛ, ɲka Jwumpe Nintanmpe pu nyɛ nàfuɛ fiige Kile maha ɲgemu kaan ke, Zheruzalɛmu Yahutuubii dánafeebil'á pi à puru ta. Lire e ke pi aha pi tɛgɛ ná pi cyeyaayi i, lire na nyɛ pi nimpyii. ²⁸ Nyɛ mii aha cyire karigiɲi cwɔɔnrɔ, maa uru wyéɛɲi kan, mii sí n-tòro yii yyére s'a wá Ɛsipaɲi kɪni i. ²⁹ Mii mú s'à li cè na mii aha nɔ wani yii yyére, Kirisita sí jwóni lwó wuu na sèe sèl'e.

³⁰ Nyɛ mii cìnmpyiibii, ná wuu sí nyɛ Kafoonɲi Yesu Kirisita wuu, Kile Munaani s'à wuu pyi wuu u wuye kyaa táan wuy'á, mii na li caa yii á, yii raa Kile ɲáare mii á na zhileni na, ³¹ Zhude kùluni shiinbii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i mɛ, bà mii si mpyi si shwɔ pire na, ntɛgɛɲi mii sí sà n-kan Kile wuubil'á Zheruzalɛmu i ke, pi i ɲɛɛ uru na ná funntange e mɛ. ³² Lire ká mpyi, Kile ká ɲɛɛ, mii funntanga wuɲi sí nɔ yii yyére, mà bàra lire na, yii sí màban le mii i. ³³ Yyeɲiɲkefoo Kile u pyi ná yii puni i. Amiina.

16

Poli à u ceveebii shéere

¹ Mii sí wuu cìnmpworocwoɲi Febe kyaa jwo yii á, metangafoo u nyɛ u wi, Sannkere dánafeebii kurunke tɛgɛfoonɲi wà wi. ² U aha nɔ yii yyére, yii i u cùmu lemɛ ɲwɔ Kafoonɲi mɛge kurugo, mu à jwo bà l'à yaa l'a mpyi Kile wuubii shwɔhɔl'e mɛ. U aha ntɛgɛ cya yii á kyaa maha kyal'e ke, yii u tɛgɛ. U yabilin'á shiɲyahara tɛgɛ mà cye cyán mii yabilin'á na.

³ Yii Pirisili ná Akilasi shéere. Pire na nyɛ mii báarapyiɲɛ Yesu Kirisita báaraɲi i. ⁴ Pire mpyi na ɲko si mpɔɔn pi múnahigil'e mii wuuni zhwoɲi kurugo. Mii kanni bà u nyɛ na pi kêre mɛ, supyishiɲi sanɲi dánafeebii kurunyi puni mú na pi kêre. ⁵ Dánafeebii pi maha piye bínnini pi pyenge e ke, yii pire shéere mú. Yii mii ntàannamacinmpworonɲi Epayinɛti shéere. Uru u à pyi shincyiiɲi mà dá Kirisita na Azi kùluni i. ⁶ Mariyama u à báaraɲyahage pyi yii á ke, yii uru shéere. ⁷ Yii Andoronikusi ná Zhuniyasi shéere. Mii ná pire nyɛ supyishi niɲkin, wuu à pyi kàsɲi i siɲcyan. Pi mɛy'á fwordo sèl'e Yesu túnntunmpii shwɔhɔl'e, pi mú à jye Kirisita kuni i mii yyaha na.

⁸ Yii Anpiliyasi shéere, mii ntàannamacinmpworo wi Kafoonɲi wwoɲɛge e. ⁹ Yii Urubɛn shéere, wuu báarapyiɲɛ u nyɛ ure Kirisita báaraɲi i, yii i mii ntàannamacinmpworonɲi Sitasisi shéere. ¹⁰ Yii Apelesi shéere, ur'à ɲɛɛ yyefuge na Kirisita mɛge kurugo. Yii Arisitobuli pyenge shiinbii shéere. ¹¹ Yii mii cìnmpworonɲi Erɔdiyɔn shéere. Narisisi pyenge shiinbii pi à dá Kafoonɲi na ke, yii pire shéere. ¹² Yii Tirifeni ná Tirifosi shéere, pire cyeebii shuunniɲi na báaraɲi pyi Kafoonɲi á. Yii mii ntàannamacinmpworocwoɲi Perisidi shéere, ur'à uye kan Kafoonɲi báaraɲ'á sèl'e. ¹³ Yii Kafoonɲi niɲcwɔnrɔɲi Urufusi ná u nuɲi shéere, mii nu mú u nyɛ ure. ¹⁴ Yii Aɛnkiriti ná Filegɔn ná Ɛrimesi ná Patorobasi ná Ɛrimasi shéere, cìnmpyiibii sanmpii pi nyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéere mú. ¹⁵ Yii Filologi ná Zhuli ná Nɛɛ ná u cìnmpworocwoɲi shéere mà bàra Olenpi na. Dánafeebii sanmpii pi nyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéere. ¹⁶ Yii a

† 15:21 Ezayi 52.15

cìmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲɛnɲi i, Kirisita dánafeebii kuruyi pun'à yii shéere.

Yeyi nizanɲi

¹⁷ Mii cìmpyiibii, mp̄ii pi maha ma ná ndàhalan̄i i dánafeebii shwòhòl'e, maa pi wuruge, maa ntùŋke taha wuu kàlan̄i na ke, mii na li caa yii á, yii a yiye kàanmucaa pire na. ¹⁸ Wuu Kafoon̄i Kirisita á bà tire sùpyire ɲye na báare me, pi fuc̄erigil'á pi maha báare. Mp̄ii pi ɲye pi sàha ŋkwò a fànha ta Kile kuni i me, pi maha pire wuruge ná jwuntanmpe ná kàyituwògòre e. ¹⁹ Yii pi ke, yii à Kafoon̄i ɲwòm̄eni cù pyiŋkanni ndemu na ke, sùpyire pun'à lire cè. Lire e ke mii funntanga wuŋi u à si yii kurugo. Mii na li caa yii á, yii pyi yákilifee, yii raa kac̄en̄ii pyi, yii i láha kapegigii na feefee. ²⁰ ɲye li saha s̄i m̄o me, yyeŋiŋke kanvoon̄i Kile sí Sitaann̄i t̄irige n-cyán yii a fwòon̄i ná yii tooy'e. Wuu Kafoon̄i Yesu Kirisita u ɲwò yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á. ²¹ Mii báarapyiŋ̄eni Timòti à yii shéere. Lusisi ná Zhason ná Sosipateri à yii shéere, mii ná pire mp̄ii na ɲye shinnuu. ²² ɲye mii Teritusi u à Poli t̄èg'a ŋge let̄er̄en̄i séme ke, mii mú à yii shéere Kafoon̄i wwoŋ̄ege e. ²³ Gayusi yyére mii ɲye nàmp̄on̄te na ke, ur'à yii shéere. Uru yyére dánafeebii maha piye binnini mú. Kànhe wyéremaran̄i Erasiti ná wuu cìmpworon̄i Karitusi à yii shéere.

[²⁴ Wuu Kafoon̄i Yesu Kirisita u ɲwò yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á. Amiina.]

²⁵ Wuu pèene taha Kile na. Jwumpe Nintanmpe mii ɲye na yu Yesu Kirisita kyaa na yii á ke, sí na ɲye Kile á mà puru pyi pu fànha kan yii á. Puru cye kurugo, Kile à u kanwòh̄oni cyêe, u mpyi a lire ŋwòh̄o mà lwó fo diɲyeŋi t̄esiini i. ²⁶ Num̄e, l'à yige bèenmpe na. ɲye Kile t̄untunmp̄ii sémebii cye kurugo, mp̄ii pi ɲye pi ɲye Yahutuu me, pire pun'à lire kanwòh̄oni cè. Kilen̄i u ɲye wani fo tèekwombaa ke, uru u à li kuni kan, bà sùpyire puni si mpyi si dá uru na s'a uru p̄ere me.

²⁷ Kile kanni u ɲye yákilifoon̄i ke, pèente ti taha u na t̄erigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo fo tèekwombaa. Amiina.

Poli à lɛtɛɛŋi niŋcyiŋi ŋgemu kan Kòrenti kànhe dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funŋò jwumpe e ke

Kòrenti kànhe na mpyi kànbwòhò, yasunŋyi mpyi a nyaha k'e sèl'e. Cikwuŋi ná nàŋkwuŋi mpyi na mpyi pyiŋkannigii puni na kuru kànhe e.

Yesu túnntunŋi Poli à yye niŋkin ná paanga pyi Kòrenti kànhe e. Lire tènì i, u à Jwumpe Nintanmpe jwo wani, ka pìi si piye kan Yesu á (Kapyiŋkii 18.1-18). Poli karenkwooni kàntugo, nyahanŋurug'à jyè dánafeebii ná piye shwòhòl'e. Poli à yire lógo maa nge lɛtɛɛŋi tun si pi yeɛ, maa li cyêe pi na, na dánafeebii wwoŋɛɛge na nyɛ mu à jwo cyere, ti nùŋke ku nyɛ Yesu Kirisita kanni. Tire cyeere yatanŋyi pun'à yaa yi yiye kyaa táan yiy'á, yi raa yiye tère (13).

Dánafeebii kuruŋke e, pìi mpyi a lɛtɛɛ tũgo u á, maa yibi yi yà pyi u na. Poli à nge lɛtɛɛŋi séme maa jwòshwòrò kan yire yibi yi na, yire yi mpyi:

Dánafeebii sí n-jà fúru pyi la? (7)

Mpii pi nyɛ na zunŋi pyi ke, dánafeebii sí n-jà n-lyí pire yyére la? (8--10)

Di dánafeebil'á yaa pi a báare ná Kile Munaani màkanyi i ye? (12--14)

Dánafooni kwùŋi kàntuge nyɛ naha shi ye? (15)

Jwumpe tasiige

¹ Mii Poli u à yyer'a pyi Yesu Kirisita túnntunŋò mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmpworonŋi Sositeni u à nge lɛtɛɛŋi séme si ŋkan ² yii dánafeebii kuruŋk'á, Kòrenti kànhe e, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu Yesu Kirisita cye kurugo ke, u à yii yyer'a pyi u wuu, mà bàra mpii puni pi nyɛ na wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita mɛge yiri cyeyi puni i, maa u pyi pi Kafoonŋi wuu fiige ke, ³ wuu Tunŋi Kile ná wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita pi jwò yii na, pi i yyenŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kòrenti dánafeebii kurugo

⁴ Mii fwù nyɛ Kile na tèrigii puni i, naha na ye u à jwò yii na, yii ná Yesu Kirisita wwoŋɛɛge kurugo. ⁵ Mà yii yaha kuru wwoŋɛɛge e, yii à Kile màkanyi shiŋi puni ta, mà cye cyán jwumpe ná jɛŋi na. ⁶ Naha kurugo ye jwumpe pu nyɛ na Kirisita kyaa yu ke, pur'à tateŋge wwù yii e. ⁷ Lire e canŋke wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, mà yii yaha yii i kuru canŋke sigili, Kile màkange kà tufiige kuu nyɛ yii na mɛ.

⁸ Uru Kile mú u sí yii tège si fànha kan yii á, bà yii si mpyi si ŋkwòro u kuni i fo sà nò li tɛgeni na, si mpyi tìgire cyaga baa Kafoonŋi Yesu Kirisita cannuruge mɛ. ⁹ Kile na nyɛ jwòmɛɛ niŋkinfoo, uru u à yii yyere bà yii si mpyi si mpyi u Jyanŋi, wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita wwoŋɛɛge e mɛ.

Poli à li cya Kòrenti dánafeebil'á na pi bê

¹⁰ Mii cìmpyiibii, mii na li jáare yii á, wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita mɛge na, yii i bê niŋkin na, yii àha n-láha yiye na mɛ. Yii bê, yii i mpyi ná sòŋŋòrò niŋkin i, yii i yii karigii kapyiini nùŋke yaha ku pyi niŋkin. ¹¹ Naha kurugo ye mii cìmpyiibii, mii à lógo Kilowe pyɛŋge shiinbii pìi jwò na, na mbɛmbaanŋi na wá yii shwòhòl'e, ¹² na pìi na wá na ŋko yii shwòhòl'e na pire na nyɛ mii Poli wuu, pìi sí i ŋko na pire na nyɛ Apolosi wuu, pìi sí i ŋko na pire na nyɛ Pyeri wuu, pi sanmpii sí i ŋko na pire na nyɛ Kirisita wuu. ¹³ Mii sí yii yíbe, Kirisita à táa la? Taha Poli u à kwòro kworokworocige na yii kurugo, lire nyɛ mɛ taha Poli

mεge na yii à batize? ¹⁴ Mii Poli à Kile shéere, naha na ye Kirisipusi ná Gayusi baare e, mii n̄ye a yii wà tufiige batize wani mε. ¹⁵ Lire e yii wà s̄i n-s̄i n-jà n-jwo na ur'à batize mii mεge na mε. ¹⁶ Mii funḡo naha mpyi a wwò, mii mú u à Sitefanasi pyengε shiinbii batize, pire baare e, mii naha a dá na mii sàha à sùpya batize wani yii yyére mε.

Sùpyire yákilifente n̄ye Kile nyii na s̄iḡcomḡ

¹⁷ Yii li cè na báaraḡi n̄iḡcyiḡi mεε na Kirisita à mii tun ke, uru bà u n̄ye batizeliḡi mε, Jwumpe Nintanmpe n̄jwuḡi kurugo u à mii tun. Mii mú sí n̄ye na tire t̄unnture pyi mà tàanna ná sùpyire yákilifente e mε, bà li si mpyi sùpyire kà raa òrili mii jwuḡkanni kurugo mε, ḡka pi a òrili Kirisita kwùḡi kurugo kworokworocige na. ¹⁸ Mpii pi n̄ye kuni n̄impiini i, ná Kile sí n-pa pi shi bò ke, jwumpe pu n̄ye na yu mà yyaha tíi ná Kirisita kwùḡi i kworokworocige na ke, puru na n̄ye s̄iḡcomḡ pire mpil'á. N̄ka wuu mpii pi n̄ye kuni n̄iḡcenni i, ná Kile sí n-pa wuu shwò ke, Kile sífente ti n̄ye ti ti wuu á.

¹⁹ N̄ye y'à séme Kile Jwumpe Semḡi i na:

«Mpii pi na piye s̄onḡi yákilifée ke, mii sí pire s̄iḡcompe cyêe.

Mpii pi na piye s̄onḡi na pir'à kyaa cè ke, mii sí li cyêe na pire n̄ye a yafyin cè mε*.»

²⁰ Mà tàanna ná lire e, taa yákilifeebii n̄ye ke? Mpii pi na piye s̄onḡi na pir'à Kile Saliyaḡi cè ke, taa pire n̄ye ke? Taa ḡge òj̄nyeni jwuḡnceempii n̄ye ke? Kile à li cyêe na ḡge òj̄nyeni yákilifente na n̄ye s̄iḡcomḡ. ²¹ Mà tàanna ná Kile yákilifente e, u à li lwó ḡge òj̄nyeni yákilifeebii kà n-jà uru cè ná pi yabilimp̄ii yákilifente e mε. Lire kurugo jwumpe wuu n̄ye na yu, ná òj̄nyeni sùpyire na pu s̄onḡi s̄iḡcomḡ ke, Kile à li lwó sùpyire t'à dá puru jwumpe na ke, si pire shwò.

²² N̄ye Yahutuubii la maha mpyi s'a kakyanhala karigii n̄aa tapyige e si nta ndá puru jwumpe na. Gir̄kiibii sí na n̄caa pire yákilibii si múgo si nta ndá pu na. ²³ Wuu pi ke, Kirisita kani wuu n̄ye na yu na u à kwù kworokworocige na ke, puru na n̄ye jwuḡjwumbaama Yahutuubil'á, maa mpyi s̄iḡcomḡ supyishiḡi sanḡ'á. ²⁴ N̄ka Kile à mpiimu yyer'a pyi u wuu ke, pi à pyi Yahutuu yo, pi à pyi Gir̄kii yo, pir'á Kirisita na Kile sífente ná u yákilifente cyêe. ²⁵ Naha kurugo ye kani Kile à pyi, ka sùpyire si wá na s̄onḡi s̄iḡcomḡ ke, lir'à fánha tò pi yákilifente na. Nde Kile à pyi, ka sùpyire si wá na s̄onḡi na fánhacyer̄er̄e ti n̄ye ti ti ke, lir'à fánha tò sùpyire na.

²⁶ Mii c̄impyiibii, yyer̄en̄kanni na Kile à yii yyer'a pyi uye wuu ke, yii lire k̄anmucya a wíi kε! Mà tàanna ná sùpyire k̄anmucyage pyiḡkanni i, yákilifée n̄iḡyahamii n̄ye yii e mε, sífée n̄iḡyahamii n̄ye yii e mε, yii n̄iḡyahamii mú sí n̄ye a si shinbwoo pyenyi i mε. ²⁷ N̄ye karigii òj̄nyeni sùpyire na s̄onḡi s̄iḡcomḡ ke, cyire Kile à cw̄onr'a t̄èg'a òj̄nyeni yákilifeebii sílege. N̄cyii pi n̄ye na s̄onḡi fánhacyer̄er̄e wogigii ke, maa cyire cw̄onr'a t̄èg'a fánhafeebii sílege. ²⁸ Karigii cyi n̄ye n̄uḡo baa òj̄nyeni sùpyire nyii na, ná pi kuro n̄ye cyi e mε, cyire karigii Kile à cw̄onr̄o, pi na n̄cyiimu s̄onḡi s̄èe wogii ke, mà t̄èg'a cyire k̄ège. ²⁹ U à lire pyi, bà li si mpyi sùpyaḡi wà tufiige kà ḡkwò uye p̄ee uru Kile yyahe taan mε.

³⁰ Uru u à wuu le Yesu Kirisita wwoḡn̄εge e. Kile à pyi kaḡuḡo, ka Yesu Kirisita si wuu pyi yákilifée, maa jwo na wuu à tíi, maa wuu pyi Kile wuu, maa wuu n̄uḡo wwù kapegigii bilere e. ³¹ N̄ye bà l'à séme Kile Jwumpe Semḡi i mε: «ḡgemu la ká mpyi si p̄en̄e taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoon̄i Kile na†.»

* 1:19 Ezayi 29.14 † 1:31 Zheremi 9.24

2

Poli nyɛ a Kile jwumpe jwo ná sùpyire yákilifente e mɛ

¹ Mii cìmpyiibii, tɛni i mii à sà Kile jwumpe jwo yii yyére ke, mii nyɛ a naye pɛe na mii à jwumpe cɛ, lire nyɛ mɛ na mii yákiilɛ'á pɛe mà tòro pi sanmpii wuɲi na mɛ. ² Naha kurugo yɛ mii nyɛ a li lwó naye funɲ'i, si yaage kabɛɛ kyaa jwo yii á, Yesu Kirisita kàntugo na mɛ, si u kwùɲi kyaa jwo yii á kworokworocige na. ³ Mii fànhe mpyi a cyére wani yii shwòhòl'e, fyagare mpyi maha mpyi mii na fo mii mpyi maha ɲcyɛenni sèl'e. ⁴ Tère o tère e mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, ná sùpyire yákilifente e bà mii mpyi maha pu yu si nta yii ɲùmbogigii kɛɛnɲɛ ná p'e mɛ. Nka ná Kile Munaani sífente e mii mpyi maha pu yu, ⁵ bà li si mpyi yii dáníyaɲi kà ntaha sùpyire yákilifente na mɛ, fo Kile sífente.

Kile maha u yákilifente kaan wuu á, u Munaani cye kurugo

⁶ Kile jwump'á tateɛngɛ wwù mpiimu zòmɲyaagil'e ke, pire maha yákilifente taa wuu jwumpe e. Nka Kile sí n-pa nge dɲyɛɲi sùpyire ná u ɲùɲufɛebii mpiimu shi bò ke, yákilifente ti nyɛ pir'á ke, tire shiɲi bà mɛ. ⁷ Kile yákilifente shɛnrɛ wuu nyɛ na yu ke, sùpya mpyi a ti shi cɛ mɛ, ɲaha na yɛ Kile mpyi a ti ɲwòhò. Mà jwo dɲyɛɲi u dá ke, Kile mpyi a lire kaɲwòhòni yaa, bà wuu si mpyi si mpyi shinbwoo si ntɛɛn ná u e u cyage nisinaɲke e mɛ. ⁸ Nge dɲyɛɲi ɲùɲufooɲi wà nyɛ a tire yákilifente cɛ mɛ. Ná lire bà mɛ, pi mpyi na si ɲɛɛ Kafoonɲi Peentefoo kwòro kworokworocige na mɛ. ⁹ Bà l'á séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Sùpya ɲyii sàha ɲkwò a ndemu ɲya mɛ,
ná ɲiɲgyii sàha ɲkwò a li lóg'a ɲya mɛ,
ná li sàha ɲkwò a tige sùpya funɲ'i mà ɲya mɛ,

mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, lire u à bégel'a yaha pire mɛɛ na*.»

¹⁰ Wuu pi ke, Kile à lire kani cyéɛ wuu na, u Munaani cye kurugo. Lire li maha karigii puni yyaha caa, ali karigii Kile à ɲwòhò ke, li maha cyire puni yyaha caa, si cyi cɛ, ¹¹ bà li nyɛ sùpya si n-jà u supyɲɛɛɲi funzòɲɲore cɛ ná u yabiliɲi bà mɛ, amuni li mú nyɛ sùpya si n-jà Kile funɲò karigii cɛ mɛ, Kile Munaani kanni l'á cyi cɛ. ¹² Wuu sí pi ke, Kile à u Munaani le wuu e, lire l'á wuu ná sùpyire sannte sòɲɲòɲkanni pyi l'á wwù liye e. U à lire pyi bà li si mpyi, u à ɲwò wuu na maa yaayi ɲjemu kan wuu á ke, wuu u yire cɛ mɛ. ¹³ Ná sùpyire yákilifente e bà wuu nyɛ na yire yaayi kyaa yu mɛ. Nka Kile Munaani à ndemu cyéɛ wuu na ke, lire wuu nyɛ na yu sùpyir'á, wuu na li yu bà Kile Munaani à li jwo mɛ. ¹⁴ Nka Kile Munaani ká mpyi li nyɛ a tɛɛn sùpyaɲi ɲgemu i mɛ, urufoo nyɛ na ɲɛɛge Kile Munaani karigii na mɛ, ɲaha na yɛ u maha cyire karigii sòɲɲi sɲcomɔ. U si n-jà cyi yyaha cɛ mɛ, ɲaha na yɛ Kile Munaani kanni cye kurugo sùpyaɲi maha já a cyi yyaha cɛ. ¹⁵ Kile Munaani nyɛ sùpyaɲi ɲgemu i ke, uru u maha yaayi puni cɛ a wwù yiye e. Shintiwe mú sí nyɛ na n-jà a urufoo kapyiɲkii cɛ a wwù cyiye e mɛ. ¹⁶ Yire y'á séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Sùpya nyɛ a sù ɲgemu u à Kafoonɲi funzòɲɲore cɛ mɛ?

Sùpya mú nyɛ a sù ɲgemu u sí n-jà u yɛɛ mɛ†.»

Nka wuu pi ke, Kile Munaani nyɛ wuu mpiimu i ke, wuu à Kirisita funzòɲɲore cɛ.

3

Kile báarapyiibii puni tayyérege nyɛ niɲkin

¹ Mii cìmpyiibii, mà sɛɛɲi jwo, mpai pi à Kile Munaani yaha l'á pi yyaha cù ke, jwuɲkanni na mii maha yu ná pire e ke, mii nyɛ a já a jwo ná yii e lire

* 2:9 Ezayi 64.4 † 2:16 Ezayi 40.13

jwunƙanni na mε. Nƙa mp̄ii pi nyε na pi nyii karigii kanni pyi ke, mii à jwo ná yii e mu à jwo ná pire e mii nyε na yu. Mii na yii s̄on̄ni mu à jwo p̄inmp̄innyεya mà yyaha tí ná Kirisita kuni i. ² Jwumpe mii à jwo yii á ke, pur'á pyi mu à jwo jirimε mii à kan yii á. Mii nyε a n̄en'a yawaya kan yii a lyî mε, naha na yε yii mpyi na si n-jà yawaya lyî mε. Ali numε yii si n-jà yawaya lyî mε, ³ naha na yε yii saha na yii nyii karigii pyi. Sèe wi dε! Ná ȳj̄cyεge ná mbèmbaan̄i sí nyε yii shw̄h̄l'e, lire l'á li cyêe na yii ná s̄up̄yire sannte nyε a wwû yiye e mε. Yii ná pi kapyīn̄kii pun'á pyi nin̄kin. ⁴ Nyε ná yii p̄i s'á jwo na yii na nyε Poli wuu, ka p̄i si jwo na pire na nyε Apolosi wuu, mà tàanna ná lire e, tá yii ná s̄up̄yire sannte s̄on̄n̄j̄kann'á wwû liye e bε?

⁵ Yii li cè na Apolosi wi yo, mii Poli wi yo, Kile báarapyii pi nyε wuu kanná. Wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka lire si mpyi k̄an̄j̄n̄j̄ mà yii lè̄n̄e Kile kuni i, wuu mú pun'á wuu báaran̄i pyi mà tàanna ná Kafoon̄i u kan̄k̄anni i wuu shin maha shin á. ⁶ L'á pyi mu à jwo mii à cige c̄enmε, ka Apolosi si ku lw̄ð, n̄ka Kile u à cige pyi k'á ȳri. ⁷ Lire e ke l'á pyi cige c̄enmεfoon̄i yo, l'á pyi ku lw̄foon̄i yo, pi wá tayyérege nyε a p̄e mε. Kile kanni u tayyérege k'á p̄e, naha na yε uru u maha cige pyi ku u lyεge. ⁸ Cige c̄enmεfoon̄i ná ku lw̄foon̄i mú à tàanna. Kile sí pi shin maha shin s̄ara si ntàanna ná pi báaran̄i n̄impyīn̄i i. ⁹ Mà tàanna ná lire e, wuu na nyε báarapyīn̄e Kile báaran̄i i, yii pi nyε Kile cik̄oge.

Yesu u nyε Kile bage nintaani

Yii mú pi nyε Kile bage. ¹⁰ Mà tàanna ná Kile màkange e mii á, mii à kuru bage n̄w̄h̄ cyán bafaanrawa n̄j̄c̄en̄n̄e fiige, ka piib̄ere si mpa ku faanra a dùrugo. N̄ka shin maha shin la ku nyε si vaanra pyi kuru bage nintaani n̄un̄'i ke, urufoo u u báaran̄i pyimε cè dε! ¹¹ Naha kurugo yε bage nintaani l'á cyán ke, lire li nyε Yesu Kirisita. S̄up̄ya saha si n-jà nintaani lab̄ere cyán lire k̄antugo na mε. ¹² Bafaanribii p̄i sí báara n̄j̄c̄en̄n̄e pyi, si pi vaanran̄i pyi kuru bage nintaani na ná s̄en̄n̄i i, lire nyε mε ná wyérefyin̄i i, lire nyε mε ná kafaayi lon̄gara wuyi i. N̄ka p̄i sí báarapege pyi si vaanran̄i pyi ná cire e, lire nyε mε ná nyésigire e, lire nyε mε ná k̄acyeere e. ¹³ N̄ka yii li cè, can̄ke Kile sí s̄up̄yire puni s̄ara si ntàanna ná pi kapyīn̄kil'e ke, shin maha shin à báaran̄i n̄gemu pyi ke, uru shi sí n-cyêe kuru can̄ke. Nage cye kurugo shin maha shin u báara shi sí n-cè. ¹⁴ Nage ká mpyi ku nyε a n̄gemu u tafaanraga súugo mε, urufoo sí t̄on̄ ta. ¹⁵ N̄ka nage ká n̄gemu u tafaanraga súugo ke, urufoo sí t̄on̄ ta mε. Urufoo k̄oni sí n-shw̄ sa! N̄ka li sí n-pyi mu à jwo nage e urufol'á jyè a fworó.

¹⁶ Yii nyε a li cè na Kile n̄aarebage ku nyε yii, Kile Munaani à t̄en̄ kuru n̄kemu i mà? ¹⁷ Shin maha shin ká kuru bage jya, Kile sí urufoo shi b̄ò, naha na yε Kile wogo ki, yii sí pi nyε kuru bage.

¹⁸ Wà ha uye n̄w̄ fáan̄a mà dε! Yii wà ha nta u u s̄on̄ni na uru na nyε yákilifoo mà tàanna ná s̄up̄yire s̄on̄n̄j̄kanni i, urufoo u uye pyi s̄j̄con̄j̄. Lire ká mpyi, urufoo sí yákilifente s̄e woore ta. ¹⁹ Naha kurugo yε karigii d̄j̄nȳn̄i s̄up̄yire nyε na s̄on̄ni yákilifene ke, cyire na nyε s̄j̄com̄ Kile nyii na. Y'á s̄eme Kile Jwumpe Sem̄n̄i i na: «K̄an̄han̄ȳi n̄ge d̄j̄nȳn̄i yákilifeebii maha n̄cyáan ke, Kile maha pi pyi pi i n̄cw̄ore yire na*.»

²⁰ Y'á s̄eme mú na:

«Mp̄ii pi nyε na piye s̄on̄ni yákilifee ke, Kafoon̄i à pire funz̄on̄j̄ore cè.

Pi funz̄on̄j̄ore nyε u á laaga baa†.»

²¹ Lire kurugo wà nyε a yaa u a n̄kw̄h̄oli na uru na nyε mucyiin wu mε, naha na yε yaayi puni nyε yii wuyo. ²² L'á pyi mii Poli yo, l'á pyi Apolosi yo, l'á pyi

* 3:19 Zhobu 5.13 † 3:20 Zaburu 94.11

Pyeri yo, l'à pyi diɲyɛɲi yo, l'à pyi shìɲi yo, l'à pyi kwùɲi yo, l'à pyi numɛ yaayi yo, l'à pyi yaayi nimpayi yo, yire puni na ɲyɛ yii wuyo. ²³ Yii yabilimpìi pi ke, yii na ɲyɛ Kirisita wuu, Kirisita sí ɲyɛ Kile wu.

4

Yesu tùnntunmpii báaraɲi ná pi yyefuge kani

¹ Lire kurugo yii li cè na wuu na ɲyɛ Kirisita báarapyii kanna, maa mpyi kacwɔnrìi fiige. Karigii Kile mpyi a ɲwɔhɔ sùpyire na tècyiini i ke, Kile à cyire cyêe wuu na, bà wuu si mpyi s'a cyi yyaha yu sùpyir'á mɛ. ² Nde sí li ɲyɛ na ɲcaa báarapyiibil'á ke, lire li ɲyɛ pi pyi sèeshiin pi raa pi báaraɲi pyi pi a ɲwɔge. ³ Mii wi ke, l'à pyi yii jworo yo, l'à pyi sùpyire sannte jworo yo, mii kuro ɲyɛ tire e mɛ. Mii mú sí ɲyɛ a naye cêegɛ na báaraɲi nimpayi na mɛ, ⁴ ɲaha na yɛ mii ɲyɛ a naye pɛn na báaraɲi wà tufiige e mɛ. Nka lire ɲyɛ a li cyêe na mii báaraɲi puni pyiɲkann'à ɲwɔ mà dɛ! Kafoonɲi kanni u sí n-jà u ɲwɔ ná u ɲwɔmbaa jwo.

⁵ Lire kurugo yii àha tànga kan sùpya á, lire ɲyɛ mɛ si u cêegɛ mà li tɛni ta li sàha nɔ mɛ. Yii Kafoonɲi cannuruge sige. U aha mpa, karigii cyi à ɲwɔhɔ numpini i numɛ ke, u sí n-pa cyire yige bɛɛnmpe na, si sùpyire funzɔnɲɔre yige cyiɲɲi na. Nyɛ kuru cannɲe, shin maha shin à yaa ná ɲkèɲi ɲgemu i mà tàanna ná u báaraɲi nimpayi i ke, Kile sí uru kan urufol'á. ⁶ Mii cìnmpyiibii, mii à mii ná Apolosi kani lwó a pyi yyecyeenɛ mà tèg'a yii le kur'e, si li cyêe yii na, na yii ɲaaraɲkann'à yaa li tàanna ná Kile Jwumpe Semɛɲi yi jwuɲkanni i. Lire e yii wà ɲyɛ a yaa u kàsimeɲii yogolo na uru na ɲyɛ wà wu, s'a u shinɲɛɲi fwóhɔre mɛ. ⁷ Mu u ɲyɛ na sòɲɲi na mu à pwóɔrɔ pi sanmpii na ke, di mu ɲyɛ na maye sòɲɲi bɛ? ɲaha ku ɲyɛ mu á mà ta Kile bà u à ku kan mu á mà yɛ? Nyɛ ná Kile sí u à yi kan mu á, mu kàsimeɲɲkii kayogoni li ɲyɛ ndire, kee mu yabilini u à yi ta may'á yɛ?

⁸ Yii pi ke, yii na sòɲɲi na yii à yaayi puni ta mà kwò, na yii funɲy'à ɲíɲ'a kwò, yii na sòɲɲi na ɲùɲufent'á le yii cye e mà kwò, maa wuu yaha. Nka mii la ɲyɛ yii i mpyi ɲùɲufɛe sèɛɲi na, bà wuu mú si mpyi si ntɛɛn ná yii e ɲùɲufente e mɛ. ⁹ Yii li cè, wuu pi ɲyɛ Yesu tùnntunmpii ke, li ɲyɛ mu à jwo Kile à wuu yaha sùpyire puni kàntugo. L'à pyi mu à jwo kwùɲi laage e wuu ɲyɛ. Wuu à pyi yawiye diɲyɛ ɲwɔhɔyaayi pun'á, sùpyire bàra mèlɛkɛɛbii na. ¹⁰ Wuu à pyi sìcyerefee fiige Kirisita mɛge kurugo, ɲka yii pi ke, yii na sòɲɲi na yii à Kirisita yákilifente puni ta a kwò. Yii à jwo na wuu pi ɲyɛ fàɲhɔɲcyɛrɛrɛ sùpyiibii, maa yiye sòɲɲi na yii pi ɲyɛ fàɲhɔɲyahaga wuubii. Sùpyire ɲyɛ a wuu le dá e mɛ, ɲka yii pi ke, pi à yii pɛe. ¹¹ Ali numɛ, wuu na ɲkyaali katege ná byage cye e, maa mpyi vâanɲkuuɲi i. Sùpyire maha wuu bwùun, wuu na ɲaare na màre cyeyi yyaha kurugo. ¹² Wuu na báaraɲi niɲgaɲi pyi, bà wuu si mpyi s'a wuu ɲùɲɔ karigii yaa mɛ. Mpii pi maha wuu cyere ke, wuu maha jwó leni pir'á. Pi maha wuu kyéregɛ, ɲka wuu maha li kwú wuye e. ¹³ Sùpyire mɛɛ ká a jwumpimpe yu wuu na, wuu maha jwuɲcɛnmpe tèg'a pi ɲùɲɔ bɛ. Ali numɛ wuu na ɲyɛ mu à jwo yakuuyo ná kàkyaya sùpyire nyii na.

¹⁴ Mii ɲyɛ a mpe jwumpe séme si yii sílege mɛ, ɲka mii à yii yɛrɛ ná p'e, ɲaha na yɛ yii pi ɲyɛ mu à jwo mii pyiibii, yii kyal'à táan mii á sɛl'e. ¹⁵ Ali li mɛɛ nta cyelentii niɲyahɔɲyahamii pi ɲyɛ na Kirisita kyaa yu yii á, yii li cè na yii tunɲi na ɲyɛ niɲkin. Mii wi, ɲaha na yɛ mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka yii i dá Yesu Kirisita na. ¹⁶ Mà tàanna ná lire e, mii na li caa yii á, yii raa yii karigii pyi mii wogigii fiige. ¹⁷ Lire e Timɔti u ɲyɛ mii jyaɲi mà tàanna ná Kafoonɲi wwɔɲɛge e ke, mii sí uru tun yii á. U kyal'à táan mii á, ɲwɔmɛɛ niɲkinfoo u ɲyɛ u wi Kafoonɲi báaraɲi i. U aha nɔ yii na tɛni ndemu i ke, mii karigii pyiɲkanni li

nyε ndemu Kirisita wwoηεεge e ke, u sí yii funnᵋ cwo lire na, bà mii nyε na li yu na mâre cyeyi puni i dânafeebii kurupy'á mε.

¹⁸ Pii na nyε yii shwᵋhᵋl'e, mpiimu pi na sᵋnᵋji na mii saha sì n-shà wani yii yyére mε, maa li ηwᵋ cû na piye yare tabwoyi i. ¹⁹ Nka Kafoonji ká ηεε, li saha sì mᵋ mε, mii sí núru n-kàre wani yii yyére, mpìi pi nyε ná tire yàmpeente e ke, kampyi jwumbwompe kanni pi na yu, lire nyε mε kampyi Kile sífente nyε pi á sèᵋji na, si lire cè. ²⁰ Naha kurugo ye Kile Saanre nyε jwumbwoηjwuu mε, Kile sífene ti nyε ti ti. ²¹ Nyε di yii ko numε be? Yii la nyε mii u shà yii yyére ná kasor'e laa, ná ntàannamagare ná nùmpinᵋke e?

5

Silegebaare kani l'à pyi Kòrenti dânafeebii shwᵋhᵋl'e ke

¹ Mii cìmpyiibii, wuu à lógo na silegebaara kani là à pyi yii shwᵋhᵋl'e, ali Kilecembaabii mú bà sì ηεε ndemu pyi mε. Pi à jwo na yii wà na wá a u tunji cwoηi lèηε. ² Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pèe, mà li ta lire mpyi a yaa li pyi yyetanhara kyaa yii á, bà yii si mpyi si lire kapiini pyifoonji yige yiye shwᵋhᵋl'e mε.

³ Mii laage kᵋn'à tᵋᵋn yii na, ηka mii nyε yii shwᵋhᵋl'e Kile Munaani cye kurugo. Nde l'à yaa li pyi ηge kapimpyinᵋ na ke, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mεge na, mii à lire lwᵋ naye funn'i mà kwᵋ. ⁴ Lire pyinᵋkanni na, mii ná yii ká bínn'a tᵋᵋn, Kafoonji Yesu fânhe cye kurugo, ⁵ urufol'à yaa u le Sitaanninᵋ cye e, u u ηkyaaala, bà li si mpyi kapegigii mpyinᵋ lage ká wwû u na, ka u u cyi ηwᵋ yaha tᵋni ndemu i ke, Kile si u shwᵋ Kafoonji Yesu cannuruge mε.

⁶ Yii na yiye père tawage e, yii nyε a cè a jwo na: «bwúuruηi yîrigeyirige yaani nimbileni maha ntèg'a farani mbyimpe niηcwᵋnhᵋmpe puni yîrige» mà? ⁷ Lire kurugo yii kapimpyinᵋ yige yiye shwᵋhᵋl'e, bwúuruηi yîrigeyirige yaani l'à lyε ke, u na nyε lire fiige, bà yii si mpyi si ntᵋᵋn fwᵋnrᵋ baa mbyivᵋnmᵋ niηcwᵋnhᵋmᵋ fiige mε. Yii li cè na yatᵋge Yahutuubii mpyi maha bò pi bilereηkwᵋηi kataanni i ke, Yesu à bò kuru yatᵋge fiige, maa wuu kapegigii yàfa wuu na. Lire e wuu nyε numε mu à jwo mbyivᵋnmᵋ niηcwᵋnhᵋmᵋ, bwúuruηi yîrigeyirige yaani nyε a le mpemu i mε. ⁸ Lire kurugo bwúuruηi u à yaa ná yîrigeyirige yaani niηjyeeni i ke, wuu àha kataanni pyi ná ur'e mε, uru u nyε katupwᵋhᵋyi ná pege. Bwúuruηi u à yaa yîrigeyirige yaani baa ke, wuu wuu kataanni pyi ná ur'e, uru u nyε zᵋvynre ná sᵋejwuuni.

⁹ Leteηᵋji mii à fyânha a kan yii á ke, ur'e mii mpyi a yi jwo yii á na yii àha jacwoobii pyi yii kapyiηεε mε. ¹⁰ Nka mii nyε a jwo yii á na mpìi pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, ná pi na jacwᵋre pyi, lire nyε mε na nàηwᵋhᵋrᵋ pyi, lire nyε mε na nàηkaage pyi, lire nyε mε na kacyanhigii sunni ke, na yii àha pire pyi yii kapyiηεε mà dε! Lire baare e li sí n-pyi kee yii sí n-fworo diηyᵋᵋji i dε! ¹¹ Pu kajwuuni nùᵋke ku mpyi ηke: shin maha shin u à uye pyi na uru na nyε Kile kuni i, maa ηkwᵋro na jacwᵋre pyi, lire nyε mε na nàηwᵋhᵋre pyi, lire nyε mε na kacyanhigii sunni, lire nyε mε na jwumpimpe yu, lire nyε mε mà uye yaha sinmbyaani kanni laage e, lire nyε mε na nàηkaage pyi ke, yii àha cyire karigii pyifeebii pyi yii kapyiηεε mε, yii bá ká ηεε pi a lyî ná yii e mε.

¹²⁻¹³ Yii li cè, mpìi pi nyε pi nyε Kile kuni i mε, mii kuro nyε pire wogigil'e mε, Kile u sí pire wogigii cwᵋᵋnrᵋ. Nka yii ná mpìi pi nyε wwoηεε Kile kuni i ke, yii pi à yaa yii a pire karigii cwᵋᵋnre. Y'à séme na: «Yii kapimpyinᵋ kᵋr'a yige yiye shwᵋhᵋl'e*.»

* 5:12-13 Duterēnōmu 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7

6

Dánafeebii nyɛ a yaa pi a piye yiri fànhɛ e mɛ

¹ Yii Kile wuubii kurunke e, kyaa ká jyè wà ná u cìmpworonji wà shwòhòl'e, naha na urufoo maha u cìmpworonji yyere fànhɛ e yukyaabii Kilecembaabii yyére, mà li ta yii Kile wuubii pi à yaa yii a yii karigii cwòonre yɛ? ² Mpii pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii nyɛ a cè a jwo na yii Kile wuubii pi sí n-pa pire u karigii cwòonrò mà? Nyɛ ná yii sí pi sí n-pa pire u karigii cwòonrò, naha na yii nyɛ na yii ná yiye shwòhòni kapyɛere cwòonre mà yɛ? ³ Yii nyɛ a li cè na ali wuu sí n-pa raa mèlɛkɛebii nùhò karigii cwòonre mà? Ná wuu sí n-pa raa pire nùhò wogigii cwòonre, tá jwumò saha na nyɛ yii á, yii ná yiye shwòhòni wogigii ncwòonròni na? ⁴ Kyaa sí ká jyè yii wà ná u shinɛe shwòhòl'e, mpii pi nyɛ pi nyɛ na sònni dánafeebii sònnònkanni na mɛ, naha kurugo yii maha ñkàr'a sà lire cwòonrò pire yyére yɛ?

⁵ Puru kajwuuni li nyɛ yii i li cè na silege ku nyɛ ku ki yii á. Safɛ, yákilifoo nyɛ yii e, ñgemu u sí n-jà kyaa cwòonrò yii wà ná u cìmpworonji wà shwòhòl'e mà kɛ? ⁶ Tá kacɛnnɛ li nyɛ li li, cìmpyibii pi à piye yiri fànhafeebii yyére, mpiimu bá pi nyɛ pi nyɛ a dá Yesu na mɛ?

⁷ Mbèmbaanji u pyi yii shwòhòl'e, fo ku sà nò yii à yiye yiri fànhɛ e, lire kann'à yii kacɛgɛlɛ kwò. Naha na wà ká yii mùmpɛnmɛ kyaa pyi, yii nyɛ na jìn'a li kwú yiye e mà yɛ? Naha na wà ká yii nànwòhòrò, yii maha lire kwú yiye e mà yɛ? ⁸ Yii nyɛ na lire pyi mo! Marii pi sanmpii mùmpɛnmɛ karigii pyi, maa pi nànwòhòrɛ, yii sí na nyɛ cìmpyii mà tàanna ná Kile kuni i.

⁹ Mpii pi nyɛ na kapegigii pyi ke, yii nyɛ a cè a jwo na pire nàzhan à fworò Kile Saanre e mà? Yii àha raa yiye nwò fáanji mà dɛ! L'à pyi jacwoo yo, l'à pyi kacyzunmii yo, l'à pyi mpii pi nyɛ pi nyɛ a kúu pi fúrupyɛebii na mà yo, nambaabii pi maha wwùu ná piye e nò ná ceewe wwonkanni na ke, l'à pyi pire yo, ¹⁰ l'à pyi nàñkaabii yo, l'à pyi nànwòhòrɛ pyifeebii yo, mpii pi à piye yaha sinmbyaani kanni laage e ke, l'à pyi pire yo, l'à pyi jwumpimpe jwufeebii yo, mpii pi maha sùpyire yaayi cyáan na shuu pi na ke, l'à pyi pire yo, yii li cè na pire wà tufiige nàzhan nyɛ Kile Saanre e mɛ. ¹¹ Mà li ta yii pìi mpyi na cyire karigii pyi. Nka wuu Kilenji Munaani cye kurugo, yii à jyé a fínɛ, maa yii yaha yiye kanni na, mà pyi Kile wuu, maa yii pyi yii à tíi Kile yyahe taan Kafoonji Yesu Kirisita mɛge na.

Wuu cyeer'à dá Kafoonji Yesu nyii wuuni mpyiɛ mɛ na

¹² Yii à jwo na karigii puni mpyiɛ kun'à kan yii á, nka mii sí yi jwo yii á, tòn nyɛ karigii puni i mɛ. Mii mú sí n-jà n-jwo na karigii puni mpyiɛ kun'à kan mii á, nka mii kòni sì naye pyi biliwe fiige kani là tufiige e mɛ. ¹³ Yii mú à jwo na yalyire maha shwòhò fuceni mɛ na, na fuceni mú à dá yalyire mɛ na, na canka Kile sí yi mú shuunni shi bò, nka mii sí yi jwo yii á, sùpyanji cyeeere nyɛ a dá jacwòore mpyiɛ mɛ na mɛ. T'à dá Kafoonji Yesu nyii wuuni mpyiɛ mɛ na, Kafoonji mú u nyɛ ti foo. ¹⁴ Kile à Kafoonji nè mà yige kwùni i. Kile sí n-pa wuu mú nè n-yige kwùni i ná u sífente e. ¹⁵ Yii nyɛ a li cè na yii pi nyɛ Kirisita cyeeere yatanɛyi mà? Mà Kirisita yatanɛyi lwò a bàra fwòrobacwonji wuyi na, lire nyɛ a sù kacɛnnɛ mɛ. ¹⁶ Taha yii bà nyɛ a cè na shinji u à wwò ná fwòrobacwo e ke, na urufoo ná fwòrobacwonji maha mpyi shin ninɛ mɛ? Y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na: «Pi mú shuunni sí n-pyi shin ninɛ*.» ¹⁷ Nka yii li cè na shinji u à uye pwò Kafoonji na ke, urufoo ná Kafoonji maha mpyi sònnòrò ninɛ.

* 6:16 Zhènzì 2:24

18 Lire kurugo yii àha zii jɛɛ jacwɔɔre mpyiɲi i mɛ. Kapegigii sanɲkii puni sùpyaɲi maha mpyi ke, cyire jɛɛ na jyè u cyeere e mɛ. Nka shinɲi u jɛɛ na jacwɔɔre pyi ke, urufoo maha u cyeere yakɛ lwó. 19 Yii jɛɛ a li cè na yii shin maha shin cyeere ti jɛɛ Kileɲaarebage, Kile Munaani à tɛɛn kuru ɲkemu i mà? Kile à u Munaani pyi l'à tɛɛn yii e, lire e yii jɛɛ yiye wuu mɛ. 20 Naha kurugo yɛ Kile à yii jùɲɔ wwû ná lonɲare e. Lire kurugo yii a Kile père ná yii cyeere yatanɲi puni i.

7

Fúruɲi karigii cùɲkanni

1 Letɛɛɲi yii mpyi a tùugo mii á ke, u jwɔshwɔɔre ti jɛɛ nte. Yii à jwo na kacɛnni li jɛɛ li li, nɔɲi u kwôro ceewe baa. 2 Yire na jɛɛ sèe, ɲka jacwɔɔre mpyiɲi yyaha na, nàmbaabii pun'à yaa pi cyee lɛɲɛ, cyeebii puni mú à yaa pi pyi nàmbay'e. 3 Nɔɲi jɛɛ a yaa u tasinnage kwɔn u cwɔɲi na mɛ. Ceɛɲi mú jɛɛ a yaa u tasinnage kwɔn u poonɲi na mɛ. 4 Naha kurugo yɛ ceɛɲi jɛɛ uye wuu mɛ, nɔɲi u jɛɛ u fooɲi. Nɔɲi mú jɛɛ uye wuu mɛ, ceɛɲi u jɛɛ u fooɲi. 5 Nɔɲi ná u cwɔɲi jɛɛ a yaa pi a tasinnage kwùun piye na mɛ, fo pi mú shuunni ká bê li na si tère yaha piye na Kileɲarege mɛɛ na. Nka lire tɛni ká ntòro, pi à yaa pi nùru piy'á, bà Sitaanniɲi si mpyi u àha ɲjà pi sòn ɲgà jacwɔɔre na mɛ. 6 Mii à puru jwo si ntɛɲɛ yii yɛɛ, fànha bà mii jɛɛ na jcyáan yii na mɛ.

7 Mu aha li yaha mii na, sùpyire puni mpyi a yaa pi kwôro mii fiige. Nka shin maha shin ná u Kile màkanga ku jɛɛ, Kile maha kani là pyipyi fànha kan wà á, maa labɛɛ pyipyi fànha kan wabɛr'á.

8 Lenkwunambaabii* ná lenkwucyeebii pi ke, mii sí yi jwo pir'á na pi aha jà a kwôro amuni mii fiige, lir'à jwɔ. 9 Nka pi aha li ɲya na pi sà n-jà cù piye na mɛ, pi fúru pyi†, lir'à pwóro tasinnage kani li tateɛnge fô pi na.

10 Mpii pi à fúru pyi ke, mii sí yi jwo pir'á, mii yabiliɲi jwɔmuguro bà mɛ, Kafoonɲi Yesu jwɔmuguro ti, na fúrucwo jɛɛ a yaa u nàmbaga fwororo mɛ. 11 Nka là ká mpa ná l'e u à nàmbaga fwororo, u jɛɛ a yaa u kabɛɛ jyè mɛ, u à yaa u kwôro amuni, lire jɛɛ mɛ nɔɲi ɲuɲ'i u à fwororo ke, u nùr'a sà uye kan u á. Nɔɲi mú sí jɛɛ a yaa u u cwɔɲi nàmbage kwò mɛ.

12 Nje mii sí n-jwo mà yyaha tí ná pi sanmpil'e ke, Kafoonɲi i bà yir'à fwororo mɛ, mii yabiliɲi jwɔmuguro ti jɛɛ tire. L'aha nta ceewe na jɛɛ dánafoonɲi wà á, ɲgemu u jɛɛ u jɛɛ Kile kuni i mɛ, ka ceɛɲi si jɛn'a tɛɛn urufol'á nàmbage e, urufoo jɛɛ a yaa u u nàmbage kwò mɛ. 13 L'aha nta mú na nò na jɛɛ dánafeɛncwɔɲi wà á, ɲgemu u jɛɛ u jɛɛ Kile kuni i mɛ, nɔɲi ká jɛn'a u màra, u jɛɛ a yaa u nàmbaga fwororo mɛ. 14 Naha kurugo yɛ ceɛɲi kurugo, Kile maha jwó le nɔɲi'á mà li ta nɔɲi jɛɛ Kile kuni i mɛ. Amuni li mú jɛɛ, nɔɲi kurugo, Kile maha jwó le ceɛɲi'á mà li ta ceɛɲi jɛɛ Kile kuni i mɛ. Lire baare e pi pyiɲibii mpyi na si n-fɲiɲɛ Kile yyahe taan mɛ, mà li ta Kile à jwó le pi á. 15 Nka ɲge u jɛɛ u jɛɛ Kile kuni i mɛ, uru ká ndàhaɲi cya, mu u jɛɛ dánafoonɲi ke, ma hà u sige mɛ. Li saha si n-pyi fànha mu ná uru u kwôro yiye ɲuɲ'i mɛ. Nka mu à yaa mu u maye waha yii i bê. Naha kurugo yɛ Kile à wuu yyere bà wuu si mpyi si ntɛɛn yyɛɲiɲke e mɛ. 16 Mu u jɛɛ Kile kuni i maa mpyi fúrucwɔɲi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma poonɲi lɛɲɛ Kile kuni i. Mu u jɛɛ Kile kuni i maa mpyi cipoonɲi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma cwɔɲi lɛɲɛ Kile kuni i.

17 Nka nde Kafoonɲi Yesu à pyi shin maha shin á, ka Kile si urufoo yyere mà pyi uye wuu mà u ta pyiɲkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. Yire

* 7:8 Pii maha jwo: «Mpii pi jɛɛ pi sàha a fúru pyi mɛ, pire». † 7:9 Kòrenti shiinbii yyéɛ, wà à fànha pyi lenkwucyeebii na mɛ. U poonɲi kwuɲkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage leni wani.

ninuyi mii nyε na yu dánafeebii kurunji pun'á. ¹⁸ L'aha nta Kile à ngemu yyere mà u ta u à kwòn a kwò ke, urufoo u kwôro amuni. Li sí ká nta Kile à ngemu yyere mà u ta kwònmbaa ke, urufoo kà núru uye kan pi kwòn mε†. ¹⁹ Wà à kwòn yo, wà nyε kwònmbaa yo, lire là nyε na wíi mε. Nde li nyε na wíi ke, lire li nyε na Kile Saliyanji kurigii jaare. ²⁰ Kile à shin maha shin yyere mà u ta pyinjkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. ²¹ L'aha nta Kile yin'à nò mu na mà mu ta bilere e, ma hà lire tègε maye funjò pεn mε. Nka mu aha pyinjkanna ta si njà vworò t'e, lire pyi. ²² Naha kurugo yε Kafoonji ká ngemu yyere mà u ta bilere e ke, urufoo maha fworò bilere e Kafoonji cye kurugo. Amuni li mú nyε, Kafoonji ká ngemu yyere mà urufoo ta u nyε bilere e mε, urufoo maha mpyi Kirisita biliwe. ²³ Kile à yii nùnjò wwû ná lonjare e, lire e yii àha núru nyε sùpyire t'a yii kèenji ná pi sònjònkanni i mε. ²⁴ Mii cìnmpyiibii, Kile à yii shin maha shin yyere mà u ta pyinjkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro lire pyinjkanni na Kile yyahe taan.

Mpii pi nyε pi nyε a fúru pyi mε

²⁵ Nyε nàmbaabii ná cyeebii pi nyε pi sàha fúru pyi mε, nde li nyε pire u kàmpanjke ke, mii nyε a Kafoonji Yesu njwámuguro ta mà yyaha tíi ná pire e mε. Nka mii yabilinji sí na tajyage jwo, yii mú s'a yaa yii dá mii jwumpe na, jaha na yε Kile à nùnaara ta mii na, maa mii pyi dánasupya. ²⁶ Mà tàanna ná numε tiinji yyefuge karigil'e, mii tajyage ku nyε njke: pi shin maha shin à yaa u kwôro bà u nyε mε. ²⁷ Ngemu u nyε ná ceewe e ke, urufoo kà u nàmbage kwò mε. Ngemu u nyε ceewe baa ke, urufoo u kwôro ceewe baa. ²⁸ Nka lire ná li wuuni mú i, nònjì ngemu ká uye nya u sí n-jà ceewe lènjε ke, lire nyε kapii mε. Pùcwonji ngemu ká li nya na uru sí nàmbaga jyè ke, lire nyε kapii mε. Nka kyaage ku sí n-pa fúrupyibii ta ke, mii la nyε yii i shwò kuru na.

²⁹ Nyε mii cìnmpyiibii, nje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi nyε nje, dijnyenji tèekwoon'à byanhara, lire e mà lwó numε na, fúru na nyε mpiimu shwòhòl'e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, fúrunji nyε a yaa u pi sige Kile báaranji na mε. ³⁰ Mpii pi nyε na myahigii súu ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, mεesuuni nyε a yaa li pi sige Kile báaranji na mε. Mpii pi nyε funntange e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, funntange nyε a yaa ku pi sige Kile báaranji na mε. Mpii pi nyε na zhwonji pyi ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, zhwonji nyε a yaa u pi sige Kile báaranji na mε. ³¹ Mpii pi nyε na là taa nje dijnyenji i ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, nje dijnyenji lantanji nyε a yaa u pi sige Kile báaranji na mε. Naha kurugo yε dijnyenji sí n-pa n-kwò.

³² Mii la nyε yii i mpyi funmpεεnre e mε. Nònjì u nyε ceewe baa ke, uru maha jà a uye pwò Kafoonji báaranji na bà u kyaa si mpyi si ntáan Kafoonji á mε. ³³ Nònjì sí u à ceewe lènjε ke, fúrunji karigii maha uru yyaha njí, u maha li kòre si ntáan u cwonj'á. ³⁴ Nyε lire pyinjkanni na, u yákilinji maha ntáa u cwonji kàmpanjke ná Kile kàmpanjke shwòhòl'e. Amuni li mú nyε, Kafoonji báaranji maha ceenji nò baa wunji ná pùceebilini yyaha njí. Pi maha u pyi bà pi si mpyi si piye puni kan Kafoonji á mε. Nka ceenji u nyε nàmbag'e ke, nàmbage karigii maha uru yyaha njí. U maha li kòre si ntáan u poonj'á.

³⁵ Mii nyε na mpe yu si yii kárama njaha kani là na mà de! Yii nàfannji kurugo mii nyε na pu yu. Kuni i yii nàfannji nyε ke, lire mii la nyε yii lwó, yii i yiye puni kan Kafoonji báaranji mεε na.

³⁶ Nyε wà ha nta u à cyé u tàcwonji lwògò, ka li i mpa ntíge urufoo funj'i na ur'à u yake lwó, u ndènjènjì lage ká nta k'à tateεngε fò urufoo na, u u lènjε, lire nyε kapii mε. ³⁷ Nka cilenjεmbaani fànha ká mpyi ku nyε a cyán tànònjì na mε,

† 7:18 Lire tèni i Yahutuubii kanni pi mpyi na njkwùun. Supyishinji sanji mpyi na njkwùun mε.

fo u à li lwó uye funḡ'i na uru sì ceewe lèḡe mε, u aha jà a cū uye na, maa li lwó uye funḡ'i na uru sì nò u tàcwoḡi na mε, lir'à jwò.

³⁸ Lire e tànḡi ḡemu ká u tàcwoḡi lwó ke, lir'à jwò, ḡka ḡemu ká u tàcwoḡi yaha lwómbaa ke, lir'à jwò sèl'e.

³⁹ Nwḡḡyεga niḡkin na, ceewe maha ceewe poo u ḡyε shì na ke, nàmbage maha u pwò u pooḡi na. Nka nḡni ká mpyi u saha ḡyε shì na mε, cyage k'à ceenḡi táan ke, u sí n-jà n-sà nàmbage kabεre ḡyε wani, li tεḡeni li ḡyε, nḡḡ'á u sí n-shà ku ḡyε ke, uru u pyi dánafoo. ⁴⁰ Nka mii na sḡḡḡi na li sí n-pwóro uru ceenḡ'á u kwóro lenḡkwucwḡore e. Mii à tēen ná l'e na mpe jwump'à bē Kile Munaani ḡyii wuuni na.

8

Poli à jwo yasunḡyi kyaare kyaa na

¹ Nde li ḡyε yasunḡyi kyaare kàmpañke ke, bà yii à yi jwo na wuu mú pun'à kyaa cè mε, yire na ḡyε sèe. Nka mà li yaha maye funḡ'i na mu à kyaa cè, lire maha sùpyañi pyi u à uye pēe. Mà li ta ntàannamagare maha pi sanmpii tēḡe sèl'e pi i sì yyaha na Kile kuni i. ² Wà ha nta u u sḡḡḡi na ur'à kyaa cè, urufoo u li cè na yaaga saha a urufoo fô. ³ Nka ḡemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi Kile cevoo*.

⁴ Yibige yii à pyi na: «wuu sí n-jà raa yasunḡyi kyaare kyaa laa, wuu sì n-jà raa ti kyaa mε†?» ke, mii sí yii jwò shwò numε. Wuu à li cè na sùpyire maha sḡḡḡi na yasunḡyi yi ḡyε pire u kileebii mà li ta yire yasunḡyi ḡyε Kile mε, Kile na ḡyε niḡkin. ⁵ Li mée ká nta sùpyire na niḡyini yaayi yà ná niḡke wuyi yà sḡḡḡi kileebii pìi, maa sḡḡḡi na kafeebil'à ḡyaha pir'á, ⁶ wuu kḡn'á, Kile na ḡyε niḡkin, uru u ḡyε wuu Tunḡi, maa mpyi yaayi puni Davoonḡi, uru mεε na wuu ḡyε shì na. Kafoo niḡkin mú sí u ḡyε, uru u ḡyε Yesu Kirisita. Uru cye kurugo, Kile à yaayi puni dá maa shìḡi kan wuu á mú.

⁷ Nka dánafeebii puni ḡyε a uru sèenḡi cè mε. Pii na ḡyε pi e, zunḡi mpyi a tateḡḡe wwù pi e, ali niḡjaa pi aha ntòr'a yasunḡo kyara kyà, pi maha sḡḡḡi na pire saha na zunḡi pyi. Pi ḡyε a sèenḡi cè sèl'e mε, lire e pi maha sḡḡḡi na yasunḡyi kyaare maha pire ná Kile shwòḡḡi kēεḡe. ⁸ Li ḡyε mu à jwo yalyige ku maha wuu kyaa táan Kile á mà dε! Wuu à lyi yo, lire sì yafyin bâra wuu ná Kile shwòḡḡi na mε. Wuu ḡyε a lyi mà yo, lire sì yafyin yige wuu ná Kile shwòḡḡi i mε. ⁹ Ti ḡyḡi ná ti ḡyḡimbaani i, nde l'à táan yii á ke, yii sí n-jà lire pyi. Nka yii a yiye kàanmucaa, mpai pi ḡyε pi saha ḡkwò a Kile kuni karigii yyaha cè sèl'e mε, bà li si mpyi yii àha mpyi kaḡḡo si pire wurugo mε.

¹⁰ Mu u ḡyε na maye sḡḡḡi na mu à kyaa cè ke, mpai pi ḡyε pi ḡyε a sèenḡi cè sèl'e mε, uru wà ká mu ḡya mu à tēen yasunḡke kà tasunḡ'i na lyi, tá lire sì màban lèḡe urufol'e yasunḡyi kyaare ḡkyàḡi na mε? ¹¹ Lire ká mpyi, uru cìmpworoḡi kurugo Kirisita à kwú mú ke, tá mu u ḡcèḡi shiḡi sì n-pyi kaḡḡo si uru wuuni pyi li kēεḡe mε? ¹² Mu aha lire pyi, mu maha uru cìmpworoḡi yake lwó, ḡaha na ye kani u ḡyε na sḡḡḡi kapyimbaala ke, li maha mpyi kee mu à u sḡn a wà lire na. Lire mpyiḡi tooy'e, Kirisita na mu maha lire kapiini pyi.

* **8:3** Pii maha jwo: «ḡka ḡemu u à Kile kyaa táan uy'á ke, Kile maha urufoo cè.» † **8:4** Mpai pi maha zunḡi pyi ke, pi aha yatḡḡo tēḡ'a zun pyi, ku kyaare ntemu ká ḡkwóro ke, pi maha tire pére caange na. Dánafeebii mpyi maha sḡḡḡi na pire ká tire kyaare tà kyà, tá li sí n-pyi mu à jwo pire na ḡyε kuru yasunḡke wwoḡεεḡe e mε? Sùpyire t'à karii yyaha cè sèl'e Kile kuni i ke, pire maha ḡcè na tapeḡe ḡyε tire kyaare shiḡi ḡkyàḡi i mε. Nka mpai pi ḡyε pi saha mḡ Kile kuni i si karii yyaha cè sèl'e l'e mε, mu aha tire kyaare kyà pire wà ḡyii na, lire maha jà a urufoo yákiḡi kànha. Yii ḡromu shiinbii 14 wíi mú.

¹³ Lire kurugo kampyi yalyige kà ku sí n-pyi kajúṅṅò mii i na cìmpworonji wà yaha u kapii pyi, mii sí raa kuru yalyige fún, bà li si mpyi mii àha ṅkwò na cìmpworonji nùṅṅò kyán mε.

9

Yesu túnntunpii tayyérege

¹ Taha yii na sòṅṅi na mii sì n-jà raa na jyii karigii pyi mε? Taha Yesu túnntunṅṅò bà u jye mii mε? Taha yii na sòṅṅi na mii jye a wuu Kafoonji Yesu jya mε? Báaraṅi mii à pyi Kafoonji á ke, taha yii bà pi jye uru yasεεre mε? ² Jye sùpyire sannte méε ká a sòṅṅi na mii jye Yesu túnntunṅṅò mε, yii kón'á yaa yii li cè na mii na jye Yesu túnntunṅṅò. Naha kurugo ye Kafoonji Yesu túnnture mii à pyi yii á, ka yii i jyè u wwoṅεεge e ke, lire l'á li cyèe nàkaana baa na mii na jye u túnntunṅṅò.

³ Mpii pi jye na mii nùṅke tare na mii jye Yesu túnntunṅṅò mε, nde mii maha ntég'a jwumpe cyán pire na ke, lire li jye nde: ⁴ tá mii jye a yaa mii a lyí s'a byii Yesu túnnture báaraṅi i mε? ⁵ Taha yii bà na sòṅṅi na mii mú sí n-jà dánafoonji wà lèṅe n-pyi na cwo, mii ná uru s'a jaare na báaraṅi tooy'e, bà Yesu túnntunpii sanpii ná Kafoonji cìmpyiibii ná Pyeri à li pyi mε? ⁶ Taha yii na sòṅṅi na mii ná Barinabasi kanni u à yaa wuu a báaraṅi pyi wuu raa wuye jwò caa la? ⁷ Jofoo yii à têt'a jya u à kàre sòrolashigire e, maa yyére ná uye e sàra baa ye? Lire jye mε, cikòoge foonji ṅgire u jye u jye na u cire yasεεre lyí mà ye? Lire jye mε, jofoo u maha nìiye nàha, u àha ṅkwò nùjirimpe pà lyí mà ye?

⁸ Yyecyeente mii à pyi ke, sùpyire kanni bà pi jye na sòṅṅi amuni mε, yire y'à séme Kile Jwumpe Semenji i mú. ⁹ Kile túnntunṅṅiMusa à jwo Kile Jwumpe Semenji i na: «Mu aha a sùmaṅi bwùun ná nìiyi i, si u pyàṅi wwù, ma hà yi jwòyi pwò mε*.» Yii na sòṅṅi na puru jwump'á li cyèe na Kile na sòṅṅi nìiyi kanni na la? ¹⁰ Wuu pi jye Kile báarapyiibii ke, tá wuu kurugo bà u à yi séme mε? Sèṅṅi na, wuu kurugo u à yi séme, jaha na ye shinṅi u jye na faaṅi pyi ke, u maha u pyi ná làntaṅi funṅke e. Nge u maha sùmaṅi bwùun si u pyàṅi wwù ke, u maha u bwùun ná làntaṅi funṅke e mú.

¹¹ Wuu à Kile jwumpe jwo yii á ke, l'á pyi mu à jwo nùṅṅò wuu à pyi. Jye numε tá wuu aha yii cyeyaayi yà ta mà tég'a wuye tégε, lir'á para bε? ¹² Ná pìi sí na yii cyeyaayi yà taa na mpyi pi jεεmpe, tá wuu wuuni bà l'á lyε mε?

Nka wuu jye a tíge lire kurugo mε. Wuu à karigii puni kwú wuye e, bà li si mpyi Jwumpe Nintanmpe pu jye na Kirisita kyaa yu ke, wuu àha mpyi kajúṅṅò si puru yyaha yyére zhèṅi fyìnni mε. ¹³ Yii à li cè cεcε na mpii pi jye na báaraṅi pyi Kilejaarebage e ke, na wani pire jwòcyεεre maha fwore. Mpii pi jye na sárayi wwù wani sárayi tawwuge na ke, pire nàzhan maha mpyi yire sárayi yaayi i. ¹⁴ Amuni li mú jye, mpii pi jye na Jwumpe Nintanmpe yu ke, Kafoonji à jwo na pire u jwòcyεεre t'a fwore uru báaraṅi i.

¹⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, mii jye a yafyin cya yii á mε. Mii mú sí jye a mpe séme si yaaga cya yii á mε, jaha na ye mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana ke, lir'á mii nùṅke yírigε. Mii à na kwùṅi funṅṅò lwó mà tòro mii u pòṅṅi tire nùṅjirire e. ¹⁶ Jwumpe Nintanmpe njwuṅi jye mii á yàmpeene kyaa mε, jaha na ye kyaa li ndemu mpyiṅi fànha ku jye mii jwù'i ke, lire kurugo, ná mii jye na pu yu mε, mii pòṅṅi u jye lire e. ¹⁷ Kampyi mii mpyi a li lwó naye e s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, mii mpyi na sí raa sàra shuu li nùṅṅò taan, ṅka ná li fànha s'a cyán mii na, pu njwuṅi

* **9:9** Duterèṅmu 25.4 Lire tēni i Yahutuubii tēnni i, nìiyi pi mpyi maha ntég'a sùmaṅi fwòṅṅò maa u pyàṅi wwù.

u nyε mii nàzhan. ¹⁸ Lire e ke mii sàranji u nyε naha shi bε? Nùnjirire mii nyε na ntaa Jwumpe Nintanmpe njwuñji i sùpyir'á mana, yaaga shwombaa ke, tire ti nyε mii sàranji.

¹⁹ Sùpyañji wà tufiige sù n-jà fànha cyán mii na, mà lire nùñke pyi na u na mii sàrali mε. Nka lire ná li wuuni mú i, mii à naye tírige mu à jwo biliwe sùpyire pun'á, bà shinnyahara si mpyi si dá Yesu na mε. ²⁰ Mii aha mpyi Yahutuubii shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. Musa Saliyanji fànha nyε mii na mε, nka mpìi pi à piye pwò uru Saliyanji kurigii jaarañji na sèl'e ke, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. ²¹ Musa Saliyanji fànha nyε mpiimu na mε, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. Mii maha lire pyi, mà li ta mii na Kile Saliyanji kurigii jaare, naha na yε mii nyε Kirisita Saliyanji kuni i. ²² Mpìi pi nyε sùpyire nyε a pi le dá e mε, mii aha mpyi pire shwòhòl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mε. Mii à naye pyi sùpyire shiñji puni fiige, bà li si mpyi pyinñkannigii puni na, pi pìi si dá Yesu na si shwò mε. ²³ Mii na cyire karigii puni pyi, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi s'a si yyaha na, mii yabilinji sí na nàzhan ta p'e mε.

²⁴ Yii à li cè cεcε na mpìi pi maha kajatafεere fì ke, pi maha nyaha tafenke e, nka shin ninjin u maha ti nàfanji ta. Nyε yii yiye waha amuni Kile kuni i, bà yii si mpyi si li nàfanji ta mε. ²⁵ Mpìi pi maha kajatafεere fì ke, pi maha piye fége pyinñkannigii puni na, maa ncû piye na karigii cyi tapyige e. Nka yaage pire maha nta tire tafεere e ke, kuru na nyε yakwògò. Wuu sí pi ke, wuu na wuu woore fì yaage nkemu kurugo ke, kuru na nyε yakwombaaga. ²⁶ Lire kurugo mii na na tafεere fì maa yákili yaha ti kafeni na. Mii nyε mu à jwo kanjuruwanji u maha kanjurubogigii wàa tawage e mε. ²⁷ Nka mii na naye kyérege sèl'e, nde l'à táan mii cyeer'á ke, lire bà mii nyε na mpyi mà dε! Mii na Kile nyii wuuni caa raa mpyi, bà li si mpyi Kile Jwumpe jwuñkwooni kàntugo sùpyir'á, mii àha nkòwò na tafεere kuzheeni bwònmoo mε.

10

Karigii cyi à nò Izirayeli shiinbii na ná cyi na dánafeebii yerεge ke, cyire kani

¹ Mii cìnmppyibii, nde l'à wuu tulyeyi ta mà pi yaha ná Kile túnntunñji Musa e síwage funñke e ke, mii la nyε yii i sòññò lire na. Pi pun'á jaara nahanke njwòh'i, maa suumpe lwòhe jyiile mú. ² L'à pyi mu à jwo pi à batize kuru nahanke ná suumpe lwòhe e maa shwò Misira shiinbii na Musa cye kurugo. ³ Yalyire ti mpyi na yíri nìnyinji na ke, pi puni pi mpyi na tire lyî. ⁴ Lwòhe Kile à kan pi á ke, pi puni pi à kuru bya. Kile mpyi a kafaage kà pyi k'à taha pi fye e, kuru mpyi maha lwòhe kaan pi á. Kirisita u mpyi kuru kafaage*. ⁵ Nka lire ná li wuuni mú i, pi niñyahanyahara à Kile mùmpenmpe pyi. Lire kurugo pi à kwù síwage yyaha kurugo.

⁶ Ncyii karigii cyi à pi ta ke, cyir'á wuu yerε, bà wuu si mpyi wuu àha nkòwò nyii yige karigii nimpegigii kurugo pi fiige mε. ⁷ Yii àha nyε kacyinzunni i, bà pi pìi mpyi maha li pyi mε. Y'à sémε pi kyaa na Kile Jwumpe Semεñji i: «Sùpyir'á tèn maa lyî maa bya, lire kàntugo maa yíri na báhare pi kacyiinni taan†.»

⁸ Wuu àha wuye yaha jacwòre laage e bà pi pìl'á li pyi, ka Kile si shiin kampwòhii beñjaaga ná taanre (23.000) bò pi e canña ninjin mε. ⁹ Wuu àha

* **10:4** Yahutuubii cyelentiibii kàlanji funñke e, pi mpyi a jwo na kafaage e lwòhe mpyi maha fwore ke, na kuru ku mpyi a taha Izirayeli shiinbii fye e síwage funñke e. Nòmburu 20.8-11 na yu kuru kafaage kyaa na. † **10:7** Ekizodi 32.6

raa Kafoonji n̄wɔ cwôre, bà pi pìl'à li pyi, ka wwòobii si pire nɔ a bò mɛ. ¹⁰ Yii àha raa Kile n̄n̄ke tahare bà pi pìl'à li pyi mɛ. Nyɛ mp̄ii pi à lire pyi ke, Kile m̄lɛkɛn̄ji u maha kakyaare pyi ke, ka Kile si uru yaha u à pa pire bò.

¹¹ Cyire karigil'à nɔ pi na, maa mpyi yyecyeenɛ wuu á. Wuu mp̄ii pi nyɛ d̄inyɛn̄ji t̄èekwooni byanhampe e ke, cyi à séme si wuu yɛɛ bà wuu si mpyi s'a wuye k̄aanmucaa mɛ. ¹² Lire kurugo shin̄ji u nyɛ na s̄on̄ji na ur'à f̄anha ta Kile kuni i ke, urufoo u a uye k̄aanmucaa, u àha n̄kwò n̄cwo mɛ. ¹³ Pyin̄kanni na Sitaann̄ji nyɛ na yii s̄on̄ni na w̄aa kapegigii na ke, amuni u nyɛ na li pyi s̄up̄yire sannte na. N̄ka Kile na nyɛ n̄wɔm̄ɛɛ nin̄kinfoo, u si n̄ɛ Sitaann̄ji u yii t̄egɛɛ ta fo si ntòro yii p̄èrɛge taan mɛ. Kawaa m̄ɛ ká yii ta, Kile sí f̄anha kan yii á, bà yii si mpyi si li kwú yiye e fo si sà nɔ li t̄egeni na mɛ.

¹⁴ Lire kurugo mii nt̄aannamacin̄mp̄yibii, yii láha kac̄yinzunni na feefee. ¹⁵ Yii na nyɛ yákilifee. Kamp̄yì s̄èe mii à jwo, yii à yaa yii li cè. ¹⁶ Wuu aha a Kafoonji n̄jȳn̄ji lȳi, wuu maha fwù kan Kile á yabyɛere ntemu kurugo maa ti bya ke, tá tire maha li cyêe na wuu ná Kirisita na nyɛ wwōn̄ɛ u s̄ishange cye kurugo mɛ? Bwúurūn̄ji wuu maha n̄kwò̄n̄ n̄kwò̄n̄ a t̄aa wuye na ke, tá uru maha li cyêe na wuu ná Kirisita na nyɛ wwōn̄ɛ u cyeere cye kurugo mɛ? ¹⁷ Bwúurū nin̄kin u nyɛ, uru u nyɛ Yesu cyeere. Wuu m̄ɛ nyɛ wuu à nyaha ke, wuu mú pun'à wà wuye na mà pyi cyere nin̄kin. Naha kurugo yɛ wuu mú pun'à wà ta uru bwúurūn̄ji nin̄kin̄ji i†.

¹⁸ Amuni li mú nyɛ Yahutuubii pi maha s̄arayi kyaare kyàa ke, Kilen̄ji á tire kyaar'à pyi s̄araga ke, pi ná uru Kilen̄ji maha mpyi wwōn̄ɛ. ¹⁹ Yii na s̄on̄ji na jwumpe mii à jwo amɛ ke, na pur'à li cyêe na kac̄yiinni na nyɛ yaaga la? Lire nyɛ mɛ, li maha sun ná kyaare ntemu i ke, na tire na nyɛ ná tayyèrɛge e la? Yire bà mɛ! ²⁰ Mpe mii la nyɛ si jwo ke, puru pu nyɛ: s̄up̄yire ti nyɛ na kac̄yanhigii sunni ke, Kilen̄ji s̄èe wūn̄ji bà pi nyɛ na mp̄èrɛ mɛ. J̄in̄abii pi maha sunni. Mii la sí nyɛ yii ná j̄in̄abii pi pyi wwōn̄ɛ mɛ. ²¹ Yii si n-jà raa byii Kafoonji f̄un̄n̄cwokwuuni i, s'a byii j̄in̄abii wuuni i mɛ. Yii si n-jà raa Kafoonji n̄jȳn̄ji lȳi s'a j̄in̄abii wūn̄ji lȳi mɛ. ²² Taha yii la nyɛ si Kafoonji l̄uuni ȳirige la? Yii na s̄on̄ji na yii aha lire pyi, ku n̄wɔge sí n-t̄aan yii na la?

Kac̄yinzunkyaare n̄kyān̄ji ná ti n̄kyambān̄ji kani

²³ Yii pìl'à jwo na karigii puni kun'à kan yii á, n̄ka t̄on̄ nyɛ karigii puni mpyin̄ji i mɛ. Karigii puni kun'à kan yii á, n̄ka karigii puni si n-jà s̄up̄yire sannte t̄ège pi a si yyaha na Kile kuni i mɛ. ²⁴ Yii wà nyɛ a yaa u a u yab̄ilin̄ji kanni t̄on̄n̄ji caa mɛ, shin maha shin à yaa u a pi sanmp̄ii t̄on̄n̄ji caa.

²⁵ Kyara maha kyara ti nyɛ na mp̄érel̄i caange na ke, yii aha ti ta, yii ti kyà yibige baa. ²⁶ Naha kurugo yɛ y'á séme Kile Jwumpe Sem̄en̄ji i na: «N̄n̄ke ná ku n̄n̄n̄o yaayi puni nyɛ Kafoonji wuyoŒ.»

²⁷ Shin̄ji u nyɛ u nyɛ Kile kuni i mɛ, uru wà ká yii yyere yii sà lȳi uru yyère, ka yii i n̄ɛ maa n̄kàre, u aha yalyige maha yalyige kan yii á ke, yii ku lȳi, yibige baa. ²⁸ N̄ka u aha jwo yii á na: «N̄ke yat̄ōg'á bò kac̄yiin na» u jwumpe kurugo, yii àha tire kyaare kyà mɛ, bà urufoo yákin̄ji si mpyi u àha n̄kwò n̄gùrugo mɛ. ²⁹⁻³⁰ Ti n̄kyà̄n̄ji si yaaga k̄ège yii á mɛ. N̄ka urufol'á, li sí n-jà yaaga k̄ège, naha na yɛ u sí n-jà raa s̄on̄ni na yii na nyɛ kac̄yinzunmii.

Lire nde baare e, mii si n-cyè yalyige kà tufiige na s̄up̄yire yyaha f̄yagare na mɛ. Yalyige kurugo, mii à fwù kan Kile á maa ku lȳi ke, naha na s̄up̄yan̄ji wabere sí mii c̄ège kuru n̄jȳi na yɛ?

³¹ Mii sí yi jwo yii á, n̄wɔnyɛga nin̄kin na, l'à pyi n̄jȳi yo, l'à pyi yabyara yo, l'à pyi yii kapyii yo, cyire karigii pun'à yaa cyi p̄ène taha Kile m̄ɛge na. ³² L'à

† 10:17 N̄ke cyage na yu Kirisita wwōn̄ɛge kyaa na. § 10:26 Zaburu 24.1

pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi dánafee yo, yii àha sùpyañi wà tufiige mùmpeñme pyi me. ³³ Yii na pyiñkanni lwó. Mii à naye waha, bà mii kyaa si mpyi si ntáan sùpyire pun'á karigii puni i me. Mii nyε na ñkòre naye kurugo me, ñka pi sanmpii kurugo mii nyε na ñkòre, bà shinnyahara si mpyi si dá Yesu na, si shwà me.

11

¹ Yii a mii pyimpe taanni, bà mii yabiliñi nyε na Kirisita pyimpe taanni me.

Kileñarege tapyi i, ceen'à yaa u u ñùñke tò

² Mii à yii kèe, ñaha na ye yii à yákili yaha mii na karigii puni i, yeeyi mii à kan yii á ke, marii yire kurigii ñaare. ³ Lire ná li wuuni mú i, mii la nyε yii i li cè, bà Kirisita nyε nàmbaabii puni ñùñke, Kile sí nyε Kirisita ñùñke me, amuni nòñi mú nyε ceenji ñùñke*.

⁴ Nyε mà tàanna ná lire e, nò ká a Kile ñáare, lire nyε me na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á mà ñùntonjo ta u ñùñke na, urufoo maha u ñùñke† faha. ⁵ Ceewe mú ká a Kile ñáare, lire nyε me na Kile túnnture tà yu dánafeebil'á, mà li ta u nyε a u ñùñke tò me, u maha u ñùñke‡ faha, li maha mpyi mu à jwo ceenji u à u ñùñke§ kùlu ke. ⁶ Ceenji ñgemu ká mpyi u nyε na u ñùñke tùni Kileñarege tène i me, u ku kùlu ke! Kampyi ceenji ñùñjoore ñkwòñi, lire nyε me u ñùñke ñkùluñi na nyε silege kyaa, lire e ke, u a ku tùni. ⁷ Nòñi kòni nyε a yaa u a ñùntonjo tùni Kileñarege tène i me, ñaha na ye nòñi u nyε Kile malwòre, u sinampe mú maha pèene taha Kile na. Ceenji sí wi ke, uru sinampe maha pèene taha nòñi na. ⁸ Yii li cè, tène i Kile à ñnyeni dá ke, nòñi bà u à fwooro ceenji i me, ñka ceenji u à fwooro nòñi i. ⁹ Nòñi mú sí nyε a dá ceenji mee na me. Ñka ceenji u à dá nòñi mee na. ¹⁰ Lire kurugo cyeebil'á yaa pi a pi ñùnyì tùni Kileñarege tapyige e, lire sí n-pyi kyaa ndemu li sí li cyèe na pi sí n-jà raa Kile pére, bà Kile mèlekèebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri pi taan me*. ¹¹ Ñka lire ná li wuuni mú i, mà wuu yaha Kafoonji wwoñe e, ceenji sì n-jà n-kàre nòñi yaha me, nòñi mú sì n-jà n-kàre ceenji yaha me. ¹² Ñaha kurugo ye ñnyeni tèesiini i, ceen'à fwooro nòñi i. Ñka nume nàmbaabii maha fwore cyeebil'e. Kile u nyε cyire karigii puni ñùñke.

¹³ Yii na nyε yákilifee. Kampyi kacenne li nyε li li, ceenji u u ñùñke múg'a yaha Kileñarege tène i, yii à yaa yii li cè. ¹⁴ Mà tàanna ná sùpyigire yyeshage e, silege ku nyε ku ki, nòñi u pyi ná ñùnyahare e. ¹⁵ Mà li ta ñnyahare na nyε pèene kuro ceen'á. Yii li cè na Kile à ñnyahare kan ceen'á ti i mpyi u ñùntonjo. ¹⁶ Wà ha mpe jwumpe cyé, urufoo u li cè na wuu nyε a tée li na cyeebil pi a Kile ñáare pi ñnyì ntòmbaa dánafeebii tabinniyyi i me.

Kafoonji Yesu ñnyì lyiñkanni

(Macwo 26.26-29; Marika 14.22-25; Luka 22.15-20)

¹⁷ Nde mii sí n-jwo yii á nume ke, mii nyε a yii kèe lire e me, ñaha na ye yii mpinniñi na ndemu kèege yii á ke, u nyε na lire ñwòge yii na me. ¹⁸ Li ñnyiiñi li nyε, y'à jwo mii á na yii mpinniñi cyeyi i, na yii nyε na ñwòme ñnyin yu me, mii s'à dá li na, na sèe sí n-ta puru jwumpe e. ¹⁹ (Mbèmbaan'á yaa u pyi yii shwàhàl'e, lire ká mpyi mpii pi à dá Kile na sèenji na ke, pire sí n-cè.) ²⁰ Yii maha yiye bínnini Kafoonji Yesu ñnyì me na, ñka lyiñkanni ñimpiini na yii

* **11:3** Pii maha jwo: «bà Kirisita nyε nàmbaabii puni ñùñjo na, Kile sí nyε Kirisita ñùñjo na me, amuni nòñi mú nyε ceenji ñùñjo na.» † **11:4** Pii maha jwo: «ñùñfoonji.» ‡ **11:5** Pii maha jwo: «ñùñfoonji.» § **11:5** Lire tène i, ceenji ñùñjoore ti mpyi u ñnyire cyage (11.15 wii). Lire e ceenji ñùñjoore ñkwòñi, lire nyε me u ñùñke ñkùluñi mpyi a sù silege. * **11:10** Pii maha jwo: «Lire kurugo dánafeebii tabinniyyi i, ceen'à yaa u u ñùñke tò, lire li maha li cyèe na u à uye tñrige nòñ'á, bà Kile mèlekèebii lùgigii si mpyi cyi àha ñjiri u taan me.»

maha u lyî ke, lire maha li cyêe na Kafoonji njyîni bà yii na lyî mε. ²¹ Naha kurugo ye yii aha ñkwûlo uru njyîni mεε na, yii shin maha shin funvwugo wunji maha ñcaa si uru njyîni lyî si njaha u zànnεεge laage e. Li maha mpa mpyi fo pìi katege wuu maha mpyi, mà li ta pìl'à lyî a tin maa bya fo mà wùrugo. ²² Lire sannii i ke, taha pyenyε nyε yii á mε? Yii sì n-jà raa lyî s'a byii yii pyenyi i mà? Taha yii la nyε si ñuzogoro nɔ fɔhɔfeebii na si dánafeebii kurunke njini faha? Lire sannii i ke, yii la nyε mii u ñaha jwo ye? Yii la nyε mii u yii kêe la? Sèenji na, mii sì n-sì n-jà yii kêe mpe ñuhɔ taan mε!

²³ Jwumpe Kafoonji à jwo mii á ke, puru mii à taha yii á, mii sí núru pu kurugo sahanke: canñke numpilage e Kafoonji Yesu à le cye e ke, u à bwúuruñi lwó, ²⁴ maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwòn kwòn a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Ñge bwúuruñi u nyε mii cyeere t'à kan yii kurugo ke, yii a nde pyi yii raa yiye funhɔ cwo na na.» ²⁵ Lire pyinñkanni na mú, pi à kwò njyîni na ke, u à fùñcwokwuuni lwó, ερεzen sinmε mpyi l'e, maa jwo: «Nde fùñcwokwuuni li nyε Kile tunmbyaare nivɔnnte, ntemu t'à le ná mii sìshange e ke. Yii a byii nde fùñcwokwuuni i, yii raa yiye funhɔ cwo na na.» ²⁶ Nyε fo mà sà yaa ná Kafoonji tènuruñi i, yii aha uru bwúuruñi kyà maa bya lire fùñcwokwuuni i tère o tère e ke, Kafoonji kwùñi shenre yii maha jwo amuni.

²⁷ Lire kurugo ñgemu ká mpyi u nyε na Kafoonji bwúuruñi lyî u lyinñkanna na maa byii u fùñcwokwuuni i li byanñkanna na mε, urufol'à kapii pyi Kafoonji na, bà Kafoonji bofeebil'à kapii pyi u na mε. ²⁸ Lire kurugo yii shin maha shin à yaa u uye kàanmucya, u u nta u a uru bwúuruñi lyî, u raa byii lire fùñcwokwuuni i. ²⁹ Naha kurugo ye wà ha uru bwúuruñi kyà maa bya lire fùñcwokwuuni i, maa mpyi u nyε a li lwó a wíi na dánafeebii pi nyε Kirisita cyeere mε, urufoo na li caa Kile sí urufoo tùn. ³⁰ Lire kurugo yii niñyahara à pyi yamii, ka pìi si ñkwù yii e. ³¹ Wuu aha wuye kàanmucya maa nta a uru bwúuruñi kyà, maa bya lire fùñcwokwuuni i, Kile saha sì wuu tùn mε. ³² Nka Kafoonji à wuu sàra numε mà tàanna ná wuu kapyiinñkil'e, maa wuu le kur'e, bà li si mpyi u àha bú ñkwò wuu tùn ná Kilecembaabil'e mε.

³³ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii aha bínni tère o tère e Kafoonji njyîni mεε na ke, yii pyi ná sùpyigire e pi sanmpii kàmpanñke na, yii raa wwùu yii a u lyî. ³⁴ Katege ká mpyi ñgemu na ke, urufoo u lyî u pyenge e, u u nta u a ma Kafoonji njyîni talyige e, bà li si mpyi yii àha ñkwò kapyimbaala pyi uru njyîni talyige e, Kile si yii sàra a tàanna ná lire e mε.

Mii aha nɔ wani yii yyére tèni ndemu i ke, karigii sanñkii cyi à yáañja a yaha ke, mii sí cyire cwɔɔnrɔ.

12

Kile Munaani màkanyi kani

¹ Nyε mii cìnmpyiibii, nde li nyε Kile Munaani màkanyi kani ke, mii la nyε yii i ñkwôro numpini i yire kàmpanñke na mε. ² Pyinñkanni na yii mpyi mà yii yaha yii sàha Kile cè mε, yii sòñhɔ lire na ke! Yii mpyi a yiye pwɔ kacinñkwunji na sèl'e, mà li ta cyire kacyanhigii nyε na jà a jwo mε. ³ Lire kurugo mii sí yi fíniñe n-jwo yii á, Kile Munaani à sùpyañi ñgemu yyaha cù ke, urufoo sì n-jà jwumpime jwo Yesu na mε. Sùpya mú sì n-jà n-jwo na: «Yesu u nyε Kafoonji» ná Kile Munaani bà l'à urufoo yyaha cù mε.

⁴ Kile Munaani màkanyi shin'à ñyaha, ñka Kile Munaani ninuuni li maha yi puni kaan. ⁵ Báarañi Kile Munaani maha ñkaan ke, u shin'à ñyaha. Nka Kafoonji ninun'á uru báarañi puni maha mpyi. ⁶ Karigii pyinñkannigil'à ñyaha. Nka Kilenji ninunji u maha cyire karigii pyipyi fànha kaan cyi pyifeebii pun'á.

⁷ Kile Munaani à báaraŋi wà kan dánafeebii puni ninŋkin ninŋkinŋ'á pi kurunŋke ntègèŋi mɛɛ na.

⁸ Yii li cè na Kile Munaani à yákilifente jwumpe njwuŋi kan pìl'á. Lire Kile Munaani ninuun'à ñcèŋi jwumpe njwuŋi kan piiberil'á. ⁹ Lire Kile Munaani ninuun'à dányanŋi shiŋi wà kan pìl'á, maa pyiŋkanna kan piiberil'á pi i yampii cùuŋi. ¹⁰ Li maha pìi pyi pi i jìni na kakyanhala karigii pyi, maa Kile tùnnture pyipyi fànhe kan pìl'á, li maha pìi pyi pi i jìni na Kile karigii ná Sitaanninŋi wogigii cìni na wwû cyiye e, li maha pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre tabɛɛ yu, maa pìi pyi pi i jìni na tire shɛɛnre kɛɛnŋi. ¹¹ Kile Munaani ninuuni li maha cyire karigii puni pyipyi fànhe kaan cyi pyifeebil'á. Mà tàanna ná li nyii wuuni i, l'à kani là pyipyi fànha kan pìl'á, maa labɛɛ pyipyi fànha kan piiberil'á.

¹² Sùpyanŋi cyeere na nyɛ ninŋkin, ŋka u yatanŋyi maha nyaha. U yatanŋyi ná yi nyahaŋi mú i, yi puni maha wà yiye na maha mpyi cyere ninŋkin. Yii li cè na wuu mpìi pi nyɛ Kirisita wwɔŋɛɛge e ke, amuni wuu mú nyɛ. ¹³ Naha kurugo yɛ wuu mú puni à batize Kile Munaani ninŋkinŋi cye kurugo, maa wwò maa mpyi cyere ninŋkin, lire Munaani ninŋkinŋi cye kurugo, l'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girekii yo, l'à pyi bilii yo, li nyɛ a pyi bilii mà yo, Kile Munaani ninŋkinŋi l'à tìg'a tɛɛn wuu mú puni i.

¹⁴ Sùpyanŋi cyeere nyɛ yatanŋa ninŋkin kanna mɛ, ŋka yi maha nyaha. ¹⁵ Tɔɔge ká jwo na kuru nàzhan nyɛ cyeere e mɛ, mà lire ñùŋke pyi na kuru nyɛ cyɛge mɛ, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e bɛ? ¹⁶ Nyɛ ninŋenŋe ká jwo na kuru nyɛ cyeere yatanŋke kà mɛ, mà lire ñùŋke pyi na kuru nyɛ nyii mɛ, tá lire sí n-jà ku nàzhan yige cyeere e? ¹⁷ Kampyi cyeere yatanŋyi puni mpyi nyii, di sùpyanŋi mpyi na sí raa núru raa ŋko yɛ? Kampyi ti puni mpyi ninŋenyɛ, di sùpyanŋi mpyi na sí raa ñùge taa raa ŋko yɛ? ¹⁸ Mà sèŋi jwo, Kile nyɛ a cyeere dá amuni mɛ, u à ti yatanŋyi puni ninŋkin ninŋkinŋi dá mà tàanna ná u nyii wuuni i. ¹⁹ Kampyi yatanŋa ninŋkin kanna ku mpyi, wà mpyi na sì raa ku pyi cyeere mɛ. ²⁰ Lire kurugo sùpyanŋi cyeere yatanŋy'à nyaha, ŋka cyere ninŋkin ti nyɛ ti ti.

²¹ Lire e nyiini sì n-jà n-jwo na lire kuro nyɛ cyɛge e mɛ. Ñùŋke mú sì n-jà n-jwo na kuru kuro nyɛ tooyi i mɛ. ²² Ŋka yatanŋyi yi nyɛ cyeere e fànha baa ke, yire tayyéreg'à pèe sèl'e. ²³ Yatanŋyi wuu nyɛ na sòŋŋi na yi nyɛ kuru fiige silege wuyo mɛ, wuu maha yáki yaha yire na mà tòro yatanŋyi sanŋyi na. Yatanŋyi yi nyɛ silege cyeyi wuu cyeere e, ná yi nyɛ a yaa y'a naa cyíinŋi na mɛ, wuu maha yaha yire na sèl'e. ²⁴ Yatanŋyi yi nyɛ yi nyɛ silege wuyo wuu cyeere e mɛ, wuu nyɛ na yare yire na sèl'e mɛ. Yatanŋyi njemu wuu nyɛ na sòŋŋi na yi nyɛ tòn wuyo mɛ, Kile à cyeere dá maa yire yatanŋyi le dá e. ²⁵ Kile à lire pyi, bà cyeere yatanŋyi si mpyi y'àha ndáha ndáha yiye na mɛ. Ŋka yi puni y'a yiye tère. ²⁶ Yatanŋke kà ha mpyi ná tayanŋcyage e, cyeere puni ti maha yà. Yatanŋke kà ha ŋkèe ta, cyeere puni ti maha mpyi kuru funntange e.

²⁷ Yii pi ke, yii pi nyɛ Kirisita cyeere, yii shin maha shin à pyi tire cyeere yatanŋke kà. ²⁸ Lire kurugo Kile à pii tìŋe dánafeebii kurunŋke e u báaraŋi mɛɛ na. Yyeciige na, u à Yesu tùnntunmpii tìŋe, li shɔnwuuni maa Kile tùnnture pyifeebii tìŋe, li tanrewuuni maa cyelentiibii tìŋe. Lire ñwòhò na, u à kakyanhala karigii pyifeebii tìŋe, mpìi pi maha yampii cùuŋi ke, maa pire tìŋe, maa dánafeebii tɛgɛfeebii tìŋe, maa yyaha yyére shiinbii tìŋe, maa pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre tabɛɛ yu. ²⁹ Tá y'à jwo na pi puni pi pyi Yesu tùnntunmii? Lire nyɛ mɛ, Kile tùnnture pyifée? Lire nyɛ mɛ, cyelentii? Lire nyɛ mɛ, kakyanhala kariii pyifée? ³⁰ Lire nyɛ mɛ, pi a yampii cùuŋi? Lire nyɛ mɛ, na yu shɛɛnre tabɛɛ'e? Lire nyɛ mɛ, na tire shɛɛnre yyaha yu pi sanmpil'á? Tá lire kani là ninŋkin pyipyi fànha à kan pi pun'á? ³¹ Yii a Kile Munaani màkanyi puni niŋcɛŋyi caa. Lire e mii sí lire kuni niŋcɛnni le yii taan numɛ.

13

Ntànnamagare kani

¹ Nyε wuu mée ká shεenre puni cè na yu, mà bâra Kile mèlekebii woore na mú, ná ntànnamagare nyε wuu zòmpyaagil'e mε, wuu jwumpe maha mpyi màhawaya. Li maha mpyi mu à jwo tònno, lire nyε mε yatinne wuu nyε na bwùun nùno kurugo. ² Kile mée ká wuu pyi u túnntunmii, karigii cyi à nwoho ke, maa wuu pyi wuu u jini na cyire yige bènmpε na, maa ncèni shini puni kan wuu á, ali wuu dániyaŋi fànhe mée ká sàa nyaha fo na jini na nanyi pyi yi i nkùni na yiri yi tatεenyi i, ná ntànnamagare nyε wuu zòmpyaagil'e mε, wuu nyε yafyin mε. ³ Wuu mée ká wuu cyeyaayi puni taa fònofeebii na pi à tège na piye nwo caa, mà li táan wuy'á pi wuu kyéregε Kirisita kurugo, ná ntànnamagare nyε wuu zòmpyaagil'e mε, lire si yafyin nwo wuu na mε.

⁴ Ntànnamagare ká mpyi ngemu i ke, urufoo lùuni maha bò, u maha kacεnkii pyi sùpyire sannte na, nyipεen nyε na mpyi u e mε, bwomε nyε na mpyi u e mε, yàmpeenε nyε na mpyi u e mε. ⁵ Urufoo nyε na jyè nùzogoro karil'e mε, u yabilinji nàfan karigii kanni bà urufoo maha mpyi mε, urufoo nyε na mpyi lùfwuufoo mε, u nyε na wà nàvunhjaga yare uye funn'i mε. ⁶ Ntiimbaanji karigii nyε na urufoo funno tange mε. Nka ntini karigii cyi maha u funnke táan. ⁷ U maha ncù uye na karigii puni i, u maha dá Kile na karigii puni i, u maha u sònnoore taha karigii puni na, maa karigii puni kwú uye e. ⁸ Ntànnamagare si n-si n-kwò mε, nka Kile túnnture báaraŋi sí n-pa n-kwò, mpai pi nyε na shεenre tabεre yu ke, lire sí n-pa n-kwò, ncèni u nyε wuu e ke, uru sí n-pa n-kwò. ⁹ Yii li cè na wuu nyε a karigii puni cè mε. Wuu tacεnke nyε a pée Kile túnnture báaraŋi i mε. ¹⁰ Nka Kile ká u báaraŋi fùnno canke nkemu i ke, wuu karigii nivunnoombaagii sí n-kwò.

¹¹ Tèni i wuu mpyi nànkocyεere e ke, nànkocyεere mpyi maha naa wuu jwumpe ná wuu sònnoŋkanni ná wuu karigii kàanmucyanŋkanni i. Nka wuu à pa lye ke, wuu à lire puni nwo yaha. ¹² Numε, wuu nyε na karigii naa na ncwúu mε, li na nyε mu à jwo bà wà maha uye wíi dùba e mε*. Cana na ma, wuu sí raa karigii naa raa ncwúu. Numε wuu tacεnke nyε a pée mε, nka kuru canke, bà Kile à wuu cè fefee mε, amuni wuu sí n-pa Kile karigii yyaha cè. ¹³ Nyε kapyaa taanre cyi nyε, cyire si n-si n-kwò mε, cyire cyi nyε: dániyaŋi ná sònnoore tatahage ná ntànnamagare, nka nde li nyε cyi puni nimbwooni ke, lire li nyε ntànnamagare.

14

Kile túnntur'à yaa t'a mpyi dánafeebii shεenre nincente e

¹ Lire kurugo ntànnamagar'à yaa ti pyi yii yacyage ninnyiige. Kile Munaani maha màkanyi njemu kaan ke, yii raa yire caa mú. Nka Kile túnnture njwunji màkange wuuni l'à lye. ² Naha kurugo ye shinji u nyε na shεenre tabεre yu ke, ná sùpyire e bà urufoo maha yu mε, ná Kile e u maha yu, naha na ye wà nyε na u jwumpe yyaha cini mε. Karigii cyi nyε cyi yyaha nyε a cè mε, Kile Munaani sífente cye kurugo u maha cyire kyaa yu. ³ Nka ngemu u nyε na Kile túnnture yu ke, ná sùpyire e urufoo maha yu, maa ti tère ti i si yyaha na Kile kuni i, maa màban leni t'e, maa ti zòmpyaagii tàali. ⁴ Shinji u nyε na yu shεenre tabεr'e ke, ti maha urufoo kanni tère u u si yyaha na Kile kuni i. Mà li ta shinji u nyε na Kile túnnture yu ke, urufoo maha dánafeebii kurunke puni tère pi i si yyaha na Kile kuni i.

* **13:12** Tòonnte shini wà tècyiini shiinbii mpyi maha ntég'a dùbaŋi yaa, lire mpyi maha sùpyanji pyi u jin'a uye wíl'a cwó u e mε. Dùbaŋi yyahe nyε a mpyi maha ncwó mε.

⁵ Yii puni ká a jìni na shéenre tabere yu, lir'à táan mii i. Nka nde l'à táan mii i sèe sèl'e ke, lire li nyé yii puni pi a Kile túnnture yu. Kile túnnture jwufooni tayyéreg'à fánha tò shéenre tabere jwufooni woge na, fo wà ha nta na tire shéenre kèenni, bà ti si mpyi si dánafeebii kurunke tège pi a sì yyaha na Kile kuni i me. ⁶ Mii cìmpyiibii, yii yabilimpìi pi li kàanmucya a wíi ke! Mà jwo mii u pa Kile túnnture tà jwo yii á, si kani là cyêe yii na Kile kuni i, lire nyé me si yerege kà kan yii á ke, kampyi shéenre taber'e mii mpyi a pa jwo ná yii e, naha tòn yii mpyi na sí n-ta lire e ye?

⁷ Nde li nyé yatinnyi kàmpañke, mu à jwo tìinmpini, lire nyé me nkònnoni ke, kuru ká mpyi ku nyé a bwòn ku bwònñkanna na me, meeni li nyé na bwùn ke, di wà sí n-jà lire cè n-jwo ye? ⁸ Tìinmpini pi maha wyì maha ntèg'a kàshikwònbii wà piye na ke, ná lire nyé a wyì li wyìnkanna na me, joofo u sí uye bégele kàshige mee na ye? ⁹ Amuni li mú nyé yii á, yii pi nyé na yu shéenre taber'e ke, yii lógofeebii ká mpyi pi nyé na yii jwumpe núru me, nje yii nyé na yu ke, di pi sí yire cè n-jwo ye? Li maha mpyi mu à jwo ná kafége e yii nyé na yu. ¹⁰ Shéenre shin'á nyaha dinyeni i, nka tire shéenre puni na núru ti jwufeebil'á. ¹¹ Mii aha mpyi mii nyé na shéenre tà núru me, ti jwufooni maha mpyi nàmpònno mii á, mii mú maha mpyi nàmpònno ti jwufoon'á. ¹² Nyé ná Kile Munaani màkanyi lage sí nyé yii na, nje yi sí n-sii n-jà dánafeebii pyi pi a sì yyaha na Kile kuni i ke, yii a yire caa ná yii cyeyi shuunni i.

¹³ Lire kurugo shinji u nyé na shéenre tabere yu ke, urufoo u a Kile jáare, bà u si mpyi s'a ti kèenni me. ¹⁴ Naha kurugo ye mii aha a Kile jáare shéenre taber'e, mii kòni maha mpyi Kileparege na, nka mii nyé na na jwumpe yyaha cini me. ¹⁵ Lire e ke naha mii à yaa mii u pyi ye? Mii sí n-jà raa Kile jáare shéenre taber'e, nka shéenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa u jáare tire shéenre e. Mii sí n-jà raa Kile pèente myahigii cèe shéenre taber'e, nka shéenre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa cyi cèe tire shéenre e. ¹⁶ Nyé mu aha a fwù kaan Kile á shéenre taber'e, wà ha nta dánafeebii kurunke e ngemu u nyé u nyé na tire shéenre núru me, di urufoo sí n-jà n-jwo: «Amiina» mà li ta u nyé a mu jwumpe lógo mà ye? ¹⁷ Mu fwùni ninkanji méé ká nta u à nwò sèl'e, u sí n-jà urufoo tège Kile kuni i me.

¹⁸ Mii à Kile shéere, naha na ye u à mii tège mii à jà na yu shéenre sannte e mà tòro yii puni na. ¹⁹ Nka lire ná li wuuni mú i, mii aha mpyi dánafeebii kurunke e, mà nwònyeya kanjuro kanna jwo dánafeebii shéenre nindogore e, mii maha lire funno lwó maha ntòro mii u canmpuni lwó jwumpe na shéenre taber'e pi nyé na tire ntemu núru me.

²⁰ Mii cìmpyiibii, yii àha raa sònni nànkopyire sònnonkanni na me. Nka kapegigii kàmpañke na, yii yiye pyi pìinmpinye fiige. Yákilifente kàmpañke na, yii yiye pyi shinlyee. ²¹ Y'à séme Kile Jwumpe Semeni i na Kafooni Kile à jwo: «Nàmpwuunbii pìi mii sí n-tun na shiinbil'á. Pire sí n-jwo ná pi e shéenre taber'e. Nka lire ná li wuuni mú i, pi sì mii nwòmeeeni cú me*.» ²² Mà tàanna ná lire katoronkwooni i, nje mii sí n-jwo ke, yire yi nyé: wà ha shéenre tabere jwo, mpìi pi nyé pi nyé Kile kuni i me, lire maha li cyêe pire na na Kile sí yoge kwòn pire na. Puru jwumpe nyé a yyaha tíi ná dánafeebil'e me. Wà ha Kile túnnturo jwo, lire maha li cyêe dánafeebii na na Kile nyé pi shwòhòl'e. Mpìi pi nyé pi nyé Kile kuni i me, puru jwumpe nyé a yyaha tíi ná pire e me.

²³ Nyé l'aha mpyi kee yii dánafeebii kurun'á bínni, ka yii puni si wá na shéenre tabere yu, shincyí ká mpa yii ta pur'e, ngemu u nyé u nyé a Kile cè me,

* **14:21** Tèni i Izirayeli shiinbil'á Kile nwòmeeeni yaha ke, Kile à jwo na uru sí Babilòn shiinbii kàshicyege yaha ku pa pi tòn pi i jà pi na. Shenre nàmpònno Babilòn shiinbii mpyi na yu. Izirayeli shiinbil'á pi nja pi i tire shéenre yu ke, ka lire si li cyêe pi na na Kile à tòn ná pire Izirayeli shiinbil'e e (Ezayi 28.11-12.)

tá u sí n-jwo na yii funny'a shwɔ yii na mɛ? ²⁴ Nka l'aha mpyi mu à jwo Kile túnnture yii nyɛ na yu, ka u u mpa jyɛ yii kurunke shwɔhɔl'e, u aha yii jwumpe lógo, lire sí u pyi u cè na sèenji yii nyɛ na yu, si u pyi u cè na uru kapyiinkee nyɛ a tíi mɛ. ²⁵ Yaaga maha yaaga k'à nɔwɔhɔ urufoo zòji na ke, yire puni sí n-yige cyíinji na, fo u sí yyahe cyígile si ninjkure sín si Kile kêe, si jwo sèenji na, Kile na nyɛ yii shwɔhɔl'e.

Kile pèente karigii sogolo nkann'à yaa li jwɔ

²⁶ Mii cìmpyiibii, yii à yaa yii ndemu pyi ke, lire li nyɛ: yii aha yiye bínni Kile pèente mɛɛ na, mɛɛ ká mpyi wà á, urufoo u li cêe. Yerege jwumɔ ká mpyi wà á, urufoo u pu jwo, Kile ká nta u à kani là cyêe wà na, urufoo u li jwo. Kile ká nta u à shɛɛnre tabɛɛ le wà jwɔ e, urufoo u ti jwo. Kile ká nta u à pyinƙanna kan wà á u u jà a tire shɛɛnre kêɛnɛ, urufoo u ti kêɛnɛ. Nka cyire karigii pun'à yaa cyi dánafeebii tɛge pi a sì yyaha na Kile kuni i. ²⁷ Mpii pi nyɛ na shɛɛnre tabɛɛ yu ke, pire nyɛ a yaa pi tòro shiin shuunni taanre na mɛ, pi raa yu ninƙin ninƙin, li i nta wà mú na nyɛ wani ngemu u sí n-jà raa tire shɛɛnre kêɛnɛ ke. ²⁸ Kêɛnɛfoo ká mpyi u nyɛ a ta tire shɛɛnre na mɛ, ti jwufeebil'à yaa pi fyâha, pi raa yu piye funn'i ná Kile e.

²⁹ Nde li nyɛ Kile túnntunmpii kàmpanjke ke, pire shiin shuunni taanr'à yaa pi a yu ninƙin ninƙin. Pi sanmpii s'a pi jwumpe núru pi raa pu kàanmucaa. ³⁰ Nka Kile ká nta u à kani là cyêe wabɛɛ na, ngemu u à fyâha a jwumpe lwó ke, ur'à yaa u fyâha, u u u yaha u li jwo. ³¹ Yii nyɛ a yaa yii bínni yii a Kile túnnture yu mɛ, yii a ti yu ninƙin ninƙin, bà ti si mpyi si dánafeebii le kur'e, si màban le pi e mɛ. ³² Yii li cè na li síji nyɛ Kile túnntunni na mà jà a cù u jwɔge na, si pi sanmpii yaha pi jwo a kwò. ³³ Naha kurugo ye nyàhanjgurugunji nyɛ a táan Kile á mɛ, mà karigii yal'a sogolo yyejinke e, lire l'à táan u á, bà li nyɛ na mpyi dánafeebii kurunji puni i mɛ.

³⁴ Cyeebil'à yaa pi fyâha mpìnɛni cyeyi i, naha na ye kuni nyɛ a kan pi á, pi jà pi a yu yire cyeyi i mɛ. Pi à yaa pi piye tírige, bà MusaSaliyanji à yi jwo mɛ. ³⁵ Pi la ká mpyi si yibige pyi cyage kà na, pi aha nɔ pyenge pi kuru yibige pyi pi nàmbaabii na. Naha kurugo ye li lemp'à pi ceewe u a jwumpe lwúu dánafeebii kurunke e†.

³⁶ Taha yii na sônɛni na yii бага jwumɔ pu nyɛ Kile jwumpe? Lire nyɛ mɛ, taha yii na sônɛni na yii kanni na puru jwump'à nɔ? ³⁷ Wà ha nta u u sônɛni na Kile Munaani maha jwumpe leni uru jwɔ e na yu pi sanmpil'á, u li cè na yerege mii nyɛ na sémení si nkan yii á amɛ ke, kur'à fworó Kafoonji Yesu i. ³⁸ Wà ha nke yerege jwumpe cyé, yii àha núru urufoo le laage e mɛ.

³⁹ Mii cìmpyiibii, jwɔnyega ninƙin na, yii a Kile túnnture báaraɛni caa yii a mpyi. Wà ha a si raa yu shɛɛnre tabɛɛ'e, yii àha urufoo sige lire na mɛ. ⁴⁰ Li tɛgeni li nyɛ, yii karigii puni cyi pyi ná njire e, yii i cyi sogolonkanni yaha li jwɔ.

15

Kirisita à nɛ a fworó kwùni i ke, kwùubii mú sí nɛ

¹ Nyɛ mii cìmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á, ka yii i dá pu na, maa yiye pwɔ pu na ke, mii la nyɛ si yii funnɔ cwo puru na. ² Puru jwumpe cye kurugo, kuni li maha sùpyire shwɔ ke, lire yii à lwó. Yii aha nkɔwó lire kuni i, Kile sí yii shwɔ. Naha na yii na sônɛni na yii dániyanji kapyiini nyɛ nùɔ baa ye?

† **14:35** Pii na sônɛni na Poli à cyeebii sige pi àha raa pi nàmbaabii yíbili Kile pèente tɛni i mɛ. Pii sí na sônɛni na Poli nyɛ a kuni kan cyeebil'á pi a Kile túnnture jwufeebii jwumpe jwɔhe túru mɛ. Pii sí i sônɛni na mpii pi à ntúnjke taha Poli na ke, pire jwumpe pu nyɛ 14.35 i. 14.36 i Poli nyɛ a jɛɛ puru jwumpe na mɛ.

³ Jwumpe p'à jwo mii á, ná pu tayyéreg'á pêe ke, mii à puru jwo yii á. Puru pu nyε: Kirisita à kwû wuu kapegigii yàfanj kurugo, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semεni i mε. ⁴ U buwun'á le fanjke e, u kwùnj canmpyitanrewuuni, u à jè, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semεni i mε. ⁵ U jεnjkwooni kàntugo, u à uye cyêe Pyεri na, lire kàntugo, maa uye cyêe u cyelempyiibii ke ná shuunninj na. ⁶ Lire kàntugo cìnmpyiibii dánafeebii na u à uye cyêe tère ninjin i ke, pir'á nyaha shiin njkwuu kanjuro (500) na. Shinpaanra kanna pi à kwû pire e, lire baare e, pi nijyahamii saha na nyε shì na. ⁷ Lire kàntugo u à uye cyêe Yakuba na, maa uye cyêe u tùntunmpii sanmpii puni na.

⁸ Pire puni kàntugo, u à uye cyêe mii Poli na mú, mii u nyε mu à jwo pìnmpinnyaga nijyembaga njkemu k'à si ke. ⁹ Yii li cè, mii u nyε Yesu tùntunmpii puni kàntugo yyére wunji. Mii bá mpyi a yaa mii u tòrò u tùntunmpil'e mε, naha na yε mii mpyi maha Kile dánafeebii kurunje kyéerege sèl'e. ¹⁰ Njka tayyéerege e mii nyε nijjaa ke, Kile u à jwò mii na maa mii yaha kur'e. Tawage e bà u à sàa jwò mii na mà dε! Mii bá à báarañi pyi mà tòro Yesu tùntunmpii sanmpii na, njka ná na yabiliñi fànhe e bà mii à u pyi mà dε! Kile u à jwò mii na maa mii pyi mii à u pyi. ¹¹ Lire e ke l'à pyi mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á yo, l'à pyi Yesu tùntunmpii sanmpii yo, Jwumpe Nintanmpe ninumpe wuu nyε na yu, yii mú s'à dá pu na.

Dánafeebii jèñi kani

¹² Nyε ná wuu s'à jwo yii á na Kirisita à jè a fworò kwùnj i, naha na yii pii maha jwo na kwunεne nyε nùmpañja mà yε? ¹³ Kampyi yii na sòñji na kwunεne nyε nùmpañja mε, lir'á li cyêe na yii nyε a dá na Kirisita mú à jè a fworò kwùnj i mε. ¹⁴ Kampyi Kirisita nyε a jè a fworò kwùnj i mε, Jwumpe Nintanmpe wuu nyε na yu ke, puru kajwuuni mpyi na sí n-pyi jùñj baa, yii dányañi kapyiini mú mpyi na sí n-pyi jùñj baa.

¹⁵⁻¹⁶ Nyε jwumpe wuu nyε na yu na ntare Kile na ke, puru mpyi na sí n-pyi kafinara, naha na yε wuu à jwo na Kile à Kirisita jè a yige kwùnj i. Kampyi yii na sòñji na kwunεne nyε nùmpañja mε, lir'á li cyêe na yii na sòñji na Kirisita mú nyε a jè a fworò kwùnj i mε. ¹⁷ Kàmpyi Kirisita nyε a mpyi a jè a fworò kwùnj i mε, jùñj mpyi na sí n-pyi yii dányañi kapyiini na mε, yii kapegigii tugure mú mpyi na sí n-kwòro yii juj'i. ¹⁸ Lire mpyi na sí li cyêe mú na mpil pi à kwû mà pi ta pi à dá Kirisita na ke, na pir'á pìnni. ¹⁹ Kampyi wuu à wuu sòñjore taha Kirisita na numε tijnj kanni kurugo, lire e ke wuu pi nyε dijnye sùpyire puni kanhamafeebii.

²⁰ Njka sèenji na, Kirisita à jè a fworò kwùnj i. Mpil pi à kwû ke, Kile à u jè a yige kwùnj i yyecyiige na, maa li cyêe na kwùubii mú sí n-pa jè. ²¹ Yii li cè, bà kwùnj'á jye dijyeni i shin ninjin cye kurugo mε, amuni kwuneni mú à jye shin ninjin cye kurugo. ²² Sùpyire puni sí n-kwû, naha na yε pi nyε Adama wwojεεge e. Amuni li mú nyε, dánafeebii puni sí nùru jè, naha na yε pi nyε Kirisita wwojεεge e. ²³ Njka shin maha shin ná u tējεne li nyε, Kirisita u à pyi shincyiwe mà jè, lire kàntugo, mpil pi nyε u wuubii ke, u aha bú nùr'a pa canjke njkemu i ke, pire mú sí jè. ²⁴ Lire kàntugo dijyeni sí n-kwò. Kirisita sí jùñufente puni ná sífente puni ná fànhafente puni shi kwò, si Saanre le Tufoonji Kile cye e. ²⁵ Yii li cè na fànha ku nyε ku ki, Kirisita u tēen jùñufente na fo si zà yaa ná Kile e, u à u zàmpεεnbii puni le u tooyi jwòh'i. ²⁶ Zàmpεεnñi nizannji u sí shi bò ke, uru u nyε kwùnj. ²⁷ Y'á séme Kile Jwumpe Semεni i na: «Kile à síñi kan u á yaayi puni na*.» Njka puru jwumpe e, l'à fíninj na síñi nyε Yesu á mà pyi Kile jùñj na mε, naha na yε Kile u à síñi kan u á u pyi yaayi puni jùñj

* 15:27 Zaburu 8.7

na. ²⁸ Nyε yaayi puni ká bú ñkúu Kirisita á tɛni ndemu i ke, uru u nyε Jyafoonji ke, Kile ká síni kan u á yaayi puni na tɛni ndemu i ke, u mú sí uye tírige Kile á. Lire ká mpyi, Kile sí n-pyi yaayi puni ná sùpyire puni ñùṅṅ na.

²⁹ Mpii pi maha piye batizeli kwùubii kurugo ke, yii sɔ́nṅṅ pire na mú ke, kampyi kwuɲɛnɛ nyε a sɪi nùmpañña mε, ñaha kurugo pi maha piye batizeli pi kurugo ye†? ³⁰ Wuu mú de? Kampyi kwuɲɛnɛ nyε mε, ñaha kurugo wuu maha wuu múnahigii péreli tɛrigii puni i ye? ³¹ Mii cɪnmpyiibii, mii sí n-sii yi jwo n-waha yii á, mii na nyε kwùṅi ñwṅge e canña maha canña. Sɛɛni na, mà yii yaha wuu Kafooni Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, yii pi à mii ñùṅke yírige. ³² Zhìṅi mii à le ná Efese kànhe sige yaayi i ke, kampyi nùmpañña nyε wani mε, ñaha lire zhìleni mpyi na sí ñwṅ mii na ye? Kampyi kwuɲɛnɛ nyε nùmpañña mε, mii sí n-jà n-jwo sùpyire sannte fiige na:

«Wuu a lyî, wuu raa byii,

ñaha na ye wuu aha ñkwû, y'à kwṅ†.»

³³ Yii a yiye kàanmucaa: «Sùpyañi ñaarapɛɛni ká mpyi u nyε a ñwṅ mε, uru u maha u wurugo, maa u le kumpiini i.» ³⁴ Yii yákili ta, yii i láha kapegigii na, lire l'à ñwṅ. Pii na nyε yii shwṅh'è, pi sàha ñkwṅ a Kile cè mε! Mii na yire yu yii i li cè na yii silege kyaa li nyε li li.

Dánafeebii sí ñè ná cyere ñivṅni i

³⁵ Mii mée nyε mii à mpe jwo ke, mii à li cè na wà sí n-jà mii yíbe na di kwùubii sí ñè n-jwo ye? Ná cyeere shiṅi ntire e pi sí n-pyi ye? ³⁶ Sìṅconṅ kà ke, sùmañi mu maha nùgo ke, u mpùrampe ká fwónhṅ, u maha fyîn mà? ³⁷ Sùmashiṅi mu maha nùgo, mu à jwo kálage. Lire baare e ku cige nimpunke bà mu maha sà ñcûru mε. ³⁸ Nyε u nùṅṅkwooni kàntugo, Kile maha u pyi u à fyîn maa u pyi u à pyi sùmacige, maha bê ná u nyii wuuni i. Sùmañi shiṅi puni ná u cire ti nyε.

³⁹ Amuni nyii yaayi puni cyeere mú nyε, kà ná kà woro nyε niṅkin mε. Sùpyire cyeere na nyε ti ye, yatṅre woore sí nyε ti ye, saɲɛɛnre woore na nyε ti ye, fyaabii woore na nyε ti ye. ⁴⁰ Yaayi yi nyε ñiṅyini na ke, yire cyeere na nyε ti ye, ñje yi nyε ñiṅke na ke, yire woore mú sí nyε ti ye. Nyii yaayi yi nyε ñiṅyini na ke, yire sɪnampe ná ñiṅke wuyi sɪnampe nyε niṅkin mε. ⁴¹ Canñanyiiini sɪnampe na nyε pu ye, yinṅke sɪnampe na nyε pu ye, wɔrigii sɪnampe mú sí na nyε pu ye, ali wɔrigii sɪnamp'à wwû puye e.

⁴² Nyε kwùubii ká a sɪ ñè, amuni li mú sí n-pyi. Bà sùmabilini ká nùgo, li mpùrampe maha fwónhṅ mε, amuni li nyε, buṅi ká ntò, u maha fwónhṅ, ñka u aha ñè tɛni ndemu i ke, u saha nyε na fwónre mε. ⁴³ Buṅi ká ntò, u lemε maha mpi, wà kuro sàha maha mpyi u e mε, ñka u aha ñè, u maha mpyi ná sɪnampe e. Pi aha u tò, fànha maha mpyi u e mε, ñka u aha ñè, u maha mpyi ná fàn'h'e. ⁴⁴ Cyeere múnaa baa woore ti maha ntò, ñka ti múnaa woore ti maha ñè. Sùpyire cyeere na nyε wani, Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire na nyε wani mú. ⁴⁵ Y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na: «Adama u nyε sùpyañi niṅcyiini, Kile à u dá maa múnaani le u eS.» Ñka Adamañi u sí n-pa kàsanraga na, ná uru u nyε Yesu Kirisita ke, uru u maha shiṅi kaan sùpyir'á Kile Munaani cye kurugo. ⁴⁶ Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire bà ti nyε niṅcyiire mε, supycyeere ti nyε niṅcyiire, lire kàntugo Kile Munaani woore maha nta a pa. ⁴⁷ Adamañi niṅcyiini na nyε ñiṅke wu, Kile à u yal'a yige pwoore e, ñka Adamañi shɔnwuṅi nyε ñiṅyini wu. ⁴⁸ Sùpyañi u à yal'a yige ñiṅke e ke, bà uru nyε mε, yaaga maha yaaga k'à fworu ur'e ke, amuni

† 15:29 Pii maha jwo: «Nyε ñaha kurugo pii maha piye kan pi a batize maa piye le kwùṅi ñwṅge e ye? Kampyi sèe wí na kwuɲɛnɛ nyε mε, ñaha kurugo pi maha piye le kwùṅi ñwṅge e maa piye kan pi a batize ye?» † 15:32 Ezayi 22.13 § 15:45 Zhenzi 2.7

yire puni nyε. Nge sí u nyε nìnyinji wuñi ke, bà uru nyε mε, yaaga maha yaaga k'à fworu ur'e ke, amuni yire puni mú nyε. ⁴⁹ Sùpyañi u à yal'a yige nìñke e ke, bà wuu nyε uru fiige mε, nge u nyε nìnyinji wuñi ke, amuni wuu mú sí n-pyi uru fiige.

⁵⁰ Mii cìmpyiibii, nje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi nje: cyeere ti nyε wuu na amε ke, wuu sì n-jà n-nyè Kile Saanre e ná tire e mε. Cyeere ti sí n-pa n-fwónhò ke, mà tire yaha wuu na, wuu sì n-jà n-pyi kwùmbaa mε.

⁵¹ Kani li mpyi a ñwòhò ke, mii sí lire yyaha jwo yii á, lire li nyε, wuu puni sì n-kwù mε, ñka wuu cyeere puni sí n-kéennε. ⁵² Li sí n-pyi tère niñkin ná wiile niñkin tìinmpini wyìzanni na. Diñyεñi canñkwòge tìinmpini ká wyì tènì ndemu i ke, mpii pì à kwù ke, pire sí ñè, pi saha sì n-kwù mε, wuu cyeere puni sí n-kéennε.

⁵³ Yii li cè na cyeere ti nyε wuu na ke, tir'à yaa ti kéenn'a pyi cyere, ntemu ti nyε ti sì n-fwónhò mε. T'à yaa ti kéenn'a pyi cyere ntemu ti nyε ti sì n-kwù mε. ⁵⁴ Nyε wuu cyeere ká bú ñkèenn'a pyi cyere niwònhòmbaara ná niñkwumbaara tènì ndemu i ke, jwumpe p'à séme Kile Jwumpe Semεñi i ke, puru sí n-fùñhò. Y'à séme: «Sì à ta kwùñi na, kwùñi shi à pìnni feefee*!»

⁵⁵ «Kwù wà we, taha mu síñi nyε ke?

Kwù wà we, taha mu bàhe nyε ke†?»

⁵⁶ Kapegigii mpyiñi nyε baha fiige, ñkemu ku maha kwùñi pyi u u nòni wuu na ke. Saliyañi kuni ñaarañ'a wuu jà ke, lire l'à pa ná l'e kapegigil'à fànha ta wuu na. ⁵⁷ Ñka wuu à fwù kan Kile á, ñaha na yε uru u à wuu pyi wuu à sí ta kwùñi na, wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo.

⁵⁸ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii fànha le yiye e, yii àha yafyin yaha ku yii pyi yii a nùruli kàntugo mε, yii a sì yyaha na Kafoonji báarañi i tèrigii puni i. Yii li cè mà yii yaha Kafoonji báarañi na, kanhare yii à pyi ke, tire sì n-sì n-pyi nùñhò baa mε.

16

Wyérenji Kòrenti dánafeebil'à bínni si ntègε Zheruzalεmu wuubii tégε ke

¹ Nyε mii cìmpyiibii, wyérenji u nyε na bínni si ntègε Kile wuubii tégε Zheruzalεmu kànhe e ke, yii mú à yaa yii a lire pyi bà mii à yi jwo Galati kùluni dánafeebii kurujy'á mε. ² Cibilaaga maha cibilaaga, canñcyiige* yii shin maha shin à yaa u wwù u nùñhò wyérenji i, mà tàanna ná u cyentage e, u yaha uye kanni na, bà li si mpyi mii aha nta si nò yii yyé ke, mii i sà uru wyérenji ta u à bínn'a kwò mε. ³ Mii aha bú nò wani tènì ndemu i ke, tùnntunmpii yii sí n-cwòñrò ke, mii sí séme taha pire na ná wyérenji i pi sà ñkan Zheruzalεmu kànhe e. ⁴ L'aha mii kakarala kwò, mii ná pire sí n-kàre siñcyan.

⁵ Mii la nyε si ñara pyi Masedoni kùluni i, si nta raa sì yii yyé, ñaha na yε mii la nyε si ntòro Masedoni i. ⁶ Mii aha nò wani yii yyé, shwòhòl'e mii sí tère nimbilere, lire nyε mε mii sí wyeere tènì pyi ná yii e, bà yii si mpyi si mii tégε mii i na tashage ta mε. ⁷ Ñaha kurugo yε numε tógε e, mii la nyε sì sà yii ñya kanna si ntòro mε, ñka mii la nyε si tère pyi yii taan, Kafoonji ká ñεε. ⁸ Ñka lire ná li wuuni mú i, mii sí n-kwòro Efese kànhe e, fo zà nò Pantekòtini kataanni na, ⁹ ñaha na yε Kile à sàa li laage kan mii á, mii u báarabwòhò pyi wani, ali mà li ta mii zàmpeenbil'à ñyaha wani.

¹⁰ Timòti ká nò wani yii yyé, yii i u cùmu lemε ñwò, bà li si mpyi u àha bú ñkwò màban fò uye na mε, ñaha na yε u na báare mii fiige Kafoonji á. ¹¹ Yii àha

* **15:54** Ezayi 25.8 † **15:55** Oze 13.14 * **16:2** Yahutibil'á cibilaage canñcyiige ku nyε kárinji.

ηkwò u wíi ηcwò me! Yii u tège u kùsheeni na bà u nijcennε wu si mpyi si nò mii na me, nahà na ye mii ná cìmpyiibii nahà na u sigili nahà.

¹² Nde li ηye wuu cìmpworonji Apolosi u kàmpañke ke, mii à màban le u e sèl'e, bà u ná cìmpyiibii sanmpii si mpyi si sà fwordo yii na me. Nka u à yi jwò mii á na sèenji na, li tènì sàhà nò me. Li tènì ká nò u á, u sí li pyi.

¹³ Yii kwôro ηyii na, yii yiye waha yii i ηkwôro Kile kuni i, yii àhà màban yaha u fô yii na me, yii fànha le. ¹⁴ Ntànnamagar'à yaa t'a ηaa yii kapyiηkii puni i.

¹⁵ Mii cìmpyiibii, mii sí kyaa nijkin cya yii á sahanji. Yii à li cè na Sitefanasi ná u pyenge shiinbii pi à pyi dánafeebii nijcyiibii Akayi kùluni i, pi à piye pwò Kile wuubii ntègenji na mú. ¹⁶ Yii à yaa yii a nùru tire sùpyire shiη'á, mà bàra mpìi puni pi à piye pwò Kile báaranji na ke.

¹⁷ Mii funntanga wu u ηye, nahà na ye Sitefanasi ná Foritunatusi ná Akayikusi nahà ná mii i. Yii n'a mpyi nahà, nde yii mpyi na sí n-pyi ke, pi à lire pyi. ¹⁸ Pi à mii funnke ηíηε, bà pi à yii funnyí ηíηε me. Yii a nte sùpyire shiηi metanga yiri.

¹⁹ Azi kùluni dánafeebii kurunη'à yii shéere. Akilasi ná Pisisili à yii shéere ná dánafeebii pi ηye na bínnini pi pyenge e ke, pir'à yii shéere sèl'e Kafoonji mege na. ²⁰ Mii cìmpyiibii pun'à yii shéere.

Yii a cìmpworogo fwùηi kaan yiy'á ná funncennji i.

²¹ Mii Poli yabilinji u à ηge fwùηi séme ná na cyεge e.

²² Kafoonji kyaa ká nta l'à pen ηgemu á ke, Kile u urufoo láηa.

«Kafoonji, ta ma!»

²³ Kafoonji Yesu u ηwò yii na, u u jwó le yii á!

²⁴ Yii mú puni kyal'à táan mii á, Yesu Kirisita wwoηεεge e.

**Poli à lèterɛɛɛni shɔnwuɛni ɲgemu kan Kòrɛnti
kànhɛ dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lèterɛɛɛni funɲɔ
jwumpe e ke**

Poli u à ɲge lèterɛɛɛni séme sahanɲi mà kan Kòrɛnti kànhɛ dánafeebii kurunɲk'á. U lèterɛɛɛni ɲiɲcyiɲi i, u mpyi a jwo na uru la ɲye si sà yyaha yige pi na. Uru lèterɛɛɛni tuugonɲkwooni kàntugo u ɲye a já a wyèr'a kàre mɛ, ɲaha kurugo ye u wwoɲɛɛɛni Timɔti mpyi a yîri Kòrɛnti kànhɛ e ná jwumpe p'e mà yyaha tíi ná dánafeebii kurunɲke e, mpemu p'à waha Poli na ke.

Dánafeebii mpyi a ɲɛɛ kafinivinibii pìi jwumɔ na, pire mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii. Pire kafinivinibii u kàlanɲi mpyi a kàntugo wà Jwumpe Nintanmpe na, Poli mpyi a fyánha a puru mpemu jwo dánafeebil'á ke. Pire kafinivinibii mpyi maha yi yu dánafeebil'á na Poli ɲye Yesu tùnntunɲɔ mɛ. Lire mpyi a Poli lùuni pyi l'à yîri, ka u u lètere séme ná jwuɲgam'i mà tùugo Kòrɛnti dánafeebil'á. Uru lèterɛɛɛni kyaa ɲye a cè mɛ, ɲaha kurugo ye u à pînni. Titi u mpyi a sà uru lèterɛɛɛni kan Kòrɛnti shiinbil'á.

ɲye lire kàntugo ka Poli ná Titi si núr'a piye ɲya, ka Titi si yi jwo u á na u lèterɛɛɛni jwumpe na wá a ɲkèɛɲɛ lèɲɛ Kòrɛnti dánafeebii toronɲkanni i (7.1-7). Lire ná li wuuni mú i, Poli mpyi a li cè na dánafeebii pìi saha na ɲye wani, mpiimu pi ɲye na uru mɛpɛɲɛ ye ke. Lire kurugo u à ɲge lèterɛɛɛni séme.

Nde l'à u zhèɲi fyìinne pi yyére ná nde l'à u ta u à jwuɲgampe jwo pi na ke, u à lire yyaha jwo pi á. Mà bàra lire na, u à li cyèe pi na na uru funntanga wu u ɲye, ɲaha kurugo ye jwumpe ur'à jwo a tùugo pi á ke, pur'à ɲkèɛɲɛ pyi u à jyè pi karigil'e (1--7).

Wyéɛɛni pi mpyi na bínnini Zheruzalɛmu fòɲɔfeebii ntègɛɲi mɛɛ na ke, u à màban le pi e lire wyéɛ binnini na (8--9).

Lèterɛɛɛni takwɔɔre e, u à jwumpe waha mà yyaha tíi ná kafinivinibil'e, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii ke, u à li cyèe pi na na uru Poli à sù Yesu tùnntunɲɔ. Poli à yire jwo, ɲaha kurugo ye u la mpyi pire kafinivinibii si dánafeebii le kumpiini i mɛ (10--13).

Lèterɛɛɛni tasiige

¹ Mii Poli u ɲye Yesu Kirisita tùnntunɲɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmpworonɲi Timɔti u à ɲge lèterɛɛɛni séme, yii Kile dánafeebii kurunɲke ku ɲye Kòrɛnti i ná yii mpii puni pi ɲye Kile wuu Akayi kùluni i ke, si ntun yii á.

² Wuu Tunɲi Kile ná wuu Kafoonɲi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyenɲke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á u ntègɛɲi kurugo

³ Wuu Kile kêe, uru u ɲye wuu Kafoonɲi Yesu Kirisita Tunɲi. Uru u ɲye ɲùɲaare punifoo, uru u maha wuu tère tèrigii puni i, ⁴ maa màban leni wuu e yyefuge shiɲi puni tèrigil'e. Lire e wuu maha jìni na màban leni yyefuge shiɲi puni feebil'e, bà u maha u leni wuu e mɛ. ⁵ Yii li cè na, bà wuu maha yyefuge taa sèl'e Kirisita mɛge kurugo mɛ, amuni Kile mú maha màban leni wuu e sèl'e Kirisita cye kurugo. ⁶ Mu aha wuu ɲya yyefuge e, lire ɲùɲke ku ɲye si màban le yii e, yii raa sù yyaha na Kile kuni i. Kile ká màban le wuu e, lire ɲùɲke ku ɲye si màban le yii e, si yii pyi yii já a wuu kyaage shiɲi kwú yiye e. ⁷ Wuu à sàa dá li na na yafyin sù n-jà yii pyi yii fworɔ Kile kuni i mɛ, ɲaha na ye wuu à

li cè na, bà yii nyε na yii nàzhan lwúu ná wuu e kyaage e mε, amuni yii mú nyε na yii nàzhan lwúu màbannji ntañi i ná wuu e.

⁸ Nyε cìnmpyiibii, yyefuge e wuu à tòro Azi kùluni i ke, wuu la na nyε yii i kuru cè. Ku fànhe mpyi a pèe mà tòro wuu pèrege na, fo wuu sàha mpyi a tèn ná l'e na wuu sì n-shwò kwùñi na mε. ⁹ Wuu mpyi a sàa li yaha na pi sí wuu bò, lire e wuu sàha mpyi a wuu sònñore taha wuye na mε, fo Kile na, uru u maha kwùubii jèni ke. ¹⁰ Uru u à wuu shwò uru kwùñi na, u sí n-pa wuu shwò sahañki. Sèe wi, wuu à tèn ná l'e na u saha sí n-pa wuu shwò. ¹¹ Yii mú na wuu tère ná Kileñarege e. Yire Kileñareyi niñyahayi kurugo, kacenni Kile à pyi wuu á ke, shinñyahara na fwù kaan u á lire kurugo.

Poli à u tashage kēenye

¹² Nde l'à wuu jùnyi yîrige ke, lire li nyε wuu toronkanni diñyeni i, mà cye cyán tèn i wuu mpyi yii shwòhòl'e ke. Wuu à li cè wuye e na wuu à lire pyi ná funvyinge ná sèenji i, Kile barag'e. Sùpyire yákilifente bà t'à lire pyi mε, ñka Kile ntègenji cye kurugo l'à pyi. ¹³⁻¹⁴ Yii li cè na nde yii à kàla wuu letèribil'e maa li yyaha cè ke, wuu nyε a yafyin séme mà tòro lire na mε. Wuu Kafoonji Yesu cannuruge wuu pi sí n-pyi kañuñò si yii jùnyi yîrige, yii sí n-pyi kañuñò si wuu wuyi yîrige. Yii à jcyèrε cè lire kani i mà kwò, ñka mii na sònñi yii sí n-pa li puni yyaha cè sèl'e.

¹⁵ Mii à dá lire na, lire e, mii la mpyi si sà fworò yii na, si jwò yii na sahañki. ¹⁶ Mii la mpyi si ntòro yii yyére, si ñkàre Masedoni kùluni i, si yîri wani, si nùru mpa yii yyére, bà yii si mpyi si mii tège mii i jà a kàre Zhude kùluni i mε. ¹⁷ Nyε mii nyε a pa shà mε, lir'à li cyèe na li nyε a mpyi mii sèe na mà? Taha mii na na karigiï pyi mà tàanna ná diñyeni sùpyire pyiñkanni i, maha jwo: «əən» maa nùr'a kēenñ'a jwo: «ənhə» la? ¹⁸ Kile u nyε jwòmεε niñkin foonji ke, uru u nyε mii shèrefoonji, mpe mii à jwo yii á ke, puru nyε a mpyi: «əən» ná «ənhə» tanuge e mε. ¹⁹ Naha na ye Kile Jyanji Yesu Kirisita kyaa mii ná Siliven ná Timoti à jwo yii á ke, uru mú mpyi na «əən» ná «ənhə» yu kani ninuuni i mε, jwòmεε niñkinfoo u nyε u wi. ²⁰ Uru cye kurugo, Kile jwòmehagii puni maha fùnñò, uru cye kurugo mú, wuu maha jwo: «Amiina» maa Kile mege pèe. ²¹ Kile yabilinji u maha wuu ná yii fànhe nyahage Kirisita wwoñeεge e, uru mú u à wuu cwəñrò mà pyi uye wuu, ²² maa u fyèñi bwòn wuu na, maa u Munaani le wuu e. Lire kurugo yacenyi sanñyi Kile à bégel'a yaha wuu mε na ke, wuu à tèn ná l'e na wuu sí yire ta.

²³ Yii li cè, mii la nyε a mpyi si ñgaha nò yii na mε, lire kurugo mii nyε a nùr'a shà wani yii yyére Kōrenti kànhe e mε. Mii aha finε, Kile kà na yaha mε, uru u nyε mii shèrefoonji. ²⁴ Wuu nyε na ñko si fànha cyán yii na yii ñaraanñkanni i Kile kuni i mε, ñaha na ye yii à fànha ta l'e. Ñka wuu la na nyε si yii tège bà yii funñyi si mpyi si ntáan mε.

2

¹ Lire e mii la saha nyε a mpyi si ntòro yii yyére, wuu kwò a sà wuye yyahayi tanha mε, ² ñaha na ye mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, jofoo u sí n-jà mii funñke pyi ku táan ye? Yii kanni pi sí n-jà mii funñke pyi ku táan, ñka mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, di yii sí n-jà lire pyi n-jwo ye? ³ Lire kurugo mii mpyi a letèrε tun yii á, bà li si mpyi, mii aha nò yii yyére, yii pi à yaa yii mii funñke táan ke, mii àha ñkwò sà yyetanhara ta wani mε. Mii à dá li na na mii funntange na nyε yii puni funntanga. ⁴ Mii nàvunñò wu ná mii yyetanha wu u mpyi a letèrε sém'a tun yii á, mii mpyi na nyilwòhe tîrige. Lire nyε a pyi si yyetanhara nò yii na mε, ñka si li cyèe yii na na yii kyal'à waha mii na sèl'e.

⁵ Ngemu u à pyi yyetanhare nùŋke ke, mii Poli kanni yyahe bà urufol'à tanha mε! Yii puni yyahayi urufol'à tanha. Nka mii la nyε sɪ jwo ntòro mε, lire e mii sí n-jwo, yii pìi yyahaya u à tanha. ⁶ Yii shinnyahara à bê maa ndemu pyi urufoo na ke, lir'à yaa. ⁷ Nka numε, yii yàfa u na, yii i màban le u e, bà li si mpyi u yyahe kà ñkwò ntanha si u yákiliŋi nyàhanjgurugo mε. ⁸ Lire kurugo mii na li caa yii á, yii i li cyêe u na na u kyal'à táan yii á. ⁹ Leterɛŋi mii mpyi a séme mà tùugo yii á ke, mii mpyi a uru séme mú si yii zò shwɔ ŋgí si ñcè kampyi yii na mii jwumpe puni kurigii ñaare. ¹⁰ Yii aha yàfa ŋgemu na ke, mii mú sí yàfa urufoo na. Kirisita u nyε mii shɛɛfoonji, yii aha mii ñya lire na, mii à li pyi yii kurugo, ¹¹ bà li si mpyi, Sitaanniŋi kà ñkwò tajiye ta wuu shwɔhɔl'e mε, ñaha na yε wuu à sàa u funzɔnɔre cè.

¹² Nyε mii à nɔ Torasi kànhe e ke, Jwumpe Nintanmpe pu nyε na Kirisita kyaa yu ke, Kafoonji mpyi a kuni pwó mii á puru ñjwuŋi kurugo. ¹³ Lire ná li wuuni mú i, mii yákiliŋi mpyi a tɛɛn mε, ñaha na yε mii nyε a mpyi a na cɪnmpworonji Titi ñya mε. Nyε ka mii i kuni cya pi á, maa ñkàre Masedoni kùluni i.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

¹⁴ Wuu fwù kan Kile á, uru u maha wuu pyi yawiye ñjemu yi maha Kile sífente cyêre wuu ná Kirisita wwoŋɛɛge kurugo ke. U maha wuu pyi wuu u Kirisita kyaa yu cyeyi puni i. Lir'à Kirisita kani pyi l'à nɔ cyeyi puni i, bà wusunani nùge maha ñkɛɛge kafɛɛge e mε. ¹⁵ Yii li cè na mpii pi nyε zhwoŋi kuni i ná mpii pi nyε kwùŋi wuuni i ke, Kirisita cye kurugo, wuu na nyε mu à jwo wusuna nùguntanga wu Kile á, ŋgemu nùgo ku maha nɔni pire puni na ke. ¹⁶ Mpii pi nyε kwùŋi kuni i ke, pir'à nùgumpɛngɛ ki, ñkemu ku sí kwùŋi nɔ pi na ke; mpii sí pi nyε zhwoŋi kuni i ke, pir'à nùguntanga ki, ñkemu ku maha shìŋi niŋkwombaanji kaan ke*.

Nyε joofo u sí n-jà ŋge báaraŋi shiŋi na yε? ¹⁷ Shinnyahara à Kile jwumpe pyi nàfuu cya kuro, ñka wuu nyε pire fiige mε. Kile u à wuu tun, u à li cè na wuu na u jwumpe yu fyɪnmpe funŋke e, Kirisita wwoŋɛɛge e.

3

¹ Nyε tá puru jwump'à li cyêe na wuu na wuye metanga yu yii á bε? Bà pi sanmpii maha li pyi mε, wuu à yaa wuu a lɛɛrii kaan yii á, mpiimu pi nyε na wuu metanga yu laa, yii a pire figii tùuge wuu á? ² Yii yabilimpìi pi nyε wuu lɛɛɛŋi, ŋgemu u à séme wuu zòmpyaagii na ke, sùpyire puni sí n-jà u kála si u yyaha cè. ³ Sèenji na, yii na nyε lɛɛɛ, Kirisita à ŋgemu séme wuu cye kurugo ke. U nyε a séme ná sémeŋkyaani i mε, ñka ná Kile ñyii wuŋi Munaani i u à séme. U nyε a séme kafaatenye na mε, ñka sùpyaŋi zòmbilini na u à séme*.

⁴ Kirisita cye kurugo, wuu à sàa dá lire na Kile yyahe taan. ⁵ Wuu nyε a li yaha wuye funŋ'i na báaraŋi wuu nyε na mpyi ke, na wuu fànhe k'à u pyi mε, Kile fànhe cye kurugo wuu maha jà a u pyi. ⁶ Uru u à pyiŋkanna kan wuu á wuu pyi u báarapyii, wuu raa tunmbyaare nivɔnnte kyaa yu sùpyir'á. Tire tunmbyaare nyε mu à jwo saliya ŋgemu u à séme mε, Kile Munaani i t'à fworo.

* **2:16** Kàshige ká ñkwòŋ a kwò, mpii pi a pyi javeebii ke, pire maha ntàanna piye na, bilibii pi à ta kàshige cyage e ke, maa pire tàanna pi kàntugo maha mpa jyé kànhe e. Kànhe shiibii funntanga wuubii maha cige wyɛɛre ñjɛɛnnte tà kwòŋ maha ñcyán ñcyán pyenkuuŋi i, maa nùguntanga yaayi yà súgo. Kuru nùguntange ku maha fwore ke, kuru maha ntàan kàshikwònbil'á. Nka ku maha mpyi bilibil'á kwù nùgo. * **3:3** Saliyaŋi u mpyi a kan Musa á ke, uru mpyi a séme kafaatenye na (Ekizodi 24.12). Kile tũntunŋi Zheremi a jwo na Kile sí u Saliyaŋi nivɔnŋi séme sùpyire zòmpyaagil'e (Zheremi 31.33).

Saliyaŋi maha mpa òùŋò kuu kwùŋi na, ñka Kile Munaani maha ma ná shìŋi niŋkwombaanji i.

⁷ Saliyaŋi u maha mpa òùŋò kuu kwùŋi na ke, Kile mpyi a uru karigii séme kafaatenye òunji'i. Uru Saliyaŋi mpyi a pa ná sìnampe mpemu i ke, puru mpyi maha Kile tũntunŋi Musa yyahe pyi ku u ñi, fo Izirayeli shiinbii mpyi na ja a ku wíi me, mà li ta puru sìnampe mpyi na sì mò me. ⁸ Nye Saliyaŋi kuni sìnampe ká mpêe lire pyinŋkanni na, tá Kile Munaani kuni wumpe cye sì n-tòro me? ⁹ Kuni li maha kwùŋi nò sùpyaŋi na ke, lire sìnampe ká mpêe ame, ndemu li maha sùpyaŋi pyi u à tí Kile yyahe taan ke, lire u sìnampe cye sì n-tòro mà? ¹⁰ Sìnampe p'à fyánha a tòro ke, puru ñye a sii yafyin nume wumpe tegele baa wumpe taan me. ¹¹ Yaage ku ñye yakwògò ke, kuru ká sìnama ta, ñke ku ñye ku sì n-kwò me, kuru wuuni ñye a tòro mà?

¹² Tire sònnòre tatahage ku ñye wuu á, lire l'à wuu ta wuu u karigii pyi fyagara baa. ¹³ Wuu ñye na li pyi Musa fiige me. Uru mpyi maha vaaŋa tò u yyahe na, Izirayeli shiinbii ká ñkwò u yyahe sìnampe ñya takwòge e me. ¹⁴ Pi yákilibii mpyi a pa ntò. Lire l'à pi ta ali niŋjaa, pi aha a tunmbyaare niŋjyere jwumpe kálali, li maha mpyi mu à jwo vaaŋa k'à para pi yyaha na, maha pi pyi pi sì raa pu yyaha cini me. Kirisita wwoŋege kanni cye kurugo kuru vaaŋke sí n-ja n-láha wà yyaha na. ¹⁵ Ali niŋjaa, pi aha a Musa sémebii kálali, kuru vaaŋke maha pi yákilibii tò. ¹⁶ Nka ŋemu ká núru maa uye kan Kafoonji á ke, kuru vaaŋke maha láha urufoo yyaha na. ¹⁷ Kafoonji kyaa l'à jwo naha ke, Kile Munaani kyaa li. Kafoonji Munaani† ká mpyi ŋemu i ke, urufoo sàha maha mpyi bilere e me. ¹⁸ Vaaŋa ñye a para wuu mpiimu yyaha na me, wuu puni pi maha Kafoonji sìnampe naa‡. Lire kurugo canŋa maha canŋa, wuu maha ñkèenŋi na mpyi Kafoonji fiige, sìnampe pà sí i bàrali pà na. Kafoonji Munaani cye kurugo lire maha mpyi.

4

¹ Kile à òùnaara ta wuu na, maa ŋe báaraŋi le wuu cye e. Lire e sàage ñye na jyè wuu e me. ² Wuu à numpire karigii puni ñwò yaha, òzògore na ntaa cyire ñcyiimu i ke. Wuu ñye na nàñwòhòrò pyi me, wuu mú ñye na Kile Jwumpe labali na yu me, sèenji wuu ñye na fíniŋi na yu, bà sùpyire puni si mpyi si ja li cè piye e na wuu na ñye sèeshiin me. Kile u ñye wuu shèrefoonji cyire karigil'e. ³ Lire ná li wuuni mú i, Jwumpe Nintanmpe wuu ñye na yu ke, puru ká nta pu ñye a fíniŋe me, mpii pi ñye kwùŋi kuni i ke, pir'á pu ñye amuni. ⁴ Tire sùpyire ti ñye ti ñye Kile kuni i me, Sitaannini u ñye ŋe diŋyeni òùŋufoonji ke, ur'à ti yákilibii tò. Lire e Kirisita u ñye Kile nàŋjaŋi ke, Jwumpe Nintanmpe pu ñye na uru sìnampe cyère ke, puru maha fíniŋe pi á me. ⁵ Wuu ñye na wuye kyaa yu yii á mà de! Yesu Kirisita kyaa wuu ñye na yu, uru u ñye Kafoonji. Wuu pi ke, wuu na báare yii á Yesu kurugo. ⁶ Kileni u à jwo tèecyiini i na: «Bèenmpe pu láha numpini na» ke, uru ninuŋi u à bèenmpe le wuu zòmpyaagil'e, bà li si mpyi, Kile sìnampe pu ñye Yesu Kirisita yyahe e ke, wuu u puru cè me.

Poli fànhe mée ñye k'à cyère ke, u màbanŋ'à nyaha

⁷ Nye uru ñcèŋi sèe wuŋi ñye wuu e, ali mà li ta wuu fànŋ'à cyère. Li ñye mu à jwo nàfuubwòhò k'à le pworocwol'e bà li si mpyi si ñcè na sífente kakyanhala woore ñye a fworò wuu e me, ñka Kile e t'à fworò. ⁸ Kyaage shiŋi pun'à tège wuu na, ñka wuu maha tafworòŋò ta. Wuu yákilibil'à wùrugo, ñka sònnòrò tatahaga ñye a fò wuu na me. ⁹ Pi maha wuu kyérege, ñka Kile à kwòro ná wuu

† **3:17** Kafoonji Munaani ná Kile Munaani ñye niŋkin. ‡ **3:18** Pi maha jwo: «Wuu pi maha Kafoonji sìnampe wíi, maa pu cyère mu à jwo dùba e pu ñye.»

e. Pi maha wuu bwùun na ꝑcyáan, ꝑka wuu maha yîri. ¹⁰ Pi maha wuu caa raa bùu tèrigii puni i bà pi à Yesu bò mε, ꝑka Kile maha wuu wwû bà sùpyire puni si mpyi si ꝑcè na Yesu na ꝑye ꝑyii na mε, na uru cye kurugo wuu ꝑye ꝑyii na. ¹¹ Mà wuu yaha ꝑyii na, wuu na ꝑye kwùni laage e tèrigii puni i Yesu kurugo bà sùpyire puni si mpyi si ꝑcè na Yesu na ꝑye ꝑyii na, maa fânhe kaan wuu cyeere fânha baa woor'á mε. ¹² Lire e wuu na ꝑye kwùni ꝑwɔge e bà yii si mpyi si shùni sèe wuꝑi ta mε.

¹³ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛni i na: «Mii à dá Kile na, lire kurugo mii à jwo u mεge na.» Wuu mú à dá u na, lire kurugo, wuu na u jwumpe yu. ¹⁴ Wuu à li cè na Kile u à Kafooni Yesu ꝑè a yige kwùni i ke, uru mú u sí wuu ꝑè ná Yesu i, si wuu ná yii bínni u yyahe taan. ¹⁵ Nye yii kurugo ꝑcyii karigii pun'à nɔ wuu na, bà shinꝑyahara si mpyi s'a bârali Kile kasinani ceveebii na, lire si fwùni ninꝑanꝑi ꝑyi u ꝑyaha, u mεge si mpêe mε.

¹⁶ Lire l'à sàage ꝑyi ku ꝑye a jyè wuu e mε. Wuu cyeere fânhe mée ká a ꝑcyéreni, là na bârali wuu múnahigii fânhe na canꝑa maha canꝑa. ¹⁷ Yyefuge nimbileni i wuu ꝑye numε ke, kuru na wuu bégeli Kile sìnampe tɛgɛɛ baa wumpe mεε na, puru si n-kwɔ mε. ¹⁸ Sùꝑyaꝑi maha yaayi ꝑjemu ꝑaa ke, wuu ꝑye na yire caa mε. Nje yi ꝑye wà ꝑye na yi ꝑaa mε, yire wuu ꝑye na ꝑcaa, ꝑaha na ye yaayi sùꝑyaꝑi maha ꝑaa ke, yire sí n-kwɔ; nje yi ꝑye wà ꝑye na yi ꝑaa mε, yire ꝑye na ꝑkwùu mε.

5

¹ Cyeere ti ꝑye wuu na ꝑke ꝑiꝑke na ke, tire na ꝑye mu à jwo vùnhɔ. Wuu à li cè na kuru ká ꝑcwo, Kile à бага ꝑiꝑcɛnhɛ yaha wuu yahare e nìꝑyiꝑi na, sùꝑya cye bà k'à kuru yaa mε, kuru ꝑye na ꝑkèεge mε. ² Mà wuu yaha kuru vùnhɛ e, wuu na ꝑkyèn, ꝑaha na ye wuu la à sù si ꝑkàre kuru bage e Kile yyére si cyere nivɔnnɔ ta. ³ Sèenɔ na, wuu sí cyere nivɔnnɔ ta, wuu cyere baa wuu si n-ꝑyi mε. ⁴ Mà wuu yaha kuru vùnhɛ e, wuu na ꝑkyaali maa ꝑkyèn. Li ꝑye mu à jwo na wuu la na ꝑye Kile u tire cyeere láha wuu na mà dɛ! Wuu la na ꝑye u cyeere nivɔnnɛ bâra, tire ntemu ti ꝑye ti ꝑye na fwónre mε, bà tire si mpyi, cyeere ti ꝑye na fwónre ke, si tire fáa mε. ⁵ Kile yabiliꝑi u à wuu dá tire cyeere nivɔnnɛ mεε na. U à u Munaani kan wuu á. Lire e ke wuu à tèn ná l'e na u sí tire cyeere nivɔnnɛ kan wuu á.

⁶ Lire kurugo wuu yákilibil'à tèn tèrigii puni i, ali mà li ta wuu à cè na mà wuu yaha nte cyeere e, wuu ná Kafooni laag'à tɔɔn wuye na. ⁷ Wuu ꝑye na u ꝑaa mε, ꝑka wuu à dá u na, maa ꝑaare u kuni i. ⁸ Sèenɔ na, wuu yákilibil'à sàa tèn, wuu la mú sí ꝑye si fworɔ nte cyeere e si sà ntèn Kafooni yyére. ⁹ Lire l'à li ta, wuu à kàre Kafooni yyére yo, wuu ꝑye ꝑiꝑke na yo, wuu maha wuye waha maa u ꝑyii karigii ꝑyi. ¹⁰ Naha kurugo ye wuu pun'à yaa wuu sà yyére Kirisita yyahe taan, u u shin maha shin sâra u tàanna ná urufɔo kapyiꝑkil'e ꝑiꝑke na, katiigii bâra kapegii na.

Kirisita à wuu ná Kile shwɔhɔni yaa

¹¹ Lire kurugo wuu na fyáge Kafooni na, maa Jwumpe Nintanmpe yu sùꝑyir'á, bà pi si mpyi si ꝑεε pu na mε. Kile à wuu karigii puni cè. Mii na sònꝑi na wuu kapyiꝑkii na ꝑye yii funꝑi'í mú. ¹² Wuu ꝑye na puru yu si wuye cyée yii na sahanꝑi mε, ꝑka wuu na pu yu si ꝑyiꝑkanna kan yii á, bà yii si mpyi si ꝑiꝑjirire ta wuu báaraꝑi nimpꝑiꝑi kurugo mε. Lire ꝑyiꝑkanni na, karigii cyi ꝑye na ꝑaa ke, mꝑii pi ꝑye na ꝑiye père ná cyire e maa nìꝑyambaagii yaha ke, ꝑire ká a yà yu yii na, yii sí tajwugo ta. ¹³ L'aha nta wuu funꝑyi ꝑye wuu á mε, kuru ꝑye tapege mε, wuu ná Kile shwɔhɔl'e yire ꝑye. Li mú sí ká nta na wuu funꝑyi na ꝑye wuu á, yii kurugo lir'à ꝑyi. ¹⁴ Yii li cè na bà Kirisita à wuu kyaa

táan uy'á mε, wuu na wuu karigii puni pyi kuru tàange kurugo. Wuu à dá li na na uru ninjinni u à kwû sùpyire puni cyaga, lir'à pyi mu à jwo ti pun'à kwû. ¹⁵ U à kwû sùpyire puni cyaga, bà li si mpyi mpìi pí nyε shì na ke, pire kà ha raa pí nyii karigii pyi sahanjki mε, nka Kirisita u à kwû maa nè pí kurugo ke, pí a pí karigii pyi pí a ntàanni ná uru nyii wuuni i.

¹⁶ Lire kurugo numε, wuu saha nyε na sùpya cwôre na ntàanni ná sùpyire sònḡḡḡkanni i mε. Tèni l'e, wuu mpyi a Kirisita cù mà tàanna ná sùpyire sònḡḡḡkanni i. Nka numε, wuu saha nyε a u cù amuni mε. ¹⁷ Ngemu ká mpyi Kirisita wwoḡḡḡge e ke, urufoo maha mpyi shinfḡḡḡḡ. U maha toronḡḡḡkanni ninjyeeni yaha, maa nivḡḡḡḡ lwó. ¹⁸⁻¹⁹ Cyire karigii pun'à fworro Kile e. U à wuu ná uye shwḡḡḡḡḡ yaa Kirisita cye kurugo, maa uru báaraḡḡḡḡ le wuu cye e na wuu a yi yu sùpyir'á, na Kirisita cye kurugo Kile à u ná sùpyire shwḡḡḡḡḡ yaa. U saha nyε a ti kapegigii wí kyaa mε. U à wuu tun na wuu a puru jwumpe yu sùpyir'á.

²⁰ Lire e ke wuu maha yu Kirisita cyaga numε. Li nyε mu à jwo Kile yabiliḡḡḡḡ u nyε na yu wuu cye kurugo. Kirisita mεge na, wuu na li caa yii á, yii yii ná Kile shwḡḡḡḡḡ yaha u ḡḡḡ. ²¹ Kirisita u nyε u nyε a kapii pyi mà nya mε, Kile à uru pyi u à wuu kapegigii tugure lwó, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan Kirisita cye kurugo mε.

6

¹ Wuu ná Kile na nyε báarapyiḡḡḡ. Lire kurugo wuu na li caa yii á, Kile à ḡḡḡ yii na maa ndemu pyi yii á ke, yii àha lire yaha li pyi kaḡḡḡḡḡ baa mε. ² Yii li cè na Kile à jwo:

«Tèni l'à táan mii á ke, lire e mii à mu ḡḡḡḡḡ shwḡḡḡ, zhwoḡḡḡ canḡḡke, mii à mu tèḡḡ*.»

Nyε mii cìḡḡḡḡḡḡḡ, yii lógo, Kile nyii tèni li nyε numε, zhwoḡḡḡ canḡḡke ku nyε ninjaa.

³ Wuu la nyε sù wurugo sùpyaḡḡḡ wà tufiḡḡḡ'á, wà u kwḡḡ a ḡḡḡḡḡ cyaga ta wuu báaraḡḡḡ na mε. ⁴ Lire e wuu maha li cyère wuu kapyiḡḡḡḡḡ puni cye kurugo na wuu na nyε Kile báarapyii. Wuu maha kyaage ná kanhare ná yefuge kwú wuye e. ⁵ Bwḡḡḡḡḡḡ yo, kàsujyiini yo, mà sùpyire sòn a yaha wuu na yo, báarawayi yo, ḡḡḡḡḡḡḡḡ yo, ḡḡḡḡḡḡḡḡ yo, wuu maha cyire puni kwú wuye e. ⁶ Wuu na báare ná zḡḡḡḡḡḡ e, wuu à sèḡḡḡ cè. Wuu lùun'á táan, wuu zḡḡ'á ḡḡḡ. Kile Munaani maha wuu tère, tàange sèe woge na nyε wuu e. ⁷ Wuu na sèḡḡḡḡḡ jwumpe yu, Kile sífente na nyε wuu á. Wuu à ntìḡḡḡ pyi wuu kàshikwḡḡḡḡḡḡ, si wuu zàḡḡḡḡḡḡḡḡ tùn, si wuye mâra. ⁸ Pii maha wuu père, pii maha wuu fare, pii maha wuu mεḡḡḡḡḡ yîri, pii maha wuu mεtange yîri. Pii maha sḡḡḡḡḡ na wuu maha pire ḡḡḡ fáanḡḡḡ, mà li ta sèḡḡḡḡḡ wuu maha yu. ⁹ Pi maha piye pyi mu à jwo pí nyε a wuu cè mε, mà li ta sùpyire pun'à wuu cè. Pi maha wuu wí kwùu fiḡḡḡ, mà li ta wuu nyε nyii na. Pi maha wuu kyéḡḡḡḡ, nka wuu nyε a kwû mε. ¹⁰ Pi maha sḡḡḡḡḡ na wuu yyah'á tanha, mà li ta wuu funntanga wuubii pí nyε tèḡḡḡḡḡḡḡḡ. Pi maha wuu sḡḡḡḡḡḡḡḡ, mà li ta wuu à shinḡḡḡḡḡḡḡ pyi t'á pyi yaarafee. Pi maha sḡḡḡḡḡḡḡḡ na yaaga nyε wuu cye e mε, mà li ta yaayi puni nyε wuu wuyo.

¹¹ Kŏrēnti shiinbii, wuu à fīniḡḡḡ'á jwo yii á. Wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e. ¹² Wuu nyε a cyé si yii kyaa táan wuy'á mε, nka yii à cyé si wuu kyaa táan yiy'á. ¹³ Nyε mii na yu ná yii e mu à jwo mii pyii. Yii wuu kyaa táan yiy'á, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á mε.

Mpii pí nyε pí nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii yii karigii pyiḡḡḡḡḡ cè ná pire e

* 6:2 Ezayi 49.8

14 Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii ná pire nyε a yaa yii pyi pwoo mε. Katiiḡii ná kapegigii sí n-jà n-shà kununi i la? Bèenmpe ná numpini sí n-jà n-shà síncyan la? 15 Wwoḡεεge ḡkire ku nyε Kirisita ná Sitaanniḡi shwòhòl'e yε? Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i mε, wwoḡεεge ḡkire ku nyε pire ná Kile kuni ḡaarafeebii shwòhòl'e yε? 16 Ḥḡwòḡi ḡḡire u nyε Kileḡaarebage ná kacynmbage shwòhòl'e yε? Wuu pi nyε Kilenḡi ḡyii wuḡi bage, bà Kile à yi jwo na:

«Mii sí n-tèen pi shwòhòl'e,

si mpyi ná pi e.

Mii sí n-pyi pi Kilenḡi,

pi sí n-pyi mii shiinbii†.

17 Lire kurugo Kafoḡi Kile à jwo:

“Yii fwoḡo pi shwòhòl'e,

yii wâl'a láha pi na,

yii àha mbwòḡn yaḡwòhòḡe kà tuḡiḡe na mε.

Lire ká mpyi, mii sí ḡεε yii na‡,

18 si mpyi yii Tuḡi,

yii sí n-pyi mii pùnampyire ná mii pùceepyire.”

Kafoḡi Kile Siḡi Punifoo u à jwo amuni.»

7

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile s'à cyire ḡwòmyahigii lwó wuu á, lire kurugo wuu wuu cyeeḡe ná wuu zòmḡyaagii fíninḡ'a yige kaḡwòhòyḡi puni i, wuu wuye waha wuu raa sì yyaha na fyìnḡpe karigil'e, wuu raa ḡaare Kile yyahafyagare e.

Poli funntange ḡiḡke

2 Wuu na li caa yii á, yii ḡεε wuu na. Wuu nyε a kapyimbaala pyi wà na mε, wuu nyε a wà wuu kèεḡe mε, wuu mú nyε a wà yaaga nàḡwòhòḡo mε. 3 Puru kaḡwuuni bà li nyε si yii cèεḡe mà de! Mii à fyànha a yi jwo yii á, na yii kyal'à táan wuu á sèl'e. Yafyìn sì n-jà wuu láha wuye na diḡyeyḡi i mε, ali kwùḡi mú sì n-jà mε. 4 Mii à sàa dá yii na, maa naye pèe ná yii kani i sèl'e. Numε, mii yákiliḡ'à tèen sèl'e. Wuu mée nyε yyefuge e ke, mii funḡk'à táan sèl'e.

5 Sèenḡi na, mà lwó wuu à nò Masedoni kùluni i ke, wuu nyε a yyeyinḡe ta mε. Yyefuge shinḡi puni na nyε wuu na. Pi mpyi na yoge kwùun wuu na kàmḡḡḡyḡi puni na, fyagare sí mpyi wuu e. 6 Ḥka Kile u maha cwòḡnròḡoḡfeebii fòḡḡi ke, uru u à wuu fòḡḡo Titi mḡḡi cyε kurugo. 7 Nyε Titi mḡḡi kanni bà mε, ḡka yii kan'à u funḡke ḡiḡe ḡiḡeyḡkanni ndemu na ke, lir'à wuu puni funḡyḡi ḡiḡe mú. U à yi jwo wuu á na mii seepenge na wá yii na, na kani li mpyi a pyi ke, na lir'à yii yyahayḡi tanha, na numε yii à mii kani cù ná yii cyeyi shuunninḡi i. Lir'à là bàra mii funntange na.

8 Leterenḡi mii à tùugo yii á ke, u jwumpe mén'à yii yyahayḡi tanha ke, mii nyε a naye cèεḡe mε. Mii mpyi na ḡko si naye cèεḡe tèni l'e li mpyinḡi i, ḡaha na yε mii à li cè na u mpyi a yii yyahayḡi tanha, ḡka lir'à pyi tère nimbilere funḡ'i kanni. 9 Lire e mii funntanga wu u nyε numε. Yii yyetanhare bà t'à mii funḡke táan mε, ḡka l'à pyi kaḡḡḡo mà yii pyi yii à yii toronḡkanni kèenḡe ke, lire l'à mii funḡke táan. Yii yyahay'à tanha mà tàanna ná Kile ḡyii wuuni i, lire e ke, nde wuu à pyi yii na ke, lire nyε a para mε. 10 Yii li cè na yyetanhare t'à sùḡḡḡi ta mà tàanna ná Kile ḡyii wuuni i ke, tire maha u pyi u à u toronḡkanni kèenḡe maa shwò. Maye ḡcèεḡe nyε lire e mε. Ḥka yyetanhare ntemu ká mpyi ḡḡe diḡyeyḡi

† 6:16 Levitiki 26.12; Zheremi 32.38; Ezekiyeli 37.27 ‡ 6:17 Ezayi 52.11

woro ke, tire maha kwùŋi nò sùpyaŋi na. ¹¹ Yyetanha kani l'à yii ta mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, lir' à ñkèenŋi ñgemu lènŋe yii karigil'e numε ke, yii uru kàanmucya. Kani l'à pyi yii shwòhòl'e ke, yii à li lwó yiye e si wenkuro kwòŋ lire na numε. Lire kanni bà mε, yii à li cyêe na yii saha nyε a nyε lire kapiini pyifoonŋi na yiye shwòhòl'e mε. Lire kan' à sàa yii lùuni yîrige. Yii mú à fyá sèl'e. Yii la mpyi a sù si núru mii nya, yii à yii pèrege pyi maa lire kani pyifoonŋi tùn. Yii à li cyêe pyiŋkannigii puni na, na yii à yiye fíniŋ'a yige lire kani i. ¹² Lire e mii nyε a mpyi a lèterenŋi tùugo yii á, kapiini pyifoonŋi, lire nyε mε l'à pyi ñgemu na ke, pire wà kurugo mε. Yii à wuu kani cù ná yii cyeyi shuunninŋi i pyiŋkanni ndemu na Kile yyahe taan ke, mii mpyi a u tùugo yii á, yii puni si lire cè. ¹³ Lire l'à wuu funnyii pyi y' à ñíŋe.

Lire kanni bà mε, ñka yii à Titi yákiliŋi tìŋe tiŋenŋanni ndemu na, ka u u yîri yii yyére ná funntange ñkemu i ke, lir' à wuu funnyii pyi y' à táan sèe sèl'e mú. ¹⁴ Mii à yii metanga yyere u á, yii mú nyε a mii sílege mε. Yaaga maha yaaga wuu à jwo yii á ke, yir' à pa nta sèe. Amuni, ñje wuu à jwo Titi á yii kyaa na ke, yire mú à pa nta sèe. ¹⁵ Tèni i u à shà yii yyére ke, yii à u nywòmεeni cù, maa u cùmu lemε nywò pèente funŋke e pyiŋkanni ndemu na ke, u funŋo nyε à wwò lire na mε, lir' à là bàra u tàange na mà yyaha tí ná yii e. ¹⁶ Mii funntanga wu u nyε, ñaha na ye mii sí n-jà n-dá yii na karigii puni i.

8

Ntèŋenŋi Kòrenti dánafeebil' à pyi Zheruzalému wuubil' á ke

¹ Mii cìnmpyibii, Kile à nywò Masedoni kùluni dánafeebii na nywòŋkanni ndemu na ke, wuu sí lire yyaha jwo yii á. ² Pi à kyaa sèl'e, ñka pi funnyii mpyi a táan sèl'e. Kuru funntange kurugo, ali mà li ta fòŋofee pi à sù pi pi, Kile wuubii pi nyε Zheruzalému kànhe e ke, pi à ñkanŋi pyi sèl'e pir' á. ³ Sèenŋi na mii sí yi jwo yii á, pi à pi pèrege pyi, pi bá à tòro pi pèrege taan. Wà bà u à fànha cyán pi na mà de! Pi à li lwó piye e. ⁴ Pi à sàa wuu ñáare, na Kile wuubii pi nyε Zheruzalému i ke, na wuu kuni kan pir' á, pire mú si pi tège. ⁵ Lire kanni bà pi à pyi mε, Kafoonŋi á pi à piye kan yyecyiige na, maa nta a piye kan wuu á mà tàanna ná Kile nyii wuuni i. Lire pi à pyi ke, lir' à tòro wuu sòŋŋenŋanni taan. ⁶ Lire kurugo wuu à li cya Titi á u shà yii yyére, báaraŋi ñiŋcennŋi nywò u à cù na yii wyérenŋi bínnini ke, u u sà uru fùŋŋo. ⁷ Dániyaŋi i yo, Kile Jwumpe nywunŋi i yo, ñcèŋi i yo, mà karigii puni pyi ná sèl'e yo, mà wuu kyaa táan yiy' á sèl'e, bà wuu à yii kyaa táan wuy' á sèl'e mε, yii a sàa nywò cyire karigii puni i. Nyε bà yii à nywò cyire karigil'e mε, yii yiye waha yii i mpyi amuni ñge wyérenŋi ñkanŋi kàmpanŋke na mú.

⁸ Fànha bà mii nyε na ñko si ñcyán yii na mà de! Pi sanmpil' à piye waha maa ndemu pyi ke, lire mii nyε na yu yii á, si yii tàange kàanmucya kampyi tàange sèe wogo ku nyε ku ki. ⁹ Wuu Kafoonŋi Yesu Kirisita à nywò yii na nywòŋkanni ndemu na ke, yii à lire cè. Pèente ná yaayi puni mpyi u á, ñka yii kurugo, u à cyé yire puni na, bà yii si mpyi si Kile yaayi ñiŋcennŋi ta mε.

¹⁰⁻¹¹ Nyε na tanyage mii sí n-jwo yii á. Yii à fyànha a uru wyérenŋi mbìnninŋi kani sòŋŋ'a ta, maa li nywò cù tanyee. Lire e numε, mii na sòŋŋi yii aha lire kani pyi mà nò li tēgeni na, lire sí n-pwòrò. Yii li pyi ná uru yákiliŋi ñiŋcennŋi i, ñgemu i yii à li nywò cù ke, yii tàanna ná yii pèrege e. ¹² Sùpya la ká mpyi si kyaa pyi uye e Kile kurugo, lir' à táan Kile á. Ñka u pèrege nyε ñkemu ke, kuru na Kile maha ñcáa. Ñke ku nyε ku nyε u á mε, Kile sì kuru cya u á mε.

¹³ Mii nyε a jwo na yii pi sanmpii wuuni ñjaanŋi tēg'a yii wuuni kèege mε, ñka mii la nyε sùpyire puni si ntàanna. ¹⁴ Sí na nyε yii na ñiŋjaa, lire e ke, mpii pi nyε sí baa ke, yii pire tège. Sí ká mpa mpyi pire na canŋka mà yii ta sí baa, pire

sí n-jà yii tège. Lire ká mpyi, yii puni sí n-tàanna, ¹⁵ bà y'à séme Kile Jwumpe Semēni i me, na:

«Ŋgemu u à yalyire niṅyahara kuu ke, uru woore paanga ṅye a kwôro me; ṅgemu u à nimpyigere kuu ke, uru woore mú ṅye a u kùṅṅo me*.»

¹⁶ Wuu à fwù kan Kile á, u à Titi pyi u à yii kani cù ná u cyeyi shuunniṅi i wuu fiḡe. ¹⁷ Wuu à li cya u á, u sà fworó yii na, ka u u ṅe, ṅka lire mpyi a u ta u à li lwó uye e mà kwò, ṅaha na ye li mpyi a sàa táan u e. ¹⁸ U ná wuu cìmpworonaṅi wà wuu sí n-tun yii yyére. Dánafeebii kuruyi puni na uru cìmpworonaṅi kêre Jwumpe Nintanmpe ṅjwuṅi kurugo. ¹⁹ Mà bâra lire na, dánafeebii kuruyi'á u le ná wuu e wuu kùsheṅe lire wyére binnini na. Wuu na uru báaraṅi niṅcēni pyi Kafooṅi pèente kurugo, si li cyêe na wuu la na ṅye si wuu cìmpyiibii tège.

²⁰ Wuu à kuru wyéṅyahage karigii cwōnrō amuni, bà li si mpyi wà kà ṅkwò cwò cyaga ta wuu báaraṅi na me. ²¹ Wuu la ṅye s'a wuu karigii pyi ntīni i Kafooṅi yyahe taan kanna me, ṅka sùpyire yyahe taan mú.

²² Wuu sí wuu cìmpworonaṅi wabere bâra pi na si ntun yii á. Wuu à uru ṅge kàanmucya karii niṅyahagil'e, mà li ṅya na u à uye kan Kile báaraṅ'á. U bá à là bâra u uye kanṅkanni na báaraṅ'á nume, ṅaha na ye u à dá yii na sèl'e. ²³ Titi wi ke, uru na ṅye mii wwoṅe ná mii báaraṅyē. Wuu na báare yii á. Dánafeebii kuruyi y'à wuu cìmpyiibii mpii shuunniṅi tun. Pi na báaraṅi pyi Kirisita meḡe mpēni kurugo. ²⁴ Lire kurugo yii li cyêe pi na na pi kyal'á táan yii á, dánafeebii kuruyi y'à pi tun ke, yire si ṅcè na wuu ṅye na yii kêre tawage e me.

9

¹ ṅye wyéṅi yii ṅye na bínnini si ntēge Zheruzalemu shiinbii tège ke, ṅṅo saha ṅye mii i yà jwo yii á uru kyaa na me. ² Naha na ye funṅcēṅke ku ṅye yii á uru báaraṅi me na ke, mii à ku cè. Mii à yii metanga yyere kuru kyaa na Masedoni dánafeebii shwōhōl'e. Mii à yi jwo pi á na mà lwó fo tanjyee na, Akayi kùluni dánafeebii'á bégele si Kile wuubii tège Zheruzalemu i. Kuru funṅcēṅke ku ṅye yii á ke, kur'á màban le pi shinṅyahar'e pi à ntēḡi pyi sèl'e.

³ Lire ná li wuuni mú i, mii sí mpii cìmpyiibii tun yii yyére, ṅkēni nimbwoṅi yii à ta ṅge wyéṅi kyaa na ke, uru kà mpyi laaga baa me, pi i sà yii ta yii à bégele bà mii mpyi a yi jwo me. ⁴ Ná lire bà me, Masedoni dánafeebii pì ká shà ná mii i, mà sà li ta yii ṅye a bégele me, ku sí n-pyi silege wuu á, ṅka yii wuuni cye sí n-tòro. ⁵ Lire e mii à li ṅya na mii à yaa mii i mpii cìmpyiibii náare, pi raa wá na yyaha na yii yyére, wyéṅi ṅwōmēni yii à lwó ke, pi i sà uru karigii cwōnrō mà jwo mii u nō wani ke. Lire sí li cyêe na yii à u kan ná funṅo niṅkin i, mà ta fāha ṅye a cyán yii na me.

⁶ Yii li cè na mu aha sùmashi nimpyigere nūgo, sùma nimpyigere mu maha ṅkwōn. Mu sí kà niṅyahawa nūgo, mu maha niṅyahawa kwōn. ⁷ Pèḡe shin maha shin à lwó uye funṅ'i si ṅkan ke, urufoo u kuru kan. U li pyi ná funntange e, l'aha mpyi mu à jwo fāha kyaa me, ṅaha na ye shinṅi u à ṅkanṅi pyi ná funntange e ke, uru kyaa li maha ntāan Kile á. ⁸ Síṅi na ṅye Kile á si kacēṅkii shinṅi puni pyi yii á, bà yii si mpyi s'a yii màkwuṅwōyaayi puni taa tērigii puni i fo si shinṅyahara tège tēḡkannigii niṅyahagii na, ⁹ bà y'à séme Kile Jwumpe Semēni i sùpyaṅi niṅcēni kyaa na me na:

«U maha fōṅfeebii kaan sèl'e, u cēnmpe ṅye a sī na ṅkwùu me*.»

* 8:15 Ekizodi 16.18 * 9:9 Zaburu 112.9

¹⁰ Kile u maha sùmashiŋi kaan faapyiŋ'á, maa yalyire kaan u á ke, uru sí yii cyeyaayi nyaha mú, bà pi sanmpii si mpyi s'a yaaya niŋyahaya taa yii á mε.

¹¹ Yii sí yaayi shiŋi puni ta, bà yii si mpyi s'a pi sanmpii kaan sèl'e tèrigii puni i mε. Lire ká mpyi, wyéreni yii sí n-kan wuu sà ŋkan ke, shinnyahara sí fwù kan Kile á uru kyaa na. ¹² Uru wyéreni yii sí n-bínni ke, uru sí Kile wuubii wuuni ŋwɔ Zheruzalemu kànhe e. Lire kanni bà mε, li sí n-pyi kaŋuŋɔ pi si fwù kan Kile á sèl'e. ¹³ Pi aha uru ntègeni ta, pi sí Kile kêe, ŋaha na ye pi sí li cè na Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tí ná Kirisita e ke, na yii à dá puru na, maa pu kurigii ŋaare, maa yii cyeyaayi táali sèl'e ná pi e, mà bâra sùpyire sannte na. ¹⁴ Nwɔŋkanni na Kile à sàa ŋwɔ yii na ke, lire kurugo pi sí raa Kile ŋáare yii á, si yii kyaa táan piy'á sèl'e.

¹⁵ Nye mii cìmpyiibii, Kile à yabwɔhe ŋkemu kan wuu á mana, ná sùpya sí n-jà yi yyaha jwo mε, wuu u pèe kuru kurugo.

10

Poli à uye tànga jwo u tùnnture báaraŋi i

¹ Mii cìmpyiibii, pìl'à jwo na mii Poli ká mpyi yii shwɔhɔl'e, mii maha mpyi fyagarafoo, ŋka mii aha mpyi latɔnge e, mii maha mpyi nò. Mii na li caa yii á Kirisita nùmpinje ná u cènmpe kurugo, ² mii aha nò wani yii yyére, mii la nyε sè sà jwuŋgama jwo yii na mε. Ŋka mpìi pi nyε na ŋko na wuu na wuu karigii pyi mà tàanna ná sùpyire sòŋŋɔŋkanni i ke, mii kɔni sí n-sà jwuŋgama jwo pire na. ³ Sèe wi, wuu puni na nyε sùpyii, ŋka kàshige wuu nyε na ŋkwùun ke, wuu nyε na ku kwùun mà tàanna ná sùpyire sòŋŋɔŋkanni i mε. ⁴ Naha na ye wuu kàshikwɔnyaayi nyε a yìri sùpyire yyére mε, Kile yabilinŋi fanhanyahaga yaaya yi. Wuu maha Sitaanninŋi fànhe kèege ná y'e, ŋaha na ye wuu maha sùpyire sòŋŋɔre laaga baa woore shi tò. ⁵ Yampeente jwumpe pu maha sùpyire sige ti si Kile cè mε, wuu maha nyε puru pà tufiige na mε. Wuu maha sùpyire sòŋŋɔre puni kêenni, bà ti si mpyi si nyε Kirisita na mε. ⁶ Yii aha u ŋwɔmɛeni cù karigii puni i tènì ndemu i ke, mpìi pi sí n-cyé u na ke, wuu sí pire tùn.

⁷ Yii maha karigii cwôre cyi nyanŋkanni na, mà ta yii nyε a cyi ŋwɔhe cè mε. Yii wà ká nta u à dá li na na uru na nyε Kirisita wu, urufoo u li cè na bà uru nyε Kirisita wu mε, amuni wuu mú nyε. ⁸ Fànhe Kafoonŋi à kan wuu á ke, mii mée ká nta mii i ŋko si naye pèe si ntòro ná kuru kani i, kuru silege nyε mii na mε. Kuru fàn'h'à kan wuu á, si yii tège yii a si yyaha na Kile kuni i, ku nyε a kan wuu á si yii wuuni kèege mε. ⁹ Yii àha raa sòŋŋi na mii à na letëribii tùugo yii á si yii pyi yii fyá mε. ¹⁰ Naha na ye pìl'à jwo na mii letëribii jwumpe fàn'h'à nyaha maa súuli, ŋka na mii aha mpyi yii shwɔhɔl'e, mii fànhe maha ŋcyére, mii jìn'à jwuntarama jwo mε. ¹¹ Pirefee pi li cè, bà wuu à yi jwo wuu letëribil'e mε, wuu aha nò wani, amuni wuu sí li pyi.

¹² Mpìi pi maha piye kêre ke, taha yii na sòŋŋi na wuu nyε pire fiige? Wuu sè nyε wuye tàanna ná pi e mε! Pi maha piye tàanni ná piye e, maa piye wíi. Lir'à li cyèe na pi nyε a cyiige mε. ¹³ Wuu pi ke, wuu nyε na wuye dùruge na ntùuli wuu pèrege taan mε. Báaraŋi Kile à le wuu cye e, ná yii mú na nyε u e ke, ur'à láha cyage ŋkemu i ke, wani wuu maha wuye dùrug'à láha. ¹⁴ Wuu pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á Kirisita kyaa na. Lire e ke wuu à nò wani yii yyére ke, wuu saha nyε a tòro wuu tɛgeni taan mε. ¹⁵ Lire e wuu nyε a tòro wuu báaraŋi tɛgeni taan, mà sà pi sanmpii wuŋi lwɔ, si wuye pèe ná ur'e mε. Yii dániyaŋi ká mpa mpèe, wuu na sòŋŋi wuu báaraŋi sí n-shà yyaha na yii yyére, si ntàanna ná Kile u tɛgeni niŋcyeeni i. ¹⁶ Lire ká mpyi, kùrigii cyi nyε yii kàntugo ke, wuu sí n-jà Jwumpe Nintanmpe caala si nò cyire e, mà ta wuu nyε a wuye pèe ná piiberii báara nimpìi i mε.

¹⁷ Y'à séme Kile Jwumpe Semɛɛni i na: «Ŋgemu la ká mpyi si pèene taha yaaga na ke, urufoo u ti taha Kafoonji Kile na*.» ¹⁸ Yii li cè, sùpyaɛni u nyɛ na uye mɛtanga yu ke, Kafoonji Kile si nyɛ urufoo na mɛ, u yabilinji na ŋgemu mɛtanga yu ke, uru na u maha nyɛ.

11

Poli ná tūntunmpii kafinivinibii kani

¹ Ei! Mii cɛnmpyiibii, kampyi yii mpyi na sí nyɛ mii sɛncompe kwú yiye e tère nimbilere e, lire mpyi na sí n-táan mii i. Nyɛ yii pu kwú yiye e. ² Yii tàange na nyɛ mii i fo mà pyi yɛnyɛge, lire s'à fwoɔ Kile e, naha na yɛ li na nyɛ mu à jwo mii à yii cù nò ninɛkin mɛɛ na, uru u nyɛ Kirisita. Mii la nyɛ si yii kan u á pùcɛpyinɔcembaala fiige. ³ Nka mii na fyáge yii yákilibii ká ŋkwò ŋkɛɛɛɛ, pwɔŋkanni na yii à yiye pwɔ Kirisita na ke, yii i lire yaha, bà wwòŋ'à cwòɔre tɛg'a Awa pwɔ fáanɛa a wurugo mɛ. ⁴ Naha na yɛ mii à li nya na wà ká mpa yabere jwo yii á Yesu kyaa na njemu yi nyɛ yi ná wuu wuyi nyɛ ninɛkin mɛ, yii maha nyɛ yire na. Wà mú ká múnaani labere kyaa jwo yii á ndemu li nyɛ li ná yii zòmɛpyaagii funɛɔ wuuni nyɛ ninɛkin mɛ, lire nyɛ mɛ mà jwumpe nintanmpe pabere jwo yii á, mpemu pu nyɛ pu ná wuu wumpe nyɛ ninɛkin mɛ, yii maha ntíl'a dá puru na, ⁵ mà li ta, pire yii nyɛ na sònni tūntunmii, maa sònni mɛgefee pi ke, mii á pi nyɛ a pwɔɔ mii na cyaga maha cyag'e mɛ. ⁶ Ali mii mɛɛ ká mpyi mii nyɛ a jwumpe cè sèl'e mɛ, nde li nyɛ nɛɛni kuni ke, mii à là cè lire e. Wuu à lire cyèe yii na pyinɛkannigii puni ná karigii puni i.

⁷ Mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana, mii nyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Lir'à li cyèe na mii à naye tírige maa yii dùrugo. Lire na nyɛ kapyimbaala la? ⁸ Mii à nyɛ dánafeebii kurunyi yà cyeyaaya na, maa nyɛ pi i mii sàra, bà mii si mpyi si jà raa báare yii á mɛ. ⁹ Tèni i mii mpyi yii yyére ke, mii cyɛge mpyi a kùunɔ, nka mii nyɛ a nɛn'a naye tíɛge yii wà na mɛ. Yaayi kani li mpyi mii na ke, cɛnmpyiibii pi à yíri Masedoni kùluni i ke, pir'à pa yire kan mii á. Mii nyɛ a sàa nyɛ mà na tugure tɛge yii wà nɛn'i mɛ, mii mú si ti tɛge yii wà nɛn'i mɛ. ¹⁰ Lir'à pyi kɔnɔ mà mii nùɛke yírige. Akayi kùluni puni i, sùpya si n-jà lire wwú mii i mɛ. Mii na puru yu mà taha Kirisita sèɛni na, uru sèɛni u nyɛ mii zòmbilini i. ¹¹ Mii à jwo na mii nyɛ a nɛn'a na tugure tɛge yii nɛn'i mɛ, lir'à li cyèe na yii kyal'à pɛn mii á la? Kile à li cè na yii kyal'à táan mii á.

¹² Nyɛ mii sí raa na báaraɛni pyi bà mii à tɛe na u pyi mɛ, bà li si mpyi, tūntunmpii pi nyɛ na piye père na pire na nyɛ wuu fiige ke, pire kà n-jà raa piye tàanni ná wuu e mɛ. ¹³ Tūntunmii kafinivinimii pi. Pi maha sùpyire wuruge, maa piye pyi mu à jwo Kirisita tūntunmii. ¹⁴ Li nyɛ a sàa pàa wuu e mɛ, naha na yɛ Sitaanniɛni yabilinji maha uye pyi bɛɛnmpe mɛleke fiige. ¹⁵ Lire e ke l'aha yii pàa si Sitaanniɛni báarapyiibii nya pi à piye pyi báarapyii sèe wuu fiige mɛ. Yii li cè na Kile sí n-pa pi puni sàra si ntàanna ná pi kapyinɛkil'e.

¹⁶ Mii sí yi taha yii á, wà tufiige kà n-sii raa sònni na sicyere ti nyɛ mii i mɛ. Nka yii mɛɛ ká nta yii sònni na mii na nyɛ sicyerefoo, yii nyɛ na sicyeere na tère nimbilere funɛ'i, bà mii si mpyi si naye pèe mɛ. ¹⁷ Mpe mii sí n-jwo numɛ ke, Kafoonji bà u à puru jwo a kan mii á mɛ. Mii sí n-jwo sicyerefoo fiige. ¹⁸ Ná shinnyahara s'à tiye pèe mà tàanna ná sùpyire pyinɛkanni i, mii mú sí naye pèe, ¹⁹ naha na yɛ yii maha sicyerefeebii karigii kwú yiye e jwunyahama baa, mà li ta yii na sònni na yii na nyɛ yákilifee. ²⁰ Tire sùpyire ti maha yii cù bilii fiige, maa yii cyeyaayi lyí, maa yii nànwòhòre, maa piye pèe yii na, maa yii bwùn yii yyahayi i ke, yii maha tire karigii kwú yiye e. ²¹ Wuu nyɛ a nɛn'a lire fiige

* 10:17 Zheremi 9.23

pyi mε, lire na yii nyε na wuu sŏnŋi fānha baa shiin la? Tá kur'à yaa ku pyi wuu á silege?

Mii sí n-jwo mu à jwo sicyerefoo. Pi sanmpii maha piye pēe ná ndemu i ke, mii mú sí n-jà naye pēe ná lire e. ²² Pi aha jwo na pire na nyε Eburu shiin, mii mú na nyε uru wà. Pi aha jwo na pire na nyε Izirayeli shiin, mii mú na nyε uru wà. Pi aha jwo na pire na nyε Ibirayima tūluge shiin, mii mú na nyε uru wà. ²³ Pi aha jwo na pire na nyε Kirisita báarapyii, mii na nyε Kirisita báarapyi mà tòro pi taan. Mii na yu nùmbwuyirilifoo fiige. Mii à báaraŋi pyi mà tòro pi taan, mii kàsūŋi jyìgil'à nyaha pi wogigii na, mii bwǎnre nìzhwǎr'à sàa nyaha. Mii múnaani'à pyi kwùŋi jwǎge e tooyi njemu i ke, yir'à nyaha pi wuyi na. ²⁴ Yahutuubii pìl'à mii bwǎn fo tooyo kaŋkuro, tǎǎgǎ maha tǎǎgǎ tiripaanni jèe benjaaga ná kε ná baacyεere pi à le mii i. ²⁵ Ōrǎmu fānhafeebil'à mii bwǎn tooyo taanre ná kàbil'e. Tǎǎge k'e, sùpyir'à mii wà si mbò ná kafaayi i. Bakwǎǎg'à kèege ná mii i tooyo taanre suumpe lwǎhe jūŋ'i. Mii à canmbile niŋkin ná numpilaga niŋkin pyi suumpe lwǎhe niŋke e. ²⁶ Mii à kùshégii niŋyahagii pyi, cyire tooy'e, mii múnaani mpyi kwùŋi jwǎge e mu à jwo: lwǎhe tajyiilige e ná nàŋkaabii cye e ná mii shiŋi sùpyiibii ná supyishiŋi sanŋi wuubii cye e. Kànhe e yo, sige e yo, suumpe lwǎhe jūŋ'i yo, mii cìnmpyiibii pi à piye pyi dānafee mà ta dānafee bà mε, pire cye e yo, mii múnaani mpyi kwùŋi jwǎge e. ²⁷ Mii à báaraŋi pyi sèl'e, maa kanhare kwú naye e. Mii à numpiliye niŋyahaya pyi mii nyε a ŋǎǎ mε. Mii à katege ná byage shwǎ. Tèrii niŋyahagil'e, mii maha njyì ta mε. Mii à wyeere shwǎ, vǎanya mpyi mii á mε. ²⁸ Mà bàra yire puni na, canŋa maha canŋa mii funŋk'à pεn ná dānafeebii kurujyi puni i. ²⁹ Wà fānha ká nta k'à cyéε, mii woge mú à cyéε. Wà ká kapii pyi, lire maha waha mii na sèl'e.

³⁰ Kampyi mii à yaa mii i naye pēe, mii sí naye pēe na fānhaŋcyεere kurugo. ³¹ Kile u nyε Kafoonji Yesu Kirisita Tuŋi ke, ur'à lí cè na mii nyε a finε mε. Uru u à yaa ná pēente e tèrigii puni i fo tèekwombaa. ³² Mà mii yaha Damasi kànhe e, fānhafoonji u mpyi na saanŋi Aretasi karigii cwǎnre kuru kànhe e ke, uru mpyi a pìi yaha pi a tajyijwǎyi kàanmucaa, bà pi si mpyi si mii ta jçû mε. ³³ Nka dānafeebil'à mii le shǎhal'e mà yige ŋkunŋke wyige e, kànhe kǎntugo. Lire l'à pyi mii shwonkanni.

12

Karigii Kile à cyêe Poli na ke

¹ Fo mii i naye pēe, ali mà li ta kaŋwǎǎ nyε lire na mε. Lire e ke karigii Kafoonji à cyêe mii na, maa jçèŋi ŋgemu kan mii á ke, mii sí yà jwo yire e numε. ² Mii à nàŋi wà cè*, ŋgemu u à dá Kirisita na ke, Kile à u lwó a kàre niŋyiŋi tanrewuŋi i†, li yyee kε ná sicyεere u nyε ŋge. Lir'à pyi mà uru nàŋi ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyε a cè mε, Kile kanni u à yire cè. ³ Mii kǎn'à cè na uru nàŋi'à shà Arijinanji i maa mpa. Lir'à pyi mà u ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii nyε a cè mε, Kile kanni u à yire cè. ⁴ U à shà Arijinanji i maa jwumpe mpemu lógo ke, puru yyaha sì n-jà n-jwo mε, sùpya bà nyε a yaa u a puru jwumpe yu u jwǎge e mε. ⁵ Nyε mii sí n-jà naye pēe si li cyêe na mii u nyε uru nàŋi, ŋka mii sì lire pyi mε. Mii aha a si naye pēe, karigii cyi nyε na mii fānhe jcyèrēŋi cyêere ke, cyire kanni kàmpañke na mii sí naye pēe. ⁶ Mii la méε ká mpyi si naye pēe, tire nyε sìcyere mε, jaha na yε sèenji mii sí n-jwo. Nka mii sì lire pyi mε, jaha na yε mii na ndemu pyi,

* **12:2** Poli ká jwo na ur'à Kirisita cyelempyanji wà cè, uye kyaa na u nyε. † **12:2** Niŋyiŋi tanrewuŋi u nyε niŋyiŋi tēgeni. Mà tàanna ná Yahutuubii sǎnŋǎnkanni i, kuru cyage e Kile à tēen, pi maha ku pyi Arijinanji mú.

maa njemu yu ke, mii la na nyε sùpyire ti mii cû a tàanna ná yire e kannā. ⁷ Mii la nyε sùpyire ti pèene taha mii na, mà li jùñke pyi na mii à kakyanhala kariii nya mε.

Lire e Kile à yyefuge kà tège mii jùñ'i, bà nguro maha sùpya súuli u cyeere e mε. Li nyε mu à jwo Sitaanniñi túnntunñi wà u à yyefuge yaha mii na, bà li si mpyi, mii àha naye pèe mε. ⁸ Mii à Kafoonji náare tooyo taanre, u kuru yyefuge láha na na, ñka u nyε a jεε mε, ⁹ maa mii jwō shwō na ur'à cènmpe mpemu pyi mii á ke, na puru sí mii ta, jaha na ye tēni i sùpyañi fānh'à cyére ke, lire tēni i uru fānhe maha kuye yal'a cyēe. Lire kurugo li maha ntāan mii á mà naye dùrugo na fānhanjcyere tēni i, bà Kirisita fānhe si mpyi si tatεengε wwû mii i mε. ¹⁰ Lire e mii fānhe ká jcyére, lire nyε mε pi aha mii cyahala, lire nyε mε mà kawaa pyi mii na, lire nyε mε mà mii kyéerege, lire nyε mε mà nāvunñō kyaa pyi mii na Kirisita kurugo, li maha ntāan mii i, jaha na ye lire tēni i Kirisita maha u fānhe le mii i.

Kōrenti shiinbii kan'à Poli funñō pēn

¹¹ Tēni i mii mpyi a naye pèe ke, mii mpyi na yu sicyerefoo fiige, ñka yii pi à mii pyi mii à li pyi. Yii pi mpyi a yaa yii a mii metange yu, jaha na ye li méε ká nta na mii nyε yaaga mε, pire túnntunmpii yii nyε na sōññi shinbwoo ke, pi nyε a pwōrō mii na yafyin kāmpanña na mε. ¹² Karigii cyi à li cyēe na mii na nyε Yesu túnntunñō ke, mii mpyi a naye waha maa cyire pyi yii shwōhōl'e. Yii à Kile sífente fyēñi ná kabwōhigii ná kakyanhala kariii niñyahagii nya mii cye kurugo. ¹³ Mii nyε a na tugure yaha yii jùñ'i mε, lire kanni baare e, jaha mii à pyi dánafeebii kurunyi sanñy'á ná mii nyε a li fiige pyi yii á mà ye? Yii tanga ku nyε mii na, yii yāfa na na.

¹⁴ Yii wii, na tontanrewog'á mii nyε na si wani yii yyére, ñka mii méε si na tugure yaha yii jùñ'i mε, jaha na ye yii cyeyaayi kurugo bà mii nyε mε, yii yabilimpii kurugo mii nyε. Pyibilere nyε na wyére caa na li sifeebii jwō caa mε, ñka sifeebii pi maha wyérenji caa na pyibileni jwō caa. ¹⁵ Mii wi ke, mii sí jεε na cyeyaayi puni kan yii kurugo ná funntange e, si naye kan ntaha yi na mú. Nyε mii aha yii kyaa táan nay'á amuni, lire li sí yii pyi na yii àha mii kyaa táan yiy'á sahanñki mà?

¹⁶ Yii à li cè na mii nyε a naye tíñε wà tuffige na mε, ñka yii pìi saha na ñko na mii à cyiige dε, na mii à yii wyérenji wà lyì sijnjyimpe e. ¹⁷ Lire e ke mpìi mii à tun yii á ke, pire wà à yii yaaga nāñwōhōr'a pa ñkan mii á la? ¹⁸ Mii à li cya Titi† á, u shà yii yyére ná wuu cìmpworonañi i. Taha Titi à yii wyére nāñwōhōrō la? Taha mii ná Titi sōññōñkanni wá niñkin karigil'e mε? Taha wuu jaaranñkanni wá niñkin mε?

¹⁹ Mà lwó tèemōni i, yii na sōññi na tanga wuu nyε na jcaa yii á, lire sí bà mε. Wuu maha yu Kile yyahe taan, Kirisita wwōjεεge e. Wuu ntāannamacinmpyiibii, yaaga maha yaaga wuu à jwo ke, wuu à yire puni jwo, bà yii si mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i mε. ²⁰ Mii na fyáge si zhà yii yyére, mii àha ñkwò sà yii ta yii à pyiñkanni labεε lwó ndemu li nyε li nyε a táan mii á mε. Lire baare e nde mii sí n-pyi ke, lire mú si n-tāan yii á mε. Lire jwōhe ku nyε, mii na fyáge, mii àha ñkwò zà mbèmbaanji ná yijcyεge ná lùyirini ná nyipεenni ná jwoore ná mεkεgere ná yàmpeente ná nyàhanjgurugunji ta yii shwōhōl'e mε. ²¹ Mii na fyáge, mii aha shà yii yyére, Kile kà ñkwò mii sílege yii á sahanñki mε. Mii na fyáge, sùpyire t'à kapegigii pyi, maa mpyi ti nyε a láha ti katupwōhōyi ná ti jacwōore ná ti sílege baa karigii na mε, mii àha ñkwò mεε sú tire kurugo mε.

† 12:18 Poli mpyi a jwo uru cìmpworonañi kyaa na mà kwò (8.22).

13

Yereyi nizannyi

¹ Mii tontanrawoge ku sí n-pyi ñke yii yyére. Wuu sí n-sà kapegigii pyifeebii sâra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e, bà y'à jwo Kile Jwumpe Semēñi i na: «Shiin shuunni taanre ká kani ndemu nya tapyige e ke, lire kani sí n-cwōñrō si ntàanna ná pire niñjwuyi i*.» ² Mii tozhōnwoge yii yyére, mpíi pi mpyi a kapegigii pyi ke, mii mpyi a pire puni yere, mà bàra sùpyire sannte na. Numē, mà mii laage yaha k'à tōñn yii na, mii sí yi jwo yii á sahañki, mii aha sà mpiimu ta pi i kapegigii pyi sahañki ke, mii sì ku táan píferee na mē. ³ Ná yii s'à jwo na yii la nye si ñcè na Kirisita u à u jwumpe le mii ñwōge e, yii sí li cè. Kirisita fāñhe nye a cyére yii karigil'e mē, u maha u sífente cyére yii na. ⁴ Sèe wi, tēni i pi mpyi na u kwōre cige na ke, u mpyi a uye pyi fāñha baa yaaga, ñka u à ñè a fwooro kwūñi i Kile sífente cye kurugo. Wuu fāñh'à cyére, bà Kirisita woge mpyi a cyére mē. Ñka wuu aha nūr'a shà yii yyére, yii sí li nya wuu karigii pyiñkanni i, na Kile maha fāñhe kaan wuu á, bà u à ku kan Kirisita á mē.

⁵ Yii yiye kàanmucya sèe sèl'e kampyi sēñi na yii na ñaare Kile kuni i. Yii nye a li cè yiye e na Yesu Kirisita na nye yii e mà? U aha nta u nye yii e mē, lir'à li cyéè na yii à kùññ'a cwo Kile kuni i. ⁶ Ñka mii na sōññi yii sí li cè yiye e na wuu nye a kùññ'a cwo Kile kuni i mē. ⁷ Wuu na Kile ñáare, yii àha ñkwò kapii pyi mē. Li kapyiini ñùñke bà ku nye si li cyéè yii na na wuu na jìñ'a kyaa pyi mē, ñka li kapyiini ñùñke ku nye si yii nya kacēññe tapyige e. Yii a kacēññi pyi, ali lire mée ká nta li sí li cyéè na wuu à wurugo, lire nye tapege mē. ⁸ Wuu sì n-jà Kile sēñi fyìññe mē, nde kanni wuu sí n-jà n-pyi ke, lire li nye mà u pyi u a sì yyaha na. ⁹ Wuu fāñhe mée ká nta k'à cyére, ka yii woge si mpêe, lire na nye wuu á funntanga. Wuu Kileñarege ku nye, yii ndire le Kile kuni i.

¹⁰ Mà mii laage yaha k'à tōñn yii na, mii na ñge letēññi sémēni si ñkan yii á, bà li si mpyi, mii aha nō yii yyére, mii àha zà yafyìn cwōñrō ná fahan'i si ntàanna ná Kafoonji fāñhe niñkange e mii á mē. U à kuru fāñhe kan mii á, si yii tēge yii a sì yyaha na Kile kuni i. Ku nye a kan si yii ñùññō kyán Kile kuni na mē.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ Nye numē, mii cìñmpyiibii, yii pyi funntange e. Nde li sí yii pyi yii ndire le Kile kuni i ke, yii a lire pyi. Yii a màban leni yiye e. Yii yii sōññōre pyi niñkin, yii i yyeññke yaha ku pyi yii ná yiye shwōhōl'e. Lire ká mpyi, Kileñi u maha tàange ná yyeññke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e. ¹² Yii a cìñmpworogo fwūñi kaan yiy'á ná funñcēññi i. Kile wuubii pi nye naha ke, pire pun'à yii shéere. ¹³ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u ñwō yii na, tàange ku nye Kile e ke, kuru ku pyi yii ná yiye shwōhōl'e, yii i mpyi Kile Munaani wwoñeēge e.

* 13:1 Duterēññu 19.15

Letereŋi Poli à tun Galati kùluni dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Kìni mege pi maha mpyi Turiki numε ke, Galati shiinbii mpyi a tèn lire kìni i cyage k'e. Poli à tooyo shuunni pyi pi yyére na Jwumpe Nintanmpe yu, puru jwunŋi tooy'e pìi mpyi a dá Yesu na. Nye Poli Kile jwumpe jwunŋwooni kàntugo Galati shiinbil'á, Yahutuubii pìi mpyi a shà maa pi pyi na Yesu Kirisita dániyaŋi kanni sì n-jà sùpya shwò u kapegigii na με, fo mu aha a Yahutuubii làdaabii kurigii jaare mú. Lire e pi mpyi na yu na fànha ku jyε ku ki dánafeebii puni pi kwòŋ mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e.

Poli à jwo na mu à pyi Yahutu yo, mu jyε a pyi Yahutu mà yo, sùpyire puni sí n-shwò Yesu Jwumpe Nintanmpe mpemu kurugo ke, na tire sùpyire kàlaŋ'à kàntugo wà puru jwump'á. Poli à lógo na Galati dánafeebii wá na ŋko raa kàntugo wàa Kile kun'á, si ntaha pire kafinivinibii jwòh'i ke, ka u u nge letereŋi sém'a tùugo pi á, maa pi yeε, bà pi si mpyi si ŋkúu Jwumpe Nintanmpe na, si ŋkwòro Kile kuni i με. Yeεyi Poli à kan pi á ke, yire yi jyε nje.

U à li cyêe pi na na ur'à uye kan Kile á, na Kafoonŋi Yesu u à uru tun uru u a Jwumpe Nintanmpe yu. U à li cyêe pi na mú, na uru ná Zheruzalemu dánafeebii kurunŋ'á bín'a tèn, dánafeebii pi jyε pi jyε Yahutuu με, maa jwo pire kyaa na. Nde na pir'à bê ke lire li jyε nde: pire dánafeebii jyε a yaa pi pyi Yahutuubii saliyaŋi jwòh'i με (1--2).

U à uye tígile Kile Jwumpe Semēŋi na, maa yi yyaha jwo pi á na Yahutuubii saliyaŋi kuni jaaraŋi i bà zhwoŋi jyε na ntaa με; ŋka mu aha dá Yesu Kirisita na, lire kanni li sí n-jà sùpya shwò (3--4).

Letereŋi takwòre e, u à yi jwo a waha pi á na pi piye yaha Kile Munaani l'a ŋkēenŋi, naha kurugo ye lire li maha sùpyaŋi yige Musa Saliyaŋi tugure jwòh'i, maa fànhe kan u á, u u kacēŋkii shinŋi puni pyi. Kacēŋkii puni yyaha yyére wuuni sí li jyε tàange (5--6).

Poli à fwù kan Galati dánafeebii kurunŋ'á

¹ Mii Poli u jyε Yesu Kirisita tūntunŋo ke, mii u à nge letereŋi tūugo yii á. Mii u pyi Yesu Kirisita tūntunŋo, sùpya bà u à lire yaa με, sùpya bà u à mii tun με. Yesu Kirisita u à jè a fworo kwùŋi i Tufoonŋi cye kurugo ke, uru ná Tufoonŋi Kile u à wwò lire na. ² Mii cìmpyiibii puni pi naha ná mii i ke, mii ná pire pi à wwò maa nge letereŋi tūugo Galati kùluni dánafeebii kurunŋ'á. ³ Wuu Tuŋi Kile ná Kafoonŋi Yesu Kirisita pi jwò yii na, pi yyēŋŋe kan yii á. ⁴ Yesu Kirisita u à uye kan mà pyi sárage si wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu si mpyi si fworo nge diŋyēŋi nimpinŋi karigii puni i mà tàanna ná Tufoonŋi Kile jyii wuuni i με. ⁵ Pèente ti taha Kile na tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

L'à Poli pàa, u lógo na Galati dánafeebil'á kuni labεε lwó

⁶ L'à mii pàa sèl'e mà lógo na yii à wyère na ŋko raa kàntugo wàa Kile á, uru ŋgemu u à yii yyere maa jwò yii na maa yii shwò ke, mpii pi jyε na yii shwoŋkanni jwumpe labalí na yu ke, maa ntaha pire jwumpe jwòh'i, ⁷ mpemu ná Jwumpe Nintanmpe jyε ninŋin με. Tire sùpyire na yii wuruge, Jwumpe Nintanmpe pu jyε na Kirisita kyaa yu ke, marii jcaaa s'a puru kēenŋi.

⁸ Wuu à njemu jwo yii á Yesu kyaa na ke, l'à pyi wuu yabilimpíi yo, l'à pyi Kile mèlekε mà yíri nìnyinŋi na yo, wà ha mpa yabεε jwo yii á, Kile u urufoo láŋa. ⁹ Mii à yi jwo yii á mà kwò, mii sí núru yi taha, Jwumpe Nintanmpe yii à

lógó wuu ɲwɔ na, maa ɲεε pu na ke, shin maha shin ká puru labala a jwo yii á jwuɲkanni labεε na ke, Kile u urufoo láɲa.

¹⁰ ɲaha yii na sɔ̀nnɲi numε bε? Mii na ɲcaa si ntáan sùpyir'á laa, mii na ɲcaa si ntáan Kile á? Sùpyire ɲyii wuuni mii na mpyi bε? Mii n'a mpyi na sɔ̀nnɲi si ntáan sùpyir'á, mii mpyi na si n-pyi Kirisita báarapyi mε.

Pyiɲkanni na Poli à pyi Yesu túnntunɲo ke

¹¹ Mii la ɲye yii li cè mii c̀nmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á ke, pu ɲye a fworó sùpya e mε. ¹² Mii ɲye a pu ta sùpya á mε, wà mú sí ɲye a mii kála pu na mε, ɲka Yesu Kirisita yabilɲi u à pu cyêe mii na.

¹³ Yii à mii pyiɲkanni kyaa lógó mà mii yaha Yahutuubii Kile kuni i. Yii mú s'à cè na mii à Kile dánafeebii kuruyke kyérege fo mà tòro. Mii mpyi na li kòre si ku jya. ¹⁴ Yahutuubii Kile kuni ɲaaraɲi i, mii mpyi na yyeɲwɔge shiinbii puni yyaha na. Mii tiibii làdaabii kani mpyi a sàa waha mii na.

¹⁵ ɲka Kile à ɲwɔ mii na mà mii ta mii sàha si mε, maa mii cwɔɔnrɔ, mii a báare ur'á. ¹⁶ Amuni, li mú à pyi, l'à sàa bê u á mà u Jyaɲi cyêe mii na, mii s'a u kyaa yu supyishɲi sanɲ'á, mp̄ii pi ɲye pi ɲye Yahutuu mε, mii ɲye a sùpya yíbe si nta li pyi mε. ¹⁷ Mp̄ii pi à pyi Yesu túnntunmii mii yyaha na ke, mii ɲye a shà Zheruzalεmu i si pi ɲya mε. Mii à tíl'a kàre Arabubii k̀ni i, maa ỳri wani mà kàre Damasi k̀nhe e.

¹⁸ Yyee taanre k̀ntugo na, mii à kàre Zheruzalεmu k̀nhe e, mà sà canmpyaa ke ná kan̄kuro pyi Pyeri yyéere si u cè. ¹⁹ ɲka uru ná Kafoon̄i Yesu c̀nmpworon̄i Yakuba baare e, mii saha ɲye a Yesu túnntun̄i wabεε ɲya mε. ²⁰ Kampyi kafinara mii na sémeni na ntùuge yii á, Kile u ɲye mii shèrefoon̄i.

²¹ Lire k̀ntugo mii à kàre Siri k̀ni i, maa ỳri wani mà kàre Silisi k̀luni i. ²² ɲka fo mà sà nɔ̀ lire t̀eni na, Zhude k̀luni dánafeebii kuruyi mpyi na sàha ɲkwɔ̀ a mii cè mε. ²³ Pi mpyi a lógó kanna na ɲge u mpyi na pi kyérege si nta pi sige pi àha ndá Jwumpe Nintanmpe na mε, na uru u na pu yu sùpyir'á numε. ²⁴ Lire e ke pi na Kile mεtange yiri mii kurugo.

2

Jwumpe Nintanmpe Poli mpyi na yu ke, Yesu túnntunmp̄ii sanmp̄il'à ɲεε puru na

¹ ɲye yyee ke ná sicyεεr'á tòro ke, ka mii i núr'a kàre Zheruzalεmu k̀nhe e ná Barinabasi i. Titi mpyi a kàre ná wuu e mú. ² Mii à nde k̀luni t̀ooge lwɔ̀, ɲaha na ye Kile yabilɲi u à li cyêe mii na. Mii à nɔ̀ wani ke, maa bínn'a t̀een ná dánafeebii ɲ̀ɲufeebil'e. Jwumpe Nintanmpe mii na yu supyishɲi sanɲ'á, mp̄ii pi ɲye pi ɲye Yahutuu mε, ka mii i jyè puru yyahe e mà jwo dánafeebii ɲ̀ɲufeebil'á. Mii la ɲye a mpyi tafεεre mii à fê tan̄jaa ná niɲjaa Yesu Kirisita kurugo ke, tire ti kwôro kan̄wɔ̀ baa mε.

³⁻⁵ ɲye mà mii yaha wani, kafinivinibii p̄ii mpyi a piye pyi dánafee fiige maa ɲwɔ̀hɔ̀ a jyè wuu shwɔ̀hɔ̀l'e si nta ɲcè pyiɲkanni na Yesu Kirisita à wuu shwɔ̀ MusaSaliyaɲi bilere na ke, si lire k̀εge si nta wuu yaha bilere e sahan̄ki. Ali mà li ta mii ɲaaraɲεεɲi Titi mpyi Yahutu mε, pi la mpyi u u ɲkwɔ̀n f̀anhe e mà tàanna ná Musa Saliyaɲi i. ɲka wuu ɲye a ɲen'á wuye yaha pi cye e t̀ere niɲkin i, maa lógó pi ɲwɔ̀ na mε, Jwumpe Nintanmpe pu ɲye s̀en̄i ke, bà puru si mpyi si ɲkwôro yii á mε. Wuu ná Zheruzalεmu dánafeebii kacwɔ̀nribii mpyi a wwɔ̀ ɲwɔ̀mεε niɲkin na, pi ɲye a ɲen'a f̀anha cyán Titi na u u ɲkwɔ̀n mε. ⁶ Jwumpe Nintanmpe wuu na yu ke, pi sí ɲye a ɲen'a yaaga bâra puru na mε. (S̀en̄i na, pi tayeérege mpyi ɲkemu ke, kuru ɲye yaaga mii á mε, ɲaha kurugo ye Kile ɲye a sùpya pwɔ̀ɲɔ̀ sùpya na mε.) ⁷ S̀en̄i na, pi à li ta na Kile à mii tun mii u

sà a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi sann'á, bà u à Pyeri tun u sà a pu yu Yahutuubil'á mε.

⁸ Kilenji u à fànhe kan Pyeri á maa u tun Yahutuubil'á ke, uru mú u à fànhe kan mii á maa mii tun supyishiŋi sann'á. ⁹ Amuni, Yakuba ná Pyeri ná Yuhana pire pi nyε nùŋufeebii, maa ntèen li taan na Kile à ɲwɔ mii na, mii u a nte tũnture pyi. Lire na pi à Barinabasi cyεge ná ndoge cù, si li cyêe na wuu ná pire na nyε wwoŋεε. Wuu à bínn'a tèn maa ɲwɔ li na na pire sí n-sà a Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á. Wuu pi ke, wuu sí n-sà a pu yu supyishiŋi sann'á. ¹⁰ Pi à wuu ɲáare kanna na wuu àha funŋɔ wwɔ dánafeebii fòŋɔfeebii na wani mε. Mii s'à fère sín maa lire pyi.

Poli à Pyeri la wwû Antiyashi kànhe e

¹¹ Nyε tèn i Pyeri à pa Antiyashi kànhe e ke, l'à fwor'a yyére na u karigii pyiŋkanni mpyi a ɲwɔ mε, lire e mii à u tĩε maa u cêεge sùpyire puni ɲyii na. ¹² Pyeri làwwuge ɲùŋke ku ŋke: u mpyi a fyâha na lyî ná supyishiŋi sann'á dánafeebil'e, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka pìl'à yîri Yakuba yyér'a pa, pire mpyi maha jwo na supyishiŋi sann'á yaa u kwòŋ Yahutuubii fiige, u à fyá pire na, maa li ɲwɔ cù na láre supyishiŋi sann'á dánafeebii na, fo mà pa kântugo wà pi á. ¹³ Lir'à pyi ke, ka Antiyashi kànhe Yahutuubii dánafeebii sanmpii si mpyi ɲwɔmyahigii shuunnifee Pyeri fiige. Ali Barinabasi yabiliŋi mpyi a taha pi fye e. ¹⁴ Mii à pa li kàanmucya mà li ta Jwumpe Nintanmpe na sèenji ŋgemu yu ke, pi nyε na ɲaare uru sèenji fye e mε, ka mii i yi jwo Pyeri á pi puni ɲyii na:

«Mu u nyε Yahutu ke, Kile kuni yyahe yyére zhèŋi kurugo mu à ɲεn'a Yahutuubii làdaabii pii yaha maa mpyi supyishiŋi sann'á fiige, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka numε, ɲaha na mu la nyε si supyishiŋi sann'á kèenŋε fànhe e si mpyi Yahutuu ye? ¹⁵ Mii ná mu, wuu à si Yahutuu, wuu nyε supyishiŋi sann'á fiige ŋge u nyε u nyε a Kile kuni cè mε. ¹⁶ Ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu à cè na sùpya si n-jà n-tíi Kile yyahe taan mà lire ɲùŋke pyi na u à Musa Saliyaŋi kurigii ɲaara mε. Dániyaŋi kanni cye kurugo Yesu Kirisita na, sùpya maha ntíi Kile yyahe taan. Lire kurugo wuu mú à dá Yesu Kirisita na, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan mε. Lire nyε Saliyaŋi kapyii mε, ɲaha na ye sùpya si n-sìi n-jà n-tíi ka lire ɲùŋke si nta na u à Saliyaŋi kurigii ɲaara mε.»

¹⁷ Wuu pi ke, wuu na ɲcaa si ntíi Yesu cye kurugo, ŋka l'aha mpa nta na wuu na kapegigii pyi, lir'à li cyêe na Kirisita e cyi à fwor'o la? Mà byanhara bá la!

¹⁸ Mu aha fwor'o Musa Saliyaŋi kuni i mà pa Yesu Kirisita wuuni i, kântugo yyére maa núr'a fwor'a jyè lire kuni niŋjyeeni i, lire cye kurugo mu maha núr'a pyi Saliyaŋi kèεgefoo.

¹⁹ Mii wi ke, mii à fwor'o Musa Saliyaŋi i. Lire e ke mii saha nyε uru Saliyaŋi ɲwɔh'i mε. Uru Saliyaŋi yabiliŋi ŋgahaŋi u à mii pyi mii à fwor'o u e. Cyire pun'à pyi, bà mii si mpyi si nta mpyi Kile sùpya mε. ²⁰ L'à pyi mu à jwo mii ná Kirisita à kwòro siŋcyan kworokworocige na. Lire kurugo mii yabiliŋi sàha bà u nyε na naye karigii cwòŋre mε. Ŋka Kirisita na nyε mii i. Kyaa maha kyaa mii na mpyi numε ke, mii à na cyεge taha Kile Jyaŋi na maa nta a li pyi. Uru u à mii kyaa táan uy'á, maa uye kan sárage mii kurugo. ²¹ Kile à ɲwɔ mii na maa yaage ŋkemu kan mii á ke, mii si n-cyé kuru na mε. Kàmpyi Kile mpyi a jwo na mu aha ntaha Musa Saliyaŋi fye e na mu à tíi uru yyahe taan, lire tèn i ke, Kirisita kwùŋi mpyi na sí n-pyi ka ɲwɔ baa dε!

3

Kile à jwo na sùpyaŋi maha ntíi u dániyaŋi kurugo

¹ Yii Galati dánafeebii funŋɔ baa sùpyiibii! Jofoo u à yii le kuni nimpini i ye? Mà li ta ɲùŋke na Yesu à kwòro cige na ke, mii à kuru fínin'a jwo yii á. ² Yii li cè

na yii nyε a Kile Munaani ta MusaSaliyaŋi kuni ŋaaraŋi cye kurugo mε, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, puru cye kurugo yii à li ta. ³ Di yii à pyi maa mpyi funŋɔ baa shiin bε? Kani yii à sì ná Kile Munaani síŋi i ke, ŋaha na yii la nyε s'a lire pyi numε ná yii yabilimp̄ii sífente e ye? ⁴ Karigii puni Kile à pyi yii á ke, cyir'à pyi kaŋwɔɔ baa ke? Ŋka cyire sí nyε a yaa cyi pyi kaŋwɔɔ baa mà dε! ⁵ Yii wíi! Kile ká u Munaani yaha l'à pa yii yyaha cû, ka yii i kakyanhala kariii pyi, yii àha raa sônŋi na yii na Musa Saliyaŋi kuni ŋaare ke, na lire kurugo u à li pyi mε, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, lire kurugo u à lire pyi.

⁶ Nyε nde Ibirayima à pyi ke, lire tayyéreg'à p̄e wuu á. U à dá Kile na, lire cye kurugo Kile à jwo na u à tí*. ⁷ Lire e ke yii li cè, mpii pi à dá Kile na ke, pire pi nyε Ibirayima t̄luge shiinbii s̄ese wuubii. ⁸ Kile Jwumpe Semεŋi mú s'à jwo a kwɔ na Kile na sí supyishin̄i sanŋi pyi shintiilii u yyahe taan, pi daniyaŋi kurugo. Lire kurugo u à jwo Ibirayima á na: «Mii sí jwó le supyishin̄i pun'á mu cye kurugo†.» ⁹ Ibirayima à dá Kile na, ka Kile si jwó le u á, amuni li mú nyε shin maha shin ká dá Kile na ke, u sí jwó le urufol'à Ibirayima fiige.

¹⁰ Mpii pi na Musa Saliyaŋi kuni ŋaare marii sônŋi na Kile sí jwó le pir'á ke, pir'à cwo laŋanke e mà kwɔ. Ŋaha kurugo ye l'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na: «Yaaga maha yaaga k'à séme Saliyaŋi i ke, ŋgemu ká mpyi u nyε na cyire kapyaaŋii kurigii puni ŋaare mε, urufol'à láŋa‡.»

¹¹ Nyε nákaana baa, s̄upya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan Saliyaŋi cye kurugo mε, ŋaha na ye l'à séme mú na: «Shin̄i u à tíi ke, daniyaŋi cye kurugo, uru maha mpyi nyii naŤ.» ¹² Musa Saliyaŋi kuni ná daniyaŋi wuuni ŋaaraŋi nyε nin̄kin mε, ŋaha na ye l'à séme mú na: «Ŋgemu la ká mpyi si sh̄in̄i ta Saliyaŋi cye kurugo ke, urufol'à yaa u Saliyaŋi kurigii puni ŋaara*.»

¹³ Ŋka Kirisita à wuu laŋanke lwó wuu cyaga, maa wuu shwɔ Saliyaŋi laŋanke na. L'à séme mú na: «Shin maha shin pi à d̄urugo cige e mà u bò ke, urufol'à láŋa‡.» ¹⁴ Lir'à pyi, Kile à d̄ubabii mpiimu le Ibirayima á ke, bà pire si mpyi si nɔ supyishin̄i sanŋi na mú Yesu Kirisita cye kurugo mε. Kile à u Munaani ŋwɔmεeni ndemu lwó ke, bà wuu si mpyi si lire ta daniyaŋi cye kurugo mε.

Musa Saliyaŋi nyε a Kile ŋwɔmεeni fȳinne mε

¹⁵ Mii c̄inmpyiibii, mii sí kani là yyaha jwo yii á mà tàanna ná s̄upyire karigii pyin̄kanni i. Shiin shuunni ká tunmbyara le, pire mú shuunni i, shin nin̄kin sì n-jà tire k̄εge mε, u mú sì n-jà yaaga le tire e mε. ¹⁶ Nyε amuni Kile à tunmbyara le ná Ibirayima ná u t̄luge e. Li nyε a séme: «Ibirayima ná u t̄luyi i» mε. Li n'a mpyi a séme amuni, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo u t̄luy'á nyaha. Ŋka l'à séme: «Ibirayima ná u t̄luge e‡» kuru ku nyε Kirisita. ¹⁷ Mii jwumpe ŋwɔhe ku nyε ŋke: Kile à tire tunmbyaare le, yyee ŋkwuu sicyεere ná yyee beŋjaaga ná ke (430) k̄antugo, ka MusaSaliyaŋi si nta a pa. Uru Saliyaŋi sì n-jà Kile ŋwɔmεeni fȳinne, si nta raa ŋko, mà li shi bò mε. ¹⁸ K̄ampyi Kile mpyi a s̄upyire pyi u koolyii mà tàanna ná Saliyaŋi kuni ŋaaraŋi i, li s̄aha mpyi na sì n-pyi ŋwɔmεeni kayaala mε. Mà li ta Kile à ŋwɔ Ibirayima na ŋwɔmεeni cye kurugo.

Naha kurugo Kile à Saliyaŋi kan ye?

* 3:6 Zhenzi 15.6 † 3:8 Zhenzi 12.3; 18.18; 22.18 ‡ 3:10 Duterenu 27.26 § 3:11 Abakuki 2.4 * 3:12 Levitiki 18.5 † 3:13 Duterenu 21.23 ‡ 3:16 Zhenzi 12.7; 13.15; 24.7

¹⁹ L'aha mpyi amuni, naha kurugo Kile à Saliyaŋi kan ye? U à u kan bà wuu si mpyi si u kafuunnkii cè me. L'à pyi si yaa ná Ibirayima tùluge mpani i, kur'à Kile à nde nwɔmɛɛni lwó.

Nye Kile mèlekɛɛbii ná pi toromayyahafooni cye kurugo Saliyaŋi à nɔ sùpyire na. ²⁰ Nka tɛni i Kile à lire nwɔmɛɛni lwó Ibirayima á ke, u kuro nyɛ a mpyi toromayyahafooni i me. Kile yabiliŋi ye ninŋin u à tɛl'a yi jwo Ibirayima á. ²¹ Tá lir'à li cyêe na Saliyaŋi à kàntugo wà Kile nwɔmyahigil'á? Mà byanhara bá la! Kàmpyi Saliyaŋi mpyi na sí n-jà shin pyi Kile sùpya, u mpyi na sí n-jà sùpyire pyi ti tii mú Kile yyahe taan. ²² Nka Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo na kapegigii mpyin'à fànha ta sùpyire puni na. Lire e ke yaayi nwɔmɛɛni Kile à lwó ke, pyinŋanni ninŋinŋi na wà sí n-jà yire ta ke, lire li nyɛ mà dá Yesu Kirisita na.

²³ Mà uru dányani tɛni yaha li sàha nɔ me, Musa Saliyaŋi u mpyi a tɛɛn sùpyire puni nɔŋ'i mà wuu pyi kàsujyii fiige. U à tɛɛn wuu nɔŋ'i fo mà sà nɔ tɛni i Kile kun'à cyêe wuu na, ka wuu u dá Kirisita na ke. ²⁴ Lire pyinŋanni na, Musa Saliyaŋi à wuu le kuni i fo mà sà nkan Kirisita á, bà wuu si mpyi s'a ntòre ná shintiibil'e Kile yyahe taan dányani cye kurugo me. ²⁵ Numɛ mà wuu yaha wuu à dá Kirisita na, wuu saha nyɛ Musa Saliyaŋi cye e me.

Kile pyifente tanŋanni

²⁶ Yii pun'à pyi Kile pyi dányani cye kurugo Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. ²⁷ Yii mpii pi à batize Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, yii à Kirisita yabiliŋi pyinŋanni lwó. ²⁸ Lire e mu à pyi Yahutu yo, mu à pyi supyishiŋi sannj yo, mu à pyi biliwe yo, mu nyɛ a pyi biliwe mà yo, mu à pyi nò yo, mu à pyi ceewe yo, sùpya nyɛ a wwú sùpya e me. Yii puni na nyɛ ninŋin Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo. ²⁹ Nye yii aha nta Kirisita wuu, yii mú na nyɛ Ibirayima tùluge shiin. Yaage nwɔmɛɛni Kile à lwó Ibirayima á ke, yii sí kuru ta mú.

4

¹ Yii na yaha si yi yyaha jwo yii á. Li na nyɛ bà tufoo maha nwɔmɛɛ lwó u pyà á me. Mà pyani yaha nàŋkocyɛɛre e, u maha mpyi biliwe fiige, mà li ta u tunj yaayi puni nyɛ u wuyo. ² U byifeebii ná mpii pi na u karigii cwɔɔnre ke, pire maha yaha u na, fo tɛni kyaa u tunj'à jwo ke, lire ká nɔ.

³ Wuu mú pi ke, wuu mpyi mu à jwo nàŋkopyire mà wuu yaha diɲyɛŋi yasunŋyi làdaabii bilere e. ⁴ Nka Kile nwɔmɛɛni tɛn'à fùŋŋɔ ke, ka u u u Jyaŋi tun u à si sùpya mà yaha Musa Saliyaŋi nwɔh'i, ⁵ mpii pi nyɛ uru Saliyaŋi nwɔh'i ke, bà u si mpyi si pire nùŋɔ wwú bilere e, Kile si pi pyi u pyi me. ⁶ Nde l'à li cyêe na yii na nyɛ Kile pyi ke, lire li nyɛ Kile à u Jyaŋi Munaani* tun yii zòompɛi na, lire l'à li ta yii aha Kile náare yii maha jwo: «Baba, wuu Tu Kile!»

⁷ Nye lir'à li cyêe na yii à fworɔ bilere e. Yii à pyi numɛ Kile pyi. Ná yii s'à pyi u pyi de, yaayi puni u à bégel'a yaha u pyiibii mɛɛ na ke, yii pi nyɛ yire tafɛebii.

Poli funŋk'à pɛn ná Galati dánafɛebil'e

⁸ Nye tèecyiini i, yii mpyi na sàha nkwò a pyi ná Kile e me, lire e yii mpyi a yiye le yasunŋyi bilere e, njemu yi nyɛ yi nyɛ Kile sèe wunj me. ⁹ Nka numɛ yii nyɛ ná Kile e, a fo Kile bà u nyɛ ná yii e, naha na yii la nyɛ sí nùru yiye le yire diɲyɛŋi yasunŋyi làdaabii bilere e ye? Yire yasunŋyi nyɛ fànha ná kaɲwɔɔ baa de! ¹⁰ Yii maha canmpyaagii cyi tòre canntanya, yiɲyi yà na nyɛ amuni, tèrigii cyi na nyɛ amuni, yyeegii cyi na nyɛ amuni, naha na be? ¹¹ Yii kapyiinŋkil'à mii funŋɔ pɛn, fo mii na sòŋŋi mii kanhare puni sí n-pyi kaɲwɔɔ baa.

* **4:6** U Jyaŋi Munaani ná Kile Munaani nyɛ ninŋin.

¹² Mii cìmpyiibii, mii à fworò Yahutuubii làdaabii bilere e maa mpyi yii supyishiŋi sanŋi fiige. Mii na yii náare, yii i mpyi mii fiige, yii àha yiye le tire bilere e mε.

Mà mii yaha yii yyére yii nyε a mii mùmpenmε pyi mε. ¹³ Yii à li cè na yampe p'à mii pyi mii à téen yii shwòhòl'e na toŋcyiige, maa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á. ¹⁴ Mii yamp'à yii téenmε pen, ŋka yii nyε a njíge maa ŋcyé mii na mε, yii à mii cùmò lemε jwò mu à jwo Kile mèlekεŋi wà, mu à jwo Yesu Kirisita yabilinŋi wi. ¹⁵ Lire tènì i, yii yyahayi mpyi a táan ná mii i sèl'e. Numε taa kuru yyetange de! Mii à dá li na na mii kyaa mpyi a táan yii á, kàmpyi li mpyi na sí n-jà n-pyi, yii mpyi na sí yii nyiigii wwú n-kan mii á. ¹⁶ Lire e ke mii na sèenŋi yu yii á ke, lire l'à mii pyi yii zàmpeŋ bε?

¹⁷ Sùpyire ti na Jwumpe Nintanmpe labali na yu ke, tire na òrili yii kurugo, ŋka sèeshiin bà mε. Pi la nyε si mii ná yii láha wuye na, bà yii si mpyi si zì ntaha pire fye e mε. ¹⁸ L'à jwò yii kwòro kuni nìŋcenni i tèrigii puni i, ali mii méε ká mpyi mii nyε yii shwòhòl'e tènì ndemu i mε. ¹⁹ Mii pyiibii, mii na ŋkànre yii kurugo sahanŋi layirilifoo fiige, fo Yesu Kirisita ká yii zòmpii puni shwò a ta. ²⁰ Cyage e mii nyε amε ke, li mpyi na sí n-táan mii i mà pyi yii shwòhòl'e nde tènì i, si jwuŋkanni kèenŋe ná yii e, jaha na ye nde mii sí n-pyi yii á ke, mii nyε a li cè mε.

Kile jwòmεeni ná Kile Saliyaŋi na nyε Ibirayima cyeebii shuunniŋi fiige

²¹ Mii à jwo yo! Yii mpìi la ku nyε si mpyi Musa Saliyaŋi jwòh'i ke, nje Saliyaŋi Semεŋi à jwo ke, yii nyε a yire lógo mà? ²² L'à séme na Ibirayima à pùnampyire shuunni ta, wà à ta bilicwo á, wà s'à ta u cilenεŋi á. ²³ Bilicwoŋi pyàŋ'á ta mà tàanna ná u sifeebii nyii wuuni i, ŋka cilenεŋi wuŋ'á ta mà tàanna ná Kile jwòmεeni i.

²⁴ Mpe jwumpe jwòh'à cùgo, mpìi cyeebii shuunniŋi na nyε mu à jwo tunmbyara tatεenyε shuunni Kile à ntemu pyi ke. Agari u nyε bilicwoŋi ke, uru u nyε mu à jwo tunmbyaare Kile à le ná Musa e Sinayi ŋanŋe jwuŋ'i ke, u pyiibii maha sini bilii. ²⁵ Nyε Agari na nyε Sinayi ŋanŋe fiige Arabubii kìnì i, maa mpyi naha Zheruzalemu kànhe fiige mú, kuru ná ku shiinbii na nyε bilere e†. ²⁶ Ŋka Zheruzalemu kànhe ku nyε nìnyinŋi na ke, kuru nyε bilere e mε, kuru mú sí ku nyε wuu nuŋi. ²⁷ L'à séme na:

«Cijirinε, ta múgure sèl'e,
mu u nyε mu sàha laa yanŋanna cè mε, ta ŋkwúuli funntange e,
jaha na ye ceenŋi nòŋ'á wâl'a yaha ke,
uru pyiibii sí nyaha n-tòro nònyiiicwoŋi wuubii na†.»

²⁸ Mii cìmpyiibii, yii pi ke, yii à pyi Ishaka fiige, pyiibii jwòmεeni Kile à lwó maa pi kan Ibirayima á ke, pire pi nyε yii.

²⁹ Bilicwoŋi pyàŋ'á ta u sifeebii nyii tanŋanni na, cilenεŋi wuŋ'á ta Kile Munaani sífente cye kurugo. Ŋka bilicwoŋi pyàŋ'á tée na cilenεŋi wuŋi yyahe fwòhòre, fo mà sà nò nìnjaa na. ³⁰ Nyε jaha Kile Jwumpe Semεŋi à jwo ye? Y'à séme:

«Ma bilicwoŋi ná u jyaŋi kòrò, jaha na ye u nàzhan nyε kòoge e ná cilenεŋi jyaŋi i mε§.»

³¹ Lire kurugo mii cìmpyiibii, wuu nyε bilicwoŋi pyi mε, ŋka cilenεŋi pyiibii pi à sì wuu.

† 4:25 Pyinŋanni na Yahutuubii mpyi na Kile père maa piye pwò Musa Saliyaŋi na fo mà sà mpyi bilii fiige ke, ná lire e Poli à Zheruzalemu tàanna naha ŋke cyage e. ‡ 4:27 Ezayi 54.1 § 4:30 Zhenεzi 21.10

5

Yii àha núru yiye le Musa Saliyaŋi bilere e me

¹ Kirisita à wuu yige bilere e, bà wuu si mpyi si mpyi wuye wuu, sèŋi na mε. Lire e yii kwôro pur'e, yii àha núru yiye le bilere mεere na mε. ² Yii lógo! Mii Poli, mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dá li na na yii à yaa yii kwòn si nta zhwa, lire e Kirisita kaŋwôo saha nyε yii á mε. ³ Mii sí núru pu taha yii á, shin maha shin u à uye kan pi à kwòn ke, urufol'à yaa u a Musa Saliyaŋi kurigii puni jaare. ⁴ Yii pi na jcaa si ntíi Kile yyahe taan Musa Saliyaŋi cye kurugo ke, yii à kântugo wà Yesu Kirisita na, lire e Kile sì jwôo yii na si yii shwô mε. ⁵ Wuu pi ke, Kile Munaani à wuu pyi wuu à tēen li taan na wuu sí n-tíi Kile yyahe taan wuu dániyaŋi kurugo. ⁶ Wuu aha mpyi Yesu Kirisita wwoŋεεge e, l'à pyi ŋkwòn yo, l'à pyi ŋkwònmbaa yo, lire là nyε na wíi mε. Nde li na wíi ke, lire li nyε mà dá Yesu Kirisita na. Wuu ná wuye shwôhólô kapyiŋkii tàange maha lire cyêe.

⁷ Yii fèŋkanni mpyi a jwôo sèŋi kuni i, jofoo u à yii yige l'e ye? ⁸ Yii li cè na yii yyerefoŋi Kile kapyii bà mε. ⁹ Yii nyε a cè na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani nimbileni maha mbyimpe niŋcwônhômpe puni yîrige» mà? ¹⁰ Lire ná li wuuni mú i, mii à cyεge taha Kafoŋi Yesu na na yii sòŋŋŋkanni ná mii wuuni sí n-pyi niŋkin. Nka shin maha shin ká yii wurugo ke, Kile sí yoge kwòn urufoo na.

¹¹ Mii cìmpyiibii, mii wi ke, mii n'a mpyi na Kile jwumpe yu mà yyaha tíi ná ŋkwònŋi i, na sùpya sì n-jà n-shwô u baa mε, shin mpyi na sì n-sii mii yyaha fwôhâro niŋjaa mε. Jwumpe mii na yu, na Yesu Kirisita à kwú kworokworocige na ke, puru mpyi na sì n-sii n-waha wà na mú mε. ¹² Mii la ku nyε, mpii pi nyε na yii wuruge na yige sèŋi kuni i ná ŋkwònŋi kani i ke, pi àha li dá ŋkwònŋi na mε, pi piye tùŋŋo!

Yii Kile Munaani yaha li yii yyaha cû

¹³ Mii cìmpyiibii, yii pi ke, Kile à yii yyer'a yige bilere e, ŋka yii àha lire pyi kaŋŋo s'a yii nyii wogigii pyi mε. Yii yiye kyaa táan yiy'á, yii raa jwôge yiye na. ¹⁴ Naha na ye Kile Saliyaŋi puni na ntaa mpe jwumpe niŋkinŋi i: «Ma supyiŋεεŋi kyaa táan may'á, bà mu yabilinŋi kyal'à táan may'á mε*.» ¹⁵ Nka yii yabilimpíi ká yîri yiye fye e, marii yiye nōni, marii yiye kyaa sige yaaya fiige, yii a yiye kàanmucaa yii àha yiye kēεge ŋkwô mε.

¹⁶ Mpe mii la nyε si jwo yii á ke, puru pu nyε: yii a jaare yii yyaha tíi ná Kile Munaani nyii wuuni i, lire ká mpyi, yii saha sì raa yii nyii karigii nimpigigii pyi mε. ¹⁷ Naha kurugo ye sùpyaŋi nyii wogigii nyε a táan Kile Munaani á mε, Kile Munaani nyii wuuni sí nyε a táan sùpyaŋ'á mε. Cyire kapyaaŋi shuunnin'á tùn. Lire e Kile Munaani ká mpyi yii e, yii saha sì raa yii nyii karigii pyi mε. ¹⁸ Yii aha Kile Munaani yaha l'à yii yyaha cû, Musa Saliyaŋi fânhe saha sì n-pyi yii na mε.

¹⁹ Wuu aha ntaha wuu nyii wuuni fye e, wuu kapyiŋkii cyi maha mpyi jcyii: jacwôore ná katupwôhoyi ná silege baa karigii ²⁰ ná kacyzunni ná siŋkanmpe ná pege ná yoge ná yiŋcyεge ná lùyirintoni ná fadiyaŋi ná mbêmbaaŋi ná ndàhalaŋi ²¹ ná nyipeenni ná sinmbyaani ná lakyanhayi ná cyire fiige karigii. Mii à fyânha a yi jwo, ŋka mii sí yi taha, shin maha shin u kapyiŋi ká mpyi cyire jcyii, urufoo nàzhan nyε Kile Saanre e mε.

²² Kile Munaani ká sùpyaŋi ŋgemu yyaha cû ke, urufoo kapyiŋkii cyi maha mpyi jcyii: tàange ná funntange ná yyeniŋke ná lùtaanni ná sùpyigire ná cènmpe ná dánasupygire ná ²³ jùmpinŋe ná cùmayaŋi. Uru saliya nyε ŋgemu u nyε na cyire karigii shiŋi tùnni mε.

* 5:14 Levitiki 19.18

²⁴ Mpii pi nyε Yesu Kirisita wuubii ke, pir'à pi nyii karigii ná pi m̀ntanma wogigii bò, bà Yesu Kirisita à bò kworokworocige na mε.

²⁵ Kile Munaani cye kurugo wuu à sh̀nji niv̀n̄nji ta, lire kurugo, wuu Kile Munaani yaha li wuu yyaha c̀. ²⁶ Wuu wà kà uye p̀e mε, wuu àha raa wuye jwə cẁre mε, wuu àha raa wuye ỳncyεge pyi mε.

6

¹ Mii c̀nmpyiibii, yii pi à yiye yaha Kile Munaani li i nk̀εn̄nji ke, wà ká Kile kafuun pyi, yii urufoo yεε ná l̀taanni i, yii i u le kuni nintiini i. Yii mú s'a yiye k̀aanmucaa lire fiige kà nk̀ẁd̄ yii ta mε. ² Yii yiye t̀εge yii i yiye tugure lẁ, lire pyin̄kanni na, yii sí KirisitaSaliyañi f̀n̄n̄. ³ Ngemu ká a s̀n̄nji na ur'à pẁr̀ pi sanmpii na, mà li ta u nyε a s̀i yafyin mε, urufoo na uye jwə fáan̄ji. ⁴ Shin maha shin à yaa u uye toron̄kanni k̀aanmucya s̀l'e. L'aha nta l'à jwə, urufol'à yaa u pyi funntange e, u sí nyε a yaa u wabεε wuu fẁh̄r̀ mε. ⁵ Naha kurugo yε Kile sí shin maha shin ỳbe u kapyin̄kii kyaa na.

⁶ Nyε ngemu ká a yii k̀alali Kile jwumpe na ke, yii a yii cyeyaayi yà kaan urufol'á.

Nde mu à pyi ke, lire t̀n̄nji mu maha nta

⁷ Yii àha raa yiye jwə fáan̄ja mε, s̀pya sì n-jà raa Kile fare mε. S̀pyañi ká yaage sh̀nji ngemu ǹgo ke, kuru sh̀nji u maha nk̀ẁn̄. ⁸ Lire jwəhe ku nyε na ngemu ká a u karigii pyi mà t̀anna ná u nyii wuuni i ke, kẁñi u nyε na urufoo sigili. Nka ngemu ká a u karigii pyi mà t̀anna ná Kile Munaani nyii wuuni i ke, Kile Munaani sí urufoo t̀n̄ ná sh̀nji nin̄kwombaan̄ji i. ⁹ Nyε l'aha mpyi amuni, wuu àha nk̀anha kacεn̄kii mpyin̄ji taan mε, jaha kurugo yε wuu aha màban le kacεn̄kii mpyin̄ji i, t̀ni là na ma, wuu sí n-pa li t̀n̄nji ta. ¹⁰ Lire kurugo wuu a kacεn̄kii pyi s̀pyire pun'á t̀re o t̀re e wuu à li laage ta ke. Nka wuu c̀nmpyiibii d̀anafeebii wuuni l'á lye.

Jwumpe nizanmpe

¹¹ Nyε yii nte s̀m̄re nintibuunte wíi, mii yabilin̄ji cyεge k'à ti s̀m'a t̀ugo yii á. ¹² Mpii la ku nyε yii raa nk̀ẁun f̀n̄he e ke, pi na lire pyi si nta ntáan s̀pyir'á. Kabile nin̄kin jwəh'i pi nyε, pi la nyε s̀pyire s'a pi yyaha fẁh̄re na pi na yu na Kirisita kẁñi kanni u sí n-jà s̀pyañi shwə mε. ¹³ Mà li ta, pire pi à kẁn̄ ke, pi yabilimp̄ii nyε na jaare mà yyaha tíi ná MusaSaliyañi i mε. Pi la nyε yii i nk̀ẁn̄ si nta raa piye cỳre na yii à j̄n'a taha pire fye e. ¹⁴ Mii wi ke, mii nyε a s̀i na li caa si naye jwo si cye taha yaaga na mà t̀ro wuu Kafoon̄ji Yesu Kirisita kworokworocige na mε. Kuru kworokworocige kurugo d̄nyεñi t̀n̄'á kẁ mii á, mii t̀n̄nji mú s'á kẁ nge d̄nyεñi i. ¹⁵ Wà à kẁn̄ yo, wà nyε a kẁn̄ mà yo, yaaga nyε lire e mε, z̀ñi niv̀n̄nji Kile maha le wuu e ke, uru u na wíi. ¹⁶ Mpii pi na li kuni jaare ke, Kile u yyeñin̄ke kan pir'á, u u j̀jaara ta pi na. Kile s̀pyire kyaa na mii nyε, tire ti nyε Izirayeli.

¹⁷ S̀pya kà núru na k̀anha mε, ǹpiiyi yi nyε mii cyeere na ke, Yesu kurugo mii à yire ta.

¹⁸ Mii c̀nmpyiibii, wuu Kafoon̄ji Yesu Kirisita u jwə yii puni nin̄kin nin̄kin̄ji na u u jẁ le yii á. Amiina!

Λετερεινι Poli à tun Efese kàñhe dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè λετερεινι funḡ jwumpe e ke

Efese u mpyi Azi kùluni kàñbwàhe, numε pi maha lire mεge pyi Turiki. Poli u à Jwumpe Nintanmpe jwo kuru kàñhe shiinbil'á, ka pìi si jεε pu na, maa dá Kafoonj Yesu na. Lire l'à pyi dánafeebii kurunke sìñkanni wani. U à yee taanre pyi kuru kàñhe e Kile jwumpe njwuḡi na. Puru funḡke e u à dánafeebii kurunyi yà tìḡe tìḡe kuru kwùumpe kànyi puni na.

Poli à nḡe λετερεινι sém'a kan njε dánafeebii kurunyi'á, maa Kile kayaani jwo. Lire kayaani li jye, mà nìnyinji yaayi puni ná njñke yaayi puni le jùḡufoo ninḡin cye e. Uru jùḡufooḡi u jye Yesu Kirisita (1.10). Kirisita à kwû, lire cye kurugo, u à Yahutuubii dánafeebii ná supyishinji sanḡi dánafeebii shwə, maa pi puni wà piye na mà pyi kurunḡ ninḡin. Lire kurugo mpìi pi à dá Kirisita na ke, jεεennεḡi u mpyi nḡe supyishinji shuunninji shwəhəl'e ke, ur'à kwò (1--3).

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, pi raa piye tère bà cyeere ninḡinḡi yatanḡyi maha báare sìjcyān mε. Poli à li cyēe dánafeebii na na Kile sífent'à fānha tò sífente sannte puni na. Lire e u à li cya dánafeebil'á, pi Kile kàshikwənyaayi puni lwó, bà pi si mpyi si yyere Sitaanninji ná u nàḡwəhəre karigii puni sìḡe mε (4--6).

Jwumpe tasiḡe

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tùnntunḡə mà tàanna ná Kile jyii wuuni i ke, mii u à nḡe λετερεινι séme si ntun yii á, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu, ná yii à taha Yesu Kirisita fye e tērigii puni i [Efese kàñhe e] ke. ² Wuu Tuḡi Kile ná wuu Kafoonj Yesu Kirisita pi jwə yii na, pi i yyenḡke kan yii á.

Kacεḡkii Kile à pyi Yesu Kirisita cye kurugo ke

³ Wuu wuu Kafoonj Yesu Kirisita Tuḡi Kile kēe, u à wuu wuuni jwə, yacεḡyi Kile Munaani maha njkaan ke, maa yire puni kan wuu á nìnyinji na, wuu ná Kirisita wwojεεge kurugo. ⁴ Uru cye kurugo, mà jwo diḡyεḡi u dá ke, Kile mpyi a wuu cwəənrə, bà wuu si mpyi si fíninḡe, si mpyi tìḡire cyaga baa u yyahe taan mε. ⁵ U à wuu kyaa táan uy'á, lire na, mà ta diḡyε sàha dá mε, u à li lwó uye funḡ'i si wuu pyi u pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Lire l'à pyi u jyii wuuni mà yyaha tíi ná wuu e. ⁶ Lire e ke wuu pēenε taha u na, u kacenni nimbwooni kurugo. U à lire pyi wuu á u Jyanj Yesu Kirisita cye kurugo, uru ḡgemu kyaa l'à waha u á sèl'e ke.

⁷ Yesu Kirisita à uye pyi sárāga, maa wuu jùḡə wwû u sìshange cye kurugo, maa wuu kapegigii yàfa wuu na, mà tàanna ná Kile kacenni nimbwooni mpyinji i. ⁸ Kile à sàa cyire pyi maa yákilifente shinji puni ná jεcεḡi shinji puni kan wuu á. ⁹ Mà tàanna ná u jyii wuuni i, kani u mpyi a yal'a yaha Yesu Kirisita cye kurugo, ná li mpyi a ḡwəhə ke, u à lire cyēe wuu na. ¹⁰ Lire li jye: tēni ká fúnḡə, u sí nìnyinji yaayi ná njñke wuyi puni le jùḡufoo ninḡin cye e, uru u jye Kirisita.

¹¹ Kirisita cye kurugo mú, Kile à wuu cwəənrə mà pyi uye wuu. U mpyi a lire kani yaa fo tēmāni i mà tàanna ná u jyii wuuni i. ¹² Lire e wuu pi à pyi shincyiibii mà wuu sōḡḡore taha Kirisita na ke, wuu sí n-pyi kaḡunḡə Kile mεge ku pēe.

¹³ Yii mú pi ke, yii na jye Kirisita wwojεεge e, mà lwó yii à sēḡi jwumpe lóḡo yii zhwoḡi kyaa na ke, puru pu jye Jwumpe Nintanmpe. Yii à dá Kirisita

na ke, Kile à fyè bwòn yii na u Munaani ñkannji cye kurugo yii á, u mpyi a lire ndemu ñwómεε lwó ke. ¹⁴ Yacεñyi Kile à yal'a yaha u wuubii mεε na ke, Kile Munaani l'à wuu pyi wuu à tèn ná l'e na wuu sí yire ta, Kile ká u wuubii ñùñò wwû feefee tèn ndemu i ke, bà u si mpyi si ñkêe u mεge mpèenji kurugo mε.

Poli à Kile ñáare dánafeebil'á

¹⁵ Pyiñkanni na yii à dá Kafoonji Yesu na sèl'e, ná pyiñkanni na yii à Kile wuubii sanmpii kyaa táan yiy'á sèl'e ke, mii à lire lógo. ¹⁶ Lire kurugo mii maha fwù kaan Kile á tèrigii puni maa u ñáare yii kyaa na. ¹⁷ Mii ñarege funñke e, mii maha li caa wuu Kafoonji Yesu Kirisita u Kilenji á, uru ñgemu u ñye Tufoonji sinampfoo ke, u yákilifente kan yii á sèl'e, u u uye cyêe yii na, bà yii si mpyi si u sènmεge ñcè mε. ¹⁸ Mii na u ñáare mú u u yii yákilibii múgo. Lire ká mpyi, u à yii yyere maa sòññore tatahage ñkemu kan yii á ke, yii sí kuru cè, kuru ku ñye yaayi nisinanyi ñiyahayi u à yal'a yaha u wuubii mεε na ke. ¹⁹ Mii na li ñáare u á mú, bà yii si mpyi si u sífente kakyanhala woore cè wuu dánafeebii kàmpañke na mε. ²⁰ Tire sífente cye kurugo mú, u à Kirisita ñè a yige kwùñi i, maa u pyi u à sà ntèn u kàññe cyεge na, ñiyiñi na. ²¹ Yaayi ñiyambaayi yi ñye ná ñùñufente ná sífente ná fàñhafente ná kafente e ke, Kile à u tñye yire puni ñùñò na, mà bàra mεge maha mεge ku ñye na yiri yi na numε, ná mεge maha mεge ku sí n-pa raa yiri yi na tññi ñimpañi i ke, u à u tñye yire puni ñùñò na. ²² Kile à yaayi puni tñrig'a cyán u á, maa u pyi dánafeebii kurunke ñùñufoonji, ²³ kuru ñkemu ku ñye u cyeere ke. Yaaga maha yaaga ku ñye u e ke, yire puni ñye kur'e maa mpyi cyeyi puni i.

2

Mà fworò kwùñi i maa mpyi shì na

¹ Yii pi ke, tèn l'e, yii mpyi mu à jwo kwùu yii ntiimbaanji ná yii kapegigii kurugo. ² Yii mpyi maha cyire karigii pyi ñge ñiyeyi sùpyire sannte fiige. Fànha yaayi yi ñye kafεεge e ke, yire ñùñufoonji ñyii wuuni yii mpyi na mpyi. Mpii sí pi à ñùñò kyán Kile na ke, uru u ñye na báarañi pyi pire e, ali numε. ³ Wuu mú puni mpyi pire fiige, wuu mpyi maha wuu karigii pyi mà tàanna ná wuu yabilimpilii ñyii wuuni i, nde l'à táan wuu cyeer'á ná nde l'à tñge wuu funñ'i ke, lire wuu mpyi maha mpyi. Lire kurugo Kile lùuni mpyi a yíri wuu taan pi sanmpii fiige.

⁴ Ñka Kile ñùñaar'à pèe sèl'e. U à wuu kyaa táan uy'á sèl'e. ⁵ Lire kurugo wuu pi mpyi kwùu fiige wuu kapegigii kurugo ke, u à wuu ñè a yige kwùñi i ná Kirisita e. Yii li cè na Kile à ñwò yii na, maa yii shwò. ⁶ Wuu ná Kirisita wwoñεεge kurugo, Kile à wuu ñè a yige kwùñi i ná u e, bà wuu si mpyi si ntèn ná u e ñiyiñi i mε. ⁷ U à lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo, bà u si mpyi si u kacenni tεgele baa wuuni cyêe lyeñwòyi ñimpayi na mε. ⁸ Yii li cè na Kile à ñwò yii na, maa yii shwò yii dániyañi cye kurugo. Yii yabilimpil'e bà lir'à fworò mε. Kile u à lire pyi yii á mana. ⁹ Lire ñye a pyi yii kacennkii cye kurugo mε, lire e sùpñani wà tufiige sì n-jà uye pèe mε. ¹⁰ Yii li cè na Kile à wuu pyi shinfnmii wuu ná Yesu Kirisita wwoñεεge cye kurugo, kacennkii mpyiñi mε na, u mpyi a cyire ñcyiimu yal'a yaha, bà wuu si mpyi s'a cyi pyi mε.

Kirisita kwùñ'à Yahutuubii ná supyishiji sanñi pyi pi à wwò

¹¹ Ñye pyiñkanni na yii mpyi yyecyiige na ke, yii sòññò lire na ke! Yii pi ñye yii ñye Yahutuu mε, Yahutuubii mpyi maha yii pyi na yii ñye a kwòn mε, maa ñko na pir'à kwòn, mà li ta cyeere kanni na uru ñkwònñ'à pyi. ¹² Lire tèn i, yii mpyi a Kirisita cè mε, yii mpyi Izirayeli shiinbil'e mε, tunmbyaare Kile mpyi a le ná u shiinbil'e maa yaayi ñjemu ñwómεε lwó ke, yii nàzhan mpyi yire e mε.

Yii mpyi sònnɔɔ tatahaga baa, yii mpyi a Kile cè mɛ. ¹³ Nyɛ yii laage ku mpyi a fyânha a tɔɔn Kile na ke, Yesu Kirisita à u sìshange wu mà pyi sàraga, kuru kurugo yii à byanhara Kile na numɛ.

¹⁴ Uru u à yyeɲiŋke kan, maa Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi wà piye na mà pyi niŋkin. Màpenge ku mpyi pi shwòhòl'e kàsògò fiige ke, maa kuru kwò. ¹⁵ U kwùŋi cye kurugo, u à MusaSaliyaŋi ná u toŋi karigii fànhe kwò. Lire pyiŋkanni na, maa supyishiŋi kuuyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi supyishi nivònnɔ niŋkin, maa yyeɲiŋke pyi k'à pa pi shwòhòl'e. ¹⁶ U kwùŋi cye kurugo kworokworocige na, u à màpenge kwò pi shwòhòl'e, maa yire kuruyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi niŋkin, maa pi ná Kile shwòhòŋi yal'a jwò. ¹⁷ Mpii laage ku mpyi a tɔɔn Kile na, ná mpii pi mpyi a byanhara Kile na ke, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tí ná yyeɲiŋke e ke, u à pa puru jwo pi á. ¹⁸ Uru cye kurugo, wuu supyishiŋi kuuyi shuunniŋi sí n-jà tabaraga ta Tufooŋi Kile na, Kile Munaani ninuuni cye kurugo. ¹⁹ Lire kurugo yii saha nyɛ nàmpwuun, lire nyɛ mɛ shintahantorii mɛ, ŋka yii à bâra Kile wuubii na numɛ, maa mpyi pyennugo shiin Kile bage e. ²⁰ Yii na nyɛ бага, Kile à ŋkemu faanra ke. Yesu túnntunmpii ná Kile túnntunmpii pi nyɛ kuru bage nintaani, Yesu Kirisita yabiliŋi u nyɛ ku nintaani kafaage sèe woge mbiini na. ²¹ Uru cye kurugo, bage ŋkunuyi pun'à yiye cù cù, maa mpyi бага niŋcennɛ Kafooŋi Kile á. ²² Uru cye kurugo mú, yii à pyi mu à jwo kafaaya y'à wà yiye na mà tɛg'a бага faanra, Kile à tɛn ŋkemu i u Munaani cye kurugo ke.

3

Supyishiŋi sanŋi u nyɛ u nyɛ Yahutuu mɛ, Poli à pyi Kile jwumpe jwufoo pir'á

¹ Lire kurugo mii Poli u nyɛ kàsuni i Yesu Kirisita Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo yii supyishiŋi sanŋ'á ke, mii na Kile jáare yii kyaa na. ² Kile à jwò mii na, maa báaraŋi ŋgemu kan mii á mà yyaha tí ná yii e ke, yii wà tufiige nyɛ à pìnni uru na mɛ. ³ Kani Kile mpyi a yal'a yaha ná li mpyi a ŋwòhò ke, u à lire cyêe mii na, bà mii à cyi niŋkin niŋkin sémɛ yii á ŋge lɛtɛɛŋi i mà yyaha tí ná l'e mà kwò mɛ. ⁴ Yii aha cyire kâla, pyiŋkanni na Kile à mii yákiliŋi múgo, ka mii i lire kaŋwòhòni cè mà yyaha tí ná Kirisita e ke, yii sí lire cè. ⁵ Kile nyɛ a mpyi a lire kaŋwòhòni cyêe tèecyiini sùpyire na, bà u à li cyêe numɛ u Munaani cye kurugo u túnntunmpii ná u jwumpe jwufeebii na mɛ. ⁶ Lire kaŋwòhòni li nyɛ: yaayi Kile sí n-kan Yahutuubil'á ke, supyishiŋi sanŋi sí yire ninuyi ta, nahà na ye pi à wwò maa mpyi niŋkin, maa jwòmɛɛni yaayi ninuyi ta Yesu Kirisita wwoŋɛɛge e, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo.

⁷ Kile à jwò mii na u sífente cye kurugo, maa mii pyi u báarapyi puru Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo. ⁸ Mii u nyɛ na naye sònni Kile wuubii puni nimbileni ke, Kile à jwò mii na, maa mii pyi mii i Kirisita kasinani tɛgɛɛ baa wuuni yu supyishiŋi sanŋ'á. ⁹ Kile u à yaayi puni dá ke, kani u mpyi a ŋwòhò fò tèemòni i ke, u à mii pyi mii i lire yige bèenmpe na. ¹⁰ Lire e yaayi niŋyambaayi yi nyɛ ná nùŋufente ná fànhafente e diŋyɛŋi nùŋò na ke, yire sí li cè numɛ dánafeebii kurunke cye kurugo, na yákilifente na nyɛ Kile á karigii puni i. ¹¹ U mpyi a lire kani yaa mà ta diŋyɛ sàha dá mɛ, maa mpa li pyi wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. ¹² Wuu ná Yesu Kirisita wwoŋɛɛge funŋke e, wuu dániyaŋi cye kurugo, wuu yákilitɛɛnɛ wuubil'à tabaraga ta Kile na. ¹³ Lire kurugo mii na li caa yii á, yyefuge e mii nyɛ yii kurugo ke, yii àha kuru kani tɛgɛ màban fò yiye na mɛ, nahà na ye mii nyɛ k'e yii nùnjirire kurugo.

Poli à Kile jáare dánafeebil'á sahanŋi

¹⁴ Lire kurugo mii maha na niṅkure sínni maa Tufoonji Kile jáare, ¹⁵ uru ṅgemu u à niṅyiṅi ná niṅke yaayi puni meyi le ke. ¹⁶ Mii na u jáare, bà u si mpyi si fànha le yii e u Munaani cye kurugo mà tàanna ná u sífente tɛgɛɛ baa woore e mɛ. ¹⁷ Yii dáníyaṅi cye kurugo, Kirisita u tateṅge wwú yii zòmpyaagil'e, yii i ndìre wà tàange e, yii i yiye waha kur'e. ¹⁸ Lire e yii ná Kile wuubii sanmpii, yii sí Kirisita tàange tɛgɛɛ baa woge cè. ¹⁹ Kuru tàange k'à tòro sùpyire puni tacenke taan ke, yii sí kuru cè. Lire ká mpyi, yaayi puni yi ṅye Kile e ke, yire puni sí n-pyi yii e. ²⁰ Yaayi wuu ṅye na jáare, lire ṅye mɛ na sòṅṅi njemu na ke, mà tàanna ná Kile sífente ti ṅye wuu e ke, u sí n-jà yire kan wuu á fo si njà ntòro bá! ²¹ Pèente ti taha u na tɛrigii puni i dánafeebii kurunke shwòhòl'e Yesu Kirisita wwoṅeṅge e fo tèkwombaa. Amiina!

4

Dánafeebii ṅgwòṅi kani

¹ ṅye lire kurugo, mii u ṅye kàsuni i Kafoonji Yesu Kirisita mege kurugo ke, mii na li caa yii á, Kile à yii yyere ndemu mɛɛ na ke, yii raa jaare yii a ntàanni ná lire e. ² Lire li ṅye, yii sàa yiye tìrige, yii i mpyi òmpinṅfee ná lùtaanfee, yii yiye karigii kwú tàange funṅke e. ³ Yyeṅṅe cye kurugo, Kile Munaani à yii pyi yii à wwò wwoṅkanni ndemu na ke, yii yiye waha yii i ṅkwòro uru ṅgwòṅi i. ⁴ Yii li cè na yii à pyi mu à jwo cyere niṅkin, Kile Munaani ninuuni li ṅye yii puni i. Kile à yii yyere maa sòṅṅore tatahage ṅkemu kan yii á ke, kuru mú na ṅye niṅkin. ⁵ Kafoo niṅkin u ṅye, uru ninuṅi na yii pun'à dá, maa batize uru ninuṅi mege na. ⁶ Kile niṅkin u ṅye, uru u ṅye wuu puni Tuṅi, maa mpyi wuu puni òṅṅò na, u na báaraṅi pyi wuu puni cye kurugo, maa mpyi wuu puni zòmpyaagil'e.

⁷ ṅka Kile à ṅwò wuu na, maa màkange kà kan wuu shin maha shin á mà tàanna ná Kirisita sùpyire kanṅkanni sumare e. ⁸ Lire e y'à jwo Kile Jwumpe Semṅi i na:

«Tèni i u à dùgo ke,
u à kàre ná bilii niṅyahamil'e,
maa mayaaya kan sùpyir'á*.»

⁹ U à dùgo niṅyiṅi i, di lire ṅwòhe ṅye ye? Lir'à li cyèe na u mpyi a fyànha a tìge fo niṅke na. ¹⁰ ṅge u à tìge ke, uru ninuṅi u à dùg'a kàre fo cyeyi puni niṅyiṅi na, bà u si mpyi si niṅyiṅi ná niṅke puni jì ná u sífente e mɛ. ¹¹ Uru u à pì pyi Yesu tùnntunmii, maa pì pyi Kile tùnntunmii, maa pì pyi Jwumpe Nintanmpe jwufee, maa pì pyi dánafeebii kurunke saṅcwònsigibii, maa pì pyi ku cyelentii. ¹² U à lire pyi, Kile wuubii pi ṅye Kirisita cyeere ke, bà pi si mpyi si pire bégele báaraṅi mɛɛ na, pi raa sì yyaha na Kile kuni i siṅcyan, ¹³ fo mpa mpyi niṅkin dáníyaṅi ná Kile Jyaṅi ṅcèṅi i mɛ. Lire ká mpyi, wuu sí raa sì yyaha na Kile kuni i, si mpa fùṅṅò Kirisita fiige.

¹⁴ Lire e ke wuu saha sì n-pyi mu à jwo nàṅkopyire s'a fyíṅge raa màre cyelentiibii kafinivinibii kàlaṅi kafɛɛge cye kurugo mɛ. Pi maha sùpyire yákilibii kèenṅi ná pi kàyituwògòre e. ¹⁵ ṅka wuu aha a sèṅi yu tàange funṅke e, wuu sí raa sì yyaha na karigii puni i Kirisita wwoṅeṅge e. Uru u ṅye dánafeebii kurunke òṅṅe. ¹⁶ Kuru òṅṅe cye kurugo, cyeere yatanṅi pun'à sogo sogo yiye na, maa mpyi cyere niṅkin. Yire yatanṅi puni niṅkin niṅkinṅi ká a yi báaraṅi pyi, cyeere sí raa lyɛge si fànha ta tàange funṅke e.

Dánafeebii jaaraṅkanni nivònni

* 4:8 Zaburu 68.18-19

17 Lire kurugo mii sí yi jwo n-waha yii á Kafoonji mege na na mpíi pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e me, yii àha raa yii karigii pyi pire wogigii fiige me. Pire maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi sònṅṅkanni laaga baa wuuni i. 18 Pi yákilibii nyε a múgo me, shìṅi nivṅṅi Kile maha ṅkaan ke, pi Kile kuni ṅcèmbaanji ná pi ṅiṅyiwaani kurugo pi nàzhan nyε ur'e me. 19 Lire e silege saha nyε a sùu pi na me, pi à piye yaha silege baa karigii laage e, maa katupwṅṅoyi shìṅi puni pyi. Pi funṅyi nyε a sùu na ṅiṅini me.

20 ṅka yii pi ke, amuni bà yii à Kirisita kani taanna mà de! 21 Nàkaana baa yii à u kyaa lógo, yii mú s'à u kani taanna maa li sèṅi cè, 22 na yii à yaa yii yii kapyiṅyεgigii yaha. Sùpyanji u nyε na ṅaare lire pyiṅkanni na ke, uru ṅyii karigii maha u wurugo, lir'a sùu shi bò. 23 Yii yii yákilibii ná yii sònṅṅkanni kèṅṅe. 24 Yii pyiṅkanna nivṅṅo lwó, nde li sí li cyé na Kile à yii pyi shiṅfṅmii ke. Lire li nyε, katiigii ná fyìṅmpe karigii mpyiṅi, cyire maha ntaa sèṅi cye kurugo.

25 Lire kurugo yii láha kafinare na, shin maha shin u à sèṅi yu u shiṅṅeṅ'á, ṅaha na ye wuu pun'à pyi cyere ṅiṅkin yatanya. 26 Yii wà lùu ká yíri, u àha kapii pyi me, u bá kà canṅanyiini yaha li cwo ná lire lùyirini i me†. 27 Yii àha Sitaannji yaha u pyiṅkanna ta si yii yaha kapii na me. 28 Yii wà ká nta u mpyi nàṅkaawa, urufoo u láha nàṅkaage na, u raa báare sèl'e ntìṅi funṅke e, bà u si mpyi s'a kanhamafeebii tère me. 29 Jwumpimpe pà tufiige nyε a yaa p'a fwore yii ṅwṅyi i me. Jwumṅ maha jwumṅ pu sí n-jà sùpya pyi u a sùu yaha na Kile kuni i ke, yii a puru yu bà pu si mpyi si pu lógofeēbii tēge me. 30 Yii àha raa Kile Munaani lùyiri karigii pyi me. Lire li nyε Kile fyèṅi yii na, ṅgemu u à li cyé na Kile sí n-pa yii ṅùṅṅ wwù feefee canṅka ke. 31 Yii àha wà nàvunṅṅo yaha yiye e me, yii àha mpyi lùpèṅfee me, yii àha yii lùgigii yaha cyi à yíri me, yii àha raa sère sùpyire na me, yii àha raa cyàhii pyi me. Yii láha pege karigii shiṅi puni na. 32 Yii a kacèṅṅi pyi yiye na, yii raa ṅùṅaara taa yiye na, yii a yàfani yiye na, bà Kile à yàfa yii na Kirisita kurugo me.

5

1 Lire e ná yii kyaa s'à táan yii Tuṅi Kile á, yii a u pyiṅkanni taanni. 2 Yii a yii karigii puni pyi tàange funṅke e, bà Kirisita yabilin'à wuu kyaa táan uy'á fo mà uye kan kwùṅ'á wuu kurugo, mà pyi sáraga ṅkemu k'à táan Kile á ke.

3 Lire kurugo jacwṅṅe ná kanwṅṅoyi shiṅi puni ná funmbwṅhe, cyire karigii pyifoo nyε a sàa yaa u ta yii shwṅṅhṅ'e me. Naha kurugo ye Kile wuubii nyε a yaa pi a cyire karigii pyi me. 4 L'à pyi silege baa jwumṅ yo, l'à pyi ṅùṅṅ baa jwumṅ yo, l'à pyi keetupwṅṅoya yo, puru pà mú nyε a yaa p'a fwore yii ṅwṅyi i me, fo Kile fwùṅi kanni. 5 Yii li cè na jacwoobii ná katupwṅṅoyi pyifeebii ná funmbwṅhe feebii, pire wà tufiige nàzhan nyε a sùu Kirisita ná Kile Saanre e me. Funmbwṅhe ná kaciyinzunn'à tàanna.

6 Mpíi pi à ṅùṅṅ kyán Kile na ke, cyire karigii cyi maha u lùuni pyi l'à yíri pire taan. Lire e yii àha n-sùu wà yaha u yii ṅwṅ fáanna a wurugo ná laaga baa jwum'i me. 7 Yii àha ṅgwṅ ná pire mpil'e kyaa na me. 8 Yii li cè na tēni l'e, yii mpyi numpini i, ṅka nume, Kafoonji wwoṅṅege cye kurugo, yii nyε bēṅmpe e. Lire e ke yii a ṅaare bēṅmpe sùpyiibii ṅaaranṅkanni na, 9 ṅaha na ye shinṅi u nyε na ṅaare bēṅmpe e ke, urufoo kapyiṅkii maha mpyi kacèṅṅi ná katiigii ná sēejwuuni. 10 Yii yiye waha nde l'à táan Kafoonji á ke, yii i lire cya a cè. 11 Numpini karigii nyε ná nàfan e me. Yii àha raa cyi pyi me, yii bá à yaa yii a cyi yige bēṅmpe na. 12 Karigii tire sùpyire nyε na mpyi numpini i ke, cyire ṅjwunji mú bá à sùu silege. 13 Yii li cè na kyaa maha kyaa ṅwṅṅ k'à múgo ke,

† 4:26 Zaburu 4.5

lire maha fworò bɛɛnmpe na. ¹⁴ Kyaa maha kyaa sí l'à fworò bɛɛnmpe na ke, lire yyaha maha ɲcè. Lire kurugo y'à jwo:

«Mu u ɲye na ɲwúuni ke,
yíri ɲɔmpe na, ɲè a fworò kwùubii shwɔhɔl'e,
Kirisita sí bɛɛnmpe yige mu á.»

¹⁵ ɲye yii a yiye kàanmucaa, yii i yii toronkanni cè. Yii àha mpyi yákili baa shiin mɛ, ɲka yii pyi yákilifee. ¹⁶ Tèni li ɲye yii á ke, yii yiye waha yii raa kacɛnnii pyi, ɲaha kurugo ye tìɲ'á kèege. ¹⁷ Lire kurugo yii àha mpyi funɲɔ baa shiin mɛ, ɲka nde li ɲye Kafoonɲi ɲyii wuuni ke, yii lire cya a cè. ¹⁸ Yii àha sinmpe bya si mée mɛ, lire maha sùpyanɲi yaha silege baa karigii mpyinɲi na, ɲka yii ɲí Kile Munaani na tɛrigii puni i. ¹⁹ Yii a màban leni yiye e ná Zaburu sémenɲi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a Kafoonɲi père cyire myahigil'e ná yii zòmpyaagii puni i. ²⁰ Yii a fwù kaan Tufoonɲi Kile á tɛrigii puni i karigii puni kurugo, wuu Kafoonɲi Yesu Kirisita mɛge na.

Nɔ̀ni ná u cwonɲi piye cùɲkanni

²¹ Yii yiye tìrige yiy'á Kirisita yyaha fyagare kurugo. ²² Cyeebii, yii yiye tìrige yii nàmbaabil'á, bà yii à yiye tìrige Kafoonɲi á mɛ, ²³ ɲaha na ye nɔ̀ni u ɲye u cwonɲi ɲùɲke, bà Kirisita ɲye dánafeebii kurunɲe ɲùɲke mɛ*. Dánafeebii kurunɲe ku ɲye Kirisita cyeeere, u à kuru ɲkemu shwɔ ke. ²⁴ Bà dánafeebii kurunɲ'á kuye tìrige Kirisita á mɛ, amuni cyeebil'á yaa pi piye tìrige karigii puni i pi nàmbaabil'á.

²⁵ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, bà Kirisita à dánafeebii kurunɲe kyaa táan uy'á, fo mà uye kan sáraga ku kurugo mɛ. ²⁶ U à lire pyi, si ku yaha kuye kanna na Kile á, ku fíninɲkwooni kàntugo ná lwɔhe e Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, ²⁷ bà u si mpyi si ku yaha uye yyaha taan ku sinampe e, fwɔnrɔ baa ná takuruyo baa ná cyire tìcyiin baa mɛ. ɲka ku pyi ɲcèege cyaga ná cwo cyaga baa. ²⁸ Lire pyinɲkanni na, nàmbaabil'á yaa pi piye cyeebii kyaa táan piy'á, bà pi yabilimpíi cyeeere kyal'á táan piy'á mɛ. Shinɲi u à u cwonɲi kyaa táan uy'á ke, urufol'á uye kyaa táan uy'á. ²⁹ ɲaha kurugo ye sùpyanɲi wà tufiige cyere kyaa ɲye a sàa pɛn u á mɛ, ɲka u maha uye ɲwɔ caa maa yaha uye na, bà Kirisita maha li pyi dánafeebii kurunɲ'á mɛ. ³⁰ Wuu sí pi ɲye u cyeeere yatanɲi. ³¹ Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnɲi na «Lire kurugo nɔ̀ni sí u tunɲi ná u nunɲi yaha si mpwɔ u cwonɲi na, pi mú shuunni si mpyi shin ɲinɲin†.» ³² Puru jwumpe ɲwɔh'á cùgo sèl'e. Mii na pu yu mà yyaha tíi ná Kirisita ná dánafeebii kurunɲe wwoɲɛge e. ³³ ɲka p'à yyaha tíi ná yii e mú: yii shin maha shin à yaa u u cwonɲi kyaa táan uy'á, bà urufoo kyal'á táan uy'á mɛ. Cyeebii, yii pèene le yii nàmbaabil'e.

6

Sifeebii ná pyìibii piye cùɲkanni

¹ Pyìibii, yii yii sifeebii ɲwɔmɛɛni cù yii tàanna ná Kafoonɲi ɲyii wuuni i, ɲaha na ye lire l'à tíi. ² Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛnɲi i «Ma tunɲi ná ma nunɲi pèe*.» Kile Saliyanɲi kapyaaagil'e, kabilini ɲinɲyiini Kile à jwo maa ɲwɔmɛɛ jwo a taha li na ke, lire li ɲye lire. ³ ɲwɔmɛɛni u à lwɔ ke, lire li ɲye: «Mu shɲi canmpyaagii sí ɲyaha, si ntáan ɲinɲe na†.» ⁴ Tiibii, yii pi ke, yii àha mpi yii pyìibii na s'a pi lùyiri karigii pyi mɛ, ɲka yii a pi byí, yii raa pi yegege yii tàanna ná Kafoonɲi jwumpe e.

* **5:23** Pii maha jwo: «ɲaha na ye nɔ̀ni u ɲye u cwonɲi ɲùɲke na, bà Kirisita ɲye dánafeebii kurunɲe ɲùɲke na mɛ.» † **5:31** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲye: «Lire kurugo nɔ̀ni ná u cwonɲi sí n-wwɔ si mpyi shin ɲinɲin, nɔ̀ni ná u cwonɲi shwɔhɔn'á yaa u ɲwɔ mà tɔ̀ro nɔ̀ni ná u sifeebii wunɲi na.» * **6:2** Ekizodi 20.12 † **6:3** Ekizodi 20.12

Bilibii ná pi nùñufeebii piye cùñkanni

⁵ Bilibii, yii sàa yii nùñufeebii ñwómèeni cù pèente funñke e ná funvyinge e, yii li pyi bà yii à Kirisita ñwómèeni cù mè. ⁶ Yii àha raa pi nyinyaga báarañi kanni pyi si nta ntáan pi á mè, ñka yii a u pyi mu à jwo Kirisita bilii, mpiimu pi ñye na Kile ñyii wuuni pyi ná funñò ñinñkin i ke. ⁷ Yii a báare pi á ná funñcenn'i mu à jwo Kafoonji á yii ñye na báare, yii àha li pyi mu à jwo sùpyire kann'á yii ñye na báare mè. ⁸ Yii li cè na shin maha shin, mu na báare wà á yo, mu na báare may'á yo, Kafoonji sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinñkii ñinñcenn'kil'e.

⁹ Nùñufeebii, yii mú pi ke, yii yii bilibii cùmu lemè ñwò, yii àha ntanha pi na mè. Yii li cè na nùñufoonji ninuñi u ñye yii ná ñye ñwò na ñinyiñi na ke, uru ñye a sùpya ñwòñò sùpya na mè.

Dánafeebii kàshikwonyaayi kani

¹⁰ Ñye mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu ñye: yii a yii fânhe caa Kafoonji wwoñeñge e, uru fânñ'á sàa pèe. ¹¹ Yii Kile kàshikwonyaayi puni le yiye na, bà yii si mpyi si já tayyérege ñinñcenn'ye wwû, si Sitaanniñi nàñwòhòre karigii ñwò bêt mè. ¹² Yii li cè, wuu ná mpìi pi ñye kàshige na ke, sùpyii bà mè. Ñka yaayi yi ñye numpini i ná ñwufente ná fânñafente ná kafente e ñinyeñi ñwò na ñkèegeñi mèe na ke, wuu ná yire yi ñye ku na. ¹³ Lire kurugo yii Kile kàshikwonyaayi puni lwó, bà yii si mpyi si já kuru kàshige kwòñ canmpege e mè, lire kàntugo yii begelenñkanni ñinñcenni kurugo, yii i já a kwòro yii tayyérege e.

¹⁴ Lire e ke yii bégeñ'a yaha, yii i sèñi pyi yii seepwòge, yii i katiigii mpyiñi pyi tóonñò vâantinn'ye yii le yiye na. ¹⁵ Yyeñinñke ku ñye na ntaa Jwumpe Nintanmpe cye kurugo ke, yii kuru pyi mu à jwo tanhanya yii tooyi na, bà yii si mpyi si já ñyére kàshige sige mè. ¹⁶ Yii dányañi pyi yii tóonnte yabenñke. Ná ur'e yii sí n-jà Sitaanniñi ñyahigii nage wogigii puni fùgo. ¹⁷ Zhwoñi yii à ta Kile á ke, yii uru pyi yii tóonnte ñuntonñke. Kile Munaani na kàshikwòññwòñi ndemu kaan ke, yii lire lwó, lire li ñye Kile jwumpe.

¹⁸ Yii a Kileñareyi shiñi puni pyi tèrigii puni i, Kile Munaani ntègeñi funñke e, yii i ñkwòro lire na. Yii raa Kile ñáare u wuubii puni kurugo. ¹⁹ Yii a Kile ñáare mii á mú, bà li si mpyi tère o tère e mii à na ñwòge múgo Jwumpe Nintanmpe ñjwuñi mèe na ke, si já raa pu kañwòhòni yu raa fíniñi fyagara baa mè. ²⁰ Puru ñjwuñi kurugo Kirisita à mii tñe, puru kurugo mii ñye yòròyi na naha kàsuñi i. Yii a Kile ñáare mii á, bà mii si mpyi s'a pu yu pu jwuñkanni na fyagara baa mè.

Jwumpe nizanmpe

²¹ Kyaa maha kyaa li ñye mii ñwò taan, ná nde mii ñye na mpyi ke, wuu ntàannamacinmpworonji Tisike sí n-sà cyire puni jwo yii á. Kafoonji báarapyi ñinñcenn'ye u ñye u wi. ²² Mii à li yírige li kurugo maa u tun yii á, nde li naha wuu kàmpaññke na ke, yii i lire cè, u u màban le yii e. ²³ Wuu Tuñi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita u yyeñinñke ná tàange ná dányañi kan cìnmpyibii pun'á. ²⁴ Shin maha shin u à Kafoonji Yesu Kirisita kyaa táan uy'á sèñi na ke, Kile u ñwò ñye puni na, u u jwó le pi á!

Letereŋi Poli à tun Filipi kàŋhe dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Filipi kàŋhe na mpyi Masedoni kùluni kàŋhe kà. Yahutuubii mpyi a nyaha wani mɛ, pi mú bá mpyi a shiin ke kwò si nta nò pi Kile Jwumpe kàlambaga faanra mɛ.

Tèni i Poli à sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani ke, lire tooy'e pìl'à piye kan Yesu á maa mpyi dánafee (Kapyiŋkii 16.11-40). Dánafeebii kurunke shiinbii fànha mpyi supyishiŋi sanŋi, Yahutuubii mpyi a nyaha pi e mɛ. Lire kàntugo u kùsheeni là tooy'e, fànhafeebil'à u cù a tò kàsuni i Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo. Filipi dánafeebil'à yire lógo ke, maa wà tun ná bùnye yaay'i, u sà ŋkan u á kàsuni i. Nye Poli à ŋge letereŋi séme mà u yaha kàsuni i, maa fwù kan pi á. U jwump'à yyaha tíi ná funntange e, ŋkemu i dánafeebil'à yaa pi pyi yyefuge tèrigil'e ke.

Poli à li cya Filipi dánafeebil'à pi mbèŋi yaha u kwòro pi ná piye shwòhòl'e. Yesu Kirisita à uye tírige pyiŋkanni ndemu na ke, maa li cya pi á, pi piye tírige piy'á lire pyiŋkanni na.

Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pire la mpyi si fànha cyán dánafeebii na pi raa Yahutuubii saliyaŋi kurigii ñaare. Pìi sí na mpyi wani, pire mpyi na pi nyii karigii kanni pyi. Poli à nje yeŋyi kan dánafeebil'à mà taha cyire kapyaaŋi shuunniŋi na, bà pi si mpyi s'a piye kàanmucaa mɛ.

Ŋge letereŋi funŋo jwump'à li cyèe na Filipi dánafeebii kyal'à táan Poli á sèe sèl'e.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Poli ná Timòti, wuu pi nye Yesu Kirisita báarapyii ke, wuu pi à ŋge letereŋi séme, si ŋkan yii Kile wuubii ná yii kàanmucyafeebii ná tɛgɛfeebil'á, yii pi nye Yesu Kirisita wwoŋɛɛge e, Filipi kàŋhe e ke. ² Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwòo yii na, pi i yyenŋke kan yii á.

Poli à li cyèe Filipi dánafeebii na na pi kyal'à táan ur'á

³ Tère o tère e mii à sòŋŋo yii kyaa na ke, mii maha fwù kan Kile á. ⁴ Mii aha a Kile ñaare yii kyaa na tère o tère e ke, mii maha u ñaare ná funntange e, ⁵ ñaha na ye mà lwó ku tasiige e mà pa nò fo numɛ na, yii à mii tɛge Jwumpe Nintanmpe njwuŋi na.

⁶ Kilenji u à uru báaraŋi niŋcenni sii yii e ke, mii à tèn ná l'e na u sí uru pyi yii e, zà nò u tɛgeni na Yesu Kirisita cannuruge.

⁷ Mii à yaa mii u a sòŋŋi lire sòŋŋoŋkanni na yii kyaa na, ñaha na ye yii kyal'à waha mii na sèl'e. Mà mii yaha kàsuni i, lire nye mɛ mà mii yaha mii u Jwumpe Nintanmpe báami maa pu pyàagii sɛnmege na ñcyère sùpyire na, Kile à jwòo mii na maa uru báaraŋi ŋgemu kan mii á ke, yii à pyi mii wwoŋɛɛ uru báaraŋi i. ⁸ Kile yabilŋ'à li cè na bà Yesu Kirisita à wuu kyaa táan uy'á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á sèe sèl'e.

⁹ Nde mii na ñaare Kile á ke, lire li nye, tàange ku nye yii ná yiye shwòhòl'e ke, kuru k'a si yyaha na, yii i yákilifente ná ñcèŋi sèe wuŋi ta, ¹⁰ bà li si mpyi ndemu l'à yaa ná yii e ke, yii i lire cè mɛ. Lire e yii sí n-pyi sùpyii mpiimu pi à tíi, maa mpyi tìgire cyaga baa, fo zà nò Yesu Kirisita cannuruge na ke. ¹¹ Yii karigii puni sí raa n-pyi ntìŋi funŋke e ná Yesu Kirisita fànhe e. Lire li sí metange ná pèente taha Kile na.

Poli kàsuni njyìḡ'á Jwumpe Nintanmpe pyi p'á nɔ cyeye nijyahay'e

¹² Mii cìmpyiibii, mii la nyɛ yii i li cè na kyaage k'á mii ta ke, kuru bá à pyi kaḡuḡo mà shìnyahara pyi t'á Jwumpe Nintanmpe lógo. ¹³ Naha kurugo yɛ saanbwòhe pyɛngɛ shiinbii ná sùpyire sannte pun'à li cè na Kirisita kurugo pi à mii cú a pwò naha kàsuni i. ¹⁴ Lire e mii kàsuni njyìḡi kurugo, mpìi pi à dá Kafooni Yesu na ke, pire nijyahara à piye waha Kile jwumpe njwuni na sùpyir'á, fyagara baa.

¹⁵ Sèe wi, pìi maha Kirisita kyaa yu mii báaraḡi yìncyɛge ná u nyipɛɛnni na, ḡka pìi maha u kyaa yu ná funvyinge e. ¹⁶ Pire maha uru báaraḡi pyi tàange funḡke e, naha na yɛ pi à li cè na mii nyɛ naha kàsuni i s'a Jwumpe Nintanmpe báami sùpyir'á. ¹⁷ ḡka mpìi pi nyɛ na Kirisita kyaa yu ná mii báaraḡi yìncyɛge e ke, pire funzòḡore nyɛ a ḡwò mɛ, pi maha lire pyi si nta là bâra mii yyefuge na naha kàsuni i. ¹⁸ ḡka pi na lire pyi ná funḡcɛḡḡ'i yo, pi nyɛ na li pyi ná funḡcɛḡḡ'i mà yo, mii kuro nyɛ yire e mɛ. Kirisita kyaa na yu sùpyir'á mà kwò ke, lir'á mii funḡke táan.

Là bá sí n-bâra mii funntange na, ¹⁹ naha na yɛ mii à li cè na yii Kileḡarege ná Yesu Kirisita Munaani* fànhe sí cyire kawaagii kɛɛḡḡe mpyi mii á, sí ta kuro. ²⁰ Nde mii nyɛ na sigili ná na zòmbilini puni i, maa na sòḡḡore taha li na ke, lire li nyɛ, mii sí n-sii n-sílege si raa Kirisita père ná naye puni i mɛ. Mii sí raa lire pyi fyagara baa bà mii à li pyi taḡjaa fo mà pa nɔ niḡjaa na mɛ, ali li mɛɛ ká saa bê ná mii múnaani i.

²¹ Naha kurugo yɛ mii múnaani nyɛ a taha yafyin na ḡke ḡḡke na Yesu Kirisita wwoḡɛɛge kàntugo na mɛ. Mii aha ḡkwù, mii sí kuru wwoḡɛɛge tòḡḡi ta. ²² ḡka mii u mɔ shì na, kampyi lire sí n-jà mii pyi mii u báara niḡcɛḡḡe pyi sahaḡki, nyɛ mii saha naha a niḡjwuyo cè mɛ. ²³ Mii funḡke na mii shwòhòli cyire ḡcyii kapyaaḡii shuunniḡi shwòhòl'e. Mà kwù, maa mpyi ná Kirisita e, lire l'á táan mii á, lire tòḡḡi mú u à pèe. ²⁴ ḡka mii u pyi shì na, lire li sí n-pwòro yii á sèl'e. ²⁵ Mii mú s'á tɛɛn ná lire e. Lire kurugo mii à li cè na mii sí tère pyi yii puni taan, si yii tɛḡe, bà yii si mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i ná funntange e mɛ. ²⁶ Lire e mii aha núr'a kàre yii yyére tɛni ndemu i ke, lire sí yii ḡḡyi yìrige Yesu Kirisita wwoḡɛɛge e.

²⁷⁻²⁸ ḡka Jwumpe Nintanmpe p'á jwo Kirisita kyaa na ke, yii kapyiḡkii pun'à yaa cyi yyaha tíi ná pur'e. Mii nyɛ yii shwòhòl'e yo, mii laag'à tɔɔn yii na yo, li tɛḡeni li nyɛ mii u lógo na yii na wá a kwòro ḡwòmɛɛ niḡkin na†, maa yii sòḡḡore pyi niḡkin, maa yii fànhe pyi niḡkin báaraḡi na, mpìi pi nyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, bà yii fyagara baa wuubii si mpyi si pire sige lire na mɛ. Pire u kapyiḡkil'á li cyèe na Kile sí pi shi bò, yii kapyiḡkii s'á li cyèe na Kile sí yii shwò. Kile mú sí u à lire yaa, ²⁹ naha na yɛ u à ḡwò yii na, maa yii pyi yii à dá Kirisita na, lire kanni bà mɛ, maa yii pyi yii à kyaala u kurugo mú. ³⁰ Mpìi pi nyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, zhìḡi yii mpyi a ḡya mii u leni ná pire e, ná mii saha na u leni numɛ ke, uru zhìḡi shìḡi yii na leni numɛ.

2

Yii yiye tìrige Yesu Kirisita fiḡe

¹ Nyɛ ná Kirisita à wuu tɛḡe wuu u màban leni wuye e, maa wuu zòmpyaaḡii taali tàange cye kurugo, maa wuu pyi wuu à wwò Kile Munaani cye kurugo, maa wuu tɛḡe wuu à pyi ḡḡnaarafee ná ḡḡmpìḡḡe, ² lire e ke, yii yii sòḡḡore pyi niḡkin, yii yiye kyaa táan yiy'á, yii bê yii i mpyi niḡkin. Lire ká mpyi, mii

* **1:19** Yesu Kirisita Munaani ná Kile Munaani nyɛ niḡkin. † **1:27-28** Pii maha jwo: «li tɛḡeni li nyɛ mii u lógo na Kile Munaani cye kurugo yii à kwòro ḡwòmɛɛ niḡkin na.»

funntange sí n-fûnḡ. ³ Yii àha raa yii karigii pyi ná yḡcyεge e s'a yiye cyêre mε, ḡka yii yiye tîrige, yii yiye yaha pi sanmpii kântugo. ⁴ Yii àha raa karigii pyi yii yabilimp̄ii t̄ōnḡi kanni kurugo mε, ḡka yii a cyi pyi pi sanmpii t̄ōnḡi kurugo mú.

⁵ Yii s̄ōnḡōḡkann'à yaa li pyi Yesu Kirisita wuuni fiige:

⁶ U ná Kile na ḡye ninḡin,

ḡka u ḡye a li lwó uye funḡ'i si fère sín kuru tayyérege na mε.

⁷ U à ḡen'a uye tîrige, maa mpa mpyi sùpya, maa mpyi biliwe fiige.

Puru funḡke e

⁸ u à ḡen'a uye tîrige,

maa Kile ḡw̄m̄ε̄ni cû fo mà sà n̄ō kwùḡi na,

kworokworocige ḡuḡ'i u à kwû bá!

⁹ Lire kurugo Kile à u dùrugo sèe sèl'e,

mεge k'à fànha tò m̄eyi puni na ke, maa kuru le u na,

¹⁰ bà n̄ḡyḡi yaayi ná ḡḡke wuyi ná ḡḡke ḡw̄h̄ō wuyi puni

si mpyi s'a ninḡkure sínni Yesu mεge na

s'a u p̄ere,

¹¹ si nt̄ēḡ li taan na

Yesu Kirisita u ḡye Kafoonḡi mε.

Lire sí p̄ente taha Tufoonḡi Kile na.

¹² Lire e ke mii nt̄āannamacinmpȳiibii, pyḡkanni na yii à mii ḡw̄m̄ε̄ni cû mà mii yaha yii shw̄h̄ol'e ke, mii m̄ée ḡye mii ḡye yii shw̄h̄ol'e mε, yii là bâra tire ḡw̄m̄ε̄cunte na. Kile à yii shw̄ báaraḡi ḡgemu m̄ε̄ na ke, yii a uru pyi yiye nt̄irigenḡi funḡke e, yii i p̄ēne taha u na. ¹³ Naha na ye Kile yabilinḡi u à fànhe kan yii á maa uru báaraḡi mpyḡiḡi lage le yii e, bà u ḡȳii wuuni si mpyi s'a mpyi mε.

¹⁴ Yii a yii karigii puni pyi ḡw̄ḡyahama ná n̄ākaana baa, ¹⁵ bà yii si mpyi si nt̄ii si mpyi t̄igire cyaga baa, si mpyi Kile pȳi, wà si tajwugo ta mpiimu na, diḡyēḡi sùpyire nimpeere shw̄h̄ol'e mε. Yii b̄ēnmp' à yaa p'a ḡî tire shw̄h̄ol'e mu à ḡwo w̄rii. ¹⁶ ḡwumpe Nintanmpe pu ḡye na sh̄ḡi ninḡkwombaanḡi kaan ke, yii raa puru yu pi á. Lire ká mpyi, Kirisita cannuruge, yii sí mii pyi mii u ḡḡḡjirire ta. Lire sí li cyêe na báaraḡi ninḡanḡi mii à pyi ke, uru ḡye a pyi ḡḡḡ baa mε.

¹⁷ Yii li cè na uru báaraḡi mii ḡye na mpyi yii d̄āniyanḡi kurugo ke, mii s̄ishange m̄ée ká mpyi na sí n-wu s̄araga fiige uru tooy'e, lire sí n-t̄āan mii i, mii sí n-pyi funntange e ná yii puni i. ¹⁸ Yii pyi kuru funntange e ná mii i mú.

Báaraḡi Tim̄oti ná Epaforoditi à pyi ke

¹⁹ Kafoonḡi Yesu ká ḡεε, li saha s̄i m̄ō mε, mii sí Tim̄oti tun yii á, u u sà màban le yii e, u u yii ȳirḡkanni cè u pa ḡwo na á, lire sí màban le mii i. ²⁰ Naha kurugo ye uru kanni baare e, sùpya ḡye naha ḡgemu u na s̄ōnḡi yii kyaa na mii fiige mε. S̄ēḡi na, u na s̄ōnḡi yii kyaa na. ²¹ Pi sanmpii puni na ḡk̄ōre piy'á. Yesu Kirisita á, bà pi ḡye na ḡk̄ōre mε. ²² ḡka Tim̄oti wi ke, yii à li cè na u à li cyêe na u na ḡye báarapyi ninḡēḡe. U à mii t̄ēḡe ḡwumpe Nintanmpe ḡḡwunḡi na, bà pyà maha u tu t̄ēḡe báara na mε. ²³ Lire kurugo mii karigii sí n-cw̄ōn̄r̄ō n-yaha cyage ḡkemu i ke, mii aha bú kuru cè, mii sí n-t̄ii u tun wani yii yyére. ²⁴ Mii mú s'à t̄ēḡe ná l'e, Kafoonḡi ká ḡεε, li saha s̄i m̄ō mε, mii yabilinḡi sí n-sà n-fworo yii na.

²⁵ Mii c̄inmpworonḡi ná mii báarapyḡḡēḡi Epaforoditi wi ke, u à mii t̄ēḡe zh̄ilēni na Kile ḡwumpe yyaha yyére zh̄ēḡi kurugo. Yaayi kani li mpyi mii na ke, yii à u tun ná yire e naha mii yyére. Numε mii à li lwó naye e si u n̄úruḡō nt̄ūugo wani yii yyére. ²⁶ Naha kurugo ye u la mpyi a s̄i si sà fworo yii puni na. Tēni i u à l̄ōgo na yii à uru yampe kyaa cè ke, li mpyi a waha u na. ²⁷ S̄ēḡi na, u

mpyi a yà fo na ñko raa ñkwûu. Nka Kile à ñùñaara ta u na. U kanni na bà Kile à ñùñaare ta me, u à ñùñaara ta mii na mú, bà li si mpyi yyetanhare tà hà ñkwò mbâra mii yyetanhare na me. ²⁸ Lire kurugo mii à wyère na ñko si u tùugo yii yyére, bà li si mpyi yii aha núr'a u ñya, li i yii funñyi táan, là si fwooro mii funmpεεnre e me.

²⁹ Lire e ke u aha bú nò wani yii yyére, yii i u ñùñò bê ná funntange e Kafoonji Yesu wwoñεεge kurugo. Yii à yaa yii a pèente tare nte sùpyire shiñi na. ³⁰ Naha kurugo ye Kirisita báarañi kurugo, u mpyi na ñko si mpôñ u múnaani i. Kàmpyi yii mpyi naha mii taan, báarañi yii mpyi na sí raa mpyi mii á ke, u à uye kan ur'á fo na ñko si mpôñ u múnaani i.

3

Yesu kurugo Poli à kàntugo wà yaayi puni na

¹ Nyε mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e Kafoonji kurugo. Jwumpe mii à fyánha a jwo yii á ke, mii sì n-sì n-kànha si puru ninumpe taha yii á me. Puru pu sí yii pyi yii kwôro kuni niñcenni i.

² Mpii pi maha báarapege pyi ke, yii a yiye kàanmucaa pire na, pi à pi mu à jwo pwuun, pi maha sônñi na ñkwòññi u maha sùpyañi pyi u à pyi Kile sùpya, yire sí nyε sèe me. ³ Wuu pi nyε na Kile père Kile Munaani fànhe cye kurugo, maa dá Yesu Kirisita na maa wuyε pèe ná u kani i ke, wuu pi nyε Kile sùpyiibii sèe wuubii. Wuu nyε a wuu sònñore taha sùpyire làdaabii karigii na me.

⁴ Kàmpyi sùpyire làdaabii karigii mpyi ná kañwòñi i, mii yabilinji mpyi na sí na sònñore taha cyi na. Wà méε ká nta u u sônñi na tànga na nyε ur'á mà u sònñore taha cyire làda karigii na, tànga na nyε mii á mà tòro urufoo na.

⁵ Naha kurugo ye mii zinj canmpyiibaatanrewuuni, pi à mii kwòñ, Izirayeli shiñi sùpya u nyε mii, maa mpyi Benzhamà tùluge shin. Mii à sù Eburu, mii mpyi na MusaSaliyañi kurigii ñaare mà tàanna ná Farizhεεnbii tonkuni cyi jwuñkanni i. ⁶ Mii mpyi a sàa naye pwò lire na fo mii mpyi maha dánafeebii kyérege. Tìgire cyaga nyε a mpyi mii na Saliyañi kàmpanñke na me.

⁷ Mii mpyi na tòn taa cyire karigil'e, ñka Kirisita kurugo, tòn saha nyε cyi na mii á me. ⁸ Mà mii Kafoonji Yesu Kirisita cè, yafyin nyε a sàa ñwò mà lire kwò mii á me. Uru kurugo mii à kàntugo wà yaayi puni na. Yaayi pun'à pyi mii á mu à jwo kafuntuñò bà mii si mpyi si Kirisita ta me.

⁹ Mà mii yaha ná u e, li saha nyε na ntîri mii funñ'i na Saliyañi kuni ñaarañi cye kurugo mii à tí me. Nka mii à dá Kirisita na ke, lire cye kurugo Kile à jwo na mii à tí. Dániyañi cye kurugo Kile maha jwo na sùpyañ'a tí. ¹⁰ Nde mii na ñcaa ke, lire li nyε mà Kirisita yal'a cè, fànhe k'à u pyi u à ñè a fwooro kwùñi i ke, si kuru ta mú, yyefuge k'à u ta ke, si jyè kur'e mú, pyiñkanni na u à uye tîrige maa ñkwû ke, si lire pyiñkanni lwó mú. ¹¹ Cyire puni lage nyε mii na, bà Kile si mpyi si mii ñè ñjige kwùñi i me.

Wuu wuyε waha wuu u tafεere fè a nò ti tεgeni na

¹² Li nyε mu à jwo mii à na karigii pyi a nò cyi tεgeni na maa cyi tònñi ta, lire nyε me mà pyi tìgire cyaga baa me. Ali numε, mii à yyaha le tafεere na, bà mii si mpyi si mpyi Yesu Kirisita fiige me. Lire kurugo Yesu Kirisita à wuu cwòñr'a pyi uye wuu. ¹³ Mii cìnmpyiibii, mii nyε a jwo na mii à ti tònñi ta a kwò mà de, ñka kyaa niñkin li nyε mii funñ'i, lire li nyε: karigii cyi à tòr'a kwò ke, mii nyε na cyire kàanmucaa me, nde li nyε mii yyaha yyére ke, lire mii nyε na ñcaa ná na cyeyi shuunniñi i tafεere e. ¹⁴ Mii à naye waha tire tafεere vèñi na, fo si sà nò ti tayyérege na, bà mii si mpyi si ti tònñi ta me. Uru tònñi kurugo Kile nyε na wuu yiri niñyini na Yesu Kirisita cye kurugo.

¹⁵ Lire e ke Kile Jwumpe à tateenge wwû wuu mpiimu zòmpyaagil'e ke, wuu sònṅṅkanni l'à yaa li pyi lire. Yii wà ha nta ná sònṅṅore taber'e, Kile sí yi yyahe fíniṅe n-cyêe urufoo na. ¹⁶ L'aha mpyi pyiṅkanna o pyiṅkanna na, Kile kuni i yii nyε fo mà sà nò numε na ke, yi kwôro lire kuni i.

¹⁷ Mii cìnmpyiibii, yii puni jaaraṅkann'à yaa li pyi mii wuuni fiige. Mpii pi na jaare wuu jaaraṅkanni na ke, yii a pire pyiṅkanni taanni. ¹⁸ Jwumpe p'à jwo na Kirisita à kwû kworokworocige na ke, pìi na nyε wani yii shwòhòl'e, pire kapyiṅkil'à li cyêe na pi na puru jwumpe tùnni. Mii à fyánha a yi jwo yii á, ṅka numε mii mεεsuwuṅi saha sí núru yi taha yii á. ¹⁹ Pire canmpyaagii ká ṅkwò, Kile sí pi shi bò, ṅaha na ye pi à pi muntanma karigii funṅò lwó mà tòro Kile na. Karigii cyi sí pi sílege ke, pi maha piye pèe ná cyire e. Diṅyεṅi karigii kanni cyi à pi yyaha ṅî.

²⁰ ṅka wuu pi ke, wuu pyεnge na nyε nṅyini na Kile yyéere. Wuu na wuu Kafooni Yesu Kirisita sigili, uru u nyε wuu Shwofooni. U sí n-yíri wani si mpa. ²¹ U aha bú mpa, u sí wuu cyeere fánha baa woore kèenṅe mpyi cyere nisinana u woore fiige ná u sífente e, tire ntemu ti sí yaayi puni pyi yi kúu u á ke.

4

Poli à sònṅṅkanni niṅcenni cyêe dánafeebii na

¹ Nyε mii ntàannamacinmpyiibii, mii la à sîi si núru yii ṅya. Mii funṅk'à táan yii kurugo, yii à mii ṅṅṅke yírige. Mii ntàannamacinmpyiibii, yeṅeyi mii à kan yii á numε ke, yire kurugo, yii kwôro Kafooni Yesu wwoṅεεge e.

² Mii na li ṅáare Evodi ná Sentisi á, pi i bê niṅkin na, pi i ṅkwôro Kafooni wwoṅεεge e. ³ Mu u nyε mii báarayiṅεṅi sèe wuṅi ke, mu wi ke, mii à li cya mu á, ma a mpii cyeebii shuunniṅi tège, ṅaha na ye pi à fère sín ná mii i, ka wuu u Jwumpe Nintanmpe jwo sùpyir'á, mà bâra Kilema ná wuu báarayiṅεebii sanmpii mēyi y'à séme shiṅi niṅkwombaanji tafeebii mēyi tasemεge e ke.

⁴ Yii pyi funntange e Kafooni kurugo tērigii puni i. Mii sí yi taha yii á sahaṅki, yii pyi funntange e. ⁵ Yii sùpyire puni yaha pi li cè na yii na nyε ṅṅmpinṅefee. Kafooni nyε yii ṅkere na. ⁶ Yii àha zì kyaa tège yiye funṅò pēn mε, ṅka yaaga maha yaaga kyaa ku nyε yii na ke, yii kuru cya Kile á, yii i u ṅáare sèl'e, yii i fwù kan u á. ⁷ Lire ká mpyi, yyēṅṅke Kile maha ṅkaan ná k'à tòro sùpyanji sònṅṅkanni taan ke, kuru sí n-kwôro yii zòompìi ná yii sònṅṅore na Yesu Kirisita wwoṅεεge e.

⁸ Nyε mii cìnmpyiibii, jwumpe nizanmpe mii sí n-jwo yii á ke, puru pu nyε mpe: kyaa maha kyaa li nyε sèe ke, pèente na ntaa kyaa maha kyal'e ke, kyaa maha kyaa l'à tíi ke, kyaa maha kyaa l'à fíniṅe ke, kyaa maha kyaa l'à táan Kile á ke, kyaa maha kyaa l'à yaa l'a mpyi ke, kyaa maha kyaa l'à ṅwò ke, kyaa maha kyal'e sùpya sí n-jà ṅkèe ta ke, yii a sònṅi cyire karigii shiṅi na. ⁹ Mii à yii taanna karigii ṅcyiimu na, ka yii i ṅcyiimu ta, maa ṅcyiimu lógo mii ṅwò na ke, mà bâra yii à mii ṅya ṅcyiimu tapyige e ke, yii a cyire pyi. Lire ká mpyi, Kilenji u maha yyēṅṅke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e.

Poli à fwù kan Filiphi shiinbil'á pi bṅnyε yaayi kurugo

¹⁰ Mii funntanga wuṅ'à fwù kan Kafooni á sèl'e, ṅaha na ye yii à li cyêe mii na sahaṅki na yii na sònṅi mii na. Yii mpyi a fyánha na sònṅi mii na, ṅka pyiṅkanna nyε a mpyi yii á si mii tège mε. ¹¹ Yaaga kurugo bà mii nyε na yi yu mà dε, ṅaha na ye yaaga na nyε mii á yo, yaaga nyε mii á mà yo, cyire puni maha bê mii á. ¹² Fòṅke e yo, yaarafente e yo, mii à naye pyiṅkanni cè. Pyiṅkanna maha pyiṅkanna na mii à sîi cyaga maha cyag'e ke, lire maha bê mii á. Yalyire na nyε mii á yo, mii na nyε katege e yo, yaarafente e yo, yaare

kuunji i yo, mii à têe cyire puni na. ¹³ Kirisita à fànhe nkemu kan mii á ke, kuru ku maha mii pyi mii u jìni cyire karigii puni na. ¹⁴ Nka lire ná li wuuni mú i, yii à mii tège mii yyefuge tèni i, yii à kacenne pyi.

¹⁵ Yii Filipi shiinbii pi ke, yii à li cè na tèni i mii à yîri Masedoni kùluni i mà pa Jwumpe Nintanmpe njwuñi jwɔ cù ke, yii baare e, dánafeebii kurunke kabere jye a cye le mii á na báarañi i me. Yii à tòn ta mii báarañi i, maa mii tège ná yii cyeyaayi i. ¹⁶ Ali mà mii yaha Tesaloniki kànhe e, yaayi kuunji u mpyi mii na ke, yii kanni pi à yire tùugo mii á fo tooyo shuunni.

¹⁷ Li jye mu à jwo yii cyeyaayi yà kurugo mii jye mà de, nka mii la ku jye Kile si jwó le yii á, yii cyeyaayi ninjanya kurugo. ¹⁸ Yaayi puni kyaa li mpyi mii na ke, yii à là taha yire na mà kan Epaforoditi u à pa nkan mii á. Numε mii funnk'á à níñe, naha na ye yaaga kuu saha jye mii na me. Yir'à pyi mu à jwo sáraga nùguntanga wogo nkemu na Kile à jee ke. ¹⁹ Mii Kilenji sí yii màkwujwɔyaayi puni kan yii á mà tàanna ná u yaarafente tégelε baa woore e, Yesu Kirisita kurugo. ²⁰ Pèente ti taha wuu Tunji Kile na fo tèkwombaa. Amiina!

Fwùñi nizanji

²¹ Yii Kile wuubii puni ninjin ninjin shéere Yesu Kirisita wwojjege e. Cìmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pir'à yii shéere. ²² Kile wuubii puni pi jye naha ke, pir'à yii shéere. Nka mpìi pi jye na báarañi pyi Oromu saanbwøhe Sezari pyenge e ke, jcyì bá a taha pire u fwùñi ninjanya na.

²³ Kafoonji Yesu Kirisita u jwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Letereŋi Poli à tun Kòlòsi kàñhe dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Poli wwoŋereŋi Epafurasi u à Jwumpe Nintanmpe jwo Kòlòsi kàñhe e, ka pii si piye kan Yesu á. Poli yabiliŋi nyε a nɔ wani kuru kàñhe na mε, ŋka u mpyi maha Kile jáare pire dánafeebil'á, ali mà u yaha kàsuni i.

Nyε mà Poli yaha kàsuni i, Epafurasi à kàr'a sà yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pii na wá na nyàhaŋguruguni pyi dánafeebii shwòhòl'e Kòlòsi kàñhe e. Pire kafinivinibii mpyi na dánafeebii nùnyi tare, mà lire nùŋke pyi na pi nyε na pi yalyire ná pi kataangii karigii cwòŋre mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mε, na pi nyε na Kile mèlekεebii père mε.

Nyε Poli à yire lógo ke, ka li i u funŋo pɛn. Lire e u à ŋge letereŋi sém'a tun Kòlòsi kàñhe dánafeebil'á maa pi funŋo cwo Yesu Kirisita fàñhe na, maa li cyêe pi na na Yesu Kirisita à fàñha tò mèlekεebii na. Uru cye kurugo, Kile à pi dá. Yesu ká mpyi ná ŋgemu i ke, urufoo saha nyε a yaa u a Kile mèlekεebii père mε.

Lire e Poli à li cyêe pi na na pi kàntugo wà diŋyεŋi nyii karigil'á, bà pi kyaa si mpyi si ntáan pi nùŋufooni Yesu á mε, pi a yàfani piye na, pi i piye kyaa táan piy'á, mpìi pi nyε pi nyε Kile kuni i ná pi e mε, pi i jwuŋkanna cè ná pire e.

Poli à Kòlòsi dánafeebii shéere

¹ Mii Poli u nyε Yesu Kirisita tùnntunŋo mà tàanna ná Kile nyii wuuni i ke, mii ná wuu cìmpworoni Timòti, ² u à ŋge letereŋi tun Kile wuubil'á Kòlòsi kàñhe e. Yii pi nyε wuu cìmpyiibii pi à taha Kirisita fye e tèrigii puni i ke, wuu Tunji Kile u jwò yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kòlòsi dánafeebii kyaa na

³ Nyε tèrigii puni i wuu aha a si raa Kile jáare yii kyaa na, uru ŋgemu u nyε wuu Kafooni Yesu Kirisita Tunji ke, wuu maha u shéere, ñaha na yε ⁴ pyiŋkanni na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná pyiŋkanni na Kile wuubii puni kyal'à táan yii á ke, wuu à yire lógo. ⁵ Yii à yii sòŋŋore taha yaage ŋkemu na, ná yii sí kuru ta nìjyini na ke, kuru ku nyε yii daniyaŋi ná yii tàange nùŋke. Jwumpe Nintanmpe pu nyε sèeŋi, ná p'à fyànha a nɔ yii na ke, pur'à ku kyaa jwo. ⁶ Puru jwump'à nɔ diŋyεŋi puni na bà p'à nɔ yii na mε, p'à yasere pyi, maa mpúgo. Pu na lire pyi yii shwòhòl'e mú, mà lwó yii à Kile kacenni kyaa lógo, maa li cè sèe sèl'e ke. ⁷ Wuu ntàannamabaarapyiŋereŋi Epafirasi à yii kàla yire cyeyi na. Kirisita báarapyi niŋcɛŋe u nyε u wi yii shwòhòl'e. ⁸ Kile Munaani à tàange ŋkemu le yii e ke, u à kuru kyaa jwo wuu á.

Poli na Kile jáare Kòlòsi dánafeebii kyaa na

⁹ Lire l'à li ta, mà lwó canŋke wuu à yii kyaa lógo ke, wuu na Kile jáare yii á tèrigii puni i. Wuu na u jáare, nde u la nyε yii a mpyi ke, bà yii si mpyi si lire sènmεge ñcè mε. U u yákilifente kan yii á, bà yii si mpyi s'a u karigii ñaa s'a ñcwúu mε. ¹⁰ Lire e yii toroŋkanni sí Kafooni Kile wuuni lwó, s'a u nyii wogigii kanni pyi, s'a kacɛŋkii shiŋi puni pyi, s'a si yyaha na Kile ñcèŋi i. ¹¹ Kile Siŋi Punifoo sí raa fàñhe kaan yii á, bà yii si mpyi si yii kalɛŋkii puni kwú ná funntange ná funŋiŋke e mε.

Kirisita nyε diŋyεŋi puni nùŋo na

¹² Yaayi Tufooni Kile à yaha u bènmpe e nìjyini na, u wuubii mεε na ke, yii a fwù kaan u á yire kurugo, ñaha na yε u à yii le yire tafeebil'e. ¹³ U à wuu

dir'a yige numpini fànhe e mà le u Jyaŋi saanre e, uru ŋgemu kyaa l'à táan u á ke. ¹⁴ Uru cye kurugo Kile à wuu ñùŋɔ wwû kapegigii bilere e, maa cyi yàfa wuu na.

¹⁵ Uru u ñye Kilenji ñiŋyambaani nàŋjani, uru u à fànha tò Kilenji yayaayi puni na,

¹⁶ ñaha na ye uru cye kurugo Kile à diŋyeŋi yaayi puni dá, ñiŋyiŋi wuyi ná ñiŋke wuyi, yaayi ñiŋyayi ná ñiŋyambaayi,

mu à jwo ñje yi ñye saanre ná kafente ná ñùŋufente ná fànhafente e ke, yire yaayi pun'à dá u cye kurugo, maa dá u mεε na.

¹⁷ Uru u ñye yaayi puni yyaha na, uru cye kurugo yaayi pun'à yiye cû.

¹⁸ Uru u ñye dánafeebii kurunke ñùŋke*.

Kuru na ñye sùpyaŋi cyeere fiige,

uru u ñye kuru tasiige,

ñaha na ye uru u à pyi shincyiiwe mà ñè a fwo kwùŋi i.

Lire na, u à yyahayyerenji lwó karigii puni i.

¹⁹ L'à táan Kile á, cyeyi puni yi ñye ur'e ke, na yire yi pyi u Jyaŋi i.

²⁰ Uru cye kurugo Kile à mbèŋi cya ná yaayi puni i.

Sishange u à wu kworokworocige na ke,

ná kur'e Kile à yyepiŋke kan ñiŋke ná ñiŋyiŋi yaayi pun'à.

²¹ Tèecyiini i, yii sònŋɔpeere ná yii kapyiŋkii mpyi a li cyêe na yii laage mpyi a tɔɔn Kile na, maa mpyi u zàmpeŋmii. ²² Nka u Jyaŋi à pa mpyi sùpya maa ŋkwû. U kwùŋi cye kurugo, Kile à yii ná uru shwòhòŋi ya'l'a ñwɔ. Lir'à pyi bà Kile si mpyi si yii fwɔnrɔ baa wuubii ná yii tìgire baa wuubii yaha yii yyéere u yyaha taan si ñεε yi na mε. ²³ Nka fo yii aha yiye pwɔ Kile kuni i, maa tayyéere ñiŋcɛŋŋe wwû, yaage na yii sònŋɔr'à taha ñiŋyiŋi na ke, maa mpyi yii ñye a funŋɔ wwò kuru na mε. Kuru yaage kyaa Jwumpe Nintanmpe ñye na yu. Yii à pu lógo, p'à jwo ñiŋke sùpyire pun'à mú. Puru jwumpe ñjwunji kurugo, Kile à mii Poli pyi u báarapyi.

Poli na zhìŋi leni dánafeebii kurugo

²⁴ Ñye mii cìŋmpyiibii, yyefuge e mii ñye ñaha numε yii kurugo ke, kur'à táan mii i, ñaha na ye Kirisita ná dánafeebii kurunke k'á kwôro kuru yyefuge e fo mà sà nɔ tènì là na, mii sí na nàzhanji pyi kur'e, bà dánafeebii kurunke si mpyi s'a si yyaha na mε. ²⁵ Mii à pyi dánafeebii kurunke báarapyi, Kile u à mii yaha uru báaraŋi na yii á. Mii à yaa mii u Kile jwumpe puni jwo yii á. ²⁶ L'à mɔ, puru jwumpe mpyi a ñwɔhɔ sùpyire puni na, ŋka numε p'à jwo a nɔ Kile sùpyiibii na. ²⁷ U la mpyi si lire kaŋwòhòŋi nisinani nimbwooni cyêe supyishinji puni na. Lire kaŋwòhòŋi li ñye: Kirisita ñye yii e, lire l'à yii pyi yii à tèn na l'e na yii sí n-pyi shinbwoo Kile yyéere. ²⁸ Wuu na Kirisita kyaa yu sùpyire pun'à, marii pi yeŋege maa pi kálali ná yákilifente e, bà pi si mpyi si fùŋŋɔ Kile kuni i, Kirisita wwoŋεεge cye kurugo mε. ²⁹ Lire kurugo mii ñye na báaraŋi pyi. Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, ná kure e mii na zhìŋi leni. Kuru fànhe ku maha síŋi kaan mii á.

2

¹ Zhìŋi mii na leni yii ná Lawodisi dánafeebii kurugo, mà bàra mpìi pi ñye pi sàha ŋkwò a mii ñya a ñya mε, mii la ñye yii i li cè na ur'à waha a tòro.

² Mii na uru zhìŋi leni si màban le yii ná pire puni i, yii i yiye kyaa táan yiy'à cìŋmpworoge ŋwòŋi funŋke e, yii i yákilifente shinji puni ta, yii i Kile kaŋwòhòŋi cè, lire li ñye Kirisita. ³ Ur'e nàfuunji ñiŋwòhòŋi ñye mu à jwo yákilifente ná ñcèŋi.

* **1:18** Pii maha jwo: «dánafeebii kurunke ñùŋɔ na».

⁴ Mii na puru yu bà yii si mpyi si yiye shwò kàytuwògòre jwufeebii na mε.
⁵ Mii laage mée ká ntòon yii na, mii nyε yii taan sònhòre e. Mii funntanga wu u nyε, naha na ye yii karigii puni sogolonkann'à jwò yiye shwòhòl'e, yii s'à taha Kirisita fye e ná funnò ninjkin i.

Yii aha mpyi ná Kirisita e, yii nàzhan à fworò yasunnyi i

⁶ Nyε bà yii à nεn'a Yesu Kirisita pyi yii Kafoonji mε, yii kwòro kuru wwojεεge e ná u e. ⁷ Bà cige ndire maha mpyi njike e, njik'a sì wá na ku jwò caa mε, lire pyinjanni na, yii ndire le Kirisita wwojεεge e, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i, bà yii à taanna li na mε. Mà bàra lire na, yii fwùni ninjkanji u nyaha u á.

⁸ Yii a yiye kàanmucaa, yii àha njkwò yiye yaha jwòtanyifeebii pi yii jwò fáanña a cù mε. Pi jwumpe nyε kafinara, Kile e bà p'à fworò mε. Pu nyε njùjò baa, maa yyaha tí ná làdaabii karigii ná dijyeni yasunnyi i, yire ná Kirisita sí nyε kunul'e mε. ⁹ Kirisita u à pyi sùpya ke, yaayi puni yi nyε Kilenji sèe wunji i ke, yire puni na nyε u e. ¹⁰ Yaaga maha yaaga ku nyε ná njùjufente ná sífente e ke, u à fànha tò yire puni na. Yii ná uru wwojεεge cye kurugo, yii à yaayi puni ta mà yii funnyi níjε. ¹¹ U wwojεεge cye kurugo mú, yii à kwònd, lire nyε a li cyèe na sùpya u à yii cyeere cyage kà kwònd mε. Nka u à yii sònhòpeere kwònd a láha yii zòompí na. ¹² Yii à batize ke, l'à pyi mu à jwo yii à le fanjke e ná Kirisita e maa jè ná u e maa mpyi ná u e wwojεεge e. Lir'à pyi dánianji cye kurugo Kile sífente e. Tire sífente t'à Kirisita jè a yige kwùni i. ¹³ Yii mpyi mu à jwo kwùu, naha na ye yii kapegigii ná yii sònhòpeere mpyi na saha njkwò a láha yii na mε, njka Kile à shì nivònjò kan yii á ná Kirisita e, maa yii kapegigii puni yàfa yii na. ¹⁴ Tìgìre ná kapegigii cyi mpyi a sém'a yaha wuu yyaha na, na wuu à Saliyanji kèεge ke, Yesu Kirisita kwùni kworokworocige na, lir'à cyire puni shi bò. L'à pyi mu à jwo uru sémén'á kwòro kworokworocige na. ¹⁵ Uru kwùni cye kurugo, yaayi yi nyε numpini i ná njùjufente ná sífente e ke, Kile à yire fànhe shwò yi na, maa yi sílege, maa yi pyi yawiige dijyε puni nyii na.

¹⁶ Lire e yii àha núru jεε sùpya u a yii la wwù yii yalyire ná yii yabyεere làdanji ntiimbaanji na mε. Yii mú àha jεε pi a yii la wwù kataanni cannyi ná yivònni ná canjòjke làdanji ntiimbaanji na mε. ¹⁷ Cyire karigii puni mpyi kàntugo yyéere wuuni nimbwooni nimpani nànjani. Yesu Kirisita kyaa li, u à fànha tò nànjani na, uru u nyε sèenji puni. ¹⁸ Mpii pi na yà yu yii Kile pèenjanni na ke, yii àha raa pire kàanmucaa mε, naha na ye mà piye tírige maraa mèlekεebii père, lire l'à táan pi á. Pi njòyi na pi à piye tíjε, maa piye pèl'a tòro, mà tàanna ná pi sònhòjkanji i. ¹⁹ Pi saha nyε a piye pwò Yesu na mε, uru sí u nyε njùjke, mà li ta cyeere ká a jcaá yaage njkemu na ke, njùjke ku maha kuru kan t'á. Nùjke ku maha yatanzogompe ná kapaanre pyi cyere ninjkin, Kile sí u maha tire cyeere lyεge.

²⁰ Nyε yii à kwù ná Kirisita e ke, yii nàzhan à fworò njke njike yasunnyi i. Yii kuro saha nyε yi kafuunnkil'e mε. Lire e ke yii àha núru jεε pi fànhe cyán yii na jcyii karigil'e mε: ²¹ «Ma hà nde lwó mε, li nyε a jwò mε. Ma hà nde néεε mε, li nyε a jwò mε. Ma hà mpwònd nde na mε, li nyε a jwò mε.» ²² Cyire kafuunnkil'à yyaha tí ná yaayi njemu i ke, yi shìni nyε a nyaha mε. Yalyire nintiire ti nyε ti ti, t'aha lyí a kwò, yi maha njkwò. Sùpyiibii yabilimpíi njjaanji cyi nyε cyi cyi, cyi nyε a lwó a pwò Kile kuni na mε. ²³ Pii na sònni na cyire karigii na nyε jcé, naha kurugo ye cyi na yu Kile pèenjanni ná sùpyanji uye njkyèregenji kyaa na. Mà li ta, kapwò nyε cyi na mε, sùpyire maha tiye père ná cyi e, Kile bà pi nyε na mpère ná cyi e mε.

3

Toronkanni ninjyeeni ná nivɔnni kani

¹ Ná yii s'à ɲè a fworó kwùŋi i ná Yesu i, lire e ke, sèeyaayi yi ɲye ñɲyɪŋi na, cyage e Yesu à tɛɛn Kile kàniŋe cyege na ke, yii a yire caa. ² Yii a sɔnni kanna ñɲyɪŋi sèeyaayi na, yii i ɲɪŋke wuyi yaha wani. ³ Naha na ye yii à kwù maa ɲè, yii shìfɔnmii wuu pi à tɛɛn ná Kirisita e Kile yyére. Uru shìfɔnni na ɲye kyaa ndemu li ɲye li ɲye na ɲaa mɛ. ⁴ Kirisita u à shìfɔnni kan yii á ke, u aha a si ɲya canŋke ɲkemu i ke, yii sí ɲya ná u e u sɪnampe e.

⁵ Lire e ke yii yii zòmpiibii bò, mu à jwo kaɲwɔhɔyi ná jacwɔɔre shiŋi puni ná yaayi lapege ná funmbwɔhe, kuru ná kacyzunni mú à tàanna. ⁶ Mpii pi ɲye pi ɲye na Kile père mɛ, cyire karigii shiŋi cyi maha Kile lùuni pyi l'à yîri pire taan. ⁷ Tèecyiini i, yii mpyi na ntùuli cyi kurigil'e, yii mpyi cyire kapegigii cye e. ⁸ Nka numɛ, lùyirini ná lùpɛenni ná pege, yii cyire karigii puni yaha. Cyàhigii, lire ɲye mɛ silige baa jwumpe pà tufiige ɲye a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ. ⁹ Yii àha nùru raa fini yiye na mɛ, ɲaha kurugo ye yii à fworó yii lyempe e, maa yii kapyiŋjyegigii yaha. ¹⁰ Yii a zòmii nivɔnmii lwó, yii à pyi sùpyii nivɔnmii, maa mpyi yii Davooni málwɔɔ, si u cè sèl'e. ¹¹ Lire kurugo yii à pyi Yahutuu yo, yii à pyi shiŋi wabere yo, yir'à fworó y'e, yii à kwɔn yo, yii ɲye a kwɔn mà yo, yir'à fworó y'e, yii à pyi kànbwɔhɔshiin yo, yii à pyi ɲyegɛɲwɔhɔshiin yo, yir'à fworó y'e, yii à pyi bilii yo, yii ɲye a pyi bilii mà yo, yir'à fworó y'e. Nde li ɲye na wí ke, lire li ɲye: Kirisita kyaa l'à jwo ke, uru u ɲye yaayi puni ɲùŋɔ na, maa mpyi wuu puni i.

Dánafeebii wwoŋɛɛge kani

¹² ɲye ná Kile s'à yii cwɔɔnrɔ, maa yii pyi uye wuu, maa yii kyaa táan uy'á, lire e yii a ɲùnaara taa yiye na, yii raa sùpyigire pyi ná yiye e, yii i yiye tîrige yiy'á, yii i mpyi ɲùmpɪŋɛfee ná lùtaanfee, ¹³ yii i yii karigii kwú yiye e, yii raa yii kapyiŋkii yáfani yiye na. Wà ha wurugo wà á, yii i puru jwo a kwò feefee, bà Kafoonj Yesu à yii ná uru shwɔhɔlɔ wogigii kwò feefee mɛ. ¹⁴ Mà bàra cyire puni na, yii sàa yiye kyaa táan yiy'á, ɲaha kurugo ye tàange ku maha ɲgwòŋi shiinbii pwɔ piye na. ¹⁵ Mbèŋi Kirisita à le yii shwɔhɔl'e ke, uru u kwòro yii shwɔhɔl'e, ɲaha na ye Kile u à yii yyere yii i mpyi ninŋin. Yii a fwù kaan u á mú.

¹⁶ Yii Kirisita jwumpe yaha pu tatɛɛngɛ wwú yii zòmɪpil'e sèe sèl'e. Yii a yiye kálali, yii raa yiye yeɛge ná yákilifente e, ná Zaburu sémeŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a myahigii cêe ná yii zòmɪpyaagii puni i, yii raa Kile shéere. ¹⁷ Yii a yii kapyiŋkii ná yii kajwunŋii puni pyi Kafoonj Yesu mɛge na. Cyire tooy'e, yii raa Tufoonj Kile shéere Yesu mɛge kurugo.

Pyenge wwoŋɛɛge kani

¹⁸ Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabii'á, lir'à yaa ná yii e Kafoonj Yesu wwoŋɛɛge e. ¹⁹ Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, yii àha pi cù bilii fiige mɛ. ²⁰ Nàŋkopyire, yii yii sifeebii ɲwɔmyahigii cù karigii puni i. Yii aha a lire pyi, lire sí n-táan Kafoonj Yesu i. ²¹ Tiibii, yii àha lùgigii pɛn ná yii pyiibil'e mɛ, lire ká mpyi, màbanŋi sí n-fworó pi e.

Bilibii ná pi ɲùŋufeebii kani

²² Bilibii, yii yii ɲùŋufeebii ɲwɔmyahigii cù karigii puni i. Yii àha raa pi ɲyɪɲyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á mɛ. Yii a u pyi ná funvyinge e, yii raa Kafoonj Yesu père. ²³ Báara maha báara na yii ɲye ke, yii a u pyi ná zòvynre e, bà yii maha báare Kafoonj Yesu á mɛ, l'àha mpyi mu à jwo yii na

báare sùpyir'á mε. ²⁴Yii àha ñkwò funṅṅ wwò na Kafoonji sí yii sâra mε. Yaayi u à yaha u wuubil'á ke, yire yà u sí n-kan yii á. Kafoonji Kirisita á yii na báare. ²⁵Ñka shin maha shin u kapyii li ñye báaraapege ke, urufoo sí n-sâra n-tàanna ná kur'e, ñaha na ye Kafoonji ñye a sùpya pẁóṅṅ sùpya na mε.

4

¹Ñuñufeebii, yii a yii bilibii cwôre ná fyɪnmpe ná ntiñi i, yii àha funṅṅ wwò na yii mú na ñye ná Ñuñufoonji w'e ñiñyiñi na mε.

Yereyi nizanñyi

²Yii àha ndáha Kileñarege na mε, yii yyaha le ku na, yii raa fwù kaan Kile á tèrigii puni i. ³Yii raa Kile ñáare wuu á mú, bà u si mpyi si pyiñkanni ñiñcenni kan wuu á, wuu raa Kirisita kañwòhòni kyaa yu sùpyir'á mε. Lire kurugo mii à le kàsuñi i.

⁴Yii kwôro ñarege na mii á, bà mii si mpyi s'a li sɛnmεge s'a yu li jwuñkanni na mε.

⁵Ñye mpìi pi ñye pi ñye Kile kuni i ná yii e mε, tère o tère e yii à laaga ta ke, yii a kacenni pyi pi á, yii raa pi cwôre ná yákilifente e. ⁶Yii ñwòmugure ti pyi ná tìpoomò ná kañwòhòni i tèrigii puni i, yii raa sùpyire ñwò shuu yii a ñwòge.

Fwùñi nizanñi

⁷Wuu ntàannamacinmpworonji, Kafoonji Yesu báarapyiñi Tisike, u ñye na báare ná mii i ke, ñwòmεε ñiñkinfoo wi. Kyaa maha kyaa li ñye naha ke, u sí n-sà cyire puni jwo yii á. ⁸Mii à li yírige li kurugo maa u tun yii á, u sà wuu yìriñkanni jwo yii á, bà lire si mpyi si màban le yii e mε. ⁹Mii à Onεzimu mú bàra u na, yii ntàannamacinmpworonji wà wi, dánasupya wi. Karigii cyi ñye naha ke, u sí cyire puni jwo yii á.

¹⁰Mii kàsuyjiñeñi Asitariki à yii shéere. Barinabasi cìmpworonji Marika mú à yii shéere. Mii à u kyaa jwo yii á mà kwò. U aha nò yii na, yii u cù a ñwò. ¹¹Yesu pi maha mpyi Zhutusi ke, ur'à yii shéere mú. Yahutuubii dánafeebil'e, pire shiin taanreñi kanni pi à mii tège, pyiñkanni na sùpya sí n-jà n-nyè Kile Saanre e ke, ka wuu u lire jwo sùpyir'á. Pi à màban le mii i sèl'e. ¹²Yii cìmpworonji Epafirasi u na báare Yesu Kirisita á ke, ur'à yii shéere mú. Tèrigii puni i u à uye waha Kileñarege na yii kyaa na, bà yii si mpyi si ñkwôro Kile kuni i si fùñṅṅ l'e, s'a Kile ñyii wuuni pyi tèrigii puni i mε. ¹³Mii sí n-jà yi jwo yii á: yii ná Lawodisi dánafeebii ná Erapolisi wuubii kani ñye Epafirasi zòñi na sèe sèl'e. ¹⁴Luka, wuu cevoonji dògòtòronañi ná Demasi, pìr'à yii shéere.

¹⁵Yii Lawodisi kànhe dánafeebii shéere, Nimifa ná dánafeebii pi maha bínnini u bage e ke, yii i pire shéere mú. ¹⁶Yii aha ñge letereñi kâla, yii i u kan Lawodisi dánafeebil'á pi kâla, sémεñi ñgemu ká yíri Lawodisi i ke, yii mú pi uru kâla. ¹⁷Yii yi jwo Arisipi á, na u àha ñkwò funṅṅ wwò Kafoonji Yesu báarañi ñiñkannji na u á mε. U u u pyi u nò u tεgeni na.

¹⁸Mii Polí yabilinji cyεge k'à ñge fwùñi sémε. Yii àha funṅṅ wwò li na na mii ñye naha kàsuyji i mε.

Kile u ñwò yii na, u u jwó le yii á.

**Poli à lεtεrεηi niηcyiηi ηgemu tun Tesaloniki
kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cε mà jwo yii jyè lεtεrεηi funηo
jwumpe e ke**

Tesalonike kànhe na mpyi Masedoni kùluni i. Silasi ná Timōti à Poli tège Jwumpe Nintanmpe ηjwuηi na wani, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli ηye a já a tère nimbwoo pyi wani kuru kànhe na με, ηaha kurugo ye Yahutuubil'à u kyérege wani (Kapyiηkii 17).

Poli yìriηkwooni kàntugo lire kùluni i, u à Timōti tun Tesaloniki kànhe e, u sà dánafeebii kàanmucya kampyi yyefuge ηye a pi pyi pi à sàa le Kile kuni ηaaraηi na με. Nye tēni i Timōti à nūr'a pa maa jwuntanma jwo Poli á mà yyaha tí ná dánafeebil'e ke, ka Poli funntanga wuηi si ηge lεtεrεηi sém'a tun pi á.

ηge lεtεrεηi funηke e u à fwù kan Kile á, maa màban le dánafeebil'e, bà pi si mpyi si ηkwōro Kile kuni i s'a si yyaha na με.

U à pi funηo cwo u báaraηi pyiηkanni na tēni i u mpyi pi shwōhōl'e ke. U funηk'à táan, ηaha kurugo ye u à li ηya na dánafeebil'à kwōro Kile kuni i, ali mà li ta ηgahaηi ηye pi ηuη'i. U la ηye si nūru pi ηya (1--3). U à pi funηo cwo u kàlaηi na mà yyaha tí ná ηaaraηkanni niηcenni i. U à li cya pi á na pi a piye kàanmucaa katupwōhōyi na (4.1-12).

Dánafeebii kuruηke e, pìi funmpen wuu pi mpyi mà yyaha tí ná dánafeebii niηkwoobil'e. Ka Poli si màban le pi e maa li cyēe pi na na Yesu à ηè a fworo kwùηi i pyiηkanni ndemu na ke, dánafeebii pi à kwû ke, Kile sí pire ηè Yesu fiige. U à jwo na Yesu sí nūru n-pa canηka. U aha mpa, dánafeebii puni sí n-pyi ná u e fo tèekwombaa (4.16-17).

Jwumpe tasiige

¹ Yii dánafeebii kuruηke ku ηye wuu Tuηi Kile ná wuu Kafooηi Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Siliven ná Timōti, wuu pi à ηge lεtεrεηi sémε si ηkan yii á. Kile u ηwō yii na, u u yyēiηke kan yii á.

Tesaloniki kànhe dánafeebii Kile kuni ηaaraηkann'à Poli yyaha ηi

² Wuu maha fwù kaan Kile á yii kyaa na tèrigii puni i. Wuu aha a si raa u ηáare tère o tère e ke, wuu funηo ηye na wwùu yii na με. ³ Kacεηηkii yii à pyi maa li cyēe na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná báaraηi yii à pyi maa li cyēe na Kile kyal'à táan yii á ke, ná pyiηkanni na yii à yiye waha maa yii sōηηore taha wuu Kafooηi Yesu Kirisita na ke, wuu aha a Kile ηáare, wuu funηo ηye na wwùu cyire na με. ⁴ Wuu cìmpyiibii, wuu à li cè na Kile à yii kyaa táan uy'á maa yii cwōnr'a pyi u wuu. ⁵ Yii li cè na tēni i wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, li ηye a mpyi a dá ηwōjwumpe kanni na με, ηka Kile Munaani fànhe mú mpyi a bàra maa yii pyi yii à dá na wuu jwumpe na ηye sée. Naaraηkanni na wuu mpyi na ηaare yii shwōhōl'e yii ntègeηi kurugo ke, yii à lire cè. ⁶ Wuu ηaaraηkanni ná Kafooηi wuuni ηye niηkin, lire ηaaraηkanni yii s'à lwó. Kile Munaani fàn'h'à yii pyi yii à ηεε Kile jwumpe na ná funntange e yii yyefuge tèrigil'e. ⁷ Lire pyiηkanni na, yii à pyi yyecyeenε Masedoni ná Akayi kùligii dánafeebii pun'á. ⁸ Yii à pyi kaηuηo mà Kafooηi Jwumpe pyi p'à caala mà lwó yii yyére, mà sà nō fo Masedoni ná Akayi kùligii na, mà bàra lire na, daniyaηi yii à pyi Kile na ke, uru kyal'à jwo cyeyi puni i. Lire kurugo wuu saha ηye na wuye kànre na yii kyaa yu sùpya á με. ⁹ Tēni i wuu à shà yii yyére ke, pyiηkanni na yii à wuu ηuηo bē, ná pyiηkanni na yii à kàntugo wà yii yasunηy'á ke, mà

bâra lire na, Kileni nyii wuŋi u nyε Kileni sèe wuŋi ke, yii à nyε uru na maa u père, sùpyire puni na yire yu. ¹⁰ Pi à li cè mú na yii na Kile Jyanji Yesu sigili. Kile à u jè a yige kwùŋi i, uru u sí n-yîri nìnyinji na mpa wuu shwə Kile lùyirini nimpani na.

2

Kile báaraŋi Poli à pyi Tesaloniki kànhe e ke

¹ Wuu cìmpyiibii, yii yabilimpil'à li cè na wuu kasheeni nyε a pyi yii yyére nùŋə baa mε. ² Yii à li cè na Filipi kànhe shiinbil'à wuu kyérege, maa wuu cyahala, ŋka lire ná li wuuni mú i, Kile barag'e, wuu à wuye waha maa ŋkàr'a sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ali mà li ta wuu zàmpεenbil'à nyaha.

³ Jwumpe wuu à jwo sùpyir'á maa pi le kuni niŋcenni i ke, wuu nyε a puru jwo pi á ná pi ŋgurugo funŋ'i, lire nyε mε ná funŋkyaange e, lire nyε mε ná nàŋwəhəŋə funŋ'i mε. ⁴ Ŋka Jwumpe Nintanmpe Kile à kan wuu á ke, puru wuu nyε na yu. Naha kurugo yε u à wuu kàanmucya mà li nya na wuu sí n-jà uru báaraŋi pyi, lire e u à wuu pyi wuu u mpe Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Wuu nyε na pu yu wuu kyaa si ntáan sùpyir'á mε, ŋka wuu na pu yu wuu kyaa si ntáan Kile á. Uru u à wuu zòmpii cè.

⁵ Yii yabilimpil'à li cè kàyituwəgəŋə bà wuu à jwo yii á mε, là nta kurugo bà wuu mú s'à pu jwo mε. Kile u nyε wuu shèrefooŋi. ⁶ Mεcyara kurugo bà wuu nyε na puru Jwumpe Nintanmpe yu yii á, lire nyε mε sùpyire sannt'á mε. ⁷ Mà li ta wuu mpyi na sí n-jà fàŋha cyán yii na, naha na yε Kirisita tùnntunmii pi nyε wuu. Ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu à pyi nùmpinɛfee yii shwəhəl'e, bà pyàŋi nuŋi nùŋke maha mpi ná u e, maa yaha u na mε. ⁸ Nyε yii ntàannamagare t'à sii wuu e ke, tire t'à wuu pyi wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, puru mpemu p'à fworro Kile e ke. Lire kanni bà mε, wuu mpyi a sàa li ta kacenne si yii tège pyinŋkannigii puni na, ali li mée ká bē ná wuu múnahigil'e, naha na yε yii kyal'à waha wuu na sèl'e.

⁹ Mii cìmpyiibii, tēni i wuu à sà Kile jwumpe jwo wani yii yyére ke, kanhaŋkanni ná báarawage wuu à pyi pìlaga bàra canŋa na, bà li si mpyi wuu àha bú ŋkwə mpyi tuguro yii nuŋ'i mε, yii funŋə nyε a wwə lire na mà ke!

¹⁰ Yii à li nya, Kile mú à li nya, ŋaaraŋkanni na wuu mpyi na ŋaare yii shwəhəl'e ke, lire mpyi a ŋwə maa ntíi, wuu mú mpyi tìgire cyaga baa.

¹¹ Yii mú à li cè na bà tufooŋi maha u pyiibii cū mε, amuni wuu à yii puni niŋkin niŋkinji cū. ¹² Wuu mpyi maha yii yεrege maa maban leni yii e, maa yi yu na wahage yii á, na yii yii ŋaaraŋkanni yaha li yyaha tíi ná Kile nyii wuuni i, uru ŋgemu u à yii yyere, bà yii si mpyi si jyε u Saanre sinampe e mε.

¹³ Lire kurugo wuu fwù nyε Kile na tērigii puni i, naha na yε Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo yii á ke, yii nyε a pu pyi sùpyire jwumə mε. Ŋka bà pu nyε mε, yii à pu cū amuni, maa li cè na Kile jwumpe pu nyε pu pi, yii pi à dá Yesu na ke, na puru pu nyε na yii sòŋŋəre kēenji. ¹⁴ Wuu cìmpyiibii, Kile à mpiimu yyere ka pi i dá Yesu Kirisita na Zhude kùluni i ke, yii ná pire mú à pyi niŋkin, naha na yε bà Yahutuubii pìl'à pire kyérege mε, amuni yii yabilimpil' sùpyiibil'à yii kyérege. ¹⁵ Pire Yahutuubil'à Kile mùmpeŋmε pyi maa Kafooŋi Yesu ná Kile tùnntunmpii bə, maa wuu kyérege. Pi à piye pyi sùpyire puni zàmpεnmii. ¹⁶ Jwumpe wuu nyε na yu supyishinji sanŋ'á, bà pi si mpyi si shwə mε, pi la nyε si wuu sige puru njwuŋi na. Lire mpyinji cye kurugo, pi à là bàra pi kapegigii na, fo Kile lùun'à pa yîri pi taan maa bégele pi ntùŋi mε na.

Tesaloniki kànhe dánafeebii lage nyε Poli na

¹⁷ Cìmpyiibii, wuu pi ke, wuu à yîri yii taan si tère pyi, wuu nyε na yii ŋaa mε. Ŋka wuu na sòŋŋi yii kyaa na. Mà pu fínin'a jwo, wuu la nyε si yii nya

sahaŋki. ¹⁸ Lire kurugo wuu la nyε si sà fworó yii na. Mii Poli yabilin'á lire kùsheeni kyal'à yaha tooyo niŋyahay'e, ŋka Sitaanniŋi à wuu pyi wuu nyε a jà a lire kùluni tǎage lwó mε.

¹⁹ Nyε jofoo u nyε wuu sǎnŋǎre tatahage yε? Jofoo u nyε wuu funntange nùŋke yε? Jofoo u nyε wuu pèente nùŋke yε? Yii pi. Wuu Kafoonji Yesu cannuruge, yii pi sí n-pyi wuu sǎnŋǎre tatahage, si mpyi wuu funntange nùŋke, si mpyi wuu pèente nùŋke Yesu yyahe taan. ²⁰ Sèenji na, yii pi nyε wuu pèente ná wuu funntange nùŋke.

3

Poli à Timōti tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

¹ Nyε wuu à mǎ a yii kyaa lógo fo li nyε a pa ŋwǎ mε, ka wuu u li lwó wuyε funŋ'i, maa ntèen naha Atēni kànhe e, ² maa wuu cǎmpworonaji Timōti tun yii á, bà u si mpyi si yii tǎge yii a si yyaha na Kile kuni i, si màban le yii e mε. Kile báarapyiŋε u nyε u wi Jwumpe Nintanmpe ŋjwuŋi kurugo, puru mpemu pu nyε na Kirisita kyaa yu ke. ³ Wuu à lire pyi bà li si mpyi yyefuge ku nyε yii ŋuŋ'i ke, kuru kà ŋkwǎ màban fǒ yii e mε. Yii yabilimpil'à li cè na kuru yyefuge yahare e wuu nyε. ⁴ Mǎ wuu yaha wani yii yyére, wuu mpyi maha yi yu yii á na yyefugo kariii sí n-pa wuu dánafeebii ta. Nyε bà yii nyε na li ŋaa mε, kuru yyefuge e yii nyε numε. ⁵ Lire kurugo l'à pa tayyérege fǒ mii na, ka mii i Timōti tun yii yyére u u sà yii Kile kuni ŋaaraŋkanni kàn mucya u pa jwo na á, ŋaha na yε mii mpyi na fyáge Sitaanniŋi kà ŋkwǎ yii sǎn n-yige Kile kuni i, si wuu báaraŋi pyi nùŋǎ baa mε.

⁶ Ŋka Timōti à núr'a pa a yiri yii yyére ke, jwumpe u à jwo wuu á mà yyaha tíi ná yii Kile kuni ŋaaraŋkanni ná yii ntàannamagare e ke, pur'à wuu funŋyi ŋiŋε. U à jwo wuu á mú na yii funŋǎ wà à wwǎ wuu na mε, na bà wuu la nyε si yii ŋya mε, amuni yii la mú nyε si wuu ŋya. ⁷ Lire kurugo wuu cǎmpyiibii, wuu à yire lógo ke, ali mà li ta wuu nyε yyefuge ná nàvunŋke e, yii Kile kuni ŋaaraŋkann'à wuu funŋyi pyi y'à ŋiŋε. ⁸ Numε, wuu yákilibil'à tēen, ŋaha na yε yii à kwǎro Kafoonji wwoŋεεge e. ⁹ Yii kan'à wuu funŋyi táan pyiŋkanni ndemu na ke, wuu bá naha à cè pyiŋkanni na wuu sí Kile shéere n-jwo mε. ¹⁰ Wuu na Kile ŋáare sèe sèl'e pǐlaga bára canŋa na, bà u si mpyi si wuu yaha wuu núr'a sà fworó yii na mε, lire cye kurugo cyeyi yi nyε yii sàha ŋkwǎ a yire cè Kile kuni i mε, bà wuu si mpyi si yii taanna yire na mε.

¹¹ Lire kùluni tǎage wuu sí n-lwó si ŋkǎre yii yyére ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu u kuni pwó wuu á. ¹² Ntàannamagare ti nyε yii ná yiye shwǎhǎl'e ná yii ná sùpyire sannte shwǎhǎl'e ke, Kafoonji u là bàra tire na sèl'e, bà u a là bàra wuu woore na mà yyaha tíi ná yii e mε. ¹³ Lire ká mpyi, yii sí fànha ta, si ŋkwǎro tufeempe e si mpyi tǐgire cyaga baa wuu Tuŋi Kile yyahe taan, Kafoonji Yesu cannuruge e ná u wuubii puni i.

4

Naaraŋkanni l'à táan Kile á ke

¹ Nyε cǎmpyiibii, ŋaaraŋkanni na yii à yaa yii a ŋaare, bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mε, wuu à lire cyéε yii na. Yii mú bá sí na ŋaare amuni mà kwǎ. Nde wuu à sǐi na ŋcaa yii á Kafoonji Yesu mεge na numε sahaŋki ke, lire li nyε, yii là bàra lire ŋaaraŋkanni na. ² Yεreyi Kafoonji Yesu à kan wuu á, ka wuu u yire jwo yii á ke, yii à yire cè.

³ Nde l'à táan Kile á ke, lire li nyε: yii pyi fyǎnme sùpyii, yii i ŋcǔ jacwǎre mpyiŋi na. ⁴ Yii shin maha shin u pyi sèeshin u jà uye na, u raa ŋjire kariii pyi. ⁵ Mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, yii àha jacwǎre mpyiŋi lage yaha ku

yii ta pire fiige me. ⁶ Cikwuŋi kàmpañke na, yii wà nyε a yaa u u cìmpworonji wà mùmpenme pyi si u nàŋwàhòrò me, naha na ye bà wuu à têt'a yi jwo a waha yii á me, Kafoonji sí cyire karigii shiŋi pyifeebii tùn. ⁷ Yii li cè na Kile nyε a wuu yyere katupwàhòyi mpyiŋi mεε na me, fo fyinmpe karigii. ⁸ Lire kurugo ŋgemu ká ŋcyé nje yeεyi na ke, sùpya ŋwàjwumò bà urufol'à cyé me. Kilenji u à u Munaani le wuu e, ná lire li nyε Munaani niŋcenni ke, uru na urufol'à cyé.

⁹ Ndemu li nyε yii ná yiye shwàhòŋi ntàannamagare kani ke, ñùŋò nyε mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpañke na sahaŋki me, naha na ye Kile yabilin'á lire kuni le yii taan mà kwò. ¹⁰ Lire kuni i yii mú nyε na ñaare, mà yyaha tí ná Masedoni kùluni dánafeebii puni i. Nka lire ná li wuuni mú i, mii cìmpyiibii, wuu na li caa yii á, yii là bàra tire ntàannamagare na sahaŋki. ¹¹ Mà bàra lire na, mbèŋi u pyi yii ná sùpyire sannte shwàhòl'e. Sùpyire sannte karigii kàmpañke na, yii yiye pyiŋkanni cè, yii raa báaraŋi pyi bà yii si mpyi si yyere ná yii ñùŋò karigil'e me. Wuu à fyànha a yire jwo yii á. ¹² Lire ká mpyi, mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e me, yii ñaaraŋkanni sí pire yyaha ñî, li mú saha si nò sùpya u yii tugure lwó me.

Kwùubii ñèŋi kani

¹³ Wuu cìmpyiibii, mpii pi à kwù ke, wuu la nyε yii i mpyi numpini ná yyetanhare e pire kàmpañke na sùpyire sannte fiige me, pire mpiimu pi nyε sòŋŋòrò tatahaga baa ke. ¹⁴ Ná wuu à dá li na na Yesu à kwù maa ñè, wuu mú à dá li na na dánafeebii pi à kwù ke, na Kile sí pire ñè n-yige kwùŋi i Yesu cye kurugo pi i mpyi ná Yesu i. ¹⁵ Mà tàanna ná Kafoonji Yesu jwumpe e, wuu sí mpemu jwo yii á ke, puru pu nyε mpe: Kafoonji cannuruge, nyii wuubii si n-si n-yaha kwùubii yyaha na me. ¹⁶ Kuru canŋke, Kafoonji Yesu ká kuni kan, Kile mèlèkεεbii ñùŋufoonji mejwuuni sí n-lógo, lire ŋwàhò na Kile tìinmpini sí n-wyì. Lire ká wyì, Kafoonji Yesu yabilin'á sí n-yìri ñiŋyiŋi na si mpa. Mpii pi à kwù mà pi yaha Yesu Kirisita wwoŋεεge e ke, pire pi sí n-fyànha ñè. ¹⁷ Nyε lire ká mpyi a dánafeebii mpiimu ta nyii na ke, pire sí n-bàra pire na, si ŋkò n-yìri siŋcyan, si ŋkàre nahanyi i, si zà Kafoonji ñùŋò bêt ñiŋyiŋi na. Lire pyiŋkanni na, wuu sí n-pyi ná Kafoonji i tèrigii puni i. ¹⁸ Lire e ke yii a yiye fòŋŋi ná puru jwumpe e.

5

Dánafeebil'à yaa pi bégel'a Kafoonji Yesu cannuruge sige

¹ Mii cìmpyiibii, nde li nyε Kafoonji Yesu tènuruni, lire nyε me u cannuruge kani ke, ñùŋò nyε mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpañke na me. ² Yii yabilimpil'á li cè a kwò na canŋke Kafoonji sí núru n-pa ke, kuru canŋke sí n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaŋi maha mpâa yaage fol'e numpilage e me. ³ Tèni i sùpyire sí n-pa raa ŋko: «Wuu nyε yyenŋke e, wuu saŋcwàŋŋ'á kòr'a ŋwò» ke, nyε lire tèni i yyefugo nimbwàhò sí n-pâa n-cwo pi na, bà layaŋke maha mpâl'a cwo ceenji laa wuŋi na me. Pi wà tufiige si n-shwò me. ⁴ Nka mii cìmpyiibii, yii pi ke, kuru canŋke si n-jà n-pâa yii e, bà nàŋkaŋi maha mpâa yaage fol'e me, naha na ye yii nyε numpini i me. ⁵ Yii puni na ñaare bèenmpe na canŋke e, wuu nyε mu à jwo sùpyire ti maha ñaare numpilage e numpini i me. ⁶ Lire e ke wuu àha raa ŋwúuni bà sùpyire sannte maha li pyi me. Nka wuu kwòro nyii na, wuu u wuye pèεge cè. ⁷ Yii li cè na numpilage e sùpyire maha ŋwúuni, mpii pi maha sinmpe byii na ŋcwu ke, numpilage e pire maha byii. ⁸ Nka wuu pi nyε na ñaare bèenmpe e ke, wuu wuye pèεge cè. Dániyaŋi wuu à pyi Yesu Kirisita na ke, wuu raa si yyaha na ur'e, wuu u wuu shiŋεεbii kyaa táan wuy'á. Wuu aha a lire pyi, li sí n-pyi mu à jwo tòŋŋò vāanntinŋe wuu à le wuye na kàshige

yyaha na. Canŋke Kile sí wuu shwɔ ke, wuu wuu sɔnŋɔre taha lire na. Lire ká mpyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔnnɔ ǹntonɔ wuu à tò.

⁹ Yii li cè na Kile à wuu yyere ndemu mɛɛ na ke, lire bà li nyɛ si tìgire cyán wuu na mɛ. Nka u à wuu yyere bà wuu si mpyi si shwɔ wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. ¹⁰ Yesu à kwû wuu kurugo, bà li si mpyi u cannurug'à wuu ta nyii na yo, k'à wuu ta wuu à kwû yo, wuu u mpyi ná u e shì na mɛ. ¹¹ Lire e ke bà yii à tēe na li pyi mɛ, yii a màban leni yiye e, yii raa fànha leni yiye e.

Yɛɛyi nizanyii

¹² Wuu na li njáare yii á wuu c̀nmpyiibii, mpii pi nyɛ na báare sèl'e Kile á yii shwɔhɔl'e, maa yii yɛɛge, maa yii yyaha cù mà tàanna ná Kafoonji nyii wuuni i ke, yii pire pyi yii silegeshiin, ¹³ yii pèenɛ le pi e sèl'e yii i pi kyaa táan yiy'á pi báaraŋi kurugo. Yii yyenŋke yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e.

¹⁴ Wuu na li njáare yii á wuu c̀nmpyiibii, yii i jwo ná sàafeebil'e, bà pi si mpyi s'a báare mɛ. Mpii pi nyɛ na fyáge ke, yii pire z̀ompyaagii waha. Mpii pi nyɛ pi nyɛ a shà yyaha na sèl'e Kile kuni i mɛ, yii pire t̀egɛ. Yii yii l̀ugigii táan ná s̀upyre puni i. ¹⁵ Yii a yiye k̀aanmucaa, yii wà nyɛ a yaa u kapii t̀eg'a kapii fwoo tò mɛ. Yii a kacennkii pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, ná yii ná s̀upyre sannte shwɔhɔl'e mú t̀erigii puni i.

¹⁶ Yii pyi funntange e t̀erigii puni i. ¹⁷ Yii a Kile njáare t̀erigii puni i. ¹⁸ L'à pyi ntàan yo, l'à pyi mpen yo, yii a fwù kaan Kile á cyire karigii puni i. Lire li nyɛ Kile nyii wuuni mà yyaha tíi ná yii e, Yesu Kirisita wwojɛge e.

¹⁹ Yii àha Kile Munaani nage f̀ugo yiye shwɔhɔl'e mɛ. ²⁰ Mpii pi nyɛ na Kile t̀unnture yu yii á ke, yii àha raa tire t̀unnture jwumpe cyíge mɛ. ²¹ Nka yii a pu puni k̀aanmucaa. Mpe p'à jwɔ ke, yii i puru cù. ²² Jwumɔ maha jwumɔ pu sí n-jà s̀upya wà kapii na ke, yii àha jɛɛ puru pà tufiige na mɛ.

Poli à jwó le Tesaloniki k̀anhe dánafeebil'á

²³ Kilenji u nyɛ na yyenŋke kaan ke, uru u yii t̀egɛ, bà yii si mpyi si mpyi s̀eshiin karigii puni i mɛ. U u yii múnahigii ná yii z̀ompii ná yii cyeere màra, bà yii si mpyi si njkwôro t̀igire cyaga baa fo si zà nɔ wuu Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge na mɛ. ²⁴ Kilenji u à yii yyere ke, u sí lire pyi, jaha na yɛ jwɔmɛɛ niŋkinfoo u nyɛ u wi.

²⁵ C̀nmpyiibii, yii a Kile njáare wuu á mú.

²⁶ Yii c̀nmpyiibii puni shéere c̀nmpworogo fwù na ná funjɛnɛni i.

²⁷ Mii na li njáare yii á Kafoonji mɛge na, yii i nge letɛɛni k̀ala c̀nmpyiibii pun'á.

²⁸ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u jwɔ yii na, u u yii t̀egɛ.

Poli à lɛtɛɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Tesaloniki kànhɛ dánafeebii'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Nye Tesaloniki dánafeebii mpyi yyefuge e, Poli à yire lógo ke, maa ŋge lɛtɛɛŋi shɔnwuŋi tun pi á maa màban le pi e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. U à li cyêe pi na na Kafoonji Yesu sí núru n-pa pi shwɔ si pi kyéregfeebii tùn. Pii na mpyi wani kuru kànhɛ e, pire mpyi a màban fô dánafeebii pii na ná pi jwumpe e, pi mpyi maha ŋko na Kafoonji Yesu à núr'a pa a kwò. Poli à li cyêe na pi à finɛ. Mà jwo Yesu Kirisita u pa ke, Shinpiŋi sí n-pa fɔlɔ si jùŋɔ kyán Kile na. Nka Kafoonji Yesu Kirisita sí u shi bò.

Poli mpyi a lógo mú na dánafeebii pii na wá a piye yaha làmpyimbaanji yahare e. Ka u u màban le pire e, bà pi si mpyi s'a báaraŋi pyi mɛ. U à li cyêe pi na na báaraŋi jye a táan ŋgemu á mɛ, urufoo mú jye a yaa u a lyí mɛ (3.10).

Jwumpe tasiige

¹ Yii dánafeebii kurunke ku jye wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhɛ e ke, mii Poli ná Siliven ná Timoti u à ŋge lɛtɛɛŋi séme si ŋkan yii á. ² Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwɔ yii na, pi i yyepinke kan yii á.

Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ntinji funŋke e

³ Wuu cìmpyiibii, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á tɛrigii puni i yii kyaa na. Lir'à yaa ná mpyi i, naha na ye yii na si yyaha na Kile kuni i sèl'e, ntàannamagare ti jye yii mú puni ninkin ninkinji ná yiye shwɔhɔl'e ke, là sí i bârali tire na na wá. ⁴ Lire kurugo wuu aha a yii shɛnɛ yu Kile dánafeebii kurunji sanjy'á, wuu jùnyi maha yîrige. Pyinŋkanni na yii à yiye waha yyefuge tɛrigii puni ná nàvunŋke tɛrigii puni i, maa ntɛɛn Kile kuni i ke, wuu maha yire yu pi á.

⁵ Cyire karigii puni funŋke e, Kile sí li cyêe na uru yukyaan'à tíi. Yii li cè na kuru yyefuge e yii jye ke, kuru ku sí yii bégele n-yaha Kile Saanre mɛɛ na, tire ntemu kurugo yii jye kyaage e ke. ⁶ Yii li cè na Kile à tíi, puru funŋke e mpíi pi jye na yii kyérege ke, u sí n-pa pire kyérege, ⁷ si yyepinke kan yii á, yii pi jye kyaage e ke, mà bâra wuu na. Canŋke Kafoonji Yesu sí n-yîri ninyinji na si uye cyêe ná u mèlɛkɛbii fânhanjyahaga wuubil'e ke, kuru canŋke, cyire karigii sí n-pyi. ⁸ U sí n-pa naninke e, mpíi pi à cyé Kile na, maa jcyé Jwumpe Nintanmpe na, puru mpemu p'à yyaha tíi ná wuu Kafoonji Yesu kani i ke, u sí pire tùn. ⁹ Tunŋkanni na u sí pi tùn ke, lire li jye: u sí pi shi bò feefee, pi laage sí n-tɔɔn Kafoonji na, pi laage sí n-tɔɔn u sífente nisinante na. ¹⁰ Canŋke Kafoonji sí núru n-pa ke, kuru canŋke jcyii karigii sí n-pyi. Mpíi pi à dá u na maa mpyi u wuubii ke, pire puni sí pèenɛ taha u na, si jyii yige u kurugo. Yii mú sí n-pyi pire e, naha na ye mpe wuu à jwo yii á u kyaa na ke, yii à dá puru na.

¹¹ Lire kurugo wuu na Kile náare yii á tɛrigii puni i. Nde wuu jye na náare u á ke, lire li jye u yii tɛge bà yii kapyiŋkii si mpyi si yyaha tíi ná yii kayini i mɛ. Yii dániyaŋi funŋke e, kacɛnŋkii yii la jye s'a mpyi ke, wuu na li náare u á, u yii tɛge ná u sífente e, yii raa cyire pyi. ¹² Lire ká mpyi, yii cye kurugo pèente sí n-taha wuu Kafoonji Yesu mɛge na, uru cye kurugo yii mú sí pèenɛ ta. Lire na jye kyaa wuu Kilenji ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita à ndemu pyi wuu á mana ke.

2

Karigii cyi sí n-pyi mà jwo Yesu u pa ke

¹Wuu cìmpyiibii, nde li nyε wuu Kafoonji Yesu Kirisita cannuruge kani, ná pyinƙanni na wuu sí n-bínni u taan ke, wuu sí kyaa ninƙin jwo yii á kuru kàmpanƙe na, lire li nyε: ²pìl'à jwo na Kafoonji Yesu à nùr'a pa a kwò. Yii a yiye kàanmucaa! Puru jwumpe na nyε kafinara, yii àha raa pu nùru mε. Yii àha pi yaha pi a yii bàhabaha ná puru jwumpe e, lire nyε mε si pu tège yiye funƙo pεn mε. Yii li cè na wà sí n-jà n-pa puru jwo yii á, si jwo na Kile u à uru tun, lire nyε mε si pu séme lεtεr'e si ntùgo yii á ná wuu mεge e. ³Yii àha zii nyε sùpya yaha u yii jwò fáanƙa a wurugo pyinƙanni là tufiige na mε. Yii li cè na mà jwo kuru canƙe ku nò ke, shinnyahara ti sí n-fyânha nùƙo kyán Kile na. Lire kântugo sùpyanji u à sàa pi maa nùƙo kyán, ná u à yaha mbòni laage e ná Kile sí n-pa u shi bò ke, uru sí uye cyêe mà jwo kuru canƙe ku nò ke. ⁴Sùpyire na Kile mεge yiri yaaga maha yaaga na, maa yaaga maha yaaga pête ke, uru shinpiŋi sí ntùƙe taha yire puni na. U sí uye pête yire puni na fo si nƙàre sà jyè ntèen Kilejaarebage e, si jwo na uru yabilinji u nyε Kile.

⁵Mà mii yaha yii yyéere wani, mii à jcyii karigii jwo yii á, taha yii funƙ'a kwò a wwò cyi na? ⁶Nde l'à uru shinpiŋi sige u si n-jà nya numε mà u tèenyaani yaha nɔmbaa mε, yii à lire cè. ⁷Lire ná li wuuni mú i, sífente ti nyε shinpiŋ'á ná t'à nƙwò ke, tire na báaraŋi pyi mà kwò. Nka yaage k'à para u yyaha na ke, ná kuru nyε a yiri wani mε, u si n-jà raa u báaraŋi pyi u nyii pyinƙanni na mε.

⁸Nyε kuru ká yiri wani tēni ndemu i ke, shinpiŋi sí n-ta n-fworo. U aha fworo, Kafoonji Yesu sí u bò ná u jwòge kafεεge e. Kafoonji Yesu nimpanji bēenmpe sí uru shinpiŋi shi bò. ⁹Uru shinpiŋi sí n-pa uye cyêe ná Sitaanninji fânhe e, kabwòhigii cyi sí sùpyire kàkyanhala si pi bilibili ke, u sí raa cyire pyi, bà u si mpyi si pi yákilibii yû mε. ¹⁰Kuni li maha Kile pyi u à sùpyanji shi bò ke, mpii pi maha jaare lire kuni i ke, shinpiŋi sí pire jwò fáanƙa si njaha ntiimbaanji karigii shiŋi puni na. Kile sí pi shi bò, jaaha na ye sēenji u sí n-jà pi shwò ke, pi nyε a nyε uru na, maa u kyaa táan piy'á mε. ¹¹Ná pi s'à cyé uru sēenji na, lire kurugo Kile sí pi yaha tire sífente cye e, ti i pi yákilibii kēenƙe kafinar'á. ¹²Nyε shin maha shin u nyε u nyε a jεn'a dá sēenji na mε, maa ntiimbaanji karigii táan uy'á ke, Kile sí n-pa urufoo tūn.

Dánafebil'à yaa pi piye pwò Kile kuni i

¹³Yii pi nyε wuu cìmpyiibii ná Kafoonji Yesu à yii kyaa táan uy'á ke, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á yii kurugo tērigii puni i. Mà lwó fo tasiige e, Kile à yii cwònrò maa yii shwò. Yii li cè Kile Munaani à yii cwònrò'a yaha yiye kanni na, ka yii i dá sēenji jwumpe na. ¹⁴Kile à yii yyere lire mεε na, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, wuu à puru mpemu jwo yii á ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi si ntèen ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita e u bwompe e mε. ¹⁵Lire e wuu cìmpyiibii, yii yyéere tayıéerege ninƙennji i, yii i yiye pwò. Yεƙyi wuu à jwo yii á, lire nyε mε nje wuu à sém'a tūgo yii á ke, yii àha zii nƙwò funƙo wwò kuru kà na mε.

¹⁶Wuu Kafoonji Yesu Kirisita ná wuu Tunji Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa jwò wuu na, maa wuu zòmpii taala nùmpañja mεε na ná sònnòrò tatahaga ninƙennji i ke, ¹⁷pi yii zòmpii taala, pi raa fânhe kaan yii á, bà yii si mpyi s'a kacennkii pyi tērigii puni i, yii karigii pyinƙanni ná yii jwuƙanni i mε.

3

Poli à li cya dánafebil'á pi a Kile jaare pir'á

¹ Nye wuu cìnmpyiibii, mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu nye: yii a Kile jáare wuu á, bà Kafoonji Jwumpe si mpyi si ncaala fwɔfwɔ, pi i pu le njire e, bà l'à pyi yii yyére me. ² Sùpyire t'à sàa pi ke, yii a Kile jáare bà wuu si mpyi si shwɔ tire na me. Yii li cè, sùpyire puni nye a dá Kile na me. ³ Nka Kafoonji na nye nwɔmɛɛ ninjinfoo, u sí fànhe kan yii á, si yii shwɔ Sitaanniŋi na. ⁴ Kafoonji à wuu pyi wuu à dá yii na, yerɛyi wuu à kan yii á ke, wuu à tɛɛn ná l'e na yii na yi kurigii jaare, yii mú sí n-kwôro s'a yi kurigii jaare.

⁵ Kafoonji u yii tɛge bà yii si mpyi si Kile kyaa táan yiy'á, si kariii kwú yiye e Kirisita fiige me.

Shin maha shin à yaa u a báare u raa uye nwɔ caa

⁶ Wuu cìnmpyiibii, mpíi pi nye na fàhafaha na mâre là mpyimbaa yii shwɔhɔl'e, maa mpyi pi nye na wuu yerɛyi kurigii jaare me, wuu na li jáare yii á, wuu Kafoonji Yesu Kirisita mege na, yii àha pire pyi yii kapyiɛɛ me. ⁷ Yii yabilimpil'à li cè na yii à yaa yii wuu pyiŋkanni lwó. Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu mpyi a wuye yaha báarapyimbaani laage e me. ⁸ Wuu mpyi a wuye tíiɛ sùpyaŋi wà tufiige na uru s'a wuu nwɔ caa mana me. Pìlaga bàra canŋa na, wuu mpyi maha báaraŋi ninŋaŋi pyi, bà li si mpyi wuu àha nkɔwò mpyi tuguro yii wà tufiige nɔŋ'i me. ⁹ Li nye mu à jwo wuu mpyi na yii ntɛgeŋi fún mà de! Nka wuu la mpyi yii i li cè na yii à yaa yii a báaraŋi pyi wuu fiige. ¹⁰ Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu à yi jwo a waha yii á na báaraŋi nye a táan ngemu á me, urufoo mú nye a yaa u a lyí me.

¹¹ Lire ná li wuuni mú i, wuu à yi lógo na yii pìi na wá na fàhafaha na mâre là mpyimbaa, maa pi nwɔyi leni sùpyire sannte karigil'e. ¹² Pire pi mpe lóg'a tàra, wuu sí yi jwo n-waha pi á Kafoonji Yesu Kirisita mege na, na pi tɛɛn tanuge e, pi raa báaraŋi pyi, pi i yyére ná pi nwɔlyiŋi i.

¹³ Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii àha zìi nkànha kacɛnŋkii mpyiŋi taan tèni là tufiige e me. ¹⁴ Yerɛyi wuu à kan yii á nge letɛɛŋi i ke, wà ha ncyé yi lógogo, yii urufoo nwɔhɔ múgo, yii àha núru ngwò ná urufol'e me. Lire ká mpyi, u sí n-sílege. ¹⁵ Lire nye a li cyêe na yii urufoo pyi yii zàmpɛn mà de! Yii u yerɛ, jaha na ye yii cìnmpworo u nye u wi.

Jwumpe nizanmpe

¹⁶ Kafoonji u nye yyeŋiŋke kanfoonji ke, uru u yyeŋiŋke kan yii á tɛrigii puni ná pyiŋkannigii puni na. Kafoonji u pyi ná yii puni i.

¹⁷ Mii Poli yabiliŋi cyege k'à nge fwùŋi séme. Amɛ mii maha na kampeeni fyèŋi yare na letɛribii puni na. Mii sémere ti nye nte.

¹⁸ Wuu Kafoonji Yesu Kirisita u nwɔ yii puni ninŋin ninŋinŋi na, u u mpyi ná yii e.

Poli à lɛtɛɛŋi niŋcyiŋi ŋgemu tun Timŏti á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funŋŋ jwumpe e ke

Poli u à ŋge lɛtɛɛŋi tun Timŏti á. Timŏti tunji na mpyi Gireki. U nunji sí jye Yahutu, uru Yahutucwoŋi mpyi a pa uye kan Yesu á.

Jye tɛni i Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Azi kùluni shiinbil'á ke, u ná Timŏti à piye nya. Lire pyiŋkanni na pi à jyè piye e. Mà Poli yaha Kile jwumpe njwuŋi na, tooyo niŋyahay'e Timŏti mpyi maha ŋkàre ná u e. Dánafeebii kuruyi kani li mpyi a Poli funŋŋ pɛn ke, u mpyi maha Timŏti tunni pire dánafeebil'á. Mà Timŏti yaha Kile jwumpe njwuŋi na Efese kànhe e, Poli à ŋge lɛtɛɛŋi niŋcyiŋi tũgo u á maa kapyaa sicyɛɛre cya u á.

U à yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pi jye na Kile jwumpe labali na yu Efese kànhe yaha kurugo ke, na Timŏti u yi jwo dánafeebil'á na pi àha ntaha pire jwɔh'i mɛ, na pi Kile kuni jye sèe mɛ. Pi maha jwo na diŋyɛŋi yaayi pun'à pi, na ŋgemu la ká mpyi si shwɔ yire yapiyi na ke, urufol'à yaa u a yalyire ná yabyɛɛre tà fún, urufoo mú sí jye a yaa u fúru pyi mɛ. Nka Poli à jwo na yaayi Kile à dá diŋyɛŋi i ke, yire pun'à jwɔ.

U à Kile pɛɛŋkanni jwo u á.

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwɔnribil'à yaa pi pyi ke, Poli à lire jwo u á mú.

Timŏti na mpyi cyelentu nàŋjiibile. Lire kurugo yɛɛŋkanni na u à yaa u a dánafeebii yɛɛge ke, Poli à lire kuni le u taan.

Poli à Timŏti shéere

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tũntunŋŋ mà tàanna ná wuu shwofoŋi Kile tũnture e ná Yesu Kirisita, wuu sɔnŋɔre tatahage e ke, ² mii u à ŋge lɛtɛɛŋi tun mu á, Timŏti, mu u jye mii jyaŋi sèsee wuŋi mà tàanna ná Kile kuni i. Wuu Tunji Kile ná wuu Kafoŋi Yesu Kirisita pi jwɔ ma na, pi i jũnaara ta ma na, pi i yyeŋiŋke kan ma á.

Poli à cyelentiibii kafinivinibii kyaa jwo Timŏti á

³ Bà mii à yi jwo a waha mu á, mii niŋkareŋi Masedoni kùluni i mɛ, mu à yaa mu u ntɛn Efese kànhe e, cyelentiibii pi jye na Kile Jwumpe labali na yu ke, maa pi sige lire na. ⁴ Yi jwo pi á na pi àha piye pwɔ jwuŋjyempe laaga baa wumpe ná pi à fworɔ tulyeyi njemu i ke, yire siifeebii mɛyi nàkaante laaga baa woore niŋkwombaare na mɛ. Cyire karigii maha nàkaante nyahage, cyi jye a yyaha tí ná Kile jyii wuuni i mɛ, wuu maha lire ndemu cè u kuni cye kurugo ke. ⁵ Kuru yɛɛge jũŋke ku jye pi á, bà pi si mpyi si pi shinjɛɛbii kyaa táan piy'á ná zòvynre ná funjɛɛŋke ná daniyaŋi sèe wuŋi i mɛ. ⁶ Nka pì na jye wani, pir'à kàntugo wà lire kun'á, maa ŋkwɔro na jwumpe laaga baa wumpe kanni yu. ⁷ Pi la jye si mpyi Kile Saliyaŋi cyelentii, mà li ta jwumpe pi jye na yu ke, pi jye a puru yyaha cè mɛ. Pi à piye pwɔ maa sũpyire kálali ndemu na ke, pi jye a lire cè mɛ.

⁸ Kile Saliyaŋi wi ke, wuu à li cè na u à jwɔ, ŋka fo sũpyire ká a ŋkálali u na na jwɔge. ⁹ Wuu à li cè mú na uru Saliyaŋi jye a tiŋe shintiibii kurugo mɛ, ŋka u à tiŋe shinpiibii kurugo. Mpii pi à jũŋŋ kyán Kile na ke, mpii pi jye pi jye na fyáge Kile na mɛ, ná kapimpyiibii, Kile à Saliyaŋi tiŋe pire mpii puni mɛ na. Mpii pi jye pi jye na Kile pɛre mú mɛ, ná Kile mɛkɛɛge feebii ná mpii pi à pi sifeebii cùmu lemɛ pi ke*, ná supyiboompìi, Kile à u Saliyaŋi tiŋe pire puni

* 1:9 Pii maha jwo: «ná mpii pi maha pi sifeebii bùu ke».

mεε na, ¹⁰ ná jacwoobii ná nàmbaabii pi maha wwùu ná piye e ke, ná mpìi pi maha sùpyire cwôre na mpérelì ke, ná kafinivinibii ná mpìi pi maha ñkâre Kile na laaga baa ke, ná kyaa maha kyaa l'à kàntugo wà kàlanì nìncenn'á ke, Kile à Saliyanì tìñe cyire karigii puni pyifeebii mεε na. ¹¹ Uru kàlanì nìncennì na nta Jwumpe Nintanmpe e, mpe p'à Kile pèente cyêe wuu na ke. Kilenì u nyε yyeñinke kanfoonì ke, uru u à mpe jwumpe kan mii á.

Poli à fwù kan Kile á, ñaha na ye Kile à ñwò u na maa u shwò

¹² Mii à fwù kan wuu Kafoonì Yesu Kirisita á, ñaha na ye u à cyege taha mii na, maa mii pyi u báarapyi, maa fànha kan mii á uru báaranì mεε na. ¹³ Mà li ta tèecyiini i, mii mpyi na u mεge kèege, mpìi pi à dá u na ke, marii pire kyéregé, marii pi cyere mú. Ñka Kile à ñùñaara ta mii na, ñaha na ye mii mpyi na cyire karigii pyi cyi ñcèmbaanì funñke e, mii mpyi na sàha ñkwò a dá Yesu na mε. ¹⁴ Ñka wuu Kafoonì Kile à ñwò mii na sèe sèl'e, maa mii tège, ka mii i dá Yesu Kirisita na, maa u kyaa táan nay'á. ¹⁵ Mpe jwumpe na nyε kanyεε, sùpyire pun'à yaa ti ñεε pu na: Yesu Kirisita à pa ñnyenì i si kapimpyiibii yige pi kapegigil'e. Pire kapimpyiibil'e, mii wogigii cyi à pi pi puni wogigii na. ¹⁶ Ñka Yesu Kirisita à ñùñaara ta mii na, mii u mpyi kapimpyiibii puni nimpinì ke, lire nde cye kurugo, u à u lùtaanni cyêe sùpyire na. U à tire yyecyeente pyi sùpyir'á, nte ti sí n-pa dá u na si shòñi ññkwombaanì ta ke. ¹⁷ Pèente ti taha saanrefoo Kile na tèrigii puni i, uru u nyε nyii na tèrigii puni i ke, sùpya nyε na u ñaa mε; uru u nyε Kilenì ññkinì fo tèekwombaa. Amiina!

Poli à Timòti yεε na u uye pwò Kile kuni na

¹⁸ Mii jyanì Timòti, mii à nte tùnnture jwo mu á mà tàanna ná Kile tùnntunmpii pìi jwum'i, mpe p'à fyànha a jwo mu kyaa na ke. Zhìñi mu nyε na leni bà sùpyire si mpyi si kàlanì sèe wunì ta mε, puru jwumpe pu fànha kan ma á lire zhìleni na. ¹⁹ Maye pwò Kile kuni ñaaranì na ná funñcenn'i. Kuru funñcenn'k'à pìi kùunò, ka pi Kile kuni ñaaranì si yyéere shwòhòl'e, mu à jwo bakwòògò k'à fùru maa ntìge l'wòhe ñwòh'i. ²⁰ Nàmbaa shuunni na nyε pire e, Imenε ná Alεzandiri, mii à pire yaha Sitaanninì á, pi i ñkyaalaa, bà pi si mpyi pi àha nùru raa Kile mεge kèege mε.

2

Dánafeebil'à yaa pi a Kile ñáare sùpyire puni kurugo

¹ Nyε yaage nìncyiige mii nyε na ñcaa dánafeebil'á ke, kuru ku nyε ñke: yii a Kilenareyi nìncenn'yi shìñi puni pyi, yii raa u ñáare sùpyire puni kyaa na, yii raa fwù kaan u á ti puni kurugo. ² Yii a Kile ñáare saanbii ná shinbwoobii puni kurugo, bà wuu si mpyi si ntèen yyeñinke ná fεεmpe e, s'a Kile père ná ñaaran'kanna nìncenn'i mε. ³ Lire l'à ñwò, lire mú l'à táan wuu Shwofoonì Kile á. ⁴ U la nyε sùpyire puni si shwò, ti i sèenì cè. ⁵ Ñaha kurugo ye Kile na nyε ññkin, sísurulenε ññkin mú u nyε u ná sùpyire puni shwòhòl'e, sùpya u nyε u wi, Yesu Kirisita kyaa li. ⁶ U à uye kan mà pyi sùpyire puni ñùngwulwòrò ti kapegigil'e. Kile nyii tèn'à nò ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire na na uru la nyε ti i shwò.

⁷ Puru jwumpe ñjwuñi kurugo, Kile à mii Poli tìñ'a pyi u tùnntunñò. Mii nyε a finε mε, sèe u nyε u wi, supyishinì sannì u nyε u nyε Yahutuu mε, Kile à mii tun na mii u sà a pire taanni u kuni ñaaran'kanni na, lire kuni li nyε sèenì.

Pyin'kanni na nàmbaabii ná cyeebil'à yaa pi a Kile kuni ñaare ke

⁸ Nyε cyaga maha cyag'e dánafeebii na bínnini ke, mii la nyε nàmbaabii pi a pi cyeyi yîrige, pi raa Kile ñáare ná zòvynre e, lùyirili ná jwuñyahama baa.

⁹ Mii la mú *nyε* cyeebii pi pi v̄aanȳi nindeyi cè. Pi à yaa pi a v̄aanya leni njemu yi *nyε* yi s̄i pi njini faha mε. Pi *nyε* a yaa pi a *nȳnȳi* pwu s̄upyire s'a pi cyêre kamyahii na mε, pi *nyε* a yaa pi a v̄aanȳi lon̄gara wuyi ná p̄ucyage yaayi lon̄gara wuyi leni mε, mu à jwo s̄eenni wuyi ná *nȳnȳi* lon̄gara wogigii. ¹⁰ Nka pi p̄ucyage yaleer'à yaa ti pyi kac̄enmpyiini, ceewe maha ceewe u *nyε* na Kile p̄ere ke, amuni u à yaa u pyi. ¹¹ Mà bâra lire na, cyeebii ká mpyi Kile Jwumpe tajwuge e, pi à yaa pi t̄en tanuge e, pi raa pu núru pi raa jaare pi a ntàanni ná p'e. ¹² Mii *nyε* a *nyε* ceewe u a s̄upyire k̄alali na cyeebii *nyε* n̄ambaabii *nȳnȳo* na mε, u à yaa u t̄en tanuge e*. ¹³ Lire kajwuuni li *nyε*, Kile à Adama dá yyecyiige na, lire *nȳnȳo* na maa Awa dá. ¹⁴ Adama bà Sitaannīni à *nȳnȳo* fáan̄ja yyecyiige na mε, nka ceeni u à fȳanha a *nȳnȳo* fáan̄ja, ka u u Kile *nȳnȳo* m̄eni yaha. ¹⁵ Ceeni pȳisini s̄i n-jà u pyi u p̄on u n̄umpan̄ke e mε, li t̄egeni li *nyε* u kw̄oro Kile kuni i ná t̄ange ná tufeempe e, u uye p̄erege cè.

3

Dánafeebii kurun̄ke k̄aanmucyafeebii kani

¹ Mpe jwumpe na *nyε* k̄anȳe: ngemu la ká mpyi si mpyi d̄ánafeebii kurun̄ke k̄a k̄aanmucyaf̄oo ke, uruf̄oo la na *nyε* si kyaa nīnc̄enne pyi. ² D̄ánafeebii kurun̄ke k̄aanmucyaf̄oon̄'à yaa u pyi s̄upya, t̄igire cyaga *nyε* ngemu na mε, u à yaa u k̄úu u cw̄on̄i na*, u u uye p̄erege cè, u *nyε* a yaa u kyaa pyi a t̄oro li t̄egeni taan mε, u à yaa u pyi s̄upya ngemu u à tí ke, u à yaa u pyi n̄amp̄onmarawa, u u jà u a s̄upyire k̄alali u a *nȳnȳo* Kile kuni jaaran̄kanni na. ³ U *nyε* a yaa u pyi sinmbya mε, u mú *nyε* a yaa u pyi supyikyanga mε, nka u à yaa u pyi *nȳnȳi* p̄ef̄oo. U *nyε* a yaa u pyi k̄ashikw̄on mε, u múnaani mú *nyε* a yaa li lw̄o a *nȳnȳo* n̄af̄uun̄i na mε. ⁴ U à yaa u jà u pȳenge shiinbii c̄un̄kanni na, u pȳibii s'a u p̄ere s̄el'e. ⁵ Yire kajwuuni li *nyε*, ngemu u *nyε* u *nyε* a jà u pȳenge shiinbii c̄un̄kanni na mε, di uruf̄oo sí n-jà Kile d̄ánafeebii kurun̄ke yyaha c̄u n-jwo ye? ⁶ U mú *nyε* a yaa u pyi s̄upya nīnȳiv̄on̄nȳo Kile kuni i mε, lire *nȳnȳi* ku *nyε* u àha *nȳnȳo* uye p̄ere, Kile sí *nȳnȳo* a u c̄ēge bà u à Sitaannīni c̄ēge mε. ⁷ Mpii pi *nyε* pi *nyε* Kile kuni i ná ȳii e mε, d̄ánafeebii kurun̄ke k̄aanmucyaf̄oon̄i mú à yaa u pyi ná m̄etange e p̄ire shw̄oh̄ol'e, bà s̄upyire si mpyi t'àha bú u njini faha, u u *nȳnȳo* Sitaannīni k̄anhan̄ke e mε.

Dánafeebii kurun̄ke t̄egefeebii kani

⁸ *nyε* d̄ánafeebii kurun̄ke t̄egefeebil'à yaa pi pyi m̄etangafee, pi *nyε* a yaa pi pyi *nȳnȳo* myahigii shuunni jwufee mε, pi *nyε* a yaa pi pyi sinmbyaa mε, pi *nyε* a yaa pi a n̄af̄uun̄i caa cyan̄kanna nimp̄ii na mε. ⁹ Kuni i Kile à wuu le, ná li mpyi a *nȳnȳo* t̄ecȳiini i ke, pi à yaa pi a lire kuni jaare ná funv̄ȳinge e. ¹⁰ Pi à yaa pi k̄aanmucyaf̄oo s̄el'e k̄ampȳi t̄igire cyaga *nyε* pi na mε, pi i nta pi a uru báaran̄i pyi. ¹¹ Cyeebii mú à yaa pi pyi m̄etangafee, pi *nyε* a yaa pi a s̄upyire sannte m̄eyi k̄ēge mε, pi à yaa pi piye p̄erege cè, pi à yaa pi pyi d̄anasupȳii karigii puni i. ¹² D̄ánafeebii kurun̄ke t̄egef̄oon̄'à yaa u k̄úu u cw̄on̄i na†, u à yaa u jà u pȳibii ná u pȳenge shiinbii puni c̄un̄kanni na. ¹³ Mpii pi *nyε* na uru báaran̄i pyi na *nȳnȳo* ke, p̄ire sí n-k̄e. Pi sí raa pi báaran̄i pyi fyagara baa Kile kuni i, Yesu Kirisita w̄w̄on̄ēge e.

Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à nȳnȳo

* **2:12** Pii maha jwo: «Mii la *nyε* cyeebii pi pyi n̄ambaabii cyelentii, lire *nyε* mε pi pyi n̄ambaabii *nȳnȳo* na mε. Pi aha mpyi Kile jwumpe tajwuge e pi a yaa pi fȳaha, pi raa núru.» * **3:2** Pii maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe nīnkin poo.» † **3:12** Pii maha jwo: «D̄ánafeebii kurun̄ke t̄egef̄oon̄'à yaa u pyi ceewe nīnkin poo.»

¹⁴ Mii na sŏnŋi, li sŏ mŏ mε, mii sŏ n-kàre mu yyére, ŋka mii sŏ ŋcyii karigii séme si ntun mu á. ¹⁵ Mii méε ká mpyi mii ŋye a wyèr'a nŏ mu yyére mε, mu sŏ li cè ŋge lēterēŋi cye kurugo, pyiŋkanni na Kile bage shiinbil'à yaa pi a Kile kuni ŋaare ke. Kuru bage shiinbii pi ŋye Kile ŋyii wuŋi dánafeebii kurunŋe, pire pi à kàlaŋi sèe wuŋi cwŏhŏ cinŋjo ná cinŋkunŋŏ fiige.

¹⁶ Sèe wi, kani li mpyi a ŋwŏhŏ Kile kuni i ke, li mpyi a pēe sèl'e, sùpya sŏ n-sŏi n-jà nàkaana pyi lire e mε:

Kirisita à uye pyi sùpya, maa uye cyēe sùpyire na,

Kile Munaani à li cyēe na u à tŏi,

Kile mèlεkεēbil'à u ŋya.

U kyal'à jwo supyishŋi pun'á,

Dŋyēŋi cyeyi puni i, pŏl'à dá u na,

Kile à u lwŏ a kàre nŏŋyŋi na maa u pēe.

4

¹ ŋye Kile Munaani à yi fŏniŋ'a jwo wuu á na dŋyēŋi tèekwooni ká byanhara, pŏi sŏ kàntugo wà Kile kun'á, si ntaha kafinivinibii pŏi ŋwŏh'i, mpŏi pi ŋye na sùpyire wurugo ke, pire u kàlaŋi s'à fworŏ jŏnabil'e. ² Pire cyelentiibii na ŋye kafinivinimii, pi à fyŏmme tò wwomŏ na, pi saha sŏ n-jà sèeŋi cè n-wwŏ kafinare e mε. ³ Pire cyelentiibii maha sùpyire kàlali na fúruŋi ŋye a ŋwŏ mε, na yalyire shŋi puni ŋye a yaa t'a lyŏ mε, mà li ta Kile u à yalyire puni dá. U la ŋye mpŏi pi à dá uru na maa sèeŋi cè ke, pi fwù kan ur'á pi i ti lyŏ. ⁴ Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à ŋwŏ, wuu ŋye a yaa wuu cyé yaaga na mε, ŋka wuu à yaa wuu fwù kan u á yaayi puni kurugo. ⁵ Wuu à li cè Kile Jwumpe cye kurugo na wuu aha fwù kan u á yaayi ŋjemu kurugo ke, yire maha fŏniŋe.

Yesu Kirisita báarapyiŋi nŏŋcēŋi

⁶ Mu à yaa mu u ŋcyii karigii yyaha jwo dánafeebil'á, lire e mu sŏ n-pyi Yesu Kirisita báarapyi nŏŋcēŋe ŋgemu u na uye ŋwŏ caa ná kàlaŋi nŏŋcēŋi i Kile kuni i ke. ⁷ Ma hà raa jwuŋjyempe laaga baa wumpe núru mε, pu ŋye a fworŏ Kile e mε. Ta maye taanni Kile yyaha fyagare na.

⁸ Mà cyeere taanna karigii cyŏi na, lir'à ŋwŏ, ŋka mà maye taanna Kile yyaha fyagare na, lire tòŋŋ'à pēe sèl'e

ŋaha na ye Kile à ŋwŏmεeni lwŏ wuu á na

uru yyaha fyagare sŏ wuu nŏŋjaŋi ná wuu nŏmpanŋke ŋwŏ.

⁹ Puru na ŋye sèe, sùpyire pun'à yaa ti ŋεε uru sèeŋi na. ¹⁰ ŋye lire kurugo wuu na báaraŋi pyi, marii zhŏŋi leni, ŋaha na ye wuu à wuye tŏŋe Kileni ŋyii wuŋi na, uru u ŋye sùpyire puni Shwofoŋi, ŋka mpŏi pi à dá Yesu Kirisita na ke, pire wuuni l'à lyε. ¹¹ Mu à yaa mu u cyire karigii yyaha jwo pi á sèl'e maa pi taanna cyi na.

¹² Mu ŋaaraŋkanni nŏŋcēŋi l'à yaa li sùpyire sige t'àha bú ŋkwŏ mu wŏi ŋcwŏ na mu na ŋye nŏŋkocyaawa mε. Mu a yaa mu u ma jwuŋkanni ná ma ŋaaraŋkanni ná ma ntàannamagare ná ma dániyaŋi ná ma zŏvvinre cyēe dánafeebii na, bà pi si mpyi si mu pyiŋkanni lwŏ cyire karigii puni i mε.

¹³ Mà jwo mii u nŏ mu yyére ke, maye waha Kile Jwumpe Semēŋi ŋkàlaŋi na sùpyir'á, maa u jwumpe yyaha jwo pi á, bà pi si mpyi si ntaha pu fye e mε.

¹⁴ Kile tŏnnture ntemu t'à jwo mu kyaa na, ka dánafeebii kacwŏnribii si pi cyeyi taha mu ŋŏŋke na, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mεε na ke, ma hà cye láha kuru na mε.

¹⁵ Maye waha maa cyire karigii pyi ná ma fàŋhe puni i, bà sùpyire si mpyi si ŋcè na mu na sŏ yyaha na Kile kuni i mε. ¹⁶ Ma ŋaaraŋkanni kàanmucya.

Kàlanj mu nyε na ŋkaan sùpyir'á ke, maa uru kàanmucya mú. Maye pwə cyire karigii na tērigii puni i. Lire ká mpyi, mu yabilinjí sí n-shwə, mpii pi nyε na mu jwumpe núru ke, pire mú sí n-shwə mu cye kurugo.

5

Yerɛŋkanni na Timōti à yaa u a dānafeebii yerεge ke

¹ Ma hà raa jwujwumbaama yu nàŋkolyeebii na mε, ŋka ta pi yerεge ná lùtaanni i mu à jwo mu tii pi. Lire pyiŋkanni na mú, ta nàŋjiibii yerεge mu à jwo mu cìmpyiyi. ² Cijnyeebii pi ke, ta pire yerεge mu à jwo mu nεε pi. Cipyire mú ti ke, ta tire yerεge mu à jwo ma cìmpyicyee, ŋka ná zòvynre e.

Lenkwucyeebii pi à yaa ná ntègeni i ke

³ Tegefēe nyε lenkwucyeebii mpiimu na mε, pire pi à yaa ná ntègeni i. ⁴ Nka pyi, lire nyε mε jampyire ká mpyi lenkwucwoŋi ŋgemu á ke, pir'á yaa pi Kile yyaha fyagare ntaanninjí sii pi pyenyi na, pi i pi sifeebii tugure lwó, bà pi sifeebil'á fyánha a pi woore lwó mε. Lire l'á táan Kile á. ⁵ Lenkwucwoŋi u nyε uye kanni na, ná sùpya nyε u á, ŋgemu u sí u tugure lwó mε, ur'á Kile pyi u cyεge tatahage, marii u jáare pilaga bâra canŋa na, bà Kile si mpyi si u tège mε. ⁶ Nka lenkwucwoŋi u nyε mayaare e ke, uru niŋkwuŋi u nyε, ali mà li ta u nyε nyii na. ⁷ Ta dānafeebii kálali jcyii karigii na, bà pi si mpyi s'a cyi kuni jaare, si mpyi tìgire cyaga baa mε. ⁸ Shin maha shin à yaa u u cìmpyiyibii tugure lwó, ŋka u pyengε shiinbii wuuni l'á lye. Ŋgemu ká mpyi u nyε a lire pyi mε, urufol'á fworo Kile kuni i feefee. Kilecembaabii mú bá à pwórə urufoo na.

⁹ Lenkwucyeebii pi à nə yyee beetaanre (60) na ke, l'aha nta pi mpyi a kúu pi nàmbaabii na, pire mpii mēyi y'á yaa y'a sémeni dānafeebii s'a pire tère. ¹⁰ Pi à yaa pi pyi metangafee pi kacεŋkii cye kurugo, pi à yaa pi ta pi à pi pyiibii byé byiŋkanna niŋcenne na, pi à yaa pi ta pi à nàmpwuun mâra, maa dānafeebii tooyi jyé mú*, pi à yaa pi ta pi à kanhamafeebii pi tège, pi à yaa pi ta pi à kacεŋkii shinjí puni pyi. Nyε lenkwucyeebii pi nyε amuni ke, pire mēyi y'á yaa y'a sémeni.

¹¹⁻¹² Nka lenkwucyeebii pi nyε cipyire ke, ma hà raa pire mēyi sémeni mε. Shwəhəl'e nàmbajyiini lage sí n-pa pi ta. Lire ká mpyi, jwəməeni pi maha lwó, na pire sí raa báare Kirisita kann'á ke, pi sí lire kèege si kàntugo wà u á. ¹³ Mà bâra lire na, mu aha a pi mēyi sémeni, pi sí n-pyi sàafee s'a jaare pyenyi ná yiye shwəhəl'e laaga baa, là mpyimbaa. Lire kanni bà mε, pi sí n-pyi jwujyahamafee, s'a pi jwəyi leni sùpyire sannte jwumpe e, s'a jwujwumbaampe yu mú. ¹⁴ Lire kurugo mii la nyε lenkwucipyire ti nàmbaya jyé†, pi i pyi si, pi i yákili yaha pi pyenyi na sèl'e, bà wuu zàmpεenbii si mpyi pi àha ŋkwò tìgire cyaga ta wuu na mε. ¹⁵ Mii na mpe jwumpe yu jaha na ye lenkwucipyire tà à kàntugo wà Kile kun'á mà kwò, maa ntaha Sitaanninjí jwəh'i. ¹⁶ Dānafeebii shwəhəl'e, ceenji wà cìmpyicyee ká mpyi lenkwucyee, ur'á yaa u pi tugure lwó, lenkwucyeebii pi nyε piye kanni na ke, bà dānafeebii kurunke si mpyi si jà njyére ná pire e mε.

Dānafeebil'á yaa pi a pi kacwənrībii pēre

¹⁷ Dānafeebii kacwənrībii pi nyε na pi báaranj pyi na jwəge ke, pire pi à yaa ná pèente e, yii yaha pire na sèl'e, mpiimu bá pi à piye pwə Kile jwumpe njwuŋi na ke, pire kanyεε na. ¹⁸ Jaha kurugo ye y'á jwo Kile Jwumpe Semēni i na:

* **5:10** Lire tēni i, nàmpəŋə n'a mpyi a pa mu yyére, mu mpyi maha bilinjí wà pyi u à u tooyi jyé. Lire na mpyi bilibii kapyii. † **5:14** Lire tēenni i, wà fānha mpyi lenkwucyeebii na mε. U poonj kwunkwooni kàntugo, cyage k'á táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lēŋe wani.

«Mu aha a sùmanji bwùun ná nìyi i si u pyàni wwû, mu nyε a yaa mu u yi jwɔyi pwɔ mε†.»

Yi mú à jwo Kile Jwumpe Semεni i na:

«Báarapyin'à yaa ná u sàranji i§.»

Nde Timoti à yaa u pyi wà ha dánafeebii kacwɔnrɔni wà cêεge u á ke

¹⁹ Wà ha dánafeebii kacwɔnrɔni wà cêεge kani là na, ná shiin shuunni taanre nyε a lire kani nya maa li jwo mu á mε, ma hà ndá li na mε. ²⁰ Kacwɔnrɔni pi nyε na kapegigii pyi ke, pire yεε pi sanmpii nyii na, bà pire mú si mpyi s'a fyáge si kàntugo wà kapegigii na mε. ²¹ Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ná u mèlekεebii niɲcwɔnrɔni nyii na, na mu à yaa mu u maye waha maa nyii karigii puni pyi. Mu à yaa mu u sùpyire puni cù cùnkanna niɲkin na, ma hà sùpya pwɔɔɔ sùpya na mε.

²² Ma hà funɲke wyèεε si ma cyeyi taha sùpya nùɲɔ na si u pyi dánafeebii kacwɔnrɔni mε. Shinɲi u nyε na kapegigii pyi ke, ma hà ηgwò ná urufol'e mε, mu à yaa mu u pyi ná zòvynre e tèrigii puni i.

²³ Ma hà raa lùtiige kanni byii mε, ta εrezεn sinmpe nimbilere byii ma funɲjanke kurugo, bà mu si mpyi si ɲcùɲɔ mε, ɲaha na yε mu nyε na ɲcùɲi na ntahali mε.

²⁴ Pii na nyε wani, pi kapegigii maha ɲcè, mà li ta wà sàha ηkwò a pi yíbe mε. Pii wogii sí na nyε wani cyire maha ɲcè pi yíbenkwooni kàntugo na. ²⁵ Amuni li mú nyε kacεnɲkii nyε na jà a ηwɔhɔ mε, cyi maha ɲaa. Cyi mée ká mpyi cyi sàha ηkwò na ɲaa mε, cyire sì n-kwôro ɲcèmbaa mε.

6

Dánafeebii pi nyε bilere e ke, pir'à yaa pi a pi nùɲufeebii père

¹ Bilibil'à yaa pi a pi nùɲufeebii père, bà sùpyire si mpyi t'àha raa Kile mεge kèεge, si wuu kàlanji pyi laaga baa mε. ² Pi nyε a yaa pi a pi nùɲufeebii ɲwɔ kwùun, na pire na nyε cìmpyii mà tàanna ná Kile kuni i mε. Nka pi bá à yaa pi a báare pi á sèl'e, ɲaha kurugo yε mpiimu á pi nyε na báare ke, pire na nyε ntàannamadanafee.

Cyire karigii jwo a waha dánafeebil'á.

Cyelitiibii kafnivinibii ná nàfuunji kani

³ Wà ha a kàlanji wabεε kaan sùpyir'á ηgemu u à kàntugo wà wuu Kafoonji Yesu Kirisita kàlanji niɲcεnɲi ná Kile kun'á ke, ⁴ urufoo na uye père tawage e, u nyε a yafyin cè mε. Jwunyahamafoo u nyε u wi. U maha kàshige kwùun jwumpe laaga baa wumpe nùɲɔ taan, cyire karigii maha ma ná yɲcyεge ná yoge ná cyàhigii ná sòɲɲɔpeere ⁵ ná nàkaante tεgεε baa woore e sùpyire shwɔhɔl'e. Pire cyelitiibii funɲyi nyε a ɲwɔ mε, pi nyε na sèɲi ɲaa sahanɲi mε. Pi na sòɲni na Kile kuni na nyε nàfuutakuro.

⁶ Sèɲi na, Kile kuni na nyε nàfuu li ɲaarafeebil'á, ná pi cyeyaay'à pi funɲyi ɲíɲε. ⁷ Wuu canzege, wuu nyε a pa ná yafyin i mε, wuu canɲkwuge wuu mú sì n-kàre ná yafyin i mε. ⁸ Lire e yalyire ná vàanɲyi ká mpyi wuu á, yir'à yaa yi wuu funɲyi ɲíɲε. ⁹ Mpiimu la ku nyε si mpyi nàfuufee ke, pire maha piye le kapegigii ɲwɔge e. Sitaannɲi maha pi cù bà yatɔɔgɔ maha ɲcù kànhaɲa na mε. Pi nyii karigii nimpegigii ná laaga baa wogigii cyi maha pi wuuni kèεge feefee. ¹⁰ Naha kurugo yε nàfuunji lage ku maha kapegigii shinɲi puni sini, u lag'à pì ta, ka pi i fworo Kile kuni i, maa piye le kyaage e.

Poli à Timati yεε

† 5:18 Duterεnɔmu 25.4 § 5:18 Levitiki 19.13; Duterεnɔmu 24.14-15

¹¹ Nka Timōti, mu u nyε Kile sùpya ke, laaga tōn cyire karigii puni na, ma a maye waha katiigii mpyiṅi na Kile yyahe taan. Fànha le ma a maye pwɔ Kile na, ma a mpyi dānasupya, ma a ma shinjεebii kyaa táan may'á sèl'e, ma a maye waha Kile kuni jaaraṅi i, ma a mpyi nùmpinεfoo. ¹² Ta Kile kuni zhìṅi niṅcɛnṅi leni. Shìṅi niṅkwombaaṅi ta, uru kurugo Kile à mu yyere, ka mu u uru jwumpe jwo, maa li cyêe na mu na Kile kuni jaare, shinjyahara a lire kani lógo maa li nya.

¹³ Nyε mii sí yi jwo n-waha mu á, nyii yaayi puni Davooni Kile nyii na ná Yesu Kirisita nyii na, ngemu u à sèṅi jwo Pōnse Pilati á ke, ¹⁴ mu à yaa mu u Kile tūnnture kurigii puni jaara. Ma hà tìgire cyaga yaha ku ta ma na mε, fo mà sà yaa ná Kafoonj Yesu Kirisita cannuruge e. ¹⁵ U sí nùru n-pa Kile nyii tère e, Kileni u nyε yaayi puni nùṅɔ na ke, uru u nyε yyeṅinṅe foonj, kileni wà saha nyε uru kàntugo mε, uru u nyε saanbii puni Saanji, kafeebii puni Kafoonj. ¹⁶ Uru kanni u nyε Kileni nyii wuṅi tèekwombaa; cyage e u nyε ke, kuru cyage bèenmpe mpèenji kurugo, sùpya sì n-jà n-file u na mε, sùpya nyii sàha u nya mε, sùpya nyii mú sì n-jà u nya mε. Pèente ná síṅi u pyi u wuyo, fo tèekwombaa. Amiina!

Nde nàfuufebil'à yaa pi pyi ke

¹⁷ Yi jwo nàfuufebil'á na pi àha raa piye père si pi cyeyi taha pi nàfuunji na mε, jaaha na ye nàfuunji na nyε yakwɔgɔ. Pi à yaa pi pi cyeyi taha Kile na, uru u sí yaayi puni kan wuu á, si wuu funṅyi níṅε. ¹⁸ Yi jwo pi á na pi a kacɛnṅii niṅyahagii pyi tèrigii puni i, pi àha mpyi cyengarafee mε, pi raa pi cyeyaayi yà kaan sùpyir'á ná funṅɔ niṅkinṅi i. ¹⁹ Pi aha a lire pyi, pi sí nàfuu nimbwo ta nùmpañja, nàfuunji sèe wuṅi nivwɔnhɔmbaanji ná shìṅi niṅkwombaanji.

Poli yεεge nizanṅke Timōti á

²⁰ Nyε mii jyaṅi Timōti, tūnnture Kile à le mu cye e ke, ti cù ná ma cyeyi shuunninji i. Jwumpe laaga baa wumpe p'à kàntugo wà Kile kun'á ke, maye kàanmucya puru ná nàkaante nùṅɔ baa woore na. Pii maha cyire karigii sōnṅi na ṅcè, mà li ta sèe bà mε. ²¹ Pìl'à jwo na pir'à ṅcèṅi ta amuni, mà li ta pi à fworō Kile kuni i.

Kile u ṅwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Poli à lɛtɛɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Timŏti á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Lɛtɛɛŋi shɔnwuŋi Poli à tun Timŏti á ke, uru u à pyi Poli lɛtɛɛŋi nizanŋi, mp̄ii u à sɛmɛ na pi jye Kile Jwumpe Semɛŋi i ke. Pi à u nijjyewuŋi cù a le kàsuni i Kile jwumpe njwuŋi kurugo. U mpyi a cè na uru tèekwuun'à byanhara. U mpyi a cè mú na uru ká ŋkwû, na uru sí n-kàre Kafoonji Yesu yyére. Lire e u à ŋge lɛtɛɛŋi sɛmɛ maa u yɛɛyi nizanji le u e mà tun Timŏti á, maa màban le u e u báaraŋi mpyiŋi na.

Poli mpyi a cè na Timŏti à ŋgaha ta Kile báaraŋi i. Lire kurugo u à u yɛɛ na u pyi uru fiige, u u ŋkwôro u a sùpyire kâlali Kile jwumpe na, bà pi à u kâla pu na mà u yaha nànjiiwe mɛ; na u à yaa u a kacɛnŋi pyi sùpyire puni na, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni jaaraŋkanni na ná lùtaanni i. Bà faapyiŋi maha u kɛɛge báare mɛ, u raa báare sèè sèl'e amuni, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi si nɔ cyeye nijyahay'e mɛ.

Poli à Timŏti shéere

¹ Mii Poli u jye Yesu Kirisita tũntunŋɔ mà tàanna ná Kile jyii wuuni i ke, shiŋi jwɔmɛɛni Kile à lwó ná uru maha ntaa Yesu Kirisita wwoŋɛɛge cye kurugo ke, u à mii tun mii u sà a uru jwumpe yu. ² Mii à ŋge lɛtɛɛŋi tun mu á Timŏti, mu u jye mii ntàannamajyaŋi mà tàanna ná Kile kuni i ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwɔ ma na, pi i jùjaara ta ma na, pi i yyeŋiŋke kan ma á.

Poli à màban le Timŏti i Kile jwumpe njwuŋi na

³ Mii à Kile shéere, uru ŋgemu á mii na báaraŋi pyi ná funvyinge e, na tulyeyi fiige ke. Pìlaga bâra canŋa na, mii aha a Kile jáare, mii funŋɔ jye na wwùu mu na mɛ. ⁴ Canŋke wuu à láha wuye na ke, mu à mɛɛ sú sèl'e, mii funŋɔ jye a wwò lire na mɛ. Lire e mii la jye si núru mu jya, bà mii funŋke si mpyi si ntáan sèl'e mɛ. ⁵ Mii funŋɔ sàha wwò mu Kile kuni jaaraŋkanni nijcɛnni na mɛ, mu nulyage Loyisi ná mu nuŋi Enisi à lire ndemu jaara mu yyaha na ke. Mii mú s'à tèen ná l'e na mu à kwôro lire kuni i.

⁶ Lire kurugo tɛni i mii à na cyeyi taha mu jùŋke na maa Kile jáare, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mɛ na ke, maye pwɔ bà kuru si mpyi si ŋkwôro mu cye e mɛ. ⁷ Kile Munaani ká wuu yyaha cù, wuu saha jye a yaa wuu a fyáge mɛ, jaha na ye li sí fànha kan wuu á, si tàange le wuu zòmpyaagil'e, si wuu pyi wuu cù wuye na. ⁸ Lire kurugo ma hà raa silege s'a wuu Kafoonji Yesu kyaa yu sùpyir'á mɛ. Mii mɛɛ jye kàsuni i u mɛge kurugo ke, lire kà mpyi ma á silege kyaa mɛ. Nka maye pwɔ Kile fànhe niŋkange na, ma a ma nàzhan lwó kyaage e mii fiige Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo.

⁹ Kile u à wuu shwɔ, maa wuu yyer'a pyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu. Wuu kacɛnŋkii kurugo bà u à lire pyi mɛ, wuu ná Yesu Kirisita wwoŋɛɛge kurugo, u à jwɔ wuu na maa lire pyi mà tàanna ná u jyii wuuni i, mà diŋyɛŋi ta u sàha s̄i mɛ. ¹⁰ Numɛ u à lire kacɛnni cyêe wuu na wuu Shwofoonji Yesu Kirisita mpani cye kurugo. Uru u à fànha ta kwùŋi na, maa li cyêe na wuu aha jɛɛ Jwumpe Nintanmpe na, wuu sí shiŋi niŋkwombaani ta. ¹¹ Puru Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo Kile à mii pyi u tũntunŋɔ. Mii na puru jwumpe yu sùpyir'á marii pi kâlali pu na. ¹² Lire kurugo ŋke yyefuge puni jye mii juŋ'i. Nka lire ná li wuuni mú i, lire jye mii á silege kyaa mɛ, jaha na ye ŋgemu na mii à na

cyεge taha ke, mii à uru cè, mii mú à tèen ná l'e, nde mii à kan u á ke, li sínji nyε u na mà lire mâra fo dijnye canḡkwøge.

¹³ Nyε Timŏti, jwumpe sèe wumpe mii à jwo mu á ke, puru yaha maye funḡ'i, maa maye pwŏ Kile kuni jaaraḡi na. Ntāannamagare ti nyε na ntaa Yesu Kirisita wwojεεge e ke, ta ma karigii pyi ma a ntāanni ná tire e. ¹⁴ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo mu á ke, ma hà wà yaha u a pu labali u a yu mε. Pu mâra ná Kile Munaani fānhe e, lire ndemu l'à tèen wuu e ke.

¹⁵ Mu à cè na Azi kùluni dānafēebii pun'à kàntugo wà mii na, Fijeli ná Erimŏjēni mú na nyε pire e. ¹⁶ Nka Onēzifŏri wi ke, u à mii funḡke jíhe kariii nijyahagil'e. Mii kāsujyiini nyε a pyi u á silege kyaa mε. Kafoonji u jūjaara ta u pyenge shiinbii na. ¹⁷ Tēni i u à pa naha Ōrŏmu kànbwøhe e ke, u à mii cya fo mà mii jya. ¹⁸ Kafoonji Kile u jūjaara ta u na dijyēḡi canḡkwøge Kafoonji Yesu mεge na. U à kacēḡkii jcyiimu pyi mii na mà mii yaha Efese kànhe e ke, mu Timŏti à cyire cè mà tòro sūpyire puni na.

2

Kirisita sèebaarapyiḡi kani

¹ Nyε mii jyanji Timŏti, Yesu Kirisita à jwŏ mu na maa fānhe ḡkemu kan mu á, mu ná u wwojεεge e ke, ta Kile kuni jaare ná kur'e. ² Kile Jwumpe mu à lŏgo mii jwŏ na shinjyahara jyii na ke, puru jwumpe jwo piiberil'á, wà sí n-jà cye taha mpiimu na, ná pire mú sí n-jà pu jwo piiberil'á ke.

³ Ná mu sí nyε Yesu Kirisita sŏrolashi nijcēḡḡe, ma nāzhan lwŏ yyefuge e. ⁴ Kampyi sŏrolashiḡi la nyε si ntāan u jūjufŏon'á, u kapyiḡkii saha nyε a yaa cyi pyi shintiiwe wogii fiige mε. ⁵ Ngemu u nyε na kajatafere fī mú ke, u aha mpyi u nyε na fī mà tàanna ná tire tafere kuzhēgil'e mε, urufŏo si kajanjwooni ta mε. ⁶ Faapyiḡi u à màban le uye e sèl'e ke, uru sí n-fyānha u kanhare tŏonḡi ta. ⁷ Karigii yyaha mii à jwo mu á ke, funḡke cya cyi na sèl'e. Lire ká mpyi, wuu Kafoonji sí mu tēge bà mu si mpyi si cyi puni yyaha cè mε.

⁸ Funḡŏ cwo saanḡi Dawuda tūluge shinḡi Yesu Kirisita na, u à kwŭ maa jè a fworŏ kwŭḡi i. Puru Jwumpe Nintanmpe mii nyε na yu sūpyir'á. ⁹ Puru jwumpe njwunḡi kurugo, mii nyε kyaage e, pi à mii le a pwŏ kāsunḡi i, mu à jwo kakuumpyi u nyε mii. Nka lire nyε a li cyēe na Kile Jwumpe pi à le a pwŏ kāsunḡi i mà dε! ¹⁰ Mii à kuru kyaage puni kwŭ naye e, Kile nijcwānrībii kurugo, bà Yesu Kirisita si mpyi si pi shwŏ pi i mpyi Kile sinampe e fo tèekwombaa mε.

¹¹ Mpe jwumpe na nyε kajyεε:

Wuu aha ḡkwŭ ná Kirisita e,
wuu sí n-pyi jyii na ná u e.

¹² Wuu aha kyaage kwŭ wuye e,
wuu sí n-pyi fānhe e ná u e,
ḡka wuu aha kàntugo wà u na,
u mú sí kàntugo wà wuu na.

¹³ Wuu méε ká mpyi wuu nyε a jà a kwŏro ná u e tērigii puni i mε,
wuu a yaa wuu li cè u na nyε ná wuu e tērigii puni i
jaha na yε u nyε na nŭruli u jwŏmēeni jwŏh'i mε.

¹⁴ Ta sūpyire funḡŏ cwo mpe jwumpe na, yi jwo a waha pi á Kile jyii na, na pi àha raa nākaante laaga baa woore pyi mε, kajwŏŏ nyε ti na mε, ti mú nyε na ti lŏgofēebii leni kuro nijcēnni i mε, ti maha pi wuuni kēεge. ¹⁵ Mu wi ke Timŏti, maye waha ma a li cyēe Kile na na mu na nyε u báarapyi nijcēḡḡe, bà mu si mpyi ma hà bú jūzogoro ta ma báaraḡi cye kurugo mε. Ta Kile jwumpe yu ma a jwŏge, puru pu nyε sēenḡi. ¹⁶ Cŭ maye na nākaante laaga baa woore mpyiḡi na, ti nyε a táan Kile á mε, jaha na yε mpii pi maha tire nākaante shiḡi

pyi ke, ti maha pire laage tɔnge Kile na. ¹⁷ Tire nàkaante maha kakyaare pyi, bà nàkwombaaga maha fwónre na nkèege mε. Imεne ná Filēti na nyε tire nàkaante pyifeebil'e. ¹⁸ Pi à sèenji kuni yaha marii fini na Kile à dánafeebii jè a yige kwùni i mà kwò, na kwunε saha nyε mε. Lire pyinƙanni na, pi à sùpyire tà jwò fáanƙa a yige Kile kuni i. ¹⁹ Nka Kile Jwumpe nyε na nkèenni mε, pu na nyε mu à jwo бага nintaa ndemu l'à faanra a jwò ke, l'à séme lire nintaani na: «Kafoonji Kile à u wuubii cè*.»

L'à séme mú na:

«Shin maha shin u à jwo na uru na nyε Kafoonji Kile wu ke, urufoo u láha kapegigii mpyiŋi na.»

²⁰ Mu aha jyè shinbwoŋi wà bage e, mu maha li jya na bage yaayi yà na nyε seen wuyo, yà s'à yaa ná wyérfyinni i, yà sí nyε cire wuyo, yà sí nyε cogo wuyo. Yajigiyi longara wuyi maha yaha canmbwoyi mεε na, marii jígini ná yi sanƙyi i canmpyaagii sanƙkil'e. ²¹ Nyε amuni li mú nyε, ngemu ká láha kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo sí n-pyi mu à jwo yajiginε longara wogo. Urufoo sí n-yaha uye kanni na u jùŋufoonji báaraŋi mεε na. Urufoo ƙaŋwɔɔni sí n-pêe u á sèl'e. Urufoo sí n-bégele báaraŋi niƙcenni shiŋi puni mpyiŋi mεε na.

²² Timōti, nànjiiibii na ðirili pi jyii karigii nintiimbaagii ncyiimu kurugo ke, laaga tɔn cyire na feefee! Maye waha ma a katiigii pyi, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinjεebii kyaa táan may'á, mpíi pi nyε na Kafoonji pēre ná zòvynre e ke, mu ná pire pi bē. ²³ Ma hà raa ma jwage leni nàkaante laaga baa woore e mε, tire maha ma ná yoge e. ²⁴ Mà li ta Kafoonji Yesu báarapyi nyε a yaa u a kàshi kwùun mε. U à yaa u a sùpyigire pyi ná sùpyire puni i, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni jaaraŋkanni na, u à yaa u kariii kwú uye e. ²⁵ Mpii pi nyε na u kyáali ke, u raa pire leni kur'e ná lùtaanni i. Shwòhòl'e Kile sí pyinƙanna kan pi á, bà pi funzɔnɔre si mpyi si nkèenni, pi i sèenji cè mε, ²⁶ si funƙcenni ta si piye shwò Sitaanniŋi na, uru ngemu u à pi cù bà kànhaŋa maha yaaga cù mε. Pi kacuni li jnyε Sitaanniŋi á, pi raa uru jyii wuuni pyi.

3

Dinyeŋi canzanŋyi kani

¹ Nyε Timōti, mu à yaa mu u li cè na dinyeŋi canzanŋyi sí n-waha sèe sèl'e, ² jaha na ye sùpyire sí raa n-kòre tiy'á, ti funzɔnɔre puni sí n-taha wyérenji na, pi sí raa piye pēre, pi sì raa piye cyiin sònnɔ mε, pi sí raa Kile mεge kèege, pi sì n-pyi ná pēen'i mà yaha tíi ná pi sifeebil'e mε, pi sì wà kacenne cè mε, pi mú sì Kile kuni kani là le dá e mε. ³ Pi sí n-pyi sùpyigire baa ná jùjaara baa shiin, s'a sùpyire sannte meyi kèege, pi sì n-jà n-cù kapegigii mpyiŋi na mε, pi sí n-pyi shinpii, pi tafunŋi u sí n-pyi kacennkii mpyiŋi. ⁴ Pi sí raa sùpyire leni cye e, pi tēnmε sí n-pen, s'a piye pēre sèl'e. Pi sí jyii yige pi yabilimpíi jyii karigii kurugo mà tōro Kile jyii wogigii na. ⁵ Pi sí piye pyi sùpyire jyii na, mu à jwo Kile kuni jaarafee niƙcennmii, mà li ta pi sì jεε piye yaha Kile u a nkèenni mε. Timōti, laaga tɔn uru supyishinji na.

⁶ Pi pìi maha jyè pyenyi i marii cyeebii funɔ baa wuubii pìi wɔage ná pi jwɔtanyi i, bà pi si mpyi s'a jεεge pi jwumpe na mε. Pire cyeebil'à kapegigii niŋyahagii pyi, maa pi jyii karigii shiŋi puni pyi ncyiimu cyi à kántugo wà Kile kun'á ke. ⁷ Tèrigii puni i, pi la maha mpyi si kariii yyaha cè, nka pi si n-sii n-jà sèenji cè mε. ⁸ Pire nambaabii na sèenji tùnni, bà Zhanesi ná Zhanberesi* à Kile tùntunŋiMusa tùn tèecyiini i mε. Pi funzɔnɔre pun'à lwó a pwò kapegigii mpyiŋi na, pi Kile kuni jaaraŋi nyε jùŋɔ baa. ⁹ Nka pi karigii sì n-shà yyaha

* **2:19** Nɔmburu 16.5 * **3:8** Yahutuubii na sònni na Misira jcéfeebii kyaa l'à jwo Ekizodi 7–8 i ke, pire pi nyε Zhanesi ná Zhanberesi.

na με, nahà na ye shinnyahara sí n-pa li cè na pi funṅo baa wuu pi nyε, mu à jwo Zhanεsi ná Zhanberεsi.

Timōti à yaa u kwôro Kile kuni i

¹⁰⁻¹¹ Timōti, mu wi ke, karigii na mii à kâla ke, ná mii toronṅkanni ná karigii mii la nyε si mpyi ke, ná mii Kile kuni naaraṅkanni ná pyinṅkanni na mii à cū naye ke, ná pyinṅkanni na sùpyire sannte kyal'à táan mii á ke, ná pyinṅkanni na mii à naye waha Kile kuni i ke, ná pyinṅkanni na mii à kyaala sùpyire cye e ke, mu à pyi mii fiige cyire puni i. Mu à li cè na mii à kyaala Antiyōshi ná Ikoni ná Lisitiri kanyi i. Mii à kyaala wani sèl'e, ṅka lire ná li wuuni mú i, wuu Kafoonji à mii yige kuru yyefuge puni i pi cye e. ¹² Lire pyinṅkanni na, shin maha shin la ku nyε s'a Kile kuni naare Yesu Kirisita wwoṅεεge e ke, urufoo sí n-kyaala sùpyire cye e. ¹³ ṅka shinpiibii ná kafinivinibii pi ke, pire sí yyaha le kapegigii mpyinji na, pi sí raa sùpyire wuruge s'a piye wuruge mú.

Kile Jwumpe Semεṅi kaṅwōni

¹⁴ Mu wi ke Timōti, karigii na mu à taanna, ka mu u dá cyi sèṅi na ke, maye pwō cyi na, nahà na ye mpyi pi à mu taanna cyi na ke, sèeshiin pi. ¹⁵ Mà lwó fo mu nyε nàṅkocyεere e, mu à Kile Jwumpe Semεṅi kâla a cè, uru Semεṅi jwumpe pu sí n-jà yákilifente kan mu á, bà mu si mpyi si dá Yesu Kirisita na si shwō με. ¹⁶ Uru Semεṅi jwumpe pun'à fworō Kile e, lire kurugo pu tayyεreg'à pēe, pu sí n-jà sùpya taanna, pu sí n-jà sùpya yεε si u le kuni niṅcenni i, pu sí n-jà sùpyaṅi kúu, si u yaha katiigii mpyinji na, pu na lire puni ṅwōge. ¹⁷ Lir'à pyi bà Kile kuni naarafeebii si mpyi si fúnṅo s'a sì yyaha na kacεṅkii shinji puni mpyinji i με.

4

Poli à Timōti pyi u yyaha le Kile jwumpe njwuṅi na

¹ Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita nyii na, uru ṅgemu u sí nūru n-pa saanwa, si mpyi sùpyire ṅṅo na, si kwùubii ná nyii wuubii sâra si ntàanna ná pi kapyiinṅkil'e ke, ² na mu à yaa mu u a Kile jwumpe yu ma a ffiniṅε sùpyir'à tērigii puni i, tēwaa bâra tēetaan na. Pi aha kyaa pyi ndemu l'à para ná Kile kuni i ke, li jwo pi á. Ta pi yεεge ma a màban leni pi e sèl'e, ma a pi taanni Kile kuni naaraṅkanni na ná lùtaanni i. ³ Naha kurugo ye tēni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ṅcyiṅε kàlanji niṅcεṅṅi lógogo, s'a pi nyii karigii pyi si ntaha cyelentiibii kafinivinibii pi ṅwōh'i mpiimu jwumō p'à táan pi niṅgyigigil'à ke. ⁴ Pi sí raa ṅcyiṅε sèṅi lógogo, jwuṅjyempe laaga baa wumpe pu sí n-táan pi niṅgyigigil'à. ⁵ ṅka mu wi ke Timōti, cū maye na tērigii puni i, ma a kyaage kwú maye e, ma a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'à. Báara maha báara Kile à le mu cye e ke, ma a uru pyi ma nō u tēṅi na.

Poli à jwo u mbòṅi kyaa na

⁶ Mii wi ke, li saha sì mō με, mii sí n-kwù. Mii sishange sí n-wu n-pyi sárage fiige. ⁷ Mii à báaraṅi pyi Yesu Kirisita á ná na zōmbilini puni i, bà zhìleṅε niṅcεṅṅε maha zhì leni με. Báaraṅi Kile à kan mii á ke, mii à uru pyi a nō u tēṅi na. Mii tafεer'à nō ti tēṅi na, mà mii ta mii à kwôro Kile kuni i. ⁸ Numε Kafoonji Yesu à mii tafεere sàraṅi yaha mii yyaha na niṅyinjii na, mii sí ntiiṅi kajanjwooni ta. U à tíi, u sí sùpyire puni sâra sí n-tàanna ná pi kapyiinṅkil'e diṅyεṅi canṅkwōge. Mii kann'à bà u sí uru sàraṅi kan με, shin maha shin u à bégel'a u tēnuruni sige ná funntange e ke, pire puni sí uru sàraṅi ta.

Poli yεεyi nizananyi Timōti á

⁹ Timŏti, maye waha ma a mpa na yyére numε sasa, ¹⁰ nahha na ye mii wwoηεεηi Demasi à kàntugo wà mii na, u funzŏnηŏre pun'à taha dijyeηi karigii na, lire e u à kàre Tesaloniki kànhe e. Kerezansi à kàre Galati kùluni i, Titi mú s'à kàre Dalimasi kùluni i. ¹¹ Luka kanni u à kwôro ná mii i naha. Mu aha a si raa ma, yi jwo Marika á yii raa ma sijcyan, nahha na ye u tayyéreg'à pèe mii báaraηi i. ¹² Mii à Tisike tun Efese kànhe e. ¹³ Mu nimpaηi, ma a ntŏro Torasi kànhe e Karipusi yyére, ma a na vāanntinmbwŏhe shwŏ ma a ma, ná mii sémebii, ηka σεεge wuubii kyaa li ηye mii na sèl'e.

¹⁴ Tunntunnaηi Alezandiri à kapii pyi mii na. Nka Kafoonjii sí li fwooni tò u na. ¹⁵ Ta maye kàanmucaa u na mú, nahha na ye u à ntùηke taha wuu na wuu jwumpe kurugo.

¹⁶ Tŏncyiige e mii à kàre yukyaala bage e ke, sùpyaηi wà tufige ηye a ηen'a mii tège jwumpe na με. Pi pun'à kàntugo wà mii á, maa mii yaha naye niηkin. Nka Kile kà lire kapiini fwooni tò pi na με. ¹⁷ Nka Kafoonjii Yesu à mii tège maa fànha kan mii á, ka mii i jà a Kile Jwumpe jwo sèl'e, mpìi pi ηye pi ηye Yahutuu με, pire pun'à pu lŏgo.

Sitaannaηi na ηye mu à jwo cànruga, ηka Kafoonjii à mii shwŏ ku na. ¹⁸ Mii à li cè na Kafoonjii sí mii shwŏ si mii pyi mii u láha kapegigii mpyiηi na, si mii le u saanre e nìηyijii na. U à yaa ná pèente e fo tèekwombaa. Amiina

Fwùηi nizanηi

¹⁹ Pirisili ná Akilasi shéere ma a Onεzifŏri pyεngε shiinbii shéere mú. ²⁰ Erasiti wi ke, ur'à tēen Kŏrenti kànhe e. Torofimu sí wi ke, mii à yiri u yaηgwuηi taan Miletii kànhe e. ²¹ Maye waha, ma a mpa na yyére mà jwo wyeere tēni li nŏ ke. Ebulusi ná Pudēnsi ná Linusi ná Kolojya ná dánafeebii sanmpii pun'à mu shéere naha. ²² Kafoonjii Yesu u kwôro ná mu i, u u ηwŏ yii na, u u jwŏ le yii á.

Letereñi Poli à tun Titi á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereñi funḡo jwumpe e ke

Titi na mpyi Poli báarapyiñe Kile kuni i. Tèni i Poli à nge letereñi tũugo u á ke, lir'à u ta Kereti kini i. Poli à yi jwo u á na u kacwǎnrìbii pìi tĩḡe tĩḡe Kereti kini dánafeebii kuruyi nũḡo na, pi raa pi karigii cwǎnre. Nge letereñi i nũmbwoyi taanreñi yi nyɛ:

Pyiñkanni na dánafeebii kacwǎnrìbil'à yaa pi pyi ke (1.5-16).

Ná dánafeebil'e Titi sí raa báare, mu à jwo nǎḡkolyeebii ná kàcĩnyeebii ná nǎḡjiiibii ná bilibii ke, Poli à Titi yeɛ pire cũḡkanni na (2.1-15).

Nde dánafeebil'à yaa pi pyi bà pi si mpyi si ntèen yyeñiñke e me, u à lire jwo u á (3.1-15).

Poli à Titi shéere

¹ Mii Poli u nyɛ Kile báarapyi ná Yesu Kirisita tũntunḡo ke, mii u à nge letereñi séme.

Kile à mpiimu cwǎnrǎ ke, u à mii tun na mii u kuni le pire taan, si sèñi cyêe pi na mà tàanna ná Kile yyaha fyagare e, ² bà pi si mpyi si sòḡḡo tatahaga ta shĩḡi niḡkwombaañi kǎmpanñke na me. Kileni u nyɛ u nyɛ na fini me, uru u à uru shĩḡi niḡkwombaañi n̄wǎmɛeni lwó mà dĩnyeni ta u sàha sii me. ³ Wuu Shwofooñi Kile nyii tèt'à nǎ ke, ka u u uru shĩḡi cyêe wuu na u jwumpe cye kurugo, maa puru njwuñi tũnture le mii cye e.

⁴ Nyɛ Titi, mu u nyɛ mii jyañi yabiliñi mà tàanna ná Kile kuni i, lire ndemu l'à wuu pyi wuu à wwǎ ke, mii sí nge letereñi tun mu á. Wuu Tunj Kile ná wuu Shwofooñi Yesu Kirisita pi n̄wǎ ma na, pi i yyeñiñke kan ma á.

Dánafeebii kacwǎnrìbii kani

⁵ Nyɛ Titi, mii à mu yaha Kereti kini i, bà mu si mpyi si karigii niḡcwǎnrǎmbaagii yaha cyi cyi kuni ta me. Kacwǎnrìbii pìi cwǎnrǎ dánafeebii shwǎhǎl'e ma a pire tĩḡe kǎnyi yyaha kurugo dánafeebii kuruyi nũḡo na, bà mii à yi jwo mu á me.

⁶ Dánafeebii kacwǎnrǎñ'à yaa u pyi tũgire cyaga baa, u à yaa u kúu u cwonji na*, u pyiibil'à yaa pi u n̄wǎmɛeni cù, pi nyɛ a yaa pi nũḡo kyán u na me. Pi à yaa pi pyi metangafee. ⁷ Tũgire cyaga nyɛ a yaa ku ta dánafeebii kuruyi kǎanmucyafooñi wà na me, naha na ye Kile sũpyiibii kacwǎnrǎñi u nyɛ u wí, u nyɛ a yaa u pyi yǎmpeenfoo me, u nyɛ a yaa u pyi lũfwuufoo me, u nyɛ a yaa u pyi sinmbya me, u nyɛ a yaa u pyi supyikyanga me, u à yaa u a wyéreni caa fyinme na. ⁸ U à yaa u pyi nǎmpǎnmarawa, u raa kacɛñji pyi, u à yaa u pyi yákilifoo, u raa katiigii pyi, u à yaa u pyi ná zǎvynre e, u u já uye na. ⁹ U à yaa u uye p̄wǎ jwumpe sèe wumpe ḡkǎlañi na, mpemu na u à kǎla ke, lire e u sí n-jà màban le sũpyire e, s'a ti taanni Kile kuni n̄aarañkanni na. Lire cye kurugo mú, mpìi pi nyɛ na jwumpe sèe wumpe tũnni ke, u sí n-jà pire tawuruge cyêe pi na.

Kereti kini dánafeebii kuruyi kani

¹⁰ Mii na mpe jwumpe yu, naha na ye shinnyahara nyɛ na nyɛge jwumpe sèe wumpe na me, maa piye p̄wǎ jwumpe laaga baa wumpe njwuñi na, marii sũpyire wuruge, pire e Yahutuubii pi maha jwo na fànhe kyaa li dánafeebii pi

* **1:6** Pii maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niḡkin poo.»

kwòn ke, pire pi à nyaha. ¹¹ Mu à yaa mu u pi sige puru jwumpe shinj jwunji na, naha na ye pi maha pyenyi yà nimpuyo jwò fáanji na yige Kile kuni i ná uru jwuzhiji i, wyéreni kurugo. ¹² Sìncyiimefooji wà na mpyi Kεreti kini i, ur'à jwo na:

«Kεreti kini shiinbii na nyε kafinivinimii tεrigii puni i, pi na nyε mu à jwo sige yaaya nimpie, sàafee pi nyε pi pi, pi funzònnòre pun'à taha yalyire na.»

¹³ Uru nànj'à sèe jwo, lire kurugo mu à yaa mu u pi yeε ma a pi le kur'e, bà pi si mpyi s'a Kile kuni jaare li jaaranjanni na mε. ¹⁴ Pi nyε a yaa pi taha Yahutuubii jwunjyempe laaga baa wumpe jwòh'i mε. Mpii pi na sèenji cyíge ke, pi mú nyε a yaa pi taha pire jwumpe fye e mε. ¹⁵ Mpii pi nyε ná zòvynre e ke, yafyin si n-jà pi jwòhò Kile yyahe taan mε, njka mpii pi nyε na Kile kuni túnni, ná pi nyε ná zòvynre e mε, yafyin si n-jà pire pyi pi finije Kile yyahe taan mε, mà li pyi naha na ye pi nyε ná funjcenji i mε, pi sònnòr'à pi. ¹⁶ Pi maha jwo na pir'à Kile cè, njka pi kapyiinkii cye kurugo, li maha jcè na pi jwumpe nyε sèe mε, shinpji pi nyε pi pi, pi à jùnjò kyán Kile na, pi si n-si n-jà kacenne pyi mε.

2

Yεrenjanni na Titi à yaa u a dánafeebii yεrege ke

¹ Mu wi ke Titi, ta kàlanji njpcenji kaan sùpyir'á. ² Yi jwo nànkolyeebil'á na pi i piye pèrege cè, pi i mpyi sèeshiin, pi i mpyi yákilifee, pi i piye waha Kile kuni i ná tàange ná lùtaanni i.

³ Yire ninuyi taha cijjyeebil'á mú, bà pi jaaranjanni si mpyi si ntàanna ná Kile kuni i mε, pi àha raa pi shinjεebii mεyi kèεge mε, pi àha mpyi sinmbyaa mε; pi a sùpyire sannte leni kur'e, ⁴ bà pi si mpyi si li cyéε cipyire na, pyinjanni na pi à yaa pi pi nàmbaabii ná pi pyiibii kyaa táan piy'á mε; ⁵ pi i mpyi yákilifee, pi i mpyi fyinme sùpyii, pi i piye kan pi pyenyi báaran'á, pi raa kacennji pyi; pi i pi nàmbaabii jwòm yahigii cù, bà sùpyire si mpyi si Kile jwumpe le dá e mε.

⁶ Yire mu à yaa mu u jwo nànjiiibil'á mú, na pi pyi yákilifee karigii puni i. ⁷ Mu yabilinj'à yaa mu u pyi yyecyeenε kacennmpyiini i. Fànha le ma a sùpyire taanni ná zòvynre e. ⁸ Ta jwuntarampe kanni yu, bà sùpyire si mpyi pi àha raa cwo cyaga jaa mu na mε. Mu aha jà lire na, wuu zàmpeεnbii sí n-sílege, pi mú saha si tajwugo ta wuu na mε.

⁹ Yi jwo bilibil'á na pi piye tìrige pi jùnjufeebil'á karigii puni i, pi raa pi nyii karigii pyi. Pi àha raa pi jwò kwùun mε. ¹⁰ Pi àha pi yaaga yu mε, pi li cyéε tεrigii puni i na pire na nyε dánasupyii, jwumpe wuu nyε na yu wuu Shwofooji Kile kyaa na ke, bà sùpyire si mpyi si puru le dá e mε.

¹¹ Naha kurugo ye kacenni Kile à pyi ke, u à lire cyéε sùpyire na. Lire kacenni cye kurugo sùpyire puni sí n-jà n-shwò. ¹² Lire kacenni kurugo, Kile à jwo na wuu cyé kapegigii na, wuu u kàntugo wà wuu nyii karigii nimpegil'á. Lire ká mpyi, wuu sí n-pyi nge dijnyeni i yákilifee s'a katiigii pyi, s'a fyáge Kile na. ¹³ Wuu sònnòr'à taha canmbwòhe njkemu na, ná wuu na kuru sigili ke, kur'e wuu Shwofooji Yesu Kirisita u nyε wuu Kilebwoonji ke, uru sí uye cyéε u sinampe e. ¹⁴ U à uye pyi sàraga wuu kurugo, maa wuu jùnjò wwù kapegigii puni i. U à lire pyi bà wuu si mpyi si mpyi sùpyii fwònrò baa wuu, mpiimu Kile à cwònr'a yaha uye mεε na ke, si wuye pwò kacennjkii mpyinj na.

¹⁵ Nyε tayyérege Kile à kan mu á ke, mà tàanna ná kur'e fànha le ma a sùpyire yεrege ná mpe jwumpe e bà pi si mpyi si njkwôro Kile kuni i mε. Wà nyε a yaa u mu wíl'a faha mε.

3

Kile à jwɔ wuu na maa wuu shwɔ mana

¹ Yi jwo dánafeebil'á ma a pi funɔ cwo, na pi piye tírige fànhafeebii ná kìnì jùɔfueebil'á, pi i pi jwɔmɛɛni cù, pi i piye pwɔ kacɛnɔkii mpyiɔ na tèrigii puni i. ² Pi àha jwumpime jwo sùpya na mɛ, pi àha raa kàshi kwùun mú mɛ, pi pyi lùtaanfee ná jùmpinɛfee tèrigii puni i. ³ Tèni l'e, wuu mpyi funɔ baa shiin, maa jùɔ kyán Kile na. Wuu mpyi numpini i, marii wuu jyi karigii shiɔ puni pyi. Wuu mpyi shinpii, maa mpyi ná yinɔyɛge e. Wuu kapyiinɔkii mpyi a pɛn sùpyire sannt'á, wuu ná wuye shwɔhɔl'e maa wuye pɛn mú. ⁴ Nka tèni i wuu Shwofoonj Kile à li cyêe sùpyire na na ur'à jwɔ, ti kyaa mú s'à táan ur'à ke, ⁵ u à wuu shwɔ mana. Wuu kacɛnɔkii kurugo bà u à lire pyi mɛ. Kile à wuu jùɔaara ta maa wuu shwɔ, maa wuu jyé a fíniɔ. U à lire pyi u Munaani fàhe cye kurugo, maa wuu pyi sùpyii nivɔnmii bà wuu si mpyi si shiɔ nivɔnɔ ta mɛ. ⁶ Kile à u Munaani le wuu e ná funvyinge e, wuu Shwofoonj Yésu Kirisita cye kurugo. ⁷ Lire pyinɔkanni na, u à jwɔ wuu na maa wuu tí u yyahe taan, shiɔ ninɔwombaanj na wuu sɔnɔr'à taha ke, bà wuu si mpyi si uru ta mɛ. ⁸ Puru jwumpe na jye kanyɛɛ.

Mii la jye ma a pu jwo a waha dánafeebil'á bà pi si mpyi s'a kacɛnɔkii pyi tèrigii puni i mɛ. Lir'à jwɔ, sùpyire puni tòn na jye lire e. ⁹ Ma hà raa ma jwɔge leni nákaante jùɔ baa woore e mɛ. Pi aha a wuu tulyeyi u tulyeyi mɛyi nákaante pyi, ma hà ma jwɔge le t'e mɛ. Pi aha nákaana pyi mà yyaha tí ná MusaSaliyanj i marii piye tùnni, ma hà jwɔ ná pi e mɛ. Tire nákaante pun'à sù jùɔ baa.

¹⁰ Nɔgemu ká a li caa si dánafeebii kurunke jya ke, urufoo yɛɛ, u aha mpyi u jye a li jwɔ yaha mɛ, jwo ná u e tozhɔnwogo. U aha mpyi u jye a lógo mɛ, ma hà núru ɔgwò ná u e kyaa na mɛ. ¹¹ Mu à li cè na shin maha shin u jye ná kuru funɔke shiɔ i ke, urufol'à fwordo Kile kuni i, shinpi u jye u wi, jaha na ye u kapyiinɔkil'à li cyêe na u jye a tí mɛ.

Yɛɛge nizanɔke

¹² Mii sí tùnntunɔ tun mu á, shwɔhɔl'e Aritemasi, lire jye mɛ Tisike. Pi wà ha nɔ mu na, ma a maye waha, ma a mpa na yyére Nikopolisi kàhe e, jaha na ye mii la jye si sà wyeere tèni pyi wani. ¹³ Zenasi u maha kìnì saliyanj cyêe sùpyire na ke, maye waha ma a u ná Apolosi tège pi kùsheeni na, bà li si mpyi yaaga kà ɔkwò pi kùɔ mɛ. ¹⁴ Wuu cìnmpyiibii jye a yaa pi pyi kanyɔ baa mɛ. Maban le pi e bà pi si mpyi s'a kacɛnɔkii shiɔ puni pyi tèrigii puni i s'a pì tère tèewaagil'e mɛ.

¹⁵ Cìnmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pire pun'à mu shéere. Wuu kyal'à táan mpiimu á Kile kuni i ke, wuu à pire puni shéere.

Kile u jwɔ yii puni na, u u jwó le yii á.

Letereŋi Poli à tun Filemó á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Jwumpe Nintanmpe pu nyε na Yesu kyaa yu ke, Poli à puru jwo Filemó á, ka u u dá pu na. Filemó na mpyi shinbwo, bilinanji wà na mpyi u á, uru mege na mpyi Onεzimu. Ka uru bilinanji si mpa fê.

Lir'à pi ta pi à Poli cù a tò kàsuni i Kile Jwumpe njwuŋi kurugo. Nyε ka Onεzimu si fê a sà uye ta Poli yyére kàsuni i. Nyε lir'à pyi ke, ka Poli si wá na Yesu kyaa yu Onεzimu á fo u à pa dá Yesu na. Lire kàntugo ka u u Poli tège Yesu kani njwuŋi na sùpyire sannt'á. U kyaa mpyi a táan Poli á sèe sèl'e fo Poli mpyi maha u pyi uru jyanji mà tàanni ná Kile kuni i. Nyε tēni là à pa nɔ, ka Poli si li lwó uye funŋ'i na uru sí Onεzimu nùruŋo n-tùugo Filemó á.

Lire tēni i, biliŋi n'a mpyi a fê, ka pi i nùr'a u ta a cù, u nùŋufoŋi mpyi maha u kyérege, lire nyε me maha u bò. Lire e Poli à nge letereŋi séme a kan Filemó á, maa yi jwo u á na Onεzimu ká nùr'a nɔ u na, u àha u cù biliwe fiige me, ŋka u u cù u cìmpworo fiige mà tàanna ná Kile kuni i. Poli zòŋi mpyi na ŋkùre mpe jwumpe tajwuge e Filemó á Onεzimu kyaa na me, ŋaha kurugo ye u mpyi a tēn ná l'e na ur'à jwo a kùuŋo cyage ŋkemu na ke, na Filemó sí li pyi n-tòro kuru cyage taan. Puru mpe jwumpe cye kurugo, Poli mpyi a yi fēen a cyán Filemó taan na u Onεzimu cye yaha bilere na.

Poli à Filemó shéere

¹ Mii Poli u nyε kàsuni i Yesu Kirisita kurugo ke, mii ná wuu cìmpworonji Timòti u à nge letereŋi tun mu Filemó á, wuu cevoonji ná wuu báarapyiŋeŋi, ² ná mu Afya á wuu cìmpworocwoŋi ná mu Arisipi u à wuu tège zhìleni na Kile jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo ke, ná dánafeebii pi maha piye bínnini mu Filemó bage e ke. ³ Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafoonji Yesu Kirisita pi jwó yii na, pi i yyenŋke kan yii á.

Poli à lógo na dánafeebii kyal'à táan Filemó á

⁴ Filemó, tère o tère e mii à Kile jáare ke, mii maha u shéere mu kurugo, ⁵ ŋaha na ye mii à lógo na Kile shiinbii kyal'à táan mu á, ali numε mu à maye tíŋe Kafoonji Yesu na. ⁶ Lire kurugo mii na Kile jáare mu á, Kile kuni l'à wuu pyi wuu à wwò ke, bà kuru wwɔŋeεge si mpyi s'a si yyaha na me, yaayi niŋcenŋyi wuu à ta Kirisita á ke, kuru wwɔŋeεge ku ma pyi mà yire cè a jwó. ⁷ Pyiŋkanni na Kile wuubii kyal'à táan mu á ke, lir'à mii funŋke táan maa màban le mii i sèl'e. Mii cìmpworonji, lire mpyiŋi cye kurugo, mu à Kile wuubii zòmpyaagii waha.

Poli à Filemó jáare bilinanji Onεzimu kyaa na

⁸ Lire kurugo mii sí kyaa niŋkin cya mu á. Mà tàanna ná wuu wwɔŋeεge e Kirisita na, mii mpyi na sí n-jà fànha cyán mu na mu u li pyi. ⁹ Ŋka Kile wuubii ntàannamagare ti nyε mu i ke, tire kurugo mii sí mu jáare ma a li pyi. Funŋo cwo li na na mii Poli yyecwugo wuŋi pi à cù a tò kàsuni i Yesu Kirisita kurugo ke, mii u na mu jáare. ¹⁰ Onεzimu kurugo mii na mu jáare, ŋaha na ye u à pyi numε mii pyá Yesu Kirisita wwɔŋeεge e naha kàsuni i. ¹¹ Tēni l'e, u kaŋwɔɔ mpyi mu á me. Ŋka numε, u kaŋwɔɔn'à ta mii ná mu á. ¹² Ali mà li ta u kyal'à waha mii na bà mii yabiliŋi kan'à waha naye na me, mii sí u nùruŋo n-tùugo mu á. ¹³ Mà mii yaha naha kàsuni i Jwumpe Nintanmpe njwuŋi kurugo, li mpyi na sí n-táan mii i mà u yaha naye taan, u raa kariii pyi mii á mu cyaga.

¹⁴ Nka mii à li sònn'a ta na mii nyε a yaa mii u kyaa pyi mu kàntugo ná mii nyε a li jwo mu á, ka mu u li òn shwò mà yε. Mii la nyε sù mu kárama mu u kacenne pyi mii á mε, fo ndemu ká fwo ro mu i ke.

¹⁵ Li sí n-jà n-ta Onεzimu à láha mu na tère nimbilere e, si núru ηkwò mpyi ná mu i fo tèekwombaa. ¹⁶ U saha sù n-pyi mu biliwe kanna mε, u sí n-pwóro biliwe na, u sí n-pyi mu cìmpworo. U kyal'à táan mii á sèl'e, ηka u kyal'à yaa li taan mu á mà tòro mii na, jaha na yε u nyε mu wu, maa mpyi Kafoonji Yesu wu mú. ¹⁷ Nyε kampyi mii à sù mu cìmpworo mà tàanna ná Kile kuni i, mii n'a mpyi a shà mu yyére, mu mpyi na sí mii cù jwò cùnkanni ndemu na ke, mii na li caa mu á, Onεzimu ká nò mu na, ma a u cù a jwò amuni. ¹⁸ U aha nta u à kakyara pyi mu á, lire nyε mε mu fwo ká nta u na, mii sí cyire puni tò. ¹⁹ Mii Poli yabilinji cyεge k'à mpe jwumpe puni séme na mii sí mu fwòhigii puni tò, mii sù na wuuni jáara mu na mε, lir'à li cyé na mii fwo nyε mu na, jaha na yε mii à mu le Kile kuni i.

²⁰ Mii cìmpworoñi, mii la nyε ma a lire kacenni ninjinji pyi na á Kafoonji Yesu kurugo, ma a màban le mii i Kirisita wwojεεge e. ²¹ Mii à li cè na nde mii à cya mu á ke, na mu sí lire pyi mii á. Lire kurugo mii à ηge letεreñi tùugo mu á. Mii mú à tèn ná l'e na mii à jwo a kùñjò cyage ηkemu na ke, mu sí li pyi n-tòro kuru cyage taan.

²² Nyε ta na bashonge bégeli, mii à tèn ná l'e, Kile sí yii jareyi shwò pi i mii cye yaha mii i sà fwo ro mu na.

Fwùñi nizanji

²³ Epafirasi u naha naha ná mii i kàsujì i Yesu Kirisita mεge kurugo ke, u à mu shéere. ²⁴ Mii báarapyjεebii Marika ná Asitariki ná Demasi ná Luka à mu shéere mú.

²⁵ Kafoonji Yesu Kirisita u jwò yii na, u u jwó le yii á.

Letereŋi u à tun Eburu shiinbil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Nge letereŋi'à tun Eburubii dánafeebii píl'á. Eburu shiinbii pi maha mpyi Yahutuubii ná Izirayeli shiinbii. Shinŋi u à nge letereŋi séme ke, urufoo mege nye a cè me. U sémefoonji mpyi a Yahutuubii saliyaŋi cè. Yahutuubii pi mpyi a dá Yesu na, ná pi mpyi yyefuge e ke, u à nge letereŋi séma'a tun pir'á, maa màban le pi e. U à li cyêe pi na na pi aha Yesu dániyaŋi yaha ŋkere na, maa Yahutuubii làdaabii kurigii naare, pi si tòn ta lire e me, naha kurugo ye zhwoŋi sèe wuŋi na ntaa Yesu dániyaŋi kanni cye kurugo.

Nge letereŋi sémefoon'á li cyêe wuu na na Yesu à fànha tò Kile mèlekεebii na. U à fànha tò Kile túnntunŋi Musa na. U à fànha tò Yahutuubii sáragawwuubii ñuŋufeebii na, naha kurugo ye uru u nye sáragawwuŋuŋufembwøhe Kile yyahe taan.

Yesu na nye Melikisedeki fiige, uru na mpyi saanwa maa mpyi sáragawwu Ibirayima tēni i (Zhenēzi 14.17-24). Sárayi pi mpyi maha wwû tēcyiini i ke, yire mpyi na jìn'a sùpyire kapegigii yàfa ti na me. Nka Yesu à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii yàfa wuu na tōgō ninŋin fo tēkwombaa.

Nge sémeŋi sémefoon'á màban le Eburu dánafeebil'e, bà pi si mpyi si dá Yesu na tērigii puni i si piye waha Kile kuni i ali yyefuge tēni i, bà Ibirayima ná pi sanmpii mpyi a piye pwō Kile na yyefuge e me.

Kile à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye kurugo

¹ Tēcyiini i, Kile à jwo ná wuu tulyeyi i tooyo ñiŋyahaya ná pyiŋkannigii ñiŋyahagii na u túnntunmpii cye kurugo. ² Nka ñcyii tērigii nizannkil'e, u à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye kurugo, u à uru ŋgemu tñe mà pyi yaayi punifoo ke, uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. ³ Uru u nye Kile sinampe bēnmpe ná Kile nāŋjaŋi yabilini. U jwumpe fānhe ñyahaŋi cye kurugo, diŋyeŋi yaayi pun'à yiye cū. Sùpyire kapegigii yāfaŋi kántugo, u à kār'a sà ntēen ñiŋyiŋi i Kile Siŋi Punifoo kaniŋe cyēge na.

Yesu Kirisita à fànha tò mèlekεebii na

⁴ Mege u à ta Kile á ke, bà kur'à fànha tò mèlekεebii woge na me, amuni u tanyéreg'á pēe mèlekεebii woge na. ⁵ Kile à tēl'a jwo u mèlekεeŋi ŋgir'á na:

«Mu u nye mii Jyaŋi,
ñiŋjaa mii à pyi mu Tuŋi*» ye?

U mú nye a tēl'a jwo mèlekεeŋi wà tuŋi kyaa na:

«Mii sí n-pyi u Tuŋi,
u sí n-pyi mii Jyaŋi†» me.

⁶ Nka u Jyaŋi u nye yaayi puni ñuŋo na ke, tēni i u sí nūru uru tun diŋyeŋi i ke, u sí n-jwo‡:

«Kile mèlekεebii, yii puni pi a u pēre§.»

⁷ Nje y'à jwo mèlekεebii kyaa na Kile Jwumpe Semēŋi i ke, yire yi nye:

«Kile à u mèlekεebii pyi kafεεge,
maa u báarapyiibii pyi na bēnmε*.»

* **1:5** Zaburu 2.7 † **1:5** 2 Samuweli 7.14; 1 Izirayeli Saanre 17.13 ‡ **1:6** Pii maha jwo: «ŋka u Jyaŋi u nye yaayi puni ñuŋo na ke, tēni i u à uru tun diŋyeŋi i ke, u à jwo:» § **1:6** Duterēnōmu 32.43 * **1:7** Zaburu 104.4. Pii maha jwo: «Kile à kafεεge pyi u túnntunŋo, maa kileŋini pyi u báarapyi.»

⁸ Nka Kile à yi jwo u Jyanji á:
 «Mu u nyε Kile, mu sí n-kwôro nùñufente e tèrigii puni i.
 Mpii nùñᵋ na mu nyε ke, mu à tí pir'á.
⁹ Ntiñi karigii cyi à táan mu á,
 ntiimbaanji karigii nyε a sàa táan mu á mε.
 Lire kurugo, e Kile! Mu u Kilenji à mu cwᵋnrᵋ,
 maa mu pēe mà tòro mu fyèñwᵋhᵋshiinbii taan,
 maa funntange sùguro mu ñunji' i nùguntan sìnme fiige†.»

¹⁰ Maa núr'à jwo:
 «Kafoonji, mà lwó fo tasiige e, mu u à ññke dá,
 mu cyεge k'à ññyinjii yaa.
¹¹ Yire puni sí n-pa n-pînni, nka mu wi ke, mu sí n-kwôro fo tèekwombaa.
 Yi puni sí n-pa lyε bà vāanña maha lyε mε.
¹² Mu sí yi kûru bà sùpya maha vāanña kûru mε,
 yi sí n-pa fáa bà sùpya maha u vāanndenε fáa mε.
 Nka mu wi ke, mu sí n-kwôro ma lyempe e,
 mu canmpyaagii sî n-kwᵋ mε†.»

¹³ Mèlekεñi nji Kile à tēl'a pyi:
 «Ta ma a pa ntēen na kàniñε cyεge na,
 fo mii aha mu zàmpeεnbii pyi mu tooyi tatahage§» yε?
¹⁴ Mèlekεebii nyε naha shi yε? Múnaa yaaya kanna yi nyε yi yi Kile báarañi
 laage e. Nùmpañk'à bégel'a yaha mpiimu mεε na ke, Kile à pi tun pi i mpa
 pire tēge.

2

Yii àha ñcwô Yesu jwumpe e mε

¹ Lire e jwumpe wuu à lógo ke, wuu yákili yaha pu na sèl'e, lire baare e kuni
 sí n-pînni wuu na. ² Kile mèlekεebii mpyi a jwumpe mpemu jwo ke*, puru
 mpyi a tàra. Mpii pi nyε pi mpyi a puru jwumpe cû ná sèl'e, lire nyε mε mà cyé
 pu na ke, Kile à pire puni sàra mà tàanna ná pi kapyiini i. ³ Nyε jwumpe p'à
 jwo múnahigii zhwonji kyaa na ke, wuu à puru lógo. Pur'à fānha tò mèlekεebii
 wumpe na. Wuu aha mpyi wuu nyε a puru cû ná wuu cyeyi shuunninjii i mε,
 nde l'à yaa li pyi wuu na ke, Kile sí lire pyi wuu na mú. Kafoonji yabilinjii u à
 fyānha a puru jwumpe jwo, mpii pi à pu lógo ke, pir'à jwo na nàkaana nyε a
 sîi p'e mε. ⁴ Ka Kile yabilinjii si li cyēe na pi jwumpe na nyε sèe, kacyeenkii ná
 kakyanhala karigii ná kabwᵋhigii ná Kile Munaani màkanyi cye kurugo, u à
 yire njemu kan sùpyir'á mà tàanna ná u nyii wuuni i ke.

Yesu cye kurugo Kile maha sùpyañi shwᵋ

⁵ Nyε ñnyεñi ñimpañi kyaa wuu nyε na yu ke, mèlekεebil'á bà Kile à uru
 nùñufente kan mε. ⁶ Yii li cè na y'à sémε Kile Jwumpe Semεñi i na:
 «Sùpyañi nyε naha shi fo mu à yákili yaha u na yε?
 Adama pyañi nyε naha shi fo mu na u kàanmucaa yε?
⁷ Mu à u pyi u tayyérege nyε a mèlekεebii woge kwᵋ sèl'e mε†,
 mu à pèente ná fānhe kan u á maa njire taha u na.
⁸ Mu à yaayi puni tîrig'a cyán u á†.»

† **1:9** Zaburu 45.6,7 † **1:12** Zaburu 102.25-27 § **1:13** Zaburu 110.1 * **2:2** Saliyanji u à kan
 Izirayeli shiinbil'á Sinayi ñañke ñunji' i ke, uru kyaa l'à jwo naha nke cyage e. † **2:7** Pii maha jwo: «Mu
 à u tîrig'a wwû Kile mèlekεebii taan mà tère pyi.» † **2:8** Zaburu 8.4-6

Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, lire ñwòhe ku ñye, yafyin ñye u ñùñò na mε. Lire ná li wuuni mú i, wuu à li ñya na yaayi puni sàha ñkwò a yiye tîrige u á mε. ⁹ Ñka wuu à ndemu kàanmucya ke, lire li ñye: Yesu mpyi a tîrige mèlèkεεbii ñwòh'i mà tère nimbilere pyi, bà u si mpyi si ñkwù sùpyire puni cyaga Kile kacenni kurugo mε. Numε, pèente ná ñjini saanwa maha nta ke, u à yire ta, ñaha na ye u à kyaala maa ñkwù wuu kurugo.

¹⁰ Kile à yaayi puni yaa uye wuyo. Lire kurugo li mpyi a ñwò na Yesu u kyaala, bà u si mpyi si shinnyahara pyi ti pyi shinbwoo u yyére mε. Kyaage cye kurugo, Yesu à pyi ñùñufoo ñjicεnñe, ñgemu u à jà a kuni múgo shinnyahara á, bà ti si mpyi si nùmpañja ta mε. ¹¹ Yesu u maha sùpyire fíniñi Kile yyahe taan, u aha mpiimu fíniñe ke, u ná pire maha mpyi Tu na, lire kurugo u ñye a cwônñò s'a pi pyi u cìmpyiibii mε. ¹² Lire e u à jwo Kile á:

«Mii sí mu mεge kêe na cìmpyiibil'á,
mii sí mu mεge pèe mu wuubii shwòhòl'e§.»

¹³ U à jwo mú na:

«Mii kòni, mii sì na sònñòre láha Kile na mε*»
maa núr'à jwo:

«Pyiibii Kile à kan mii á ke, mii ná pire pi mpii†.»

¹⁴ Ñye Yesu à pire mpiimu pyi pi à nùmpañja ta ke, pire na ñye sùpyii, lire kurugo Yesu mú à pyi sùpya. U à lire pyi bà li si mpyi, u kwùñi cye kurugo, Sitaanniñi cye e kwùñi fànhe ñye ke, si uru fànhe kwò, ¹⁵ mpii pi mpyi u bilere e kwùñi fyagare na pi shìñi canmpyaagil'e ke, si pire ñùñò wwù mε. ¹⁶ Sèenì na, Yesu ñye a pa mpa mèlèkεεbii tège mε, u à pa mpa Ibirayima tùluge shiinbii tège. ¹⁷ Lire kurugo fànha ku mpyi ku ki, u sàa pa sùpya u cìmpyiibii fiige karigii puni i, bà u si mpyi si mpyi Kile sàragawwunñufembwòhò, ñkemu ñùñaare t'à pèe, maa báarañi pyi na ñwòge Kile á, maa sùpyire kapegigii tugure lwó mε. ¹⁸ Ñye ná u s'à tòro ñwòwwuure kyaage e, lire e mpii pi ñye k'e numε ke, u sí n-jà pire tège.

3

Yesu à fànha tò Kile tùnntunñi Musa na

¹ Lire e ke mii cìmpyiibii, yii Kile à yyére mà pyi uye wuu ke, yii a Yesu wíi. Wuu Kile kuni i, uru u ñye Kile tùnntunñi ná Kile sàragawwunñufembwòhe. ² Yesu à báarañi pyi u yyerefoon'á ná ñwòmεεfente e, bà Musa à u pyi Kile pyεngε shiinbil'á mε. ³⁻⁶ Ñye бага maha бага, ku ná ku faanrafoonì u ñye, yaayi puni Davoonì sí u ñye Kile. Ñye bage faanrafoonì na ñye ná ñjire e mà tòro bage na. Lire pyiñkanni ninuuni na, Kile Jyañi Yesu Kirisita u ñye bafaanrañi wwoñεεñi sèe wunì, maa mpyi bage ñùñufoonì ke, uru na ñye ná ñjire e mà tòro Musa na. Musa mú à báarañi pyi ná sèl'e kuru bage e. Lire e u mpyi báarañi kanna. Karigii Kile mpyi na sí n-pa n-pyi ke, u báarañi u mpyi na cyire yyaha yu sùpyir'á. Wuu aha wuye waha maa wuu sònñòre taha Kafoonì na fyagara baa ná funntange e mà sà nò tεgeni na, wuu sí n-pyi u bage.

Taññke k'à bégel'a yaha Kile wuubii mεε na ke

⁷ Lire e Kile Munaani à jwo:

«Yii aha Kile mεjwuuni lógo ñjñjaa,

⁸ yii àha yii ñiñgyigigii waha,

bà yii tulyey'à cyé Kile na síwage e, maa u ñwò cù mε.

⁹ Kuru cyage e, yii tulyey'à jwo na yire sí mii Kile ñwò cù, mà li ta pi à mii kapyiñkii ñya fo yyee beeshuunni.

¹⁰ Lire l'á mii lùuni yîrige pi taan,
ka mii i jwo “Pi yabilimpîi sònṅore ti nyε na pi wuruge tèrigii puni i,
kuni mii la nyε pi lwó ke, pi nyε a cè mε.”

¹¹ Lire e mii lùyiri wuṅ'á kâa
“Taṅṅke mii à bégel'a yaha pi yyaha na ke,
pi saha sî n-sîi n-jyè kur'e mε*.”»

¹² Mii cîmpyîibii, yîi yiye kâanmucya, sùpya kà n-sîi ta yîi e, pege ná dánabaare zòṅi nyε ṅgemu i fo si sà nò u cyé Kile nyîi wuṅi na mε. ¹³ Lire e ke canmbile maha canmbile wuu sí n-jà n-yyere: «nînjaa» ke, yîi a yiye yεεge cyire e, bà kapegigii mpyîi lage si mpyi k'âha yîi wà wurugo si u nîngyiini pyi li waha mε. ¹⁴ Wuu aha sâa kwôro Kile kuni i mà lwó tasiige e fo mà sà nò tēgeni na, wuu à pyi Kirisita wwoṅεε.

¹⁵ Y'á jwo Kile Jwumpe Semēṅi i na:
«Yîi aha Kile mējwuuni lógo nînjaa,
yîi àha yîi nîngyigigii waha,
bà yîi tulyey'á nùṅ kyán Kile na mε†.»

¹⁶ Nyε mpire pi à nùṅ kyán Kile na u mējwuuni lógoṅkwooni kàntugo yε?
Musa à mpiimu yyaha cû a fworro Misira kîni i ke, tá pire bà mε? ¹⁷ Mpire taan Kile lùuni mpyi a yîri yyee beeshuunni funṅ'i yε? Mpii pi mpyi a kapiini pyi fo pi à kwû síwage e ke, tá pire bà mε? ¹⁸ Mpire kyaa na Kile à kâa na pi sî n-jyè uru taṅṅke e mà yε? Mpii pi à cyé u na ke, tá pire bà mε? ¹⁹ Lire ppyînkanni na, mii cîmpyîibii, wuu à li nya na pi dánabaare kurugo, pi nyε a jà a jyè kuru taṅṅke e mε.

4

Kile à taṅṅṅ nṅwōmεε lwó u pyîibil'á

¹ Nyε Kile à u nṅwōmεεni kan na wuu sí n-pyi ná ur'e u taṅṅke e. Lire e wuu pun'á yaa wuu wuye waha, wuu wà kà ṅkwò ṅkùṅṅ kuru cyage na mε. ² Wuu à Jwumpe Nintanmpe lógo, bà wuu tulyeyi mpyi a pu lógo mε. Nka wuu à li nya na pu nyε a yafyîi nṅwō pi na mε, naha na yε pi à pu lógo, ṅka pi nyε a dá pu na mε. Lire kurugo pi nyε a jyè taṅṅke e mε. ³ Wuu pi à dáníyaṅi pyi ke, wuu pi sí n-jyè kuru taṅṅke e. Mpii pi nyε pi nyε a dáníyaṅi pyi mε, Kile à jwo pire kyaa na:

«Mii lùyiri wuṅ'á kâa,
taṅṅke mii à bégel'a yaha ke,
pi sî n-sîi n-jyè kur'e mε*.»

Mà li ta taṅṅk'á yaa, naha na yε Kile à kwò ku báaraṅi na fo tēni i diṅyēṅ'á dá ke. ⁴ Yîi li cè, y'á jwo cibilaage canmpyibaashōnwuuni kyaa na Kile Jwumpe Semēṅi i na:

«Kile à kwò u báaraṅi puni na, maa ṅò canmpyibaashōnwuuni †»

⁵ Y'á jwo Kile Jwumpe Semēṅi cyage kabεr'e na:

«Taṅṅke mii à bégel'a yaha ke,
pi sî n-sîi n-jyè kur'e mε‡.»

⁶ Mpii pi à pyi shincyîibii mà Jwumpe Nintanmpe lógo ke, pire nyε a ṅεn'a dá pu na mε. Lire l'á li ta, taṅṅke Kile à bégel'a yaha ke, pi nyε a jà a jyè kur'e mε. Nka piiberii sí n-jà n-jyè k'e. ⁷ Lire kurugo Kile mpyi a canṅke kabεε kan ku nṅyîṅi mεε na, kuru ku nyε nînjaa. Shincyîibii Kile nṅwōmεεni yahaṅkwooni

* 3:11 Zaburu 95.7-11 † 3:15 Zaburu 95.7,8 * 4:3 Zaburu 95.11 † 4:4 Zhenzi 2.2 ‡ 4:5 Zaburu 95.11

kàntugo, yyee nijyahigil'à tòro ke, ka Kile si jwumpe pà jwo saanji Dawuda cye kurugo, puru pu mpe:

«Yii aha Kile mejwuuni lógo nijjaa,

yii àha yii niŋgyigigii waha mεŠ.»

⁸ Taŋŋke nivŋŋke kyaa l'à jwo ke, kɪni i Zhozuwe à kàre ná sùpyire e ke, lire bà mε. Kampyi lire kɪni li mpyi li li, Kile sàha mpyi na sɪ taŋŋke kabere kyaa jwo mε. ⁹ Nyε Kile wuubii sí n-jyè kuru taŋŋke e si ηò, bà Kile à ηò canmpyibaashŋnwuuni mε. ¹⁰ Nɔgemu ká jyè kuru taŋŋke e ke, urufoo sí ηò u báaraŋi na, bà Kile à u wuŋi pyi a kwò maa ηò mε. ¹¹ Lire e ke wuu wuye waha wuu u jyè kuru taŋŋke e, wà kà ηkwò mpyi kàntugo bà Kile jwɔmεεcumbaabil'à li pyi mε.

¹² Kile jwumpe na jyε jyii na, pu fành'à jyaha. Pu jwɔg'à táan kàshikwŋŋwɔgɔ jwɔyi shuunni woge na. Pu maha jyè sùpyaŋi cyeere e fo maha u zòmbilini ná u múnaani láha yiye na, mà sà nɔ kacizogompe ná kaciiyi sɪmpe na. Pu maha sùpyaŋi zòŋi ná u sòŋŋɔre kàanmucya fo maha jɔcè. ¹³ Yadaŋke kà tufige jyε a sɪi ηkemu k'à ηwɔhɔ Kile na mε. U jyiwiini bèenmp'à wu yi puni na. Ur'à wuu puni sí sà wuu nintaga yyaha jwo.

Yesu u jyε wuu sáragawwujufembwɔhe

¹⁴ Nyε wuu à li cè na sáragawwujufembwɔhe na jyε wuu á ηkemu k'à dùg'a kàre fo Kile yyére ke, kuru ku jyε Yesu, Kile Jyaŋi. Lire e ke Kile kuni i wuu jyε ke, wuu wuye waha, wuu u ηkwòro l'e. ¹⁵ Sáragawwujufembwɔhe ku jyε ku sɪ n-jà nùnaara ta wuu na wuu fàhŋcyerere karigil'e mε, kuru bà ku jyε wuu woge mε. Bà Sitaanniŋi maha wuu sònni na wàa kapegigii shiŋi puni na mε, amuni Sitaanniŋi à ku sòn a wíi, ηka ku jyε a kapii pyi mε. ¹⁶ Lire e ke wuu wuu zòmpii waha, wuu file Kile saanre yatεεŋke na, uru u à jwɔ maa mpyi wuu saanji. Lire ká mpyi, u sí nùnaara ta wuu na. Wuu la ká mpyi u wuu tège tɛni ndemu i ke, u sí jwɔ wuu na.

5

¹ Nyε Izirayeli shiinbii shwɔhɔl'e, sáragawwuubii jufembwɔhe maha jɔwɔnrɔ, ku s'a sùpyire ná Kile shwɔhɔŋi yaa. Kuru ku maha sùpyire yaayi niŋkanyi ná ti sárayi niŋgwuyi kaan Kile á, bà Kile si mpyi si ti kapegigii yàfa ti na mε. ² Sáragawwuubii jufembwɔhe fàhhe mú à cyére, puru funŋke e, mpɪi pi jyε pi jyε a Kile kuni cè mε, mà bàra mpɪi pi à wurugo l'e ke, ku maha jà a pire tège ná lùtaanni i. ³ Tire fàhŋcyerere kurugo, bà ku maha sùpyire kapegigii yàfaŋi sárayi wwù mε, amuni ku maha yaa ku ku yabiliŋi wogigii sárayi wwù. ⁴ Wà jyε na kuru mεbwɔhe kaan uy'à mε, ηka Kile yini li maha ku nɔ wà na, bà Arɔn wuun'à pyi mε.

⁵ Amuni Kirisita wuun'à pyi. Uru bà u à uye pyi sáragawwujufembwɔhe mε. U à ti pèente ta Kile á, uru ηgemu u à jwo:

«Mu u jyε mii Jyaŋi,

nijjaa mii à pyi mu Tuŋi*» ke.

⁶ Kile à jwo u á sahanŋi:

«Mu à pyi tɛrigii puni sáragawwujufembwɔhe Melikisedeki fige†.»

⁷ Mà Yesu yaha jɪŋke na, u mpyi a cè na Kile sí n-jà uru shwɔ kwùŋi na. U à uye tɪrige Kile á, maa mejwuuni dùrugo maa u jáare fàhha na fo mà jyiłwɔhe tɪrige, ka Kile si u jarege shwɔ, jaha na ye u à uye tɪrige. ⁸ U mén'à sɪi Kile Jyaŋi ke, u mpyi maha Kile jwɔmεεcunte taanni yyefuge cye kurugo. ⁹ Kile à u pyi u à fùŋŋɔ. Lire kurugo mpɪi pi à u jwɔmεεni cù ke, Kile à u pyi u à pire

puni shwò fo tèekwombaa. ¹⁰ Yii li cè na sáragawwujunufembwòhe shinji u mpyi Mèlikisedeki ke, kuru shinji Kile à pyi u wi.

Yii àha Kile kuni yaha me

¹¹ Nyé mii cìmpyiibii, kariii nijyahagii na nyé wuu á mà jwo yii á puru kyaa na, ñka cyi yyaha cèm'à pèn yii á, ñaha na yé yii nyé na kyaa yyaha cìn'a ta mε. ¹² Numε mpyi a yaa li yii ta yii à pyi cyelentii, ñka ali numε, pi saha na yii taanni Kile kuni karigii nijcyiigii na. Yii na nyé mu à jwo pìmpinnyeya. Jirimpe kanni yii nyé na ñwòre, ñjyñi fànhe k'à ñyaha ke, yii sì n-jà uru lyí mε. ¹³ Shinji u nyé na uye ñwò caa ná jirimpe kanni i ke, uru na nyé pìmpinnyaga, u nyé a kacenne cè a wwú kapil'e mε. ¹⁴ Ñka shinlyeebii pi maha fànhanyahaga yalyire lyí, pire yákilibil'à nò pi kacenne cè a wwú kapil'e, ñaha na yé pi à tée cyi na.

6

¹⁻² Lire kurugo wuu àha ñkwôro s'a núruli Kirisita kani kàlanji tasiige na mε. Wuu àha nuru cyi sì cyi tasiige e s'a ñko: wuu wuu toronkanni kèenne, karigii cyi maha kwùñi nò sùpyañi na ke, wuu u cyire ñwò yaha, wuu u dá Kile na mε. Cyeresεge jyiñkannigii ná cyeyi katahani sùpyañi na si jwó le u á, ná pyiñkanni na Kile sí kwùubii ñè, si pi sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e fo tèekwombaa ke, li saha nyé a nò wà si kàla kan wuu á mà yyaha tí ná cyire e mε. Wuu a sì yyaha na, bà wuu si mpyi si Kirisita kuni karigii yyaha cè sèl'e mε. ³ Kile ká ñεε, lire wuu sí n-pyi.

⁴⁻⁶ Lire l'à li ta mà kwôro na karigii nijcyiigii taanni, lire nyé na ntège pyi mε. Pil'à Kile bèenmpe ta, ka Kile si ñwò pi na, ka Kile Munaani si pi tège, ka pi i li cè na Kile jwump'à ñwò, maa dijyeyi nimpanji fànhe kà ta, maa núr'a fworò Kile kuni i. Pire saha sì n-jà pi toronkanni kèenne mε. Li na nyé mu à jwo pi na Kile Jyañi kwòre cige na sahanji, maa sùpyire sannte pyi ti i u cyere.

⁷ Nyé zànhe ká a ma sèl'e ñiñke ñkemu na, ka ku yafaayi si ñwò ku faafoon'á ke, lire maha li cyé na Kile à jwó lwó kuru ñiñke na. ⁸ Ñka k'aha a ñgure ná ñyèpege kanni yige, kanwò ñyé na mpyi ku na mε. Li nyé na mōni mε, Kile maha kuru cyage lánja, pi a si ku súugo.

⁹ Wuu na mpe puni yu, ñka wuu ntàannamacinmpyiibii, wuu à li cè yii na nyé kuni nijcenni i, ndemu i Kile sí yii shwò ke. ¹⁰ Kile nyé kacennεcambaawa mε. Yii à ndemu pyi maa yii tàange cyé u na u wuubii ntègeni cye kurugo mà lwó tanjaa na mà pa nò nijjaa na ke, u si funñò wwò lire na mε. ¹¹ Ñka wuu la nyé yii shin maha shin u uye waha u u jà a nò tēgeni na, nde na u à u sōññore taha ke, bà u si mpyi si lire ta mε. ¹² Wuu la nyé yii pyi sàafee mε. Yaayi ñwòmēni Kile à lwó ke, mpii pi sí yire ta pi daniyañi ná piye zhiilñi kurugo ke, yii a pire pyimpe taanni.

¹³ Kile à ñwòmēni lwó Ibirayima á tēni ndemu i ke, u à kâa uye na, ñaha na yé u nyé a yaaga ta ñkemu k'à fànha tò uye na mε. ¹⁴ U à Ibirayima pyi: «Nàkaanna baa, mii sí jwó lwó mu na, si mu tūluge pēe sèl'e*.» ¹⁵ Nyé ka Ibirayima si Kile nyii cyán. Lire pyiñkanni na, yaage ñkemu ñwòmē Kile mpyi a lwó u á ke, u à kuru ta.

¹⁶ Sùpyire ká a ñko si ñkâa, yaage k'à fànha tò ti na ke, kuru na ti maha ñkâa si li cyé na ñje tir'à jwo ke, yire na nyé sèe, nàkaante puni maha ñkwò. ¹⁷ Yaayi ñwòmēni Kile à lwó ke, mpii pi à yaa pi yire ta ke, Kile la mpyi si li cyé pire na na uru ká ñwòmēni ndemu lwó ke, lire nyé na fyilinni mε. Lire kurugo u à kâa. ¹⁸ U à ñwòmēni lwó wuu á, maa ñkâa. Cyire kapyaaagii shuunnñi si n-kèenne mε, ñaha na yé Kile nyé na fini mε. Lire e ke wuu pi à u pyi wuu tanwòhoge ke,

* 6:14 Zhenezi 22.17

wuu wuye waha, nahana ye jwomεeni u à lwó wuu á ke, wuu à tèn ná l'e, u sí li yige li kuni i. ¹⁹ Tire sònñore tatahage ku nyε wuu á ke, kuru na nyε mu à jwo tònmeεεε, nkemu k'à wuu yal'a pwó Kile na ke. Kuru tònmeεεε maha bage táataa vāannke† jyiile ná wuu e maha nkàre Kile tatεεnge e. ²⁰ Wani Yesu à fyānha a jyε wuu yyaha na wuu ntègeni kurugo. U à pyi Melikisedeki fiige sáragawwuñufembwōhe fo tèekwombaa.

7

Melikisedeki à fānha tò Ibirayima na

¹ Uru Melikisedeki mpyi Salému kànhe saanji, maa mpyi sáragawwu Kileni nñyi wun'á. Nyε Ibirayima à kàshige kwòn saanbii na maa já pi na, maa núru na ma tēni ndemu i ke, Melikisedeki à fwor'a sà u nùñò bē, maa jwó le u á. ² Yaayi Ibirayima à ta kàshige e ke, u à yire puni yáhanji kan Melikisedeki á. Nyε Melikisedeki mege jwōhe ku nyε: «ntiñi saanji». Mà bâra lire na, Salému saanji u nyε u wi, puru jwōhe ku nyε: «yyejinñke saanji». ³ U tunji mege nyε a yyere mε, u nunji mege nyε a yyere mε, u tayirige mú nyε a jwo mε, Kile Jwumpe Semēni wà tufiige nyε a sii na u siñkanni, lire nyε mε na u kwùñkanni kyaa yu mε. U na nyε mu à jwo Kile Jyanji, nahana ye u sí n-kwôro sáragawwu tērigii puni i.

⁴ Yii nyε a li nya na Melikisedeki tayyég'á pēe mà? Puru funñke e, wuu tulyεge Ibirayima à kàshige kwòn mà yaayi njemu ta ke, u à yire puni yáhanji kan u á. ⁵ Levi tūluge shiinbii pi nyε sáragawwuubii ke, MusaSaliyanji mpyi a fānhe cyán pi na pi à pi cìmpyiibii Izirayeli shiinbii cyeyaayi yáhanji shuu, ali mà li ta pi ná pire puni na nyε Ibirayima tūluge shiin. ⁶ Melikisedeki mpyi Levi tūluge shin mε, nkā uru u à Ibirayima cyeyaayi yáhanji ta. Mà bâra lire na, uru u à jwó le Ibirayima á, mà li ta Ibirayima á Kile mpyi a jwōmyahigii lwó. ⁷ Nàkaana baa, jwónji lefoon'á fānha tò u tafoonji na.

⁸ Sáragawwuubii pi maha yáhanji shuu sùpyir'á ke, pire na nyε sùpyii mpiimu pi sí n-kwû canñka ke. Melikisedeki mú mpyi na yáhanji shuu, nkā uru sí n-kwôro nyii na bà y'à séme Kile Jwumpe Semēni i mε. ⁹ Levi tūluge shiinbil'á yáhanji maha nkāan ke, wuu bá sí n-jà n-jwo na pire mú à yáhanji wwû, nahana ye pi tulyεge Ibirayima à u wwû mà kan Melikisedeki á. ¹⁰ Tēni i Melikisedeki à Ibirayima nùñò bē maa yáhanji ta ke, Levi mpyi na sàha si mε, nkā u mpyi u tulyεge Ibirayima sishange e, lire e ke u mú à wwû yáhanji i.

¹¹ Ma tàanna ná Izirayeli shiinbii Saliyanji i, Levi tūluge shiinbii kanni pi mpyi a yaa pi já a pyi sáragawwu. Kampyi pi sáragawwuuni mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni pyi li fūññò, nùñò sàha mpyi na sè n-pyi sáragawwuñi waberε u pa mà ta u nyε a pyi Arōn fiige mε, fo Melikisedeki fiige.

¹² Nyε sáragawwuuni ká fáa, fānha ki Saliyanji mú u fáa. ¹³ Ná wuu Kafoonji i, mpe jwump'á yyaha tí ke, ur'á fworro tūluge nkemu i ke, pire wà nyε a sáragawwubaaranji pyi mà nya sárayi tawwuge e mε. ¹⁴ Sùpyire pun'á cè na wuu Kafoonji à fworro Zhuda tūluge e, nkā Kile tūntunñi Musa à jwo sáragawwuubii kyaa na ke, u jwōge nyε a nō Zhuda tūluge na mε.

Yesu nyε Melikisedeki fiige

¹⁵ Wuu Kafoonji à pyi sáragawwu bà Melikisedeki mpyi mε, lire l'á li fíññ'a cyēe na u ná Levi tūluge nyε piye kur'e mε. ¹⁶ Tūlugo kariii cye kurugo bà u à

† 6:19 bage táataa vāannke»: sùpyire mpyi maha Kile pēre vāannja bage e. Pi mpyi maha vāannja pyi maha ntég'a bage sēe cyage láha ku sēesee cyage na. Kuni mpyi a kan sáragawwuubii jñufembwōhe kann'á ku jyε bage sēesee cyage e, tōgō nñkin yyeeni i.

pyi sáragawwu mε, shìñi ninjkwombaanji fànhe ku nyε u e ke, kuru cye kurugo u à pyi u wi. ¹⁷ Y'à jwo Kile Jwumpe Semεñi i na:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwu Melikisedeki fiige*.»

¹⁸ Lire pyinñkanni na, Saliyañi ninjyeyen'à yîrige, ñaha na ye fànha nyε a mpyi u e mε, kañwɔɔ mú nyε a mpyi u na mε. ¹⁹ Musa Saliyañi nyε a kyaa yaa ndemu l'à fûññɔ mε, ñka numε sòññɔɔ tatahaga sèe wog'à kan wuu á. Kuru cye kurugo, wuu à tabaraga ta Kile na. ²⁰ Mà bâra lire na, Kile à kâa Yesu á, pi sanmpii s'à pyi sáragawwu mà ta Kile nyε a kâa pir'á mε. ²¹ Yesu wi ke, ur'à le sáragawwubaaranji i tēni ndemu i ke, Kile à kâa u á na:

«Mii Kafoonji Kile à kâa,

mii sî na ntilwɔhe ninjcyange lwó sahanji mε:

“mu na nyε sáragawwu fo tèekwombaa†.”»

²² Lire kurugo tunmbyaare Kile à le ná wuu e numε ke, tir'à fànha tò ninjyeyere na. Yesu cye kurugo, wuu à tēen ná lire e.

²³ Nyε kani là saha na nyε, ndemu l'à u ná pi wwû piye e ke. Sáragawwuubii ninyahamil'à tòro mà li ñññke pyi, pi mpyi na ñkwûu. ²⁴ Nka Yesu wi ke, uru na nyε nyii na fo tèekwombaa, sùpya saha sî n-pyi sáragawwu u cyaga mε. ²⁵ Lire l'à li ta, mpiimu pi à bâra Kile na u cye kurugo ke, u sí n-jà pire shwɔ numε fo tèekwombaa, ñaha na ye u na nyε nyii na tèrigii puni i, maa Kile ñáare pir'á.

²⁶ Sáragawwuññufembwɔhe kurugo wuu mpyi ke, kuru ku nyε Yesu. U à fíñiñe, ñcēεge cyaga ná ñwɔhɔmɔ cyaga nyε u na mε. Kile à u láha kapimpyiibii na, maa u dùrugo fo ññnyini tēgeni na. ²⁷ Yesu nyε sáragawwuubii ñññufembwoyi sanñyi fiige mε, u kuro nyε canña maha canña sáragawwuuni i uye kapegigii yàfañi kurugo si nta sùpyire sannte wogigii yàfañi sárayi wwû mε. U à uye pyi sáragaga tɔɔgɔ ninjkin tèrigii puni mε na. ²⁸ Yii li cè, Musa Saliyañi mpyi a mpiimu tññe mà pyi sáragawwuubii ñññufembwoyo ke, pire mpyi a fûññɔ mε. Nka Musa Saliyañi kántugo, Kile à kâa maa jwumpe mpemu jwo ke, pur'à pyi kaññɔ mà u Jyañi tññe mà pyi sáragawwuññufembwɔhɔ, uru u à fûññɔ tèrigii puni i.

8

Yesu, wuu sáragawwuññufembwɔhe

¹ Nyε wuu jwumpe ññmbwɔhe ku nyε: sáragawwuññufembwɔhɔ na nyε wuu á bà wuu à yi jwo mε. U à sà ntēen ññnyini i fànhe cyage e, Kile Siñi Punifoo kànññe cyεge na. ² Sèe cyage e u nyε na báaranji pyi ke, kuru ku nyε Kile vāanñke bage sèe woge, sùpya cye kurugo bà k'à faanra mε, Kile yabilñi cyεge k'à ku faanra. ³ Sáragawwuubii ñññufembwoyi pun'à tññe, yi raa ñkanñi pyi Kile á s'a sárayi pyi y'a ññni Kile na. Lire pyinñkanni na, wuu sáragawwuññufembwɔhe mú à yaa k'a yaaga kaan Kile á. ⁴ Kàmpyi u mpyi ñññke na, u bá mpyi na sî n-pyi sáragawwu mε, ñaha kurugo ye sáragawwuubii pìi na nyε ñaha mpiimu pi nyε na yakanyi kaan mà tàanna ná Musa Saliyañi i ke. ⁵ Pire sáragawwuubii na báare cyage ñkemu i ke, kuru na nyε mu à jwo ññnyini woge ñañjanji. Tēni i Musa mpyi a bégele s'a Kile vāanñke bage yyéñi ke, Kile à yi jwo u á: «Lóg'a ñwɔ, yaayi mii à cyēe mu na ñañke ñññ'i ke, maye waha ma a yire ñcamii yaa*.» ⁶ Nyε numε, Yesu Kirisita u nyε wuu sáragawwuññufembwɔhe ke, báaranji Kile à kan ur'á ke, ur'à fànha tò pire wuñi na, ñaha na ye tunmbyaare u à le wuu ná Kile shwɔhɔl'e ke, tir'à fànha tò ninjyeyere na. Yaayi ñwɔmyahigii Kile à lwó numε ke, yire mú à fànha tò tèecyiini wuyi na.

* 7:17 Zaburu 110.4 † 7:21 Zaburu 110.4 * 8:5 Ekizodi 25.40

⁷ Kàmpyi tunmbyaare nijicyiire† mpyi na sí n-jà Kile nyii wuuni fûnḡḡ, jùḡḡ saha mpyi na sí n-pyi, mà shònworò tég'a ti fáa mε. ⁸ Nka Kile à u shiinbii cêεge maa jwo:

«Mii Kafoonji Kile à jwo,

“Canḡa na ma, mii sí n-pa tunmbyara nivḡnnḡ le ná Izirayeli shiinbii ná Zhuda shiinbil'e.

⁹ Canḡke mii à pi tulyeyi cû pi cyeyi na, mà fworò Misira kîni i ke, tunmbyaare mii à le ná pi e ke, ti sî n-pyi tire fiige mε, jaha na ye pi à tire kèεge.

Lire na, mii à pi yaha wani.”

Mii Kafoonji Kile à jwo amuni.

¹⁰ “Nyε cyire canmpyaagil'à tòro ke, tunmbyaare mii sí n-le ná Izirayeli shiinbil'e ke, tire ti nte:

Mii sí na Saliyanji le pi yákilibil'e,

si u jwumpe séme pi zḡompii na.

Mii sí n-pyi pi Kilenji,

pi sí n-pyi mii shiinbii.

¹¹ Wà saha sî u shinḡεε, lire nyε mε u cîmpworò pyi

‘Maye waha ma a Kafoonji cè’ mε,

jaha na ye pi puni sí mii cè,

shinbwo bâra shinbilere na.

¹² Mii sí torò taha pi ntiimbaanji na,

mii sí pi kapegigii yâfa pi na‡.”»

¹³ Kile à tunmbyara nivḡnnḡ kyaa jwo, puru funḡke e, nijjyεere kakwoo saha nyε mε, fânha saha nyε t'e mε, jcyère ti sí n-pînni.

9

Tunmbyaare nijjyεere

¹ Tunmbyaare nijjyεere tēni i, pyinḡkannigii cyi mpyi wani, jcyiimu jwḡ kurugo sáragawwuubii mpyi maha yaa pi tòro, pi i nta a sárayi wwû ke. Baga mú mpyi wani jinḡke na, ḡkemu i pi mpyi maha yi wwû ke. ² Vànḡa бага ku mpyi ku ki, maa ku táa mà pyi bapyaá shuunni. Babilini nijcyiini i bēenmbwḡhe fûkinaḡi ná tàbalanji jūḡ'i pi mpyi maha sárage bwúuruḡi yaha ke, yire yi mpyi wani. Lire babilini mεge mpyi «bage sèecyage». ³ Vànḡa mpyi lire babilini ná funḡḡ wuuni shwḡhḡl'e. Funḡḡ babilini mεge mpyi «bage sèeseε cyage». ⁴ Kuru cyage e, sárayi tasogoge sēenḡi woge mpyi, pi mpyi maha wusunḡi súuge ku jūḡ'i. Tunmbyaare mbwùuni mú mpyi wani. Sēenḡi mpyi a tég'a lire mbwùuni puni wḡḡḡ. Sēen cwoó mpyi li funḡke e. Njyḡi mεge ku nyε mani ke, uru wà mpyi lire sēenḡi cwooni i. Arḡn kâbiini* li mpyi a wyεere yige ke, ná kafaatente na Kile mpyi a u tunmbyaare jwumpe séme ke, yire mú mpyi mbwùuni i. ⁵ Sheribēenbii mpyi mbwùuni jūḡ'i, pire mpyi maha li cyère na Kile yabilinji nyε naha. Pire mpyi a fukanyi pili mbwùuni jwḡḡḡke jūḡ'i†. Nka mii sî n-jà cyire karigii puni jwo nḡ cyi tēgeni na numε mε.

⁶ Nyε vànḡke bage ná ku funḡḡ yaayi mpyi a bégele lire bēgelenḡkanni na. Sáragawwuubii mpyi maha jyè kuru bage babilini nijcyiini i canḡa maha canḡa na pi báaranji pyi. ⁷ Sáragawwuubii jūḡufembwḡhe kanni ku mpyi maha jyè babilini shḡnwuuni i tḡḡḡ ninḡkin yyeeni i. Kuru cyage e u mpyi maha ma

† **8:7** Tunmbyaare t'à le Sinayi janḡke jūḡ'i ke, tire kyaa li nyε na yu naha (Ekizodi 24.3-8). ‡ **8:12** Zheremi 31.31-34 * **9:4** Arḡn kâbiin'a poroyo yige, maa yasere pyi, lir'à li cyère na Kafoonji funḡk'à táan ná Musa ná Arḡn e (Nḡmburu 17.1-11). † **9:5** Yatḡore pi mpyi maha bḡ sùpyire kapegigii yâfanji kurugo ke, kuru jwḡḡḡke jūḡ'i tire sishange mpyi maha wu.

ná yatɔ̀re sishange e na ŋkaan Kile á, u yabiliŋi ná sùpyire sannte ŋgurugonji kurugo. ⁸ Cyire karigii cye kurugo, Kile Munaani à li cyêe wuu na na kuni ninjyeeni tɛni i, sùpyire mpyi na si n-jà n-nyè bage sèesee cyage e mɛ.

⁹ Lire maha wuu tɛge wuu à karii yyaha cè ninjaa, maa li cyêe wuu na na sùpyanji u nyɛ na Kile pɛre maa yaaya kaan u á, lire nyɛ mɛ na yatɔ̀re bùu u á ke, lire si n-jà urufoo zòŋi fíniŋe Kile á mɛ. ¹⁰ Kuni ninjyeeni karigii cyi mpyi sárayi yalyire ná yabyɛere ná wiliŋkannigii cyi, si cyeere tufeempe ta. Cyire kurigii ŋaaraŋi fànhe mpyi a cyán sùpyire na fo mà sà yaa ná tɛni i Kile à cyi fáa ná pyiŋkanni nivɔ̀nni i ke.

Yesu Kirisita sishange

¹¹ Nyɛ numɛ, Kirisita à pa. Uru u nyɛ sáragawwujunufembwɔ̀he, uru u à pa yaayi ninɛnɛnyi kan wuu á. Kile vɔ̀anŋke bage tayyérege k'à fànha tò ninjyɛge na, ku karigii s'a fúnŋo ke, kur'e Kirisita à jyè. Sùpya bà u à kuru bage yaa mɛ, ku mú nyɛ ŋge diŋyɛni i mɛ. ¹² Kirisita à jyè bage sèesee cyage e ke, ná sikapere sishan, lire nyɛ mɛ nupeelyevɔ̀nnɔ̀ sishan e bà u à jyè mɛ. Ŋka u à jyè tɔ̀gɔ̀ ninjin fo tèekwombaa maa u yabiliŋi sishange kan maa wuu nùŋo wwù wuu kapegigil'e. Tire nùŋwuure na nyɛ tèekwombaa woro. ¹³ Sùpyiibii pi mpyi pi nyɛ a fíniŋe mà tàanna ná kuni ninjyeeni i mɛ, pi mpyi maha sikapɛrigii ná nupyahigii bùu, maa cyire sishange wuuni pire na. Pi mpyi maha nùpya bò maa u súugo, maa tire cwɔ̀nre kuu na wuni pire sùpyiibii na. Lire mpyi maha pire cyeere pyi t'à fíniŋe Kile á. ¹⁴ Yatɔ̀re sishange mpyi na lire pyi, Kirisita woge s'à pwɔ̀rɔ̀ kuru na. Kile Munaani li sí n-kwôro fo tèekwombaa ke, lire l'à u yyaha cù, ka u u uye kan sáraga cwò cyaga baa wogo Kile á. Karigii cyi maha kwùŋi nɔ̀ wuu na ke, u sishange sí n-jà wuu zòmpii fíniŋe cyire e. Lire ká mpyi, wuu sí n-jà n-file Kile nyii wuŋi na, s'a báara u á.

¹⁵ Ná Kirisita s'à lire pyi, lire kurugo u à pyi tunmbyaare nivɔ̀nnnte sùsurulenji Kile ná sùpyire shwɔ̀hɔ̀l'e. Sùpyire mpyi a kapegigii ŋcyiimu pyi tunmbyaare ninjyɛere tɛni i ke, Kirisita à kwù si ti nùŋo wwù cyire e, bà li si mpyi Kile à mpiimu yyere maa yaayi ninkwombaayi ŋwɔ̀mɛeni lwó pi á ke, pi i yire ta mɛ.

¹⁶ Yii li cè, mu aha tunmbyaare nya t'à le, yaaga ku maha bò maha mpyi sáraga. ¹⁷ Ná kuru nyɛ a bò mɛ, mà ku yaha nyii na, tunmbyaare maha fwordo mɛ. ¹⁸ Lire kurugo Kile nyɛ a tunmbyaare ninjyire le ná sùpyire e sishan baa mɛ†. ¹⁹ Nyɛ ka Musa si Kile Saliyanji kapyaaagii jwo sùpyir'á, lire kántugo maa nunaare ná sikapɛrigii sishange shwɔ̀, maa lwɔ̀he wùrugo k'e, maa izope cige wyɛere tà ná mpà shire le a wu k'e, mà ŋaraga ŋaraga Kile Saliyanji Semɛni ná sùpyire puni na, ²⁰ maa jwo: «Tunmbyaare Kile à le ná yii e ke, ŋke sishange k'à tire tígileŋ.» ²¹ Lire pyiŋkanni na mú, ka Musa si sishange kà ŋaraga Kile vɔ̀anŋke bage ná Kile pɛepeɛ yaayi puni na. ²² Mà tàanna ná Musa Saliyanji i, sishange mpyi maha karii ninyahagii fíniŋe. Ná sishanga nyɛ a wu mɛ, sùpyire kapegigii si yàfa ti na mɛ.

²³ Wuu à li nya na yatɔ̀re sishange ku mpyi maha ntèg'a kuni ninjyeeni yaayi fíniŋe, yire sí na nyɛ ninjyini sèeyaayi nàŋja kannna. Lire e ke sárage sishange tayyérege k'à pɛe yire woge na ke, kuru kyaa li nyɛ Kile na yaayi sèe wuyi viniŋi kurugo. ²⁴ Sùpyir'à Kile bage ŋkemu faanra ke, kur'e bà Kirisita à jyè mɛ. Sùpyir'à ŋkemu faanra ke, kuru na nyɛ Kile bage ninjyire woge malwɔ̀rɔ̀ kannna. Ninjyini yabiliŋi i Kirisita à jyè maa Kile jáare wuu kurugo. ²⁵ Kuni

† **9:18** Pii maha jwo: «16Wuu kɔ̀ge kani kàanmucya. Mu aha lógo na ma kɔ̀ge táa, sùpyanji u à kwù sèenji na ke, uru kɔ̀ge ku maha ntáa. 17Sùpya ká u kɔ̀ge táanŋkanni jwo, ná u nyɛ a kwù mɛ, wà nyɛ na ku táali mɛ. 18Amuni, yi mú nyɛ Kile tunmbyaare kàmpañke na. Tɛni i Kile à tunmbyaare ninjyire le ke, u à jwo pi á na pi yatɔ̀re tà bò, sùpyiibii puni si ti sishange nya, si ŋcè na t'à kwù.» **§ 9:20** Ekizodi 24.8

ninjyeeni i, sáragawwuubii nùñufembwòhe mpyi maha jyè Kile bage sèesee cyage e ná yatòore sìshange e yye maha yye, ñka Kirisita ñye a jyè ñinyiñi i maa uye kan sáraga tooyo ñinyahay'e mε. ²⁶ Ná lire bà mε, mà lwó dijnyen'á dá ke, mà pa nò ninjaa na, numε mpyi na sí u ta u à kyaala tooyo ñinyahay'e mà kwò. Ñka numε tēni takwòore e, u à pa maa uye pyi sáraga tòogò ñinjin tērigii puni mεε na, maa kapegigii tugure láha wuu na. ²⁷ Yii à li cè na sùpyañi maha ñkwù tòogò ñinjin, lire kàntugo Kile maha u yíbe u kapyiinñkii na. ²⁸ Lire pyinñkanni na mú, Kirisita à pyi sáraga tòogò ñinjin kannna, bà u si mpyi si shinnyahara kapegigii tugure lwó mε. Mpii pi ñye na u sigili ke, u sí n-pa uye cyéé pire na tozhənwogo pi zhwoñi kurugo, ñka kapegigii yàfanji kurugo bà mε.

10

Yesu à uye pyi sáraga

¹ MusaSaliyanji mpyi yaayi ñinçenñyi nimpayi nàñjanji kannna, u mpyi a fúnñò mε. U mpyi a jwo na sárayi ninuyi y'á wwù yye maha yye. Lire e sùpyiibii pi ñye na bārali Kile na ke, u si n-jà pire fíninñe n-fúnñò mε. ² Kàmpyi u mpyi na sí n-jà lire pyi, pi mpyi na sí n-kwôro s'a yi wwù mε. Naha na ye kàmpyi vñinñi kurugo yi maha wwù, mpii pi maha yi wwù ke, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo pir'á fíninñ'a kwò, pi sàha mpyi na sí piye ñya kapimpyii mε. ³ Ñka lire bà li mpyi li li mε. Yye maha yye, sárayi mpyi maha wwù si sùpyire funñò cwo ti kapegigii na. ⁴ Naha na ye nupyahigii ná sikapεrigii sìshange si n-si n-jà sùpya kapegii yàfa u na mε.

⁵ Lire kurugo tēni i Kirisita mpyi na ma dijnyenji i ke, u à jwo Kile á: «Mu à jwo na mu ñye na ñcaa yatòore sárayi na mε, mu ñye a ñεε sùpya si yaaga kan mu á mε, ñka mu à cyere yaa mii na.

⁶ Yatòore ti ñye na súuge sárayi tasogoge e, lire ñye mε sárayi sanñyi yi ñye na ñkaan mu á kapegigii yàfanji kurugo ke, kuru kà ñye a mu funñke ñinñe mε.

⁷ Lire kurugo mii à jwo

“Kile, mii u ñge,

mii à pa si mpa mu ñyii wuuni pyi,

bà y'á séme mii kyaa na Kile Jwumpε Semεñi i mε*.”»

⁸ Bà wuu à li ñya mε, Kirisita à fyànha a jwo Kile á: «Mu à jwo na sárayi ná yakanyi ná sárayi nizogoyi ná kapegigii yàfanji sárayi ñye a táan mu á mε, na yire na bà mu ñye na ñcáa mε.» U à yire puni jwo mà li ta MusaSaliyanji à jwo na yire puni y'a mpyi. ⁹ Ñye ka Kirisita si núr'a jwo: «Kile, mii u ñge, mii à pa si mpa mu ñyii wuuni pyi.» Puru jwump'á li cyéé na sáraga nivəññ'á tég'a sárayi ñinjyeyi fáa. ¹⁰ Yesu Kirisita à Kile ñyii wuuni pyi. U yabilin'á uye kan mà pyi sáraga tòogò ñinjin tērigii puni mεε na, lire pyinñkanni na wuu kapegigil'á jyé a láha wuu na.

¹¹ Kuni ñinjyeeni tēni i, canña maha canña, sáragawwuubii mpyi maha sárayi ninuyi wwù Kile á, ñka yire sárayi mpyi na si n-si n-jà wà kapegigii yàfa u na mε. ¹² Ñka Kirisita wi ke, ur'á uye kan mà pyi sáraga tòogò ñinjin, kuru sárage na ñye tērigii puni wogo. U à lire pyi kapegigii yàfanji kurugo, lire kàntugo maa ñkār'a sà ntēen Kile kàñinñe cyege na. ¹³ Tēni i Kile sí n-pa u zàmpεenbii pyi u tooyi tatahage ke, u à tēen wani kuru cyage e na lire sigili. ¹⁴ Yii li cè, kuru sárage ñinñinñi cye kurugo, Kile à mpiimu fíninñe ke, u à pire pyi ñcεεge cyaga baa fo tèekwombaa.

¹⁵ Kile Munaani mú à yire fíninñ'a jwo wuu á. L'á jwo na:

* 10:7 Zaburu 40.6-8

16 «Kafoonji Kile à jwo “Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e canjyi nimpayi i ke, tire ti nyε:

‘Mii sí na Saliyanji le pi zòompil'e, si u jwumpe séme pi yákilibii na†.’ »

17 Maa núr'a jwo:

«Mii saha sì na yákilinji yaha pi kapegigii ná pi ntiimbaanji karigii na mε‡.»

18 Nyε kapegigil'à yàfa cyage nkemu i mà kwò ke, nùññ saha na nyε mà sáraga wwù cyi kurugo la?

Wuu yákiliteenre wuubii pi file Kile na

19 Lire pyinƙanni na, mii cìmpyiibii, Yesu sìshange cye kurugo, wuu sí n-jà n-nyè Kile bage sèsee cyage e fyagara baa. 20 Bage táataa vāanƙe ku mpyi wuu yyaha na ke, bà kur'à cwōn mε, amuni pi à Yesu cyeere pyi, ka lire si kuro nivōnnō múgo wuu á ndemu li sí wuu nō Kile na, si shìñi sèe wuñi kan wuu á ke. 21 Uru u nyε wuu sáragawwuññufembwōhe maa mpyi Kile bage nùññ na. 22 Numε, wuu zòompil'à jyé a yige ƙarjwōhōyi puni i njemu yi nyε na wuu cêεge ke, wuu cyeere s'à jyé ná lùcēnƙe e. Lire e wuu àha nūru raa fyáge mε, wuu sàa dá Kile na, wuu u file u na ná funññ ninƙin i. 23 Wuu a yi yu jwōfyinge na, na wuu à wuu sōññore taha Kile jwōmēeni na. Wuu àha wuu funjyi cēenne mε, jaha na ye u aha ndemu jwo ke, u maha lire pyi. 24 Wuu yaha wuye na wuu raa màban leni wuye e, bà wuu si mpyi s'a sì yyaha na tàange ná kacēnmpyiini i mε. 25 Wuu àha wuye mbìnninji jwō yaha bà pìl'à li pyi mε, nƙa wuu a màban leni wuye e, jaha na ye yii à li jya na Kafoonji tèēpan'à byanhara.

26 Wuu aha sēñi kuni cè maa jcwó maa nkwoōro na kapegigii pyi, sáraga saha nyε nkemu ku sí cyire yàfa wuu na mε. 27 Shinji u nyε na lire pyi ke, ur'à yaa u a fyáge Kile yibige ná nabwōhe yyaha na. Mpii pi à cyé Kile na ke, kuru ku sí pire súugo. 28 Wà n'a mpyi a MusaSaliyanji kafuun pyi shiin shuunni taanre jyii na, ka pire si yi jwo, pi mpyi maha urufoo bò nùñaara baa. 29 Numε, shinji u nyε na Kile Jyanji fare ke, Kile nyε a yaa u kyaa pyi uru na ndemu l'à fànha tò mbòñi na mà? Sēñi na, sìshange k'à tèg'a tunmbyaare le maa urufoo kapegigii yàfa ke, u nyε a pēene taha kuru na mε. Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à Kile ticēnpe cè ke, u bá à lire cyahala. 30 Nyε Kile yabilin'à jwo: «Mii u sí na nkoonji wwù. Mii u sí katupwōhōyi pyifeebii sâraŠ.» Yi mú à séme na: «Kafoonji Kile sí u wuubii yíbe pi ƙapyiñkii na*.» Nyε wuu à li cè na nde u à jwo ke, u sí lire yige li kuni i. 31 Fyagara kyaa li nyε li li wà u cwo Kile jyii wuñi cyeyi i.

32 Nde l'à pyi yii na tanjaanji i ke, yii funññ cwo lire na. Yii à Kile bēenmpe ta tēni ndemu i ke, yyefug'à yii kànha sèl'e cyire canmpyaagil'e, nƙa lire nyε a yii yatanjyi bò mε. 33 Tèrigii cyil'e, pi mpyi maha yii cyere, maa yii kyérege sùpyire jyii na. Tèrigii cyil'e, mpii pi mpyi maha nkýérege yii fiige ke, yii mpyi maha pire tère. 34 Mpii pi mpyi a le kāsunji i ke, yii à pire tège pire yyefugo karigil'e. Pi à yii cyeyaayi cyán a shwō yii na, ka yii i li kwú yiye e ná funntange e, jaha na ye yii à li cè na yaage ku nyε yii á ke, kur'à fànha tò yire puni na, ku mú nyε na nkwoō mε. 35 Lire e ke yii àha yii dáníyanji láha Kile na mε, lire sí yii pyi yii tōñ nimbwo ta. 36 Yii yiye waha numε, yii raa sì yyaha na Kile jyii wuuni mpyinji i, lire ká mpyi, yaage jwōmēeni u à lwó ke, yii sí kuru ta. 37 Y'à séme Kile Jwumpe Semēji i na:

«Ncyèrε, ngemu u à yaa u pa ke, uru sí n-pa,

† 10:16 Zheremi 31.33 ‡ 10:17 Zheremi 31.34 § 10:30 Duterēnōmu 32.35 * 10:30 Duterēnōmu 32.36; Zaburu 135.14

u sì mɔ mɛ.»

³⁸ Kile à jwo:

«Shinji u à tí ke, dáníyanji cye kurugo uru maha mpyi nyii na.

Nka wà ha kàntugo wà mii á, mii funŋke sì n-táan ná urufol'e mɛ†.»

³⁹ Mii à tɛɛn ná l'e, mpíi pí maha ntêr'a núru maa ŋkàre tapinnage e ke, wuu nyɛ pire e mɛ. Nùmpañña tafeebii pí à dá Kile na ke, pire e wuu nyɛ.

11

Mpii pi à fyânha a dá Kile na ke, wuu pire kàanmucya

¹ Naha ku nyɛ dáníyanji ye? Mà ma sònŋɔre taha yaaga na maa ntɛɛn ná l'e mu sí ku ta, lire nyɛ mɛ yaage ku nyɛ mu nyɛ na ku naa mɛ, maa dá ku na mu à jwo mu nyii na nyɛ ku na ke, lire li nyɛ dáníyanji. ² Wuu tulyeyi dáníyanji kurugo, Kile à nyɛ pí na.

³ Dáníyanji cye kurugo, wuu à li cè na Kile à nìnyinji ná nìŋke dá u jwumpe cye kurugo. Puru funŋke e, yaaga maha yaaga wuu nyɛ na naa ke, Kile à ku dá ná yanyambaage e. ⁴ Abɛli à dá Kile na, lire kurugo sárage u à wwû Kile á ke, kur'à pwórɔ Kanji woge na. U dáníyanji kurugo, Kile à jwo na u à tí maa nyɛ u sárayi na. U à kwû, ŋka u dáníyanji kani maha wuu kâlili ali nijnjaa.

⁵ Enɔki à dá Kile na, lire kurugo Kile à u lwó a kàre nìnyinji na mà ta u nyɛ a kwû mɛ. Wà saha nyɛ a u nya mɛ, naha na ye Kile à u lwó. Kile à jwo na ur'à nyɛ u na, mà jwo u u lwó ke. ⁶ Nyɛ Kile sì n-jà nyɛ sùpya na ná urufoo nyɛ a dá u na mɛ. Naha na ye ŋgemu la ká mpyi si file Kile na ke, fo urufoo u dá li na na Kile na nyɛ wani, na mpíi pí nyɛ na u caa ke, na u sí pire sâra.

⁷ Nuhu à dá Kile na, lire kurugo u mpyi na Kile yerɛyi núru mà yyaha tí ná karigii nimpañkil'e nyɛiimu cyi nyɛ cyi sàha ŋkwò na naa mɛ. U à Kile jwumpe cû ná sèl'e, maa bakwɔɔge yaa ŋkemu i u ná u pyɛngɛ shiinbil'à shwɔ ke, ka lire si sùpyire sannte ntiimbaanji cyêe. U à dá Kile na, lire e Kile à jwo na u à tí.

⁸ Ibirayima à dá Kile na, lire kurugo, Kile à u yyere ke, u à Kile nyɛmɛɛni cû. Kìni Kile mpyi a bégele u mɛɛ na ke, u à fworu u yabilinji wuuni i na ŋkèege lire e, mà ta u nyɛ a u tashage cè mɛ. ⁹ U à dá Kile na, lire kurugo kìni nyɛmɛɛni Kile mpyi a lwó u á ke, u à nyɛn'a kâr'a sà ntɛɛn lire e nàmpɔnnnte na. U mpyi na shwûun vâanji bayi i. Ishaka ná Yakuba mú mpyi na shwûun yire y'e. Nyɛmɛɛni ninuuni mú mpyi a lwó pir'á. ¹⁰ Kànhe nintaani l'à cyán a nyɛ ke, kuru na Ibirayima à u sònŋɔre taha. Kile yabilinji u à kuru kànhe bégele, maa ku faanra.

¹¹ Ali mà li ta Ibirayima mpyi a lyɛ, Sara sí nyɛ cijirinɛ, mà Ibirayima yaha u à dá na Kile sí u nyɛmɛɛni fúnŋɔ pire pyitaani kyaa na, u à jà a pùnambile si. ¹² Ali mà u yaha u u sònŋi na uru tèekwuun'à nɔ a kwò, ŋka supyinyahara à fworu uru nàŋi nìŋkinji i mu à jwo wɔrigii ná lwòhe nyɛmɛɛni nticɛnŋi.

¹³ Pire pun'à kwû ná pí dáníyanji i Kile na. Kile mpyi a yaayi njemu nyɛmɛɛni lwó ke, pí nyɛ a yire ta mɛ, ŋka pí à yi nya laage e, ka lire si mpyi pí á funntanga. Puru funŋke e, pí à nyɛ na pire na nyɛ nàmpwuun na naare na màre ŋke nìŋke na. ¹⁴ L'à ffinɛ na sùpyiibii pí à nyɛ pur'e ke, na tatɛnge kabere pire nyɛ na naa. ¹⁵ Cyage e pí à yíri ke, kàmpyi kuru kani mpyi a tíge pí funŋ'i, pí mpyi na sí pyinŋkanna ta si núru ŋkàre wani. ¹⁶ Nka sèŋi na, cyaga pí nyɛ na naa ŋkemu k'à nyɛ ke, kuru na nyɛ nìnyinji i. Lire kurugo Kile maha nyɛ tire sùpyire t'a uru yiri ti Kilenji, naha na ye u à cyaga bégel'a yaha ti mɛɛ na. ¹⁷⁻¹⁸ Kile mpyi a nyɛmɛɛni lwó Ibirayima á na u tùluge sí n-fworu Ishaka e*, maa nùr'a Ibirayima zò shwɔ a wí na u Ishaka pyi sárage. Ibirayima mpyi a dá Kile na,

† 10:38 Abakuki 2,3,4 * 11:17-18 Zhenzi 21.12

lire kurugo u nyε a cyé si u jyanji ninjkinji pyi sáraga mε. ¹⁹ Li mpyi u funn'i na síni na nyε Kile á mà Ishaka nè a yige kwùni i, lire kurugo Kile à u jyanji nùrun'a kan u á. L'à pyi mu à jwo kwùni i u à fworó.

²⁰ Ishaka à dá Kile na, lire kurugo u à jwó le Yakuba ná Ezawu á karigii nimpaañkii kyaa na.

²¹ Yakuba à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwó le Yusufu jyaabii shuunninji ninjin ninjkinj'á, maa ntígile u kàbiini na, maa ninjkure sín, maa Kile pèe.

²² Yusufu à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwo u kacyyii kyaa na, na Izirayeli shiinbii ká a sí raa fwore Misira kini i, pi a sì ná uru kacyyi'e.

²³ Musa sifeebil'à dá Kile na, lire kurugo, Musa à si ke, ka pi i u ηwəhə yinyε taanre, naha na yε pi mpyi a li nya na u lem'à ηwə. Jwumpe saannji mpyi a jwo na pi a pùnampyire nizivənnite puni bùu ke, pi nyε a fyá puru na mε.

²⁴ Musa à dá Kile na, lire kurugo, u à pa yyaha cwo ke, u nyε a ηεε pi a uru pyi Farən pworonji jyanji mε. ²⁵ Mà jwo u uye yaha kapegigii mpyinji funntange e ke, u à li lwó uye e si ηkyaala ná Kile shiinbil'e, naha kurugo yε kuru funntange shinji nyε na mɔni mε. ²⁶ Musa mpyi a cè na Misira kini nàfuun'à nyaha, ηka mà ηεε cyàhigii na, bà Kile Nijcwənrəni sí n-pa ηεε cyi na mε, lire nàfannj'à fànha tò Misira nàfuunji na. U mpyi a u sənñəre taha uru nàfannji na, u sí n-pa uru ηgemu ta ke. ²⁷ Musa à dá Kile na, lire e u à fworó Misira kini i mà ta u nyε a fyá lire kini saannji lùyirini yyaha na mε. Kilenji u nyε wà nyε na u naa mε, u mpyi a uye waha mu à jwo u nyii na nyε uru na. ²⁸ U à dá Kile na, lire kurugo u à Izirayeli shiinbii pyi pi à bilereñkwonji kataanni pyi, maa pi pyi pi à mpàbilini sishange naraga naraga pi bayi ηwəyi na, bà li si mpyi mèlɛkɛnji u maha boore pyi ke, uru nintoronji ká raa pi pùnampyicyiire bùu mε.

²⁹ Izirayeli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo Suumpe Lwəhe Ninyage à táa, ka pi i jyiile ninke ningage na. Misira shiinbii la mpyi si jyiile tēni ndemu i ke, ka lwəhe si pi puni lyí.

³⁰ Izirayeli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo pi à Zheriko kànhe mǎhana canmpyaa baashuunni i, ka kànhe káañke si ηcwo.

³¹ Fwərobacwonji Arahabu à dá Kile na, lire e Izirayeli shiinbii pi mpyi a pa kànhe ηwəh'a wíi ke, uru ceen'à pire tège. Lire kurugo u nyε a bò ná Kile ηwəmεεcumbaabil'e sijcyan mε.

³² Nyε mii bá sì n-jà yi puni jwo mε, naha na yε tère naha mii á, mii i jwo a nɔ Zhedeyən ná Baraki ná Samusən ná Zhεfite ná Dawuda ná Samuweli ná Kile túnntunmpii sanmpii kyaa na mε. ³³ Pir'à dá Kile na, lire kurugo pi à jà saanbii pìi na, maa fànhe pyi ná ntlinji i, yaayi ηwəmεeni Kile mpyi a lwó ke, maa yire ta, maa cànrìyi yà ηwəyɔ pwə. ³⁴ Pi à pìi le nage e, ηka yaaga nyε a pire ta mε. Pi à jwo na pire sí pìi bò ná kàshikwəñηwəni i, ηka pir'à shwə. Fànha mpyi pi e mε, ηka pi à fànha ta. Síni mpyi pi á kàshige cyage e, pi à kìrigii cyli kàshicyeye kòr'a caala. ³⁵ Cyeebii pìi sùpyii ninjkul'à nè mà kan pi á.

Pii mpyi wani, kampyi pire mpyi a fworó Kile kuni i, pi mpyi na sí pi yaha, ηka pi nyε a ηen'a fworó l'e mε. Pi à ηεε pi pi kyérege, bà Kile si mpyi si pi nè ηeñkanna nijcenne na mε. ³⁶ Pi à pìi fwəhə maa pi bwən ná tiripaanni i. Pi à tənnite yərəyi le pi na mà yaha kàsuni i. ³⁷ Pi à pìi wà a bò ná kafaayi i, maa pìi pahala ná cikyangayi i, maa pìi bò ná kàshikwəñηwəni i. Pii mpyi na jaare na màre ná mpàseei ná sikaseeyi i, yire yi mpyi pire vāanndeyi. Yaaga mpyi pi á mε. Sùpyiibil'à pi cùncyere cù maa pi kyérege. ³⁸ Pi mpyi maha jaare na màre sige ná janyí junj'i, maa shwuun kafawiyi ná wyikuuyi i, mà li ta nte sùpyire njin'à pèe ηge dinyenji na.

³⁹ Tire nte sùpyire puni mpyi a dá Kile na, lire e Kile à ñεε ti na. Lire ná li wuuni mú i, yaayi ñwómεεni Kile mpyi a lwó ke, ti ñyε a yire ta mε. ⁴⁰ Naha na yε Kile à yaaga ññcεññε bégele wuu mεε na, u la ñyε a mpyi pi kuru ta a wuu yaha mε.

12

Wuu kyaage kwú wuye e Yesu fiige

¹ Wuu pi ke, pire sùpyiibii puni pi mpyi a dá Kile na ke, pir'à pyi yyecyeene maa wuu kwúulo, wuu Kile kuni tafεere e. Lire kurugo tuguro maha tuguro ti ñyε wuu ñññ'i maa wuu sige tire tafεere na ke, wuu ñùñyi wwú tire puni ñwóh'i, wuu u kapegigii ñwó yaha, cyire cyi maha wuu pyi wuu u búruge. Tafεere na Kile à wuu yaha ke, wuu wuye waha wuu u tire fê fèñkanna ññcεññε na. ² Wuu a Yesu wíi, uru u à wuu pyi wuu à dá Kile na, uru mú u sí wuu pyi wuu u ño tεgeni na. U à ñεε, ka pí i u kwòr'a bò cige na. U ñyε a kuru silege wíi yaaga mε, ñaha na yε funntange Kile mpyi a bégel'a yaha u mεε na ke, kuru u mpyi na wíi. U à tēen numε saanre e Kile kàññε cyεge na. ³ Kapimpyiibil'à ntùñke taha u na maa u kyéregε sèl'e, u à lire kwú uye e pyiñkanni ndemu na ke, yii funññ cwo lire na, bà li si mpyi yii àha ñkànha mε, yii yatanñyi kà ñkwú mε. ⁴ Naha kurugo yε yoge yii ñyε na ñkwúun kapegigii na ke, yii wà sàha já a ku kwòñ a ño u shìñji tεgeni na mε. ⁵ Yii pi ñyε Kile pyiibii ke, yεrεge Kile à kan yii á maa màban le yii e ke, yii funñ'á wwó kuru na la? U à jwo:

«Mii jyanji, Kafoonji ká mu kíbe,
ma hà lire wíi ñcwo mε.

U aha mu cēεge mú,
lire kà ma yatanñyi bò mε.

⁶ Naha na yε shinñji u à táan Kile á ke, uru u maha ñkíbili.

U à ñgemu cè u pyà ke, uru u maha bwùun* .»

⁷ Yii Kile ñkìbini kwú yiye e, ñaha kurugo yε Kile à yii cù mu à jwo u pyii, lire kurugo u maha yii kíbili. Pyàñji ñgire u ñyε ná u tunji ñyε na u kíbili mà yε?

⁸ Kile maha u pyiibii puni kíbili. U aha mpyi u ñyε a yii kíbe mε, lir'à li cyēe na yii ñyε u pyii sēenji na mε, ñka kàsògò kùññ pyii pi ñyε yii.

⁹ Tii na ñyε wuu na naha ñññke na, pi maha wuu kíbili, ñka wuu maha pi pēre. Lire e ke wuu Tunji ñññyi wunji ká a wuu kíbili, tá wuu ñyε a yaa wuu ñεε lire na sēe sèl'e, bà wuu si mpyi si shìñji ñññkwombaanji ta mε? ¹⁰ Wuu tiibii maha wuu kíbili tère nimbilere funñ'i maha ntàanna ná pi sònñññkanni i. Ñka Kile ká a wuu kíbili, u maha li pyi, bà wuu si mpyi si mpyi shincenmii uru yabilinji fiige mε. ¹¹ Sēe wi, mu aha a si sùpyanji kíbe, li tasiige maha mpyi u á yyetanha kyaa, funntanga kyaa bà mε. Ñka urufoo ká kàla ta ñkìbini funñke e, li maha mpa ñùññ kuu yyenññke ná ntinji na.

¹² Lire kurugo yii yii cyeyi fànha baa wuyi yîrige, yii ñññkunñyi yi ñyε na ñcyēenni ke, yii i yire tígil'a yyéenñε. ¹³ «Yii a ñaare kuntiile e†.» Lire e shinñji u ñyε na sēgere ke, uru lògòncini si ñ-fēen mε, u bá a yaa u cùñññ.

¹⁴ Yii yiye waha yii raa yyenññke caa yii ná sùpyire puni shwóhól'e. Yii raa ñaare fyinmpe e, ñaha kurugo yε sùpya si ñ-jà Kafoonji ñya mà ta u ñyε na ñaare fyinmpe e mε. ¹⁵ Kile à ñwó yii na maa yii shwó. Yii a yiye kàanmucaa, wà kà ñkwó ñcyé lire na mε. Wà hà uye pyi cige fiige yii shwóhól'e ñkemu bàha k'à pi, si kakyaare pyi ti ño shinñyahara na mε. ¹⁶ Yii yákili ta, sùpya kà zii mpyi jacwó yii shwóhól'e mε. Yii àha ñcyé pēenñ tahaga Kile yaayi na Ezawu fiige mε. Ur'à

* 12:6 Taanlinñkii 3.11,12 † 12:13 Taanlinñkii 4.26

u lyege tònŋi fáa zànnεεge ninŋin kanna kurugo. ¹⁷ Yii à li cè na kàntugo, u la mpyi u tunŋi si jwó le u á, ŋka tufoon'á cyé. U mεεsuwuŋi la mpyi si tufoonŋi sònŋonŋkanni kέεŋŋe, ŋka u nyε a jà mε.

¹⁸ Kile ŋaŋke na wà sí n-jà n-bwòn ke, tècyiini i Izirayeli shiinbil'à file ku na pyinŋkanni ndemu na ke, yii nyε a file Kile na amuni mε. Nabwòhò ná numpilaga ná nimpiriŋe ná zànha kafeebwòhò mpyi ŋaŋke na, ¹⁹ ka pi i mpuruge tünmpe ná meŋwuu nimbwoo lógo. Lire meŋwuu ni jwumpe ŋgahaŋi kurugo, pu lógofeebil'à jwo na pà kà núru mbàra pu na mε. ²⁰ Naha na ye nje yi mpyi a jwo: «Shin maha shin ká bwòn ŋaŋke na ke, ali li mée ká nta yatògo, kuru sí n-wà ná kafaayi i si mbò ke†» yire mpyi a fànha tò pi na. ²¹ Nde pi à nya ke, lire mpyi a sì fyagara fo Kile tünntunŋi Musa à jwo: «Mii naha fyá fo na ŋcyéenni§!»

²² Ŋka lire nyε yii wuuni mε. Yii pi ke, yii à file Siyòn ŋaŋke ná Kile ŋyii wuŋi kànbwòhe na, kuru ku nyε nìnyinŋi Zheruzalemu, ŋkemu i Kile mèlekεε kampwòhii nìnyahanŋyahamii nyε na kataanni pyi ke. ²³ Yii à bàra dánafeebii kurunŋe na, pire pi nyε Kile pyicyiibii. Pi meŋ'á séme nìnyinŋi i. Yii à file Kile na, uru u maha sùpyire puni sàra a tàanna ná ti kapyiinŋkil'e. Mpii pi à toro ná pi mpyi a tíi, ka Kile si pi pyi pi à fùnŋo ke, yii à file pire na mú. ²⁴ Yii à file Yesu na. U à u sìshange wu, maa ŋkwù wuu kurugo. U sìshange fànha'á pèe Abeli sìshange woge na. Lire pyinŋkanni na, Kile à tòro Yesu cye kurugo, maa tunmbyaare nivònte le ná wuu e.

²⁵ Yii a yiye kàanmucaa, Kile ká a yii yeεge, yii àha ŋcyé logogo mε. Musa u mpyi na Kile jwumpe yu mà u yaha nìŋke na ke, Izirayeli shiinbil'à cyé uru yeεge logogo, lire kurugo kakyaar'á nò pi na. Nyε Kile ká jwo ná wuu e mà u yaha nìnyinŋi i maa wuu yeε, wuu aha ŋcyé, di wuu sí n-shwò n-jwo ye? ²⁶ Tèni i Kile à jwo Sinayi ŋaŋke ŋunŋi ke, u jwumpe mpyi a nìŋke cyéenne. Numε, u à kàa na: «Tòoge kabεε, mii sí nìŋke kanni cyéenne mε, mii sí nìnyinŋi cyéenne mú*.» ²⁷ Lire ŋwòhe ku nyε, yadayi yi sí n-jà n-kεεge ke, yire sí n-pìnni. Lire ká mpyi, nje yi nyε yi sí n-jà n-kεεge mε, yire kanni yi sí n-kwòro.

²⁸ Amuni li nyε, saanre ti nyε ti sí n-cyéenne mε, wuu sí n-jyè tire e. Lire e ke wuu fwù kan Kile á, wuu raa báare u á, wuu raa u ŋyii wuuni pyi, wuu raa u père, wuu raa fyáge u na. ²⁹ Naha na ye «wuu Kile mú na nyε na fiige, ŋkemu ku maha sùpyanŋi súug'a kwò ke†.»

13

Toronŋkanni l'à táan Kile á ke

¹ Mii cìnmpyiibii, yii yiye waha yii i tàange yaha ku pyi yii ná yiye shwòhòl'e cìnmpworoge e. ² Yii àha funŋo wwò nàmpwuunbii sunmbashwooni na mε, naha na ye puru funŋe e pìl'à Kile mèlekεεbii pìi sunmbaya shwò pi pyenyi i mà ta pi nyε a cè mε. ³ Yii cìnmpyiibii pi nyε kàsunŋi i ke, yii funŋo cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi na nyε u e ná pi e. Mpii pi nyε na ŋkyérege ke, yii funŋo cwo pire na mu à jwo yii yabilimpìi pi nyε na ŋkyérege.

⁴ Shin maha shin u fúruŋi yaha nŋire e, fúrupyìnεεŋi wà nyε a yaa u tasinnaga pyi ná waber'e u bage wuŋi kàntugo na mε. Naha kurugo ye mpii pi nyε pi nyε a kúu pi fúrupyìnεεbii na mε, Kile sí n-pa pire ná jacwòore pyifeebii cèεge.

⁵ Yii àha wyérenŋi kani yaha li tatεεngε fò yii na mε, ŋka yii cye wuŋi u yii funŋyì nìŋe. Naha na ye Kile yabilinŋi à jwo: «Mii sí n-sii n-yaha mu na.

† 12:20 Ekizodi 19.12,13 § 12:21 Duterenomu 9.19 * 12:26 Agize 2.6 † 12:29 Duterenomu 4.24

Mii sì mu yaha maye niŋkin mε* .»

⁶ Lire kurugo wuu maha jà a jwo fyagara baa:

«Kafoonji u nyε mii tεεfoonji,

mii sì n-fyá yafyin na mε,

ɲaha shi sùpya sí n-jà n-pyi mii na ye†?»

⁷ Yii yyaha yyére shiinbii niŋcyiibii pi à Kile jwumpe jwo yii á ke, yii funɲo cwo pire na, yii i mpyi pi fiige, bà pi à dá Kile na fo mà sà nɔ pi canɲkwɔge na mε. ⁸ Yesu Kirisita nyε na ɲkêɛnɲi mε: bà u mpyi tanjaa mε, amuni u nyε niŋjaa, amuni u sí n-kwôro fo tèekwombaa. ⁹ Yii a yiye kàanmucaa, sùpyire ti nyε na ma ná kàlanji nivɔnɲi shiŋi puni i ke, yii àha tire yaha ti yii wurugo mε. Karigii cyi à yyaha tí ná yalyire kani i ke, cyire tayyérege nyε a pêe mε. Nɲemu ká ntaha cyire fye e ke, urufoo sì tɔn ta cyi e mε. Kuni niŋcenni li nyε ndemu i Kile yabilin'jà ɲwɔ wuu na maa màban le wuu e ke.

¹⁰ Yesu à kan sárage wuu kurugo, ɲka mpíi saha pi nyε na sárayi wwû mà tàanna ná kuni niŋjyeeni i ke, pire nyε a yaa pi tɔn ta u sárage e mε. ¹¹ Pi sáragawwuubii ɲùɲufembwɔhe maha jyè bage sèesee cyage e ná yatɔre sishange e sùpyire kapegigii yàfanji kurugo. Lire kàntugo pi maha yatɔre niŋkwure yige maa ti súugo kànhe kàntugo. ¹² Lire kurugo Yesu mú à kwû kànhe kàntugo, bà u si mpyi si sùpyire fíniŋe u yabilin'jà sishange cye kurugo mε. ¹³ Nyε wuu a sì u taan kànhe kàntugo‡, wuu taha Yesu fye e, silege k'à u ta ke, wuu wuu nàzhan lwó kur'e ná u e. ¹⁴ ɲaha na ye kànha nyε naha wuu á ɲke niŋke na, ɲkemu ku sì n-kwôro fo tèekwombaa mε. Kànhe ku nyε Kile yyére ke, kuru wuu nyε na ɲcaa.

¹⁵ Lire kurugo wuu a fwù kaan Kile á, wuu raa u mεge kêre tèrigii puni i Yesu cye kurugo. Lire na nyε mu à jwo sárage wuu à wwû u á. ¹⁶ Yii a kacɛnɲi pyi yiye na, yii raa yiye tère ná yii cyeyaayi i. Yii àha funɲo wwò lire na mε. Lire na nyε sárage ɲkemu k'à táan Kile á ke.

¹⁷ Yii yii yyaha yyére shiinbii ɲwɔmyahigii cû, yii i yiye tîrige pi á, ɲaha na ye pire pi nyε na yii kàanmucaa maa yaha yii na. Pire Kile sí n-yíbe nùmpañja yii múnahigii kyaa na. Yii kúu pi á, lire ká mpyi, pi sí raa pi báaraŋi pyi ná funntange e. Lire baare e pi sí n-pyi yyetanhare e, yii sí sì tɔn ta mε.

¹⁸ Yii a Kile ɲáare wuu á. Wuu à tɛn ná l'e na funɲcɛnɲe na nyε wuu á. Wuu la mú si nyε s'a ɲaare ɲaaraŋkanna niŋcɛnɲe na tèrigii puni i. ¹⁹ Mii à sii na li caa yii á, yii a Kile ɲáare na á, bà mii si mpyi si wyère núru zhà yii yyére mε.

Jwumpe nizanmpe

²⁰⁻²¹ Yyeŋiŋkefoo Kile u à wuu Kafoonji Yesu ɲè a yige kwùŋi i ke, uru u yii tège yii jà yii a karigii niŋcɛnɲkii shiŋi puni pyi, yii raa u ɲyii wogigii pyi. Nde l'à táan u á ke, u yii yaha yii jà yii a lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Uru u nyε mpànahaŋi niŋcɛnɲi. U sishange k'à pyi sárage ke, kur'à wuu le tunmbyaare niŋkwombaare e. U mεge ku pêe tèrigii puni i fo tèekwombaa! Amiina.

²² Mii cìmpyiibii, mii na li caa yii á, yii i na yeɲege jwumpe lóg'a tara. Yii li cè na mii jwumpe nyε a tɔn sèl'e mε.

²³ Mii sí yi jwo yii á na wuu cìmpworoŋi Timɔti a fworo kàsuni i. U aha wyèr'a nɔ naha mii yyére, mii ná uru sí n-shà wani yii yyére siŋcyan.

²⁴ Yii na fwùŋi kan yii yyaha yyére shiinbii puni ná Kile wuubii pun'á. Dánafeebii pi nyε Itali kini i ke, pir'à yii shéere.

²⁵ Kile u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á!

* **13:5** Duterɛnɔmu 31.6 † **13:6** Zaburu 118.6,7 ‡ **13:13** Wuu a sì u taan kànhe kàntugo»: lire ɲwɔhe ku nyε, wuu àha núru raa ɲaare kuni niŋjyeeni i mε.

Letereŋi Yakuba à tun dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Dánafeebii pi à caala a tèn diŋye yyaha kurugo ke, Yakuba à nge letereŋi tun pir'á, maa màban le pi e Kile kuni jaaraŋi na.

U à jwo na yákilifente kyaa ká mpyi wà na, u ti jáare Kile á, lire ká mpyi, ti sí n-kan urufol'á.

U à jwo na wuu aha dá Kile na, maa mpyi wuu ŋye na kacenŋii pyi maa yaha wuu njirigii na me, uru daniyaŋi na ŋye laaga baa. Lire kurugo Yakuba à nje yeŋyi kan dánafeebil'á maa màban le pi e maa jwo na:

pi kwôro ná Kile e tewaagil'e

pi i Kile jwumpe kyaa táan piy'á, pi raa pu kurigii jaare

pi i pi shinŋeεbii kyaa táan piy'á, pi raa ŋwoge fòŋfeebii na

pi àha raa pi karigii pyi pi kanni tònŋi kurugo me

pi àha raa jwumpime yu sùpyire sannte na mú me.

Yakuba à fwù kan dánafeebil'á

¹ Mii Yakuba u ŋye Kile ná Kafoonŋi Yesu Kirisita báarapyi ke, mii u à nge letereŋi tun Izirayeli tüluyi ke ná shuunnŋ'á*, pire pi à caala a tèn diŋye yyaha kurugo ke, mii fwù ŋye pi na.

Yyefuge kani

² Mii cìmpyiibii, yyefugo maha yyefugo k'à nò yii na ke, yii kuru pyi funntanga nimbwòhò. ³ Yii i li cè na Kile ká yii daniyaŋi kàanmucya yyefuge tèn i mà u ta u à ŋwò, lire li sí yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. ⁴ ŋye yii yiye waha teregii puni i, yii raa sì yyaha na Kile kuni i, bà yii si mpyi si mpyi sùpyii niŋcenmii sènŋi na, tìgire cyaga ŋye mpiimu na me.

Yákilifente kani

⁵ Mii cìmpyiibii, yákilifente ká yii wà kùŋŋò, urufoo u ti jáare Kile á. Kile sí ti kan, jaaha na ye u maha sùpyire puni kaan ná funvyinge e fahana baa. ⁶ Ŋka urufoo u ti jáare ná funŋo niŋkin i, u àha funŋyi pyi shuunni me, jaaha na ye shinŋi u ŋye na jaarege pyi ná funyò shuunni i ke, urufoo na ŋye mu à jwo suumpe lwòhe ku maha fuuli na yíri kafεεge cye kurugo, marii ku ŋòŋi na ŋkεεge kàmpaŋyi puni na ke. ⁷ Shin maha shin u ŋye amuni ke, urufoo u tèn ná l'e na u sì yaaga ta Kafoonŋi á me, ⁸ jaaha na ye funŋyishuunnifoo u ŋye u wi, yyeshaga niŋkin ŋye urufoo na kani là tufiige e me.

Nàfuufente ná fòŋfente

⁹ ŋye cìmpyiibii pi ŋye fòŋke e ke, yii pyi funntange e, jaaha na ye Kile à yii ñuŋyi yîrig'a kwò. ¹⁰ Ŋka cìmpyiibii nàfuufebii, Kile ká ñuzogoro nò yii na, yii pyi funntange e, jaaha na ye nàfuufoonŋi sí n-tòro mu à jwo ŋyege yafyεεre. ¹¹ Canŋke ká fworò, ku kafuge maha kuru ŋyege waha, maa ku yafyεεre wu, ti sinamp'a sì láha ti na. Amuni li mú ŋye, nàfuufoonŋi sí n-kwú n-fworò u cyelenkarigii shwòhòl'e.

Yaage ku maha sùpyaŋi sòn a yaha kapiini na ke

* **1:1** Naha nke cyage e, Izirayeli tüluyi ke ná shuunnŋ'á jwo a wà dánafeebii puni na diŋyeŋi yyaha kurugo.

¹² Shin maha shin u à jà a uye waha yyefuge tèni i, maa ntèen Kile kuni i ke, urufoo wuun'à jwɔ, naha na ye yyefuge kàntugo, Kile à shìnjì nìnkwombaanjì ngemu jwɔmɛɛ lwó u tàanɲɛbil'á ke, u sí urufoo tòn ná uru shìnjì i.

¹³ Nka shin maha shin, mu aha diri kapii kurugo, ma hà jwɔ na Kile u à mu sòn a wà li na mà dɛ! Naha kurugo ye yafyin sì n-jà Kile sòn n-wà kapii na mɛ. Kile mú sí jye na sùpya sònni na wàa kapii na mɛ. ¹⁴ Nka sùpyanjì yabilinjì jyii karigii cyi maha u cù kànhaɲa fiige ke, cyire cyi maha u sòn maha wà kapegigii na. ¹⁵ Mu jyii karigii nimpegigii sí ká fànha ta mu na, cyire maha mu yyaha kèenɲɛ kapegigii mpyinjì'á. Cyire sí ká nɔ cyi tɛɛni na, cyi maha kwùnjì nɔ mu na. ¹⁶ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii àha raa yiye jwɔ fáannjì mɛ. ¹⁷ Yacɛnɲɛ maha yacɛnɲɛ wuu maha ntaa ke, yire puni na yîri wuu Tunjì Kile yyére. Uru mú u à bènmpɛ yaayi puni dá, u jye na nkèenɲɛ mɛ, numpire cyaga jye u e mɛ. ¹⁸ Kile Jwumpe pu jye sèenɲɛ ke, mà tàanna ná u jyii wuuni i, u à shìfɔnjì kan wuu á puru jwumpe cye kurugo, bà wuu si mpyi si mpyi mu à jwo u yadayi puni shwɔhɔl'e nìjcyiige, nkemu ku jye u yahare e mɛ.

Yii a ɲaare yii a ntàanni ná Kile Jwumpe e

¹⁹ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii jcyii karigii lóg'a tàra, shin maha shin à yaa u u nìngyiini pèrɛ, u raa núru, u jwɔge kà ngyèrɛ mɛ, u lùuni kà mpɛn mɛ. ²⁰ Naha kurugo ye sùpyanjì lùyiri wunjì sì n-jà katiile pyi Kile jyii na mɛ. ²¹ Lire kurugo yii pege karigii shinjì puni jwɔ yaha, cyire na jye katupwɔhɔyɔ. Kile jwumpe pu jye yii funɲ'i ke, yii yiye tîrige yii i jɛɛ puru na, puru pu sí n-jà yii shwɔ.

²² Yii wà ká mpyi pu lógofoo kanna, urufoo na uye jwɔ fáannjì. Yii a pu kurigii ɲaare. ²³ Naha kurugo ye ngemu u na Kile jwumpe núru, u sí jye na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na jye mu à jwo nge u maha uye wíi dùbanjì i, ²⁴ uye wíi nkwooni kàntugo, u a sì nkàre, u sì nkèenɲɛ yafyin pyi mɛ, lire tèenuuni mujye e, maa funɲɔ wwɔ uye pyi nkanni na ke. ²⁵ Nka Saliyanjì sèe wunjì u maha wuu yige kapegigii mpyinjì bilere e ke, ngemu u à jà na uru kàanmucaa, marii ɲaare na ntàanni ná u kurigii puni i, maa mpyi u jye a funɲɔ wwɔ u na mɛ, urufoo wuuni sí jwɔ u kapyiinkii puni i. ²⁶ Ngemu ká a sònɲì na uru na ɲaare Kile kuni i, mà ta u jwuɲkanni jye a jwɔ mɛ, urufoo na uye jwɔ fáannjì, u Kile kuni ɲaaranjì jye laaga baa. ²⁷ Kile kuni ɲaaranjì sèe wuuni li jye nde wuu Tunjì Kile yyaha taan: mà yákili yaha círimpìi ná lenkwucyebii na, pi yyefuge tèrigil'e. Maa kàntugo wà nge dɲɲɛnjì kanwɔhɔyì shinjì pun'á.

2

Yii àha sùpya pwɔɔɲɔ sùpya na mɛ

¹ Mii cìnmpyiibii, yii pi à dá pèentefoo wuu Kafoonjì Yesu Kirisita na ke, yii àha sùpya pwɔɔɲɔ sùpya na mɛ. ² L'aha mpyi mu à jwo yii à bínni yii Kilepeebage e, ka shiin shuunni si mpa jyè yii shwɔhɔl'e, wà nìnkɲɲɛ ná sɛɛn kampefegewe e, maa vàanya nisinanya le, u sanjì sí jye fòɲɔfoo, maa vàansicuyo le. ³ Ka yii i vàansinayifoo pèe, maa tatɛɛnge nìjɲɛnɲɛ kan u á, maa fòɲɔfoonjì pyi u yyére, lire jye mɛ u tèn nìjke na yii tooy'e. ⁴ Tá yii jye a sùpya pwɔɔɲɔ sùpya na, maa sɲɲwɔɲrɔgo pyi ná yii sònɲɔnkanni nimpìini i mɛ?

⁵ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii lógo na jwɔ na: Kile à nge dɲɲɛnjì fòɲɔfeebii cwɔɲr'a pyi nàfuufee Kile kuni i, pi i mpyi u Saanre e u à tire ntemu jwɔmɛɛ lwó u tàanɲɛbil'á ke. ⁶ Nka yii pi ke, naha na yii à fòɲɔfeebii yaha laaga baa ye? Tá nàfuufeebii jye na jcwu yii na, marii yii yiri yukyaabii yyére mɛ? ⁷ Yesu Kirisita metange ku jye yii na ke, pire nàfuufeebii ninuubii bà pi jye na kuru mege kèege mà?

8 Yii aha a Kile SaanreSaliyaŋi kurigii ŋaare, bà l'à séme Kile Jwumpe Semenji i me na: «Ma shinŋeŋi kyaa táan may'á, ma yabiliŋi fiige*» lire na ŋye kyaa niŋcenne. 9 Nka yii aha sùpya pwóŋŋ sùpya na, yii à kapii pyi, ka Kile Saliyaŋi si yii cêeŋe, ŋaha na ye yii ŋye a uru Saliyaŋi kurigii ŋaare me.

10 Ŋye shin maha shin u ŋye na Kile Saliyaŋi kurigii ŋaare, maa ŋkùŋŋ uru Saliyaŋi kabilini là niŋkin kannna na ke, urufol'à cêeŋe u puni i. 11 Ŋaha kurugo ye Kilenji u à jwo: «Ma hà zínni ná wabere cwo e me†» uru mú u à jwo: «Ma hà sùpya bò me‡.» Ŋye mu aha mpyi mu ŋye a jacworo pyi me, maa sùpya bò, mu à cêeŋe Kile Saliyaŋi i. 12 Saliyaŋi u à yii yige kapegigii mpyiŋi bilere e ke, Kile sí yii toroŋkanni tàanna ná ur'e. Lire kurugo yii yii jwuŋkanni ná yii kapyiŋkii puni yaha cyi yyaha tíi ná uru Saliyaŋi i. 13 Ŋgemu ká mpyi u ŋye a pi sanmpii ŋùŋaara ta me, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, u mú si ŋùŋaara ta urufoo na me. Nka yii aha ŋùŋaara ta pi sanmpii na, Kile sí ŋùŋaara ta yii na si yii shwò.

Mu aha dá Kile na, li maha ŋcè mu kapyiŋkii cye kurugo

14 Mii cìmpyiibii, wà ha jwo na ur'à dá Kile na, u sí ŋye na kacenŋii pyi, ŋcyii cyi à li cyêe na u à dá Kile na me, uru dányani sí ŋaha ŋwò urufol'á ye? Tá uru dányani sí n-jà urufoo shwò be? 15 L'aha mpyi kee cìmpworonaŋi wà, lire ŋye me cìmpworocwoŋi wà na ŋye vâanŋkuuŋi ná sùmakuuŋi i, 16 ka yii wà si jwo pi á: «Kile u yii tège, u u vâanya kan yii á, u u sùma kan yii á» mà li ta yaayi kuuŋi yi ŋye pi na ke, urufoo ŋye a yire kan pi á me, ŋaha uru jwóŋi ndenji sí ŋwò ye? 17 Ŋye amuni li mú ŋye sùpya ká dá Kile na, maa mpyi u ŋye na kacenŋii pyi me, uru dányani na ŋye laaga baa.

18 Shwòhòl'e wà sí n-jà n-jwo: «Pìl'à dá Kile na, pìi sí i kacenŋii pyi.» Nka nje mii sí n-jwo ke: «Mii sí n-jà mu dányani ŋya kacenŋii baa me. Nka mii wi ke, mii sí na dányani cyêe na kacenŋii cye kurugo.» 19 Mu à jwo na mu à dá na Kile na ŋye niŋkin, lir'à ŋwò. Nka lire kanni si n-jà mu shwò me. Jínabii mú à dá li na na Kile na ŋye niŋkin, lire maha pi pyi pi à fyá fo na ŋcyêenni. 20 Mu funŋò baafonji, ŋaha tère e mu sí li cè na dányani kacenŋii baa wuŋi ŋye laaga baa ye?

21 Ŋaha kurugo Kile à jwo na wuu tulyage Ibirayima à tíi ye? U kapyiŋkii kurugo bàl'à? U à ŋen'a u jyaŋi Ishaka cù si mpyi sárage. 22 Yii ŋye a li ŋya na Ibirayima a dá Kile na, maa kacenŋii pyi mà? Ŋye lire pyiŋkanni na, u kacenŋkil'à u dányani fûnŋò. 23 Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile Jwumpe Semenji à jwo Ibirayima kyaa na ke, pur'à pyi sèe. Y'à séme: «Ibirayima à dá Kile na, u dányani kurugo, Kile à jwo u à tíiŠ.» Lire cye kurugo, u à pyi Kile cevoo. 24 Yii à li ŋya nume na sùpyaŋi maha ntíi Kile yyahe taan u kacenŋkii kurugo, dányani kanni bà u maha u pyi u à tíi me.

25 Yii sòŋŋò fwòrobacwoŋi Arahabu kyaa na. Tèni i Izirayeli shiinbii tùnntunmpil'à nò u yyére ke, u à pi tège, maa pi ŋwòhò, maa kuni labere le pi taan, bà pi si mpyi si shwò me. Lire kacenni mpyiŋi kurugo, Kile à jwo u à tíi.

26 Kwùŋkanni na cyeere maha ŋkwù, múnaani ká fworò t'e ke, amuni li mú ŋye, kacenŋkii ká mpyi cyi ŋye dányani ŋgemu i me, uru dányani mú maha ŋkwù.

3

Wuu à yaa wuu jwuŋkanna cè

* 2:8 Levitiki 19:18 † 2:11 Ekizodi 20.14; Duterenaŋmu 5.18 ‡ 2:11 Ekizodi 20.13; Saliyaŋi kanshonwuuni 5.17 § 2:23 Zhenezi 15.6

¹ Nyε mii c̀nmpyiibii, yii niɲyahamii nyε a yaa yii funɲyi wỳɛɛn'a pyi d́ánafeebii cyelentií mε. Yii li c̀ɛ, wuu pi nyε cyelentiibii ke, wuu aha wurugo, nde Kile sí n-pyi wuu na ke, lire sí n-waha mà tòro pi sanmpii wuuni na. ² Wuu puni na wuruge karii niɲyahagil'e, ɲka ɲgemu ká jà a c̀ú u ɲwɔge na, maa mpyi u nyε na jwumpimε yu mε, urufoo na nyε s̀pɲya ɲgemu u à f̀ũnɲɔ ná u sí n-jà n-c̀ú uye na ke. ³ Wuu maha mεεre le shɔnge ɲwɔge na ku raa wuu ɲyii wogigii pyi. Lire e wuu maha jà na ku k̀ɛɛnɲi na ɲk̀ɛɛge wuu ɲyii cyeyi puni i. ⁴ Yii bakwɔge k̀aanmucya a wíi mú, k'à p̀ɛe, kafeebwoyi maha ku ɲɔɔɲi na ɲk̀ɛɛge. ɲka yaani là nimbilere li maha mpyi bakwɔge na, lire li maha ku pyi ku u ntíli na ɲk̀ɛɛge ku f̀ɛvoonɲi ɲyii cyeyi i. ⁵ Amuni ɲjini nyε s̀pɲyanɲi cyeere e tabilere. ɲka li maha liye p̀ɛe marii jwumbwompe yu.

Tá nabilere bà li maha le a t̀ɛg'a sibwɔhe s̀úgo mε? ⁶ S̀pɲyanɲi ɲjini mú na nyε na fiige. Diɲyɛɲi pege puni na nyε l'e, l'à t̀ɛɛn wuu cyeere e, marii ti puni ɲwɔre, marii nage leni, ɲkemu ku sí wuu tiɲi puni k̀ɛɛge ke, kuru nage na yíri nafugombaage yabilinɲi i. ⁷ Sige yaare shɲi puni ná saɲc̀ɛɛnre ná ɲɲke yafilii ná lwɔhe ɲwɔhɔ yaayi, s̀pɲyanɲi maha jà a yire puni k̀úu. ⁸ ɲka ɲjini li ke, s̀pɲya nyε a s̀i ɲgemu u sí n-jà li k̀úu mε. Naha kurugo yε yapege ku nyε ku ki, ɲkemu t̀ɛɛnmε p'à p̀ɛn ke, ku mú s'á ɲí shɔnre na. ⁹ Kafoonɲi Kile u nyε wuu Tuɲi ke, wuu maha uru p̀ɛre ná ɲjini i, marii jwumpimpe yu s̀pɲyire na ná lire ɲjini ninuuni i, Kile à ntemu dá mà pyi u yabilinɲi malwɔrɔ ke. ¹⁰ Kile p̀ɛente na mpyi ná ɲwɔge ɲkemu i ke, kuru ɲwɔge niɲkinɲi i jwumpimpe nyε na fwore. Mii c̀nmpyiibii, lire nyε a yaa li pyi mε. ¹¹ L̀utanga ná l̀usorogo sí n-jà raa fwu raa fwore l̀ubilinɲi niɲkinɲi i la? ¹² Mii c̀nmpyiibii, fizhiye cige sí n-jà olivye cige yasεɛ pyi la? Lire nyε mε, εɛɛɛn cige sí n-jà fizhiye cige yasεɛ pyi la? Suumpe lwɔhe na fwore l̀ubilinɲi ɲgemu i ke, l̀utanga sí n-jà n-fworo ur'e mε.

Yákilifente s̀ɛe woore

¹³ Nyε wà ha nta yii shwɔhɔl'e ɲgemu u nyε na uye s̀onɲi yákilifoo ná kacεɲe ke, urufoo u a kacεnɲii pyi, u u uye t̀irige, lire li sí li cỳe na u na nyε yákilifoo. ¹⁴ ɲka l'aha nta yɲcyεge ná ɲyipεɛnni nyε yii e, yii saha nyε a yaa yii yiye p̀ɛe s'a fini na yákilifεnε na nyε yii á mε. ¹⁵ Tire yákilifente shɲi nyε a fworo Kile e mε. T'à fworo ɲge diɲyɛɲi i. S̀pɲyire yabilimp̄ii yákilifente ti nyε ti ti, Sitaannɲi i t'à fworo. ¹⁶ Naha kurugo yε cyaga maha cyag'e yɲcyεge ná ɲyipεɛnni nyε ke, ɲyàhanɲurugunɲi ná katupwɔhɔyi shɲi puni mú maha mpyi wani. ¹⁷ ɲka yákilifente Kile maha ɲkaan ke, tire ti nyε yákilifente s̀ɛe woore. Shin maha shin u à tire ta ke, urufoo maha mb̀ɛɲi caa s̀pɲyire shwɔhɔl'e, maa mpyi ɲ̀umpɲεfoo, u maha wyεɛge na ɲεεge p̄i sanmpii jwumpe na, u maha mpyi ɲ̀ɲaarafoo, marii kacεnɲkii pyi, u mú nyε na s̀pɲya pwɔɔɲi s̀pɲya na mε, u nyε na ɲwɔmyahii shuunni yu mε. ¹⁸ Mpii pi nyε na sísure leni s̀pɲyire shwɔhɔl'e ke, p̄ire báaranɲi t̀onɲi u nyε nt̄inɲi.

4

Yii k̀antugo wà diɲyɛɲi ɲyii karigil'á, yii i ntaha Kile fye e

¹ Nyε yoge ná nákaante ti nyε yii shwɔhɔl'e ke, ɲaha ku nyε ná lire e bε? Yii ɲyii karigii nimpegigii cyi à yii yyaha ɲí ke, cyire fyè bàl'à? ² Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, yii nyε na yí taa mε, lire kurugo shinbuuni lage nyε yii na. Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, ɲka yii sí n-jà yi ta mε, lire kurugo k̀ashige ná yoge nyε yii shwɔhɔl'e. Yaayi yii na ɲcaa ke, yii nyε na yire taa mε, ɲaha na yε yii nyε na Kile ɲáare mε. ³ Yii mée ká Kile ɲáare si yaage kà ta, u nyε na kuru kaan yii á mε, ɲaha na yε yii nyε na Kile ɲáare ná funɲcεnɲi i mε. Yii maha u ɲáare yii yabilimp̄ii ɲyii karigii nimpegigii kurugo. ⁴ Yii pi à

kàntugo wà Kile á, maa ntaha diɲyɛɲi ɲyii karigii fye e ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na shinɲi u à diɲyɛɲi ɲyii karigii kyaa táan uy'á ke, na urufoo maha Kile kyaa pɛn uy'á mà? Amuni lí mú ɲyɛ, ɲgemu ká diɲyɛɲi karigii kyaa táan uy'á ke, urufoo maha uye pyi Kile zàmpɛn. ⁵ Yii na sònni na nde l'á sémɛ ke, na lir'á jwo ɲùɲɔ baa la? Y'á sémɛ na: «Sùpyaɲi sònnɔr'á pi. Tire sònnɔpeere maha u pyi u à ɲyii yige yaaya niɲyahaya kurugo.» ⁶ Lire ná li wuuni mú i, Kile à ɲwɔ wuu na, maa fàha kan wuu á, ka wuu u sí ta tire sònnɔpeere na. Nde Kile Jwumpe Semɛɲi à jwo ke, lire li ɲyɛ nde: «Mpiimu pi à piye pèe ke, Kile maha pire tùn. Nka mpiimu pi à piye tìrige ke, u maha kacɛnnii pyi pir'á*.» ⁷ Lire kurugo yii yiye tìrige Kile yyahe taan, yii i Sitaanniɲi tùn, lire ká mpyi u sí n-fê si laaga tɔɔn yii na. ⁸ Yii file Kile na, Kile sí n-file yii na mú. Yii mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, yii yii cyeyi jyè a yige cyire mpyiɲi i feefee. Yii funɲyi shuunnifeebii, yii yii zòmɲyaagii yaha cyi finiɲɛ. ⁹ Yii pyi yyetanhare e yii kapegigii kurugo, yii raa myahigii súu fo ɲyilwàhe ká a fwore yii ɲyiiigil'e. Yii kataanre ti kèɛnni'a pyi mɛɛ súu. Yii funntange ku kèɛnni'a pyi yyetanhara mú. ¹⁰ Yii yiye tìrige Kafoonɲi Kile yyahe taan, lire ká mpyi, u sí ɲùɲjirire kan yii á.

Yii àha raa yiye yu mɛ

¹¹ Mii cìmpyibii, yii àha raa yiye yu mɛ. ɲgemu ká u cìmpworonɲi jwo, lire ɲyɛ mɛ mà tìgire cyán u na ke, Kile Saliyaɲi ɲyɛ urufol'á ɲùɲɔ baa ná kaɲwɔɔ baa. L'aha mpyi amuni, lir'á li cyèe na mu saha ɲyɛ na uru Saliyaɲi kuni ɲaare mɛ, ɲaha na yɛ u à mu pɛn. ¹² Kile kanni u à Saliyaɲi tìɲɛ, uru kanni mú u sí n-jà sùpya cèɛge, lire ɲyɛ mɛ si tànga kan u á, uru kanni mú u sí n-jà sùpya shwɔ, lire ɲyɛ mɛ mà u shi bò. Jofoo mu na maye sònni marii ma cìmpworonɲi cèɛge yɛ?

Yii àha yiye pèe mɛ

¹³ Yii lógo, yii mpii pi maha jwo: «Niɲjaa, lire ɲyɛ mɛ nùmpañɲa wuu sí n-kàre kàhe kà na, si yyee niɲkin pyi wani, si cwðhànte pyi, si wyéɛɲyahaga ta» ke, ¹⁴ nde li sí n-pyi nùmpañɲa ke, yii à lire cè la? Yii ɲyɛ yafyin mɛ, yii na ɲyɛ mu à jwo kàɲkuraɲa. K'aha mpa, tère nimbilere funɲ'i, ku maha mpînni. ¹⁵ Yii à yaa yii jwo: «Kile ká ɲɛn'a wuu cùuɲɔ, wuu sí nde ná nde pyi.»

¹⁶ Nka mà jwo yii lire pyi ke, kabwàhigii yii la ɲyɛ si mpyi ke, yii maha yiye pèe cyire kyaa na, yàmpeente sí ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.

¹⁷ ɲyɛ yii li cè na ɲgemu u à kacɛnni cè, u sí ɲyɛ na li pyi mɛ, urufol'á kapii pyi.

5

Yɛɛge k'à yyaha tii ná nàfuufeebil'e ke

¹ ɲyɛ yii pi ɲyɛ nàfuufeebil'e ke, yii lógo! Yyefuge ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a myahii súu, yii raa kwuuyi wàa kuru yyaha na. ² Yii nàfuuɲ'á fwónhɔ. Ntɔɔnɲ'á yii vaaɲyi lyí. ³ Zúnni'á yii sɛɛnni ná yii wyéɛɲi cù, uru zúnni u sí yii cèɛge. U sí n-pyi na fiige s'a yii cyeere súuge fo si yii shi bò. Yii a yii nàfuuɲi bínn'a yaha yiye mɛɛ na, yii ɲyɛ a li cè na diɲyɛɲi tèekwoon'á byanhara mà? ⁴ Mà li ta báarapyiibii pi à yii kɛɛyi sùmanɲi kwòn ke, yii ɲyɛ a pire sàraɲi kan pi á mɛ! Myahigii pire báarapyiibil'á sú ke, cyir'á nɔ Siɲi Punifoo Kile na. ⁵ Yii à yii diɲyɛɲi canmpyaagii puni pyi ntàanɲi kanni na, marii yii ɲyii karigii pyi. Yii à pèe mu à jwo yatɔɔgɔ, ɲkemu pi à byé si mbò mpyi kyara ke. ⁶ Sùpyaɲi u ɲyɛ u ɲyɛ a yaaga pyi yii na mɛ, yii à uru cèɛge, ka u u uye yaha yii cye e yii à bò, ɲaha na yɛ sí ɲyɛ u na mɛ.

* 4:6 Taanliɲkii 3.34

Funɲinke ná Kileɲarege

⁷ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii funɲyi ɲíɲe fo Kafoonɲi Yesu cannuruge ká nɔ. Yii ɲye a faapyiɲi kàanmucya mà? U maha funɲke ɲíɲe na zàɲyi ɲiɲcyiyyi ná nizaɲyi sigili, ɲaha na ye yire yi maha sùmaɲi pyi u à ɲwɔ. ⁸ Yii mú pi funɲyi ɲíɲe amuni, yii i yiye waha, ɲaha na ye Kafoonɲi Yesu tèepan'à byanhara.

⁹ Mii cìnmpyiibii, yii àha raa tìgire cyáan yiye na me, Kile kà ɲkwò ntíge yii na me. Kafoonɲi Yesu tèepan'à byanhara, uru u sí n-pa sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiɲkil'e. ¹⁰ Kafoonɲi Kile túnntunmpii pi à tòro tèecyiini i ke, yii pire pyiɲkanni lwó, yyefug'à pi ta, ka pi i ku kwú piye e maa ɲcú piye na. ¹¹ Mpii pi à já a cù piye na yyefuge e, maa ntèen Kile kuni i ke, pire wuun'à ɲwɔ. Yii à yi lógo pyiɲkanni na Zhobu à cù uye na yyefuge e, ná nde Kafoonɲi Kile à pyi u á yyefuge kàntugo ke. Sèenɲi na, Kafoonɲi Kile maha ɲùɲaara taa sùpyire na sè sèl'e.

¹² Mii cìnmpyiibii, mii sí li jwo n-waha yii á, yii àha raa ɲkâre Kile na me, yii àha raa ɲkâre ɲiɲke na me, yii àha raa ɲkâre yaayi yaberɛ na me, yii ɔɔɲɲ'à yaa u pyi ɔɔn, yii ɔnhɔɲ'à yaa u pyi ɔnhɔ, bà Kile si mpyi u àha bú ɲkwò yii cêɛge me.

¹³ ɲye wà ha mpyi yyefuge e yii shwɔhɔl'e, urufoo u Kile ɲáare. Wà ha mpyi funntange e, urufoo u Kile shéere ná myahigil'e. ¹⁴ Kampyi yii wà na yà, urufoo u dánafeebii kacwɔnribii yyere pi i mpa Kile ɲáare u na, pi i sìnmpɛ tìri u na* Kafoonɲi mege na. ¹⁵ Kileɲarege ká mpyi ná dániyaɲi i, yaɲi sí n-cùɲɔ, Kafoonɲi Kile sí u yîrige. U aha nta u à kapegii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

¹⁶ Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii a yii kapegigii yu yiy'á, yii raa Kile ɲáare yiy'á, bà yii si mpyi si ticuumpe ta me. Sùpyaɲi u à tí Kile yyahe taan ke, uru Kileɲarege maha mpyi ná fànhe e sèl'e. ¹⁷ Yii sônɲɔ Kile túnntunɲi Eli na, u mpyi sùpya wuu fiige. U à Kile ɲáare ná u zòmbilini puni i, na zànha kà mpa me. ɲye mà lwó lire tènɲi na, mà sà nɔ yyee taanre ná yiyɲe baani na, zànha ɲye a pa me. ¹⁸ Lire kàntugo ka u u Kile ɲáare sahanɲi, ka zànhe si mpa cire ná sùmaɲi na, ka yi i yasɛɛ pyi.

¹⁹ Mii cìnmpyiibii, Kile kuni li ɲye sèenɲi kuni ke, wà ha fwordo lire e, ka yii wà si urufoo yeɛɛ, ka u u núr'a pa jyè l'e, lir'à ɲwɔ. ²⁰ Yii li cè na shinɲi u à kapimpyiɲe yeɛɛ, ka u u láha cyi na ke, urufol'à u shwɔ kwùɲi na. U méɛ ká nta u à kapegii ɲiɲyahagii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

* **5:14** Pii maha jwo: «pi i sìnmpɛ wu u na.»

Pyeri letereŋi niŋcyiŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Tùntunmpii ke ná shuunniŋi Yesu mpyi a cwɔɔnrɔ ke, Pyeri mpyi uru wà. Pyeri ná u sìŋeŋi Andire mpyi maha fyaabii cwôre Galile baŋi i. Nka Yesu à pi yyere ke, ka pi i fyácyaaŋi yaha maa ntaha u fye e. U à pa dùgo niŋyiŋi na ke, ka Pyeri si wá na Jwumpe Nintanmpe yu na ntùuli.

Nye Pyeri à nge letereŋi sém'a tun dánafeebil'á, pire mpiimu pi à caala a tèn tèn Azi kùluni i ke. Lire pi maha mpyi niŋjaa Turiki. Lire tèn i, dánafeebii mpyi yyefuge e wani. Lire kurugo Pyeri à nge letereŋi sém'a tun pi á, maa màban le pi e. U à pi funŋo cwo na Kile à yaaya niŋcenyé bégel'a yaha pi mée na niŋyiŋi na, pi sí yire ta tèn i Yesu sí nùru n-pa diŋyeŋi i ke. Lire kurugo pi à yaa pi kwôro Kile kuni i, ali pi mée ká mpyi yyefuge e. Kile yabiliŋi u sí raa pi kàanmucaa. U à li cya pi á na pi a fyáge Kile na, pi i pi shinŋeɛbii kyaa táan piy'á, mpii pi nyé pi nyé Kile kuni i ná pi e mɛ, pi a jaare jaaraŋkanna niŋcenne na pire shwɔhɔ'e. U à li cya pi á mú na pi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwó: u à kyaala, mà li ta u nyé a kapii pyi mɛ.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Pyeri u nyé Yesu Kirisita tùntunŋo ke, mii u à nge letereŋi séme mà tun yii Kile niŋcwɔnribil'á, yii mpiimu pi à tèn tèn'n'a màha mu à jwo nàmpwuun Pɔn ná Galati ná Kapadɔsi ná Azi ná Bitini kùligil'e ke. ² Mà tàanna ná Tufooni Kile karigii puni ŋcɛŋi i, u à yii cwɔɔnrɔ fo tèmɔni i mà pyi u wuu, u Munaani cye kurugo, bà yii si mpyi si Yesu Kirisita ŋwɔmɛeni cù, u sishange si ŋarag'a wà yii na si yii fíniŋe mɛ.

Kile u ŋwɔ yii na, u u yyeyiŋke kan yii á sèl'e.

Dánafeebii sɔnŋɔre tatahage kani

³ Wuu Kafooni Yesu Kirisita Tuŋi Kile à yaa u kêe! U à sàa ŋùnaara ta wuu na sèe sèl'e, lire kurugo u à wuu pyi shinfɔnmii, Yesu Kirisita nɛŋi cye kurugo mà fworɔ kwùŋi i, bà wuu si mpyi si sɔnŋɔrɔ tatahaga niŋcɛnŋe ta ⁴ niŋyiŋi yaayi kurugo mɛ. U à yire yal'a yaha u wuubii mɛ na. Yire yaayi nyé na ŋkèege mɛ, yi nyé na ŋwɔre mɛ, là nyé na fworɔ yi sɔnampe e mɛ. Kile à yire yaha wani niŋyiŋi na yii yyaha na, ⁵ maa yii màra u fànhafente funŋke e, yii daniyaŋi cye kurugo yii zhwoŋi mɛ na, uru ŋgemu u à bégel'a kwɔ, ná u sí n-pa n-cyêe diŋyeŋi canŋkwɔge ke.

⁶ Lire l'à yii funŋyi pyi y'à táan sèl'e, ali mà li ta yii nyé ŋgahaŋi shiŋi puni i numɛ, yii si n-jà lire fylinne mɛ, lire nde na nyé tère nimbilere kyaa. ⁷ Uru ŋgahaŋi ŋùŋke ku nyé sí yii daniyaŋi tayyérege cè. Sɛɛnŋi u nyé yakwɔgo ke, sɛɛnbuubii maha u le nage e, si ŋcè kampyi u à ŋwɔ. Lire pyiŋkanni na, yii daniyaŋi u à pɔwɔrɔ sɛɛnŋi na sèe sèl'e ke, ŋgahaŋi maha nɔ yii na, bà uru shi si mpyi si ŋcè mɛ. Lire e yii daniyaŋi sèe wuŋi kurugo, canŋke Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, yii sí ŋkèenŋi ná pèente ná mɛtange ta kuru canŋke. ⁸ Yii mée nyé yii sàha ntèl'a u nya mɛ, u kyal'à táan yii á, yii nyii nyé u na mɛ, nka yii à dá u na. Funntange ku nyé yii e ke, kuru mpèenŋi kurugo sùpya si n-jà ku jwo nɔ ku tɛgeni na mɛ, ⁹ naha na ye ndemu kurugo yii à daniyaŋi pyi ke, yii sí lire ta, lire li nyé Kile sí yii shwɔ.

¹⁰ Kile tùntunmpil'à uru zhwoŋi kani yyaha cya sèe sèl'e, tèn i pi à jwo kuru Kile màkange kyaa na, kuru ŋkemu Kile à yaha yii yahare e ke. ¹¹ Kirisita

Munaani* li mpyi pi e ke, lire mpyi a li cyêe pi na na Kirisita sí n-pa n-kyaala, kuru kyaage kântugo, u sí pèene ta. Pi la mpyi si cyire karigii tèepyini ná cyi pyiŋkanni cè. ¹² Kile mpyi a li cyêe pi na na karigii shenre pi mpyi na yu ke, na pi yabilimpïi wogii bà me, ŋka yii wogigii cyi. Nyé ninjaa, Jwumpe Nintanmpe jwufebil'à cyire karigii jwo yii á Kile Munaani cye kurugo, Kile à lire ndemu yaha a yîri nînyinji na ke. Ali Kile mèlekεεbii na ŋcaa si cyire karigii yyaha cè.

Dánafeebii naaranjanni

¹³ Lire kurugo yii yákilibii yaha báaraŋi na tèrigii puni i, yii i ŋcû yiye na, Kile sí n-pa ŋwò yii na si ndemu pyi yii á, Yesu Kirisita cannuruge ke, yii i yii sòŋŋore puni taha lire na. ¹⁴ Yii i Kile ŋwómεeni cû, yii nyii karigii yii mpyi a fyánha na mpyi mà ta yii sàha Yesu Kirisita cè me, yii i cyire ŋwò yaha. ¹⁵ Yii i mpyi fyinme sùpyii yii kapyiŋkii puni i, bà yii yyerefoonji Kile à fíniŋε me. ¹⁶ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na: «Yii pyi fyinme sùpyii, naha na ye mii à fíniŋε†.»

¹⁷ Kile u maha sùpyire puni sàra mà tàanna ná pi kapyiŋkil'e ke, uru nyé a wà pwóŋŋò wà na me. Ná yii maha u yiri yii Tuŋi yii ŋareyi i, lire kurugo, yii a yii karigii puni pyi ná u yyaha fyagare e, mà yii yaha ŋge diŋyeŋi i nàmpwuun fiige. ¹⁸ Yii à li cè na Kile à yaage ŋkemu tèg'a yii ŋùŋò wwù yii naaranjanni laaga baa wuuni i, yii mpyi a lire ndemu ta yii tulyey'á ke, kuru nyé yakwògo wyéŋeŋi ná seŋŋi fiige me. ¹⁹ Ŋka u à yii ŋùŋò wwù ná Kirisita sìshange longara woge e. Uru u à uye pyi sáraga mpàbili fiige wuu kurugo, ndemu li nyé cwò cyaga baa ná fwónrò baa ke. ²⁰ Mà jwo diŋyeŋi u dá ke, Kile mpyi a u cwóŋrò lire mεε na. Ncyii tèrigii nizannkil'e, Kile à u pyi u à pa yii kurugo. ²¹ Uru cye kurugo yii à dá Kile na, uru ŋgemu u à u ŋè a yige kwùŋi i, maa u pèe, bà yii dániyaŋi ná yii sòŋŋore si mpyi si ntaha Kile na me.

²² Yii à ŋεε seŋŋi jwumpe na ke, lir'à yii zòmpyaagii fíniŋε, maa yii pyi yii à yii cìnmpyibii kyaa táan yiy'á ná funvyinge e. Lire e yii yiye kyaa táan yiy'á ná yii zòmpyaagii puni i. ²³ Yii li cè na yii à pyi shinfónmii, nùguzhiŋi u maha fwónre ke, uru cye kurugo bà lir'à pyi me, ŋka ŋge u nyé u nyé na fwónre me, uru cye kurugo lir'à pyi, uru u nyé Kile jwumpe, pu na nyé nyii na, pu nyé na ŋkèŋŋi me. ²⁴ Naha kurugo ye y'à séme Kile Jwumpe Semεŋi i na:

«Sùpyaŋi na nyé mu à jwo nyèpurugo,
u sinampe na nyé mu à jwo nyége yafyεεnre.
Nyége maha waha, ku yafyεεnr'a si mîn'a wu,

²⁵ ŋka Kafoonji Kile jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa†.»

Puru jwumpe sí pu nyé Jwumpe Nintanmpe p'à jwo yii á ke.

2

¹ Lire e ke yii láha pege karigii shiŋi puni ná nàŋwòhore karigii shiŋi puni na. Yii àha fyinme tò wwomò na me, yii i láha nyipεenni ná jwoore shiŋi puni na. ² Bà jirimpe lage maha mpyi pìnmpinnyεge na me, yii Kile Jwumpe lage yaha ku pyi yii na amuni, puru jwumpe na nyé yii á mu à jwo jirimpe yabiliŋi, bà yii si mpyi s'a si yyaha na Kile kuni i yii zhwonji mεε na me, ³ naha na ye yii à li cè ŋwòŋkanni na Kafoonji à ŋwò ke.

Yesu u nyé bage kafaage sèe woge bage mbìini na

⁴ Yii file Kafoonji na, uru u nyé kafaage nyii woge, sùpyir'à cyé ŋkemu na ke. Ŋka Kile à ku tayyérege nya k'à pèe, maa ku cwóŋrò. ⁵ Yii yabilimpïi na nyé kafaaya nyii wuyo, lire e yii wà yiye na, yii i mpyi бага, Kile Munaani sí n-tèen

* **1:11** Kirisita Munaani ná Kile Munaani nyé ninjin. † **1:16** Levitiki 11.44, 45; 19.2 ‡ **1:25** Ezayi 40.6-8

ɲkemu i ke, yii i mpyi Kile sáragawwuubii kurunɔ, Kile Munaani sí ɲkemu pyi k'a sárayi nintanyi wwû Kile á Yesu Kirisita cye kurugo ke. ⁶ Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Yii wíi, mii à kafaaga cwɔɔnrɔ,
ku tayyéreg'à pêe sèl'e.

Mii sí ku pyi bage kafaage sèe woge bage mbìini naSiyɔn kànhe e.
Shinɲi u à dá ku na ke,

urufoo sî n-sîi n-sílege mɛ* .»

⁷ Yii pi à dá ku na ke, yii ɲùnyi sí n-yîrige. Nka mpíi pi ɲye pi ɲye a dá ku na mɛ, y'à séme Kile Jwumpe Semɛɲi i na:

«Bafaanribil'à cyé kafaage ɲkemu na ke,

kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.»

⁸ «Kafaaga ku ɲye ku ki, sùpyire maha búruge ɲkemu na ke,
fáaga ku ɲye ku ki, ɲkemu ku maha sùpyire pyi ti i ɲcwɔ ke‡.»

Pi ɲye na Kile Jwumpe kurigii ɲaare mɛ, lire kurugo pi maha ɲcwu. Lire yahare e Kile mpyi a pi yaha.

⁹ Nka yii pi ke, yii na ɲye supyishi, Kile à ɲgemu cwɔɔnrɔ ke, Saanɲi Kile sáragawwuubii kurunke ku ɲye yii, maa mpyi Kile kîni shiin, maa mpyi sùpyii, Kile à mpiimu ɲùɲɔ wwû, bà yii si mpyi s'a u kakyanhala karigii nimpyiinɲkii shɛnrɛ yu mɛ. Uru u à yii yyer'a yige numpini i, maa yii le u bɛɛnmpe e, puru pu ɲye bɛɛnmpe sèesee wumpe. ¹⁰ Tèni l'e, yii mpyi na sàha ɲkwɔ a pyi Kile shiin mɛ, ɲka numɛ, yii à pyi Kile shiin. Tèni l'e, Kile mpyi na sàha ɲkwɔ a ɲùɲaara ta yii na mɛ, ɲka numɛ, u à ɲùɲaara ta yii na.

Dánafeebil'à yaa pi piye ɲaaraɲkanni cè

¹¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, yii na ɲye ɲge diɲyeɲi i mu à jwo nàmpwuun, kùshee fiige, lire kurugo mii na li caa yii á, yi raa yiye kàanmucaa sùpyaɲi ɲyii karigii nimpegigii na, cyire karigii maha yii tùnni Kile kuni i. ¹² Mpíi pi ɲye pi ɲye Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii ɲaaraɲkanni cè pire shwɔhɔl'e. Lire e pi mɛé ká a fini na ntare yii na na yii à kapii pyi, pi sí raa yii kacɛnɲkii ɲaa si Kile pèe canɲke u sí n-pa fwo ro pi na ke.

¹³ Kafoonɲi kurugo, yii yiye tîrige ɲùɲufeelii pun'á: yii yiye tîrige saanbwɔh'á, uru u ɲye pi puni ɲùɲɔ na, ¹⁴ yii yiye tîrige fànhafeebil'á, pire mpiimu pi à tìɲɛ saanbwɔhe cye kurugo, bà pi si mpyi s'a kapimpyiibii tùnni s'a kacɛnmpyiibii kère mɛ. ¹⁵ Yii li cè na Kile ɲyii wuuni li ɲye yii a kacɛnɲkii pyi, bà yii si mpyi si supyikuuyi funɲɔ baa wuyi ɲwɔyi tò yi funɲɔ jwumpe na mɛ. ¹⁶ Yii ɲye bilere e mɛ. Yii a ɲaare yii a ntàanni ná lire e, ɲka yii àha lire tège fyɔnmɛ tò wwomɔ na s'a kapegigii pyi mɛ. Yii pyi Kile bilii. ¹⁷ Yii a sùpyire puni père, yii yii cìnmpyiibii kyaa táan yiy'á, yii raa fyáge Kile na, yii raa saanbwɔhe père.

Bilibil'à yaa pi Kirisita pyiɲkanni lwó yyefuge tèrigil'e

¹⁸ Bilibii, yii yiye tîrige yii ɲùɲufeelil'á Kile yyaha fyagare funɲke e. Mpíi pi à ɲwɔ maa mpyi ná sùpyigire e ke, yii àha yiye tîrige pire kann'á mɛ. Ali mpíi pi à kyán ke, yii yiye tîrige pir'á, ¹⁹ ɲaha na ye yyefuge ku ɲye yii ná kuru ɲye a yaa mɛ, pi aha kuru tège yii ɲun'i, ka yii i ntèn k'e, maa li pwɔ Kile na, lire na ɲye kacɛnnɛ. ²⁰ Nka l'aha nta kapyimbaala yii à pyi, ka yyefugo si nɔ yii na, ka yii i ku kwú yiye e, pèente ntire yii sí n-ta lire e ye? Nka yii kacɛnmpyiini kurugo, yyefugo ká yii ta, ka yii i ku kwú yiye e, lire na ɲye kacɛnnɛ Kile á. ²¹ Yii li cè na kuru yyefuge shinɲi mɛ na Kile à yii yyere. Kirisita yabilin'à kyaala yii kurugo, maa lire kuni le yii taan, bà yii si mpyi s'a ɲaare u fyèɲi i mɛ. ²² U

* 2:6 Ezayi 28.16 † 2:7 Zaburu 118.22 ‡ 2:8 Ezayi 8.14

nyε a kapiini là tufiige pyi mε, kafinara jwumɔ nyε a fworu u jwɔge e mà nya mε§. ²³ Pi à u cyahala, u nyε a cyàhii ηkoo láha pi na mε, pi à u kyérege, u nyε a pi fùguro mε, ηka ηge u sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiηkil'e ntiηi funηke e ke, u mpyi a u wuuni yaha uru cye e. ²⁴ U à wuu kapegigii tugure lwó u cyeere e kworokworocige na, bà wuu si mpyi si ηkwû kapegigii kàmpañke na, si shìfɔnɔ ta, s'a jaare ntiηi i mε. Kyaage tooy'e u à tabannayi njemu ta ke, yire cye kurugo yii à cùuηɔ. ²⁵ Yii li cè na yii mpyi mu à jwo mpàa mpiimu pi mpyi piye jùηɔ kurugo ke, ηka numε yii à núr'a pa yii nàhafoon'á, uru u nyε na yii múnahigii sañcwɔnɔηi sigili.

3

Cilenɛnambaabii ná nàmbajyicyeabii kani

¹ Nyε lire pyiηkanni na, cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á. Lire e ali li mée ká nta pi pìi nyε a jεε Kile jwumpe na mε, bà pire si mpyi si jyè Kile kuni i yii toronkanni cye kurugo, mà ta yii nyε a yaaga jwo pi á mε, ² jaha na ye yii toronkanni ná yii sùpyigire sí pi yyaha jî. ³ Yii àha yii wuuni kwɔ njaha pùcyage yaleere ndenji kanni na, mu à jwo jùmpwooni ná sɛɛnɔηi pùcyage yaayi ndenji ná vɔanɔηi longara wuyi ndenji na mε. ⁴ Nka pùcyage yaleere ti nyε zòmbilini i ke, yii a tire caa. Tire nyε na ηkèεge mε, tire yaleere ti nyε jùmpinke ná zòmpyiηini, kuru ku nyε pùcyage sèe woge yaleere Kile á. ⁵ Tèecyiini i, cyeebii pi mpyi a piye pwo Kile na, maa pi sònɔɔre taha u na ke, pire mpyi maha piye tîrige pi nàmbaabil'á, lire li mpyi pire pùcyage longara yaayi. ⁶ Amuni Sara mpyi. U mpyi a Ibirayima jwɔmɛɛni cù fo u mpyi maha u pyi: «mii kàfoonɔ». Nyε niηjaa, yii pi nyε Sara pworibii, ηka fo yii aha a kacɛnɔηii pyi, maa mpyi yii nyε a yaaga yaha k'à yii fùgur'a láha lire na mε.

⁷ Lire pyiηkanni na mú, nàmbaabii, yii yii cyeebii cùmu leme jwɔ, jaha na ye cɛɛre na nyε yaaga ηkemu fànhe k'à cyére yii woge na ke. Kile à jwɔ wuu na maa shìηi niηkwombaanɔ ηgemu kan wuu á ke, yii ná yii cyeebil'à uru ta siηcyan. Lire e yii pi le njire e, bà li si mpyi yaaga kà jjà yii Kilejarege pyi kà raa nɔni Kile na mε.

Dánafebil'à yaa pi kwôro kacɛnɔηii mpyiηi na, ali pi mée ká ηgaha ta l'e

⁸ Nwɔnyεga niηkin na, yii yii sònɔɔre pyi niηkin, yii i mpyi ná funɔηɔ niηkin i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìmpworoge e, yii raa jùnaara taa yiye na, yii i yiye tîrige yiy'á. ⁹ Yii àha kapii tège kapii fwoò tò mε, yii àha cyàhii tège cyàhii ηkoo láha mε. Nka yii a jwó leni pi á, jaha na ye lire mεε na yii à yyere, jwóηi jwɔmɛɛni Kile à lwó yii á ke, bà yii si mpyi si uru ta mε. ¹⁰ Yire y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na:

«Shin maha shin la ku nyε si shì ta,
u canmpyaagii si ntáan u na ke,
urufol'à yaa u láha jwumpimpe njwuηi
ná kafinare na.

¹¹ Urufoo u laaga tɔɔn pege na,
u raa kacɛnɔηii pyi,
u u uye waha u raa yyenɔηke caa
u ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e,

¹² jaha na ye mpyi pi à tí ke,
Kafoonɔ Kile maha pire kàanmucaa,
u maha niηgyiini pɛɛ maa pi jareyi núru.
Nka mpyi pi nyε na kapegigii pyi ke,

Kafoonji sí yyaha kêennε pir'á si pi tún*.»

¹³ Nyε yii aha yiye pwɔ kacennkii mpyiŋi na, jofoo u sí yii kyérege ye?
¹⁴ Yyefugo méε ká nɔ yii na yii ntiŋi kurugo, yii li cè na yii wuun'à jwɔ. Mpii pi nyε na yii kyérege ke, yii àha raa fyáge pire na mε, yii àha yii yákilibii yaha pi wùrugo mε†. ¹⁵ Nka yii nyε Kirisita kafente na ná yii zòmpyaagii puni i. Sòŋjɔre tatahage ku nyε yii á ke, tère o tère e wà sí yii yíbe kuru kyaa na ke, yii bégele tèrigii puni i yii i jwɔshwɔrɔ niŋcennε kan urufol'á. ¹⁶ Nka yii à yaa yii lire pyi lùtaanni ná pèente funŋke e, ná funvyinge e. Lire e kyaa maha kyal'e pi nyε na yii jùnyi tare, mεtange ku nyε yii na Kirisita wwojεεge e, maa kuru kèεge ke, cyire karigii pyifeebii sí n-sílege. ¹⁷ L'à pwɔrɔ yii kyaala kacennmpyiini kurugo, kampyi Kile nyii wuuni li nyε li li, mà tòro yii kyaala kapegigii mpyiŋi kurugo.

¹⁸ Yii li cè na Kirisita yabiliŋi mú à kyaala tɔɔgɔ niŋkin wuu kapegigii kurugo. Uru u à tíi ke, u à kwú shintiimbaabii kurugo, bà u si mpyi si yii yyaha kêennε Kile á mε. Sùpyir'á u bò naha jìŋke na, ŋka Kile Munaani cye kurugo u à jè a fworɔ kwùŋi i. ¹⁹ Jínabii pi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú u à sà yi jwo pir'á na ur'à fànha ta pi na‡. ²⁰ Tèecyiini i, pire pi mpyi a jùŋɔ kyán Kile jwumpe na Nuhu tènì i ke, Kile mpyi a u lùuni bò, ka Nuhu si bakwɔɔge yaa. Shiin baataanre kanna pi à jyè k'e, maa shwɔ lùbwooni kakyaare na.

²¹ Nyε kuru lwɔhe mpyi na batizeliŋi kyaa yu. Numε uru batizeliŋi maha li cyèe na wuu à shwɔ. Lire nyε a li cyèe na wuu cyeer'à jyè mà fwɔɔnre láha ti na mε, ŋka lire jwɔhe ku nyε wuu maha Kile jáare u wuu zòmpyaagii fíninε§. Wuu à shwɔ Yesu Kirisita jèŋi cye kurugo, ²² uru u à dùg'a kàre niŋyiŋi na, maa sà ntèn Kile kàniŋε cyεge na. Puru funŋke e, mèlekεebii ná yaayi niŋyambaayi sanjyi yi nyε ná jùŋufente ná sífente e ke, pire pun'à kúu u á.

4

Dánafeebii pyiŋkanni nivɔnni

¹ Nyε ná Kirisita s'à kyaala cyeere e, yii bégele mú ná tire sòŋjɔre ninure e. Yii li cè na uru u à kyaala cyeere e ke, uru u à fànha ta kapegigii na. ² Lire e mà lwɔ numε na, yii à yaa yii shìŋi canmpyaagii sanŋkii pyi yii tàanna ná Kile nyii wuuni i, yii sùpyire nyii karigii yaha. ³ Yii li cè na tènì l'e, mpii pi nyε pi nyε Kile kuni i ná yii e mε, pire mpyi na piye muntanma karigii jcyiimu pyi ke, yii à mɔ a tòro pire muntanma karigii mpyiŋi i. Yii mpyi na sílege baa karigii pyi, maa mpyi ná yaayi lapege e, maa sinmpe byii na jcwɔ, yii mpyi lakyanhayafee, yii mpyi sinmbyampiye, maa mpyi kacyzinzmii lire s'à núr'a pɛn Kile á. ⁴ Nka numε, yii saha nyε na cyire kapegigii pyi ná pi e mε, lir'à pi kàkyanhala fo pi na yii jùnyi tare. ⁵ Kile sí n-pa pi yíbe lire na. Uru u sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e, nyii shiinbii bàra kwùubii na. ⁶ Lire kurugo mpii pi à kwú ke, Jwumpe Nintanmpe mpyi a jwo pir'á mú, bà li si mpyi kwùŋi ká nɔ pi na sùpyire sannte fiige, pi i shìŋi niŋkwombaanji ta Kile á, u Munaani cye kurugo mε.

⁷ Karigii puni takwɔɔr'à byanhara, lire e ke, yii pyi yákilifee, yii i jɔcú yiye na, bà yii si mpyi si yiye pwɔ Kilejarege na mε. ⁸ Karigii puni niŋcyiini li nyε: yii yiye kyaa táan yiy'á sèl'e, jaha na ye tàange maha pege karigii niŋyahagii kwɔ sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. ⁹ Yii a yiye sunmbage shuu, jwunyahama baa.

* **3:12** Zaburu 34.12-16 † **3:14** Ezayi 8.12 ‡ **3:19** Pii maha jwo: «sùpyire múnahigii cyi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú, u à sà Kile jwumpe jwo cyir'á.» § **3:21** Pii maha jwo: «wuu maha Kile jáare ná zòvynre e.»

¹⁰ Yii shin maha shin à Kile màkange ñkemu ta mà tàanna ná Kile yabiliñi ku kannkanni i ke, yii yire cùmu lemε ñwə, yii raa ñwəge yiye na ná y'e. ¹¹ Wà ha mpyi Kile jwumpe jwufoo, urufoo jwump'à yaa p'a fwore Kile e, wà ha nta u u sùpyire sannte tère, urufoo u a pi tère ná Kile fànhe niñkange e, bà pèente si mpyi si ntaha Kile na karigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo mε. Pèente ná fànhe ñye u woyo fo tèekwombaa.

Amiina!

Dánafeebii maha yyefuge ñkemu taa ke

¹² Mii ntàannamacinmpyiibii, yyefuge e yii ñye numε ke, ali li méε ká nta kuru na yii súuge na fiige, lire ñye a yaa li pàa yii e mε, yii àha raa sònñi na kani labεε li ñye li li mε. Zòzhwəɔ ti ñye ti ti. ¹³ Lire bà à yaa li pyi funntanga kyaa yii á, mà li ñya na yii à yii nàzhan lwó Kirisita yyefuge e. Lire e canñke Kirisita sí u sinampe cyêe ke, kuru canñke yii sí raa yogore si mpyi funntange e. ¹⁴ Wà ha yii cyahala mà lire ñùñke pyi na yii na ñye Kirisita wuu, yii wuun'à ñwə, ñaha na ye Kile Munaani li ñye sinampe wuuni ke, lire na ñye ná yii e. ¹⁵ Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, yyefugo ñye a yaa ku nɔ yii wà na, mà lire ñùñke pyi na urufol'à sùpya bò, lire ñye mε mà nàñkaaga pyi, lire ñye mε mà kapii pyi, lire ñye mε mà yii ñwəyi le kani l'e, ndemu li ñye li ñye yii kur'e mε. ¹⁶ Nka yyefugo ká nɔ yii wà na, mà lire ñùñke pyi na urufol'à dá Kirisita na, urufoo ka lire pyi silege kyaa mε, ñka u Kile kêe kuru mεge kurugo. ¹⁷ Yii li cè na Kile sí sùpyire puni sàra si ntàanna ná pi kapyiñkil'e, lir'à ñwə cù Kile wuubii na mà kwɔ. Ná lire s'à ñwə cù wuu na, mpii pi à cyé Kile jwumpe na ke, di pire sí n-pyi n-jwo ye? ¹⁸ Mpii pi à tíi ke, pire nùmpañña ntani ká waha, lire e ke, mpii pi ñye pi ñye na fyáge Kile na mε maa kapegigii pyi ke, di pire wuuni sí n-pyi n-jwo ye?

¹⁹ Lire kurugo mpii pi ñye yyefuge e mà lire ñùñke pyi na pi na Kile ñyii wuuni pyi ke, pir'à yaa pi piye le yaayi puni Davoonji cye e, ñwəmεε niñkin foo u ñye u wi, pi raa kacεñkii pyi.

5

Pyeri jwumpe nizanmpe dánafeebii ná pi kacwənribil'á

¹ Numε, mii sí kariì làda cya yii dánafeebii kacwənribil'á. Dánafeebii kacwənrəñi wà u ñye mii yii fiige, maa Kirisita yyefuge karigii ñya. U sí n-pa ná u sinampe mpemu i ke, mii sí pà ta pur'e mú. Lire e nde mii ñye na ñcaa yii á ke, lire li ñye: ² dánafeebii kurunke Kile à le yii cye e mpàa fiige ke, yii pire cùmu lemε ñwə. Li ñye a yaa li pyi mu à jwo sùpya u à yii kárama a yaha uru báarañi na mε, yii a u pyi u lage na, yii tàanna ná Kile ñyii wuuni i. Yii àha raa u pyi nàfuu kurugo mε, ñka yii a u pyi ná funñcεññ'i. ³ Dánafeebii pi à le yii cye e ke, yii àha raa fànha cyáan pi na mε. Nka yii pyi yyecyeenε pi á. ⁴ Lire ká mpyi, tēni i dánafeebii kacwənribilii ñùñufembwəhe sí n-pa ke, yii sí kajanjwooni nisinani ta, lire ñye na ñkèεge mε.

⁵ Ñye nàñjiibii, yii yiye tírige kacwənribil'á. Yii puni, yii yiye tírige yiy'á, yii i yiye tège, ñaha na ye y'à séme Kile Jwumpe Semεñi i na: «Mpii pi à piye pēe ke, Kile maha pire tūn, ñka mpii pi à piye tírige ke, Kile maha kacεñkii pyi pir'á*.» ⁶ Lire kurugo yii yiye tírige Kile cyεge fànhanyahaga wog'á, bà u si mpyi si yii dùrugo u ñyii tēni i mε. ⁷ Yii yii funmpεñ karigii puni le u cye e, ñaha na ye uru u à yaha yii na. ⁸ Yii i ñcū yiye na, yii yákili yaha yiye na, ñaha na ye yii zàmpεññi u ñye Sitaanninji ke, uru na ñaare na màre, maa ñkyânge mu à jwo cànraga katege wogo ku ñye na ku ñjyñji caa. ⁹ Yii yiye pwə Kile kuni i,

* 5:5 Taanlinjikii 3.34

yii i u tùn. Yii li cè na kuru yyefuge ninuge e yii c̀̀nmpyiibii ɲye diɲyeɲi yyaha kurugo.

¹⁰ Ɗka Kilenɲi u maha kacɛnɲkii shiɲi puni pyi ke, uru u à yii yyere Kirisita wwoɲɛɛge e, bà yii si mpyi si u s̀̀nampe tɛgɛɛ baa wumpe ta mɛ. Yii sí n-kyaala tère nimbilere funɲ'i, ɲka u sí báraga le yii e, si màban le yii e, si fànha kan yii á, si yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. ¹¹ Fànhe ɲye uru wogo t̀̀rigii puni i. Amiina.

Jwumpe nizanmpe

¹² Silivɛn u à mii t̀̀g'a ɲje ɲwəkanyi séme si yii yɛɛ. Mii c̀̀nmpworu u ɲye u wi, ɲwəmɛɛ niɲkinfoo wi. Mii à ɲge lɛtɛɛɲi tun yii á si màban le yii e, si li cyêe yii na na kacɛnni nimbwooni Kile à pyi ke, yii yiye pwo lire na.

¹³ Kile à mpiimu cwɔɔnrɔ Babilɔnni kànhe e yii fiige ke, pir'à yii shéere, mà bâra Marika na, uru na ɲye mii jya mà tàanna ná Kile kuni i. ¹⁴ Yii a c̀̀nmpworogo fwù kaan yiy'á.

Yii shin maha shin u ɲye Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile u yyɛɲiɲke kan yii á.

Pyeri lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Nge lɛtɛrɛŋi i Pyeri à li cya dánafeebil'á na pi piye pwɔ Kile jwumpe na, bà pi si mpyi si jà piye shwɔ cyelentiibii kafinivinibii na mɛ. Pyeri à jwɔ tàrà toroŋkanni niŋcɛnni na mà yyaha tí ná Kile kuni i, ná jwɔmɛɛcunte mà yyaha tí ná Kile yini zhwoŋi i (1).

Mà bâra lire na, mpíi pi jye na Kile mɛge kèege ná pi yabilimpíi jwuŋjaampe e ke, u à pire toroŋkanni mú jwo (2). Mpíi pi jye na Kirisita mpaŋi sigili ke, pi maha pire fwóhɔre, maa ŋko na u saha sì n-pa mɛ. Nka Pyeri à jwo na u papa tooy'à jíŋe, naha kurugo ye Kile à funŋke jíŋe si tɛni kan sùpyire pun'á, bà ti si mpyi si núru mpa tiye kan u á si shwɔ mɛ (3).

Jwumpe tasiige

¹ Mii Simɔ Pyeri u jye Yesu Kirisita báarapyi maa mpyi u tũntunŋɔ ke, mii u à nge lɛtɛrɛŋi séme si ntun yii á, yii mpíi pi à dáníyaŋi sèe wuŋi ta wuu fiige ke, uru dáníyaŋ'á ta wuu Kileni ná wuu Shwofoŋi Yesu Kirisita ntiŋi cye kurugo.

² Kile u jwɔ yii na, u u yyeŋiŋke kan yii á sèl'e, Kile ná wuu Kafoŋi Yesu kani jɛɛŋi cye kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi a naare naaraŋkanni ndemu na ke

³ Yaaga maha yaaga ku sí n-jà wuu pyi wuu shiŋi sèe wuŋi ta, si wuu pyi wuu wuye pwɔ Kile na ke, Kileni u à u sɔnampe ná u fàhhe kakyanhala woge tɛg'a wuu yyere ke, uru kani jɛɛŋi cye kurugo Yesu Kirisita à yire puni kan wuu á, u kileere fàhhe funŋke e. ⁴ Puru sɔnampe ná kuru fàhhe cye kurugo, Kile à jwɔmyahigii jcyiimu lwɔ wuu á ke, cyire fàh'á sàa pɛe, Kile sí cyire jwɔmyahigii fũnŋɔ, yaayi lage maha ma ná diŋyɛŋi kakɛgeyi njemu i ke, bà yii si mpyi si shwɔ yire na, si Kile pyiŋkanni lwɔ mɛ.

⁵ Lire kurugo yii yiye waha yii i naaraŋkanni niŋcɛnni bâra yii dáníyaŋi na, yii i Kile jɛɛŋi bâra yii naaraŋkanni niŋcɛnni na, ⁶ yii i cùmayaŋi bâra Kile jɛɛŋi na, yii i lùtaanni bâra cùmayaŋi na, yii i Kile yyaha fyagare bâra lùtaanni na, ⁷ yii i cìmpworoge bâra Kile yyaha fyagare na, yii i ntàannamagare bâra cìmpworoge na. ⁸ Cyire karigii ká ndire wà a ta yii e, cyi sí yii yaha kacɛŋkii mpyiŋi na, si yii pyi yii tɔn ta wuu Kafoŋi Yesu Kirisita kani jɛɛŋi i.

⁹ Nka cyire karigii ká mpyi cyi jye ŋgemu i mɛ, urufoo maha mpyi fyin fiige, u maha jaa na jcwúu mɛ. U funŋɔ maha wwɔ li na na Kile à u fíniŋ'a yige u kapyiŋyagil'e. ¹⁰ Lire kurugo mii cìmpyiibii, yii yiye waha yii i li cyêe yii naaraŋkanni cye kurugo na Kile à yii yyere maa yii cwɔnɔ. Yii aha a lire pyi, yafyin si n-jà yii pyi yii búrug'a cwo mɛ. ¹¹ Lire pyiŋkanni na, wuu Kafoŋi ná wuu Shwofoŋi Yesu Kirisita Saanre tɛekwombaa woore tajyiŋwɔge sí múgo yii á faaa.

¹² Lire kurugo mii sí raa yii funŋɔ cwo jcyii karigii na tɛrigii puni i, ali mà li ta yii à cyi puni cè a kwɔ, sɛŋi jwumpe p'à jwo yii á ke, maa yiye pwɔ puru na.

¹³ Mà mii yaha jyii na, mii à li ta kacɛnɛ li jye li li, mii u a yii funŋɔ cwo tɛrigii puni i. ¹⁴ Bà wuu Kafoŋi Yesu Kirisita à li cyêe mii na mɛ, mii à li cè na mii canmpyaagii sanŋkii nɛŋke saha jye a tɔn ŋke jìŋke na mɛ. ¹⁵ Lire kurugo mii sí naye waha, bà li si mpyi ali mii kwùŋkwooni kàntugo yii i jà a jcyii karigii yaha yiye funŋ'i mɛ.

Nàkaana nyε Yesu Kirisita fànhe ná u mpanji kani i me

¹⁶ Yii li cè na jwunjyemε laaga baa wumɔ na bà wuu à wuye pwɔ maa wuu Kafoonji Yesu Kirisita fànhe ná u mpanji kyaa jwo yii á mε. Wuu yabilimpilii nyiiigil'à u bwompe nya, ¹⁷ naha na yε canŋke u à pèente ná sinampe ta Tufoonji Kile á ke, lir'à pyi wuu nyii na. Kile u nyε sinampe ná pèente punifoo ke, ur'à mεε wà kuru canŋke na: «Mii Jyanji u nyε u ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiinŋkil'à táan mii á mú*.» ¹⁸ Mà wuu yaha ná u e Kile ŋanŋke ŋun'i, lire mejwuuni li mpyi a fworɔ nɔnyɔni na ke, wuu à li lógo.

¹⁹ Lire kurugo mú, wuu à dá Kile tũntunmpilii nɔnyɔni na sèl'e. Yii aha yiye pwɔ puru jwumpe na, lire sí n-yaa ná yii e, naha na yε pu sí yii zòmpyaagii fɔniŋε, bà bɛɛnmpe maha ŋi numpilage e fo mà sà nɔ canŋke na mε. Lire tɛni i Kirisita u bɛɛnmpe sí yii zòmpyaagii fɔniŋε, bà nyɛmugo woni maha bɛɛnmpe yige mε. ²⁰ Kabilini nɔnyɔni yii à yaa yii cè ke, lire li nyε: jwumɔ maha jwumɔ Kile tũntunmpil'à jwo, ka pu u séme Kile Jwumpe Semɛni i ke, puru pà nyε a fworɔ pi yabilimpil'e mε†, ²¹ naha na yε Kile tũntunŋi wà tufige nyε a li yige uye e s'a Kile tũnture yu mε, ŋka Kile Munaani li mpyi a pi yaha Kile tũnture nɔnyɔni na.

2

Cyelentiibii kafinivinibii kani

¹ Bà kafinivinibii pi mpyi a piye pyi Kile tũntunmiilzirayeli shiinbii shwɔhɔl'e mε, amuni li mú sí n-pa n-pyi yii á. Cyelentiibii kafinivinibii pi sí n-pa n-yiri yii shwɔhɔl'e, pi jwumpe sí n-pyi kafinara, s'a kakyaare pyi. Kafoonji u à pi nɔnyɔ wwû ke, pi sí uru cyé, ŋka pi yabilimpilii nimpyiini sí kakyaare pyi ti pâl'a nɔ pi na. ² Shinnyahara sí n-taha pi fye e pi silege baa karigil'e. Pi kapyiinŋkii sí sɛɛni kuni mεge pɛn. ³ Nàfuunji kani sí tatεεngε fɔ pi na, lire kurugo, pi sí raa yii cyeyaayi fɔɔni raa shuu yii na ná pi nɔwɔtanyi i. Ŋka mà lwɔ fo tɛmɔni i, Kile à bégele si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiinŋkil'e. Li saha si mɔ mε, Kile sí pi shi bò.

⁴ Yii li cè na mèlεkεεbii pi mpyi a kapegigii pyi ke, Kile nyε a li táan pire na mε. Ŋka u à pi wà Jahanamanji numpini i, canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiinŋkil'e ke, na kuru canŋke sigili, pi si n-jà piye shwɔ lire numpini na mε. ⁵ Yii li cè na mpilii pi mpyi pi mpyi na fyáge Kile na Nuhu tɛni i mε, Kile nyε a li táan pire na mú mε, u à lùbwooni tɛg'a pire puni shi bò. Ŋka Nuhu u mpyi maha yi yu lire tɛni sùpyir'à na pi a katiigii pyi ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaare na, mà bâra shiin baashuunni na. ⁶ Yii li cè mú na u à Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kanyi shi tò, maa yi súug'a pyi cwɔnrɔ yi kapegigii kurugo. Mpilii pi nyε pi si n-pa raa fyáge Kile na mε, u à nde pyi mà tɛg'a pire yεε. ⁷ Ŋka Loti u mpyi a tii, ná u mpyi pire silege baa shiinbii shwɔhɔl'e, ná pi kapyiinŋkii mpyi a u tɛgele ta ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaare na. ⁸ Uru u mpyi a tii maa mpyi tɛɛni i ná tire sùpyire e ke, u mpyi maha ti naa silege baa karigii tapyige e, maa ti laaga baa jwumpe nɔnyɔni nuru canŋa maha canŋa. Lire mpyi a pyi u á kayana. ⁹ Nyε nɔnyɔni karigii pun'à li cyé wuu na na mpilii pi à piye pwɔ Kafoonji Kile na ke, u sí n-jà pire yige kawagil'e, si shinpiibii yaha raa canŋka sigili, kuru canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiinŋkil'e, si ŋgaha nɔ pi na. ¹⁰ Mpilii pi nyε na ðirili pi yabilimpilii nyii karigii kurugo, maa katupwɔhɔyi pyi, maa Kafoonji fànhaŋfente nɔnyɔni fare ke, nde li sí n-pa pire ta ke, lire lemp'à pi a tòro.

* **1:17** Macwo 17.5; Marika 9.7; Luka 9.35 † **1:20** Pii maha jwo: «Wà si n-jà Kile tũntunmpilii jwumpe nɔnyɔni cè ná ma yabilinji yákilifente e mε.»

Pire cyelentiibii kafinivinibii nyε na fyáge mε, pi maha piye pêre. Yaayi yi nyε ná pèente e nìnyinji na ke, pi maha yire fare. ¹¹ Mà li ta ali mèlekεεbii pi nyε ná Kile e ná pi tayyéreg'à fànha tò pire kafinivinibii woge na fànhe ná sífente e ke, pire nyε a sù na nyεg'a pire cyahala mε. ¹² Nka pire cyelentiibii kafinivinibii na nyε funṅo baa sige yaaya fiige, njemu yi nyε ncùni ná mbòni laage e ke, yaayi y'à fànha tò pi tacenke na ke, pi maha yire njini fare. Pi shi sí n-pa n-tò sige yaare fiige. ¹³ Lire e kapiini pi à pyi ke, kapii li sí n-tègε lire fwooni tò pi á. Na silege baa karigii pyi sùpyire nyii na, ali canṅke e, lire l'à táan pi á. Kεgεmpe karigii ná nwòhɔmpe karigii kanni cyi à pi yyaha nî. Cyire maha sùpyire wuruge, pi aha a wwùu ná yii e kataangii na, pi maha yii mεyi kεεge. ¹⁴ Jacwòore kanni t'à pi yyaha nî, pi nyε na ṅkànre kapegigii mpyinji taan mε. Mpii pi nyε pi sàha fànha ta Kile kuni i mε, pi maha pire yákilibii kēenji ná pi nwòtanyi i. Pi yákilibii pun'à taha nàfuunji na, pi à láṅa. ¹⁵ Pi à kuni nìncenni yaha maa kumpiini lwó Beyori jyanji Balamu* fiige. Wyérenji lage mpyi maha uru yaha ntiimbaanji karigii na. ¹⁶ Nka Kile à u faha u ntiimbaanji kurugo, maa dùfaanṅa pyi k'à sùpyii mεε jwo ná u e. Ka lire si mpyi kaṅunṅo mà Kile túnntunji Balamu pyi u à láha u funṅobaara karigii na.

¹⁷ Nyε pire cyelentiibii kafinivinibii na nyε laaga baa, pi na nyε mu à jwo lwòhò baa lùbilii, pi na nyε mu à jwo kilewwoo kafεεg'a ndemu fwò a tòro ke, kyaage ku nyε na pi sigili numpini cyage e. ¹⁸ Jwumbwompe laaga baa wumpe pi maha yu. Mpii pi à fworò kumpiini naarafeebii ṅgwòni i kàavo ke, pi maha pire yákilibii kēenji ná pi silege baa karigil'e, cyire cyi à táan pi á. ¹⁹ Pi maha jwo na pire sí pi yige bilere e, mà li ta pi yabilimpai na nyε kapegigii bilere e, tire ntemu ti sí kakyaare nò pi na ke. Yii li cè na yaaga maha yaaga k'à fànha ta mu na ke, mu maha mpyi kuru biliwe.

²⁰ Sèenji na, wuu Kafoonji u nyε wuu Shwofoonji Yesu Kirisita ke, mpii pi à fworò dīnyenji katupwòhoyi i uru kani ncèni cye kurugo ke, cyire karigii ká nùr'a pi cù maa fànha ta pi na, nde li sí n-pa piferee ta ke, lir'à pi mà tòro nìncyiini na. ²¹ Li mú bá mpyi a pwórò pi á, pi àha kuni nintiini cè mε, mà tòro pi li cè pi i nùr'a kàntugo wà Kile tonji na, u à uru ṅgemu kan pi á ke. ²² Tàanlini sùpyire maha yu na:

«Pwunṅ'à nùru u tùgur'á» ke,

ná nde pi maha yu na:

«Caan' à wùli, maa ntíl'a sà uye máanṅa yòḳge e» ke,

lire li nyε mpii shiinbii wuuni.

3

Kafoonji Yesu Kirisita mpanji kani

¹ Mii ntàannamacinmpyiibii, mii sémenji shònwunji u nyε ṅge mà tùugo yii á. Pire sémebii shuunniṅi puni i, mii à yii funṅo cwo yii kàlanji nintanji na, si yii yákilibii múgo, ² Kile túnntunmpil'à jwumpe mpemu jwo fo tèemòni i, mà bàra Kafoonji u nyε Shwofoonji ke, kàlanji ur'à jwo u túnntunmpil'á, pi à jwo yii á ke, bà yii si mpyi si funṅo cwo uru na mε. ³ Kabilini nìncyiini yii à yaa yii cè ke, lire li nyε: dīnyenji canzanṅyi i, sùpyire tà sí n-pa a yii fwòhòre. Pi sí raa pi nyii karigii pyi, s'a yii fwòhòre na: ⁴ «Yesu à li nwòmεeni lwó na uru sí nùru n-pa, taa u sí nyε ke? Mà lwó wuu tulyey'à kwù ke, karigii puni saha nyε cyi talyεge e dīnyenji tèesiini fiige.»

⁵ Nyε tire sùpyire nyε na nyεg'a tēen li taan, na nìnyinji ná nìṅk'à yaa l'à mō mε. Kile à yire yaa u yabilinji nwòjwumpe cye kurugo. U à nìṅke yige lwòhe e,

* **2:15** Wyérenji kurugo, Balamu mpyi a Izirayeli shiinbii wurugo pi i yasunṅyi sunni (Nòmburu 22.4-35).

maa ku ná lwøhe tɛgɛni wwû. ⁶ Nyɛ kuru lwøhe k'à dijyɛɛni ná u funɲɔ yaayi puni lyí tèecyiini i. ⁷ Nka numɛ, Kile ɲwɔjwumpe cye kurugo mú, nìjyɛni ná ɲɲk'a bégel'a yaha nage mɛɛ na. Canɲke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiɲkil'e ke, u à yi bégel'a yaha kuru canɲke mɛɛ na. Mpii pi nyɛ pi nyɛ na fyáge u na mɛ, u sí pire shi tò kuru canɲke.

⁸ Nka mii ntàannamacinmpyiibii, kabile niɲkin na nyɛ wani, yii àha funɲɔ wwò lire na mɛ, lire li nyɛ: canmbilini niɲkinɲi na nyɛ Kafoonɲi á mu à jwo yye kampwoo (1.000), yye kampwoo sí nyɛ u á mu à jwo canmbile niɲkin. ⁹ Nwɔmɛɛni Kafoonɲi à lwó ke, u sì mɔ ná u nyɛ a li fùɲɲɔ mɛ, ali mà li ta pìi na sônɲi na u à li yaha l'à mɔ fùɲɲɔmbaa. Nka yii li cè na u à funɲke ɲɲɛ ná yii e, ɲaha na ye u la nyɛ sùpyaɲi wà tufiige u pòɔn u nùmpaɲke e mɛ, ɲka u la nyɛ sùpyire puni si ti toroɲkanni kèɛɲɲɛ. ¹⁰ Yii li cè na Kafoonɲi cannuruge sí n-pâa sùpyire e, bà nàɲkaaɲi maha mpâa cyagefol'e mɛ. Kuru canɲke, nìjyɛni sí n-tòro ná tùmboh'e, u funɲɔ yaayi sí ɲa, dijyɛɛni ná u funɲɔ yaayi puni sí n-kwò.

¹¹ Ná yire yaayi puni sí n-pa n-kwò lire kwòɲkanni na, lire e ke, yii a ɲaare ɲaaraɲkanna niɲcɛɲɲɛ na, yii i yiye pɔwɔ Kile na, ¹² yii raa Kile canmbilini sigili, yii yiye waha bà lire canmbilini si mpyi si wyèɛ nɔ mɛ. Kuru canɲke nage sí nìjyɛni sùgo, si u funɲɔ yaayi puni ɲa. ¹³ Nka wuu pi ke, bà Kile à li ɲwɔmɛɛni lwó wuu á mɛ, wuu sí nìjyɛni nivɔɲɲi ná ɲɲke nivɔɲɲi ta, katiigii kanni cyi sí raa n-pyi wani, lire wuu nyɛ na sigili.

¹⁴ Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, mà wuu yaha yire yaayi zigiɲi na, yii yiye waha bà yii fyɲmɛ wuubii ná yii tigire cyaga baa wuubii si mpyi si nta Kile yyahe taan yyeɲɲke e kuru canɲke mɛ. ¹⁵ Yii li cè na wuu Kafoonɲi à funɲke ɲɲɛ, bà sùpyire si mpyi si shwɔ mɛ. Wuu ntàannamacinmpworonɲi Poli mú à yire séme mà tàanna ná Kile yákilifente niɲkaanre u á. ¹⁶ Cyaga maha cyag'e u à jwo ɲcyii karigii kyaa na u lɛɛribil'e ke, mpe jwumpe ninumpe u à jwo. U lɛɛribil'e cyeyi yà na nyɛ wani, yire yyahacemɛ nyɛ a táan mɛ. Mpii pi nyɛ pi nyɛ a yaaga cè mɛ, mà bâra mpii pi nyɛ pi nyɛ a fâɲha ta Kile kuni i mɛ, pire maha yire cyeyi jwumpe ɲwøhe labali na yu, bà pi maha lire pyi ná Kile Jwumpe Semɛɲi cyeyi saɲɲi i mɛ. Lire e pi yabilimpìi nùmpaɲke ntambaanɲi sí n-fworo pi e.

¹⁷ Nyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, mii à yii yeɛ mà kwò, yii a yiye kàanmucaa, tayyérege sèe woge ku nyɛ yii á ke, bà li si mpyi shinpiibii kà ɲjà kuru shwɔ yii na ná pi kumpiini i mɛ. ¹⁸ Pyiɲkanni na Kile maha ɲwøge yii na ke, yii a sônɲi lire na, yii raa ɲwøge yiye na. Wuu Kafoonɲi u nyɛ wuu Shwofoonɲi Yesu Kirisita ke, yii raa sì yyaha na uru ɲcèɲi i. Uru u à yaa ná pèente e, numɛ fo tèekwombaa. Amiina!

Yuhana letereŋi niŋcyiŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tũntunŋo. Uru u à nge letereŋi sém'a tũugo dánafeebil'á Azi kùluni i. U à li cyêe dánafeebii na na pi nyɛ a yaa pi a ŋko pire nyɛ na kapegigii pyi mɛ, pi à yaa pi a yyérelɛ pi kapegigii na, ŋaha kurugo yɛ Yesu à kwû, maa pi kapegigii jyè a láha pi na.

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, ŋaha na yɛ Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á. Cyelentiibii kafiniviniibii p̄i mú na mpyi wani, pir'à jwo na Yesu nyɛ a pa sùpya diŋyɛŋi i mɛ, na Kile Jyanɛ wi kann. Yuhana à li cya dánafeebil'á na pi a piye kàanmucaa pire na.

Jwumpe pu nyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke

¹ Mà jwo diŋyɛŋi u dá ke, nge u mpyi wani ke, wuu à uru kyaa lógo, wuu nyiigil'à u ŋya, wuu à u wíi maa bwɔn u na ná wuu cyeyi i. Jwumpe pu nyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, puru kyaa li. ² Kile à uru shìŋi cyêe wuu na. Shìŋi niŋkwombaanɛ u mpyi Tufoonɛ Kile taan ná u à u cyêe wuu na ke, wuu à u ŋya, wuu na u shɛnrɛ yu, uru kyaa wuu nyɛ na yu yii á. ³ Ngemu wuu a ŋya maa u kyaa lógo ke, uru kyaa wuu nyɛ na yu yii á, bà yii si mpyi si jyè wuu ŋgwòŋi i mɛ. Wuu pi ke, wuu ná Tufoonɛ ná u Jyanɛ Yesu Kirisita pi nyɛ wwoŋɛɛ. ⁴ Wuu na ŋcyii karigii sémɛni si ntun yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnŋo mɛ.

Wuu à yaa wuu a ŋaare bɛɛnmpe e

⁵ Jwumpe wuu à lógo u á si ŋjwo yii á ke, puru pu nyɛ: Kile na nyɛ bɛɛnmɛ, numpire cyaga nyɛ a s̄i u e mɛ. ⁶ Wuu aha jwo na wuu ná uru na nyɛ wwoŋɛɛ, mà li ta wuu na ŋaare numpini i, wuu na fini, wuu nyɛ sèɛŋi ŋuŋ'i mɛ. ⁷ Nka wuu aha a ŋaare bɛɛnmpe e, bà Kile yabiliŋi nyɛ bɛɛnmpe e mɛ, wwoŋɛɛge sí n-pyi wuu ná wuye shwɔhɔl'e. U Jyanɛ Yesu sishange sí wuu kapegigii puni jyè n-láha wuu na. ⁸ Wuu aha jwo na wuu nyɛ na kapegii pyi mɛ, wuu na wuye ŋwɔ fáanɛ, sèɛŋi nyɛ wuu á mɛ. ⁹ Nka wuu aha ntèɛn li taan, na wuu na nyɛ kapimpyimii, Kile sí cyi yàfa wuu na, si ntiimbaanɛ puni jyè n-láha wuu na, ŋaha na yɛ ŋwɔmɛɛ niŋkinfoo u nyɛ u wi, u à tíi. ¹⁰ Wuu aha jwo na wuu nyɛ a kapii pyi mɛ, wuu maha Kile pyi kafiniviniwe, u jwumpe nyɛ wuu funŋ'i mɛ.

2

¹ Mii pyiibii, mii à nge letereŋi sémɛ si ntun yii á, bà yii si mpyi si láha kapegigii mpyiŋi na mɛ. Nka wà ha kapii pyi, tegefɔo niŋcɛnŋɛ na nyɛ wuu á Tufoonɛ taan, Yesu Kirisita kyaa li, u à tíi. ² U à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni t̄ŋɛ. Wuu kanni wogigii kurugo bà u à uye pyi sáraga mɛ, ŋka diŋyɛŋi sùpyire puni wogigii kurugo.

³ Wuu aha a u tonɛ kurigii ŋaare, lire cye kurugo wuu sí n-cè na wuu à u cè. ⁴ Wà ha jwo na ur'à u cè, mà li ta urufɔo nyɛ na u tonɛ kurigii ŋaare mɛ, urufɔo na nyɛ kafiniviniwe, sèɛŋi nyɛ urufol'á mɛ. ⁵ Nka ŋgemu u nyɛ na u jwumpe kurigii ŋaare ke, uru maha li cyêe na Kile kyal'à táan ur'à sèɛŋi na. Lire cye kurugo, wuu maha li cè na wuu ná Kile à wwɔ. ⁶ Wà ha jwo na ur'à wwɔ ná u e, urufol'à yaa u a u karigii pyi Yesu wogigii fiige.

⁷ Mii ntàannamacinmpyiibii, tonɛ kyaa mii à jwo yii á nge letereŋi i ke, to nivɔnŋo bà mɛ. To niŋjye wi, canŋke na yii à jyè Kile kuni i ke, uru tonɛ à kan yii á kuru canŋke. Jwumpe p'à fyânha a jwo yii á ke, puru pu nyɛ uru tonɛ

nijjyeni. ⁸ Nka lire ná li wuuni mú i, to nivənhə wi mú. Yesu Kirisita à uru toni kuni jaara, yii mú sí na u kuni jaare. Numpini na ntùuli, bəenmpe sèe wumpe na nî mà kwò. ⁹ Shinji u à jwo na uru na jaare bəenmpe e, mà li ta u à u cìmpworonji kyaa pən uy'á ke, urufoo saha na nyε numpini i. ¹⁰ Shinji u à u cìmpworonji kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi bəenmpe e, yafyin nyε na jìn'a urufoo pyi u à cwo mε. ¹¹ Nka shinji u à u cìmpworonji kyaa pən uy'á ke, urufoo na nyε numpini i, u na jaare numpini i, u nyε a tashaga cè uye na mε, naha na ye numpin'à u yyahe wwò u na.

¹² Mii pyiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na ye yii kapegigil'à yàfa yii na Yesu mεge na.

¹³ Tiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na ye mà jwo dijnyeni u dá ke, ηgemu u nyε ke, yii à uru cè.

Nànjiiibii, mii na nje sémeni si ntun yii á, naha na ye yii à jà Sitaannini na.

¹⁴ Mii nànkwoobii, mii à nje séma tun yii á, naha na ye yii à Tufooni cè.

Tiibii, mii à nje séma tun yii á, naha na ye ηgemu u nyε mà jwo dijnyeni u dá ke, yii à uru cè.

Nànjiiibii, mii à nje séma tun yii á, naha na ye yii à pyi fànhanyahaga sùpyii. Kile jwump'à tateεnge wwù yii zòompil'e, ka yii i jà Sitaannini na.

¹⁵ Yii àha dijnyeni ná u funhə karigii kyaa táan yiy'á mε. Shinji u à dijnyeni kyaa táan uy'á ke, Tufooni kyaa maha ntáan urufol'á mε. ¹⁶ Naha kurugo ye yaaga maha yaaga ku nyε dijnyeni i mu à jwo sùpyani nyii karigii ná yaayi u maha jaa maa nyii yige yi kurugo ke, ná dijnyeni karigii cyi maha ma ná yàmpeente e ke, lire là nyε a fworu Tufooni i mε, nka dijnyeni i cyi à fworu.

¹⁷ Dijnyeni ná u nyii karigii na ntùuli. Nka shinji u nyε na Kile nyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-kwôro tèekwombaa.

Kirisita zàmpənji kani

¹⁸ Mii nànkwoobii, dijnyeni tèekwooni laaga saha nyε a təən mε. Y'à jwo yii á na Kirisita zàmpənji sí n-pa. Nyε tēni i wuu nyε numε ke, Kirisita zàmpēnbii nijyahamil'à pa a kwò. Lire cye kurugo wuu à li cè na dijnyeni tèekwoon'à byanhara. ¹⁹ Pi à fworu wuu shwəhəl'e, nka pi mpyi ná wuu e mε, naha na ye kàmpyi pi mpyi ná wuu e, pi mpyi na sí n-kwôro ná wuu e. Nka pi à fworu wuu shwəhəl'e ke, lir'à li cyēe na pi wà tufiige mpyi ná wuu e mε.

²⁰ Nka yii pi ke, Yesu Kirisita u à fworu Kile e ke, ur'à Kile Munaani le yii e, ka yii puni si sèeni cè. ²¹ Mii à nge letεrenji séma tun yii á, nka lire nyε a li cyēe na yii nyε a sèeni cè mà dε! Yii à u cè ke, lire kurugo u à tun yii á. Yii à li cè mú na kafinara si n-jà n-fworu sèeni i mε.

²² Joofo sí u nyε kafiniviniyi ye? Shinji u à Yesu cyé na Kile Nijcwənrəni bà u nyε u wi mε, uru u nyε kafiniviniyi, maa mpyi Kirisita zàmpənji. Urufol'à cyé Tufooni ná Jyafooni na. ²³ Shin maha shin u à Jyafooni cyé ke, urufoo nyε ná Tufooni i mε. Nka ηgemu ká nεε Jyafooni na ke, urufoo mú na nyε ná Tufooni i.

²⁴ Yii pi ke, jwumpe pu nyε na yu yii á mà lwó fo yii tējyiini i Kile kuni i ke, pur'à yaa pu kwôro yii funh'i. Puru ká nkwôro yii funh'i, yii sí n-pyi Jyafooni wwəjεε, sí n-pyi Tufooni wwəjεε mú. ²⁵ Nwəmεeni Jyafooni s'à lwó wuu á ke, lire li nyε: shini nijkwombaanji.

²⁶ Sùpyire ti nyε na yii leni kumpiini i ke, mii à ncyii karigii séma tun yii á pire kyaa na. ²⁷ Yii pi ke, Kile Munaani Jyafooni à le yii e ke, lir'à tēn yii e. Lire e ke nūhə saha nyε mà yaaga jwo yii á mε, naha na ye lire Munaani na karigii puni yyaha yu yii á. Yaaga maha yaaga li nyε na yu ke, yire puni nyε sèe, li nyε na fini mε. Nyε lire e ke, l'aha ndemu jwo yii á ke, yii a lire pyi. Yii kwôro Kirisita wwəjεεge e.

Kile pyìibii pyiṅkanni

²⁸ Nye mii pyìibii, yii kwôro Kirisita wwoṅeṅge e, bà li si mpyi, canṅke u sí núru n-pa ke, u u mpa wuu yákilibii ta pi à t̄ɛn, k'aha ṅkwò mpyi wuu á silege kuru canṅke m̄. ²⁹ Bà yii à li cè na Kirisita à tí m̄, yii li cè mú na shin maha shin u maha katiigii pyi ke, urufoo maha li cyêe lire cye kurugo na uru ṅye Kile pyà.

3

¹ Táanṅkanni na wuu kyal'à táan Tufooṅi á ke, yii lire kàanmucya ke! U à wuu kyaa táan uy'á fo wuu na yire Kile pyi. Kile pyi pi à s̄i wuu. Nde l'à d̄iṅyɛṅi s̄upyire pyi ti ṅye a wuu cè m̄, lire li ṅye: pi ṅye a Kile cè m̄. ² Mii ntàannamacinmpyibii, num̄ k̄ni, wuu à pyi Kile pyi. Wuu sí n-pa n-pyi yaage ṅkemu ke, kuru s̄aha ṅkwò a cyêe wuu na m̄. Nka wuu k̄n'à cè, canṅke Yesu Kirisita sí n-cyêe ke, pyiṅkanni na u ṅye ke, wuu sí n-pyi amuni. Lire e*, pyiṅkanni na u ṅye ke, wuu sí u ṅya amuni. ³ Shin maha shin u à u s̄onṅore taha li na na uru sí n-pyi Yesu fiige ke, urufoo maha uye f̄iṅiṅe bà u à f̄iṅiṅe m̄.

⁴ Shin maha shin u ṅye na kapegigii pyi ke, urufoo maha Kile Saliyaṅi t̄unni, ṅaha na ye kapegigii cyi ṅye Kile Saliyaṅi kafuunṅkii. ⁵ Yii s'a li cè na Yesu Kirisita à pa si kapegigii shi kwò. Uru yabiliṅi ṅye a kapii pyi mà ṅya m̄. ⁶ Lire e ke shin maha shin u ṅye Yesu Kirisita wwoṅeṅge e ke, urufoo si ṅe n-kwôro kapegigii mpyiṅi na m̄. Shin maha shin u à kwôro kapegigii mpyiṅi na ke, urufoo ṅye a Yesu Kirisita ṅya m̄, u mú ṅye a u cè m̄.

⁷ Mii pyìibii, yii àha ṅkwò wà yaha u yii le kumpiini i m̄. Shin maha shin u ṅye na katiigii pyi ke, urufof'á tí bà Yesu Kirisita à tí m̄. ⁸ Shin maha shin u ṅye na kapegigii pyi ke, urufoo na ṅye Sitaanniṅi wu, ṅaha na ye mà lwó fo tasiige e, Sitaanniṅi na kapegigii pyi. Kile Jyaṅi kapani sí li ṅye si Sitaanniṅi kapyiṅkii shi b̄.

⁹ Shin maha shin u ṅye Kile pyà ke, urufoo ṅye na ṅkwôroli kapegigii mpyiṅi na m̄, ṅaha na ye Kile f̄anhe maha mpyi urufof'e. Ná urufoo sí ṅye Kile pyà, lire kurugo u si n-jà n-kwôro kapegigii mpyiṅi na m̄. ¹⁰ Nde l'à Kile pyìibii ná Sitaanniṅi pyìibii wwû piye e ke, lire li ṅye: shin maha shin u ṅye u ṅye na katiigii pyi, maa u c̄inmpworon̄i kyaa táan uy'á m̄, urufoo ṅye Kile pyà m̄.

Pyiṅkanni na wuu à yaa wuu wuu c̄inmpyibii kyaa táan wuy'á ke

¹¹ Yii li cè na jwumpe p'à jwo yii á mà lwó fo yii t̄ejiyiini i Kile kuni i ke, puru pu ṅye: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Wuu àha mpyi Kan̄i fiige m̄, uru na mpyi Sitaanniṅi wu, u à u s̄iṅeṅi b̄. Kan̄i kapyiṅkii mpyi a pi, lire kurugo u à u s̄iṅeṅi b̄, mà li ta u s̄iṅeṅi wogigii mpyi a tí.

¹³ C̄inmpyibii, yii kyaa ká m̄pen d̄iṅyɛṅi s̄upyr'á, lire kà mpâa yii e m̄. ¹⁴ Wuu à li cè na t̄eni l'e sh̄iṅi s̄e wuṅi mpyi wuu á m̄. Nka num̄ u ṅye wuu á, ṅaha na ye wuu à wuu c̄inmpyibii kyaa táan wuy'á. Shin̄i u à u c̄inmpyibii kyaa p̄en uy'á ke, urufoo na ṅye kw̄ṅi i. ¹⁵ Shin maha shin u à u c̄inmpworon̄i kyaa p̄en uy'á ke, urufoo ná supyibon̄'á t̄aanna. Yii s'à li cè na supyibon̄ s̄i n-jà n-kwôro supyibuuni na, si sh̄iṅi niṅkwombaan̄i ta m̄. ¹⁶ Ndemu cye kurugo wuu à t̄ange shi cè ke, lire li ṅye: Yesu Kirisita à u múnaani kan wuu kurugo. Lire e wuu mú à yaa wuu wuu múnahigii kan wuu c̄inmpyibii kurugo. ¹⁷ Nàfufoo ká u c̄inmpworon̄i wà ṅya kanhare e, maa mpyi u ṅye a p̄en'a u t̄eṅe m̄, tá Kile t̄ange ṅye urufof'e? ¹⁸ Mii pyìibii, wuu t̄ange ṅye a s̄aa yaa ku pyi ṅw̄jwum̄o kanna m̄. K'à yaa ku pyi t̄ange yabiliṅi, ṅkemu ku sí raa ṅaa wuu kapyiṅkil'e ke.

* 3:2 P̄i maha jwo: «ṅaha kurugo ye».

¹⁹ Lire cye kurugo, wuu sí li cè na wuu na jaare sèenji ɲɲ'i, wuu yákilibii mú sí n-tèen Kile yyahe taan. ²⁰ Ali wuu zòmɲyaagii méε ká sù na wuu cêεge karigii cyil'e, wuu li cè na Kile à fànha tò wuu zòmɲyaagii na, u à karigii puni cè. ²¹ Mii ntàannamacinɲɲyibii, wuu zòmɲyaagii ká mɲyí cyi ɲyε na wuu cêεge mε, wuu yákilibii sí n-tèen Kile yyahe taan. ²² Lire ká mɲyí, wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare u á ke, u sí kuru kan wuu á, ɲaha na yε wuu na u tonji kurigii jaare, maa u ɲyíi karigii pyi. ²³ Nde u à cya wuu á uru tonji funɲke e ke, lire li ɲyε: wuu dá u Jyaɲi Yesu Kirisita na, wuu u wuye kyaa táan wuy'á bà u à li cya wuu á mε. ²⁴ Shinɲi u ɲyε na Kile tonji kurigii jaare ke, urufoo ná Kile maha mɲyí wwoɲεε, Kile ná urufoo mú maha mɲyí wwoɲεε. Ndemu cye kurugo wuu maha li cè na wuu ná Kile ɲyε wwoɲεε ke, lire li ɲyε: u à u Munaani le wuu e.

4

Ndemu cye kurugo Kile túnntunji maha ɲcè ke

¹ Mii ntàannamacinɲɲyibii, mɲii puni pi ɲyε na ma yíi á, na pire na ɲyε Kile túnntunmii ke, yíi àha ndá pi puni na mε, yíi a pi zòmɲyíi shuu yíi a wíi, yíi i ɲcè kampyi Kile u à pi tun, ɲaha na yε shinɲyahara na fini diɲyεɲi yyaha kurugo na pire na ɲyε Kile túnntunmii. ² Ndemu cye kurugo Kile túnntunji maha ɲcè ke, lire li ɲyε: shin maha shin u à tèen li taan na Yesu Kirisita à pa mɲyí sùɲya ke, urufoo na ɲyε Kile túnntunɲɔ. ³ Nka shin maha shin u à jwo na uru na ɲyε Kile túnntunɲɔ, maa Yesu cyé ke, urufoo ɲyε Kile túnntunɲɔ mε. Kirisita zàmpɲɲi túnntunɲɔ u ɲyε urufoo, u kyaa s'à jwo yíi á na u sí n-pa, u s'à pa a kwò diɲyεɲi i.

⁴ Yíi pi ke, mii ɲyíibii, yíi na ɲyε Kile wuu. Yíi à fànha ta pire kafinivinibii na, ɲaha na yε Munaani l'à tèen yíi e ke, lir'à fànha tò diɲyεɲi sùɲyire wuuni na. ⁵ Pire kafinivinibii pi ke, pire na ɲyε diɲyεɲi wuu, lire kurugo pi maha yu mà tàanna ná diɲyεɲi jwuɲkanni i, diɲyεɲ'a sí wá na núru pi ɲwò na. ⁶ Wuu pi ke, wuu na ɲyε Kile wuu. Shinɲi u à Kile cè ke, urufoo maha núru wuu ɲwò na. Nɲemu u ɲyε u ɲyε Kile ɲyà mε, urufoo ɲyε na núru wuu ɲwò na mε. Lire cye kurugo, wuu maha túnntunmɲii sèe wuubii cè a wwú kafinivinibil'e.

Kile à wuu kyaa táan uy'á, wuu wuu shinɲεεbii kyaa táan wuy'á mú

⁷ Mii ntàannamacinɲɲyibii, wuu wuye kyaa táan wuy'á, ɲaha na yε tàang'à fwooro Kile e. Shin maha shiin u à u cìnɲɲyíibii kyaa táan uy'á ke, urufoo na ɲyε Kile ɲyà, maa u cè. ⁸ Shinɲi u ɲyε u ɲyε a u cìnɲɲyíibii kyaa táan uy'á mε, urufoo ɲyε a Kile cè mε, ɲaha na yε Kile na ɲyε tàanga. ⁹ ɲyíɲkanni na Kile à li cyéε wuu na na wuu kyal'à táan ur'á ke, lire li ɲyε: u à u Jyaɲi ɲiɲkinɲi tun u à pa diɲyεɲi i, bà wuu sí mɲyí sí shìɲi sèe wuɲi ta u cye kurugo mε. ¹⁰ Kuru tàange ku ɲyε: wuu bà pi à Kile kyaa táan wuy'á mà dε! Nka Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa u Jyaɲi tun u à pa mɲyí sáraga maa wuu kapegigii tugure lwò maa Kile lùuni tìɲe.

¹¹ ɲyε mii ntàannamacinɲɲyibii, ná Kile à wuu kyaa táan uy'á lire ɲyíɲkanni na, lire e wuu mú à yaa wuu wuye kyaa táan wuy'á. ¹² Sùɲya ɲyíi ɲyε a tég'a ɲya Kile na mε, ɲka wuu aha wuye kyaa táan wuy'á, wuu sí n-kwôro Kile wwoɲεεge e, u tàange mú sí raa ɲaa wuu shwòhəl'e sèenji na.

¹³ Ndemu cye kurugo wuu à li cè na wuu à wwò ná Kile e, Kile mú s'à wwò ná wuu e ke, lire li ɲyε: u à u Munaani le wuu e. ¹⁴ Tufoonji à Jyafoonji tun u à pa mɲyí diɲyεɲi Shwofoonji, wuu à lire ɲya wuu ɲyíigii na, maa mɲyí lire kani shεenre jwufee. ¹⁵ Shinɲi u à tèen li taan na Yesu u ɲyε Kile Jyaɲi ke, Kile à wwò ná urufol'e, urufoo mú à wwò ná Kile e. ¹⁶ Táanɲkanni na Kile à wuu

kyaa táan uy'á ke, wuu à lire cè, maa dá li na. Kile na nyε tàanga, shinji u à kwôro tàange e ke, urufol'à wwò ná Kile e, ka Kile sí wwò ná urufol'e.

¹⁷ Wuu kyal'à táan Kile á sèenji na, lire kurugo canjke u sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiin'kil'e ke, wuu yá kilitεεnrε wuu pi sí n-pyi kuru canjke. Naha kurugo yε bà Yesu Kirisita mpyi nge dijnyenji i mε, amuni wuu mú nyε. ¹⁸ Shinji u à Kile ná u cìmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo yákiliñji maha ntèen, naha na yε tàange sèe woge maha fyagare kwò. Yii li cè na mu aha sùpyanji nya u u fyáge, u kapegigii sí ndemu nò u na ke, lire yyaha na u maha fyáge. Lir'à li cyèe shinji u nyε na fyáge ke, tàange nyε a ndire wà urufol'e mε. ¹⁹ Wuu pi ke, Kile u à fyánha a wuu kyaa táan uy'á, lire kurugo wuu à Kile ná wuu cìmpyiibii kyaa táan wuy'á. ²⁰ Wà ha jwo na Kile kyal'à táan ur'á, mà li ta urufol'à u cìmpworonji kyaa pεn uy'á, urufoo na nyε kafiniviniwe, naha na yε mu nyii nyε ma cìmpworonji ngemu na ke, mu aha uru kyaa pεn may'á, Kile u nyε mu nyii nyε uru na mε, di uru kyaa sí n-jà n-táan mu á n-jwo yε? ²¹ Nde Kile nyε na jcaa wuu á ke, lire li nyε: uru kyal'à táan ngemu á ke, urufoo u u cìmpworonji kyaa táan uy'á mú.

5

Kile à njemu jwo Yesu kyaa na ke, wuu dá yire na

¹ Shin maha shin u à dá li na na Yesu u nyε Kile Nijcwónrɔñji ke, urufoo na nyε Kile pyà. Tufoonji Kile kyal'à táan shin maha shin á ke, u pyiibii kyaa maha ntáan urufol'á mú. ² Wuu aha Kile kyaa táan wuy'á, maa u tonji kurigii jaare, lire cye kurugo wuu sí li cè na u pyiibii kyal'à táan wuu á. ³ Yii li cè, mà Kile kyaa táan may'á, lire li nyε: na u tonji kurigii jaare. Cyire sí nyε kapyimpengii mε, ⁴ naha na yε shin maha shin u nyε Kile pyà ke, urufoo maha fánha ta dijnyenji na. Yaage urufoo maha ntèg'a fánha ta dijnyenji na ke, kuru ku nyε wuu dáníyanji Yesu Kirisita na. ⁵ Jo u sí n-jà fánha ta dijnyenji na yε? Shinji u à dá li na na Kile Jyanji u nyε Yesu ke, urufoo wi.

⁶ Yesu Kirisita à pa dijnyenji i, maa batize lwòhe e, maa uye pyi sárage, u sishang'à wu. U nyε a batize kanna mε, u à batize, lire kántugo maa uye pyi sárage, u sishang'à wu. Kile Munaani na yire yu wuu á, lire li nyε sèenji. ⁷ Nyε yii li cè na yaayi taanre yi nyε na Yesu Kirisita kyaa yu wuu á, yire yi nyε: ⁸ Kile Munaani ná lwòhe ná sishange. Yire taanrenji mú s'à bê ninjin na u kyaa na. ⁹ Nde sùpyir'à nya maa li yu ke, wuu maha jεεge lire na, mà li ta nde Kile nyε na yu ke, lir'à fánha tò sùpyire wuuni na, naha na yε Kile yabilin'à jwo u Jyanji kyaa na. ¹⁰ Shin maha shin u à dá Kile Jyanji na ke, urufol'à jεε Kile nijjwuyi na, maa yi yaha uye funñ'i. Ngemu sí u nyε u nyε a dá Kile nijjwuyi na mε, urufol'à Kile pyi kafiniviniwe, naha na yε nde Kile à jwo u Jyanji kyaa na ke, urufoo nyε a dá lire na mε. ¹¹ Lire sí li nyε: Kile à shìñji ninjkwombaanji kan wuu á, uru shìñji na ntaa u Jyanji cye kurugo. ¹² Shin maha shin u nyε ná Jyafoonji i ke, shìñji sèe wunji na nyε urufol'á. Shinji u nyε u nyε ná u e mε, shìñji sèe wunji nyε urufol'á mε.

Jwumpe nizanmpe

¹³ Yii pi à dá Kile Jyanji na ke, mii à nge lεtεrɔñji séme si ntun yii á, bà yii si mpyi si li cè na yii à shìñji ninjkwombaanji ta mε. ¹⁴ Wuu aha yaaga maha yaaga jáare Kile á mà tàanna ná u nyii wuuni i ke, wuu à tèen ná l'e na u sí wuu jarege lógo. ¹⁵ Ná wuu s'à li cè na u maha wuu jareyi núru, lire e, wuu aha yaaga maha yaaga jáare u á ke, wuu maha li cè na wuu à kuru ta a kwò.

¹⁶ Wà ha cìmpworonji wà nya u u kapii pyi, ndemu li nyε li sì kwùñji nò u na mε, urufoo u Kile jáare u á. Kile sí shìñji sèe wunji kan u á, kapegigii cyi nyε cyi

nyε na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mε, cyire pyifeebii kyaa li. Nka kapiini là na nyε wani, lire maha sàa kwùŋi nɔ sùpyaŋi na. Lire kapiini shiŋi pyifooni kyaa na bà mii à jwo yii Kile nàare mε. ¹⁷ Kyaa maha kyaa l'à para tapyige e ke, lire na nyε kapii. Nka kapegigii puni nyε na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mε*.

¹⁸ Wuu à li cè na shin maha shin u nyε Kile pyà ke, urufoo nyε na uye yare kapegigii mpyiŋi yahare e mε, naha na ye Kile Jyaŋi maha urufoo saŋcwɔŋŋi sigili, lire kurugo Sitaanniŋi si n-jà yafyìn pyi urufoo na mε.

¹⁹ Wuu à li cè na wuu na nyε Kile wuu, diŋyeŋi sùpyire sannte sí nyε Sitaanniŋi fànhe nɔwɔh'i.

²⁰ Wuu à li cè mú na Kile Jyaŋi à pa, maa wuu yákilibii múgo, ka wuu u Kileni sèe wuŋi cè. Wuu nyε Kileni sèe wuŋi wwoŋεε, wuu ná u Jyaŋi Yesu Kirisita wwoŋεεge cye kurugo. Uru u nyε Kileni sèe wuŋi, ŋgemu u maha shiŋi niŋkwombaani kaan ke.

²¹ Mii pyiibii, yii a yiye kàanmucaa yasunŋyi na.

---

* 5:17 Yii Marika 3.28-29 wíi.

Yuhana letereŋi shonwunji Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tũntunŋo. Uru u à nge letereŋi sém'a tũugo dánafeebii kurunke kà á. Ku mpyi a sàa táan u á. Lire e u à ku yyere: «cìmpworocwoŋi». U à ku dánafeebii yyere: «cìmpworocwoŋi pyìibii».

Yuhana à li cya pi á, pi piye kyaa táan piy'á. U à li cya mú na wà ha mpa pi á ná kàlanji waber'e, ŋgemu u à li cyêe na Yesu nyé a pa mpyi sùpya diŋyeni i mɛ, pi àha jɛ urufoo na mɛ.

Jwumpe tasiige

¹ Mii u nyé dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u nyé na nge letereŋi sémeni si ntun cìmpworocwoŋi* ná u pyìibil'á, Kile à uru ŋgemu cwɔnrɔ ke. Yii kyal'à táan mii á sèenji na. Mii kann'á bà yii kyal'à táan mɛ, ŋka mpìi puni pi à sèenji cè ke, yii kyal'à táan pire pun'á. ² Yii kyal'à táan wuu á, jaha na ye wuu à sèenji cè, u mú sí n-kwôro ná wuu e, fo tèekwombaa. ³ Tufoonji Kile ná u Jyanji Yesu Kirisita sí jwɔ wuu na, si jùnaara ta wuu na, si yyeninke kan wuu á, bà wuu si mpyi s'a jaare sèenji jun'i, si wuye kyaa táan wuy'á mɛ.

Wuu à yaa wuu a jaare sèenji jun'i, wuu u wuye kyaa táan wuy'á

⁴ L'à pyi mii á funntanga nimbwɔhɔ, mà li jya na mu pyìibii pìi na jaare sèenji jun'i, bà Tufoonji à li cya wuu á mɛ. ⁵ Nyé mii cìmpworocwoŋi, jje mii nyé na sémeni si ntun mu á numɛ ke, to nivɔnŋo bà mɛ. Uru ton'á le wuu á, canŋke wuu à jyè Kile kuni i ke, uru u nyé: wuu wuye kyaa táan wuy'á. ⁶ Wuu aha a Kile tonji kurigii jaare, lire li nyé tàange. Yire yi nyé na yu yii á, mà lwɔ fo yii canjyige Kile kuni i, yii a lire pyi.

⁷ Mpìi pi nyé na sùpyire jwɔ fáanji na leni kumpiini i ke, pir'á jyhaha diŋyeni yyaha kurugo numɛ. Pi nyé na jɛg'a tɛn li taan na Yesu Kirisita à pa diŋyeni i ná supyicyeere e mɛ. Shin maha shin u nyé amuni ke, urufoo na nyé kafiniviniwe, maa mpyi Kirisita zàmpɛn. ⁸ Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ wuu báaraŋi kapyiini yaha li pyi laaga baa mɛ, yii yiye waha bà yii si mpyi si u tɔnŋi puni ta mɛ. ⁹ Kàlanji u à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, shin maha shin u nyé u nyé a uye pwɔ uru na mɛ, maa laaga tɔn uru na ke, urufoo nyé ná Kile e mɛ. Ŋka shinji u à uye pwɔ uru na ke, urufoo nyé ná Tufoonji ná Jyafoonji i. ¹⁰ Wà ha mpa yii á ná kàlanji waber'e, ŋgemu u nyé u nyé a yyaha tíi ná Kirisita kani i mɛ, yii àha jɛ urufoo yaha u sunmbage lèŋe yii pyenge e† mɛ. Yii àha urufoo shéere bá mɛ, ¹¹ jaha na ye ŋgemu ká urufoo shéere ke, u à wwɔ ná urufol'e kuru báaraŋe na.

Jwumpe nizanmpe

¹² Karii niŋyahagii saha na nyé mii á mà jwo yii á, mii la nàha si cyi séme mɛ, jaha na ye mii la nyé si ŋkàre wani yii yyéere si sà cyi jwo yii á, bà wuu funntange si mpyi si fũnŋo mɛ. ¹³ Mu cìmpworocwoŋi Kile à cwɔnrɔ ke, uru pyìibil'à mu shéere.

* **1:1** Naha ŋke cyage e, dánafeebii kurunke kà mege ki. Dánafeebii kurunke shiinbii pi nyé u pyìibii.

† **1:10** Pyenge kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e ke, dánafeebii tabinnige kyaa li. Lire tɛni i cyeye mpyi sàha ŋkwɔ a faanra Kile pèente mɛ na mɛ, dánafeebii mpyi maha piye bínnini pyenyi i.

Yuhana lɛtɛɛŋi tanrewuŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tũntunŋɔ. Uru u à nge lɛtɛɛŋi sém'a tun Gayusi á. Tũntunmpii Yuhana mpyi a tun pi sà Jwumpe Nintanmpe jwo Gayusi kàñhe e ke, Gayusi mpyi a pire sunmbage lèŋɛ. Nka nàŋi wà na mpyi dánafeebii shwàhàl'e, na Jwotɛɛfu. Uru mpyi a jɛɛ Yuhana tũntunmpii sunmbage na mɛ. U mpyi maha Yuhana jũŋke tare. Yuhana à Gayusi kêe maa li cya u á na u àha mpyi Jwotɛɛfu fiŋe mɛ.

Nge lɛtɛɛŋ'á li cyêe na shin maha shin u jye na báare Kafoonj á ke, wuu à yaa wuu pire cùmu lemɛ jwɔ.

Jwumpe tasiige

¹ Mii u jye dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u jye na nge lɛtɛɛŋi sémɛni si ntun mii ntàannamacinmpworɔŋi Gayusi á. Sèŋi na, mu kyal'à táan mii á. ² Mii ntàannamacinmpworɔŋi, mii na li jáare Kile á, u u ma wuuni jwɔ, u u ma yaha ticuumpe e, bà mu jye na sì yyaha na Kile kuni i mɛ. ³ Mii funŋk'à táan sèl'e, jaha na ye pyiŋkanni na mu à maye pwɔ sèŋi na, ná pyiŋkanni na mu jye na jaare u jũŋ'i ke, cìmpyiibii pìl'à pa yire jwo mii á. ⁴ Mà lógo na mii pyiibii wá na jaare sèŋi jũŋ'i, funntanga nimbwɔhɔ jye a tòro kuru na mii á mɛ.

Gayusi kani

⁵ Mii ntàannamacinmpworɔŋi, kyaa maha kyaa mu jye na mpyi cìmpyiibil'á fo mà sà nɔ nàmpwuunbii na ke, mu à li cyêe na mu na jye jwɔmɛɛ niŋkinfoo cyire karigii cye kurugo. ⁶ Pyiŋkanni na mu à li cyêe pi na na pi kyal'à táan mu á ke, pi à pa lire jwo naha dánafeebii kurunŋk'á. Mu aha yákili yaha pi na, maa pi tège pi kùsheeni i mà tàanna ná Kile jyii wuuni i, lire sí n-yaa. ⁷ Li cè na Kirisita mɛge kurugo pi à nde kùluni tɔge lwó, mpii pi jye pi jye Kile kuni i ná wuu e mɛ, pi jye a pire cyeyaage kà tufiŋe jáare mɛ. ⁸ Jye wuu à yaa wuu a tire sùpyire shiŋi tère. Wuu aha a lire pyi, lire li sí li cyêe na wuu à cyeyi kan wuy'á maa báare, bà sèŋi jwumpe si mpyi si nɔ tãjyahay'e mɛ.

Jwotɛɛfu ná Demɛtirusi kani

⁹ Mii à jwɔjyeya sém'a tũugo dánafeebii kurunŋk'á wani, ŋka Jwotɛɛfu à wuu jwumpe cyé, u la jye si uye pyi dánafeebii puni jũŋufoonj. ¹⁰ Lire e mii aha nɔ wani, kapyimbaagil'e u à cye le, maa wuu jũŋyi tare ke, mii sí cyire puni tège yii niŋgyigigii na. Lire kanni bà mɛ, u jye na jɛɛge cìmpyiibii sunmbage na mɛ, mpiimu la si ku jye s'a pi sunmbage lèŋi ke, u maha núru na pire sigili lire na, maa pi kòre na yige dánafeebii kurunŋke e.

¹¹ Mii ntàannamacinmpworɔŋi, ma hà raa òrili kapiini kurugo mɛ, ta òrili kacenni kurugo. Shiŋi u jye na kacenni pyi ke, urufoo na jye Kile wu. Nka shiŋi u jye na kapiini pyi ke, urufoo jye a yafyin cè Kile e mɛ.

¹² Demɛtirusi wi ke, dánafeebii puni na uru metanga yu, sèŋi jũŋ'i u jye na jaare ke, uru mú à li cyêe na u mɛg'à táan. Wuu na u metanga yu mú, mu s'à li cè na nje wuu à jwo u kyaa na ke, yire na jye sèe.

Jwumpe nizanmpe

¹³ Karii niŋyahagii saha na naha mii á si jwɔ mu á, ŋka mii la nàha si cyi sémɛ mɛ. ¹⁴ Mii na sòŋi li saha sì mɔ mɛ, wuu sí wuye jya, si jwo ná wuye e.

¹⁵ Kile u yyeŋiŋke kan ma á.

Mu ceveebil'à mu shéere. Wuu ceveebii puni niŋkin niŋkinŋi shéere wani.

Zhude letereŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè letereŋi funŋo jwumpe e ke

Zhude na mpyi wuu Kafoonji Yesu Kirisita cìmpworo. Cyelentiibii kafinivinibii pìi mpyi na kàlanji wà kaan dánafeebil'á na Kile maha sùpyire kapegigii yàfani pi na, ná lire e dánafeebii sí n-jà raa pi jyi karigii puni pyi. Lire e Zhude à nge letereŋi sém'a tun dánafeebil'á, maa li cyêe pi na na pi àha raa pi jwumpe núru me, naha kurugo ye pi jye na fyáge Kile na me.

Jwumpe tasiige

¹ Mii Zhude u jye Yesu Kirisita báarapyi, maa mpyi Yakuba sìnɛ ke, Tufoonji Kile à yii mpiimu yyere mà pyi u wuu, maa yii kyaa táan uy'á, maa yii saɲwɔnnji sigili na Yesu Kirisita cannuruge sigili ke, yii á mii à nge letereŋi tun. ² Kile u jùnaara ta yii na, u u yyenɲke ná tàange kan yii á sèe sèl'e.

Cyelentiibii kafinivinibii kani

³ Mii ntàannamacinmpyiibii, mii la mpyi a sù si letere séme si ntun yii á wuu mú puni zhwoŋji kyaa na. Nka mii à li ta kacenne li jye li li mii u nge letereŋi tun yii á si màban le yii e, bà yii si mpyi si yiye waha Kile kuni zhì leni na, lire ndemu l'à le Kile wuubii taan tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa ke. ⁴ Mii à u tun yii á, naha na ye mpìi pi jye pi jye na fyáge Kile na me, pire pil'à nɔwɔh'a jyè yii shwɔhɔl'e, maa wuu Kile kacenni kani labali na yu, si nta raa silege baa karigii pyi. Wuu jùɲufoonji ná wuu Kafoonji niŋkinji u jye Yesu Kirisita ke, pi maha uru cyíge. Mà lwó fo tèemɔni i y'à séme Kile Jwumpe Semɛni i na Kile sí pire sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e.

⁵ Kyaa maha kyaa mii sí n-jwo yii á ke, yii à cyire puni cè mà kwɔ, nka mii sí yii funŋo cwo cyi na na Kafoonji à u shiinbii yige Misira kɪni i ke, mpìi pi mpyi pi e pi jye a dá u na me, u à pire bò. ⁶ Yii funŋo cwo li na mú, mèlekɛɛbii pi mpyi ná pi tayyérege mpyi a pi yyaha nɪ me, ka pi i yɪri pi tatɛnge e ke, pire nimpwɔŋjahabii pi jye tèrigii puni i yɔrɔyi na numpini cyage e, na canmbwɔhe sigili, kuru canɲke Kile sí pi sàra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. ⁷ Yii funŋo cwo Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kanyi shiinbii ná pi kwùumpe kanyi shiinbii na mú. Pire mpyi a piye yaha jacwɔore ná silege baa karigii mpyiŋji na pire mèlekɛɛbii fiige. Lire e Kile à nafugombaage tɛg'a pire súgo si mpyi yyecyeenɛ.

⁸ Jye pire cyelentiibii kafinivinibii kyaa mii à jwo ke, cyire karigii shiŋji pire jye na mpyi mú: pi maha piye jwóre ná jacwɔore e, maa nko na cyire karigii kun'à kan pir'á nɔɔyi i, pi maha Kafoonji kafente cyíge, pèent'à yaa ti taha yaaga maha yaaga na niŋyiŋji na ke, pi maha yire cyere. ⁹ Mà li ta Mishɛli u jye mèlekɛɛbii jùɲufembwɔhɔ ke, mà u ná Sitaanniŋji yaha piye na Musa buwuŋji kyaa na, u jye a Sitaanniŋji jwɔ shwɔ ná cyàhigil'e me, nka u à jwo kannà: «Kafoonji Kile u ma sàra.» ¹⁰ Nka pire kafinivinibii jye a yaage nkemu cè me, pi maha kuru njini fare, pi na jye mu à jwo sige yaaya. Pi maha karigii pyi piye jùɲo kurugo, pi yabilimpìi kapyiŋni li sí pi shi tò. ¹¹ Pi wuun'à kɛge, naha kurugo ye pi à kumpiini lwó Kanji* fiige. Wyérenji kurugo pi à sùpyire

* **1:11** Adama jyanji niŋcyiŋji u mpyi Kanji. Ur'à u cɔnnji bò (Zhenɛzi 4.1-8).

wurugo Balamu† fiige. Pi à nùṅṅ kyán Kile na, bà Kore‡ mpyi a nùṅṅ kyán mε, lire kurugo Kile sí pi shi bò.

¹² Pire pi maha karigii nyaha na wùruge yii kanḡwɔɔ nɔyɔni cyeyi i, silege nyε pi na mε. Piye kanni pi maha wíi. Pi na nyε mu à jwo kilewwoo kafεεg'à ndemu fwɔ a tòro ke, pi na nyε mu à jwo cire ntemu ti nyε ti nyε a sii na yasεε pyi tēni là tufige e mε, pi na nyε mu à jwo cige k'à òr'a kò ná ku ndire e ke, lire kurugo k'à waha. ¹³ Pi maha pi silege baa karigii pyi sùpyire nyii na, bà suumpe lwɔhe maha ṅkânṅi na yîri maa kakyayi yige na wàa cyiṅṅi na mε. Pi na nyε mu à jwo wɔrii ncyiimu cyi nyε na jaare na mâre ke. Nde Kile à bégele pi mεε na ke, lire li nyε nimpiriṅke, pi sí n-pyi kur'e fo tèekwombaa.

¹⁴ Enɔki u mpyi Adama tũluge lyeṅwɔge baashɔnwoge ke, Kile mpyi a uru pyi u à jwo mpíi shinpiibii shiṅi kyaa na, u mpyi a jwo: «Kafoonji sí n-pa ná u mèlekeebii kampwɔhii niṅyahanyahamil'e, ¹⁵ si sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiṅkil'e, mpíi pi nyε pi nyε na fyáge Kile na mε, si pire cêεge pi kapegigii mpyiṅi kurugo. Jwunḡama maha jwunḡama pi à jwo u na ke, u sí pi cêεge cyire puni kurugo.»

¹⁶ Jwunyahamafee pi nyε pi pi, pi funṅke nyε na níṅi mε, pi maha jaare na ntàanni ná pi nyii karigil'e, pi maha jwumbwompe yu, maa sùpyire booli pi nàfanṅi kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi piye waha Kile kuni i

¹⁷ Nka mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, jwumpe Yesu tũntunmpil'à fyânha a jwo yii á ke, yii àha funṅṅ wwɔ puru na mε. ¹⁸ Pi mpyi a jwo yii á na diṅyεṅi canzanṅyi i, sùpyire tà sí raa yii fwóhɔre, pi sí raa fyáge Kile na mε, pi sí raa pi nyii karigii pyi. ¹⁹ Tire sùpyire ti nyε nte, pi maha ma ná ndàhalanji i dánafeebii kurunḡe e, pi maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi yabilimpíi sɔṅṅṅkanni i. Kile Munaani nyε pi e mε.

²⁰ Nka yii pi ke, mii ntàannamacinmpyiibii, yii yiye waha yii raa si yyaha na Kile kuni i, yii raa Kile jaare u Munaani fânhe cye kurugo. ²¹ Kile à yii kyaa táan uy'á, yii kwôro kuru tàange e. Kafoonji Yesu Kirisita nùjaare funṅke e, u sí shiṅi niṅkwombaanji ṅgemu kan yii á ke, yii a uru sigili. ²² Mpíi pi nyε ná funyɔ shuunni i ke, yii a pire nùjaare taa, yii fânha le, yii i pi yákilibii tiṅε. ²³ Yii i pi òr'a yige nage e bà pi si mpyi si shwɔ mε. Pii na nyε wani, yii a nùjaara taa pire na mú, ṅka yii a yiye kàanmucaa pi na, yii laaga tɔn pi katupwɔhɔyi puni na, ali pi vâantiniṅyi y'à ṅwóhɔ kapegigii cye kurugo ke, yii yire cyé.

Jwumpe nizanmpe

²⁴ Kile sí n-jà yii shwɔ kapegigii mpyiṅi na, si yii tìgire cyaga baa wuubii ná yii funntanga wuubii pyi yii yyére u yyahe taan u sinampe e canṅka. ²⁵ Uru Kile niṅkinṅi u à wuu shwɔ wuu Kafoonji Yesu Kirisita cye kurugo. Sinampe ná pèente ná fânhe ná nùṅufente nyε u á, mà ta diṅyεṅi sàha dá mε, maa mpyi u á numε ná tèekwombaa. Amiina!

† **1:11** Wyéṅṅi kurugo, Balamu mpyi a Izirayeli shiinbii wurugo pi i kacyanhigii sunni (Nɔmburu 22.4-35). ‡ **1:11** Kore mpyi a nùṅṅ kyán Kile tũntunṅi Musa na (Nɔmburu 16.1-35).

Kacyeenkii sémeŋi Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémeŋi funŋo jwumpe e ke

Azi kùluni pi maha mpyi nume Turiki ke, Yesu tùnntunŋi Yuhana u à nge lèterenŋi séme'a tun lire dánafeebii kuruŋyi baashuunniŋ'á. Lire tēni i, Ōromu saanbwōhe mpyi na dánafeebii kyérege. Lire funŋke e, pi à Yuhana cū mà le kàsuni i Patimōsi i, lwōh'á kuru cyage kwūlo. Mà Yuhana yaha wani, Kafoonŋi Yesu Kirisita à uye cyēe u na maa n̄nyinŋi yaayi ná yaayi nimpayi cyēe u na, maa u pyi na nde u à nya ke, na u lire séme. Nge sémeŋi i Yuhana à li cyēe na n̄cyère Yesu sí n-pa si u wuubii shwō, si u zàmpeebii shi bō. Puru jwumpe cye kurugo, u à dánafeebii fōnŋo, maa màban le pi e, bà pi si mpyi si piye pwō Kile kuni i yyefuge tēni i me.

Kuni niŋcyiini i, pyiŋkanni na Yesu à uye cyēe Yuhana na ke, u à lire jwo. Jwumō tatēenyē baashuunni yi n̄ye nge sémeŋi funŋke e, yire tatēenyi puni niŋkin niŋkinŋi sí n-jà n-táa tataaya baashuunni shuunni.

Jwumpe tatēenyi nimbwoyi baashuunniŋi u n̄ye:

Leteribii baashuunniŋi u à tūgo Azi kùluni dánafeebii kuruŋyi'á ke (2--3).

Fyēebii baashuunniŋi kani (4.1--8.6).

Mpuruyi baashuunniŋi kani (8.7--11.19).

Kabwōhigii kani (12--15).

Kile lùyirini ŋkunahigii baashuunniŋi kani (16).

Kapyaagii cyi à yyaha tí ná Babilōnni kànhe e ke (17.1--19.10).

Kacyeenkii nizanŋkii mà yyaha tí ná tērigii nizanŋkii ná Zheruzalēmu nivōnŋi kani i (19.11--22.5).

Sémeŋi takwōre e, Yesu à n̄wōmēe lwō, u à jwo «N̄cyère, mii sí n-pa.»

Sémeŋi tasiige

¹ Yesu Kirisita à karigii nimpaanŋkii n̄cyiimu nya ke, cyire cyi n̄ye nge sémeŋi i. Kile u à cyire karigii cyēe u na, u cyēe u báarapyiibii na na n̄cyère cyi sí n-pyi. Yesu à u mèlèkēŋi tun u pa cyire karigii cyēe u báarapyinŋi Yuhana na.

² Kile à karigii n̄cyiimu kyaa jwo, ka Yesu Kirisita si cyi sēenŋi cyēe Yuhana na, ka u u cyi puni nya ke, Yuhana à cyire puni séme. ³ Ngemu ká nge sémeŋi kála sūpyir'á, ka mpiimu si u funŋo jwumpe lógo karigii nimpaanŋkii kyaa na, maa pu kurigii jáare ke, pirefee wuun'á n̄wō, naha na ye nge sémeŋi karigii tēepyiin'á byanhara.

⁴ Dánafeebii kuruŋyi baashuunniŋi* yi n̄ye Azi kùluni i ke, mii Yuhana u à nge sémeŋi séme si ntun yir'á. Kilenŋi u n̄ye, ná u mpyi, ná u sí n-pa ke, uru u n̄wō yii na, u u yyenŋe kan yii á. Múnahigii baashuunniŋi cyi n̄ye u saanre yatēenŋe yyaha yyére ke, cyire mú cyi n̄wō yii na, cyi i yyenŋe kan yii á.

⁵ Yesu Kirisita u à Kile jwumpe jwo ná n̄wōmēefente e, maa mpyi shincyiinŋi mà n̄è a fworō kwūŋi i ná uru u n̄ye niŋke saanbii n̄n̄ufoonŋi ke, uru mú u n̄wō yii na, u u yyenŋe kan yii á.

Uru u à wuu kyaa táan uy'á maa wuu n̄n̄o wwû wuu kapegigil'e, u sishange ŋgunŋi cye kurugo, ⁶ maa wuu le u Saanre e, maa wuu pyi sáragawwu, bà wuu si mpyi s'a báare u Tunŋi Kile á me. Pēente ná fānhe na n̄ye u á tērigii puni i, fo tēkwombaa. Amiina!

* **1:4** Yahutuubil'á, baashuunniŋi maha jwo a wà yaaga na ŋkemu k'á fūnŋo ke. Naha ŋke cyage e, baashuunniŋ'á jwo a wà Azi kùluni dánafeebii kuruŋyi puni na.

⁷ Yii li cè, u sí n-pa nahajyi i! Sùpyire puni sí u nya, ali mpíi pí à u fúruugo ke, píre mú sí u nya. Níjke supyishiñi puni sí mεε sú u kurugo. Amuni li sí n-pyi. Amiina.

⁸ Kafoonji Kile à jwo: «Mii u nye Alifa ná Omega--tasiige ná takwøge. Mii u nye, mii u mpyi, mii sí n-pa, Siñi Punifoo.»

Yesu Kirisita à uye cyêe Yuhana na

⁹ Mii Yuhana u nye yii cìmpworonji ke, mii ná yii pí nye Kile saanre shiinbii, maa wuye shiile yyefuge e Yesu wwojεεge kurugo ke, Kile jwumpe ná Yesu kani njwuñ'á pí pyi pí à mii cú a kàre Patiməsi i†. ¹⁰ Kafoonji pèente canjke, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i mejwuunimbwoo lógo naye kántugo mu à jwo mpurugo mεε. ¹¹ L'à jwo: «Nde mu nye na jaa ke, lire sé'm'a tũugo dánafeebii kurunji baashuunniñ'á nje kanyi na: Efese ná Simirina ná Perigamu ná Cyatiri ná Saridesi ná Filadelfi ná Lawodisi.»

¹² Ka mii i yyaha kēenñe si jçè shinji u nye na yu ná mii i ke. Mii à yyaha kēenñe ke, ka mii i sēenñi fùkinabii baashuunni nya, ¹³ maa yaage kà nya fùkinabii shwòhòl'e mu à jwo sùpya. Vànntinmbwòhò mpyi u à le, kuru mpyi na u taa fo u nintakuruyi na, sēen vānmεεge s'à tég'a u mǎhana u ntũjke e. ¹⁴ U njũjke mpyi a fīniñe weewee, nyiigii sí i jñ mu à jwo na. ¹⁵ U tooyi mpyi na jñ mu à jwo dānyε tōnnò pí à le a fwò nage e, u mejwuuni sí nye mu à jwo lufoomò tũnmò. ¹⁶ Wòrii baashuunni mpyi u kaniñe cyεge e. Nwòyò shuunni kàshikwòñjwòtanga mpyi na fwore u jwøge e. U yyahe mpyi na jñ bà canjke maha mpyi canvwuge na mε.

¹⁷ Mii à u nya ke, maa jçwo u fere e, mu à jwo mii à kwù. Ka u u u kaniñe cyεge taha mii na, maa jwo: «Mà hà raa fyáge mε, mii u nye niñcyiñi ná nizanji. ¹⁸ Mii nyii wu u nye. Mii mpyi a kwù, njka numε mii nye nyii na fo tèekwombaa. Kwùñi ná njũjke jwòhò shiinbii cyage tirikyaanni na nye mii cye e. ¹⁹ Nye karigii cyi nye na mpyi numε, ná jçyii cyi sí n-pa n-pyi ke, cyire puni mu à nya ke, cyi séme. ²⁰ Wòrigii baashuunniñi mu à nya mii kaniñe cyεge e, ná sēenñi fùkinabii baashuunniñi mu à nya ke, cyire karigii jwòhe k'à njwòhò ke, kuru ku nye njke: wòrigii baashuunniñi cyi nye dánafeebii kurunji baashuunniñi yyaha yyére shiinbii†. Fùkinabii pí nye yire kurunji baashuunniñi.

2

Leterēñi u à tũugo Efese kànhe dánafeebii kurunji'á ke

¹ Dánafeebii kurunji ke ku nye Efese kànhe e ke, leterε sé'm'a kan kuru yyaha yyére shinji'á*, maa yi jwo u á na:

“Mii kaniñe cyεge e wòrigii baashuunniñi nye, mii i jaare sēenñi fùkinabii baashuunniñi shwòhòl'e ke, mii à jwo: ² mii à yii kapyiñkii cè, báarañi yii nye na mpyi maa yiye shiile shiilñkanni ndemu na ke, mii à yire cè. Mii à li cè na yii nye na jεεge shinpiibii karigii na mε. Mpii pí à piye pyi Yesu tũntunmii mà ta sèe bà mε, yii à píre kàanmucya mà li ta na pí na fini. ³ Yii à yiye waha, maa kyaage kwú yiye e mii mεge kurugo, sàage nye a jyè yii e mε. ⁴ Cyire mú i, mii à tígire cyán yii na, njaha na ye yii mpyi a mii kyaa táan yiy'á pyiñkanni ndemu na ke, là a fworo lire e. ⁵ Cyage yii à kũuñ'a cwo ke, yii funjò cwo kuru na, yii i yiye cēεge, yii i nũru yii toronkanni niñjyeen'á. Ná yii nye a lire pyi mε, mii sí n-pa yii mεε na, si yii fùkinañi lwó u tayahage e. ⁶ Njka kyaa niñkin na nye

† **1:9** Kìribilere li nye li li suumpe lwòhe niñke e. † **1:20** Pii maha jwo: «dánafeebii kurunji baashuunniñi mèlεkēebii». * **2:1** Pii maha jwo: «mèlεkēñ'á».

yii e, ndemu l'à táan mii á ke. Nikolayiti shiinbii† kapyiinkil'à pɛn yii á, mii fiige. ⁷ Nye Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɔy'á ke, ngemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛɛ, u raa núru. Ngemu ká mpyi javoo ke, shìŋi cige ku nye Kile Arijinanji i ke, mii sí kuru yasɛɛɛre tà kan urufoo u lyî.”

Letɛɛɛɛɛɛɛɛ u à tùgo Simirina kànhe dánafeebii kurunɔk'á ke

⁸ Dánafeebii kurunɔke ku nye Simirina kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛ shinn'á‡, maa yi jwo u á na:

“Mii u nye niŋcyiini ná nizannji ke, mii u mpyi a kwû maa jè ke, mii à jwo: ⁹ mii à yii yyefuge ná yii fòŋke cè, ŋka Kile kàmpanɔke na, yii na nye yaarafee. Mpii pi maha ŋko na pire pi nye Kile shiinbii§, mà ta sèè bà mɛ, pire na yii mɛyi kèege pyiŋkanni ndemu na ke, mii à lire cè. Sitaanniŋi wwoŋɛɛ pi nye pi pi. ¹⁰ Yyefuge ku sí raa yii taa ke, yii àha vyá kuru yyaha na mɛ. Yii lógo, Sitaanniŋi sí yii pìi le kàsuni i, bà pi si mpyi si yii zò shwɔ ŋgí mɛ. Yii sí canmpyaa ke yyefugo pyi, ŋka yii kwôro Kile kuni i, pi mée ká mpyi na sí yii bò. Lire ká mpyi, mii sí shìŋi niŋkwombaani kan yii pyi yii kajanjwooni.

¹¹ Nye Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɔy'á ke, ngemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛɛ, u raa núru. Ngemu ká mpyi javoo ke, kwùŋi shɔnwunji sè nɔ urufoo na mɛ.”

Letɛɛɛɛɛɛɛɛ u à tùgo Perigamu kànhe dánafeebii kurunɔk'á ke

¹² Dánafeebii kurunɔke ku nye Perigamu* kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛ shinn'á‡, maa yi jwo u á na:

“Nwɔyɔ shuunni kàshikwɔŋŋwɔtange nye mii ngemu á ke, mii à jwo: ¹³ mii à yii tateɛnge cè. Mii à cè na Sitaanniŋi fànhe tateɛnge ki. Antipasi u à pyi jwɔmɛɛ niŋkinfoo maa mii kyaa jwo ke, pi à uru bò wani yii yyéɛɛ Sitaanniŋi tateɛnge e. Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pwɔ mii na, yii nye a jɛn'a kàntugo wà mii na mɛ. ¹⁴ Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, jaha na ye pìi na nye yii shwɔhɔl'e, pir'à taha Balamu‡ kàlanji fye e. Balamu u mpyi a saanji Balaki sòn, ka lire si mpyi kaŋunɔ mà Izirayeli shiinbii yaha yasunɔyi kyaare ŋkyaŋi ná jacwɔɔre karigii mpyiŋi na. ¹⁵ Amuni li mú nye, sùpyire tà na nye yii shwɔhɔl'e, tir'à taha Nikolayiti shiinbii§ kàlanji fye e. ¹⁶ Nye yii yii toronkanni kèɛnɛɛ, lire baare e kàshikwɔŋŋwɔni li nye na fwore mii jwɔge e ke, jcyèɛɛ mii sí n-shà yii yyéɛɛ si sà tire tòn ná l'e.

¹⁷ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunɔy'á ke, ngemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛɛ, u raa núru. Ngemu ká mpyi javoo ke, njyini mɛge ku nye mani ná u à ŋwɔhɔ ke, mii sí uru kan urufol'á. Mii sí kafafyinge kan urufol'á mú. Mɛge nivɔnɔŋ'à sémɛ kuru kafaage jɔŋ'i, sùpya nye a ku cè mɛ, fo ku tafooni.”

Letɛɛɛɛɛɛɛɛ u à tùgo Cyatiri kànhe dánafeebii kurunɔk'á ke

¹⁸ Dánafeebii kurunɔke ku nye Cyatiri kànhe e ke, letɛɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyéɛɛ shinn'á*, maa yi jwo u á na:

† **2:6** Nikolayiti shiinbii na mpyi tonkuro. Lire tonkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlanji ná pi kapyiinkil'e. ‡ **2:8** Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». § **2:9** Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yahutuubii pii mpyi maha sònŋi na pire pi nye Kile shiinbii, ali pi mée ká mpyi pi nye na kacɛnɛŋi pyi mɛ. * **2:12** Kacinzunni mpyi a fànha ta kuru kànhe e. Kuru mú k'à pyi kànha niŋcyiige ŋkemu i pi à Ɔɔmɔ saanbwɔhe pèe mu à jwo Kile ke. † **2:12** Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ **2:14** Yɛɛɛɛɛ Balamu à kan saanji Balaki á ke, yir'à pyi kaŋunɔ mà Izirayeli shiinbii le kumpiini i (Nɔmburu 31.16). Naha ŋke cyage e, cyelentiibii kafiniviniibii pi nye na sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlanji i ke, Yuhana à pire tàanna ná Balamu i. § **2:15** Nikolayiti shiinbii na mpyi tonkuro. Lire tonkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlanji ná pi kapyiinkil'e. * **2:18** Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á».

“Mii Kile Jyaji nyiigii cyi nye na jî na fiige, mii tooyi sí i jî dànye tɔnnɔ fiige ke, mii à jwo: ¹⁹ ‘Mii à yii kapyiinkii ná yii tàange ná yii dániyaji ná yii sùpyire ntègeni ná yii yiye zhiiliji cè. Yii báaraŋi mú s'à nyaha nume mà tòro niŋcyiŋi na. ²⁰ Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, jaha na ye ceenji u nye Zhezabeli† ke, ur'à fine na uru na nye Kile tũntunŋɔ, ŋka yii à u yaha u u mii báaraŋyibii leni kumpiini i ná u kàlaŋi i, bà pi si mpyi s'a jacwɔɔre pyi, s'a yasunŋyi kyaare kyàa me. ²¹ Mii à tère kan u á u u toroŋkanni kèenŋe, ŋka u la nye si láha u jacwɔɔre karigii na me. ²² Lire kurugo mii sí yampe pà yaha u na fo si u sínŋiŋe. Mpii pi nye na jacwɔɔre pyi ná u e ke, mii sí yyefugo nimbwɔhɔ wà pire na mú, fo pi aha pi toroŋkanni kèenŋe. ²³ Mii sí u fyèŋwɔhɔshiinbii pyi pi a ŋkwú. Lire e, dánafeebii kurunŋyi puni sí n-cè na shinŋi u à sùpyire sòŋŋɔre ná ti funŋɔ karigii cè ke, mii wi. Mii sí yii shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiinkil'e.

²⁴ Nye yii sanmpii pi nye Cyatiri i, ná yii nye a jee uru ceenji kàlaŋi na me, yii pi à pyi yii nye a jen'a Sitaanniŋi kaŋwɔhigii yyaha cya si jɔcè me, mii sí kyaa niŋkin kanna cya yii á, lire li nye: ²⁵ kàlaŋi yii à ta ke, yii kwôro uru na fo mà sà nɔ mii tèpani na. ²⁶ Ngemu ká mpyi javoo maa mii nyii karigii pyi mà nɔ fo tɛgeni na ke, mii sí supyishinŋi puni jũŋufente kan urufol'á. ²⁷ U sí raa pi kèenŋi ná tɔnnɔ kàbil'e, si pi jya jya pworo cwoo fiige. ²⁸ Mii sí tire jũŋufente kan urufol'á, bà mii Tunji Kile à ti kan mii á me. Mii sí jyeŋmugo woni kan urufol'á mú.’

²⁹ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunŋy'á ke, ŋgemu la ku nye si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ, u raa núru.”

3

Leterɛŋi u à tùugo Saridesi kànhe dánafeebii kurunŋk'á ke

¹ Dánafeebii kurunŋke ku nye Saridesi kànhe e ke, letɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyère shinŋ'á* maa yi jwo u á na:

“Kile múnahigii baashuunniŋi ná wɔrigii baashuunniŋi nye mii ŋgemu á ke, mii à jwo mii à yii kapyiinkii cè. Sùpyire na sòŋŋi na yii à shìŋi sée wunŋi ta, mà li ta yii à kwú u kàmpaŋŋe na. ² Nye yii yîri ŋɔmpɛ na, yii fànha le yiye e, jaha na ye yii fànha'á kwò a kwò. Yii li cè na yii nye na yii karigii pyi na nɔni cyi tɛgeni na mii u Kilenŋi nyii na me. ³ Kàlaŋi yii à lógo maa jee u na ke, yii funŋɔ cwo uru na, yii i u cù yii tàanna ná u lógoŋkanni i, yii i yii toroŋkanni kèenŋe. Ná yii nye a nyiigii múgo me, mii sí n-pâa yii e nàŋkaawa fiige, yii si mii tèpani cè me. ⁴ Lire ná li wuuni mú i, sùpyire tà na nye wani Saridesi kànhe e, tire nye a ti vaaŋnyijwɔhɔ me. Tire ti sí n-pa vaaŋvinyiŋyi le, s'a jáare ná mii i, jaha na ye ti ná lir'á yaa.

⁵ Ngemu ká mpyi javoo ke, urufoo mú sí vaaŋvyinge kà le amuni. Mii si n-sii urufoo mege bò shìŋi niŋkwombaanŋi tafeebii meyi tasemege e me. Mii sí yi jwo mii Tunji Kile ná u mèlɛkɛebii nyii na, na urufoo na nye mii wu. ⁶ Kile Munaani na njemu yu dánafeebii kurunŋy'á ke, ŋgemu la ku nye si yire cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛɛ, u raa núru.”

Leterɛŋi u à tùugo Filadelifi kànhe dánafeebii kurunŋk'á ke

⁷ Dánafeebii kurunŋke ku nye Filadelifi kànhe e ke, letɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyère shinŋ'á†, maa yi jwo u á na:

† **2:20** Uru ceenji Zhezabeli kurugo, Akabu mpyi a Kile kuni yaha (1 Saanbii 16.29-31; 1 Saanbii 18.4,19; 2 Saanbii 9.22). Lire kurugo, naha ŋke cyage e, ceenji u à dánafeebii le kumpiini i ná u kàlaŋi i ke, Yuhana à uru ceenji mege le Zhezabeli. * **3:1** Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **3:7** Pii maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á».

“Mii u nyε niɲcɛnɲi, sɛɛɲifoo, saanɲi Dawuda tirikyaanni foo. Mii aha ɲwɔge ɲkemu múgo ke, wà sɪ n-jà kuru tò mɛ, mii aha ɲkemu tò ke, wà sɪ n-jà kuru múgo mɛ. ⁸Mii à yii kapyiɲkii cè. Mii à li cè na yii fành'à cyére, lire ná li wuuni mú i, yii à kwôro na mii jwumpe kuni ɲaare, yii nyε a cyé mii na mɛ. Lire kurugo, mii à ɲwɔge múgo yii á, sùpyaɲi wà tufiige sɪ n-jà ku tò mɛ. ⁹Sitaanniɲi wwoɲɛbii pi à piye pyi Kile shiin‡ mà ta sèe bà mɛ, mii sí fànha cyán pire na, pi a ma pi a niɲkure sínni yii á, s'a yii pêre. Lire e pi sí n-cè na yii kyal'à táan mii á. ¹⁰Yii à kwôro na mii jwumpe kurigii ɲaare, maa yiye shiile. Lire kurugo, yyefuge ku sí n-pa diɲyɛɲi sùpyire puni ta si pi zò shwɔ ɲgí ke, kuru tɛni ká nɔ, mii mú sí n-kwôro ná yii e. ¹¹Ncyère mii sí n-pa. Kàlaɲi yii à ta ke, yii uru cù ná sèl'e, wà kà ɲkwò kajaɲjwooni shwɔ yii na mɛ. ¹²Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí uru pyi cinɲkunɲɔ mii Kilenɲi ɲáarebage e, u saha sɪ n-fworɔ wani mɛ. Mii sí na Kilenɲi mɛge ná Kile kànhe mɛge sémɛ urufoo na. Kuru ku nyε Zheruzalemu kànhe niwɔɲɲe, ɲkemu ku sí n-yíri niɲyɲi i Kile yyére si ntíge ke. Mii sí na yabiliɲi mɛge niwɔɲɲe sémɛ urufoo na mú.

¹³Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ɲgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niɲgyigigii pɛre u raa núru.”

Letɛɛɲi u à tùgo Lawodisi kànhe dánafeebii kuruɲk'á ke

¹⁴Dánafeebii kuruɲke ku nyε Lawodisi kànhe e ke, letɛɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinɲ'á§, maa yi jwo u à na:

“Mii u nyε Amiina*, ɲgemu u nyε na Kile jwumpe yu ná ɲwɔmɛɛfente ná sɛɛɲi i ke. Mii cye kurugo Kile à yaayi puni dá. ¹⁵Mii à yii kapyiɲkii cè. Yii nyε a ɲíɲe mɛ, yii mú nyε a wyère mɛ. Yii n'a mpyi a ɲíɲe, lire nyε mɛ mà wyère, lire bá mpyi na sí n-pwɔrɔ. ¹⁶Ŋka yii na nyε mu à jwo lùwɔɔɔ. Yii nyε a wyère mɛ, yii mú nyε a ɲíɲe mɛ, lire kurugo mii sí yii tùgo na ɲwɔge e. ¹⁷Yii na yiye sɔɲɲi yaarafee, na yaayi puni na nyε yii á, na yafyin kyaa saha nyε yii na mɛ, ɲka yii nyε a cè na yii na nyε kanhamafee ná ɲùɲaarafee mɛ. Yii cyɛɲgaya wuu ná yii cipyire wuu pi nyε, maa mpyi fyinmii. ¹⁸Lire kurugo, mii na yii yɛɛge: yii a ma, mii sí sɛɛɲi sèe wuɲi pɛre yii á, bà yii si mpyi si mpyi yaarafee mɛ. Yii a ma, mii sí vɔanvyinnyε pɛre yii á, yii tɛg'a yii cipyire tò, bà silege si mpyi si láha yii na mɛ. Yii a ma, mii sí ɲyiigii wyɛɛre pɛre yii á, yii pyi yii ɲyiigii na, bà yii si mpyi s'a ɲaa mɛ. ¹⁹Mpii kyaa l'à táan mii á ke, pire wà ká wurugo, mii maha u yɛɛ, maa u le kuni i. Nyε yii yiye waha, yii i yii toronɲkanni kɛɛɲɲe. ²⁰Mii niɲjyɛɲi na nyε ɲwɔge na, maa ku kúuli. Ngemu ká mii mɛjwuuni lógo, maa ɲwɔge múgo ke, mii sí n-jyè urufoo yyére si lyí ná u e, urufoo mú sí n-lyí ná mii i.

²¹Ngemu ká mpyi javoo ke, mii sí urufoo pyi u tɛɛn ná mii i na saanre yatɛɛɲɲe e, bà mii à pyi javoo maa ntɛɛn ná na Tuɲi i u saanre yatɛɛɲɲe e mɛ.

²²Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ɲgemu la ku nyε si yire yyaha cè ke, urufoo u niɲgyigigii pɛre, u raa núru.”»

4

Kile pèente niɲyɲi i

¹Lire kàntugo nde à pyi mii á kacyele mà ɲwɔɔɔ ɲya k'à múgo niɲyɲi i. Mɛjwuuni mii mpyi a fyànha a lógo mpurugo mɛɛ fiige ke, lir'à jwo: «Dùgo naha, karigii cyi à yaa cyi pyi nde kàntugo ke, mii sí cyire cyêe mu na.» ²Lire

‡ 3:9 Pii maha jwo: «Yahutuubii». Yii 2.9 wíi. § 3:14 Pii maha jwo: «mèlekeɲ'á». * 3:14 Nde jwumbilini ɲwɔhe ku nyε naha ɲke cyage e: «Sèe wi.» Kirisita mɛge ká mpyi Amiina, lir'à yaa li wuu pyi wuu tɛɛn ná l'e na ɲwɔmyahigii Kile à l'wó u cye kurugo ke, cyire puni sí n-fúnɲɔ.

tènuuni i, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i saanra yatεenne nya ninyiŋi i, wà s'à tèn k'e. ³ Urufoo mpyi na jî zasipe ná sariduwane kakyanhala kafaare longara woore fiige. Zàhahwəoge mpyi a kuru tatεenge kwúulo, ku mpyi na jî mu à jwo kafaani pi maha mpyi emεrodiŋi ke. ⁴ Saanra yatεenyε benjaaga ná sicyεere mpyi a saanre yatεenneke ninicyiige kwúulo. Kacwənrrii benjaaga ná sicyεere mpyi a tèn y'e, pi mpyi a vāanvynre le, maa sεenni jūntonji tò pi jūnyi na. ⁵ Kilejini ná tūmpe ná kiletinni mpyi na fwore kuru saanre yatεenneke e. Fūkinahii baashuunni mpyi na jî ku yyaha yyére, pire pi nyε Kile múnahigii baashuunniŋi. ⁶ Yatεenneke yyaha yyére, tafabwəhə mpyi wani mu à jwo lwəhə cyaga. Kuru cyage mpyi na jî dūba ná zānhafunεenneke fiige. Nyii yaaya sicyεere mpyi saanre yatεenneke niŋke e maa ku kwúulo, yire yyaha yyéreni ná yi kántugo yyéreni puni mpyi nyipyaa. ⁷ Nyii yaage ninicyiige mpyi mu à jwo cānraga, shənwoge mpyi mu à jwo nupeyaaga, tanrawoge yyahe sínyε mu à jwo sūpya wogo, sicyεewoge sínyε mu à jwo nyε u nyε na mpéeli. ⁸ Fukanya baani mpyi yire nyii yaayi sicyεereni puni ninŋin ninŋinŋi na. Yi cyeere puni mpyi nyipyaa. Pílaga bâra canŋa na, yi maha ŋko: «Ninεenni, ninεenni, ninεenni, Kafoonji Kile, Sinji Punifoo, ŋgemu u mpyi, ná u nyε, ná u sí n-pa ke.»

⁹ Nge u à tèn saanre yatεenneke e, ná u nyε nyii na fo tèekwombaa ke, nje nyii yaayi ká a uru pēre, maa u báami, maa fwù kaan u á tère o tère e ke, ¹⁰ kacwənrribii benjaaga ná sicyεereni maha ninŋure sín saanre yatεennekefoo yyaha yyére, uru nyii wunji u nyε tērigii puni i, maa u pēe, maa pi kajanjwooni jūntonji kwəŋg'a tīrige u taan, maa jwo:

¹¹ «Wuu Kafoonji Kile, mu à yaa ná pēente ná ŋkēenji ná sífente e, jaha na yε mu u à yaayi puni dá, mu à yi dá mà tàanna ná ma nyii wuuni i.»

5

Mpabilini ná sémewenke kani

¹ Nyε nge u mpyi a tèn saanre yatεenneke e ke, ka mii i sémewenε nimbwəhə nya k'à myígile uru kàniŋe cyεge e. Sémeere mpyi ku kāmpannyu shuunniŋi na, maa ku jwə tò ná fyèe baashuunni i. ² Ka mii i Kile mèleke fanhanyahaga wu nya u u yu fānha na: «Jofoo u à yaa ná fyèebii ndàhanji i si sémenji jwə múgo yε?»

³ Nka wà nyε a ta ninyiŋi ná niŋke ná niŋke jwəh'i, ŋgemu u sí n-jà sémenji jwə múgo si u funŋke wíi mε. ⁴ Ka mii i mε sù sèl'e, jaha na yε sūpya nyε a ta ŋgemu u à yaa ná sémenji mùgonji i, si u funŋke wíi mε. ⁵ Ka kacwənrrii wà ninŋin si mii pyi: «Ma hà raa mε sūu mε. Zhuda tūluge shinŋi u nyε mu à jwo cānraga, maa mpyi saanŋi Dawuda jampyige ke, yii li cè na kur'à pyi javoo. Lire e, ku sí n-jà fyèebii baashuunniŋi láha, si sémenji jwə múgo.»

⁶ Nyε ka mii i Mpabili nya l'à yyére saanre yatεenneke yyaha yyére, nyii yaayi sicyεereni ná kacwənrribii shwəhəl'e. Li mpyi mu à jwo l'à bò mà pyi sáraga. Nēnii baashuunni mpyi l'á, ná nyii baashuunni, cyire cyi nyε Kile múnahigii baashuunniŋi cyi à tūugo diŋyeni cyeyi puni i ke. ⁷ Ka Mpabilini si file maa sémenji shwə saanre yatεenneke tēenfoonji kàniŋe cyεge e. ⁸ Lir'à pyi ke, ka nyii yaayi sicyεereni ná kacwənrribii benjaaga ná sicyεereni si piye tīrig'a cyán Mpabilini á. Pi shin maha shin mpyi ná ŋkənn'i, mà bâra sēen ŋkunahii, cyire puni mpyi a jî wusuna nūguntanga wu na. Nareyi Kile wuubii maha mpyi ke, yire yi mpyi uru wusunaŋi. ⁹ Pi mpyi na mε nivənnə cēe na:

«Mu u à yaa ná ŋke sémewenke zhwonji i,
si ku fyèebii láha,
jaha na yε mu à bò mà pyi sáraga,

maa sùpyire tà jùŋɔ wwû ná ma sìshange e mà pyi Kile wuu, tùluyi puni ná shɛɛnre puni ná supyishɪŋi puni ná k̀irigi puni i.

¹⁰ Mu à pi pyi saanlii ná sáragawwu, bà pi si mpyi s'a báare Kile á, si mpyi jùŋufente e jùŋke na mɛ.»

¹¹ Lire kàntugo ka mii i Kile m̀èlɛkɛɛ miliyoo niŋyahaniyahamii mɛɛ lógo. Pi mpyi a saanre yatɛɛnŋke ná jyi yaayi ná kacwɔnribii kwûulo. ¹² Pi mpyi na ŋko fànha na:

«Mpabilini l'à bò mà pyi sáraga ke, lire l'à yaa ná sífente ná yaarafente ná yákilifente ná fànhe ná pèente ná sɪnampe ná ŋkèŋi i.»

¹³ Yaaga maha yaaga k'à dá niŋyiŋi ná jùŋke ná jùŋke jwɔh'i ná lwɔhe e ná yaaga maha yaaga ku jye ke, ka mii i yire puni jya yi i mɛɛ cêe na:

«ŋkèŋi ná pèente ná sɪnampe ná fànhafente ti pyi saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooni ná Mpabilini woro, fo tèekwombaal»

¹⁴ Jyi yaayi sicyɛɛrenŋi mpyi na ŋko: «Amiina». Ka kacwɔnribii si piye t̀rig'a cyán, maa saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooni ná Mpabilini p̄e.

6

Mpabilini à fyè baani láha yyecyiige na

¹ Jye sémeŋke fyèebii baashuunniŋi i, ka mii i Mpabilini jya l'à niŋcyiŋi láha. Jyi yaayi sicyɛɛrenŋi i, ka mii i kuru kà niŋkin jya k'à jwo fànha na mu à jwo kilenŋi u à t̀n, na: «Pa naha!» ² Ka mii i wíl'a shɔnfyinge jya, sintaaga mpyi ku fèvooni cye e. Kajanjwoo nintonɔ mpyi a kan u á, ka u kajanŋunŋi si ŋkàre si sà mpyi kajaŋa sahanŋi.

³ Mpabilini à fyèŋi shɔnwunŋi láha sémeŋke na ke, ka jyi yaage shɔnwoge si jwo: «Pa naha!» ⁴ Jye ka shɔnge kabere si fwordo. Kuru mpyi a náaŋa. Fànhe mpyi a kan ku fèvoon'á u yyenŋke kwò jùŋke na, bà sùpyire si mpyi s'a tiye bùu mɛ. Kàshikwɔnŋwɔtɔngɔ mpyi a kan u á.

⁵ Tèni i Mpabilini à fyèŋi tanrewunŋi láha ke, ka jyi yaage tanrawoge si jwo: «Pa naha!» Ka mii i shɔngɔ niŋgwɔhɔ jya k'à fwordo. Nge u mpyi ku jwɔh'i ke, paanni mpyi uru cye e. ⁶ Ka t̀nmɔ si fwordo sùpya meiwuu fiige jyi yaayi sicyɛɛrenŋi shwɔhɔl'e na: «M̀ɔŋi paanni jyege niŋkinŋi na jye shin niŋkin canmpunɔ báara sàra. Kàlage paanni jye yi taanrenŋi mú na jye amuni. Nka ma hà sɪmpe ná ɛɛzɛn sɪmpe k̀ege mɛ.»

⁷ Jye Mpabilini à fyèŋi sicyɛrewunŋi láha ke, ka mii i jyi yaage sicyɛrewoge jya k'à jwo: «Pa naha!» ⁸ Jye ka mii i shɔngɔ nishwushwugo jya. Nge u mpyi ku jwɔh'i ke, uru mɛge ku jye Kwùŋi. Niŋke jwɔhɔ shiinbii cyage mpyi a taha u fye e. Mu aha diŋyɛŋi sùpyire t̀a tataaya sicyɛɛre, fànhe mpyi a kan pi á, pi taaga niŋkin bò ná kàshikwɔnŋwɔni ná katege ná yampimpe ná jùŋke sige yapiyi i.

⁹ Jye Mpabilini à fyèŋi kanjuro wunŋi láha ke, mpyi pi mpyi a bò Kile jwumpe ná pu njwunŋi kurugo ke, ka mii i pire múnahigii jya sárayi tawwuge jwɔh'i.

¹⁰ Pi mpyi na ŋko fànha na: «Wuu Kafooni niŋcɛnŋi ná sèe wunŋi, naha tère mu jye na sigili si diŋyɛ sùpyire yibe wuu mbòŋi kyaa na, si li fwooni tò pi na ye?» ¹¹ Ka v̀aanntinmbwɔhɔ niŋyinge si ŋkan pi shin maha shin á, maa pi pyi pi funjyi jùŋe sahanŋi tère nimbilere e fo pi bárapyijɛebii ná c̀nmpyiibii pi si n-bò pi fiige ke, pire dánŋi ká f̀nŋɔ.

¹² Jye Mpabilini à fyèŋi baani wunŋi láha ke, ka mii i jùŋke jya k'à cyèenne sèl'e. Ka canŋanyiini si wwò diri, ka yinŋe si náaŋa mu à jwo sìshan. ¹³ Ka ẁrigii si ỳri niŋyiŋi i mà pa jcwɔ jcwɔ jùŋke na mu à jwo kafeebwɔhɔ k'à fizhiye cige nimpimbaaga jàhara a wwû. ¹⁴ Ka niŋyiŋi si myígil'a lwó wani,

bà wà maha sémewenε myígile με. Nanyi ná k̄iripyεere ti nyε suumpe lw̄ohe ninke e ke, ka yire puni si j̄cún̄η̄ j̄cún̄η̄'a lw̄ó yi tateeny'e. ¹⁵ Ka j̄n̄ke saanbii ná f̄anhafeebii ná k̄ashikw̄onbii j̄n̄j̄ufeebii ná n̄afuufeebii ná sifeebii ná dij̄nyε s̄ùpyire sannte puni, bilibii bâra mp̄ii pi nyε pi nyε bilii με, ka pire puni si η̄w̄h̄o j̄an̄gyiyi ná kafawiyi'e. ¹⁶ Pi mpyi na η̄ko j̄an̄yi ná kafaay'á: «Yii cwo wuu j̄un̄'i, yii wuu η̄w̄h̄o saanre yatεen̄ke t̄εen̄fooni yyaha na, ná Mpabilini l̄ùyirini yyaha na. ¹⁷ Naha na ye pi l̄ùyirini canmbw̄ohe k'à n̄o ninjaa, jofoo u si n-jà n-shw̄o ye?»

7

Fyè à bw̄n Kile báarapyiibii na

¹ Lire k̄antugo ka mii i Kile m̄lekεε sicyεere nya pi à yyéere dij̄nyεni j̄n̄j̄yi sicyεereni na. Pi mpyi a kafεεge kw̄n dij̄nyεni j̄n̄j̄yi sicyεereni na, bà li si mpyi kafεεge kà n̄uru vw̄o j̄n̄ke ná suumpe lw̄ohe ná cige kà tufiige na με. ² Ka mii i Kile m̄lekεeni wabεε nya u à ȳiri can̄j̄afyinmpe e. Kileni j̄yii wun̄i fyèni mpyi u cye e. Kile m̄lekεebii sicyεereni'á f̄anh'a kan pi j̄n̄ke ná suumpe lw̄ohe yaayi k̄εεge ke, u mpyi na yu f̄anha na pir'á na: ³ «Yii àha yaaga pyi j̄n̄ke ná suumpe lw̄ohe ná cire na με, fo wuu aha fyè bw̄n wuu Kileni báarapyiibii byahigii na.»

⁴ S̄ùpyire na fyèni mpyi a bw̄n ke, ka pire p̄εεge si jwo mii á. Pi mpyi shiin kampw̄ohii η̄kuu ná beeshuunni ná sicyεere (144.000) mà fwo Izirayeli t̄luyi puni i.

⁵ Zhuda shiinbil'e fyèni mpyi a bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni (12.000) na,

Urub̄en shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Gadi shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

⁶ Ash̄eri shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

N̄εfitali shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Manase shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

⁷ Simiȳon shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Levi shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Isakari shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

⁸ Zabul̄on shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Yusufu shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na,

Benzhama shiinbil'e, maa u bw̄n shiin kampw̄ohii ke ná shuunni na.

Shin̄yah̄yahara na Kile p̄εre

⁹ Lire k̄antugo ka mii i n̄ur'a w̄i mà s̄ùpyinyah̄yahara nya wà s̄i n-jà ntemu t̄or̄o με. Kirigii puni ná t̄luyi puni ná supyish̄ni puni ná sh̄εenre puni s̄ùpyii pi mpyi pi pi. Pi mpyi a yyéere Kile saanre yatεen̄ke ná Mpabilini yyaha yyéere.

V̄aanv̄yinre mpyi pi na, sh̄ahan̄kenye* sí nyε pi cye e. ¹⁰ Pi mpyi na yu f̄anha na: «Wuu Kileni u à t̄εen saanre yatεen̄ke e ke, uru ná Mpabilini à wuu shw̄o.»

¹¹ Kile m̄lekεebii puni mpyi a saanre yatεen̄ke ná kacw̄onribii ná j̄yii yaayi sicyεereni kw̄ulo, maa piye t̄irig'a cyán saanre yatεen̄ke taan, maa Kile p̄εre,

¹² maa η̄ko:

«Amiina!

N̄k̄ēni ná s̄inampe

ná ȳakilifente ná fw̄ni ná p̄ente

ná sífente ná f̄anhe

na nyε wuu Kileni wuyo fo t̄ekwombaa.

Amiina.»

* 7:9 Yire η̄k̄ēni mpyi na funntange ná kataanni cȳere.

¹³ Nyε ka kacwɔnrɔŋi wà nin̄kin si mii pyi: «Mpire pi à nte v̄anv̄yinre le ame ye, taa pi à ȳiri ke?» ¹⁴ Ka mii i jwo: «Mu à pi cè kàfoon̄i.» Ka u u jwo: «Mpii pi à fwooro kyaage nimbwɔhe e, maa pi v̄an̄nyi jyé a f̄iniŋε Mpabilini s̄ishange e ke, pire pi. ¹⁵ Lire e, pi nyε Kile saanre yatεen̄ke yyaha yyé, maa u p̄ere u bage e pilaga b̄ara can̄ja na. Nge u à t̄een saanre yatεen̄ke e ke, uru sí n-t̄een pi shwɔh̄l'e, si pi le u fukange j̄wɔh'i. ¹⁶ Katege ná byage saha si pi ta mε. Can̄ke si pi súugo mε, kafuge kà tufiige saha si pi ta mε, ¹⁷ jaha na ye Mpabilini li nyε saanre yatεen̄ke nin̄ke e ke, lire sí n-pyi pi n̄ahafoon̄i. L̄ubilibii lwɔhe ku maha sh̄in̄i s̄ee wun̄i kaan ke, li sí n-k̄are ná pi e pire cyage e. Kile yabiliŋi sí pi nyilwɔhe puni cw̄un.»

8

Mpabilini à fyèni baash̄nwun̄i láha

¹ T̄eni i Mpabilini à fyèni baash̄nwun̄i láha ke, ka t̄un̄mpe si fȳaha n̄inyin̄i i, mà t̄ere n̄imbilere pyi. ² Kile m̄el̄ek̄ε̄bii baashuun̄in̄i u à yyé Kile yyaha yyé ke, ka mii i pire jya, ka mpuruyo baashuun̄i si n̄kan pir'á.

³ Ka Kile m̄el̄ek̄ε̄ni wab̄ε̄ si mpa yyé s̄arayi tasogoge taan. Wusunasuugocwoo mpyi u cye e, ndemu l'á yaa ná s̄een̄i i ke. Ka wusuna n̄inyahawa si n̄kan u á, u pyi s̄araga ná Kile wuubii puni j̄arey'e, s̄arayi tasogoge s̄een̄i woge ku nyε Kile saanre yatεen̄ke yyaha yyé ke, kuru j̄un̄'i. ⁴ Ka wusun̄i n̄guruge si wá na fwore cwooni i Kile m̄el̄ek̄ε̄ni cye e, na d̄uru ná Kile wuubii j̄arey'e Kile yyahe taan. ⁵ Lire k̄antugo ka Kile m̄el̄ek̄ε̄ni si wusun̄i cwooni j̄i s̄arayi tawwuge nan̄kyanhigii na, mà wu j̄in̄ke na. Ka kilen̄i si wá na nt̄inni, maa j̄i, t̄un̄mpe s'á j̄yaha, ka j̄in̄ke si j̄cȳε̄n̄ne.

Kile m̄el̄ek̄ε̄bil'á mpuruyo baani wyi yyeciige na

⁶ Kile m̄el̄ek̄ε̄bii baashuun̄in̄i cye e mpuruyi baashuun̄in̄i mpyi ke, ka pire si bégele s'a yi wyi.

⁷ Kile m̄el̄ek̄ε̄ni n̄incyin̄'á u mpuruge wyi ke, ka z̄anhafun̄c̄een̄nyi ná nage ná s̄ishange si w̄urugo yiye e mà ȳiri n̄inyin̄i na mà wà j̄in̄ke na. N̄in̄ke ká nt̄aa tataaya taanre, taaga nin̄kin à sógo ná ku cire ná ku j̄ȳε̄puruge e.

⁸ Kile m̄el̄ek̄ε̄ni sh̄onwun̄'á u mpuruge wyi ke, ka yaaga nimbwɔh̄o si wà suumpe lwɔhe e mu à jwo j̄an̄a nawogo. Suumpe lwɔhe ká nt̄aa tataaya taanre, taaga nin̄kin à k̄een̄'a pyi s̄ishan. ⁹ Nyii yaayi yi nyε suumpe lwɔhe e ke, yire ká nt̄aa tataaya taanre, taaga nin̄kin à kw̄u, bakwooyi ká nt̄aa tataaya taanre, taaga nin̄kin à murulo.

¹⁰ Kile m̄el̄ek̄ε̄ni tanrewun̄'á u mpuruge wyi ke, ka woro nintabaala si ȳiri n̄inyin̄i i mà mpa j̄cwo j̄in̄ke na. Li mpyi na j̄i na fiige. Baabii ká nt̄aa tataaya taanre, l'á cwo taaga nin̄kin ná ku l̄ubilibii j̄un̄'i. ¹¹ Lire woni m̄ε̄ge na nyε Zoron̄i. Lwɔhe ká nt̄aa tataaya taanre, l'á taaga nin̄kin pyi k'á soro. Mpii pi à ku bya ke, pire n̄inyahara à kw̄u ku zoron̄i kurugo.

¹² Kile m̄el̄ek̄ε̄ni sicȳerewun̄'á u mpuruge wyi ke, can̄ke ná yin̄ke ná w̄origii ká nt̄aa tataaya taanre taanre, taaya nin̄kin nin̄kin à k̄ε̄ge. Lir'á pyi ke, yi saha nyε a jà a b̄een̄mpe yige pu yigen̄kanni na mε. Can̄ke ká nt̄aa tataaya taanre, taaga nin̄kin à kw̄oro can̄j̄anyiini b̄een̄mpe baa. Numpilage ká nt̄aa tataaya taanre, yin̄ke nyε a b̄een̄mpe yige taage tanrawoge e mε.

¹³ Ka mii i n̄ur'a nyε jya fo n̄inyin̄i i, u u n̄ko f̄anha na: «N̄in̄ke s̄ūpyire wuun'á k̄ε̄ge, l'á k̄ε̄ge, l'á k̄ε̄ge, jaha kurugo ye j̄cȳè̄ m̄el̄ek̄ε̄bii taanren̄i san̄i sí pi mpuruyi wyi.»

9

¹ Nye Kile mèlekeni kan̄kuro wuñ'á u mpuruge wyì ke, ka mii i woni là nya l'á yíri n̄nyini i mà mpa ncwo n̄n̄ke na, ka kac̄ewyicugun̄ke tirikyaanni si n̄kan l'á. ² Ka li i ku múgo, ka nguruge si ntíi na d̄ugudugu na dùru mu à jwo kac̄εεge ku nye na sóre, mà can̄nyini ná kaf̄εεge pyi k'á wwò. ³ Ka kamp̄εenyε si fwooro kuru nguruge e mà caala mà n̄n̄ke tò. Fànhe mpyi a kan y'a s̄upyire n̄oni n̄nyahigii fiige. ⁴ Y'á jwo y'á na y'áha yaaga pyi nyege, lire nye me cire, lire nye me yaaga maha yaaga k'á s̄i na fyín n̄n̄ke na ke, kuru kà na me, fo s̄upyire ti nye Kile fyèni nye a bwòn ti byahigii na me. ⁵ Kuni nye a kan y'á, y'a s̄upyire búu me, n̄ka yi ti yyahayi fwòhòro yinye kan̄kuro fun̄ñ'i. Yi tan̄n̄ke yan̄kanni ná n̄nyaaani woge na nye nin̄kin. ⁶ Cyire can̄mpyaagil'e, s̄upyire sí raa kwùni caa, n̄ka ti si u ta me. Ti la sí n-pyi si n̄kwù, n̄ka kwùni sí raa f̄i ti yyaha na.

⁷ Yire kamp̄εenyi mpyi sh̄onyò fiige, njemu y'á bégele kàshige m̄ε na ke. Yaaya na mpyi yi n̄nyini na s̄een n̄untoyo fiige, yi yyahayi mpyi s̄úpya wogo fiige. ⁸ Yi n̄njooore mpyi ceewe woro fiige, n̄k̄yàn̄higii sí nye cànr̄aga wogii fiige. ⁹ Yi nt̄un̄ke mpyi mu à jwo k'á tò ná t̄ònnò v̄aan̄tin̄ñ'i, yi fukanyi t̄un̄mpe mpyi mu à jwo sh̄ankurun̄o ku nye na f̄i ná yi wòtoribil'e na wá kàshige cyage e. ¹⁰ Yi n̄nyini mpyi ná s̄enn̄il'e n̄nyahii fiige. Yire n̄nyini cye kurugo, fànhe mpyi y'e, yi jà a yyefuge nò s̄upyire na yinye kan̄kuro fun̄ñ'i. ¹¹ Kac̄ewyicugun̄ke mèlekeni u mpyi yi saan̄ni. Eburubii sh̄εen̄re e pi maha u m̄εge pyi: «Abad̄on» Girekiibii woore e maa u m̄εge pyi: «Apoliȳon». (Kuru m̄εge n̄wòhe ku nye: «kakyamp̄yinj̄».)

¹² Nye yyefuge n̄j̄cyiig'á tòro, yii li cè shuunni saha na ma kàntugo.

¹³ Nye Kile mèlekeni baani wuñ'á u mpuruge wyì ke, s̄arayi tawwuge s̄een̄ni woge ku nye Kile yyaha yyére ke, ka mii i m̄ejwuú lógo kuru mb̄in̄kii sicȳεeren̄i na. ¹⁴ Kile mèlekeni baani wuñi u mpyi ná mpuruge e ke, ka nde m̄ejwuun̄i si uru pyi: «Kile m̄èlekebii sicȳεeren̄i u à pwò Efirati ban̄i nimbwon̄i cyage e ke, pire s̄anha.» ¹⁵ Pire Kile m̄èlekebii sicȳεeren̄i mpyi a bégel'a yaha na nde yyeeni ná n̄ke yin̄ke ná nde can̄mbilini ná nde t̄eni yabilin̄i sigili ke, pi à s̄anha, bà li si mpyi, d̄inye s̄upyire ká ntáa tataaya taanre, pi i taaga nin̄kin bò me. ¹⁶ Pi k̄ashikw̄on̄bii pi mpyi sh̄onyi n̄un̄ñ'i ke, pire p̄èreg'á jwo mii á. Pi mpyi shiin miliyoo n̄kwuu shuunni (200.000.000). ¹⁷ Kacyeeni mii à nya ke, lire l'á pyi, mii à sh̄onyi ná yi feveebii nya. T̄ònn̄te v̄aan̄tin̄nȳi yi mpyi pi na ke, yire mpyi a n̄áāna na fiige, maa mpyi bula fiige, maa mpyi n̄εε fiige. Sh̄onyi n̄nyini mpyi can̄raya wuyi fiige. Nage ná nguruge ná n̄k̄irigin̄i mpyi na fwore yi n̄w̄oyi i. ¹⁸ D̄inyen̄i s̄upyire ká ntáa tataaya taanre, nage ná nguruge ná n̄k̄irigin̄i u mpyi na fwore sh̄onyi n̄w̄oyi i ke, yire yyefuyi taanren̄'á taaga nin̄kin bò. ¹⁹ Sh̄onyi fànhe mpyi yi n̄w̄oyi ná yi n̄nyini i. Yi n̄nyini mpyi wwòo fiige, maa mpyi ná n̄umbogil'e. Cyire cye kurugo, yi mpyi maha yyefuge wàa s̄upyire na.

²⁰ Nye s̄upyire t'á pyi ti nye a kwù yire yyefuyi cye e me, tire nye a láha ti cyeyayaayi mp̄en̄ni na me. Ka ti i ntòro ná ti j̄inasunni ná ti kac̄yinzunni i, ti mpyi a yire njemu yaa ná s̄een̄ni, lire nye me wȳérfyinn̄i, lire nye me dànyen̄i, lire nye me kafaayi, lire nye me ná cire e ke. Mà li ta, yire yaayi nye na n̄aa me, yi nye na n̄uru me, yi nye na jà a n̄aara me. ²¹ Ti mú nye a láha ti supyibuuni ná ti s̄in̄kanmpe ná ti jacw̄ore ná ti n̄n̄kaage na me.

10

Sém̄bileni kani

¹ Lire kàntugo ka mii i Kile mèleke fan̄h̄anyahaga wuñi wabere nya u à t̄ige mà yíri n̄nyini i. Nahāna mpyi u na v̄aan̄tin̄n̄e fiige, z̄anhānw̄ooge sí nye u n̄n̄ke e. U yyaha mpyi can̄nyini fiige, u tooyi sí nye mu à jwo na ku nye

cinnkunyɔ na. ² Sémebileni là jwɔ mpyi a múgo u cye e. Ka u u u kàniŋe tɔɔge yaha suumpe lwɔhe juŋ'i, maa kàmene woge yaha jìŋke na, ³ maa jwo fànha na cànrage fiige. U à jwo amuni ke, ka kilenji si ntín tooyo baashuunni. ⁴ Cyire kiletiinŋkii baashuunni'á njemu jwo ke, mii la mpyi si yire séme, ŋka mii à mejwuu lógo nìnyinji i na: «Kiletiinŋkii baashuunni'á njemu jwo ke, puru pyi ma kanni funŋɔ kyaa, ma hà pu séme me.» ⁵ Kile mèlekɛŋi mii mpyi a nya u à u tɔɔge kà niŋkin yaha suumpe lwɔhe juŋ'i, maa ku sanŋke yaha jìŋke na ke, ka uru si u kàniŋe cyege yîrige nìnyinji i, ⁶ maa jwo: «Kilenji u nyɛ fo tèekwombaa, ná u à nìnyinji ná jìŋke ná suumpe lwɔhe ná yi funŋɔ yaayi puni dá ke, mii sí n-káa uru mege na na tèn'à nɔ, tère saha nyɛ me. ⁷ Mèlekɛŋi baashonwuŋi ká u mpuruge wyi canŋke ŋkemu i ke, kaŋwɔhɔni Kile à bégel'a yaha ke, u sí lire pyi, bà u à yi jwo u túnntunmpii, u báarapyiibil'á me.»

⁸ Mejwuuni mii mpyi a fyánha a lógo mà yîri nìnyinji i ke, ka lire si núr'a mii pyi: «Kile mèlekɛŋi u à yyére suumpe lwɔhe ná jìŋke juŋ'i ná sémebileni nimugonjahani i ke, sà li shwɔ u cye e.» ⁹ Ka mii i file uru Kile mèlekɛŋi na, maa u pyi u sémebileni kan, ka u u mii pyi: «Li shwɔ ma a ŋkyàa, li sí n-soro mu funŋke e, ŋka li sí n-pôo mu jwɔge e sere fiige.» ¹⁰ Nyɛ ka mii i sémebileni shwɔ Kile mèlekɛŋi cye e mà kyà. Li mpyi a pôo mii jwɔge e sere fiige, ŋka mii à li jò ke, ka li i mii funŋke pyi ku u mii yà zoronji cye e.

¹¹ Ka pi i yi jwo mii á na Kile saha sí túnnturo le mii cye e mii u jwo supyishi ninyahawa ná kírrii ninyahagii ná shɛnre ninyahara sùpyii ná saanlii ninyahamil'á.

11

Kile túnntunmpii shuunniŋi kani

¹ Nyɛ lire kántugo, ka pi i sumara pyipyi yaaga kan mii á mu à jwo kábii, maa yi jwo mii á: «Yîr'a Kileŋaarebage ná sárayi tawwuge súma, mpíi pi nyɛ wani na Kile père ke, ma a pire tɔrɔ. ² Ŋka ma hà Kileŋaarebage ntàani súma me, jaha na ye mpíi pi nyɛ pi nyɛ Kile kuni i me, kuru cyag'á kan pir'á. Pire pi sí n-pa Kile kàhe jya yinyɛ beeshuunni ná shuunni funŋ'i. ³ Mii sí na jwumpe jwufebii shuunniŋi tun ná bubaga vaaŋnyɛ i yacyi'e. Pi sí raa mii túnnture pyi canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i.» ⁴ Olivye ciyi shuunniŋi ná fúkinabii shuunniŋi pi nyɛ jìŋke Kafoonji taan ke, yire yi nyɛ pire túnntunmpii shuunniŋi. ⁵ Sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, nage maha fworopi jwɔyi i, maa uru zàmpeŋni bò. Sèŋi na, sùpya maha sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, urufol'á yaa u bò amuni. ⁶ Fànhe na nyɛ pi á pi jà a zànhe cù k'àha mpa pi túnnture canmpyaaŋi funŋke e me. Pi mú maha jà a lwɔhe kèeŋi'a pyi sishan. Tère o tère l'á pi táan ke, yyefuge shinji u à pi táan ke, pi maha jà a kuru wà sùpyire na jìŋke na.

⁷ Pi aha pi túnnture jwo a kwò tènì ndemu i ke, sige yapege kà sí n-fworokacyewyicugunke e si mpa pi tún, si jà pi na, si pi bò. ⁸ Pi buwuubii sí n-yaha kànbwɔhe tafage e. Kuru kàhe ku sí n-jà n-tàanna ná Sɔdɔmu* ná Misira† e, yi kapegigii kurugo, kur'e pi à pi Kafoonji kwòro cige na mú. ⁹ Pii sí n-yîri kírígii puni ná tùluyi puni ná shɛnre puni ná supyishinji puni i si mpa a pi buwuubii wíi canmpyaa taanre ná paanga funŋ'i, pi sè jɛ wà u pi tò me. ¹⁰ Pi ŋkwùŋi funntange kurugo, diŋyɛ sùpyire sí n-pyi ntàanji i, s'a ma yaaya kaan piy'á, jaha na ye pire Kile túnntunmpii shuunniŋi mpyi a diŋyɛŋi sùpyire yyahayi fwɔhɔrɔ sèl'e.

* **11:8** Kuru kàhe mpyi a cè ná silege baa karigil'e (Zhenzi 19.4-11). † **11:8** Lire kɔni shiinbii na mpyi Izirayeli shiinbii zàmpeŋmii. Wani Izirayeli shiinbii mpyi bilere e.

¹¹ Nye cyire canmpyaa taanre ná paange kàntugo, ka shìji ñani si yîri Kile yyére mà jyè pi e, ka pi i yîr'a yyére. Mpii pi à pi nya ke, ka pire si fyá sèl'e. ¹² Ka pire túnntunmpii shuunni si mejwuu lógo fànha na mà yîri ñnyini i na: «Yii dùgo naha.» Ka pi i dùgo ñnyini i nahanke k'e, mà pi zàmpeenbii yaha tayyérege e na pi wíi. ¹³ Ka ñinke si ntíl'a cyêenne sèl'e. Kàhe ká ntáa tataaya ke, taaga ñin kin baya mpyi a cwo, ka shiin kampwòhii baashuunni (7.000) si ñkwú kuru ñinke ñcyènni kajyil'e. Mpii pi à kwôro ke, ka pire si fyá sèl'e, Kileni u nye yaayi puni ñùñò na ke, maa li ñwò cù na uru pèe.

¹⁴ Nye yyefuge shònwog'à tòro, ñka ñcyère tanrawoge sí ñwò cù.

Kile mèlekèji baashònwuj'à u mpuruge wyi

¹⁵ Nye Kile mèlekèji baashònwuj'à u mpuruge wyi ke, ka mejwugii si fworo ñnyini i fànha na:

«Dinyeni ñùñfent'à pyi wuu Kafooni Kile ná u Nijcwònròji woro fo tèekwombaa.»

¹⁶ Kacwòribii benjaaga ná sicyèreni u à tèn pi saanre yatèenyi i Kile yyahe yyére ke, ka pire si piye tírig'a cyán, maa Kile pèe, ¹⁷ maa jwo:

«Kafooni Kile, Siñi Punifoo,

mu u nye, ná mu mpyi ke,

wuu fwù na nye mu na,

naha na ye mu à ma fànhe nimbwòhe tìje ma Saanre e.

¹⁸ Supyishini puni lùgigii mpyi a yîri,

ñka nume mu u lùyirini li nye na naa.

Tèni i mu sí kwùubii yíbe ke, lir'à nò nume,

mu túnntunmpii pi nye mu báarapyiibii ke, pire sàranj tèní mú à nò,

mà bàra mu shiinbii ná mpii pi nye na fyáge mu yyaha na ke,

shinbwo bàra shinbilere na.

Mpii pi nye na sùpyire kèege ñinke na ke,

pire tèekègeni mú à nò.»

¹⁹ Lire kàntugo Kilejaarebage ku nye ñnyini i ke, ka kuru si múgo. Ka Kile tunmbyaare mbwùuni si nya kuru bage e. Ka kilejini ná túnmpè ná kiletinni ná ñinke ñcyènneni si mpyi mà bàra zànhafunjenenyi na.

12

Ceeni ná wwòlyege kani

¹ Lire kàntugo nde à pyi kacyele ñnyini i, mii à ceeni wà nya, canñanyiini mpyi u na mu à jwo vaaantinne, yinke si nye u tooyi ñwòh'i, wòrii ke ná shuunni s'à pyi kajanjwoo ñùntonò u ñinke na. ² U laa wu u mpyi, u mpyi na ñkwúuli zini cyereyampe cye e.

³ Lire kàntugo nde à pyi kacyeeni labere ñnyini i, mii à wwòlyege nimbwòho nijnyeega nya. Ku mpyi ná ñumbogii baashuunni ná ñenii ke e, saanra ñùntonò na mpyi ñumbogigii puni ñin kin ñin kin na. ⁴ Wòrigii ká ntáa tataaya taanre, k'à ku ñenke tég'a taaga ñin kin pwó a wu ñinke na. Ku mpyi a yyére ceeni taan, u aha si si pyani jò. ⁵ Ka ceeni si pùnambile sí, ka Kile mèlekèji wà si li lwó a kàre Kile saanre yatèenke taan, Kile yyére. Lire li sí n-pyi supyishini puni ñùñò na, s'a ti kèenni ná tònno kabil'e. ⁶ Nye ka ceeni si fê a kàre síwage e. Kile mpyi a cyage kà bégel'a yaha u mee na wani, bà pi si mpyi s'a u kaan u a lyi canmpyaa kampwoo ná ñkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funji me.

⁷ Lire kàntugo ka kàshige si yîri ñnyini i. Misheli u nye Kile mèlekèebii ñùñfooni wà ke, ka uru ná u mèlekèebii sí wwòlyege tùn, ka wwòlyege ná ku mèlekèebii si pi tùn mú. ⁸ Nka ku nye a jà kàshige na me, ku ná ku mèlekèebii saha nye a tatenge ta ñnyini i me. ⁹ Kuru wwòlyege ku mpyi tèecyiini i. Kuru

ku nyε jínabii nùñufooñi, maa mpyi Sitaanniñi ke, ka pi i kuru wà nìñke na ná ku mèlèkèebil'e. Kuru ku maha dìnyεñi sùpyire wuruge.

¹⁰ Lire kàntugo ka mii i mejwuu lógo fànha na nìnyini i na:
«Tèni i wuu Kilenji sí sùpyire shwò, si u sífente cyêe, si ntèen u saanre tatεenge e ke, lir'à nò numε,
nge u à cwòonrò mà pyi Shwofooñi ke, uru nùñufente tèepyiin'à nò mú.
Naha na yε nge u maha wuu cìnmpyiibii cêεge Kile yyahe taan pìlaga bâra canja na ke,
pi à uru wà nìñke na.

¹¹ Wuu cìnmpyiibil'à pyi javee u na,
Mpabilini sìshange ngunji
ná Jwumpe Nintanmpe njwuñi cye kurugo.
Pi à nyε mà pi múnahigii kan sáraga.

¹² Lire e ke tatεenge na nyε yii mpiimu á nìnyini i ke,
yii pyi funntange e,
ñka nìñke ná suumpe lwòhe wuun'à kèεge,
ñaha na yε Sitaanniñi nàvunñò wuñ'à tíge yii yyére.
U à cè na uru canmpyaagii nεñε saha nyε a tòn mε.»

¹³ Wwòlyεg'à pi nya pi à kuru wà nìñke na ke, ceenji u mpyi a pùnambilini si ke, maa ntaha uru fye e na ñkòre. ¹⁴ Ka nyε nimbwòhò fukanya shuunni si ñkan ceen'á, u yíri yire na u a sí u tatεenge e síwage e, bà u ñwò si mpyi s'a ñcaa wani yyee taanre ná paanga funñ'i, si laaga tòn wwòlyεge na mε. ¹⁵ Lir'à pyi ke, ka wwòlyεge si lwòhò yige ku ñwòge e mà wà ceenji kàntugo ba fiige, bà kuru si mpyi si u lwó mε. ¹⁶ Ñka nìñk'à ceenji tège. Lwòhe wwòlyεg'à yige ku ñwòge e mà wà ke, nìñk'à múgo, maa kuru bya. ¹⁷ Lir'à pyi ke, ka wwòlyεge lùuni si yíri ceenji taan, maa kàshige kèεnñε u pyìibii sanmpil'á. Pire pi nyε, mpii pi nyε na Kile tonji kurigii jáare, maa Yesu kyaa yu sùpyir'á ke.

¹⁸ Lire kàntugo ka wwòlyεge si sà yyére suumpe lwòhe ñwòge na.

13

Sige yapiyi shuunniñi kani

¹ Nyε lire kàntugo, ka mii i sige yapege kà nya ku u fwore suumpe lwòhe e. Nεñii kε ná nùmbogigii baashuunni nyε k'á. Saanre nùntonò na mpyi cyire nyεñkii puni nìñkin nìñkinñi na, Kile mèkεgere meyi s'à séme ku nùmbogigii na. ² Sige yapege mii mpyi a nya ke, kuru mpyi cin fiige. Fànhe mpyi ku tooy'e, ku ñwòge sí nyε cànruga wogo fiige. Ka wwòlyεge si ku fànhe fiige kan k'á, maa ku saanre yatεεnñke kan k'á, maa nùñufente kan k'á sèl'e. ³ Sige yapege nùmboge kà nìñkin mpyi a banni mu à jwo ku sí n-kwú. Ñka kuru tabannag'à pa ñkwò, ka li i mpyi kakyanhala sùpyir'á fo t'à yír'a taha ku fye e. ⁴ Ka ti i wwòlyεge pèe, ñaha na yε k'à nùñufente kan sige yapeg'á. Ka ti i sige yapege pèe mú na: «Jofoo u nyε ñke sige yapege ñca yε? Jofoo u sí n-jà ku tòn yε?»

⁵ Ñwòg'à kan k'á, bà ku si mpyi si kuye pèe, s'a Kile mèkεgere jwumpe yu mε. Kun'à pa ñkan k'á yìnyε beeshuunni ná shuunni funñ'i, k'a lire pyi. ⁶ Ka ku u ku ñwòge múgo maa Kile ná u tatεenge mεge kèεge, mpii pi à tèn nìnyini i ke, maa pire meyi kèεge mú. ⁷ Kun'à pa ñkan k'á, ku Kile wuubii tòn, ku u jà pi na. Fàn'h'à kan k'á, ku pyi tùluyi puni ná kìrigii puni ná shεenre puni jwufeebii ná supyishini puni nùñò na. ⁸ Dìnyε sùpyire puni sí raa ku père, fo mpii meyi y'à séme shìñi nìñkwombaanji tafeebii meyi tasemεge e mà lwó dìnyε tasiige e ke. Mpabilini l'à pyi sáraga ke, uru sémenji na nyε lire wu.

⁹ Ngemu la ku nyε si kariii yyaha cè ke, urufoo u nìngyigigii pεre, u raa núru.
¹⁰ Ngemu ká mpyi na sí n-le kàsuni i ke, urufoo sí n-le kàsuni i. Ngemu ká

mpyi na sí n-bò ná kàshikwònñwòni i ke, urufoo sí n-bò ná l'e. Lire e ke Kile wuubil'à yaa pi kyaage kwú piye e, pi i ñkwôro Kile kuni i.

¹¹ Nye ka mii i núr'a sige yapege kabere nya ku u fwore ññke e. Nèñii shuunni mpyi ku na mpàbili wogii fiige, ku mpyi na yu wwòlyegge fiige. ¹² Ku mpyi na ku karigii pyi sige yapege ññcyiige nyii na, ná kuru u fànhe puni i. Tabannage mpyi na ñko s'a sige yapege ññcyiige ñkemu bùu, ka ku u núr'a yíri ke, ñke nume wog'à ñnyeni ná u sùpyire pyi na t'a kuru père. ¹³ Sige yapege shonwoge mpyi maha kakyanhala karigii pyi, fo maha nage pyi ku u yíri ñnyini i na ntíri ññke na sùpyire nyii na. ¹⁴ Lire pyiñkanni na, fànhe ku mpyi a kan k'à kakyanhala karigii pyi sige yapege ññcyiige nyii na ke, ku mpyi a ñnyeni sùpyire wurugo ná cyire karigil'e. Kàshikwònñwòni mpyi a sige yapege ñkemu banni, ka ku u núr'a cùñò ke, ku mpyi a ñnyeni sùpyire pyi na ti kuru nàñjani yaa ti raa ku père. ¹⁵ Nye sige yapege ññcyiige nàñjani sùpyir'à yaa ke, fàn'h'à kan sige yapege shonwog'à, ka ku u múnaa le uru nàñjani i, bà u si mpyi s'a yu, mpiimu ká ñcyé si u pèe ke, u u pire bò me. ¹⁶ Ka ku u fànha cyán sùpyire puni na, bà fyè si mpyi si bwòn pi shin maha shin kàniñe cyege, lire nyé me u byaani na me, shinbilere bâra shinbwo na, yaarafoo bâra yaara baafu na, biliwe bâra shinji u nyé u nyé biliwe me. ¹⁷ Sùpya mpyi na sì n-jà zhwo pyi, lire nyé me mà pèreme pyi, ná ñke sige yapege fyèni nyé urufoo na me. Uru fyèni u nyé sige yapege mege, lire nyé me tərəmpe pu sí n-bê ná ku mege e ke.

¹⁸ Nde na nyé yákilifee kyaa. Tərəmpe pu sí n-bê na sige yapege mege ñwòh'i ke, shinji u nyé yákilifoo ke, urufoo u puru ñwòhe cya a cè. Sùpya mege ku nyé ku ki. Kuru ku nyé ñkwuu baani ná beetaanre ná baani (666).

14

Mpabilini ná l'à mpiimu ñññ wwu ke

¹ Lire kàntugo ka mii i wíi mà Mpabilini ñnyereni nya Siyón ññke ññ'i. Shiin kampwòhii ñkwuu ná beeshuunni ná sicyeere (144.000) mpyi ná l'e. Mpabilini mege ná li Tuñi mege mpyi a séme pire shiinbii byahigii na. ² Ka mii i mejwu lógo l'à fworo ñnyini i mu à jwo lufoomò tūnmò, maa mpyi mu à jwo kiletinnè. Li mú mpyi mu à jwo pi pi nyé na ñkònnii bwùn. ³ Pi mpyi Kile saanre yatennke ná nyii yaayi sicyeereni ná kacwòribii yyaha yyé na me nívònnò cèe. Pire shiin kampwòhii ñkuu ná beeshuunni ná sicyeereni ñññ Kile à wwu ñnyeni i ke, pire baare e, sùpya mpyi na sì n-jà lire meeni taanna me. ⁴ Tire sùpyire nyé a mpyi a ñen'a tiye ñwòhò ná cibahani i me. Ti nyé a mpyi a ceewe shi cè me. Tire mpyi maha ntaha Mpabilini fye e li tasheyi puni i. Tire ñnyeni y'à wwu yyecyiige na sùpyire shwòhòl'e, maa ti pyi Kile ná Mpabilini wuu. ⁵ Ti nyé a sìi na finí me, ñcèege cyaga nyé ti na me.

Kile mèlekεbii taanreni kani

⁶ Lire kàntugo ka mii i Kile mèlekeni wabere nintorowo nya fo ñnyini i. Jwumpe Nintanmpe pu nyé tèrigii puni wumpe ke, puru mpyi u á ñjwunji me na sùpyire pun'á. U mpyi a yaa u a pu yu kírighii puni ná tūluyi puni ná shèenre puni jwufebii ná supyishini pun'á. ⁷ Ka u u wá na yu fànha na: «Yii a fyáge Kile na, yii raa u kêre, ñaha na ye tèn'à nò u ñnyeni sùpyire yíbe ti kapyiñkii na. Uru u à ñnyini ná ññke ná suumpe lwòhe ná lùbilibii dá ke, yii a u père.»

⁸ Kile mèleke shonwu mpyi a pa ñnyini kàntugo maa ñko: «K'à jya! Kànbòhe Babilónni à jya! Kuru k'à ku erezen sinmpe kan supyishini puni u a bya. Lire ñwòhe ku nyé, k'à supyishini puni pyi u à jacwòre pyi ku fiige.»

⁹ Nye Kile mèleke tanrewu mpyi a pa mpii shuunni kàntugo, maa ñko fànha na: «Shin maha shin ká ñke sige yapege ná ku nàñjani pèe, ka ku fyèni si bwòn

u byaani, lire nyε me u cyεge na ke, ¹⁰ urufoo sí ερεzenji sinmpe nintanhampe bya. Puru pu nyε Kile lùyirini. Yyefuge sí nɔ u na nage ná ηkìriginjì cyε kurugo, Kile mèlekεbii ná Mpabilini nyii na. ¹¹ Nage e u sí n-pyi ke, kuru sì n-sì n-fùgo me. Mpii pi à sige yapege ná ku nànjani pēe, ku mege fyènjì sí nyε pi na ke, pìlaga bâra canja na, ηomɔ sì n-pyi pir'á me.»

¹² Lire e ke mpii pi nyε Kile wuubii, maa u tonji kurigii jaare maa ntaha Yesu fye e ke, pir'á yaa pi kyaage kwú piye e.

¹³ Lire kântugo ka mii i mejuwu lógo nìnyinjì i na: «Yi séme na mà lwó nume na, sùpyire ti sí n-kwú si ti yaha Kafoonji wwoηεεge e ke, tire wuun'à ηwɔ.» Kile Munaani à jwo: «Sèe wi, tire sí ηò ti báarawage na, jaha na ye Kile sì funηɔ wwò ti báaranjì njcennjì na me.»

Kile lùyirini l'à tàanna ná sùmakwɔngigil'e ke

¹⁴ Nyε ka mii i núr'a wíi mà jahanke kà nivyinge nya, wà mpyi a tēen ku na mu à jwo sùpya. Sēen jùnntonɔ mpyi urufoo jùñke na, kònnja nintan sí nyε u cyεge e. ¹⁵ Ka Kile mèlekεnjì wabere si fworò Kilejaarebage e, maa jwo fànha na ná jahanke jùñjì wunji i na: «Nìñke sùmanjì tèekwɔonn'à nɔ, sùmanjì pun'à nɔ, ma kònnjanjì lwó ma a u kwùun.» ¹⁶ Nge u mpyi a tēen jahanke jùn'ì ke, ka uru si u kònnjanjì lwó, maa jùñke sùmanjì kwòn.

¹⁷ Lire kântugo ka Kile mèlekεnjì wabere si fworò Kilejaarebage e nìnyinjì na, kònnja ηwɔtanga wu na mpyi uru cyε e mú.

¹⁸ Ka Kile mèlekεnjì wabere si fworò sárayi tawwuge e, uru u nyε nage jùñjò na. Ka u u kònnjanjifoo pyi: «Nìñke ερεzenjì'à nɔ, u kwòn ná ma kònnjanjì i.»

¹⁹ Ka Kile mèlekεnjì si u kònnjanjì lwó, maa jùñke ερεzenjì kwòn mà wà ερεzen lwòhe tawwuge wyige e. Kuru ku nyε Kile lùyirini. ²⁰ Ka pi i ερεzenjì fwòonjò kuru wyige e kànhe kântugo. Mà pi yaha pi i u fwòonjì, sìshang'á fworò wyige e mà dùg'a nɔ shɔnyì ηwɔyì na, maa fwu a kàre sumare kampwoo ná ηkwuu baani (1.600*) jùñke na.

15

Kile mèlekεbii baashuunninjì ná yyefuyi nizanjyì kani

¹ Lire kântugo mii à núr'a kakyanhala kacyele nimbwoo nya nìnyinjì i: Kile mèlekεε baashuunni mpyi ná yyefugo kuuyo baashuunni i piye cyε e. Yyefuyi nizanjyì yi mpyi yire, Kile lùyirini sí jùñjò kuu yire na.

² Lire kântugo ka mii i cyage kà nya suumpe lwòhe fiige, ku mpyi na jì dùba fiige, maa mpyi mu à jwo na k'à wùrugo k'e. Mpii pi à pyi javee sige yapege na ke, mii à pire nya pi à yyére suumpe lwòhe cyage e. Pire nyε a mpyi a sige yapege ná ku nànjani pēe me, tɔrɔmpe pu sí n-bê ná ku mege ηwòhe e ke, pi à cyé uru fyènjì na piye na. Nkònnibii Kile mpyi a kan pi á ke, pire mpyi pi cyε e. ³ Pi mpyi na Kile báarapyinjì Musa meeni ná Mpabilini meeni cēe na:

«Kafoonjì Kile, Sìjì Punifoo!

Mu kapyiñkii na nyε kabwòhii ná kakyanhala.

Supyishinjì puni Saanjì,

mu kapyiñkii pun'à tíi,

maa mpyi sèe!

⁴ Kafoonjì, joofo u nyε u sì n-fyá mu yyaha na mà ye?

Joofo u nyε u sì mu pēe mà ye?

Mu kanni u nyε njcennjì.

Supyishinjì puni sí n-pa nìnkure sín mu á,

jaha na ye mu katiigii nimpyiñkil'à fíninjì'a cyêe pi na.»

* **14:20** Ku laag'á culumetirii ηkwuu taanre (300) kwò.

⁵ Lire kàntugo ka mii i tunmbyaare cyage nya k'à múgo nìnyini i Kileñaarebage e. ⁶ Yyefuyi baashuunniñi mpyi Kile mèlekéebii baashuunniñi mpiimu cye e ke, ka pire si fworu Kileñaarebage e. Vãanvynweeweere mpyi pi à le. Sëenni vãnmeenye mpyi pi à tég'a piye bínni ntùnyi i. ⁷ Nyii yaayi sicyereñi i, ka kà ninjin si seen ñkunañii baashuunni kan Kile mèlekéebii baashuunniñ'á. Kilenji u nyeyyii na fo tèekwombaa ke, cyi mpyi a ñi uru lùyirini na. ⁸ Lire tēni i, ka Kileñaarebage si ñi nanjuruge na, lir'à li cyēe na Kile sinampe ná u fãnhafente na nyē kuru cyage e. Kile mèlekéebii baashuunniñi mpyi a pa ná yyefuyi baashuunniñi ñjemu i ke, sùpya mpyi na si n-jà n-jyè Kileñaarebage e ná yire nyē a tòro mē.

16

Ñkunañigii baashuunniñi cyi nyē na Kile lùyirini kyaa yu ke

¹ Lire kàntugo ka mii i mejuwu lógo fãnha na Kileñaarebage e, li i ñko Kile mèlekéebii baashuunniñ'á na: «Kile lùyirini na nyē ñkunañigii baashuunniñi ñcyiimu i ke, yii sà cyi sùguro ñiñke na.»

² Nyē ka Kile mèlekenji ñiñcyiini si sà u ñkunaani sùguro ñiñke na. Lir'à pyi ke, sige yapege fyēni mpyi mpiimu na, pi sí i ku nãñjani pēre ke, ka nōwapiye si fworu pire na.

³ Ka Kile mèlekenji shonwuñi si sà u ñkunaani sùgoro suumpe lwōhe e, ka lwōhe si ñkēenñ'a pyi mu à jwo supyikwugo sishan. Nyii yaayi yi mpyi k'e ke, ka yire puni si ñkwū.

⁴ Ka Kile mèlekenji tanrewuñi si sà u ñkunaani sùgoro bañi lwōhe ná lùbilibil'e, ka yire puni si ñkēenñ'a pyi sishan. ⁵ Kile mèlekenji u nyē lwōhe ñùñò na ke, ka mii i uru nya u à jwo: «Mu u nyē ñiñcēñi, mu u nyē, ná mu mpyi ke, mu à tíi, ñaha na yē amuni mu nyē na yoge kwùun. ⁶ Pi à mu shiinbii ná mu tũntunmpii sishange wu, ka mu u sishange kan pi a byii, pi ná lir'à yaa.» ⁷ Lire kàntugo ka mii i mejuwu lógo sárayi tawwuge e na: «Sēenji na, Kafoonji Kile, Siñi Punifoo, mu yoge kwòñkann'à tíi.»

⁸ Ka Kile mèlekenji sicyerewuñi si u ñkunaani sùgoro canñanyiini ñuñ'i, bà li kafuge si mpyi si mpēe s'a sùpyire sùuge na fiige mē. ⁹ Kuru kafug'à sùpyire sùugo sèl'e. Ka pi i wá na Kile mēge kēege, uru cye e cyire yyefuge karigii nyē. Pi nyē a ñen'a pi toronkanni kēenñe si u pēe mē.

¹⁰ Ka Kile mèlekenji kanñkuro wuñi si u ñkunaani sùgoro sige yapege saanre yatēenñke e. Ku mpyi na ku saanre pyi cyeyi ñjemu ñùñò na ke, ka numpini si jyè yire puni i, ka sùpyire si wá na ti ñjirigii nōni yyefuge cye e. ¹¹ Yyefuge ná nōwapiyi kurugo, ka pi i wá na nìnyini Kilenji mēge kēege, ñka pi nyē a pi toronkanni kēenñe mē.

¹² Ka Kile mèlekenji baani wuñi si u ñkunaani sùgoro Efirati bañi i, ka bañi lwōhe si waha maa tatorogo kan saanbil'á, pire mpyi a yíri canñafyinmpe e. ¹³ Lire kàntugo ka mii i múnapegii taanre nya ntāsēen fiige, là à fworu wwòlyege ñwōge e, ka là si fworu sige yapege ñwōge e, ka là sí fworu tũntunñi kafiniviniñi ñwōge e. ¹⁴ Jínahii pi mpyi cyire múnahigii, cyi maha kakyanhala karigii pyi. Cyi sí n-shà diñyēni saanbii puni bínni, bà pi si mpyi si kashige kwòñ Kile Siñi Punifoo canmbwōhe e mē.

¹⁵ Kafoonji à jwo: «Lógo, mii sí n-pa mu à jwo nãñkaawa. Ngemu u à kwôro nyii na, maa mpyi u nyē a u vãnnyí wwù sùpyire ti kwò t'a u silege cyeyi ñaa mē, urufoo wuun'à ñwō.»

¹⁶ Nye ka jínabii si sà saanbii bínni cyage k'e, pi maha kuru mεge pyi Eburubii shεenre e: «Arimagedon*».

¹⁷ Nye ka Kile mèlekeni baashonwuñi si u ñkunaani sùgoro kafεεge e. Ka mejwuu si fworro Kileñaarebage e saanre yatεenñke e na: «Y'à kwò numε.»

¹⁸ Ka kileñini ná túnmpε ná kiletinni si mpyi, ka ññke si ñcyéenne sèl'e. Mà lwó sùpyire ñye ññke na ke, ku mpyi na saha ñcyéenne lire cyéenneñkanni na mε.

¹⁹ Ka Babilónni kànbwòhe si jya mà pyi taanre. Ka kìrigii puni kànyi si ñcwo. Kile funñò ñye a wwò kuru kànbwòhe na mε, maa u lùyirini tìrige ku shiinbii ñuñ'i, lire li ñye mu à jwo u à ερεzen sintanhampe kan pi a bya. ²⁰ Kìripyεere ti mpyi suumpe lwòhe ññke e ke, ka tire puni si mpínni, wà saha ñye a ñanyi saha cè mε. ²¹ Ka zànhafunñcεenye nitabaaya si wá na ñcwo sùpyire ñuñ'i. Yì puni ññkin ññkinñi mpyi a dùgo sèe sèl'e. Ka sùpyire si wá na Kile mεge kèεge kuru yyefuge mpèenji kurugo.

17

Fwòrobacwòge kani

¹ Ñkunahigii baashuunninji mpyi Kile mèlekeεbii baashuunninji mpiimu cye e ke, ka pire wà si file mii na, maa jwo: «Ta ma, fwòrobacwòge ku ñye lùbwoyi ñwòge na ke, tunñkanni na mii sí kuru kapegigii tòn ke, mii sí lire cyèe mu na.

² Dìnyenji saanbil'à jacwòore pyi ná k'e, ka ñnyenji sùpyire si ku ερεzen sinmpe bya a méε, lire li ñye pi à jacwòore pyi ku fiige.»

³ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlekeni si ñkàre ná mii i síwage e. Wani mii à ceenji wà ñya u à tèn sige yapege ñnyεga ñuñ'i. Kuru sige yapege mpyi ná ñumbogii baashuunni ná ñenji ke e, Kile mεkegere jwumpe mpyi a séme ku puni na. ⁴ Vàanya longara wuyo ñnyεya ceenji mpyi a le, maa uye yaa ná sεenji ná kafaare longara woore ná kóonji longara wuñi i. Sεenji fùnñcwokwuu na mpyi u cye e, jacwòore karigii cyi à nàar'a pi maa ñwòhò ke, li mpyi a ñi cyire na. ⁵ Mεge kà mpyi a séme u byaani na ñkemu ñwòhe k'à cùgo ke, kuru mεge ku ñye: «Kànbwòhe Babilónni: jacwoobii ná ñnyenji katupwòhoyi pyifeebii nuñi.» ⁶ Mii à li ñya na ñge ceenji mpyi a bya mà méε Kile wuubii sishange ná Yesu kani jwufēebii sishange e.

Mii à u ñya ke, li mpyi a mii kàkyanhala mà tòro. ⁷ Nye ka Kile mèlekeni si mii pyi: «Naha na l'à mu kàkyanhala ye? Ceenji u à tèn sige yapege ñuñ'i ná ku ñye ná ñumbogigii baashuunninji ná ñεenñkii kenji i ke, mii sí lire ñwòhe jwo mu á. ⁸ Sige yapege mu à ñya ke, ku mpyi ñyii na, ñka ku saha ñye mε, ku sí n-pa fworro wyicugunke e, si ñkàre tapinnage e. Mà lwó ñnyenji'à dá ke, sùpyire ti ñye ti meyi ñye a séme shìñi ññkwombaanji tafēebii meyi tasemεge e mε, sige yapege ñyanji sí n-pâa tire e. Yii li cè na tèn l'e ku mpyi ñyii na, ñka ku saha ñye mε, ku sí núru n-pa.

⁹ Sìñcyiimpe ná yákiliñi u à yaa u tég'a ñke cyage yyaha cè. Ñumbogigii baashuunninji na ñye ñanya baashuunni yire ñjemu ñuñ'i uru ceenji'à tèn ke. ¹⁰ Cyire ñumbogigii na ñye saanlii baashuunni mú, kanñkur'à cwo pire e, ññkin na ñye wani, u sanñi sàha mpa mε. Ñka uru ká mpa, u sí tère nimbilere pyi kannna. ¹¹ Sige yapege ku mpyi ñyii na, ná ku saha ñye mε, kuru mú na ñye saanji wà, kuru ku sí pi fùnñò baataanre, ñka ku na ntòre mpii saanbii baashuunninji i. Kuru na ñkèεge tapinnage e. ¹² Ñεenñkii kenji mu à ñya ke, cyire na ñye saanlii ke, pire sàha ñkwò a tèn fànhe na mε. Pire sí n-pa ññufente ta si tère nimbilere kannna pyi ná ñke sige yapege e siñcyan. ¹³ Sòññore ninure ti ñye pire pun'á, pi sí pi fànñafente ná pi ññufente kan sige yapeg'á. ¹⁴ Pi sí

* 16:16 Izirayeli shiinbil'à kàshibwoyi kwòn kuru cyage e.

Mpabilini tòn, ñka Mpabilini sí n-jà pi na, ñaha na ye lire li ñye kàfeebii puni Kafoonji ná saanbii puni Saanji. Mpii pi ñye ná l'e ke, pire Kile à yyere maa pi cwòonrò, ka pi i ñkwôro u kuni i.»

¹⁵ Ka Kile mèlekenji si núr'a mii pyi: «Lùbwoyi ñwàge na mu à fwòrobacwoñi ñya u à téen ke, yire na ñye kirii ná supyikuruyo ná supyishi ñiyahawa ná shenre. ¹⁶ Ñeenkii kenji mu à ñya ke, cyire ná sige yapege sí fwòrobacwoñi kyaa pen yiy'á. Yi sí u cyengaya wuñi ná u cipyire wuñi yaha, si ñkyà u e, si u sanji súugo.

¹⁷ Yii li cè, Kile u à sònñore le pi e pi i uru ñyii wuuni pyi, pi i pi sònñore pyi ññkin, pi i pi ññufente kan sige yapeg'á, fo Kile jwumpe ká fùnñò.

¹⁸ Kànbwòhe ku ñye na ññke saanbii puni kèenji ke, ceenji mu à ñya ke, uru u ñye kure.»

18

Babilónni kànbwòh'à jya

¹ Lire kàntugo ka mii i Kile mèlekenji wabere ñya u à yíri ññyini i na ntíri. Ññufente mpyi u á sèl'e, u sinampe mpyi bèenme ññke cyeyi puni i. ² Ka u u ñkwúulo fànha na: «K'à jya! Babilónni kànbwòh'à jya! K'à pyi nume jínabii tateenge, maa mpyi múnapegigii puni ná màpenge sanjyengwòhoyi puni tanwòhògò. ³ Lir'à pyi, ñaha na ye k'à supyishini puni pyi pi à jacwòore pyi ku fiige, ka lire si mpyi mu à jwo pi à ku erenzen sinmpe bya. Ññke saanbil'à jacwòore pyi ná k'e, ññke cwòhòmpil'à pa mpyi kàmpyaafee ku pùcyage yaare cye kurugo.»

⁴ Ñye ka mii i mejwuuni labere lógo ññyini i na: «Mii shiinbii, yii fwordo Babilónni kànhe e, lire e kapegigii k'à pyi ke, yii nàzhan sì n-pyi cyire e me. Amuni li mú ñye, yyefuyi yi sí nò ku na ke, yii nàzhan sì n-pyi yire e me. ⁵ Yii li cè na ku kapegigil'à bínni cyiye e, mà dùg'a nò fo ññyini na. Kile funñò ñye a wwò ku ntiimbaanji karigii na me. ⁶ Nde k'à pyi pi sanmpii na ke, yii lire fiige pyi ku na. Yii ku ñimpyiini figii shuunni pyi ku na. K'à yaage ñkemu kan yii à bya ke, ñkemu fànhe k'à ñyaha kuru woge na tooyo shuunni ke, yii kuru le ku byabya ceni i. ⁷ Bà k'à yasinayi ná nàfuunji tég'a kuye pèe me, yii kyaage ná nàvunñke pyi ku nò ku na amuni, ñaha na ye k'à kuye pyi saancwo, na kuru ñye lenkwucwo me, na kuru sì n-sii yamee sú me. ⁸ Lire kurugo, yyefuyi yi ñye ku mee na ke, yire yi ñye: kwùñi ná yameeni ná katege. Yire sí nò ku na canja ññkin. Nage sí ku súugo, ñaha na ye Kafoonji Kile u ñye na yoge kwùun ku na ke, fànhe na ñye ur'e.»

⁹ Ñye ññke saanbii pi à jacwòore pyi ná k'e, maa ku pùcyage longara yaayi ta ke, pire ká ku súugo súugo nanjuruge ñya, pi sí raa ñkwúuli s'a yameeni súu sèe sèl'e. ¹⁰ Pi sí n-yyére tatònge e, ñaha na ye pi sí raa fyáge ku yyefuge kà ñkwò nò pire na me, s'a ñko: «Kànbwòhe Babilónni wuun'à kèege! L'à kèege! Nàmbaa kànhe! Yoge ku kwòn mu na, lire ñye a pyi kamòno me, tere nimbilere kann.»

¹¹ Dìnyenji cwòhòmpii mú sí raa ñkwúuli s'a yameeni súu ku kurugo, mà li ññke pyi pi yapereyi saha ñye na shuu me. Yire yaayi yi ñye: ¹² seenni ná wyérfyinni ná longara kafaare ná longara kóonji ná shire vànnyyi ná vànnyeyi nisinanyyi ná vànntufagare longara woore ná nùguntanga cire ná ntàsuunji ñkyaangil'à tég'a yaayi ñjemu yaa ke, ná longara cir'à tég'a yaayi ñjemu yaa ke, ná dànyenji wuyi ná tóonnte wuyi ná kafaayi longara wuy'à te mà pyi yaayi ñjemu ke, ¹³ ná cyangayaare nùguntanga woore ná làtikolonji ná miri nùguntanga sinmpe ná wusunani ná erenzen sinmpe ná sinmpe ná farini mbyimpe ná mòñi ná ñiyi ná mpàabii ná shonyi ná wòtoribii, ali bilibii mú.

¹⁴ Pi sí raa ñko: «Yaayi mu mpyi a cya ke, yire pun'à fwordo mu cye e. Uru

nàfuunji ná yire kakyanhala yaayi pun'à pînni mu na, mu saha sì n-sii yi ta me.» ¹⁵ Cwòhòmpii pi à nàfuunji ta ku cye kurugo ke, pire sí laaga tòn ku na, ku yyefuge kà ñkwò nò pire na me. Pi sí raa mee súu s'a ñkwúuli, ¹⁶ s'a ñko: «Kànbwòhe wuun'à kèege! L'à kèege! Ku sí mpyi a yal'a jwò ná shire vòanpyi ná vòanpyeyi ná sèenji ná kafaare longara woore ná kóonji longara wunji i. Yire puni y'à kèege ame tère ñinjin!»

¹⁷ Bakwooyi ñufeebii puni ná yi kùsheebii ná mpíi pi nyé na báare yi e ke, ná shin maha shin u nyé na u jwòlyinji taa suumpe lwòhe ñunji ke, pire pun'à pa yyére tatònge e, ¹⁸ maa kàhe wíi tasogoge e, maa jwo fànha na: «Kànha mpyi a sàa pèl'a ñke kànbwòhe kwò me.» ¹⁹ Pi à cwòonre wu pi ñumbogigil'e, maa yamèeni kwuuni wà, maa jwo: «Kànbwòhe wuun'à kèege! L'à kèege! Ku longara yaayi yi mpyi a bakwooyi feebii puni pyi yaarafee ke, tère ñinjin funji kur'à pînni. ²⁰ Njyinjji, ta múgure ku njyanji kurugo! Kile wuubii ná Yesu túnntunmpii ná Kile túnntunmpii, yíi a múgure mú, ñaha na ye Kile à yogo kwò ku na, maa yíi ñkoonji wwú ku na.»

²¹ Nyé ka Kile mèlekèji wà si kafaabwòhò lwó mu à jwo tiraga, maa ku wà suumpe lwòhe e, maa jwo: «Ame Babilónni kànbwòhe sí n-wà fànha na, wà saha sì ku nya me. ²² Nkònnò ná maceenjurugò ná tìnmpire ná mpurugo mee saha sì n-sii n-lógo wani me. Cyebaarapyi saha sì nya wani me, tiraga mee saha sì n-fworo wani me. ²³ Fùkina bèenme saha sì n-fworo wani me, tacwokwòngò ná ku poo jwumò saha sì n-lógo wani me, ñaha na ye mu cwòhòmpii pi mpyi ñnyé shinwoobii, mu sìnkanma karigil'à ñnyé sùpyire puni wurugo. ²⁴ Mà bàra lire na, Kile túnntunmpii ná Kile wuubii ná sùpyire puni t'à bò ñinje na ke, mu yyére pire puni sishang'à nya.»

19

¹ Lire kàntugo ka mii i tùmnbwòhò lógo ñnyinji i, mu à jwo supyinyahara ti nyé na yu, na: «Aleluya*! Zhwonji ná pèente ná sífente na nyé wuu Kilenji á. ² U kapegigii tunnkanni na nyé sèe, maa ntíi, ñaha na ye fwòrobacwòge ku mpyi a ñnyé sùpyire pyi t'à tiye pwò kapegigii na ke, u à kuru tòn. Kile báarapyiibii k'à bò ke, Kile à lire ñkoonji wwú ku na.» ³ Ka pi i núr'a jwo: «Aleluya! Ku súugosuugo nanjuruge sí raa dùru tèrigii puni i.» ⁴ Ka kacwònrìbii benjaaga ná sicyèrenji ná nyii yaayi sicyèrenji si piye tìrig'a cyán, maa Kile nintèenji pèe u saanre yatèenje e na: «Amiina, Aleluya!»

Dánafeebii kurunjk'à bégel'a yaha Mpabilini mee na mu à jwo tàcwo

⁵ Nyé ka mejwuu si fworo saanre yatèenje cyage e na: «Yii pi nyé Kile báarapyiibii maa fyáge u na ke, shinpyèere bàra shinwoobii na, yii puni, yii a wuu Kilenji kèe.» ⁶ Ka mii i núr'a tùmnbwòhò lógo mu à jwo shinnyahara, lire nyé me lufoomò, lire nyé me mu à jwo kile u à sèe fànha na na: «Wuu wuu Kafoonji Kile kèe, ñaha na ye wuu Kafoonji Kile, Sijji Punifoo na nyé u saanre e. ⁷ Wuu pyi funntange e, wuu raa múgure, wuu u pèene taha u na, ñaha na ye Mpabilini cikwònr'à nò, li tàcwonji mú à tèn li tèn'l'e. ⁸ Kun'à kan u á, u vòanvynweeweere nisinana le. Kile wuubii kapyiinji nintiigii cyi nyé tire vòanvynre.»

⁹ Ka Kile mèlekèji si mii pyi: «Yi sème “mpii pi à yyére Mpabilini cikwòonre njyinjji na ke, pire wuun'à jwò.”» Maa núr'a mii pyi: «Kile yabilinji jwumpe pu nyé mpe.»

¹⁰ Ka mii i ñinkure sín u fere e si u pèe, ñka u à mii pyi: «Ma hà li pyi me, mii mú na nyé Kile báarapyi mu à jwo mu ná ma cìnmpyiibii pi nyé na Yesu kyaa yu

* **19:1** Lire jwòhe ku nyé: «Wuu Kile kèe!»

sùpyir'á ke. Kile mu à yaa mu u a mpêre.» Jwumpe pu nyε na yu Yesu kyaa na ke, puru pu nyε Kile tūntunmpii tūnture nūnke.

Kirisita à pyi javoo sige yapege ná ku fyènwəhəshiinbii na

¹¹ Ka mii i nìnyini nya u à múgo, ka shəngə nivyinge si fworó. Sùpyaŋi u mpyi ku nyū'i ke, uru mεge ku nyε: «Nwəmεε ninkinfooŋi ná sèŋifooŋi». Ntìni funŋke e, u maha yoge kwūun maa sùpyire tūnni. ¹² U nyiigii na jí na fiige, saanra nūntoyo ninyahaya sí nyε u nūnke na. Mεge kà mpyi a sémε u na, uru kanni baare e wà nyε a kuru cè mε. ¹³ U mpyi a vāanntinmbwəhə le, ku puni mpyi sishan. U mεge na nyε: «Kile Jwumpe». ¹⁴ Nìnyini kàshikwəonbii kuruyi mpyi a taha u fye e shənfyinyi nyū'i. Pi puni mpyi a shire vāanvynweeweere le. ¹⁵ Kàshikwəonwətanga mpyi na fwore u nwəge e, si ntεge sùpyire bə. U sí raa pi kēenŋi ná təonmbil'e. U sí Kile Siŋi Punifoo luyirini nimbwooni cyéε, bə pi maha εrezεnpiŋke fwəonŋə εrezεn lwəhe tawwuge wyige e mε. ¹⁶ Mεge kà mpyi a sémε u vāanntinŋke ná u cyiini na na: «saanbii Saanŋi, kàfeebii Kafooŋi».

¹⁷ Lire kàntugo ka mii i Kile mēlekeni wà nya u à yyére canŋanyini nyū'i, saŋcyεenre ti nyε na mpéeli fo nìnyini i ke, maa jwo fànha na tire pun'á: «Yii a ma, yii pa bínni yii a Kile lyimbwooni sigili. ¹⁸ Yii pa saanbii ná kàshicyeyi nūŋufeebii ná kàshikwəonmpiyi ná shənyi ná shənfempii ná sùpyire puni, bilibii ná mpii pi nyε pi nyε bilii mε, ná shinpyεere ná shinbwoobii kyaare kyà.»

¹⁹ Nyε ka mii i sige yapege ná nūnke saanbii ná pi kàshicyeyi nya y'á bínni si kàshige kwən shənfyinge fəvoonŋi ná u kàshicyεge na. ²⁰ Ka pi i sige yapege cū mà bāra tūntunŋi kaviviniŋi u mpyi maha kakyanhala karigii pyi sige yapege nyii na ke. Kuru sige yapege fyèŋi mpyi sùpyire ntemu na, ka ti i ku nānjanŋi pēe ke, cyire kakyanhala karigil'á pire wurugo. Ka sige yapege ná tūntunŋi kafiviniŋi nyii wuubii si jɔcū a wà ŋkìrigiŋi nabwəhe e. ²¹ Kàshikwəonwəge ku mpyi na fwore shənfyinge fəvoonŋi nwəge e ke, ka u u pi sanmpii bə ná kur'e. Saŋcyεenre pun'á jə a tìn pi kyaare e.

20

Sitaanniŋi à pwə mà yyee kampwoo pyi

¹ Lire kàntugo ka mii i Kile mēlekeni wà nya u à yíri nìnyini i na ntíri, kacwyicugunke tirikyaanni ná yəryə nitabaaya mpyi u cye e. ² Wwòlyεge ku mpyi tēcyiini i, ná pi maha ku pyi jínabii nūŋufooŋi, lire nyε mε Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru cū a pwə fo yyee kampwoo (1.000) ³ maa ku wà kacwyicugunke e, maa ku shwəhə, maa fyè bwən ku nwətonŋke na, bə li si mpyi, k'aha nūru s'a sùpyire wuruge jɔcyii yyee kampwooni funŋke e mε. Cyire ká ntəro, k'á yaa ku yige ku tère nimbilere pyi.

⁴ Nyε ka mii i saanra yatεenyε nya. Mpii pi mpyi a tēen yi nyū'i ke, fànhe mpyi a kan pir'á, pi a yoge kyáali. Mpii nūmbogigii pi mpyi a kwən Yesu kani njwunŋi ná Kile jwumpe njwunŋi kurugo ke, mii à pire múnahigii nya. Pi mpyi a jɛn'a sige yapege, lire nyε mε ku nānjanŋi pēe mε, pi mú mpyi a jɛε fyèŋi u bwən pire byahigii, lire nyε mε pire cyeyi na mε. Pire mpyi a jè, maa ntēen ná Kirisita e saanre e mà yyee kampwoo pyi. ⁵ Shincyibii pi nyε pire mà jè a fworó kwūŋi i. Kwūubii sanmpii nyε a jè mà ta yyegii sàha fūŋŋə kampwoo na mε. ⁶ Mpii pi à pyi ninyiibil'e mà jè ke, pire wuun'á nwə, pi à pyi Kile wuu. Pi saha sí kwūzhənwuu kwū mε. Pi sí n-pyi Kile ná Kirisita sáragawuu, si ntēen ná Kirisita e saanre e si yyee kampwoo pyi.

Fànha à ta Sitaanniŋi na

⁷ Yyee kampwooni (1.000) ká fûnḡ, Sitaanniḡi sí n-yige u tatonḡe e. ⁸ U sí n-kàre si sà supyishiḡi puni wurugo diḡyeni yyaha kurugo. Uru supyishiḡi puni mege ku ḡye Gḡgi ná Magḡgi*. U sí supyishiḡi puni bínni kàshige meε na. Pir'à ḡyaha bà suumpe lwḡhe ḡwḡge nticyenni ḡye me. ⁹ Mii mpyi a li ḡya na pi à pa cyage puni shwḡ a ta, maa Kile wuubii cyage kwûulo, kuru ku ḡye kànhe tàange woge. Mà pi yaha puru na, nage kà à yîri nḡyini na mà pa pi puni súgo. ¹⁰ ḡye Sitaanniḡi u mpyi maha sùpyire wuruge ke, ka pi i uru cû, ḡkirigiḡi na ḡye kacyewyige nage ḡkemu i ke, maa u wà kur'e sige yapege ná túnntunḡi kafiniviniḡi kurugo. Pi sí raa ḡkyaali wani pìlaga bàra canḡa na fo tèekwombaa.

Kile yoge nizanḡke

¹¹ ḡye ka mii i nûr'a saanre yatenniḡe kà nimbwḡhḡ nivyinge ḡya, wà u à tèn k'e. Ka nḡyini ná ḡḡke si fê a yîri u yyaha na, wà saha ḡye a yi ḡya me. ¹² Mpii pi à kwû ke, ka mii i pire ḡya, shinbwo bàra shinbilere na, pi puni mpyi a yyére saanre yatenniḡe yyaha yyére. Ka sémebii pi si múgo. Lire kàntugo ka wà si nûr'a múgo, shḡi niḡkwombaanḡi tafeebii meyi tasemege ku mpyi ure. Ka Kile si kwûubii sâra a tàanna ná pi kapyiinḡil'e ḡcyiimu cyi à séme sémebil'e ke. ¹³ Suumpe lwḡhe mpyi a sùpyire ntemu lyî ke, k'à tire nûruḡ'a yige. Mpii pi à kwû mà kàre ḡḡke ḡwḡhḡ shiinbii cyage e ke, pire mú à fworu, ka shin maha shin si sâra mà tàanna ná u kapyiinḡil'e. ¹⁴ ḡye ka kwûḡi ná ḡḡke ḡwḡhḡ shiinbii cyage si wà kacyewyige nage e, kuru ku ḡye kwûḡi shḡnwuḡi. ¹⁵ Shin maha shin u ḡye u mege ḡye a ta k'à séme shḡi niḡkwombaanḡi tafeebii meyi tasemege e me, pire pun'à wà kacyewyige nage e.

21

Zheruzalemu kànhe nivḡnḡke kani

¹ Lire kàntugo ka mii i nḡyi nivḡnḡ ná ḡḡe nivḡnḡ ḡya, ḡaha na ye nḡyini niḡyeni ná ḡḡke niḡyige mpyi a pînni, suumpe lwḡhe mú sàha mpyi me. ² Ka mii i Kile kànhe ḡya, Zheruzalemu kànhe nivḡnḡke, k'à yîri Kile yyére nḡyini i na ntîri ḡḡke na. Ku mpyi a légel'a ḡwḡ mu à jwo tacwokwḡḡḡ ku ḡye na ḡkèege ku poo yyére. ³ Ka mii i meḡwuu nimbwoo lógo saanre yatenniḡe cyage e na: «Yii lógo! Kile à u tatenge yaa sùpyire shwḡhḡl'e, u sí n-tèn ná t'e, ti sí n-pyi u shiinbii, Kile yabiliḡi sí n-pyi ná t'e, si mpyi ti Kilenḡi. ⁴ U sí ti ḡyilwḡhe puni cwûun. Kwû saha si n-pyi me, yameesu mú si n-pyi me, meesu si n-pyi me, kyaaga si n-pyi me, ḡaha na ye yalyey'à tòro.» ⁵ ḡge u à tèn saanre yatenniḡe e ke, ka uru si jwo: «Yii li cè, mii sí yaayi puni kèenniḡe n-pyi nivḡnyḡ nume.» Maa nûr'a jwo mii á: «Mpe ḡwumpe séme, ḡaha na ye pu na ḡye pyàa ḡwumḡ sèe wumḡ!» ⁶ Maa nûr'a mii pyi: «L'à pyi a kwḡ. Mii u ḡye Alifa ná Omega, tasiige ná takwḡge. Byage na ḡye ḡgemu na ke, lùbiliḡi lwḡhe ku ḡye na shḡi sèe wuḡi kaan ke, mii sí uru lwḡhe kan urufuḡ u bya mana. ⁷ ḡgemu ká mpyi javoo ke, mii sí yire kan urufol'á. Mii sí n-pyi urufuḡ Kilenḡi, urufuḡ sí n-pyi mii pyàḡi. ⁸ ḡka fyagarafeebii ná mpii pi ḡye pi ḡye a dá mii na me, ná kapimpyiibii ná shinbuubii ná jacwoobii ná sinḡkanfeebii ná kacyzunmpii ná kafiniviniḡi puni, pire nàzhannḡi u ḡye ḡkirigiḡi wyicugunḡe nage. Uru u ḡye kwûḡi shḡnwuḡi.»

⁹ ḡye ḡkunahigii baashuunniḡi cyi mpyi a ḡi kasanrage yyefuyi baashuunniḡi na ke, cyire mpyi Kile mèlekεebii baashuunniḡi ḡgemu cye e ke, ka pire wà

* **20:8** Gḡgi u mpyi Magḡgi kîni ḡḡufuonḡi (Ezekiyeli 38-39). Uru u à pyi Izirayeli shiinbii zàmpenni nizanḡi. Naha ḡke cyage e, Sitaanniḡi à mpiimu wurugo supyishiḡi puni i ke, pire pi maha mpyi Gḡgi ná Magḡgi. Pire pi sí n-pa kàshige kwḡn ná Kile shiinbil'e diḡyeni canḡkwḡge.

nin̄kin si mpa mii pyi: «Pa naha, mii sí cif̄on̄ni cyêe mu na, Mpabilini cwon̄ji.»
¹⁰ Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile m̄lek̄en̄ji si n̄k̄are ná mii i
 nāna nint̄ōnḡō n̄un̄'i, Kile k̄an̄he ku n̄ye Zheruzal̄emu ke, maa kuru cyêe mii
 na. Ku mpyi na nt̄iri mà ȳiri n̄in̄yini i Kile yȳere. ¹¹ Kile s̄in̄ampe mpyi ku na mà
 ku pyi ku u n̄i lon̄gara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire fiige. Tire maha
 n̄i dùba fiige. ¹² K̄as̄ōoḡō nint̄ōnḡō mpyi a k̄an̄he kw̄ulo. Tajyij̄w̄ōȳō ke ná
 shuunni mpyi ku na. Tajyij̄w̄ōȳō maha tajyij̄w̄ōȳō, Kile m̄lek̄e nin̄kin mpyi
 kuru na. Izirayeli t̄uluyi ke ná shuunni m̄eyi mpyi a s̄eme yire tajyij̄w̄ōȳō na.
¹³ Tajyij̄w̄ōȳō taanre taanre mpyi k̄ampan̄nyi sicȳerēni na: can̄jaf̄ȳin̄mpe ná
 can̄j̄acwumpe ná suum̄ō k̄ulo ná w̄oro k̄ulo. ¹⁴ K̄as̄ōoge mpyi a cyán kafaaya ke
 ná shuunni n̄un̄'i, Mpabilini t̄un̄ntun̄mpii ke ná shuunni m̄eyi mpyi a s̄eme
 yire kafaayi na.

¹⁵ M̄lek̄en̄ji u mpyi a jwo ná mii i ke, s̄umasuma s̄een k̄abii mpyi uru cye e,
 u t̄eg'a k̄an̄he ná tajyij̄w̄ōȳō ná k̄as̄ōoge s̄uma. ¹⁶ K̄an̄he mpyi s̄icȳeye sicȳere,
 s̄icȳeyi puni mpyi a t̄aanna. U mpyi a k̄an̄he s̄uma ná k̄abiini i. S̄icyaga
 maha s̄icyaga mpyi k̄abiini sinnagii kampw̄ohii ke ná shuunni (12.000). Ku
 yyesanhampe ná ku yyeparampe ná ku yyerempe mpyi a taanna. ¹⁷ Lire
 k̄antugo ka u u k̄an̄he k̄as̄ōoge bilimpe s̄uma, ka ku u b̄ê k̄as̄imēeni sinnagii n̄kuu
 ná beeshuunni ná sicȳere (144) mà t̄aanna ná s̄upyire sumare pyin̄kanni i.
¹⁸ Lon̄gara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire ti mpyi a t̄eg'a k̄as̄ōoge faanra,
 maa s̄een̄ji yabilini t̄eg'a k̄an̄he faanra, ku u n̄i dùba fiige. ¹⁹ K̄as̄ōoge nintaani
 mpyi a cyán ná lon̄gara kafaayi shini puni i. Nintaani kafaage nin̄cyiige
 m̄ege mpyi zasipe, sh̄onwoge m̄ege mpyi safiri, tanrawoge m̄ege mpyi agati,
 sicȳerewoge m̄ege mpyi em̄erodi, ²⁰ kan̄kuro woge m̄ege mpyi onikisi, baani
 woge m̄ege mpyi sariduwane, baash̄onwoge m̄ege mpyi kirizoliti, baatanre-
 woge m̄ege mpyi berili, baacȳerewoge m̄ege mpyi topazi, ke woge m̄ege mpyi
 kirizopirasi, ke ná nin̄kin woge m̄ege mpyi iyasenti, ke ná sh̄onwoge m̄ege
 sí mpyi am̄etisiti. ²¹ K̄an̄he tajyij̄w̄ōȳō ke ná shuunni b̄arayi mpyi lon̄gara
 k̄ōon̄ni pyàa ke ná shuunni. B̄araga maha b̄araga mpyi k̄ōon̄bile nin̄kin. K̄an̄he
 tafabw̄ōhe mpyi s̄een̄ji yabilini, maa n̄i mu à jwo dùba.

²² Mii n̄ye a Kilēnaarebaga n̄ya k̄an̄he e m̄e. Kafoon̄ji Kile, Sini Punifoo ná
 Mpabilini li mpyi k̄an̄he Kilēnaarebage. ²³ B̄een̄mpe k̄ampan̄ke na, k̄an̄he
 kuro n̄ye a mpyi can̄j̄anȳiini, lire n̄ye m̄e yin̄ke e m̄e. Kile s̄in̄ampe mpyi
 ku b̄een̄mpe, Mpabilini sí n̄ye ku f̄ukināni. ²⁴ Nin̄ke s̄upyire sí raa naare ku
 b̄een̄mpe e, nin̄ke saan̄bii sí n-jyè k'e ná pi bwompe e. ²⁵ K̄an̄he tajyij̄w̄ōȳō
 sì n-tò t̄eni là tufiige e m̄e, naha na ye numpilage saha sì n-w̄w̄ò wani m̄e.
²⁶ Supyishini puni sí raa ma ná u p̄ente ná u njire yaay'e ku fun̄ke e.
²⁷ Yān̄w̄ōh̄oge k̄a tufiige sì n-jyè wani m̄e, shin maha shin u n̄ye na kapegigii
 pyi, lire n̄ye m̄e na fini ke, pire w̄a sì n-jyè wani m̄e. Mpabilini s̄em̄en̄ji u n̄ye
 sh̄in̄i nin̄kwombaan̄i tafeebii m̄eyi tasem̄ege ke, mpiimu m̄eyi y'á s̄eme ur'e ke,
 pire kanni pi sí n-jyè wani.

22

¹ Lire k̄antugo ka Kile m̄lek̄en̄ji si ban̄i w̄a cyêe mii na. Uru lw̄ōhe maha sh̄in̄i
 kaan. Ku mpyi na n̄i dùba fiige na fwore Kile ná Mpabilini saanre yat̄een̄ke
 e, ² na fwu k̄an̄he tafabw̄ōhe e. Cige ku maha sh̄in̄i kaan ke, kuru mpyi ban̄i
 k̄ampan̄nyi shuunni na. Yyeeni i, ku maha se tooyo ke ná shuunni i. Yin̄e
 maha yin̄e, ku maha se, ku weyi maha s̄upyire wȳere pyi. ³ Lan̄aga sì n-s̄i n-pyi
 m̄e. Kile ná Mpabilini saanre yat̄een̄ke sí n-pyi k̄an̄he e, Kile báarapyiibii sí raa
 u p̄ere, ⁴ s'a u naa pi nyiigii na, u m̄ege sí n-s̄eme pi byahigii na. ⁵ Numpilage

saha sì n-wwò wani mε. Fùkina, lire nyε mε canḡke bènmpe kyaa saha sì n-pyi pi na mε, ḡaha na ye Kafoonḡ Kile yabilinḡ sí bènmpe yige pi á. Pi sí n-pyi saanlii fo tèkwombaa.

Yesu tèpan'à byanhara

⁶ Lire kàntugo ka Kile mèlekεḡi si mii pyi: «Jwumpe mu à lógo ke, puru puni na nyε sèe, wà sí n-jà n-dá pu na. Kafoonḡ Kile u maha u jwumpe leni u túnntunmpii ḡwòyi i pi i yu u Munaani cye kurugo ke, ur'à u mèlekεḡi tun, karigii cyi à yaa cyi pyi ḡcyèε ke, u pa cyire cyèe u báarapyiibii na.»

⁷ Yesu à jwo: «ḡcyèε mii sí n-pa. Jwumpe p'à séme ḡge sémeḡi i karigii nimpaanḡkii kyaa na ke, ḡgemu u nyε na pu kuni ḡaare ke, urufoo wuun'à ḡwò.»

⁸ Mii Yuhana à ḡcyii karigii lógo, maa cyi ḡya. Mii à cyi lógo maa cyi ḡya ke, Kile mèlekεḡi u à cyi cyèe mii na ke, ka mii i niḡkure sín u fere e si u pèe. ⁹ Ka u u mii pyi: «Ma hà li pyi mε! Mii na nyε báarapyi, mu ná túnntunmpii sanmpii mu cìmpyiibii fiige, mà bàra mpai pi nyε na ḡge sémeḡi jwumpe kurigii ḡaare ke. Kile mu à yaa mu u a mpèe.»

¹⁰ Maa núr'a mii pyi: «Karigii cyi sí n-pa n-pyi ná cyi à séme ḡge sémeḡi i ke, ma hà cyi ḡwòhò mε, ḡaha na ye cyi tèpyiin'à byanhara. ¹¹ ḡge u nyε u nyε à tíi mε, u yyaha le ntiimbaanḡi i, ḡge u nyε na kaḡwòhòyi pyi ke, u yyaha le u a kaḡwòhòyi pyi. ḡge u à tíi ke, u yyaha le u a katiigii pyi, ḡge u à fíniḡe ke, u yyaha le u a fyìnme karigii pyi.»

¹² Yesu à jwo: «Lógo, li saha sì mò mε, mii sí n-pa. Sùpyire sàranḡi na nyε mii cye e, mii sí n-pa shin maha shin sàra si ntàanna ná u kapyiinḡkil'e. ¹³ Mii u nyε Alifa ná Omega, niḡcyiinḡi ná nizannḡi, tasiige ná takwòge.»

¹⁴ Mpii pi à pi vāanḡyi jyé ke, pire wuun'à ḡwò, ḡaha kurugo ye kun'à múgo pi á pi jyé kànhe tajyḡwòyi i, cige ku nyε na shḡḡi kaan ke, pi i kuru yasεere lyî. ¹⁵ ḡka kaḡwòhòyi pyifeebii ná sìnḡkanfeebii ná jacwoobii ná shinbuubii ná kacyzunmpii ná kafinar'à táan mpiimu á pi mú si i fini ke, pire sí n-kwòro kànhe kàntugo.

¹⁶ «Mii Yesu à na mèlekεḡi tun u pa ḡcyii karigii puni cyèe yii dánafeebii kuruyi na. Saanḡi Dawuda tùluge shin u nyε mii. Nyémugo woni li maha ḡi ke, mii wi.»

¹⁷ Kile Munaani ná cifòḡḡ'à jwo: «Ta ma!» ḡgemu u à mpe jwumpe lógo ke, urufoo u jwo: «Ta ma!»

Byage na nyε ḡgemu na ke, urufoo u a ma. Lwòhe ku nyε na shḡḡi sèe wunḡi kaan ke, kuru lage na nyε ḡgemu na ke, urufoo u kà kwó a bya mana.

¹⁸ Shin maha shin u à ḡge sémeḡi jwumpe lógo mà yyaha tíi ná karigii nimpaanḡkil'e ke, mii sí yi jwo n-waha pir'á, ḡgemu ká pà bàra pu na ke, yyefuyi kyaa l'à jwo ḡge sémeḡi i ke, Kile sí yire bàra urufoo woge na. ¹⁹ Sùpya ká là yige ḡge sémeḡi jwumpe e, shḡḡi cige yasεere ná Kile kànhe kyaa l'à jwo u e ke, Kile sí urufoo nàzhan yige yire e.

²⁰ ḡgemu u à li cyèe na ḡcyii karigii na nyε sèe ke, ur'à jwo: «Sèenḡi na, ḡcyèε mii sí n-pa.»

Amiina! Ta ma, Kafoonḡ Yesu.

²¹ Kafoonḡ Yesu u ḡwò yii puni na, u u jwó le yii á!